

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

2	בראשית
187	שמות
339	ויקרא
395	במדבר
444	דברים

354	אחרי מות	2	בראשית
364	קדושים	78	נח
373	אמור	93	לך לך
383	בהר	106	וירא
387	בחקתי	128	חיי שרה
		135	תולדות
		139	ויצא
395	במדבר	154	וישלח
398	נשא	159	וישב
405	בהעלותך	168	מקץ
415	שלח	170	ויגש
425	קרה	177	ויהי
427	חקת		
434	בלק	187	שמות
437	פנחס	213	וארא
442	מטות	218	בא
		232	בשלח
444	דברים	262	יתרו
448	ואתחנן	286	משפטים
461	עקב	298	תרומה
469	ראה	311	תצוה
471	שופטים	313	כי תשא
480	כי תצא	332	ויקהל
488	כי תבא	335	פקודי
495	נצבים		
498	וילך	339	ויקרא
499	האזינו	349	צו
502	וזאת הברכה	353	שמיני

הקדמה

ע"י רמב"ן: הודיענו תחילה ענין בריאת השמים והארץ וכל צבאם כלומר בריאת כל נברא העליונים והתחתונים א"כ כל הנאמר בנבואה ממעשה מרכבה ומעשה בראשיתא והמקובל בהם לחכמים תולדות עם ארבע הכחות שבתחתונים כח המחצבים וכח צמח האדמה ונפש התנועה והנפש המדברת בכלם נאמר למשה רבינו בריאתם וכחותם ומהותם ומעשיהם ואפיסת הנפסדים מהם והכל נכתב בתורה בפירושו או ברמוז.

וכבר אמרו רבותינו (ר"ה כא ע"ב) חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למשה הו"ן מאחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים ואמרו כי בבריאת העולם חמשים שערים של בינה כאלו נאמר שיהיה בבריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד ובבריאת האילנות שער אחד ובבריאת החיות שער אחד ובבריאת העופות שער אחד וכן בבריאת השרצים ובבריאת הדגים ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכחה בהיכלה יגיע למ"ש גנב אדם יודע ומכיר בו נואף אדם יודע ומכיר בו נחשד על הנדה יודע ומכיר בו גדולה מכלן שמכיר בכל בעלי כשפים ומשם יעלה לגלגלים ולשמים וצבאיהם כי בכל אחד מהם שער חכמה אחד שלא כחכמתו של חבירו ומספרם ומקובל להם ע"ה שהם נ' הו"ן מאחד: ואפשר שיהיה השער הזה בדיעת הבורא יתב' שלא נמסר לנברא.

ואל תסתכל באמרם נבראו בעולם כי על הרוב ידבר והשער האחד לא נברא והמספר הזה רמוז בתורה בספירת העומר ובספירות היובל כאשר אניד בו סוד בהגיעי שם ברצון הקדוש ברוך הוא.

וכל הנמסר למשה רבינו בשערי הבינה הכל נכתב בתורה בפירושו או שרמוזה בתיבות או בגימטריאות או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן או המשתנות בצורה כגון

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י תיקו"ז (טו ע"ב): והא אוקימנא מטטרון איהו מעשה מרכבה ועליה אתמר אין דורשין במרכבה ביחיד מאי ביחיד ביחידא דעלמא אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו חכם בחכמה ומבין בבינה ויודע בדעת דאתמר בהון (שמות לא ג) ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת בגין דאיהו משכנא דאתמלי בתלת דרגין אלין ובכל מלאכה דא מעשה בראשית שכינתא תתאה דאין דורשין לה בעובדא דבראשית בשנים אלא ביחודא דעלמא מרכב"ה דילה איהו מטטרון גוף שכינתא.

תרגום: והרי בארנו שמטטרון הוא מעשה מרכבה, ועליו נאמר (חגיגה יא ע"ב) אין דורשין במרכבה ביחיד, מה זה "ביחיד", ביחידו של עולם, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. חכם בחכמה, ומבין בבינה, ויודע בדעת, שנאמר בהם "ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת", משום שהוא משכן שהתמלא בשלשת הדרגות הללו. "ובכל מלאכה" זה מעשה בראשית, שכינה תחתונה, שאין דורשין לה במעשה בראשית בשנים, אלא ביחוד של העולם, המרכב"ה שלה, הוא מטטרון, גוף השכינה.

ק ע"י ליקוטי הש"ס מסכת חגיגה וז"ל: מעשה בראשית הם דרושי עולם התווה שזה הי' בבראשית קודם התיקון. מעשה מרכבה הם דרושי התיקון והתלבשות הפרצופים זה בזה. ב ע"י ז"ח (ח ע"ד): יתברך שמו של ממ"ה הקב"ה שברא כל העולם והכינו בחכמה ובתבונה ובדעת וכנגדן ברא ג' עולמות עולם העליון ועולם התחתון ועולם התיכון ונתן בעולם התחתון הקטן צורת שלשתן צורת המדברת וצורת הצומחת וצורת השכלית.

ג ע"י תיקו"ז (עו ע"ב): כתר עליון דא איהו שלימו דחמשין שערי בינה ודא איהו דלא אתייהב למשה דעליה אתמר נתיב לא ידעו עיט ועליה אמרו זכרונם לברכה במופלא ממך אל תדרוש וכו' בגין דאיהו מקור דלית ליה סוף ובמקור דלית ליה סוף מאן יכיל לאשגא ולאשכחא ליה. תרגום: כתר עליון זוהי שלמות של חמשים שערי בינה וזהו שלא נתן למשה שעליו נאמר נתיב לא ידעו עיט ועליו אמרו זכרונם לברכה במפלא ממך אל תדרוש וכו' משום שהוא מקור שאין לו סוף ובמקור שאין לו סוף מי יכול להשיג ולמצא לו (סוף).

ד ע"י בהגר"א על תז"ח (נ ע"ב): משה רבינו לא השיג אלא בבריאה כידוע בסוד מ"ט שערי בינה שמקנת בבריאה ואף שער הנ"ן שהוא כתר שבבריאה לא השיג לפי שהוא מלכות דאצילות ועל עולם האצילות נאמר כך עלה במחשבה שא"א לגלות, ועי' בהגר"א על תיקו"ז א ע"ב ד"ה ואמר הרקיע: דעת המתפשט הוא זוהר הרקיע של הדעת למעלה ביסוד, והוא דרגא דמשה, שהוא דעת, משה מלאגו כידוע (לקמן כט ע"ב), ולכן השיג למ"ט שערי בינה (ר"ה כא ע"ב), וזהו בינה, דרגא שהן נ' תרעין דמתפשטין מינה, ושער החמישים דבוק בה, ולכן לא השיג.]

הלפופות והעקומות וזולתן או בקוצי האותיות ובכתריהם כמו שאמרו כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות אמר לו אלו למה אמר לו עתיד אדם אחד לדרוש בהם תלי תלים של הלכות עד זו מנין לך א"ל ה' למשה מסיני כי הרמזים האלו לא יתבוננו אלא מפה אל פה עד משה מסיני וכו'.

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקי ויסע ויבא ויט' ומפני זה ספר תורה שמעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממלות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב הו' באחד משאר החסרי' וכן כיוצא בזה אף על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה.

ע"י ר' בחיי: ונראה לי כי אלפים [וידבר שלשת אלפים משל – מלכים א' ה יא] מלשון למוד החכמה כענין שכתוב ואאלפך חכמה (איוב לג לג) ויהיה שלשת אלפים כאלו אמר שלשת חבורים ורמז אותם בשמם האחד משלי והשני שיר השירים הוא שאמר ויהי שירו רמז לשיר השירים והזכיר חמשה ואלף אות אל"ף ממש והכוונה כי יסוד שיר השירים מהובר על יסוד ה"א האחרונה שבשם הוי"ה הנקראת כל' וע"כ יקראנה תמיד (שה"ש ד ט)

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ד ע"י תיקו"ז (נ ע"ב): כד קמת על רגלהא בגלותא בתראה אתקריאת הלכה למשה מסיני וכד שריא בדרועוי דמלכא אתקריאת קבלה למשה מסיני וכד שריא בפימא דמלכא מיד פה אל פה אדבר בו וכד איהי מרחקא הלכה ממשה שכינתא איהי ריב לה' לתתא וכד לאו איהי בדרועוי קבלה איהי ריב לעילא.

תרגום: כשעומדת על רגליה בגלות האחרונה נקראת הלכה למשה מסיני וכשורה בזרועות המלך נקראת קבלה למשה מסיני וכשורה בפי המלך מיד פה אל פה אדבר בו וכשהיא מרחקת הלכה ממשה השכינה היא ריב ליהו"ה למטה וכשאינה בזרועו קבלה היא ריב למעלה.

[ההבדל שבין נגלה לנסתר היא שנגלה נלמדת ב"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, ונסתר רק איש מפי איש משה רבינו, וזה הסיבה שהיא נסתרה, וקבלה – שמעתי מהגר"מ שפירא ז"ל].

^ה ע"י זהר (ח"ב כד ע"א): דתנינן אורייתא כלא שמא דקודשא בריך הוא ומאן דמשתדל בה כמאן דמשתדל בשמא קדישא בגין דאורייתא כלא חד שמא קדישא הוא שמא עלאה שמא דכליל כל שמהן ומאן דגרע אות חד מינה כאילו עביד פגימותא בשמא קדישא

תרגום: ששינינו כל התורה היא שמו של הקדוש ברוך הוא ומי שמשתדל בה כמי שמשתדל בשם הקדוש משום שכל התורה היא שם קדוש אחד שם עליון שם שכולל את כל השמות ומי שגורע ממנה אות אחת כאלו עשה פגם בשם הקדוש

[ע"י יונת אלם פרק א', ז"ל, כאן כל התורה כלה שם א' בסוד אצילות נעלם אין עסק בה לזולתו ית'.]

^י ע"י לקמן פרשת בשלח הערה יח.

^ז ע"י זהר (ח"א דף רנא ע"ב, והוא גם מופיע בז"ח ח ע"א, ובתז"ח מט ע"ד): ולקביל האי דרגא עבד שלמה ימא לתתא עומד על שנים עשר בקר והאי ימא לעילא אקרי י"ם מ"ט אקרי ים אלא בגין ההוא דרגא דצדיק דאמלי להאי ים אקרי יום דכתיב ויקרא אלקים לאור יום וכתוב אור זרוע לצדיק והאי נהיר ברזא דשמא קדישא דביה אמלי להאי ים דאקרי ה"א תתאה [בתרא דשמא קדישא] הה"ד כל הנחלים הולכים אל הים כ"ל דא דרגא דצדיק דאקרי כל בגין דכל תפנוקין נפקין מניה הנחלים אליו חמש דרגין דעמיה הולכים אל הים לאמלי לה.

תרגום: וכנגד הדרגה הזו עשה שלמה הים שלמה עומד על שנים עשר בקר, והים הזה למעלה נקרא י"ם. למה נקרא ים, אלא משום אותה דרגה של צדיק שממלאת הים הזה נקרא יום, שכתוב "ויקרא אלהים לאור יום", וכתוב "אור זרוע לצדיק", וזה מאיר בסוד של השם הקדוש, שבו ממלא לים הזה שנקרא ה"א תחתונה (אחרונה של השם הקדוש). זהו שכתוב "כל הנחלים הלכים את הים", וכל זה דרגת הצדיק שנקראת "כל", משום שכל התפנוקים יוצאים ממנו. הנחלים אלו חמש הדרגות שעמו, הולכים אל הים למלא אותה.

וע"י רמב"ן לקמן כד א.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

אחותי כלה^ה שהרי מלת כלה כוללת שניהם מלת כל וה"א באחרונה וכשאמר ויהי שירו חמשה ואלף באר כי היה יסוד שירו ועקרו ה"א וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון זה ספר קהלת המיוסד על חכמת הטבע והסתכל איך נשתמש בכל החבורים בלשון וידבר ובחבור שיר השירים שהוא קדש קדשים נשתמש בו בלשון הויה ואמר ויהי שירו לפי שהוא מחובר על יסוד ההויה.

(א א): בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

עי' רמב"ן: בראשית ברא אלהים – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשי הגיד לעמו שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם לכם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא ונתנה לאשר ישר בעיניו וברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו וזו אגדה בלשון שכתבה רבינו שלמה בפירושו.

ויש לשאול בה כי צורך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלהים כי הוא שורש האמונה ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל והתשובה מפני שמעשה בראשית סוד עמוק אינו מובן מן המקראות ולא יודע על בוריו אלא מפי הקבלה עד משה רבינו מפי הגבורה^ה ויודעיו חייבין להסתיר אותו לכך אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צורך בבראשית ברא והספור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה ביום שני ושאר הימים והאריכות ביצירת אדם וחיה וחטאם וענשם וספור גן עדן וגרוש אדם ממנו כי כל זה לא יובן בינה שלימה מן הכתובים וכל שכן ספור דור המבול והפלגה שאין הצורך בהם גדול ויספיק לאנשי התורה בלעדי הכתובים האלה ויאמינו בכלל בנזכר להם בעשרת הדברות (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי ותשאר הידיעה ליחידים שבהם הלכה למשה מסיני^י עם התורה שבעל פה.

עיי"ש: וכוונתם זו שמלת בראשית תרמוז כי בעשר ספירות נברא העולם^י ורמוז לספירה הנקראת חכמה שבה יסוד כל^י, כענין שנאמר (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ,

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ח עי' ז"ח (נא ע"א): ה' האחרונה הזו נקראת כלה כשמחבר עמה כל.
^ט עי' לעיל הערה ד.

^י עי' זהר (ח"ג כח ע"א): דבגינייהו [דהיינו הערב רב] צריך לכסאה רזין דאורייתא, כמה דאוקמוה (משלי כה ב) כבוד אלהים הסתר דבר, עד דמתעברין מעלמא.

תרגום: שבשבילם צריך לכסות את סודות התורה כמו שבארוה כבוד אלהים הסתר דבר, עד שעוברים מן העולם.

^{יא} עי' תיקו"ז (טו ע"ב): ועוד הרבה מקומות שהלכה למשה מסיני היא בחי' לימוד קבלה, ועי' לעיל הערה ד.

^{יב} עיין ספר יצירה (פ"א מ"ב): עשר ספירות בלי מה, ועשרים ושתים אותיות יסוד, שלש אמות ושבע כפולות, ושתים עשרה פשוטות.

^{יג} עי' זהר (ח"א לא ע"ב): בראשית ב' ראשית (נ"א) היא חכמה כמה דתרגם יונתן בראשית בחכמתא (בגין דאיהי תניינא לחושבנא ואקרי ראשית (בגין) דהאי כתרא עלאה טמירא היא קדמאה ועל דלא עייל בחושבנא תניינא הוי ראשית בגין דא ב' ראשית.

תרגום: בראשית, ב' ראשית, (היא חכמה, כמו שתרגם יונתן "בראשית" בחכמה) בגלל שהיא שניה לחשבון, ונקראת ראשית, בגלל שכתר עליון זה טמיר הוא ראשון, ועל שלא נכנס בחשבון הראשית הוא שני, בגלל זה ב' ראשית.

ועי' אד"ז (רפט ע"ב): אתר דשירותא אשתכח וכו' הוא נהירו דחכמתא.
תרגום: מקום שהתחלה נמצאת, וכו' הוא אור החכמה.

היא התרומה^י והיא קדש^י אין לה שיעור למיעוט התבוננות הנבראים בה, וכאשר ימנה אדם עשר מדות ויפריש אחת מעשר רמז לעשר ספירות יתבוננו החכמים בעשירית וידברו בה^י, והחלה^י מצוה יחידה בעיסה תרמוז לזה וישראל שנקראו ראשית היא כנסת ישראל^י המשולה בשיר השירים לכלה^י שקראה הכתוב בת ואחות ואם^י וכבר בא להם זה במדרש

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' זהר (ח"א דף ל ע"ב): בראשית ברא אלהים רזא (במדבר טו כ) דראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה דא חכמה עלאה דאיהי ראשית. תרגום: "בראשית ברא אלהים", סוד של "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" זו חכמה עליונה שהיא ראשית.

ועי' זהר (ח"ב רעא ע"א): ד"א ויקחו לי תרומה ויקחו לקדש תרומה שהיא י"ד והיא עשירי ומנלן דעשירי קדש דכתיב העשירי יהיה קדש לקדש ומאי ניהו קדש דכתיב וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם דכתיב ראשית חכמה יראת יי' אין חכמה אלא יראת השם. תרגום: דבר אחר ויקחו לי תרומה ויקחו לי לקדש תרומה שהיא י"ד והיא עשירי ומנלן לנו שעשירי קדש שכתוב (ויקרא כז) העשירי יהיה קדש לקדש ומהו קדש שכתוב וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם שכתוב ראשית חכמה יראת ה' אין חכמה אלא יראת השם. ^י עי' זהר (ח"ג רצז ע"א): וחכמה עלאה קדש אקרי. ^י עי' לקמן הערה רמז.

^י עי' זהר (ח"ג דף קעד ע"א): ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו' פקודא דא להפריש חלה לכהן חל"ה הכי חושבניה מ"ג ביצים וחומש ביצה חד מחמש ואית חומש חד מן חמשיין דאיהו ו' ודא סימן מג"ן דאיהו מיכאל גבריאל נוריא"ל חלה שכינתא דבאתר דאלין מלאכין תמן אבהן תמן ובאתרא דאבהן תמן שכינתא תמן ובה ויחל בה צלינא הה"ד (שמות לב יא) ויחל משה את פני יי' אלהיו אדני יהו"ה אתה החלות להראות את עבדך ובה חלה זכות אבות ובה תמה זכות אבות לרשעים דהוו מקבלים אגרייהו בהאי עלמא.

תרגום: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו וגו'", מצוה לו להפריש חלה לכהן חל"ה, כך חשבונה מ"ג ביצים וחומש ביצה, אחד מחמש, ויש חומש אחד מחמשים שהוא ו', וזה סימן מג"ן, שהוא מיכאל גבריאל נוריא"ל, חלה שכינה, שבמקום שמלאכים אלה שם, האבות שם, ובמקום שהאבות שם, שכינה שם, ובה "ויחל", בה אנו מתפללים, זהו שכתוב "ויחל משה את פני ה' אלהיו" "אדני יהו"ה אתה החלות להראות את עבדך", ובה חלה זכות אבות, ובה תמה זכות אבות לרשעים, שהיו מקבלים שחרם בעולם הזה.

^י עי' זהר (ח"א יד ע"א): דאתאחדת בהו כנסת ישראל גבורה דלתתא ודא ה' בתראה דנטלא לון ואתכלילת מנהון.

תרגום: שנאחדת בהם כנסת ישראל, הגבורה שלמטה, וזו ה' האחרונה שנוטלת אותם ונכללת מהם. ^י עי' לעיל הערה ח.

^כ עי' זהר (ח"ב ק ע"ב): אלא מה דאמר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה כתיב ולא כתיב ובעטרה דכל מאן דחמי ההיא עטרה חמי נעם מלכא דשלמה דיליה שעטרה לו אמו הא תנינן קרי לה בת קרי לה אחות קרי לה אם וכלא איהו וכלא הוי מאן דיסתכל וינדע בהאי ינדע חכמתא יקירא וכו' מאנא דהות לתתא היך יתעביד לעילא בעלה דהוה לעילא היך יתהפך וליהוי לתתא בת זוגיה אתעבידת אמיה וכו' הכא אית לאקדמא בקדמיתא מלה חדא דאמרו קדמאי באינון חזוי ליליא דתנן מאן דאתי על אמיה בחלמא יצפה לבינה דכתיב (משלי ב ג) כי אם לבינה תקרא הכא אית לאסתכלא אי בגין דאיהי אם יאות והוה ליה למכתב הכי דמאן דחמא אמיה בחלמא יזכי לבינה אבל מאן דאתי על אמיה אמאי.

אלא רזא עלאה איהו בגין דאתהפך וסליק מתתא לעילא ברא הוה בקדמיתא כיון דסליק לעילא אתהפך אילנא ואתעביד איהו מעלמא עלאה ושליט עלה זכי לבינה.

בקדמיתא כד סליק אינש לתליסר שנין מה כתיב (תהלים ב ז) יהו"ה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך כדן איהו לתתא מינה כיון דסליק עלה האי איהו מעלמא עלאה דהא אסתלק בדרגא דיוסף ודא (ס"א ודאי) זכי לבינה.

אוף הכי האי מאנא בקדמיתא איהו הוה בדרגא דיוסף בעל אילנא תתא קיימא ברעותיה ושליט עליה דהא כל נוקבא בדיוקנא דנוקבא אילנא תתא קיימא כיון דאיהו לא בעא לקיימא בההוא דרגא דיוסף ולא אתקיים לשמשא ביה ולאפשא בעלמא ולמעבד תולדין כדן נחית לתתא ואתעבידת איהי אמיה וההוא פרוקא ירית ירותא דיוסף דהוה הוא בקדמיתא ואיהו נחית לתתא.

כיון דנחית לתתא כדן אתקיים ביה יהו"ה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך אתהפך אילנא מה דהוה תחותיה ואיהו שליט עליה אתהדר ושליט ההוא אילנא עליה ואיהו נחית לתתא כיון דאיהו נחית לתתא ההוא דירית ירותא אתר דיוסף אבוי אקרי ואבוי הוי ודאי כלא איהו על תקוניה ודאי כדקא יאות.

תרגום: אלא מה שאמר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה כתוב ולא כתוב ובעטרה שכל מי שרואה אותה עטרה רואה את הנועם של המלך שהשלום שלו שעטרה לו אמו הרי שנינו

(שיה"ש רבה פ"ג סי' כא) בעטרה שעטרה לו אמו, ובמקומות רבים וכן וירא ראשית לו (דברים לג כא) דמשה, יסברו כי משה רבינו נסתכל באיספקלריא המאירה^{כא} (יבמות מט ע"ב) וראה ראשית לו ולכן זכה לתורה. הכל כוונה אחת להם ואי אפשר להאריך בפירוש זה הענין במכתב והרמז רב הנזק כי יסברו בו סברות אין בהם אמת אבל הזכרתי זה לבלום פי קמני אמנה מעוטי חכמה המלעיגים על דברי רבותינו.

עיי"ש: ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון בראי^{כב} ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מן האין התחלה ראשונה אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל והוא החומר הראשון נקרא ליונים היוליי ואחר ההיולי לא ברא דבר אבל יצר ועשה כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן.

ודע כי השמים וכל אשר בהם חומר אחד והארץ וכל אשר בה חומר אחד^{כד}

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קורא לה בת וקורא לה אחות קורא לה אם והכל הוא והכל היה מי שיסתכל וידע את זה ידע חכמה נכבדה וכו' כלי שהיה למטה איך יעשה למעלה בעלה שהיה למעלה איך יתהפך ויהיה למטה בת זוגו נעשתה אמו וכו'.

עכשיו יש להקדים בראשונה דבר אחד שאמרו הקדמונים באותם מראות הלילה ששנינו מי שבא על אמו בחלום יצפה לבינה שכתוב כי אם לבינה תקרא כאן יש להתבונן אם משום שהיא אם, יפה, והיה לו לכתוב כך שמי שרואה אמו בחלום יזכה לבינה אבל מי שבא על אמו למה. אלא סוד עליון הוא משום שהתהפך ועלה מלמטה למעלה בן היה בתחלה כיון שעלה למעלה מתהפך האילן ונעשה הוא מעולם עליון ושולט עליה וזוכה לבינה. בתחלה כשעולה אדם לשלש עשרה שנה מה כתוב ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך אז הוא למטה ממנה כיון שעלה אליה הרי הוא מן העולם העליון שהרי התעלה לדרגת יוסף וזה (ודאי) זוכה לבינה.

כמו כן כאן כך הכלי הזה בתחלה הוא היה בדרגת יוסף בעל האילן התחתון עומד ברצונו ושולט עליו שהרי כל נקבה עומדת בדמות הנקבה העץ התחתון כיון שהוא לא רצה לעמוד באותה דרגה של יוסף ולא התקיים לשמש בה ולהתרבות בעולם ולעשות תולדות אז יורד למטה והיא נעשית אמו ואותו הגואל יורש את ירושת יוסף שהיה הוא בראשונה והוא ירד למטה.

כיון שירד למטה אז התקיים בו ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך התהפך האילן מה שהיה תחתיו והוא שולט עליו חזר ושולט האילן ההוא עליו והוא יורד למטה כיון שהוא יורד למטה אותו שירש ירושת מקום יוסף אביו נקרא אביו יהיה ודאי והכל הוא על תקונו ודאי כראוי.

[עי' שעה"כ ליל שבת א: והענין הוא כי בהיותה אצלו שוים בקומתם נק' אחותו, וכשמזדווגת עמו נקראת אשתו, וכשעלה בג' דאימא שהוא בתפלת מוסף בלחש, אז נקראת עטרת בעלה כנז' שם ואז נק' אמו.]

^{כא} עי' תיקו"ז (לד ע"א): תא חזי, יהו"ה אדנ"י איהו קודשא בריך הוא ושכינתיה בתרין שוקין יהו"ה לימינא אדנ"י לשמאלא ואינון אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק תרוייהו חד יאקדונק".

תרגום: בא וראה, יהו"ה אדנ"י הוא הקב"ה ושכינתו בב' שוקיים: יהו"ה בימין, אדנ"י בשמאל, והם אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק. כאשר שניהם כאחד, יאקדונק".

עי' בהגר"א בתיקו"ז (פט ע"א): ב' דרגין הוא בנבואה מסט' דראה הוא אספקלריא דנהרא ומסט' דשמיעה אספקלריא דל"ג דכתיב בהון ואראה את ה' כו' ואשמע אחרי קול והם רא' מסט' דתורה שבכתב הו"ה דצריך רא' שם ושמיעה מסט' דתורה שבע"פ דצריך שמיעה והם ימינא ושמאלא. ע' בהגר"א בתז"ח יח ע"א וז"ל דלא אנהיר סיהרא אספקלריא כו' - כי אין השגה לשום בריה רק בשכינה כידוע רק שמרע"ה אנהיר לה בדרגיה ועביד לה אספקלריא דנהרא, עכ"ל.

^{כב} עי' זר"ח (יז ע"א): אמר רב חסדא, וכי השמים מאיין נבראו, והלא מאותו האור של מעלה נבראו. א"ר תנחום, כך הוא, אלא גוף השמים מאין היה, וצורתם מדבר ממשות. וכן הוא האדם. ותמצא בשמים בריאה, ואחר כך עשיה. בריאה בורא השמים, כלומר מאין. עשיה, לעושה השמים, מדבר ממשות, מהאור של מעלה. וא"ר תנחום, עשייה הוא תיקון הדבר בגודל ומעלה מכמות שהיה. כמא דאת אמר, "ויעש דוד שם".

^{כג} עי' ע"ח בשער קיצור אב"ע רפ"י.

^{כד} עי' פרקי דרבי אליעזר (פרק ג): שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו שהוא לבוש לקח ופרש כשמלה והיו מותחין והולכין עד שאמ' להן די ונקרא אל שדי מי שאומר לעולם די שמאיר לבושו שנ' עוטה אור כשלמה הארץ מאי זה מקום נבראת משלג שתחת כסא כבודו. [עי' דברי הגר"א בספד"צ (דף כו ע"ג): ר"ל שמים נקרא עולם היצירה שז"א מקנן שם כידוע (תיקו"ז

והקב"ה ברא אלו שניהם מאין ושניהם לבדם נבראים והכל נעשים מהם. והחומר^כ הזה שקראו היולי נקרא בלשון הקדש תוהו והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ ע"ב) בתוהא על הראשונות מפני שאם בא אדם לגזור בו שם תוהא ונמלך לקוראו בשם אחר כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל והצורה הנלבשת לחומר הזה נקראת בלשון הקדש בהו והמלה מורכבת כלומר בו הוא כמלת לא תוכל עשהו (שמות יח יח) שמחוסר הו"ו והאל"ף עשו הוא.

וזהו שאמר הכתוב (ישעיה לד יא) ונטה עליה קו תהו ואבני בהוי כי הוא הקו אשר בו יתחם האומן מחשבת בנינו ומה שיקוה לעשות נגזר מן קוה אל ה' (תהלים כז יד) והאבנים הם צורות בבנין וכן כתוב מאפס ותהו נחשבו לו (ישעיה מ יז) כי התוהו אחר האפס^כ ואינו דבר וכך אמרו בספר יצירה (פ"ב מ"ו) יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו.

ועוד אמרו במדרש רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות ב) אמר רבי ברכיה מאי דכתיב והארץ היתה תהו ובהו מאי משמע היתה שכבר היתה תהו ומאי בהו אלא תהו היתה^כ ומאי תהו דבר המתהא בני אדם וחזרה לבהו ומאי בהו דבר שיש בו ממש דכתיב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

כד ע"ב, ע"ח מיעוט הירח ג, ואמר שנברא מאור לבושו, ר"ל מבריא. ^כ עי' לקמן הערה כט.

^כ עי' חגיגה (יב ע"א): תנא תהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך שנאמר ישת חשך סתרו סביבותיו בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים. ועי' זהר (ח"ג רכז ע"א): ואינון קליפין דסחרין לד' חיון דמטטרון אינון תהו והנה רוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לא ברוח יי' בה"ו ואחר הרוח רעש לא ברעש יי' הא תרין קליפין ירוק וחורר דקליפין דאגוזא חד תהו קו ירוק תניינא בהו אבנין מפולמין קליפא תקיפא כאבנא מפולמא לקבל תרין קליפין אלין מוץ ותבן דחטה.

תרגום: ואותן קליפות שסובבות לארבע חיות מטטרון, הן תהו, "והנה רוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים", "לא ברוח ה'", "בה", "ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'", הרי שתי קליפות, ירוק ולבן. שקליפות האגוז אחד תהו, קו ירוק, שני בהו אבנים מפולמות, קליפה חזקה כאבן מפולמת, כנגד שתי קליפות אלו מוץ ותבן של חטה. וכן עי' תיקר'ז (יב ע"ב): אתמר עלייהו והארץ היתה תהו, דא קו ירוק קליפה קדמאה דאגוזא, ובהו אבנים מפולמות, עכ"ל.

ועי"ש (פו ע"ב): תלת קליפין אינון בערלה לקבל תלת קליפין דאגוזא ועלייהו אתמר והארץ היתה תהו ובהו וחשך (בראשית א ב) תהו קו ירוק קליפה קדמאה בהו קליפה תניינא חשך קליפה תליתאה ותלת אלין דא על גב דא לקבל תלת גוויין דעינא דאתמר בהון ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכו' לקבלייהו תלת גוויין דקשת.

תרגום: שלש קלפות הן בערלה כנגד שלש קלפות האגוז ועליהם נאמר והארץ היתה תהו ובהו וחשך תהו קו ירוק קלפה ראשונה בהו קלפה שניה חשך קלפה שלישית ושלש אלו על גב זו כנגד שלשת צבעי העין שנאמר בהם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכו' כנגדם שלשת צבעי הקשת.

[ע' ע"ח (שער מ"ד ומ"ן פרק י'): והנה כך דרכו תמיד עמה כי אחר שה"א סותם פתחה תמיד נמצא כי אמא לעולם היא בתולה והוא סוד אסתר ירקרקת היתה כי סוד בינה קו ירוק כנזכר בתקונים והיתה נקרא אילת השחר על שרחמה צר ובכל שעה היתה כבתולה. והנה אותו הרוח דיהיב בה בכל זמנא אינו לבטלה כי הנה הוא נמשך בז"א ונמשך ממנו אל הנוקבא שלו לעשות בה כלי גם היא וניתנה לה מיסוד שלו ליסוד שלה לעשותה כלי, עכ"ל. עי' בגר"א ס"י יג ע"ד: תהו קו ירוק הוא בינה כידוע, שמקיף את כל העולם שממנה יוצא חשך לעולם וכו', ובהו כנגד חכמה שהן אבנים מפולמות. ^כ עי' לקמן פסוק ח ששם איתא שקדמותם אפס. [עי' שער דרושי אבי"ע פרק א', ש"אפס" הוא כינוי לא"ס.]

^כ עי' לעיל הערה כד. עי' זהר (ח"א טז ע"א): והארץ היתה תהו ובהו וגו' (בראשית א ב) היתה דייקא מקדמת דנא תלגא גו מייא נפקא מינה זוהמא בההוא חילא דתלגא במייא ואקיש בה אשא תקיפא והוה בה פסולת ואתעדיאת ואתעבידת תה"ו מאתר (נ"א מדורא) דזוהמא קינא דפסולת ובה"ו ברירו דאתבריר מגו פסולת ואתיישב בה חשך רזא דאשא תקיפא וההוא חשך דחפי על גבי ההוא תה"ו על גבי ההוא פסולת ואתתקנת מיניה.

תרגום: "והארץ היתה תהו ובהו וגו'", "היתה" דוקא, מקודם לזה, שלג בתוך המים, יצאה ממנה זוהמא באותו כח של שלג במים, והכה בה אש חזקה, והיתה בה פסולת, והוסרה ונעשתה "תהו" ממקום (מדור) הזוהמא, קן הפסולת, "ובהו" ברירור שהתברר מתוך פסולת, והתיישב בה החושך, הסוד של אש חזקה, ואותו חושך כיסה על אותו תה"ו על גבי אותה פסולת והתתקנה ממנו. עי' שם (כד ע"ב): אלה תולדות השמים והארץ (בראשית ב ד) (ר"ת תה"ו) הא אוקמוה כל אתר

בו הואכ"ס.

ואמר אלהים בעל הכחות כלם כי המלה עיקרה אל שהוא כח והיא מלה מורכבת אל הם כאלו אל סמוך, והם ירמוז לכל שאר הכחות, כלומר כח הכחות כולם, ועוד יתבאר סוד בזה.

אם כן יהיה פשט הכתובים על נכון משמעותו בתחלה ברא אלהים את השמים כי הוציא חומר שלהם מאין ואת הארץ שהוציא החומר שלה מאין והארץ תכלול ארבע היסודות כלם כמו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (להלן ב א) שתכלול כל הכדור התחתון וכן הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות (תהלים קמח ז) וזולתם רבים.

והנה בבריאה הזאת שהיא כנקודה קטנה דקה ואין בה ממש נבראו כל הנבראים בשמים ובארץ ומלת "את" כמו עצם הדבר^א. ודרשו בה שהיא לעולם לרבות כי היא נגזרה מן אתא בקר וגם לילה (ישעיה כא יב) וכן אמרו רבותינו (ב"ר פ"א סי' יד) את השמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ואת הארץ לרבות האילנות ודשאים וגן עדן ואלו כלל כל הנבראים בעל הגוף.

אחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים השמים והארץ וכל צבאם חזר ופירש כי הארץ אחר הבריאה הזו היתה תהו כלומר חומר אין בו ממש והיתה בהו כי הלביש אותה צורה.

ופירש שבצורה הזו צורת ד' יסודות שהם האש והמים והעפר והאוויר ומלת הארץ תכלול ארבעת אלה והאש נקראת חשך מפני שהאש היסודית היסובה^ב ואלו היתה אדומה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

דכתיב אלה פסל את הראשונים ואלין תולדין דתהו דאתרמיזו בקרא תניינא והארץ היתה תהו ואלין אינון דאתמר דקב"ה ברא עלמין ומחריבין ובגין דא ארעא הוה תוהה ובוהה. תרגום: "אלה תולדות השמים והארץ" (ר"ת תה"ו), הרי פרשה, כל מקום שכתוב "אלה" פסל את הראשונים, ואלה תולדות של תהו שנרמזו בפסוק השני, "והארץ היתה תהו". ואלה הם שנתבאר, שהקדוש ברוך הוא בורא עולמות ומחריבין, ולכן הארץ היתה תוהה ובוהה.

[עי' ליקוטי תורה בראשית שה"היתה" היא עולם הנקודות שקדם לעולם התיקון.]

^ט עי' זהר (ח"א טז ע"א) וז"ל: תה"ו אתר דלית ביה גוון ולא דיוקנא ולא אתכליל ברזא דדיוקנא השתא איהו בדיוקנא כד מסתכלן ביה לית ליה דיוקנא כלל לכלא אית לבושא לאתלבשא בר האי (דאתחזי ביה וליתיה כלל ולא הוי) בה"ו להאי אית ליה ציורא ודיוקנא אבנין משקעין גו גליפא (נ"א קליפה) דתהו נפקי גו גליפא דמשקען תמן.

תרגום: "תהו" הוא מקום שאין בו צבע ולא דמות ולא נכלל בסוד הדמות, עכשיו הוא בדמות, וכשמסתכלים בו אין לו דמות כלל. לכל יש לבוש להתלבש פרט לזה (שנראה בו ואינו כלל ולא היה). "בה"ר" יש לו ציור ודמות, אבנים שקועות בתוך החקיקה (קליפה) של תהו, יוצאים מתוך חקיקה השקועה שם.

^ז עי' ז"ח (ו ע"ד): תדע לך שהבורא יתברך ברא האדם וברא אותו בצלם ובצורה והכינו מארבעה דברים מובדלים זה מזה מאש מרוח ממים מעפר שנאמר והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים אלו הם הד' דברים הנזכרים.

ועיי"ש (יג ע"ד): אר"י כוורדין של שליא דאשה דמלייאן מן זרעא דב"נ דאית ביה היסודות כלם כך הארץ בו ביום שנבראת בו ביום נתעברה מכל מה שהולידה דכתיב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ ומיד והארץ היתה תהו ובהו וחשך ורוח הרי בכאן ארבעה יסודות שהם אש מים רוח חשך ואלו הולידו כל תולדותיה ומאלו נתייסדו כולם. וכל התולדות נתהו מכחות אלו.

תרגום: אמר רבי יצחק כמו גידים של שליה של אשה שמלאים מזרעו של אדם שיש בו היסודות כלם כך הארץ בו ביום שנבראת בו ביום נתעברה מכל מה שהולידה נאמר (שם א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ומיד והארץ היתה תהו ובהו וחשך ורוח הרי בכאן ארבעה יסודות שהם אש מים רוח חשך ואלו הולידו תולדותיה ומאלו נתייסדו כלם וכל התולדות נתהו מכחות הללו.

וכן עי' תיקו"ז קכא ע"א. ועי' שערי קדושה ח"ג פ"ב: עולם העשיה תחלה יש בו חלק התחתון הנזכר, מלכות שבה, ונקרא ארבעה יסודות העולם השפל.

^א עי' זהר (ח"א טו ע"ב): א"ת כד נטיל אתוון כלהון, כללא דכלהו אתוון אינון רישא וסופא.

תרגום: א"ת, כשלוקח האותיות כולם, הכלל של כל האותיות הם ראש וסוף.

[עי' בהגר"א על ספד"צ ו ע"ב ז"ל: את, ת"ת כולל כ"ב אותיות.] ועי' לקמן פרשת עקב הערה יט.

^ב עי' זהר (ח"א טז ע"א): חשך הוא אש אוכמא תקיף בגוון אשא סומקא תקיף בחיזו אשא ירוקא תקיף בציור אשא חיוורא גוון דכליל כלא חשך תקיף בכל אשין ודא אתקיף לתה"ו חשך הוא אשא

היתה מאדימה לנו הלילה והמים שנגבל בהם העפר יקרא תהום ולכן יקראו מי הים תהומות כדכתיב (שמות טו ה) תהומות יכסיומו קפאו תהומות (שם ח) תהום יסובבני (יונה ב ו) ויקרא קרקע הים תהום ויגער בים סוף ויחרב ויוליכם בתהומות כמדבר (תהלים קו ט) מוליכם בתהומות כסוס במדבר (ישעיה סג יג) והאזיר יקרא רוח.

וכבר נודע כי היסודות הארבעה מקשה אחת והעמוד שלה הוא עגול הארץ והמים מקיפין על הארץ והאזיר מקיף על המים והאש מקיף על האזיר ואמר הכתוב כי הארץ לבשה צורה והיה האש מקיף למעלה על המים והעפר המעורבים והרוח מנשבת ותכנס בחשך ותרחה על המים ויראה לי שהנקודה הזאת בלבשה הצורה והיתה בהו היא שהחכמים קורין אותה אבן שתיה (יומא נד ע"ב) שממנה נשתת העולם^ל.

והנה שיעור הכתובים בתחלה ברא אלהים מאין את השמים וברא מאין את הארץ והארץ בהבראה היתה תהו והיתה בהו ובהם חשך ומים ועפר ורוח נושבת על המים והנה הכל נברא ונעשה וסמך הרוח לאלהים בעבור שהיא דקה מכלם^ל ולמעלה מהם רק שהיא מרחפת על פני המים במאמרו של הקדוש ברוך הוא ואם תבקש בריאה למלאכים שאינם גוף לא נתפרש זה בתורה ודרשו בהם (ב"ר פ"א ס"ג ג ועוד) שנבראו ביום שני שלא תאמר שסייעו בבריאת העולם.

אבל אם תזכה ותבין סוד מלת בראשית ולמה לא הקדים לומר אלהים ברא בראשית^ל תדע כי על דרך האמת^ל הכתוב יגיד בתחתונים וירמוז בעליונים, ומלת בראשית

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ולאו איהו אשא חשוכא בר כד אתקיף לתהו ורזא דא (בראשית כז א) ותכהינה עיניו מראות ויקרא את עשו וגו' חשך פני רע דאסבר אנפין לרע וכדין אקרי חשך דשרי עליה לאתקפא ליה ורזא דא וחשך על פני תהום (בראשית א ב).

תרגום: חושך, הוא אש שחורה חזקה בצבע אש אדומה חזקה במראה אש ירוקה חזקה בציוור אש לבנה, הצבע שכולל הכל. חושך חזק בכל האש, וזה מחזק את התהו. חושך הוא אש, ואיננו אש חשוכה, פרט למתי שמחזקת את התהו, וזה סוד "ותכהינה עיניו מראות ויקרא את עשו וגו'". חושך פני רע שמסביר פנים לרע, ואז נקרא חושך, ששורה עליו לחזק אותו, וזהו סוד "וחושך על פני תהום".

^ב עי' זהר (ח"א ע"ב): וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר (יחזקאל א כה) האי היא אבן שתיה דאיהי נקודה חדא דכל עלמא וקיימא עלה קדש הקדשים ומאי היא כרסייא קדישא עלאה ע"כ.

תרגום: "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר", זוהי אבן השתיה שהיא נקודה אחת של כל העולם ועומד עליה קודש הקדשים, ומהי, הכסא הקדוש העליון.
^ד עי' לש"ו דע"ה ח"ב מאמר דצח"ם שיש ב' צדדים אם יסוד הראשון הוא רוח או אש, ומסיבר ההבדל].

עי' מגילה (ט ע"א): ותניא אמר רבי יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך דתניא מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו אלהים ברא בראשית וכו'.

ועי' זהר (ח"א טו ע"א): בהאי ראשית ברא ההוא סתימא דלא אתיידע להיכלא דא היכלא דא אקרי אלהים ורזא דא בראשית ברא אלהים (בראשית א א).

תרגום: בראשית הזו ברא אותו סתום שלא נודע להיכל הזה. היכל זה נקרא אלהים, וסוד זה "בראשית ברא אלהים".

^ה עי' תיקר"ז (ה ע"ב): שם יהו"ה איהו עמודא דאמצעייתא אמת ושכינתא תורת אמת בה אתברייתא כורסיא דאיהי אלהים והיינו בראשית ברא אלהים (בראשית א א) באורייתא דאיהי ראשית ברא כורסיא דאיהי אלהים דהכי סליק הכס"א לחושבן אלהים ואית אורייתא דבריא דאורייתא דאצילות אורייתא דבריא ה' קנני ראשית דרכו (משלי ח כב) ואורייתא דאצילות תורת ה' תמימה (תהלים יט ח) ובה תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים יח יג).

תרגום: שם יהו"ה הוא העמוד האמצעי, אמת. ושכינתו תורת אמת, בה נברא הכסא שהוא אלהים. והיינו "בראשית ברא אלהים", בתורה שהיא ראשית, ברא הכסא שהוא אלהים, שכך עולה הכס"א לחשבון אלהים. ויש תורה של בריאה ותורה של אצילות, תורה של בריאה ה' קנני ראשית דרכו, ותורה של אצילות "תורת יהו"ה תמימה", ובה "תמים תהיה עם יהו"ה אלהיך".
ועי' זהר (ח"א כז ע"א): ואי זכו ישראל איהי עזר לון בגלותא מסטרא דהתר טהור כשר ואי לאו

תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשים כאשר הזכרתי ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא והמלה מוכתרת בכתר בי"ת.

עי' ר' בחיי: אלהים על דרך הפשט לשון אלהות ופירושו בעל הכחות כלם ומוזה הטעם לא אמר אל ולא אלוה כי אם אלהים בלשון רבים^ל וכן (יהושע כד יט) אלהים קדושים הוא כי הוא כולל הקדושות כלם^ל וכן דרך הלשון בממשלת השפלים (ישעיה יט ד) אדונים קשה בלשון רבים וזה לגודל מעלות האדון ולרבו מיני הממשלה שיש לו וזה בבשר ודם אף כי בהשם יתברך אשר מיני הממשלה שלו אין להם מספר וכל המושלים אין ממשלתם רק ממנו והוא אחד וכחותיו רבים וכן מנהג הלשון בשאר המלות (שמות יב מב) ליל שמורים הוא (ויקרא כג כג) יום כפורים הוא ועוד יש לפרש כי נקרא אלהים בבריאת העולם לפי שברא עולמו בחכמה ובתבונה הוא שכתוב (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה^ל.

עיי"ש: וע"ד הקבלה השם הזה שתי מלות הם אל הם^ב והן הנה פי' היו"ד (קהלת יב א) וזכר את בוראך מלא ביו"ד^מ והמשכיל יבין.

עיי"ש: את השמים ואת הארץ מלת את בכ"מ לרבות וע"ד הפשט באו שני אתין הללו לרבות את שני חמרים שברא הקדוש ברוך הוא אחד שעשה ממנו שמים ואחד שעשה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

איהי כנגדו מסטרא דטמא פסול אסור טהור היתר כשר איהו יצר הטוב פסול טמא אסור איהו יצר הרע ואתתא דאית לה דם טוהר ודם נדה מסטרא דמשנה איהו שויא ליה ולא איהו בת זוגיה יחודא דיליה דלית יחודא עד דערב רב יתמחון מעלמא ובג"ד אתקבר משה לבר מארעא קדישא וקבורתא דיליה משנה איהו ולא ידע גבר ית קבורתיה עד יומא הדין קבורתא דיליה משנה דשולטא על מטרוניתא דאיהו קבלה למשה ומלכא ומטרוניתא מתפרשא מבעלה בגין דא (משלי ל כא) תחת שלש רגזה ארץ וכו' תחת עבד כי ימלוך דא איהו עבדא ידיעא ושפחה דא משנה ונבל כי ישבע לחם דא ערב רב עם נבל ולא חכם

תרגום: ואם זכו ישראל, היא עוזרת להם בגלות, מצד של היתר טהור כשר, ואם לא, היא כנגדו מצד של טמא פסול איסור. טהור היתר וכשר הוא יצר הטוב, פסול טמא איסור הוא יצר הרע. ואשה שיש לה דם טהור ודם נדה מצד של המשנה, היא שוה לו ואינה בת זוגו, יחוד שלו, שאין יחוד עד שערב רב ימחו מהעולם, ולכן נקבר משה מחוץ לארץ הקדושה, וקבורתו היא משנה, "ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה". קבורתו משנה ששולטת על המלכה, שהיא קבלה למשה ומלך ומלכה מתפרדת מבעלה. ולכן "תחת שלוש רגזה ארץ וגו'", "תחת עבד כי ימלוך" זהו עבד הידוע, "ושפחה" זו משנה, "ונבל כי ישבע לחם" זה ערב רב, "עם נבל ולא חכם".

^ל עי' זהר (ח"א דף לא ע"ב): אמר רבי יוסי האי דכתיב (דברים ד ז) אשר לו אלהים קרובים אליו קרובים קרוב מבעי ליה אלא אלהים עלאה אלהים דפחד יצחק אלהים בתראה ובגיני כך קרובים וגבורות סגיאיין אינון דנפקין מחד וכלהו חד.

תרגום: אמר רבי יוסי, זה שכתוב "אשר לו אלהים קרובים אליו", [למה כתוב] קרובים, היה צריך לכתוב קרוב. אלא אלהים עליון, אלהים של פחד יצחק, אלהים אחרון, ולכן כתוב קרובים, וגבורות רבות הם שיוצאים מאחד והכל אחד.

ועי' מדרש תהלים קט: בכל לשון שישראל קוראין להקב"ה הוא עונה אותם. קראוהו בשדי וכו' וענה אותם בשדי, וכו' קראוהו באלהים וכו' וענה אותם באלהים וכו'.

^ל עי' ספר הפליאה (עמוד תרסט): נקרא הקב"ה אלהים קדושים כי הוא קדוש בכל ענייני הקדושות, ועי' דבריו לקמן כח יג.

^ט עי' לעיל רמב"ן ד"ה ודע כי.

^מ עי' לעיל הערה לז.

^מ [עי' עבה"ק ח"א פ"ב וז"ל: לקבוע בנפשותינו שהאצילות הוא עצם האלהות באה הקבלה לחכמי האמת ליחדו בפסוק שמע ישראל. וכתב החכם ה"ר בחיי ז"ל כוף אזניך ושמע בפסוק שמע ענין היחוד האמיתי המקובל והמוצנע אצל יודעי האמת בסוד יחוד עשר ספירות שנתחייבנו ליחד את כלן ולחבר הכל כאחד אם ממטה למעלה אם ממעלה למטה עד כאן, כל זה יורה שהאצילות הוא עצם האלהות ולזה באה מצות היחוד ליחדו כי אם היה דבר אחר נפרד מהעצם היה זה יחוד ללא אלהי אמת וחלילה וכו'.

וראיתי להביא כאן מה שקבל החכם הזה בפסוק לא יהיה לך, זה לשונו ואמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, אבל פני שלי יהיו אלהיך עד כאן, והכוונה על המדות שהם פניו וידוע שאין פני האדם דבר בלתי ולא חוצה לו ולא נפרד ממנו אבל הם הוא עצמו, ומזה נקראו הפנים המאירים אלהים כלומר אלי הם, וכמו שכתב הוא ז"ל בפרשת בראשית השם הזה שתי מלות אלי הם, והנה הנה פירוש היו"ד וזכור את בוראך מלא ביו"ד והמשכיל יבין].

ממנו ארץ וי"ש והארץ היתה תהו ובהו באר כי הארץ אחרי הבריאה הזאת היתה תהו ובהו ופירוש תהו ובהו חמר וצורה כלומר שהלביש לאותו חמר צורה וזהו (ישעיה סו ב) ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה ואמר ואת כל אלה כלומר כל אלה הנמצאים ידי עשתה ואחר כך ויהיו כל אלה בצורתם עתה ולפי זה החמר נברא תחלה ואחריו לא היתה בריאה כי אם יצירה ועשייה לפי שהכל המציא ממנו והלביש הצורות ובבריאה זו שהיא כנקודה קטנה דקדק ואין בה ממש נבראו כל הנבראים בשמים ובארץ.

עיי"ש: והארץ היתה תהו ובהו הוא החמר שאין בו ממש ואין השם נתפס בו והוא מלשון רז"ל (קידושין מ ע"ב) כתוהא על הראשונות שאם בא אדם לגזור בו שום דבר תוהא ונמלך לקרותו בשם אחר לפי שלא לבש צורה שיתפש בה השם והחמר הזה נקרא בלשון התורה תהו ובלשון הפילוסופים היולי ובהו הוא הצורה הנלבשת לחמר והיא מלה מורכבת בו הוא כלומר דבר שיש בו צורה ומזה אמר הכתוב (ישעיה לד יא) ונמטה עליה קו תהו ואבני בהו^מ ייחס הקו לתהו שהוא החמר שאין בו ממש לפי שהקו הוא שיראה האומן מחשבת הבנין שהוא מקוה לעשות והמלה נגזרת מן (תהלים מ ב) קוה קויתי ה' ויחס האבנים לבהו שהוא הצורה לפי שהאבנים הם צורת הבנין.

ויבא הקשור בשני הכתובים אלה בתחלה ברא יש מאין בעל הכחות כלן חומר השמים וחומר הארץ והארץ אחרי הבריאה הזאת היתה תהו כלומר חמר אין בו ממש והיתה בהו שהלביש אותה צורה והזכיר הכתוב ארבע יסודות שיש בצורה זו והם אש ורוח והמים והעפר^מ ומלת הארץ כוללת ארבעתם והוא כלל העולם השפל ואף ע"פ שיסוד העפר הוא אחרון הזכירו ראשון ובו ידבר ועל כן התחיל מן הארץ שהיא הנקודה והפילוסופים קראוה נקודה לפי שהיא למטה מן הגלגלים נתונה בתוכם כנקודה בתוך העגול וקראוה נקודה לפי שהיא קבועה וקיימת אין לה תנועה כלל בכללה רק בחלקיה כענין שכתוב (קהלת א ד) והארץ לעולם עומדת והנה היא בהפך מן הגלגל העליון המקיף כי זה עליון בתכלית הדקות והזכות וזו תחתון בתכלית העובי והעכירות.

ואחר שהתחיל מן הארץ חזר לסדר היסודות בסדר הראוי והוא האש והרוח והמים הזכיר וחשך הוא האש היסודית שהיא חשוכה^מ והקדימו לרוח מפני שהאש מקיף על הרוח והקדים הרוח למים כי הרוח מקיף על המים והמים מקיפים על הארץ והסדר הזה בעצמו מצאנו בספר קהלת ובספר איוב וכשם שהתחיל כאן מן הנקודה שאמר והארץ היתה תהו ובהו כן התחיל בספר קהלת מן הנקודה שנאמר והארץ לעולם עומדת והזכיר אחרי כן (קהלת א ה) וזרח השמש ובא השמש זהו יסוד האש ואמר אחרי כן סובב סובב הולך הרוח ואמר אחרי כן כל הנחלים הולכים אל הים.

וכן באיוב התחיל מן הנקודה ג"כ שאמר (איוב כח כד) כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה זהו יסוד האש (איוב כח כה) לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה הוא הסדור עצמו שבכאן בספר בראשית גם בספר קהלת לפי ששלשתם ספרי המחקר ודבריהם מיוסדים על חכמת הטבע והודיענו הכתוב בכאן באמרו והארץ היתה תהו ובהו כי הארץ לבשה צורה והחשך שהוא האש מקיף למעלה מן המים והעפר מעורבים שקרא לשניהם יחד תהום כמי הים שהעפר מעורב בהם והם נקראים תהום כענין שכתוב (יונה ב ו) תהום יסובבני והרוח מנשבת ותכנס בחשך ותרחף על המים ומה שאמר ורוח אלהים היה ראוי לומר והרוח אבל ייחס הרוח לשם אלהים לרוב דקותה אף על פי שהאש דקה יותר מן הרוח כיון שהוציא האש בלשון חשך לא רצה ליחסו אל השם יתברך.

וע"ד המדרש (ב"ר פ"א ס"ד) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בזכות

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מב עי' לעיל הערות כג וכט.
 מב עי' לעיל הערה כו.
 מד עי' לעיל הערה ל.
 מה עי' לעיל הערה לב.

ג' דברים נברא העולם בזכות הלה בזכות מעשרות בזכות בכורים אין ראשית אלא חלה שנאמר (במדבר טו ב) ראשית עריסותיכם חלה תרימו ואין ראשית אלא מעשרות שנאמר (דברים יח ד) ראשית דגנך ואין ראשית אלא בכורים שנאמר (שמות כג יט) ראשית בכורי אדמתך ועוד אמרו בזכות משה שנאמר (דברים לג כא) וירא ראשית לו.

וכל המצות האלו דרך אחד להן וכלן רמוז על אחדות החכמה הנקראת ראשית וכן מלת בראשית בתרגום ירושלמי בחוכמתה כי מצות הבכורים רמוז לאחדות וכן מצות המעשר כי חשבון י' מפרש ומגלה כח האחדות^מ וכן החלה מצוה יחידה בעיסה ומה שאמר בזכות משה לפי שמצינו בו ראשית ומשם זכה לקבל התורה ואם תשכיל תמצא כי מלת בראשית תרמוז על בנין בית ראשון^נ שעמד ת"י שנה כמנין (ויקרא טז ג) בזאת יבא אהרן אל הקדש וכבר ידעת מאמר רז"ל (פסחים נד ע"א) שבית המקדש נברא קודם השמים והארץ ומפני זה הקדים מלת בראשית ברא ואחר כך את השמים ואת הארץ ולפי שעתיד ליחרב אמר והארץ היתה תהו ובהו לפי שנסתלקה שכינה מישראל.

ורוח אלהים מרחפת על פני המים זו התורה שהובטחנו בה כי לא תשכח מפי זרענו

אף בגלות.

ויאמר אלהים יהי אור ירמוז על ימות המשיח שהזכיר בו הכתוב (ישעיה ס א) קומי

אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרחית.

ויבדל אלהים בין האור ובין החשך כי בו יבדיל הקדוש ברוך הוא בין ישראל שקו

לישועה ובין עכו"ם השרוים בחשך. ואל הענין הזה רמוז רבותינו ז"ל (בר פ"ב ס" ד) כשהוכיחו מן הכתוב הזה ארבע מלכיות והוא שדרשו והארץ היתה תהו זו מלכות בבל ובהו זו מלכות מדי וחשך זו מלכות יון תהום זו מלכות רומי ורוח אלהים זה רוחו של משיח ובאור המדרש הזה כי הש"י בפרשה זו מגיד מראשית אחרית והכתוב כוון לרמוז סוף הזמן בתחלת הזמן להורות כי תכלית כוונת הבריאה הוא לימות המשיח וזהו תחלת המחשבה סוף המעשה^ס.

ואם תשכיל עוד תמצא כי יש במלת בראשית איש בריתי וכן עוד בראשית שתי

תיבות ברא שית"א אלו השיתין שנבראו מששת ימי בראשית^{יב} וכן עוד ברא תיש זה אילו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^מ עי' לעיל הערה מא והערה יד.

^נ עי' ספר הפליאה (עמוד ריג): בראשית הב' הוא ב"ת ושאר אותיות הם ראש ת"י והנה נרמז בזו התיבה של בראשית בנין בית ראשון כמה היה עתיד לעמוד בבנינו ומצינו שעמד ת"י שנה, וע"ז נאמר בזאת יבוא אהרן אל הקודש.

^ס עי' תיקו"ז (פו ע"א): שני אלפים תהו והארץ היתה תהו שני אלפים תורה ורוח אלה"ם מרחפת על פני המים ולית מים אלא אורייתא פני המים תרין אנפין דילה דאינון מצות עשה ומצות לא תעשה חוור וסומק ימינא ושמאלא ואלין אינון שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ויאמר אלה"ם יהי אור ויהי אור (בראשית א ג) עלייהו אתמר על כן באורים כבדו ה'.

תרגום: שני אלפים תהו והארץ היתה תהו שני אלפים תורה ורוח אלה"ם מרחפת על פני המים ואין מים אלא תורה פני המים שני הפנים שלה שהן מצוות עשה ומצוות לא תעשה לבן ואדם ימין ושמאל ואלה הם שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ויאמר אלה"ם יהי אור ויהי אור עליהם נאמר על כן באורים כבדו יהו"ה.

^ט עי' תיקו"ז (ו ע"ב): אדם הא דלתתא דאוקמוהו עליה דהוה ראשון למחשבה ואחרון למעשה.

תרגום: אדם הא שלמטה, שבארו עליו שהיה ראשון למחשבה ואחרון למעשה.

^י עי' ז"ח (מדרש הנעלם ד ע"ב): וקודם שנתנו ה' בריתות, לא היתה הברית אלא באש. שנאמר והנה תנור עשן ולפיד אש וגו'. וכתוב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. והאש היתה ברית בתחלה. וזהו בראשית, הוצא משם אש. ונשאר ברית. כלומר בר"ת א"ש. וכן עי' תיקו"ז יב ע"א, וכ ע"א.

^{יא} עי' ספד"צ (ח ע"א). ועי' הק' הזהר דף ג ע"ב ועוד הרבה מקומות.

^{יב} ועי' ז"ח (סב ע"ב): כתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' בשעתא דברא קב"ה עלמא ברא בקדמיתא שיתין עילאין דאינון מקורי לנחתא בהון גשמיא דברכן וקדושין עילאין דלעילא ואינון נטלו בקדמיתא ממקורא דחיי מאתר עילאה דנפקו מתמן.

תרגום: כתוב (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם ברא בראשונה שיתים עליונים שהם מקורות להוריד בהם גשמי ברכות והקדשות העליונות

של יצחקי: שנברא מששת ימי בראשית ועוד בראשית מלשון ארשת והוא הדבור כענין שכתוב (תהלים כא ג) וארשת שפתיו ובאורו ב' ארשת, כלומר ב' מאמרות נברא העולם. ודע והבן כי העולם נברא בתשרי ומלת בראשית תרמוז לזה¹¹, ובדבר זה נחלקו בגמרא (ראש השנה י ע"ב) רבי אליעזר ורבי יהושע ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם ואף על פי שרבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כר' יהושע כבר הכריעו בגמרא בזה כר"א הוא שאמרו (ראש השנה כז ע"א) כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך כמאן כרבי אליעזר.

ועל דרך הקבלה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ יש בכתוב הזה סוד עשר ספירות, והשמים והארץ הם השמים והארץ העליונים¹² שאינם מכלל הנגלגלים, והם הנקראים שמי קדם¹³ וארץ החיים¹⁴ ומלת בראשית תרמוז אל החכמה כענין שכתוב (תהלים קיא י) ראשית חכמה וכן הבי"ת רמז לחכמה שהיא שניה בספירות והרי לך מלת בראשית האות הראשונה והמלה הם עדות על החכמה ולפי שהכל נמשך ונאצל מן החכמה באה הבי"ת רבתי ואף על פי שהיא שניה בספירות ראשונה היא לענין השגתנו¹⁵ וזהו פירוש בי"ת של בראשית חכמה שהיא ראשית שהרי הספירה הקודמת לה אין אנו רשאים להרהר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שלמעלה והם נוטלים בראשונה ממקור החיים מהמקום העליון שיצאו משם.
¹¹ עי' תיקר"ז (קסד ע"א): בראשית ברא אלהים בראשית ברא ת"ש דא אילו דיצחק.
¹² עי' תיקר"ז (ז ע"א): ע"א והמשכילים יזהירו אלן אינון אתוון דהוה לון שכל לאעלא קדם מלכא כל חד על תקונוי מסטרא דגבורה עאלו כלהו למפרע בגין דאיהי דרועא שמאלא תשר"י ודא איהו בראשית בא' תשר"י בגין דבמדת הדין אתברי עלמא ובגין דא עאלו למפרע והא אוקמוהו דבימינא אתברי עלמא וביה עאלו אתוון כסדרן ורזא דמלה אמרתי עולם חסד יבנה ובגין דא כד עאלו אתוון למפרע ומנייהו כסדרן לא בעא קודשא בריך הוא למברי בהון עלמא עד דשתף לון בימינא ושמאלא וברא בהון עלמא.

תרגום: ענין אחר, "והמשכילים יזהירו" אלו הם אותיות שהיה להם שכל להיכנס לפני המלך, כל אחת על תקונה, מצד של גבורה נכנסו כולן למפרע, משום שהיא זרוע שמאל תשר"י, וזה בראשית, בא' תשר"י, בגלל שבמדת הדין נברא העולם, ומשום זה נכנסו למפרע. והרי פרשה שבימין נברא העולם, ובו נכנסו אותיות כסדרן. וסוד הדבר "אמרתי עולם חסד יבנה", ולכן כשנכנסו האותיות למפרע, ומהם כסדרן, לא רצה הקדוש ברוך הוא לברא בהן את העולם, עד ששתף אותן בימין ובשמאל, וברא בהן את העולם.
¹³ עי' לקמן הערה עג.

¹⁴ עי' ספר הפליאה (עמוד קיג): ולמה נקרא שמים כי יש שמים על שמים והוא שמים על יסוד, א"ל מנלך שנקרא שמים, א"ל ואתה תשמע השמים. וקח ה' ושים בסוף התיבה, והוא שמי מ"ה, ר"ל הוא יר"ד ה"א ו"א ה"א במילואו, ור"ל שמי יה"ה. וראה והבן השמים עולה יה"ה במ"ק, וכן אמר הנביא ואתה תשמע, ששמך יה"ה, זהו השמים. א"ל ואבי א"ל השמים, וה"ו במ"ק, זהו שמי קדם, ר"ל שמי קדם, הוא וה"ו, התחלת השם המפורש שיוצא מן ו"סע ו"בא ו"ט.

¹⁵ עי' זהר (ח"א דף נ ע"ב): פתח ואמר בראשית ברא אלהים (בראשית א א) היינו דכתיב ויבן יהו"ה אלהים את הצלע (בראשית ב כב) את השמים היינו דכתיב ויביאה אל האדם ואת הארץ כמה דאת אמר (בראשית ב כג) עצם מעצמי [ודאי האי איהי ארץ החיים תו].

תרגום: פתח ואמר, "בראשית ברא אלהים", היינו שכתוב "ויבן ה' אלהים את הצלע". "את השמים" היינו שכתוב "ויביאה אל האדם". "ואת הארץ" כמו שנאמר "עצם מעצמי", ודאי זוהי ארץ החיים. ועי' תיקר"ז (קסח ע"ב): בההוא זמנא הנצנים נראו בארץ אלן אבהן זכוון דלהון אתגליאן על שכינתא דאיהי ארץ החיים.

תרגום: באותו זמן הנצנים נראו בארץ אלו האבות זכיותיהם התגלו על השכינה שהיא ארץ החיים.
¹⁶ עי' לעיל הערה יג.

בהי' ולכך נקראת אין זהו (איוב כה יב) והחכמה מאין תמצא על דרך ההודעה לא על דרך שאלה ומ"מ נרמזת היא בעוקצו של ביי"ת ומזה דרשו חכמי האמת אומרים לבי"ת מי בראך מראה להן בעוקצה כלפי אל"ף שהוא הכתר^ט.

ודע והבן כי עלת העלות^כ למעלה מן הכתר, וזהו מאמר ספר יצירה (פ"א מ"ד) עשר ספירות בלי מה עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה, פירוש עשר ולא תשע שהרי הכתר יש לחשוב מן הכלל לפי שכל שאר הספירות נמשכות ממנו כי הוא מקור נובע שהכל תלויין בו עשר ולא אחת עשרה לפי שאין לחשוב מן הכלל מה למעלה מן הכתר והוא עלת העלות והוא דבר נעלם אין לומר עליו לא יש ולא אין וזהו לשון עשר ספירות בלי מה י' ספירות של בלי מה כלומר נאצלות מבלי מה ומזה הצריכו חכמי האמת קוצו של יו"ד^כ.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' זהר (ח"א דף ל ע"א): שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעיה מ כז) עד הכא אסתלקו מלין דלא לשאלא כדלעילא [דחכמה] [דחכמה] (וחכמה) אשתכליל מאין ולא קיימא לשאלא דסתים ועמיק לית דיקום ביה כיון דאתפשט ונהורא עמיקא ונהוריה קיימא בשאלתא אע"ג דאיהו סתים מכלא דלתתא וקראן ליה על פום שאילתא מי מי ברא אלה והיינו רזא דקאמרן (איוב לח כט) מבטן מי יצא הקרח מבטן מי ודאי (יצא הקרח) ההוא דקיימא לשאלתא ולית לשאלא מה לעילא מה לתתא אלא לשאלא אתר דנפקן למנדע ולא למנדע ליה דהא לא יכלין אלא קיימא לשאלתא ולא למנדע [ביה]. תרגום: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", עד כאן עלו הדברים שלא לשאול [בהם] דוגמת למעלה, שחכמה נתקנה מאין ולא עומדת לשאילה, שסתומה ועמוקה אין שיעמוד בה. כיון שהתפשט אור עמוק, אורו עומד לשאלה, אף על גב שהוא סתום מהכל שלמטה, וקוראים לו על פי שאלה "מי", "מי ברא אלה". והיינו סוד שאמרנו "מבטן מי יצא הקרח", "מבטן מי" ודאי, ("יצא הקרח") אותו שעומד לשאלה. ואין לשאול מה למעלה ומה למטה, אלא לשאול מקום שיוצאים לדעת, ולא לדעת אותו, שהרי לא יכולים, אלא עומד לשאלה ולא לדעת בו.

^ס עי' אד"ז (רפח ע"ב): עתיקא קדישא אקרי אין דביה תלייא אין. [עי' בהגר"א תז"ח יט ע"א ד"ה דנהיר, ובהגר"א על ספד"צ א ע"ג ד"ה ואמר פעם, וכן בהגר"א תז"ח יח ע"ד ד"ה ההוא נהירו, ובהגר"א על ספד"צ ד ע"ב ד"ה ומחסד].

^{סא} עי' ב"ר (פ"א סי' י): למה [נברא העולם] בב' אלא מה ב' זה לו שני עוקצין אחד מלמעלה ואחד מלמטה מאחוריו אומרים לב' מי בראך והוא מראה בעוקצו מלמעלה ואמר זה שלמעלה בראני ומה שמו והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו.

^{סב} עי' זהר (ח"ב מב ע"ב): הכי עלת העלות עביד עשר ספירות וקרא לכתר מקור וביה לית סוף לנביעו דנהוריה ובגין דא קרא לגרמיה אין סוף ולית ליה דמות וצורה ותמן לית מאנא למתפס ליה למנדע ביה ידיעא כלל ובגין דא אמרו ביה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור. לבתר עבד מאנא זעירא ודא י' ואתמליא מניה וקרא ליה מעין נובע חכמה וקרא גרמיה בה חכם ולהוא מאנא קרא ליה חכמ"ה ולבתר עבד מאנא רברבא וקרא ליה ים וקרא ליה בינה והוא קרא לגרמיה מבין בה.

תרגום: כך עלת העלות עשה עשר ספירות וקרא לכתר מקור ובו אין סוף לנביעת אורו ולכן קרא לעצמו אין סוף ואין לו דמות וצורה ושם אין כלי לתפוס אותו לדעת בו ידיעה כלל ולכן אמרו בו במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור. אחר כך עשה כלי קטן וזה י' והתמלא ממנו וקרא לו מעין נובע חכמה וקרא את עצמו בו חכם ולאותו הכלי קרא לו חכמ"ה ואחר כך עשה כלי גדול וקרא לו ים וקרא לו בינה והוא קרא את עצמו מבין בה.

ועי' תיקו"ז (קלג ע"ב): אמר ליה רבי שמעון ברי במחשבה דאיהו מוחא אוף הכי חב דזרעא מתמן נפיק דאיהו נביעו דאילנא דחיי דאיהו אור קדמון ואור צח ואור מצוחצח תלת טפין דאתרמיזו בי' עלאה קוצא דלעילא וקוצא דלתתא וגוי באמצעייתא וערב תמן חשך דאפסיק בין עלת העלות למוחא סתימא

תרגום: אמר לו רבי שמעון בני במחשבה שהיא המח אף כך חטא שזרע יצא משם שהוא המעין של עץ החיים שהוא אור קדמון ואור צח ואור מצוחצח שלש טפות שנרמזו בי' העליונה הקוץ שלמעלה והקוץ שלמטה ועצם הי' באמצע וערב שם חשך שהפסיק בין עלת העלות למח הנסתר.

עי' דע"ה ח"א יד ע"א שמחלק בין עלת העילות שהוא הרישא תנינא לעילת כל העילות שהוא המאציל ית' שמו.

^{סג} עי' זהר (ח"ג סה ע"ב): ת"ח י' בקדמיתא כללא דכלא סתים מכל סטרין שבילין לא מתפתחין כללא דדכר ונוקבא קוצא דיו"ד דלעילא רמיזא לאין לבתר י' דאפיק ההוא נהרא דנגיד ונפיק מניה ולא תעברא מניה ה' בהאי כתיב ונהר יוצא מעדן יוצא ולא יצא בג"כ לא בעיא לאתפרשא מניה ובג"כ כתיב רעיתי.

תרגום: בא וראה י' בראשונה הכלל של הכל, נסתר מכל הצדדים, השבילים לא נפתחים, הכלל של זכר ונקבה. קוצו של יו"ד שלמעלה רומז לאין, אחר כך י' שמוציאה את אותו הנהר שנמשך ויוצא ממנו ולהתעבר ממנו ה', בזה כתוב ונהר יוצא מעדן, יוצא ולא יצא, לכן צריך שלא להפרד ממנו,

שהוא רמז לעלת העלות שהוא למעלה מכל העשרה, וכיון שכל העשר הם האצילות, הנה המאציל^ט שהוא עלת העלות נפרד מהן. זהו פירוש עשר ולא אחת עשרה. ומ"ש שם בספר יצירה^י חקק ולא הזכיר מי החוקק, הכונה על הכתר, כי הדבר החקוק הם ג' ספרים שהם שלשה אותיות על שם שחקק הכתר והן יהי"ו^י שהן אותיות מתברכות ומברכות כל מתברך והם ג' ספר ספר וספור. ספר היא החכמה, וקראה ספר לפי שהדרות הולכים ואין החכמה נשארת כי אם על ידי ספר, ומזה נקראת אף החכמה העליונה ספר. ספר הוא הבינה שאדם מונה בה והוא מלשון ספירה ומנין. וכן אמר הכתוב בדברי הימים (דברי הימים ב' ב מז) ויספר שלמה כל האנשים הגירים אשר בארץ ישראל אחרי הספר אשר ספרם דוד אביו. ספור הוא שאר הספירות שאפשר לבני אדם להשיגם ולדבר בהם^י. ודע כי הספר הוא היו"ד, ספר הוא הה"א, ספור הוא הוא"ו, והוא התפארת שהיא מדת ששית והבן. וכבר ידעת כי מלת ספר^י חשבונה ש"ם ואם כן ג' ספרים הם ג' שמות של שכל ואף על פי שכחותיהם רבים שלשתם, עקר אחד להם, וכן ג' אותיות של שם^י, הנה הם עקר אחד, ויצאו מעיקר אחד, הוא החוקק העולם הוא הכתר שהוא נמשך מעלת העלות הנקרא אין סוף^י ויש לך להתבונן בפ' מרה במה שאמר הכתוב (שמות טו כה) שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. אלהים, התשובה^י. והוא ברא העולם ואליו כונת תפלתנו בראש השנה^י.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ולכן כתוב רעית^י.

^ט עי' ע"ח שער א ענף ב' וכן בכ"מ שמאציל היא הבחי' למעלה מהעולם, ולא ה' ית'.
^י פ"א מ"א: בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יהו"ה צבאות אלקי ישראל אלקים חיים ומלך עולם אל שדי רחום וחנון רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש הוא, וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספור וספור.

^י עי' מדרש הנעלם (ג ע"א): א"ר יהודה, בג' דברים ברא הקב"ה את עולמו, בספר וספור וספור, כנגדם בחכמה בתבונה ובדעת, בחכמה, דכתיב ה' בחכמה וגו' [יסד ארץ כונן שמים בתבונה], בדעת דכתיב בדעתו תהומות נבקעו, עכ"ל. ועי' ס"י (פ"א מ"ג) בירר שלש אותיות מן הפשוטות בסוד שלש אמות אמ"ש, וקבעם בשמו הגדול, וחתם בהם ששה קצוות. חמש חתם רום ופנה למעלה וחתמו ביה"ו, שש חתם תחת ופנה למטה וחתמו בה"ו, שבע חתם מזרח ופנה לפניו וחתמו בו"ה, שמונה חתם מערב ופנה לאחוריו וחתמו בוה"י, תשע חתם דרום ופנה לימינו וחתמו ביל"ה, עשר חתם צפון ופנה לשמאלו וחתמו בה"י.

^י עי' לעיל הערה נט, ועי' תיקו"ז (יט ע"א): פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין לית מחשבה תפיסא בך כלל אנת הוא דאפיקת עשר תקונין וקרינין לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת הוא דקשיר לון ומייחד לון ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

תרגום: פתח אליהו ואמר, רבוננו של עולם, שאתה הוא אחד, ולא חשבון/מנין, אתה הוא עליון על כל העליונים, שתום על כל הסתומים, אין מחשבה נתפסת בך כלל. אתה הוא שהוצאת עשר תיקונים וקראת להם עשר ספירות להנהיג בהם את העולמות הנסתרים שלא מתגלים ועולמות שמתגלים, ובהם נתכסת מבני אדם ואתה הוא שקושר אותם ומייחד אותם וגלל שאתה מבפנים כל מי שמפריד חד מחבירו מאלה העשר נחשב כאילו מפריד בך.

[עיי"ש בבהגר"א: עלמין סתימין כו' - הן גופין ולבושין דביסמוך, שהן אצילות ובריאה, י"ה של השם, נגד חו"ב, שהן נסתרות כדלקמן: ועלמין דאתגליין - הן יצירה ועשיה, שהן ו"ה של השם, נגד זו"ן, שהן נגלות כדלקמן:]

^י עי' בהגר"א על ספד"צ (כא ע"א): שני ההי"ן אלו א' הן, כי מלכות נכללת בבינה, ולכן בע"ק ובז"א לא אשתכחו אלא ג' אותיות יק"ו, שה' אחרונה בכלל ה' ראשונה. ועיי"ש כח ע"ב: כלל האדם יה"ו, על הכסא ה' אחרונה. לש"ו כללים ח"ב ה ע"א, שהה"א האחרונה אינה באה אלא לגלות את אורה של הה"א הראשונה.]

^י עי' תיקו"ז (עו ע"ב): כתר עלאה שריא ברישא דבר נש דתמן מחשבה סתימא וכמה דמחשבה אייה סתימא כך אייה סתים אין סוף אתקרי מלגאו כתר עלאה מלבר כתר דרישא עלאה. תרגום: כתר עליון שורה בראש האדם, ששם המחשבה הנסתרת. וכמו שמחשבה היא נסתרת, כך הוא נסתר. אין סוף נקרא מבפנים, כתר עליון מבחוץ.

^י עי' לקמן הערה רב. ועי' זו"ח (לד ע"א): בריאה באלקים דאיהי בינה, הה"ד בראשית ברא אלקים. ^י עי' לקמן ב ד.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

ומ"ש (בראשית כ יז) ויתפלל אברהם אל האלהים על ה"א אחרונה^{עב} נאמר וכן אמר דוד המע"ה (תהלים נה יז) אני אל אלהים אקרא.

ועל התשובה נאמר (משלי ב ג) כי אם לבינה תקרא והתשובה נקראת בינה שהיא נתונה בין חמש ראשונות ו"אקרא ו"תקרא לשון תפלה בלשון (בראשית יג ד) ויקרא שם אברם שתרנומו וצלי.

"את ואת" לרבות הגדולה והגבורה^{עב}.

השמים – התפארת, והוא העדן^{עב}.

ושני עמודים הנקראים נצח והוד נכללים במלת השמים, כלומר השמים ושני עמודיו^{עב}, כי מאחר שלא מצינו בריאה לעמודי שמים על כל פנים יש לנו לומר שנכללו בכלל השמים, גם הצדיק נכלל עמהם שהוא עמוד שהעולם נתקיים בו. או אפשר לומר כי רבוי הוא"ו של ואת בא לרבות ג' עמודים אלה והארץ הוא הגן המקבל מעדן.

והארץ היתה יזכיר עתה מה היתה תחלה ונקראת בשם ארץ כי היא סוף הבניין^{עב} ואמר היתה כלומר עקר הויתה מאותה הויה שהיתה והיא החכמה הקודמת לכל.

תהו הוא הבינה^{עב} שהוא קו ירוק שהוא מקיף את כל העולם.

בהו המורה דבר שמתחיל להצטייר הוא הגדולה.

וחשך הוא הגבורה ועוד יש בכתוב הזה רמז כמה ימי העולם והוא מבואר מאד ממה שאמרו רז"ל (ראש השנה לא ע"א) שית אלפי שני הוי עלמא והמשכיל יבין. לכך הזכיר מיד והארץ היתה תהו ובהו לרמוז על אחד חרוב. גם בתיבה הראשונה של שם מ"ב^{עב} היוצא ממנו תמצא כן רמוז כי העולם שנברא בששה יותן ויחרב וזה מבואר.

ודע כי מה שלא פי' הכתוב בשמים מה היו תחלה כמו שפירש בארץ מתוך שפירש ענין הארץ תוכל להבין ענין השמים ועל זה סמך ושתק שלא הזכיר ענין השמים ולא פי' מה היו הגלגלים קודם הגיעם אל תכליתם כמו שהם היום אבל לפי הקבלה שרמזתי לך יבא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{עב} עי' לקמן הערה ר. עי' הגהות הרח"ו על זהר (ח"א ב ע"א): כי בינה אינה נקרא אלהים רק בעת התלבשות ומלכות אין לה ו"ק להתבלש בהם בקישוט שנעשים לה ו"ק אז.

^{עב} עי' זהר (ח"א לא ע"ב): "בראשית ברא" רמז לכתר חכמה, אלהים רומז לבינה, "את" רומז לגדולה וגבורה, "השמים" זהו תפארת, "ואת" רומז לנצח הוד יסוד, "הארץ" רומז למלכות.

^{עב} עי' זהר (ח"א דף כו ע"א): ונהר יוצא מעדן ודא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה.

תרגום: "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה.

עי' ספר הפליאה (עמוד תריז): ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. נסתלק מן הפנים שאינם מאירים כי ה' שם, וישב בארץ נוד, שעמד במקומו קדמת עדן, הוא ת"ת ישראל, להיות בידו כל דבר בעולם השפל כי המליכוהו למלך על ו' קצוות.

ועי' ספר הקנה (עמוד רטו): בגן של עדן היא כנ"י והעדן הוא עדן העולם הוא ת"ת הנקרא עדן ודעת.

^{עב} עי' תיקר"ז (צד ע"א): ויכלו כליל שמיא וארעא שמים אש ומים ודא שמאלא וימינא שמים עמודא דאמצעיתא כליל תרוייהו הארץ שכינתא תתאה וכל צבאם נצח והוד דאינון צבא השמים בגין דאיהו כליל שבע ספירן.

תרגום: ויכלו כולל שמים וארץ שמים אש ומים וזה שמאל וימין שמים העמוד האמצעי כולל את שניהם הארץ השכינה התחתונה וכל צבאם נצח והוד שהם צבא השמים משום שהוא כולל שבע ספירות.

^{עב} עי' ספר הפליאה (עמוד תקפט): כמו שהת"ת הוא בין הזרועות וכנגד היסוד הוא המעור באדם הגשמי העומד בין השוקיים, וע"כ נקרא יסוד והמעור כנגדו, בעבור שכל כח עליון יורד שם, כן המעור כל כח האדם יורד שם. והעטרה הוא סוף הבנין למעלה, ע"כ כנגדו העטרה של מעור הוא סוף האדם.

^{עב} עי' לעיל הערות כו וכח.

^{עב} עי' זהר (ח"ג קח ע"ב): שבע שמהן אינון אב"ג ית"ץ ובהון מ"ב אתוון. [נראה כוונתו שאב"ג גימ' ו' ויתץ לשון שבירה וחרבן ולכן חד חרוב]. ועי' דברי רבינו בשמות ב יב, עי' ע"ח בשער השבירה פרק ב.

הענין אמת ויציב ונכון וקיים כשלא פירש ענין השמים לפי שהם העדן והאיך יוכל לפרש מה היה תחלה וכבר דרשו רז"ל (ברכות לד ע"ב) עין לא ראתה אלהים זולתך זה עדן שלא ראתה עין מעולם ולכך גלה ענינו וסתם הנסתרות^ט והאריך בנגלות והבין זה היטב כי השמים והארץ שבפסוק ראשון הם התפארת והעטרה^י והם העדן והגן שהכתוב מזכיר לפניו וזהו מדרש רז"ל (פסחים נד ע"א) שנברא ג"ע קודם שנברא העולם ואם הגן נברא כ"ש העדן שהרי הגן נמוע בו הוא שכתוב ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם.

ויש לך לדעת כי יש בידינו קבלה בפסוק זה של בראשית שממנו יוצא שם בן מ"ב המיוחס למדת הדין עד בי"ת של בהו אך ע"י צרופים רבים ואם תאיר עיני הלב תמצא בו המנין של בהר"ד^{יא} שזכרתי למעלה והוא רשום בפרשה ואותיותיו ארבעתם בין כל אות ואות מ"ב אותיות והמשכיל יבין יוכל להבחין כי אין זה דרך מקרה אבל הוא מופת גמור על חדוש העולם כי בטרם הרים יולדו ולא היה בהר"ד היה מדת דינו של עולם במקום בהר"ד פועל באין כלי ומוציא כלי למעשהו וזהו מבואר.

(א ג): ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור.

ע"י רמב"ן: ויאמר אלהים יהי אור – מלת אמירה בכאן להורות על החפץ כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ ד^ב) מה תרצה ותחפוף וכן ותהי אשה לבן אדניך כאשר דבר ה' (להלן כד נא) כאשר רצה כי בן הוא הרצון לפניו או הוא כגון מחשבה^{יב} כמו האומרה בלבבה (ישעיה מז ח) ואמרו אלופי יהודה בלבם (זכריה יב ה) והענין לומר שלא היה בעמל"ד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט ע"י לעיל הערות סז, ועד.

^י ע"י לעיל הערה עג

^{יא} ע"י תוס' ר"ה ח ע"א ד"ה לתקופות, דהיינו המולד של השנה שלפני בריאת העולם, וע"י בבהגר"א על תיקו"ז כ ע"ב ז"ל, רמוז אותיות בהר"ד בד' אותיות של תחלת שם מ"ב, והוא מסט' דגבורה שבו נברא העולם. וע"י דע"ה (ח"א כא ע"ב): אותיות בהר"ד אשר מאות ב' דבראשית עד האות ד' דויבדל, שהם ג' פעמים מ"ב אותיות, אחד מן ב' דבראשית עד ה' של ובהו, והשני מן ה' של ובהו עד ר' של ויאמר, והשלישי מן ר' של ויאמר עד האות ד' של ויבדל.

^{יב} ע"י שם בתרגום: ואמר יהונתן לדוד מא רעוא נפשך ואעבד לך.

^{יג} ע"י זהר (ח"ג רכט ע"ב): במחשבה מלגו בינה בן יה ישראל עלה במחשבה הרהור חכמה לחכימא ברמיזא חכמה עלה במחשבה דאיהו בינה מחשבה והרהור כלא חד חכמה לא אשתמודע אלא בבינה ובינה בלב ובגין דא מחשבה בלב הרהור בלב.

תרגום: במחשבה מבפנים, בינה בן י"ה, ישראל עלה במחשבה, הרהור חכמה, לחכם ברמז, חכמה עלה במחשבה שהוא בינה, מחשבה והרהור, הכל אחד. החכמה לא נודעת אלא בבינה, והבינה בלב, ומשום זה המחשבה בלב, הרהור בלב.

ע"י בגר"א בתיקו"ז (כ ע"ג): בריש הורמנותא - שכתר הוא רצון, בסוד רצון ומחשבה והרהור וקול ודיבור נגד ה' פרצופים.

וע"י בהגר"א בס"י (י סע"ב): ה' חלקים, רצון ומחשבה והרהור וקול ודבור. הרצון הוא התחלת הרצון לדבר, והמחשבה הוא שמחשב מה לדבר אבל אינו מצויר דיבור. והרהור הוא שמצויר דיבור בהרהור. וקול הוא בגרונו קודם שיורד לפה. והדבור הוא חתוך האותיות. והרצון הוא בנפש, והמחשבה הוא במוח, והרהור הוא בלב, וקול ודבור הוא בגרון ופה, והן כנגד ה' פרצופין.

^{יד} ע"י זהר (ח"א כב ע"א): וכל בניינין דהוו בארץ אצילותא הוה אמר אבא באמירה לגבי אימא יהא כדין וכדין ומיד הוה כמה דאת אמר ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ויאמר הוה אמר לאלהים יהי אור מארי דבניינא איהו אומר ואומנא עביד מיד והכי כל בניינין בארץ אצילותא הוה אמר יהי רקיע יהי מארת וכלא אתעביד מיד כד מטא לעלמא דפרודא דאיהו עולם הנבדלים אמר אומנא למארי בניינא נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

תרגום: וכל הבניינים שהיו בדרך אצילות, היה אומר אבא באמירה לאמא, יהיה כזה וכזה, ומיד נהיה. כמו שנאמר ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, ויאמר, היה אומר לאלהים יהי אור. בעל הבנין הוא אומר, והאומן עושה מיד. וכך כל הבניינים בדרך אצילות היה אומר יהי רקיע יהי מאורות, והכל נעשה מיד. כשהגיע לעולם הפירוד שהוא עולם הנבדלים, אמר האומן לבעל הבנין, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

ע"י ב"ר (פ"ב ס"י י): רבי ברכיה בשם ר"י בר סימון אמר בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' וכבר שמים נעשו.

וכך קראו רבותינו לזה מחשבה אמרו (ב"ר פי"ב סי' יד) מחשבה ביום המעשה עם דמדומי חמה והוא להורות על דבר מחושב שיש בו טעם לא חפץ פשוט בלבד. ומלת הויה מורה על מעשה הזמן העומד כמו ואתה הוה להם למלך (נחמיה ו' ו) ולכן אמר הכתוב כי כשברא חומר השמים אמר שיהיה מן החומר ההוא דבר מזהיר קראו אור.

ויהי אור – לא אמר ויהי בן כאמור בשאר הימים לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים כשאר מעשה בראשית ויש לרבותינו בזה מדרש בסוד נעלם^פ ודע כי הימים הנזכרים במעשה בראשית היו בבריאת השמים והארץ ימים ממש מחוברים משעות ורגעים והיו ששה כששת ימי המעשה כפשוטו של מקרא.

ובפנימיות הענין יקראו ימים הספירות^פ האצולות מעליון כי כל מאמר פועל הויה תקרא יום והיו ששה כי לה' הגדולה והגבורה^פ והמאמרים עשרה כי הראשונות אין שם יום נתפס בהם^פ והפירוש בסדור הכתובים בזה נשגב ונעלם ודעתנו בו פחות מטפה מן הים הגדול.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^פ עי' ספר הבהיר (אות קצ): ומאי ניהו יראת ה', האור הראשון דאמר ר' מאי דכתיב (בראשית א' ג) ויאמר אלהים ויהי אור ויהי אור, ולא אמר ויהי כן, אלא מלמד שהאור ההוא היה גדול מאד ואין כל בריה יכולה להסתכל בו גנזו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא, והיא מדת כל סחורה שבעולם, והיא כח אבן יקרה שקורין סוחרת ודר, ועל מה היא מדת דר, אלא מלמד שלקח הקב"ה מזיווה אחד מאלפים ובנה ממנה אבן יקרה נאה ומקושטת וכלל בה כל המצות.

ועי' זהר (ח"א כב ע"ב): מסטרא דאבא איהו באורח אצילות ומסטרא דאימא בבריאה אמר לון חברייא חברייא לאו הכי הוא דהא אדם דאצילותא דכר ונוקבא הוה מסטרא דאבא ואמ"א ודא איהו ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור מסטרא דאבא ויהי אור מסטרא דאמ"א ודא איהו אדם דו פרצופין.

תרגום: שמצד של אבא הוא בדרך אצילות ומצד האימא בבריאה. אמר להם, חברים חברים, לא כך זה, שהרי אדם של אצילות זכר ונקבה היה, מצד אבא ואמא, וזהו "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור", יהי אור מצד האבא ויהי אור מצד האימא. וזהו אדם דו פרצופים. ועי' לקמן הערה צ.

^פ עי' זהר (ח"ב פט ע"ב): תאנא כתיב (שמות לא יז) כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ ששת ימים ודאי ולא בששת והני יומין קדישין עלאין אקרון יומי דשמא קדישא אתכליל בהו ואינון אתכלילן ביה.

תרגום: שנינו כתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ששת ימים ודאי ולא בששת והימים הקדושים העליונים הללו נקראים ימים שהשם הקדוש נכלל בהם והם נכללים בו.

ועי' ח"א (לא ע"א): (ב' דבראשית רברבא) רבי יוסי שאיל [ליה] (על זה) ואמר האי שיתא יומי בראשית דקא תנינן מאן אינון אמר ליה היינו דכתיב (תהלים קד טז) ארזי לבנון אשר נטע כמה דאלין ארזין נפקין מן לבנון הכי נמי אינון שיתא יומין נפקין מן בראשית ואלין שיתא יומין עלאין קרא פריש לון דכתיב (ד"ה א כט יא) לך יהוה הגדולה והגבורה והתפארת וגו' כי כל דא צדיק, בשמים דא תפארת ובארץ דא כנסת ישראל כתרומה די אחיד בשמיא ובארעא כלומר דיסודא דעלמא דאקרי כל איהו אחיד בתפארת דאקרי שמים ובארץ דאקרי כנסת ישראל ועל דא בראשית ב' ראשית [נ"א] היא חכמה כמה דתרגם יונתן בראשית בחכמתא) בגין דאיהי תניינא לחושבנא ואקרי ראשית (בגין) דהאי כתרעא עלאה טמירא היא קדמאה ועל דלא עייל בחושבנא תניינא הוי ראשית בגין דא ב' ראשית ועוד כמה דחכמה עלאה איהי ראשית בחכמה תתאה ראשית נמי [הוא] ועל דא לית לאפרשא ב' מן ראשית.

תרגום: ב' של "בראשית" היא גדולה. ר' יוסי שאל אותו ואמר, ששת ימי בראשית הללו שנינו מה הם. אמר לו, היינו מה שכתוב "ארזי לבנון אשר נטע". כמו שהארזים הללו יוצאים מן לבנון, כך גם אותם ששה ימים יוצאים מן בראשית. וששת הימים העליונים הללו, הפסוק פירש אותם, שכתוב "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו'". "כי כל" זה צדיק, "בשמים" זו תפארת, "ובארץ" זו כנסת ישראל, כמו תרגומו, שאוחז בשמים ובארץ. כלומר, שיסוד העולם שנקרא "ל", הוא אוחז בתפארת שנקרא "שמים", "ובארץ" שנקראת כנסת ישראל, ועל זה בראשית, ב' ראשית, (היא חכמה, כמו שתרגם יונתן "בראשית" בחכמה) בגלל שהיא שניה לחשבון, ונקראת ראשית, בגלל שכתר עליון זה טמיר הוא ראשון, ועל שלא נכנס בחשבון הראשית הוא שני, בגלל זה ב' ראשית. ועוד, כמו שחכמה עליונה היא ראשית, גם כך חכמה תחתונה גם היא ראשית, ולכן אין להפריד ב' מן ראשית.

^פ עי' ר' בחיי דברים ו ד.
^פ עי' לעיל הערה סז.

ע"י ר' בחיי: ויאמר אלהים מלת אמירה היא החפץ^{פס} מה תאמר נפשך ומה תרצה ותחפוץ או יהיה ענין ויאמר וגזר כענין שנאמר (איוב כב כח) ותגזר אומר ויקם לך. עיי"ש: וע"ד הקבלה יהי אור ויהי אור אין תחלת הויית האור הזה במאמר הזה כי כבר היה במאמר בראשית שהוא מאמר ראשון ומוזה ארז"ל (ראש השנה לב ע"א) בראשית נמי מאמר הוא ובאותו מאמר היה האור מכוסה ועתה במאמר יהי אור גלה אותו והגבילו להתבונן בו וזהו שרמזו לנו חכמי האמת יהי אור ויהי אור ויהי כן אין כתיב כאן אלא ויהי אור כבר היה במעשה בראשית^פ.

ויש לך לדעת כי האור הזה נקרא טוב^פ ונקרא רב טוב הצפון שישראל זוכין אליו^פ וזהו שכתוב (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת וגו' וכתוב (ישעיה סג ז) ורב טוב לבית ישראל וזהו שדרשו ז"ל (מדרש תהלים כז) אמר דוד המלך ע"ה האיר לנו מאותו האור שנאמר (תהלים קיח כז) אל ה' ויאיר לנו וכתוב (תהלים כז א) ה' אורי וישעני והבן זה וצריך אתה לדעת כי עתה במאמר הזה יהי אור התחיל בריאת העולם ונברא בכ"ה באלול זכר לדבר יהי אור כלומר מלת יהי^פ ומ"ש (ראש השנה כז ע"א) בתשרי נברא העולם באורו בתשרי נשלמה הבריאה כי בו נברא אדם שהוא תשלום הבריאה וגמר הכל כי הוא חותם^פ תכנית ומפני זה לא יכלו לומר באלול נברא העולם כי הלכו אחר הגמר והחתימה.

(א ד) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְרֵךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.
ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה את האור בא לרבות הדבר שהשיג ר"ע^פ וכל מיני

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי פ

^{פס} ע"י לעיל הערה פב.

^פ ע"י זהר (ח"ב דף קכז ע"ב): סדורא קדמאה אתנגיד מסטרא דימינא אור קדמאה דאתגניז ואתנטיל מסטרא דימינא ועאל בהאי אפריון על ידא דיסודא חד ועביד ביה שמושא לבתר אפיק ההוא אפריון חד דיוקנא כגוונא דהאי אור ודא הוא רזא דכתיב (בראשית א ג) יהי אור ויהי אור כיון דאמר יהי אור אמאי כתיב ויהי אור לא אצטריך קרא למכתב אלא ויהי כן מהו ויהי אור אלא דההוא אור אפיק אור אחרא דאתחזי ליה ודא איהו יומא קדמאה מאינון עצי הלבנון.

תרגום: סדור ראשון שופע מצד ימין האור הראשון שנגז ונטל מצד ימין ונכנס באפריון הזה על ידי יסוד אחד ועושה בו שמוש אחר כך מוציא אותו האפריון דמות אחד כמו האור הזה וזהו סוד הכתוב יהי אור ויהי אור כיון שאמר יהי אור למה כתוב ויהי אור לא הצטרך הפסוק לכתב אלא ויהי כן מהו ויהי אור אלא שאותו אור הוציא אור אחר שנראה לו וזהו יום ראשון מאותם עצי הלבנון. ע"י לעיל הערה פה.

^פ ע"י שם (קכז ע"א): ובגין כך מה רב טובך דא איהו יסודא דעלמא דאקרי רב טוב כמה דאת אמר (ישעיה סג ז) ורב טוב לבית ישראל בגין דהאי איהו רב טוב אור קדמאה אקרי טוב סתם והכא כלילין דכר ונוקבא כחדא אשר צפנת דהאי אתגניז כגוונא דאור קדמאה דאתגניז ואתטמר פעלת דהכא איהו אומנותא דכלא אומנותא דכל עלמא אומנותא דנשמתין ורוחין.

תרגום: ולכן "מה" רב טובך זהו יסוד העולם שנקרא רב טוב כמו שנאמר ורב טוב לבית ישראל כי זהו רב טוב אור הראשון נקרא טוב סתם וכאן כלולים זכר ונקבה כאחד אשר צפנת שהרי נגז כמו שהאור הראשון שנגזר ונסתר פעלת שכאן היא אמנות הכל אמנות של כל העולם אמנות של נשמות ורוחות.

^פ ע"י זהר (ח"א דף מו ע"א): כתיב (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך מה רב טובך דא אור קדמאה דגניז קב"ה ליראיך לצדיקים לאינון דחלי חטאה כדקאמרן. תרגום: כתוב "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך". מה "רב טובך", זה אור ראשון שנגז הקדוש ברוך הוא ליראיך, לצדיקים, שהם יראי חטא כמו שאמרנו. ^פ גימ' כ"ה.

^פ ע"י תיקו"ז (יט ע"ב): וישראל אמרין רבון עלמא אף על גב דאנא בגלותא מרחקא ממך שימני כחותם על לבך (שה"ש ח ו) ולא יתעדי מינן דיוקנך דאיהי חותם דילך שכינתא דילך דבגינה אנת הוית דכיר לן בגלותא וחותמא דקודשא בריך הוא ודאי איהי שכינתא תרגום: וישראל אומרים, רבוננו של עולם, אף על גב שאני בגלות רחוקה ממך, "שימני כחותם על לבך", ולא תזוז מאתנו דמותך, שהיא החותם שלך, השכינה שלך, שבגללה אתה היית זוכר אותנו בגלות. והחותם של הקדוש ברוך הוא, ודאי היא השכינה. ע"י לקמן הערה קפ.

^פ ע"י שער מאמרי רז"ל (שבת): וכל יקר ראתה עינו זה ר' עקיבא שהשיג מה שלא השיג מרע"ה כי מרע"ה לא השיג אלא מ"ט שערים והוא השיג החמשים ורמזו אומרו ראתה עינו למש"ה בן פורת יוסף בן פורת עלי עין הרי נזכר עי"ן ועי"ן וכן ר"ע עלה בחכמתו ותורתו על העין העליונה שהוא

מאורות שלו הנמצאים מאמתת זה האור ועל הדבר ההוא העידו החכמים עליו שנכנס בשלום ויצא בשלום¹² ואפשר עוד שבא לרבות הנשמות שנבראו עם האור וכן נרמז באיוב (איוב לח יט) איזה הדרך ישכן אור וכתוב (שם כא) ידעת כי אז תולד ומספר ימך רבים כמו שבאר הרמב"ן ז"ל בפירושו איוב וכן כתיב (דברי הימים א' ד כג) עם המלך במלאכתו ישבו שם¹³.

(א ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. עי' רמב"ן: והנכון שענין קריאה באלו בכאן היא ההבדלה המוגבלת בהם כשלבשו צורתם וכך אמרו (ב"ר פ"ג סי' ו) יום היא תחומך ולילה היא תחומך¹⁴.

(א ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם. עי' רמב"ן: באמצע המים בין מים העליונים למים התחתונים כמו שיש הפרש בין הרקיע למים שעל הארץ כך יש הפרש בין מים העליונים לרקיע הא למדת שהן תלויים במאמר בראשית רבה (פ"ד סי' ג) וכתבה רש"י. וזה מענין מעשה בראשית¹⁵ הוא ואל תקוה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שם י"ה כנודע זמ"ש רז"ל שהקב"ה הראה למשה דור ודור ופרנסיו כו' והראה לו את ר' עקיבא שהיה דורש כתיב אותיות כו' וא"ל רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נותן התורה ע"י כו' עד שהראה לו מיתתו וא"ל שתוק כך עלה במחשבה ירצה שתוק כי על ידי מיתה כזו עלה במחשבה ובמקום העינים. עי' ספר הליקוט (פרשת וישב פרק מח): דע כי ז' אותיות שעטנ"ז ג"ץ שצריך לתייג עליהם, הם רומזים לז' מלכים דמיתו, כנז' בס' הדרושים בדרוש א"ק, ור' עקיבא היה דורשן, והשיג מקום המחשבה לשער החמשים, מה שלא השיג מרע"ה, ולכן נתקנא בו שרו של עשו, ונהרג ע"י טורנוסרופוס הרשע. ועי' לש"ו דע"ה ב' דרוש ד ענף כא.

¹² עי' שעה"כ (דרושי נפילת אפים דרוש ה): נאמר למרע"ה על ר"ע שנהרג על קידוש ה' כך עלה במחשבה וז"ס שאמרו על ר"ע נכנס בשלום ויצא בשלום תרי שלומות לעילא ותתא. ועי' פע"ח חנוכה שהם ז"א ונוק', ועי' ליקוטי תורה בראשית שהם יסוד אבא ויסוד אמא.
¹³ עי' ב"ר (פ"ח סי' ז): רבי יהושע דסכנין בשם רבי שמואל אמר בנפשותן של צדיקים נמלך הה"ד (ד"ה א ד) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שמה המה מה למטה מה למעלה וייצר ה' אלהים את האדם.

¹⁴ עי' זהר (ח"א טז ע"ב): ויקרא אלהים וגו' מהו ויקרא קרא זמין לאפקא מהאי אור שלים דקיימא באמצעייתא חד נהירו דאיהו יסודא דעלמא דעליה קיימין עלמין ומההוא אור שלים עמודא דאמצעייתא אתפשט יסודא חי עלמין דאיהו יום מסטרא דימינא. ולחשך קרא לילה קרא זמין ואפיק מסטרא דחשך חד נוקבא סיהרא דשלטא בליליא ואקרי לילה רזא דאדנ"י אדון כל הארץ.

תרגום: "ויקרא אלהים וגו'", מהו "ויקרא", קרא והזמין להוציא מהאור השלם הזה שעומד באמצע אור אחד שהוא יסוד העולם, שעליו עומדים העולמות. ומאותו אור שלם, עמוד האמצעי, התפשט יסוד חי העולמים, שהוא יום מצד הימין. "ולחשך קרא לילה", קרא והזמין והוציא מצד החושך נקבה אחת, הלבנה ששולטת בלילה ונקראת לילה, סוד של אדנ"י, אדון כל הארץ.

¹⁵ עיי"ש (יז ע"א): ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים וגו' הכא בפרט רזא לאפרשא בין מיין עלאין לתתאין ברזא דשמאלא (נ"א ואתברי) הכא מחלוקת ברזא דשמאלא דעד הכא רזא דימינא הוא והכא איהו רזא דשמאלא.

תרגום: "ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים וגו'", כאן הסוד להפריד [בין] מים עליונים לתחתונים במיוחד, בסוד השמאל, (ונבראה) כאן מחלוקת בסוד השמאל, שעד כאן סוד הימין הוא, וכאן הוא סוד השמאל.

ועיי"ש (יז ע"ב): מיין עלאין דכורין ומיין תתאין נוקבי בקדמיתא הוו מים במים עד דאתפרשו לאשתמודעא מיין עלאין ותתאין דא אלהים (נ"א מיין עלאין) ודא אדנ"י (נ"א מיין תתאין) ודא ה' עילאה וה' תתאה מה כתיב ויעש אלהים את הרקיע אתפשטותא דא נטל שמא דא אלהים מיין עלאין ומיין תתאין אדנ"י ועם כל דא כיון דאשתלימו מיין דכורין במיין נוקבין שמא דאלהים אתפשט בכלא. ואע"ג דאפריש בין מיין עלאין לתתאין מחלוקת לא אתבטל עד יום תליתאי ואסכים מחלוקת ואתיישב כלא בדוכתיה כדקא יאות.

תרגום: מים עליונים זכרים, ומים תחתונים נקבות. בתחילה היו מים במים, עד שנפרדו להכיר מים עליונים ותחתונים, זה אלהים (מים עליונים), וזה אדנ"י (מים תחתונים), וזו ה' עליונה וה' תחתונה. מה כתוב, "ויעש אלהים את הרקיע". התפשטות זו לקח שם זה אלהים מים עליונים, ומים תחתונים אדנ"י, ועם כל זה, כיון שנשלמו מים זכרים במים נוקבים, שם אלהים התפשט בכל. ואף על גב שהפריד בין מים עליונים לתחתונים, מחלוקת לא התבטלה עד יום שלישי, והוסכמה

ממני שאכתוב בו דבר שהענין הוא מסתרי התורה ואין הפסוקים צריכים לביאור הזה כי לא יאריך הכתוב בענינו והפירוש אסור לידועיו וכל שכן אלינו.

(א ז) ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן.

ע"י רמב"ן: ובבראשית רבה (פ"ד ס"ו ו) אמרו ויעש אלהים את הרקיע זו אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם ויעש אלהים וכו' והלא במאמר בדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג ו) ואין ההרעשה הזו מלשון ויעש לבדו שהרי ברביעי ובששי כתוב ויעש אבל היה מזה שאמרתי בעבור כי בשאר הימים כתוב אחר האמירה ויהי כן לומר שנהיה כן מיד תיכף אחר האמירה אבל כאן אחר ויאמר אלהים כתוב ויעש זו היא קושיתו ואולי היה לו פירוש נסתר לא רצה לגלות סודו וזה ענין הרעש.

(א ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני.

ע"י רמב"ן: אבל יותר נכון לפי פשט הכתובים שנאמר כי השמים הנזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים אינם מכלל הגלגלים אבל הם למעלה מן המרכבה כענין ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה (יחזקאל א כב) ^{קא}

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

המחלוקת, והכל התיישב במקומו כראוי.

^ק ע"י ז"ח (טז ע"ב): רבי אליעזר ורבי עקיבא הוו אזלי באורחא, א"ל ר"ע ר', אימא לי, הא דכתיב ויאמר אלקים נעשה אדם, למה לא נאמר ויהי כן מיד, כשאר כל הימים, כשהיה אומר הקב"ה דבר, מיד נאמר ויהי כן, וכאן לא מאמר, אלא לאחר שאמר נעשה אדם, כתיב ויברא אלקים את האדם, היה לו לומר ויהי כן. א"ל, עקיבא, וכי זאת היתה במעשה בראשית ולא יותר, והא כתיב ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים, ולא נאמר ויהי כן, אלא ויעש אלקים את הרקיע. וכן יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, היה לו לומר מיד ויהי כן, וכתב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים. אלא אימא לך, כל דבר שלא היה בהם הכח האצול מלמעלה, נאמר מיד ויהי כן, שהארץ הוציאה אותם בתשלום כל פעולתם, ולא הוצרכה להמתין לכח העליון, להשלים תשלום אותה הפעולה. אבל בכל דבר ודבר שהוציאה הארץ, וקיום תשלום הפעולה לא היתה בה, הוצרכה להמתין עד שיבא הכח מלמעלה, ויעשה הקיום ושלמות הפעולה.

^{קא} ע"י ז"ח (ח"א כא ע"א): והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א יד) דלא יכיל עינא למשלט בהו בגין דאינון רצוא ושוב חיות דאתגליין אינון דההוא אופן קאים בגוייהו ומאן איהו דא מטטרון דאיהו רב ויקיר משאר אלין (נ"א חיילין) ועלאה חמש מאה פרסי חיות דמטמרן אינון תחות תרין אתוון עלאין דאתכסיין י"ה אתוון שליטין על ר"ה אלין רתיכא לאלין וההוא טמירא לכל טמירין דלא אתידע כלל שליט על כלא ורכיב על כלא.

חיות דאתגליין אינון לתתא תחות אלין עלאין דמטמרן ואתנהרן מנייהו ונטלין בגינייהו חיות עלאין כלהו כלילן ברקיע השמים ועלייהו כתיב (בראשית א יד-טו) יהי מארת ברקיע השמים והיו למאורות ברקיע השמים כלהו תליין בההוא רקיע השמים רקיע שעל גבי החיות דא ההוא דכתיב (יחזקאל א כב) ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח דא ההוא קדמון (נ"א ה' קדמאה) דהא מתמן ולהלאה לית מאן דיכיל לאסתכלא ולמנדע מאי טעמא משום דאיהו סתים במחשבה ומחשבה דקב"ה טמירא סתימא עלאה.

מחשבה דבר נש בכל עלמא (ס"א לא יכיל) לאתדבקה ולמנדע לה מלין דתליין במחשבה עלאה לית מאן דיכיל לאתדבקה לון מחשבה ממש על אחת כמה וכמה לגו מן מחשבה מאן איהו דעביד רעיוני דהא לית סוכלתנו למשאל כ"ש למנדע אין סוף לית ביה רשומא כלל ולא תליא שאלתא ביה ולא רעיונא לאסתכלותא דמחשבה כלל מגו סתימא דסתימא מריש נחיתו דאין סוף נהיר נהירו דקיק ולא ידיע סתים בסתימו (נ"א ברשימו) כדודא דמחטא רזא סתימא דמחשבה לא ידיע עד דאתפשט נהירו מניה באתר דאית ביה רשימין דאתוון כלהו מתמן נפקן.

תרגום: "והחיות רצוא ושוב" שלא יכולה העין לשלוט בהם בגלל שהם רצוא ושוב. חיות שמתגלות הם שאותו האופן נמצא בתוכם, ומי הוא, זה מטטרון, שהוא גדול ונכבד משאר אלה (הצבאות), ועליון חמש מאות פרסות. חיות שמוסתרות הן תחת שתי אותיות עליונות שמתכסות. י"ה אותיות שולטות על ר"ה, אלה מרכבה לאלה. ואותו הנסתר של כל הנסתרים שלא נודע כלל שולט על הכל ורוכב על הכל.

החיות שמתגלות הם למטה תחת אלה העליונות שנסתרות ומאורות מהן, ומתנהגים בגללם. החיות העליונות כולן כלולות ברקיע השמים, ועליהם כתוב "יהי מארת ברקיע השמים", "והיו

רמב"ן ור' בחיי פרישת בראשית

ומהם נקרא הקדוש ברוך הוא רוכב שמים (דברים לג כו) ולא סיפר הכתוב בכריאתם דבר כאשר לא הזכיר המלאכים וחיות המרכבה וכל דבר נפרד שאינו בעל גוף רק הזכיר בשמים שהם נבראים כלומר שקדמותם אפסא.

עיי"ש: וזה הלשון נכון בפשט הכתוב עם מה שיש עוד בשם השמים ובשם הכסא סוד נשגב ונעלם כי יש שמים לשמים וכסא לכסא ומזה אומרים החכמים (ברכות יג ע"א)

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

למאורת ברקיע השמים, כולם תלויים באותו רקיע השמים. הרקיע שעל גבי החיות, זה אותו שכתוב "ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח", זה אותו קדמון (ה' הראשונה). שהרי משם והלאה אין מי שיכול להסתכל ולדעת. מה הטעם, משום שהוא סתום במחשבה, ומחשבת הקדוש ברוך הוא טמירה וסתומה עליונה.

מחשבת בן האדם בכל העולם (לא יכול) להתדבק ולדעת אותה, דברים התלויים במחשבה עליונה אין מי שיכול להשיג אותם, המחשבה ממש על אחת כמה וכמה. לפנים מהמחשבה מי הוא שעושה רעיונות, שהרי אין תבונה לשאול, וכל שכן לדעת. אין סוף אין בו רושם כלל, ושאלה לא תלויה בו, ולא רעיון להתבוננות המחשבה כלל. מתוך סתום הסתומים, מראש ירדת האין סוף, מאיר אור דקיק ולא ידוע, סתום בסתימה (ברושם) כחידוד המחט. סוד סתימת המחשבה לא ידוע, עד שמתפשט ממנו אור. במקום שיש בו רשומים של כל האותיות, משם יוצאים.

ק"ע ספר הפליאה (עמוד שסו): ד' אחדים והם רגלי הכסא אר"ה ש"ר אד"ם נש"ר, והא' היתר הוא כתר והנה רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים.

ק"ע לעיל הערה כז.

ק"ד עי' ספר הפליאה (עמוד כו): אמר השמימה ה' ראשונה להרמיז בה' ידיעה השמים עליונים שמים לשמים.

ועי' שם (עמוד תקכד): החכמה היא ארץ לכתר והבינה לחכמה וכן כולם וכן שמים לשמים וכסא לכסא.

ועי' תיקו"ז (ט ע"א): ועוד קמ"ץ אוקמוהו מארי דקדוק דאיהו תנועה גדולה בגין דאיהו קדמאה דכלהו נקודין דספיראן אף על גב דכלהו שמהן קדישין אתעבידו דא כסא לדא כגון ברא דצריך למפלח לאבוי ולאמיה ולמעבד גרמיה לגבייהו כעבד ושמש וכרסיא ומצב תחותיהו הכי אינון ספירן דא לדא ובגין דא אית נקודה מלכא ואית נקודה עבדא לגביה כגון שב"א דאיהו עבד לקמ"ץ ורץ בשליחותיה ומזנב אחריו אבל באתריה מלכא איהו.

תרגום: ועוד קמ"ץ פרשוהו בעלי הדקדוק, שהוא תנועה גדולה, משום שהוא ראשון לכל הנקודות של הספירות, אף על גב שכולם שמות קדושים נעשו זה כסא לזה, כמו בן שצריך לעבוד את אביו ואת אמו, ולעשות את עצמו עבד אליהם, ושמש וכסא ומצב תחתיהם, כך הן הספירות זו לזו, ולכן יש נקודה מלך, ויש נקודה עבד אליו, כמו שב"א שהוא עבד לקמ"ץ, ורץ בשליחותו ומזנב אחריו, אבל במקומו הוא מלך.

כדי לקבל עליו עול מלכות שמים^{ק"ה} ואמרו (שם ו ע"ב) יראת שמים^{ק"ו} והכתוב אמר די שליטין שמיא (דניאל ד כג) ויש להם מדרש נפלא (ספר הבהיר אות ק) במה שכתוב דאתה תשמע השמים (מ"א ח לב)^{ק"ז} וכל זה יראנו נרמז בפסוק הראשון הזוכה לזכרה.
והנה בארו הכתובים כי הנבראים הראשונים הם מאין והשאר מוצאם מן החומר הראשון הנברא^{ק"ח} ואל יקשה עליך מאמר רבי אליעזר הגדול (פרקי דר"א ג) שאמר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הקדוש ברוך הוא וכן הוא בבראשית רבה עוד כי בעבור שירצו החכמים עוד להעלות החומר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים לא יראו שהשמים שהם גוף מתנועע בעל חומר וצורה הם הנבראים מן האין אבל אור הלבוש הוא הנברא הראשון וממנו יצא חומר הממש בשמים ונתן לארץ חומר אחר ואיננו כדקות הראשון והוא שלג שתחת כסא הכבוד^{ק"ט} כי כסא הכבוד נברא וממנו היה השלג שתחתיו וממנו נעשה חומר הארץ והנה הוא שלישי בבריאה.

(א יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן.
ע"י רמב"ן: גזר שיהיה בתולדות הארץ כח הצומח ומוליד זרע כדי שיהיה המין קיים לעד. ויתכן שירמזו בארץ הנזכרת בפסוק הראשון שימשך ממנה כח מצמיח והנה נאצלו מכחה היסודות למיניהם ומהם צמחו בגן עדן דשאים ואילנות ומהם בעולם וזהו שאמרו (ב"ר פ"א ס"ו ט) בשלישי ברא שלש בריות אילנות ודשאים וגן עדן ועוד אמרו (שם פ"י ס"ו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{ק"ה} ע"י זהר (ח"ג דף כט ע"א): מאן דלא אתעסק באורייתא ובפקודין אית ליה עול מלכות הרשעה ומאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבריא כל בריין דשמיא וארעא הדא הוא דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם וכד ייתי שבת ויום טוב נחתת בינה דאיהו יה"ו על ה' דאיהי מלכות שמים נשמה יתרה ואיהי (שמות לב טז) חרות על הלוחות. תרגום: מי שלא עוסק בתורה ובמצוות יש לו עול מלכות הרשעה, ומי שעוסק בתורה ומצוות יש לו עול מלכות שמים, שהיא ה' אחרונה שנקראת מלכות שמים. עול מצוות היא ודאי, משום שבה נבראו כל הבריות של שמים וארץ, זהו שכתוב (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם. וכשיבא שבת ויום טוב, יורדת בינה שהיא יה"ו על ה' שהיא מלכות שמים, נשמה יתרה, והיא (שמות לב) חירות על הלוחות.

וכן ע"י זהר (ח"ב קס ע"ב): ובשעתא דאתי בר נש לקבלא עליה עול מלכות שמים כדין שכינתא אתיא ושריא על רישיה וקאים עליה כסהיד לסהדא סהדותא קמי מלכא קדישא דהאי איהו דקא מיחד שמיא תרי זמני ביומא ושמיא אתיחד עילא ותתא כדקא יאות ועל דא ע' משמע ישראל מאתוון רברבן וד' נמי מאתוון רברבן למהוי עד קמי מלכא קדישא והא אוקמוה יה"ה אלהינ"ו יה"ה ודא הוא רזא דחודא בתלת סטרין כמה דאוקמיה בוצינא קדישא ואתער ביה בכמה דוכתי ולית לן רשו לאתערא ביה יתיר.

תרגום: ובשעה שבא אדם לקבל עליו עול מלכות שמים אז השכינה באה ושורה על ראשו ועומדת עליו כעד להעיד עדות לפני המלך הקדוש שזהו מי שמיחד שמו פעמים ביום ושמו מתיחד מעלה ומטה כראוי ולכן ע' משמע ישראל היא מהאותיות הגדולות וגם ד' מהאותיות הגדולות להיות עד לפני המלך הקדוש והרי פרשוה יה"ה אלהינ"ו יה"ה וזהו סוד היחוד בשלשה צדדים כמו שבארו המנורה הקדושה והתעורר בו בכמה מקומות ואין לנו רשות להעיר בו יותר.

^{ק"ו} ע"י ספר הפליאה (עמוד כד): ואת הו' בכל מקום זכר, את נקבה הוא ובית דינו. ואין צורך לבא הו' באת ראשון [היינו בפסוק בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ] כי הוא עם השמים אבל את שני צדקין ו' כי הוא עם הארץ. וכו', והואיל ויש ו' עם ה"את" א"כ האת הוא של ו' הנקרא שמים, והאת נקרא יראה, א"כ האת שהוא היראה היא של שמים, וזהו יראת שמים, וגם מלכות שמים מלשון של שמים, ע"כ. [ע"י עוד ספר עבודת הקודש ח"א פרק כג].

^{ק"ז} ע"י ספר הבהיר אות ק': ומנלן דשמים הקדוש ברוך הוא, דכתיב (מ"א ה לב) ואתה תשמע השמים, אטו שלמה התפלל אל השמים שישמעו תפלתם, אלא אותו שנקרא שמו על השמים דכתיב (שם כ"ז) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, הרי שמו של הקב"ה. וע"י ר' בחיי בראשית יב ו.

^{ק"ח} ע"י לעיל הערה קו.

^{ק"ט} ע"י לעיל הערות כג, כד, וכט.

^{ק"י} ע"י לעיל הערות כד, וכב.

ו) אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע ומכה אותו ואומר לו גדל הדא הוא דכתיב (איוב לח לג) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ^{קיא} שומר ואמר שיהיה כל זה למינהו והוא אסור הכלאים כי הזורע אותם מכחיש בכח מעשה בראשית^{קיב} ועוד אבאר בו בעזרת השם^{קיג}.

(א יב): וְתוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה פְרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב.

עי' ר' בחיי: ויש לך להתבונן כי כל המספר הוא נכלל בג' כי לא תמצא מספר אלא או אחד או זוג או נפרד ומספר ג' כולל את הכל שהרי יש בו אחד הוא האחד ויש בו זוג הוא השנים ויש בו נפרד והוא ג' ודבר ידוע כי מספר ג' הוא מחלק האחד כשם שמספר הארבע הוא מחלק השנים ולפי שמספר שלשה הוא מחלק האחד שהוא נעלם לכך היו הנבראים עד יום שלישי ננוזים ונעלמים שהרי האור שנברא ביום הראשון נגנז מן הבריות גם הרקיע שנברא ביום ב' גם עצי עדן שנבראו בשלישי נגנזו מן הבריות וכל מה שנעשה עד יום שלישי נקרא עולם לפי שהוא נעלם ומה שנעשה אחריו ביום רביעי נקרא שנה והטעם לפי שכשם שהשלשה מחלק האחד כן הארבעה מחלק השנים שאין הארבעה אלא כפל השנים ע"כ שני המאורות שהן מכה השניות נבראו ביום רביעי שהוא כפול השנים ונקראת השנה שנה לפי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{קיא} עי' זהר (ח"ב טו ע"ב): כל עשבין דארעא דאתמני עליהון רברבין תקיפין בשמיא כל חד וחד רזא בלחודוי כגוונא דלעילא ובגין כך כתיב (ויקרא יט יט) שדך לא תזרע כלאים דכל חד וחד עאל בלחודוי ונפיק בלחודוי הדא הוא דכתיב (איוב לח לג) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וכתיב (ישעיה מ כו) לכלם בשם יקרא ומה (די) בכל מה דבעלמא רזא בלחודוי ולא בעא קודשא בריך הוא לגלאה לון ולערבבא לון וקראן בשמהון.

תרגום: כל עשבי הארץ שממונים עליהם גדולים תקיפים בשמים לכל אחד ואחד סוד לבדו כדוגמא שלמעלה ולכן כתוב שדך לא תזרע כלאים שכל אחד ואחד נכנס לבדו ויוצא לבדו זהו שכתוב הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וכתוב לכולם בשם יקרא ומה שבכל מה שבעולם סוד בלבדו ולא רצה הקדוש ברוך הוא לגלות אותם ולערבב אותם וקראם בשמות.

^{קיב} עי' זהר (ח"ג פו ע"א): ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אתקין כל מלה ומלה כל חד וחד בסטרוי ומני עליהו חילין עלאין ולית לך אפי' עשבא זעירא בארעא דלית ליה חילא עלאה לעילא וכל מה דעבדין בכל חד וחד (תרי נוסחי) וכל מה דכל חד וחד עביד כלא הוא בתקיפו דהוא חילא עלאה דממנא עליה לעילא וכלהו נימוסין גזירין מדינא על דינא נטלין ועל דינא קיימין לית מאן דנפיק מן קיומיה לבר וכלהו ממנן מן יומא דאתברי עלמא מתפקדן שלטונין על כל מלה ומלה וכלהו נטלין על נמוסא אחרא עלאה דנטלין כל חד וחד כמה דכתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה כיון דנטלין ההוא חק כלהו אקרון חקות וההוא חק דאתיהיב להו מן שמייא קא אתי וכדין אתקרון חקות שמים ומנלן דמן שמים קא אתיין דכתיב כי חק לישראל הוא ועל דא כתיב את חקותי תשמרו בגין דכל חד וחד ממנא על מלה ידיעא בעלמא בההוא חק בגין כך אסיר למחלף זינין ולאעלא זינא בזינא אחרא בגין דאעקר לכל חילא וחילא מאתריהו (ואכחיש פמליא של מעלה) ואכחיש פומבי דמלכא.

תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, תיקן כל דבר ודבר כל אחד ואחד בצדו, ומנה עליהם כחות עליונים. ואין לך אפילו עשב קטן בארץ שאין לו כח עליון למעלה, וכל מה שעושים עם כל אחד ואחד (שתי נוסחאות), וכל מה שכל אחד ואחד עושה, הכל הוא בחוזק של אותו הכח העליון שממונה עליו מלמעלה. וכל ההנהגות גזורות מן הדין, על דין הם נוסעים, ועל הדין הם עומדים. אין מי שיוצא ממקומו החוצה, וכל הממונים מיום שנברא העולם נתמנו שליטים על כל דבר ודבר, וכולם מתנהגים על הנהגה אחרת עליונה שנוטלים כל אחד ואחד, כמו שכתוב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, כיון שנוטלים אותו חוק, כולם נקראים חקות, ואותו החוק שנתן להם בא משמים, ואז נקראים חקות שמים. ומנין שבאים משמים, שכתוב כי חק לישראל הוא, ועל כן כתוב את חקותי תשמרו, משום שכל אחד ואחד ממנה על דבר ידוע בעולם באותו החק, לכן אסור להחליף מינים ולהכניס מין במין אחר, משום שעוקר את כל כח וכח ממקומו, (ומכחיש פמליא של מעלה) ומכחיש את פרסום המלך.

ועי' ספר הפליאה (עמוד תנז): ובכלל כי ששת ימים שלא לזרוע כלאים או זרעים בכרם ולא להרביע בהמה מין שלא במינו לפי שבכל מעשה בראשית נאמר למינהו, והסוד שלא לעכב ולא לערבב הכחות המגדילים הצמחים להיות יונקים מין שלא במינו וזהו את מצותי תשמרו דברים שחקקתי לך מששת ימי בראשית.

^{קיג} ויקרא יט יט.

שהיא נגמרת בשני מאורות הללו ומן הטעם הזה נתלו באותו רקיע שנברא ביום שני שהוא מכה שניות והוא המבדיל בין מים למים כי כן המאורות נקבעו בו להבדיל בין היום ובין הלילה ובין האור ובין החושך וכל מה שנעשה אחריו ביום החמישי וביום הששי הוא הנקרא נפש וזהו שהזכיר בספר יצירה עולם שנה נפשק"ד.

(א יד) ויאמר אלהים יהי מאורת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיה לאות ולמועדים ולקמים וקמים.

ע"י רמב"ן: הגה האור נברא ביום ראשון ומאיר ביסודות^{קפ"ו} וכאשר נעשה הרקיע בשני הפסיק באור ומנע אותו מהאיר ביסודות התחתונים והנה כאשר נבראת הארץ בשלישי היה בה חשך ולא אור ועתה ברביעי רצה הקדוש ברוך הוא שיהיו ברקיע מאורות מגיעים אור לארץ וזה טעם ברקיע השמים להאיר על הארץ כי האור היה למעלה מן הרקיע ולא האיר על הארץ.

וענין יהי מאורות כי מחומר השמים גזר בראשון שיהיה אור במדת היום ועתה גזר שיתגשם ויתהוו ממנו גוף מאיר ביום גדול האורה וגוף אחר קטן האורה מאיר בלילה ויתלו שניהם ברקיע השמים שיאירו גם למטה ויתכן כי כמו ששם בארץ כח הצמיחה במקומות ממנה כן שם ברקיע מקומות מוכנים ומזומנים לקבל האורה והגופים האלה מקבלי אור מזהירים כגון האספקלריאות ואבני השם^{קפ"ו} ולכן יקראם מאורות לא אורים אף על פי שקראם המזמור כן (תהלים קלו ז).

להבדיל בין היום ובין הלילה – כתב רש"י משנגזר האור הראשון אבל בששת ימי בראשית שמשו האור והחשך זה ביום וזה בלילה ואיני רואה שיהיה זה דעת רבותינו המזכירים נגיזה על האור הראשון אבל לדעתם האור הראשון שמש שלשה ימים וברביעי נאצל ממנו ונעשו בו אז ממנו שני המאורות האלה כמו שאמרו (ב"ר פ"ז ס"ה) נובלת אורה של מעלה גלגל חמה כי לפי שלא היה העולם הזה ראוי להשתמש באור ההוא בלי אמצעות גגזו לצדיקים לעולם הבא ושמשו בנובלת הזו מיום רביעי^{ק"ו} ואילך כך אמרו בבראשית רבה (פ"ג ס"ו) תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה מפני שהיא מכה גלגל חמה בלילה אינה יכולה שלא נבראת להאיר אלא ביום והיכן היא נגנזה והיכן היא מתוקנת לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (ישעיה ל כו) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים שבעה אתמהה לא שלשה הן כאינש דאמר כן אנא מפקיד לשבעה יומי דמשתותי כלומר לשון בני אדם הוא שיאמר אני מפקיד ושומר זה הבשר לשבעת ימי המשתה שלי לא שישפיק לו לשבעה כולם אלא שיוציא אותו בתוכם וכך אמרו שבעת הימים כאור שהיה בימים ההם כמקצתם ושם אמרו עוד (ב"ר פ"ג ס"ו) ו

סא מאיר הרמב"ן ור' בהיי

ק"ד ז"ל (פ"ו מ"א): אלו הם שלש אמות אמ"ש, ויצאו מהם שלשה אבות והם אויר מים אש, ומאבות תולדות. שלשה אבות ותולדותיהם ושבעה כוכבים וצבאותיהם ושנים עשר גבולי אלכסון, ראה לדבר עדים נאמנים בעולם שנה נפש, ושנים עשר חק, ושבעה ושלושה פקדן בתלי וגלגל ולב. ע"י בהגר"א שם יד ע"ד ז"ל, כל הספר נחלק לג' עולם שנה נפש והן עולמות ב"ע.
קט"ו ע"י לעיל הערה ל.

קט"ז ע"י זהר (ח"ג לג ע"ב): רבי אלעזר אמר יהי מארת אספקלריאה דלא נהרא מגרמה אלא על ידא דנהורין עלאין דנהרין לה כעששיתא דלקטא נהורא דנהיר תרגום: רבי אלעזר אמר, "יהי מארת", אספקלריה שלא מאירה מעצמה, אלא על ידי אורות עליונים שמאירים לה, כמו עששית שמקבלת אור שמאיר.

ק"י ע"י לש"ו דע"ה ח"ב דרוש ד ענף כה סימן ד ישוב הסתירה והעניין, שביום א' דמעשה בראשית האיר האור הראשון עד סוף האצילות בלי מסך כלל. ואפילו דרך הקד"א עדיין היה משמש האור בכל תוקפו כל ג' הימים הראשונים, והוא מכיוון שג' הימים הראשונים הם דרגא דחג"ת, שהם למעלה מן הפרסא, וביום הרביעי נסתלק לעילא. אך לצורך בריאת האדם (שהוא תכלית הכוונה בכל הבריאה כולה) ביום הששי, שהוא יסוד (שבכוחה להסתלק למעלה למעלה), חזר האור הגנוז ונתגלה שנית ע"ד שהאיר בג' הימים הראשונים ע"י הקד"א, ובאותו האור נברא אדה"ר.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

ויבדל רבי יהודה ברבי סימון אמר הבדילו לו ורבנן אמרין הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ואם תוכל לדעת כוונתם באמרם בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן קיי תדע סוד האור הראשון והגניזה וההבדלה שאמר הבדילו לו וסוד שני המלכים המשתמשים בכתר אחד קיי כאשר בסוף שיהיה אור הלבנה כאור החמה אחר שיהיה אור החמה שבעתים.

ע"י ר' בחיי: ויתכן לפרש יהי מאורות שאין המאורות האלה מכלל הגלגלים אבל הם מאורות רוחניים מקבלי האורה מן האור הראשון וגזר עתה במאמר הזה יהי מאורות שיתפשטו מן האור הראשון ההוא מאורות רוחניות שיהיו מאורות למאורות שעל הארץ קיי וזהו שאמר הכתוב והיו למאורות ברקיע השמים היה לו לומר והיו לרקיע השמים כמו שאמר והיו לאותות אבל הכונה שיהיו מן האור הראשון שהוא מאורות למאורות שעל הארץ כי לא אמר הכתוב יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ואם כן הבן כי המאורות הראשונים שהזכיר יהי מאורות הם מאורות רוחניים מקבליים אורן מן האור הראשון

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קיי ע"י זהר (ח"ב דף קפח ע"א): ולבתר דאתחזיא סיהרא דיאותו לאורה מברך עליה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם ובמי מתקדשת ומתברכת בתפארת בגין דאיהו עטרת תפארת לעמוסי בטן.

תרגום: ואחר שנראית הלבנה שיאותו לאורה מברך עליה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם ובמי מתקדשת ומתברכת בתפארת משום שהיא עטרת תפארת לעמוסי בטן.

וע"י שער מאמרי רז"ל (ז ע"ג): והנה כתר דידה מקומו בת"ת שלו וז"ש עטרת ת"ת לעמוסי בטן. כי עטרת דידה היא בת"ת דידה מחציו ולמטה שהיא סוד הבטן אשר שם המעין אשר היו הנשמות של בני ישראל גנוזות קודם נתינתם ברחם הנוק' וזמ"ש לעמוסי בטן הם ישראל הנק' עמוסי מני בטן. וע"י זהר (ח"ג דף רל ע"א): איהו חכם ואיהי חכמתא איהו מבין ואיהי תבונה דיליה איהו כתר ואיהי עטרה דיליה עטרת תפארת.

וע"י זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): רמז ס"ת לתפארת שכינתא עטרת תפארת.

קיי ע' חולין (ס ע"ב): רבי שמעון בן פזי רמי כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתוב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרת לפניך דבר הגון אמעית את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בכך ישראל ימים ושנים.

וע"י ספר הפליאה (עמוד רא): ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הככבים המאורות הללו הם המאורות שאמר אלהים יהי אור ויהי אור והתחלת אצילותם אור הלבנה כאור החמה כי בשוה היו וכאחת היו יונקים זהו ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים. ואח"כ נקרא אור הלבנה קטן וזהו את המאור הקטן, א"ל ר' ולמה הקטינה, א"ל כי הלבנה שהיתה כמו החמה אמרה לבינה די בא' שיהיה פועל ולמה ישתמשו שני מלכים בכתר א' אמרה הבינה לכי ומעטי את עצמך. ומהו המיעוט שאינה באה אל המלך כבתחלה רק באמצעיית קו השוה. וראה והבן שאין לה אור מצד עצמה רק המגיע אליה מקו השוה. הוא ת"ת היש מיעוט גדול מזה, ולעתיד לבא יהיה אור הלבנה כאור החמה וישתמשו ב' מלכים בכתר א' ויהי ה' אחד ושמו אחד, כי הלבנה והחמה יתחברו חיבור שלם. א"ל ר' ולמה הוציאה דיבור כזה מפיה לא ידע הב"ה מה עשה אבל קבלה ודברה בפניו, א"ל בני דורשת טוב לעצמה וסברה להעמידה מלך בשש קצוות ובעבור שקדמה לדבר בפניו אמר לה תגזור למטה ממך והחמה יגזור עלך.

ע"י ע"ש שער מיעוט הירח פרק ב: רק המלכות שבה שהיא נקודה א' כלולה מ' תחת אחורי היסוד של ז"א. וזהו ענין לכי ומעטי את עצמך שנסתלקו ט"ס שלה העליונים ועלו בז"א והיא נשארת נקודה מעוטה וירדה תחת אחורי היסוד וענין מיעוט הירח היה ביום ד'. אח"כ ביום ו' חזרה להתגדל בבחי' הג' הנ"ל היותה פרצוף שלם.

קיי ע"י זו"ח (נד ע"א): ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ. תמן תנינן, א"ר יצחק בר יעקב, מאי דכתיב כלך יפה רעיתי ומום אין בך, ת"ת, כשברא הקב"ה את עולמו, עשאו מאותו האור הנאצל מלמעלה. וברא השמים, מאותו הרקיע הראשון שהכינו הקב"ה ובראו בתחלה. ואותו הרקיע הוליד כל שאר הרקיעים שנתהוו ממנו. ואמר רב יהודה אמר רב, אותו הרקיע הוליד כל המאורות, מאותו האור שמקבל מלמעלה. וכשברא הקב"ה אותו רקיע, נטל את המאורות, והניחם באותו רקיע, הנקרא רקיע השמים. שאותו הרקיע, נתהוו מן השמים. א"ר יהודה אמר רב, הרקיע העליון, הוליד השמים אשר תחתיו. והשמים, הולידו האי רקיע, ונקרא רקיע השמים. ונטל הקב"ה הני מאורות, ונתנם בו. הה"ד, ויתן אותם אלקים ברקיע השמים.

ומשפיעין אותם במאורות של מטה והם תענוגות נפשות הצדיקים מקיימי התורה והמצוות וזהו שנאמר והיו לאותות כלומר והיו אותן המאורות לאותן שקיימו אותיות התורה שיהיו זוכין ומתעדנין בהן או שקיימו המצוות שנאמר בהן אות כגון מילה ושבת ותפילין.

ומה שקראם המזמור (תהלים קלו ז) לעושה אורים גדולים והכתוב יקרא לכלן מאורות בין המאורות הרוחניים בין הגופיים הנה דוד המע"ה כוון במלת אורים על הרוחניים וזהו שהזכיר אחריו מאורות של מטה שהם השמש והירח ואמר (תהלים קלו ח-ט) את השמש לממשלת ביום וגו' את הירח וכוכבים וגו' ואף על פי שהאורים מקבלי אורה מן האור הראשון קראם אורים לפי שהם עצם האורה כנגד השמש והירח ואמר ולמועדים כי הנשמה בהפרדה מן הגוף אינה זוכה מיד לאותו התענוג הגדול המעותד לה עד שיבא מועדה וזמנה כענין שדרשו ז"ל (כתובות קג ע"ב) בההוא כובס עלה לגנ ונפל ומת יצאה בת קול ואמרה כובס זה מזומן לחיי העה"ב שהרי עולם הנשמות הוא הבא לאדם מיד לאחר מיתה אבל העולם הבא יש לו מועד ידוע וזמן קבוע והם מעלות חלוקות כל אחת ואחת בפני עצמה יש חיי העוה"ב לזמן תחית המתים ויש עוה"ב לאחר התחיה כמו שאני עתיד לבאר בעו"ה בסדר אתם נצבים.

ולימים ושנים הם הזמנים החלוקים למעלות הנשמות כי הנשמה מתעלה מעלוי לעלוי מן העוה"ז שהוא עולם הגופות לעולם הנשמות ומעולם הנשמות היא מתעלה לעולם הרוחות הנקרא צורק"ב שהנשמות צרורות שם והוא נקרא אור כענין שנאמר (איוב לג כח) וחיתו באור תראה וכתוב (שם ל) לאור באור החיים ומעולם הרוחות הנשמה מתעלה לעולם החיים ק"ב שממנו האור שנאמר (תהלים לו י) כי עמך מקור חיים באורך נראה אורק"ב ומי שאינו ראוי להאריך ימים בעולם החיים וראוי לקבל מדה כנגד מדה בעולם הגופות חוזר לחיות בתחית המתים שהוא מכח עולם החיים לכך אמר (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו ולא כל ישני ומי שראוי להאריך ימים בעולם החיים אין לו הפסק ועולם החיים הוא הנקרא נצח הוא שכתוב (תהלים מז יא) תודיעני אורה חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימיך נצח והא למדת שחיי העולמים הקודמים והמעלות העליונות אשר בנה אותן במאורות הם תענוגי הנשמות הזוכות לתורה ויזכו לאותן המעלות בזמנים הידועים להם זה ימים וזה שנים כמו שרמזו בכתוב הזה ולימים ושנים לפי שמתעלה נפשם מעלוי לעלוי ועוד נתבאר הענין הזה ממה שהזכיר אחריו כן במעשה וכפל הענין ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים אלו הרוחיים את המאור הגדול ואת המאור הקטן אלו הגופיים והם חמה ולבנה.

(א יח) וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בַּיּוֹם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

קכא עי' לקמן הערות ע ועא.

קכב עי' זהר (ח"ב קטז ע"ב): לעתיד לבא (שם ל כ) ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריק דאתון בהאי עלמא דלית לכוון קליפין ועורין אית לכוון רשו לאסתכלא בבני עלמא ובני עלמא (ס"א לית) אית לון רשו לאסתכלא בכו ובגין דא עלייכו אתמר דאתון חיינ ועלמא דלכוון עולם החיים אבל עלמא שפלא דא עולם המתים דכל אלהות דאומין דעלמא מבלעדי יהו"ה כלהון מתים.

תרגום: לעתיד לבא (שם ל) ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך ראות את מוריק שאתם בעולם הזה שאין לכם קלפות ועורות יש לכם רשות להסתכל בבני העולם ולבני העולם (אין) יש רשות להסתכל בכם ולכן עליכם נאמר שאתם חיים ועולמכם הוא עולם החיים אבל העולם השפל הוא עולם המתים שכל אלהות של אומות העולם מבלעדי ה' כולם מתים.

קכג עי' זהר (ח"ג לד ע"א): קח את אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים רבי חייא פתח (שם לו י) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור כי עמך מקור חיים דא שמן עלאה דנגיד ולא פסיק לעלמין דשריא בגו חכמה עלאה דכלא הדא הוא דכתיב כי עמך שריא ולא מתפרשא מנך לעלמין בחביבותא דכלא מקור חיים בגין דהיא מקורא ומבועא דחיים לאפקא חיים לאילנא עלאה ולאדלקא בוצינין.

תרגום: קח את אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים, רבי חייא פתח כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. כי עמך מקור חיים, זה השמן העליון שנשמך ואינו פוסק לעולמים, ששרוי בתוך החכמה העליונה של הכל, זהו שכתוב כי עמך, עמך שרוי ולא נפרד ממך לעולמים, בחביבות של הכל, מקור חיים, משום שהיא מקור ומעיין החיים, להוציא חיים לעץ העליון, ולהדליק את הנרות.

ע"י רמב"ן: ויתכן שהממשלה עוד כח אצילות שהם מנהיגי התחתונים ובכחם ימשול כל מושלקידי והמזל הצומח ביום ימשול בו והמזל הצומח בלילה ימשול בה כענין שכתוב (דברים ד יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים והוא מה שאמר הכתוב (תהלים קמו ד) מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא וכן לכלם בשם יקראק"ה (ישעיה מ כו) כי קריאת השמות היא ההבדלה בכחותם לזה כח הצדק והיושר ולזה כח הדם והחרב וכן בכל הכחות כידוע באצטגנינות והכל בכח עליון ולרצונו ולכך אמר גדול אדוננו ורב כח (תהלים קמו ה) כי הוא גדול על כולם ורב כח עליהם וכן אמר מרוב אונים ואמין כח (ישעיה מ כו). ועל דרך הסוד שרמזתי לך תהיה ממשלה גמורה באמת.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ולמשול ביום ובלילה ירמוז למנהיגי שני המאורות הגדולים ק"ה שהם מושלים ביום ובלילה ובכחם ימשול כל מושלקידי וכנגדם תמצא בקרבן התמיד שני כבשים בני שנה תמימים את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ק"ה והוא מה שאמר הכתוב (דברים ד יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קכד ע"י לקמן הערה קכז.

קכה ע"י לעיל הערה קיא.

קכו ע"י לעיל הערה צח.

קכז ע"י זהר (ח"ב דף יד ע"ב): פתח ואמר (שיר ו ח) ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ששים המה מלכות אינון גבריא דלעילא מחילא דגבורא דאתאחדן בקליפין (נ"א בגליפין) דחיותא קדישא דישראל ושמונים פילגשים ממנן בגליפוי דתחותוי בחזרא (ס"א בחד) חד ממאה ועלמות אין מספר כמה דאת אמר (איוב כה ג) היש מספר לגודויו ועם כל דא כתיב (שיר ו ט) אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה דא היא שכינתא קדישא דנפקא מתריסר (נ"א מתריסין) זיהרא דזהרא דנהיר לכלא ואיהי אתקרי אימא כגוונא דא עביד קודשא בריך הוא בארעא זריק לכל עמין לכל עיבר ומני עליהון רברבי הדא הוא דכתיב (דברים ד יט) אשר חלק יהו"ה אלהיך אותם לכל העמים והוא נסיב לחולקיה כנישתא דישראל הדא הוא דכתיב (שם לב ט) כי חלק יהו"ה עמו יעקב חבל נחלתו וקרא לה אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה דא היא שכינת יקריה דאשרי ביניהון אחת היא ומיוחדת ליה ראוה בנות ויאשרוה כמה דאת אמר (משלי לא כט) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה מלכות ופילגשים ויהללוה אלין רברבי עמין דאתפקדן עלייהו.

תרגום: פתח ואמר ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ששים המה מלכות אותם גבורים שלמעלה מכח הגבורה שנאחזים בקליפות (בחקיקות) של חיה הקדושה של ישראל ושמונים פילגשים ממונים בחקיקות שתחתיהן בחזרה (באחד) אחד ממאה ועלמות אין מספר כנאמר היש מספר לגודויו ועם כל זה כתוב אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה זוהי השכינה הקדושה שיוצאת משנים עשר (מבעלי מגן) אורות שזהרים שמאירים לכל והיא נקראת א"ם. כדוגמא זה עשה הקדוש ברוך הוא בארץ זרק את כל העמים לכל צד ומנה עליהם גדולים זהו שכתוב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים והוא לקח לחלקו את כנסת ישראל זהו שכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וקרא לה אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה זוהי שכינת כבודו שהשרה ביניהם אחת היא ומיוחדת לו ראוה בנות ויאשרוה כמו שנאמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה מלכות ופילגשים ויהללוה אלו גדולי העמים שנפקדו עליהם.

וע"י רבינו בחיי דברים פרק ח פסוק יח, וכן פרק לא פסוק יד.

קכח ע"י זהר (ח"ב דף כא ע"ב): רבי תנחום אמר דא סומק ודא חוור סומק בין הערבים דכתיב (שמות טז יב) בין הערבים תאכלו בשר וחורא בצפרא דכתיב ובבקר תשבועו לחם רבי יצחק אמר כתיב (שם יב ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וגו' דהוא שעתא למעבד דינא רבי יהודה אמר ילפינן משני כבשים שבכל יום האחד מתקרב כנגד מדת החסד והשני כנגד מדת הדין ואמר רבי יהודה מאי דכתיב (במדבר כח ד) את הכבש האחד תעשה בבקר ולא כתיב את הכבש הראשון אלא את הכבש האחד מיוחד כנגד מדת החסד דבכל מקום שני לא נאמר בו כי טוב רבי תנחום אמר לפיכך יצחק תקן תפלת המנחה שהוא כנגד מדת הדין אמר רבי יצחק מכאן (ירמיה ו ד) או לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב כי פנה היום זה מדת החסד כי ינטו צללי ערב שכבר גבר מדת הדין אברהם תקן תפלת שחרית כנגד מדת החסד.

תרגום: רבי תנחום אומר זה אדום וזה לבן אדום בין הערביים שכתוב בין הערביים תאכלו בשר ולבן בבוקר שכתוב ובבוקר תשבועו לחם רבי יצחק אמר כתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים וגו' שהיא שעה לעשות דין רבי יהודה אמר למדנו משני כבשים שבכל יום האחד מתקרב כנגד מדת החסד והשני כנגד מדת הדין. ואמר רבי יהודה מהו שכתוב את הכבש האחד תעשה בבוקר ולא כתוב את הכבש הראשון אלא את הכבש האחד מיוחד כנגד מדת החסד שבכל מקום שני לא נאמר בו כי טוב. רבי תנחום אמר לפיכך יצחק תקן תפילת המנחה שהיא כנגד מדת הדין אמר רבי יצחק מכאן או לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב כי פנה היום זה מדת החסד כי ינטו צללי ערב

כלומר השמש והירח וכל צבא השמים ואתכם לקח ה' והמשכיל יבין וזהו שכתוב (שם יז ג) אשר לא צויתי כלומר בשמש ובירח אבל צויתי במנהיגים ובסדר שופטים בפסוק (שם) ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתי אכתוב מזה בעה"י ומכאן יתבאר לך סוד התענית בשגם הוא קרבן שנתמעט הבשר וחלבו ודמו של אדם קיים וע"כ התענית צריך קבלה בזמן ממשלת שני המאורות ביחד וזהו מבעוד יום קודם שתשקע החמה וזהו מאמר רב הסדא (תענית יב ע"א) כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית ואמר רב הסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית וכשם שהתענית קרבן כך הדמעה בשעת תפלה קרבן כנגד נסוך המים קלא עם הקרבנות וכן דרשו רז"ל (ברכות לב ע"ב) שערי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שכבר גבר מדת הדין אברהם תיקן תפלת שחרית כנגד מדת החסד. ועי' שם (ח"ג רמב ע"א): את הכבש אחד תעשה בבקר מאי בבקר דא בקר דאברהם דכתיב וישכם אברהם בבקר מנלן דהאי בקר דאברהם הוא א"ר אלעזר מהכא (שם מד) הבקר אור בקר אור לא כתיב אלא הבקר אור ודא אור קדמאה דברא קב"ה בעובדא דבראשית וע"ד תעשה בבקר בבקר דאשתמודעא ולקבל בקר דאברהם אתקריב קרבנא דא קרבן דבין הערבים דא יצחק ולקבל ערב דיצחק אתקריב מנלן דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וערב דיצחק הוא והא אוקימנא. תרגום: "את הכבש אחד תעשה בבוקר" מהו בבוקר, זה בוקר של אברהם, שנאמר "וישכם אברהם בבוקר". מנין לנו שזה הבוקר של אברהם. אמר רבי אלעזר מכאן, שנאמר "הבוקר אור" לא כתוב "בוקר אור", אלא "הבוקר אור", וזה אור ראשון, שברא הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, ועל זה "תעשה בבוקר", בבוקר הידוע. וכנגד בוקר של אברהם מקריבים קרבן זה. קרבן של בין הערבים זה יצחק, וכנגד ערב של יצחק נקרב. מנין לנו, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", וערב הוא של יצחק, והרי בארנו.

קכט עי' ברכות (יז ע"א): רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני.

קל עי' שושן סודות (אות רסג): סוד כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו תענית הוא: והטעם כי המקבל תענית בלילה נראה כמקצץ בנטיעות, שהרי קבל עליו מדת לילה ולא מדת יום, ולכן צריך לקבל אותה מבעוד יום, כדי לקבל עליו מדת יום ומדת לילה.

עי' זהר (ח"א יב ע"א): פקודא רביעאה למנדע דיהו"ה הוא האלהים כמה דאת אמר (דברים ד לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהו"ה הוא האלהים ולא תכללא שמא דאלה"ם בשמא דיהו"ה למנדע דאינון חד ולית בהו פרודא והיינו רזא דכתיב (בראשית א יז) יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ למהוי תרין שמהן חד בלא פרודא כלל לאתכללא מארת חסר בשמא [דשמים] (דשמא) ונ"א דרשיסו דאינון חד ולית בהו פרודא נהורא אוכמא ובהורא (בההיא) חיוורא לית בהו פרודא וכלא חד ודא הוא עננא חוורא [דיממא] [דימא] ועננא דאשתא בליליא (מה שאחז"ל) מדת יום ומדת לילה ולאשתתקן דא בלא לאנהרא כמה דאתמר (בראשית א טו) להאיר על הארץ ודא חובא דההוא נחש קדמאה חבר לתתא ואתפרש לעילא ובגין כך גרם מה דגרם לעלמא בגין דאצטריך לאפרשא לתתא ולחברא לעילא ונהורא אוכמא אצטריך לאתאחדא לעילא בחבורא חדא ולאתאחדא לבתר באוכלוסהא דיחודהא ולאפרשא לה מסטרא בישא ועם כל דא אצטריך למנדע דאלה"ם יהו"ה כלא חד בלא פרודא יהו"ה הוא האלה"ם וכד ינדע בר נש דכלא חד ולא ישוי פרודא אפילו ההיא סטרא אחרא יסתלק מעל עלמא ולא אתמשך לתתא.

תרגום: מצוה רביעית: לדעת שה' הוא האלהים, כמו שנאמר "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים", ושיכלל השם של אלהים בשם של הו"ה, לדעת שהם אחד ואין בהם פרוד. והיינו סוד הכתוב "יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ", שיהיו שני השמות אחד בלי פירוד כלל, שיכלל מארת חסר בשם של שמים (שָׁרְשׁוּם) שהם אחד, ואין בהם פרוד. אור שחור באור לבן אין בהם פרוד, והכל [דבר] אחד, וזהו ענן הלבן של היום וענן של אש בלילה, מדת יום ומדת לילה. ויתתקנו זה עם זה להאיר, כמו שנאמר "להאיר על הארץ". וזהו החטא של אותו הנחש הקדמוני, שחיבר למטה והפריד למעלה, ולכן גרם מה שגרם לעולם, משום שצריך להפריד למטה ולחבר למעלה. ואור שחור צריך להאחז למעלה בחיבור אחד, ולהאחז אחר כך בהמוניה של יחודה ולהפריד אותה מן הצד הרע. ועם כל זה, צריך לדעת שאלהים ה' הכל אחד בלי פרוד. ה' הוא האלהים. וכשידע אדם שהכל אחד ולא ישים פירוד, אפילו אותו הצד האחר יסתלק מן העולם ולא ימשך למטה.

קלא עי' תענית (דף כה ע"ב): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים והא תניא טפחיים לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה אמר רבי אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול שני ריעים אני שומע שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנוריק וגו'.

עי' תיקו"ז (נב ע"ב): ועוד אתמר בה סליקו ונחיתו כגוונא דא כד סלקין לה לגבי עמודא דאמצעיתא

דמעה לא ננעלו כי הדמעה מכח המים שהוא מכח החסד שהוא הימין והימין פשוטה לקבל שבים קלב בכל עת ובכל שעה והבן זה כי הוא עקר גדול.

עיי"ש: ודע כי תמצא בפרשה זו ה' פעמים לשון מאור לפי שה' מיני אור הם אור היום קלב אור השמש אור הלבנה אור הכוכבים אור המזלות אבל לא נברא להאיר על הארץ אלא גלגל חמה בלבד.

(א כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל עוֹף הַבָּיִת לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְשָׁבֵת.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אתמר ביה נשאו נהרות קולם אבל כד נחתין לה לגבי צדיק אתמר ביה (תהלים צג ג) ישאו נהרות דכים ומה דהוה סגולה לעילא כגוונא דא ●● כד נחתא לגבי צדיק אתעבידת סגול' כגוונא דא ●● ובגין דא מה דהוה לעילא אתנטלת (נ"א אתחזרת) לתתא ובגין דא אתקריאת בצדיק דכים ובה מים התחתונים בכאן בגין דאינון תרעין דדמעה ועלייהו אתמר שערי דמעה לא ננעלו ובגין דאיהי דמעה דילהון דכים ודאי וצדיק בה ד"ך י"ם והא אוקמוהו אל ישוב דך נכלם (תהלים עד כא) וביה אל דמעתי אל תחרש (שם לט יג) ועלה אתמר (שמות ג ט) צעקת בני ישראל באה אלי. תרגום: ועוד נאמר בה עליה וירידה, כמו זה כשמעלים אותה לעמוד האמצעי, נאמר בו "נשאו נהרות קולם". אבל כשמורידים אותה אל הצדיק, נאמר בו "ישאו נהרות דכים". ומה שהיה סגולה

למעלה כמו זה ●●, כשירדת אל הצדיק נעשית סגול, כמו זה ●●, ולכן מה שהיתה למעלה נטלה (חזרה) למטה, ולכן נקראת בצדיק דכים, ובה המים התחתונים בוכים, משום שהם שערי דמעה, ועליהם נאמר שערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב ע"ב). ומשום שהיא הדמעה שלהם דכים ודאי, וצדיק בה ד"ך י"ם. והרי פרשוהו "אל ישוב דך נכלם", ובו "אל דמעתי אל תחרש", ועליה נאמר "צעקת בני ישראל באה אלי".

קלב עי' זהר (ח"א דף כג ע"א): אסתכמו תלתא למעבד דינא וייתי י"ד (ימינא) דאיהי פשוטה לקבל שבים דאיהו יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א ודא שכינתא אתקרי יד ימין מסטרא דחסד יד שמאל מסטרא דגבורה יד יהו"ה מסטרא דעמודא דאמצעייתא כד בר נש תב בתיובתא האי יד ושזיבו (שאיב) ליה מן דינא אבל כד דן עלת [על כל] העלות אתמר ביה ואין מידי מציל. תרגום: שלשה מסכימים לעשות דין, ויבא יד (ימין) שהיא פשוטה לקבל שבים, שהוא יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א. וזו שכינה נקראת יד ימין מצד החסד. יד שמאל מצד הגבורה. יד יהו"ה מצד עמוד האמצעי. כשאדם שב בתשובה היד הזו מצילה אותו מהדין, אבל כשעילת על כל העילות דן, אז נאמר בו "ואין מידי מציל".

עי' זו"ח (נב ע"א): ובההיא שעתא כולא אתהדר כיריעות שלמה בגין דסטרא דימינא איתער בעלמא וידא ימינא פשוטה לקבל לדתייבין בתיובתא דהא עד השתא אתקדרו בחובייהו כאהלי קדר והשתא דהדרין בתיובתא אינון כיריעות שלמה בגין דאברהם איתער בעלמא ימינא דמלכא. תרגום: ובשעה ההיא הכל החזר כיריעות שלמה משום שצד הימין התעורר בעולם ויד הימין פשוטה לקבל את השבים בתשובה שהרי עד עתה התקדרו בחטאיהם כאהלי קדר וכעת שחוזרים בתשובה הם כיריעות שלמה משום שאברהם התעורר בעולם ימינו של המלך.

קלב עי' זהר (ח"ב קסז ע"א): ועל דאינון חמש דרגין דאתפרשו ואתמשכו מהאי אור קדמאא כתיב אור חמש זמנין וכלהו הוה מסטרא דימינא ואתכלילו ביה וכד אתכלילו בסטר שמאלא אתכלילו ברזא דמים דנטיל בימינא (ס"א מימינא) ובגין כך כתיב מים חמש זמנין וכד אשתלימו ברזא דאמצעייתא כתיב רקיע חמש זמנין ועל דא תלת אינון אור מים רקיע לקבל תלת דרגין אלין דכלהו חמש דרגין אתכלילו בהו ועל דא בכלהו כתיב חמש זמנין בכל חד וחד.

תרגום: ועל שהן חמש דרגות שנפרדו ונמשכו מהאור הראשון הזה כתוב חמש פעמים אור וכולם היו מצד הימין ונכללו בו וכשנכללו בצד שמאל נכללו בסוד של מים שנוטל בימין (ימינא) ולכן כתוב מים חמש פעמים וכשנשלמו בסוד האמצע כתוב רקיע חמש פעמים ועל זה שלשה הם אור מים רקיע כנגד שלש הדרגות הללו שכלן חמש דרגות נכללו בהם ועל זה בכלם כתוב חמש פעמים בכל אחד ואחד.

רז"ל לקד' שהמלאכים נבראו ביום המישי והתנינים הגדולים הן ארבע מחנות שכינה קלה שהן מחול לשכינתו של הקדוש ברוך הוא לקלסו ולרוממו בשירות ותשבחות קלי מלשון (שופטים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קלד עי' זהר (ח"א לד ע"א): ישרצו המים שרץ נפש חיה למינה (בראשית א כ) אמר רבי אלעזר אלן מין תתאין דרחשין זיינין כגוונא דלעילא אינון עלאי ואינון תתאי רבי חייא אמר עלאי אפיקו נפש חיה ומאי ניהו דא נפש דאדם קדמאה כמה דאת אמר (בראשית ב ז) ויהי האדם לנפש חיה (בראשית א כ) ועוף יעופף על הארץ אלן שליחי עלאין דאתחזון לבני נשא בחיזו דבר נש משמע דכתיב יעופף על הארץ בגין דאית אחרנין דלא אתחזון אלא ברוחא ממש לפום סכלתנו דבני נשא בגיני כך לא כתיב באלין למינהו כאינון אחרנין דכתיב בהו (בראשית א כא) ואת כל עוף כנף למינהו בגין דאלין לא משניין ממינייהו לעלמין כהני אחרנין דלא כתיב בהו למינהו ואי תימא אית בהו דמשניין דא מן דא הכי הוא ודאי דהא אית בהו דמשניין אלן מאלין בגיני כך כתיב (בראשית ב י) ומשם יפרד.

תרגום: "ישרצו המים שרץ נפש חיה למינה". אמר רבי אלעזר, אלו מים תחתונים שרוחשים מינים דוגמת למעלה, אותם עליונים ואותם תחתונים. רבי חייא אמר, עליונים הוציאו נפש חיה, ומה הוא, זו הנפש של אדם הראשון, כמו שנאמר "ויהי האדם לנפש חיה". "ועוף יעופף על הארץ", אלו שליחים עליונים שנראים לבני אדם כמראה אדם. משמע שכתוב "יעופף על הארץ", היות שיש אחרים שלא נראים אלא ברוח ממש לפי שכל בני האדם, לכן לא כתוב באלו למינהו כמו אותם אחרים שכתוב בהם "ואת כל עוף כנף למינהו", היות שאלו לא משונים ממיניהם לעולמים, כאחרים הללו שלא כתוב בהם למינהו. ואם תאמר, יש בהם שמשונים זה מזה, כך זה בודאי, שהרי יש בהם שמשונים אלה מאלה, לכן כתוב "ומשם יפרד".

וכן הוא בב"ר (פ"א סי' ג): ר' חנינא אמר בה' נבראו מלאכים הדא הוא דכתיב ועוף יעופף על הארץ וגו'.

קלה עי' זהר (ח"ג דף לט ע"ב): פתח ואמר (בראשית א כא) ויברא אלהים את התנינים הגדולים וגו' ויברא אלהים כל אתר דדינא אלהים אקרי וההוא אתר עלאה אתר דנפקו מניה הכי קרי ליה הכא ואף על גב דרחמי הוא מניה נפקו דינין וביה תליין את התנינים הגדולים אלן אבהן דאינון מתשקיין בקדמיתא ומשתרשין על כלא ואת כל נפש החיה הרומשת ואת כל נפש החיה דא נפש דההיא ארץ עלאה אפיקת מההיא חיה עלאה על כלא.

תרגום: פתח ואמר ויברא אלהים את התנינים הגדולים וגו', ויברא אלהים, כל מקום של דין נקרא אלהים, ואותו מקום עליון, המקום שיצאו ממנו, כך קורא לו כאן. ואף על גב שהוא רחמים, יוצאים ממנו דינים, ובו הם תלויים. את התנינים הגדולים, אלו האבות שהם משקים בראשונה, ומשתרשים על הכל. ואת כל נפש החיה הרומשת, ואת כל נפש החיה, זו הנפש שאותה הארץ העליונה הוציאה מאותה חיה עליונה על הכל.

קלי עי' בתי מדרשות חלק א (ברייתא דמעשה מרכבה - פרק ו): ארבע כתות של מלאכי קדושים מלאכי השרת מקלסין לפני הקדוש ברוך הוא מחנה ראשונה של מיכאל על ימינו ומחנה שניה של גבריאל על שמאלו ומחנה שלישי של אוריאל מלפניו ומחנה רביעי של רפאל מלאחריו ושכינת אל באמצע והוא על כסא רם ונשא וכסאו גבוה למעלה.

ועי' זהר (ח"א לב ע"א): אמר רבי יצחק אי הכי מאי דכתיב (בראשית א ד) ויבדל אלהים בין האור ובין החשך א"ל אור אפיק יום וחשך אפיק לילה לבתר חבר לון כחדא והוון חד דכתיב (שם ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד דלילה ויום אקרון חד והאי דכתיב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (דאפריש מחלוקת) דא בזמנא דגלותא דאשתכח פרודא א"ר יצחק עד הכא דכורא באור ונוקבא בחשוכא לבתר מתחברן כחדא למהוי חד במאי אתפרשאן לאשתמודעא בין נהורא ובין חשוכא מתפרשן דרגין ותרויהו כחד הוון דהא לית נהורא אלא בחשוכא ולית חשוכא אלא בנהורא וא"ע דאינון חד אתפרשן בגוונין ועם כל דא אינון חד דכתיב יום אחד.

רבי שמעון אמר על ברית עלמא אתברי ואתקיים דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי מאן ברית דא צדיק יסודא דעלמא דאיהו רזא דזכור ועל דא עלמא קיימא בברית יומם ולילה כחדא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי חקות שמים דנגדין ונפקין מעדן עלאה.

פתח ואמר (שופטים ה יא) מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה וגו' מקול מחצצים דא קול יעקב מחצצים כמה דאת אמר (שמואל א יז ד) איש הבינים בין משאבים דאיהו יתיב בין אינון דשאבין מיא מלעילא והוא נטיל בתרין סטרין וכליל להון בגויה.

שם יתנו צדקות יהוה תמן הוא אתר מהימנותא לאתדבקא שם יתנו צדקות יהוה תמן ינקין צדקות יהוה ושאבין צדקות פרזונו (בישראל) דא צדיק דעלמא דאיהו קיים וקדיש ואיהו שאיב ונטיל כלא ומפזר לגבי ימא רבא אינון מייין עלאין בישראל דישאל ירתו קיים דא ויהביה לון קב"ה ירותת עלמין כיון דישאל שבקו ליה דהוון גזרין ולא פרעין מה כתיב (שופטים ה יא) אז ירדו לשערים עם יהוה ירדו לשערים אינון שערי צדק הוון יתבין לתרעי ולא עאלין לגו.

תרגום: אמר רבי יצחק, אם כך, מהו שכתוב "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך". אמר לו, אור הוציא יום וחושך הוציא לילה, אחר כך חיבר אותם כאחד והיו אחד, שכתוב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", שלילה ויום נקראים אחד. וזה שכתוב "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך" (שהפריד

ה (יא) שם יתנו צדקות ה' וכבר הזכיר ועוף יעופף שהכוונה על המלאכים שכתוב בהם (ישעיהו ב) ובשמים יעופף ועל כן נקרא עוף שכנפיו כפולים לשמים ומעופף בשמים ותרנום וכפלת (שמות כו ט) ותעוף והא למדת כי שם העוף הוא הנקרא לכל מעופף בשמים הן גופני הן רוחני ואמר על הארץ על המקום שהוא הרום רגליו ויש לך להתבונן איך הוסיף באור ואמר על הארץ על פני רקיע השמים וכאילו אמר מה שהוא אומר על הארץ פירושו על פני רקיע השמים והוא כלשון (יחזקאל א טו) והנה אופן אחד בארץ שפירושו בשמח קרקעית הגלגל וכן תרגם יונתן מלרע לרום שמיא. ובמדרשו של רבי שמעון בן יוחאי ראיתי (זוהר בראשית מו ע"ב קל"ו) ועוף זה מיכאל שנאמר (ישעיהו ו) ויעף אלי יעופף זה גבריאל שנאמר (דניאל ט כא) מועף ביעף על הארץ זה רפאל על פני רקיע השמים זה אוריאל ע"כ וזהו סוד (שיר השירים ג י) מרכבו ארגמן קל"ח

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ"ל

[ועשה] מחלוקת) זו בזמן של הגלות שנמצא פרוד. אמר רבי יצחק, עד כאן זכר באור ונקבה בחושך, אחר כך מתחברים כאחד להיות אחד. במה נפרדים להכיר בין אור ובין חושך, מתפרדים במדרגותם, ושניהם הם כאחד, שהרי אין אור אלא בחושך, ואין חושך אלא באור. ואף על גב שהם אחד, נפרדים בצבעים, ועם כל זה הם אחד, שכתוב "יום אחד".

רבי שמעון אמר, העולם נברא ומתקיים על הברית, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת". מי הברית, זה צדיק יסוד העולם, שהוא סוד של זכור, ועל זה העולם עומד בברית יומם ולילה כאחד, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת", "חוקות שמים" הם ששופעים ויוצאים מעדן העליון. פתח ואמר, "מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה' וגו'". "מקול מחצצים" זה קול יעקב, "מחצצים" כמו שנאמר "איש הבינים". "בין משאבים" שהוא יושב בין אותם ששואבים מים מלמעלה, והוא לוקח בשני צדדים וכולל אותם בתוכו.

"שם יתנו צדקות ה'" שם הוא מקום האמונה להתדבק, "שם יתנו צדקות ה'", שם יונקים צדקות ה' ושואבים. "צדקות פרזונו (בישראל)", זה צדיק העולם שהוא ברית קודש, והוא שואב ולוקח הכל ומפזר לים הגדול אותם מים עליונים. "בישראל" שישראל ירשו ברית הזה, והקב"ה נתן להם ירושת עולמים. כיון שישראל עזבו אותו, שהיו מלים ולא פורעים, מה כתוב, "אז ירדו לשערים עם ה'", "ירדו לשערים" אותם שערי צדק היו יושבים לשערים ולא נכנסים פנימה.

קל"ז ז"ל: ישרצו המים שרץ נפש חיה (בראשית א כ) אמר רבי אלעזר הא אוקמוה דאינון מין רחישו ואולידו כגוונא דלעילא והא אתמר (שם) ועוף יעופף על הארץ יעוף מבעי ליה מהו יעופף א"ר שמעון רזא הוא ועוף דא מיכאל"ל דכתיב (ישעיהו ו) ויעף אלי אחד מן השרפים יעופף (ד"א ל"ג יעוף מבעי ליה אלא) דא גבריאל"ל דכתיב (דניאל ט כא) והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף (ד"א ל"ג ודא הוא יעופף) על הארץ (נ"א דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא ולא מסטרא דאבא ואמא אשתכח דאיהו (ס"א ואיהו טאס עלמא) בד' טאסין דכתיב (מ"א יח יב) ורוח יהו"ה ישאך על אשר לא אדע ורוח יהו"ה חד ישאך תרין על אשר תלת לא אדע ארבע על פני דא מלאך המות) דהוא (אית דלא גרסי חשך ארעא על פני נ"א אחשיך פני עלמא וכתוב ביה (בראשית א ב) וחשך על פני תהום) רקיע השמים כדאמרן עולה ומסטין וכו' אמר רבי אבא והא מלאך המות בשני אתברי אלא על הארץ דא רפאל"ל דאיהו ממנא לאסוותא דארעא דבגיניה אתרפיאת ארעא וקיים בר נש עלה ורפי לכל חיליה על פני רקיע השמים דא אוריאל"ל וכלא הוא בקרא ובגין כך כתיב בתריה (שם כא) ויברא אלהים את התנינים הגדולים אמר רבי אלעזר (ד"א הא אוקימנא אלין לויתן ובת זוגו דבר אחר) אלין אינון שבעין ממנן רברבן על שבעין עמין ובגין כך אתבריאו כלהו למהוי שליטאן על ארעא.

תרגום: "ישרצו המים שרץ נפש חיה". אמר רבי אלעזר, הרי פרשוה שאותם מים רחשו והולידו כדוגמא שלמעלה, והרי נאמר, "ועוף יעופף על הארץ", היה צריך לכתוב יעוף, מה זה יעופף. אמר רבי שמעון, סוד הוא, ועוף זה מיכאל"ל, שכתוב "ועף אלי אחד מן השרפים", "יעופף" (יעוף צריך לו אלא) זה גבריאל"ל, שכתוב "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף". (וזהו יעופף). "על הארץ" (זה אליהו שנמצא תמיד בארץ ולא מצד של אבא ואמא הוא נמצא שהוא (טס הוא בעולם) בארבע טיסות, שכתוב "ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע". "ורוח ה'" אחת, "ישאך" שתים, "על אשר" שלש, "לא אדע" ארבע. "על פני" זה מלאך המות, שהוא (חשך הארץ על פני, נ"א מחשיך פני העולם, וכתוב בו "וחושך על פני תהום"). "רקיע השמים" כמו שאמרנו עולה ומסטין וכו'. אמר רבי אבא, והרי מלאך המות בשני נברא, אלא "על הארץ", זה רפאל"ל, שהוא ממונה על רפואת הארץ, שבגללו נרפאת הארץ, וקיים אדם עליה, ומרפא לכל כחו [של הארץ]. "על פני רקיע השמים" זה אוריאל"ל. והכל הוא בפסוק. ולכן כתוב אחריו "ויברא אלהים את התנינים הגדולים". אמר רבי אלעזר, (הרי בארנו אלו לויתן ובת זוגו) אלה הם שבעים ממונים גדולים על שבעים העמים, ולכן נבראו כולם להיות שולטים על הארץ.

קל"ח ע"י תז"ח (לג ע"ד): ארגמן" א' אורפניאל" ר' רפאל" ג' גבריאל" מ' מיכאל" נ' נוריא"ל אלין אנון גופא לחמש גונו.

והמשכיל יבין.

ואת כל נפש החיה הרומשת היא החיה המרובעת פנים הוא שהזכיר עליה יחזקאל (יחזקאל י טו) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ומוזה אמר אשר שרצו המים כמו שאמר בנהר כבר.

ואת כל עוף כנף למינהו באר כי המלאכים הנבראים ביום חמישי הם מינים חלוקים מדרגות מדרגות זו למעלה מזו יש מהם ממים ויש מהם מאשקלם ויש אש דוחה אש ויש אש אוכלת אשקם והבן זה.

(א כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְדֶגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבְהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ.

ע"י רמב"ן: והפשט הנכון במלת נעשה הוא מפני שכבר הראית לדעתקמא כי האלהים ברא יש מאין ביום הראשון לבדו ואחר כך מן היסודות ההם הנבראים יצר ועשה וכאשר נתן במים כח השרוץ לשרוץ נפש חיה והיה המאמר בהם ישרצו המים והיה המאמר בבהמה תוצא הארץ אמר באדם נעשה כלומר אני והארץ הנזכרתקמב נעשה אדם שתוציא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי סא

תרגום: ארגמ"ן א' אורפניא"ל ר' רפאל"ל ג' גבריאל מ' מיכאל"ל נ' נוריא"ל אלו הם גוף לחמשה צבעים.

ועי"ש (מא ע"ד): ושר שלום מכריע ביניהם דאיהו נוריאל אוריאל, אוריאל אתקרי מסטרא דימינא, נוריאל מסטרא דשמאלא.

ועי' (מב ע"א): רצוא ושוב רצוא"א דא נוריאל ושו"ב מטטרו"ן.

ועי' בגר"א שם: ר"ל תרין דרגין מט"ט ונוריאל. כי ד' חיות הן ד' אותיות שבשם ט"ס מחכמה ולמטה ומט"ט הוא חיה החמישי פרצוף החמישי כתר היצירה שבו שני בחינות של כתר ע"ק [נדצ"ל ע"י] וא"א כידוע מופלא ומכוסה שעליו נאמר ואראה ואפול על כו' ובחינה הראשונה הוא מט"ט שבו מתלבש שם ה' בבריאיה כמו כל עתיק כידוע ונוריאל הוא בחינה האחרונה שלכן הוא נחשב בכלל החיות ארגמן כידוע בכל כתר וז"ש והחיות רצוא כו' שבסט' דנוריאל רצין להשיגו ושוב בסט' דמט"ט שעתיק נקרא רישא דלא אתיידע.

קמ"ט עי' זהר (ח"א לד ע"ב): בגיני כך לא כתיב באלין למינהו כאינן אחרנין דכתיב בהו (בראשית א כא) ואת כל עוף כנף למינהו בגין דאלין לא משניין ממיניהו לעלמין כהני אחרנין דלא כתיב בהו למינהו ואי תימא אית בהו דמשניין דא מן דא הכי הוא ודאי דהא אית בהו דמשניין אלין מאלין בגיני כך כתיב (בראשית ב י) ומשם יפרד.

תרגום: לכן לא כתוב באלו למינהו כמו אותם אחרים שכתוב בהם "ואת כל עוף כנף למינהו", היות שאלו לא משונים ממיניהם לעולמים, כאחרים הללו שלא כתוב בהם למינהו. ואם תאמר, יש בהם שמשונים זה מזה, כך זה בודאי, שהרי יש בהם שמשונים אלה מאלה, לכן כתוב "ומשם יפרד".

קמ"ט עי' יומא (דף כא ע"ב): ואת המים אשר בתעלה לחכה אוכלת לחין כיבשין דמערכה יש אש דוחה אש דגבריאל ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר הושיט אצבעו ביניהם ושרפן ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם.

קמ"א לעיל פסוק א.

קמ"ב עי' ז"ח (טז ע"א): כד ברא קב"ה עלמא הוה עיקרא דכלא מיא ומן מיא אשתיל כל עלמא ועבד קב"ה תלתא אומנין דיעבדון אומנותיה בהאי עלמא ואלין אינן שמיא וארעא ומיא ועל ידוי דאלין אתברי כל מה די בעלמא דין וכו'.

כד אתא יומא שתיתאה כלהו הוו זמינין למברי כשאר יומין אמר לון הקב"ה לא שום חד מנכון יכיל למעבד בריה דא בלחודוי כשאר כל בריין דהוו עד כאן אלא כולכון תתחברון כחדא ואנא עמכון ונעביד אינשא דהא אתון לא תיכלון למעבדיה בלחודיכון אבל גופא יהא דילכון תלתיכון ונשמתא דילי.

ולפיכך קרא לון קב"ה ואמר לון נעשה אדם אנא ואתון אנא נשמתא ואתון גופא וכך הוא דגופא הוא מתלתהון והוו אומנין בעובדא דבראשית ונשמתא יתבה ק"בה דאשתתף עמהון בה.

תרגום: כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם המים היו העקר של הכל וממים השתיל את כל העולם ועשה הקדוש ברוך הוא שלשה אמנים שיעשו את אמנותו בעולם הזה ואלו הם שמים וארץ ומים ועל ידי אלו נברא כל מה שבעולם הזה וכו'.

כשבא היום הששי כלם היו מזמנים לברא כמו שאר הימים אמר להם הקדוש ברוך הוא שום אחד מכם לא יכול לעשות הבריה הזו לבדה כמו שאר כל הבריות שהיו עד כאן אלא כלכם תתחברו יחד ואני עמכם ונעשה אדם שהרי אתם לא תוכלו לעשותו לבדכם אבל הגוף יהיה של שלשתכם והנשמה שלי.

הארץ הגוף מיסודיה כאשר עשתה בבהמה ובחיה כדכתיב (להלן ב ז) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויתן הוא יתברך הרוח מפי עליון כדכתיב (שם) ויפה באפיו נשמת חיים.

עיי"ש: ופירוש צלם כמו תאר וצלם אנפוהי אשתני (דניאל ג יט) וכן אך בצלם יתהלך איש (תהלים לט ז) בעיר צלמם תבוזה (שם עג כ) תאר מראיתו ודמות הוא דמיון בצורה ובמעשה כי הקרובים בענין יקראו דומים זה לזה^{קמ"ב}.

והנה האדם דומה לתחתונים ולעליונים בתאר והדר כדכתיב (תהלים ח ו) וכבוד והדר תעטרהו והוא מגמת פניו בחכמה ובדעת וכשרון המעשה ובדמות ממש שידמה גופו לעפר ונפשו לעליונים^{קמ"ב}.

עיי"ש: ודרך האמת בפסוק הזה יודע למשכיל בפסוק השני ואפשר שנתכוין לו רבי אלעזר ודרש בתוצא הארץ ארץ החיים^{קמ"ב} שתוצא נפש חיה למינה לעולם עומדת וכן מה שאמר זכר ונקבה (ברא אותם) [בראם] (להלן ה ב) כי היתה הבריאה מתחלה מזכר ונקבה ונשמתו כלולה בהם אבל היצירה היתה יצירה לאדם ובנין צלע לאשה כאשר יספר בסוף ולכן הזכיר כאן בריאה ובפרשה של מטה הזכיר יצירה והמשכיל יבין^{קמ"ב}.

ע"י ר' בחיי: וע"ד השכל נעשה אדם דעת חכמי המחקר כי השפע השופע מאת הבורא יתברך שהוא סבת הכל שופע תחלה על שכל אחד נפרד לבד ראשון שהוא עלול אצל הש"י והשכל ההוא מניע את הגלגל המקיף וממנו נשפעים שמונה שכלים נפרדים^{קמ"ב} כל אחד מניע גלגל אחד עד גלגל הירח ומצינו מאמר אחד לרז"ל מורה קצת על זה והוא שאמר (סנהדרין לח ע"ב) אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר עד שמסתכל בפמליא של מעלה ובאור הענין שהבורא יתברך פועל כל פעולותיו על ידי אמצעים ומצינו גם כן בפשטי התורה מסייעין אל זה הענין וע"י אמר בכאן נעשה אדם בלשון רבים להורות על האמצעים וכן (בראשית יא ז) הבה נרדה ונבלה שם וגו' וכן כתוב (בראשית יט כד) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש ודרשו רז"ל (ב"ר פנ"א ס"ג) כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו^{קמ"ב} וענין

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ולפיכך קרא להם הקדוש ברוך הוא ואמר להם נעשה אדם אני ואתם אני את הנשמה ואתם את הגוף וכן הוא שהגוף הוא משלשתם שהיו אמנים במעשה בראשית ואת הנשמה נתן הקדוש ברוך הוא שהשתתף עמהם בה וע"י הערה הבאה.

קמ"ג ע"י זהר (ח"א יג ע"ב): פקודא תשיעאה למיחן למסכני ולמיהב לון טרפא דכתיב (בראשית א כו) נעשה אדם בצלמנו כדמותנו נעשה אדם משותפא כלל דכר ונוקבא בצלמנו עתירי כדמותנו מסכני דהא מסטרא דדכורא עתירי ומסטרא דנוקבא מסכני.

תרגום: מצוה תשיעית: לחון את העניים ולתת להם טרף, שכתוב "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", נעשה אדם, משותף, כלל של זכר ונקבה. "בצלמנו", עשירים, "כדמותנו", עניים. שהרי מצד הזכר עשירים, ומצד הנקבה עניים.

קמ"ד ע"י ז"ח (טז ע"ב): וכשזרק בו נשמה קם על רגליו ונדמה לתחתונים ולעליונים נדמה גופו לארץ ונשמתו לעליונים בתואר והדר וכבוד באימה וביראה ה"ד וכבוד והדר תעטרהו. קמ"ה ע"י לעיל הערה נז.

קמ"ו ע"י לעיל בהערות הקודמת, וע"י זהר (ח"ב יב ע"א): ורזא דמלה אוליפנא דמשמע דאב ואם אית לנשמתא כמה דאית אב ואם לגופא בארעא ומשמע דבכל סטרין בין לעילא בין לתתא מדכר ונוקבא אתיין כלא ומשתכחי והא אוקמוה רזא דכתיב תוצא הארץ נפש חיה הארץ דא כנסת ישראל נפש חיה נפשא דאדם קדמאה עלאה כמה דאתמר.

תרגום: וסוד הדבר למדנו שמשמע שיש לנשמה אב ואם כמו שיש לגוף אב ואם בארץ ומשמע שבכל הצדדים בין למעלה בין למטה הכל בא מזכר ונקבה ונמצאים והרי בארו את הסוד שכתוב תוצא הארץ נפש חיה הארץ זו כנסת ישראל נפש חיה נפש של אדם הראשון העליון כמו שנתבאר.

קמ"ז ע"י לקמן הערה קמט.

קמ"ח ע"י תיקו"ז (לג ע"ב): זכאה איהו מאן דזכי לאעלאה להיכליה דקודשא בריך הוא למחזי למלכא ומטרוניתא זכאה פומא (דאיהי היכל יהו"ה) דשריא ביה צלותא דאיהי אדנ"י דאמרין לה אדנ"י שפתי תפתח וזכאין שפוון דאינון תרעין דהיכלא כגוונא דאלין דאתמר בהון (תהלים קיח יט) פתחו לי שערי צדק דכד פומיה פתח בצלותא בשכינתא וה' יענה מיד הה"ד (ישעיה נ"ח) אז תקרא וה' יענה א"ז תמניא אתוון יהו"ה אה"ה וה' יענה הוא ובית דינו ודא יהו"ה אדנ"י יאקדונק"י. תרגום: אשרי הוא מי שזוכה להכנס להיכלו של הקדוש ברוך הוא לראות את המלך והמלכה, אשרי

מסתכל פירושו שנותן כח בהם להנהיג נמצאים השפלים והוא הנותן בהם ממשלה בארץ כענין שכתוב (איוב לח לג) אם תשים משטרו בארץ ובכאן אמרו מסתכל ובמקום אחר (סנהדרין לח ע"ב) אמרו נמלך אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה שנאמר (דניאל ד יד) בגזרת עירין פתגמא ובמאמר וגו' והממונים ההם שהוא יתברך נמלך בהם אינן אלא כלי רצונו מראה פעולתו בהם כנשמה שהיא מראה פעולותיה ע"י הגוף וידוע שאין פעולות הגוף כי אם מכח הנשמה ומצינו בתורה סיוע אחד אל הענין הזה הוא שכתוב (עמוס ג ז) כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ואם לעבדיו הנביאים מגלה סודו ומודיע פעולותיו כל שכן למלאכים המשפיעים כח על הנביאים להודיעם העתיד ואף על פי כן הוא יתברך אינו מצטרך מאחד מן הנמצאים זולתו וכל בלעדיו מצטרך ממנו יתברך תמיד.

(א כז): וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא

אֹתָם.

ע"י ר' בחיי: ויש שפירשו בצלמנו בצלם שלנו הנפרד ממנוקמם הוא צלם העולם בתכונתו שהוא עולם המלאכים ועולם הגלגלים והעולם השפל הזה ושלישה חלקים אלה כלל

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הפה (שהיא היכל יהו"ה) ששורה בו תפילה שהיא אדנ"י, שאומרים לה "אדנ"י שפתי תפתח" (תהלים נא יז). ואשרי השפתים שהם שערי ההיכל, כמו שאלה שנאמר בהם "פתחו לי שערי צדק" (תהלים קיח יט), שכשפיו פותח בתפלה עם השכינה, ויהו"ה יענה מיד, זהו שכתוב "אז תקרא ויהו"ה יענה" (ישעיה נח ט). א"ז שמונה אותיות יהו"ה אה"ה, ויהו"ה יענה, הוא ובית דינו, וזה יהו"ה אדנ"י יאהדונה".

וע"י זר"ח (מ ע"ב): לתתא כד אתפשט שמא דא איהו ו' באתריה דאלפא ברזא חדא כדן איהו רקיע לתתא כגוונא דלעילא וחד אבן ספירא לעילא על גבי ההוא רקיעא ודא איהו רזא ה' דאתפרשא שמא לתתא ברזא יהו"ה ולזמנין דאתחבר בשמא דא את ו' ואיהו כללא חדא הוא ובית דינו וכלא חד רזא דרזין גו שמהן קדישין.

תרגום: כשמתפשט השם הזה למטה, הוא ואת ו' במקום אות א' בסוד [אחד], אז הוא הרקיע של מטה, כעין שלמעלה, ואבן אחת ספיר למעלה על אותו הרקיע, וזהו סוד ה' שנתפשט השם למטה, בסוד הו"ה, לפעמים מתחבר בזה זה אות ו', והוא כלל אחד, הוא ובית דינו, וכולם אחד, סודי סודות תוך שמות הקדושים.

וע"י זר"ח (נא ע"א): וישראל אהב את יוסף מכל בניו ישראל מבעי ליה מאי וישראל לאכללא עמיה שכינתא דרחימא ליה ליוסף כגוונא דא תנינן וה' הוא ובית דינו. תרגום: וישראל אהב את יוסף מכל בניו (בראשית לז) ישראל היה צריך להיות מה זה וישראל להכליל עמו שכינה שאהבה את יוסף כמו כן שנינו וה' הוא ובית דינו. ע"י שמות ב כה.

קמט ע"י זהר (בראשית כב ע"א): פתח ואמר למלכא דהוה ליה כמה בניינין למבני והוה ליה אומנא והווא אומנא לא הוה עבד מדעם אלא מרשו דמלכא כמה דאת אמר (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון מלכא ודאי איהו חכמה עלאה [לעילא] ועמודא דאמצעייתא מלכא לתתא אלה"ם אומנא לעילא ודא אימא עלאה אלה"ם אומנא לתתא ודא שכינתא דלתתא ואתתא לית לה רשו למעבד מדעם בלא רשו בעלה וכל בניינין דהוה בארץ אצילותא הוה אמר אבא באמירה לגבי אימא יהא כדן וכדן ומיד הוה כמה דאת אמר (בראשית א ג) ויאמר אלה"ם יהי אור ויהי אור ויאמר הוה אמר לאלה"ם יהי אור מארי דבניינא איהו אומר ואומנא עביד מיד והכי כל בניינין בארץ אצילותא הוה אמר יהי רקיע יהי מארת וכלא אתעביד מיד כד מטא לעלמא דפרודא [דאיהו עולם הנבדלים] אמר אומנא למארי בניינא (בראשית א כו) נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

תרגום: פתח ואמר, [משל] למלך שהיו לו כמה בנינים לבנות והיה לו אומן, ואותו אומן לא היה עושה דבר אלא מרשות המלך. כמו שאתה אומר "ואהיה אצלו אמון". המלך הוא ודאי חכמה עליונה למעלה, ועמוד האמצעי מלך למטה. אלהים אומן למעלה, וזו אִם העליונה. אלהים אומן למטה, וזו שכינה שלמטה. ולאשה אין רשות לעשות דבר בלי רשות בעלה, וכל הבנינים שהיו בדרך אצילות, היה אומר אבא באמירה לאמא, יהיה כזה וכזה, ומיד נהיה. כמו שנאמר "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור", ויאמר, היה אומר לאלהים יהי אור. בעל הבנין הוא אומר, והאומן עושה מיד. וכך כל הבנינים בדרך אצילות היה אומר יהי רקיע יהי מאורות, והכל נעשה מיד. כשהגיע לעולם הפירוד שהוא עולם הנבדלים, אמר האומן לבעל הבנין, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

המציאות^ק ועל תכונה זו תכונת בנין האדם על שלשה חלקים בדוגמת בנין המציאות ומפני זה נקרא האדם עולם קמץ^ק לפי שהוא כנגד העולם הגדול וזה רמוז איוב באמרו (איוב יט כו) ומבשרי אחזה אלוה ואמר כי מתוך חלקי גופו שהם ג' יראה ג' חלקי המציאות שבמעשה בראשית שהם מעשה אלוה כי הראש באדם ששם השכל שופע הוא כנגד העולם העליון ששם השכלים הנפרדים, מן הצואר עד המתנים הוא חלק אמצעי באדם ומשם יוצאים שני שריגים והם יד ימין ויד שמאל ובהם נכללים ז' שמות והם האצבע והיד והכף והטפח והזרת והאמה והזרוע כנגד העולם האמצעי הוא עולם הגלגלים אשר בכללם ז' גלגלי התנועה אשר ז' כוכבי לכת קבועים בהם, ויש בכלל החלק האמצעי הזה הלב באדם אשר המחשבה באה ממנו, והנה הוא כמלך יושב בחדרי חדרים^ק, וכל שאר אברי הגוף תחת ממשלתו והוא באמצע הגוף כנגד כוכב חמה שהוא באמצע הגלגלים ממנו תבא האורה בעולם השפל הזה אשר בסבתה יעשה כל פעולותיו וממתניו ולמטה הוא החלק השלישי ויש בכלל החלק הזה פעולת התולדה והויה והפסד כנגד העוה"ז שהוא בעל הויה והפסד ואחר שנתבאר לך זה בכ"מ שאתה מוצא בתורה זכרון דברים גשמיים מיוחדים לבורא כגון יד ה' עיני ה' אוני ה' פני ה' בכולם תוכל להתבונן שאין הדברים כפשוטן אבל הם מלות מורות ענינים נעלמים במין אחד ממיני החכמה וזהו מאמר רז"ל תמיד (ברכות לא ע"א) דברה תורה כלשון בני אדם.

ובאור המאמר כי כיון שאנחנו בעלי הושים והרגשות אין בנו כח להשיג הענינים השכלים רק בצירוי הענינים המורגשים אשר אנחנו מוטבעים בהם, מפני זה היתה כונת התורה לכתוב המלות והענינים כפי כח הבנת השומע כדי שיתישב הענין על לבו בתחלה מדרך גשמותו מתוך המלות הגשמיות ואחרי כן יתחכם וידקדק להבין שכל זה אינו כי אם על צד ההקרבה והמליצה והמשכילים מבקשי ה' יתברך יפשיטו קליפות המלות ההם וגשמותם ויבינו הפנימי שיש בתוכם^ק ושהם מלות נאמרות בחכמה ועל זה אמר הכתוב (משלי כח ה) ומבקשי ה' יבינו כל ואילו לא היה ספור התורה בדברים גשמיים הקרובים

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ק עי' תיקו"ז (קה ע"ב): אית לבר נש לאמלכא יהו"ה בכל ספירן ובכל כורסיין ובכל מלאכין ובכל אבר ואבר דבר נש דלית אתר פנוי מניה לא בעלאין ולא בתתאין.
 תרגום: יש לאדם להמליך את יהו"ה בכל הספירות ובכל הכסאות ובכל המלאכים ובכל איבר ואיבר של האדם שאין מקום פנוי ממנו לא בעליונים ולא בתחתונים.
 עי' בהגר"א בס"י (י ע"ג): ד' עולמות כולן נקראו בלימה לפי שבכל ד' עולמות יש ד' עולמות אבי"ע, הספירות הן אצילות, והכלים הן הכסא מקום מחצב הנשמות, והלבוש מקום מחצב המלאכים, וההיכל הן העולם עצמו בסוד עשרה גלגלים ורקיעים וארצות ואוירים וכל מה שביניהם.
 ועי' ראב"ד ס"י פ"ו מ"א: אמ"ש שבכח המרכבות ועולם של כל אחד ואחד ממיני המלאכים ותולדותיהן של אמ"ש הנשפע מן הספירות אל המרכבות ומן המרכבות אל המלאכים ומן המלאכים אל השכלים ומן השכלים אל הגלגלים והכוכבים ומהם אל עולם השפל. *## ועי' לקמן שמות כה ט.
^{קנא} עי' זהר (ח"ג ל"ג ע"ב): וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ מאי ובכל הארץ דא גופא עולם קטן.
^{קנב} עי' ס"י (פ"ו מ"ג): תלי בעולם כמלך על כסאו, גלגל בשנה כמלך במדינה, לב בנפש כמלך במלחמה.

^{קנז} עי' זהר (ח"ג קנב ע"א): אורייתא אית לה גופא ואינן פקודי אורייתא דאקרון גופי תורה האי גופא מתלבשא בלבושין דאינן ספורין דהאי עלמא טפשין דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא דאיהו ספור דאורייתא ולא ידעי יתיר ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא אינן דידעין יתיר לא מסתכלן בלבושא אלא בגופא דאיהו תחות ההוא לבושא. חכימין עבדי דמלכא עלאה אינן דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהו עקרא דכלא אורייתא ממש (ולעלמא) ולזמנא דאתי זמינן לאסתכלא בנשמתא דנשמתא דאורייתא.

תרגום: תורה, יש לה גוף, והם מצות התורה הנקראים גופי תורה. אותו הגוף מתלבש בלבושים שהם סיפורים של זה העולם. טפשי העולם אינם מתבוננים אלא באותו הלבוש שהוא סיפור התורה ואינם יודעים יותר מכך, ולא מתבוננים במה שהוא מתחת אותו הלבוש. אלה שיודעים יותר, לא מתבוננים בלבוש אלא בגוף שהוא תחת אותו לבוש. חכמים עבדי המלך העליון, אלה שעמדו בהר סיני לא מתבוננים אלא בנשמה שהיא עיקר של כל התורה ממש, ולעתיד (ולעולם) לבא, עתידים להתבונן בנשמה דנשמה של התורה.

לשכל ההמון רק בדברים שכליים וענינים שכליים לא היו מבינים ההמון לא המלות ולא הענינים ומפני זה נתן הספר בענין שיועיל לחכם ולסכל וכל אדם יחזה בו כפי כחו וחכמתו ומדרגתו ויועיל לסכל שיתישב הענין בלבו ומחשבתו כי יש לו בורא נמצא שהוא חייב בעבודתו ויועיל לחכם שיבין המלות ההם מצד החכמה ועם זה יהיו הכל שוים בדעת מציאות הבורא יתברך וכבר המשילו חכמי המחקר הענין הזה לעשיר שבא לו אדם להתאכסן עמו הוא ובהמותיו ונתן לו כל מיני מעדנים למאכל ונתן לבהמותיו תבן ומספוא לכל אחד נתן דבר הראוי לו כן התורה תרחיב במדות הבורא במליצות גשמיות כפי חולשת דעת ההמון ותרמוז הענינים השכליים לבעלי החכמה והמוסר.

וע"ד הקבלה נעשה אדם נמלך בשבע מדותיו^{ק"י} ומדרש בראשית רבה יורה בן הוא שאמרו (בר"פ"ח סי' ג) נעשה אדם במי נמלך רבי יהושע דסכנין אומר בנפשותיהן של צדיקים^{ק"י} נמלך רבי יהושע בן לוי אומר במלאכת שמים וארץ נמלך משל למלך שהיה לו סנקליטון ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו א"ר אמי בלבו נמלך משל למלך שבנה פלטרין על ידי אדריכליו ולא ערבה לו על מי להתרעם לא על אדריכל הה"ד ויתעצב אל לבו אמר רבי אסי משל למלך שעשה סחורה על ידי סרסור ולא הרויח בה על מי להתרעם לא על הסרסור ע"כ.

ויש בכתוב הזה ענין עמוק התום באוצרות המקובלים מבקשי ה' כי הוא סוד בנין עשר ספירות אשר האדם כלול בהם ותבניתו דוגמא להם^{ק"י} אמר בצלמנו בצלם העשוי לנו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{ק"י} עי' זהר (ח"א רנז ע"ב): ות"ח עד לא אשתלימו אינון שבע דרגין יומין עלאין לא אשתלים אדם לעילא כיון דאשתלים לעילא אדם עלאה אשתלים לתתא אדם תתאה וכלהו עלמין בשלימו בג"כ שלטיה לאדם תתאה על כל דאתברי בעלמא בגין דאדם עלאה שליט על כלא ובג"כ רמז בהאי קרא שבע דרגין דאית ביה שבע דרגין עלאין דאקרי בהו אדם דלעילא ואשתלים בהו בג"כ (בראשית א כו) נעשה אדם בצלמנו למינה ליה שפע מההוא אתרא דאקרי חסד ת"ח מאן דהאי צולמא עליה חסד אל לא אעדי מניה ויתבא על רישיה ואתחברת ביה שכינתא בסיפא דיומוי בגין דהאי חס"ד יום ראשון ואיהו רישא דכל יומין דלעילא והאי צולמא דאתיא ליה מניה לא אסתלק עד דאשתלימו יומוי בההוא דרגא דאקרי אחרית הימים והוא דרגא דצד"ק ואיהי שביעאה שנה השמיטה בההוא דרגא אשתלמו יומוי דבר נש כד אשתלימו שבעין שנין לקבל שבע דרגין עשרה לכל דרגא הה"ד (תהלים צ' י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה מאן בהם באינון יומין ושנין דלעילא ואם בגבורות שמנים.

תרגום: ובא וראה, טרם שהשתלמו אותן שבע דרגות של ימים עליונים, לא נשלם אדם למעלה. כיון שנשלם למעלה אדם העליון, נשלם למטה אדם התחתון, וכל העולמות בשלמות. לכן השליט את האדם התחתון על כל מה שנברא בעולם, בגלל שאדם העליון שולט על הכל. ולכן רמז בפסוק זה שבע דרגות, שיש בו שבע דרגות עליונות שנקרא בהם אדם שלמעלה, ונשלם בהם. בגלל זה, נעשה אדם בצלמנו, לתת לו שפע מאותו מקום שנקרא חסד. בא וראה, מי שצלם זה עליו, חסד אל לא זז ממנו ויושב על ראשו, ומתחברת בו שכינה בסוף ימיו, בגלל שחסד זה הוא יום ראשון, והוא ראש של כל הימים שלמעלה. וצלם זה שבא לו ממנו לא מסתלק, עד שנשלמים ימיו באותה הדרגה שנקראת אחרית הימים. והיא הדרגה של צד"ק, והיא שביעית, שנת השמטה. ובאותה דרגה נשלמים ימי האדם, כשנשלמו שבעים שנה כנגד שבע דרגות, עשר לכל דרגה. זהו שכתוב "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". מה זה "בהם", באותם ימים ושנים שלמעלה, "ואם בגבורת שמונים".

ועי' זהר (ח"א מז ע"א): נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א כו) דאתכליל בשית סטרין כליל מכלא כגוונא דלעילא בשייפי מתקנן ברזא דחכמתא כדקא יאות כלא תקונא עלאה נעשה אדם רזא דכר ונוקבא כלא בחכמתא קדישא עלאה בצלמנו כדמותנו לאשתכללא דא בדא למהוי (ד"א ל"ג חד) הוא יחידאי בעלמא שליט על כלא.

תרגום: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", שנכלל בששה צדדים כלול מהכל כדוגמא שלמעלה, באיברים מתוקנים בסוד החכמה כראוי, הכל תיקון עליון. "נעשה אדם", סוד של זכר ונקבה, הכל בחכמה קדושה עליונה. "בצלמנו כדמותנו" להתתקן זה בזה להיות (אחד) הוא יחידאי בעולם השולט על הכל.

^{ק"י} עי' ספר הפליאה (עמוד רו): נעשה נמלך במה שלמעלה ממנה והם נפשות של צדיקים כי הצדיקים הם הווי"ן ונפשותיהן הם הספירות שלמעלה מהם. ^{ק"י} עי' לקמן הערה קסט.

^{ק"י} עי' זהר (ח"ב ק"ז ע"א): ובהון (שיר ב ט) משגיח מן החלונות בשבע נוקבין דבר נש בתרין עיינין ותרין אודנין ותרין נוקבין דחוטמא ופומא הוא שבע דאמא עלאה והכי בעובדוי אסתכל בשבע

כדמותנו דמות התפארת והוא משיכת הגוף ועתה שמע פרוש הכתוב וכל המיוחד יחוד שלם ראוי שיכוין לבו לזה ראש האדם שהוא כבוד לכל הגוף כנגד הכתר שהוא ראש לכל הספירות וכתוב (תהלים קיט קס) ראש דברך אמת וכתוב (שיר השירים ה יא) ראשו כתם פז מוחו וחכמתו של אדם כנגד החכמה שהיא פנימית וכתוב (שם טז) חכו ממתקים וכן במלת חכמה נרמז מוח חיך לשונו נגד הבינה^{קס} שהיא מוציאה כל הכחות לאור הוא שכתוב (שם) וכלו מחמדים כן הלשון מוציא ומגלה כחות המחשבה וכבר ידעת בקבלה כי הכתר והחכמה והתשובה^{קס} הכל דבר אחד^{קס} וכן ביצירת האדם המוח והחיך והלשון באבר הראש הכל דבר אחד זרועותיו של אדם לימין ולשמאל כנגד החכמה וזהו וברית הלשון מכריע בינתים^{קס}, שהרי התשובה כנגד הלשון הרי לך ה' ספירות עליונות התפארת כנגדו באדם משיכת הגוף וכן התפארת כח וחזק לכל הספירות ועל התפארת אמר משה ע"ה (במדבר טז כב) אל אלהי הרוחות לכל בשר הרגלים באדם שוק ימין ושוק שמאל כנגד הנצח וההוד ברית מילה באדם כנגד יסוד הנקרא צדיק הנקרא ברית מכוון באמצע^{קס} וזהו ברית מילה מכריע בינתיים ומכאן תבין כי ראוי שתהא עונתן של תלמידי חכמים בשבת מפני שיסוד הוא שביעי בעשותך ג' ראשונות אחד.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מסטרא דשכינתא תתאה בתרין ידן וצואר תלת וגוף וברית תרין הא חמש תרין רגלין הא שבע י"ה יו"ד ה"א בשבע אתון דיליה אסתכל בשבע נוקבין דרישא.

תרגום: ובהן משגיח מן החלונות בשבעת נקבי האדם בשתי עיניים ושתי אזנים ושני נקבי החטם והפה הרי שבע של האם העליונה וכן במעשיו הסתכל בשבע מצד השכינה התחתונה בשתי ידים וצואר שלש וגוף וברית שתים הרי חמש שתי רגלים הרי שבע י"ה יו"ד ה"א בשבע אותיותיו מסתכל בשבעת נקבי הראש.

ועי' ספר הבהיר (אות פב): ומאי איברים שבע שיש באדם, דכתיב (בראשית ט' ו) כי בצלם אלהים עשה את האדם, וכתוב (שם א כ"ז) בצלם אלהים ברא אותו, בכל איבריו ובכל חלקיו, והא אמרינן ו' למה הוא דומה לעוטה אור כשלמה (תהלים ק"ד ה), דהא ו' אינו אלא שש קצות, א"ל ברית מילה וזוגו של אדם חשבינן חד ושתי ידיו שלשה, ראשו וגופו חמשה שתי שוקיו שבעה, וכנגדן כוחותם בשמים דכתיב (קהלת ז' יד) גם את זה לעומת זה עשה האלהים, והיינו ימים (שמות ל"א יז) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ולא אמר בששת ימים מלמד כי כל יום ויום יש לו כחו. [עי' לעיל הערה פו]. פג. ומאי נר"ן, ללמדך שהמוח הוא עיקר חוט השדרה, ומשם הוא שואף תמיד, אלמלא חוט השדרה לא יתקיים המוח, ובלי מוח לא יתקיים הגוף, כי כל הגוף הוא לצורך המוח, ואם לא יתקיים כל הגוף לא יתקיים המוח, על כן חוט השדרה מריק לכל הגוף מן המוח, והיא נר"ן כפופה, והא נר"ן זאת ארוכה היא, נר"ן ארוכה לעולם בהשלמת המלה, ללמדך שנו"ן ארוכה כוללת הכפופה וארוכה, אבל כפופה יסוד, ללמדך שנו"ן ארוכה כלולה מזכר ונקבה: פד. מ"ם פתוחה, מאי מ"ם פתוחה, כלולה מזכר ונקבה, מ"ם סתומה מאי, עשויה היא כמין בטן מלמעלה, והא אמר רבי רחומאי, הבטן כמין ט, ההוא דאמר כמין ט בפנים, אנא דאמר כמין ט בחוץ.

קני' עי' שעה"כ ר"ה דרוש ז' שהזיווג של ישסו"ת הוא חיך וגרון, אם כן חיך הוא החלק התחתון דאבא, ועי' ס"י עם ביאור הגר"א ב ע"ב ז"ל: סוף החכמה הוא בחיך, וכן עי' ע"ח שער טז פרק א. קני' עי' הערה קנח.

קס עי' זהר ח"ג טז ע"א, קכב ע"א, רנה ע"ב.

קסא הלש"ו דע"ה ח"ב קטו ע"ג מביא מקורו מתיקו"ז (כד ע"ב): אימא עלאה מקננא בכרסייא בתלת ספירן עלאין. ועי' ע"ח שער מטי ולא מטי ב' ועוד.

קסב עי' ס"י (פ"ב מ"א): עשרים ושתיים אותיות יסוד, שלש אמות ושבע כפולות וי"ב פשוטות, שלש אמות אמ"ש, יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בינתיים. שלש אמות אמ"ש, מ' דוממת, ש' שורקת, א' אויר רוח מכריע בינתיים.

ועי' ס"י (פ"ו מ"ז): כשבא אברהם אבינו ע"ה הביט וראה והבין וחקר וחקק וחצב ועלתה בידו הבריאה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן מיד נגלה עליו אדון הכל ית' שמו לעד והושיבו בחיקו ונשקו על ראשו וקראו אברהם אוהבי וכתר ברית לו ולזרעו עד עולם שנאמר והאמין בה' ויחשבה לו צדקה וכתר לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגלי והוא ברית המילה וקשר עשרים ושתיים אותיות התורה בלשונו וגילה לו את סודו משכן במים דלקן באש רעשן ברוח בערן בשבעה נהגן בשנים עשר מזלות.

קסג עי' ס"י (פ"א מ"ג): עשר ספירות בלי מה במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע במילת לשון ובמילת המעור. ועי' הערה קסב.

וכאשר ראה אחר־כֵּן השלמת הגוף שלם ונשאר מלכות קצוץ־קֶסֶף אמר שמא ח"ו שתי רשויות יש ולא נתן אל לבו שהוא היה הלב־קֶסֶף ועליו אמר ויתעצב אל לבו־קֶסֶף ועליו הביאו חכמי האמת המשל הנמרץ מן הסרסור־קֶסֶף והאדריכל־קֶסֶף והוא האתרוג־קֶסֶף שאמרו רז"ל (ויק"ר פ"ל סי' יג) שדומה ללב והוא בפני עצמו אינו נאגד עם הלולב אבל הוא מעכב במיני הלולב שאין המצוה שלמה אלא עמו והמשכיל יבין וכאשר ישיג האדם הענין הגדול הזה יאורו עיניו ויוכל להרחיק מן התורה והאמונה כל דופי וכל דבה ויהיה הכל ברור כשמש לפניו שאין שם לא דמות ולא צורה כלל וכן העידה התורה במעמד הקדוש (דברים ד טו) כי לא ראיתם כל תמונה וכתוב (שם יב) ותמונה אינכם רואים אבל הדברים נאמרים כן בהכרח והכל דוגמא כי היצירה התחתונה האחרונה דוגמת האצילות העליונה.

(א כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ ורבו וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֶׁהּ וַרְדּוּ בְּדִגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכֹל חַי הָרֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ.

ע"י ר' בחיי: ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו אלו היתה ברכה אחת שאמר ויברך אותם הברכה של פריה ורביה שמזכיר והולך היה אומר ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו כמו שאמר בדגים אבל לפי שחזר לומר ויאמר אלהים יש לפרש כי הברכה הזו היא בפני עצמה וברכת פריה ורביה ברכה אחרת והזכיר הש"י עם כל אחת ואחת להורות כי שתי ברכות הן ברכה ראשונה היא שברך הכח הממיר אשר בגוף האדם כדי שיהיה האדם חי לעולם בגוף ובנפש ושיהיה מאכלו ומזונו מבורך ממלא החסרון החולף על גופו בכל יום עד שלא תגיע אליו לא חולשה ולא זקנה וכן הזכירו חכמי הרופאים בספריהם כי האדם בעוה"ז צריך הוא להשיב אל גופו ולהדביק בו דבר שיהיה מלחלה אותו ומרטיבו ושיחזיר בו הלחות שאבדה ממנו בב' סבות האחת בסבת החום הטבעי שיש בגופו מבפנים והשנית בסבת האויר המקיף אותו מבחוץ המיבש רטיבותו ולחותו ואותו המזון שהוא אוכל ומדביקו בו צריך שיהיה מענין הלחות שנחסר מכל אבר ואבר אלא שהחליפין הנעשין בגופו מן המאכל ומן המשתה אינן ממלאין את כל החסרון הזה ואינן דומין לדבר הנחסר מכל צד אבל יש בהם שמרים ופסולת ופוחתין מצורת האבר מעט וזהו סבת החולי ותשישות הכח וכחישות הבשר בימי הזקנה כי אילו היה המזון ממלא כל החסרון והיה אדם

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קסד ע"י חגיגה (יד ע"ב): תנו רבנן ארבעה נכנסו בפרדס ואלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא אמר להם רבי עקיבא כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו בן זומא הציץ ונפגע ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו אחר קיצץ בנטיעות רבי עקיבא יצא בשלום וכו' אחר קיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך מאי היא חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל אמר גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי שמא חס ושלוש שתי רשויות הן.

קסה ע"י לקמן פרשת וירא הערה פה.

קסו ע"י תיקו"ז ריש תיקון נה, מלך על כל הארץ אלה"ם ודא לבא לשמאלא מלכות.

קסז ע"י לעיל הערה קסט.

וע"י תיקו"ז (לד ע"א): אימא לשמאלא ולבא איהו לשמאלא (ורזא דמלה) ובגין דא ויתעצב אל לבו. אמנם שם זה ביחס למח שהיא דכר, ומשמע שזה מלכות של עליון, וצ"ע כוונת הרב.

קסח ע"י ספר הפליאה (עמוד תעט): אדנ"י שהיה סרסור. ע"י זהר (ח"א נב ע"ב) שזה שם למשה רבינו.

קסט ע"י ספר הפליאה (עמוד תרנה): ואמר רבי אמי משל למלך שאמר לו לאדריכל לבנות לו פלטין ובנה לו ולא ערבה לו על מי להתעצב לא על אדריכל זהו ויתעצב אל לבו שהעטרה האצילה עולם הגשמי והרשיע ונסתלק המלך ממנה ונתמלאת עצב מיד נאבד העולם וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ הנחמה הוא שפע הרחמים ונשאר הרחמים עם יהו"ה כי אדם הגשמי הוא בארץ והעליון הוציא מן הארץ במעשיו זהו וינחם ה' למה נשאר הרחמים למעלה בעבור שעשה את האדם בארץ וסילק האדם העליון מן הארץ עליונה. ויתעצב אל לבו כביכול התעצב אל לבו מדלא אמר ויעצב, ודע מה שלא אמר בלבו אלא אל לבו שנאמר ויתעצב אל לבו הוא החסד שהוא לב. קע ע"י תיקו"ז (ג ע"ב וכן סד ע"א) שזה רומז לשכינה.

יכול להשיבו אל גופו כענין הלחות והרטיבות החולפת ממנו במדתה ובצורתה לא פחות ולא יותר לא היה בא לעולם לידי חולשה ולידי זקנה ולא היה אדם מת לעולם ועל ברכה זו אמר ויברך אותם אלהים ברכם בברכת אלהים כלומר שיהיו בה קיימים נצחיים כאלהים כענין שכתוב (תהלים פב ו) אני אמרתי אלהים אתם^{קעא}.

(א כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשֶׁהָ וַיְרֹדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעֹפֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל תְּיָהָה הִרְמִשְׁתָּ עַל הָאָרֶץ:
 עי' ר' בחיי: ויש לך להתבונן בכל הנבראים שבששה הימים למה נתיחד כל דבר ודבר להבראות ביום שנברא בו ולמה נקרא יום שנברא בו האור יום אחד ויום שנברא בו הרקיע יום שני ויום שנברא בו היבשה יום שלישי וכן כלן יום שנברא בו האור יום אחד לפי שהאור הוא רמז ליחוד^{קעב} וכבר ידעת כי הוא מלך הכבוד וזהו שכתוב (תהלים כז א) ה' אורי וישע^{קעג} ושני אורים היו האחד קדם והשני נתחדש^{קעד} והבן זה יום שנברא בו הרקיע נקרא יום שני לפי שהוא רמז לשניות ונברא להבדיל ולחלק בין מים העליונים למים התחתונים והנה הם שני הפכים זה חלק עליון וזה חלק תחתון ואין לך שנוי גדול מזה ועל כן נקרא יום שני יום שנבראת בו היבשה נקרא יום שלישי לפי שבו נראית צורת העולם הנחלק

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{קעא} עי' תרגום יונתן תהלים (פב ו): אנא אמרית הי כמלאכיא אתון חשיבין והיך אנגלי מרומא כולכון. ועי' שם ברש"י: אלהים אתם - מלאכים כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם ע"מ שאין מלאך המת שולט עוד בכם.

עי' זהר (ח"ב דף רלו ע"ב): ורוח מסאבא דאשתכח תדיר במדברא אשכח אתר בההוא זמנא לאתתקפא ביה ומה דהווי ישראל דכיינ מההוא זוהמא קדמא דאטיל בעלמא וגרים מותא לכלא כד קיימו על טורא דסיני גרם לון כמלקדמין לסאבא לון ולאשתקפא עליהו וגרים לון מותא ולכל עלמא ולדריהון בתריהון הדא הוא דכתיב (תהלים פב ז) אני אמרתי אלהים אתם וגו' אכן כאדם תמותון וגו' (ע"כ) ובגין כך אהרן אהדר לבתר לאתדכאה ברזא דמהימנותא עלאה באינון שבעה יומין קדישין ולבתר לאתדכאה בעגלא.

תרגום: ורוח הטמאה שתמיד נמצאת במדבר מצאה מקום באותו זמן להתחזק בו ומה שהיו ישראל טהורים מאותה זוהמא ראשונה שהטיל בעולם וגרם מות להם ולכל העולם ולדורותיהם אחריהם זהו שכתוב אני אמרתי אלהים אתם וגו' אכן כאדם תמותון וגו' ולכן אהרן חזר אחר כך להטהר בסוד האמונה העליונה באותם שבעה ימים קדושים ואחר כך להטהר בעגל.

^{קעב} עי' זהר (ח"א טז ע"ב): וירא אלה"ם את האור כי טוב (בראשית א ד) דא עמודא דאמצעייתא כי טוב אנהיר עילא ותתא וכל שאר סטרין ברזא יהו"ה שמא דאחיד לכל סטרין ויבדל אלה"ם וגו' (שם) אפריש מחלוקת למהוי כלא שלים.

ויקרא אלה"ם וגו' (שם ה) מהו ויקרא קרא וזמין לאפקא מהאי אור שלים דקיימא באמצעייתא חד נהירו דאיהו יסודא דעלמא דעליה קיימין עלמין ומההוא אור שלים עמודא דאמצעייתא אתפשט יסודא חי עלמין דאיהו יום מסטרא דימינא ולחשך קרא לילה (שם) קרא וזמין ואפיק מסטרא דחשך חד נוקבא סיהרא דשלטא בליליא ואקרי לילה רזא דאדנ"י אדון כל הארץ עאל ימינא בההוא עמודא שלים דבאמצעייתא כליל ברזא דשמאלא וסליק לעילא עד נקודה קדמא.

תרגום: "וירא אלהים את האור כי טוב", זה עמוד האמצעי. "כי טוב", האיר מעלה ומטה ולכל שאר הצדדים בסוד יהו"ה, השם שאוחז את כל הצדדים. "ויבדל אלהים וגו'", הפריד מחלוקת להיות הכל שלם.

"ויקרא אלהים וגו'", מהו "ויקרא", קרא והזמין להוציא מהאור השלם הזה שעומד באמצע אור אחד שהוא יסוד העולם, שעליו עומדים העולמות. ומאותו אור שלם, עמוד האמצעי, התפשט יסוד חי העולמים, שהוא יום מצד הימין. "ולחושך קרא לילה", קרא והזמין והוציא מצד החושך נקבה אחת, הלבנה ששולטת בלילה ונקראת לילה, סוד של אדנ"י, אדון כל הארץ. נכנס הימין באותו העמוד השלם שבאמצע כלול בסוד השמאל, ועלה למעלה עד נקודה ראשונה.

^{קעג} עי' זהר (ח"ג יא ע"ב): כתיב במעשה בראשית (בראשית א ג) יהי אור ויהי אור דא מהימנותא דקודשא בריך הוא אור אקרי דכתיב (תהלים כז א) יהו"ה אורי וישעי ממי אירא וגו' תרגום: כתוב במעשה בראשית (בראשית א) יהי אור ויהי אור, זו אמונת הקדוש ברוך הוא נקראת אור, שכתוב (תהלים כז) ה' אורי וישעי ממי אירא וגו'.
^{קעד} עי' לעיל א יד.

לשלושה חלקים שלישי ישוב שלישי מדבר שלישי יס^{קע} והנה הוא משולש בבריאתו יום שנבראו בו המאורות נקרא רביעי לפי שהמאורות משתנים ד' פעמים ביום בד' משמרות^{קע} ובחודש בד' שבועות ובשנה בד' תקופות יום שנבראו בו בעלי הנפש התנועה נקרא חמישי לפי שתנועות כל נפש היה הם חמשה יום שנבראו בו אדם נקרא ששי לפי שבו עמד אדם בכל ששה קצוות לפיכך נקרא יום שנבראו בו יום ששי^{קע}.

עיי"ש: וע"ד הקבלה יום הששי חתם מלאכת הששי בה"א והיא ראשונה שבשם^{קע} אשר שם כונת התפלות בר"ה^{קע} ויום ששי זה ששי לכ"ה באלול היה שבו נברא העולם ויום ר"ה היה שבו נדון אדם הראשון וכן הוא יום הדין לכל תולדותיו אחריו ויש לפרש עוד כי מלת הששי אינה חוזרת ליום שאלו כן היה לו לומר היום הששי אבל הוא סמוך יום הששי יום של ששי כלומר יום השם הששי והוא החותם הששי משה חותמות^{קע} שבהם נחתם העולם לששה קצוות והבן זה.

(ב א) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם.

ע"י רמב"ן: צבא הארץ הם הנוכרים חיה ורמש ודגים וכל הצומח גם האדם וצבא השמים שני המאורות והכוכבים הנוכרים כענין ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים (דברים ד יט) גם יכלול השכלים הנבדלים כענין ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו וגו' (מ"א כב יט) וכן יפקוד ה' על צבא המרום במרום (ישעיה כד כא) והנה בכאן רמוז על יצירת המלאכים במעשה בראשית וכן נפשות האדם צבא השמים הנהקפ"א.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קע"ה ע"י רש"י ישעיה (מ יב): מדה ומנין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה). וכל בשליש - ומדד בשלישיו' שליש מדבר שלישי ישוב שלישי ימי' ונהרות, ל"א בשליש מגודל עד אמה שלישי לאצבעות. קע"ו ע"י לעיל פסוק יח. קע"ז ע"י לעיל הערה קנז. קע"ח ע"י תיקו"ז (קא ע"ב): בראשית (בר"א ש"ת) ברא אלקי"ם, האי אלקי"ם איהי אימא עלאה, דרכיבת וסליקת בתרועה. קע"ט ע"י לקמן ב ד.

קפ ע"י לעיל הערה סו. וע"י ספר הפליאה (עמוד קיט): יסוד ולמה יסוד נקרא צדיק כי הוא חותם המלך בסוד יה"ו כי עדיין ה' אחרונה אינה נאצלה ומזה, וכן ע"י ע"ח שער טנת"א פרק ג. קפ"א ע"י תיקו"ז (צז ע"ב): ומאן סליק לה על גופא מ"י אימא עלאה מי ברא אלה וכד סלקת סלקין עמה כל צבא דלעילא הה"ד המוציא במספר צבאם וכל ישראל דאינון שתין רבוא מתייחסין בצבא דלעילא לכלם בשם יקרא כלהו אתקריאו על שם צבא דלעילא איש לא נעדר מחושבנא תרגום: ומי מעלה אותה על הגוף מ"י האם העליונה מי ברא אלה וכשעולה עולים עמה כל הצבא שלמעלה זהו שכתוב המוציא במספר צבאם וכל ישראל שהם ששים רבוא מתייחסים בצבא שלמעלה לכלם בשם יקרא כולם נקראו על שם הצבא שלמעלה איש לא נעדר מהחשבון.

ע"י זהר (שמות ד ע"ב): רבי יצחק הוה קאים קמיה דרבי אלעזר בר רבי שמעון אמר ליה שכינתא נחתת למצרים עם יעקב אמר ליה ולא והא כתיב (בראשית מו ד) אנכי ארד עמך אמר ליה תא חזי שכינתא נחתת למצרים את יעקב ושית מאה אלפין רתיכין קדישין (אחרנין) עמה והיינו דכתיב (שמות יב לז) כשש מאות אלף רגלי דתנינן שית מאה אלפין רתיכין קדישין נחתו עם יעקב למצרים וכלהו סליקו מתמן כד נפקו ישראל ממצרים הדא הוא דכתיב (שמות יב לו) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה כשש מאות אלף רגלי וגו' שש מאות לא נאמר אלא כשש מאות כגוונא דנפקו אלין כך נפקו אלין ותא חזי רזא דמלה בעדנא דנפקו אלין רתיכין קדישין משירייתא קדישתא חמו ישראל וידעו דהוו מתעכבין בגיניהון וכלהו בהילו דעבדו ישראל בגיניהון הוה והיינו דכתיב (שמות יב לט) ולא יכלו להתמהמה הוה ליה למימר ולא רצו להתמהמה אבל לא כתיב אלא ולא יכלו ואתיידעו (ס"י ואי תנדע) ממש דכלהו בני ישראל הוה בני ישראל דרקייעא והיינו דכתיב (שמות א א) בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב ועל דא לא נאמר ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה בקדמיתא ועם מי את יעקב.

תרגום: רבי יצחק היה עומד לפני רבי אלעזר בן רבי שמעון אמר לו שכינה ירדה עם יעקב למצרים אמר לו ולא והרי כתוב אנכי ארד עמך אמר לו בא וראה שכינה ירדה למצרים את יעקב ושש מאות אלף מרכבות קדושות [אחרות] עמה והיינו מה שכתוב כשש מאות אלף רגלי ששנינו שש מאות אלף מרכבות קדושות ירדו עם יעקב למצרים וכולם עלו משם כשיצאו ישראל ממצרים זהו שכתוב ויסעו

(ב ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויכל אלהים ביום השביעי רמז לך כי כל המלאכות תכלינה באלף שביעי והוא מה שאמרו ז"ל (ר"ה לא ע"א) וחד חריב וישבות ביום השביעי לשון שביתה נופל על מי ששבות היום ועתיד לחזור למלאכתו מחר ובכאן רמז שתחזור המלאכה אחר האלף השביעי^{קפב} ולכן סימנה פרשה זו של יום שביעי במלת לעשות לרמז על מעשה אחר יום השביעי והבן זה.

(ב ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שְׁבֹת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

ע"י רמב"ן: והאמת כי הברכה ביום השבת היא מעין הברכות^{קפג} והוא יסוד עולם^{קפד} ויקדש אותו כי ימשוך מן הקדש^{קפה} ואם תבין דברי זה תדע מה שאמרו בבראשית רבה (פי"א סי' ח) לפי שאין לו בן זוג ומה שאמרו עוד כנסת ישראל תהא בן זוג^{קפז} ותשכיל כי בשבת נפש יתירה באמת.

עיי"ש: והיום הרביעי נבראו בו המאורות הגדול והקטן והכוכבים יומו ירמוז באלף הדר' הוא החל כאשר נבנה בית ראשון ע"ב שנה אחרי בניינו עד אחרי הבית השני קע"ב שנה והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור כי מלא כבוד ה' את בית ה' והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח רבוץ שם כארי אוכל הקרבנות^{קפח} ואחרי כן הקטין אורם וגלו כאשר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בני ישראל מרעמסס סוכותה כש מאות אלף רגלי וגו' שש מאות לא נאמר אלא כש מאות כדוגמא שיצאו אלה כך יצאו אלה ובא וראה סוד הדבר בזמן שיצאו המרכבות הקדושות הללו והמחנות הקדושים ראו ישראל וידעו שהם מתעכבים בשבילם וכל החפזון שעשו ישראל היה בגללם והיינו שכתוב ולא יכלו להתמהמה היה לו לומר ולא רצו להתמהמה אבל לא כתוב אלא ולא יכלו ונדעו (ואם נודע) ממש שכל בני ישראל היו בני ישראל של הרקיע והיינו מה שכתוב בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב ועל זה לא נאמר ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב הבאים מצרימה בראשונה ועם מי את יעקב.

^{קפב} ע"י דברי רבינו ויקרא כה ב, ובמדבר י לה.
^{קפג} ע"י זהר (ח"א דף לב ע"ב): על הפסוק גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום, שזה מדבר על מידת היסוד.

אמנם ע"י ר' בחיי שמשמע שזה בינה ע"י זהר (ח"א דף א ע"ב) הכא נעשה אדם, וכתוב התם נעשה ונשמע, בארצנו דא יום שבת דאיהו דוגמת ארץ החיים (שהוא עולם הבא, עולם הנשמות עולם הנחמות).

ויתכן שזה גם מלכות וגם יסוד שזה חיבור שניהם כנ"ל הערה ז וזה גם בינה ששורש כל יזווג משם וצ"ע.

^{קפד} ע"י תיקוני זהר (כג ע"א): דודאי קודשא בריך הוא איהו אורייתא, ושכינתא היא מצוה, זכאה מאן דמתעסק בהון לייחדא לון, וכן זכור ושמור אינון קודשא בריך הוא ושכינתיה, זכאה איהו מאן דמייחד לון ביום שבת, דאיהו יסוד, ברחימו ודחילו ד"ה, דאינון אבא ואימא.

תרגום: שודאי הקדוש ברוך הוא הוא תורה ושכינה היא מצוה, אשרי מי שעוסק בהם ליחד אותם, וכן זכור ושמור הם הקדוש ברוך הוא ושכינתו, אשרי הוא מי שמיחד אותם ביום שבת שהוא יסוד באהבה ויראה של י"ה, שהם אבא ואמא. וע"י לקמן פרשת יתרו הערה קיד.

^{קפה} ע"י זהר (ח"ג רצז ע"א): חכמה עלאה קדש אקרי.

^{קפז} ע"י פסיקתא רבתי (פרשה כג): ברוך הוא לכולן יש זוג ולי אין זוג אמר לה הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך וכיון שעמדו על הר סיני אמר להם הוי זכורים לאותו דבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בת זוגך שנאמר זכור את יום השבת לקדשו.

וע"י שער מאמרי רשב"י (ל ע"א): ועולה ע"ד שכתבנו ודע כי זה שאמרנו דנשמת ת"ת הוא דעת הגנוז בבניה וזכה לו משה היינו נשמתא לגופא לשש קצוותיו לבד בסוד רוח. וכו' ודע דבינה אע"ג דאיהי נוקבא הואיל וסיומא דגופא דכורא, קרינן לה דכורא כדאיתא בפ' ויחי. ולפיכך אמר כנסת ישראל הוא בן זוגך ולא אמר בת זוגך.

^{קפח} ע"י זהר (ח"ג רמא ע"א): ד' דיוקנין אינון דחקוקין בכסא מ"ט לית קרבנא מאחרנין אלא ודאי מכלהו אית קרבנא אריה חקוק בכורסייא בשעתא דקרבנא שלים אריה נחית ועאל באשא ואכיל

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

יעדר במולד הלבנה וזרחת להם כל ימי בית שני והאש על גבי המזבח רבוין ככלב^{קפח} ושקעו שני המאורים בערב היום וחרב הבית.

עיי"ש: היום השביעי שבת רמז לעולם הבא שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים^{קפט} והאל ישמרנו בכל הימים וישים חלקינו עם עבדיו התמימים.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה יום השביעי הוא הספירה השביעית נקראת עולם הנשמות^{קצ} כי שם כח הנשמה ושרשה והנה היא מְעִיֵן הברכות^{קצא} והנפש בימות החול דוגמת אכסנאי בלא ביתו וביום השבת דוגמת אכסנאי בביתו וע"כ אמר ויברך כי האציל עליו ממקור הברכה^{קצב} וכן ויקדש אותו כי ימשוך מן הקדש^{קצג} והבן זה.

עיי"ש: וע"ד הקבלה מה שהוסיף לעשות כבר רמזתיו למעלה (ב ב) וכן רמז דוד המע"ה (תהלים צב א) מזמור שיר ליום השבת והזכיר אחרי כן (שם) צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה והמשכיל יבין^{קצד}.

(ב ד) אֵלֶּה תִּלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. עי' רמב"ן: רמז בהבראם מה שאמרו בה"א בראם^{קצה} ומפני זה לא הזכיר עד הנה רק מלת אלהים ומפורש בכתוב (ישעיה סו ב) ואת כל אלה ידי עשתה^{קצו} וכן אמר איוב מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' קצו עשתה זאת (איוב יב ט) אם כן תרמוז ביום עשות ה' אלהים למלת בראשית כמו שאמרנו.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה בהבראם בה"א בראם הה"א הזאת ה' אחרונה שבשם^{קצז}

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ואתהני מתמן.

תרגום: ארבע דמויות הן שחקוקות בכסא, מה טעם אין קרבנות מהאחרנים, אלא ודאי מכולם יש קרבן, אריה חקוק בכסא בשעה שקרבן שלם, אריה יורד ועולה באש ואוכל ונהנה משם.

קפח עי' זהר (ח"ג קכד ע"א): ומסטרא דשמאלא דרגיה דעשו סמא"ל אתקרי כלב כו'. עי' מגלה עמוקות אופן רנ"ב, כי קליפת כלב הוא כולל כל המרכבה טמאה.

קפט עי' שעה"כ (סג ע"ג): כי בחי' כל השביעיות הם ביסוד כנודע לכן אומרים המלאכים אותו השיר הנז' בספר פרקי היכלות המתחיל האדר' והאמונה לחי העו' כו' עולם שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמי' והטעם כי בחי' השביעיות דשבת כולם הם בסוד היסוד הנק' חי העולמים.

ועי' בהגר"א בספד"צ יא ע"א אבל העוה"ב דוגמת יה"כ, ששבה אל אמה, ואז צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן (ברכות יז ע"א), עטרת בעלה (משלי יב ד), ואז אין בו לא אכילה ולא שתיה

ולא פ"ו כו', כמו ביה"כ דרגא דבינה, כמ"ש בתיקונים (נא ע"ב), שאז היא בסוד תגא עטרה בראש קצ עי' זהר (ח"א דף א ע"ב): בארצנו דא יום שבת דאיהו דוגמת ארץ החיים שהוא עולם הבא, עולם

הנשמות עולם הנחמות.

קצא עי' לעיל הערה קפג.

קצב עי' לקמן פרשת בשלח הערות קכז ומה, ועי' עוד לקמן מח יג.

קצג עי' לעיל הערה קפה.

קצד עי' זהר (ח"א דף פב ע"א): כתמר יפרח מה תמר לא סליק אלא דכר ונוקבא אוף הכי צדיק לא סליק אלא דכר ונוקבא.

תרגום: גם כתמר יפרח, מה תמר לא עולה אלא זכר ונקבה, כמו כן הצדיק לא עולה אלא זכר ונקבה.

קצה עי' לקמן פרשת שמות הערה יא.

קצו עי' בראשית רבה (פ"ב ס"ב): רבי פנחס בשם ר' לוי אמר בהבראם בה"א בראם (ישעיה סו) ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי אמר רבי יהודה בשם רבי סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו שנאמר ואת כל אלה ידי עשתה רבי יודן אמר בזכות התורה שנא' (ויקרא כז) אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה רבי יהושע בר נחמיה אומר בזכות השבטים שנא' (שמות א) ואלה שמות וכתוב ויהיו כל אלה נאם ה'.

קצז עי' לקמן הערה רא.

קצח עי' לקמן פרשת שמות הערה יא.

והיא זעירי נאצלת מכת אלהים קצ"ט, והיא שבראה את העולם, והיא הנקראת יד ה'ר, שעליה נאמר בפירוש (ישעיה סו ב) ואת כל אלה ידי עשתה, וכתוב (איוב יב ט) מי לא ידע בכל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קצ"ט ע"י זהר (ח"א רא ע"א): תא חזי אית דינא קשיא ואית דינא רפיא דינא קשיא תקיף דינא רפיא חלש וכד ינקא האי דינא רפיא מדינא קשיא כדן אתתקף ואיהו תקיף בשעתא דאתעביד דינא על ישראל אתעביד בהאי דינא רפיא ולא אתתקף בההוא דינא קשיא וכד דינא אתעביד עליהו דעמין עעכו"ם אתתקף האי דינא רפיא בדינא קשיא דלעילא בגין לאתתקפא הה"ד (שמות יב כג) ועבר יהו"ה לנגוף את מצרים ועבר דאתמלי עברה וזעמא ואתתקף בדינא קשיא אוף הכא ועבר ותא חזי בשעתא דמתכנשי עשרה בבי כנישתא וחד מנייהו אשתמיט כדן קב"ה ארגיז עליה.

תרגום: בא וראה, יש דין קשה ויש דין רפה. הדין הקשה חזק, הדין הרפה חלש, וכאשר יונק הדין הרפה הזה מהדין הקשה, אז מתגבר, והוא חזק. בשעה שנעשה דין על ישראל, נעשה בדין הרפה הזה, ואינו מתגבר באותו הדין הקשה. וכשהדין נעשה על העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, מתגבר הדין הרפה הזה בדין הקשה שלמעלה כדי להתגבר. זהו שכתוב "ועבר ה' לנגוף את מצרים". "ועבר", שהתמלא עברה וזעם והתגבר בדין הקשה. אף כאן ועבר. ובא וראה, בשעה שנכנסים עשרה בבית הכנסת ואחד מהם נשמט, אז הקדוש ברוך הוא רוגז עליו.

ר ע"י זהר (ח"א ג ע"ב): אימתי הוא מפתחא פתח תרעין ואזדמן לשמושא ולמעבד תולדין כד אתא אברהם דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנינן באברהם ומה דהוה כלא סתים במלת ברא אתהדרו אתון לשמושא ונפק עמודא דעבד תולדין אבר יסודא קדישא דעלמא קיימא עליה כד האי אבר אתרשים במלת ברא כדן רשים סתימא <עילאה קדישא> לגלאה רשימו אחרא לשמיה וליקריה ודא איהו מ"י וברא אלה וגם כן שמא קדישא דאתברכא דאיהו מ"ה אתרשים ואפיק מן ברא אבר והוא רשים באלה מסטרא דא ואבר מסטרא דא סתימא קדישא אלה קיימא אבר קיימא כד אשתלים דא אשתלים דא גליף להאי אבר ה' גליף להאי אלה י'.

אתערו אתון לאשלמא להאי סטרא [ולהאי סטרא כדן אפיק מ"ם נטיל חד להאי סטרא וחד להאי סטרא] אשתלים שמא קדישא ואתעביד אלהים גם כן שמא דאברהם כד אשתלים דא אשתלים דא ויש אומרים דנטל קב"ה מי ושדי באלה ואתעביד אלהים ונטל קב"ה מה ושדי באבר ואתעביד אברהם (ומלת מ"י רומז לחמשים שערי בינה ואית בה יו"ד אות קדמא <דשמא קדישא> (קדישא דשמא). ומלת מ"ה רומז <למנינא דשמא קדישא> (לחשבון השם הקדוש באותיותיו ובמלואו) ואית ביה אות שניה דשמא קדישא יהו"ה כמה דאת אמר (תהלים קמד טו) אשרי העם שככה לו וגו' (איוב כו ז) תולה ארץ על בלי מה וכדן אתקיימו תרין עלמין ביו"ד עלמא דאתי ובה"א עלמא דא כלומר במ"י ברא אלה ברא עולם הבא ובמ"ה ברא עולם הזה ודין הוא רמז עילא ותתא).

וכדן עבד תולדות ונפק שמא שלים [מה] [מאן] דלא הוה <קדם דנא> [קודם] [קדים] הה"ד (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם כלהו הוה תליין עד דאתברי שמיה [ד]אברהם כיון דאשתלים שמא דא [דאברהם] שמא קדישא אשתלים הה"ד (שם) ביום עשות יהו"ה אלהים ארץ ושמים.

תרגום: מתי אותו המפתח פותח שערים ומזדמן לשמוש ולעשות תולדות. כשבא אברהם, שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ושנינו באברהם. ומה שהכל היה סתום במלת "ברא" חזרו האותיות לשמוש, ויצא עמוד שעשה תולדות, אבר, היסוד הקדוש, שהעולם עומד עליו. כשהאבר הזה נרשם במלת "ברא", אז רשם הסתום העליון (הקדוש, לגלות) רושם אחר לשמו ולכבודו. וזהו "מ"י ברא אלה". וגם כן השם הקדוש שמתברך שהוא "מה" שנרשם, והוציא מן ברא, אבר, והוא רשום באלה מצד זה ואבר מצד זה, הסתום הקדוש. אלה עומד, אבר עומד, כשנשלם זה, נשלם זה. חוקק לאבר הזה ה', וחוקק ל"אלה" הזה י'.

האותיות מתעוררות להשלים את הצד הזה ואת הצד הזה, ואז מוציא מ"ם. נוטל אחד לצד הזה ואחד לצד הזה. נשלם השם הקדוש ונעשה אלהים, גם כן השם של אברהם, כשנשלם זה נשלם זה. ויש אומרים שלקח הקדוש ברוך הוא מ"י זרק באל"ה ונעשה אלהים. ולקח הקדוש ברוך הוא מ"ה זרק באב"ר ונעשה אברהם. (ומלת מ"י רומז לחמשים שערי בינה. ויש בה יו"ד, האות הראשונה של השם הקדוש).

ומלת מ"ה רומזת למנין השם הקדוש, ויש בה האות השניה של השם הקדוש יהו"ה, כמו שנאמר "אשרי העם שככה לו וגו'", "תולה ארץ על בלי מ"ה", ואז התקיימו שני עולמות, ביו"ד העולם הבא ובה"א העולם הזה. כלומר במ"י ברא את העולם הבא, ובמ"ה ברא את העולם הזה, וזהו רמז מעלה (ומטה).

ואז עשה תולדות ויצא שם שלם מה שלא היה מקודם לכן. זהו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", כולם היו תלויים עד שנברא שמו של אברהם. כיון שנשלם השם הזה של אברהם, נשלם השם הקדוש. זהו שכתוב "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

ר ע"י זהר (ח"א קפ ע"ב): אי חדוה לית ביה לא שריא שכינתא בההוא אתר כמה דאת אמר (מ"ב ג טו) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' דהא שכינתא ודאי לא שריא באתר עציבו. תרגום: אם אין בו שמחה, אין שכינה שורה באותו מקום, כמו שנאמר "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". שהרי ודאי ששכינה לא שורה במקום עצוב.

אלה כי יד ה' עשתה זאת. וכל אלהים שבמעשה בראשית היא התשובה והיא ה"א ראשונה שבשם, ואלה נכוין בראש השנה שהוא יום הדין שבו נברא העולם, כי עשרת ימי תשובה לתשובה¹⁶, ועל כן תקנו בתפלה לומר מי כמוך אב הרחמים בה"א על ה"א ראשונה שבשם. וה"א אחרונה שבשם שנתוספה לאברהם שנתנה לו כח ההולדה וכמו שהזכירו ז"ל (ב"ר פמ"ד סי' יב) אברם אינו מוליד אברהם מוליד וכמו שאפרש בפסוק (בראשית יז ה) והיה שמך אברהם והתעורר לזה כי באותו האות בעצמו שנברא בו העולם ונתיחס בו אותו הטבע בעצמו שנה אותו למען הודיעך כי אשר פעל הטבע הוא אשר שנה אותו כרצונו כי הכל בידו והוא הפותח והוא הנועל ואין זולתו.

עיי"ש: וע"ד השכל חלקי המציאות כ"ו חלקים ואלו הן מעלות השכלים הנפרדים¹⁷ והגלגלים והיסודות והנפשות הרי כ"ו כמנין השם המיוחד¹⁸ וידוע כי החלקים האלה לא היו נשלמים ונגמרים בגמר שלמותם עד יום הששי וא"כ איך יתכן שיזכיר השם השלם בכל ימי בראשית על פעולה בלתי נשלמת¹⁹ ויש לך לדעת כי החלקים האלה כלם הם נכללים בד' וד' בג' כי כן השם המיוחד שהוא כ"ו הוא בן ד' אותיות ועקר ארבעתם השלשה כי הרביעית כפולה²⁰ והבן זה מאד.

וע"ד הקבלה תלה הפעולה בשם המיוחד כי הוא הפועל והוא האומן שהזכירו בבראשית רבה שאין המלך בונה מדעתו אלא מדעת האומן והאומן אינו עושה אלא כפי מה שהוא רואה בשכלו וחכמתו, וזהו סוד הכתוב שבקבלת (קהלת ב יב) את אשר כבר עשוהו עשהו לא נאמר אלא עשוהו²¹, כביכול הוא ובית דינו²².

(ב ז) וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָן מִן הָאֲדָמָה וַיַּפֵּחַ בְּאָפָיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.

ע"י רמב"ן: ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה²³ כי הזכיר בה שם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁴ ע"י זהר (ח"ג קכב ע"ב): קחו עמכם דברים ושובו אל יי' ובהאי דיהא בכון היראה והאהבה והתורה יתחזר יהו"ה דאיהו בינה תשובה ו' תשוב לגבי ה'. תרגום: קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ובזה שתהיה בכם היראה והאהבה והתורה, יחזור יהו"ה שהוא בינה, תשובה, ו' תשוב לה'.
²⁵ ע"י לעיל הערה קמט.

²⁶ ע"י ז"ח (ג ע"ב): וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'. ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובח, לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.

²⁷ ע"י זהר (ח"ב פח ע"ב): רבי שמעון אמר לא אדכר שמא קדישא אלא על עולם שלם דכתיב (בראשית ב ד) ביום עשות יהו"ה אלה"ם ארץ ושמים מכאן דלא לאדכרא שמא קדישא בריקניא וכתוב לא תשא את שם יהו"ה אלה"ך לשוא.

תרגום: רבי שמעון אמר לא נזכר שמו הקדוש אלא על עולם שלם שכתוב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים מכאן שלא להזכיר את השם הקדוש בריקנות וכתוב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא
²⁸ ע"י זהר ח"א קכט ע"א: רזא דמלה שדה המכפלה ודאי מאן מכפלה ה' דבשמא קדישא דאיהי מכפלה וכלא קיימא כחד ובגיניה קאמר בארץ סתים [ה'] (ה)מכפלה דלא הוי בשמא קדישא את אחרא מכפלה בר איהי.

תרגום: סוד הדבר, שדה המכפלה ודאי. מי המכפלה, ה' שבשם הקדוש שהיא מכפלה. והכל עומד יחד, ובשבילה אמר בדרך סתום ה' מכפלה, שאין בשם הקדוש אות אחרת כפולה פרט לזה.

ע"י שמות ג יג ודברים כח טו, שיה"ו עיקר שם הו"ה שהה' אחרונה כפולה, וע"י לעיל הערה סו.
²⁹ ע"י זהר (ח"ג דף לה ע"א): רבי יוסי אמר מהכא, (קהלת ב יב) את אשר כבר עשוהו, עשוהו ודאי, ודא הוא צלם ודמות, צלם בדכורא, דמות בנוקבא, ועל דא שירותא דאורייתא ב'.

תרגום: רבי יוסי אמר מכאן (קהלת ב) את אשר כבר עשוהו, עשוהו ודאי. וזהו צלם ודמות, צלם בזכר דמות בנקבה, ועל זה התחלת התורה בב'.

³⁰ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קמח.
³¹ ע"י זהר (ח"ג רלו ע"א): צדיק יסוד ביה סוד דאיהו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית

מלא ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמו בנפש התנועה (לעיל א כ) גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים אבל היא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן"י בו וזהו שנאמר (איוב לב ח) ונשמת שדי תבינס"י.

כי היא מיסוד הבינה"י בדרך אמת ואמונה"י והוא מאמרם בספרי (ריש פרשת מטות) נדרים כנשבע בחיי המלך שבועות כנשבע במלך עצמו"י אף על פי שאין ראייה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דאינון ו' דרגין דאת ו'.

תרגום: צדיק שהוא יסוד, בו סוד שהוא יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, שהם שש מדרגות של האות ו'.

י' עי' ספר הפליאה (עמוד מז): א"ל דע לך אע"פ שהבינה נקראת נשמה מכל מקום המחשבה היא נשמה לנשמות וראייה ויפח באפיו נשמת חיים מי שנופח משלו הוא נופח והחכמה והבינה פעולים הם מהמחשבה לכן נקרא נשמה לנשמות.

י"א עי' ז"ח (יא ע"א): א"ר יצחק אמר רב אחא, מאי דכתיב ונשמת שדי תבינס. אלא הנשמה היא מביאה לאדם להכיר את קונו, ולהכניסו בתורה ובמעשים טובים, ואשריהם אותם שנכנסין בדרך התורה, בדרך הנשמה, שבשבילה יזכו לחיי העה"ב, ולמעלת הקדושים.

י"ב עי' ספר הפליאה (עמוד פא): לא ידעו איך משפטו יצא כי זה שעקר יסוד כל הנפשות היא הבינה ומהבינה ביסוד ולכן ביובל הגדול הם שבים לשם וע"כ נקרא עפר.

ועי' ע"ח אח"ף ה' לגבי שם שד"י.

י"ג עי' זהר (ח"ג רל ע"א): כגוונא דאיהו ענו שכינתיה ענוה איהו חסיד ואיהי חסידה איהו גבור ואיהי גברת על כל אומין דעלמא איהו אמת ואיהי אמונה איהו נביא ואיהי נביאה איהו צדיק ואיהי צדקת איהו מלך ואיהי מלכות.

תרגום: כדוגמא שהוא עניו, שכינתו ענוה, הוא חסיד והיא חסידה, הוא גבור והיא גיבורה על כל אומות העולם, שהוא אמת והיא אמונה, הוא נביא והיא נביאה, הוא צדיק והיא צדקת, הוא מלך והיא מלכות.

י"ד עי' זהר (ח"ב קטו ע"ב): אוקמוה במתניתין ולא עוד אלא יתיר אמרו נדרים על גבי שבועות עולין וכל הנשבע כאלו נשבע במלך עצמו וכל הנודר כאילו נודר בחיי המלך.

אמר לון רעיא מהימנא מארי דמתיבתאן ידענא בכו דאתון ידעין אבל ההוא דמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית יחדש לן חדושין דהא ודאי אמר קהלת (קהלת א ט) אין כל חדש תחת השמש אבל למעלה מן השמש יש לו ובסתרי תורה אנא בעינא למימר (תהלים פד יב) שמש ומגן יהו"ה אלה"ם צבאות בעלמא דיליה ולא בעלמא דהדיוט אף על גב דזה לעומת זה עשה האלה"ם מגו חשוכא נפיק נהורא.

ובודאי עלמא דאתי בינה איהי למעלה מהשמש דאיהו עמודא דאמצעייתא נדרים מתמן על גבי שבועה עולים וחלין על דבר שאין בו ממש בגין דשבועה איהו עלמא דין דלית ליה קיומא אלא על יסוד הדא הוא דכתיב (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם וביה אומאה דכתיב (רות ג יג) חי יהו"ה שכבי עד הבקר דשכינתא תתאה כותל מערבי דירא דיליה על שם דאיהו תל שהכל פונים בו כ"ו ת"ל יהו"ה כ"ו ודאי שכינתא איהו תל דיליה על שם (שיר ה יא) קווצותיו תלתלים שחורות כעורב ואוקמוה על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות (קוץ) ד' מן אחד תל שהכל פונים בו והאי קוץ הוא אחד בין א"ח ובין ד' הדא הוא דכתיב (ד"ה א כט יא) כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן דאחיד בשמיא ובארעא.

ועליה אוקמוה מארי מתניתין בחגיגה על מה העולם עומד על עמוד אחד ששמו צדיק שנאמר (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם ובודאי איהו ברית דשבועה דעליה קיימין א"ח ד' דאינון שמיא וארעא דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי א"ח שמים הדא הוא דכתיב (מ"א ח ל) ואתה תשמע השמים ד' הארץ הדא הוא דכתיב (ישעיה סו א) והארץ הדום רגלי. ובגין דברית אחיד בין שמיא וארעא וביה שבועה הדא הוא דכתיב חי יהו"ה שכבי עד הבקר מאן דאומי בשמיה לשקרא כאילו הרס בניינא דשמיא וארעא ואהדר עלמא לתהו ובהו דאי בר נש יעדי קוצא דד' מן אחד ישתאר אחר סמא"ל באתריה שקר וכאלו ההוא בר נש בני שמיא וארעא על שקר וקושטא קאי שקרא לא קאי הרס בניינא ונפלו שמיא וארעא.

והאי איהו כאילו (איכה ב א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל דמאן יהיב ארץ בשמים דקאמר השליך משמים ארץ אלא ודאי דא שכינתא ותפארת עמה דלא אתפרש מינה בנפילו דילה לקיים בה (ישעיה מב ח) אני יהו"ה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ומנלן דאמת נפל עמה דכתיב (דניאל ח יב) ותשלך אמת ארצה ומאן דאומי בקושטא הוא מקיים (תהלים פה יב) א'מת מ'ארץ ת'צמח דאיהו עמודא דאמצעייתא דביה איהו קיימא בניינא הדא הוא דכתיב ברא' אלה"ם' את' ולבתר השמים ואת הארץ.

ובגין דשבועה איהו בניינא דעלמא דא לית ליה קיומא בלא יסוד דבר שיש בו ממש נדר דאיהו

לדבר זכר לדבר חי ה' והי נפשך וגומר (מ"ב ד ל) ובמדרשו של רבי נהוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות קנז) מאי וינפש מלמד שיום השבת מקיים כל הנפשות שנאמר וינפשי^{רס}. ומכאן תבין דברת שבועת אלהים^{רס} והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה אחר שהזכירה התורה בריאת האדם בפרשת יום ו' בכלל חזר ופירש בפרשה זו ענין הבריאה בפרט ובאר בכאן הבריאה שאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו היתה בריאת עפר מן האדמה והוסיף לפרש כי אחר שברא ויצר אותו גולם וצורה נפח בו נשמה מרוח קדשו ומה שלא הזכיר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עלמא דאתי על גבי שבועה סליקת ואיהי חלה על דבר שאין בו ממש דלא צריכה יסוד לקיימא עליה דאיהו ברית דביה תשמיש המטה ובגין דא ביום הכפורים עלמא דאתי דביה תקינו כל נדרי אסור בתשמיש המטה.

תמן אות ברית י' איהי תגא על ספר תורה צדיק כמה דאוקמוה העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש המטה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

ובגין דלית (ס"א דאית) שמוש בעלמא דין בתגא אוקמוה מארי מתניתין כל המשתמש בתגא חלף דתגא לתתא בעלמא דין איהו נקודה שמושא דאתוון אבל בעלמא דאתי לית שמושא באתוון ובגין דא ספר תורה לית ביה נקודה באתווי אלא תגין ובגין דא מאן דמשתמש בספר תורה חלף והכי מאן דמשתמש במי ששונה הלכות עליה אוקמוה רבנן דאשתמש בתגא חלף.

תרגום: והרי פרשוה במשנה ולא עוד אלא יותר אמרו נדרים על גבי שבועות עולים וכל הנשבע כאלו נשבע במלך עצמו וכל הנודר כאלו נודר בחיי המלך. וכו' ובודאי בעולם הבא בינה היא למעלה מהשמש שהוא עמוד האמצעי משם עולים נדרים על גבי שבועה וחלים על דבר שאין בו ממש משום שהשבועה הוא העולם הזה שאין לו קיום אלא על יסוד זהו שכתוב וצדיק יסוד עולם.

ובו שבועה שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר ששכינה תחתונה כתל מערבי הוא הדיור שלה על שם שהוא תל שהכל פונים בו כ"ו ת"ל יד"ד כ"ו ודאי שכינה היא תל שלו על שם קוצותיו תלתלים שחרות כעורב ופרשוה על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות (קוץ) ד' מן אחד תל שהכל פונים בו והקוץ הזה אחוז בין א"ח ובין ד' זהו שכתוב כי כל בשמים ובארץ ותרגם יהונתן שאחוז בשמים ובארץ.

ועליו בארו בעלי המשנה בחגיגה על מה העולם עומד על עמוד אחד ששמו צדיק שנאמר וצדיק יסוד עולם ובודאי הוא ברית של שבועה שעליו עומדים א"ח ד' שהם שמים וארץ שכתוב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי א"ח שמים זהו שכתוב ואתה תשמע השמים ד' הארץ זהו שכתוב והארץ הדם רגלי.

ומשום שברית אחוזה בין שמים וארץ ובה שבועה זהו שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר מי שנשבע בשמו לשקר כאלו הרס את בנין השמים והארץ והחזיר את העולם לתהו ובהו שאם אדם יזיז הקוץ של ד' מן אחד ישאר אחר סמא"ל במקומו שקר וכאלו אותו איש בונה שמים וארץ על שקר ואמת עומד שקר לא עומד הרס הבנין ונפלו שמים וארץ.

וזוהו כאלו השליך משמים ארץ תפארת ישראל שמי נותן ארץ בשמים שאמר השליך משמים ארץ ודאי זו שכינה ותפארת עמה שלא נפרד ממנה בנפילתה לקיים בה אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ומנין לנו שאמת נפל עמה שכתוב ותשלך אמת ארצה ומי שנשבע אמת הוא מקיים א"מת מ"ארץ ת"צמח שהוא העמוד האמצעי שבו הבנין קיים זהו שכתוב בר"א אלה"ם א"ת ואחר כך השמים ואת הארץ.

ומשום ששבועה היא בנין של העולם הזה אין לו קיום ללא יסוד דבר שיש בו ממש נדר שהוא עולם הבא עולה על גבי שבועה והוא חל על דבר שאין בו ממש שלא צריכה יסוד לעמד עליו שהוא ברית שבו תשמיש המטה ולכן ביום הכפורים העולם הבא שבו תקנו כל נדרי אסור בתשמיש המטה. שם אות ברית י' היא תג על ספר תורה צדיק כמו שבארוה העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש המטה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

ומשום שאין שמוש בעולם הזה בתג בארו בעלי המשנה כל המשתמש בתגא חלף שתג למטה הוא בעולם הזה הנקדה שמוש האותיות אבל בעולם הבא אין שמוש באותיות ולכן בספר תורה אין נקוד באותיותיו אלא תגים ולכן מי שמשתמש בספר תורה חולף וכך מי שמשתמש במי ששונה הלכות עליו בארו רבותינו שהמשתמש בתגא חולף.

ועי' לקמן פרשת כי תצא הערה יב, ופרשת וירא הערה סט.

^{רסו ז"ל}: יש לו להקב"ה צדיק אחד בעולם וחיביב לו מפני שמקיים כל העולם כלו והוא יסודו והוא מכלכלו ומצמיחו ומגדלו ומשמחו אהוב וחיביב למעלה. נורא ואדיר למטה. מתוקן ומקובל למעלה מתוקן ומקובל למטה והוא יסוד הנפשות כלם אמרת שמיני ואמרת יסוד הנפשות כלם והא כתוב וביום השביעי שבת.

^{רסו ז"ל} פ"ה (קהלת ח ב): אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלקים. וצ"ע אם כוונתו שיש הנשמה שהיא מה שיצא מפי המלך, ויש את שרשו שהוא פי המלך.

למעלה ביום ששי ויפח באפיו נשמת חיים לפי שלא רצה להזכיר ביום הששי ממדות הנפש השכלית כלל כ"א ממדות גופניות שהם מעניני העוה"ז בלבד שהרי הבריאה וענין הברכה בפריה ורביה וענין הרדיה והממשלה אינן מעסקי הנפש רק מעסקי הגוף ומעסקי הנפש המתאווה שהיא כלה בכלות הגוף וע"כ הזכיר מדות גופו לבד לפי שהוא מצד גופו הווה ונפסד כמו הבהמות והחיות שנבראו עמו בו ביום ואין להזכיר ביום ההוא מדות נפשו שהיא קיימת נצחית בכלל הנפשות המתות עד אשר נשלמו ששת ימי בראשית שהם ששת ימי המיתה ואז הזכיר אותה אחר יום השביעי שהוא יום החיים"ו.

וע"ד הקבלה וייצר ה' אלהים ויטע ה' אלהים זהו כוונת הכתוב הנמרץ (דברי הימים א' ד כג) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם. וכן דרשו ז"ל בבראשית רבה (ב"ר פ"ח סי' ו) רבי לוי אמר בנפשותיהן של צדיקים נמלך שנאמר המה היוצרים ויושבי נטעים המה היוצרים ע"ש וייצר ה' אלהים יושבי נטעים על שם ויטע ה' אלהים ע"כ"ה.

ויש לך לקנות לב ולהבין כי למעלה במאמר נעשה אדם אמר ויברא אלהים את האדם בצלמו ולא הזכיר שם עפר כלל ולא שיאמר נעשה אדם מן האדמה כי כל עניני מעשה בראשית הם נגלה ונסתר מבאר בתחתונים ורומז בעליונים ומפני זה יש לך להבין הנסתר מן הנגלה ותבין כונת הכתוב זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלהים למה הזכיר זה שני פעמים וכאן בפסוק זה הזכיר עפר ואדמה וכן יש לך להתעורר בשני כתובים של אחר זה שהם ויטע ויצמח ויטע רומז בעליונים ויצמח מבאר בתחתונים וע"כ לא הזכיר בפסוק ויטע זכרון אדמה ולא עץ ופרי ובפסוק ויצמח הזכיר אדמה ועץ ופרי והנה זה ברור לפניך כשמש כי עניני כל מעשה בראשית כפולים ותולדות השמים והארץ נקשרים יחדו אלה עם אלה וכמו שבארתי למעלה"ו.

(ב ח) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר.

עי' רמב"ן: פירש רש"י במזרחו של עדן נטע הגן ואונקלוס תרגם מלקדמין וכך אמרו בבראשית רבה (פט"ו סי' ג) והוא הנכון ואין טעם ויטע שהביא האילנות ממקום אחר ונטען שם כי מן המקום ההוא הצמיחם כמו שנאמר ויצמח ה' אלהים וגו' אבל ענין ויטע ה' אלהים להגיד שהיו מטע ה"י כי טרם שגזר על הארץ תוצא הארץ דשא גזר במקום ההוא שיהיה שם גן ואמר בכאן יהיה אילן פלוני ובכאן אילן פלוני כערוגת המטעים ולא היה כדרך שאר מקומות הארץ שאמר תדשא הארץ דשא ועץ פרי והצמיחה בלא סדר.

עי' ר' בחיי: ויטע ה' אלהים גן בעדן ע"ד הפשט יחס הכתוב הנטיעה לשם יתעלה לבאר שהוא מטע ה' לא שהביא אילנות ממקום אחר ונטעם שם אלא שהיו מטעיו מעשה ידיו להתפאר וכן קראם דוד המלך ע"ה עצי ה' הוא שכתוב (תהלים קד יז) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע"ב ודרשו רז"ל (ב"ר פט"ו סי' א) ישבעו חייהם ישבעו מימיהם ישבעו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{ר"ז} עי' זהר (ח"א א ע"ב): כתיב התם (שמות כד ז) נעשה ונשמע בארצנו דא יום שבת דאיהו דוגמת ארץ החיים (שהוא עולם הבא עולם הנשמות עולם הנחמות). תרגום: כתוב שם "נעשה ונשמע". "בארצנו", זה יום השבת שהוא דוגמת ארץ החיים (שהוא עולם הבא עולם הנשמות, עולם הנחמות).

ועי' דברי רבינו לקמן ה כד.

^{ר"ח} עי' לעיל א כז, דברינו שם הערה קנה, עי' רמב"ן יא ב, ופרשת נח הערה מד לגבי הלשון נטיעות.

^{ר"ט} עי' דברינו ברמב"ן ג כב.

^{ר"י} עי' זהר בראשית כב ע"א (הובא לעיל הערה קמט) שעולמות ב"ע המה עולמות הנפרדים. ועי' זהר בראשית דף לז ע"א ועוד מקומות לענין "נטיעות" שהוא כינוי לעולם האצילות.

^{ר"כא} עי' לעיל הערה פו. עי' ספר הפליאה (עמוד שעד): למה נאמר ויטע ולא נאמר ויצמח. א"ל בני היינו דכתיב ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע שהנטע צריך נטיעה. א"ל ר' איך היו הנטיעות הללו ואיך היו גדולים או קטנים, א"ל בני בכח היו ועקרון הקב"ה ושתלן בג"ע ומלת העקירה היא המחשבה. וגדלים במקום הנטיעה וזה שארז"ל ישבעו עצי ה' ארזי מהו ישבעו חייהם ישבעו מימיהם ישבעו

מטעתן אינן צריכים השקאה ולא עבודה ולא זמירה שאלו לא כן מיום שגורש אדם משם מי עבד אותה ומי השקה אותם ומי התעסק בהם אבל הם כענין שכתוב (יחזקאל מז יב) לא יבול עלהו ולא יתם פרוי כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והזכיר מקדם והודיענו הכתוב בזה מעלת רוח מזרחית אשר גן עדן נטעו שם וידוע כי מבחר הפירות הם במזרח והוא שכתוב (דברים לג יג) וממגר תבואות שמש וכן דרשו רז"ל רוח מזרחית מישב הדעת ומאמץ הכח ומחזק את הלב כי האויר שבו משובח ביותר וע"ז אמר וישם שם את האדם אשר יצר. וע"ד הקבלה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם^{יב} פירושו כבר נטע ואין הכונה שנטע עכשיו שא"כ היה ראוי לומר יהיו האילנות בגן עדן כמו שזכר בכל ששת ימי בראשית יהי דבר פלוני בצווי או שיאמר תדשא הארץ עדן ועוד מי הזכיר לנו עד עתה עדן שיאמר הכתוב שהקב"ה נטע גן בעדן אבל הנטיעה הזאת מן העדן כבר נרמזה בפסוק בראשית וכמו שרמזתי שם וענין מקדם קודם שנברא העולם ולפ"ז וישם שם את האדם אשר יצר כבר ממקור החכמה ויש לך לדעת כי הנשמות הזכות באות מן המזרח וזהו שדרשו רז"ל בספר הבהיר^{יג} ממזרחו של עולם בא הזרע לישראל כי חוט השדרה משוך מן המוח של אדם ובא לו לאמה ומשם היה הזרע דכתיב (ישעיה מג ה) ממזרח אביא זרעך כשישראל טובים מזה המקום אביא זרעך ויתחדש לך זרע חדש וכשישראל רעים באים מן הזרע שכבר בא לעולם דכתיב (קהלת א ד) דור הולך ודור בא מלמד שכבר בא ומאי ממערב אקבצך מאותה מדה שנוטה תמיד למערב ולמה אקרי מערב מפני דשם מתערב כל הזרע ע"כ באור המדרש הזה לפי דעתי מדת המזרח היא התפארת^{יד} שהוא קו האמצעי ומשם הנשמות באות אל יסוד עולם הנקרא ברית ע"כ אמר ובא לאמה ומשם הוא הזרע ומדת המערב היא העמרה^{יה} והוא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מטעתם ר"ל שכל סבה מקבלת מסבה שלמעלה ממנה. והנה הנטיעות הללו הם הנטיעות הנקראים נטיעות וארזי הלבנון, וזהו שארז"ל אשריהם הצדיקים שהם מדמין הנטיעה לנוטעה והצורה ליוצרה ויוצרן ונוטען הוא האין כי משם נאצל הכל, וגם הד' יסודות נאצלו משם שנאמר כי יש לכסף, מוצא הרוח מן האויר הקדמון והמים מן מים העליונים והאש מן האש והעפר מן עכירת המים והם ג' אמות, וזהו מאמרם שמים מהיכן נבראו מג"ע הגן הזה הוא שהאילנות מתקבצים שם והם הזרועות שבאין בגן ע"י ה' בעדן שורש הגן הוא בעדן. שהעדן היא חכמת אלהים וזהו מקדם, שהעדן הוא מן הויה ראשונה.

^{יב} ע"י תיקו"ז (צט ע"ב): פתח רבי שמעון ואמר ויטע ה' אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע ה' אלה"ם גן דא שכינתא בעדן דא אימא עלאה מקדם אבא עלאה וישם שם את האדם אשר יצר דא עמודא דאמצעיתא ועליה אתמר וייצר ה' אלה"ם את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים וגו' וייצר צייר ליה בתרין עלמין בעלמא דין ובעלמא דאתי ויפח באפיו נשמת חיים דא נשמת כל חי ויהי האדם דא רוחא דחיי לנפש חיה דא שכינתא תתאה. תרגום: בראשית ברא אלה"ם שם ב"ת שם א"ם שהוא א"ם מאלה"ם והם הגן העליון והגן התחתון פתח רבי שמעון ואמר ויטע יה"ה אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע יה"ה אלה"ם גן זו השכינה בעדן זו האם העליונה מקדם האב העליון וישם שם את האדם אשר יצר זה העמוד האמצעי ועליו נאמר וייצר יה"ה אלה"ם את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים וגו' וייצר ציר אותו בשני עולמות בעולם הזה ובעולם הבא ויפח באפיו נשמת חיים זו נשמת כל חי ויהי האדם זו רוח החיים לנפש חיה זו השכינה התחתונה.

^{יג} אות קנה. שביעי הוי מזרחו של עולם, ומשם בא זרעם של ישראל, כי חוט השדרה משוך מן המח של אדם, ובא לאמה ומשם הוא הזרע, דכתיב (ישע"י מ"ג ה) ממזרח אביא זרעך, כשישראל טובים מזה המקום אביא זרעך, ויתחדש לך זרע חדש, וכשישראל רעים מן הזרע שכבר בא לעולם שנאמר (קהלת א' ד) דור הולך ודור בא, מלמד שכבר בא.

ועי"ש אות קנו. ומאי דכתיב (ישע"י מ"ג ה) ממערב אקבצך, מאותה המדה שנוטה תמיד למערב, למה אקרי מערב מפני ששם מתערב כל הזרע, משל למה"ד לבן מלך, שהיה לו כלה נאה וצנועה בחדרו, והיה לוקח מבית אביו עושר ומביא לה תמיד, ולוקחת הכל ומצנעת אותו תמיד ומערבת הכל, לסוף ימים בקש לראות מה אסף ומה קיבץ, והיינו דכתיב וממערב אקבצך, ומאי ניהו, בית אביו, דכתיב ממזרח אביא זרעך מלמד שממזרח מביא זורע במערב ואחר כך הוא מקבץ מה שזורע.

^{יד} ע"י תיקו"ז (טז ע"ב): וק"י פנה למזרח, ונטיל ליה עמודא דאמצעיתא. ^{יז} ע"י תיקו"ז (טז ע"ב): יו"ק פנה למערב בצדיק דאיהו ערוב דתמן מתערבין כל חיילין ואתכליל בח"י אתון דאינון יק"ו קו"י וי"ק ק"ו יו"ק וק"י אלין אינון י"ח אתון דבהון ח"י עלמין אתקרי ע"י זהר (ח"א דף קסב ע"א): רבי ייסא זוטא הוה שכיח קמיה דרבי שמעון א"ל האי דכתיב (משלי י

שאמר שכינה במערב ריבוי וכשם שהזרע נמשך מן המוח דרך חוט השדרה ובא לאמה בן הנשמה משתלשלת מן התשובה ריבוי דרך הקו האמצעי שהוא מזרחו של עולם ובא דרך המערב ולפי דעתי אל הענין הזה רמז ישעיה ע"ה שאמר (ישעיה מח א) שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל וממי יהודה יצאו כלומר מזרע יהודה והזכיר יהודה לפי שהיה הגלו במזרח והבן זה.

(ב ט) ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע:

עי' ר' בחיי: ויצמח ה' אלהים מן האדמה ע"ד הפשט הכתובים מוכיחים שיש ג"ע בארץ ושם עץ החיים ועץ הדעת ריבוי עץ החיים נותן באוכליו חיים ארוכים ועץ הדעת נותן באוכליו רצון ובחירה אם לענינים שכליים ואם לענינים גופניים ריבוי וכן יוכיח הלשון שהוא נאמר על הרצון והבחירה והוא לשון רז"ל (פסחים ו ע"א) לא שנו אלא שדעתו לחזור וכן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ו) ברכות לראש צדיק לצדיק מבעי ליה מאי לראש צדיק [א"ל] (אלא) ראש צדיק דא היא עטרה וקדישא ואוקמוה תו ראש צדיק דא יעקב דאיהו נטיל ברכאן ונגיד לון לצדיק ומתמן אזדריקו לכל עיבר ומתברכן כלהו עלמין אבל הא אוקימנא ברכות לראש צדיק (ראש) צדיק אקרי ההוא אתר (ירשא) דברית דמניה נפקין מבועין לבר.

תרגום: רבי ייסא הקטן היה מצוי לפני רבי שמעון. אמר לו, זה שכתוב "ברכות לראש צדיק", היה צריך לכתוב לצדיק, מה זה "לראש צדיק". אמר לו, ראש צדיק זו היא העטרה הקדושה, ובארוה. עוד, ראש צדיק זה יעקב, שנטל את הברכות והשפיע אותם לצדיק, ומשם נזרקו לכל עבר, וכל העולמות מתברכים. אבל הנה בארנו, "ברכות לראש צדיק" (ראש) צדיק נקרא אותו המקום (ראש) של הברית, שממנו יוצאים מעיינות החוצה.

ר"ט ע"י ב"ב כה ע"א וזהר (ח"ג קיט ע"ב) ולעיל הערה רכג.

ר"ט ע"י לעיל הערה רב.

ר"כ ע"י לקמן הערה רסז.

ר"כ ע"י זוה"ק (ח"א נב ע"א): מה כתיב (בראשית ג ח) וישמעו את קול יהוה אלהים מתהלך בגן מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך תא חזי עד לא חטא אדם הוה סליק וקאים בחכמה דנהירו עלאה ולא הוה מתפרש מאילנא דחיי כיון דאסגי תיאובתא למנדע ולנחתא לתתא אתמשך אבתריהו עד דאתפרש מאילנא דחיי וידע רע ושבק טוב ועל דא כתיב (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע מאן דאתמשך בתר רע לית ליה דירה עם אילנא דחיי ועד לא חטאו הוה שמעין קלא מלעילא והוה ידעי חכמתא עלאה וקיימי בקיומא דזיהרא עלאה ולא דחלי כיון דחטאו אפילו קלא דלתתא לא הוה יכלין למיקם ביה כגוונא דא עד לא חבו ישראל בשעתא דקיימו ישראל על טורא דסיני אתעבר מנייהו זוהמא דהאי חיויא דהא כדן בטול יצר הרע הוה מעלמא ודחו ליה מנייהו וכדן אתאחידו באילנא דחיי וסלקו לעילא ולא נחתו לתתא כדן הוה ידעין וחמאן אספקלריאן עלאין ואתנהרין עינייהו וחדאן למנדע ולמשמע וכדן חגר לון קב"ה חגורין דאתון דשמיה קדישא דלא ייכול לשלטאה עלייהו האי חויא ולא יסאב לון כקדמיתא כיון דחטאו בעגל אתעבר מנייהו כל אינון דרגין ונהורין עלאין ואתעברו מנייהו אינון חגירו מזיינין דאתעטרו משמא עלאה קדישא ואמשיכו עלייהו חויא בישא כמלקדמין וגרמו מותא לכל עלמא ולבתר מה כתיב (שמות לד ל) וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו:

תרגום: מה כתוב, "וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן". לא כתוב כאן מהלך אלא "מתהלך". בא וראה, טרם שאדם חטא היה עולה ועומד בחכמת האור העליון, ולא היה נפרד מעץ החיים. כיון שהגדיל תאותו לדעת ולרדת למטה, נמשך אחריהם עד שנפרד מעץ החיים, וידע רע ועזב הטוב. ועל זה כתוב "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע". מי שנמשך אחר רע, אין לו דירה עם עץ החיים. ועד שלא חטאו, היו שומעים קול מלמעלה והיו יודעים חכמה עליונה ועומדים בקיום של זהר העליון ולא פוחדים. כיון שחטאו, אפילו קול שלמטה לא יכלו לעמוד בו. כדוגמא זו, טרם שחטאו ישראל בשעה שעמדו ישראל על הר סיני נתבטלה מהם זוהמת הנחש הזה, שהרי אז ביטול יצר הרע היה מהעולם ודחו אותו מהם, ואז נאחזו בעץ החיים, ועלו למעלה ולא ירדו למטה. אז היו יודעים ורואים אספקלריות עליונות, והאירו עיניהם ושמחים לדעת ולשמוע. ואז חגר להם הקדוש ברוך הוא חגורות של אותיות של שמו הקדוש, שלא יוכל לשלוט עליהם הנחש הזה ולא יטמא אותם כמו קודם. כיון שחטאו בעגל, בטלו מהם כל אותן דרגות ואורות עליונים, ובטלו מהם אותן חגורות מזוינות שהתעטרו מהשם העליון הקדוש, והמשיכו עליהם נחש הרע כמו מקדם, וגרמו מות לכל העולם. ואחר כך מה כתוב, "וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו".

לשון הכתוב (תהלים קמד ג) מה אדם ותדעוהו כלומר מה ענינו שתריצה בו וא"כ באור עין הדעת כאלו אמר ועין הרצון והקב"ה מנעו ממנו לפי שהאדם היה מוכרח על מעשיו קודם שחטא והיו כל פעולותיו שכל גמור כמלאך ה' שהוא מוכרח לעשות כל פעולותיו שכליות לפי שאין לו מונע כן האדם אבל אחר שחטא ואכל מעין הדעת היה לו רצון ובחירה לדעת טוב ורע ונתלבש בתאוות הגופניות ולזה רומזת מלת וידעו הוא אומר ותפקחנה עיני שניהם וידעו כלומר המשיכו רצון ובחירה מעין הדעת והיתה הבחירה בידם להרע או להטיב זו מדת אלהים ומדה טובה מצד אחד ורעה מצד אחר כי היה לו לאדם הראשון בה יצר ותאוה.

עיי"ש: וע"ד הקבלה עין החיים ועין הדעת למעלה הם תפארת ועטרת^ל והאדם חטא במעשה ובמחשבה בעין הדעת ובדוגמתו והנה אדם בחטאו לא כפר בשם המיוחד^ל כי אף על פי שהיה רואה עין החיים כנגדו היה סבור שעין הדעת עיקר ונמשך אחריו להאמין כי הוא העיקר בהיותו טוב ורע כולל כל ההפכים כלן וכל הפעולות בעליונים ובשפלים נעשים על ידו ומטעם זה הזכיר הכתוב פרי בעין הדעת ולא תמצא כן בעין החיים וחטאו היה שקצין בנטיעות^ל כלומר שקצין כח השם המיוחד הנכנס בנטיעה והיה סבה שתיבש הנטיעה ותשחת וראויה הנטיעה שתנקם ממנו ולכך נענש במיתה שתפרד נפשו במותו מגופו כנגד מה שהפריד הכח העליון מן הנטיעה ובזה היה חטא נדב ואביהוא שנענשו בנטיעה זהו ותצא אש^ל וכן אלישע בן אבויה איתיהבא ליה למיקלינהו וכוותא דאחר^ל אבל בדור הפלגה כפרו בשם המיוחד^ל לכך נענשו בו שנאמר וירד ה' ואלא נענשו בנטיעה לפי שהנקמה לשם הגדול היתה וכמו שאזכיר שם בע"ה וכאשר חזר בתשובה וראה כי הוא מקבל מלמעלה ממדת שמאל אז הקריב את קרבנו שור כנגד המדה ההיאר^ל שנתן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רל עי' לקמן הערה רסז.

רלא עי' לעיל הערה רד.

רלב עי' רמב"ן יא ב, ופרשת נח הערה מד.

רלג עי' רמב"ן ויקרא י ב.

ועי' זהר (ח"ג דף לד ע"א): ואש של גבוה נחית דאיהו קדש הקדשים ובגין תרין אשין אלין אמר נביא (ישעיה כד יד) באורים כבדו יהו"ה דאינון אשין דשכינתא דבה כתיב (דברים ד כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא ואינון אש עלאה כסא רחמים אש תתאה כסא דין ואינון בינה ומלכות מלכות אש עולה בינה אש יורד יהו"ה עמודא דאמצעייתא אחיד בתרווייהו בינה יהו"ה מלכות תפארת כד אחיד לון שריא עליה חכמה דביה כ"ח מ"ה מ"ה איהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

תרגום: ואש של גבוה יורד, שהיא קודש הקדשים, ובשביל שני האשים הללו, אמר הנביא (ישעיה כד) באורים כבדו ה', שהם האישים של השכינה, שבה כתוב (דברים ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, והם אש עליון כסא רחמים, אש תחתונה כסא דין, והם בינה ומלכות. מלכות אש עולה, בינה אש יורד, יהו"ה עמוד האמצעי אוחד בשניהם. בינה יהו"ה, ה' מלכות. כאשר התפארת אוחדת אותם, שורה עליה חכמה, שבה כ"ח מ"ה, מ"ה הוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

רלד עי' חגיגה (דף טו ע"ב): ואיכא דאמרי אמר אי הואי בידי סכינא הוה קרענא ליה כי נח נפשיה דאחר אמרי לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי ליתי לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא ולא לעלמא דאתי ליתי משום דחטא אמר רבי מאיר מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי מתי אמות ואעלה עשן מקברו כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרא מקבריה דאחר אמר רבי יוחנן גבורתא למיקלא רביה חד הוה ביננא ולא מצינן לאצוליה אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מאן אמר מתי אמות ואכבה עשן מקברו כי נח נפשיה דרבי יוחנן פסק קוטרא מקבריה דאחר.

רלה עי' לעיל הערה רד.

רלו עי' רמב"ן יא ב.

רלז עי' זהר (ח"ג דף קפ ע"ב): דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה האי פרה לדכיותא קא אתייתא לדכאה למסאבי פרה דקבילת מן שמאלא ומאן הוא לשמאלא שור כד"א (יחזקאל א ז) ופני שור מהשמאל אדומה סומקא כוורדא דכתיב כשושנה בין החוחים אדומה גזרת דינא תמימה מאי תמימה כמה דתנינן שור תם ושור מועד שור תם דינא רפייתא שור מועד דינא קשיא אוף הכא תמימה דינא רפייתא גבורה תתאה דא היא תמימה גבורה עלאה דא היא דינא קשיא והיא יד החזקה תקיפא.

תרגום: "דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה", פרה זו באה לטהר, לטהר לטמאים, פרה שמקבלת מהשמאל, ומיהו לשמאל, שור, כמו שנאמר "ופני שור מהשמאל". אדומה, אדומה כשושנה, שכתוב "כשושנה בין החוחים", אדומה גזרת הדין. "תמימה", מה זה "תמימה", כמו ששנינו שור תם ושור מועד, שור תם דין רפה, שור מועד דין קשה, גם כך תמימה דין רפה, גבורה תחתונה, זוהי תמימה.

בה פגם שהיא מקבלת מן השמאל ונהר מלשון תרגום אור נהורא והוא האור הבא מאין סוף^ל זהו שפירש מעדן שפירושו מסרת "עד" שאין משם ואילך נכול והשגה שיאמר בו עד מקום פלוני ומצינו כיוצא בו (איוב כה ה) הן עד ירח ולא יאהיל כי ביד הש"י שיסיר אור הירח ולא יהל אורו והאור ההוא הבא מאין סוף אינו פוסק לא ביום ולא בלילה ומפני זה אמר יוצא ולא אמר יצא להשקות את הגן היא העמרת וכבר ידעת כי כל הספירות כלן עד העמרת, הכל מיוחד, אין שם קצוץ ולא פרוד כלל. אבל משם ואילך הוא נמשך עולם השכלים הנפרדים^ל זהו אמרו ומשם יפרד כי משם יחל עולם השכלים הנפרדים והיה לד' ראשים ד' מחנות שכינה^ר הממשיכין כח לד' נהרות ג"ע וממשיכין כח לד' מלכיות שבארץ והמקום יאיר עינינו במאור תורתו.

(ב טו) ויקח ה' אלהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה לעבדה ולשמרה יש להתבונן בשתי ההי"ן אלו כי היה ראוי לומר לעבדו ולשמרו שהרי הגן לשון זכר הוא כענין שכתוב (שיר השירים ד יב) גן נעול אבל ההי"ן אלו רמז לשתי ההי"ן שבשם לעבדה ה"א ראשונה שבשם ולשמרה ה"א אחרונה שבשם וע"ז נאמר (שמות כג כא) השמר מפניו^{רמא} והמשכיל יבין^{רמב}.

(ב יז): ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כפל הלשון^{רמג} כנכפל מיתת בני אהרן שכתוב בהם (ויקרא טז א) אחרי מות שני בני אהרן וימותו^{רמד} או כתפלת משה (דברים לג ו) יחי ראובן

סח מאיר הרמב"ן ור' בחיי

גבורה עליונה זהו דין קשה, והיא יד החזקה תקיפה. ועי' עוד קכא ע"ב.

^{רלח} עי' לעיל הערות סט ועד.

^{רלט} עי' לעיל הערה קמט.

^{רמ} עי' דברינו ברמב"ן ג כב.

^{רמא} עי' לקמן פרשת שמות הערה נה.

^{רמב} עי' זהר (ח"א קצט ע"ב): תא חזי לעבדה דא מלכא עלאה ולשמרה דא מלכא תתאה עלמא עלאה וועלמא תתאה לעבדה (לדכורא) ברזא דזכור ולשמרה ברזא דשמור ובגין כך עובד אדמתו דא גן עדן דאצטריך למעבד ולמפלח ולאמשכא ליה ברכאן מלעילא וכד אתברכא ואתמשכא לה ברכאן מלעילא איהו נמי אתברך בהדה.

תרגום: בא וראה, "לעבדה", זה המלך העליון. "ולשמרה", זה המלך התחתון. העולם העליון והעולם התחתון. "לעבדה", (לזכר) בסוד של זכור. "ולשמרה", בסוד של שמור. ולכן "עובד אדמתו" זה גן עדן, שצריך לעשות ולעבוד ולמשוך לה ברכות מלמעלה, וכשמתברכת ונמשכות לה ברכות מלמעלה, גם הוא מתברך עמה.

עי' תיקו"ז (סט ע"א): ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבדה בפקודין דעשה ולשמרה בפקודין דלא תעשה.

תרגום: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", "לעבדה" במצוות עשה, "ולשמרה" במצוות לא תעשה. ^{רמג} עי' זהר (ח"א דף כו ע"א): ועץ הדעת טוב ורע אדחיין מנייהו ולא מתדבקין ולא מתערבין בהון דהא ואתמחו (איתא) בישראל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב יז) דאינון ערב רב וגלי לון קב"ה דביום אכלו ממנו גרמו דאבדו ב' אבדין דאינון בית ראשון ובית שני דא איהו כי ביום אכלך ממנו מות תמות ב' פעמים ואינון גרימו דצדיק יחרב ויבש בבית ראשון דאיהי שכינתא עלאה ובבית שני דאיהי שכינתא תתאה דא איהו (ישעיה יט ה) ונהר יחרב ויבש ונהר דא יחרב בה' תתאה בגין דאסתלק מניה נביעו ד' לאין סוף.

תרגום: "ועץ הדעת טוב ורע" נדחים מהם, ולא מתדבקים ולא מתערבים בהם, שהרי נאמר בישראל "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו", שהם ערב רב. וגילה להם הקדוש ברוך הוא, שביום אכלו ממנו גרמו שאבדו שתי אבדות, שהם בית ראשון ובית שני. זהו "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", והם שגרמו שצדיק יחרב ויבש בבית ראשון, שהיא שכינה עליונה, ובבית שני, שהיא שכינה תחתונה. זהו "ונהר יחרב ויבש", ונהר זה (ו'), יחרב בה' תחתונה, בגלל שהסתלק ממנו שפע ה' לאין סוף.

^{רמד} עי' זהר (ח"ג דף נז ע"א): תנא כלהו דהוו חייכין ממלה דא אתוקדו בההוא נורא וקטל לון שביבא דנורא מאן שזיב לאלין על דהוו מצלן קמי קודשא בריך הוא ומיחדן שמיה כדקא יאות ועל דמיחדן שמיה כדקא יאות אשתזיבו מההוא נורא יקידתא תרי בני אהרן קריבו אשא נוכראה דלא אתיחדו

ואל ימות כדעת התרגומים וזהו שתמצא באברהם שהיה אב לכל העולם וכתוב ביה (בראשית יז ה) כי אב המון גוים נתתיך וקראו הכתוב ג"כ האדם הגדול כי בראשונה קצין ולבסוף יחרימו ויש בזה דעת אחרת ממה שאמר במדרש (פדר"א יט) אני נותן לו משנותי שבעים שנה והמשכיל יבין.

(ב כג) וַיֹּאמֶר הָאֱדָם זֹאת הַפְּעַם עֵצָם מְעַצְמֵי וּבְשָׂרָם מִבְּשָׂרֵי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לְקַחָהּ זֹאת:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שמיה כדקא יאות ואתוקדו בנורא רבי יצחק אמר כתיב אחרי מות וכתוב וימותו כיון דאמר אחרי מות שני בני אהרן לא ידענא דהא וימותו אלא הכי תנינן תרי מיתות הוה חד לפני יה"ה וחד דלא הוה להו בנין דכל מאן דלא זכי לבנין מית הוא בגין כך אחרי מות וימותו. תרגום: שנינו כל אותם שצחקו מהדיבור הזה נשרפו באותה אש, והרג אותם שביב של אש. מה הציל את אלה, על שהיו מתפללים לפני הקדוש ברוך הוא ומייחדים שמו כראוי, ועל שמייחדים שמו כראוי נצלו מאותה אש יוקדת. שני בני אהרן הקריבו אש זרה שלא יחדו את שמו כראוי ונשרפו באש. רבי יצחק אמר כתוב אחרי מות וכתוב וימותו, כיון שאמר אחרי מות שני בני אהרן, לא ידענו שהרי וימותו, אלא כך שנינו, שתי מיתות היו, אחת לפני ה', ואחת שלא היו להם בנים, שכל מי שלא זוכה לבנים הוא מת, לכן אחרי מות וימותו.

^{רמ"ה ע"י} תרגום יונתן (דברים פרק לג פסוק ו): "יחי ראובן בעלמא הדין ולא יימות במיתותא דמייתין בה רשיעיא לעלמא דאתי

ועי' זהר (ח"א דף קפה ע"ב): תא חזי כמה גרים ליה לראובן בגין דאיהו אשתדל לאחייא ליה ליוסף מה כתיב (דברים לג ו) יחי ראובן ואל ימות וגו' דהא בגין דא אף על גב דידע דאשתקיל בכירותיה מניה ואתייב ליוסף אשתדל לאחייא ליה וצלי משה ואמר יחי ראובן ואל ימות ואתקיים בעלמא דין ואתקיים בעלמא דאתי מאי טעמא בגין דא ובגין דעבד תשובה מההוא עובדא דכל מאן דעביד תשובה קב"ה קיים ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי תא חזי מה כתיב (בראשית לז לא) ויקחו את כתנת יוסף וגו' הא אוקמוה דבגין דדמא דשעיר דמא לדמא דבר נש.

תרגום: בא וראה כמה גרם לראובן משום שהוא עסק להחיות את יוסף. מה כתוב, "יחי ראובן ואל ימות" וגו', שהרי משום זה, אף על גב שידע שנלקחה בכורתו ממנו ונתנה ליוסף, עסק להחיות אותו, והתפלל משה ואמר, "יחי ראובן ואל ימות", והתקיים בעולם הזה ובעולם הבא. למה, משום זה, ומשום שעשה תשובה מהמעשה ההוא. שכל מי שעושה תשובה, הקדוש ברוך הוא מקיים אותו בעולם הזה ובעולם הבא. בא וראה מה כתוב, "ויקחו את כתנת יוסף" וגו', הרי בארוהו, שמשום שדם השעיר דומה לדם של אדם.

^{רמ"ו ע"י} ז"ח (עב ע"ב): כיון דכתיב ויוצא אותו החוצה אפיק ליה מההוא אורח וקריב ליה לגביה לפולחניה למנדע אורחין אחרנין דחכמתא ואפיק ליה מההוא טיורי דמזלי ואמר ליה אברם אינו מוליד אברהם מוליד ודא ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. מאי טעמא בגין דלית בכל אתוון את דמתתקנא לאולדא בר את ה' האי את איהי מתתקנא למעבד פירין ואיבין יתיר מכל שאר אתוון ובגין כך איהי פתיחא מכל סטרין. ואי תימא את דא לא אצטריך ליה לאברהם לאתוספא ליה דהא לאו דיליה הוא ה' איהי נוקבא בכל אתא ותינח לשרה למהוי את דא רשימא בגווה.

אלא תרי הה"ן אינון חד עילאה וחד תתאה וחד עלמא דדכורא וחד עלמא תתאה דאיהו עלמא דנוקבא כיון דאתוסף ה' באברהם אור קדמאה דהוה האי ה' מתעטף ביה נפיק ועבד איבין ואתרשים אברהם בההוא דרגא עילאה דיליה בחילא דהאי ה' עילאה דהא לית חילא ותוקפא לההוא אור קדמאה בר ה' ובגין כך נטיל ההוא אור קדמאה את ה' עמיה ואתישב בדרגיה דהא סליק למהוי עביד תולדין.

תרגום: כיון נאמר ויוצא אתו החוצה הוציא אותו מן אותה הדרך וקרבו אליו לעבודתו לדעת דרכים אחרות של חכמה והוציאו מאותם הנחושים של המזלות ואמר לו אברם אינו מוליד אברהם מוליד וזה ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. מה הטעם משום שאין בכל האותיות אות שמתקנת להוליד פרט לאות ה' האות הזו היא מתקנת לעשות פרות ותולדות יותר מכל שאר האותיות ומשום כך היא פתוחה מכל הצדדים. ואם תאמר האות הזו לא צריך לו לאברהם להתוסף לו שהרי אינה שלו היא ה' היא נקבה בכל מקום ותהיה נוחה לשרה להיות האות הזו רשומה בתוכה.

אלא שתי הה"ן הן אחת עליונה ואחת תחתונה האחת עולם הזכר והאחת עולם התחתון עולם של הנקבה כיון שנוספה ה' באברהם האור הראשון שהה' הזו מתעטפת בו יצא ועשה פרות ונרשם אברהם באותה הדרגה העליונה שלו בכח של הה' העליונה הזו שהרי אין כח ותקף לאותו האור הראשון פרט לה' ומשום כך נטל אותו האור הראשון האות ה' עמו ומתישב בדרגתו שהרי עולה להיות עושה תולדות.

רמב"ן ור' בחיי פרישת בראשית

ע"י רמב"ן: ובמלת זאת סוד יודע מדברינו בפרשת וזאת הברכה אם יברכני צור
להגיע שם ולכך החזיר כי מאיש לקחה זאתי והבן.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רמ"ז ע"י זהר (ח"א כח ע"א): זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי דא שכינתא נערה המאורסה לגבי
עמודא דאמצעייתא אתמר בה זאת הפעם וגו' אנא ידענא דאיהי עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת
ודאי יקרא אשה מסטרא עלאה דאיהי אמ"א כי מאיש לקחה זאת מסטרא דאב"א דאיהו י'.
תרגום: "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", זו שכינה, נערה המאורסה לעמוד האמצעי, נאמר
בה "זאת הפעם וגו'", אני ידעתי שהיא עצם מעצמי ובשר מבשרי, "לזאת" ודאי "יקרא אשה" מצד
עליון שהיא אמא, "כי מאיש לוקחה זאת", מצד של אבא שהוא י'. וע"י הערה הבאה בשם התיקו"ז
קיא ע"ב.

מאחר וזה ענין כללי, הארכנו.

ע"י תיקו"ז (כג ע"א): ובגין דא מאן דבעי לאשגא למלכא לית ליה רשו לאשגא ליה אלא בשכינתא
הה"ד אל יתהלל וכו' כי אם בזאת וגו' ואהרן כד עאל לקדש קודשין ביומא דכפורי בה הוה עאל
דכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש דאיהי עת לעשות לה' ומשה בגינה אתקיים בעלמא (נ"א עלמא
דא בתר דמית) הה"ד וזאת הברכה אשר וגו' ובה עביד עשר מכתשין לפרעה הה"ד ואולם בעבור זאת
העמדתין ויעקב בגין דהוה ידע דכל רעותא דמלכא בה מני לבנוי עלה דלא יעלון קדם מלכא אלא
בה וכל שאלתין דילהון בצלותין ובעותין למלכא דיהון בה הה"ד וזאת אשר דבר להם אביהם וגו'
ודוד בגין דהוה ידע דכל רעותא וחילא ותוקפא דמלכא בה אמר (תהלים כ"ז) אם תחנה וגו' בזאת
אני בוטח דאתמר עלה ומלכותו בכל משלה ומאן דלא שת לבו גם לזאת עליה אתמר וכסיל לא יבין
את זאת.

תרגום: ולכן, מי שרוצה להשיג את המלך, אין לו רשות להשיג אותו אלא עם השכינה, זהו שכתוב
"אל יתהלל וכו' כי אם בזאת יתהלל וגו'" (ירמיה ט כב). ואהרן כשנכנס לקדש הקדשים ביום
הכפורים, בה היה נכנס, שכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שהיא "עת לעשות
ליהו"ה". ומשה בשבילה התקיים בעולם (עולם זה אחר שמת) זהו שכתוב "וזאת הברכה אשר בך
וגו'", ובה עשה עשר מכות לפרעה, זהו שכתוב "ואולם בעבור זאת העמדתין". ויעקב משום שהיה
יודע שכל רצונו של המלך בה, צוה את בניו עליה שלא יכנסו לפני המלך אלא בה, וכל משאלותיהם
בתפילות ובקשות למלך שיהיו בה, זהו שכתוב "וזאת אשר דבר להם אביהם וגו'" (בראשית מט כח).
ודוד משום שהיה יודע שכל הרצון והכח והתוקף של המלך הוא בה, אמר "אם תחנה וגו' בזאת אני
בוטח". שנאמר עליה "ומלכותו בכל משלה", ומי שלא שת לבו גם לזאת, עליו נאמר "וכסיל לא יבין
את זאת".

ע"י זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): כל קרבנין ועלוון אינון ליהו"ה ואתקריאת קרבן על שם דאתקריבו בה
כל כנויין ליהו"ה ובגין דא אתמר עלה קרבנו קערת כסף אחת לית דרגא דאתקריב לגבי יהו"ה פחות
מנה ולית צלותא ופקודא מכל פקודין דאורייתא וכל קרבנין ועלוון דאינון לבר מנה בכל דרגין
דספיראן לא מתקבלן קדם יהו"ה לבר מנה ובגין דא אתמר עלה בזאת יבא אהרן אל הקדש ובג"ד
אמר נביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל:

תרגום: כל הקרבנות והעולות הם ליהו"ה, ונקראת קרבן על שם שמתקרבין בה כל הכנויים
ליהו"ה. ומפני זה נאמר עליה "קרבנו קערת כסף אחת", אין דרגה שנקרבת לגבי יהו"ה פחותה ממנה,
ואין תפלה ומצוה מכל מצוות התורה וכל קרבנות ועולות שהם לחוץ ממנה בכל דרגות הספירות,
לא מתקבלות לפני יהו"ה חוץ ממנה. ומפני זה נאמר עליה "בזאת יבא אהרן אל הקדש", ומפני זה
אמר הנביא "כי אם בזאת יתהלל המתהלל".

וע"י תיקו"ז (יב ע"ב): ובגין דאורייתא מינה אתיהיבת אמר למשה וראית את אחורי וכו' דלית נביא
וחכם יכיל לעאלא לעילא פחות מן דא ובגין דא אתקריאת מפתחות החיצוניים אנפין דילה ואנפין
דלגאו מפתחות הפנימיים והא אתמר לעיל דאם בר נש לית בידיו מפתחות החיצוניים במאי ייעול
ובגין דא אתמר בה זה השער לה'.

ובגין דלית השגה לנביא וחזוה וחסם פחות מינה אמר הנביא כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו
וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי ובגין דא יעקב אוליף לה לבנוי ויהיב לון קבלה מינה הדא
הוא דכתיב וזאת אשר דבר להם אביהם ודוד דהוה ליה קבלה מינה אמר לגבה אם תחנה עלי מחנה
וכו' רמזי לה בהאי תגא וסליק מחשבתיה לגבה ואמר לא יירא לבי וכו'

תרגום: ומשום שהתורה נתנה ממנה, אמר למשה (שמות לג כג) "וראית את אחורי וכו'", שאין נביא
וחכם יכול להכנס למעלה פחות מזה, ולכן נקראים מפתחות החיצוניים הפנים שלה, ופנים שבפנים
מפתחות הפנימיים, והרי נתבאר למעלה שאם אין לאיש בידיו מפתחות החיצוניים במה יכנס,
ומשום זה נאמר בה (תהלים קיח כ) "זה השער ליהו"ה".

ומשום שאין השגה לנביא וחזוה וחסם פחות ממנה, אמר הנביא "כה אמר יהו"ה אל יתהלל חכם
בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי" (ירמיה ט כב), ולכן יעקב למד אותה לבנוי, ונתן
להם קבלה ממנה. זהו שכתוב (בראשית מט כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם", ודוד שהיה לו קבלה
ממנה, אמר לה (תהלים כז ג) "אם תחנה עלי מחנה וכו'", רמז אותה בכתר הזה, והעלה מחשבתו
אליה, ואמר (שם) "לא יירא לבי וכו'".

(ג 1) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאֲמָה הוּא לְעֵינַיִם וַנְּחַמְדָּה הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה אתרוג היה והוא נרמז בכתוב שנאמר ונחמד העץ להשכיל ותרנום אונקלוס ומרגנ כי הוא פרי נחמד ומהודר וטבעו הם ומושל על השכל^{רמב} וכן תרגום הדר"ם אתרוגין ומוזה הזכיר בקללתו וקוין ודרדר תצמיח לך.

וכי תאווה הוא לעינים יתכן לפרש כי הטובה והתאוה והחמדה הנזכרים בפסוק שהם ממדות החושים הכל נמשך למלת להשכיל ובעבור שהאדם היה מתחלה כלו שכלי בא לבאר הכתוב כי כל כונתם וכל פעולותיהם ותאוותיהם בחושיהם אינה אלא להשכיל כענין שכתוב (תהלים לח י) ה' נגדך כל תאוותי והשכל הכריחו לבא לאכול מה שהקב"ה מנע ממנו וכוננתו היתה כדי להשכיל. מ"מ עבר על רצון בוראו ומצותו כי כשם שהשכל היה נותן לו שהעץ נחמד להשכיל היה לו להשכיל שאין ראוי לעבור על מצות אדון הכל והכונה שעדיין לא נוצר יצה"ר שהיה בו שהרי כלו שכלי בלא יצה"ר^{רמב} אלא שיצה"ר פתחו והטעמו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי סג

ועיי"ש (כ ע"א): ואינון שבע ספירן כלילן בשבע שמהן וכלהו כלילת לון בת שבע ולית ספירה מכלהו ספירן דיהא לה רשו לארקא ברכאן ולאשפעא לתתאין אלא בבת שבע בגין דאיהי קשורא דכלהו ספירן דאי ספירן הוו מריקין לבר מינה הוה פרודא ובגין דא לית רשו לארקא ספירא לשום אתר בר מינה לגבי תתאין ובגין דא אתמר בה אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת יבא אהרן אל הקדש דלית רשו לנביא וחכימא למנדע לעילא שום מדע אלא בה ובגינה אתמר ומשה עלה אל האלה"ם ודוד בגינה אמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' איהו שלימו דאדם שלימו דיחודא שלימו דשמא קדישא שלימו דכל ספירה וספירה.

תרגום: ואותן שבע ספירות כלולות בשבעה שמות. ואת כולם כוללת בת שבע, ואין ספירה מכל הספירות שיהיה לה רשות להוריק ברכות ולהשפיע לתחתונים אלא בבת שבע, משום שהיא הקשר של כל הספירות, שאם הספירות היו מריקות מחוץ לה היה פרוד. ומשום זה, אין רשות לספירה להריק לשום מקום פרט לה אל התחתונים, ומשום כך נאמר בה "אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת" (ירמיה ט כב), "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שאין רשות לנביא וחכם לדעת למעלה שום מדע אלא בה, ובשבילה נאמר "ומשה עלה אל האלה"ם" (שמות יט ג), ודוד אמר בגללה "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום ליהו"ה" (תהלים קלב ד - ה), הוא שלמות האדם, שלמות היחוד, שלמות השם הקדוש, שלמותה של כל ספירה וספירה.

^{רמב} ע"י לעיל ב ט, ולקמן ד ז, ששכל היא בחי' יצר הטוב. וע"י לקמן הערה רסב.
^{רמב} ע"י בהיר אות קעג: מאי פרי עץ הדר כדמתרגמינן פרי אילנא אתרוגין ולולבין ומאי הדר היינו הדר הכל והיינו הדר דשיר השירים דכתיב ביה (שיר ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנדגלות והיינו על שם נקבה ועל שמא נלקחה נקבה מאדם שאי אפשר להתקיים עולם התחתון בלא נקבה ומאי טעמא אקרי נקבה על שם שנקביה רחבים ויש לה נקבים יתרים על האיש ומאי ניהו נקבי שדים ורחם ובית קיבול. (אות קעד): ומאי ניהו שאמרה שיר השירים שהוא הדר אין הדר הוא לכל ספרי הקדש דא"ר יוחנן כל הספרים קדושים וכל התורה קודש ושיר השירים קדש קדשים ומאי ניהו קדש קדשים אלא קדש שהוא לקדשים ומאי הם קדשים אלו שכנגד ו' קצוות שבאדם וקדש הוי להו קדש לכלהו.

^ר ע"י שערי אורה (יא ע"א): ובמידה הזאת היה דיבוקו של דוד, וממנה ירש המלכות, ובה היה מתחנן ומשתטח באומרו, אליך י"י אקרא ואל אדני"י אתחנן (שם ל ט), ובה היה לוחם עם אויביו, באמרו העירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני"י לריבי (שם לה כג), ראיתה י"י אל תחרש אדני אל תרחק ממני (שם כב). ואליה היתה תשוקתו באמרו, אדני"י נגדך כל תאותי (תהלים לח יא).

^{רנא} ע"י זהר (ח"א דף נב ע"א): תא חזי עד לא חטא אדם הוה סליק וקאים בחכמה דנהירו עלאה ולא הוה מתפרש מאילנא דחיי כיון דאסגי תיאובתא למנדע ולנחתא לתתא אתמשך אבתריהו עד דאתפרש מאילנא דחיי וידע רע ושבק טוב.

תרגום: בא וראה, טרם שאדם חטא היה עולה ועומד בחכמת האור העליון, ולא היה נפרד מעץ החיים. כיון שהגדיל תאותו לדעת ולרדת למטה, נמשך אחריהם עד שנפרד מעץ החיים, וידע רע ועזב הטוב.

ועיי"ש (לו ע"ב): ותפקחנה עיני שניהם (בראשית ג ז) רבי חייא אמר דהא אתפקחו למנדע בישין דעלמא מה דלא ידעו עד השתא כיון דיצעו ואתפקחו למנדע ביש כדין ידעו כי ערומים הם דאבדו זהרא עלאה דהוה חפי עלייהו ואסתלק מנייהו ואשתארו ערומים מניה ויתפרו עלה תאנה אתדבקו לאתחפאה באינון צולמין דהווא אילנא דאכלו מניה דאקרון טרפי דאילנא.
תרגום: "ותפקחנה עיני שניהם", רבי חייא אמר, שהרי נפקחו לדעת רעות העולם מה שלא ידעו

באמצעות חוה אבל אחרי אכלו מן הפרי נתחדש בתאוה אחרת ונתלבש בה והוא תאוה המשגל שנרמה לו אכילתו והוא יצרא דעבירה שנכנס בו שלא היה לו מתחלה ואל יקשה עליך לומר והלא הנכשלים בחטאים והעוברים על ברית מצד יצה"ר הוא וא"כ מי הביאו לעבור והוא כלו שכלי בלא יצה"ר שהרי מדה זו גם בשכלים תמצאנה שאע"פ שאין בהם יצה"ר הרי הם נוטים לפעמים מן הדרך הראוי וכידוע במלאכי סדום.

עיי"ש: ויאכל בכאן הטא אדם שכבר הזהירו ומעץ הדעת טוב ורע וגו' וכלל בו שתי אזהרות אחת למטה ואחת למעלה שלא יאכל מפרי עץ הדעת שלא יתלבש בתאוות ולמעלה שלא ירהר אחר דוגמתו ולא יתפתה לומר שהוא העיקר ושאין למעלה ממנו סבה עליונה כדעת דור הפלגה^{ר"ב} זהו לשון ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו לכך הוסיף לומר ממנו כלומר לא תפרידנו ולא תעשה מן הפרי אילן בפני עצמו ולא מן הענף שרש בפני עצמו וכן לשון ויאכל כלומר שעבר על שתיים וזהו לשון אכילה שהוא כליון הדבר והשחתתו ולמדך הכתוב שהשחית משני צדדין שאכל מן הפרי למטה וקצץ בדוגמתו למעלה ומפני שדוגמתו מקבלת ממדת הדין של מעלה שהוא השמאל^{ר"ב} ע"כ כששב אדם מחטאו הוצרך להקריב שור שישוב אל לבו כי הכל מיוחד ודבק למעלה ולכך זימן לו הקדוש ברוך הוא שור בקרן אחת במצחו^{ר"ב} להורות לו על האחדות כדי לבאר מעילתו שחטא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עד עכשיו. כיון שידעו ונפקחו לדעת רע, אז ידעו כי ערומים הם, שאבדו זוהר עליון שהיה מכסה עליהם והסתלק מהם, ונשארו ערומים ממנו. "ויתפרו עלה תאנה", נדבקו להתכסות באותם צלמים של אותו אילן שאכלו ממנו שנקראים עלים של האילן.

ע' תיקו"ז (יב ע"א): תקינו לאחזאה צפרנים בהבדלה דהוה אדם מלובש בכתנות צפרנים דהו נהרין כענני כבוד ואיהו בהבדלה מינייהו וידעו כי ערומים הם (בראשית ג ז) מנייהו בגופא ונשמתא ורוחא ונפשא ערומים מכתנות אור דאינון מאורי האש.

תרגום: תקנו להראות הצפרנים בהבדלה, שהיה אדם מלובש בכתנות צפרנים, שהיו מאירים כמו ענני כבוד, והוא בהבדלה, מהם "וידעו כי ערומים הם", מהם בגוף ונשמה ורוח ונפש, ערומים מכתנות אור, שהם מאורי האש.

ע' תיקו"ז (קיא ע"ב): ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי כגוונא דהוה דאתמר בה (משלי ב ג) כי אם לבינה תקרא האי אם כל חי לאו איהי כאתתא קדמאה דאתמר בה (בראשית ג יב) האשה אשר נתת עמדי דגרמת מיתה לכל עלמא דהא אם כל חי כתיב בה דאתמר בה (משלי ג יח) ראה חיים עם אשה אשר אהבת

אמר ליה רבי אלעזר וכי תרין נשין הוה ליה אמר ליה אין חד יצר הטוב וחד יצר הרע חדא מסטרא דעצם תקיפא דינא קשיא וחדא מסטרא דבשרא מתמן אינון רכיכי לבא ואינון דגרמא אינון קשי קדל ועל אתתא דאתנטילת מגרמא אמר בן סירא גרמא דנפיל בחולקך טב או ביש גרריה ועל אתתא דגרמא אמר אדם (בראשית ג יב) האשה אשר נתת עמדי לא קרא לה אתתיה כגוונא דחוה דאתמר בה ויקרא האדם שם אשתו חוה דאחרא שפחה הות דמסטרא דעץ הדעת טוב ורע חדא רע וחדא טוב ומסטרא דעץ החיים תרוייהו חיים וכו' ועלה אתמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת ולא אחרא דאתנטילת מגרמא דגרימת ליה מיתה דהא שפחה גרמת וידעו כי עירומים הם ובגין דא ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (בראשית ג כא) [צו ע"ב].

תרגום: ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי כמו שאותה שנאמר בה כי אם לבינה תקרא האם כל חי הזו אינה כאשה הראשונה שנאמר בה האשה אשר נתת עמדי שגרמה מיתה לכל העולם שהרי כתוב בה אם כל חי שנאמר בה ראה חיים עם אשה אשר אהבת

אמר לו רבי אלעזר וכי שתי נשים היו לו אמר לו כן אחד יצר הטוב ואחד יצר הרע אחד מצד העצם הקשה הדין הקשה ואחד מצד הבשר משם הם רכי הלב ואלו שמצד העצם הם קשי ערף ועל האשה שנטלה מהעצם אמר בן סירא עצם שנפל בחלקך טוב או רע גרר אותו ועל האשה שמצד העצם אמר אדם האשה אשר נתת עמדי לא קרא לה אשתו כמו שחוה שנאמר בה ויקרא האדם שם אשתו חוה שהאחרת היתה שפחה שמצד עץ הדעת טוב ורע אחד רע ואחד טוב ומצד של עץ החיים שניהם חיים וכו' ועליה נאמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת ולא האחרת שנטלה מן העצם שגרמה לו מות שהרי השפחה גרמה וידעו כי עירמם הם ומשום זה ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם.

ע' זהר ח"א כח ע"ב, ח"ג כח ע"א ותיקו"ז פו ע"א.

^{ר"ב} ע' רמב"ן יא ב, ופרשת נח הערה מד.

^{ר"ב} ע' לעיל הערה קצט.

^{ר"ב} ע' תיקוני זהר (ט ע"ב): באת ה' תתאה קרן אחת ורזא דמלה אוקמוהו רבנן שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר משור פר מקרן מפריס (תהלים סט לב) מקרן חסר יו"ד.

בקצוץ ופרוד המיוחד ואמר במצחו כי הוא אמצעות הגוף וירמוז הקו האמצעי שמתיוחד מעלה ומטה וקרן לשון כח כי כח השור בקרניו וע"ז אמר (חולין ס ע"א) שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר (תהלים סט לב) ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס מקרין תרתי משמע מקרן כתיב וזה היה חטא הבנים במדבר שעשו את העגל והוצרכו להביא שור הוא שכתוב (ויקרא ט ג) קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש וגו' וכתוב (שם ד) ושור ואיל לשלמים ומשם ואילך נצטוונו בתורה להביא בתשרי שנברא בו אדם אתרוג עם לולב^{יג} ומיניו כדי לחבר וליחד את הכל וכן צותה תורה ברוב החוטאים להביא קרבנם פר ובכל המועדים תמצא שהיו מקריבין פרים וכן בראשי חדשים וקרבת צבור ג"כ פר היה וכל זה להורות שראוי לנו לשוב עם הדבר שחטא בו אדם וע"כ יתמידו הכתובים בקרבן הפר (שם ד ד) והביא את הפר אל פתח אהל מועד ושחט את הפר לפני ה' ודרשו ז"ל (ויקרא פ"ה סי' ו) למה נאמר אהל מועד בפר יותר מכל הקרבנות כלן משל למה הדבר דומה לאוהבו של מלך שהביא דורון נאה למלך אמר המלך תלו אותו בפתח פלטרין שלי כדי שידעו הכל מה דורון נאה הביא לי אהובי והדורון הוא התשובה עם אהבת הדבר שחטא בו.

(ג טו) וְאִיכָה אֲשִׁית בַּיַּנֵּף וּבֵין הָאֲשָׁה וּבֵין זֶרְעָהּ וּבֵין זֶרְעָהּ הוּא יְשׁוּפָהּ רֹאשׁ וְאֶתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב.

ע"י ר' בחיי: אין לנו איבה עם הנחש יותר מבשאר ירצים אבל הכתוב ירמוז בנסתר כי גוף הנחש הערום היה כלי מוכן לפורענות לקבל כח הנקשר בו^{יד} והוא שהחטיא

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: באות ה' תחתונה קרן אחת, וסוד הדבר פשוהו רבותינו (שבת כח ע"ב) שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר "משור פר מקרן מפריס", מקרן חסר יו"ד כתוב. ע"י ספר הפליאה (עמוד תקצג): ארז"ל שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו במצחו הוא שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס, חסר יו"ד מקרן שהקרן רומז למלכות הוא שנאמר אצמיח קרן לדוד ולא ארז"ל קרן אחד אלא קרן אחת לומר לך כי העטרה שריחקה מקו האמצעי עתה שב ונכללה באמצעותו בלא שום הטייה וזהו שהרמיוז במלת במצחו שהמצח הוא באמצע הראש ושם הקרן שהוא הפרי במקום שהפרידו משם, ומזה יש ללמוד שחטא בפר^{יג}. ע"י תיקו"ז (ג ע"ב): תלת הדסים רמיזין לתלת אבהן תרי בדי ערבות לתרי נביאי קשוט לולב צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג) אתרוג רמיז לשכינתא. תרגום: שלשה הדסים רומזים לשלשה האבות. שני בדי ערבות, לשני נביאי אמת. לולב, "צדיק כתמר יפרח". אתרוג רומז לשכינה.

^{יד} ע"י זהר (ח"א לה ע"ב): והנחש רבי יצחק אמר דא יצר הרע רבי יהודה אמר נחש ממש אתו לקמיה דרבי שמעון אמר לון ודאי כלא חד וסמא"ל הוה ואתחזי על נחש וצולמיה דנחש דא איהו שטן וכלא חד תנינא בההיא שעתא נחת סמא"ל מן שמיא רכיב על נחש דא וצולמיה הוה חמאן כל בריין וערקן מניה ומטו לגבי אתתא במלין וגרימו מותא לעלמא ודאי בחכמה אייתי סמאל לווטין על עלמא וחבל אילנא קדמאה דברא קב"ה בעלמא ומלה דא הוי תלי על סמאל עד דאתא אילנא אחרא קדישא דאיהו יעקב ונטל מניה ברכאן דלא יתברך סמא"ל לעילא ועשו לתתא דהא יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה (ושופריה) דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה ועל דא כמה דמנע סמאל ברכאן מאילנא קדמאה הכי נמי מנע יעקב דאיהו אילנא דוגמא דאדם מסמאל ברכאן מעלילא ומתתא ויעקב דידיה נטיל בכלא ועל דא (בראשית לב כד) ויאבק איש עמו כתיב (שם ג א) והנחש היה ערום דא יצר הרע דא מלאך המות ובגין דנחש איהו מלאך המות גרם מותא לכל עלמא ודא הוא רזא דכתיב (שם ו יג) קץ כל בשר בא לפני דא הוא קצא דכל בשרא דנטיל נשמתא לכל בשרא ואקרי הכי.

תרגום: "והנחש", רבי יצחק אמר, זה יצר הרע, רבי יהודה אמר, נחש ממש. באו לפני רבי שמעון, אמר להם, ודאי הכל אחד, וסמא"ל היה, ונראה על נחש, וצלמו של הנחש הזה הוא שטן, והכל אחד. שנינו, באותה שעה ירד סמא"ל מהשמים רכוב על נחש זה, וכל הבריות היו רואים צלמו ובורחים ממנו, והגיעו לאשה בדברים וגרמו מות לעולם. ודאי בחכמה הביא סמא"ל קללות על העולם וחיל את האילן הקדמון שברא הקדוש ברוך הוא בעולם, ודבר זה היה תלוי על סמא"ל, עד שבא אילן אחר קדוש שהוא יעקב, ונטל ממנו ברכות שלא יתברך סמא"ל למעלה ועשו למטה. שהרי יעקב דוגמת אדם הראשון היה (ויפיו), שיעקב יפיו של אדם הראשון היה. ועל כן, כמו שמנע סמא"ל ברכות מהאילן הראשון, כך גם מנע יעקב שהוא אילן, דוגמת אדם מסמא"ל, ברכות מלמעלה

את הוה וע"י כן נקנסה מיתה על כל זרעה והוא האיבה בין הנחש ובין זרעה של הוה וזהו סוד הלשון שנקרא הנחש שרף כשם שנקרא המלאך שרף ואמר הכתוב (במדבר כא ו) את הנחשים השרפים כי היו תולדות הנחש הקדמוני והבן זה ומזה אמר הוא ישופך ראש וגו' כי האדם רשאי שיתגבר על יצרו ויכתת אותו בתחלה ואם לא ואתה תשופנו עקב רמז לך שאם לא ישוף האדם את היצר הזה הוא ישופנו בסוף וימיתנו ומלת עקב רמז ליום המיתה וכבר ידעת מאמר ז"ל (ב"ב טז ע"א) הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות.

(ג יט) בַּעֲתָ אֶפְיֵךְ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵךְ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי עֶפֶר אֶתָּה וְאֶל עֶפֶר תֵּשׁוּב:

ע"י ר' בחיי: הכונה הוא בסוד הכתוב שהזכיר אליהוא על תשובות באנשי און והמשכיל יבין וזהו שאמר במדרש (ב"ר פ"ב ס"י כו) ואל עפר תשוב תבא אין כתיב כאן אלא תשוב מכאן רמז לתחיית המתים שכבר הזכיר עד שובך ואפשר לומר ואל עפר תשוב שירמוז לאותו שעתידי לומר ואנכי עפר ואפר^{י"ח}.

(ג כא) וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם:

ע"י ר' בחיי: וילבישם ראוי היה שיאמר כתנות עור ללבוש כענין שכתוב (בראשית כח ב) ובגד ללבוש אבל ע"ד הפשט רצה ליחס פעולת ההלבשה אליו יתברך להורות על אהבתו וחמלתו על יצוריו שאע"פ שחטאו לא זו מחבבן והוא בעצמו השתדל בתקונם ובגמילות חסדים וכן מצינו שהתנהג כן עם הבנים במדבר יחס פעולת הורדת המן אליו יתברך כענין שכתוב (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ואף על פי שחטאו מעיני^{י"ט} חטאו של אדם לא זו מחבבן ולא ימיש חסדו מהם ולא פסק המן מלירד כבתחלה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ומלמטה. ויעקב לקח את שלו בכל, ועל זה "ויאבק איש עמו". כתוב "והנחש היה ערום" זה יצר הרע, זה מלאך המות. ומשום שהנחש הוא מלאך המות, גרם מות לכל העולם, וזהו סוד שכתוב "קץ כל בשר בא לפני", זהו קץ של כל בשר שנוטל הנשמה לכל בשר, ונקרא כך.

^{י"ז} ע"י זהר (ח"א דף מב ע"א): ובאלין כד נטלין אתכפיין שרפים תתאי נחשים דנפקי מגו ההוא נחש שרף דגרים מותא לכל עלמא אלין חיוון אנפי נשר מסתכלן לגבי ההוא חיותא נשרא עלאה דעלייהו כמה דאת אמר (משלי ל יט) דרך הנשר בשמים.

תרגום: ובאלה כשנוסעים, נכפים השרפים תחתונים נחשים שיוצאים מתוך אותו נחש שרף שגורם מות לכל העולם. אלה החיות פני נשר מסתכלות אל אותה חיה הנשר עליון שעליהם, כמו שנאמר "דרך הנשר בשמים".

^{י"ח} ע"י ז"ח (סו ע"ב): אילין מישרים אינון אתוון כלילן ב"ך אינון דאשתארו דאינון מישרים אהבוך לאתכללא עמך באינון עשרין ותרין אתוון אילין מישרים אינון אתוון טמירין גניזין גו עלמא עילאה וכד אתגניזו אור קדמאה אתגניזו אתוון אלין והוה ידע לון אדם בתר דחטא אדם אתגניזו כמלקדמין עד דאתא אברהם וידע לון ברוח קודשא דשראת עליה.

תרגום: המישרים הללו הם אותיות טמירות גנוזות בתוך העולם העליון וכשנגזו האור הראשון נגזו האותיות הללו והיה מכיר אותן אדם אחר שאדם חטא נגזו כמו מקדם עד שבא אברהם והכירן ברוח הקדש ששרתה עליו

ע"י ז"ח (ס ע"א): ויטע אשל בבאר שבע, הקיצוץ שקצץ אדם הראשון, תקנו אברהם, והוא בבאר שבע, שהיא המלכות.

^{י"ט} ע"י זהר (ח"א דף קלא ע"ב): ואי תימא אינון בני שמד גזרה היא מלעילא כגון רבי עקיבא וחבריו וכך סליק במחשבה

חירו דמלאך המות דלא יכיל לשלטאה עלוי והכי הוא ודאי דאי אדם הוה אתדבק באילנא דחיי דאיהו אורייתא לא גרים מותא ליה ולכל עלמא ובגין כך כד יהב קב"ה אורייתא לישראל מה כתיב בה (שמות לב טז) חרות על הלוחות והא אוקמוה ואלמלא אינון לא חטו ושבקו אילנא דחיי לא גרמו מותא לעלמא כמלקדמין וקב"ה אמר (תהלים פב ו) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתון גרמיכון אכן כאדם תמותון וגו' ועל דא כל מאן דאשתדל באורייתא לא יכיל לשלטאה עלוי ההוא חויא בישא דאחשיך עלמא.

תרגום: ואם תאמר, אותם בני השמד. גזרה היא מלמעלה, כמו רבי עקיבא וחבריו, וכך עלתה במחשבה.

חירות של מלאך המות שלא יכול לשלוט עליו, וכך זה ודאי. שאם אדם היה נדבק בעץ החיים

וזהו שאמר עזרא (נחמיה ט כ) ומנך לא מנעת מפיהם מכאן שהיו ראויים למנוע מהם וכן מצינו בקריעת ים סוף אף על פי שהיה עמהם ע"ז לא נמנע מלקרוע הים שנאמר (זכריה י יא) ועבר בים צרה זה פסל מיכה צרה זו ע"ז שנאמר (ישעיה כח כ) והמסכה צרה כהתכנס והנה כל זה חסדי הש"י ועל זה אמר הכתוב (דניאל ט ז) לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים.

עיי"ש: ותפקחנה עיני שניהם מנהג החומר והכח המשכיל כלומר הגוף והנפש שאחר שהטאו ירגישו הטאם ויכירו חסרונם איך הטאו ואיך נתלבשו בתאוות והוא שאמר ותפקחנה עיני שניהם וידעו ואין ענין התפקחות זה בחכמה ולא בראיית העין ולא בהשגת שום קנין רק בהעדר קנין כי נפקחו עיניהם והכירו העדר השגתם כי תחלה היו שכליים לא ידעו בתאוות כלל ועתה התלבשו בהם וזהו שאמר וידעו ופי' המלה הזאת המשיכו כח התאוות מעץ הדעתים וזהו ותפקחנה עיני שניהם שהשיגו עתה העדר קנינים המעולה שקנו תחלה והוא השכל ועתה חלץ מהם כעשיר זה שאבד ממנו עשרו ועתה נפקחו עיניו בהעדר עשרו והכיר עתה גודל מעלתו שהיה לו בתחלה כי אין האדם מכיר ערך הדבר והוא בידו עד שנאבד ממנו כי ערומים הם ובכח התאוות שהתלבשו בהם גנו הענין מה שלא היו מגנים אותו מתחלה כן הגוף והנפש ימצאו עצמם ערומים מן השכל ומן הזכות אחרי הטאם ואז ישיבו אל לבם ויתבוננו באזהרות הכתובות בתורה מפי הגבורה והם מתבוששים ונכלמים (ירמיה ב כו) כבושת גנב כי ימצא על שלא קיימו אותן כמו שנצטוו בתורה הנמשלת לגן זהו שאמר וישמעו את קול ה' מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים והנה האדם כלומר הכח המשכיל הוא נשאל בזה ליום הדין שכל בריות העולם יהיו נקראים לפני המלך זהו שאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכהרס" באיזה מקום אתה כלומר באיזה מדרגה עלית בקיום התורה והמצוות ותוספת הה"א רמז לה"א חומשי תורה שעליה נשאל ליום הדין כי היה אפשר לכתוב איך בלא ה"א כמו (תהלים קלט ח) ואציעה שאול הנך.

עיי"ש: ויש לך להסתכל איך העניש את הראשונים שהיו מאותו הכת שהם להרפות לדראון עולם ולפי שלא זכו לחיי עולם ושמעו לקול החומר העניש את גופם ואת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שהיא התורה, לא היה גורם מות לו ולכל העולם. ולכן כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, מה כתוב בה, "חרות על הלחתי", והרי פרשוה. ואלמלא הם לא חטאו ועזבו את עץ החיים, לא היו גורמים מות לעולם כבתחלה. והקדוש ברוך הוא אמר, "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם". חבלתם את עצמכם, "אכן כאדם תמותון" וגו'. ועל כן, כל מי שעוסק בתורה, אין יכול לשלוט עליו הנחש הרע שהוא שהחשיך את העולם.

רס עי' לעיל הערה רנא.

רסא עי' תיק'ז (קט ע"ב): בראשית תמן ב"ת תמן א"ש (נ"א תמן אשרי) בההוא זמנא אסתלק קודשא בריך הוא משכינתיה ואשתארת בת יחידה הה"ד איכה ישבה בדד (איכה א א) ורזא דמלה ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה איה כ"ה אמר ליה אף על גב דגרמת כולי האי ועבדת פרודא באתון דאסתלק י' מן ה' ו' מן ה' ואשתארת שכינתא לעילא יחידאה ושכינתא לתתא יחידאה בגין דא ויאמר לו איכה איה כ"ה.

תרגום: בראשית שם ב"ת שם א"ש (שם אשרי) באותו זמן הסתלק הקדוש ברוך הוא משכינתו ונשארה בת יחידה זהו שכתוב איכה ישבה בדד וסוד הדבר ויקרא יה"ה אלהים אל האדם ויאמר לו איכה איה כ"ה אמר לו אף על גב שגרמת לכל זה ועשית פרוד באותיות שהסתלק י' מה' ו' מה' ונשארה השכינה למעלה יחידה והשכינה למטה יחידה לכן ויאמר לו איכה איה כ"ה.

ועיי"ש (קל ע"ב): ומנלן דאעקר אדם אילנא ואיבא וענפין דיליה ולא אשתאר תמן אלא שרשא דאיהי ה' תתאה הה"ד (בראשית ג') ויאמר לו איכה כגוונא דאיכה דאתמר ביה איכה ישבה בדד (איכה א א) איך ה' ישבה בדד בגין דא אתגלגל אדם בתלת אבהן דאינון ענפין דאילנא וגופא ואיבא דאילנא ואתתקן מה דאעקר נחית באברם ונטע ביה ה' דאיהי ענפין דאילנא נחית ביצחק ועביד איבא דאיהו י' מן יצחק נחית ביעקב ונטע ביה ו' דאיהו אילנא דאתמר ביה ואלק"י יעקב.

תרגום: ומנין לנו שעקר אדם את האילן והפרי והענפים שלו ולא נשאר שם אלא השרש שהיא ה' התחתונה זהו שכתוב ויאמר לו איכה כמו שאיכה שנאמר בה איכה ישבה בדד איך ה' ישבה בדד בגלל זה התגלגל אדם בשלשת האבות שהם ענפי האילן והגוף והפרי של האילן והתתקן מה שעקר ירד באברם ונטע בו ה' שהיא ענפי האילן ירד ביצחק ועשה פרי שהוא י' מן יצחק ירד ביעקב ונטע בו ו' שהוא האילן שנאמר בו ואלהי יעקב.

נפשם ובאותו העונש לא הזכיר בהם שמו יתברך אבל בכתוב הזה בכת שהם לחיי עולם מזכיר בהם שמו יתברך ואמר ויעש ה' אלהים והכתוב הזה עבר במקום עתיד כדרך הנבואות ונראה לי לפרש מלת ויעש במקום הזה בריה חדשה ואדם ואשתו שבכתוב הזה ירצה בו השכל והנפש כי אפשר להמשיך הנפש לנקבה והשכל לזכר¹⁷⁷ מפני שהנפש מתלווה אל השכל כמו שהנקבה מתלווה אל הזכר וכן פי' מורי נ"ר בענין ליתן ובת זוגו שיש בו רמז אל השכל ואל הנפש והכתוב הזה ירמוז לזמן תחיית המתים ויאמר כי באותו זמן עתיד הקדוש ברוך הוא שיעשה לשכל ולנפש בריה חדשה שיחזיר אליה כתנות עור כלומר הגופות וזהו שאמר וילבישם וכן הזכיר הכתוב בענין יצירת האדם (איוב י יא) עור ובשר תלבישני אף כאן עתיד הקדוש ברוך הוא להלביש הגופות לשכל ולנפש ואז יהיה בריה חדשה שיחדש הקדוש ברוך הוא את עולמו באותו זמן כענין שאמר הנביא (ישעיה סו כב) והארץ החדשה אשר אני עושה ומצאתי לי עזר ממה שאמרו במדרש (תנחומא לך לך ג) (בראשית יב ב) ואעשך לגוי גדול אמר לו הקדוש ברוך הוא הנני בורא לך בריה חדשה כד"א (שם א ז) ויעש אלהים את הרקיע ועוד יכלול כתנות עור כמו שדרשוהו ז"ל (ב"ר פ"ב ס" כט) כתנות אור כי אלפי"ן ועייני"ן מתחלפים והכונה שילביש הקדוש ברוך הוא הנפש והגוף יחד במיני מעלות¹⁷⁸ האור העליון כמו שזכר משה ע"ה בהר מפסוק (שמות לג ד) ומשה יקח את האהרן שדרשוהו רז"ל מלשון (איוב כט ג) בהלו נרוי¹⁷⁹ וזה לפירוש הראשון שפירשנו האדם ואשתו שיש בו רמז לנפש ולגוף בכל ענין הפרשה ועל זה אמר וילבישם ולא אמר כתנות עור ללבוש כי הוא יתברך המלביש אותם וממעלת המלביש תוכל להבין מעלת הלבוש והבין.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁷⁷ ע"י א כא (דרך השכל), לעיל ב ט, ולקמן ד ז, ששכל היא בחי' יצר הטוב, וע"י עוד ה ב. וע"י קידושין (פב ע"ב): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני וכו', וע"י שם במהר"ל: וזכר ג' דברים כי באדם ג' דברים הגוף והנפש והשכל, ובכל שלשתן משמש האדם בהם לצורך חיותו, ואמר כי אין שלימות האדם במה שהוא משמש לצורך פרנסתו הן בגופו הן בנפשו הן בשכלו, וזה כי הארי יש לו גוף חזק כאשר נודע מענין הארי, והרי אין משמש בכח גופו שיש לו לצורך פרנסתו, וכנגד הכח הנפשי אמר שהצבי שיש בו כח נפשי שהרי יש בו מהירות התנועה מאוד שהוא כח נפשי, והרי אינו משמש בכח זה לצורך פרנסתו, ולפיכך אמר ולא ראיתי צבי קייץ, דהיינו שיהיה מתקן מזונותיו בקייץ, וצריך לזה כח תנועה להכניס את פירות הקייץ לבית, וכנגד השכל אמר לא ראיתי שועל חנוני, כי השועל הזה יש בו חכמה מכל חית השדה ואין משמש בכח זה לצורך פרנסתו להיות חנוני בעל משא ומתן.

¹⁷⁸ ע"י לעיל הערה רנא.

¹⁷⁹ ע"י זהר (ח"א נב ע"ב): תא חזי מה כתיב בהו (שם לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב דאתעבר מנייהו אינון מזיינן (דאתחברו בהו) [דאתחגרו בה] בטורא דסיני בגין דלא ישלוט בהו ההוא חויה בישא כיון דאתעבר מנייהו מה כתיב (שם ז) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה.

אמר רבי אלעזר מאי האי קרא לגבי האי אלא כיון דידע משה [דאתעברו] [דיתעבר] מנייהו דישראל אינון זיינין עלאין אמר הא ודאי מכאן ולהלאה חויה בישא ייתי לדיירא בינייהו ואי יקום מקדשא הכא בינייהו יסתאב מיד ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה בגין דחמא משה דהא כדין ישלוט חויה בישא מה דלא הוה מקדמת דנא וקרא לו אהל מועד וכי לא הוה בקדמיתא אהל מועד אלא בקדמיתא אהל סתם השתא אהל מועד.

תרגום: בא וראה מה כתוב בהם, "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב", שבטלו מהם אותם כלי זיין (שהתחברו בהם נ"א שהתחגרו בה) בהר סיני כדי שלא ישלוט בהם אותו נחש רע. כיון שבטלו מהם מה כתוב, "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה".

אמר רבי אלעזר, מה הפסוק הזה שייך לזה, אלא כיון שידע משה שבטלו מישראל אותם כלי זיין עליונים, אמר, הרי ודאי מכאן ולהלאה נחש רע יבא לדור ביניהם, ואם יקום כאן מקדש ביניהם, יטמא. מיד, "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה", כי ראה משה שהרי אז ישלוט נחש רע מה שלא היה מקודם לזה. "וקרא לו אהל מועד", וכי לא היה בהתחלה אהל מועד, אלא בהתחלה אהל סתם, וכעת אהל מועד.

¹⁸⁰ ע"י רש"י שבת דף פח ע"א ד"ה ומשה יקח - אותו עדי, לשון אחר את האהל, לשון בהלו נרו (איוב כט) והוא היה קירון עור פניו.

(ג כב) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעָתָה פֶּן יִשְׁלַח יְדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם:
 עי' רמב"ן: והנהרות כנגד ארבע מחנות שבמרום^{רסו} ומשם ימשך כח המלכות

שבארץ כמו שכתוב (ישעיה כד כא) ועל צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה כך אמרו בבראשית רבה (פט"ז סי' ד) ארבעה ראשים אלו ד' מלכויות שם האחד פישון זה בבל וכו' והדברים הנקראים עץ החיים ועץ הדעת למעלה סודם נעלה ונשגב^{רסו}.

והאדם הטא בפרי עץ הדעת תחתון ועליון במעשה ובמחשבה ואם היה העץ טוב לאדם למאכל ונחמד אליו להשכיל למה מנעו ממנו והאלהים הוא הטוב והמטיב לא ימנע טוב להולכים בתמים והנחש אין בו היום נפש מדברת ואם היתה בו מתחילה היה מזכיר בקללתו שיאלם פיו^{רס"ח} כי היא היתה לו קללה נמרצת מכולן אבל כל אלה דברים כפולים הגלוי והחתום בהם אמת ובבראשית רבה (פט"ז סי' ה) דבר אחר לעבדה ולשמרה אלו הקרבנות שנאמר (שמות ג יב) תעבדון את האלהים על ההר הזה הודא הוא דכתיב (במדבר כח ב) תשמרו להקריב לי במועדו רמזו כי הקרבנות יצמיחו ויגדלו בעץ החיים ועץ הדעת וכל עצי גן עדן והם העבודה והשמירה בהם.

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה הן האדם היה כמו (איוב א א) איש היה (שמות ג א) ומשה היה^{רס"ט} ומכאן רמז שאין אנחנו בראשונה וממעים זה הזכירה התורה לידת הבנים בלשון ידיעה ודע זה.

ודעת רבי יהודה האומר כיחידו של עולם^{ר"ע} אפשר שירמזו לקו האמצעי שהוא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{רסו} עי' תיקוני זהר (דף קא ע"א): ואית נהר לתתא דאיהו מטטרו^ן דאתפרש לארבע סטרין דאינון מיכא^ל גבריא^ל נוריא^ל רפא^ל שם האחד פישון הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב וזהב איהו לצפון הה"ד (איוב ל"ז) מצפון זהב יאתה ורזא דמלה הולך אל צפון דא גבריא^ל ולבתר הולך אל דרום ודא גיחון דתמן מיכא^ל הפוכא מלעילא דאמר קרא עליה הולך אל דרום בקדמיתא ולבתר סובב אל צפון סובב לתרין סטרין דאינון מזרח ומערב דאינון חדקל ופרת דתמן אוריא^ל רפא^ל.

תרגום: ויש נהר למטה שהיא מטטרו^ן שנפרד לארבעה צדדים שהם מיכא^ל גבריא^ל נוריא^ל רפא^ל שם האחד פישון הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב והזהב הוא לצפון זהו שכתוב מצפון זהב יאתה וסוד הדבר הולך אל צפון זה גבריא^ל ואחר כך הולך אל דרום וזה גיחון ששם מיכא^ל ההפך מלמעלה שאמר עליו הכתוב הולך אל דרום בראשונה ואחר כך סובב אל צפון סובב סובב לשני צדדים שהם מזרח ומערב שהם חדקל ופרת ששם אוריא^ל רפא^ל.

^{רסו} עי' תיקו^ן (קא ע"א): בראשית ברא אלהים את השמים עץ החיים ואת הארץ כל עץ נחמד למראה והארץ היתה תהו ובהו דא עץ הדעת טוב ורע.

וז"ל הגר"א שם: דאת השמים עה"ח ת"ת ואת הארץ צדיק וכמש"ל בריש תנ"א דנה"י הן דנוק' והוא שצטוה עליו לאכול מכל עץ כו' כנ"ל דהארץ נתן לבני אדם אבל השמים שמים לה' (תהלים קטו טז).

ועי' ב"ר (פ"ב סי' ד): ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו זה גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר וכו'.

^{רס"ט} עי' זהר בראשית (טז ע"ב): יהי אור (בראשית א ג) כל מה דנפק ברזא דא נפק יהי על רזא דאבא ואימא דאיהו י"ה ולבתר אתהדר לנקודה קדמאה למהוי שירותא לאתפשטא למלה אחרא אור ויהי אור אור דכבר הוה אור דא רזא סתימא אתפשטותא דאתפשט ואתבקע מרזא דסתרא דאור עלאה סתימא.

תרגום: "יהי אור", כל מה שיצא בסוד זה יצא. "יהי" על סוד של אבא ואמא, שהוא י"ה, אחר כך חזר לנקודה הראשונה להיות ראשית להתפשט לדבר אחר, "אור". "ויהי אור", אור שכבר היה. אור זה סוד סתום, התפשטות שהתפשטה ונבקעה מסוד של סתר האויר העליון הסתום.

ועי' בהגר"א בתיקו^ן (פט ע"ד): ר"ל "מה שהיה" בחכמה "כבר הוא" בכתר דנק' הוא וכו', וכן אין ביניהם כ"א מה שהיה בחכמה וזהו "ואשר להיות" כו'.
 ר"ע עי' ב"ר פכ"א סי' ה: דרש רבי פפוס הן האדם היה כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת א"ל ר"ע

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

כלול מזה ומזהר^ע וזהו סוד הכתוב (שיר השירים ג י) עמודיו עשה כסף רפידתו זהב^ע מרכבו ארגמן כלומר שהוא כלול במיני גווני אור ומכאן יתבאר סוד יצירת אדם המורכב משני יצרים וכלול מהם יצר הטוב ויצר הרע והם הם שאמרו חכמי האמת ע"ה שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד לימינו ואחד לשמאלו^ע.

(ג כד): ויגֵרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַפְּרִימִים וְאֵת לֶהֱטֵה הַחַרְבַּב
הַמִּתְהַפֵּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת דְּרֹךְ עֵץ הַחַיִּים:

ע"י ר' בחיי: אחר שגרש אותו משם השכין באותו רוח שבו עץ החיים את הכרובים שהם מלאכי חבלה, ופחד אלהים אשר כנה ב"להט החרבי^ע כדי שיהיו מחיצה מבדלת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דין פפוס א"ל מה אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו א"ל שנתן לו המקום לפניו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ובירר לו דרך אחרת רבי יהודה בר סימון אמר כיחידו של עולם שנאמר (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכו'.

^ע ע"י לעיל הערה רכד, וע"י זהר (ח"ב קטז ע"א): יק"ב יחוד ק'דושה ב'רכה דקודשא בריך הוא ודא שכינתא דאיהי ברכה דקודשא בריך הוא מימיניה ואיהי קדושה משמאליה ואיהי יחודיה באמצעיתא וקודשא בריך הוא הכי סלקין אתווי דיליה יב"ק כגוונא דא הקב"ה בחושבון יב"ק.

תרגום: יק"ב יחוד ק"דשה ב"רכה של הקדוש ברוך הוא וזו השכינה שהיא ברכה של הקדוש ברוך הוא מימין והיא קדושה משמאלו והיא יחודו באמצע וכך עולות אותיותיו של הקדוש ברוך הוא יב"ק כמו זה הקב"ה בחשבון יב"ק.

ע"י זהר (ח"ג רטז ע"ב): חס"ד פח"ד אמ"ת דרגין דלת אבהן ואוקמוה רבנן האבות הן הן המרכבה וסלקין (ס"א נקודין) נהורין לחשבון יב"ק ואינון מלך מלך ימלוך יהו"ה אה"ה אדנ"י סך הכל יב"ק:

תרגום: חס"ד פח"ד אמ"ת, דרגות שלשת האבות, ופרשה רבותינו האבות הן הן המרכבה, ועולים (נקודים) האורות לחשבון יב"ק, והם מלך מלך ימלוך, יהו"ה אה"ה אדנ"י, סך הכל יב"ק.

וע"י תיקו"ז (קמט ע"ב): עינא תלת גוונין דעינא אינון אה"ה יהו"ה אדנ"י כלל ופרט וכלל ואינון יחודא ברכה קדושה וסימן י"עננו ב"יום ק"ראנו דהכי סליק חושבון תלת שמהן אלין כחושבון יב"ק אה"ה כתר עלאה יהו"ה עמודא דאמצעיתא אדנ"י שכינתא תתאה.

תרגום: ג' צבעי הענין שהם אהיה, יהו"ה אדנ"י, כלל ופרט וכלל והם יחדו ברכה קדושה, וסימן יעננו ביום קראנו שכך עולה גימ' ג' שמות אלה כחשבון יב"ק, אה"ה כתר עליון, יהו"ה עמוד האמצעי, אדנ"י שכינה תחתונה.

ע"י פע"ח (ברכות ז): סוד יב"ק - יחוד, ברכה, קדושה. שהם כנגד ג' קצוות הראשונים, חסד הוא הברכה, וגבורה קדושה, ותפארת יחוד, ע"כ.

^ע ע"י ז"ח (נא ע"א): והוא ההוא אפריון ועל דא כתיב אפריון עשה לו המלך שלמה דא תיקונין דעלמא עמודיו עשה כסף דא אברהם רפידתו זהב דא יצחק מרכבו ארגמן דא יעקב כליל תרין סטרין דרכיב על כורסייא דאקרי אהבה זוטא.

תרגום: והוא אותו האפריון ועל זה כתוב (שיר ג) אפריון עשה לו המלך שלמה אלו תקוני העולם עמודיו עשה כסף זה אברהם רפידתו זהב זה יצחק מרכבו ארגמן זה יעקב כולל שני הצדדים שרוכב על הכסא שנקרא אהבה קטנה.

^ע ע"י ז"ח (פד ע"ב): פתח רבי יודאי ואמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך מזוזת כתיב מאי טעמא אלא אשריהם ישראל שהם מצויינים תמיד במצות בשבתם ובלכתם בשכבם ובקומם דכתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך

ושיהיו ישראל מעוטרים בתורה ובמצות כדי שידבקו תמיד בהקב"ה דכתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום וכל הדבק בקונו אינו ניזוק לעולם.

ולא עד אלא ששני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד בימינו ואחד בשמאלו דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ולא עוד אלא שאם תמיד מצוי במצוה כביכול שהקב"ה נעשה לו שומר שנאמר ה' שומרך

תרגום: פתח רבי יודאי ואמר (דברים ו) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך מזוזת כתוב מה הטעם אלא אשריהם ישראל שהם מצויינים תמיד במצוות בשבתם ובלכתם בשכבם ובקומם נאמר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך

ושיהיו ישראל מעטרים בתורה ובמצוות כדי שידבקו תמיד בקדוש ברוך הוא נאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום וכל הדבק בקונו אינו ניזוק לעולם

ולא עוד אלא ששני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד בימינו ואחד בשמאלו נאמר (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ולא עוד אלא שאם תמיד מצוי במצוה כביכול שהקדוש ברוך הוא נעשה לו שומר שנאמר (שם קכא) ה' שומרך.

^ע ע"י זהר (ח"א נג ע"ב): ואת להט החרב המתהפכת (שם כד) כל אינון דשריין בקוזפי דינין על עלמא דמתהפכין לגוונין סגיאין בגין לאתפרעא מעלמא לזמנין גוברין לזמנין נשין לזמנין אשא

בין עץ החיים והאדם והסתכל איך אמר ואת להט החרב ולא אמר את הרב המתהפכת וידוע כי הלהט אין בו ממש אבל הוא מקרה נשוא בחרב והוא מפקיד כל המסתכל בו וכל רואיו יפחדו מן המיתה בראותם אותו והכונה כי הקדוש ברוך הוא שם סבות מונעות לאדם שלא ישיג עץ החיים כדי שלא תתבטל גזרתו ויתכן לפרש כי הכרובים הם מלאכים הממונים על ז' מדורי גיהנם וכן מיעוט כרובים שנים ועם הה"א הרי ז' ויהיה באור הכתוב את הכרובים הממונים על להט החרב המתהפכת כי להט הוא גיהנם שהרשעים מתהפכים בה כבשר בתוך קלחת וכן דרשו רז"ל להט זו גיהנם ומקום המשפט וכה"א (מלאכי ג יט) ולהט אותם וגו' וידוע כי המלאכים וגיהנם נבראו קודם לגן עדן שבארץ שהרי המלאכים וגיהנם נבראו ביום שני וגן עדן שבארץ ביום שלישי ויש כח ביד האדם לנצח אותם בקיום המצות ולא יהיו מחיצה בינו ובין עץ חיים כלל אבל יתקרב וחי לעולם^{י"ה}.

עוד תדע ותשכיל ממוצא פסוק זה את הכרובים הם חיות הקדש כמו שכתוב (יחזקאל י כ) היא החיה אשר ראיתי וגו' ואדע כי כרובים המה וידוע כי יש לכל חיה וחיה י"ו פנים ד' לכל רוח מארבע רוחות העולם ממה שכתוב (שם א ו) וד' פנים לאחת יכלול לכל חיה וכן לכל פן ופן והרי הם י"ו פנים לכל חיה והכרובים הללו הם דבר המתלהט מן החרב המתהפכת זהו שאמר ואת להט החרב המתהפכת היא חיה של הקדוש ברוך הוא שיש לה י"ו פנים והיא מדת דינו ותן כל לבך איך קראן להט והוא דבר נשוא בחרב והחרב נושא אותו כי כן חיות הקדש אף על פי שנראות נושאות הכבוד הכבוד נושא אותן^{י"ו} וכבר ידעת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

מלהטא ולזמנין רוחין דלית מאן דקאים בהו וכל דא לשמור את דרך עץ החיים דלא יוסיפון לאבאשא כקדמיתא להט החרב אלן דמלהטאן אשא וקוסטירי על ראשיהון דרשיעיא וחייביא ומתהפכין גוונין לכמה זיינין לפום ארחייהו דבני נשא ועל דא להט כמה דאת אמר (מלאכי ג יט) ולהט אותם היום הבא וגו' והא אתמר החרב דא חרב ליהו"ה כמה דאת אמר (ישעיה לד ו) חרב ליהו"ה מלאה דם וגו' א"ר יהודה להט החרב (אפילו) כל אינון קסטרין דלתתא דמתהפכין מדיוקנא לדיוקנא כלהון ממנן על עלמא לאבאשא ולאסטאה לון לחייבי עלמא דעברין על פקודי דמאריהון:

תרגום: "ואת להט החרב המתהפכת". כל אלו השרויים בזורקי הדינים על העולם, שמתהפכים לצבעים רבים כדי להיפרע מהעולם. [והם] לפעמים אנשים ולפעמים נשים, לפעמים אש לשהט ולפעמים רוחות שאין מי שיעמוד בהם. וכל זה לשמור את דרך עץ החיים שלא יוסיפו להרע כמקדם. "להט החרב", אלו שמלהטים אש ותלויים על ראשי הרשעים והחוטאים. והצבעים מתהפכים לכמה מינים [מזיקים] לפי דרכי בני האדם. ועל זה "להט" כמו שנאמר "ולהט אתם היום הבא וגו'", והרי נאמר. "החרב" זו חרב לה', כמו שנאמר "חרב לה' מלאה דם וגו'". אמר רבי יהודה, "להט החרב", (אפילו) כל אותם הממונים שלמטה שמתהפכים מןמות לדמות, כולם ממונים על העולם להרע ולהסטות את רשעי העולם שעוברים על מצוות רבונם.

^{י"ה} עי' זהר (ח"ב קטז ע"ב): ובגין חובין הוו מתלבשין באלין קליפין כגוונא דאדם דחובי אבהתהון בידיהון והאי איהו דאוקמוה מארי מתניתין כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ובגין אלן קליפין דחובין אמר קרא (ישעיה נט ב) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם ובגין אלן קליפין קודשא בריך הוא מתכסיא בכמה גדפין דאתמר בהון (שם ו ב) בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו וגו'.

לעתיד לבא (שם ל כ) ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך דאתון בהאי עלמא דלית לכון קליפין ועורין אית לכון רשו לאסתכלא בבני עלמא ובני עלמא (ס"א לית) אית לון רשו לאסתכלא בכו ובגין דא עליכו אתמר דאתון חיינ ועלמא דלכון עולם החיים אבל עלמא שפלא דא עולם המתים דכל אלהות דאומין דעלמא מבלעדי יהו"ה כלהון מתים

תרגום: ומשום החטאים היו מתלבשים בקלפות הללו כמו שאדם שחטאי אבותיהם בידיהם וזהו שבארו בעלי המשנה כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם ומשום הקלפות הללו של החטאים אמר הכתוב (ישעיה נט) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם ובשביל הקלפות הללו הקדוש ברוך הוא מתכסה בכמה כנפים שבהם נאמר בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו וגו'.

לעתיד לבא (שם ל) ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך שאתם בעולם הזה שאין לכם קלפות ועורות יש לכם רשות להסתכל בבני העולם ולבני העולם (אין) יש רשות להסתכל בכם ולכן עליכם נאמר שאתם חיים ועולמכם הוא עולם החיים אבל העולם השפל הוא עולם המתים שכל אלהות של אומות העולם מבלעדי ה' כולם מתים. ועי' תיקר"ז נו ע"ב.

^{י"ו} עי' ז"ח (מ ע"א): והיינו דכתיב ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות כו' ינשאו האופנים ואי אופנים רבעיהם דחיות אצטריך למימר ובלכת האופנים אלא מכאן דחיות נטלין

כי רמוזות הן בארבע אותיות שבשם שהן ראשית השכלים^{רע"ו} והמעלה העשירית נרמז ביו"ד שבראשית השם והנשאר בשם כמנין הפנים שיש לכל החיה המגינים עליו מפני החרב המתהפכת ליו"ן פנים ונכרתו לנו בתורה שכתוב בה עץ חיים היא י"ו בריתות כנגדם י"ג בברית מילה ושלוש בקבלת התורה ועמהם אנו נצולים מהרבו של הקדוש ברוך הוא^{רע"ז} מדת דינו של מעלה שעליה נאמר היא מתהלכת בין החיות^{רע"ח}.

(ד ב): ותסף ללדת את אחיו את הקבל ויהי הקבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: עי' ר' בחיי: וקין היה ראוי שיאמר ויהי קין עובד אדמה כשם שאמר ויהי הבל ומה שחלק בניניהם לפי שלא היה ענינם שוה אבל היו שני הפכים זה צדיק וזה רשע ומכאן יש ללמוד שהטוב והרע שרש אחד להם שכלו טוב שכן אדה"ר היה כלו טוב ויצאו ממנו אחד טוב ואחד רע ומטעם זה נוכל להשיג סימני היחוד בבריאת אדם ותולדותיו ומזה אמר הכתוב (ישעיה מה ז) עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה הוצרך להוסיף כל אלה כדי שלא יסתפק אדם בשתי רשויות בראותו בעולם מדות משתנות כי כלן משרש אחד ומפי עליון תצא הרעות והטוב וזהו שאמר אני ה' אני הוא האחד אשר הכל מאתי ועוד הוצרך לומר וקין היה לרמוז כבר היה והכונה על כחו וסבתו שהיה כבר קודם שנברא אדם והבן זה^{ר"ט}.

(ד ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. עי' ר' בחיי: ויש לך להתבונן מכאן על נפלאות הש"י איך הוא מדקדק בנתינת העונש והשכר כי לא ישא פני איש שלא יענישנו ולא יקפח את שכרו שלא יגמלנו שהרי הבל שנהרג ביום חמשים קבל שכרו ונתעלה משה לקבל התורה ביום חמשים^{רפ"א} וקין שהרג ביום חמשים נתקלל בו ביום וכחו שהוא יצה"ר עתיד ליענש ולהתבטל מן העולם ביום חמשים דהקב"ה שכתוב בו (תהלים צ ד) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגו' והכל מדה כנגד מדה ממנו יתברך שמו אשר בידו נפש כל חי ומענישם וגומלם כרצונו והכל משפט כי לו הפלס ומאזני משפט ומזה מנעה התורה חמץ בקרבן מנחה שיש בו רמז ליצה"ר ואמר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לדנטלין לון כגוונא דא ארון נטיל למאן דנטיל ליה כרסייא קדישא נטלת לחיות. תרגום: וזהו נאמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם, ובהנשא החיות ינשאו האופנים, ואם האופנים רובצים החיות, היה צריך לומר ובלכת האופנים, אלא מכאן שהחיות נושאות את הנושאים אותם, כעין זה הוא הארון, הוא נושא את נושאיו, וכסא הקדוש נושא את החיות. רע"ו עי' לעיל א כו ור' בחיי שם.

רע"ח עי' תיקו"ז (פז ע"א): ועל דא אמר אדם קדמא קמי קודשא בריך הוא מי מציל בני מחרב המתהפכת אמר ליה חרבא דמילה כמה דאת אמר עשה לך חרבות צורים וחרבא דקודשא בריך הוא י"ו פיפיות לקבל מילה ופריעה ומציצה וי"ג בריתות שנכרתו עליה וכן אורייתא שזיב לבר נש מ"ו פיפיות דחרבא כמה דאמר שלמה עץ חיים ה"א דסליק ל"ו.

תרגום: ועל כן אמר אדם הראשון לפני הקדוש ברוך הוא מי מציל בני מחרב המתהפכת אמר לו חרב המילה כמו שנאמר עשה לך חרבות צורים וחרבו של הקדוש ברוך הוא שש עשרה פיפיות כנגד מילה ופריעה ומציצה ושלוש עשרה בריתות שנכרתו עליה וכן התורה מצילה את האדם משש עשרה פיפיות החרב כמו שאמר שלמה עץ חיים ה"א שעולה לשש עשרה.

רע"ט עי' תיקו"ז (ד ע"ב): ושכינתא כלילא מכלהו עלה אתמר היא מתהלכת בין החיות.

ר"פ עי' לעיל הערה רסט.

רפ"א עי' תיקו"ז (קכח ע"ב): אתמר ביה בשגם הוא בשר בשגם זה הבל דאיהו משה מתמן הוה והכי אוקמוהו קדמאין בשגם זה משה הבל אתקרי על שם ב' מן בראשית ל' לעיני כל ישראל ה' חמשה חומשי תורה דעתיד לאתייבא על ידיה ודא איהו הבל דאתמר ביה כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם.

תרגום: נאמר בו בשגם הוא בשר בשגם זה הבלש הוא משה שמשם היה וכאן בארנו הראשונים בשגם זה משה הבל נקרא על שם ב' מבראשית ל' לעיני כל ישראל ה' חמשה חומשי תורה שעתיד שינתן על ידו וזהו הבל שנאמר בו כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. וכן עי' שעה"כ דרושי חזרת העמידה פרק ה' שהבל הוא גלגול הראשון של משה.

הכתוב בכ"מ (ויקרא ו י) לא תאפה חמץ אבל ביום המשים צוה בפירוש (שם כג יז) חמץ תאפינה מפני שיום המשים של עצרת הוא כנגד היובל הגדול אשר לעולם שיעקר יצה"ר ויאבד זכרו והבן זה.

(ד ה) וְאֵל קִין וְאֵל מְנַחֵם לֹא שָׁעָה וַיִּתֵּר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:
 ע"י ר' בחיי: קין והבל ידעו סוד הקרבנות^{רפב} והקריבו קרבן לשם המיוחד^{רפג} יתברך ועד עתה הזכיר הכתוב אלהים או ה' אלהים אבל עתה בענין הקרבן הזכיר השם המיוחד ואמר מנחה לה' וכאשר הקריבו שניהם מנחתו של הבל נתקבלה ושל קין לא נתקבלה אז נסתפק קין בענין העונש והשכר והקב"ה ברר לו הענין כי כל העולם כלו מתנהג ע"פ העונש והשכר והו שאמר לו.

(ד ז): הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רִבִּין וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאִתָּהּ תִּמְשָׁל בּוֹ:
 ע"י ר' בחיי: הלוא אם תיטיב מעשיך שאת כלומר אשא פניך מלשון (במדבר ו כו) ישא ה' פניו אליך ואמר לו כן כנגד ויפלו פניו ואם לא תיטיב מעשיך לפתח הקבורה שלך תמצא החטא רובין כלומר תכף הפרדך מן העוה"ז תהיה נענש בעולם הנשמות או יהיה לפתח חטאת רובין^{רפד} רמז לדין חבוט הקבר ואליך תשוקתו של יצה"ר ואתה תמשל בו אם תרצה ביצר הטוב והוא שאמר שהמע"ה (קהלת ט טו) ומלט הוא את העיר בחכמתו^{רפה} והוא שאמר (שם יד-טו) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו קרא גוף האדם עיר קטנה כי כן נקרא עולם קטן^{רפז} ואנשים בה מעט הם חמדת הגוף ונפש המתאוה וקראן מעט לפי שהתאוות רבות והשגתו אותן מעט ומלך גדול הוא יצה"ר שיש לו עוזרים הרבה והם כחות התאוות כמלך שרבו חיילותיו וסבב אותה על שם שהוא מקיף את הגוף מבית ומחוץ במחשבות רעות ובמעשים רעים והם המצודים הגדולים שבהם נכשל האדם איש מסכן חכם הוא היצר טוב והוא השכל^{רפז} וקראו מסכן לפי שעוזריו מועטים והכל כנגדו והכל שונאים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{רפב} ע"י לקמן פרשת נח הערה לא.

^{רפג} ע"י לעיל הערה דד.

^{רפד} ע"י זהר (ח"א לו ע"ב): מאי לפתח דא פתחא דלעילא דמניה נפקין דינין על עובדין בישין דעלמא פתח כמה דאת אמר (תהלים קיח יט) פתחו לי שערי צדק ולההוא פתח חטאת רובץ דא מלאך המות והוא זמין לאתפרעא מינך תרגום: מה זה "לפתח", זהו פתח שלמעלה שממנו יוצאים דינים על מעשים רעים של העולם. "פתח" כמו שנאמר "פתחו לי שערי צדק", ולאותו פתח "חטאת רובץ", זה מלאך המות, והוא עתיד להפרע ממך.

^{רפה} ע"י ז"ח (פ ע"ב): רבי חסדאי פתח עיר קטנה ואנשים בה מעט עיר קטנה כך אמר רבי יוסי משמיה דרבי יצחק עיר קטנה דא גופו של אדם ואנשים בה מעט אלו האברים ובא אליה מלך גדול זה יצר הרע שהוא מלך זקן וכסיל ובני אדם ג"כ משועבדים תחתיו והוא מלך עליהם ומצא בה איש מסכן חכם זה יצר טוב שהוא מסכן ואין מאזין לו חכם שהוא מחכים למאזין לו להנצל מעונשה של גיהנם.

ומלט הוא את העיר בחכמתו זו נשמתו של אדם שלא תחטא לפני בוראה ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אין זוכר אותו וישוב האדם לחטוא בההוא יצר הרע.

תרגום: רבי חסדאי פתח (קהלת ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט עיר קטנה כך אמר רבי יוסי משמו של רבי יצחק עיר קטנה זה גופו של אדם ואנשים בה מעט אלו האברים ובא אליה מלך גדול זה יצר הרע שהוא מלך זקן וכסיל ובני אדם גם כן משועבדים תחתיו והוא מלך עליהם ומצא בה איש מסכן חכם זה יצר טוב שהוא מסכן ואין מאזין לו חכם שהוא מחכים למאזין לו להנצל מעונשה של גיהנם

ומלט הוא את העיר בחכמתו זו נשמתו של אדם שלא תחטא לפני בוראה ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אין זוכר אותו וישוב האדם לחטא באותו יצר הרע

^{רפז} ע"י לעיל הערה קנא.

^{רפז} ע"י לעיל ב ט, וע"י לעיל הערה רסב.

אותו כענין שכתוב (משלי יט ז) כל אחי רש שנאוהו זהו שאמר (קהלת ט מו) ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא ואמר ג"כ (שם טז) וחכמת מסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים ומלט הוא את העיר בחכמתו הוא היצר הטוב והוא השכל שעם היות יצה"ר מלך גדול ויש לו עוזרים הרבה כיון שאין עקר פעולותיו כי אם לאמת השקר ולשקר האמת הנה נפילתו קרובה ביד המסכן החכם לפי שמעט מן האמת ינצח הרבה מן השקר כשם שמעט מן האור ינצח הרבה מן החשך זהו ומלט הוא את העיר בחכמתו.

(ד יב) כי תעבד את האדמה לא תספ תת פתח לך נע ונד תהיה בארץ:
עי' ר' בחיי: קול דמי אחיך דרשו רז"ל (סנהדרין לו ע"א) דמו ודם זרעיותיו והמדרש הזה רומז לתחיית המתים שכיון שמת לא היו התולדות בכחו והיכן הוא דם זרעיותיו אבל הענין רומז לתחיית המתים בסוף או ירמוז דם זרעיותיו אל הענין הנודע בקבלה אשר עליו אמר הכתוב בשת תחת הבל^{רפח} והנה ענינו של קין מדה כנגד מדה הוא חשב להכרית זרע אחיו ונכרת הוא וזרעו במבול.

(ד יג) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא:
עי' רמב"ן: והענין שאמר לפניו הנה הטאי גדול והרבית עלי עונש אבל שמרני שלא אענש יותר ממה שחייבת אותי כי בעבור שאהיה נע ונד ולא אבנה לי בית וגדרות בשום מקום יהרגוני החיות כי סר צלך מעלי הודה כי האדם איננו נשגב ונמלט בכחו רק בשמירת עליון עליו^{רפט}.

(טז) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן:
עי' רמב"ן: ומעם וישב בארץ נוד – שלא הלך בכל העולם אבל באותה הארץ ישב נודד תמיד לא ינוח במקום ממנה כלל ונקראת ארץ נוד על שמו לעולם^ר.

(ד כב) ויצלה גם הוא ילדה את תובל קין למש כל חרש נחשת וברזל ונחות תובל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{רפח} עי' זהר (ח"א דף נד ע"ב): בתר מאה ותלתין שנין אתלבש אדם בקינויא ואתחבר באתתיה ואוליד בר וקרא שמה ש"ת רזא דסופא דאתוון בקיטרי גליפן רבי יהודה אמר רזא דרוחא דאתאביד דאתלבש בגופא (דארעא) אחרא בעלמא הה"ד (בראשית ד כה) כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל.

תרגום: אחר מאה ושלושים שנים התלבש אדם בקנאה והתחבר באשתו, והוליד בן וקרא שמו ש"ת, סוד של סוף האותיות בקשרים חקוקים. רבי יהודה אמר, סוד של רוח שאובדת שמתלבשת בגוף (של הארץ) אחר בעולם, זהו שכתוב "כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל".

^{רפט} עי' זהר (ח"א לו ע"ב): א"ר אלעזר בשעתא דחב קין הוה מסתפי בגין דחמא קמיה זיני משריין מזיינין ואתיין לקטלא ליה וכד אהדר בתשובה מאי קאמר (בראשית ד יד) הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר מאי מפניך אסתיר אלא אהא סתיר מבניינא דילי רבי אבא אמר כמה דאת אמר (תהלים כב כה) ולא הסתיר פניו ממנו (שמות ג ו) ויסתר משה פניו ועל דא ומפניך אסתיר מאינון פנים דילך אהא נסתיר דלא ישגחון בי ועל דא והיה כל מוצאי יהרגני:

תרגום: אמר רבי אלעזר, בשעה שחטא קין היה פוחד, בגלל שראה לפניו מיני מחנות מזויינים ובאים להרוג אותו, וכשחזר בתשובה מה אמר, "הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר". מה זה "מפניך אסתיר", אלא אהיה נסתיר מהבנין שלי. רבי אבא אמר, כמו שנאמר "ולא הסתיר פניו ממנו", "ויסתיר משה פניו", ועל זה "ומפניך אסתיר", מאותם הפנים שלך אהיה נסתיר שלא ישגחו בך, ועל זה "והיה כל מוצאי יהרגני".

^{רצ} עי' זהר (ח"א נד ע"ב): כיון דאמר קין גדול עוני מנשוא (בראשית ד יג) מחל ליה קב"ה פלגו מעונשיה בגין דגזר עליה בקדמיתא ואמר ליה נע ונד תהיה בארץ והשתא אשתאר בנוד בלחודוי הה"ד (בראשית ד טז) ויצא קין מלפני יהו"ה וגו' כלומר דכד נפק מן קדם יהו"ה הוה בגין למהוי נד בארעא ולא נע

תרגום: כיון שאמר קין "גדול עוני מנשוא", מחל לו הקדוש ברוך הוא חצי מעונשו, משום שגזר עליו בהתחלה ואמר לו "נע ונד תהיה בארץ", ועכשיו נשאר בנוד בלבדו. זהו שכתוב "ויצא קין מלפני ה' וגו'", כלומר שכשיצא מלפני ה' היה בשביל להיות נד בארץ ולא נע.

קין נעמה:

ע"י ר' בחיי: ואחות טובל קין נעמה דרשו רבותינו ז"ל (ב"ר פכ"ג סי' ד) אשתו של נח היתה ונקראת כן על שם שהיו מעשיה נאים ונעימים ויש אומרים שהיא היתה אשת אשמדון אם אשמדאי והשדים נולדו ממנה וד' נשים היו אמות השדים לילית ונעמה ואגרת ומחלת רי"ג ויש לכל אחת ואחת מהן מחנות וכתות של רוח הטומאה אין מהם מספר ואומרים כי כל אחת מושלת בתקופה אחת מארבע תקופות שבשנה ומתקבצות בהר נשפה קרוב להרי חשך רי"ג וכל אחת מושלת בתקופתה משעת שקיעת החמה עד חצות לילה הן וכל מחנותיהן ועל כלן משל שלמה וקרא אותם עבדים ושפחות רי"ג שהיה משתמש בהם כרצונו וד' נשים אלו נשיו של שרו של עשו הן ודוגמתו נשא עשו ד' נשים כדמפורש בתורה וגם רבותינו ז"ל האריכו במדרש (ב"ר פכ"ד סי' ו) בענין אדם הראשון שכל אותן ק"ל שנה שהיה נזוף בחטאו שהוליד רוחין ושדין ולילין ומזיקין וזאת מעלה ושלמות במין האדם שממנו הרוחניים שבגלגלי היסודות גם ממנו יש רוחנים שכליים במרום והבן זה רי"ג.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רי"ג ע"י זהר (ח"א דף נה ע"א): רבי יצחק אמר אינון בני האלהים עזא ועזאל טעו בתרה רבי שמעון אמר אמן של שדים הות דמסטרא דקין נפקת והיא אתמנת על ליליא (עם לילית) באסכרה דרביי אמר ליה רבי אבא והא אמר מר דהיא אתמנת (לחייבא) [לחייבא] בבני נשא א"ל הכי הוא ודאי דהא אייהי אתיית וחייכאת בהו בבני נשא ולזמנין דאולדת רוחין בעלמא מנייהו ועד כען אייהי קיימת לחייכא בהו בבני נשא א"ל רבי אבא והא אינון מתין כבני נשא מאי טעמא אייהי קיימת עד השתא א"ל הכי הוא אבל לילית ונעמה ואגרת בת מחלת דנפקן מסטרא דלהון כלהו קיימות עד דיבער קב"ה רוח מסאבא מעלמא דכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

תרגום: רבי יצחק אמר, אותם בני האלהים עזא ועזאל טעו אחריה. רבי שמעון אמר, אם ש של השדים היתה שיצאה מצדו של קין, והיא התמנתה על הלילה (עם לילית) באסכרה של תינוקות. אמר לו רבי אבא, והרי אמר מר שהיא התמנתה לצחק בבני אדם. אמר לו, כך הוא ודאי, שהרי היא באה ומצחקת בהם בבני אדם, ולפעמים מולידיה רוחות בעולם מהם, ועד עכשיו היא עומדת לצחק בבני אדם. אמר לו רבי אבא, והרי הם מתים כבני אדם, למה היא עומדת עד עכשיו. אמר לו, כך זה, אבל לילית ונעמה ואגרת בת מחלת שיצאו מהצד שלהם, כולן קיימות עד שיבער הקדוש ברוך הוא רוח הטומאה מן העולם, שכתוב "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

רי"ג ע"י זהר (ח"ג קצו ע"א): אשר הלך חשכים ואין נגה לו וכי בגין דלא אתא לצלויי הלך חשכים אלא אוקמוה אבל עד לא יתכונשון ישראל לבתי כנסיות לצלאה סטרא אחרא קיימא וסגיר כל נהורין עלאין דלא יתפשטון ויפקון על עלמין ותלת זמנין ביומא אזלי סטר אחרא דכר ונוקבא ומשטטין בעלמא וההוא עידן אתקן לצלותא בגין דלא הוי תמן קטרוגא כלל

וכדין אייהו עידן לצלותא בגין דאינון אזלי למשטטא בטורי חשוך והר נשפה כדין פתיחין כוי נהורין עלאין ונפקי ושריאן על בתי כנסיות ברישיהון דאינון דצלאן צלותין ומתפלגן נהורין על רישייהו וקב"ה שאיל על ההוא דלא אשתכח תמן ואמר חבל על פלניא דהוה רגיל הכא והשתא דהלך חשכים ואתעבר מקמי נהורין והלך לשטטא בטוריא בעלמא ונפק מההוא נגה נהורא דנהיר ולית (ליה) ביה חולקא אין נגה לו כמה דאתפליג ושריא על אחרנין דתמן כמה טבין אתאבידו מניה (אין נגה לו השתא דהלך חשכים) ואלו הוה תמן יבטח בשם יי' בכללא דעבד קדמא וישען באלהיו ברזא דעבד תניינא

תרגום: "אשר הלך חשכים ואין נגה לו", וכי משום שלא בא להתפלל הלך חשכים, אלא פרשוה, אבל עד שלא יתכנסו ישראל לבתי כנסיות להתפלל, הצד האחר עומד וסוגר כל האורות העליונים שלא יתפשטו ויצאו על העולם, ושלוש פעמים ביום הולכים צד האחר, זכר ונקבה, ומשוטטים בעולם, ואותו זמן נתקן לתפלה, משום שאין שם קטרוג כלל.

ואז הוא זמן לתפלה, משום שהם הולכים לשוטט בהרי החושך, והר נשפה, אז נפתחים חלונות אורות עליונים ויוצאים ושורים על בתי כנסיות, בראש של אלו שמתפללים תפלות, ומתחלקים אורות על ראשיהם, והקדוש ברוך הוא שואל על אותו שלא נמצא שם ואומר, חבל על פלוני שהיה רגיל כאן וכעת שהלך חשכים ועבר מלפני האורות והלך לשוטט בהרי העולם, ויצא מאותו נוגה אור שמאיר, ואין (לו) בו חלק, "אין נגה לו", כמו שמתחלק ושורה על האחרים ששם כמה טובות אבדו ממנו, (אין נגה לו, כעת שהלך חשכים) ואלו היה שם "יבטח בשם ה'", בכלל העבד הראשון וישען באלהיו, בסוד העבד השני.

רי"ג ע"י זהר (ח"ג רלה ע"א): ושמים דכלא נטיל טחול ומשריין דיליה דאינון עבדים ושפחות דאמר עלייהו שלמה קניתי לי עבדים ושפחות.

תרגום: ואת השמרים של הכל נוטל הטחול והמחנות שלו, שהם עבדים ושפחות שאמר עליהם שלמה "קניתי לי עבדים ושפחות".

רי"ג ע"י זהר (ח"ג קיא ע"א): ואי תימא דהא אחוה דשם ויפת הוה אמאי לא הוה הכי כוותיהו והכי

(ד כה) וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים
זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין:

ע"ר בחיי: הסתכל אמרו זרע אחר תחת הבל כי היה זרע אחר תחת זרע שנזרע ממנו הבל אילו לא נהרג הבל לא נולד שת וזהו תחת הבל במקומו ממש ולא אמר הכתוב נפש תחת נפש שאלו אמר כן לא היה תחת הבל ממש"י וכבר ידעת כי כל עניני מעשה בראשית הם חכמות ומזה הוצרכו חכמי האמת להוציא מן הפרשה הזאת רמז על משה רבינו ע"ה הוא שדרשו ז"ל (ב"ר פכ"ו סי' ור"ג) בשג"ם זה משה והיו ימיו מאה ועשרים שנה כי כן היו שנותיו מלת משה בעצמה כוללת שלשתן הבל שת משה"י והבן זה ויחס הזרע הזה להשי" לפי שהיה הבל גם שת בדמותו וצלמו של אדם הנעשה בצלם אלהים וע"כ הזכיר בו שם אלהים ובאמרו כי הרגו קין באר כי לא נהיה שת לולי שהרגו קין להבל.

(ה א - ב) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:
זָכַר וּנְקֵבָה בְּרָאם וַיְבָרְךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם:
ע"ר רמב"ן: וכתב רבינו שרירא הגאון שמסרו חכמים אחד לחברו הכרת פנים וסדרי שרמוטין מקצתן אמורים בסדר פסוק זה ספר תולדות אדם ומקצתן בסדר פסוק של אחריו זכר ונקבה בראם ואין מוסרים סתרי תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימנין שראוי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מזרעא דחם הוה אליעזר עבד דאברהם אמאי לא הוה כותיה דנפק צדיק וקב"ה אודי בברכתיה כד בריך ליה לבן אלא ודאי הכא ברזא דגלגולא גולל אור מפני חשך עבדא דאברהם דנפק מחשך ודא זרעא דחם דיו לעבד להיות כרבו דאיהו אברהם דנפק מתרח עובד כו"ם וחשך מפני אור דא ישמעאל דנפק מאברהם ועשו מיצחק.

ורזא תערובת טפין באתר דלאו דיליה גרים דא מאן דעריב טפה דיליה בשפחה מחלת בת ישמעאל או בבת אל נכר דאינון רע חשך וטפה דיליה טוב אור וירא אלהים את האור כי טוב מערב טוב עם רע עבר על מימרא דמאריה דאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו קב"ה בהוא דערב (רב) ארכיב ליה ואייתי ליה בגלגולא לקבלא עונשיה חזר בתשובתא אשתדל באורייתא ואפריש טוב מרע דאינון אסור והתר טומאה וטהרה כשר ופסול בדא אתפרש רע מטוב.

תרגום: ואם תאמר שהיא אחיהם של שם ויפת היה, למה לא היה כך כמותם, וכן מהזרע של חם היה אליעזר עבד אברהם, למה לא היה כמותו, שיצא צדיק, והקדוש ברוך הוא הודה בברכתו כשברך אותו לבן. אלא ודאי כאן בסוד הגלגול, גולל אור מפני חשך, עבד אברהם שיצא מהחשך, וזה הזרע של חם, דיו לעבד להיות כרבו, שהוא אברהם, שיצא מתרח, עובד כו"מ. וחשך מפני אור, זה ישמעאל, שיצא מאברהם ועשו מיצחק.

וסוד תערובת טפות במקום שאינו שלו גרם את זה, מי שמערב טפה שלו בשפחה מחלת בת ישמעאל, או בבת אל נכר, שהם רע חשך, והטפה שלו טוב אור "וירא אלהים את האור כי טוב", מערב טוב עם רע, עובר על מאמר רבונו שאמר "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" הקדוש ברוך הוא מרכיב אותו באותו שערב (רב), ומביאו בגלגול לקבל ענשו, אם חזר בתשובה התעסק בתורה והפריד טוב מרע, שהם אסור והיתר, טומאה וטהרה, כשר ופסול, בזה נפרד הרע מהטוב.

רצ"ה ע"י לעיל הערה רפח.

רצ"ז ז"ל: א"ר חנינא בר פפא אפי' נח שנשתייר מהם לא שהיה כדי אלא שצפה הקב"ה שמושה עתיד לעמוד ממנו שנאמר בשגם זה משה דחושבניה דדין הוא חושבניה דדין רבנן מייתו לה מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה ומשה חי מאה ועשרים שנה.

רצ"ח ע"י תיקור'ז (קלה ע"א): (והא קהלת אמר (קהלת ח') יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים הכא אתגלי צדיק ורע לו רשע וטוב לו אית הבל ואית הבל ועלייהו אתמר (קהלת י ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו) בשגם זה הבל והא אוקמוהו בשגם זה משה משה זה שת ואיהו שם ואיהו הבל והן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלש עם גבר (איוב לג כט).

תרגום: והרי קהלת אמר יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים כאן התגלה צדיק ורע לו רשע וטוב לו יש הבל ויש הבל ועליהם נאמר לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו בשגם זה הבל והרי פרשוהו בשגם זה משה משה זה שת והוא שם והוא הבל והן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלוש עם גבר.

ע"י ספר הפליאה (עמוד תרל): אם תכתוב מש"ה ש"ת הבל ר"ת מש"ה שנתגלגל מהם ובא לעולם.

לכך אלו דברי הגאון ולא זכינו בהם^{רצ"ח}.

ע"י ר' בחיי: זה ספר תולדות אדם פ"י הרמב"ן ז"ל כי ירמוז לכל התורה כלה כי כל התורה כלה ספר תולדות אדם שאם לא כן למה אמר ספר והיה לו לומר אלה תולדות אדם כלשון (בראשית כה יב) ואלה תולדות ישמעאל (שם יט) ואלה תולדות יצחק ע"כ ויתכן לומר במלת ספר שהיא החכמה והוא מלשון ספר^{רצ"ט} וספור הנזכר בספר יצירה (פ"א מ"א ט"ו) שהם שמות אל החכמה העליונה ויגיד הכתוב זה ספר שהיתה החכמה ראויה שתהיה תולדותיו של אדם כי אין בניו של אדם הגופיים תולדותיו העקריים כי אם ספר החכמה שהרי אפשר לעולם שיתישב ע"י אחרים וכמו שאמר בן עזאי (יבמות סג ע"ב) ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה^{ש"א} אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים ובאר הכתוב עוד כי ספר זה שהוא החכמה ראוי הוא שיתיהם אל האדם לפי שבדמות אלהים עשה אותו^{ש"ב} ואימתי עשה אותו ביום ברא אלהים אדם והבן זה למה הוצרך להזכיר אדם שני פעמים.

(ה ב): זָכַר וַנִּקְבְּהָ בְרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה:

ע"י ר' בחיי: זכר ונקבה בראם הנפש והשכל^{ש"ג} כי הם העקר בלמוד החכמה כי הגוף אינו נחשב לכלום אבל הוא כלי להם.

ויברך אותם ברכם ברבוי ותוספת חכמה ויקרא את שמם אדם כי אין האדם נקרא אדם רק בסבת הנפש והשכל שאלמלא הם נמשל כבהמות נדמה ואחר שהיה בצלם אלהים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{רצ"ח} ע"י זהר (ח"ב דף ע"ב): תו זה ספר תולדות אדם לדיוקנין ברזי דדיוקנין דבר נש לאשתמודעא באינון תולדות דבר נש דיוקנא דרזין דבר נש בשערא במצח בעיינין באנפין בשפון ובשרטוטי ידן ובאודנין באלין שבע בני נשא אשתמודען.

תרגום: עוד זה ספר תולדות האדם לדמויות בסודות של דמויות של אדם להיות ניכר באותם התולדות אדם דמות סודות האדם בשערות במצח בעינים בפנים בשפתים ובשרטוטי הידים ובאזנים באלו השבע ניכרים אדם.

^{רצ"ט} ע"י לעיל (א ב), ונדצ"ל ספר וספר וספור.

^ש (פ"א מ"א) בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יהו"ה צבאות אלקי ישראל אלקים חיים ומלך עולם אל שדי רחום וחנון רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש הוא, וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספר וספור.

^{ש"א} ע"י תיקו"ז (ל ע"ב): זכאה איהו מאן דנטיר ברית מילה ואורייתא דאיהו עמודא דאמצעייתא דתרווייהו מגינין עליה חד בעלמא דא וחד בעלמא דאתי

תרגום: אשרי הוא מי ששומר ברית מילה והתורה שהיא העמוד האמצעי, ששניהם מגנים עליו, אחד בעולם הזה, ואחד בעולם הבא.

ע"י בגר"א בתיקו"ז (מז ע"א): והענין כי בנים נק' מצד הגופים, ותלמידים נק' בנים מצד החכמה שהוליד להם, והוא רוח הפנימי דבהן. והן ברית הלשון והמעור, ששניהם הם דעת המוליד, אלא שזה מוליד בגופני הזרע שהוא גופני מוליד בגופני, והדבור שהוא רוחני מוליד רוחני. ומכאן כמה כח הדבור שמוליד בנים רוחנים. וז"ש (ערכין טו ע"א) נמצא האומר בפיו כו', וכן (ב"מ לג ע"א) כבוד רבו קודם לאביו.

^{ש"ב} ע"י זהר (ח"א דף לז ע"א): תלת ספרין פתיחן ברה"ה חד דצדיקים גמורים וכו' ספר עלאה דהא מניה נפק כלא נפיק מניה כתיבה ספר אמצעייתא כללא דעילא ותתא וספר דאיהו כללא דלעילא ותתא ואחיד לכל סטרין רזא דתורהו (ואחיד לכל סטרין רזא דאדם קדמאה ספר תליתאה דאקרי [נ"א ואקרי] תורה) שבכתב אדם קדמאה ספר דאקרי תולדות אדם ודא איהו דצדיקים גמורים הה"ד (בראשית ה א) זה ספר [תולדות אדם דא צדיק והאי ודאיו] (ודא צדיק) דעביד תולדות ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים דהא ודאי כדן אתתקן כלא לעילא ותתא ואתקיימו בדוגמא חדא זכר ונקבה בראם (שם ב) סתם חד [אתכליל בחד] (כלל חד)

תרגום: שלשה ספרים נפתחים בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים וכו', ספר עליון שהרי ממנו יוצא הכל, ממנו יוצאת כתיבה. ספר אמצעי כללות של מעלה ומטה, (ספר שהוא כללות שלמעלה ולמטה, ואוחז לכל הצדדים סוד וכו') (ואוחז לכל הצדדים, סוד של אדם הראשון, ספר שלישי שנקרא (ונקרא) תורה) שתורה שבכתב אדם הראשון, ספר (שלישי) שנקרא "תולדת אדם", וזהו של צדיקים גמורים, זהו שכתוב "זה ספר תולדות אדם", זה צדיק ודאי שעושה תולדות. "ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים", שהרי ודאי אז נתקן הכל למעלה ולמטה, והתקיימו בדוגמא אחת. "זכר ונקבה בראם" סתם אחד נכלל בשני.

^{ש"ג} ע"י לעיל ג כא, וע"י לעיל הערה רסב.

היה לו להוליד בצלמו ובדמותו וכן עשה כי הוליד השכל והחכמה אשר כנהו בשת לפי שהשכל עקר ויסוד הכל מלשון (יומא נג ע"ב) אבן שתיה כשם שהיה שת בנו עקר כל התולדות וראש לכל הצדיקים^{טד}.

ועוד נראה לומר זה ספר תולדות אדם כי הכונה על שת שיזכיר בפרשה ולפי שב' הבנים שהיו לו האחד נהרג והב' נתקלל ונתקיים זרעו בשת אמר עליו זה ספר תולדות אדם כי הוא לבדו תולדותיו החשובים ואף על פי שכבר הגיד הכתוב עד עתה תולדות רבות לקין לא היו תולדותיו של אדם כי אם תולדות חוה מרוכב הנחש הוא סמאל^{טו} והם הנודך ועירד ולמדך ומהם התומים בשם אל כשמות המלאכים והם מחוייאל ומתושאל ועל תולדות אלה של קין אמר הכתוב ויראו בני האלהים את בנות האדם כי היו בני האלהים לא בני אדה"ר וע"ז דרשו רז"ל (ב"ר פכ"ד סי' ו) זה ספר תולדות אדם אלו תולדות אדם ואין הראשונים תולדות אדם ומה הן אלוהות כי לכך קראן אלוהות לפי שכולן נולדו מקין שנולד מחוה מכח אל נכר^{טז} והבן זה.

ובמדרש זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם למדך שכיון שנברא אדם העמיד תולדות זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם מכאן שהאשה ג"כ נקראת אדם כי היא מכלל המין האנושי ויש לה עקר גדול וכן כתוב בפירוש (ישעיה מד יג) כתפארת אדם לשבת בית ויש לך לקנות לב במלות זכר ונקבה בראם כי כן כתוב ויצר ה' אלהים וכתוב (דברי הימים א' ד כג) המה היוצרים כי נשמת הזכר מן הזכר ונשמת הנקבה מן הנקבה ומטעם זה נזדווג לה נחש לחוה ולא לאדם לפי שנשמתה מן המדה המקבלת מצפון שהוא השמאל וזה שתמצא בספר הבהיר בסופו אמר הנחש הואיל ונשמתה מצד צפון אסיתנה מהרה^{טז}.

(ה ד): ויהיו ימי אדם אחריו הולידו את שת שמנה מאת שנה ויולד בנים ובנות: עי' רמב"ן: הסבה באריכות ימיהם כי אדם הראשון מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא נעשה בתכלית השלימות בנוי בכח בקומה וגם אחרי שנקנס עליו שיהיה בן מות היה בטבעו לחיות זמן רב וכאשר בא המבול על הארץ נתקלקל עליהם האויר^{טז} והלכו ימותם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{טז} עי' תיקוני זהר (קכט ע"ב): שת מתמן הושתת עלמא ובגין דא כי שת לי אלה"ם זרע אחר תחת הבל דאתמר ביה בשגם זה הבל ואיוב עליה אמר מי שת בטוחות חכמה חכמה מ"ם עליונים מתמן אתמשך ובגין דא כי מן המים משיתהו ש' תלת אבהן ודא מ"ש מן משה ה' שכינתא תתאה הבל ה' ל"ב

תרגום: שת משם השתת העולם ומשום זה כי שת לי אלה"ם זרע אחר תחת הבל שנאמר בו בשגם זה הבל ואיוב אמר עליו מי שת בטוחות חכמה חכמה מ"ם עליונים משם נמשך ומשום זה כי מן המים משיתהו ש' שלשת האבות וזה מ"ש מן משה ה' שכינה התחתונה הבל ה' ל"ב ועי"ש (קלו ע"א): וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו ש"ת (בראשית ד כה) סיומא דאלפא ביתא ועליה אמר איוב (איוב לח) מי שת בטוחות חכמה מאי חכמה דא דחסר מניה י' דבה הוה שית דאיהו ברא שית ואיהו ראשית והוה אתמר ביה מגיד מראשית אחרית (ישעיה מו י) הוה משמש שת באתר דהבל ובגין דחסר מניה י' אתקרי אחר בגין דכד חב אדם פרח מניה י' ועבד שת בלא י' דאיהי חכמה.

תרגום: וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו ש"ת הסיום של אלפא ביתא ועליו אמר איוב מי שת בטוחות חכמה מה החכמה זו שחסר ממנה י' שבה היה שית שהוא ברא שית והוא ראשית והיה נאמר בו מגיד מראשית אחרית היה משמש שת במקום הבל ומשום שחסר ממנו י' נקרא אחר משום שכאשר חטא אדם פרח ממנו י' ועשה את שת בלי י' שהיא חכמה.^{טז} עי' לעיל הערה רנו.

^{טז} עי' זהר (ח"ב דף מ ע"א): וקרינן להו יצר הרע, רשותא אחרא, אל נכר, אלהים אחרים. ^{טז} קצט. נשמת נקבה מן הנקבה ונשמת זכר מן הזכר, והיינו דקאזיל נחש בתרה דחוה, אמר הואיל ונשמתה מצד צפון. אסיתנה מהרה, ומאי הסתה הוה בה, משום דבא עליה:

^{טז} עי' זהר (ח"א לז ע"ב): ויאמר יה"ה לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר וגו' (בראשית ו ג) [חסר] רבי אחא אמר בההוא זמנא הוה ההוא נהרא דנגיד ונפיק אפיק רוחא עלאה מאילנא דחיי ואריק באילנא דשריית ביה מותא (מאילנא דמותא) [ו]אתמשכן רוחין בגווייהו דבני נשא [יומין] (זמנין) סגיאין עד דסלקו בישיין ואתעתדו לפתח כדן אסתלק רוחא עלאה מההוא אילנא בשעתא

הלוך וחסור כי עד המבול היו ימיהם בארך ההוא ויש מהם שהיו יותר מאדם ושם שנולד קודם המבול היה שש מאות הועיל לו החוזק שנולד בו והזיק לו האויר שנתקלקל ובניו הנולדים אחר המבול נתקצרו ימותם וישבו לארבע מאות.

(ה כג) וַיְהִי כָּל יְמֵי חַנוּךְ חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:
 ע"י ר' בחיי: שם"ה שנים כמנין ימות החמה לא פחות ולא יותר כי הצדיק הזה ידע והשיג מהלך השמש וכחותיו העצומים והכיר בחכמתו כי יש סבה עליונה על הכל ונדבק בה וכבר הודעתך למעלה כי יש מאורות למאורות^ש וכלן נמשכים מן האור העליון אשר הצדיק הזה זכה אליו וזהו שהזכיר בו לשון ויהי מה שלא תמצא בדורות הראשונות שלא הזכיר באחד מהם אלא ויהיו כדי לרמוז שנתעלה באור העליון שכתוב בו (בראשית א ג) יהי אור ויהי אור ומצינו גם במשה ע"ה כלשון הזה הוא שכתוב (שמות כד יח) ויהי משה"י בהר ומזה זכה לאור התורה שנתנה על ידו וזכה לקרון עור פנים^ש והבן זה.

(ה כד) וַיִּתְהַלֵּךְ חַנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי לָקַח אֶתוֹ אֱלֹהִים:
 ע"י ר' בחיי: מעלת מדת התהלכות לא יזכר רק בצדיקים^ש כגון חנוך נח ואברהם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דפרח נשמתין ובניו (מבני) נשא הה"ד (בראשית ו ג) לא ידון רוחי באדם לעולם למיתב לעולם [בשעתא דפרחו נשמתין בבני בשר ונשא]

תרגום: "ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר וגו'". רבי אחא אמר, באותו זמן היה אותו נהר ששופע ויוצא, מוציא רוח עליונה מעץ החיים ושופך באילן (ששורה בו המות) (מעץ המות), ונמשכות רוחות לתוך בני אדם ימים (זמנים) רבים, עד שעלו רעות והתיצבו לפתח. אז הסתלקה רוח עליונה מאותו אילן בשעה שפרחו נשמות בבני (מבני) אדם. זהו שכתוב "לא ידון רוחי באדם לעולם", לתת לעולם בשעה שפרחו נשמות בבני אדם.

ע"י שער הפסוקים - ספר יחזקאל: וז"ס מ"ש באד"ר (ספד"צ ל"ד ע"א) לא ידון רוחי באדם וכו', דלא נשיב נשיבו דרוחא דחוטמא דע"ק וכו', והוא, כי דורות הראשונים, שעד מ"ת לא היה הנהגתם על פי התורה ועבודה, שעדיין לא נתנה תורה בארץ, והיו תלויים בחסד עלאה דע"ק, שכל אלו באו לעולם רק בשביל הכנת האבות, וישראל שיצאו מהם, שהם תכלית הבריאה, וכ"ז שלא היה תורה היה הנהגתם מצד המדות המושפעים ממדריגה עליונה מע"ק, ששם החסד לקיום העולם אף שאין כדאים, ולכן היה להם אריכות ימים מסטרא דאריכא דאנפין, והוא רוחא דחיי דנשיב מחוטמא דע"ק, ורק מדור המבול ואילך, שקלקלו מאד, לא נשפע רוחא דע"ק כמקדם בסוד אלף שנה, אלא ע"י התלבשות או"א הנשפעים לז"א, שהחסדים נתצמצמו בערכם, והוא סוד מאה שנה ב"ס דז"א, ועשרים שנה דחו"ב, וז"ש והיו ימיו מאה ועשרים שנה, וממ"ת ואילך אמר משה רבינו (תהלים צ י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו', כי הכל הוא בא מז"א, שמאז התחיל העבודה וההנהגה על פי סדר זה, על פי הדין והמשפט, שהם סוד נקודות אלקים ז' נקודות, וכמ"ש באד"ר (קמ"א ע"ב) שבע"ק הוא שם הו"ה רחמים, וז"א אקרי אלקים לקבליה דע"ק, ולכן קודם עשרת הדברות כתיב (שמות כ א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה וכו' והבן.

ש"י ע"י לעיל הערה קכ.

ש"י ע"י לעיל הערה רסט.

ש"י ע"י ז"ח (מב ע"א): כגוונא דאשלים במ' יום במעי אמה גופא דלתתא הכי אשתלים לעילא וע"ד בכל ביתי נאמן הוא דאשתכלל לעילא בביתא דילי כגוונא דביתא דלתתא.

ועל דא קרן עור פני משה דהא אתנהיר מקרן עילאה ומשיך שמן הטוב על ראשיה ואשתלים כל חד מארבע יסודין דיליה בעשר הא ארבעין יומין וארבעין לילון ואמשיך שמן הטוב על ראשיה וכדין אתנהיר.

תרגום: כמו שהשתלם ארבעים יום במעי אמו הגוף שלמטה כך משתלם למעלה ועל כן (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא שהשתכלל למעלה בביתי כמו הבית שלמטה.

ועל זה (שמות לד) קרן עור פני משה שהרי מאיר מהקרן העליונה ומושך את השמן הטוב על ראשו והשתלם כל אחד מארבעה יסודות שלו בעשר הרי ארבעים ימים וארבעים לילות והמשיך השמן הטוב על ראשו ואז מאיר.

וע"י עוד הערה רכט. ולקמן פרשת וארא הערה א.

ש"י ע"י ז"ח (סט ע"א): וההוא זהרא דנשמתא עילאה דפרחה מניה סליקא לעילא והות גניזא בחד אוצר דאיהו גוף עד דאוליד בנין ונפק חניך לעלמא כיון דאתא חנוך ההוא זהרא עילאה נשמתא קדישא נחתת ביה והוה חנוך בההוא רבו עילאה דשבק מניה אדם הה"ד ויתהלך חנוך את האלקים וגו'

הוא שהזכיר כאן בחנוך ויתהלך חנוך וכתוב בנה (בראשית ו ט) את האלהים התהלך נח וכתוב באברהם (שם יז א) התהלך לפני וכלן השינו מהלך השמש וכחותיו הגדולים המורים על שלטנות ארון הכל ורוממותו יתברך כמו שאני עתיד לכתוב בע"ה בפסוק את האלהים התהלך נח והנה חנוך דבק באור עליון שממנו נבראו ונמשכו המאורות ביום רביעי והוא נזכר בבראשית ה' פעמים^{שי} והתנוצץ לשבעה אורים וכן ה' חומשי תורה הם נחלקים לשבעה^{שי} וכנגד ז' אורים אלו היתה המנורה בשבעה קנים^{שי} והיתה מקשה רמו לאחדות ושבעה אורים אלו הם הנקראים צרור החיים^{שי} והצדיק הזה דבק בהם כי מצא חן בעיני ה' וראוי היה לכך כי היה שביעי לדורות והיה כנגד יום ה' שהוא יום החיים^{שי} שכלו שבת ומנוחה לפיכך זכה לחיי עד.

והנה חצי השם הזה נקשר עם חצי השם של מטטרון כי מעודו השתדל לדעת אותו ולהשיג ענינו עד שהשיגו ודבק בו ולפי שדבק בו נשתנה גופו ושמו כי נהפך בשרו ללפיד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ואותו זהר הנשמה העליונה שפרחה ממנו עלתה למעלה והיתה גנוזה באוצר אחד שהוא גוף עד שהוליד בנים ויצא חנוך לעולם כיון שבא חנוך אותו הזהר העליון הנשמה הקדושה ירדה בו והיה חנוך באותה גדלות עליונה שהשאר ממנו אדם זהו נאמר (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים וגו'

ועי' ז"ח (כא ע"א): ומיכאל הולך עמה עד הפתח הרביעי והחמישי והששי אומר לפני הקב"ה רבש"ע אשרי בניך בני אוהביך אברהם יצחק ויעקב אשריהם הצדיקים הטובים הזוכים לזה עד שמגיעים לשער השביעי שהוא ערבות וגנזי חיים טובים מצויין שם וכל נשמותיהם של צדיקים כלם שם ונעשים מלאכי השרת ומקלסין לפני הקב"ה ונזונין מזיו השכינה אספקלריא המאירה ושם המנוחה והנחלה ונוח חיי העוה"ב אשר עין לא ראתה אלקים זולתך. וזהו, אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים. מי ראוי להיות בזו ההנאה והמנוחה והמרגוע, מי שהוא איש צדיק תמים. אמר רב פפי, זאת המנוחה למעלה, היא את האלקים התהלך נח, למעלה, ולא למטה:

עי' שער הגלגולים הקדמה לא: בעולם היצירה הנקראת עולם דמטטרון, מי היה אז שר העולם, בהיות חנוך עדיין למטה בארץ בעה"ז, אבל הענין יובן, במ"ש בזהר ריש פרשת נח, בתוספתא על פסוק נח נח, כי כל צדיק יש לו תרין רוחין, חד בארעא לתתא, וחד בשמיא לעילא וכו', והבן זה. שי' אור, עי' תיקו"ז (כ ע"ב): ורזא דמלה עוטה אור כשלמה וכו' (תהלים קד ב) כד איהי אור מעוטף ולא אתפשט ואיהו סתים אתקרי אור אור סתים באת יו"ד נקודה בהיכליה כד אפיק י' מאויר אתגליא או"ר ודא איהו ויאמר אלה"ם יהי אור (בראשית א ג) וחמש זמנין אור אינון בעובדא דבראשית ואינון ה' ועלייהו אתמר מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ יב) ודא דרועא ימינא ואיהו גוון חוור ושמים בזרת תכן (שם) דא דרועא שמאלא דאיהו גוון סומק וכל בשליש עפר הארץ (שם) דא גופא עמודא דאמצעייתא ודא גוון ירוק ושקל בפלס הרים [יט ע"ב] וגבעות במאזנים (שם) תרי סמכי קשוט והאי ה' איהי אתפשטת לאנהרא בחמש גוונין דאינון חמש זמנין אור.

תרגום: וסוד הדבר "עוטה אור כשלמה וכו'", כשהיא אור מעוטף ולא מתפשט והוא נסתר, נקרא אור, אור נסתר באות יו"ד, נקודה בהיכלו. כשמוציא י' מאויר, נתגלה אור, וזהו "ויאמר אלה"ם יהי אור". וחמש פעמים אור יש במעשה בראשית, והם ה', ועליהם נאמר "מי מדד בשעלו מים". וזו זרוע ימין, והוא צבע לבן, "ושמים בזרת תכן" זו זרוע שמאל, שהוא צבע אדום, "וכל בשליש עפר הארץ" זה הגוף, העמוד האמצעי, וזה צבע ירוק, "ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים", שני עמודי אמת. [ואות] ה' הזו מתפשטת להאיר בחמשה צבעים, שהם חמש פעמים אור.

שי' עי' גמ' שבת (קטז ע"א): אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה. שי' עי' במדבר ח ב.

שי' עי' זהר (ח"ג דף כה ע"א): רבי יצחק אמר הא אוקמוה נפש כד מתעטרא כנסת ישראל במלכא קדישא אתעטר ואקרי צרורא דחיי בגין דבה אתקשר כלא.

תרגום: רבי יצחק אמר הרי פרשוה נפש כשכנסת ישראל מתעטרת, במלך הקדוש מתעטרת, ונקראת צרור החיים, משום שבה הכל נקשר. שי' עי' לעיל הערה ריז.

אש"י ונקרא שמו מטטרון בשמו כי הדבק בדבר נקרא על שם הדבר שהוא דבק בו ש"ט לפי שנעשה כאלו הוא והוא אחד ומה שאמר ואיננו הוא מלשון רז"ל א"ל אין שהוא הודאת הדבר וקיומו וכן בתרגום מדוקדק ואיתוהי אריה לא אמית יתיה והלקיחה הזאת לתגמול גדולה ומעלה שאין כמוה ומכאן רמז לגן עדן ולהשארות הנפש ושהיא קיימת נצחית גם זה ראייה גדולה שאלולי לא חטא אדם היה קיים נצחי לעולם בגוף ובנפש וכן מציינו לשון לקיחה ג"כ באליהו הוא שכתוב (מלכים ב' ב' י) אם תראה אותי לקח מאתך.

(ה כח-כט) ויחי לְמֶדֶד שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלְדֵ בֶן: וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נַח
לְאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂינוּ וּמִמַּעֲצָבוֹן יְדִינֵנוּ מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה':

ע"י ר' בחיי: חשבון עשרה הוא עקר העולם וקיומו והנה נח היה עשירי לאדם ש"י וראוי להתקיים בו העולם ולפי שהדורות ההם היו עתידין להמחות במבול ואין בהם קורא בשם ה' זולתי נח ע"כ לא תמצא בכלם זכרון בן ולא זכרון שם עד שבא נח והזכיר בו הכתוב ויולד בן ויקרא את שמו נח ומלת בן נגזרת מבנין ש"כא כי העולם נבנה ונתקיים בו גם עקר הדבר וקיומו נקרא שם כענין שכתוב (משלי י ז) ושם רשעים ירקב כי אין ענין רקבון נופל על השם כי השם אינו דבר אבל הכונה על עצמו ועקרו שישלוט בו רקבון.

ומה שקרא את שמו נח היה לו לקרותו מנחם לפי הענין שאמר זה ינחמנו ממעשנו אבל יתכן לפרש כי המ"ם מובלעת ועקר השם הוא נחם כענין שכתוב (זכריה יא ז) לאחד קראתי נחם ולאחד קראתי חבלים כי כן משפט הכתובים בהרבה שמות לקצר המלה ויהיה טעם הקצור כדי שיהיה שם נח כולל חן כמו שנאמר ונח מצא חן בעיני ה' ש"כ ומפני שהיה נח עשירי והעשירי קדש לה' ע"כ הזכיר בו מלת זה כלשון (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו ש"כ כלומר זה ינחמנו בזכות זה ולפי שמלת זה כוללת שתי כונות אלו נכתבו במלת זה שני טעמים ש"כ ואל יהא דבר זה קל בעיניך שכל התורה כלה רמיזות וענינים שכליים נאמרים בהשגחה גמורה למי שמתבונן בספר תורת האלהים וע"ז דרשו רז"ל (נדרים לו ע"ב) שגם הטעמים שבתורה נתנו מסיני והוכיחו זה ממה שכתוב (נחמיה ח ח) ושום שכל ויבינו במקרא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ש"י ע"י תיקו"ז (קלז ע"א): חנוך דנפק מאנוש איהו מטטרון דנהפך בשורו ללפיד אש ואיהו נוריא"ל ועל תרוייהו אתמר והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א יד) רצוא דא נוריא"ל ושוב דא מטטרון הכי סלקין בחושבן.

תרגום: חניך שיצא מאנוש, הוא מטטרון שנהפך בשור ללפיד אש, והוא נוריא"ל ועל שניהם נאמר והחיות רצוא ושוב, רצוא זה נוריא"ל ושוב זה מטטרון, כך עולים בגימטריא.
ש"י ע"י לעיל הערה קז.

ש"כ ע"י אבות (פ"ה מ"ב): עשרה דורות מאדם ועד נח.
ש"כא ע"י תז"ח (מב ע"ג): אמר מלכא בתר דאית לי מבועא אטע אילנא והינו בן דאיהו בן מלשון בנין כמה דאוקמוה רבנן אל תקרי בניך אלא בוניך ואוקמוה בנות בכלל בנין.
תרגום: אמר המלך אחר שיש לי מעין אטע אילן והינו בן שהוא בן מלשון בנין כמו שבארוה רבותינו אל תקרי בניך אלא בוניך ופרשוה בנות בכלל בנין.

ש"כ ע"י זהר (ח"א נח ע"ב): תא חזי נח כד אתייליד קרון ליה על שמא דנחמה [נ"א] נח ניחא ליה ניחא לעלמא ניחא לאבהן ניחא לבנין ניחא לעלאין ניחא לתתאין ניחא לעלמא דין ניחא לעלמא דאתי (ולהוי) [ולמהוי] שמא גרים אבל (נ"א לגבי) קב"ה לאו הכי נח בהפוך אתוון חן כמה דאת אמר ונח מצא חן (בראשית ו ח) א"ר יוסי חן היינו נח [בצדיקייא] [לצדיקייא] שמיהון גרים לטב בחייביא שמיהון גרים לביש בנח כתיב ונח מצא חן בעיני יהו"ה בער בכור יהודה אתהפכו אתווי לביש ע"ר ר"ע ר"ע בעיני יהו"ה (בראשית לח ז).

תרגום: בא וראה, כשנולד נח קראו לו על שם של נחמה, (נח, נוח לו, נוח לעולם, נוח לאבות, נוח לבנים, נוח לעליונים, נוח לתחתונים, נוח לעולם הזה, נוח לעולם הבא), ושיהיה (ולהיות) השם גורם, אבל (לגבי) הקדוש ברוך הוא לא כך, נח בהפוך אותיות, ח"ן, כמו שנאמר "ונח מצא חן". אמר רבי יוסי, חן היינו נח. בצדיקים, השם שלהם גורם לטוב, ברשעים, השם שלהם גורם לרע. בנח כתוב "ונח מצא חן בעיני ה'", בער בכור יהודה אתהפכו אותיותיו לרע. ע"ר ר"ע, רע בעיני ה'.

ש"כ ע"י לקמן פרשת ויצא הערה כו.

ש"כ ע"י. ז"ה.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בראשית

ודרשו כן ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא אלו פסקי מעמים.

(ו א): וַיְהִי כִּי חָחַל הָאָדָם לָרֵב עַל פְּנֵי הָאָדָם וּבָנֹת יִלְדוּ לָהֶם:
ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה בני האלהים כבר נתבאר למעלה שבה ומשם תבינהו
כי כל עניני מעשה בראשית הם כפולים שבו והכל אמת.

(ו ג): וַיֹּאמֶר ה' לֹא יֵדוּן רוּחֵי בְּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁנָם הוּא בְּשֵׁר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה:

ע"י ר' בחיי: ונראה לי בטעם המספר הזה כי מפני שהעולם הזה נברא בה"א שבו
והוא רוצה בקיומו של עולם לכך המתין להם מאה ועשרים שנה שמאה הוא המשיית השנים
של מהלך עץ החיים שבה כדי שיתבוננו וישובו וכן עשרים המשיית ק' ואין הקדוש ברוך הוא
מעניש עד עשרים וכן לעתיד שכתוב (ישעיה סה כב) כי כימי העץ ימי עמי אינו מעניש עד
ק' והוא שכתוב כי הנער בן מאה שנה ימות וגו' וזה לשון והיו ימיו כלומר כאלו היום נולדים
ורומפשי שבה בשרם מנוער (גדרים מא ע"א) בשגם הוא בשר נרמו כאן משה וכן מנין שנותיו
ואמרו במדרש (ב"ר פכ"ח סי' ט) שלא היה נח ראוי להנצל שהרי כתיב (בראשית ו ז) כי
נחמתי כי עשיתים אלא שנצול בזכות משה שעתיד לצאת ממנו וזהו רמו בשגם.

(ו ו) וַיִּנְחָם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרְץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לְבוֹ:
ע"י רמב"ן: דברה תורה כלשון בני אדם והענין כי מרו ועצבו את רוח קדשו
בפשעיהם וענין אל לבו כי לא הגיד זה לנביא שלוח אליהם וכן הלשון במחושב כדרך לדבר
אל לבי (להלן כד מה) וזולתו.

ובבראשית רבה (פכ"ז סי' ד"ל) אמרו בזה ענין נכבד במשל שהביאו מן
הסרסור שלא והאדריכל שלב והוא סוד גדול לא ניתן ליכתב והיודעו יתבונן למה אמר בכאן
שם המיוחד שלב ובכל הפרשה וענין המבול שם אלהים שלב.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שכה ה ב.
שכו ע"י לעיל הערה שיב.
שכז ע"י לקמן פרשת שמות הערה יא.
שכה ע"י שיה"ש רבה פ"ו סי' כא: תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית מתפלגין
ויוצאין מתחתיו.
שכט ע"י"ש בר"ן: שנאמר רוטפש - נוטריקון רטוב ופש.

של ז"ל: וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אמר תוהות היתה
לפני שבראתי אותו מלמטה שאלו בראתי אותו מלמעלה לא היה מורד בי רבי נחמיה אמר מתנחם
אני שבראתי אותו מלמטה שאלו בראתי אותו מלמעלה כשם שהמריד בי את התחתונים כך היה
ממריד בי את העליונים אמר ר' איבו תוהות היתה לפני שבראתי בו יצר הרע שאילולי לא בראתי
בו יצר הרע לא היה מורד בי אמר רבי לוי מתנחם אני שעשיתי אותו וניתן בארץ ויתעצב אל לבו
אמר רבי ברכיה משל לשר שבנה פלטין ע"י אדריכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתכעס
לא על אדריכל כך ויתעצב אל לבו אמר ר' אסי משל לשר שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד על
מי יש לו להתרעם לא על הסרסור כך ויתעצב אל לבו אפיקורס אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה
אמר לו אין אתם אומרים שהקב"ה רואה את הנולד אמר לו הן והא כתיב ויתעצב אל לבו אמר לו
נולד לך בן זכר מימך אמר לו הן אמר לו מה עשית אמר לו שמחתי ושמחתי את הכל אמר לו ולא
היית יודע שסופו למות א"ל בשעת חדותא חדותא בשעת אבלה א"ל כך מעשה לפני הקב"ה
דאמר רבי יהושע בן לוי שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שלא יבא מבול לעולם מאי
טעמיה ויתעצב אל לבו ואין עציבה אלא אבילות היך מה דאת אמר (שמואל ב יט) נעצב המלך אל
בנו.

שלא ע"י לעיל הערה קסח.

שלב ע"י לעיל הערה קסט.

שלב ע"י לעיל הערה רד.

שלד ע"י זהר (ח"א נז ע"א): רבי יצחק אמר וינחם ה' ר"ה כמה דאת אמר (שמות לב יד) וינחם ה' הו"ה
על הרעה אשר דבר לעשות לעמו רבי ייסא אמר לטב רבי חזקיה אמר לביש רבי ייסא אמר לטב כמה

ע"י ר' בחיי: מלת עשה מורה על הרכבת צורה בגולם כי הצלם הוא הצורה והדמות הוא הגולם שלה וע"כ אמר בצלם אלהים ברא אותו ובפסוק זה ספר תולדות אדם אמר בדמות אלהים עשה אותו הזכיר מלת בריאה בענין הצורה והזכיר עשייה בענין הדמות ואמר בדמות אלהים עשה אותו כלומר הרכיב הצורה בגולם וכיון שהדמות פירושו גולם כשאמר בדמות אלהים הוא כמו עבד אלהים שהעבד חוץ ממנו שלי ועל כן היה מתנחם על ההרכבה הזאת לומר כי טוב היה שתשאר צורתה במקומה ושלא תתרכב עם זה הגולם וכמו שאמרו רז"ל (עירובין יג ע"ב) נוח לו לאדם שלא נברא וזהו שאמר כי עשה את האדם בארץ לא אמר על הארץ לפי שנשתקעו בתאות הגופניות שלו.

והסתכל כוונת שלמה ע"ה ששבת הצורה כשלא הורכבה מעולם כלל בגולם הוא שאמר (קהלת ד ב-ג) ושבת אני את המתים וגו' וטוב משניהם את אשר עדין לא היה וכבר המשילו חכמי המחקר שלש דרכים הללו האחת הצורה שלא הורכבה מעולם כלל בגולם המשילו למלך יושב בהיכלו השניה הצורה שנפרדה מן הגולם המשילו למלך שיצא מבית האסורים וחזר למלכותו השלישית הצורה המורכבת עדין בגולם המשילו למלך חבוש בבית האסורים ואין ספק כי מעלת המלך גדולה יותר מאד בראשונה מבשניה ובשניה יותר מבשלישית וראוי לשאול בכאן א"כ שהראשונה יותר מעולה למה הורכב ולמה ישבת הכתוב ההרכבה הזאת בחתימת מעשה בראשית שאמר (בראשית א לא) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והשבת הזו ששבת את הכלל יכול גם הרכבת הצורה בגולם באדם הנברא ביום ו' וא"כ איך שבת הכתוב הרכבת הצורה בגולם והזכיר בכלל והנה טוב מאד ויבא שלמה ע"ה לשבת אותה כשלא הורכבה בגולם בהפך מדברי משה ואמר וטוב משניהם את אשר עדין לא היה ותשובת הדבר כי אף על פי שהראשונה יותר מעולה מהשתים מצד שלא השיגה צער ונזק ולא נדבקה אל הגולם מ"מ כשנדבקה אל הגולם ונבדלה ממנו והיא שהורה כאשר באה אז נתפרסמה מעלתה ונבחנה כזהב וע"כ נפשות הצדיקים מתאוות לשוב למקומן הראשון שלה ומפני זה ישבת משה ע"ה ההרכבה בזו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דאתמר דקב"ה נחים על דאינון עובדי ידיו וחייס עלייהו ויתעצב בגין דאינון חטאן קמיה ורבי חזקיה אמר לביש דכד קב"ה בעי לאובדא לחייבי עלמא נטיל נחומין עלייהו וקביל נחומין כביכול כמאן דמקבל נחומין על מה דאביד כיון דקבל נחומין ודאי דינא אתעבד ולא תליא מלתא בתשובה אימתי תליא בתשובה עד לא קביל נחומין עלייהו הא קביל נחומין עלייהו לא תליא מלתא בתשובה כלל ודינא אתעביד וכדין אוסיף דינא על דינא ואתקיף לההוא אתר דדינא [למעבד דינא] ואוביד לון לחייביא מן עלמא וכלא בקרא דכתיב וינחם יהו"ה קיבל נחומין ולבתר ויתעצב אל לבו יהב תוקפא לדינא למעבד דינא.

תרגום: רבי יצחק אמר, "וינחם ה'", כמו שנאמר "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו". רבי ייסא אמר, לטוב. רבי חזקיה אמר לרע. רבי ייסא אמר, לטוב, כמו שנתבאר שהקדוש ברוך הוא מתנחם על אותם מעשי ידיו וחס עליהם. "ויתעצב" משום שהם חוטאים לפניו. ורבי חזקיה אמר, לרע, שכשרוצה הקדוש ברוך הוא לאבד רשעי העולם, נוטל עליהם נחומים ומקבל נחומים, כביכול כמי שמקבל נחומים על מה שאבד. כיון שקיבל נחומים, ודאי נעשה דין, והדבר לא תלוי בתשובה. אימתי זה תלוי בתשובה, עד שלא קבל עליהם נחומים. הרי שקיבל עליהם נחומים, אז הדבר לא תלוי בתשובה כלל והדין נעשה. ואז מוסיף דין על דין ומחזק את אותו מקום הדין לעשות דין, ומאבד את הרשעים מהעולם. והכל כתוב, שכתוב "וינחם ה'", קיבל נחומים, ואחר כך "ויתעצב אל לבו", נתן כח לדין לעשות דין. ועי' לקמן פרשת נח הערה מד.

ועי' ב"ע (רנה ע"א) ראי' שלא נתבטל תיקון ז"א שהרי הכ' אומר וינחם ה' כו' שסתם הוי' הוא בז"א ובו אמר וינחם כי עשה את האדם כו' מכלל דלא קאי אלא על אדם דלתתא משא"כ פ' ויאמר ה' לא ידון רוחי שקאי על

שלה עי' לעיל הערה רז.

שלו עי' לעיל הערה קיח.

שלו עי' לעיל הערה רכט.

שלה עי' זר"ח (יח ע"א): רבי חייא ור' יוסי הוו אזלי באורחא א"ר יוסי לר' חייא הא תנינן במתניתא דידן דכל מה דעביד קב"ה בין לעילא בין לתתא כלהו כסיפין ושקדין למהך לזיניה גופא אזיל בתר זיניה לארעא דאתנסיבת מינה ונשמתא לית ליה כסופא אלא לאתר דאתנסיבת מתמן דכל מה דעביד כסיף בתר זיניה הה"ד נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' ולא לעלמא הדין כגופא

כי היא משובחת כשהיא חוזרת טהורה כשבאה לפי שהצליחה בשליחותה ויהיה באור הכתוב כפשוטו האדם בארץ האדם שבארץ כי הנחמה היתה בעבור האדם לחטאו כיצא בו (ישעיה סב ז) עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ באורו עד ישים תהלה את ירושלים שבארץ וכן כתוב בפירוש (תהלים קכב ג) ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדו ירושלים הבנויה למטה כעיר שחבורה לה יחדו למעלה שלם.

ועל דרך הקבלה וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ וינחם ה' השם הראשון שבי"ג מדות שם כי עשה את האדם בארץ בעבור הארץ הוא שנחם כי היא הגורמת.

עיי"ש: ועל דרך הקבלה ויתעצב אל לבו הוא האדריכל שם והסרסור שהזכיר במדרש ושם בארו סוד הענין והמלך ה' ידבר עמו ואומר אמחה את האדם אשר בראתי ונו' כי נחמתי כי עשיתם כתיב ויש לך להשכיל ולקנות לב בלשון האדם בארץ שהזכיר הכתוב ב' פעמים בשני פסוקים זה אחר זה כי בראשון ידבר למטה ובשני למעלה ומלת ויתעצב תחזור אל האדם הוא תפארת ישראל שבסבתו עשה ה' את הארץ שבפסוק בראשית שם שגרמה כל הרעה הנזכרת ויהיה באור הכתוב בסודו וינחם הכוונה כי עשה את האדם והנחמה לא בעבור האדם אלא בארץ כלומר בעבור הארץ הגורמת וע"כ ויתעצב האדם אל לבו בעבור לבו שהוא היה סבה כי הוא הארץ והסרסור והאדריכל ולפי שכתוב בתחלת הבריאה ישמח ה' במעשיו הזכיר בו עתה ויתעצב אל לבו ואל יקשה עליך כשהזכיר לשון עצבון במקום הזה וכן מה שכתוב (ישעיה כב יב) ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכישם ונו' שהרי כבר אמרו בנמרא (חגיגה ה ע"ב) הא בבתי גוואי הא בבתי בראי ומן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: רבי חייא ורבי יוסי היו הולכים בדרך אמר רבי יוסי לרבי חייא הרי שנינו בבריתא שלנו שכל מה שעשה הקדוש ברוך הוא בין למעלה בין למטה כלם משתוקקים ושוקדים ללכת למינו הגוף הולך אחר מינו לארץ שנטל ממנה ולנשמה אין תשוקה אלא למקום שנלקחה משם שכל מה שעשה משתוקק אחר מינו זהו נאמר (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' ולא לעולם הזה כמו הגוף.

ש"ט עי' זהר (ח"ג עח ע"א): ירושלים דלתתא אחות אמך אתקרי כמה דכתיב ירושלים הבנויה עיר שחבורה לה יחדו וגו' מאי שחבורה לה יחדו בגין דאזדווג בה מלכא משית סטרין בכל סטרי מלכא בדרגא דצדיק וכל כתרי מלכא כלילן ביה והיינו שחבורה לה יחדו.

תרגום: ירושלים שלמטה נקראת אחות אמך, כמו שכתוב ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדו וגו', מה זה שחבורה לה יחדו, כדי שיזדווג עמה המלך משה צדדים בכל צדדי המלך בדרגת הצדיק, וכל כתרי המלך כלולים בו, והיינו שחבורה לה יחדו.

ש"מ עי' לקמן שמות לד ו שזה חכמה, ועי' לעיל הערה קסט.

ש"מ עי' לעיל הערה קסט.

ש"מ עי' לעיל הערה עג.

ש"מ עי' זהר (ח"א רי ע"א): רבי ואלעזרו (אליעזר) אמר קלא בחשאי דא היא קלא עלאה דכל קלין נפקין מתמן אבל קל בלא ו' דא היא צלותא דלתתא דאיהי אזלא לאסתלקא [בוא"ו] ולא תחברא ביה תא חזי והקל נשמע דא הוא קל בלא וא"ו (דאיהי) ודא היא קלא [ד] בכאת על מקדש ראשון ועל מקדש שני נשמע כמה [דאתאמר] (דאתמר) קול ברמה נשמע ברמה מאי ברמה דא הוא עלמא עלאה עלמא דאתי וסימנין מן הרמה ועד בית אל (תהלים קו מח) מן העולם ועד העולם הכא ברמה דא עלמא עלאה דהא בההיא שעתא די ברמה נשמע כדין מה כתיב (ישעיה כב יב) ויקרא יי' אלהי"ם צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו' והקל נשמע לעילא לעילא מאי טעמא בגין דוא"ו אתרחק ואסתלק מניה וכדין רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו (ירמיה לא יד) [כי איננו כי אינם מבעי ליה אלא כי איננו] והא אוקימנא כי איננו דבעלה לא אשתכח עמה ודאלמלא (ואלמלא) בעלה ישתכח עמה תנחם עליהו דהא כדין בנהא לא יהון בגלותא ובגין דאיננו לאו איהי מתנחמא על בנהא בגין דבנהא אתרחקו מנה על דאיננו עמה.

תרגום: רבי אלעזר אמר, הקול בחשאי זהו קול עליון שכל הקולות יוצאים משם. אבל קל בלי וא"ו, זוהי התפלה של מטה, שהיא הולכת להתעלות בוא"ו ולהתחבר בו. בא וראה, "והקל נשמע", זה הוא הקל בלי וא"ו, זהו "הקול" שבכה על מקדש ראשון ועל מקדש שני. "נשמע" כמו שנאמר "קול ברמה נשמע". "ברמה", מה זה "ברמה", זהו העולם העליון, העולם הבא, וסימן לדבר, "מן הרמה ועד בית אל", "מן העולם ועד העולם". כאן "ברמה", זה העולם העליון, שהרי בשעה ההיא שברמה נשמע, אז מה כתוב, "ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד" וגו'. "והקל נשמע", למעלה למעלה. למה, משום שוא"ו התרחק והסתלק ממנה, ואז "רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו". "כי איננו", צריך היה להיות כי אינם. אלא "כי איננו", והנה בארנו "כי איננו", שבעלה לא

הגבורה שמד ולמטה נקרא בתי בראי והבן זה וכשם שמצינו בשעת הכעס קודם המבול ויתעצב אל לבו כך הזכיר הכתוב בשעת הרצון אחר המבול וקבלת הקרבן ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד וזה מבואר.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נמצא עמה, שאלמלא היה בעלה נמצא עמה, תתנחם עליהם, שהרי אז בניה לא יהיו בגלות, ומשום שאיננו, אינה מתנחמת על בניה, משום שבניה התרחקו ממנה על שאיננו עמה. ^{שמד עי' זהר (ח"ב יז ע"ב):} רבי יהודה עאל לגביה דרבי אלעזר אשכחיה דהוה יתיב וידיה בפומיה והוה עציב אמר ליה במאי קא עסיק מר אמר ליה דכתיב (משלי טז טו) באור פני מלך חיים אי טרנא עציב וכל שכן דגעי ובכי שמשוי מאי עבדי הדא הוא דכתיב (ישעיה לג ז) הן אראלם צעקו חוצה מאי חוצה מריהון בגו ואינן לבר מריהון בבתי גואי ואינן בבתי בראי בתי גואי מאי אינן אמר רבי יצחק אינן מעשרה כתרי מלאכי שלום מר יבכיון וכי יש מלאכים שאינם של שלום אמר ליה אין תא חזי אית מארי דדינא קשיא ואית מארי דדינא דלא קשיא ואית מארי דינא (ורפיא) ורחמנותא ואית מארי דרחמנותא דלית בהו דינא כלל ואלין אתקרון מלאכי שלום על אינן דלתתא כתיב (שם נ ג) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם וכתיב (שם לד ד) ונמקו כל צבא השמים אי הכי כל אינן שולטנין דממנן על שאר עמין כד חמאן למריהון עציב למאי עבדין פרוכא לבנוהי אמר רבי אלעזר לא עבדי אלא מאי דאתפקדו ורעותא דמריהון עבדין תרגום: רבי יהודה נכנס אל רבי אלעזר ומצאו שהיה יושב וידו בפיו והיה עצוב אמר לו במה עוסק מר אמר לו שכתוב באור פני מלך חיים אם האדון עצוב וכל שכן שגועה ובוכה מה יעשו שמשיו זהו שכתוב הן אראלם צעקו חוצה מה זה חוצה שאדונם בפנים והם בחוץ אדונם בבתיים הפנימיים והם בבתיים החיצוניים מי הם בתיים הפנימיים אמר רבי יצחק אותם מעשרה כתרי המלך. מלאכי שלום מר יבכיון וכי יש מלאכים שאינם של שלום אמר לו כן בא וראה יש בעלי דין קשה ויש בעלי דין לא קשה ויש בעלי דין (רפה) ורחמים ויש בעלי רחמים שאין בהם דין כלל ואלה נקראו מלאכי שלום ועל אותם שלמטה כתוב אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם וכתוב ונמקו כל צבא השמים. אם כך כל אותם שליטים הממונים על שאר העמים כשרואים את אדונם עצוב למה עובדים בפרך עם בניו אמר רבי אלעזר אינם עושים אלא מה שהצטוו ורצון אדונם הם עושים.

פרשת נח

(ו ט) אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדוֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ:
 עי' רמב"ן: איש צדיק תמים היה – יזכיר הכתוב שהיה זכאי ושלם בצדקו להודיע
 שראוי להנצל מן המבול שאין לו עונש כלל כי הוא תמים בצדק כי הצדיק הוא הזכאי בדין
 הפך הרשע כמו שאמר והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע (דברים כה א) וכן ואתה
 צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית (נחמיה ט לג) וכן בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא יט
 טז) אבל באברהם שאמר (להלן יח יט) לעשות צדקה ומשפט^א שבח אותו בצדק שהוא
 המשפט וברהמים שהיא הצדקה ורבי אברהם אמר צדיק במעשיו תמים בלבו וכתוב
 (יחזקאל כח טו) תמים אתה בדרכיך.

עי' ר' בחיי: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים
 התהלך נח תולדות לשון מקרים כענין שכתוב (משלי כז א) כי לא תדע מה ילד יום שהרי
 הזכיר אחרי כן ויולד נח שהן התולדות והזכיר הכתוב בצדיק הזה שלש מעלות של שבח
 שהיו בהפך מבני דורו האחת שהיה צדיק במעשיו לא איש חמס כבני דורו שכתוב בהם
 ותמלא הארץ חמס השניה שהיה תמים והוא השלם בכל מדותיו כי הבהמה השלמה בלי
 מום יקראנה הכתוב תמימה כלשון הכתוב (במדבר יט ב) פרה אדומה תמימה אשר אין בה
 מום ומום האדם היא המדה המגונה וע"כ הזכיר בנח כי היה תמים שלם אין בו מום כי אין
 בו מדה מגונה ואמר הכתוב (תהלים קיט א) אשרי תמימי דרך ובאורו תמימי המדות וזה
 הפך מבני דורו שהיו בעלי מדות מגונות הוא שכתוב בהם כי השחית כל בשר וגו' הני את
 האלהים התהלך נח וידוע כי מדת ההתהלכות לא מצאנוה רק ביחידי הדור ומ"ש הכתוב
 (דברים יג ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו ולא אמר התהלכו לפי שהוא מדבר עם כלל ישראל
 והמעלה הגדולה הזאת איננה כי אם בפרטי היחידים סגולות כל דור ודור ועוד שאין לשון
 זה נופל אלא על הצדיק שהשיג מעלת השמש וכחות הגלגלים והכוכבים וכיצד הם פועלים
 פעולות בשפלים לפי שעם ההשגה הזאת מתפרסם מעלת אדון הכל ורוממותו וכן אמר דוד
 (תהלים יט ב) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע ומזה אמרו רז"ל (שבת עה
 ע"א) כל היודע לחשוב בתקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר (ישעיה ה יב) ואת
 פועל ה' לא יביטו וגו' וכתוב (תהלים פב ה) לא ידעו ולא יביטו בחשכה יתהלכו וע"כ אמר
 בנח את האלהים התהלך נח כי השיג מהלך השמש וכחותיו העצומים וידע כחות הכוכבים
 והמזלות ולא נטה לבו אחריהם כי ידע בחכמתו כי יש סבה עליונה על כלן ונדבק בה וזה
 בהפך מאנשי דורו שהיו עובדי השמש והיו שקועים בעבודת הכוכבים והמזלות ועושים
 אותם אלהות וז"ש בהן ותשחת הארץ כי נמיית הדעת אחר ע"ז נקרא השחתה כענין שכתוב
 (שמות לב ז) כי שחת עמך ומזה קרא הכתוב לירבעם העובד ע"ז איש משחית ובאר כי
 ההשחתה היתה לפני האלהים וכענין שכתוב בע"ז (שם כ ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על
 פני והמעלה הזאת מצאנוה לחנוך ראשונה והוא הראשון הקודם בה שכתוב בו ויתהלך חנוך
 את האלהים כי נסתכל בדורו של אנוש שהיו עובדי השמש והכוכבים והמזלות ועמד הוא
 על החכמה ההיא על השלמות וידע והשיג כי יש סבה ראשונה עליונה על הכל ומתוך שני
 חייו שהיו שס"ה כמנין ימות החמה נרמז לנו בכתוב שהשיג בחכמתו מהלך השמש ונדבק
 בסבה העליונה יתברך גם באברהם הזכיר בו הכתוב התהלך לפני והיה תמים ממה שידוע
 שהוא התוכח עם האומות הרבה בענין האמונה ומשפטיה וחקיה שהיה חולק תמיד עם אנשי
 כותא עיר מולדתו שהיו כלם עובדי השמש והיו אומרים עליו כי הוא אלוה והיו מביאים

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' זהר (ח"ג דף רצב ע"א): ת"ח כד מתבסמא האי צדק ממשפט כדין אקרי צדקה ועלמא
 מתבסמא בחסד ואתמליא מניה דכתיב אוהב צדקה ומשפט חסד יי' מלאה הארץ.
 תרגום: בא וראה: כשזה הצדק מתמתק מהמשפט, אז הוא נקרא צדקה, ואז העולם נמתק בחסד
 ומתמלא ממנו. שנאמר "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".
^ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה שיב.

לדבריהם ראיות גדולות וכראותם לעין כחו הגדול והעצום בשפלים ואברהם היה מודה להם בזה כלומר בעוצם כחו הגדול אך כגרון ביד האומן וע"כ מסר נפשו לכבשן האש וזהו אשר הוצאתיך מאור כשדים.

(ו יז) ויאמר אלהים לנח קח כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמו את השמים ואת הארץ כי הארץ תהיה בהשחתה שבהשחתת הארץ ישחתו והנם נשחתים בעולם הבא כדרך ויתעצב אל לבוי (לעיל פסוק ו) ולזה רמזו בבראשית רבה (פלא סי' ז) לבן אדון שהיתה לו מניקה כל זמן שהיה סורח היתה מניקתו נרדית וכו"ל.

(ו יז) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע:

ע"י רמב"ן: ועל האמת ואני כמו ויסרתי אתכם אף אני (ויקרא כו כח) וכן אני הנה בריתי אתך (להלן יז ד) ואני זאת בריתי (ישעיה נט כא) יאמר אף אני תהיה ידי בהם על

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עג.

^ד עיי"ש בר' בחיי.

^ה הנני משחיתם את הארץ ר' הונא ורבי ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה אפילו ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג כל זמן שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה ולבן מלכים שהיה לו מניקה כל זמן שהוא סורח היתה מניקתו נרדת כך אמר הקב"ה הנני משחיתם את הארץ הא אנא מחבל להון ומחבל לארעא עמהון.

^ו ע"י זהר (ח"ג קטו ע"ב) שזה מידת המלכות.

^ז ע"י זהר (ח"א דף סה ע"ב): תו פתח ואמר (בראשית ו יז) ואני הנני מביא את המבול מים מאי טעמא הנני כיון דאמר ואני אלא אני אנכי (נ"א הנני) כלא מלה חדא היא תא חזי בכל אתר אני אתעביד גופא לנשמתא ודאי דמקבלא ממה דלעילא ובגין כך אתרמיז באת קיימא דכתיב (שם יז ד) אני הנה בריתי אתך אני דקיימא באתגליא מזומנת למנדע אני כרסיה למה דלעילא אני דעבידנא נוקמין לדרי דרין ואני כליל דכר ונוקבא כחדא לבתר אתרשים בלחודוי דאזדמן למעבד דינא הנני מביא את המבול מים כיון דאמר מביא את המבול לא ידענא דאיהו מים אלא את המבול לאסגאה מלאך המות דאע"ג דמיא הוה מחבלא (לחבלא בהון מחבלא) (ד"א הוה) אזיל בעלמא לשיצאה באינון מיין אני יהו"ה הכי תנינן נאמן אנא לשלמא אגר טב לצדיקיא ולא תפרע מרשיעיא ובגין כך אבטח לון קרא לצדיקיא באני לשלמא אגר טב דלהון לעלמא דאתי ואגזים לרשיעיא לאתפרע מנייהו לעלמא דאתי באני:

תרגום: עוד פתח ואמר, "ואני הנני מביא את המבול מים", למה "הנני", כיון שאמר ואני. אלא אני, אנכי (הנני) הכל דבר אחד. בא וראה, בכל מקום אני נעשה גוף לנשמה ודאי שמקבלת ממה שלמעלה, ולכן נרמז באות הברית, שכתוב "אני הנה בריתי אתך", אני שקיים בגלוי מזומנת לדעת, אני כסא למה שלמעלה, אני שעושה נקמות לדורי דורות, ואני כולל זכר ונקבה כאחד. אחר כך נרשם לבדו, שהזדמן לעשות דין, "הנני מביא את המבול מים", כיון שאמר מביא את המבול, לא ידענו שהוא מים, אלא "את המבול" לרבות מלאך המות, שאף על גב שהיו מים (להשחית בהם), המשחית היה הולך בעולם להשמיד באותם המים. "אני ה'", כך שנינו, נאמן אני לשלם שכר טוב לצדיקים ולהיפרע מהרשעים, ולכן הבטיח להם הפסוק לצדיקים ב'אני', לשלם שכר טוב שלהם לעולם הבא, ואים לרשעים להיפרע מהם לעולם הבא ב'אני'.

וע"י זהר (ח"א דף פט ע"א): רבי יהודה אמר, בגין כך את ה' לא אתיהיב ליה עד דאתגזר, מאי טעמא, דאיהי ממש ברית אקרי, ועל דא כיון דעאל בברית כדן אתיהיבת ליה את ה"א, דכתיב אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברים תרגום: רבי יהודה אמר, לכן ה"א לא נתנה לו עד שנמול, ולמה, שהיא ממש נקראת ברית. ועל כן, כיון שנכנס בברית, אז נתנה לו האות ה"א, שכתוב "אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים ולא יקרא עוד שמך אברים וגו'".

^ח ע"י זהר (ח"א צג ע"ב): פתח אידך ואמר כתיב (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה וגו' הכי תאנא בזאת אני בוטח מהו בזאת דא את קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש ואתרמיזא לעילא ובגיני כך אתמר בזאת כמה דכתיב (בראשית ט יב) זאת אות הברית (שם יז י) זאת בריתי וכלא בחד דרגא ותאנא זה וזאת בחד דרגא אינון ולא מתפרשן ואי תימא אי הכי הא שאר בני עלמא הכי אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא אלא בגין דאחידא ביה ואתרמיזא ביה והיא כתרא דמלכותא.

שהשחיתו את הארץ ולכך אמר (להלן ט יב) זאת אות הברית אשר אני נותן, ימחץ וידיו תרפינה (איוב ה יח) והמשכיל יבין.

(ו יח) וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֵל הַתְּכָה אִתָּה וּבְנִיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשִּׁי בְנִיךָ

אִתְּךָ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – הברית מעולם היא, והמלה נגזרת מן בראשית ברא אלהים. והנה בריתי כמו ברייתי. והמלה כמו סמוכה, כי היא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו, יצוה שתקום ותהיה עם הצדיק. וכן ואני הנני מקים את בריתי אתכם (להלן ט ט) בריתי היתה אתנו" (מלאכי ב ה) והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: וכתב הרמב"ן ז"ל וע"ד האמת הברית מעולם היא, והמלה נגזרת מן בראשית ברא אלהים. והנה בריתי כמו ברייתי. והמלה כמו סמוכה, כי היא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו. וצוה שתקום ותהיה עם הצדיקים וכן (בראשית ט ט) ואני הנני מקים את בריתי אתכם, (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתנו, והמשכיל יבין עכ"ל. ובאורו, הברית שהיא נאצלת מעולם הוא הרחמים, וסמוכה לעולמים שהיא מנהג העולמים, תקום ותהיה עם

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: פתח אחר ואמר, כתוב "אם תחנה עלי מחנה וגו'". כך שנינו, "בזאת אני בוטח", מה זה "בזאת", זו אות הברית המזומנת תמיד אצל אדם, ונרמזה למעלה. ולכן נאמר "בזאת", כמו שכתוב "זאת אות הברית", "זאת בריתי", והכל בדרגה אחת. ושנינו, זה וזאת הם בדרגה אחת ולא נפרדים. ואם תאמר, אם כך, הרי שאר בני האדם כך, למה דוד בלבדו ולא אחר. אלא משום שהיא אחוזה בו ונרמזה בו, והיא כתר המלכות. וע"י עוד זהר (ח"ג קמו ע"א).

ע"י זהר (ח"א דף נו ע"א): תא חזי כד ברא קב"ה עלמא, עבד האי ברית וקיים עליה עלמא, מנלן דכתיב בראשית ברא שית דא ברית דעלמא קיימא עליה, שית, דמניה נגדין ונפקי ברכאן לעלמא, ועליה אתברי עלמא, ואדם עבר על האי ברית, ואעבר ליה מאתריה (ס"א מעמיה), האי ברית אתרמיזת באת יר"ד את זעירא עקרא ויסודא דעלמא.

תרגום: בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, עשה ברית זו והעמיד עליה את העולם. מנין לנו, שכתוב (בראשית) ברא שית, זו הברית שהעולם עומד עליה, שית שממנו שופעים ויוצאים ברכות לעולם, ועליה נברא העולם, ואדם עבר על הברית הזו והעבירה ממקומה (מעמו). ברית זו נרמזה באות יר"ד, אות קטנה עקר ויסוד העולם.

ע"י שער הגילגולים (הקדמה כ"ו) וכן בספר הגילגולים (הנדפס כעת מ"י בפ' מ"ג) כי כל מה שאירע ליוסף הצדיק בעוה"ז הנה כמו כן אירע למעלה ביוסף הצדיק העליון שהוא ספי' היסוד.

ע"י זהר (ח"ב קכח ע"ב): תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא (ותב לגביה) ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא גרים לאכפייא סטרא אחרא וגרים דיסתלק קודשא בריך הוא ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

תרגום: בא וראה כל מי שאוחז ביד הרשע (ושב אליו) ומשתדל בו לעזב דרך רעה הוא עולה בשלש עליות מה שלא עולה כך שום איש אחר גורם לכפות את הצד האחר גורם שמתעלה הקדוש ברוך הוא בכבודו וגורם להעמיד כל העולם בקיומו למעלה ולמטה ועל האיש הזה כתוב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

וע"י זהר (ח"א רנח ע"ב): בג"כ עבדין כהני שלמא בעלמא דלא יתוקד עלמא בשלהובי דמזבח וכדין חיים נחתין לעלמא הה"ד (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום מאי טעמא חיים בגין דהא עבד שלום וכהני עבדין שלום בקרבנא מאי קרבנא לבן ואדום חלב ודם חלב לקבל ההוא דרגא שופרא דכלא חלב הארץ מתרגמינן שופרא דארעא דם לקבל ההוא דרגא דאקרי נפש דכתיב (ירמיה נא יד) נשבע ה' (צבאות) בנפשו וב"נ כד קריב האי דמא כאילו מקריב נפשיה הה"ד (ויקרא יז יא) כי הדם הוא בנפש יכפר.

תרגום: לכן הכהנים עושים שלום בעולם, שלא ישרף העולם בשלהבות המזבח, ואז יורדים חיים לעולם. זהו שכתוב "בריתי היתה אתו החיים והשלום". למה "חיים", משום שהוא עושה שלום. וכהנים עושים שלום בקרבן. מהו הקרבן, לבן ואדום, חלב ודם. חלב כנגד אותה דרגה של יופי של הכל. חלב הארץ תרגומו יופי הארץ. ודם כנגד אותה הדרגה שנקראת נפש, שכתוב "נשבע ה' (צבאות) בנפשו". ובן אדם, כשמקריב דם זה, כאלו מקריב נפשו. זהו שכתוב "כי הדם הוא בנפש יכפר".

ע"י דברינו שם.

היינו מידת היסוד שהוא כלל הו"ק.

ע"י שמות לד ו ולכן נראה שצריכים לגרוס מנהיג. וע"י בהגר"א בספד"צ כ ע"ב ז"ל: דרגא דז"א שבו מנהיג העולם, והוא שמו של א"ס, ועל ידו מתגלה.

הצדיק יסוד עולם, ועם זה תקבל שפע ותשפיע למטה זהו שאמר אתכם.

(ז א) וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ בֵּא אִתָּהּ וְכָל בְּיֹתֶךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֶתְּךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר

הַזֶּה:

עי' רמב"ן: הודיעו השם כי במדת רחמים¹⁰ ימלט אותו ואת ביתו ויחיה מהם זרע לדורות וזה טעם לחיות זרע על פני כל הארץ (להלן פסוק ג) כי מתחלה אמר להחיות אתך (לעיל ו יט) ורמז לו עתה במדת רחמים על הקרבן להודיע אותו שישעה אל קרבנו ובזכות קרבנו יקיים העולם ולא יכרת עוד מפני מי המבול ועל כן מזכיר בו השם המיוחד¹¹ כי בכל ענין הקרבנות לא יזכיר אלהים כאשר אזכיר בהגיעי לשם בעזרת השם¹².

(ז ב) מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר

לֹא טְהוֹרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:

עי' ר' בחיי: היה מספיק שיקח שנים שנים לקיום המין אבל צוהו שיקח מהם שבעה לצורך קרבן והנה החשבון הזה מוכרח בסוד הקרבנות¹³ וכבר ידעת מחכמתו של בלעם שארז"ל (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמושה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם צוה לבלק ואמר (במדבר כג א) בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים ואמר עוד (שם ד) את שבעת המזבחות ערכתי.

(ז כב): כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בְּחַיָּה מֵתוֹ:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, מלת "כל" רמז למדת

"כל" אשר בה נתברך אאע"ה, והיא הספירה העשירית¹⁴, ומשם פורחות הנשמות. וזה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ עי' זהר (ח"א סז ע"א): ויאמר יהו"ה לנח בא אתה וכל ביתך (שם ז א) א"ר שמעון אמאי בכלהו (ד"א ל"ג אמר) אלהי"ם והכא יהו"ה מאי שנא הכא דאתמר יהו"ה שמא עלאה דרחמי אלא רזא איהו דאוליפנא לאו אורח ארעא לקבלא אתתא אושפיזא בהדה אלא ברשו דבעלה אוף הכי (נמי נח) נח בעא לאעלא בתיבותא לאתחברא בהדה ולאוו הוה (ליה) יאות עד דבעלה דתיבה יהב ליה רשו לאעלאה (בהדה) דכתיב בא אתה וכל ביתך אל התיבה ובגין כך אקרי הכא יהו"ה בעלה דתיבה וכדין עאל נח ואתחבר בהדה וכן אוליפנא דלית ליה רשו לאושפיזא למיעאל לביתא אלא ברשו בעלה מאריה דביתא הה"ד לבתר (שם ז) ויבא נח וגו':

תרגום: "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך". אמר רבי שמעון, למה בכולם (אמר) אלהים וכאן יי, מה שונה כאן שנאמר ה', השם העליון של הרחמים. אלא סוד הוא שלמדנו, אין דרך ארץ שתקבל אשה אורח עמה אלא ברשות בעלה. אף כך (גם נח) נח רצה להכנס לתיבה להתחבר עמה, ולא היה (לו) ראוי עד שבעל התיבה יתן לו רשות להיכנס (עמה), שכתוב "בא אתה וכל ביתך אל התיבה". ולכן נקרא כאן ה', הבעל של התיבה, ואז נכנס נח והתחבר עמה. וכן למדנו, שאין רשות לאורח להיכנס לבית אלא ברשות בעלה, בעל הבית, זהו שכתוב אחר כך "ויבא נח וגו'".

¹¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

¹² עי' ויקרא א ט.

¹³ עי' לקמן הערה לא. ועי' לקמן פרשת לך לך הערה ז ועי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז (זהר ח"ג רנו ע"ב) ולעיל הערה יא.

¹⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערות ז ח.

¹⁵ עי' זהר (ח"א יג ע"א): אבל נשמתא דישראל נפקא מגו גופא דהווא אילנא ומתמן פרחין נשמתין לגו האי ארץ גו מעהא לגו לגו ורזא (מלאכי ג יב) כי תהיו אתם ארץ חפץ ועל דא ישראל בן יקיר דהמו מעהא עליה ואקרון (ישעיהו מו ג) העמוסים מני בטן ולא מגדפין לבר.

תרגום: אבל נשמת ישראל [לאפוקי נשמת הגר] יוצאת מתוך הגוף של האילן ההוא, ומשם פורחות הנשמות לתוך הארץ הזו לתוך מעיה לפני ולפנים. והסוד "כי תהיו אתם ארץ חפץ". ועל זה ישראל בן יקיר שהמו מעיה עליו, ונקראים "העמוסים מני בטן" ולא מהכנפים החוצה.

שתקנו רבותינו ז"ל לומר ביום שבת נשמת כל חיבא, וזהו (שמות לא יז) כי בו שבת וינפשכ, והוא מעין הברכות: ויסוד החיים, וזהו (בראשית ב ג) ויברך אלהים את יום השביעי. ולכך אמר אשר נשמת רוח חיים באפיו, וכלל בזה כל האדם אשר בהם נשמת חיים, ושאר בעלי נפש התנועה גם כן שבהם רוח חיים, לא נשמת חיים. והודיענו בזה כלל כל בעלי חיים. ורמז המדה שהיא סבת חיי כל החיים. ויש התעוררות גדול בטעמו, כי הוא כפזר גדול אחד, ואין זולתו במקרא והבן זה.

(ז כג) וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמְחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשְׁאָר אִךְ נֹחַ וְאִשְׁרָתוֹ בַּתְּיָבָה:
 ע"י רמב"ן: וימחו מן הארץ – פירשו הכפל לומר כי נשכת זכרם שאין להם זרע ומה צורך לאמר כן אחר שמתו הכל אולי מפני העופות ומקצת השרץ לאמר שלא נשאר בהם ביצים בכל עין או תחת הארץ כי הכל נמוחו.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ"א ע"י זהר (ח"ג דף כט ע"א): ונפש דתלמיד חכם אתקריאת שבת מלכתא נפש יתירה דשבת ועונג דיליה נשמת חיים ורוח שכלי ואינון נשמה יתירה רוח יתירה על נשמה ורוחא ונפשא דאינון עבדין דשולטי בגופא דימין דחול נשמה יתירה נשמת כל חי כתר בראש צדיק דאיהו יום שבת. תרגום: ורוח נשמה של תלמיד חכם נקראת שבת המלכה, נפש יתרה של שבת, והעונג שלה נשמת חיים, ורוח שכלי, והם נשמה יתרה רוח יתרה על נשמה, ורוח ונפש שהם עבדים ששולטים בגוף של ימות החול, נשמה יתרה נשמת כל חי, כתר בראש צדיק, שהוא יום השבת.

כ"ב ע"י זהר (ח"ג קכב ע"ב): ובהאי קחו עמכם דברים ושובו אל יי' ובהאי דיהא בכון היראה והאהבה והתורה יתחזר יהו"ה דאיהו בינה תשובה ו' תשוב לגבי ה' דאיהו עובדא דבראשית ואיהי ל"ב אלהים וישתלים יהו"ה ובה יהא לנכון נייחא מכלא ובה שבת ונפש ובה יתכליל יהו"ו ובג"ד ויכלו שלימו דכלא בה אתברי כל עלמא ועלה קיימין שמיא וארעא וימא וכל בריין דאתברון דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם ואם היא אתרחקת מעלמא אפילו רגעא כלא אתחרב ואתבטל ולא הוי קיומא בעלמא האי ה' לא תיזיל מגופא ובה קיימא וכד היא תיזיל מיניה הוא סם המות תיתי ותשרי עליה דתתקרי טומאה נבלה פסולה מלאך המות חשך אפלה ושריא על גופא דב"נ ובההוא זמנא אתקרי ב"נ מת ורזא דמלה כי לא אחפוץ במות המת נאם יי' אלהים והשיבו וחיו.

תרגום: ובזה קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ובזה שתהיה בכם היראה והאהבה והתורה, יחזור יהו"ה שהוא בינה, תשובה, ו' תשוב לה', שהיא מעשה בראשית, והיא ל"ב אלהים וישתלם יהו"ה, ובה תהיה לכם מנוחה מהכל, ובה שבת ונפש, ובה יכלל יהו"ו. ומשום זה ויכלו, שלמות הכל, בה נברא כל העולם, ועליה עומדים שמים וארץ והים וכל הבריות שנבראו, שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", בה' בראם. ואם היא תתרחק מהעולם אפילו רגע, הכל יחרב ויתבטל, ולא תהיה עמידה לעולם. ה' זאת לא תלך מהגוף, ובו הוא עומד, וכשהיא תלך ממנו, הוא סם המות יבא וישרה עליו, שתקרא טמאה נבלה פסולה, מלאך המות חושך אפלה ושורה על גוף האיש, ובאותו זמן נקרא האדם מת, וסוד הדבר, כי לא אחפוץ במות המת נאם ה' אלהים והשיבו וחיו.

כ"ג ע"י זהר (ח"א ע"א): רבי שמעון אמר ואעשך לגוי גדול מסטרא דימינא ואברכך מסטרא דשמאלא ואגדלה שמך מסטרא דאמצעייתא והיה ברכה מסטרא דארעא דישראל הא הכא כרסייא דארבע סמכין דכלהו כלילן ביה באברהם מכאן ולהלאה ברכאן לאחריני דמתזני מהכא דכתיב (שם ג) ואברכה מברכך.

תרגום: רבי שמעון אמר, "ואעשך לגוי גדול" מצד הימין, "ואברכך" מצד השמאל, "ואגדלה שמך" מצד האמצע, "והיה ברכה" מצד של ארץ ישראל. הנה כאן כסא של ארבעה עמודים שכולם כלולים באברהם. מכאן והלאה ברכות לאחרים שנזונים מכאן, שכתוב "ואברכה מברכך".

כ"ד ע"י אד"ר (קל ע"ב) שבב' נקבי האף דא"א: מחד נוקבא חיינ ומחד נוקבא חיינ דחיינ.
 כ"ה ע"י תיקו"ז (דף ל ע"א): בההוא זמנא דיהון תריין שמהן כחדא אתערא ברתא דמלכא בשיר השירים ומשלי וקהלת דאינון שלשת אלפים משל תלת יודין דאינון תלת טפין דמוחא דנחתינ מן יי' (נ"א ו') ולאן אתמשכו לגבי צדיק דאיהו קשת ומה דהוה קטן אתעביד גדול ורזא דמלה שופר הולך פזר גדול

מתי יהא זריק חץ בדיוקנא דא
 תרגום: באותו זמן שהיו שתי שמות יחד מעורבב ביתו של מלך בשיר השירים ומשלי וקהלת שהם ג' אלפים משל שלש יודין שהם תלת טיפות של המוחין שיורדים מן יי' ולאן נמשכו לגבי צדיק שהוא קשת ומה שהיה קטן נעשה גדול וסוד הדבר שופר הולך פזר גדול מתי יהא זורק חץ בצורה זו

ויתכן שיהא שיעור הכתוב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה כי מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים נמחו מן הארץ לא נשאר רק נח ורבותינו דרשו (סנהדרין קח ע"א) וימח בעולם הזה וימחו מן הארץ מן העולם הבא עשו הארץ הנזכרת כאן ארץ החיים וכבר רמזתי סודה^י (לעיל א כו, ו יג).

ע"י ר' בחיי: זה כלל גדול לכל בעלי חיים שנמחו באותם המים הרותחין וימחו מן הארץ הם נמחו מן הארץ וכחותם מן השמים וכבר ידעת כי כל הכחות יש להם מנוי ופעולה בשפלים וכיון שנמחו מפעולת הארץ הרי שנתבטלה למעלה הכח והמנוי^י שלהם ואין הכוונה שיתבטלו במבול הכחות העליונים אלא שפסק השפע שלהם שלא השפיעו למטה גם לא קבלו שפע מלמעלה מן הקו האמצעי^י המשפיע לכל מושפע וכיון שפסקו כל היונקים שפע לא נשאר בזמן המבול בשום כח שבעולם שפע כי אם בקו האמצעי לבדו והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים כט י) ה' למבול ישבל וישב ה' מלך לעולם ומלת ישב במקום הזה כמו נשאר כלומר הוא לבדו וכמוהו (תהלים ט ח) וה' לעולם ישב וזהו מאמר רבותינו ז"ל (זבחים קיג ע"א) שלא היה המבול על ארץ ישראל כלומר שלא ירד הגשם עליה מן השמים והנה זה לכבוד הארץ ולמעלתה שלא נפתחו עליה ארבות השמים ולא נבקעו תחתיה מעינות תהום רבה כי היא קו האמצעי של מטה כנגד קו האמצעי של מעלה והבין זה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^י ע"י זהר (ח"א דף סט ע"א): תא חזי בההוא זמנא דזמין קב"ה לאחיאה מתייא כל אינון מתין דישתכחון לבר בשאר ארעין נוכראין קב"ה יברא לון (גופייהו) [נ"א] יוקים לון בגופייהו) כדקא חזי דהא גרמא חד דאשתאר ביה בבר נש תחות ארעא ההוא גרמא יתעביד כחמירא בעיסה ועליה יבני קב"ה כל גופא ולא יהיב לון קב"ה נשמתין אלא בארעא דישראל דכתיב (יחזקאל לז יב) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל דיתגלגלון תחות ארעא ולבתר מה כתיב (שם יד) ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו' דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין כל אינון בני עלמא.

בר אלין דאסתאבו וסאיבו ארעא באלין כתיב (בראשית ז כג) וימחו מן הארץ מן הארץ דייקא ואע"ג דאקשו ואפליגו קדמאי על דא וימחו כמה דאת אמר (תהלים סט כט) ימחו מספר חיים א"ל רבי שמעון ודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי דכתיב וימחו מן הארץ וכתיב (ישעיה ס כא) לעולם יירשו ארץ אבל יקומון בדין ועלייהו כתיב (דניאל יב ב) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם [ופלוגתא בהא אבל כלא כמה דאוקמוה חברייא]

תרגום: בא וראה, באותו הזמן שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיות המתים, כל אותם מתים שימצאו בחוץ בשאר ארצות נכריות, הקדוש ברוך הוא יברא להם גופיהם (יעמידם בגופם) כראוי, שהרי עצם אחת שנשארת באדם תחת הארץ, ואותה עצם תעשה כשאור שבעיסה, ועליה יבנה הקדוש ברוך הוא את כל הגוף. ולא יתן הקדוש ברוך הוא להם נשמות אלא בארץ ישראל, שכתוב "הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל", שיתגלגלו תחת הארץ. ואחר כך מה כתוב, "ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו'", שהרי בארץ ישראל יקבלו נשמות של כל אותם בני העולם.

פרט לאלו שנטמאו וטמאו את הארץ. באלה כתוב "וימחו מן הארץ", דוקא מן הארץ. ואף על גב שהקשו ונחלקו הראשונים על זה. "וימחו" כמו שנאמר "ימחו מספר חיים". אמר לו רבי שמעון, ודאי שאין להם חלק בעולם הבא, שכתוב "וימחו מן הארץ", וכתוב "לעולם יירשו ארץ". אבל יקומו בדין, ועליהם כתוב "ורבים מישיני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם". והמחלוקת בזה, אבל הכל כפי שבארוה החברים.

^כ ע"י (ב"ר פ"י ס"ו ו): בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ בהם הרופא מרפא את המכה ובהם הרוקח מרקח את המרקחת א"ר סימון אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל הה"ד (שם לח) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'.

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רכד.

^ל ע"י זהר (ח"ב רכז ע"ב): ועל דא ויהו"ה באתגלייא ולא שיצי כלא אלה"ם סתים ובעי לאסתמרא דהא כלא שיצי ועל דא אלה"ם בלחודוי הוה ורזא דא (תהלים כט י) יהו"ה למבול ישב מהו ישב אלמלא קרא כתיב לא יכלינן למימר ישב ישב בלחודוי דלא אתא עם דינא כתיב הכא ישב וכתיב התם (ויקרא יג מו) בדד ישב בלחודוי.

תרגום: ועל זה וה' בגלוי ולא השמיד הכל אלהים נסתר וצריך להשמר שהרי משמיד הכל ולכן אלהים לבדו היה וסוד זה ה' למבול ישב מה זה ישב אלמלא מקרא כתוב לא יכולים לומר ישב ישב לבדו שלא בא עם דין כתוב כאן ישב וכתוב שם (ויקרא יג) בדד ישב לבדו.

ח (כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת

בַּמִּזְבֵּחַ:

עי' ר' בחיי: כיון נח בקרבנותיו סדר הבנין ממטה למעלה, המזבח תחלה, ומשם לרחמים, זהו שאמר לה"א, ומן הרחמים מתעלה ומתיחס הכל במעלה העליונה שהוא עלת העולות יתברך ל"ב. וזהו שאמר ויעל עולות במזבח, עלת כתיב. וכן אמר הנביא (ישעיה ס ז) יעלו לרצון על מזבחי ובית תפארתי אפאר וכן במנוח לא מצינו בו שעשה מזבח והזכיר תחלה (שופטים יג כ) מעל המזבח ואח"כ השמימה ומשם אל המעלה העליונה שהיא עלה ואז חוזר השפע מעלה לרחמים ומן הרחמים למזבח הנקרא לב וממנו לעליונים ולתחתונים וזהו שאמר וירח ה' את ריח הניחח ל"ב כלומר המשיך המשכת השפע היורד מעלת העולות ואז

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ל"א עי' זהר (ח"א סט ע"ב): פתח ואמר ויבן נח מזבח ליהו"ה ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח (בראשית ח כ) ויבן נח מזבח דאקריב ביה אדם קדמא נח אמאי קריב עולה דהא עולה לא סלקא אלא בגין הרהורא דלבה (דרעותא) ונח במה חב אלא נח הרהר ואמר הא קב"ה גזר דינא על עלמא דיתחרב דילמא בגין דשיזיב לי כל זכותא פקע לי ולא ישתאר לי זכו בעלמא מיד ויבן נח מזבח ליהו"ה ההוא מזבח דאקריב ביה אדם הראשון הוה אי הכי אמאי ויבן אלא בגין דחייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה כיון דאתא נח כתיב ביה (שם) ויבן ויעל עולות עלת כתיב חדא כתיב (ויקרא א יג) עולה הוא אשה ריח ניחח ליהו"ה (לעולם עולה סלקא דכר אי) עולה סלקא דכר ולא סלקא נוקבא דכתיב (שם ג) זכר תמים יקרבינו אמאי כתיב אשה דהא אש בעי לאשתכחא תמן אלא אע"ג דעולה אתקריב דכר ולא תריה אתקריב נוקבא לא בעיא לאתפרשא מניה אלא בה אתקריב בגין לחברא דא בדא דסלקא נוקבא לגבי דכורא לאתחברא כחדא ואע"ג דאשה לשום אישים נח אצטריך ליה למקרב עולה דאיהו באתר דדכורא עבד ליה קב"ה לאתחברא ולאעלאה בתיבה ועל דא אקריב עולה עולה הוא אשה אש ה' דאתחבר (בה) שמאלא בנוקבא דהא (כל) נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא ודכורא מסטרא דימינא באתדבקותא דא בדא ובגין כך אקרי (עולה) נוקבא אשה אשה קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא לסלקא לה לעילא ולא תקשרא כחדא ובגין כך (ד"א כתיב) עולה הוא אשה קשירו דדכר ונוקבא דא בדא:

תרגום: פתח ואמר, "ויבן נח מזבח לה" ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח". "ויבן נח מזבח", זה הוא המזבח שהקריב בו אדם הראשון. למה נח הקריב עולה, שהרי עולה לא עולה אלא בשביל הרהור הלב הרצון, ונח במה חטא. אלא נח הרהר ואמר, הרי הקדוש ברוך הוא גזר דין על העולם שיחרב, אולי משום שמציל אותי פקעה כל זכותי ולא תשאר לי זכות בעולם, מיד "ויבן נח מזבח לה". וזה היה אותו מזבח שבו הקריב אדם הראשון. אם כך, אז למה "ויבן". אלא משום שרשעי העולם גרמו שלא עמד במקומו. כיון שבא נח, כתוב בו "ויבן". "ויעל עולות", כתוב עֹלֹת, אחד. כתוב "עולה הוא אשה ריח ניחח לה", (לעולם עולה עולה זכר, אם) "עולה" עולה זכר ולא עולה נקבה, שכתוב "זכר תמים יקרבינו". למה כתוב "אשה", שהרי אש צריכה להמצא שם. אלא אף על גב שעולה נקרבת זכר ולמקומה נקרבת, הנקבה לא צריכה להיפרד ממנו, אלא עמה נקרב, בשביל לחבר זה עם זה. שעולה הנקבה אל הזכר להתחבר כאחד. ואף על גב שאשה לשום אישים. נח היה צריך להקריב עולה, שהוא במקום של הזכר, ועשה אותו הקדוש ברוך הוא להתחבר ולהיכנס לתיבה, ועל זה הקריב עולה. עולה הוא אשה, אש ה', שהתחבר (עמה) השמאל, בנקבה, שהרי (כל) נקבה מצד השמאל באה, וזכר מצד הימין בהתדבקות זה בזה, ולכן נקראת (עולה) נקבה אשה. "אשה" קשר של האהבה שאוחד בה השמאל להעלותה למעלה ולהתקשר כאחד, ולכן כתוב "עולה הוא אשה", הקשר של זכר ונקבה זה עם זה. ועי' לקמן פרשת לך לך הערה ז ועי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז (זהר ח"ג רנו ע"ב) והערה יא. ולענין מזבח עי' לקמן לו.

ל"ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה סב.

ל"ב עי' זהר (ח"א ע ע"א): ויעל עולות עלת כתיב (חסר) חדא כתיב (ויקרא א יג) עולה הוא אשה ריח ניחח ליהו"ה (לעולם עולה סלקא דכר אי) [נייחא לה] עולה סלקא דכר ולא סלקא נוקבא דכתיב (שם ג) זכר תמים יקרבינו אמאי כתיב אשה דהא אש בעי לאשתכחא תמן אלא אע"ג דעולה [אתקריב] (ב) דכר ולא תריה אתקריב נוקבא לא בעיא לאתפרשא מניה אלא בה אתקריב בגין לחברא דא בדא דסלקא נוקבא לגבי דכורא לאתחברא כחדא ואע"ג דעולה אתקריב בגין לחברא דא בדא עולה דאיהו באתר דדכורא עבד ליה קב"ה לאתחברא ולאעלאה בתיבה ועל דא אקריב עולה עולה הוא אשה אש ה' דאתחבר (בה) שמאלא בנוקבא דהא (כל) נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא [נ"א] ודכורא מסטרא דימינא באתדבקותא [דאתדבק] דא בדא ובגין כך אקרי (עולה) נוקבא אשה אשה קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא לסלקא לה לעילא ולא תקשרא כחדא ובגין כך [כתיב] עולה הוא אשה קשירו [ד] דכר ונוקבא דא בדא.

וירח יהו"ה את ריח הניחח (בראשית ח כא) וכתיב אשה ריח ניחח (בראשית א ט) אשה הכי שמענא תננא ואשא מחוברין כחדא דהא לית תננא בלא אשא כמה דכתיב (שמות יט יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהו"ה באש תא חזי אש נפיק מלגיו ואיהו דק ואחיד במלה אחרא לבר דלאו

אמר אל לבו לא אוסיף כלומר לא אתן תוספת למדת הדין לקלל את האדמה בעבור האדם והבן זה.

(ט יב) ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדורת עולם:

ע"י רמב"ן: ואנחנו על כרחנו נאמין לדברי היונים שמלהט השמש באויר הלח יהיה הקשת בתולדה כי בכלי מים לפני השמש יראה כמראה הקשת וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין כן כי אמר את קשתי נתתי בענן ולא אמר אני נותן בענן כאשר אמר זאת אות הברית אשר אני נותן ומלת קשתי מורה שהיתה לו הקשת תחלה¹⁴ ולכן נפרש הכתוב הקשת אשר נתתי בענן מיום הבריאה תהיה מן היום הזה והלאה לאות ברית ביני וביניכם שכל זמן שאראנה אזכיר כי ברית שלום ביני וביניכם.

עיי"ש: אבל יש לרבותינו בפרשה הזאת סוד נעלם אמרו בבראשית רבה (פל"ה סי' ג) את קשתי נתתי בענן קשתי דבר שהוא מוקש לי אפשר כן אלא קשין דפריא והיה בענני ענן רבי יודן בשם ר' יהודה בר' סימון אומר משל לאחד שבידו סולת רותח ובקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו ושם עוד והיתה הקשת בענן וראייתה לזכור ברית עולם בין אלהים זו מדת הדין של מעלה¹⁵ ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ זו מדת הדין של מטה מדת הדין של מעלה קשה ומדת הדין של מטה רפה¹⁶ וכבר ידעת מאמרם (חגיגה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

איהו דק הכי ואתאחדן דא בדא וכדין תננא סלקא מאי טעמא בגין דאתאחיד אשא במלה דרגיש וסימניך חוטמא דנפיק ביה תננא מגו אשא ועל דא כתיב (דברים לג י) ישימו קטורה באפך בגין דאהדר אשא לאתריה וחוטמא (אתרגיש) [אתכניש] בההוא ריחא לגו לגו עד דאתאחיד כלא ותב לאתריה ואתקריב כלא לגו מחשבה ואתעביד רעותא חדא וכדין ריח ניחח דנח רוגזא ואתעביד ניחח דהא תננא אתכניש ועייל וקמיט באשא ואשא אחיד בתננא ועיילי תרווייהו לגו לגו עד דנח רוגזא וכד אתאחיד (אחיד) כלא דא בדא ונח רוגזא כדין הוא ניחח וקשירו חד ואתקרי ניחח אשא דרוחא חדוותא דכלא כחדא נהירו דבוצינין נהירו דאנפין ובגין כך כתיב וירח יהוה את ריח הניחח כמאן דארח וכניש כלא לגו אתריה.

תרגום: "ויעל עולות", כתוב עלת, אחד. כתוב "עולה הוא אשה ריח ניחוח לה", (לעולם עולה עולה זכר, אם) "עולה" עולה זכר ולא עולה נקבה, שכתוב "זכר תמים יקריבנו". למה כתוב "אשה", שהרי אש צריכה להמצא שם. אלא אף על גב שעולה נקרבת זכר ולמקומה נקרבת, הנקבה לא צריכה להיפרד ממנו, אלא עמה נקרב, בשביל לחבר זה עם זה. שעולה הנקבה אל הזכר להתחבר כאחד. ואף על גב שאשה לשום אישים. נח היה צריך להקריב עולה, שהוא במקום של הזכר, ועשה אותו הקדוש ברוך הוא להתחבר ולהיכנס לתיבה, ועל זה הקריב עולה. עולה הוא אשה, אש ה', שהתחבר (עמה) השמאל בנקבה, שהרי (כל) נקבה מצד השמאל באה, וזכר מצד הימין בהתדבקות זה בזה, ולכן נקראת (עולה) נקבה אשה. "אשה" קשר של האהבה שאוחז בה השמאל להעלותה למעלה ולהתקשר כאחד, ולכן כתוב "עולה הוא אשה", הקשר של זכר ונקבה זה עם זה.

"וירח ה' את ריח הניחוח", וכתוב "אשה ריח ניחוח". "אשה", כך שמענו, עשן ואש מחוברים כאחד, שהרי אין עשן בלא אש, כמו שכתוב "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש". בא וראה, אש יוצאת מבפנים והוא דק, ואוחז בדבר אחד בחוץ שאינו דק כך, ונאחזים זה בזה, ואז עולה העשן. ולמה, משום שהאש אוחזת בדבר המתפעל ממנו, וסימן לדבר, החוטם שיוצא בו עשן מתוך אש. ועל זה כתוב "ישימו קטורה באפך", משום שחוזרת האש למקומה. והחוטם (מתפעל) נאסף באותו ריח לפני ולפנים, עד שנאחז הכל וחוזר למקומו, ונקרב הכל לתוך המחשבה ונעשה רצון אחד. ואז "ריח ניחוח", שניח הרוגז ונעשה נחת. שהרי העשן נאסף ונכנס ומתקמט באש, והאש אוחזת בעשן, ונכנסים שניהם לפני ולפנים עד שנח הרוגז. וכשהכל נאחזים (אוחז) זה בזה ונח הרוגז, אז הוא מנוחה וקשר אחד ונקראת נחת. נחת הרוח, שמחת הכל כאחד, הארת הנרות, הארת הפנים. ולכן כתוב "וירח ה' את ריח הניחוח", כמי שמריח ומכניס הכל למקומו.

¹⁴ ע"י לקמן הערה לז

¹⁵ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

¹⁶ ע"י לעיל פרשת בראשית הערות קו וקצט.

ע"י זהר (ח"א קפ ע"א): תא חזי וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לז א) מאי מגורי אביו כמה דאת אמר (ירמיה ו כה) מגור מסביב דכל יומי הוה דחיל והוה בדחילו וישב יעקב בארץ מגורי אביו רבי אלעזר אמר דאתקשר ויתב בהווא אתר דאתאחיד בחשך ארץ מגורי אביו דייקא בארץ כנען אתקשר אתרא באתריה מגורי אביו דא דינא קשיא בארץ מגורי אביו כמה דאתמר ההוא דינא רפיא

מז ע"א) במסתכל בקשת כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם. ואם זכית להבין דבריהם תדע כי פירוש הכתוב כן את קשתי שהיא מדת הדין הנתונה בענן בעת הדין תהיה לאות ברית ל'.
 ⚡

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ⚡

דאיהי ארץ דאתאחיד מן דינא קשיא וביה אתישב יעקב ואתאחיד ביה (וההיא ארץ איהי אספקלריא דלא נהרא).

תרגום: בא וראה, "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", מה זה "מגורי אביו", כמו שנאמר "מגור מסביב", שכל ימיו היה פוחד והיה בפחד. "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". רבי אלעזר אמר, שהתקשר וישב באותו מקום שנאחז בחושך. "ארץ מגורי אביו" דוקא, בארץ כנען נקשר המקום למקומו. "מגורי אביו", זה הדין הקשה. "בארץ מגורי אביו", כמו שנאמר אותו הדין הרפה, שהיא הארץ שנאחזה מן הדין הקשה, ובו התיישב יעקב ונאחז בו (ואותה ארץ היא האספקלריה שאינה מאירה). ע"י ספר הפליאה (עמוד קנב): מזבח הזהב הרמוזה לגבורה בעבור שהוא דין קשה ומזבח הנחושת הרמוזה לעשירית שהוא מלכות הוא דין רפה שאינו כ"כ קשה כמו הזהב שאין נחושת אדום כמו הזהב.

ע"י זהר (ח"א עא ע"ב): ויאמר אלהים לנח וגו' זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו' את קשתי נתתי בענן (בראשית ט יב - יג) נתתי מקדמת דנא רבי שמעון פתח (יחזקאל א כה) וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא מה כתיב לעילא ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתן אליו ארבע חיוון וברבן עלאין קדישין דההוא רקיע מתתקנא עלייהו וכלהו גדפיהו (ד"א ל"ג פרישן) מתחבראן דא בדא לחפייא גופייהו ובשעתא דאינון פרשי גדפיהו אשתמע קל גדפין דכלהו דאמרי שירתא הה"ד (שם כד) כקול שדי דלא אשתכין לעלמין כמה דכתיב (תהלים ל יג) למען יזמרך כבוד ולא ידום ומאי אמרי (שם צח ב) הודיע יהו"ה ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו קול המולה כקול מחנה כקול משרייתא קדישא כד מתחברן כל חילין אליו עילאין לעילא ומאי אמרי קדוש קדוש יהו"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו ג) אהדרו לדרום אמרו קדוש אהדרו לצפון אמרו קדוש אהדרו למזרח אמרו קדוש אהדרו למערב אמרו ברוך והאי רקיע קאים על רישיהון ובכל אתר דאיהי אזלא אסחרו אנפין לההיא סטרא דאתכלילו אנפין ביה אסחרו אנפין לארבע זויין וכלהו מסתחרן לתתא ברבועא דיליה אתגליפת בארבע אנפין אנפי אריה אנפי נשרא אנפי שור אנפי אדם גליף בכלהו אדם אנפי ארי"ה אדם אנפי נש"ר אדם אנפי שו"ר כלהו כלילן ביה ובגין כך כתיב (יחזקאל א י) ודמות פניהם פני אדם והאי רקיע דאתרבע כלהו גוונין כלילן ביה ארבע גוונין אתחזיין ביה גליפין בארבע ארבע גליפין רשימין טהירין עלאין ותתאין כד מתפרשאן גוונין דאינון ארבע סלקין תריסר גוון ירוק גוון סומק גוון חוור גוון ספיר דאתכלילו מכל גוונין הה"ד (יחזקאל א כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהו"ה חיזו דגוונין דכלא ובגין כך את קשתי נתתי בענן.

תרגום: ויאמר אלהים לנח וגו' זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו' את קשתי נתתי בענן. "נתתי" מקודם לכן. רבי שמעון פתח, "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא". מה כתוב למעלה, "ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתן", אלו ארבע חיות גדולות עליונות קדושות שאותו הרקיע מתוקן עליהם. וכל הכנפים (נפרדות) מתחברות זו בזו לכסות את גופם. ובשעה שהם פורשים כנפיהם, נשמע קול הכנפים של כולם שאומרים שירה. זהו שכתוב "כקול שדי", שלא שוקט לעולמים, כמו שנאמר "למען יזמרך כבוד ולא ידום". ומה אומרים, "הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו". "קול המולה כקול מחנה", כקול מחנה קדוש כשמתחברות כל הצבאות העליונים למעלה, ומה אומרים, "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו". חוזרים לדרום, אומרים קדוש, חוזרים לצפון, אומרים קדוש, חוזרים למזרח, אומרים קדוש, חוזרים למערב, אומרים ברוך. והרקיע הזה עומד על ראשיהם, ובכל מקום שהיא הולכת, מסובבים פנים לאותו צד שנכללים הפנים בו, מסובב פניו לארבעה רוחות, וכולם מסובבים למטה. ברבוע שלו נחקקת בארבע פנים, פני אריה, פני נשר, פני שור, פני אדם, חקוק בכולם אדם. פני ארי"ה אדם, פני נש"ר אדם, פני שו"ר אדם. כולם כלולים בו. ולכן כתוב "ודמות פניהם פני אדם". והרקיע הזה שהתרבע [שנחלק לארבע], כל הצבעים כלולים בו, ארבעה צבעים נראים בו חקוקים בארבע ארבע, בארבעה חקוקים רשומים אורות עליונים ותחתונים, כשנפרדים הצבעים של אותם ארבע, עולים שנים עשר. צבע ירוק, צבע אדום, צבע לבן, צבע ספיר שנכללו מכל הצבעים. זהו שכתוב "כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'", המראה של כל הצבעים, ולכן "את קשתי נתתי בענן". [הענן כאן היא מידת המלכות המכונה כבוד ה', ע"י זהר (ח"א יח ע"א ע"א הובא לקמן וכן ח"א כה ע"א וסז ע"א)].

ע"י זהר (ח"ג רל ע"ב): קשת סימן תקיעה שברים תרועה ואינון סימן מרכבה דאבהן תקיעה דאברהם שברים דיצחק תרועה דיעקב דאתמר ביה ותרועת מלך בו וגו' גוונין אתחזיין ביה חוורו סומק וירוק ומסטרא דגבורה אתקרי קשת גבורים חתים ומסטרא דימינא כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כד אתחזי ביום הגשם אחזי רחמי וכד אתחזי בלא מטרא אחזי דינא מעורב בין מטרא ושמשא אחזי דינא רחמי כליל והאי איהו ש מן שדי תלת ענפי אבהן דאינון יהו"ה אלהי"נו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יהו"ה תלת שמהן לקבל תלת ענפי אבהן ובהון י"ד אתון בחושבן ד"י מן שדי ולבוש דשדי מטטרון דהכי סליק בחושבן שדי.

תרגום: קש"ת, סימן תקיעה שברים תרועה, והם סימן המרכבה של האבות, תקיעה של אברהם, שברים של יצחק, תרועה של יעקב, שנאמר בו "ותרועת מלך בו", ושלשה צבעים נראים בו, לבן אדום וירוק, ומצד הגבורה נקרא "קשת גיבורים חתים", ומצד הימין "כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם", כאשר נראה ביום הגשם מראה רחמים, וכאשר נראה בלי מטר מראה דין מעורב בין גשם ושמש, מראה דין ורחמים כלולים, וזוהי ש' משדי, שלשה ענפי האבות שהם יהו"ה אלהינו יהו"ה, שלשה שמות כנגד שלשה ענפי האבות, ובהם י"ד אותיות בחשבון אותיות ד"י משדי, ומלבוש של שדי הוא מטטרון, שכך עולה בחשבון שדי.

ע' זהר (ח"א יח ע"א): כמראה הקשת זה חי עלמין וזהו (בראשית ט יג) את קשתי נתתי בענן דא מלכות נתתי מן יומא דאתברי עלמא ביומא דעיבא דאתחזי קשת מראה דמות כבוד יהו"ה (יחזקאל א כח) אתער שמאלא לאתתקפא נפקת רחל ותקש בלדתה מיכאל בסטרא דא רפאל בסטרא דא גבריא"ל בסטרא דא ואינון דאתחזין בהווא דמות חוור וסומק וירוק כן מראה הנגה סביב נהירו דאתכסייא בגלגולא דחיזו דעינא הוא מראה דמות כבוד יהו"ה גוונין דאתיחדא יחודא תתאה לפום יחודא דאתיחד יחודא דלעילא יהו"ה אלהינו יהו"ה גוונין סתימין דלא אתחזין ואתקשרן אל מקום אחד יחודא חדא בעלאה גוונין בקשת לתתא לאתיחדא בהו חוור סומק וירוק כגוונין סתימין ואינון יחודא אחרא רזא ושמו אחד בשכמלו יחודא דלתתא יחודא עלאה (דברים ו ד) שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אחד דא לקביל דא

תרגום: "כמראה הקשת" זה חי העולמים, וזהו "את קשתי נתתי בענן", זו מלכות, נתתי מיום שנברא העולם. ביום מעונן, כשנראית הקשת מראה דמות כבוד ה', מתעורר השמאל להתגבר. יוצאת רחל ותקש בלדתה. מיכאל בצד זה, רפאל בצד זה, גבריא"ל בצד זה. והם הצבעים שנראים באותה דמות, לבן ואדום וירוק. "כן מראה הנגה סביב", האור שהתכסה בגלגול מראה העין, הוא מראה דמות כבוד ה'. הצבעים שהתייחדו היחוד התחתון הם לפי היחוד שהתייחד יחוד עליון. "ה' אלהינו ה'". צבעים סתומים שלא נראים ומתקשרים אל מקום אחד. יחוד אחד בעליון, הצבעים בקשת למטה להתייחד בהם, לבן אדום וירוק, כמו צבעים סתומים, והם יחוד אחר, סוד ושמו אחד. "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", היחוד שלמטה. יחוד עליון "שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אחד". זה כנגד זה.

ע' רע"מ (ח"ג רטו ע"א): אבל רבי יהודה אמר מאן דחמי קשת בגוונוי נהירין צריך לברכא ברוך זוכר הברית ובגלותא דלאו איהו נהיר בגוונוי כדקא יאות ולא עוד אלא דלזמנן נהיר זעיר וזמנן לא נהיר כלל זמנן אתחזי בשלימו וזמנן לאו דקשת קא רמיז גוונוי לזכוון דכהנים לויים וישראלים כד אינון שפירין דנהיר קשת בגוונוי דאינון תלת.

קום אנת רבי יוסי הגלילי ואימא דהא מלין שפירין קאמרת בחבורה קדמאה דקשת לא אתיא אלא לאגנא על עלמא למלכא דבכל זמנא דבריה חב ומלכא חזי למטרוניתא סליק רוגזא דבריה דכתיב וראיתיה לזכור ברית עולם וע"ד לא אתחזי קשת אלא לאגנא על עלמא ולא אתגליא אלא בלבוש יקר דמלכו ובשעתא דאית צדיק בארעא איהו ברית למיקם ברית וכי בגלותא קב"ה אתרחק ממטרוניתא ואיך מטרוניתא אתלבשת לבושי מלכותא בגלותא לא אבל בגלותא לבושה דקדרות ואיהו אמרת אל תראוני שאני שחרחרת אלא ודאי ההוא קשת דאתגלייא בגלותא לאו איהו אלא מטטרון דאתקרי שדי ואיהו עבדו זקן ביתו דשליט בכל דיליה (בגלותא) ובנוי אתקריאו עבדים דקב"ה ובני מטרוניתא בנים ובגין דא אם כבנים אם כעבדים ובזמנא דאתחבר בי מקדשא אוקמוה דעבדים חפו ראשם ונתדלדלו אנשי מעשה ודאי אנשי מעשה ודאי אתקריאו על שם מטרוניתא דאתמר עלה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה אבל אי אית צדיק דזכווי עובדוי לאנהרא בהון מטרוניתא ולמשפט מנה לבושי קדרותא דפשטין ולקשטא לה בלבושין דגוונין נהירין דרזין דאורייתא מה כתיב ביה וראיתיה לזכור ברית עולם וראיתיה ברזין נהירין דאורייתא דאור ר"ז אתקרי הה"ד כי נר מצוה ותורה אור ובאלין רזין אתמר וראיתיה ובהווא זמנא סליק מניה רוגזא דבריה וחמת המלך שככה

תרגום: אבל רבי יהודה אמר, מי שרואה קשת בצבעים מאירים צריך לברך "ברוך זוכר הברית", ובגלות שאינה מאירה בגווניה כראוי, ולא עוד אלא שלפעמים מאירה מעט ולפעמים לא מאירה בכלל, לפעמים נראית בשלמות ולפעמים לא, שקשת רומזת גווניה לזכויות הכהנים לויים וישראלים כשהם יפים, שהקשת מאירה בגווניה שהם שלשה.

קום אתה רבי יוסי הגלילי ואמור, שהרי דברים יפים אמרת בחבור הראשון, שקשת לא באה אלא להגן על העולם. [משל] למלך שבכל זמן שבנו חוטא, והמלך רואה את המלכה מסתלק רוגז בנו, שכתוב "וראיתיה לזכור ברית עולם", ולכן לא נראית קשת אלא להגן על העולם, ולא נגלית אלא בלבוש נכבד של מלכות. ובשעה שיש צדיק בארץ הוא הברית להעמיד ברית. וכי בגלות התרחק הקדוש ברוך הוא מהמלכה, ואיך המלכה התלבשה לבושי מלכות בגלות, לא, אבל בגלות לבושה של קדרות, והיא אומרת "אל תראוני שאני שחרחרת", אלא ודאי אותה קשת שנגלית בגלות אינה אלא מטטרון שנקרא שדי, והוא "עבדו זקן ביתו ששולט בכל אשר לו", (בגלות) ובנוי נקראים עבדי

(ט יג): אֵת קִשְׁתִּי נָתַתִּי בְּעֵנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה את קשתו מלשון קושי ודין, והוא מדת הדין אמר שתהיה לאות ברית. והאות הוזה המילה, ולא אמר הכתוב את הקשת נתתי בענן, אלא את קשתו, כדי שתהיה הקשת נחתמת באות יו"ד בסוף"ה, וזהו שאמר "בענן", כלומר הידוע, כי אין הענן הזה מן העננים המריקים גשמים, שהרי הקשת נראה הרבה פעמים ושמים בטורה, אבל הוא ענן הכבוד, אשר עליו אמר הכתוב (שמות מז י) והנה כבוד ה' נראה בענן"ל. וזהו שאמר ונראתה הקשת בענן, כלומר ונראתה מדת הדין בענן. ולפי שאמר הכתוב (יחזקאל א כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן"ב ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב, הוא מראה דמות כבוד ה', דרשו ז"ל (חגיגה מז ע"א) כל המסתכל בקשת עיניו כהות"א, ותעיר מחשבותיך אל

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הקדוש ברוך הוא, ובני המלכה בנים, ומשום זה "אם כבנים אם כעבדים". וכשחבר בית המקדש, פרשוה שעבדים חפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה, ודאי אנשי מעשה נקראו על שם המלכה, שנאמר עליה "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה". אבל אם יש צדיק שזכותו ומעשיו להאיר בהם את המלכה, ולהפשיט ממנה לבושי קדרות הפשוטים, ולקשט אותה בלבושים של צבעים מאירים של סודות התורה. מה כתוב בו "וראיתיה לזכור ברית עולם" וראיתיה בסודות מאירים של התורה, שאו"ר נקרא ר"ז, זהו שכתוב "כי נר מצוה ותורה אור", ובסודות הללו נאמר "וראיתיה". ובאותו זמן מסתלקת ממנו רוגז בנו, "וחמת המלך שככה"

קיום העולם התלוי בברית יש ב' בחי' א' בזכות, וא' שלא בזכות, ושלא בזכות היא חסרון. ועי' זר"ח (י ע"ד): אמרו עליו על ר' שמעון, שלא נראה קשת בימיו. דהא הוא סימנא בעלמא הוה. תרגום: אמרו עליו על רבי שמעון שלא נראה הקשת בימיו שהרי הוא היה הסימן בעולם. היינו שבזכות ר"ש היה תיקון כל הזמן בזכותו, ולא הצטרכו לזכות הקשת החיצוני. עי' תיקוני זהר (כט ע"ב): י' דמילה דאיהי מלכות עשיראה לעשר ספירן (ודא איהו את קשתי נתתי בענן (בראשית ט יג) דאיהו ברית).

תרגום: י' של מילה שהיא מלכות, העשירית לעשר ספירות (וזוהו "את קשתי נתתי בענן" שהוא הברית).

ע"י עבודת הקודש ח"ד פכ"ח: כל הדברים המשמשים ומנהיגים התחתונים מתלבשים, ואחר שמושם נשללים ממלבושם. והסוד עוד הדבר המורה על ענין זה פניו של משה ע"ה, כי נטלו זהרם מזיו אור של מעלה, סוד אספקלריא שאינה מאירה. ואין שמושם אצל בני אדם כי אם במלבוש הוא המסוה לדוגמת מקום אצילות האור ההוא, ובשמושם אצל העליונים נשללים ממלבושם, דכתיב ובבא משה אל אהל מועד וגומר. והנה הכבוד העליון אינו נראה אל התחתונים כי אם במלבוש והוא ענן הכבוד שהכבוד מסתתר בו ומתכסה בו והוא סוד והנה כבוד יי' נראה בענן.

ע"י לעיל הערה לז.
 עי' בתיקו"ז (דף לה ע"א): שאל ר' אלעזר לר' שמעון ואמר לו אבא ואמאי אסור לאסתכלא בקשת, אמר ליה רבי שמעון ברי, בגין אינון קליפין דמתלבשין ביה ודאינון ביה, דאינון רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב, ודא איהו דחזא יחזקאל ע"ה, דאמר וראו ונהנה רוח סערה כו' וברי כל זמנא דאלין קליפין לא מתעברין מקשת לא יהא קשת בגונוני נהירין, וסימנא דא יהא בידך עד דתחזי קשתא בגונוני נהירין לא תצפה לרגלי דמשיחא, ומיד דיהא נהיר בגונוני נהירין מיד וראיתיה לזכור ברית עולם, ומיד אתגלייא ההוא דאתמר ביה כו', לקיימא ביה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות כו'.

תרגום: אמר רבי אלעזר, אבא, ולמה אסור להסתכל בקשת, אמר לו רבי שמעון: בני בגלל אותם הקלפות שמתלבשים בו ושהם בו שהם "רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב" וזהו שראה יחזקאל עליו השלום שאמר "והנה רוח סערה וכו'" ובני, כל זמן שהקלפות הללו לא עוברים מן הקשת לא תהיה הקשת בגוניה מאירים, וסימן זה יהיה בידך, עד שתראה קשת בגוניה מאירים, אל תצפה לרגלי המשיח. ומיד שתהיה מאירה בגוונים מאירים - מיד "וראיתיה לזכור ברית עולם" ומיד מתגלה אותו שנאמר בו "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך לקיים בו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

[וכן הוא בזוה"ק (פרשת נח דף עב ע"ב) וע' עוד בתיקון ל"ז (פו ע"ב) ובסוף תיקון נ"ח (קח ע"א) בכל הענין שם].

ועי' דע"ה ח"ב דרוש ד ענף כב סימן א, וזה תמצית לשונו: כי הקשת הוא כינוי ליסוד, והקשת הניתן בענן הוא היסוד של היסוד במלכות, ואז מאיר המלכות באותן ג' הגוונים. אמנם כ"ז הוא רק בעת הזכות והרצון, אבל כשהדבר הוא להיפך רחמ"ל, אזי סובבת הערלה את היסוד. והנה יש בערלה ג' קליפין זה על זה כגלדי בצלים, והקשת מתלבשת באלין תלת קליפין ואתחזייה בהון ומתהפכין בו ג' הגוונים הנ"ל, הרי הם חוור סומק ירוק, וכולם המה מצד הרע.

המאמר הנמצא במדרש רז"ל (ב"ר פל"ה סי' ג) בכתוב הזה את קשתי נתתי בענן וזה מאמרם קשתי דבר שהוא מוקש לי אפשר כן אלא קשין דפיריא.

ותן לבך להבין זה והסתכל בחתימת הפרשה שהזכיר פעם שנית זאת את הברית ונתיחד לנח מאמר בזה כי למעלה הודיע אותו ואת בניו ענין הקשת על פשוטו וכאן נלה לו לברו הענין על דרך הסוד וזהו ויאמר אלהים אל נח זאת את הברית.

(ט יד) ויהי בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן:

ע"י רמב"ן: שלא יאר ה' פניו אליה מחטאות יושביה ונראתה מדת הדין שלי בענן ואזכור את הברית בזכר הרחמים ואחמול על הטף אשר בארץ והנה האות הזו והברית הוא אות המילה והברית שבה"ב ולשון המקראות נאות מאד לענין והנה פירשו בין אלהים מדת הדין של מעלה שהיא הגבורה^מ ואשר על הארץ מדת הדין של מטה שהיא מדה נוחה מנהגת הארץ עם הרחמים כי לא אמר אשר בארץ רק אשר על הארץ וכבר רמזתי (לעיל ו יג) סודם בשם הארץ ורש"י כתב בין מדת הדין של מעלה ובניכם אבל רבותינו לא לכך נתכוונו.

(יא ב) ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם:

ע"י רמב"ן: אבל היודע פירוש שם יבין כוונתם ממה שאמרו ונעשה לנו שם – וידע כמה השיעור שיזמו במגדל לעשותו ויבין כל הענין כי השבו מחשבה רעה והעונש שבא עליהם להפרידם בלשונות ובארצות מדה כנגד מדה כי היו קוצצים בנטיעות^מ והנה הטאם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מב} ועי' זהר (ח"א ע"ב): מאי קשתי כמה דאתמר ביוסף דכתיב (בראשית מט כד) ותשב באיתן קשתו בגין דיוסף צדיק אקרי ובגין כך קשתו דא ברית דקשת דאתכליל בצדיק דברית דא בדא אתאחיד ובגין דנח הוה צדיק קיימא דיליה קשת ויפוזו (בראשית מט כד) מאי ויפוזו אנהירו בחמידו דכלא כמה דאת אמר (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים אתנהירו בנהירו עלאה כד נטר ברית ובגין כך אקרי יוסף הצדיק על דא אקרי הקשת ברית כליל דא בדא זהרא יקרא עלאה חזו דכל חזו חזו טמירין (נ"א טמירא) גוונין טמירין גוונין דלא אתגליין ולית רשו לאסתכלא בעינא בקשת כד אתחזי בעלמא דלא יתחזי קלנא בשכינתא וכן גוונין דקשת הוא חזו סוסטיפא קטירא כחזו יקרא עלאה דלא לאסתכלא וכיון דארעא חמאת להאי קשת קיימא קדישא אתקיימת בקיומא ועל דא (בראשית ט יג) והיתה לאות ברית בין אלהים וגו' האי דאמרן דאלין תלת גוונין וחד דאתכליל בינייהו כלהו רזא חדא ובגו עננא סלקא לאתחזאה וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר (יחזקאל א כה) האי היא אבן שתיה דאיהי נקודה חדא דכל עלמא וקיימא עלה קדש הקדשים ומאי היא כרסייא קדישא עלאה דאיהי ממנא על אלין ארבע דמות כסא בארבע סמכין ודא הוא תורה שבע"פ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה דא הוא תורה שבכתב מכאן דתורה שבכתב ישוון יתה על תורה שבעל פה בגין דהאי כרסיא לדא כמראה אדם דאיהו דיוקנא דיעקב דאיהו יתיב עלה.

תרגום: מה זה "קשתי", כמו שנאמר ביוסף, שכתוב "ותשב באיתן קשתו", משום שיוסף נקרא צדיק, ולכן קשתו, זו ברית של הקשת שנכללת בצדיק, שהברית נאחז זה עם זה. ומשום שנח היה צדיק הברית שלו קשת. "ויפוזו". מה זה "ויפוזו". האירו בחמדת הכל, כמו שנאמר "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים". הוארו באור עליון כששמר הברית. ולכן נקרא יוסף הצדיק. ועל זה הקשת נקראת ברית, נכלל זה בזה. זהר נכבד עליון המראה של כל המראות, מראה כמראה טמונים (טמון) הצבעים הטמונים, הצבעים שלא התגלו. ואין רשות להסתכל בעין בקשת כשנראית בעולם, שלא יתראה קלון בשכינה. וכן צבעי הקשת הוא מראה מוצק קשור כמראה כבוד העליון שלא להסתכל [בו]. וכיון שהארץ ראתה את הקשת הזו, ברית קדושה, התקיימה בקיום, ועל זה "והיתה לאות ברית בין אלהים וגו'". זה שאמרנו שאלו שלשת הצבעים ואחד שנכלל ביניהם כולם סוד אחד, ובתוך הענן עולה להראות. "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר", זוהי אבן השתיה שהיא נקודה אחת של כל העולם ועומד עליה קודש הקדשים, ומהי, הכסא הקדוש העליון שממונה על ארבעה אלה, דמות כסא בארבעה עמודים, וזוהי תורה שבעל פה. "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה", זוהי תורה שבכתב. מכאן שתורה שבכתב ישימו אותה על תורה שבעל פה, משום שזה כסא לזה. "כמראה אדם", שהוא הדמות של יעקב שהוא יושב עליה.

ע"י לעיל הערה מא.

^{מב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

^{מד} ע"י תיקון קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיעון, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר.

דומה לחטא אביהם¹⁶ ושמא בשביל זה דרשו (ב"ר פל"ח סי' ט) אשר בנו בני האדם – אמר רבי ברכיה מה בני המריא בני גמליא אלא בנוי דאדם קדמאה וכו' והסתכל כי בכל ענין המבול הזכיר אלהים ובכל ענין הפלגה הזכיר השם המיוחד¹⁷ כי המבול בעבור השחתת הארץ והפלגה בעבור שקצצו בנטיעות והנם ענושים בשמו הגדול¹⁸ וזה טעם הירידה וכן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

ועי' זהר (ח"א רסב ע"א): ות"ח ישראל כד עבדו עגלא ואפרישו ברכאן מהאי הר חרב דאפרישו מניה וא"ו וקצצו בנטיעות באינון נטיעין מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. ההוא עדי עלאה תפלין דרישא ודרעי דשוויין ביד כהה אעדיאו מנהון. עי' אריכות בלש"ו הקד"ש שער ז' פרק ו' אות ד' וה'.

ובתמצית להבין ההבדל בין כופר בעיקר למקצץ בנטיעות היא כך וזה תמצית דברי הלש"ו אות ד': מידת המלכות היא גילוי ית' בכל המציאות והנהגת עולמות ב"ע. דהיינו על ידי יחוד המאציל א"ס (עי' ט' ספירות דאצילות) במלכות. וזוהי מהותו הפנימית של האמונה, ההשכלה שהנהגה העליונה יש לה שייכות וייחוד עם התחתונים, וכלול בזה גם החיוב המעשי של האדם בכל התורה כולה. אמנם זה גופא אינו תכלית הבריאה, התכלית האמיתית היא שלבסוף הכל יהיה כלול בא"ס (כלומר שאין התכלית שנחיה חיים ארציים לאור האמונה אלא שנחיה את הידוע ע"פ אמונה עצמה וכפי שיהיה לע"ל). לכן מי שמשמש במלכות לצורכו, דהיינו שעושה פעולה לשם המלכות בלבד לקשרה למטה ללא כוונת יחוד למעלה (כ"ש כאשר כוונתו ח"ו להפרידה בזדון לבו מהספירות העליונות) כמו שהיה בדור הפלגה וכעין זה הוא בקבלה מעשית (כלומר לשנות את הבריאה התחתונה על ידי הניצול של כללי ההנהגה הקיימים וכאילו מודיע בזה שאין השי"ת מתייחד עם עולמו ורק הניח הנהגות אלו הפקר לכל דורש), שהוא מקצץ בנטיעות (שכן מראה שאין שורש הא"ס מיוחד במלכותו ויש כאן נטיעה המנותקת משרשה).

ואם אינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על אף שמאמין שהוא המציא הכל יש מאין, רק חושב ששילק השגחתו מהתחתונים, והכל נעשה כיום בטבע ובמקרה או מכח זולתו ח"ו, הוא קרוי כופר בעיקר (שכן לשיטתו אין מלכות ה' בארץ ח"ו וכאילו אומר שיש ט' דאצילות ואין להם מלכות להתייחד עמה). ונקרא כך, מכיוון שרק דרך המלכות יש לנו חיבור לא"ס.

וזה תמצית אות ה': והנה דור הפלגה הפליגו בעוון זה, שכן המה עשו בכוונה ובמרד בכדי שיתקיים הפגם לדורות עולם. ומהות חטאם, שהם רצו בקיומו התמידי של הסט"א, וידעו שהסט"א אינו יכול להיות קיים אלא מכח הארת מלכות דאצילות, לכן רצו לבנות מגדל עם כוונות מיוחדות לענין זה, להמשיך באופן תמידי את עיקר השפע מהמלכות דאצילות ובכך חשבו להשליט את הז"ן דסט"א על כל העולם. ועל אף שמצד א' כוונתם היתה טובה יותר מכוונת עובדי ע"ז, שכן הם כוונו להמשיך את עיקר השפע מהמלכות דאצילות והבינו שאין לסט"א מעצמו מאומה, אבל זה גופא חסרונם, שכל עי"ז מרחיקים את עצמם מהיכל ה', וכל מחשבתם בסט"א, ואילו אנשי דור הפלגה באו ליכנס בהיכל המלך על מנת לכבשו. דבר זה לא נתפרש בתורה מכיוון ש"כבוד אלקים הסתר דבר", כי מה שהם כוונו לבטל הוא עיקר הכוונה בקריאת שמע דהיינו ליחד את המלכות דאצילות (שם אדנ"י והשם אלקים המתפשט בב"ע) בז"א דאצילות. והוא עניין הכתוב בהם שאמרו "ונעשה לנו שם", שהם רצו להפריד את השם, הרי הוא המלכות, ממקורו - הרי הוא ז"א ולהפכו להיות "לנו", ובכך לקצץ בנטיעות.

אמנם מש"כ שרצו לקחת את השם אלקים דקדושה לעצמם, וליטול את המלכות דאצילות להשתמש בכחותיה כחפצם, זה היה על ידי השפעת שמות ושימוש בשמות הקדושים, והיה על ידי קבלה מעשית. וכל זה טמון בכח במלכות דאצילות ובשמות אלקים ואדנ"י אשר בה, היוצאים ומסתעפים משם הו"ה. (וגם היום המשתמש בשמות לצורכו הוא מעין חטא דור הפלגה).

¹⁶ עי' תיקו"ז (ק"ט ע"א): דבזמנא דחב אדם והוה מקצץ בנטיעות כביכול כאלו אעקר חיוון ומלאכים ושרפים ואופנים מאתריהון ולא הוה מאן דמקבל צלותין דאתמר בהון כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר מאי יגיד דבר בצלותין וזכוון דישראל.

תרגום: שבזמן שאדם חוטא והוא מקצץ בנטיעות כביכול, כאילו עוקר חיות ומלאכים ושרפים ואופנים ממקומם, ואין מי שיקבל תפילותיו שנאמר בהם כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר מהו יגיד דבר בתפילות וזכויות של ישראל.

¹⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

¹⁸ עי' זהר ח"ב קה ע"א: ומה תעשה לשמך הגדול שמא גדול דא בנינא קדמאה שמא קדמאה אלה"ם.

עי' זו"ח (ג ע"ב): דא"ר יהושע, מאי דכתיב אני ה' הוא שמי. מלמד שהוא ושמך אחד הוא. א"ר אבהו, הכל נתן, אבל שמו הגדול לא נתן, ולא אוזיף לאחרון [מלוה לאחרים], דכתיב אני ה', לבדי, מלמד דשם זה לא נתן לשום נברא.

ועי' מ"מ זהר ח"ב קה ע"א: פי' בינה שנק' שם הגדול כמ"ש ומה תעשה לשמך הגדול (עי' מבו"ש ש"ג ח"ב פ"ו) ואנו מתפללים שיתגדל שמיה רבא שהיא בינה הנק' שם הגדול דהיינו שע"י הגלות נסתלקו נה"י דבינה מז"א ולעתיד יחזרו ויתחבר מי עם אלה שהם נה"י דאימא בז"א ואזי השם שלם.

במדת סדום^מ והמשכיל יבין.

(יא ד): ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה ונעשה לנו שם היה חטאם חטא אביהם הראשון^מ שקצין בנטיעותי כן האנשים האלה קצצו בנטיעות והפרידו הפרי מן האילן זהו שאמר ונעשה לנו שם כלשון הכתוב בדור אנוש שהיו עובדי ע"ז שהזכיר בו שם שנאמר (בראשית ד כו) אז הוחל לקרא בשם ה' והוחל מלשון חלול ה' וכן הזכיר בכאן וזה החלם לעשות כי המעשה ההוא היה חלול השם או נאמר כי אז הוחל והחלם מלשון התחלה ואין להוציאם ממשומו והענין בשניהם כי היו עושים התחלה מן הסוף וזהו הקצוץ ע"כ הזכיר לשון וזה החלם לעשות כלומר עושים התחלה מן הסוף הנקרא זה"ל ונקרא שם כי כן אמרו ונעשה לנו שם היא המדה האחרונה ולא היו מאמינים למעלה ממנה והיו בזה מקצצים בנטיעות מפני זה נאמר עליהם ויהי בנסעם מקדם ודרשו רז"ל (ב"ר פל"ח סי' ז) הסיעו עצמם מקדמונו של עולם.

וכדי לבאר כי החטא הזה שלחם הוא חטאו של אדם הראשון ע"כ אמר אשר בנו בני האדם ואמרו במדרש (ב"ר פל"ח סי' יב) בני האדם מה בני חמריא בני גמליא אלא בניו דאדם קדמאה רמוז לנו כי הם בני דומים לאביהם הראשון בחטא הזה.

ומזה לא תמצא בפרשה זו שזכיר שם אלהים כשם שהזכיר בפרשת המבול כי דור המבול כפרו במדה אחרונה ולכן נשתתו מן הארץ התחתונה וכן מן העליונה בהרחקתם ועם זה היו נמחים מן העוה"ז והבא.

והנה זה מדה כנגד מדה חטאו באלהים^י ונשתתה להם הארץ שהיא מאלהים אבל דור הפלגה כפרו בשם המיוחד^י ולכך הענישם בשמו הגדול^י והראה להם כחו וזהו לשון וירד הרי שכל אחד נענש במה שחטא בו והיה ענשם מדה כנגד מדה כשם שהפרידו הם מה שהיה מחובר ומיוחד כן השי"ת הפריד חבורם והפיץ אותה על פני כל הארץ ועוד כי חשבו מחשבה רעה מתוך חכמה שבהם בשיעור קומת המגדל ידוע אצלם בהיותם מחזיקים בכבוד האיקונים וכופרים בשלטון וכל זה היה בבבל וכבר ידעת כי כשחרב בית קדשנו ותפארתנו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' אד"ר (קלז ע"ב): כתיב (בראשית יט) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וכתוב (שם יג) לפני שחת יי' את סדום ואת עמורה וכתוב (שם יט) ויי' המטיר על סדום ועל עמורה אלא הכי תאנא לא דיין לרשעים וכו' אלא דמהפכי מ"ר למ"ה והיאך מהפכי והא כתיב (מלאכי ג) אני יי' לא שניתי אלא בכל זמנא דעתיק דעתיק רישא חוורא (אתגלייא) רעוא דרעוין אתגליין רחמין רברבין אשתכחו בכלא ובשעתא דלא אתגלייא כל זיינין (ס"א דינין) דזעיר אפינן זמינין וכביכול רחמי עביד דינא ההוא עתיקא דכלא.

תרגום: נאמר "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וגו'" ונאמר "לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה", ונאמר "וה' המטיר על סדום ועל עמורה"? אלא כן למדנו: לא דיין לרשעים וכו' אלא שמהפכים את מידת הרחמים למדת הדין. ואיך מהפכים? הרי נאמר "אני ה' לא שניתי"? אלא בכל עת שעתיק של העתיקין, ראש הלבן (מתגלה), הרצון של כל הרצונות מתגלה, רחמים גדולים נמצאים בכל. ובשעה שאינו מתגלה, כל כלי זיינים (דינים) של ז"א מוכנים. וכביכול מהרחמים עושה דין אותו עתיקא של הכל.

^{מט} עי' לעיל הערה מה.

^נ עי' לעיל הערה מד.

^{סא} עי' זהר (ח"ב לז ע"ב): אלא הכי תנינן האי כתרא דאקרי זא"ת אתקרי אש"ה כמה דאת אמר (בראשית ב כג) לזאת יקרא אשה אמאי משום כי מאיש לקחה זאת מאן הוא איש ההוא דאקרי זה ודא הוא איש דכר כמה דאת אמר (שמות לב א) כי זה משה האיש הזה ואקרי איש זה וזה איש וזאת אתנסיבת מזה דאקרי זכר.

תרגום: אלא כך שנינו הכתר הזה שנקרא זא"ת נקרא אש"ה כמו שנאמר לזאת יקרא אשה למה משום "כי מאיש לוקחה זאת" מי הוא איש אותו שנקרא "זה" וזהו איש זכר כמו שנאמר כי זה משה האיש האיש הזה ונקרא איש זה וזה איש וזאת נלקחה מזה שנקרא זכר.

^כ עי' זהר (ח"א טו ע"ב) שאלהים היא מידת המלכות.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ג עי' לעיל הערה מז.

וכלי הקדש גלו שם גם שם עשה נבוכדנצר צלם הזהב הנקרא בל וז"ש (ירמיה נא מא) ופקדתי על בל בבבל וז"ש (דניאל ג א) אקימה בבקעת דורא במדינת בבל, היא הבקעה שבבאן שהזכיר וימצאו בקעה וכל זה בקוע ביחוד וקצין בנטיעות והקב"ה ישמרנו משגיאות ילמדנו וידריכנו באמתו.

(יא ט) על כן קרא שמה ככל כי שם כלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ:

ע"י ר' בחיי: דע כי כל מקום שתמצא זכרון השם המיוחד רשום בתיבות למפרעיה הוא מורה על מדת הדין וזה אחד מן המקומות ובמקומות רבים בתורה באו כזה ויש בכל אחד טעם גדול נאמר לענין מוכרח ומוצרך כי איננו מקרה אבל נעשה בכונה ובהשגחה גמורה בהניעי אל כ"א ואחד אעוררך עליו ואשכילך ענינו ונתיבו ומפני שהזכיר בפרשה וירא ה' ויאמר ה' שהיא מדת רחמים נרמז לנו בכאן כי מדת הדין היתה מתוחה כנגדם להפיצם על פני כל הארץ אבל היא כלולה ברחמים מפני שהיו אגודה אחת אוהבים זה לזה הוא שכתוב שפה אחת ודברים אחדים וע"כ הפיצם ולא אבדם לגמרי כדור המבול ומה שנענשו בכלבול שפה זה היה מדה כנגד מדה כי הם חטאו בדבור שאמרו הבה נבנה לנו עיר וע"כ לקו בכח המדבר שלהם בכלבול הלשון ועד עכשיו היתה כל הארץ שפה אחת וכל העולם היו מדברים בלשון הקדש שהוא הלשון שנברא בו העולם ועכשיו שחטאו בלשונם בלבב הלשוניות ומתולדות בני נח שהיו ע' איש נפרדו הגוים ויצאו מהם ע' אומות איש ללשונו כבר ידעת כי ע' שרים למעלה מנהיגים ע' אותו למטה וכל אחד ואחד מן השרים יסוד לאומתו וללשונו והנה השרים האלה היו חלק האומות לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וכשם שהוא אלהי השמים ואלהי האלהים עליון על כולם כן לשוננו עליון על כל הלשוניות וע"כ חלקנו צורנו ויסודנו שהוא יסוד לשון הקדש הוא אלהי ישראל.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יה ע"י תיקון"ז יא ע"ב, הוה"י כד נוקבין שלטין על דכורין דינא אחזי בעלמא ומיתה ועוני. תרגום: הוה"י, כשהנקבות שולטות על הזכרים, הדין נראה בעולם, ומיתה ועוני. ע"י עוד בדברי רבינו פרשת במדבר (א נא).

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

פרשת לך לך

(יב ג) וְאַבְרָהָם מְבָרְכֵיךָ וּמְקַלְלֵיךָ אָאֵר וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשַׁפְּחֹת הָאָדָמָה:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ונברכו בך הברכה מלמעלה, מדתו של אברהם תחלת המדות, ולזה רמזו במה שדרשו ונברכו בך שתהא ברכתם עוברת בך. והענין שהוא תחלה לקבל הברכה וממנו תתפשט הברכה בכל העולם וזהו ענין שכתוב (תהלים קיז א-ב) שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו הסודו וזה מבואר.

(יב ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְצוֹ עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהִכְנַעְנִי אִזְ בְּאַרְצוֹ:
עי' ר' בחיי: וידוע מדרך הקבלה גם חכמי המחקר מסכימים בזה כי הדבר הדבק נקרא על שם הנדבק בו גם הנדבק נקרא ע"ש הדבק וכן מצינו שכחן של ישראל נקרא ישראל וזהו שכתוב (תהלים כד ו) מבקשי פניך יעקב סלה כן דרשו רז"ל (ב"ר פע"ד סי"א) יאמר נא ישראל סבא מכאן כי הדבק נקרא על שם הדבר הנדבק והנדבק על שם הדבק ועם זה יתברר לך כמה ענינים שבתורה ואין לך לתמוה אם נקרא המלאך או הנביא בשם המיוחד או מקום המקדש ג"כ והוא מה שדרשו רז"ל (ב"ר פע"ב סי' ח) שנקרא שמו של משיח ה' שנא' (ירמיה כג ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וכן ירושלים שכתוב בה (יחזקאל מח לד) ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שְׁמָה אלא שְׁמָה וכן המלאכים שנקראים תמיד בשם המיוחד.

(יב ז): וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה'
הַנְּרָאָה אֵלָיו:

עי' רמב"ן: כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה אבל נאמר לו לך לך מארצך בחלום הלילה או ברוח הקדש ויתכן שירמזו הנראה אליו על סוד הקרבן והמשכיל יבין.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' זהר (ח"א פז ע"ב): תא חזי כגוונא דא כד אשתכחו זכאין בעלמא אתעררו ברכאן לעלמין כלהו כיון דאתא אברהם אתער ברכאן לעלמא דכתיב (בראשית יב ב) ואברכך והיה ברכה מאי והיה ברכה רמז דישתכחו בגיניה ברכאן לעילא ולתתא דכתיב (שם ג) ונברכו בך וגו' וכתיב (שם) ואברכה מברכך אתא יצחק אודע לכלא דאית דין ואית דין לעילא לאתפרעא מרשיעא ואיהו אתער דינא בעלמא בגין דידחלוך ליה לקב"ה כל בני עלמא אתא יעקב ואתער רחמי בעלמא ואשלים מהימנותא בעלמא כדקא חזי.

תרגום: בא וראה, כדוגמא זו כשנמצאים צדיקים בעולם, ברכות מתעוררות לכל העולמות. כיון שבא אברהם, התעוררו ברכות לעולם, שכתוב "ואברכך. והיה ברכה". מה זה "והיה ברכה", רמז שימצאו בגללו ברכות למעלה ולמטה, שכתוב "ונברכו בך וגו'", וכתוב "ואברכה מברכך". בא יצחק והודיע לכל שיש דין ויש דין למעלה להיפרע מן הרשעים, והוא עורר את הדין בעולם כדי שכל בני העולם יראו מהקדוש ברוך הוא. בא יעקב ועורר רחמים בעולם, והשלים את האמונה בעולם כראוי.

^ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^ג ז"ל: ר' יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים היה אומר. הה"ד (תהלים קכד) לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים היה אומר (שם

כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא.

^ד עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^ו עי' ספר הפליאה (עמוד קנח): נקראת בת זוג בעבור שהיא בת זוג לת"ת. וגם נקראת ארון כי השם הנכבד הוא מתייחד בתוך הארון וזהו ארון העדות. ארון היא כ"י העדות הוא היסוד. עי' לקמן פרשת ויחי הערה מד.

^ז עי' זהר (ח"א דף עט ע"ב): בספרא דרבי ייסא סבא כתיב הכא ויעבור אברם בארץ וכתוב התם (שם לג יט) אני אעביר כל טובי והוא רמז לקדושה דארעא דאתי מאתר עלאה כדקא חזי (בראשית יב ו) עד מקום שכם עד אלון מורה מסטרא דא (דלתתא) לסטרא דא כדקא חזי והכנעני אז בארץ הא אתמר דעד כדן שלטא חויה בישא דאתלטיא ואייתי לווטין על עלמא דכתיב (שם ט כד) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו וכתוב (שם ג יג) ארור אתה מכל הבהמה וגו' ותמן אתקריב אברהם לגבי קב"ה מה כתיב (שם יב ז) וירא יהוה אל אברם הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

(יב ח): ויעתק משם ההרה מקדמך לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדמך ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה':

ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה יתכן לפרש ויעתק משם ההרה כי אברם העתיק במחשבות שכלו ההר כלומר המדה העשירית הנקראת הר אשר הר המוריה מכון כנגדה^ה והוא שתמצא במשה (שמות כד טו) ויעל משה אל ההר וכבר ידעת שתרגומו לטורא והוא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עמיקא ולשלטא (דשלטא) על ארעא ובגין כך וירא מה דהוה מתכסי מניה וכדין ויבן שם מזבח ליהו"ה (בראשית יב ז) הנראה אליו כיון דאמר ליהו"ה מהו הנראה אליו אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא דשלטא על ארעא ועאל ביה ואתקיים ביה.

ויעתק משם ההרה (בראשית יב ח) מתמן ידע הר ה' וכלהו דרגין דנטיעין בהאי אתר ויט אהלה בה"א כתיב פריש פרישו וקביל מלכו שמיא בכלהו דרגין דאחידן ביה וכדין ידע (דקב"ה שליט) [קב"ה דשליט] על כלא וכדין בנה מזבח ותרין מדבחון הוו בגין דהכא אתגלי ליה דהא קב"ה שליט על כלא וידע חכמה עלאה מה דלא הוה ידע מקדמת דנא ובנה תרין מדבחון חד לדרגא דאתגליא וחד לדרגא דאתכסיא.

תא חזי דהכי הוה בקדמיתא כתיב (שם ז) ויבן שם מזבח לה' והנראה אליו וגו' ולבתר כתיב ויבן שם מזבח לה' סתם ולא כתיב הנראה אליו וכלא רזא דחכמתא איהו וכדין אתעטר אברהם מדרגא לדרגא עד דסליק לדרגיה הה"ד (שם ט) ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה דא דרום דהוא חולקיה דאברהם הלוח ונסוע דרגא בתר דרגא עד דסליק לדרום ותמן אתקשר כדקא יאות וסליק לדרגיה דדרום כיון דאתעטר אברהם בדרגוי בארעא קדישא (דעאל בארעא) [ועאל בדרגא] קדישא כדין מה כתיב (שם י) ויהי רעב בארץ דלא הוה ידעי ידיעה לקרבא לגבי דקב"ה.

תרגום: בספרו של רבי ייסא הזקן, כתוב כאן "ויעבור אברם בארץ", וכתוב שם "אני אעביר כל טובי", והוא רמז לקדושת הארץ שבאה ממקום עליון כראוי. "עד מקום שכם עד אלון מורה", מצד זה (ל"ג שלמטה) לצד זה כראוי. "והכנעני אז בארץ", הרי נתבאר שעד כעת שולט הנחש הרע שהתקלל והביא קללות על העולם, שכתוב "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכתוב "ארור אתה מכל הבהמה וגו'", ושם התקרב אברהם לקדוש ברוך הוא. מה כתוב, "וירא ה' אל אברם", כאן התגלה לו מה שלא היה יודע אותו הכח העמוק ששולט על הארץ, ולכן "וירא", מה שהיה מכוסה ממנו. ואז "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו". כיון שאמר "לה", מה זה "הנראה אליו". אלא כאן התגלתה לו אותה הדרגה ששולטת על הארץ, ונכנס בה והתקיים בה.

"ויעתק משם ההרה", משם ידע הר ה' וכל הדרגות הנטועות במקום הזה. "ויט אהלה", כתוב בה"א, פרש פרישה וקביל מלכות שמים בכל הדרגות שאחוזות בו, ואז ידע שהקדוש ברוך הוא שולט על הכל, ואז בנה מזבח. ושני מזבחות היו, משום שכאן התגלה לו שהרי הקדוש ברוך הוא שולט על הכל, וידע החכמה העליונה מה שלא היה יודע מלפני כן. ובנה שני מזבחות, אחד לדרגה הגלויה ואחד לדרגה הנסתרת.

בא וראה שכך היה, בראשונה כתוב "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו וגו'", ואחר כך כתוב "ויבן שם מזבח לה' סתם, ולא כתוב הנראה אליו, והכל הוא סוד של חכמה. ואז התעטר אברהם מדרגה לדרגה עד שעלה לדרגתו, זה שכתוב "ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה", זה דרום, שהוא חלקו של אברהם. הלוח ונסוע דרגה אחר דרגה עד שעלה לדרום ושם נקשר כראוי, ועלה לדרגתו של הדרום. כיון שאברהם התעטר בדרגתו בארץ הקדושה ונכנס (בארץ) לדרגה הקדושה, אז מה כתוב, "ויהי רעב בארץ", שלא היו יודעים ידיעה להתקרב אל הקדוש ברוך הוא.

ולענין קרבן, ע"י ספר הבהיר אות קט: ואמאי אקרי קרבן, אלא מפני שמקרב הצורות הכחות הקדושות כדכתיב (יחזקאל ל"ז ז) וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, ואמר לריח ניחוח, ואין ריח אלא באף, ואין נשימה שהיא הריח אלא באף, ואין ניחוח אלא ירידה דכתיב (ויקרא ט' כ"ב) וירד ומתגרמינן ונחית, והרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב ע"י הקרבן, והיינו דאקרי קרבן. וע"י לעיל הערות רמז (זהר ח"ג רנו ע"ב) ויא.

^ה ע"י זהר (ח"ב קצה ע"ב): ואינון נשמתין דצדיקייא אזלין ושטן לעילא ופתחין לון פתחין וסלקין לון לגו ההוא אתר דאקרי הר יהו"ה כגוונא דרזא דהר הבית לתתא ומתמן עאלין לגו ההוא אתר דאקרי מקום קדשו דתמן אתחזיין כל נשמתין לקמי מאריהון כגוונא דא ההוא אתר דאתחזון ישראל קמי קודשא בריך הוא אתר דאקרי עזרת ישראל בשעתא דנשמתין קיימין תמן כדין חדוה דמאריהון לאתתקנא בהו אתר דאקרי קדש הקדשים ותמן רשימין כל עובדיהון וזכוון דלהון

תרגום: ואותן נשמות הצדיקים הולכות ומשוטטות למעלה ופותחים להם פתחים ומעלים אותן לתוך אותו מקום שנקרא הר ה' כמו הסוד של הר הבית למטה ומשם נכנסים לתוך אותו מקום שנקרא מקום קדשו ששם נראות כל הנשמות לפני אדונם כמו כן אותו מקום שנראו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא המקום שנקרא עזרת ישראל בשעה שהנשמות עומדות שם אזי שמחת רבונם היא לתקן בהם המקום שנקרא קדש הקדשים ושם רושמים את כל מעשיהם וזכויותיהם.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

מה שאמר (שם יט ג) ומשה עלה אל האלהים.

והנה העתקה זו לא להפריד ולקצץ ח"ו רק ליחד ולחבר הכל כאחד כי העלה אל ההר ההוא והעתיק אותו אל מקום אצילותו ומוצאותיו כי מוצאותיו מקדם" וע"כ סמך לו מקדם ואח"כ אמר לבית אל היא החכמה" והיא בי"ת של בראשית", ועליה נשתבח משה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא". והוא שאמר הנביא ע"ה (מיכה ד ב) לכו ונעלה אל הר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ט עי' זהר (ח"ב דף עח ע"ב): ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהו"ה מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים לאתרא דפרישן גדפוי דשכינתא כמה דאת אמר (שם יח י) ויט שמים וירד וגו'. תרגום: ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים למקום שפרושות כנפי השכינה כמו שנאמר ויט שמים וירד וגו'. השם המיוחד היא שם הו"ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד, ושם אלקים היא כינוי למידת המלכות עי' זהר (ח"א טו ע"ב).

י עי' פרשת נח הערה מד.

יא עי' תיקר"ז (צט ע"ב): פתח רבי שמעון ואמר ויטע ה' אלהים"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע ה' אלהים"ם גן דא שכינתא בעדן דא אימא עלאה מקדם אבא עלאה וישם שם את האדם אשר יצר דא עמודא דאמצעיתא.

תרגום: פתח רבי שמעון ואמר ויטע יהו"ה אלהים"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע יהו"ה אלהים"ם גן זו השכינה בעדן זו האם העליונה מקדם האב העליון וישם שם את האדם אשר יצר זה העמוד האמצעי.

עי' זהר (ח"א עד ע"א): תא חזי ויהי כל הארץ שפה אחת וגו' (בראשית יא א) לבתר מה כתיב (בראשית יא ב) ויהי בנסעם מקדם מההוא קדמאה דעלמא וימצאו בקעה בארץ שנער דהא מתמן מתפרשן לכל אינון סטרין ואיהו ריש מלכו לאתבדרא ואי תימא הא כתיב (שם ב י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד ודאי הכי הוא דכיון דנטלי מתמן הוי פרודא וכד אינון כנישין תמן לינקאה לא הוי פרודא וכד נטלין הוי פרודא דכתיב ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה כמה דאתמר ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים דהא כדן עלמא ביסודא ועקרא ושרשא חדא ומהימנותא חדא ביה בקב"ה מה כתיב ויהי בנסעם מקדם מקדמאה עקרא דעלמא מהימנותא דכלא וימצאו בקעה מציאה אשכחו ונפקו בה מתחות מהימנותא עלאה (וימצאו) תא חזי נמרוד מה כתיב ביה (שם י י) ותהי ראשית ממלכתו בבל דהא מתמן נטל לאתאחדא ברשו אחרא והכא וימצאו בקעה בארץ שנער מתמן נטלו בלבייהו לאפקא מרשותא עלאה לרשו אחרא.

תרגום: בא וראה, "ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'", מה כתוב אחר כך, "ויהי בנסעם מקדם" מאותו קדמון של העולם, "וימצאו בקעה בארץ שנער", שהרי משם נפרדים לכל אותם הצדדים, והוא ראש המלכות להתפזר. ואם תאמר, הנה כתוב "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד", ודאי שככה זה. שכיון שנוסעים משם יש פרוד, וכאשר הם מתכנסים שם לינוק אין פירוד. כשנוסעים יש פרוד, שכתוב "ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה" כמו שנתבאר. "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים", שאז הרי העולם ביסוד ועיקר, ושורש אחד ואמונה אחת בקדוש ברוך הוא. מה כתוב "ויהי בנסעם מקדם", מהראשון עיקר העולם אמונת הכל. "וימצאו בקעה", מציאה מצאו ויצאו בה מתחת האמונה העליונה (וימצאו). בא וראה, מה כתוב בנמרוד, "ותהי ראשית ממלכתו בבל", שהרי משם נסע להאחז ברשות אחרת, וכאן, "וימצאו בקעה בארץ שנער", משם נסעו בלבם לצאת מרשות העליונה לרשות אחרת.

יב עי' לעיל פרשת בראשית הערה שמג שבית א"ל היא מלכות. ומלכות נקראת חכמה תתאה (זהר (ח"א רכג ע"ב).

יג עי' לעיל א א שזה מידת החכמה.

יד עי' זהר (ח"ב כא ע"ב): רבי אבא אמר האי דמשה אית לאסתכלא ביה בחכמתא עלאה על מה כתיב כי מן המים משיתיהו מאן דאתמשך מן מיא (דינא עלאה) לא דחיל מנורא דתניא אמר רבי יהודה מאתר דאתגזר משה לא אתגזר בר נש אחרא אמר רבי יוחנן בעשרה דרגין אשתכלל דכתיב (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ולא נאמן ביתי זכאה חולקיה דבר נש דמריה אסהיד כדן עלוי אמר רב דימי והא כתיב (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמר רבי יהושע בן לוי בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם אמר ליה ודאי שפיר קאמרת אשתיק כד אתא רבי שמעון בר יוחאי אתו שאילו קמיה האי מלה.

תרגום: רבי אבא אמר זה של משה יש להסתכל בו בחכמה עליונה על מה כתוב כי מן המים משיתיהו מי שנמשך מן המים (דין עליון) לא פוחד מאש ששנינו אמר רבי יהודה ממקום שנגזר משה לא נגזר איש אחר אמר רבי יוחנן בעשר דרגות נתקן שכתוב בכל ביתי נאמן הוא ולא נאמן ביתי אשרי חלקו של האיש שאדונו מעיד עליו כך. אמר רב דימי והרי כתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמר רבי יהושע בן לוי בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומיהו בלעם אמר לו ודאי יפה אמרת שתק כשבא רבי שמעון בן יוחאי באו ושאלו לפניו דבר זה. עי' לעיל פרשת בראשית הערה כא. ועי' לקמן פרשת ויצא הערה סו.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

ה' ואל בית אלהי יעקב כי בית אלהי יעקב מכוון כנגד הר ה', ואח"כ אמר ויש אהלה הוא אהל הבינה^{טו} ועל כן נחתמה המלה באות ה"א^{טז} היא הה"א הראשונה שבשם שמכחה נבראו שמים וארץ והוא המלך שבנה פלטרין ע"י אדריכל^{טז} והאדריכל הוא הה"א של בהבראם והיא ה"א האחרונה שבשם^{טז}. ויש להתבונן בתוספת שני ההי"ן שבמלת ההרה גם בלשון ויעתק שהוא לשון יוצא לרמוז על שבארתי ויתכן עוד שהיה ויעתק מלשון עתיק יומי^{טז} והבן זה.

ויקרא בשם ה' על דרך הפשט לשון הכרזה ופרסום כענין שכתוב (משלי כו) יקרא איש חסדו (תהלים קטז יז) ובשם ה' אקרא (בראשית מא מג) ויקראו לפניו אברך וענינו שהיה מפרסם אלהותו של הקדוש ברוך הוא ועוד יכלול לשון תפלה כענין שכתוב (תהלים ל ט) אליך הוי"ה אקרא ואל אדני^{טז} אתחנן כי התפלה לרחמים והתחנה למדת הדין וכן תרגם אונקלוס ע"ה וצלי בשמא דהי"כ^{טז} והוא השם הגדול^{טז}.

(יב ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה:

ע"י ר' בחיי: תכלית כל מסעותיו כולן שהיה נוסע והונה פעם בזה ופעם בזה לא היתה כונתו אלא לחלקו של יהודה שהיא בדרומה של א"י והוא הר המוריה זהו פשוטו ונכלל בו עוד הלוך ונסוע הנגבה מדרגה אחר מדרגה^{טז} מסע אחר מסע תנועת הנפש השכלית והשקט הגוף ומזה אמר תחלה ויש אהלה ואמר עוד בסמוך ויאהל אברם ויבא וישב וכל מסעות אלו כדי להשיג השגת נבואתו של אל שדי הוא כנוי של אל"ף דל"ת^{טז} שהשיג שכולל אותו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{טו} ע"י לעיל הערה ז.

^{טז} ע"י לקמן הערה לג.

^{יז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קסט.

^{יח} ע"י לקמן פרשת שמות הערה יא.

^{יט} ע"י אד"ר (קכח ע"ב): כחד סבא דסבין עתיק מעתיקין^{טז} מטמירין ובתיקוני ידיע ולא ידיע מארי דחוור כסו (ס"א בסומק) וחיזו בוסיטא דאנפויתב על כורסיאשביבין די נור לאכפייא לון תרגום: כאחד שהוא זקן יותר מכל הזקנים, עתיק יותר מכל העתיקים נסתר יותר מכל הנסתרים, ובתיקוני ידיע ולא ידוע, בעל הלובן כסו (באדום), ומראה תואר פניו יושב על כסא של ניצוצי אש כדי להכניעם.

^כ ע"י זהר (ח"ג רכו ע"א): ומאן דבעי ליחדא אתון צריך בתחנה ובתחנוני ובג"ד ואתחנן אל י"י באדני^{טז} לשכינתא בתחנונים ולקב"ה ברחמי עד הכא.

תרגום: ומי שרוצה לייחד אותיות, צריך בתחנה ובתחנונים, ולכן "ואתחנן אל ה'", באדני^{טז} לשכינה בתחנונים, ולקדוש ברוך הוא ברחמים עד כאן.

^{כא} ע"י לקמן דברים יח ה ודברינו שם ששם ה' היא מלכות.

^{כב} ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^{כג} ע"י לעיל הערה ז.

^{כד} ע"י זהר (ח"א דף פח ע"ב): היה דבר יהו"ה אל אברם במחזה לאמר מאי במחזה אלא בהוא חיזו דרגא דכל דיוקנין אתחזיין ביה אמר רבי שמעון תא חזי עד לא אתגזר אברהם הוה חד דרגא מליל עמיה ומאן איהו דא מחזה דכתיב (במדבר כד טז) מחזה שדי יחזה כיון דאתגזר הוה כלהו דרגין שראן על האי דרגא וכדין מליל עמיה הדא הוא דכתיב (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ועד לא אתגזר לא הוה אינון דרגין שראן עלוי למללא ואי תימא דהא בקדמיתא כתיב (בראשית יב ז) וירא יהו"ה אל אברם וכתב (שם ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה וכתב (שם ז) ויבן שם מזבח הא הכא אינון דרגין עלאין והשתא אמרן דעד לא אתגזר לא הוה אינון דרגין עלאין שראן על האי דרגא למללא עמיה תא חזי בקדמיתא יב קב"ה חכמה לאברהם למנדע חכמה לאתדבקא ביה וידע רזא דמהימנותא אבל למללא עמיה לא הוה אלא האי דרגא תתאה בלחודי כיון דאתגזר כלהו דרגין עלאין הוה שראן על האי דרגא תתאה בגין למללא עמיה וכדין אסתלק אברהם בכלא כמה דאתמר.

תרגום: "היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר". מה זה "במחזה", אלא באותו המראה הדרגה שכל הדמויות נראות בה. אמר רבי שמעון, בא וראה, טרם שנמול אברהם, היתה דרגה אחת מדברת עמו, ומי המחזה הזה, שכתוב "מחזה שדי יחזה". כיון שנמול, היו כל הדרגות שורות על הדרגה הזו, ואז דיבר עמו. זהו שכתוב "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי". וטרם שנמול, לא היו אותן הדרגות שורות עליו לדבר. ואם תאמר, שהנה בתחלה כתוב "וירא ה' אל אברם", וכתוב "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה", וכתוב "ויבן שם מזבח", הנה כאן אותן הדרגות העליונות, וכעת אומרים, שטרם

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

הנגבה^ה וע"כ יזכרנו תמיד בדבריו אדני ה' מה תתן לי אדני ה' במה אדע.

(יד יח): ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם ויין והוא כהן לאל עליון:
עי' רמב"ן: ומלכי צדק מלך שלם – היא ירושלים כענין שנאמר (תהלים עו ג) ויהי בשלם סוכו ומלכה יקרא גם בימי יהושע אדני צדק (יהושע י א) כי מאז ידעו הגוים כי המקום ההוא מבחר המקומות באמצע הישובי או שידעו מעלתו בקבלה שהוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ששם שכינתו של הקדוש ברוך הוא שנקרא צדק' ובבראשית רבה (פמ"ג סי' ו) המקום הזה מצדיק את יושביו ומלכי צדק אדוני צדק נקראת ירושלים צדק שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה.

(טו א): אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד:
עי' רמב"ן: זכה עתה אברהם להיות לו דבר ה' במחזה ביום כי מתחילה היתה נבואתו במראות הלילה וטעם היה דבר ה' אל אברהם במחזה – כטעם וכל העם רואים את הקולות (שמות כ טו) וסודם ליודעי חכמי.

(טו ה) ויוצא אתו החוזה ויאמר הַבֵּט נָא הַשְּׁמִימָה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך:
עי' ר' בחיי: אין דרך העולם לראות הכוכבים מתוך הבית עד צאתם הוץ לבית והזכיר הלשון הזה באברהם לפי שהתנבא עד עתה מתוך המדרגה הנקראת בית אלכס וקראה דוד ע"ה (תהלים מה יד) כבודה בת מלך פנימה לכך הוצרך להזכיר עתה לשון ויוצא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שנמול לא היה אותן הדרגות העליונות שורות על הדרגה הזו לדבר עמו. בא וראה, בתחלה הקדוש ברוך הוא נתן חכמה לאברהם לדעת את החכמה להדבק בו, וידע את סוד האמונה, אבל לדבר עמו לא היתה אלא הדרגה התחתונה הזו לבדה. כיון שנמול, כל הדרגות העליונות היו שורות על הדרגה הזו התחתונה כדי לדבר עמו, ואז התעלה אברהם בכל, כמו שנתבאר.

^י עי' זהר (ח"ג קסא ע"ב): ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אשרא (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעייתא דכל ישובא שריא והיא אסחרא להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישראל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנינן לית ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו.
תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא העולם השרה (סדר) את ים האוקינוס סביב ישוב כל העולם, וישוב כל שבעים האומות כולם סביב לירושלים, וירושלים שורה באמצע כל הישוב, והיא מסובבת להר הבית, והר הבית סביב עזרות ישראל, ואותן עזרות סובבות ללשכת הגזית, ששם יושבים סנהדרין גדולה, ושנינו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבדם.

^י עי' תיקו"ז (יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.
^כ עי' לעיל הערה כד.
עי' זהר (ח"א נב ע"ב): כלהו חמאן זהרין עלאין ומתנהרין באספקלריא דנהרא, דכתיב (שם כ טו) וכל העם רואים את הקולות.
תרגום: כולם ראו אורות עליונים שמאירים באספקלריא המאירה שכתוב וכל העם רואים את הקולות.

^כ עי' לעיל הערה יב. ועי' לקמן פרשת נשא הערה כ.
^ל עי' זהר (ח"א רלז ע"א): רבי שמעון פתח ואמר (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה כל כבודה דא כנסת ישראל וכבודה בגין דאיהו כבוד דא על דא דא דא דא דא דא נוקבא ונ"א דא נוקבא ואתקרי כבודה בת מלך היינו בת שבע בת קול ודאיהו קול גדול והאי מלך עלאה הוא פנימה בגין דאית מלך דלאו איהו לגו כוותיה והאי כבודה בת מלך.
תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "כל כבודה בת מלך פנימה". "כל כבודה", זו כנסת ישראל. "כבודה", משום שהוא כבוד, זה על זה. זה זכר וזו נקבה (זו נקבה), ונקראת "כבודה בת מלך", היינו בת שבע, בת קול, שהוא קול גדול, וזהו מלך העליון. היא פנימה, משום שיש מלך שאינו לפנינו כמותו, וזו "כבודה בת מלך".

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

ודעת רז"ל שהוציאו חוץ מן המערכה וכן דרשו (שבת קנו ע"א) ויוצא אותו החוצה אמר לו צא מאצטגנינות שלך הבט נא השמימה אין לשון הבטה אלא מלמעלה למטה וכענין שכתוב (תהלים פ טו) הבט משמים וראה וכתוב (תהלים קב כ) ה' משמים אל ארץ הביט ודרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד סי' יד) שהגביהו למעלה מן הכוכבים והמזלות והיו הכוכבים ומזלות מדרם לרגלולא.

(טו ט) ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגו' ע"י ר' בחיי: היה ראוי לומר קח לי עגלה משולשת או קח לך כמו (בראשית ו כא) קח לך מכל מאכל כי הלקיחה הזאת לתועלת אברהם ולהבטיחו על מתנת הארץ אבל יתכן לפרש קחה לי לשמי כלומר לשם המיוחד לך.

וכבר ידוע מאמר רז"ל (מנחות קי ע"א) בכל הקרבנות לא נאמר לא אל ולא אלהים ולא אלהיך אלא השם המיוחד שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק וכן נאמר בקרבנות (במדבר כח ב) תשמרו להקריב לי במועדו ותוספת ה"א של קחה כתוספת ה"א המזבחה ל:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לא ע"י זהר (ח"ג רטז ע"ב): ואינון דלא ידעי רזא דא אמרי בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא והא חזינא לאברהם דחזא במזליה דלא הוה עתיד למהוי ליה ברא וקב"ה אפיק ליה לברא כדכתיב ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט וגו' ואוקמוה דא"ל צא מאצטגנינות שלך והעלה למעלה מהכוכבים ואמר לו הבט נא השמימה וספור הכוכבים עד הכא מלין דרבנן וצריך לפרש לון בדרך נסתר.

ת"ח כל ברין דעלמא קודם דאתייהבת אורייתא לישראל הוה תליין במזלא ואפילו בני חיי ומזוני אבל בתר דאתייהבת אורייתא לישראל אפיק לון מחיובא דכביא ומזליו דא אוליפנא מאברהם בגין דהוה עתידין בנוי לקבלא ה' מאברהם דאיהי חמשה חומשי תורה דאתמר בה אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם אמר לאברהם בגין האי ה' דאתוסף בשמך השמים תחתך וכל ככביא ומזלי דנהירין בה' ולא עוד אלא דאתמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם בה"א כי ביצחק יקרא לך זרע ובג"ד כל המשתדל באורייתא בטיל מניה חיובא דכביא ומזלי אי אוליף לה כדי לקיימא פקודהא ואם לאו כאלו לא אשתדל בה ולא בטיל מניה חיובא דכביא ומזלי כ"ש עמי הארץ דאינון אתמתלן לבעירין דאוקמוה ארור שוכב עם כל בהמה דלא אתבטלון מנהון חיובא דכבי' ומזלי.

תרגום: והם שלא ידעו סוד זה אמרו, בנים חיים ומזונות לא בזכות תלוי הדבר אלא במזל תלוי הדבר. הרי ראינו את אברהם שראה במזלו שלא היה עתיד להיות לו בן, והקדוש ברוך הוא הוציאו החוצה, כמו שכתוב "ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט וגו'", ופרשו שאמר לו, צא מאצטגנינות שלך והעלה למעלה מהכוכבים, ואמר לו "הבט נא השמימה וספור הכוכבים", עד כאן דברי רבותינו וצריך לפרש אותם בדרך נסתר.

בא וראה כל בריות העולם קודם שנתנה התורה לישראל היו תלויים במזל, ואפילו בנים חיים ומזונות, אבל אחר שנתנה תורה לישראל, הוציא אותם מחיוב כוכבים ומזלות, וזה למדנו מאברהם, משום שהיו בניו עתידים לקבל ה' של אברהם שהיא חמשה חומשי תורה, שנאמר בה "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" בה' בראם. אמר לאברהם בגלל הה' הזו שנוספה לשמך, השמים תחתך וכל הכוכבים והמזלות שמאירים בה', ולא עוד אלא שנאמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם, בה"א, כי ביצחק יקרא לך זרע". ומשום זה כל העוסק בתורה בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות, אם לומד אותה כדי לקיים מצוותיה, ואם לא כאלו לא עסק בה, ולא בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות. כל שכן עמי הארץ שנמשלו לבהמות, שבארו עליהם "ארור שוכב עם כל בהמה", שלא התבטלו מהם חיוב של כוכבים ומזלות.

ב" ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

ב" ע"י זהר (ח"א רנד ע"ב): בא וראה שני מזבחות הן מזבח פנימי לעילא מזבח חיצון לתתא מזבח הפנימי הוא שלם וזהו דכתיב המזבחה בתוספת ה"א וכך בכל מקום ומזבח החיצון הוא חסר ה"א כמו (דברים כב) נערה נער חסר ה' אשתכח דמאתערותא דמזבח החיצון של מטה אתער מזבח הפנימי של מעלה ובמה אתער בריח הקטורת של מעלה ויתער ריח הקרבן של מטה ועל דא לריח שמניך טובים אינון בוצינין נהירין ונציצין כתיב הכא טובים וכתוב התם (בראשית א ד) וירא אלהים את האור כי טוב.

תרגום: בא וראה שתי מזבחות הן, מזבח פנימי למעלה, מזבח חיצון למטה. מזבח הפנימי הוא שלם, וזהו שכתוב "המזבחה", בתוספת ה"א, וכך הוא בכל מקום. ומזבח החיצון הוא חסר ה"א, כמו נערה, נער חסר ה'. נמצא שמהתעוררות המזבח הפנימי (החיצון) של מטה, מתעורר מזבח הפנימי של מעלה. ובמה מתעורר, בריח הקטורת, הקטורת של מעלה, ויעורר ריח הקרבן של מטה. ועל זה "לריח שמניך טובים", אותם מאורות מאירים ונוצצים. כתוב כאן טובים, וכתוב שם "וירא אלהים

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

וכבר ידעת כי הוא המקבל תחלה והוא הנקרא צדק ואמר הכתוב (דברים לג יט) שם יזכרו זבחי צדק וכלל הענין הה"א תחלה ומשם ומעלה מעלוי לעלוי עד הסבה העליונה ה"ה וזהו באור קחה לי ואמר ויקח לו להורות כי עשה כאשר נצטווה והקריב לשמו יתברך.

(טו יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

ע"י ר' בחיי: אמנם אם תדקדק תמצא כי המספר הזה נזכר ברוב המקומות אצל עין הרע"ה כי עין רע מספרו ארבע מאות ואות תי"ו תכלית כל האותיות וכן עין הרע תכלה הכל ולפי שנתוסף באברהם אות ה"א שהיא מדת הדין לכך שלטה בו עין הרע שהוא מבח הדין שנגזר על זרעו להשתעבד ארבע מאות שנה כמספר עי"ן הר"ע לפי ששלטה בו עינו של שטן וזהו שאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך כלומר זרעך הנולד מבין שני ההי"ן שהם מדת הדין ושלטה בו עין הרע שהוא מבח הדין לכך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה.

(טו יז): וַיְהִי הַשָּׁמַיִם בָּאָה וְעִלְטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוּר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:

ע"י רמב"ן: ראה כאלו תנור עשן כולו ובתוכו לפיד אש בוערה כענין עשן גדול ואש מתלקחת (יחזקאל א ד) והעשן הוא הענין והערפל הנזכר במתן תורה (דברים ד יא) ולפיד האש בתוכו הוא האש האמור שם (ד לו) ודבריו שמעת מתוך האש"י וכתוב (שמות כד יז) ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת וגו' והנה השכינה עברה בין הבתרים והוא הברית אשר היתה אתו מעולם וזה טעם כרת ה' את אברם ברית כי הקדוש ברוך הוא בעצמו העביר ברית בין הבתרים והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: אבל יתכן על דרך הקבלה כי בא הכתוב להודיענו הכח הזה שעבר וקבל קרבנותיו של אברהם וכי יש בו כח זכרות וכח נקבות יש בו כח זכרות לפעול הפעולות וכח נקבות שהוא מקבל מזולתו כנקבה זו שמקבלת מן הזכר וכל הפעולות מתגדלות בה מכחו ועל כן נקרא הכח הזה שכינה בלשון נקבה ותרגם אונקלוס (שמות לג יד) פני ילכו שכינתו תהך ולא יהך ושם הכח הזה ידוע ויש בזה התעוררות ורמז במלת תנור בחלוף תי"ו בטי"ת"י ועל כן הזכיר בכאן תנור עשן שהוא הכלי המקבל האש וזהו רמז לכח הנקבות ולפיד אש הוא הזכרות וזהו שכתוב אשר עבר ולא אמר אשר עברו וזהו לשון כרת ה' את

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

את האור כי טוב".

^{יד} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז (זהר ח"ג רנו ע"ב) ופרשת נח יא, ופרשת לך לך הערה ז.
^{יב} ע"י ילקוט בראשית (רמז קב): אדני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף זהו שאמר הכתוב נבהל להון איש רע עין זה עפרון שהכניס עין הרע בממונו של אברהם אמר אי את בעי למיתן ארבע מאה קנטרין דכסף מן סחורתא דביתך את יכיל יב ל. ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרו הכתוב וי"ו שנאמר וישקול אברהם לעפרן עפרון תנינא חסר וי"ו.

ע"י ז"ח (פו ע"ב): וכל האוכל בלא נטילת ידים, אכילתו טמא. ושכינתא מה היא אומרת. אל תלחם את לחם רע עין ואל תתאו למטעמתיו. מאי טעמא. בגין דיש מדת פורענות בעולם, ושמנו עין הרע. וכל האוכל בלא נטילת ידים, אותה המדה של פורענות שורה עליו. וכל אותו המאכל שלה, הוא נקראת לחם רע עין.

ע"י אד"ר (קכט ע"א): מהאי מצחא (ס"א דלתתא) נהרין ארבע מאה בתי דינינכד אתגלייא האי עת רצון וכלהו משתככיין קמיהדא הוא דכתיב (דניאל ז) דינא יתיב כלומר יתיב באתריה ודינא לא אתעביד ותאנא שיערא לא קאים בהאי אתר משום דמתגלייא ולא אתכסייא אתגלייא ויסתכלין מארי דדינין וישתככיין ולא אתעבידו

תרגום: מזה המצח (שלמטה) מאירים ארבע מאות בתי דינים. כשמתגלית עת הרצון הזו אז הכל נרגעים לפניו. זהו שנאמר "דינא יתיב" (הדין יושב) כלומר הוא יושב במקומו ולא עושה דין. ולמדנו: אין שערות נמצאים במקום זה, משום שהוא מגולה ולא מכוסה, מגולה ויסתכלו בו בעלי הדינים, וירגעו ולא יעשו.

^{יז} ע"י לקמן פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.
^{יח} באלפ"א ביתא של א"ח ב"ז.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

אברם ברית כי השכינה שהוא הברית העביר בין הבתרים ודע כי על כח הזה הזכיר למעלה בראש הפרשה ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו והמשכיל יבין^ל.

(טו יח): ביום ההוא פרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת:

עי' ר' בחיי: ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי אחר שהזכיר למעלה מתנת הארץ שני פעמים לזרעך אתן לזרעך אתננה בלשון עתיד אמר עתה נתתי בלשון עבר כי הזכיר לו המתנה שנתן לו כבר ומלת נתתי כמו נשבעתי כי מתנת השם באמירה לבד הרי היא כשבועה ומזה יאמר בכל מקום אשר נשבע ה' לאבותיכם וכבר בארתי מזה בפסוק (בראשית ט יג) את קשתי ואחר המתנה הזאת שהיא השבועה היה הברית של בין הבתרים כי כך דרך כורת ברית שישבעו תחלה ואחר כך יכרתו ברית והברית הוא שעוברין בין בתרי הבהמה וכענין שכתוב (ירמיה לד יח) העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו והברית הזאת היתה כעין חרם והוא קיום השבועה שנשבעו כבר וכמו שאמר יהי מבותר כבהמה זו מי שיעבור על השבועה ועל כן תרגם אונקלוס ברית קיימא שהוא קיום השבועה שנשבעו תחלה וזהו שאמר אבימלך ליצחק (בראשית כו כח) תהי נא אלה בינותינו בינינו וביניך ונכרתה ברית עמך הזכיר השבועה תחלה ואח"כ הברית וברית שהוא כזה אינו נופל בשכינה ח"ו אבל הכוונה בברית הזאת כאשר תהיה אצל הש"י כי כשם שאי אפשר שיהיו בתרים חוזרים לכמות שהיו כך אי אפשר שתתבטל מתנתו יתברך.

עיי"ש: ומה שקרא לנהר פרת הנהר הגדול והכתוב מונהו רביעי בנהרות גן עדן מפני שהוא דבק לארץ ישראל וכן המשל אומר עבד מלך מלך הדבקים לשחזור וישתחוו לך ולפי שהארץ הקדושה היא מבחר הישוב ובית המקדש ששם נקרא הבית הגדול והעובד שם נקרא הכהן הגדול^מ והשם השוכן בקרבה נקרא האל הגדול^מ וכן הזכיר שלמה המלך ע"ה בדברי הימים (דברי הימים ב' ב ד) והבית אשר אני בונה גדול כי גדול אלהינו מכל האלהים לכך קרא הכתוב אף הנהר הסובב אותה הנהר הגדול ומה שהזכיר לזרעך נתתי בעשרה עממין הללו ולא נולדו עדיין לא ישמעאל ולא יצחק אין להבין מזה הבטחה לישמעאל בן השפחה שהרי אינו עקר זרעו אבל הוא הבטחה ליצחק בן הגבירה שהוא עקר זרעו וכענין שהבטיחו הש"י (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע.

(טז ה): ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בתיקה ותרא פי הרתה ואקל בעיניה ישפט ה' ביני וביניך:
עי' ר' בחיי: דרשו רבותינו ז"ל (ב"ר פמ"ה סי' ז) כל מי שהרתיע אחר מדת הדין

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{לח} עי' לעיל הערה ז.

^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^מ כנ"ל פרשת נח הערה כד.

^{מא} עי' זהר (ח"א דף מז ע"ב): ויברך אלהים את יום השביעי דא כהן גדול דמברך לכלא והוא נטיל ברישא דתנן כהן נוטל בראש וברכאן ביה שריין לברכא ואקרי שביעי.

תרגום: "ויברך אלהים את יום השביעי", זה כהן גדול שמברך את הכל, והוא נוטל בראש. ששנינו כהן נוטל בראש, ובו הברכות שורות לברך, ונקרא שביעי.

ועי' זהר (ח"ג דף קמה ע"ב): מפני מה זכה כהן להקרא מלאך יי' צבאות אמר ר' יהודה מה מלאך יי' צבאות כהן למעלה אף כהן מלאך יי' צבאות למטה ומאן הוא מלאך יי' צבאות למעלה זה מיכ"אל השר הגדול דאתי מחסד של מעלה והוא כהן גדול של מעלה.

תרגום: למה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, אמר רבי יהודה, מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' צבאות למטה, ומיהו מלאך ה' צבאות למעלה, זה מיכאל השר הגדול שבא מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה.

^{מב} זהר (ח"ג דף לא ע"א): "אל" דא אברהם כמה דאוקימנא, האל הגדול.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

לא יצא שפוי מתחת ידה ראוייה היתה שרה להגיע לשנותיו של אברהם ועל ידי שאמרה ישפוט ה' נמנע מחייה מ"ח שנים אמר ר' הושעיא ביני ובניך כתיב כבר כתוב ויבא אל הגר ותהר וכבר היה העובר במעיה ומה ת"ל הנך הרה וילדת בן אלא מלמד שהכניסה בה עין הרע"ב והפילה עוברא אמר רבי חנינא אילו אלישע הנביא אמרה כן ברוח הקדש דיי, ע"כ בב"ר.

(יז א): ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים:

ע"י רמב"ן: ורבי אברהם פירשו בשם הנגיד ז"ל מגזרת שודד כלומר מנצח ומשודד מערכות השמים וזהו הנכון כי היא מדת הגבורה מנהגת העולם שיאמרו בה החכמים (ב"ר פל"ה סי' ד) מדת הדין של מטה"ד.

וטעם להזכיר עתה זה השם כי בו יעשו הנסים הנסתרים^{מ"ה} לצדיקים להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ולפדותם במלחמה מיד חרב ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות וככל הבאים בתורה בפרשת אם בחקותי (ויקרא כו) ובפרשת והיה כי תבא (דברים כח) בברכות ובקללות שכולם נסים הם כי אין מן הטבע שיבואו הנשמים בעתם בעבדנו האלהים ולא שיהיו השמים כברזל כאשר נזרע בשנה השביעית וכן כל היעודים שבתורה אבל כולם נסים ובכולם תתנצח מערכת המזלות אלא שאין בהם שנוי ממנהגו של עולם כנסים הנעשים על ידי משה רבינו בעשר המכות ובקריעת הים והמן והבאר וזולתם שהם מופתים משנים הטבע בפירסום והם שיעשו בשם המיוחד^{מ"ו} אשר הגיד לו.

ולכן אמר עתה לאברהם אבינו כי הוא התקף המנצח שיגבר על מזל^{מ"ז} ויוליד ויהיה ברית בינו ובין זרעו לעולם שיהיה חלק ה' עמו וברצונו ינהיגם לא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל.

ודע וראה כי אברהם אבינו לא הזכיר בדבריו שם יו"ד ה' רק בצירוף השם הכתוב באל"ף דל"ת^{מ"ח} או בצירוף אל עליון עמו ויזכיר בעניניו אלהים וכן יאמר ה' אלהי השמים (להלן כד ז) ואמר ה' יראה (להלן כב יד) על מקום המקדש העתיד ויעקב הזכיר תמיד אל שדי (להלן מג יד, מח ג) ומשה רבינו לא יזכיר כן לעולם ואם תזכה תבין זה כולו ממה שאמרו במסכת יבמות (מט ע"ב) כל הנביאים נסתכלו באיספקלריא שאינה מאירה^{מ"ט} ולפיכך אמר ישעיה וראה את אדני^{נ"י} (ישעיה ו א) ומשה נסתכל באיספקלריא המאירה ולפיכך אמר כי לא יראני האדם והיני^{נ"ב} (שמות לג כ) וראה את ה' כתוב באל"ף דל"ת ועוד אזכיר זה בפרשת וארא (ו ב) אם יראה אלהים בעניי.

ע"י ר' בחיי: והרמב"ן פירש בזה כי הוא מדת הגבורה מנהגת העולם שיאמרו בה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מג} ע"י לעיל הערה לה.

^{מד} ע"י לעיל פרשת נח הערה לו.

^{מה} ע"י ספר הפליאה (עמוד לו): כל מופתים נסתרים ונסים נסתרים מנסת ישראל הנקרא אלהים וכו' [לאפוקי בינה שהיא נסים גלויים].

^{מו} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{מז} ע"י רבנו בחיי דברים ח יח.

^{מח} ע"י זהר (ח"א צ ע"א): ויאמר אברהם אדני יהו"ה מה תתן לי אדני אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד אלהי"ם יו"ד ה"א וי"ו ה"א (נ"א אלהי"ם יהו"ה בניקוד אלהי"ם) אלא רזא דמלה חבורא דתרין עלמין כחדא עלמא תתאה ועלמא עלאה.

תרגום: "ויאמר אברהם אדני יהו"ה מה תתן לי". "אדני" אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. "אלהים" יו"ד ה"א וי"ו ה"א (אלהים יהו"ה בנקוד אלהים). אלא סוד הדבר, חיבור של שני עולמות יחד, העולם התחתון והעולם העליון.

^{מט} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה כא.

^נ ע"י לקמן פרשת בשלח הערה ו.

^{נא} ע"י לקמן פרשת יתרו הערה כו.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

החכמים מדרת הדין של מטה וטעם שהזכיר זה השם במילה כי הודיעו שהוא אל שדי כלומר תקיף משדרד ומנצח מזלו ויוליד וידוע כי בשם הזה יעשו הנסים הנסתרים²² ואברהם שהיה בטבעו ובמזלו שלא יוליד והשם הזה במל כח המזל שיוליד הנה זה נס נסתר אינו מפורסם לעיני הרואים כי יאמרו הנה טבע בני אדם להוליד ויש הרבה שהם מולידים למאה שנה ואין בזה שנוי מנהגו של עולם כמו הנסים הנעשים בשם המיוחד על ידי מרעה²³ שהם נסים מפורסמים משנים טבעו של עולם ומנהגו כקריעת ים סוף וירידת המן וזולתם עד כאן. ויש לפרש בטעם שהזכיר במצוה זו השם הזה לפי שהוא חותם ביו"ד ומצוייר בתבנית הגוף לנמול החתום באות ברית קדש ועם האות הזה מתפרסמת מעלתם של ישראל והיותם נבדלים משאר העו"ג ערלי לב וערלי בשר שהם מצד השדים וישראל שהם מצד אל שדי²⁴ ועם האות הזה נקרא האדם תמים זהו שאמר והיה תמים וכיון שהוא תמים בו ראוי לו שישתמר מעון המיוחד הוא עון העריות וזהו שכתוב (שמואל ב' כב כד) ואהיה תמים עמו ואשתמרה מעוני ולקדושת הבריתות נקשר ונרשם באדם שם יו"ד ה"א וי"ו²⁵ ממטה למעלה וכן בפסוק זה והבן זה.

(יז ה) ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיד: עי' ר' בחיי: ה"א הזאת שנתוספה בו היא אחרונה שבשם ועמה היה לו כח התולדה ומשתלשלת ממנו²⁶ וכן מצינו באברהם שנקרא משרה והיא תשלוש בנינו כי כן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²² עי' לעיל הערה מה. ²³ עי' זהר (ח"א צה ע"א): ויאמר אליו אני אל שדי מאי משמע דעד השתא לא קאמר אני אל שדי אלא הכי תאנא עבד קב"ה כתרין תתאין דלא קדישין לתתא וכל אינון דלא אתגזרו יסתאבון בהון ורשימין בהון ומאי רישומא אית בהון דאתחזי בהו ש"ן דל"ת ולא יתיר ובגין כך [אסתאבון] (ויסתאבון) בהו ואתדבקון בהו בתר דאתגזרו נפקין מאלין ועאלין בגדפוי דשכינתא ואתגליא בהו יו"ד רשימא קדישא את קיימא שלים ואתרשים בהו שדי²⁷ ואשתלים בקיומא שלים ועל דא כתיב בהאי (בראשית יז א) אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים שלים דהשתא את חסר ברשימא דש"ן ודל"ת גזר גרמך והוי שלים ברשימא דיו"ד ומאן דאיהו ברשומא דא אתחזי לאתברכא בשמא דא דכתיב (בראשית כח ג) ואל שדי יברך אותך מהו אל שדי ההוא דברכאן נפקן מניה הוא דשליט על כל כתרין תתאין וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעין בגין כך מאן דאתגזר כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם דכתיב (ישעיה ס כא) ועמך כלם צדיקים וגו' (נ"א) כל אינון דאתגזרו אקרונ צדיקים ובגין כך לעולם יירשו ארץ דלא ירית האי ארץ אלא ההוא דאקרי צדיק אוף הכא ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו').

תרגום: "ויאמר אליו אני אל שדי". מה משמיע שעד עכשיו לא אמר אני אל שדי. אלא כך שנינו, הקדוש ברוך הוא עשה כתרין תחתונים שאינם קדושים למטה, וכל אותם שלא נמולים נטמאים בהם, ורשומים בהם. ומה הרשום שיש בהם, שנראה בהם ש"ן דל"ת ולא יותר, ולכן נטמאים בהם ונדבקים בהם. אחר שנמולים יוצאים מאלו, ונכנסים בכנפי השכינה, ומתגלה בהם יו"ד הרישום הקדוש, אות הברית השלם, ונרשם בהם שדי²⁸, ונשלמים בקיום שלם. ועל כן כתוב בזה "אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים", שלם. שכעת אות חסרה ברישום של ש"ן ודל"ת. מול את עצמך, והיה שלם ברישום של יו"ד. ומי שהוא ברישום הזה, ראוי להתברך בשם הזה, שכתוב "ואל שדי יברך אותך". מה זה "אל שדי", ההוא שממנו יוצאות הברכות, הוא ששולט על כל הכתרין התחתונים, והכל פוחדים מיראתו ומזדעזעים. לכן מי שנימול, כל אותם שאינם קדושים מתרחקים ממנו ולא שולטים בו. ולא עוד, אלא שלא יורד לגיהנם, שכתוב "ועמך כולם צדיקים וגו'". (כל אותם שנמולו נקראים צדיקים, ולכן "לעולם יירשו ארץ", שאין יורש את הארץ הזו אלא ההוא שנקרא צדיק. כמו כן, "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו').

²⁴ עי' ויקרא יט כז.

²⁵ עי' זהר (ח"א דף צג ע"א): (ותנא מאי קא חמא קרא דלא אקרי אברהם עד השתא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר עאל) [נ"א תא חזי קב"ה לא קרא ליה לאברהם אברהם עד השתא מאי טעמא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר ביה האי ה"א ושריא ביה] בהאי ה' ושכינתא שריא ביה וכדין אקרי אברהם והיינו דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותאנא בה' בראם ותנא באברהם מאי קאמרי אלא דא חסד ודא שכינתא וכלא נחית כחדא ולא קשיא מלה והאי והאי הוי.

תרגום: (ולמדנו, מה ראה הכתוב שלא נקרא אברהם עד עתה, נ"א בא וראה, הקדוש ברוך הוא לא קרא לאברהם אברהם עד עתה, ולמה, אלא כך בארנו, שעד עתה לא נמול, וכשנמול, התחברה בו

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

הוא למעלה תשלום המרכבה העליונה.

(יז ט): ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדורותם:

עי' רמב"ן: על דרך האמת טעם הנה בריתי אתך¹² כטעם הנה אנכי עמך (להלן כח טו) ויאמר כי אהיה עמך (שמות ג יב) יהי ה' אלהינו עמנו (מ"א ח נו) יאמר כי הברית יהיה עמו ולכן יפרה וירבה ואחר כך צוה שישמור אברהם הברית הזאת ותהיה המילה לאות ברית והנה האות הזה אות כשבת¹³ ולכן ידחה אותו והבן זה.

(יז יג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם יאמר בריתי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ה"א הזו ושרתה בו). אלא כך בארנו, שעד עכשיו לא נמול, וכשנמול, התחבר לה"א הזו והשכינה שרתה בו, ואז נקרא אברהם. והיינו מה שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ושנינו בה' בראם, ושנינו באברהם. מה אומרים, אלא זה חסד וזו השכינה, והכל יורד יחד, והדבר לא קשה, וזה וזה היה.

ועי' שם (צו ע"א): רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכן לשרה האי ה"א אתיהיבת לה הכא אית לאסתכלא ה' לשרה שפיר אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יר"ד י' מבעי ליה דהא הוא דכר הוה אלא רזא עלאה הוה (ד"א הוא) סתים בגוון אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא ה"א עלאה וה"א תתאה האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי ובגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא ושרה נחתת בה"א דלתתא.

תנו דכתיב (בראשית טו ה) כה יהיה זרעך ותנא זרעך זרעך ממש דהוה שארי למיעל בהאי קיים ומאן דשארי למיעל בהאי קיים עאל ובגיני כך גיורא דאתגזר גר צדק אקרי בגין דלא אתא מגזעא קדישא דאתגזרו ועל דא מאן דעאל בהאי שמיא כהאי אברהם בגין כך כתיב ביה כה יהיה זרעך ממש ואתמסר ליה ה"א ואי לאו דאתמסר ה"א לשרה הוה ליה לאברהם לאוליד לתתא כמה דהאי כ"ה אולידת לתתא.

בתר דאתמסרת ה"א לשרה אתחברו תרין הה"ן כחדא ואולידו לעילא ומאי דנפק מנייהו הוא יר"ד בגיני כך יר"ד את רישא דיצחק דכר מכאן שארי דכורא לאתפשטא ועל דא כתיב (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא בכי יצחק אוליד לעילא דכתיב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב יעקב אשלים כלא ואי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר והא כתיב (שם) חסד לאברהם אלא חולקא דיליה כך הוא בגין דעביד חסד עם בני עלמא אבל לאולדא הכא אחיד ומהכא שריא ועל דא לא אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה ורזא דמלה הא אתידע ואוקימנא במתניתא דילן.

תרגום: אהבה רבה היתה לקדוש ברוך הוא בו שלא נעשה טרם שנמול אברהם אביו ונקרא שלם, ונוספה לו ה"א להשלימו, וכן לשרה הרי נתנה לה ה"א הזאת. כאן יש להתבונן, ה' לשרה זה יפה, אבל לאברהם למה ה"א ולא יר"ד, היה צריך לכתוב יר"ד, שהרי הוא היה זכר. אלא סוד עליון היה (הוא) סתום אצלנו, אברהם עלה למעלה ונטל סוד מה"א העליונה שהיא העולם של הזכר, ה"א העליונה וה"א התחתונה, זו תלויה בזכר וזו ודאי בנקבה. ולכן אברהם עלה בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה.

עוד, שכתוב "כה יהיה זרעך", ולמדנו "זרעך", זרעך ממש, שהיה מתחיל להיכנס בברית הזו, ומי שמתחיל להיכנס בברית הזו, נכנס. ולכן הגר שמתגייר נקרא גר צדק, משום שלא בא מגזע קדוש שנמולו. ועל כן, מי שנכנס בזה, שמו כזה, אברהם. לכן כתוב בו "כה יהיה זרעך", זרעך ממש. ונמסר לו ה"א. ואם לא נמסרה ה"א לשרה, היה לו לאברהם להוליד למטה, כמו שהכ"ה הזו מולידה למטה. אחר שנמסרה לשרה ה"א, התחברו שתי הה"ן יחד והולידו למעלה, ומה שיצא מהם הוא יר"ד. לכן יר"ד אות הראש של יצחק, זכר. מכאן מתחיל הזכר להתפשט, ועל כן כתוב "כי ביצחק יקרא לך זרע", ביצחק ולא בכי. יצחק הוליד למעלה, שכתוב "תתן אמת ליעקב", ויעקב השלים הכל. ואם תאמר, וכי אברהם נאחז בזה ולא יותר, והרי כתוב "חסד לאברהם". אלא חלקו כך הוא, משום שעשה חסד עם בני העולם, אבל כדי להוליד, הוא אחוז כאן ומכאן מתחיל, ועל כן לא נמול אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה, וסוד הדבר הרי ידוע, ובארנוהו במשנתנו.

¹² עי' לעיל פרשת נח הערה ז.

¹³ זהר (ח"ב דף ק"ח ע"ב): אלן מארי דתפלין ואות שבת ואות רשימין בצדיק.

תרגום: אלו בעלי התפלין ואות שבת ואות רשומים בצדיק.

ועי' זהר (ח"ג דף כט ע"א), אות תפלין ואות שבת ואות דימין טבין ואות ברית, כלהו שקילין.

תרגום: אות תפלין, ואות שבת, ואות ימים טובים, ואות ברית, כולם שקולים.

רמב"ן ור' בחיי פירוש לך לך

בבשרכם תהיה דוגמא לברית עולם הוא הנקרא (משלי י כה) צדיק יסוד עולם^{יח}, ועליו יאמר (במדבר יח יט) ברית מלח עולם כי הוא קיום העולם^{יט}, כי הכתוב היה ראוי לומר והיתה בריתי בבשרכם לעולם אבל אמר לברית עולם וברית עולם זה הוא בין הרגלים הנקראים נצח והוד ועל זה בא המאמר המאיר עיני הלב לרו"ל חכמי האמת אמרו (איכה רבתי פ"ב סי' ג) ולא זכר הדום רגליו ביום אפו הדום שבין רגליו ולפי שסמוך לו מלכות שכנגדן הפריעה, על כן אמרו (שבת קלז ע"ב) מל ולא פרע כאלו לא מל לפי שהוא כמפריד ומקצין והרי שלמות המצוה בניהם הוא היחוד^כ וזה מבוואר.

(זו כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אֶת־וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרְהָם:

ע"י רמב"ן: לשון כבוד כלפי המקום ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של הקדוש ברוך הוא לשון רש"י אבל לשונם בבראשית רבה (פמ"ז סי' ו) האבות הן המרכבה ירמוז למה שכתוב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם ופחד יצחק היה לי (להלן לא מב) והמשכיל יבין^א.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{נח} ע"י זהר (ח"א דף צד ע"א): פתח אידך ואמר (איוב יט כו) ומבשרי אחזה אל"ה מאי ומבשרי ומעצמי מבעי ליה אלא מבשרי ממש ומאי היא דכתיב (ירמיה יא טו) ובשר קדש יעברו מעליך וכתוב (בראשית יז יג) והיתה בריתי בבשרכם דתניא בכל זמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את מניה חמי לקב"ה מניה ממש ונשמתא קדישא אתאחידת ביה [ו]אי לא זכי דלא נטיר האי את מה כתיב (איוב ד ט) מנשמת אל"ה יאבדו דהא רשימו דקב"ה לא אתנטיר ואי זכי ונטיר ליה שכינתא לא אתפריש מניה אימתי מתקיימא ביה כד אתנסיב והאי את עייל באתריה.

תרגום: פתח אחר ואמר, "ומבשרי אחזה אל"ה", היה צריך להיות ומעצמי. אלא מבשרי ממש, ומה היא, שכתוב "ובשר קודש יעברו מעליך", וכתוב "והיתה בריתי בבשרכם". ששינונו, בכל זמן שגורם אדם ברושם הקדוש של האות הזו, ממנה רואה את הקדוש ברוך הוא, ממנו ממש, והנשמה הקדושה נאחזת בו. ואם לא זוכה, שאינו שומר את האות הזו, מה כתוב "מנשמת אל"ה יאבדו", שהרי הרושם של הקדוש ברוך הוא לא נשמר. ואם זוכה ושומר אותו, אין השכינה נפרדת ממנו. מתי מתקיים בו, כאשר הוא נושא [אשה], והאות הזו נכנסת למקומה.

ועי"ש (לב ע"א): רבי שמעון אמר על ברית עלמא אתברי ואתקיים דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי מאן בריתי דא צדיק יסודא דעלמא דאיהו רזא דזכור ועל דא עלמא קיימא בברית יומם ולילה כחדא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי חקות שמים דנגדין ונפקין מעדן עלאה.

תרגום: רבי שמעון אמר, העולם נברא ומתקיים על הברית, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי". מי הברית, זה צדיק יסוד העולם, שהוא סוד של זכור, ועל זה העולם עומד בברית יומם ולילה כאחד, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי", "חוקות שמים" הם ששופעים ויוצאים מעדן העליון.

^{טז} ע"י זהר (ח"א דף רמא ע"ב): רבי אחא אמר כתיב (ויקרא ב יג) ולא תשבית מלח ברית אל"היך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח וכי אמאי מלח אלא בגין דאיהו ממרק ומבשם מריא לאטעמא ואי לאו הוי מלחא לא יכיל עלמא למסבל מריא הדא הוא דכתיב (ישעיה כו ט) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל וכתוב (תהלים פט טו) צדק ומשפט מכון כסאך ומלח איהו ברית דעלמא קיימא ביה דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי בגין כך אקרי ברית אל"היך ואקרי ים המלח וימא אקרי על שמה.

תרגום: רבי אחא אמר, כתוב "ולא תשבית מלח ברית אל"היך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח". וכי למה "מלח", אלא משום שהוא ממרק ומבשם את המר לתת לו טעם, ואם לא היה (לפי) מלח, לא יכול העולם לסבול את המר. זהו שכתוב "כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל". וכתוב "צדק ומשפט מכון כסאך". ומלח היא ברית שהעולם עומד בו, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתתי". לכן נקרא ברית אל"היך, ונקרא ים המלח, והים נקרא על שמו.

^{סז} ע"י זהר (ח"א לב ע"א): תנינן מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל בגין דתריין דרגין אינן מילה ופריעה זכור ושמוד צדיק וצדק דכר ונוקבא את ברית דא יוסף וברית דא רחל ואצטרין לחברא לון ובמה מחבר לון כד איהו גזיר ופריע ומאן דגזיר ולא פריע כאלו עבדו ביניהו פרודא.

תרגום: שינונו, מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל, בגלל ששתי דרגות הן, מילה ופריעה. זכור ושמוד, צדיק וצדק, זכר ונקבה. אות ברית זה יוסף, וברית זו רחל, וצריך לחברם, ובמה מחבר אותם. כשהוא מל ופורע. ומי שמל ולא פורע כאלו עשו ביניהם פירוד.

^{סח} זהר (ח"א דף ריג ע"א): דאבהתנא אינן רתיכין דלעילא (שם יז) ועל אל"הים מעל אברהם אבהן שוקי עלמא (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

ע"י ר' בחיי: האבות חשובים ככרובים של מעלה ע"כ הזכיר הכתוב מעל אברהם כלשון שכתוב (יחזקאל ט ג) וכבוד ישראל נעלה מעל הכרוב ומפורש אמרו רבותינו ז"ל (ב"ר פמ"ז סי' ה) האבות הן הן המרכבה.

(יז כד): וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בָּהֶמְלֹךְ בְּיַשָּׁר עֲרָלְתּוֹ:

ע"י ר' בחיי: כמו שנצטוו למעלה ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ובאר לנו כי המצוה היא אות קבוע בבשר והיה הבשר לאות ברית וע"כ נקראת המצוה הזאת אות ושלוש מצוות בתורה הן שנקראו אות ואלו הן מילה שבת תפילין ושלושתן עדות ואות על היחוד והאמונה ואין ראוי לכל אחד מישראל לעמוד זולת השתים מהן^כ כי קיום כל דבר ע"פ שנים עדים ועל זה יצטרך שילכו ב' עדים עמו ולפיכך חייב אדם להזהר במצוות תפילין ואז יהיו ב' עדים נמצאים עמו והם מילה ותפילין לא יסורו ממנו וכאותו שנשתבח בהן אותו חכם (מגילה כח ע"א) מימי לא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין וביום שבת שהוא פטור מתפילין מילה ושבת נמצאת בו מלמד שכל הזהיר במצוות תפילין אין שני עדין זזין ממנו לעולם לא בחול ולא בשבת.

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: שאבותינו הם מרכבות שלמעלה. "ויעל אלהים מעל אברהם", האבות שוקי העולם, "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם".

וע"י עץ חיים - שער מב פרק א מ"ב, בכאן כי בין הבורא יתברך ובין הנברא שהיא הבחי' הכוללת הרוחניות יש בחי' באמצע אשר עליה נאמר בנין אתם לה' אלהיכם אני אמרתי אלקים אתם ונאמר ויעל אלקים מעל אברהם וארז"ל האבות הן הן המרכבה והכוונה כי יש ניצוץ קטן מאד שהוא בי' אלהות נמשך ממדרגה האחרונה שבבורא וזהו הניצוץ מתלבשת בכח ניצוץ א' נברא שהוא נשמה דקה במאד מאד ובניצוץ זה הנקרא יחידה יש בה שרשי ד' בי' הרוחניות שהם נרנ"ח וכן בין בחי' הרוחניות לבחי' הגוף יש בחי' א' כוללת שתיהן.

^כ ע"י תיקוני זהר (ג ע"א): ועוד אלין דנטרין אות ברית בתחומיה דאיהו שמונה ימים ונטרי אות שבת בתחומיה דאינון ה' מן יאקדונק"י דבגינייהו אוקמוה מארי מתניתין דלא אשתכח בר נש פחות מתרוייהו כתיב לא תקח האם על הבנים ואינון דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותות אלו דאינון אות תפילין ואות ברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתיב בהון שלח תשלח את האם וכו'. וצריך בר נש דלא ישתכח בכל יומא פחות מתרוייהו, ואי לא עליה אתמר ונרגן מפריד אלוף, דאפריד אלופיה דעלמא משכינתא, נוקבא אתמר בה אות היא לעולם, דכורא ברית מלח עולם הוא, ובגין דא אות תפילין נוקבא, אות ברית דכורא.

תרגום: ועוד אלו ששומרים אות הברית בתחומה שהם שמונה ימים ושומרים אות שבת בתחומה שהם י' מן יאהדונה"י שבגללם בארו בעלי המשנה שלא נמצא איש פחות משניהם כתוב לא תקח האם על הבנים ואותם שלא נמצאים בכל יום עם שני האותות האלו שהם אות תפילין ואות ברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתוב בהם שלח תשלח את האם וכו'.

וצריך אדם שלא ימצא בכל יום פחות משניהם ואם לא עליו נאמר ונרגן מפריד אלוף שהפריד אלופו של עולם מהשכינה הנקבה נאמר בה אות היא לעולם הזכר הוא ברית מלח עולם ולכן אות תפילין נקבה אות הברית זכר.

פרשת וירא

(יה א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּהֵם הַיּוֹם:

ע"י רמב"ן: במקום אשר יזכיר המלאכים בשם אנשים כענין הפרשה הזאת ופרשת לוט וכן ויאבק איש עמו (להלן לב כה) וכן וימצאהו איש (שם לו טו) על דעת רבותינו (תנחומא וישב ב) הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל היודעים מלבוש יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידים ובני הנביאים ולא אוכל לפרש"י והמקום אשר תמצא בו ראיית ה' ודבור מלאך או ראיית מלאך ודבור ה' ככתוב בדברי משה בתחילת נבואתו (שמות ג ב – ד) ובדברי זכריה (ג א – ב) עוד אנגלה בו דברי אלהים חיים ברמיזות.

וענין ויאכלו – אמרו חכמים (ב"ר פמ"ח סי' יד) ראשון ראשון מסתלק וענין ההסתלקות תבין אותו מדבר מנוח אם תזכה אליו והנה פירוש הפרשה הזאת אחרי שאמר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י זהר (ח"ב רכט ע"ב): תא חזי נשמתא לא סלקא לאתחזאה קמי מלכא קדישא עד דזכאת לאתלבשא בלבוסא דלעילא לאתחזאה תמן וכן כגוונא דא לא נחתא לתתא עד דאתלבשת בלבוסא דהאי עלמא.

כגוונא דא מלאכין קדישין דלעילא דכתיב בהו (תהלים קד ד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט כד עבדין שליחותא בהאי עלמא לא נחתין לתתא עד דמתלבשין בלבוסא דהאי עלמא וכלא איהו כגוונא דההוא אתר דאזיל תמן והא אוקימנא דנשמתא לא סלקא אלא בלבוסא דנהיר. ותא חזי אדם הראשון כד הוה בגנתא דעדן הוה מתלבש בלבוסא כגוונא דלעילא ואיהו לבוסא דנהורא עלאה כיון דאתתרך מגנתא דעדן ואצטרך לגוונין דהאי עלמא מה כתיב (בראשית ג כא) ויעש יהו"ה אלה"ם לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. בקדמיתא הוה כתנות אור אור דההוא נהורא עלאה דשמש ביה בגן עדן.

בגין דהא גנתא דעדן נהורא עלאה דנהיר משמש ביה ועל דא אדם קדמאה כד עאל לגו גנתא אלביש ליה קודשא בריך הוא בלבוסא דההוא נהורא ואעיל ליה תמן ואי לא אתלבש בקדמיתא בההוא נהורא לא ייעול לתמן.

כיון דאתתרך מתמן אצטרך למלבושא אחרא כדן ויעש יהו"ה אלה"ם לאדם ולאשתו כתנות עור וכלא כמה דאצטרך. והכא כגוונא דא עשו בגדי שרד לשרת בקדש לאעלא בקודשא.

תרגום: בא וראה אין נשמה עולה להראות לפני המלך הקדוש עד שזוכה להתלבש בלבוש של מעלה להראות שם וכן כמו זה לא יורדת למטה עד שמתלבשת בלבוש של העולם הזה.

כמו כן המלאכים הקדושים שלמעלה שכתוב בהם עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט כשעושים שליחות בעולם הזה אין יורדים למטה עד שמתלבשים בלבוש של העולם הזה והכל הוא כמו שאותו מקום שהולך לשם והרי בארנו שנשמה לא עולה אלא בלבוש שמאיר.

ובא וראה אדם הראשון כשהיה בגן עדן היה מתלבש בלבוש כדוגמא שלמעלה והוא לבוש של אור עליון כיון שגרש מגן עדן והצטרך לגוני העולם הזה מה כתוב (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם בראשונה היו כתנות אור של אותו אור עליון ששמש בו בגן עדן. משום שהרי גן עדן אור העליון שמאיר משמש בו ועל כן אדם הראשון כשנכנס לתוך הגן הלביש אותו הקדוש ברוך הוא בלבוש של אותו אור והכניסו לשם ואם לא הלבש בראשונה באותו אור לא יכנס לשם כיון שגרש משם הצטרך ללבוש אחר אז ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור והכל כמו שצריך וכאן כמו כן עשו בגדי שרד לשרת בקדש להיכנס בקדש.

ע"י עץ חיים (שער קיצור אבי"ע פרק ח) ונחזור לענין המלאכים כי גם הם חומר וצורה אלא שחומרם זך מאד ונקרא כבוד נברא של המלאך ונקרא אישים אך צורתן נקרא מלאך וזכי הנפש יכולין לראות דרך מראה את המלאך בהיותו מלובש במלבוש שלו הנ"ל וזה סוד וירא והנה שלשה אנשים ואין זו נבראה רק שהשיג בראיית נפשו המשכלת את נפש המלאך עצמו וכן הרואים את אליהו ושאר נשמות הצדיקים כעין רבינו הקדוש בכל ליל שבת וכיוצא אינו אלא ע"י התלבשות בחלוקא דרבנן שלו.

^ב ע"י זהר (ח"ב דף צד ע"א): הא תנינן דחמאת שפחה על הים מה דלא חמא יחזקאל נביאה יכול כההוא יומא דקאימו ישראל על טורא דסיני לאו הכי בגין דההוא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני אעבר זוהמא מנייהו וכל גופין הוה מצחצחן כצחצחא דמלאכין עלאין כד מתלבשן בלבושי מצחצחן למעבד שליחותא דמריהון.

ובההוא מלבושא מצחצחא עאלין לאשא ולא דחלין כגוונא דההוא מלאכא דמנוח כד אתחזי ליה ועאל בשלהובא וסליק לשמיא דכתיב (שופטים יג כ) ויעל מלאך יהו"ה בלהב המזבח וכד אעבר מינייהו ההוא זוהמא אשתארו ישראל גופין מצחצחין בלא טנופא כלל ונשמתין לגו כזוהרא דרקיעא לקבלא נהורא.

הכי הוה ישראל דהוה חמאן ומסתכלן גו יקרא דמריהון מה דלא הוי הכי על ימא דלא אתעבר זוהמא מנייהו בההוא זמנא והכא בסיני דפסקא זוהמא מגופא אפילו עוברין דבמעיי אמן הוה חמאן ומסתכלן

כי בעצם היום הזה נמול אברהם (לעיל יז כו) אמר שנראה אליו השם בהיותו חולה במילתו יושב ומתקרב בפתח אהלו מפני חום היום אשר יחלישנו והזכיר זה להודיע שלא היה מתכוין לנבואה לא נופל על פניו ולא מתפלל ואף על פי כן באה אליו המראה הזאת.
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה: והוא יושב פתח אהל ירמוז לכנסת ישראל שהיה מושב דעתו ורואה בה כי מפני שהתחיל בה וירא אליו ה' ואנו יודעים כי השם המיוחד לא נראה לאבות כי אם באל שדי על כן הוצרך לומר והוא יושב פתח אהל והבין זה.

(יח ב): וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה:

ע"י ר' בחיי: ראה בחוש העין שלשה אנשים נצבים עליו והוסיף שנית לשון וירא לבאר כי הוסיף לראות בעין השכל והתבונן בהם והכיר שהם מלאכים ולכך אמר וירץ לקראתם וישתחו ארצה והמלאכים האלה היו מיכאל רפאל גבריאל מיכאל בא לבשר את שרה ולהציל את לוט שהם שתי שליחות חסד ורחמים רפאל לרפאות את אברהם גבריאל להפוך את סדום וזהו שכתוב ויבאו שני המלאכים סדומה בערב והוא מיכאל וגבריאל מיכאל להציל את לוט גבריאל להפוך את סדום וזהו שכתוב ויהפך את הערים ולא אמר ויהפכו ומה שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ר פ"ג ס"ב) אין מלאך אחד עושה שתי שליחות לא אמרו אלא כשהם זה הפך זה שהרי המלאך הממונה על הרחמים לא יתכן שיעשה דין שהוא הפכו והמלאך הממונה על הדין לא יבא על הרחמים אבל כשהם שתי שליחות של דין או של רחמים עושה ואפי' כמה שליחות ועל כן תמצא שעשה מיכאל שתי שליחות של חסד

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ביקרא דמריהון וכלהו קבילו כל חד וחד כדקא חזי ליה.
 תרגום: הרי למדנו ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא יכול כמו אותו יום שעמדו ישראל על הר סיני לא כך משום שאותו היום שעמדו ישראל על הר סיני עברה מהם הזוהמא וכל הגופים היו מצוחצחים כצחצוח של מלאכים עליונים כשמתלבשים בלבושים מצוחצחים לעשות את שליחות אדונם.

ובאותו מלבוש מצוחצח נכנסים לאש ולא פוחדים כדוגמת אותו המלאך של מנוח כשנראה לו ונכנס בשלהבת ועלה לשמים שכתוב ויעל מלאך ה' בלהב המזבח וכשעברה מהם אותה זוהמא נשארו ישראל גופים מצוחצחים בלי טנוף כלל והנשמות בפנים כזהר הרקיע לקבל את האור.
 כך היו ישראל שהיו רואים ומסתכלים לתוך כבוד אדונם מה שלא היה כך על הים שלא עברה מהם הזוהמא באותו זמן וכאן בסיני שפסקה הזוהמא מן הגוף אפילו עוברים במעי אמותיהם היו רואים ומסתכלים בכבוד אדונם וכולם קבלו כל אחד ואחד כראוי לו.

^א ע"י זהר (ח"א דף צז ע"ב): וירא אליו אתחזי ואתגלי ליה שכינתא גו אינון דרגין דאתחברו בסטרוי מיכאל לסטר ימינא גבריאל לסטר שמאלא רפאל לקמא אוריאל לאחורא ועל דא אתגליא עליה שכינתא בהני אלוני בוסמין (נ"א צולמין) דעלמא בגין לאחזאה קמייהו ברית (ד"א ל"ג קדמאה רשימו) קדישא דהוה בכל עלמא ברזא דמהימנותא. והוא יושב פתח אהל מאן פתח אהל דא אתר דאקרי ברית רזא דמהימנותא כחום היום דא רזא דאתדבק ביה אברהם תוקפא דסטרא דימינא דרגא דיליה.
 תרגום: "וירא אליו", נראתה ונתגלתה אליו השכינה תוך אותן דרגות שהתחברו בצדו, מיכאל לצד ימין, גבריאל לצד שמאל, רפאל לפנים, אוריאל לאחור. ועל זה נגלתה עליו השכינה באלונים מבוסמים (צלמים) הללו של העולם, כדי להראות לפניהם ברית (רושם ראשון) הקדושה שהיתה בכל העולם בסוד האמונה. "והוא יושב פתח אהל". מה זה "פתח אהל", זה המקום שנקרא ברית, סוד האמונה. "כחום היום", זה הסוד שנדבק בו אברהם, הכח של צד הימין, הדרגה שלו.
^ב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ה ע"י זהר (ח"א קד ע"א): ואברהם הולך עמם לשלחם (בראשית יח טז) למעבד לון לויא אמר רבי ייסא אי תימא דאברהם ידע דמלאכין אינון אמאי אעביד לון לויא אלא אמר רבי אלעזר אף על גב דהוה ידע (רגיל הוה למעבד לכלהו בני נשא דזמינן עמיה למעבד לון לויא) [נ"א מה דהוה רגיל למעבד עם בני נשא עבד בהו ואלוי לון] בגין וזוכך אצטריך ליה לבר נש למעבד לויא לאושפיזין דהא כלא בהאי תליא.

תרגום: "ואברהם הלך עמם לשלחם", לעשות להם לויא. אמר רבי ייסא, אם תאמר שאברהם ידע שהם מלאכים, למה עשה להם לויא. אלא אמר רבי אלעזר, אף על גב שידע, (רגיל היה לעשות לכל בני האדם שמזומנים עמו לעשות להם לויא. נ"א מה שהיה רגיל לעשות עם בני אדם עשה בהם, ולויה אותם). לכן צריך לאדם לעשות לויא לאורחים, שהרי הכל תלוי בה.

בשורת התולדה לשאינה ראויה להוליד והצלת לוט שלא היה ראוי להצלה ואם תאמר שימסר בידו גם השלישית והיא הרפואה כי הכל בכלל חסד הוא הא לאו ידידה הוא והיה מסיג בזה גבולו של רפאל ולכך נמסר לכל אחד ואחד מה שיש בכח פקידותו ומנויו לעשות ושלא להסיג גבול כי כה משפט העליונים ממה שכתוב (איוב כה ב) עושה שלום במרומיו ועוד תמצא אם תשכיל בפרשה כי נגלית לו כאן השכינה עם מחנותיה שהרי ג' המלאכים האלה מלאכי צבאות הם ומארבע מחנות שכינה הם.

ובבראשית רבה (שמו"ר פ"ב ס"ח) בכל מקום שתמצא מיכאל שם כבוד השכינה ולכך בראותו אותם רץ אחריהם כרץ אחר השכינה.

ומה שנגלו שלשה ולא ארבעתם הכל לפי הצורך מלאך החסד על שתי שליחות שהיו של חסד מלאך הרחמים על הרפואה מלאך הדין על חרבן סדום והרביעי כבר נגלה לו בין הבתרים והבן זה.

(יח ג): ויאמר אֲדֹנָי אִם נָא מְצַאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדָי:

עי' ר' בחיי: על דרך הפשט קרא את כולם אדונים ואמר לגדול שבהם אם נא מצאתי חן בעיניך וכל הענין וזה הפירוש לדעת האומר כי הוא חול אבל מפני שמצאנוהו קמוץ בכל הספרים יש לנו לומר שהוא קדש וקראם בשם רבים.

ויתכן לומר כי למיכאל לבדו הוא שקרא בשם רבו מפני שהוא מלאך החסד כמדתו לכך התחיל לדבר עמו והזכיר בתחלת דבריו מים ובסוף דבריו המאה וחלב ולא נזכר יין בסעודה וזה מבואר וטעם היות השם הזה קמוץ כשהוא קדש ידוע הוא.

ולפי הפשט בחכמת הנקודות הקמ"ץ מעלה גדולה וראשון לשבעה תנועות שהם קמ"ץ פת"ח צר"י סגול חול"ם שור"ק חיר"ק כי מתוך שבעתם תבנה ותכונן התורה והם הנקראים שבע הברות או שבעה קולות שעליהם אמר דוד במזמור של מתן תורה שבעה קולות לפי שכל התורה מיוסדת עליהם וזהו פשט המאמר (שמו"ר פ"ח ס"ד) בשבעה קולות נתנה ועליהם אמר שלמה (משלי ט א) חצבה עמודיה שבעה כי הם העמודים אשר כל הבית

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' זהר (ח"ג רכה ע"א): איהו רכיב בארבע יסודין דמנהון אתבריא ארבע חיון טבעיים ואיהו הוא דמקרב מיא באשא ורוחא בעפרא הה"ד (איוב כה ב) עושה שלום במרומיו ואוף הכי הוא מקרב מיכאל דאיהו מים שכליים עם גבראל דהוא אש שכלי ואיהו מקרב אוריא דאיהו אור דהיינו רוח שכלי עם רפאל דאיהו אפר דהיינו עפר שכלית דמיד דאסתלק קב"ה מבינייהו לית בהון חילא. תרגום: הוא רוכב בארבעה יסודות, שמהם נבראו ארבע חיות טבעיות, והוא הוא שמקרב מים לאש, ורוח לעפר, זהו שכתוב "עושה שלום במרומיו" כמו כן כאן הוא מקרב את מיכאל שהוא מים שכליים עם גבראל שהוא אש שכלי, והוא מקרב את אוריא שהוא אור, שהיינו רוח שכלי, עם רפאל שהוא אפר שהיינו עפר שכלית, שמיד שמסתלק הקדוש ברוך הוא מביניהם אין בהם כח. ^ז עי' ספר הבהיר אות קלז. מהו יין וחלב, ומה ענין זה אצל זה, אלא מלמד שהיין הוא פחד וחלב הוא חסד.

^ח עי' תיקו"ז (ט ע"א) החושב הנקודות מחכמה עד מלכות וסדרן קמץ פתח צרי שבא סגול חולם חירק שורק שורק גדול כסדר, ועי' שם קנא ע"א שמתחילים מכתר, וזה כסדר: קמ"ץ פת"ח ציר"י סגול"ש ב"א חל"ם חיר"ק שור"ק מלכות כלילא מכלהו.

^ט עי' מדרש הנעלם (ג ע"א): תאני ר' שמעון, על שבעה עמודים הארץ עומדת, שנאמר חצבה עמודיה שבעה, והם תלויים על המים, וכנגדם אמר דהמע"ה שבעה קולות, דכתיב קול ה' על המים. ועי' זהר (ח"ב ער ע"ב): וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. וכי רואים את הקולות אלא וכל העם רואים את הקולות אותן קולות שנאמר קול יי' על המים אל הכבוד הרעים. קול יי' בכת. ואומר בכת ידי עשיתי. ואומר אף ידי יסדה ארץ. קול יי' בהדר. ואומר הוד והדר פעלו וצדקתו וגו'. קול יי' שובר ארזים זה קשת שמשברת עצי ארזים ועצי ברושים. (שם) קול יי' חוצב להבות אש. זה שעושה שלום בין האש ובין המים שחוצב כח האש ומונע אותו מללחוך המים גם מונע מלכבותו (שם) קול יי' יחיל מדבר שנאמר ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם. יותר מן המדבר. קול יי' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד. דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה. הא למדת שבשבע קולות נתנה התורה ובכלם נגלה עליהם אדון העולם וראוים והיינו דכתיב וכל העם רואים את הקולות כתוב אחד אומר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. וכתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם. הא כיצד אשו הגדולה היתה בארץ שהוא קול אחד

נכון עליהם וההפרש שבין קמ"ץ לפת"ח אינו אלא בנקודה כי מעלת הקמ"ץ אינו אלא בצורת הנקודה והנקודה רמז לנקודת המציאות שהוא היכל הקדש מכוון באמצע הנמשל לנקודה" ועל כן הנקודה משמשת לשבעה פנים כשתשימנה על האות מלמעלה יהיה חול"ם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ושאר קולות היו בשמים דכתיב מן השמים השמיעך את קולו ליסודך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש.

עי' תיקו"ז (ק"ט ע"ב): ובגין דא יש הבל אשר נעשה על הארץ אמרו ליה חבריא רבי אימא לן שום רמיזא בהאי קרא דלא אתכסיא חכמתא דא מן חבריא אמר לון רבנן בודאי רזא עלאה אית תמן אבל אימא לכו ברמיזא שבע הבלים אינון וזכאה מאן דלא נטיל לאגרייהו בהאי עלמא ואינון דכלילן בבת שבע ואינון בהאי קרא הבל [קד ע"א] חד הבלים תרין הא תלת הבלים תלת הרי שית הכל הבל {קכ ע"א} הא שבע ולקבליהו שבע שמהן אבגית"ץ וכו' אלו שבע הבלים אינון כפולים לקבל שבע שרגין דמנרתא כפולים דאתמר בהון שבעה ושבעה מוצקות (זכריה ד ב) (ואינון שבע היות דאתמר בהון באמירה יהי אור (בראשית א ג) והוי מיד ולבושין דאינון שבע היות אינון שבע שמהן אבגית"ץ וחברוי הבל איהו להב הבלים להבים ועליהו אתמר קול ה' חוצב להבות אש ומאן דידיע באלין הבלים כד אפיק לון מפומוי ומלביה ידע לכוונא בשכינתא עלאה דכל הבלים מינה תליין ומתלבשין בשכינתא תתאה דכליל שבע שמהן אבגית"ץ וחברוי דאינון אתוון דבהון אתבריא שמיא וארעא דאלין תליין באמירה ואילין בעשיה ברזא דאומר ועושה מיד ואלין שבע הבלים אינון כפולים לקבל שבע שרגין דמנרתא כפולים דאתמר בהו שבעה ושבעה מוצקות לנרות וגו' אלין באמירה ואלין בעשיה) ואינון "ה יר"ד ה"א ר"ה ו"א ה"א אלין אינון שבעה ושבעה מוצקות.

תרגום: ומשום זה יש הבל אשר נעשה על הארץ אמרו לו החברים רבי אמר לנו שום רמז בפסוק הזה שלא התכסתה החכמה הזו מן החכמים אמר להם חכמים בודאי שסוד עליון יש שם אבל אמר לכם ברמז שבעה הבלים הם ואשרי מי שלא נוטל את שכרם בעולם הזה והם שכלולים בבת שבע והם בפסוק הזה הבל אחד הבלים שנים הבל הבלים שלשה הרי ששה הכל הבל הרי שבעה וכנגדם שבעה שמות אבגית"ץ אלו שבעת ההבלים הם כפולים כנגד שבעת הנרות של המנורה כפולים שנאמר בהם שבעה מוצקות (והם) שבע הוי"ת שנאמר בהן באמירה יהי אור והיה מיד והלבושים של אותם שבע הוי"ת הם שבעה שמות אבגית"ץ וחברוי הבל הוא להב הבלים להבים ועליהם נאמר קול יהוה חוצב להבות אש ומי שמכיר את ההבלים הללו כשמוציא אותם מפיו ומלבו יודע לכוון בשכינה העליונה שכל ההבלים יוצאים ממונה ומתלבשים בשכינה התחתונה שכוללת שבעה שמות אבגית"ץ וחברוי שהם האותיות שבהן נבראו שמים וארץ שאלו תלויים באמירה ואלו בעשיה בסוד של אומר ועושה מיד ושבעת ההבלים הללו הם כפולים כנגד שבעה נרות המנורה כפולים שנאמר בהם שבעה ושבעה מוצקות לנרות וגו' (אלו באמירה ואלו בעשיה והם "ה יר"ד ה"א עי' לש"ו ביאורים ח"א עב ע"ב.

עי' עבה"ק ח"ד פכ"ח: ואמר עוד ונשמרתם מאד לנפשותיכם וגו' ביום דבר יי' אליכם בחרב מתוך האש וכן בכל מקום שיזכיר דבור השם הגדול אליהם, יבאר מיד שהיה מתוך האש להודיע להם מקום השגתם וכן הודיעו הם עצמם דכתיב ותאמרו הן הראנו יי' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש וכבדו וגדלו שאמרו שהראם הוא האש שנאמר בו ומראה כבוד יי' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל, ובהשגה זו עמדו על סוד הייחוד כי אל זה התכלית עלו למעלת הנבואה לקבל התורה שהיא ההוראה הנפלאה לזה, וכמו שכתבתי והוא אמרו אתה הראת לדעת כי יי' הוא האלהים אין עוד מלבדו.

' עי' תיקו"ז (ח ע"ב): קמ"ץ רקיע וניצוץ, אינון י"ו, איהו קומץ כל נקודין. ועי' שם (ה ע"ב): נקודין אלין סלקין אלה"ם דבהון שבע נקודין תלת לעילא תלת לתתא חל"ם באמצעיתא וחד רקיעא תמינאה לון דאתמר ביה (בראשית א יד) ויתן אותם אלה"ם ברקיע השמים תרגום: נקודות אלה עולים אלה"ם שבהם ז' נקודות שלש למעלה שלש למטה חולם באמצע וא' רקיע שמינית לו, שנאמר בו ויתן אותם אלקים ברקיע השמים.

ועי"ש בגר"א ד"ה דאתמר בי' ויתן כו' - שכלל בנקודה א' שהוא הניצוץ של הקמץ: וקבען ברקיע - שהוא הפתח של הקמץ.

יא עי' ס"י (פ"ד מ"ד): שבע כפולות בג"ד כפר"ת מעלה ומטה מזרח ומערב צפון ודרום והיכל הקודש מכוון באמצע והוא נושא את כולם.

עי' ספר הפליאה (עמוד רלו): והיכל הקודש מכוון באמצע ר"ל כל גוף וכל נמצא לא ימלט מו' קצוות אלו הם חסד פחד ת"ת נצח והוד ומעור, והאמת הוא מרכז הוא היכל הקודש ר"ל מרכז נקודה שהכל באים אליו הוא היכל העטרה הקודש הוא הת"ת שהעטרה נקראת היכל הת"ת שהיכל הקודש מכוון ומסודר כנגד מה שבשמים והכל צריכים היכל להכנס.

עי' זהר (ח"ב רכב ע"א): פתח ואמר (תהלים מח ג) יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב תא חזי כד ברא קודשא בריך הוא עלמא אשדי חד אבנא יקירא מתחות כרסי יקריה ושקע עד תהומא ורישא חדא דההוא אבנא נעץ גו תהומי ורישא אחרא לעילא וההוא רישא אחרא

באמצע האות יהיה שור"ק ואם בפת"ח ישוב קמ"ץ ואם בחיר"ק ישוב ציר"י ואם בציר"י סגול ואם בשב"א ישוב קבוץ שפתים הרי זו.

ועוד באותיות עצמן אם תתן הנקודה באות ה"א ישוב הי"ת ואם בו"ו ישוב זי"ן בכ"ף ישוב בי"ת ואם בנו"ן ישוב גימ"ל ואם ברי"ש ישוב דל"ת ולכך המוסף נקודה או גורעה מחריב את העולם¹ ומקצין נטיעות² התורה ושרשיה.

ואף על פי שנראה שהקמ"ץ והפת"ח הכל דבר אחד ותנועה אחת אין הדבר כן אלא שיש הפרש ביניהן במבטא שהרי תנועת הקמ"ץ גבוהה ועליונה ותנועת הפת"ח למטה ממנה³ כי הקמ"ץ בתיבה יורה על מעלה גדולה ועל דבר שהוא עומד בפני עצמו אינו נסמך לאחר כענין ארון שהוא קמו"ץ ומצינו ארון הברית שהוא בפת"ח וכן (שמות כג כ) הנה אנכי שולח מלאך (במדבר כ טז) וישלח מלאך שהוא בקמ"ץ ומלאך הברית הוא בפת"ח כי הפת"ח נסמך לעולם למה שאחריו ולא כן הקמ"ץ כי הוא עומד בפני עצמו.

ומטעם זה כל אתנחתא וסוף פסוק הוא בקמ"ץ כי שם עומד לא יסמך ומטעם זה בנקוד זה השם לא תמצא פת"ח אלא קמ"ץ כי המעלה העליונה הגדולה המורה עליונות ושהוא בלתי נסמך לאחר כדבר הנברא ומפני זה נכתב באל"ף דל"ת כשהוא קדש בקמ"ץ וכשהוא חול בפת"ח ומה שכתוב בלוט (בראשית יט יח) אל נא אדני בקמ"ץ והוא חול לפי שהוא סוף פסוק.

וזהו ההפרש הגדול שיש בתורתנו בין קמ"ץ לפת"ח כהפרש שיש בין אור לחשך ובין קדש לחול וכן מצינו שהמחליף פת"ח בקמ"ץ לא ימלט מאחת משתים או יהרום הכונה או יבא לידי כפירה כי אות ה"א של (בראשית יח כג) האף תספה אילו קמצתו היית מהפך כוונתו של אברהם והורם מחשבתו ואות ה"א של (איוב ח ג) האל יעות משפט אילו קמצתו יהיה כפירה.

מלבד שאמרו עוד חכמי הדקדוק כי הקמ"ץ הוא נאמר על ענין אמתי ולא כן הפת"ח ומזה אמר הכתוב (שמואל ב' א י) ואעמד עליו ואמתתהו וי"ו של ואעמד תמצאנה בקמ"ץ אבל וי"ו של ואמתתהו בפת"ח כי מה שאמר ואעמד עליו אמת היה ולא כן ואמתתהו כי שאול הרג את עצמו והנה כל זה מחכמת תורתנו האלהית ולשוננו הקדושה ומטעם זה נמשלו האותיות לגוף והנקודה לנשמה⁴ כי הנקודות מניעות האותיות כמו שהנשמה מניעה את הגוף כמו שדרשו רבותינו ז"ל בספר הבהיר⁵ דמיין נקודתא באתוותא דאורייתא דמשה

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עלאה איהו חד נקודה (עלאה) דקיימא באמצעיתא דעלמא ומתמן אתפשט עלמא לימינא ושמאלא ולכל סטרין ואתקיים בההיא נקודה אמצעיתא וההיא אבנא אתקרי שתיה דמנה אשתיל עלמא לכל סטרין תו שת"ה ש"ת י"ה קודשא בריך הוא שוי לה למהוי יסודא דעלמא ושתילו דכלא תרגום: פתח ואמר יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם זרק אבן אחת מתחת כסא כבודו ושקע אותה עד התהום וראש אחד של אותה אבן נעוץ בתוך התהומות וראש אחר למעלה ואותו הראש האחר העליון הוא נקודה אחת (עליונה) שעומדת במרכז העולם ומשם התפשט העולם לימין ולשמאל ולכל הצדדים והתקים באותה נקדת המרכז ואותה אבן נקראת אבן השתיה שממנה נשתל העולם לכל הצדדים עוד שת"ה שת י"ה הקדוש ברוך הוא שם אותה להיות יסוד העולם והשתלת הכל.

¹ עי' (עירובין יג ע"א): וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מיתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו.

² עי' פרשת נח הערה מד.

³ עי' תז"ח (דף ז ע"ג): והמשכילים עשר נקודין דקיימין לאכנעא חמש מימינא וחמש משמאלא אורחא דאלין לקבל אלין חמש אינון רברבין בהאי גוונא זעירין, אָ אָ אָ אוּ אָ ימינא, אָ אָ אָ אָ תרגום: "המשכילים" עשר נקודות שעומדים להיכנע, ה' מימין וה' משמאל, הדרך שאלה כנגד אלה ה' המה, גדולים בזה הצבע קטנים.

⁴ עי' תיקר"ז (ט ע"א): מלאכין אית דמשמשיין לאלין נקודין ואינון אתוון דאינון כסוסוון לנקודי. תרגום: מלאכים יש שמשמשים לנקודות הללו, והם האותיות שהם כמו סוסים לנקודות.

⁵ אות קטו: ומאי ניהו עיגולא, הדין נקודה דאורייתא דמשה דאינהו כולהו עיגולא ודמיין באתוותא כנשמתא דחיי בגופיה דאינש דלית אפשר ליה למיתיה כל היכא דלית קיימא בגויה, ולא למנקט מימרא

כנשמתא דחיי בגופא דאיניש וכן אמרו במסכת מגלה (ג ע"א) ושום שכל זה הנקוד.
וע"ד הקבלה טעם קמצתו מפני שהשם עצמו נקמץ, מחובר משני השמות
הקדושים, כל אחד בן ארבעה אותיות, האחד מורה קדמות ויחוד, והאחד מורה על
האצילות". וע"כ האל"ף בראש והיו"ד בסוף ומדת הדין באמצע.
ודע כי יש שמות ד' כל אחד בן ד' והשלשה נזכרים בתורה המקור העליון והקו
האמצעי והכנוי ושלשתם רמוזים בפסוק (שמות לה יז) את קלעי החצר את עמודיו ואת
אדניה בסדר ויקהל וכן בפסוק (איוב לח ו) על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה כי
המשכן דוגמא לבריאת עולם והרביעי בענין רבקה נרמזי' והבן זה.

(יה ח) וַיִּקַּח הַמָּאָה וְחָלָב וּבֶן הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עִמָּד עֲלֵיהֶם תַּחַת
הָעֵץ וַיֵּאבְלוּ:

עי' ר' בחיי: ודע כי כלל הפרשה הזאת יש שסוברים אותה במראה הנבואה
וחושבים להכריח הענין בטענה שאין אדם משיג לראות המלאכים בעין הבשר כי אם
במראה ולפי השגתם המשיג הסברא הזאת לא לשה שרה ענות גם אברהם לא עשה בן
הבקר אבל היה במראה הנבואה גם נצטרך לומר בלוט שעלה במדרגת מעלת הנבואה גם
אנשי סדום שהכתוב מעיד שהיו רעים וחטאים ואיך יתכן שיעלה לוט למעלת הנבואה
והקב"ה מנע הדבור מאברהם כל זמן שהיה לוט עמו כענין שכתוב (בראשית יג יד) וה' אמר
אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו אבל עקר הפרשה הזאת בכללה היא כפשוטן של כתובים
וענין שרה ואברהם ולוט ואנשי סדום הכל כפשוטו ממש לא מראה נבואה ואם לבך חוכך
איך יושגו המלאכים לעיני הבשר כי אם במראה זה אמת ויציב כי ההרגשים א"א שישגו
המושכלים בחושיהם והפרשה הזאת א"א ללמודה לשום משכיל אם לא ע"ד הקבלה והוא
שהמלאכים האלה נקראים בשם אנשים הכוונה בהם על כבוד נברא במלאכים ומשכילי
האמת יקראוהו מלבוש כי הוא מלבוש לג' מעלות עליונות הנקראות אדם: שהן מתלבשות
במדה זו הנקראת מלבוש ומשחרב בית המקדש נפלה מדה זו שהיא המלבוש.
וכבר ידעת כי הנפש היא נקראת אדם לא הגוף כי הגוף אינו אלא מלבוש הנפש

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

זוטרא ורבתא בלא נשמתא כוותיה דהדין נקודה דלית אפשר למלתא זוטרא או רבתא לאתאמרה
בלא נקודה.

¹⁷ עי' זהר (פנחס רנז ע"ב): כל הוי"ן דיליה סהדין על מארי עלמא דאיהו הוה קדם כל הוי"ן, ואיהו
בתוך כל הויה, ואיהו לאחר כל הויה, ודא רזא דסהדין הוי"ן עליה היה הוה ויהיה.
תרגום: כל ההיות שלו מעידים על אדון העולם, שהוא היה קודם כל ההיות, והוא בתוך כל הויה,
והוא לאחר כל הויה, וזה סוד שמעידות ההיות עליו, היה הוה ויהיה.

¹⁸ היינו מילת פועל שהוא גילוי ואצלה.
עי' זהר שם דאיהו אדון כל עלמין אסהיד עליה אדנ".
י' אה"ה, עי' תיקו"ז (קמב ע"ב): אשכחנא תקונא כגוונא דא, אה"ה כתר עלאה, יהו"ה עמודא
דאמצעיתא, אדנ"י שכינתא תתאה.

¹⁹ עי' תיקו"ז (ה ע"א): בחמשה לחדש (יחזקאל א א) דא את ה' דאיהי אלה"ם כנוי לשם יהו"ה ואיהי
כורסיא דהכי סליק הכס"א כחושבן אלה"ם.
תרגום: "בחמשה לחודש" זו האות ה', שהיא אלה"ם, כנוי לשם יהו"ה, והיא הכסא, שכך עולה
הכס"א בגימ' אלה"ם.

²⁰ עי' לקמן פרק כד פסוק יט, וצ"ע.

²¹ עי' לעיל הערה א.

²² עי' ז"ח (לג ע"ב): ולא עוד אלא תלת אדם אינון אדם דבריא אדם דיצירה אדם דעשיה מסטרא
דדכיו ואית אחרא מסטרא דמסאבו דאיהו אדם בליעל איש און יצר הרע אדם טוב יצר הטוב דהכי
אוקמוה קדמאין גם את זה לעומת זה עשה האלקים.

תרגום: ולא עוד, אלא יש שלשה [בחינות] אדם, והם אדם דבריא, אדם דיצירה, אדם דעשיה,
מצד הטהור, ויש אחר מצד הטומאה, שהוא אדם בליעל, איש און, יצר הרע אדם טוב, יצר הטוב כי
כך פירשו הראשונים גם את זה לעומת זה עשה האלה"ם.

²³ עי' לעיל הערה א.

וכן הכתוב מעיד (איוב י יא) עור ובשר תלבישני באר כי הגוף הוא המלבוש והנפש שהיא האדם מלבשת בו¹¹ ומה שנקראו אנשים בפרשה הזאת והוא הדין בשאר המקומות שבכל הכתובים שהמלאכים נקראים בשם אנשים הכוונה בהם במלבוש הזה ומה שהכתובים יכנום בשם אנשים מפני שהוא מושג לעיני הגוף לאותם שהם זכי הנפשות וזהו ענין הפרשה שיקראם פעם אנשים ופעם מלאכים מלאכים לפי שהיו מלאכים ממש אנשים לפי שהם המלאכים הנקראים מלבוש עשה אונך כאפרכסת והתעורר להבין הענין הזה.

ועוד דע כי יש סוד בענין הפרשה דרך אחרת והוא שהיו אנשים ממש ומלאכים ממש והתבונן היטב כי קרא הכתוב המלאכים בשם אנשים בענין אברהם ובענין לוט קראם מלאכים ודרשו רז"ל (ב"ר פ"ג ס"ג) הכא אתמר אנשים והכא אתמר מלאכים הכא אתמר אנשים כשהיתה שכינה על גביהן ולהלן אתמר מלאכים כשנסתלקה שכינה לבשו מלאכות הוא שכתוב להלן וילך ה' וכתוב ויבאו שני המלאכים סדומה.

ויש לך להתבונן כי אילו קראם בענין לוט מלאכים בלבד היה טעם המדרש הזה מספיק אבל תמצא שקראם הכתוב בענין לוט פעם מלאכים ופעם אנשים הוא שכתוב ויבאו שני המלאכים סדומה וכתוב וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט וגו' וכתוב ויאצו המלאכים ואחריו מיד ויחזיקו האנשים מכל זה יש לך להתבונן כי זה מופת חזק שהיו אנשים ממש ומלאכים ממש ועשו כל מה שעשו מדעת המלאכים ומעתה יבאו הכתובים אמתיים כפשוטן בשם אנשים ובשם מלאכים והגלוי והסתום בהם אמת וזהו ענין הדבור בנחשי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹¹ עי' זהר (ח"א כ ע"א): מלכותא דדוד אתתקן ביומא דא רגלא וסמכא רביעאה דכורסייא אתתקנו אתון ואתיישרו על דוכתייהו ועם כל דא עד יום שתיתאה דאתתקן דיוקנא דאדם תקונא כדקא יאות [לא אתיישב] [לאאתישב] בדוכתיה וכדין אתתקן כורסיא עלאה וכורסיא תתאה ועלמין כלהו אתיישבו בדוכתייהו ואתון כלהו [אתתקנו] [אתתקן] על גלגלי בפשיטו דטופסירא דקוטרא [ויומא] [וביומא] רביעאה איהו יומא מאיס מבונים כמה דאת אמר (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים הה"ד (שיר א ו) בני אמי נחרו בי דהא נהורא דא אזעירת גרמא ונהירו [דילה] [דיליה] וקליפין אתקנו על דוכתייהו כל אינון נהורין דנהרין כלהו תליין בהאי רקיע השמים לאתקנא בהו כורסייא דדוד אלן נהורין מציידין ציורא דלתתא לאתקנא ציורא דכלהו דאינון בכללא דאדם ציורא פנימאה דכל ציורא פנימאה אקרי הכי.

ומהכא כל ציורא דאתכליל באתפשטו דא אקרי אדם והה"ד (יחזקאל לד לא) אדם אתם אתם קרויין אדם ולא שאר עמין עעכו"ם וכל רוחא אקרי אדם רוחא דסטר קדישא גופא דיליה לבושא איהו ועל דא כתיב (איוב י יא) עור ובשר תלבישני וגו' בשרא דאדם ולבושא איהו (לבושייהו) ובכל אתר כתיב (שמות ל לב) בשר אדם אדם לגו בשר לבושא דאדם גופא דיליה טסירין דלתתא דאתתקן בהתוכא דרוחא דא אצטיירו מניה ציורין דאתלבשן בלבושא אחרא כגון ציורא דבעירי דכין (דברים יד ד) שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור וגו' אינון דבעיין לאתכללא בלבושא דאדם ההוא רוחא פנימאה דאינון סטריין [ס"א ציורין] סליק בההוא שמא דאתקרי בה גופא דיליה לבושא דההוא שמא [בשר שור] שור איהו פנימאה דההוא גופא בשר דיליה לבושא וכן כלהו.

תרגום: מלכות דוד נתקנה ביום זה כרגל ואדן רביעית של הכסא, נתקנו האותיות והתיישרו על מקומן, ועם כל זה, עד היום הששי שנתקנה דמות האדם תיקון כראוי, לא התיישב במקומו, ואז נתקן כסא עליון וכסא תחתון, והעולמות כולם התיישבו במקומם, וכל האותיות נתקנו על גלגליהם בהתפשטות של תפיסת הקשר. ויום רביעי הוא יום מאוס לְבוֹנִים, כמו שנאמר "אבן מאסו הבונים". זהו שכתוב "בְּנֵי אֲמִי נִחְרוּ בִּי", שהרי אורה זו הקטינה עצמה והאור שלה, והקליפות נתקנו על מקומם. כל אותם המאורות שמאירים, כולם תלויים ברקיע השמים הזה לתקן בהם את כסא דוד. המאורות הללו מציירים ציור שלמטה לתקן ציור של כולם, שהם בכלל של אדם, ציור פנימי, שכל ציור פנימי נקרא כך.

ומכאן שכל ציור שנכלל בהתפשטות זו נקרא אדם. זהו שכתוב "אדם אתם", אתם קרויים אדם ולא שאר עמים עכו"ם. וכל רוח נקראת אדם, רוח של צד קדושה גופו הוא לבוש, ועל זה כתוב "עור ובשר תלבישני וגו'", בשר של אדם הוא לבוש. ובכל מקום כתוב בשר אדם, אדם לבפנים, בשר לבוש האדם גופו. רוחות שלמטה שנחתכים בסיגים של רוח זו הצטיירו ממנו ציורים שהתלבשו בלבוש אחר, כמו ציור של בהמות טהורות, "שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור וגו'", אותם שצריכים להיכלל בלבוש של אדם, אותו רוח פנימי של אותם צדדים (ציורים), עולה באותו שם שנקרא בו גופו לבוש של אותו שם, בשר שור, שור הוא פנימי של אותו גוף, הבשר שלו לבוש, וכן כולם.

¹² עי' לעיל פרשת בראשית הערה רנו.

ובאתוֹן־יְבִי וְהַמְשַׁכֵּל יִבִּין וְהַכּוֹנֵה בּוֹזֵה מֵה שְׁדַרְזוּל¹⁰ כּבֻבֵא מְצִיעֵא פִי הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵלִים (בבא מציעא פה ע"ב) אֲלִיהוּ הוּה שְׂכִיח בְּמַתִּיבְתָא דְרַבִּי יוֹמָא חַד רִישׁ יִרְחָא הוּה נְגַה לִיה יוֹמָא וְלֹא אֲתָא אֲמַר לִיה מ"ט נְגַה לִיה לִמַר אֲמַר לִיה אֲדַמּוֹקְמִינָא לְאַבְרָהָם וּמְשִׁינָא יִדִּיה וְצִלִּי וּמְגִינָא לִיה וְכֵן לִיצַחֵק וְכֵן לִיעֶקֶב וְלֹקְמִינְהוּ בְּהַדִּי הַדִּדִי סַבֵּר תִּקְפְּנְהוּ בְּרַחֲמֵי וּמִיִּיתוּ לִיה לְמַשִּׁיחָא בְּלֹא זְמַנִּיה אֲמַר לִיה וַיֵּשׁ דּוֹגְמַתָּן בַּעֲה"ז אֲמַר לִיה אִיכָא רַבִּי חֵיִיא וּבְנֵי גִזְר רַבִּי תַעֲנִיתָא אַחְתִּינְהוּ לְר' חֵיִיא וּבְנֵי אֲמַר מְשִׁיב הַרוּחַ אֲתָא זִיקָא אֲמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם אֲתָא מְטָרָא כִּי מְטָא לְמִימַר מַחִיָּה הַמַּתִּים רִגְשׁ עֲלֵמָא אֲמַרִּי בְּרַקִּיעַ מֵאָן גְּלִי רִזִּיא בַּעֲלֵמָא אֲלִיהוּ אֲתִיּוּהָ לְאַלִּיהוּ וּמַחִיּוּהָ שְׁתֵּין פּוֹלְסֵי דְנּוֹרָא אֲזַל אֲדַמִּי כְּדוּבָא דְנּוֹרָא עֲאֵל בִּינִיּהוּ וּטְרַדִּינְהוּ וְלֹא אֲמַרִּי מַחִיָּה מַתִּים וְהַבֵּן זֶה.

(יח ט): וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ אֵיךָ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל:

ע"י ר' בחיי: דרו"ל (ב"מ פז ע"א) נקוד על אי"ו ללמדך שאף לשרה שאלו על אברהם איז והיה ראוי לינקד הלמ"ד ולדרוש הכתב שהוא העקר אלא שיש זקף קטן באות הלמ"ד והיה מתערב עם הנקודה ולכך נקוד אי"ו ולא אות הלמ"ד.

ונראה לי עוד בזה כי מלבד שנתנה מלה זו להדרש עוד יש בה פנימי צריך ומוכרח כי המלאכים האלה רמזו לאברהם ענין השפע המשתלשל מלמעלה אל המדות¹¹ ומן המדות אל השכלים הנפרדים¹² ומן השכלים הנפרדים אל העולם השפל כי אחר שנתקדש אברהם ונחתם באות ברית קדש רצו המלאכים להגיד לו תעלומות חכמה בענין השפע כי הם גם שאר הנפרדים כולם מושכים כח מן העשירית והעשירית דרך הקו והקו מן האל"ף ולכך נקוד על אי"ו לרמזו כי מסרו לו ידיעה בענין השפע איך הוא משתלשל מן האל"ף ליו"ד דרך הקו ומן היו"ד לשכלים ומהשכלים לנביא להודיע העתיד מה פעל אל בעולם השפל ועל כן מודיעים הדבר ומבשרים אותו עליו.

(יח יג): וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם לְמָה זֶה צָחֲקֶךָ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפֶה אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וַאֲנִי

זְקֵנָתִי:

ע"י ר' בחיי: השליח נקרא בשם השולח¹³ ועל כן קרא הכתוב את המלאך בשם המיוחד¹⁴ והוא שאמר היפלא מה' והיה לו לומר ממני אלא שהוא דבר המלאך וזהו שאמר למועד אשוב כי התופש את שרה למה זה צחקה הוא עצמו אמר למועד אשוב אלך.

(יח יד): הֲיִפְלֵא מֵה' דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֲלֵיךָ בְּעֵת חֲזָה וְלִשְׂרָה בֵּן:

ע"י רמב"ן: אם דבר נפלא ורחוק הוא שיהיה מאת ה' ככה כלשון כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דברי הימים א' כט יד) ודומה לזה מאשר שמנה לחמו (להלן מט כ) מאת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ ע"י זהר (ח"ג רא ע"ב): אתון דבלעם כד מלילת מלאכא עלאה הוה עלה מלעילא וכו' ורזא הכא דאתמסר לחכימי דלא משגחן לטפשו דליבא פי האתון דרגא דאתני ההוא עלאה דסטר נוקבי ההוא הוה דשריא על ההוא אתון ומליל עלה וכד ברא קב"ה להאי דרגא דאקרי פי האתון סתם ליה בגו (האתון) נוקבא דתהומא רבא ואסתים עליה עד ההוא זמנא.

תרגום: אתון בלעם כשדברה מלאך עליון היה עליה מלמעלה. וכו' וסוד כאן שנמסר לחכמים שלא משגיחים על טפשות הלב, פי האתון דרגת האתונות, אותו עליון של צד נקבות, אותו שהיה שרוי על אותה אתון, ומדבר עליה, וכשברא הקדוש ברוך הוא לדרגה זו, שנקראת פי האתון, סתם אותה בתוך (האתון) נקב תהום רבה, וסתם עליה עד אותו זמן. כשהגיע אותו זמן, פתח אותו נקב ויצא ושרה עליה ודברה.

¹¹ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קנד.

¹² ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

¹³ ע"י לעיל א כו ור' בחיי שם.

¹⁴ ע"י לעיל פרשת לך הערה ה, ועי שמות לג ט.

¹⁵ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

אשר תבא לחם שמנה ואונקלוס תרגם היתכסי עשאו כלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז ח) ואם כן יש בו סוד נעלם ולשון רש"י היפלא היתכסי וכי שום דבר מופלא ומכוסה ממני מלעשות כרצוני הרכיב בו שני ענינים.
 ע"י ר' בחיי: יאמר המלאך מיכאל היתכסה ויפסק אצילות^ג הה"א בשמך המתקבלת מאת ה' שלא יתן לך ההולדה^ד והלא כשם שאתה כנגד מדת החסד כן יתן לך בן כנגד מדת הדין שהרי יש לו להשלים המרכבה^ה מעלה ומטה למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן.

(יח יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בנניו ואת ביתו אחריו ושמו^ו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:
 ע"י רמב"ן: והנכון בעיני שהיא ידיעה בו ממש ירמוז כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל היא לשמור הכללים וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותה בפרט להיות שמירתו דבקה בו תמיד לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל כמעט לא יגרע מצדיק עיניו (איוב לו ז) ובאו מזה פסוקים רבים כדכתיב (תהלים לג יח) הנה עין ה' אל יראיו וזולת זה.
 ע"י ר' בחיי: לשון גדולה ומעלה מלשון (תהלים קמד ג) מה אדם ותדעהו או יהיה לשון השגחה כי ידיעת הש"י את האדם היא השגחתו בו וכשאמר כי ידעתיו בא למעט שאר בני אדם שאינם צדיקים שאין ההשגחה בהם כמו בצדיקים^ז.

(יח כ): ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד:
 ע"י רמב"ן: ורבי אברהם אמר בו סוד מילדי נכרים יספיקו בו ואני ארמוז לך דעת מקבלי, דרשו רבותינו בפסוק כי הנה ה' יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ (מיכה א ג) יוצא ובא לו ממדה למדה יוצא ממדת רחמים ובא לו למדת הדין^ח וכן הענין הזה ויאמר ה'

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י מילה פועל.
^{יא} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה נה.
^{יב} ע"י לקמן פרשת ויצא הערה ז ופרשת וישלח הערה ח.
^{יג} ע"י זהר (ח"א קיב ע"ב): ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא רבי יהודה פתח ואמר (ש"א ב ט) רגלי חסידיו ישמור וגו' חסידו כתיב חד ודא אברהם דקב"ה נטיר ליה תדיר ולא אעדי נטירו מניה לעלמין ומה דאמר רגלי דא אתתיה דקב"ה שדר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר דבר אחר רגלי חסידו ישמור חד דא אברהם דקב"ה אזיל עמיה תדיר בגין דלא ייכלון לנזקא ליה ורשעים בחשך ידמו אלן אינון מלכין דקטל קב"ה בההוא ליליא דרדף בתרייהו הה"ד בחשך ידמו דא ליליא דאתקשר בחשוכא וקטל לון.
 תרגום: "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא". רבי יהודה פתח ואמר, "רגלי חסידיו ישמור וגו'". כתוב "חסידו", [כלומר] אחד, וזה אברהם, שהקדוש ברוך הוא שומר אותו תמיד ולא מסיר ממנו את שמירתו לעולמים. ומה שאמר "רגלי", זו אשתו, שהקדוש ברוך הוא שלח שכינתו עמה, ושומר אותה תמיד. דבר אחר, "רגלי חסידיו ישמור", אחד, זה אברהם, שהקדוש ברוך הוא הלך עמו תמיד כדי שלא יוכלו להזיק לו. "ורשעים בחושך ידמו", אלו אותם מלכים שהרג הקדוש ברוך הוא באותו לילה שרדף אחריהם. זהו שכתוב "בחושך ידמו", זה הלילה שנקשר בחושך והרג אותם.
^{יד} ע"י תיקוני זהר (דף קיז ע"ב): ולקבל אלן גלגולין שנוי מקום ושנוי השם ושנוי מעשה שנוי מקום כגוונא דקדושא בריך הוא דאתמר ביה הנה ה' יוצא ממקומו וכד נפיק אשתני מדינא לרחמי ומרחמי לדינא כמה דאוקמהו מארי מתניתין לא כשאני נכתב אני נקרא בעולם הבא דאיהו אתריה נכתב ביהו"ה ונקרא ביהו"ה בעולם הזה נכתב ביהו"ה ונקרא באדנ"י דא שנוי מקום לבר מאתריה דאיהו עלמא דאתי עלמא דאתי לית ביה שנויא דאיהו דכתיב (ישעיה כ"ו) אני ה' לא שניתני נכתב בשם יהו"ה ונקרא בשם יהו"ה אתקרי יהו"ה רחמי לבר מאתריה אשתני ואתקרי אדנ"י ואתקרי דין ודא רזא עומד מכסא רחמים ויושב על כסא דין.
 תרגום: וכנגד הגלגולים האלו שנוי מקום ושנוי השם ושנוי מעשה שנוי כמו שהקדוש ברוך הוא שבו נאמר הנה יהו"ה יוצא ממקומו וכשיוצא משנתה מדין לרחמים ומרחמים לדין כמו שבארוהו בעלי המשנה לא כשאני נכתב אני נקרא בעולם הבא שהוא מקומו נכתב ביהו"ה ונקרא ביהו"ה בעולם הזה נכתב ביהו"ה ונקרא באדנ"י זה שנוי מקום מחוץ למקומו שהוא העולם הבא בעולם

אל לבו זעקת סדום ועמורה כי רבה ארד ממדת רחמים אל מדת הדין^ל ואראה ברחמים אם כצעקתה הבאה אלי במדת הדין עשו כלה^ל, ואם לא אדעה וארחם כדרך וידע אלהים (שמות ב כה) ואחר שסיפר הכתוב דעת העליון חזר אל הענין הראשון וסיפר במעשה כי האנשים אשר השקיפו על פני סדום ללכת שמה ושלחם אברהם הגיעו שמה ואברהם מעת הפרדס ממנו ועד הגיעם שם עודנו עומד לפניו כי קראו והגיד לו כי המלאכים הם השלוחים האלה להשחית המקום כאשר אמר ולא הוצרך לפרש מתי עמד לפניו כי מעת שאמר המכסה אני מאברהם נודע שהגיד לו.

ע"י ר' בחיי: הכתובים דבקים זה עם זה יאמר זעקת סדום ועמורה וחטאתם שגדלה מאד ארדה ואראה אם כולם חטאו ואם לא אדעה מי החוטאים החטאת הזאת היתה שהיו בהם כל המדות הרעות וכמו שדרשו רז"ל (סנהדרין קט ע"א) ואנשי סדום רעים וחטאים רעים בממונם שנאמר (דברים טו ט) ורעה עינך באחיך האביון וחטאים בגופם וכד"א (בראשית לט ט) וחטאתי לאלהים לה' זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר (מלכים ב' כא טז) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד.

אבל נגמר דינם בעון שהיו מואסים את הצדקה ולא היו משגיחים על ענייהם ועל רעיהם^מ שהיו מוטלים ברעב וזהו ביאר הכתוב על דרך הפשט ואנשי סדום רעים וחטאים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הבא אין שנוי זהו שכתוב אני יהו"ה לא שניתני נכתב בשם יהו"ה ונקרא בשם יהו"ה יהו"ה נקרא רחמים מחוץ למקומו משתנה ונקרא אדני^נ ונקרא דין זהו סוד עומד מכסא רחמים ויושב על כסא דין.

^ל ע"י זהר (ח"א דף קה ע"ב): דבר אחר עשו (למעבד) כתרגומו עבדו וכי לא הוה ידע קב"ה דאיהו אמר ארדה נא ואראה והא כלא אתגלי קמיה אלא ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא והיינו (האי) ירידה ואראה ראייה דא היא לאשגחא עליהון במאן דינא לון ואשכחן ראייה לטב ואשכחן ראייה לביש ראייה לטב דכתיב (שמות ב כה) וירא אלהים את בני ישראל וידע ראייה לביש דכתיב ארדה נא ואראה (נ"א אשכחן ירידה לטב ואשכחן ירידה לביש לטב דכתיב (שם יט כ) וירד ה' על הר סיני (במדבר יא יז) וירדתי ודברתי עמך שם ירידה לביש ארדה נא בגין) לאשגחא עלייהו בדינא.

תרגום: דבר אחר, "עשו" (לעשות) כתרגומו עבדו. וכי הקדוש ברוך הוא לא היה יודע שהוא אמר "ארדה נא ואראה", והרי הכל גלוי לפניו. אלא "ארדה נא" מדרגת הרחמים לדרגת הדין, והיינו (זו) ירידה. "ואראה", ראייה זו להשגיח עליהם באיזה דין ידון אותם. מצאנו ראייה לטוב ומצאנו ראייה לרע. ראייה לטוב, שכתוב "וירא אלהים את בני ישראל וידע". ראייה לרע שכתוב "ארדה נא ואראה". (מצאנו ירידה לטוב ומצאנו ירידה לרע. לטוב, שכתוב "וירד ה' על הר סיני", "וירדתי ודברתי עמך שם". ירידה לרע, "ארדה נא", בשביל) להשגיח עליהם בדין.

^ט ע"י זהר (ח"א קו ע"א): ארדה נא ואראה הכצעקתה מבעי ליה דהא כתיב זעקת סדום ועמורה ותרי קרתי הו אמי הכצעקתה אלא הא אוקמוה. תא חזי בסטרא דתותי קלא דברדא סלקין קוטרי כלהו בכתפא מתכנשי בחד טיף ועאלין בגו נוקבי דתהומא רבא ואתעבידו חמש בחד חד איהו כד (צלילן קלין) איכא צלילין קלין דכלהו אתעבידו חד קלא דסליק מתתא עאל בנייהו ואתמשכא כחד וההוא קלא סלקא ונחתא תבעא דינא לאתמשכא לתתא כד האי קלא סלקא למתבע דינא כדין אתגלי לאשגחא קב"ה בדינא. אמר רבי שמעון הכצעקתה מאן הכצעקתה דא גזרת דינא דתבעא דינא כל יומא דהכי תנינן כמה שנין קיימא גזרת דינא ותבעא מקמי קב"ה על דזבינו אחוי דיוסף ליוסף בגין דגזרת דינא צווחת על דינא ועל דא הכצעקתה הבאה אלי מאי הבאה אלי דא הוא רזא כמה דאת אמר (אסתר ב יד) בערב היא באה ובבקר היא שבה ודא הוא הבאה אלי תדיר כגוונא דא קץ כל בשר בא לפני והא אתמר עשו כלה הא אתמר.

תרגום: "ארדה נא ואראה". "הכצעקתה", היה צריך לכתוב הכצעקתם, שהרי כתוב "זעקת סדום ועמורה", ושתי קריות היו, אז למה הכצעקתה. אלא הרי פרשוה. בא וראה, בצד שמתחת קול הברד עולים כל העשנים בכתף, מתכנסים בטפה אחת ונכנסים לתוך נקבי תהום רבה, ונעשים חמשה באחד. אחד הוא כאשר (הקולות צלולים) יש קולות צלולים שכולם נעשים קול אחד, שעולה מלמטה נכנס בנייהם ונמשכים כאחד. ואותו הקול עולה ויורד ותובע דין להמשך למטה. כשקול זה עולה לתבוע דין, אז הקדוש ברוך הוא מתגלה להשגיח בדין. אמר רבי שמעון, "הכצעקתה", מי הכצעקתה. זו גזירת הדין שתובעת דין כל יום, שכן שנינו, כמה שנים עומדת גזירת דין ותובעת מלפני הקדוש ברוך הוא על שאחי יוסף מכרו את יוסף, משום שגזרת הדין צועקת על הדין, ועל זה "הכצעקתה הבאה אלי". מה זה "הבאה אלי". זהו סוד כמו שנאמר "בערב היא באה ובבוקר היא שבה". וזה הוא "הבאה אלי", תמיד, כדוגמא זו "קץ כל בשר בא לפני", והרי נתבאר. "עשו כלה", הרי נתבאר.

^מ זהר (ח"א קט ע"א): סדום גזר דינא דלהון על דמעו צדקה מנייהו כמה דאת אמר (יחזקאל טז טז) ויד עני ואביון לא החזיקה ובגין כך דינא לא הוה אלא מן שמים צדקה ושמים כלא חד וכתבי

לה' מאד שהיה הטאם מגיע לה' כענין שכתוב בענין העניים (דברים טו ט) וקרא עליך אל ה' והיה בך הטא והנביא העיד בן באמרו (יחזקאל טז מט) הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה וכתוב (שם נ) ותגבהנה ותעשנה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי ולפי שהיו תדירין בחטא הזה לכך נגמר גזר דינם עליו שהרי אין לך אומה בעולם שלא יעשו צדקה אלו עם אלו ואנשי סדום היו מואסים בה והיו אכזרים בתכלית.

ואף על פי שלא נתנה תורה עדיין הנה הצדקה מן המצות המושכלות ודבר מתועב הוא שיראה אדם את מינו מוטל ברעב והוא עשיר ושבע מכל טוב ואינו מרחם עליו להשיב את נפשו על אחת כמה וכמה על מי שהוא מאומתו ודר עמו בעיר אחת ועל כן אבדן הש"י לאנשי סדום שהיו מונעים אותה ולקח נקמת העניים ומה דרשו רז"ל (רות רבה פ"ה ס" ט) נקמתן של עו"ג ביד ישראל ונקמתם של ישראל ביד ענייהן נקמתן של עו"ג ביד ישראל שנאמר (יחזקאל כה יד) ונתתי את נקמתי באדם ביד עמי ישראל ונקמתו של ישראל ביד ענייהן שנאמר (דברים טו ט) וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא באורו שאין העושר נתן לעשיר אלא להבחין בו איך יתנהג אמר רבי כיון שעני הזה עומד על פתחך הקדוש ברוך הוא עומד על ימינו אם נתת לו זה שעומד על ימינו מברכך ואם לאו זה שעומד על ימינו נפרע ממך שנאמר (תהלים קט לא) כי יעמוד לימין אביון כתוב אחד אומר (משלי כב ב) עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה' וכתוב אחד אומר (שם כט יג) רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה' הא כיצד כאן כשנתן לו כאן בשלא נתן לו.

(יח בא) אַרְרָה נָא וְאַרְאֶה הַבְּצֻעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם לֹא אֲדַע:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הכצעקתה הבאה אלי אנשי סדום כפרו בשם המיוחד^{מא} כאנשי העיר והמגדל^{מב} ולכך כתוב כאן וירד ה' וכאן ארדה נא כי הראה להם כחו ויאמר הכתוב ארד ממדת רחמים למדת הדין^{מג} ואראה ברחמים כסוד (שמות ב כה) וירא אלהים את בני ישראל הכצעקתה כלומר הכצעקת ה"א^{מד} הבאה אלי במדת הדין עשו, אכלם במדת הדין. ואם לא, אדעה, כלומר אמשוך אל הדעת כסוד וידע אלהים ענין הכתוב (שם ג ט) הנה צעקת בני ישראל באה אלי שהיא צועקת לפני המלך ה' מתוך הלחץ הגדול אשר מצרים לוחצים אותם^{מה}.

(יח כג): וַיִּנָּשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵפֶה תִסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע:

עי' רמב"ן: אפו של הקדוש ברוך הוא היא מדת דינו וחשב אברהם שהיא תספה צדיק עם רשע לא ידע מחשבות ה' אשר חשב עליהם ברחמיו כאשר פירשתי ולכן אמר כי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

(תהלים קח ה) כי גדול מעל שמים חסדך ובגין דתליא צדקה בשמיה (נ"א בשמים) דינא הוא משמים דכתיב (בראשית יט כד) מאת יהו"ה מן השמים דינא דישאל מהאי אתר דכתיב (איכה ד) ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום ואקרי ירושלם אחות לסדום כמה דאת אמר (יחזקאל טז מט) הנה זה היה עון סדום אחותך ודינהון הוה מן שמיא דינא חדא כסדום על דמנעו צדקה מנייהו בר דדא אתהפך ודא אתחרב דא אית לה תקומה ודא לית לה תקומה:

תרגום: נחתם גזר דינם של סדום על שמנעו מהם צדקה, כמו שנאמר "ויד עני ואביון לא החזיקה", ולכן הדין לא היה אלא מן השמים. צדקה ושמים הכל אחד. וכתוב "כי גדול מעל שמים חסדך", משום שצדקה תלויה בשמו (בשמים), דין הוא משמים, שכתוב "מאת ה' מן השמים". הדין של ישראל ממקום זה, שכתוב "ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום", וירושלים נקראת אחות לסדום, כמו שנאמר "הנה זה היה עון סדום אחותך". ודינם היה מן השמים דין אחד כסדום על שמנעו מהם צדקה, פרט לזה שזה התהפך וזה נחרב, לזו יש תקומה, ולזו אין תקומה.

^{מא} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{מב} עי' פרשת נח הערה מד.

^{מג} עי' לעיל הערה לח.

^{מד} עי' לעיל הערה לט.

^{מה} עי' דברי רבינו שם.

הגון וטוב הוא שישא לכל המקום למען חמשים הצדיקים אבל לא יתכן גם במדת הדין להמית צדיק עם רשע שאם כן יהיה כצדיק כרשע ויאמרו שוא עבוד אלהים וכל שכן במדת רחמים שהוא שופט כל הארץ^מ והוא העושה משפט כענין ויגבה ה' צבאות במשפט (ישעיה ה טז) ואמרנו (ברכות יב ע"ב) המלך המשפט וזהו ענין הכפל הלילה לך^מ והקב"ה הודה שישא לכל המקום בעבורם כי במדת רחמים יתנהג עמהם ומה שיודיע אליך כל הענין היות ויאמר ה' כתוב יו"ד ה"א וכל אשר הזכיר אברהם אל"ף דל"ת והנה זה מבואר.

עי' ר' בחיי: אם תשכיל בפרשה זו תמצא כי מחשבתו של אברהם היתה כי הקדוש ברוך הוא הפיץ להפסיד ולהשמיד הכל במדת הדין ומוזה אמר האף תספה צדיק עם רשע האף תספה ולא תשא למקום ומלת תספה אינו לנוכח כי אם לנקבה נסתר^מ כלשון (הושע יד ג) כל תשא עון וקח טוב ועל כן היו כל תפלותיו של אברהם בפרשה הזאת למדת הדין הוא שאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואמר אל נא יחר לאדני ואמר עוד אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם ולפי שזאת היתה מחשבתו של אברהם התחיל מתוכח עם הקדוש ברוך הוא חלילה לך מעשות כדבר הזה והזכיר חלילה לך שני פעמים כנגד שני המדות מדת רחמים ומדת הדין ואמר חלילה לך אפילו במדת הדין להמית צדיק עם רשע שאם כן יהיה כצדיק כרשע ותבטל הבחירה והעבודה ותרבה הכפירה בעולם חלילה לך במדת הרחמים מקל וחומר לפי שאתה שופט כל הארץ השופט כל הארץ לא יעשה משפט כענין שאנו אומרים בראש השנה ויגבה ה' צבאות במשפט והמלך המשפט והודיעו הקדוש ברוך הוא כי לא מחשבתו מחשבות אברהם אבל יתנהג עמהם במדת רחמים והוא שהקב"ה מדבר עמו בכל הפרשה בלשון רחמים ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה ויאמר ה' אם אמצא בסדום.

(יח לג): וילך ה' באשר בלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה ואברהם שב למקומו חזרה מדת החסד למקומה כשלא מצאה זכות ואז פועלת מדת הדין זהו שאמר אחריו ויבאו המלאכים סדומה וכתוב ויהי בשחת אלהים ואין למדת הדין פעולה עד שתמסרם מדת החסד בדין ואז מדת הדין פועלת בנדונים^מ וזהו סוד הכתוב (בראשית כב ו) ויקח בידו את האש ואת המאכלת כלומר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' זהר (ח"ג נג ע"א): פתח ואמר (ישעיה א כא) איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' מאן דהות מהימנא לבעלה אהדרת לזונה מלאתי משפט משפט ודאי דא קודשא בריך הוא צדק דא כנסת ישראל. פתח ואמר איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו', מי שהיתה נאמנה לבעלה הפכה לזונה. מלאתי משפט, משפט זה ודאי הקדוש ברוך הוא, צדק זו כנסת ישראל.

^מ עי' בפסוק חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט. שא' זכר וא' נקבה, וא' כנגד משפט וא' כנגד דין. ועי' לעיל פרשת בראשית הערה פה.

^מ עי' ספר הפליאה (עמוד מה): היא ר"ל כנסת ישראל מקבלת מכולם והיא עשירית ע"כ בהיות בעיר עשרה צדיקים אפי' אם כל העיר רשעים אינה פועלת דין כליה כי עשרה צדיקים שבתוך העיר מגינים כי הם דוגמא עליונה אבל אם היה א' פחות מעשרה והיה כצדיק כרשע כי אינם דוגמא עליונה שהרי נמצא פירוד ביניהם, זהו שאמר אברהם אבינו ע"ה האף תספה צדיק עם רשע ר"ל המדה הכלולה מעשרה ופועלת פעולת ה' תספה צדיק עם רשע ותספה הוא ת' נסתר לנקבה.

^מ עי' זהר (ח"א השמטות דף רנה ע"א): וכיון שלא מצאה שום זכות ללמד, מה כתוב, "וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו". מהו "למקומו", למקום מעלתו הידועה, ואז נסתלק הדין ונסתלק הסגור, והקטגור מקטרג. וזהו "ויבאו שני המלאכים סדומה בערב" וגו'.

עי' זהר (ח"א דף קה ע"א): מה כתיב (בראשית יח לא) ויאמר לא אשחית בעבור העשרים עוד פותחת ואומרת אולי ימצאון שם עשרה אומרת רבוננו של עולם שמא היו מאותם העשרה הראשונים של בית הכנסת שנוטל שכר כנגד כלם שבאים אחריהם מה כתיב (ביה) (שם לב) ויאמר לא אשחית בעבור העשרה כל זה יש לנשמת הצדיק לומר על הרשעים כיון שלא נמצא בידם כלום מה כתיב (שם לג) וילך יהו"ה כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו מהו למקומו למקום מעלתו הידועה.

מה כתוב, "ויאמר לא אשחית בעבור העשרים". עוד פותחת ואומרת, אולי ימצאון שם עשרה אומרת, רבוננו של עולם, שמא היו מאותם העשרה הראשונים של בית הכנסת שנוטל שכר כנגד כולם שבאים אחריהם. מה כתוב (בו), "ויאמר לא אשחית בעבור העשרה". כל זה יש לנשמת הצדיק

שמדת החסד לוקמת כחותיו של יצחק ומוסרת בדין וזהו וילכו שניהם יהדו ויצחק הולך אחר אברהם ברשותו ובהסכמתו והנה מדת הדין עקודה לפני מדת החסד שאלמלא כן תחרב העולם וזהו סוד (שם ט) ויעקד את יצחק בנוי וזהו באור לשון (שמות לד ו) ורב חסד שהחסד מתרבה על הדין וזה מבואר.

(יט יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל נַפְשֶׁךָ אֵל תְּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאַל תַּעֲמֹד בְּכָל הַכְּפָר הַהָרָה הַמַּלְטָה פֶּן תִּסְפָּה:

עי' רמב"ן: ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כה) כענין הזה אמרו להם אל תביטו לאחוריהם שהרי ירדה שכינתו של הקדוש ברוך הוא להמטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש עירית אשתו של לוט נכמרו רחמיה על בנותיה הנשואות בסדום והביטה לאחריה לראות אם הולכות הן אחריה וראתה אחורי השכינה¹ ונעשית נציב מלח.

(יט כד): וְהָ הַמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עַמֹּרָה גְפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לומר על הרשעים. כיון שלא נמצא בידם כלום, מה כתוב, "וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו". מהו "למקומו", למקום מעלתו הידועה.

¹ עי' זהר (ח"ג יח ע"א): אמר רבי אבא בגין כך קרינן פרשתא דיצחק בהאי יומא דבהאי יומא אתעקד יצחק לתתא ואתקשר בהווא דלעילא (נ"א באברהם) אימתי אתקשר בשעתא דכתיב (בראשית כב ט) ויעקוד את יצחק בנו וגו' אמר רבי אלעזר בהאי יומא אעטר יצחק לאברהם דכתיב (שם א) והאלה"ם נסה את אברהם מאי נסה כמה דאת אמר (ישעיה מט כב) ואל עמים ארים נסי (שמות יז טו) ויקרא שמו יהו"ה נסי מאי קמשמע לן בגין דאשתכליל ימינא ואשתלים הדא הוא דכתיב (בראשית כ בא) והאלה"ם נסה את אברהם והאלה"ם דייקא ודא הוא (בראשית לא מב) ופחד יצחק.

תרגום: אמר רבי אבא, לכן קוראים פרשת יצחק ביום הזה, שביום הזה נעקד יצחק למטה, ונקשר באותו שלמעלה (באברהם). מתי נקשר בשעה שכתוב (בראשית כב) ויעקוד את יצחק בנו וגו', אמר רבי אלעזר ביום הזה מעטר יצחק את אברהם, שכתוב והאלהים נסה את אברהם, מה זה נסה, כמו שנאמר (ישעיה מט) ואל עמים ארים נסי, (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי. מה בא להשמיענו, משום שהימין נתקן ונשלם, זהו שכתוב והאלהים נסה את אברהם, והאלהים בדיק, וזהו (בראשית לא) ופחד יצחק.

עי' תיקו"ז (קסד ע"א): בגין דלא אית קרבן דבטיל מותנא כעקדה דיצחק דאתמר ביה ויעקוד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקד לעילא ולא הוה ליה רשו לקרבא לבי דינא רברבא דאיהו גבורה לתבעא דינא ועקדה דנא מועילה לגלותא דהוה עתיד לאתקטלא משיח בן יוסף וקלא נפיק מההוא זמנא ואל תעש לו מאומה בגין דאתגברו רחמי על דינא ורזא דמלה (תהלים צח א) הושיעה לו ימינו ולבותר זרוע קדשו דגבר ימינא על שמאלא

תרגום: משום שאין קרבן שמבטל מגפה כעקדת יצחק שנאמר בו ויעקד את יצחק בנו נקשרה מדת הדין (מלאך המות) ונעקד למעלה ולא היה לו רשות לקרב לבית דין הגדול שהוא גבורה לתבע דין והעקדה של כאן מועילה לגלות שהיה עתיד לההרג משיח בן יוסף וקול יצא מאותו זמן אל תעש לו מאומה משום שהתגברו רחמים על דין וסוד הדבר הושיעה לו ימינו ואחר כך זרוע קדשו שגברה הימין על השמאל.

² עי' זהר (ח"א קח ע"ב): ותבט אשתו מאחוריו (בראשית יט כו) מאחריה מבעי ליה אלא מבתר שכינתא רבי יוסי אמר מבתריה דלוט דמחבלא אזיל אבתריה וכי אבתריה אזיל והא הוא שדר ליה אלא בכל אתר דהוה אזיל לוט אתעכב מחבלא לחבלא וכל אתר דאזיל כבר ושביק לאחוריה הוה מהפך ליה מחבלא ובגין כך אמר ליה (שם יז) אל תביט אחריך דהא אנא אחבל בתוך ועל דא כתיב ותבט אשתו מאחוריו וחמת מחבלא כדין (שם כו) ותהי נציב מלח דהא בכל זמנא דמחבלא לא חמי אנפוי דבר נש (נ"א אחמי אנפי לבר נש) לא מחביל ליה כיון דאתתיה אהדרת אנפהא לאסתכלא אבתריה מיד ותהי נציב מלח:

תרגום: "ותבט אשתו מאחוריו", היה צריך לכתוב מאחריה, אלא מאחר השכינה. רבי יוסי אמר, מאחוריו של לוט, שהמשחית הלך אחריו. וכי הלך אחריו, הרי הוא שלח אותו. אלא כל מקום שהלך לוט, התעכב המשחית להשחית, וכל מקום שהלך כבר והשאיר לאחוריו, היה הופך אותו המשחית. ולכן אמר לו "אל תבט אחריך", שהרי אני מחבל אחריך. ועל זה כתוב "ותבט אשתו מאחוריו", וראתה את המשחית, אז "ותהי נציב מלח", שהרי כל זמן שהמשחית אינו רואה את פני האיש (מראה פניו לאיש), הוא אינו משחית אותו. כיון שאשתו החזירה פניה להסתכל אחריו, מיד "ותהי נציב מלח".

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה דעת ר' אליעזר הוא הנכון וכלל גדול אמרו כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו^{יב}.

ויש לך להתבונן כי בית דינו הוא שנאמר עליו (בראשית לא יג) אנכי האל בית אל^{יג} והוא שתרגם יונתן בן עוזיאל עילאה בית שכנתיה הזכיר לשון ולשון שכינה ועליו נאמר במשה רבינו ע"ה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא^{יד} והוא הכח הנאצלת מיסוד עולם, כמו שהזכיר הרמב"ן ז"ל בפירושו בפסוק (לקמן כד א) בכל, והוא שנאמר (שמות יג כא) וה' הולך לפניהם יומם וסמיך ליה (שם יד יט) ויסע מלאך האלהים^{טו}, ואינו סמוך רק באור. וכן הזכיר למעלה וה' אמר המכסה אני מאברהם ואמר ושמרו דרך ה' ולא אמר דרכי ולמען הביא ה' ולא אמר אביא^{טז} וכן בכל מקום שתמצא שם המיוחד^{טז} בתוספת וא"ו הכוונה בתוספת בית דינו ואב לכולן וה' המטיר וכבר ידעת שהוא לשון מטרת.

מאת ה' מן השמים הוא השם הגדול^{טז} כמו שאמר ואתה תשמע השמים^{טז} כי מאתו בא העונש על כן נזכר בו לשון ארדה נא ואראה כענין דור הפלגה שכתוב שם (בראשית יא ה) וירד ה' והבן זה.

(יט כו): וְתַבֵּט אֶשְׁתּוֹ מֵאֲחֵרָיו וְתִהְיֶינָה נְצִיב מְלָח:

עי' ר' בחיי: יתכן לפרש מאחרי המלאך ההופך שכתוב בו למעלה ויהפך כי הוא ההופך הממטיר גפרית ואש מאת ה' מן השמים ועל כן לקתה בנציב מלח שהוא מכח האש ומה שהזכיר משה (דברים כט כב) אשר הפך ה' על כן הוא אומר באפו ובחמתו והוא המלאך שקראו אף וחמה^פ.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{יב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.

^{יג} עי' לקמן פרשת ויצא הערה יד.

^{יד} עי' לעיל פרשת לך לך הערה יד.

^{טו} עי' זהר (ח"ב דף מז ע"א) תא חזי פרעה בשעתא דהוה רדיף אבתריהו דישראל מה עבד, נטל סוסוון נוקבן וכפת לון ברתכווי בקדמיתא, וסוסיין דוכראי כפת לון לאחוריהון, והוון מזיינין דוכרי לקבל נוקבי, ונוקבי לא בעאן, ואוחון למיזל, כיון דקריב (נ"א וכד אדביק) לגבייהו דישראל, נטל נוקבי ושוי לון לאחורי, וסוסוון דוכרין לקדמין, לאבאשא לישראל ולאגחא בהו קרבא. כגוונא דא ויהו"ה הולך לפניהם יומם, לבתר חזרה שכינתא לאחוריהן דישראל, דכתיב ויסע מלאך האלהים וגו', בגיני כך דמיתך רעיתי.

תרגום: בא וראה בשעה שפרעה היה רודף אחר ישראל מה עשה נטל סוסות נקבות וכפת אותן במרכבותיו בתחלה ואת הסוסים הזכרים כפת אותם מאחור והיו הזכרים מתחממים כנגד הנקבות והנקבות מסרבות ע"לא רצו ומהרו לרוץ כיון שקרב (וכאשר הדביק) אל ישראל נטל את הנקבות ושם אותם לאחור והסוסים הזכרים לפנים כדי להרע לישראל וללחום בהם קרב. כדוגמא זה וה' הלך לפניהם יומם ואחר כך חזרה השכינה לאחורי ישראל שכתוב ויסע מלאך האלהים וגו' משום כך דמיתך רעיתי.

^{טז} עי' תיקו"ז (ז ע"א): עשרה מן שכינתא תתאה אדנ"י מתתא לעילא מן אנ"י עד אי"ן.

תרגום: עשרה מהשכינה התחתונה אדנ"י מלמטה למעלה, מן אנ"י עד אי"ן.

היינו כל גוף ראשון היא בחי' המלכות.

^{יז} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{יח} עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

^{יט} עי' לעיל רמב"ן א ח.

^פ עי' אד"ר (קלז ע"ב): ותאנא כד אתחברו תלת אלין דכלילן בהאי תננא דנפיק מחוטמא אתקמט חוטמא ונשיב ונפיק תננא אוכמא וסומקא. ובין תרי (נ"א בתרי) גווני וקרין ליה אף וחימה ומשחית. ואי תימא אף וחימה כתיב (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחימה דאינון תננא אוכמא וסומקא משחית מנ"ל דכתיב (בראשית יג) לפני שחת יי את סדום ואת עמורה ושחת המשחית בנורא דליק מוקדא.

תרגום: ולמדנו: כשנתחברו אלו השלשה הכלולים בעשן הזה היוצא מן החוטם, אז נקמט החוטם ונושב ויוצא עשן שחור ואדום, ובין שני (בשני) הגוונים וקוראים לו אף וחימה ומשחית. ואם תאמר, אף וחימה [אכן] נאמר "כי יגורתי מפני האף והחימה", שכן הם העשן השחור והאדום. משחית מנין לנו? שנאמר "לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה ושחת", המשחית באש יוקדת ובווערת.

(יט לב) לְכֹה נִשְׁקָה אֶת אֲבִינוּ יְיָ וְנִשְׁכָּבָה עִמּוֹ וְנִחְיֶיהָ מֵאֲבִינוּ זָרַע:

ע"י ר' בחיי: והנכון לפי דעתי תוספת ה"א^א במלת לכה מפני שאות ה"א רמז למדת הדין כלשון הכתוב שנאמר למשה רבינו ע"ה (שמות ג י) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה שעליה אמר הכתוב (שם יב) וזה לך האות זה אות ה"א שבמלת לכה והיין רמז למדת הדין ע"כ אמרו חכמי האמת (ברכות נ ע"ב) אין מברכין על היין אלא א"כ נתן לתוכו מים^ב והנה הבנות תופשות פלך אמם אשר החטיאה את האדם וזה דעת האומר במדרש (ב"ר פ"ט ס"י ח) ענבים סחטה והביאה לו וכנגד החטא הזה נענשה בדם נדה כי המראה אחד ופירש ממנה באותו מראה וזה סוד הלשון שקרא הכתוב מין היין בלשון דם הוא שכתוב (דברים לב יד)

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י ספר הפליאה (עמוד קנג): טעם אחר אשת לוט היתה ראויה להשיג פני השכינה הנקראת מלח ולא רצתה לשמוע ולשמור מה שאמר לה המלאך אל תביט אחריו לכן מדדה השם מדה כנגד מדה היא עברה בגזירת מלח ושבתי לנציב מלח.

^א ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^ב ע"י לקמן פרשת ויחי הערה טז.

^ג ע"י זהר (ח"ג דף קפט ע"א): חנוך מטטרון אמר ויבא לו יין דארמי מיא בההוא יין ואי לאו דארמי ביה מים לא יכיל למסבל ושפיר אמר חנוך מטטרון ובג"כ אמשיך לו בתרי טעמי דהא בתרין סטרין אחיד וההוא יין אזיל מדרגא לדרגא.

תרגום: חנוך מטטרון אמר "ויבא לו יין ששם מים באותו יין, אם לא ישים בו מים לא יכול לסבול ונאה". אמר חנוך מטטרון, ומשום זה המשיכו בשני טעמים, שהרי בשני צדדים אחוז, ואותו יין הלך מדרגה לדרגה.

וע"י שם (עמוד ב'): מהו כיון הטוב דאתא יעקב וארמי ביה מיא דא הוא יין הטוב והכי הוא כמה דאמר חנוך מטטרון. תווה ר' אלעזר ותווה ר' אבא אמרו הא חמרא (ס"י מלאך) דילך הוא נצחת מלאכא קדישא אפומא (נ"א פומא) דרוח קודשא. א"ל עד כען ההוא גפן מחכא למעבד פירין. ובגפן דא איהו גפן דאשתמודעא בקודשא בגין דאית גפן אחרא דאיהו אקרי גפן נכריה. וענבים דילה לא אינון ענבים אלא קשין אחידין לבא נשכין ככלבא. אינון ענבים אקרון סורי הגפן נכריה. אבל גפן דא עלה כתיב ובגפן ההיא דאשתמודעא. ההיא דכל קדישין טעמו חמרא עתיקא חמרא טבא חמרא דיעקב יהיב ביה מיא עד דכל אינון דידעין לטעמא חמרא טעמו ליה והוה טב לחכא. וההיא גפן כד מטא לגבה אושיתת תלתא שריגין ואינון תלת דיוקנא דאבהן דאתקדשת בהו ולית קדושה אלא ביין ולית ברכתא אלא ביין באתר דחדוה שארי. והיא כפורחת ככלה דאתקשטת ועאלת ברחימו בחדוה דההוא יין דאתערב במיא. כדין עלתה נצה סליקת רחימו דילה לגבי דודה ושריאת לנגנא ולאעלא ברחימו. וכדין אתמליין ואתבשלן אינון ענבין רכיכין ומליין מההוא חמרא טבא עתיקא חמרא דיעקב ארמי ביה מיא. ועל דא מאן דמברך על היין ומטי על הארץ אצטריך למרמי ביה מיא בגין דלית ליה לברכא רחם ה' על ישראל עמך בר במיא גו חמרא ואי לאו מאן יכיל למסבל דא הוה לבשרא ליוסף בגין דביה הוה תליא מלתא.

תרגום: מהו "כיון הטוב", שבא יעקב ושם בו מים, זהו "יין הטוב", וכך זה, כמו שאמר חנוך מטטרון. תמה רבי אלעזר, ותמה רבי אבא. אמרו רבי היין (ס"י מלאך) שלך הוא נצח מלאך קדוש על פי (פה) רוח הקודש. אמר לו, עד עתה אותה גפן מחכה לעשות פירות, ובגפן זוהי גפן הנודעת בקודש, משום שיש גפן אחרת שנקראת גפן נכריה, וענביה אינם ענבים, אלא קשים אוחזים את הלב, נושכים ככלב, אותם ענבים נקראים "סורי הגפן נכריה", אבל גפן זו עליה כתוב, ובגפן אותה הידועה, אותה שכל הקדושים טעמו יין עתיק, יין טוב, יין שיעקב נתן בו מים, עד שכל אלו שיודעים לטעם טעמו, אותו והיה טוב לחך. ואותה גפן, כשמגיע אליה מושיטה שלשה שריגים, והם שלש דמויות, האבות שהתקדשה בהם, ואין קדושה אלא ביין, ואין ברכה אלא ביין, במקום ששמחה שורה, והיא כפורחת כמו כלה שמתקשטת ונכנסת באהבה, בשמחת אותו יין שהתערב במים, ואז עלתה נצה, עולה אהבתה לדודה ושורה לנגן ולהכנס באהבה, ואז מתמלאים ומתבשלים אותם ענבים רכות ומלאות מאותו יין טוב עתיק, יין שיעקב שם בו מים. ועל זה מי שמברך על היין ומגיע ל"על הארץ" צריך לשים בו מים, בגלל שאין לו לברך רחם ה' על ישראל עמך, פרט למים תוך היין, ואם לא מי יכול לסבול, זה היה לבשר ליוסף משום שבו היה הדבר תלוי.

ע"י שער הפסוקים (פרשת תולדות): והנה עתה יצחק, שהם הגבורות דאימא, היה רוצה לברך את עשו, שהוא שמרי הגבורות. בסוד (משלי ל' ל"ג) ומיץ אף יוציא דם, כי מתמצית הגבורות, יוצא הדם שהוא מזון עשו, אדמוני כדם. ואם היו הגבורות ההם לבדם, בלי מיתוק החסדים, שהוא סוד המים שמוזגים בהם את היין החזק למתקו ולבסמו, ודאי שהיו ברכות היין ההוא נתונות לעשו. ולכן יעקב המתיק את הגבורות הנקראים יין, כשהשקהו ליצחק אביו ע"י המים, ואז נתמתקו, ונמשכו הברכות ליעקב, ולא לעשו.

ודם ענב תשתה חמר וכתוב (בראשית מט יא) כבס ביין לבושו וברם ענבים סותה^ט ותוספת ההי"ן לא להנם וזה שאמרו רז"ל (נדה לא ע"א) איש מזריע לובן ואשה מזרעת אודם והנה חמא האם וחמא הבנות במעשה הזה שוה ע"י היין שהוא הגורם רעות העולם ואולי רבוי את אבינו את אבינו הראשון שגם הוא שתה ע"י אשה והבן.

(יט לג) וַתִּשְׁקֵן אֶת אַבְיָהָן יֵין בְּלִילָהּ הוּא וְתָבֵא הַפְּכִירָה וְתִשְׁכַּב אֶת אַבְיָהָ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:

ע"י ר' בחיי: היה ראוי שיאמר בלילה ההוא אבל מלת הוא שמו של הקדוש ברוך הוא^ט וזהו שדרשו רז"ל (ב"ר פנ"א סי' י) הקדוש ברוך הוא סייע באותו מעשה ונזדמן להן יין במערה.

(כ יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאִמְהָתָיו וַיֵּלְדוּ:

ע"י ר' בחיי: ע"ד הקבלה אל האלהים היא המדה העשירית^ט ועליה הזכיר מיד וירפא אלהים לפי שנהפכה מדת הדין למדת הרחמים כי עצור עצר ה' מדת רחמים שנהפכה עליו לדין ואם תשכיל בכתובים של מעלה תראה שהזכיר תחילה ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה כי נגלית אליו שכינה לכבוד אברהם וע"כ התפלל בשם אל"ף דל"ת ואמר אדני הגוי גם צדיק תהרונ ותנצל בכל הענין כשנגלית אליו השכינה בחלום זהו שאמר ויאמר אליו האלהים בחלום הזכירו בה"א הידיעה ודבר עמו ואמר לו גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך כלומר אתה אומר בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת ואתה היודע גם אני ידעתי כי אנכי היודע ועד ואחשוך גם אנכי אותך ביאור הכתוב ואחשוך גם אנכי אותך כי גם מאת הסבה העליונה שהוא האחד הנסתר באה לו מניעת החמא וזהו שאמר אנכי ולא אמר אני ממה שידעת מדרך הקבלה כי אנכי פנימי יותר מאני לתוספת הכ"ף^ט ואולי מטעם זה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט ע"י זהר (ח"א דף רלח ע"א): כבס ביין לבושו כמה דאת אמר (ישעיה סג א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה וכתוב פורה דרכתי לבדי וגו' כבס ביין דא סטר גבורה דינא קשיא למהוי על עממיא עעכו"ם וברם ענבים סותה דא אילנא לתתא בי דינא דאקרי ענבים ויינא אתמסר (ס"א אסתמר) בדם ענבים בגין לאתלבשא בתרווייהו לתברא תחותיה כל שאר עמין עעכו"ם ומלכין דעלמא.

תרגום: "כבס ביין לבושו", כמו שנאמר "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה", וכתוב "פורה דרכתי לבדי" וגו'. "כבס ביין", זה הצד של גבורה, דין הקשה, להיות על עמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות. "ובדם ענבים סותה", זה העץ למטה, בית דין שנקרא ענבים. והיין נמסר (נשמר) בדם ענבים כדי להתלבש בשניהם, לשבור תחתיו כל שאר העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות ומלכי העולם. ע"י זהר (ח"א דף רלט ע"ב): כבס ביין לבושו וגו', כבס כובס מבעי ליה, אלא כבס, מיומא דאתברי עלמא, ומאן איהו דא מלכא משיחא לתתא, ביין סטר שמאלא, וברם ענבים סטר שמאלא לתתא, וזמין מלכא משיחא לשלטאה לעילא על כל חילין אחרנין דעמין עעכו"ם, ולתברא תוקפיהון מעילא ומתתא. דבר אחר, כבס ביין לבושו, כגוונא דהאי חמרא אחזי חידו וכוליה דינא (לעמין עעכו"ם), הכי נמי מלכא משיחא יחזי חידו לישראל, וכוליה דינא לעמין עעכו"ם. כתוב (בראשית א ג) ורוח אלהים^ט מרחפת על פני המים, דא רוחא דמלכא משיחא, ומן יומא דאתברי עלמא אסחי לבושיה בחמרא עלאה.

תרגום: "כבס ביין לבושו" וגו'. "כבס", היה צריך לכתוב כובס. אלא כבס מיום שנברא העולם, ומיהו, זה מלך המשיח. "ביין", צד השמאל. "ובדם ענבים", צד השמאל, למטה. ועתידי מלך המשיח לשלוט למעלה על כל הכחות האחרים של העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, ולשבור את כחם מלמעלה ומלמטה. דבר אחר, "כבס ביין לבושו", כדוגמת היין הזה, שמראה שלו שמחה, וכולו דין (לעמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות). כך גם מלך המשיח, יראה שמחה לישראל, וכולו דין לעמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות. כתוב "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", זו רוחו של מלך המשיח, מיום שנברא העולם הוא רוחץ לבושו ביין העליון.

^ט ע"י לקמן פרשת שמות הערה י.

^ט ע"י זהר ח"א טו ע"ב.

^ט ע"י זהר (ח"ב דף צא ע"א): אנכי רזא סתימא וגניז בכל אינון דרגין דעלמא עלאה בכללא חדא

נסתרה האל"ף ממלת מחטוא לי ובאר לך הכתוב כי החוטא אל האלהים חוטא אל האחד הנסתר וכל הממר בו ממר בשם המיוחד^ס שבקרבו.

(כא כג) וְעַתָּה הַשְּׁבֹעָה לִי בְּאֱלֹהִים הִנֵּה אִם תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדֵי פִּחְסֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִרְתָּה בָּהּ:

עי' ר' בחיי: ביקש אבימלך שתי בריתות האחד שלא יגרש אברהם את בניו מארצם והשנית שלא ישחיתו להם פירות הארץ זהו שאמר ועם הארץ אשר גרתה בה ואברהם הודה בדבר ואמר אנכי אשבע והבן היטב כי זאת השבועה היא הראשונה הנזכרת בתורה ומפני שלשון שבועה נגזר מן שבעה כידוע בקבלה^ס לכך הציב אברהם שבע כבשות הצאן וקרא המקום על שם השבועה באר שבע וכן ביצחק מצינו שקרא הבאר על שם השבועה והענין כי הנשבע נכלל בשבעת הנקראים צרור החיים^ס ומאמין בתורה ובחיי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וכיון דאתמר אנכי אתחבר כלא כחדא ברזא חדא. אנכי רזא דתרין כרסוון אני י' דכורסיא אחרא (נ"א אני כורסיא חדא כ' כורסיא אחרא עלאה). אנכי דקא אתדכי מקדשא ונוכראה לא אתקרב בהדיה ומקדשא נהיר בלחודוי דקא אתבטל בההיא שעתא יצר הרע מעלמא וקודשא בריך הוא אסתלק ביקריה בלחודוי וכדין אתמר אנכי יהו"ה אלהיך רזא שלים בשמא קדישא. תרגום: אנכי סוד נסתר וגנוז בכל אותן דרגות של העולם העליון בכלל אחד וכיון שנאמר אנכי התחבר הכל כאחד בסוד אחד. אנכי סוד של שני כסאות אני ה' של כסא אחר (אני כסא אחד כ' כסא אחר עליון). אנכי שכשנטהר המקדש ונכרי לא יקרב אליו והמקדש מאיר לבדו שהרי התבטל באותה שעה יצר הרע מן העולם והקדוש ברוך הוא התעלה בכבודו לבדו ואז נאמר אנכי ה' אלהיך סוד שלם בשם הקדוש.

^ס עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ס עי' זהר (ח"ב צא ע"ב): פקודא י"ב לאומאה בשמיה בארח קשוט ומאן דאומי שבועה הוא כליל גרמיה באינון שבע דרגין עלאין דשמא דקודשא בריך הוא אתכליל בהו והא שיתא אינון ההוא בר נש דאומי אומאה דקשוט על פי בית דין כליל גרמיה בהו והוא שביעאה לקיימא שמא קדישא בדוכתיה ועל דא כתיב (דברים ו יד) ובשמו תשבע ומאן דאומי אומאה למגנא ולשקרא גרים לההוא אתר דלא יתקיים בדוכתיה אומאה לקיימא פקודא דמאריה דא איהו שבועה דקשוט כד ההוא יצר הרע מקטרג לבר נש ומפתה ליה למעבר על פקודא דמאריה דא איהו אומאה דמאריה אשתבח בה ואצטרין ליה לבר נש לאומאה במאריה על דא ואיהו שבחא דיליה וקודשא בריך הוא משתבח ביה כגון בועז דכתיב (רות ג יג) חי יהו"ה שכבי עד הבקר דהא יצר הרע הוה מקטרג ביה ואומי על דא. נדר איהו לעילא ואינון חיי מלכא רזא דרמ"ח שייפין ותריסר קטירין כחושבן ונד"ר ועל דא חמיר משבועה חיי דמלכא אלין דיהיב חייך לכל אלין שייפין ואקרון הכי בגין דאינון חייך נחתין מעילא לתתא לההוא מקורא דחייך ומההוא מקורא נחתין לתתא לכל אינון שייפין שבועה לקיימא דרגא דלתתא רזא דשמא קדישא ודא אקרי מלך עצמו דרוחא עלאה וגופא דיליה למשרי בגויה ולדיירא ביה כרוחא דשארין גו גופא ועל דא אקרי מלך עצמו דרוחא עילאה תאיבא דיליה למשרי בגויה עצמו דההוא דסתיר לעילא ובגין כך מאן דאומי בקשוט הוא מקיים לההוא אתר וכד קאי האי אתר מקויים מקיים כל עלמא נדר שריא על כלא על מצוה ועל רשות דלאו הכי בשבועה והכי אוקמוה חברייא.

תרגום: מצוה י"ב להשבע בשמו בדרך אמת ומי שנשבע שבועה הוא כולל את עצמו באותן שבע דרגות עליונות שהשם של הקדוש ברוך הוא נכלל בהן והרי הם שש אותו אדם שנשבע שבועת אמת על פי בית דין כולל את עצמו בהן והוא שביעי לקיים את השם הקדוש במקומו ועל כן כתוב ובשמו תשבע ומי שנשבע שבועה לחנם ולשקר גורם לאותו מקום שלא יתקיים במקומו. שבועה לקיים מצות אדונו זוהי שבועת אמת כשאותו יצר הרע מקטרג לאדם ומפתה אותו לעבור על מצות אדונו זוהי שבועה שאדונו משתבח בו וצריך לאדם להשבע ברבוננו על זה והוא שבחו והקדוש ברוך הוא משתבח בו כמו בועז שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר שהרי יצר הרע היה מקטרג בו ונשבע על זה.

נדר הוא למעלה והם חיי המלך סוד של רמ"ח איברים ושנים עשר קשרים כחושבן ונד"ר ועל זה חמור משבועה חיי המלך אלה שנותן חיים לכל האיברים הללו ונקראים כך בשביל שאותם חיים יורדים ממעלה למטה לאותו מקור החיים ומאותו מקור יורדים למטה לכל אותם איברים. שבועה לקיים דרגה שלמטה סוד השם הקדוש וזה נקרא מלך עצמו של רוח עליונה וגוף שלו לשרות בתוכו ולדור בו כמו הרוח ששורה בתוך הגוף ועל זה נקרא מלך עצמו שרוח עליונה השתוקקות שלה לשרות בתוכו עצמו שההוא הנסתר למעלה ולכן מי שנשבע באמת הוא מקיים את אותו מקום וכשעומד המקום הזה מקיים מקיים את כל העולם הנדר שורה על הכל על מצוה ועל רשות שלא כך בשבועה וכך פרשוה החברים.

ועי' לקמן פרשת כי תצא הערה יב.

ע' לעיל הערה פרשת בראשית שטז.

העוה"ב והעובר על השבועה הוא כופר בעיקר ומוציא עצמו מכלל השבועה ואין לו חלק לעוה"ב וכבר ידעת כי ששה קצוות עליונים הם שמו וששה קצוות התחתונים התומים בשמו"ב וע"כ בא המאמר לחכמי האמת בדבור לא תשא שכל העולם כלו נודעזע"י מה שלא אמרו כן בשאר הדברות.

והבן סוד הלשון שלא תמצא ממנו פעל קל שיאמר שבעו או שבע אלא נשבעו ונשבע כי פירוש נשבע הכנים עצמו בכלל השבעה אם הוא מקיים שבועתו ואם הוא עובר על שבועתו יהיה פי' נשבע הוציא עצמו מכלל השבעה והנה היא מלה כוללת דבר והפכו וכן ודשנו את המזבח והבן זה.

(כא לג): וַיִּטַע אִשָּׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם:

עי' רמב"ן: פי' הכתוב שקרא בשם ה' המנהיג בכחו הזמן או שיקראו השמים והארץ עולם כלשון הבא תמיד בדברי רבותינו והודיע בזה שקרא אברהם והודיע לבריות סוד הנהגת העולם בכללו שהוא בשם ה' החסין בכח שיש לו אילות בכלום.

עי' ר' בחיי: ודע כי מצות לוייה היא גמר המצוה באכסניא ותכלית השכר וכן כתוב (בראשית יח טז) ואברהם הולך עמם לשלחם ומתרגמינן לאלואיהוין וסמך לו מיד וה' אמר לבאר כי בזכות הלוייה בא אליו הדבור לגלות לו ענין סדום"י וכן כתוב (תהלים קלה ד) כי יעקב בחר לו יה קרי בחר לוייה וכן נרמז באליעזר באמרו (בראשית כד נו) אל תאחרו אותי וה' הצליח וגו' ושיעור לוייה כתבתי בפסוק ואברהם הולך עמם לשלחם ובמסורת תרי ויטע בספרא ריש פסוק האחד (בראשית ב ח) ויטע גן בעדן מקדם השני באברהם וזה ללמודך שכל המחזיק במצות אכסניא יורש גן עדן.

ויקרא שם בשם ה' לשון קריאה והכרזה וכן יקרא איש חסדו כי שם ה' אקרא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"ב דף לו ע"ב): ותא חזי רזא דמלה בשעתא דקודשא בריך הוא אתחזי על גנתא כל גנתא אתכנש ולא מתפרש מעדן ומהאי עדן מבויעי נפקין לכמה אורחין ושבילין והאי גנתא אתקרי צרורא דחיי דתמן מתעדנין צדיקיא מנהירו דעלמא דאתי.

תרגום: סוד הדבר בשעה שהקדוש ברוך הוא נראה על הגן כל הגן מתכנס ולא נפרד מעדן ומהעדן הזה יוצאים מעיינות לכמה דרכים ושבילים והגן הזה נקרא צרור החיים ששם מתעדנים הצדיקים מאור של העולם הבא.

ע"י לעיל הערה סט. ועי' ספר הבהיר אות ל. אמרו לו מאי וא"ו אמר להם בששה קצוות נחתם העולם אמרו לו והלא ו' אחת אמר להם והלא כתוב (תהלים ק"ד ב) עוטה אור כשלמה. ע"י שבועות (לט ע"א): שכל העולם כולו נודעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא.

ע"י זהר (ח"א דף קד ע"א): ואברהם הולך עמם לשלחם למעבד לון לוייה אמר רבי ייסא אי תימא דאברהם ידע דמלאכין אינון אמאי אעביד לון לוייה אלא אמר רבי אלעזר אף על גב דהוה ידע רגיל הוה למעבד לכלהו בני נשא דזמינן עמיה למעבד לון לוייה (נ"א מה דהוה רגיל למעבד עם בני נשא עבד בהו ואלוי לון) בגין דכך אצטריך ליה לבר נש למעבד לוייה לאושפיזין דהא כלא בהאי תליא ובעוד דאיהו הוה אזיל עמהון אתגלי קב"ה עליה דאברהם דכתיב ויהו"ה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ויהו"ה הוא ובית דיניה בגין דקב"ה הוה אזיל.

תרגום: "ואברהם הלך עמם לשלחם" לעשות להם לוייה. אמר רבי ייסא אם תאמר שאברהם ידע שהם מלאכים למה עשה להם לוייה. אלא אמר רבי אלעזר אף על גב שידע (רגיל היה לעשות לכל בני האדם שמזומנים עמו לעשות להם לוייה. נ"א מה שהיה רגיל לעשות עם בני אדם עשה בהם ולוייה אותם). לכן צריך לאדם לעשות לוייה לאורחים שהרי הכל תלוי בזה. ובעוד שהוא היה הולך עמם התגלה הקדוש ברוך הוא אל אברהם שכתוב "וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה".

"וה" הוא ובית דינו משום שהקדוש ברוך הוא היה הולך. ועי' שם (קד ע"ב): תא חזי כד בר נש עביד לוייה (לבר נש) לחבריה איהו אמשיך לשכינתא לאתחברא בהדיה ולמהך עמיה באורחא לשזבא ליה ובגין כך בעי ליה לבר נש ללוויי לאושפיזא בגין לחברא ליה לשכינתא ואמשיך עליה לאתחברא בהדיה בגין כך.

תרגום: בא וראה כשבן אדם עושה לוייה (לאדם) לחברו הוא מושך את השכינה להתחבר עמו וללכת עמו בדרך להצילו ולכן צריך אדם ללוות את האורח כדי לחבר עמו את השכינה ומושך עליו להתחבר עמו.

וכוונת הכתוב כי אברהם מכריז ומודיע לבריות שהעולם מהודש ויש לו מנהיג יחיד וקדמון ועל כן יאמר כי ההכרזה הזאת היתה בשם ה' היחיד אל עולם הקדמון אשר הויתו ואלהותו קודם העולם והוא שאמר אל עולם כלומר שקדם לעולם או יהיה ויקרא כמו ויתפלל כדעת אונקלוס ע"ה והוא מלשון (תהלים ל ט) אליך ה' אקרא.

(כב א): וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּגִי:

ע"י רמב"ן: ענין הנסיון הוא לדעתי בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה יקרא נסיון מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד. ודע כי השם צדיק יבחן (תהלים יא ה) כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה ע"ה.

(כב ב): וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּזְרֵה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ:

ע"י ר' בחיי: והעלהו שם לעולה היה ראוי שיאמר והעלהו שם עולה אבל על דרך הפשט הלמ"ד הזאת באורה במקום כלומר שתעלה אותו שם במקום עולה וכמוהו (בראשית

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"א קמ ע"א): (בראשית כב א) והאלהים נסה את אברהם מאי נסה הרמת נס כמה דאת אמר (ישעיה סב י) הרימו נס (ירמיה ד ו) שאו נס ארים דגלא דיליה בכל עלמא ואף על גב דהא אתמר בגין דא קודשא בריך הוא ארים דגלא דאברהם בעינייהו דכלא הדא הוא דכתיב נסה את אברהם אוף הכי קב"ה בגין לארמא דגלא דצדיקא איהו בחין לון לארמא רישייהו בכל עלמא. צדיק יבחן (תהלים יא ה) מאי טעמא אמר רבי שמעון בגין דקודשא בריך הוא כד אתרעי בהו בצדיקא מה כתיב (ישעיה נג י) ויהו"ה חפץ דכאו החלי ואוקמוה אבל בגין דרעותא דקודשא בריך הוא לא אתרעי אלא בנשמתא אבל בגופא לא דהא נשמתא איהי דמיא לנשמתא ודלעילא וגופא לאו איהו חזי לאתאחדא לעילא ואף על גב דדיוקנא דגופא ברזא עלאה איהו.

ותא חזי בזמנא דקב"ה אתרעי בנשמתיה דבר נש לאתהנאה ונ"א לאתנהראו בה מחי לגופא בגין דתשלוט נשמתא דהא בעוד דנשמתא עם גופא נשמתא לא יכלא לשלטאה וכד אתרע ונ"א אתבחו גופא נשמתא שלטא צדיק יבחן מאי צדיק יבחן כמה דאת אמר (ישעיה כח יז) אבן בחן הכי נמי צדיק יבחן אתקיף ליה כהאי אבן בחן דהיא פנת יקרת הכי נמי צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (תהלים יא ה) מאי שנאה נפשו ס"ד דקב"ה הוי דנפשו שנאה לההוא רשע אלא ההוא דרגא דכל נשמתין תליין ביה שנאה נפשו דההוא רשע דלא בעיא לה כלל לא בעיא לה [לא] בעלמא דין ולא בעלמא דאתי ובגין כך כתיב ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו ודאי דבר אחר שנאה נפשו כמה דאת אמר (עמוס ו ח) נשבע אדני יהו"ה בנפשו ובגין כך צדיק יבחן.

תרגום: "והאלהים נסה את אברהם". מה זה "נסה" הרמת נס כמו שנאמר "הרימו נס" "שאו נס" הרים דגלו בכל העולם. ואף על גב שזה נתבאר בשביל זה הקדוש ברוך הוא הרים את דגלו של אברהם בעיני כולם. זהו שכתוב "נסה את אברהם". כמו כן כאן הקדוש ברוך הוא כדי להרים את דגל הצדיקים הוא בוחן אותם להרים את ראשם בכל העולם.

"צדיק יבחן". ולמה, אמר רבי שמעון, משום שהקדוש ברוך הוא, כשרוצה בצדיקים, מה כתוב, "וה' חפץ דכאו החלי", ובארוהו. אבל משום שרצונו של הקדוש ברוך הוא לא מתרצה אלא בנשמה, אבל בגוף לא, שהרי הנשמה דומה לנשמה של מעלה, והגוף אינו ראוי להאחז למעלה, ואף על גב שדמות הגוף היא בסוד עליון הוא.

ובא וראה, בזמן שהקדוש ברוך הוא מרוצה מנשמת האדם להנות (להאיר) בה, הוא מכה את הגוף כדי שתשלוט הנשמה, שהרי בעוד הנשמה עם הגוף, הנשמה לא יכולה לשלוט, שכאשר יש חיסרון (נשבר) לגוף, הנשמה שולטת. "צדיק יבחן". מה זה "צדיק יבחן", כמו שנאמר "אבן בוחן", כך גם צדיק יבחן, מחזק אותו, כאבן בוחן הזו שהיא פינת יקרת, כך גם צדיק יבחן. "ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו". מה זה "שנאה נפשו", התעלה על דעתך שהקדוש ברוך הוא הוא שנפשו שונאת את הרשע ההוא, אלא אותה דרגה שכל הנשמות תלויות בה, שנאה נפשו של הרשע ההוא שלא רוצה אותה כלל, לא רוצה אותה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ולכן כתוב "ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו", ודאי. דבר אחר, "שנאה נפשו", כמו שנאמר "נשבע אדני יהו"ה בנפשו", ולכן צדיק יבחן.

יא ג) הלבנה לאבן במקום אבן שאם תפרש לעולה עולה ממש איך יצוה הקדוש ברוך הוא ואח"כ יחזור מצווי ואברהם מתוך תוקף האהבה הבין עולה ממש והקב"ה שבא לנסות לא כוון אלא במקום עולה וזהו אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי גם יתכן שירמוז על סוד הקרבן וע"כ אמר לעולה שיעלהו שם למדה העשירית המתעלה^י וכן הנסיון הזה עשירי וכן באיל אשר הוקרב תחתיו בא הלשון הזה בעצמו כי לא אמר ויקח את האיל ויעלהו עולה אבל אמר ויעלהו לעולה ומפני זה הוסיף לומר תחת בנו שעליו נאמר והעלהו שם לעולה וכן אמר יצחק ואיה השם לעולה וכן השיבו אביו אלהים יראה לו השם לעולה בני והנה מלת לעולה היה המזבח שיזכיר בסמוך בה"א הידיעה והמשכיל יבין.

(כב ט) וַיָּבֵאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לֹו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אֲבִרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיִּעֲרֹף אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתֹו עַל הַמִּזְבֵּחַ מִפְּעַל לְעֵצִים:
 ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה באור המדרש הזה ידוע מי הוא הנקרא מזבח הוא המקבל תחלה והוא סוף הבניין^י וזהו שאמר ויבן ובודאי הוא המזבח שהקריבו בו למעלה ולמטה ובפרשת ויקרא ארמוז זה בעה"י^י.

(כב יב) וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאֵל תַּעֲשֶׂ לֹו מְאוּמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְא אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:
 ע"י רמב"ן: מתחילה היתה יראתו בכח לא יצא לפועל במעשה הגדול הזה ועתה נודעה במעשה והיה זכותו שלם ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל.^י
 ודעת הפרשה שהאלהים הוא המנסה ומצוה בעקידה ומלאך ה' הוא המונע והמבטיח יתברר בפסוק המלאך הגואל אותי^י (להלן מח טז).

(כב יג) וַיִּשָּׂא אֲבִרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אֶחָד נֹאֲחָז בְּסֶבֶךְ בְּקֶרְנָיו וַיִּלָּךְ אֲבִרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנֹו:
 ע"י ר' בחיי: כבש זה מעשרה דברים שנבראו בין השמשות (אבות פ"ה מ"ו) לכך נקרא איל ולא כבש כלשון הקרבנות כבשים בני שנה שכובשין עונותיהם של ישראל לפי שהכבש הגדול בשנים יקרא איל וכשהוא בן יומו יקרא כבש שנאמר (ויקרא כב כז) שור או כבש וגו' ועוד שהאיל הזה הוקרב עולה ויש בו רמז לכנסת ישראל שנקראת אילת השחר^י
 סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ"ל

^י ע"י לעיל פרשת נח הערה לא.
^י ע"י זהר (ח"א כד ע"א): וכל צלותא לא תיעול אלא במדה במשקל ולית מאן דקאים קמי תרעא דצלותא ועליה אתמר (שם קכז ה) לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער דאיהו תרעא דמלכא בגין דצלותא איהי מצוה ודא שכינתא ואורייתא דא קב"ה לא צריך הפסקה ביניהו וצריך לסלקא תורה ומצוה ברחימו ודחילו.

תרגום: וכל תפלה לא תכנס אלא במדה במשקל, ואין מי שעומד לפני שער התפלה, ועליו נאמר "לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער", שהיא שער המלך. בגלל שתפלה היא מצוה, וזו שכינה, והתורה זה הקדוש ברוך הוא, לא צריך ביניהם הפסקה. וצריך להעלות תורה ומצוה באהבה ויראה. ועיי"ש עוד בענין עליית תפילה.

^ע ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עו.

^ע ע"י לעיל פרשת נח הערה לא.

^פ ע"י לעיל רבינו בפסוק א'.

^פ ע"י לקמן פרשת ויצא הערה סג.

^פ זהר (ח"ג דף כא ע"ב): יתבו כלהו פתח רבי חייא ואמר (תהלים כב א) למנצח על אילת השחר מזמור לדוד מאן אילת השחר דא כנסת ישראל דאקרי (משלי ה יט) אילת אהבים ויעלת חן וכי אילת השחר ולא כל יומא אלא אילת מההוא אתר דאקרי שחר כמה דאת אמר (הושע ו ג) כשחר נכון מוצאו ודוד מלכא על כנסת ישראל קא אמר דא דהא לא אמרה כנסת ישראל דא (ס"א דאקרי אילת אהבים ויעלת חן והיא אתיא מההוא אתר דאקרי שחר כמה דאת אמר כשחר נכון מוצאו ודוד מלכא על כנסת ישראל קאמר דא) משמע דכתיב (תהלים כב א) על אילת השחר.
 תרגום: ישבו כולם, פתח רבי חייא ואמר (תהלים כב) למנצח על אילת השחר מזמור לדוד, מי זו

שהיא אילותן של ישראל המקבלת מן השחר מגינה עליהם בכל דור ודור בזכות העקדה והיא המקבלת תחלה.

עיי"ש: וידוע כי מאמרם זה שופר אילו של יצחק היה²⁷ כונתו על מדרתו של יצחק לא על גופו ועצמותיו ממש שהרי האיל הזה כולו היה עולה כליל עם קרניו ומלפיו אבל החכמים ירמוזו לנו על מדרת הגבורה ששמענו מפיו אנכי ולא יהיה לך והוא פחד יצחק אשר אנו מבקשים בעת צרה ואומרים עננו פחד יצחק הוא הקול הנשמע במתן תורה ואליו אנו רומזים בקול השופר שאנו תוקעין בראש השנה שהוא היום שנברא בו העולם והתבונן כי יום מתן תורה תחלת קבלת מלכותו וכן יום שנברא בו העולם תחלת מלכותו לפי שאין מלך בלא צבא²⁸ וצריך אתה לדעת כי מה שתמצא בפרשה זו כי המנסה הוא האלהים ומלאך השם יתברך מונע הענין על דרך הקבלה יתפקחו עיני הלב כי אין המלאך הזה מן הנפרדים רק מן הנטיעות²⁹ אשר אין להפריד ולקצץ בהם שאילו היה מן הנפרדים לא היה אברהם שומע לקולו בבטול מה שצוהו האלהים גם המלאך לא היה רשאי לומר ולא חשבת ממני אלא ממנו אבל המלאך היה הוא מהנטיעות זהו המלאך הגדול והוא שעליו נאמר (שמות יד יט) ויסע מלאך האלהים³⁰ ואינו סמוך רק באור ומה שהזכירו בכאן מלאך כלומר מלאך שבקרבו השם והוא שנאמר עליו כי שמי בקרבו³¹ ומוזה הזכירו בפסוק (בראשית מח מז) שבקרבו השם והוא שנאמר עליו כי שמי בקרבו³² ומוזה הזכירו בפסוק (בראשית מח מז)

נא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אילת השחר, זו כנסת ישראל שנקראת (משלי ה) אילת אהבים ויעלת חן. וכי אילת השחר ולא בכל היום, אלא אילת מאותו מקום שנקרא שחר, כמו שנאמר (הושע ו) כשחר נכון מוצאו. ודוד המלך אמר את זה על כנסת ישראל, שהרי לא אמרה כנסת ישראל את זה (שנקרא אילת אהבים ויעלת חן, והיא באה מאותו מקום שנקרא שחר, כמו שנאמר (הושע ו) כשחר נכון מוצאו, ודוד המלך אמר את זה על כנסת ישראל) משמע שכתוב על אילת השחר.

ועיי"ש (רמג ע"א): אמר רבי שמעון דא הוד דילך רעיא מהימנא דביה את חרב מנבואה דילך משמאלא ובגין דאנת (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה דאיהו נצח רישא דשחרין (משלי ה יט) אילת אהבים פתח דוד למנצח על אילת השחר דביה ייתי מארי נצחון קרבייא ובגין דנצח והוד תרין שחרין אוקמוה במתניתין מאימתי קורין את שמע בשחרין ולא אמר בשחר אלא בשחרין תרין. תרגום: אמר רבי שמעון זה הוד שלך רועה נאמן, שבו אתה חרב מנבואתך משמאל, ומשום שאתה "מוליך לימין משה", שהוא נצח ראש של השחר, "אילת אהבים". פתח דוד "למנצח על אילת השחר", שבו יבא בעל נוצח הקרב, ומשום שנצח והוד הם שני מיני שחר, בארו במשנה, מאימתי קורין את שמע בשחרין, ולא אמר בשחר אלא בשחרין שנים.

עיי"ש שער מאמרי רז"ל (מדרשים): אי לך ארץ שמלכך נער וזהו אי אתה יכול להחזירו לכללו כי הזווג בטל בימי הגלות ואין לה יכולת לעלות אצל בעלה עד שיחזירנה הכתוב שהוא סוד נצח כד"א למנצח על אילת השחר תרין שחרין דאילתא ולפי שהוד הוא בגלות כד"א כל היום דוה צריך נצח עם ת"ת להחזירה במקומה ותהיה החזרה נגלת לעיני כל חי ולא תהיה סתומה אלא מפורשת.

²⁷ זהר (ח"ג דף צט ע"א): תא חזי כד ההוא שופר עלאה דנהירו כלא ביה אסתלק ולא נהיר לבנין כדין דינא אתער וכרסוון אתתקנו לבי דינא ודא שופר אילו דיצחק אקרי תוקפיה דיצחק תושבחתיה דאבהן כד אסתלק ההוא שופר גדול דלא ינקא לבנין כדין יצחק אתתקף ואתתקן לדינא בעלמא. תרגום: בא וראה כשאותו שופר עליון, שבו האור של הכל, מסתלק ולא מאיר לבנים, אזי מתעורר הדין והכסאות מתתקנים לבית הדין, וזה השופר נקרא אילו של יצחק, תקפו של יצחק תישבחות האבות, כשמתעלה אותו שופר גדול שאין מניק את הבנים, אזי יצחק מתחזק ומתתקן לדון את העולם.

²⁸ עיי"ש פרקי דר' אליעזר יא וז"ל: העם ממליכין את המלך ואין המלך ממליך את עצמו אם אין העם ממליכין אותו. עיי"ש תיקוז (סז ע"א): דלית מלך בלא מלכות.

²⁹ עיי"ש לעיל פרשת בראשית הערה רכ.

³⁰ עיי"ש שמות יב יב. ועיי"ש ספר הפליאה (עמוד תרמ): ואמרה לפני האלהים היא הבינה אני חנוך הייתי גדול בכח הת"ת והייתי יודע דעת עליון ומשיג חמשים שערי בינ"ה והייתי גדול בין הספירות והייתי עומד על אנשי דור ההוא כי הייתי עומד בכח הו' וכמו שהו' זקופה הוא כן הייתי מלך על כל המלאכים ומעוטרת בת"ת ועברה השמיטה ההוא ובשמיטה הזו הורדתני ושמתיני בדור הזה עם שסוי ובזוי כמו שהייתי גדול מכל המלאכים בכח כן עתה שימני למעלה מכולם וגדול עליהם לעשות דין ומשפט עליהם ואיש לא יעכב על ידי כי לכן הורדתני משם שהייתי אז לקחו האלהים ועשאו מלאך גדול וקדוש ועצום על כל המלאכים ונקרא שמו מט"ט בן ירד וזהו שרשם ורמז בתורה חנוך בן ירד שהמדות הנקראים בן הם הו' ומשך הו' הורידוהו למטה.

³¹ עיי"ש לקמן פרשת חיי שרה הערה יא.

המלאך הגואל וגו' בקרב הארץ^{פח} והוא הארון אשר בו הרחמים ומפני שהוא הארון אמר לשון ממני^{פט} ומפני שהוא הרחמים אמר אחרי הקרבן כי נשבעתי נאם ה' וכן תמצא שהזכיר קודם הקרבן אלהים יראה לו השה ואחרי הקרבן הזכיר ה' יראה והבטיחו במדת רחמים שיברך את זרעו ברבוי עצום והשגחה בלשון ברכה ומצאתי כפולה וידוע כי הוא רמז לכה לפנים מכח^צ בלשון שירה והלל והוא שאמר כי ברך אברכך והרבה ארבה ואמר ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים ואומר ויירש זרעך והתברכו בזרעך והזכיר בסוף (כב יח) עקב אשר שמעת בקולי וקולי הוא האלהים המצוה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{פח} עי' לשון הפסוק: המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ.

ועי' זהר (ח"ג דף קפז ע"ב): מה כתיב לעילא ויברך את יוסף ויאמר ולא אשכחן ליה הכא ברכאן דהא לבתר בריך ליה דכתיב (בראשית מט כב) בן פורת יוסף אלא כיון דבריק לאלין נערים ליוסף בריך דהא לא יכלי לאתברכא אלא מגו יוסף ומגו דאיהו בטמירו ולא אתחזי לאתגלאה כתיב בטמירו ויקרא בהם שמי ושם אבותי (לכסאה עליה) מן האבות מתברכן ולא מאתר אחרא בקרב הארץ דא הוא כסויא לחפאה מה דאצטריך.

תרגום: מה כתוב למעלה "ויברך את יוסף ויאמר", ולא מצאנו לו כאן ברכות, שהרי אחר כך ברכו, שכתוב "בן פורת יוסף", אלא כיון שברך את הנערים הללו, ברך את יוסף, שהרי לא יכלו להתברך אלא בגלל יוסף, ומתוך שהוא נסתר ולא נראה בגלוי, כתוב בנסתר, "ויקרא בהם שמי ושם אבותי" (לכסות עליו) מן האבות מתברכים ולא ממקום אחר. "בקרב הארץ", זהו כסוי לכסות מה שצריך.

^{פט} עי' לעיל הערה נו.

^צ עי' דברי רבינו שמואל כ ג ולקמן פרשת יתרו הערה יד.

פרשת חיי שרה

(כג ב): וְתָמַת שָׂרָה בְקָרְיַת אֲרָבַע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ:

ע"י ר' בחיי: הודיענו הכתוב כי הצדקת הזאת מתה בא"י ונקברה בא"י שהרי במיתתה כתיב היא חברון בארץ כנען ובקבורתה כתיב בסוף הפרשה ואחר כן קבר אברהם את שרה אשתו וגו' היא חברון בארץ כנען ובא ולמד על זכותה הגדול כי מיתתה וקבורתה היו במקום אשר שם עתיד להיות בית אלהים ושם שער השמים ויקרא הכתוב לחברון קרית ארבע על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו אדם וחווה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה או על ד' הגבורים אחימן ששי ותלמי ואביהם שהיו דרים שם או על שם שהיתה מחלק שבטו של יהודה שהיה הבן הרביעי.

ויתכן לומר עוד בשם קרית ארבע היא חברון היא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלהים עם ד' מחנות שכינה ולא להנחם חמדה אבות העולם אלא שמשם זכות הנשמות להתחבר לשרשן שהוא כסא הכבוד וזהו קרית ארבע היא חברון^א.

(כד א) וַאֲבָרְהָם זָקֵן בָּא בְיָמֵים וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל:

ע"י רמב"ן: אבל אחרים חדשו בפירוש הכתוב הזה ענין עמוק מאד ודרשו בזה סוד מסודות התורה ואמרו כי בכל תרמוז על ענין גדול והוא שיש להקב"ה מדה תקרא כל"י מפני שהיא יסוד הכל ובה נאמר (ישעיה מד כד) אנכי ה' עושה כל"י והוא שנאמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל"י הוא יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם בעבור

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י זהר (ח"א דף רמח ע"ב): רבי יהודה פתח וקרא ואמר (בראשית מט לג) ויכל יעקב לצוות את בניו וגו' ויכל יעקב לצוות את בניו לצוות לברך מבעי ליה אלא דפקיד לון לגבי שכינתא לאתקשרא בהדה תו דפקיד לון על עסקי מערתא דהיא קריבא לגן עדן דתמן הוא אדם הראשון קבור תא חזי ההוא אתר אקרי קרית ארבע מאי טעמא בגין דתמן אתקברו ארבע זוגות אדם וחווה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה הא קושיא הכא דתנינן אבהן אינון רתיכא קדישא ורתיכא לאו פחות מארבע ותנינן קב"ה אחבר למלאך דוד בהדייהו ואתעבידו רתיכא שלימתא דהא הוא דכתיב (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים וגו' דודו מלכא אתחבר למהוי רתיכא שלימתא בהדייהו.

תרגום: רבי יהודה פתח פסוק ואמר "ויכל יעקב לצוות את בניו" וגו'. "ויכל יעקב לצוות את בניו" לצוות היה צריך [לכתוב] לברך. אלא שצוה אותם אל השכינה להתקשר אליה. עוד שצוה אותם על עסקי המערה שהיא קרובה לגן עדן ששם קבור אדם הראשון. בא וראה אותו מקום נקרא קרית ארבע. למה משום ששם נקברו ארבעה זוגות אדם וחווה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה. והרי יש כאן קושיא ששנינו האבות הם מרכבה קדושה ומרכבה לא פחות מארבעה ושנינו שהקדוש ברוך הוא חבר את דוד המלך עמהם ונעשו מרכבה שלימה זהו שכתוב "אבן מאסו הבונים" וגו' שדוד המלך התחבר להיות מרכבה שלימה עמהם.

^ב ע"י זהר (ח"א יז ע"א) שיסוד נקראת כל.

^ג ע"י זהר (לד ע"ב): צייר חוטמא ובה ויפח באפיו נשמת חיים למהוי חשיב בה ביחודא כמה דאיתמר אנכי ה' עושה כל דא שכינתא תתאה מניה יהיב בב"נ נפש השכלית למנדע מינה בכל עובדין דאורייתא דאינון פיקודין דאורייתא לההוא דאתקרי עושה כל.

תרגום: צייר את החוטם, ובה ויפח באפיו נשמת חיים, להיות חושב בה ביחוד, כמו שנאמר אנכי יהו"ה עושה כל, היא שכינה התחתונה, וממנה ניתנה באדם נפש השכלית, לדעת ממנה את כל המעשים של התורה, שהם מצות שבתורה, לזה הנקרא עושה הכל.

^ד ע"י זהר (ח"א קכב ע"א): פתח ואמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד ויתרון ארץ בכל היא ודאי דהא מתמן נפקין רוחין ונשמתין ותועלתא לעלמא מלך לשדה נעבד מאן מלך דא קב"ה לשדה נעבד כד איהו אתתקן כדקא יאות ומלך דא (דא) מלך עלאה דאתחבר לשדה כד איהו נעבד מאן שדה דא שדה אשר ברכו יהו"ה דכתיב (בראשית כז כו) כריח שדה אשר ברכו יהו"ה דכד איהו (אתעבר) נעבד ואתתקן [ב] כל מה דאצטריך ליה כדקא יאות כדין מלך עלאה אתחבר עמיה תרגום: פתח ואמר, "ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד". "ויתרון ארץ בכל היא" ודאי, שהרי משם יוצאות הרוחות והנשמות ותועלת לעולם. "מלך לשדה נעבד", מי המלך, זה הקדוש ברוך הוא, "לשדה נעבד", כשהוא נתקן כראוי. "מלך", זה (זה) המלך העליון שמתחבר לשדה כשהוא נעבד. מי השדה, זה השדה אשר ברכו ה', שכתוב "כריח שדה אשר ברכו ה'", שכשהוא (נעשה) נעבד ונתקן

כי בכל היא והיא המדה השמינית מי"ג מדות^ה ומדה אחרת תקרא בת נאצלת ממנה ובה הוא מנהיג את הכל והיא בית דינו של הקדוש ברוך הוא הנרמז במלת וה' בכל מקום^ו והיא שנקראת כלה^ז בספר שיר השירים בעבור שהיא כלולה מן הכל והיא שהכמים מכנים שמה כנסת ישראל^ח במקומות רבים בעבור שהיא כנוסת הכל והמדה הזאת היתה לאברהם כבת כי הוא איש החסד ויתנהג בזו ולכך אמרו אחרים כי אין הברכה הזאת שנתברך בכל רומזת על שהוליד בת משרה אשתו או שלא הוליד אבל היא רומזת ענין גדול שברך אותו במדה שהיא בתוך מדת הכל ולכן תקרא גם היא כלי כלשון כי שמי בקרבנו^י (שמות כג כא) והנה הוא מבורך בשמים ובארץ ולכך אמר בה' אלהי השמים ואלהי הארץ.

והענין הזה נמצא לרבותינו רמז בהגדות במקומות רבים כענין שאמרו במדרש חזית (שהש"ר פ"ג סי' כא) שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבי אליעזר ברבי יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו (שה"ש ג יא) אמר לו הן אמר לו היאך אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

בכל מה שצריך לו כראוי, אז המלך העליון מתחבר עמו. ועי' זהר (ח"ב קלד ע"ב): ומאן אתר נטלי ההוא רעותא דמאריהון לאמשכא ליה לגבייהו נטלין מאתר חד עלאה קדישא דמניה נפקין כל רעותין קדישין ומאן איהו כל איש דא צדיק דאתקרי כל כמה דאת אמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל היא (תהלים קיט קכח) על כן כל פקודי כל ישרתי איש כמה דאת אמר (בראשית ו ט) איש צדיק דא איהו צדיק מאריה דביתא דרעותיה תדיר לגבי מטרוניתא כבעלה דרחים לאתתיה תדיר ידבנו לבו איהו רחים לה ולבו דאיהי מטרוניתא דיליה ידבנו לאתדבקה ביה.

תרגום: ומאזה מקום נוטלים אותו רצון רבונם למשך אותו אליהם הם נוטלים ממקום אחד עליון וקדוש שממנו יוצאים כל הרצונות הקדושים ומי הוא כל איש זה צדיק שנקרא כל כמו שנאמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל היא (תהלים קיט) על כן כל פקודי כל ישרתי איש כמו שנאמר איש צדיק (כל איש) בעל הבית שרצונו תמיד למלכה כמו בעל שאוהב את אשתו תמיד ידבנו לבו הוא אוהב אותה ולבו שהיא המלכה שלו ידבנו להדבק בה.

^ה נוצר חסד ועי' מבר"ש כח ע"ב.

^ו עי' תז"ח (מב ע"ב): וביומא תליתאה תרין זמנין טוב חד דיומא תנינא דבראשית וחד דיומא תליתאה ואנון (דברי הימים א' כט) הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל דאיהו צדיק והאי בת איהי שכינתא תתאה מלכות הקדש עשיראה לט' ושביעאה לשית ורביעאה לתלת אבהן ותמינאה לז' חג שמיני עצרת.

תרגום: וביום השלישי פעמים כי טוב אחד של היום השני של בראשית ואחד של היום השלישי והם הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל שהוא הצדיק והבת הזו היא השכינה התחתונה מלכות הקדש העשירית לתשעה והשביעית לששה והרביעית לשלשת האבות ושמינית לשבעה חג שמיני עצרת.

^ז עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.

^ח עי' זהר (ח"ג רנה ע"א): שבע ביום הללתיך ואיהי מלכות כלה כלילא משבע ספירן.

תרגום: "שבע ביום הללתיך" והיא מלכות כלה כלולה משבע ספירות.

^ט עי' זהר ח"א א ע"א.

^י עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^{יא} עי' זהר (ח"א קכז ע"ב): ואימא לך מלה דעתיה דמאריה דמתניתא הוה בהאי מה כתיב ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך אמר ליה רבי זכינא לפסוקא דא אבל וכל טוב אדניו בידו מהו אמר ליה הוא שמיה דמאריה דאזיל גביה לאעלא ליה ולאנהגא (ולאגנא) ליה אמר דא ודאי הוא כי שמי בקרבנו (שמות כג כא) תנן אמר רבי אבהו תא חזי מאן דידע שמיה על בורייה ידע דהוא ושמיה חד הוא קודשא בריך הוא ושמיה חד דכתיב יהו"ה אחד וגו' (זכריה יד ט) (כלהו) כלומר השם והוא אחד.

תרגום: ואומר לך דבר דעתו של בעל המשנה היתה בזה. מה כתוב "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך". אמר לו רבי זכיתי לפסוק הזה אבל "וכל טוב אדניו בידו" מהו. אמר לו הוא שמו של רבו שהלך אליו להכניסו ולהנהיג (ולהגן) אותו. אמר זהו ודאי "כי שמי בקרבנו". שנינו אמר רבי אבהו בא וראה מי שידוע את שמו על בוריו יודע שהוא אחד הקדוש ברוך הוא ושמו אחד שכתוב "ה' אחד" וגו'. (כלם) כלומר השם והוא אחד.

דהיינו שכינה. וכן הוא בזו"ח יז ע"א. ודלא כדברי הש"ס בסנהדרין לח ע"ב ש"שמי בקרבנו" הוא כינוי למט"ט. ועי' מש"כ רבינו שמות כג כ. ועי' רבינו בחיי על בראשית (כב יג) ז"ל ומה שהזכירו כאן מלאך כלומר מלאך שבקרבנו השם והוא שנאמר עליו כי שמי בקרבנו. דהיינו שכינה.

מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי" כך בתחילה חבב הקדוש ברוך הוא את ישראל וקראן בתי הדא הוא דכתיב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא ד) הקשיבו אלי עמי ולאומי לאמי כתיב עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשו אמר לו אילו לא באתי אלא לשמוע זה הדבר מפיך די.

ומבואר זה במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות כב) אמרו בפסוק אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי (ישעיה מד כד) אני כשנמטתי אילן זה להשתעשע בו כל העולם ורקעתי בו הכל וקראתי שמו כל שהכל תלוי בו והכל ממנו יוצא והכל צריכין לו ובו צופין ולו מחכים ומשם פורחים נשמות לבדי הייתי כשעשיתי אותו ולא יגדל עליו מלאך לאמר אני קדמתי לך גם בעת שרקעתי ארצי שבה נטעתי ושרשתי אילן זה ושמחתים ביחד ושמחתים בהם מי אתי שגליתי לו סודי זה עד כאן.

ועוד שם מבואר מאי ברוגז רחם תזכור (חבקוק ג ב) אמר בעת שחטאו לך בניך ותבעם עליהם רחם תזכור ומאי רחם תזכור זכור אותו שאמר ארחמך ה' חזקי (תהלים יח ב) ונתת לו המדה הזאת שהיא שכינתן של ישראל וזכור בנו שירשה ונתת לו המדה הזאת שהיא שכינתו של ישראל דכתיב (מ"א ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה" וזכור אביהם אברהם דכתיב זרע אברהם אוהבי (ישעיה מא ח) ובקרב שנים תודיע (חבקוק ג ב) ומהיכן היתה בת לאברהם הן דכתיב וה' ברך את אברהם בכל וכתיב (ישעיה מג ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ההיא ברכה היתה בתו או לא היתה אלא אמו הן בתו היתה משל לאדון שהיה לו עבד שלם תמים לפניו ונסהו בכמה נסיונות ועמד בכולן אמר האדון מה אתן לעבד זה או מה אעשה לו אלא אצונו לאחי הגדול ליעצו ולשמרו ולכבדו חזר העבד עם אחיו הגדול ולמד מדותיו אהבו האח וקראו אוהבי דכתיב זרע אברהם אוהבי אמר מה אתן לו או מה אעשה לו הנה כלי נאה עשיתי ובו מרגליות נאות ואין כמותן והם סגולת מלכים אתננה לו ויזכה במקומי הדא הוא דכתיב וה' ברך את אברהם בכל עד כאן.

ואם תבין מה שכתבתי תדע מאמר הנשים הארורות שאמרו ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים חסרנו כל (ירמיה מד יח) ולמה נכתבה המלה חסרת האל"ף" ותשכיל דברים רבים סתומים בתורה ומקרא ואילו ידע זה המתהדר בסודותיו תאלמנה שפתיו מהלעיג על דברי רבותינו ולכן כתבתי זה לסכור פי הדוברים על הצדיקים עתק.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה באור הענין שזכה אברהם ע"ה והשיג המדה ששמה כל אשר כל המתברך בה מתברך בשמים ובארץ ומזה אמרו אחרים בת היתה לוי' כלומר מדה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' עיל' פרשת בראשית הערה כ.

י' זהר (ח"א דף קנ ע"א): כתיב (מ"א ג ה) נראה יהו"ה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך ואי תימא הכא בחלום וכי מה רשו אית ליה לחלום בהאי אלא הכא אתכליל דרגא בדרגא דרגא עלאה בדרגא תתאה בגין דעד כען שלמה לא הוה שלים כיון דאשתלים כתיב (מלכים א' ה כו) ויהו"ה נתן חכמה לשלמה וכתיב (שם י) ותרב חכמת שלמה דקיימא סיהרא באשלמותא ובי מקדשא יתבני וכדין הוה חמי שלמה עינא בעינא חכמתא ולא אצטריך לחלמא.

תרגום: כתוב "נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך". ואם תאמר כאן בחלום וכי איזו רשות יש לחלום בזה. אלא כאן נכללת דרגה בדרגה הדרגה העליונה עם הדרגה התחתונה משום שעד עכשיו שלמה לא היה שלם כיון שנשלם כתוב "וה' נתן חכמה לשלמה" וכתוב "ותרב חכמת שלמה" שעמדה הלבנה בשלמותה ובית המקדש נבנה ואז היה רואה שלמה את החכמה עין בעין ולא הצטרך לחלום. היינו מלכות בזיווג.

י' עי' ספר הפליאה (עמוד תקצח): וגם הקיצוץ הוא שאמרו ומאז חדלנו לקטר למלכת השמים חסרנו כל ומלת למלאכת הוא חסר א' כזה למלכת ונקרא בא' לרמז לך שהיו משתדלים בכשפים למערכת השמים והיו מקטרים להם וכתיב חסר א' לרמז לעטרה שהיא מלכות שמים והנה קיצו דמשמע מדבריהם קודם כשופם היו משתדלין בה לבדה והיו מכוונים לה לבדה והנה כוונתם ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמים שהיא העטרה חסרנו כל ומלת כל רומז אליה שגם היא נקראת כל וחסרנו ממנה.

י' עי' זהר (ח"א דף ריט ע"א): תניא אמר רבי יצחק כתיב (תהלים קיג ט) אם הבנים שמחה הללויה

היתה לו מלשון (מלכים א' ז כ) אלפים בת יכיל ואמרו ובכל שמה מפני שהיא בתוך מדת הכל נאצלת מן המדה ששמה כל והנאצלת הזאת תקרא בת והיא בית דינו של הקדוש ברוך הוא ולכך אמר ויה' ברוך ולא אמר ויברך ה' והבן הכלל הזה כי הענין נסתר והרמב"ן ז"ל גלהו בפירושו והרחיב בו הבאור יותר מדאי.

(כד טו): ויהי הוא מרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על שכמה:

ע"י ר' בחיי: יש להתבונן בתוספת מלת הוא כי היה הכתוב ראוי לומר ויהי ככלותו לדבר אבל מלת הוא שמו של הקדוש ברוך הוא^ט וכן (תהלים ק ג) הוא עשנו ולו אנחנו (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא נרמו בלשון הוא כי היה עמו סיוע אלהים בשליחות ההוא ע"י המלאך שהתפלל עליו אברהם הוא ישלח מלאכו לפניך ורמו לך הכתוב כי המלאך קדם לפניו ועד שלא הספיק לגמור את הדבר כבר היה שם המלאך על עין המים להזמין לו את רבקה הוא שאמר והנה רבקה יוצאת כי מלת והנה לשון זמון הוא ומיד וירץ העבד לקראתה ממה שראה שעלו המים לקראתה כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פ"ס ס"ו ו) ואז התבונן העבד ממה שדבר לו אברהם כי מלאך הש"י עמו וכן ספר הוא לבני הבית שאמר לו אברהם הוא ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך מפני זה תמצא כי מן העת הזאת שהוברר לו כי המלאך עמו הוא נקרא בפרשה איש כי עד עתה קראו בשם עבד וישם העבד ויקח העבד וירץ העבד מכאן ואילך נקרא איש על שם המלאך שהיה עמו שנקרא איש^י וכענין שכתוב (דניאל ט כא) והאיש גבריאל (בראשית לו יז) ויאמר האיש נסעו מזה על דעת רז"ל וע"כ יקראנו על שם המלאך ההולך עמו והתחיל לומר והאיש משתאה כלומר מתעכב ושוהא בשבילה כי היה מתכוון ומתבונן בענין המלאך שהובטח עליו מתוך שהיה רואה הצלחת המעשים ומזה יזכרנו הכתוב בשם האיש ויקח האיש ויקוד האיש כה דבר אלי האיש ויבא האיש הביתה וכאשר הרשו אותו לבן ובתואל לקחת את רבקה ואמרו הנה רבקה לפניך קח ולך שהוא גמר השליחות וחתומת הצלחת הדרך חזר העבד לקדמותו והזכירו הכתוב בלשון עבד כמבראשונה הוא שאמר ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ויקח העבד את רבקה וילך ותאמר אל העבד ויאמר העבד ויספר העבד ליצחק ואין להקשות מן התלכי עם האיש הזה כי אינו דברי התורה רק דברי אחיה ואמה ולא יתכן להם לומר התלכי עם העבד הזה שאינו דרך מוסר ואין כבודה בכך ומה שכתוב ותלכנה אחרי האיש והם דברי תורה זה היה לכבוד רבקה שאין לומר ותלכנה אחרי העבד כי התורה חששה לכבוד רבקה ונערוותיה או אפשר עוד לומר כי האיש משתאה לה רמו למלאך שהיה מתעכב ושוהה על עין המים בשבילה ומשם ואילך קרא העבד בשם האיש ומה שיחזק לך הענין הוא אמרו בסוף הפרשה ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך באר כי האיש והעבד ענינים חלוקים זה מזה.

(כד טז): והנער טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותהרד העינה ותמלא כדה

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אימא ידיעא הבנים מאן אינון אמר רבי שמעון הא תנינן תרין בנין אית לקב"ה חד דכר וחד נוקבא דכר יהביה ליעקב דכתיב (שמות ד כב) בני בכורי ישראל וכתוב (ישעיה מט ג) ישראל אשר בך אתפאר בת יהבה לאברהם דכתיב (בראשית כד א) ויה"ה בך את אברהם בכל בת היתה לו לאברהם ובכל שמה.

תרגום: למדנו אמר רבי יצחק כתוב "אם הבנים שמחה הללויה". האם הידועה. הבנים מי הם. אמר רבי שמעון הרי שנינו שיש שני בניו לקדוש ברוך הוא אחד זכר ואחד נקבה. הזכר נתן אותו ליעקב שכתוב "בני בכורי ישראל" וכתוב "ישראל אשר בך אתפאר". בת נתן לאברהם שכתוב "ויה' בך את אברהם בכל" בת היתה לו לאברהם ו"בכל" שמה.

^ט ע"י לקמן פרשת שמות לך הערה י.

^י ע"י לעיל פרשת וירא הערה פ.

^י ע"י זהר (ח"א דף קכח ע"ב): אמר רבי יצחק גבריאל מוליק אותם לארץ ישראל מנא לן דכתיב (בראשית כד נח) התלכי עם האיש הזה וכתוב התם (דניאל ט כא) והאיש גבריאל.

ותעל:

ע"י ר' בחיי: ויש לך להשכיל כי נרשמה בכאן המלה הזאת הראשונה של שם בן ע"ב"י הפועל במים הנמשך מכ"ו ומכח זה עלו המים לקראתה והיה סימן לבניה להקרע להם הים ושיעלה הבאר לקראתם מכחו כי קריעת הים ומים מן הצור ע"י מטה משה היה שבו היה חקוק שם ע"ב אותיות.

(כד יט): ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשאת: ע"י ר' בחיי: הגבורה הזאת לרבקה לשאוב לכל גמליו לא היה בחוק האפשרות כי אם בסיוע אלהי וכ"ש לפי דעת המדרש (סדר עולם פרק א) שהיתה בת ג' שנים אבל היה הענין מכלל ההצלחה שהבטיחו אברהם הוא ישלח מלאכו אתך והצלחה דרכך וע"כ תמצא שנרמז בכתוב הזה השם הגדול הוא שם הגבורה ובאר עוד כי משפט הגימל להיות דגושה"א ואל"ף רשומה במלת ותאמר והבן זה.

(כד כב): ויהי כאשר כלו הגמלים לשאתות ויקח האיש גזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם:

ע"י ר' בחיי: והנה כל המאורעות האלה לרבקה הכל סימן לבניה והמקרים שאירעו לעבד בהצלחת הדרך דוגמת המקרים שאירעו לבניה בדרך המדבר כשם שהיה מלאך עמו בדרך מכה תפלתו של אברהם שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך כך מצינו בניה בדרך המדבר (שמות כג כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך ולפי שהיה המלאך המיוחד שבנפרדים לכך אמר מלאכו כלומר המיוחד לו והוא השר האחד הנאצל ממדתו של אברהם וזהו (שם כג) כי ילך מלאכי אברהם קראו בכאן מלאכו והקב"ה קראו מלאכי.

(כד ג): ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה בת פלוני לפלוני ואפילו מעבר לים בת היא היו"ד פלוני הוא הוי"ו לפלוני הוא האל"ף שהוא מעבר לים החכמה"י והכל דבק ומיוחד ולכך לא אמרו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' ע"י זהר (ח"א קח ע"ב) שהשם הראשון היא וה"ו, וזה ר"ת של ותרד העינה ותמלא. כ' ע"י של"ה (בראשית - פרשת חיי שרה תורה אור ה) שהשם אגל"א מרומז בר"ת תאמר גם לגמלך אשאב.

וע"י זהר חדש (מב ע"א): מחיה אית ביה מ"ט תיבין ברזא דחמשין תרעין חסר חד ואית ביה שמא רזא דגבורות ה' ואיהו את"ה גבו"ר לעול"ם אדנ"י ורזא דיליה אגל"א וברזא אחרא יגל"א וכולא רזא חדא מן גבורתא דברכאן "יהודה אתה יודוך" גור אריה יהודה "לא יסור שבט מיהודה" אסורי לגפן עירה בדא איתער יהודה בגבורתא קדישא ודא איהי ברכתא שמאלא [הדגשות האותיות בא מספר שושן סודות].

תרגום: במחיה יש ארבעים ותשע תבות בסוד חמשים שערים חסר אחד ויש בו שם הסוד של גבורות ה' והוא את"ה גבו"ר לעול"ם אדנ"י והסוד שלו אגל"א ובסוד אחר יגל"א והכל סוד אחד מן הגבורה של הברכות (בראשית מט) "יהודה אתה יודוך" גור אריה יהודה "לא יסור שבט מיהודה" אסורי לגפן עירה בזה התעורר יהודה בגבורה קדושה וזו היא ברכת השמאל.

וע"י ע"ח שער ז"א פרק ד: ד"ל אותיות והוא ג"כ חילוף שם אה"ה בוכ"ו שבמלכות כנודע ועולה ד"ל והוא ג"כ שם אגל"א שבמל' כי ג' שמות אלו מורים על המל' בהיותם פב"פ עם ז"א כמבואר בברכת אבות ובאתה גבור.

כ"א ע"י ס"י (פ"ד מ"א): שבע כפולות בג"ד כפר"ת מתנהגות בשתי לשונות ב"ב ג"ג ד"ד כ"כ פ"פ ר"ר ת"ת תבנית רך וקשה גבור וחלש.

ועיי"ש בגר"א ד"ה שבע כפולות כו' - ר"ל דגש ורפה וכו' והן בשבע תחתונות שאמ"ש בג"ר שהן רחמים וז"ת בחו"ג כידוע. תבנית רך וקשה כו' - רך רפה דגש קשה.

וע"י פת"ש עקודים ו' - שאם הדין גובר אז האור בא בסיתום וקימוץ בסוד נקודה לבד ואם הם בסוד החסד אז האור מתפשט בסוד קו על האות שהוא הרפה.

כ"ב ע"י הערה פרשת וירא פו.

כ"ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה סא שאל"ף היא כתר.

פלוני ישא פלונית או פלונית תנשא לפלוני כי רצו להקדים הנקבה ולהזכיר אביה ובעלה וזה לשון גן בעדן מקדם^{כד} ונטיעה זאת קודם יצירת העולם היתה והמשכיל יבין.

(כד סב): ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב:
 עי' ר' בחיי: ויתכן לומר כי ירמוז למדה הנקראת כנסת ישראל המכוון כנגד הר המוריה יאמר ויצחק בא מבוא כלומר מכנסת ישראל הוא הבאר האמור לחי עולמיס^{כה} שיראה אותו כלומר שישפיע בו ורמוז הכתוב כי בעוד שהיה יצחק יושב בארץ הנגב היתה מחשבתו משוטטת בכנסת ישראל ומושכת ממדתו ובא משם וזהו לשון עם באר לחי ראי ולא אמר בבאר.

(כד סג): ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה לשוח בשדה המתפלל לשם המיוחד^{כז} הוא מזכיר הכנוי ומתוך הכנוי מוצא וזהו לשון לשוח בשדה^{כח} וכן (בראשית כח יא) ויפגע במקום^{כט} כי השיחה בשדה הפגיעה במקום וזהו לשון (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי (איוב כא טו) ומה נועיל כי נפגע בו וכל הפעולות מיוחסות אל הכינוי ומוציא אל הפועל בכח השם המיוחד וז"ש ירמיה (ירמיה ח יד) כי ה' אלהינו הדמנו וישקנו מי ראש כי הטאנו לה' לו לא נאמר אלא לה' והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{כד} עי' תיקו"ז (צט ע"ב): פתח רבי שמעון ואמר ויטע ה' אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע ה' אלה"ם גן דא שכינתא בעדן דא אימא עלאה מקדם אבא עלאה וישם שם את האדם אשר יצר דא עמודא דאמצעיתא.

תרגום: פתח רבי שמעון ואמר ויטע יהו"ה אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע יהו"ה אלה"ם גן זו השכינה בעדן זו האם העליונה מקדם האב העליון וישם שם את האדם אשר יצר זה העמוד האמצעי.

^{כה} עי' זהר (ח"א דף קלה ע"ב): ואוקומוה וישב יצחק עם באר לחי ראי מאי לחי ראי אלא דאתחבר בה בשכינתא וכו' באר מים חיים דא יצחק היינו דכתיב וישב יצחק עם באר לחי ראי ומאי באר דא שכינתא לחי דא חי העולמים צדיק חי העולמים ולית לאפרשא לון חי הוא בתרי עלמין חי לעילא דאיהו עלמא עלאה ולית [לאפרשא] (לאתפרשא) לון.

תרגום: ובארוהו. "וישב יצחק עם באר לחי רואי", מה זה "לחי רואי". אלא שהתחבר עם השכינה וכו' "באר מים חיים" זה יצחק, היינו שכתוב "וישב יצחק עם באר לחי רואי". ומה הבאר, זו השכינה. "לחי", זה חי העולמים, צדיק חי העולמים, ואין להפריד אותם.

^{כז} עי' לעיל פרשת וירא הערה רד.

^{כח} עי' לעיל פרשת וירא הערה כ.

^{כט} עי' זהר (ח"ב לט ע"ב): אלא תרין מלין אינון וכלא הוא חד דכתיב (בראשית כד סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וכי לא הוה ליה ביתא או מקום אחר להתפלל אלא אותו השדה היה אשר קנה אברהם סמוך למערה דכתיב (שם מט ל) השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת ובשעתא דהוה יצחק עאל גביה חמא שכינתא עליה וסליק ריחין עלאין קדישין ובגיני כך הוה מצלי תמן וקבעיה לצלותיה.

תרגום: אלא שני דברים הם והכל הוא אחד שכתוב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וכי לא היה לו בית או מקום אחר להתפלל אלא אותו השדה היה אשר קנה אברהם מאת בני חת ובשעה שהיה יצחק נכנס אליו ראה שכינה עליו והעלה ריחות עליונים קדושים ומשום כך היה מתפלל שם וקבעו לתפלתו.

^{כט} עי' זהר (ח"א מט ע"א): בקדמיתא ויביאה אל האדם דעד הכא אית לאבא ולאמא למעבד לבתר איהו ייתי לגבה וכל ביתא דילה הוא ויטול רשות מינה ועל דא אתערנא דכתיב (שם כח יא) ויפגע במקום וילן שם דנטיל רשו בקדמיתא מכאן אוליפנא דמאן דמתחבר באנתתיה בעי למפגע לה ולבסמא לה במלין ואי לאו לא יבית לגבה בגין דיהא רעותא דלהון כחדא בדלא אניסו.

תרגום: בהתחלה "ויבאה אל האדם", שעד כאן יש לאבא ולאמא לעשות, אחר כך הוא יבא אליה, וכל הבית שלה הוא, ויטול רשות ממנה. ועל זה הערנו שכתוב "ויפגע במקום וילן שם", שנטל רשות בהתחלה. מכאן למדנו, שמי שמתחבר באשתו, צריך לפייס אותה ולשמח אותה בדברים. ואם לא, שלא ילון אצלה, כדי שיהיה רצון שלהם כאחד בלא אונס.

(כה ח) וַיְגַזְזוּ וַיִּמְתוּ אֶבְרָהִם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ:

ע"ר בחיי: ויאסף אל עמיו מפני שהמיתה היא פירוד ההרכבה ובהפרדה כבוד הנפש נאסף אל עמיו ע"כ אמר ויאסף והוא חוזר אל הכבוד כי הנפש נקראת כבוד לפי שהיא חצובה מכסא הכבוד ושרשה שהיא עתידה לשוב שם הוא כסא הכבוד וזהו (תהלים ל יג) למען יזמרך כבוד ולא ידום וזהו (ישעיה נח ח) כבוד ה' יאסף כי כבוד השם נאסף שם והזכיר לשון עמיו כלשון האמור בנפש (שמות לא יד) מקרב עמיה כי שאר הנפשות שלא חטאו המה עמה ומשפחתה וכן בכאן והזכיר בו לשון גויעה ואין גויעה אלא בצדיקים והקשו בגמרא (ב"ב טז ע"ב) והא דור המבול נאמר בו גויעה דכתיב (בראשית ז כא) ויגוע כל בשר הרומש על הארץ וכתיב כל אשר בארץ יגוע ומתריץ גויעה ואסיפה קאמרין.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ל ע"י לעיל פרשת נח הערה לז.

ע"י תז"ח (טו ע"ד): מכאן ואילך סתרי אורייתא וטעמי אורייתא קום בוצינא קדישא אפתח מלין קמי שכינתא נלחתיא נביעו לגבה ממשחא קדישא דאתמר בה (שמות כז) שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד דאיהי שכינתא דאתמר בה (משלי כו) נר ה' נשמת אדם בגינה אתמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה והכי לא תכבה נשמתה דמאן דיתעסק בה תמיד אל תתנו דומי לקודשא בריך הוא עד דיתער לגבה דשרגא לית שכיבו לגבה הדא הוא דכתיב למען יזמרך כבוד ולא ידם דאיהי כבוד דילה יקרא דילה יקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה תרגום: מכאן ואילך סתרי תורה וטעמי תורה קום המנורה הקדושה פתח דברים לפני השכינה להוריד אליה נביעה משמן קדוש שנאמר בו (שמות כז) שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד שהיא השכינה שנאמר בה (משלי כ) נר ה' נשמת אדם בגללה נאמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה וכך לא תכבה נשמתו של מי שיתעסק בה תמיד אל תתנו דמי לקדוש ברוך הוא עד שיתעורר אליה שהנר לא שוכך אצלו זהו שכתוב למען יזמרך כבוד ולא ידם שהיא כבודו יקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה.

ע"י זהר (ח"ב נט ע"א): אבל ההיא מלה דאיהי פולחנא דמריה דא סליק (אקרי) לעילא מן שמשא ואתעביד מניה הבל קדישא ודא הוא זרעא דזרע בר נש בההוא עלמא ומה שמיה צדקה דכתיב (הושע י יב) זרעו לכם לצדקה האי מדבר ליה לבר נש כד תפוק נשמתיה מיניה וסלקא לה באתרא דכבוד דלעילא אשתכח לאתצרא בצרורא דחיי הדא הוא דכתיב (ישעיה נח ח) והלך לפניך צדקך בגין לדברא לך לסלקא לך (מן אתר) לאתר דאקרי כבוד יהו"ה דכתיב (שם) כבוד יהו"ה יאסף. תרגום: אבל אותו דבר שהוא עבודת רבונו זה עולה (נקרא) למעלה מן השמש ונעשה ממנו הבל קדוש וזהו הזרע שזרע האדם באותו עולם ומה שמו צדקה שכתוב זרעו לכם לצדקה. זהו מה שמנהיג את האדם כשתצא ממנו נשמתו ועולה לה למקום של כבוד שלמעלה נמצא להצרר בצרור החיים זהו שכתוב והלך לפניך צדקך כדי להנהיג אותך להעלות אותך (ממקום) למקום שנקרא כבוד ה' שכתוב כבוד ה' יאסף.

פרשת תולדות

(כה כא) וַיַּעֲתֶר וַיִּצְחָק לְה' לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהֵר רַבֵּקָה

אִשְׁתּוֹ:

ע"י ר' בחיי: הכתוב היה ראוי להקדים ולומר ותהי רבקה עקרה ואח"כ ויעתר ויצחק לה' כי עקרה היא ומה שהקדים התפלה יתכן לומר שהקדים העיקר ולמדנו שאין הכונה שתהיה העקרות סבת התפלה שא"כ הסבה עיקר והתפלה טפל לה אבל הכונה לשון הכתוב כי התפלה סבת העקרות ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר לפיכך הקדים התפלה שהיא העיקר והסבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו וזהו שדרשו ז"ל (שיר השירים רבה פ"ב ס' לד) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ומכאן יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד ואפילו לשנות הטבע ומטעם זה הזכיר לשון ויעתר ולא אמר ויתפלל או ויצעק ושאר הלשונות כי הוא מלשון עתר וכן הבינו ז"ל הוא שאמרו בפ"ק דסוכה למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר מה עתר זה מהפך הגורן הוזה ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות באורו מה העתר מהפך את התבואה ממטה למעלה ואח"כ מפלת ממעלה למטה כך הצדיק בתפלתו מחשבתו משוטטת ועולה ממטה למעלה ואח"כ ממשיך ומוריד השפע ממעלה למטה וכן פירשוהו עוד מלשון רבוי תפלה מענין (יחזקאל ח יא) ועתר ענן הקטרת עולה ועוד מלשון מהתרת וכענין שדרשו במנשה (סנהדרין קג ע"א).

ודע כי ארבע האמהות שלש מהן היו עקרות שרה הוא שכתוב (בראשית יא ל) ותהי שרי עקרה רבקה דכתיב בה כי עקרה היא רחל שנאמר (שם כט לא) ורחל עקרה. וע"ד הפשט יש לתת טעם לעקרות האמהות שרה היתה עקרה לשתי סבות האחת כדי שיצא ישמעאל מאברהם שנאמר (שם מז ב) הגה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי השנית כדי לשנות שמה ולמה הוצרך שנוי שמה כדי להורות אמונה נאמנה כי כשנברא העולם בה"א"י כך בטל כח המזל בה"א"י ולמדנו שהאדון שסדר מערכת הכוכבים הוא המנצחה והמבטלה ברצונו ואין זולתו ורבקה ג"כ ידוע כי יצחק בן מ' שנה היה כשלקחה וכשהוליד ליעקב ועשו היה בן ס' שנה וא"כ כ' שנה שהתה עמו שלא ילדה וזה טעם עקרותה כדי שלא יצא עשו לתרבות רעה בחיי אברהם שכבר הבטיחו הקדוש ברוך הוא וא"ל (שם טו טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום ועשה ישמעאל תשובה בימיו וביום שנפטר אברהם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י שמות ג ט ודברי רבינו שם.

^ב ע"י לקמן פרשת שמות הערה יא.

^ג ע"י זהר (ח"ג רטז ע"ב): ת"ח כל בריין דעלמא קודם דאתייהבת אורייתא לישראל הוון תליין במזלא ואפילו בני חיי ומזוני אבל בתר דאתייהבת אורייתא לישראל אפיק לון מחיובא דככביא ומזליו דא אוליפנא מאברהם בגין דהוון עתידין בנוי לקבלא ה' מאברהם דאיהי חמשה חומשי תורה דאתמר בה אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם אמר לאברהם בגין האי ה' דאתוסף בשמך השמים תחתך וכל ככביא ומזלי דנהירין בה' ולא עוד אלא דאתמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם בה"א כי ביצחק יקרא לך זרע ובג"ד כל המשתדל באורייתא בטיל מניה חיובא דככביא ומזלי אי אוליף לה כדי לקיימא פקודהא ואם לאו כאלו לא אשתדל בה ולא בטיל מניה חיובא דככביא ומזלי כ"ש עמי הארץ דאינון אתמתלן לבעירן דאוקמוה ארור שוכב עם כל בהמה דלא אתבטלון מנהון חיובא דככבי' ומזלי.

תרגום: בא וראה כל בריות העולם קודם שנתנה התורה לישראל היו תלויים במזל ואפילו בני חיים ומזונות אבל אחר שנתנה תורה לישראל הוציא אותם מחיוב כוכבים ומזלות וזה למדנו מאברהם משום שהיו בניו עתידים לקבל ה' של אברהם שהיא חמשה חומשי תורה שנאמר בה "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" בה' בראם. אמר לאברהם בגלל הה' הזו שנוספה לשמך השמים תחתך וכל הכוכבים והמזלות שמאירים בה' ולא עוד אלא שנאמר בה ה"א לכם זרע וזרעתם בה"א כי ביצחק יקרא לך זרע". ומשום זה כל העוסק בתורה בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות אם לומד אותה כדי לקיים מצוותיה ואם לאו כאלו לא עסק בה ולא בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות. כל שכן עמי הארץ שנמשלו לבהמות שבארו עליהם "ארור שוכב עם כל בהמה" שלא התבטלו מהם חיוב של כוכבים ומזלות.

בו ביום יצא עשו לתרבות רעה וזה הנזיד שעשה יעקב והטעם ברחל כדי שתהא סבה לבלהה ולזלפה שיצאו מהן דין ונפתלי גד ואשר.

(כה כז): וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צֵיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים:

ע"י ר' בחיי: ועוד יש להתבונן שהיה ראוי לומר יעקב איש אמת כיון שמדתו אמת ממה שאמר הנביא (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב אבל הוסיף באור במלת תם שהיא רומזת על מדת אמת ורומזת עוד שהוא המכריע מלשון תיומת שהוא אמצעית בין העלין לימין ולשמאלה וכבר ידעת כי מספר יעקב עם ד' אותיות עולה קו"ף וא"ר עקיבא קו"ף זה הקדוש ברוך הוא והבן זה.

וע"ד הקבלה יושב אהלים אהל של מעלה ואהל של מטה שכבר ידעת שצורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד והנה זה כאלו אמר יושב כסא.

(כו כז): וַיִּרְיֹבוּ רְעֵי נָגֵר עִם רְעֵי יַצְחָק לְאֹמֶר לָנוּ הַפְּסִים וַיִּקְרָא שֵׁם הַפָּאָר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:

ע"י רמב"ן: יספר הכתוב ויאריך בענין הבריות ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותם בשוה אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי באר מים חיים ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ד ע"י זהר (ח"ג רמב ע"ב): ואי איהו איש תם יהבין ליה נפש יתירה ממדת אמת. ע"י ספר הפליאה (עמוד עג): בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו ואלולי היא שעומדת עלינו ותצילנו ע"י התעוררת עופות השמים ר"ל א' מאה"ה הניתן לת"ת הוא יעקב איש תם. ושב התם ע"י הא' לאמת תתן אמת ליעקב כי נפשו וחיותו היא הא'.

^ה ע"י ספר הקנה (עמוד קעז): הלולב רומז בת"ת והעלין שלו רומזים על הימינים ועל השמאלים וכולם נאחזים מן השדרה היא שדרה הת"ת והת"ת עולה (עד כ"ע) וכו' ור' יהושע אומר נחלקה התיומת נעשה כמו שנטלה התיומת ופסול ותיומת נקרא דיבוק העלים בראש העלים ובסדוק ודאי יוצא מכלל הדוגמא שעולים העלים עד מקום הדבוק. וע"י לקמן הערה ז.

^ו ספר עמק המלך (ש"ה פ"ה): סוד אמרם ז"ל [בתי מדרשות מהדורת רש"א ורטהיימר ח"ב דף ת"ט] קו"ף זה הקב"ה [אותיות דרבי עקיבא] כי קו"ף גימטריא מקום שהוא מקומו של עולם שהוא כולל כל העולמות בתוך חלול הכדור שלו.

^ז ע"י זהר (ח"ב קעה ע"ב): תנא אמר רבי שמעון והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה דא הוא יעקב קדישא שלימא כמה דאוקימנא דכתיב (בראשית כה כז) ויעקב איש תם יושב אהלים יושב אהל לא כתיב אלא יושב אהלים תרי דאחיד להאי ואחיד להאי אוף הכא כתיב והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה דאחיד להאי ואחיד להאי.

דתינין מאי איש תם כתרוממו שלים מכלא שלים לתרין סטרין לעתיקא קדישא ולזעיר אנפין שלים לחסד עלאה ולגבורה עלאה ואשלים להאי ולהאי.

תרגום: שנינו אמר רבי שמעון והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה זהו יעקב הקדוש השלם כמו שבארנו שכתוב ויעקב איש תם יושב אהלים לא כתוב יושב אהל אלא יושב אהלים שנים שאוחז את זה ואוחז את זה. אף כאן כתוב והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה שאוחז את זה ואוחז את זה.

שנינו מהו איש תם כתרוממו שלם שלם מהכל שלם לשני צדדים לעתיקא קדישא ולזעיר אנפין שלם לחסד עליון ולגבורה עליונה ומשלים לזה ולזה.

ע"י זהר (ח"א קסז ע"ב): רבי אבא אמר כתיב ביה ביעקב (שם כה כז) איש תם יושב אהלים גבר שלים בגין דאיהו יתיב בתרין משכנין עלאין ואשלים להאי גיסא ולהאי גיסא.

תרגום: רבי אבא אמר כתוב ביעקב "איש תם יושב אהלים" גבר שלם משום שהוא יושב בשני משכנים עליונים והשלים לצד זה ולצד זה.

^ח ע"י זהר (ח"א קלה ע"ב): פתח ואמר (שיר ד טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון האי קרא אתמר אבל הא אוקמוה מעין גנים דא אברהם באר מים חיים דא יצחק ונוזלים מן לבנון דא יעקב באר מים חיים דא יצחק היינו דכתיב (בראשית כה יא) וישב יצחק עם באר לחי ראי ומאי באר דא שכינתא לחי (ראי) דא חי העולמים צדיק חי העולמים ולית [לאפרשא] (לאתפרשא) לון חי הוא בתרי עלמין [וחי] (דלעילא דאיהו עלמא עלאה חי לגבי עלמא תתאה ועלמא תתאה בגיניה קיימא ונהרא.

הזכיר באר מים חיים כמו שאמר (ירמיה יז יג) מקור מים חיים את ה' וקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (עזרא ד ו) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה והשלישי קרא החובות^ט הוא הבית העתידי שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: פתח ואמר, "מעיינ גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון". הפסוק הזה נתבאר, אבל הנה פרשוהו, "מעיינ גנים" זה אברהם. "באר מים חיים" זה יצחק. "ונוזלים מן לבנון" זה יעקב. "באר מים חיים" זה יצחק, היינו שכתוב "וישב יצחק עם באר לחי רואי". ומה הבאר, זו השכינה. "לחי", זה חי העולמים, צדיק חי העולמים, ואין להפריד אותם. חי הוא בשני עולמות, חי למעלה שהוא העולם העליון, חי כלפי העולם התחתון, ובשבילו העולם התחתון קיים ומאיר.

ועי' ח"ג (רסו ע"א): עד דהו אזלי אמר רבי אבא מאי דכתיב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו דא הוא מאן דמשקר באת רשימא קדישא ובמה משקר ביה דעייל ליה ברשותא אחרא כד"א ובעל בת אל נכר דאקרי בורות נשברים דהא עמין עובדי עכו"ם אקרו בורות נשברים ודישראל אקרי באר מקור מים חיים דא רשותא קדישא מהימנותא קדישא ואקרי באר מבויעי דמין צלין נפקין ונזלין מנה כד"א ונוזלים מן לבנון ונוזלים מתוך בארך וכתוב מעין גנים באר מים חיים סטרא אחרא אקרי בורות נשברים אשר לא יכילו המים (ס"א מהו אלא ההוא וכו'). תרגום: עד שהיו הולכים אמר רבי אבא מה זה שכתוב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו זהו מי שמשקר באות הרושם הקדוש ובמה משקר בו שמכניסו ברשות אחרת כמו שנאמר ובעל בת אל נכר שנקראת בורות נשברים שהרי עמין עובדי עכו"ם ומזלות נקראו בורות נשברים. ושל ישראל נקראת באר מקור מים חיים זו הרשות הקדושה האמונה הקדושה ונקראת באר נובעת שמים צלולים יוצאים ונוזלים ממנו כמו שנאמר "ונוזלים מן לבנון" ו"נוזלים מתוך בארך" וכתוב "מעיינ גנים באר מים חיים" הצד האחר נקרא בארת נשברים אשר לא יכלו המים (מהו אלא ההוא וכו').

ועי' תיקר"ז (צט ע"ב): ורזא דמלה מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון מעין דא חכמה כתר איהו אמון מופלא דבעא לנטעא אילנין בגנתא אסתכל בכל גנתא ולא אשכח תמן מבויעא דמיא מה עבד אמר אפיק מעין ולבתר אטע גן ואתרבי אילנא ובגין דא מעין גנים בקדמיתא אדכיר מעין ולבתר גנים ודא ג"ן סדרים דאורייתא וכמה דאית גן לתתא הכי אית ג"ן לעילא והאי מעין איהו במוחא גופא ענפין דיליה דרועין ורגלין ונוזלים מן לבנון דא לבא (נ"א לבנ"ה) דאיהו דל"ת דלה בגלותא ועלה אתמר יזל מים מדליו.

תרגום: וסוד הדבר מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון מעין זה חכמה כתר הוא אמון מפלא שרצה לנטע אילנות בגן הסתכל בכל הגן ולא מצא שם מעין מים מה עשה אמר אוציא מעין ואחר כך אטע גן ומתגדל האילן ולכן מעין גנים בראשונה הזכיר מעין ואחר כך גנים וזה חמשים ושלושה הסדרים של התורה וכמו שיש גן למטה כך יש גן למעלה והמעין הזה הוא במח האילן הגוף ענפיו הזרועות והרגלים ונוזלים מן לבנון זה הלב (לבנ"ה) שהיא דל"ת דלה בגלותא ועליה נאמר יזל מים מדליו.

ועי' תיקר"ז (קעא ע"ב): בראשית ברא שית סטרין דאיסור והיתר כדקאמרן ועליה אתמר ועתה יגדל נא כח ה' ואיהי כ"ח אתוון דעובדא דבראשית בהאי כ"ח תלמידי חכמים ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה דאיהי הלכה למשה מסיני קבלה למשה מסיני ומשה בגינה בזמנא דאמר ליה קודשא בריך הוא אין שלום בעירך אמר ועתה יגדל נא כח ה' ואיהי תלמוד דאתמר למשה משה קבל תורה מסיני משנה שפחה דילה דא אתעביד להלכה דאיהי בריתא דמלכא לבושא ובריתא דמלכא איהי בת קול מלגאו וברייתא איהי שפחה לה מלבר ואלין תרין סמכין לה לבריתא דמלכא בגלותא משנה וברייתא.

ואית שפחה בישא דאתקריאת שטנה הה"ד ויקרא את שמה שטנה אתתא דנחש דאיהו שטן ודא איהי מחלוקת וקושיא ועלה אתמר (שמות א יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה דודאי דא איהו קושיא בחומר דא קל וחומר דא נחש עקלתון מחלקת זמנא איהו קל בשעבודא דישראל כד חובין קלין עלייהו זמנא דאיהו חמור כבד ומסטרא דיליה תכבד העבודה.

תרגום: בראשית ברא ששה צדדים של אסור והתר כמו שאמרנו ועליו נאמר ועתה יגדל נא כח אדנ"י והיא עשרים ושמונה האותיות של מעשה בראשית בזה (שהוא) עשרים ושמונה תלמידי חכמים ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה שהיא הלכה למשה מסיני קבלה למשה מסיני ומשה בגללה בזמן שאמר לו הקדוש ברוך הוא אין שלום בעירך אמר ועתה יגדל נא כח אדנ"י והיא התלמוד שנאמר למשה משה קבל תורה מסיני המשנה השפחה שלה זו נעשתה להלכה שהיא בת המלך הלבוש ובת המלך היא בת קול מבפנים והבריתא היא שפחה לה מבחוץ ואלו שני התומכים אותה את בת המלך בגלותא משנה וברייתא.

רמב"ן ור' בחיי פרשת תולדות

את גבולנו כמו שנאמר (דברים יט ח) ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד.

(כו לג): ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל פטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה:

עי' רמב"ן: אין דרך החרד חרדה גדולה עד מאד וצועק מי הוא אשר רמני לברך אותו שישלים צעקתו לאמר מיד גם ברוך יהיה אבל היה ראוי שיקללהו ועוד כי היה עשו צועק עליו לאמר ולמה תברכהו עתה אבי ואיך יאמין עשו כי במרמה היה מתחלה בראותו כי עתה יברך אותו ברצונו.

והנכון בעיני שהוא לשון הווה יאמר מי אפוא הוא הצד ציד אשר היה יכול לרמותי שאברכהו וגם שיהיה ברוך על כל פנים כי ידעתי כי ברוך הוא או טעמו וגם ברוך יהיה על כרחי שאי אפשר לי להעביר הברכה ממנו כי מאז שברך אותו ידע ברוח הקדש שחלה ברכתו עליו.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ויש שפחה רעה שנקראת שטנה זהו שכתוב ויקרא את שמה שטנה אשת הנחש שהוא השטן וזהו מחלקת וקשיה ועליה נאמר וימררו את חייהם בעבדה קשה שודאי זוהי קשיה בחמר זהו קל וחמר זה נחש עקלתון מחלקת פעם הוא קל בשעבוד של ישראל כשהחטאים קלים עליהם ופעם שהוא חמור כבד ומהצד שלו תכבד העבדה.

ועיי' ש' בהגר"א: דמשנה כו' דברייתא כו' - דבת מלך הלכה למשה מסיני הוא באצילות ומשנה הוא אמה דילה בבריאה דשלטא בימי יהושע וברייתא במט"ט ושפחה שטנה הוא בעשיה. ' עי' זהר (ח"ב רלד ע"א): וכלא ברזא דקו המדה וקנה המדה בההוא מדידו דיחזקאל בגין דאיהו ביתא לאתקיימא (נ"א בגין דא ההוא ביתא לא אתקיימא) באתריה באינון כותלין באינון שורין באינון פתחין באינון דלתין בגין למהוי כלא במדידו.

אבל לזמנא דאתי משחתא ההוא מה כתיב בה (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה בשעתא דישרי למבני ביה האי קנה המדה סלקא לעילא לעילא לארכא ולפותיא למהוי אתפשטותא דביתא בכל סטרין ולא ישגחון עליה לביש כמה דאוקמוה דכתיב (זכריה ט א) ודמשק מנוחתו דהא בההוא זמנא דינא לא ישתכח בעלמא בגין כך כלא אתקיים על קיומיה בקיומא שלים כמה דאת אמר (ש"ב ז י) לא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו'.

תרגום: והכל בסוד של קו המדה וקנה המדה באותה מדידת יחזקאל משום שהוא בית להתקיים (משום זה הבית לא התקיים) במקומו באותם כתלים באותן חומות באותם פתחים ובאותן דלתות כדי להיות הכל במדידה.

אבל לעתיד לבא מה כתוב באותה המדה ורחבה ונסבה למעלה למעלה בשעה שיתחילו לבנותה קנה המדה הזה עולה למעלה למעלה לארך ולרחב שתהיה התפשטות הבית לכל הצדדים ולא יסתכלו עליה לרע כמו שבארוה שכתוב ודמשק מנוחתו שהרי באותו זמן לא ימצא דין בעולם לכן הכל מתקיים על מקומו בקיום שלם כמו שנאמר לא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו'.

" עי' זהר (ח"א דף קמד ע"א): תא חזי בשעתא דעאל עשו עאל עמיה גיהנם אזדעזע יצחק ודחיל דכתיב (שם לג) ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד כיון דכתיב ויחרד יצחק חרדה גדולה די מהו גדולה עד מאד אלא דלא הוה דחילו ואימתא דנפל עליה דיצחק רבתא מיומא דאתברי ואפילו בההיא שעתא דאתעקד יצחק על גבי מדבחא וחמא סכינא עליה לא אזדעזע כההיא שעתא דעאל עשו וחמא גיהנם דעאל עמיה כדין אמר בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה (שם) בגין (דחמאת) ודחמיתו שכינתא דאודי על אינון ברכאן.

תרגום: בא וראה בשעה שנכנס עשו נכנס עמו גיהנם ויצחק הזדעזע ופחד שכתוב "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד". כיון שכתוב "ויחרד יצחק חרדה גדולה" די מה זה "עד מאד" אלא שלא היתה יראה ואימה גדולה שנפלה על יצחק מיום שנברא ואפילו בשעה ההיא שנעקד יצחק על גבי המזבח וראה סכין עליו לא הזדעזע כשעה ההיא שנכנס עשו וראה גיהנם שנכנס עמו. אז אמר "בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה" משום (שראתה) שראיתי שכינה שמודה על אותן הברכות. דבר אחר יצחק אמר "ואברכהו" יצא קול ואמר "גם ברוך יהיה".

פרשת ויצא

(כח יב): וַיִּחַלְסוּ וַהֲגִהוּ סֶלֶם מִצֵּב אֲרֻצָּה וְרֵאשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה וַהֲגִהוּ מִלְּאֲכֵי אֱלֹהִים

עֲלִים וַיִּרְדִּים בּוֹ:

ע"י ר' בחיי: והודיע הקדוש ברוך הוא ליעקב כי הוא יתעלה נצב על הסולם הזה ומנהיג שלשת חלקי המציאות ומשגיח בכולן והתחיל מן העולם הזה השפל אשר היה עומד בו וקרוב אליו ומסדר והולך ממטה למעלה כי מוצב ארצה זהו רמז לעולם השפל וראשו מגיע השמימה הוא עולם הגלגלים כענין שכתוב (תהלים יט ב) השמים מספרים כבוד אל והכוונה בו הגלגלים בתנועתם והנה מלאכי אלהים הוא עולם המלאכים שהוא חלק שלישי ומזה דרשו רבותינו (ב"ר פס"ח סי' יז) המלאך שלישי של עולם שאין ראוי להבין שלישי של עולם באורך וברוחב אלא שהוא השלישי מן העולם כולו חלק שלישי כך פירש הרב בפרשת תרומה בענין הכרובים ואמר עולים ויורדים רמז על קיומם ובטולם שהכתוב יכנה הקיום לעליה והבטול לירידה ובא לרמוז כי יש מלאכים קיימים נצחיים לעד והם אותן שנבראו ביום שני ויש מהם בטלים וכמו שדרשו רז"ל (איכה רבתי פ"ג סי' כא) בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך הוא כת של מלאכים ואומרים שירה והולכים להם והם אותם שנבראו ביום חמישי ומלת בו חוזרת אל הסולם שהמשיל בו הכתוב את המציאות והנה ה' נצב עליו כי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קנ. וע"י לקמן שמות כה ט.

ב ע"י זהר (ח"ג ר"ז ע"א): רב חייא פתח ישבעו עצי י"י ארזי לבנון אשר נטע מה כתיב לעילא ויין ישמח לבב אנוש וגו' וכי מאי האי להאי אלא הכי אוליפנא דכתיב מצמיח חציר לבהמה וגו' וכי שבח דבהמה דאית לה חציר אתא דוד למימר ברוח קודשא אלא מצמיח חציר אלן אינון שתין אלף רבוא דמלאכין שליחן דאתבריאוו ביומא תניינא דבראשית וכלהו אשא מלהטא אלן אינון חציר אמאי חציר בגין דצמחין כחציר דא בעלמא דכל יומא ויומא אתקצירו השתא ולבתר צמחין ומהדירין כמלקדמין וע"ד כתיב מצמיח חציר לבהמה הה"ד יודע צדיק נפש בהמתו ותנינן אלף טורין סלקין לה בכל יומא ויומא וכל טורא וטורא שתין רבוא הוי והיא אכלה.

תרגום: רבי חייא פתח "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע". מה כתוב למעלה "ויין ישמח לבב אנוש וגו'", וכי מה זה לזה, אלא כך למדנו, שכתוב "מצמיח חציר לבהמה וגו'", וכי שבח לבהמה שיש לה חציר, בא דוד לומר ברוח הקודש. אלא "מצמיח חציר", אלה הם ששים אלף רבוא של מלאכים שליחים שנבראו ביום השני של בראשית, וכולם אש לוהטת, אלה הם "חציר". למה "חציר", משום שצומחים כחציר זה בעולם, שכל יום ויום נקצרו כעת, ואחר כך צומחים וחוזרים כמקדם. ולכן כתוב "מצמיח חציר לבהמה", זהו שכתוב "יודע צדיק נפש בהמתו", ושנינו אלף הרים מעלים לה בכל יום ויום, ובכל הר והר יש ששים רבוא והיא אוכלת.

וע"י זהר (ח"א יח ע"ב): [תדשא הארץ דשא עשב וגו' (בראשית א יא)] (הארץ) השתא אפיקת חילא באינון מיין דאתכנשו לאתר (דא) חד ונגדין בגויה גו טמירוו סתימאה ונפקין בגויה טמירין עלאין וחיילין קדישין די כל אינון בני מהימנותא מתקנון לון בתקונא דמהימנותא בההיא פולחנא דמאריהון ורזא דא (תהלים קד יד) מצמיח חציר לבהמה וגו' דא בהמה דרביעאה על אלף טורין ומגדלין לה בכל יומא ההוא חציר וחציר דא אינון מלאכין שליטין לפום שעתא דאתבריאוו בשני וקיימין למיכלא דהאי בהמה בגין דאית אשא אכלא אשא.

תרגום: "תדשא הארץ דשא עשב וגו'", כאן הוציאה כח באותם מים שהתכנסו למקום אחד, ושופעים בתוכו תוך כמס סתום, ויוצאים בתוכו כמסוים עליונים וצבאות קדושים. שכל אותם בני האמונה מתקנים אותם בתיקון האמונה, באותה עבודת רבונם. וזה סוד "מצמיח חציר לבהמה וגו'", זו בהמה שרובצת על אלף הרים, ומגדלים לה בכל יום אותו חציר, וחציר הזה הוא אותם מלאכים שולטים לפי שעה, שנבראו בשני, ועומדים למאכל של הבהמה הזו. בגלל שיש אש אוכלת אש.

ג ע"י זהר (ח"א מו ע"ב): ישרצו המים שרץ נפש חיה (בראשית א כ) אמר רבי אלעזר הא אוקמוה דאינון מיין רחישו ואולידו כגוונא דלעילא והא אתמר (שם) ועוף יעופף על הארץ יעוף מבעי ליה מהו יעופף א"ר שמעון רזא הוא ועוף דא מיכאל דכתיב (ישעיהו ו ו) ויעף אלי אחד מן השרפים יעופף (יעוף מבעי ליה אלא) דא גבריאל דכתיב (דניאל ט כא) והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף (ודא הוא יעופף) על הארץ [ג"א דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא ולא מסטרא דאבא ואמא אשתכח ואיהו בד' טאסין דכתיב (מ"א יח יב) ורוח יהוה ישאך על אשר לא אדע ורוח יהוה חד ישאך תרין על אשר תלת לא אדע ארבע על פני] דא מלאך המות דהוא חשוך ארעא על פני ונ"א אחשיך פני עלמא וכתוב ביה (בראשית א ב) וחשך על פני תהום ורקיע השמים כדאמרן עולה ומסטיין וכו'.

תרגום: "ישרצו המים שרץ נפש חיה". אמר רבי אלעזר, הרי פרשוה שאותם מים רחשו והולידו כדוגמא שלמעלה, והרי נאמר, "ועוף יעופף על הארץ", היה צריך לכתוב יעוף, מה זה יעופף. אמר

הקדוש ברוך הוא עליון על כולם משפיע כחו במלאכים והמלאכים משפיעים כח בגלגלים והגלגלים בתנועתם משפיעים כח בשפלים נמצאת למד שסבת כל מפעל בשפלים הגלגלים וסבת הגלגלים המלאכים וסבת המלאכים ה' יתעלה שהשגחתו שופעת על הכל והוא שאמר שלמה ע"ה (קהלת ה ז) אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה כלומר בעולם השפל אל תתמה על החפץ ותחשוב שהוא משפט מעוקל לא כן הדבר כי המשפט אמת ודרכי ה' יתברך גבוה מדרכינו ומחשבותינו ממחשבותינו שהרי השגחתו בכל זהו (שם) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם הוא הקדוש ברוך הוא שהוא עליון על הכל והוא כולל כל הגבוהות כולן וזהו שהזכיר לשון רבים והוא בלשון אלהים שנקרא כן בלשון רבים וכן אלהים קדושים הוא שכתוב (יהושע כד יט) כי אלהים קדושים הוא על שם שהוא כולל הכחות והקדושות כולן.

(כח יג): והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה עליו על יעקב והמשילו הכתוב לכרוב שכתוב בו (שמואל ב' כב יא) וירכב על כרוב ויעוף כי האבות הם הם המרכבה כדוגמת כרובים של מעלה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רבי שמעון, סוד הוא, ועוף זה מיכאל, שכתוב "ויעף אלי אחד מן השרפים", "יעופף" (יעוף צריך לו אלא) זה גבריאל, שכתוב "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף". (וזהו יעופף). "על הארץ" (זה אליהו שנמצא תמיד בארץ ולא מצד של אבא ואמא הוא נמצא שהוא (טס הוא בעולם) בארבע טיסות, שכתוב "ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע". "ורוח ה' אחת, "ישאך" שתים, "על אשר" שלש, "לא אדע" ארבע. "על פני" זה מלאך המות), שהוא (חשך הארץ על פני, נ"א מחשיך פני העולם, וכתוב בו "וחושך על פני תהום"). "רקיע השמים" כמו שאמרנו עולה ומסטיין וכו'.

^ד עי' זהר (ח"א כג ע"א): תא חזי כמה עלות אינון סתימין דאינון מתלבשין ואינון מורכבין בספירן וספירן מרכבה לגבייהו דאינון טמירין ממחשבתא דבני נשא ועליה(ו) אתמר (קהלת ה ז) כי גבוה מעל גבוה שומר וגו' נהורין מצוחצחין אלין על אלין ואלין דמקבלין אינון (ד)חשוכין מאחרנין דעלייהו דמקבלין מנייהו ועלת העלות לית נהורא קיימא קמיה דכל נהורין מתחשכן קמיה.
 תרגום: בא וראה כמה עלות הם סתומים שהם מתלבשים והם מורכבים בספירות, והספירות מרכבה להם, שהם טמירים ממחשבת בני אדם, ועליהם נאמר "כי גבוה מעל גבוה שומר וגו'". אורות מצוחצחים אלה על אלה. ואלה שמקבלים הם חשוכים מאחרים שעליהם שמקבלים מהם. ועילת העלות אין אור עומד לפניו, שכל האורות חשוכים לפניו.

עי' תיקו"ז (קנט ע"ב): וכל נהורין דאינון לעילא מנהורין אינון כתרין על רישייהו ורזא דמלה אל"ף ה"א יר"ד ה"א דא רזא דעשרה כתרין דאינון מורכבין על עשר ספירן ודא איהו כי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם יר"ד ה"א וא"ו ה"א יר"ד ה"י וא"ו ה"י אלין על אלין עשר נהורין בעשר הה"ד (במדבר ז) עשרה עשרה הכף בשקל הקדש לעילא על כלהו עלת העלות דרכיב על כלא ושליט על כלא וכלהו שמהן אינון מרכבה דיליה ולית דרכיב עליה דלית לעילא מינה ובגין דא אתקרי עלת על כל עלאין.
 תרגום: וכל אורות שהם למעלה מאורות הם כתרים על ראשם, וסוד הדבר, אל"ף ה"א יר"ד ה"א, זה סוד של עשר כתרים שהם מורכבים על עשר ספירות וזהו כי כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם יר"ד ה"א וא"ו ה"א יר"ד ה"י וא"ו ה"י אלה על אלה עשר מאורות בעשר זהו שכתוב (במדבר ז) עשרה עשרה הכף בשקל הקדש למעלה על כולם עילת העילות שרוכב על הכל ושולט על הכל, וכל השמות הם מרכבה שלו, ואין רוכב עליו, שאין למעלה ממנו, ולכן נקרא עלת על כל עלאין.
^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה לז.

^י עי' פסוק הבא.

^ז עי' זהר (ח"א דף קנ ע"א): והנה יהו"ה נצב עליו (ויאמר) עליה דיעקב למהוי כלא רתיכא קדישא ימינא ושמאלא ויעקב בגוייהו כנסת ישראל לאתקשרא בינייהו הה"ד אני יהו"ה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק מנלן דיעקב באמצעיתא משמע דכתיב אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק (הארץ) ולא כתיב אלהי יצחק אביך דכיון דאתקשר ביה באברהם אשתכח דאיהו באמצעיתא ולבתר הארץ אשר אתה שוכב עליה הא כלא רתיכא חדא קדישא והכא חמא דיהוי שלימו דאבהן.

תרגום: "והנה ה' נצב עליו" (ויאמר) על יעקב שהכל יהיה מרכבה קדושה ימין ושמאל ויעקב בתוכם כנסת ישראל להקשר ביניהם. זהו שכתוב "אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק". מנין לנו שיעקב באמצע ממשמע שכתוב "אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק" (הארץ) ולא כתוב אלהי יצחק אביך. שכיון שנקשר עם אברהם נמצא שהוא באמצע. ואחר כך "הארץ אשר אתה שוכב עליה" הנה הכל מרכבה קדושה אחת וכאן הוא ראה שיהיה שלמות האבות.
^ח עי' לעיל פרשת לך לך הערה סא.

וכבר ידעת כי יעקב נקרא קמני^ט ואמרו חכמי האמת בענין הכרובים אפי רברבי ואפי זוטרי וזהו שאמר דוד ע"ה ע"ד הקבלה (תהלים קד כה) חיות קטנות עם גדולות^א. והנני מאיר עיני לבך כי צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד ומה אמר הכתוב (בראשית כה כז) יושב אהלים אהלי מעלה ומטה^ב ומפורש מזה תמצא במתן תורה (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו בא לרמוז ישראל תחת רגליו^ג וזהו שאמר בפרשה הזאת התחת אלהים אנכי שלא בתמיה והבן זה.

וע"ד הקבלה אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הזכיר בזה שתי המדות

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' ספר הקנה (עמוד ע): דעו כי יעקב לפני עשו קטן הוא כי יעקב רומז באות העטרה ההוא ה' הנקרא אור גדול ואור קטן. ועי' זהר (ח"א רסו ע"ב): יעקב לישנא דעוקבא דהיינו נוקבא דאתמר עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה. ועי' שעה"ק עד ע"א.

^י עי' זהר (ח"א יח ע"ב): ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל א י) אלן לאו אינון כאינון כרובים אלן אפי רברבן בדיקנא חתימא כרובים אפי זוטרי כרביין פני אדם כל (דין) דיוקנין כלילן בהו בגין דאינון אפיין רברבין ומצטיירין בהו ציורין גלופין כגלופי שמא מפרש בארבע סטרי דעלמא מז"ח מער"ב צפון ודרום מיכאל רשים ברשימו לצד דרום וכל אנפין מסתכלין לגביה פני אדם פני אר"ה פני שר"ר פני נש"ר.

תרגום: ודמות פניהם פני אדם אלה אינם כאותם כרובים אלה פנים גדולות בזקן חתומה כרובים פנים קטנות כמו תינוקות פני אדם כל (אלה) הדמויות כלולות בהם בגלל שהם פנים גדולות ומצטיירים בהם ציורים חקוקים כמו חקיקות שם המפורש בארבעת צדי העולם מז"ח מער"ב צפון ודרום. מיכאל רשום ברשימה לצד דרום וכל הפנים מסתכלים אליו. פני אדם פני אר"ה פני שר"ר פני נש"ר.

^י עי' זהר (ח"ג דף ס ע"ב): ימא רבא לארבא זווין דא אזיל לסטרא דא ודא אזיל לסטרא דא. וכן כלהו ארבע חיזו דאנפין אתחזיין בהו וכד אתכלילן בחד כתיב ודמות פניהם פני אדם פניהם דכלא אפי רברבי ואפי זוטרי כלילן כחד לעילא תרי סלקין ושטין ותרין מגרופין בידיהו אלף טורין סלקין ועאלין.

תרגום: הים הגדול הזה לארבע זויות זה הולך לצד זה וזה הולך לצד זה וכך כולם ארבעה מראות של פנים נראים בהם וכשנכללים באחד כתוב ודמות פניהם פני אדם פניהם של כלם פנים גדולים ופנים קטנים כלולים כאחד למעלה שנים עולים ומשוטטים ושתי מגרפות בידיהם. אלף הרים עולים ונכנסים.

ועי"ש במהרח"ו: אפי רברבין – חו"ג. אפי זוטרי – נו"ה.

^{יא} עי' זהר (ח"א דף מד ע"ב): היכלא דא דאיהו רצון רעוא דכלא מאן דקשר קשרין וסליק לון הכא דא הוא דאפיק רצון מיהו"ה בחביבותא בגו היכלא דא אתכניש משה ברחימו דנשיק נשיקי רחמותא האי הוא היכלא דמשה רוחא דא רוחא דרחימותא רוחא דחודא דאמשיך רחימו לכל סטרין (ו)אינון תריסר נהורין סלקין ולהטין מנציצו דלהון נפקי ארבע חיוון קדישין רחמי דאהבה אלן אקרון חיות גדולות לאתחברא אינון זוטי לאתכללא בהו [דכתיב] (תהלים קד כה) חיות קטנות עם גדולות אלן אחידן דא בדא לד' סטרין כאגוזא [דמתחברא] [לאתחברא] לד' סטרין ובגין כך אקרי היכלא דא גנת אגוז דכתיב (שיר ו יא) אל גנת אגוז ירדתי.

תרגום: היכל זה שהוא רצון רצון הכל מי שקושר קשרים ומעלה אותם לכאן זהו שמוציא רצון מה' בחביבות. בתוך ההיכל הזה נאסף משה באהבה שנושק נשיקות אהבה. זהו ההיכל של משה. רוח זה רוח האהבה הרוח של היחוד שממשיך אהבה לכל הצדדים. ואותם (הם) שנים עשר אורות עולים ולוהטים. מהנצנוץ שלהם יוצאות ארבע חיות קדושות אוהבי האהבה. אלה נקראים חיות גדולות להתחבר אותם קטנות להיכלל בהם שכתוב "חיות קטנות עם גדולות". אלו אחוזות זו בזו לארבעה צדדים כמו אגוז שמחבר לארבעה צדדים ולכן נקרא היכל זה גינת אגוז שכתוב "אל גינת אגוז ירדתי".

עי' תיקו"ז (נח ע"א): אינון חיות קטנות עם גדולות אינון תמניא ואינון יאקדונק"י.

תרגום: אותן "חיות קטנות עם גדולות" הן שמונה, והן יאהדונה"י.

בהגר"א - ואינון חיות קטנות כו' - חיות קטנות אלן אתון דאדנ"י עם גדולות אינון אתון דיה"ה דאינון מרכבות דקב"ה ושכינת'.

^{יב} עי' לעיל פרשת תולדות הערה ז.

^{יג} עי' זהר (ח"ב ככו ע"א): רבי יצחק אמר והא כתיב (יחזקאל י כ) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר מאן חיה דא אמר רבי יוסי אמר רבי חייא חיה זוטרת' וכי אית חיה זוטרת' אין חיה זוטרת' וחיה עלאה וחיה זוטרא דזוטרת'

תרגום: רבי יצחק אמר והרי כתוב היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר מי החיה הזו אמר רבי יוסי אמר רבי חייא חיה קטנה וכי יש חיה קטנה כן חיה קטנה וחיה עליונה וחיה קטנה שבקטנות.

הגדולה והגבורה והמקום הזה היה בית אל"ד שאמר יעקב עליו אין זה כי אם בית אלהים וקרא אותו בית אל זהו ויקרא את שם המקום ההוא בית אל והוא לוי"ו ואין זה בית אל הסמוך לעי כי שני מקומות היו ששם בית אל האחד המקום הזה בית אל שהוא ירושלים והשני בית אל הסמוך לעי שבו העמיד ירבעם עגל אחד ועל שתי מדות אלו"ו אמר הכתוב ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלהים ולא בא הכתוב הזה לסתום רק לפרש וזהו שכתוב (יהושע כד יט) אלהים קדושים" (תהלים נח יב) אלהים שופטים" ומזה תרגם אונקלוס מה נורא מה דחילו ולא תרגם מה דחיל בלשון יחיד ועליהם כתוב (ישעיה ו ב) שרפים עומדים ממעל לו"ו.

ולפי ששתי מדות האלו היו מכוונות כנגד בית אל העמיד ירבעם כנגדם שני עגלי זהב ועל כן עשה מן העגלים שנים כי מה שעשו ישראל אחד היו מבקשים מנהיג במדבר ודי להם במנהיג ישראל אחד אבל ירבעם עשה שנים לכוונה זו אחד כנגד הגדולה כדי למשוך ממנו ולהפסיק כחו מן הקו האמצעי שהוא מכחות ירושלים והשני כנגד מדת הגבורה כי רצה שיתגבר הוא במלכות ושימשיך המלכות אליו בכח מדת הגבורה שהיא מדתו של מלך ומה שהעמיד חוץ לירושלים כוון בזה לעקור המלכות מבית דוד מפני שירושלים נקראת עיר צדק ושם כח מלכות בית דוד שהוא מדת הצדק והוא היה כחו ומדתו של דוד שנאמר (ישעיה לב א) הן לצדק ימלך מלך גם בהמ"ק מכוון כנגד כסא הכבוד והוא רצה לבטל כח

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י" עי' זהר (ח"א דף פד ע"א): ועד בית אל (בראשית יג ג) לאתקנא אתריה ולחברא לון ביחודא שלים דהא מנגב ועד בית אל אשתכח רזא דחכמתא כדקא יאות אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה (שם) אהלה בה"א מאן אהלה דא בית אל אבן שלמה כדאמרן תו רשים ואמר אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה דכתיב (בראשית יב ז) ליהו"ה הנראה אליו וכדין ויקרא שם אברם בשם יהו"ה (בראשית יג ד) כדין אתדבק במהימנותא שלימתא.

תרגום: ועד בית אל לתקן את מקומו ולחברם ביחוד שלם שהרי "מנגב ועד בית אל" נמצא סוד החכמה כראוי. "אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה" "אהלה" בה"א. מי אהלה זה בית אל. אבן שלמה כמו שאמרנו. עוד רשם ואמר "אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה" שכתוב "לה" הנראה אליו" ואז "ויקרא שם אברם בשם ה'" אז נדבק באמונה השלמה. ועי' לקמן הערה סב. ועי' תיקו סט ע"א שאבן שלמה היא מלכות. ועי' זהר (ח"א פ ע"א) שאהלה" עם ה' היא רומז למידת המלכות.

י" עי' זהר (ח"א ריד ע"ב): רבי אבא אמר לוז דא ירושלם עלאה דאשראה שכינתא בינהא. י" עי' זהר (ח"ב קצג ע"ב): תרין עגלים אמאי אלא אמר ירבעם (ס"א במצרים ובמדברא) במדברא הווי אינון חרשין דכתיב (יחזקאל כג כ) בשר חמורים בשרם (ס"א לאו אינון מצרים אלא) הכא אינון תרין רוחין בישינ יתלבשו כדקא חזי לון דכר ונוקבא אינון דכר הוה בבית אל ונוקבא הות בדין ומגו דכתיב (משלי ה ג) נפת תטפנה שפתי זרה אתמשכו ישראל אבתרה יתיר דכתיב (מ"א יב ל) וילכו העם לפני האחד עד דן ובגין כך תרין עגלין הווי ומשיך לון ירבעם בארעא קדישא והוה חובא עליה ועל ישראל ומנע ברכאן מן עלמא ועליה כתיב (שם כח כד) גוזל אביו ואמו וגו'. תרגום: שני עגלים למה אלא אמר ירבעם (במצרים ובמדבר) במדבר היו אותם מכשפים שכתוב בשר חמורים בשרם (לא אותם מצרים אלא) כאן אותן שתי רוחות רעות יתלבשו כראוי זכר ונקבה הם שהרי הזכר היה בבית אל והנקבה היתה בדין ומתוך שכתוב נפת תטפנה שפתי זרה נמשכו ישראל אחריו יותר שכתוב וילכו העם לפני האחד עד דן ולכן היו שני עגלים ומשך אותם ירבעם לארץ הקדושה והיה חטא עליו ועל כל ישראל ומנע ברכות מן העולם ועליו כתוב (משלי כח) גוזל אביו ואמו וגו'.

י" עי' הערות לז ולח.

י" עי' זהר (ח"ב רנז ע"א): והכא אתרשים שמא קדישא דאקרי אלה"ם בגין דאית אלהים חיים דאיהו לעילא לעילא סתים מכלא ואית אלהים דאיהו בי דינא דלעילא ואלהים דאיהו בי דינא דלתתא הדא הוא דכתיב (תהלים נח יב) אך יש אלהים שופטים בארץ אלהים עלאה רזא דאלהים חיים כליל לאלין דלתתא וכלא איהו חד.

תרגום: וכאן נרשם השם הקדוש שנקרא אלהים משום שיש אלהים חיים שהוא למעלה למעלה נסתר מהכל ויש אלהים שהוא בית דין שלמעלה ואלהים שהוא בית דין שלמטה זהו שכתוב אך יש אלהים שופטים בארץ אלהים עליון סוד של אלהים חיים כולל את אלה שלמטה והכל הוא אחד.

י" עי' תיקו"ז (קכד ע"ב): שרפים תרין דרועין ימינא ושמאלא. ועי"ש בבהגר"א: עי' בהיכלות פ"פ ואמר שרפים הם דרועין שנאמר ממעל לו למעלה מהו"ה ת"ת.

י" עי' תיקו"ז יט ע"א שצדק היא מלכות.

מלכות וכסאות המשפט שלו שהם כסא הדין וכסא הרחמים ולכך העמיק מחשבה לצאת ממקום בית המקדש ומעיר ירושלים וכמו שדרשו רז"ל (סנהדרין קב ע"א) וירבעם יצא מירושלים (מלכים א' יא כט) מפתקה של ירושלים והן החמש התחתונות^{כא} שהם כחות ירושלים שהוציא עצמו מרשותן והגביה מחשבתו ופנה למעלה אל הגדולה והגבורה לעשות שני עגלים כנגדם ועקר המלכות העליונה ממקום יניקתו למעלה כדי לבטל ולעקרו המלכות מבית דוד למטה והנה זה הטא ע"ז כי קצין בנטיעות^{כב} והפריד המיוחד ומוה קראוהו חכמי האמת (סנהדרין קד ע"א) איש משחית^{כג} ונתנו לו לחבר (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו כי בן הוא גזל מן התפארת והכבוד^{כד} הכח של מעלה ומכאן יתבאר כי קצוהו היה בין המש לחמשי^{כה} וזהו שאמר (מלכים א' יב כח) רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך וגו' יאמר מה אתם מצטרפים לכחות ירושלים הנה אלהיך הגדולה והגבורה שמהם בא השפע להם והנה ירבעם עבר בזה על (שמות כ ב) לא תעשון אתי וגו' ואמר הכתוב (מלכים א' יב כט) וישם את האחד בבית אל ואת האחד בדרן ובית אל זה אינו ירושלים כי אם בית אל אחר הסמוך לעי וכמו שהזכרתי למעלה.

(כח יז): וַיֵּרָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שֵׁעַר הַשָּׁמַיִם:

עי' ר' בחיי: הזכיר הכתוב ג' פעמים זה ואמרו רז"ל (ב"ר פס"ט סי' ו) הראהו בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי בנוי מה נורא המקום הזה הרב אין זה ובנוי זה שער השמים ולפ"ז לא ירמוז הכתוב רק שני מקדשים בלבד ויתכן לפרש שיש בכתוב רמז לשלישה מקדשים ממה שידוע כי מלת זה רמז לשכינה^{כז} כמו (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו ואמר מה נורא המקום הזה על

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{כא} עי' זהר (ח"א קנא ע"ב) בענין ג' עדרי צאן. ועי' ע"ח שער עי"מ פרק ב' שזה נה"י.
^{כב} עי' לעיל פרשת נח הערה מד.

^{כג} עי' זהר (ח"ב דף רנ ע"א): ותא חזי כתיב (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והא אוקמוה בגין דמנע ברכאן דקודשא בריך הוא דאיהו אביו כמה דכתיב (דברים לב ז) שאל אביך ויגדך וכתיב (משלי כג כה) ישמח אביך ואוקמוה.
חבר הוא לאיש משחית מאן איש משחית דא איהו ההוא איש דפגים לסיהרא ואקרי (שם כז כח) איש תהפוכות (תהלים קמ יב) איש לשון (בראשית כה כז) איש יודע ציד איש שדה והאי איהו איש משחית דהאי איהו מנע ברכאן מעלמא אוף הכי מאן דמנע ברכאן מעלמא חבר הוא להאי איש משחית כדקאמרן ודא הוא רזא בגין דאצטרך ליה לבר נש לברכא לקודשא בריך הוא ולצלאה צלותיה כדקא יאות בגין דיתברך שמיה קדישא ויתחבר באלין חברים קדישין ולא יפגום צלותיה בגין דימנע ברכאן מעלמא ומתחבר בההוא חבר איש משחית דאיהו מנע ברכאן מעלמא וגרים מותא לכלהו.

תרגום: ובא וראה כתוב (משלי כח) גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והרי פרשוה משום שמונע ברכותיו של הקדוש ברוך הוא שהוא אביו ככתוב שאל אביך ויגדך וכתוב (משלי כג) ישמח אביך ופרשוה.

חבר הוא לאיש משחית מי האיש משחית זהו אותו איש שפוגם את הלבנה ונקרא (שם טז) איש תהפוכות איש לשון איש יודע ציד איש שדה וזהו איש משחית שזהו שמונע ברכות מן העולם אף כך מי שמונע ברכות מהעולם חבר הוא לאיש משחית הזה שאמרנו וזהו סוד משום שצריך לאדם לברך את הקדוש ברוך הוא ולהתפלל תפלה כראוי כדי שיתברך שמו הקדוש ויתחבר עם החברים הקדושים הללו ולא יפגם את תפלתו משום שימנע ברכות מהעולם ויתחבר עם אותו איש משחית שהוא מונע ברכות מן העולם וגרם מות לכלם.

^{כד} עי' לעיל פרשת נח הערה לז שכבוד לז כינוי למדת המלכות ועי' עוד לקמן מו כו.

^{כה} עי' ס"י (פ"א מ"ג) עשר ספירות בלי מה במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע במילת לשון ובמילת המעור. ועי"ש בבהג"ר"א - חמש כנגד וכו' - והן ה"ח המתלבשים בימין וה"ג המתלבשים בשמאל ויוצאין באצבעות והן ב' ספרים הנ"ל ובהן כלל כל ה"ב בכל יד שלשים פרקים וקנה והזרוע.

^{כז} עי' זהר (ח"א דף רטז ע"א): למה זה תשאל לשמי ויאמר יעקב מניינא דא למניינא קדמיתא דקמיה כדפרישנא באתריה ורזא אחרא (בראשית לב כט) וישאל יעקב וגו' ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם הא לא עתיד אלא בזכותא דזה לבריכון ורזא סגיא תנינא באתרה דהאי קרא אבל לא אתינא לקמן דלא לאשמועינן האי קרא דאמרנא מקמיה דאמינא לך דאתקריאת אורייתא זה כתיב

בהמ"ק הראשון ששרתה בו שכינה אין זה על בית שני שלא שרתה בו שכינה כן כתוב
בנבואת חגי (חגי א ה) וארצה בו ואכבדה ואכבד כתיב כי השכינה שהיא הה"א נחסרה
משמ"י וזה שער השמים על הבית הג' שיבנה במהרה בימינו שתחזור העבודה והשכינה
לירושלים כימי קדם ומוזה הזכיר כאן שמים שיהיה מעשה שמים לא בנין אדם כמו
הראשונים שהזכיר בהם מקום ובית וכן רמז משה בברכות בנימין שבהמ"ק בחלקו הוא
שאמר (דברים לג יב) ישכון לבטח עליו זה בית ראשון ששרתה בו שכינה שנקראת ידיד ה'
חופף עליו כל היום זה בית שני שלא שרתה בו שכינה ובין כתפיו שכן זה בית ג' העתיד
שתשרה בו שכינה וכן תמצא במסכת נזיר (לב ע"ב) היכל ה' היכל ה' המה זה
מקדש ראשון ומקדש שני ומקדש שלישי ש"מ תרי חרוב וגו' יעמוד לעולם ע"ב.

(כח יט): ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה.
ע"י ר' בחיי: ואולם לזו שם העיר לראשונה המקום שקראו בית אל והוא ירושלים
מה היה הצורך להודיענו שנקרא לזכ"י מתחילה ומה תועלת המגעת אלינו מזה ויתכן לומר
כי בא הכתוב לרמוז לנו בשם הזה כי מזה התחיל העולם להשתכלל ולהתחדש והנה הוא
ראשית הבריאה והחדוש וע"כ גלה לנו כי שם העיר לראשונה לזו מלשון לזו השדרה שממנו
עתיד להתנער ולהתחדש ולהברא לתחיית המתים כי כשם שפלא החדוש הזה היה משם
כך פלא של תחיית המתים יתחיל משם וכבר באר דוד המלך ע"ה הענין הזה ואמר כי
בריאת הארץ גם בריאת הנפש והגוף הכל מהאמצעית היא ציון וזהו שאמר (תהלים נ א)
אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ וגו' (שם ב) מציון מכלל יופי וגו' (שם ד) יקרא אל השמים
מעל גו"כ.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

(שופטים ה ה) זה סיני מפני יהו"ה אלה"י ישראל כד אתייהבת אורייתא על ידא דמשה (שמות לב
א) כי זה משה האיש (שם טו ב) זה אלי ואנוהו אורייתא הוה נחתת מן קמי אלהא דישראל.
תרגום: למה זה תשאל לשמ"י "ויאמר יעקב" מנין זה למנין הראשון שלפניו כמו שפרשנו במקומו.
וסוד אחר "וישאל יעקב וגו' ויאמר למה זה תשאל לשמ"י ויברך אותו שם". זה לא עתיד אלא בזכותו
של זה לברך אותם. וסוד גדול שני במקום של הפסוק הזה אבל לא באתי לפניך שלא להשמיע פסוק
זה שאמרתי מלפני שאמרתי לך שהתורה נקראת "זה". כתוב "זה סיני מפני ה' אלהי ישראל" כשנתנה
תורה על ידי משה "כי זה משה האיש" "זה אלי ואנוהו". התורה היתה יורדת מלפני אלהי ישראל.
ע"י זהר (ח"ב דף לח ע"ב): ובאתר דאשתכחו דכר ונוקבא לית שבחא אלא לדכורא והכי שבחו
ישראל בתושבחייהו לדכורא ולא לנוקבא הדא הוא דכתיב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו דלית שבחא
באתר דדכורא ונוקבא אשתכחו אלא לדכורא ועל דא (נ"א ולדא) מחכאן ישראל דכתיב (ישעיה כה
ט) זה יהו"ה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו משום דהכי זמין למעבד להו דכתיב (מיכה ז טו) כימי
צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
תרגום: ובמקום שנמצאו זכר ונקבה אין שבח אלא לזכר וכך שבחו ישראל בתשבחותיהם לזכר
ולא לנקבה זהו שכתוב זה אלי ואנוהו שאין שבח במקום שזכר ונקבה נמצאים אלא לזכר ועל זה
(ולזה) מחכים ישראל שכתוב זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו משום שכך עתיד לעשות להם
שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
שמשמע שזה חיבור של ז"נ.

^{טז} ע"י יומא דף כא ע"ב): האמר רב שמואל בר אינאי מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה
מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת
וכרובים אש ושכינה.

ע"י זהר (ח"א כו ע"א): אינון גרימו דצדיק יחרב ויבש בבית ראשון דאיהי שכינתא עלאה ובבית
שני דאיהי שכינתא תתאה דא איהו (ישעיה יט ה) ונהר יחרב ויבש ונהר דא יחרב בה' תתאה בגין
דאסתלק מניה נביעו ד' לאין סוף.

תרגום: הם שגרמו שצדיק יחרב ויבש בבית ראשון שהיא שכינה עליונה ובבית שני שהיא שכינה
תחתונה. זהו "ונהר יחרב ויבש" ונהר זה (ו') יחרב בה' תחתונה בגלל שהסתלק ממנו שפע ה' לאין
סוף.

^{טז} ע"י לעיל הערה טו.

^{טז} מןמזמור לאסוף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבוא. מציון מכלל יפי אלהים
הופיע. יבא אלהינו ואל יחרש אש לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד. יקרא אל השמים מעל ואל
הארץ לדין עמו.

(כח כא): וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים:

עי' רמב"ן: איננו תנאי כדברי רש"י אבל הוא נדר וענינו אם אשוב אל בית אבי אעבוד השם המיוחד בארץ הנבחרת במקום האבן הזאת שתהיה לי לבית אלהים ושם אוציא את המעשר ויש בענין סוד ממה שאמרו (כתובות קי ע"ב) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה'.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עי' זהר (ח"א קפו ע"א): ועלמא כד אתברי מההוא אתר אתברי דאיהו שכלולא דעלמא ותקונוי דאיהו חד נקודא דעלמא ואמצעייתא דכלא ומאן איהו ציון דכתיב (תהלים נ א) מזמור לאסף א"ל אלהים יהי' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו ומאן אתר מציון דכתיב (שם ב) מציון מכלל יופי אלהים הופיע מההוא אתר דאיהו סטרא דשכלולא דמהימנותא שלימתא כדקא יאות (והשתא ישראל אתתקפו ביה ברזי דפקודי אורייתא בגין דכל יומא ויומא אתתקף בר נש בציצית דאתעטף ביה) וציון תקיפו ונקודה דכל עלמא ומההוא אתר אשתכלל כל עלמא ואתעביד ומגויה כל עלמא אתון:

תרגום: וכשנברא העולם נברא מאותו המקום שהוא תיקון העולם ותקונו שהוא נקודה אחת של העולם והאמצע של הכל ומי הוא ציון שכתוב "מזמור לאסף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו" ומאזה מקום מציון שכתוב "מציון מכלל יופי אלהים הופיע" מאותו המקום שהוא צד תיקון של האמונה השלמה כראוי. (וכעת ישראל החזיקו בו בסודות המצוות של התורה משום שכל יום ויום מחזיק אדם בציצית שמתעטף בה) וציון החוזק והנקודה של כל העולם ומהמקום ההוא נתקן כל העולם ונעשה ומתוכו נזון כל העולם.

עי' זהר (ח"ג דף קט ע"א): מארי מתיבתאן באומאה עלייכו לא תעדו מני עד דאתקין קרבנין לקב"ה דשכינתא איהי קרבן ליי' בכל אבר ואבר דמלכא בחבורא שלים בדכר ונוקבא בכל אברים דאינון מנהון ברישא עיינין בעיינין אודנין לגבי אודנין חוטמא בחוטמא אנפין באנפין פומא בפומא כגון וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו ובדא הוה מחיה הילד והכי ידין דמלכא עם ידין דמטרוניתא גופא בגופא בכל אברים דיליה קרבנא שלים דב"נ בלא אתתא פלגו גופא איהי ושכינתא לא שריא עליה הכי (ס"א כד) קב"ה לאו איהו בקורבנא עם שכינתא בכל ישראל דאינון אנשי מדות דאינון אברים דילה עלת העלות לא שריא תמן וכאלו לא הוה קב"ה חד בתר דלאו איהו עם שכינתיה ובחוצה לארץ דשכינתא מרחקא מן בעלה אתמר כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה בגין דלית תמן קרבנין בחוצה לארץ ולזמנא דקב"ה מתקרב עם שכינתיה אתקיים ביה האי קרא ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד ועלת העלות שריא עליהו

תרגום: בעלי השיבות בשבועה עליכם אל תזונו ממני עד שאתקין קרבנות לקדוש ברוך הוא שהשכינה היא קרבן לה' בכל אבר ואיבר של המלך בחבור שלם בזכר ונקבה בכל האיברים שהם מהם בראש עיניים בעינים אזנים לגבי אזנים חוטם בחוטם פנים בפנים פה בפה כגון "וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו" ובזה היה מחיה את הילד וכך ידי המלך עם ידי המלכה גוף בגוף בכל איבריו קרבן שלם שאדם בלי אשה הוא חצי גוף ואין השכינה שורה עליו. כך (כאשר) הקדוש ברוך הוא הוא אינו בקרבה עם השכינה בכל ישראל שהם אנשי מדות שהם האיברים שלה עילת העילות לא שורה שם וכאלו לא היה הקדוש ברוך הוא אחד מאחר שהוא אינו עם שכינתו. ובחוצה לארץ שהשכינה מרוחקת מבעלה נאמר כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה משום שאין שם קרבנות בחוצה לארץ. ובזמן שהקדוש ברוך הוא יתקרב עם שכינתו יתקיים בו הפסוק הזה "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" ועילת העילות שורה עליהם.

עי' זהר (ח"ב דף עט ע"ב): אמר רבי יוסי (נ"א יצחק) הואיל ואתינא להאי מה הוא הגדתי היום ליהו"ה אלהיך ליהו"ה אלהינו מבעי ליה אמר ליה רבי שמעון וכי האי בלחודי הוא והא כתיב (שם ח ז) כי יהו"ה אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' (שם ז טז) אשר יהו"ה אלהיך נותן לך (שם ד כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא וכלהו הכי.

אלא הכי תנינן כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה מאי טעמא משום דזרעא קדישא לארעא קדישא סלקא ושכינתא באתרה יתבא והאי בהאי תליא ומשה לא קאמר אלהיך אלא לאינון דהוו זמינין למיעאל לארעא קדישא ולקבלא אפי שכינתא ומה דלא אמר אלהינו משום דהא משה לא זכה למיעאל לארעא ובגיני כך אלהיך ודאי בכל אתר משום דאינון הוו זמינין למיעאל תמן

תרגום: אמר רבי יוסי (יצחק) הואיל ובאנו לזה מה זה הגדתי היום לה' אלהיך היה צריך להיות לה' אלהינו אמר לו רבי שמעון וכי זה בלבדו הוא והרי כתוב כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' אשר ה' אלהיך נותן לך כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכולם כך.

אלא כך שנינו כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה למה משום שהזרע הקדוש עולה לארץ הקדושה ושכינה יושבת במקומה וזה תלוי בזה ומושה לא אמר אלהיך אלא לאותם שהיו עתידים להיכנס לארץ הקדושה ולקבל פני שכינה ומה שלא

(כט ב): וַיֵּרָא וְהָנָה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהָנָה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן הַבְּאֵר
ההוא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר:
ע"י ר' בחיי: כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן בכאן נרמז השם החקוק
בבהמ"ק כי מן הבאר ההוא ישקו שמשם היו שואבין רוח"ק והאבן גדולה היא עטרת זהב
גדולה (אסתר ח טו) לא היא דל"ת של אהר"ב היא ה' אהרונה שבשם על פי הבאר על פתח
המקדש^ל.

(כט ג) וַנֶּאֱסַפּוּ שְׂמֵהָ כָּל הָעֲדָרִים וַגְּלָלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן
וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לְמַקְמָה:
ע"י ר' בחיי רמז לכל ישראל המתאספים שם מלבא חמת עד נחל מצרים^{לד} וגללו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אמר אלהינו משום שהרי משה לא זכה להכנס לארץ ולכן אלהיך ודאי בכל מקום משום שהם היו
עתידיים להכנס לשם.

^{לא} ע"י זהר (ח"ג דף קסט ע"ב): אוירא דג"ע נשיבו דרוח קודשא אינון ומתלבשן ביה צדיקיא כגוונא
דהוּוּ בהאי עלמא ולבתר רוח קודשא שראת על רישא דכל חד וחד ואתעטר ואתעבידא ליה עטרא
וכך הוה למרדכי דכתיב בלבוש מלכות דיוקנא דההוא עלמא ולבתר ועטרת זהב גדולה דא עטרת
דשריאת על רישיהון דצדיקיא בההוא עלמא כד קבילו ישראל אורייתא כגוונא דא הוה להון עד
דחבו דכתיב בהו ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אתפשטו מההוא לבושא.

תרגום: אויר גן עדן נשיבת רוח הקודש הם ובו מתלבשים הצדיקים כדוגמא שהיו בעולם הזה ואחר
כך רוח הקודש שורה על ראש כל אחד ואחד ומתעטר ונעשית לו עטרה. וכך היה למרדכי שכתוב
"בלבוש מלכות" דמות אותו העולם אחר כך "ועטרת זהב גדולה" זו עטרת ששורה על ראשי הצדיקים
באותו עולם כשקבלו ישראל תורה כדוגמא זה היה להם עד שחטאו שכתוב בהם "ויתנצלו בני
ישראל את עדים מהר חורב" התפשטו מאותו לבוש.

וע"י שער הכוונות (דרושי חג הפורים דרוש א) ועטרת זהב גדולה מצד עטרה יסוד דאבא ולכן נקרא
גדולה כי החסד והחכמה נקרא גדולה בסוד הגדול הגבור והנורא.

^{לב} ע"י זהר (ח"ב דף קטז ע"א): וביה אומאה דכתיב (רות ג יג) חי יהו"ה שכבי עד הבקר דשכינתא
תתאה כותל מערבי דירא דיליה על שם דאיהו תל שהכל פונים בו כ"ו ת"ל יהו"ה כ"ו ודאי שכינתא
איהו תל דיליה על שם (שיר ה יא) קווצותיו תלתלים שחורות כעורב ואוקמוה על כל קוץ וקוץ תלי
תלים של הלכות (קוץ) ד' מן אחד תל שהכל פונים בו והאי קוץ הוא אחיד בין א"ח ובין ד' הדא הוא
דכתיב (ד"ה א כט יא) כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן דאחיד בשמיא ובארעא.

תרגום: ובו שבועה שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר ששכינה תחתונה כתל מערבי הוא הדיור שלה
על שם שהוא תל שהכל פונים בו כ"ו ת"ל יד"ד כ"ו ודאי שכינה היא תל שלו על שם קווצותיו
תלתלים שחורות כעורב ופרשוה על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות (קוץ) ד' מן אחד תל שהכל
פונים בו והקוץ הזה אחוז בין א"ח ובין ד' זהו שכתוב כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן שאחוז
בשמים ובארץ.

^{לד} ע"י (יחזקאל מו א) כה אמר אדני ה' שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי
המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח.

וע"י תיקוני זהר (דף כג ע"ב): ובגין דא כד ישראל בעאן בעותין למלכא אמרין לה אנה הלך דודך
(שיה"ש ו א) דאתמר ביה (שם ח יד) ברח דודי (שם ו א) אנה פנה דודך ונבקשנו עמך בכמה בקשות
דצלותין ובעותין דבגינך איהו נחית עלן דלא אז מננא אלא בגין דלא נהגנא יקרא בך דבגינך הוה
אסיר עמנא כל שית יומין הה"ד (יחזקאל מו א) יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח
וביום החדש יפתח דהכי איהי שכינתא סתימא עמיה ביומא דחולא כשושנה דאיהי אטימא וביומא
דשבתא וביומא דחדשא וביומין טבין אתפתחת לקבלא ריחין ובוסמין ולירתא נפשין וענוגין לבנייהו.
תרגום: ולכן כשישראל מבקשים בקשות למלך אומרים לה "אנה הלך דודך" שנאמר בו "ברח דודי"
"אנה פנה דודך ונבקשנו עמך" בכמה בקשות של תפילות ובקשות שבשבילך הוא ירד עלינו שלא
תזוז מאתנו אלא משום שלא נהגנו בך כבוד שבשבילך היה אסור עמנו כל ששת הימים זהו שכתוב
"יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח" שכך היא השכינה נסתרת
עמו בימי החול כמו שושנה שהיא אטומה וביום השבת וביום [ראש] החדש ובימים טובים נפתחת
לקבל ריחות ובשמים ולירש נפשות וענוגים לבניהם.

^{לד} ע"י מלכים א' (ח סה) ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת
עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום.

מלשון (ברכות ז ע"א) ויגולו רחמך על מדותיך^ל את האבן מעל פי הבאר כי בכח תפלתם היו ישראל מגלגלין ומהפכין מדת הדין למדת הרחמים^{לו} והשקו את הצאן שהיו ממישיכין רוח"ק להאציל עליהם הברכה מלפני לפנים והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה באור על כי היו מעלים במחשבתן האבן שהיתה ע"פ הבאר למקומה הראשון כלומר למקומה לשרשה ולמקום אצילותה, וכענין שהזכיר בספר יצירה (פ"א מ"ד) העמד דבר על בוריו והשב יוצר על מכונול^ל.

(כט בא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לֶבֶן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי פִי מְלָאוּ יָמֵי וְאָבֹאֶה אֵלֶיָּהּ:

עי' ר' בחיי: ויתכן לפרש כי הדבור הזה ליעקב לא היה מצד התאוה שהיה בו רוע מוסר רק מצד השכל וידוע שאין הפרש אצל השכל בין אברי המשגל לשאר האברים^{לח} כגון הפנים והידיים ומעולם אדם ואשתו לא עשו להם חגורות לכסות בשר ערוה עד שאכלו והמישיכו כח מעין הדעת ונתלבשו בתאוות וכיון שכן היו האבות שכליים כמלאכי השרת אין לתמוה עליהם בדבר הזה כי כל כוונתם בהשתמשם בכלי הגוף כדי להמשך אחר השכל גם האמהות רחל ולאה שהיו מריבות זו עם זו על הפעולה הזאת הטבעית כל דבריהם היו מן המין הזה כי היו יודעות ברוח"ק שי"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב מארבע נשים וזהו שאמרה לאה לרחל המעט קחתך את אישי וגו' והשיבה רחל לכן ישכב עמך הלילה ולאה שיצאה לקראתו ואמרה לו אלי תבא כי שכור שכרתך לא היתה כוננתן רדיפת התאוה ח"ו כי אם כוונת המצוה בלבד כאשר ידעו בנבואה והדבור הזה כנבואה באבות שכל פעולותיהם נמשכות אחר השכל וכל דבריהם אפילו השיחה שלהם על פיו יחנו ועל פיו יסעו גם באמהות הנביאות אין בהן כעור ולא רוע מוסר וראיה ברורה לזה מה שדרשו רז"ל (ב"ר פע"ב ס"י ב) רחל שזלזה במשכבו של צדיק לא זכתה להקבר עמו לאה שתבעה ואמרה לו אלי תבא כי שכר שכרתך נשתכרה שיצא ממנה יששכר וזהו וישכב עמה בלילה הוא לא אמר בלילה ההוא אלא בלילה הוא לפי שהוא שמו של הקדוש^{לט} ברוך הוא וזהו שאמרה לאה נתן אלהים שכרי כלומר שכרי כפי כוונתי כלשון (ישעיה מ"י) הגה שכרו אתו ופעולתו לפניו ועוד מתוך מה שכתוב וישמע אלהים אל לאה יורה שהתפללה להקב"ה והא למדת כי על הפעולה הטבעית הזאת נענשה זו ונשתכרה זו והשכר זה העונש אינו כי אם על מעשה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{לה} עי' ספר הפליאה (עמוד תנט): שעת הכעס מתגלגלת גם הוא ע"י מדת הרחמים ולכן אנו אומרים בתפלת ר"ה ויגולו רחמך על מדותיך. [ונ"ל שלשון גלגל היא התלבשות פנימית כמו גלגול.]
^{לו} עי' זהר (ח"א דף קנב ע"א): ונאספו שמה כל העדרים (בראשית כט ג) ונאספו שמה העדרים לא כתיב אלא כל העדרים משריין קדישין לעילא ומשריין קדישין לתתא אלן בשירין ותושבחן לעילא ואלן בצלותין ובעותין לתתא אלן ואלן מיד וגללו את האבן מעל פי הבאר מגנדרין לה ומעברין לה מן קודשא ואסתליק מן דינא מיד והשקו את הצאן נטלו מלאכי עלאי לעילא ונטלי ישראל לתתא לבתר והשיבו את האבן על מימרא דהאי באר לאתעטרא ונ"א לאתעדא קמיה ולמתבע דינא דעלמא לאתנהגא עלמא בדינא והכי אצטריך דהא לא יכיל עלמא למיקם אלא על דינא למהוי כלא בקשוט וזכו.

תרגום: "ונאספו שמה כל העדרים". לא כתוב ונאספו שמה העדרים, אלא "כל העדרים", המחנות הקדושים למעלה והמחנות הקדושים למטה, אלו בשירים ותשבחות למעלה, ואלו בתפלות ובקשות למטה, אלו ואלו, מיד "וגללו את האבן מעל פי הבאר", מגלגלים אותה והיא מתעברת מן הקדושה ומסתלקת מן הדין. מיד "והשקו את הצאן". נוסעים מלאכים עליונים למעלה, ונוסעים ישראל למטה. אחר כך "והשיבו את האבן", על פקודת הבאר הזו, שתהיה מעוטרת (מזומנת) לפניו ולתבוע הדין של העולם, להנהיג העולם בדין, וכך צריך, שהרי אין העולם יכול לעמוד אלא על דין, שהכל יהיה באמת וזכות.

^{לי} עי"ש ברמב"ן: העמד דבר על בוריו - הוא משענתו כפי תרגומו כלומר חשוב שהדבר נשען על משענתו שלמטה ממנו. והשיב היוצר על מכונו שלמעלה והוא כמו אל אבל להתעלות היוצר למעלה אמר בלשון הזה ופירש הענין ליחד הדבר מלמטה למעלה. והיוצר הוא אלה"י ישראל יתברך בבינה^{לז} שהוא מכונו ויתרומם בחכמ"ה.

^{לח} עי' לעיל ג ו.

^{לט} עי' לעיל פרשת שמות הערה י.

המצות והנה הענינים כולם יורו ויעידו כי כוונתם היתה למצוה.

(כט לב): ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני פי

עֵתָה יִאֱהָבֵנִי אִישִׁי:

ע"י ר' בחיי: הזכיר בכולן ותהר ותלד להורות על תכיפת ענין וסמך הלידה להריון על שם שהיו יולדות כל אחת לשבעה חדשים שהרי בשבע שנים שניים של עבודת רחל נולדו כל השבטים כלם חוץ מבנימין והנני מזכיר לך מעם הנולדים לשבעה שהם חיים והנולדים לשמונה מתים דע כל אחד ואחד משבעה כוכבי לכת משמש חדש אחד וסדורם ג"כ שצ"ם חנכ"ל^מ אבל סדר הבריאה הוא חל"ם כצנ"ש^{מא} לשבעה ימי בראשית והסדור הזה של חדשי העבור שבתאי משמש חדש ראשון וצדק חדש שני וכן בכלם עד לבנה שהיא שביעית והוא כוכב ממונה על החיים, וע"כ הנולד בשביעי יהיה אבל כשיכנס בשבתאי שהוא חוזר חלילה והוא שמיני לפי שטבעו של שבתאי קר ויבש שהוא טבע המיתה על כן אין הולד חי בשמיני כי ימית אותו בטבעו שהוא טבע המיתה ויחזיר אותו מפה כשם שהיה בו מתחילה אבל כשיעבור השמיני יכנס בתשיעי שהוא צדק והוא כוכב החיים והטוב אז יהיה והנה רוב הנולדים הם למ' חדשים והם לכוכב צדק שהוא התשיעי בחזרת חלילה ויש נולדים לעשרה חדשים והם למאדים ויש נולדים לי"א חדשים והם לחמה ורו"ל אמרו (יבמות פ ע"ב) עובדא הוה ברבה תוספאה דאשתהי ולד עד תריסר ירחי שתא ואכשריה כלומר שאע"פ שלא היה בעלה מצוי עמה אעפ"כ הכשירו ולא החזיק אותו בחזקת ממזר אלא בחזקת כשר דכל זמן דלא עברו עדיין י"ב חדש אמרינן רוב בעילות הלך אחר הבעל שלפעמים הולד שוהה י"ב חדש.

ודע כי שבעה כוכבי לכת הללו השנים מהם טובים ומועילים מאד והם צדק ונוגה והשנים מהם מזיקים מאד והם שבתאי ומאדים והשנים מהם בעלי אורה והם חמה ולבנה ונשאר כוכב שהוא אמצעי מזוג טוב עם הטובים ורע עם הרעים.

ותקרא שמו ראובן קריאת שמות השבטים לאמותינו לאה ורחל הכל היה ברוה"ק ע"פ מדותיו של הקדוש ברוך הוא כי לאה בארבעה בניה רמוזה כל העשר מלמטה למעלה קראה הראשון ראובן כנגד מדת הדין היא ה' אחרונה שבשם לפי שממנה יבא לה כח התולדה^{מב} וידעה זה מאברהם שנתוסף בשמו אות ה' וכן דרשו ז"ל (ב"ר פמ"ד סי' יב) אברם אינו מוליד אברהם מוליד ולשון ראובן מלשון ראייה כי הראייה מכח הה' שהיא מדת הדין^{מג} ומטעם זה הוא גדול כח עין הרע^{מד}. וכן שמעון מלשון שמיעה כי השמיעה מכח הו"ו שבשם שהיא ו' קצות ולכך אמרה כי ראה ה' כי שמע ה' הרי לך ראובן ושמעון כנגד מדת הדין ושש

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ ע"י ס"י (דפוס הראשונים פ"ד מ"ה-מ"א): כיצד המליך אות ב' בחיים וקשר לו כתר וצר בו שבתאי בעולם ויום ראשון בשנה ועין ימין בנפש: [ו] המליך אות ג' וקשר לו כתר וצר בו צדק בעולם יום שני בשנה ועין שמאל בנפש: [ז] המליך אות ד' וקשר לו כתר וצר בו מאדים בעולם ויום ג' בשנה ואוזן ימין בנפש: [ח] המליך אות כ' וקשר לו כתר וצר בו חמה בעולם ויום ד' בשנה ואזן שמאל בנפש: [ט] המליך אות פ' וקשר לו כתר וצר בו נוגה בעולם ויום ה' בשנה ונחיר ימין בנפש: [י] המליך אות ר' וקשר לו כתר וצר בו כוכב בעולם ויום שישי בשנה ונחיר שמאל בנפש: [יא] המליך אות ת' וקשר לו כתר וצר בו לבנה בעולם ויום שבת בשנה ופה בנפש.

^{מא} שם משנה יב: שבע כפולות כיצד צרפן. שתי אבנים בונות שני בתים. ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים. חמש בונות מאה ועשרים בתים. שש בונות שבע מאות ועשרים בתים. שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. ואלו הן שבעה כוכבים בעולם חכמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים. ואלו הן ז' ימים בשנה שבעה ימי בראשית. ושבעה שיערים בנפש שתי עינים שתי אזנים ושני נקבי האף והפה. ובהן נחקקו שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבע שעות. לפיכך חבב שביעי לכל חפץ תחת השמים: וע"י תיקונים ת"ע (קנ ע"ב).

^{מב} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה נה.

^{מג} ע"י רמב"ן אמונה ובטחון פ"ח וריש פרק כד וע"י דע"ה ח"א בתחילתו בליקוט ב'.

^{מד} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לה.

קצוותיה הכלולין בה וכן כונתם בכל שאר השבטים בשמותם הנני מבאר לך כל אחד מהם במקומו הט' אונך בבאורם.

(כט לד) ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילדה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על כן קרא שמו לוי:

ע"י ר' בחיי: על כן קרא שמו לוי – חוזר להקב"ה ולכך לא אמר קראה כי הוא יתברך הקורא והמחברו לעבודתו כי הוא העשירי בבנים והעשירי קדש לה' ולפי שידעה בברור שיהיו לחלקה שלשה בנים למעוט על כן אמרה כי ילדתי לו שלשה בנים וכוונה בו כנגד חבור הג' שלמעלה^מ הרשומים במלת איש כנרמז בספר הבהיר^מ וזה טעם ילוה אישי כי שלשתם חבור אחד ודבר אחד ומטעם זה היו בני לוי מורי התורה והחכמה שנאמר (דברים לג י) יורו משפטך ליעקב ונחלק שבט לוי לשתי משפחות כהונה ולויה וכשילדה הרביעי יהודה שהיה יותר מחלקה רצתה לפרט מה שעבר נכלל בשם לוי וקראה שמו יהודה והוא שנתנה הודאה לבניה^מ שהוא מקום הבנים ואמרה הפעם אודה את ה' ונמצא למד

ס' מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ ע"י זהר (ח"א דף קנד ע"ב): תא חזי בגינייה דיעקב אתקיים עלמא ואי תימא הא בגינייה דאברהם כמה דאת אמר (שם ד) בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם אלא בגינייה דיעקב אתקיים אברהם דכתיב (ישעיה כט כב) כה אמר יהו"ה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם ומקדמת דנא הוה קב"ה בני עלמין וחריב לון כיון דאתא יעקב מניה אשתכללו עלמין ולא אתחרבו כקדמייתא הדא הוא דכתיב (שם מג א) כה אמר יהו"ה בוראך יעקב מניה אשתכללו עלמין ולא אתחרבו כקדמייתא הדא הוא בכורי ישראל וכתיב (שם כג) שלח את בני ויעבדני ישראל וגו' תא חזי מה כתיב (שמות ד כב) בני דאת אמר (משלי ל ד) מה שמו ומה שם בנו כי תדע לאה כד אולידת [לראובן] מה כתיב (בראשית כט לב) ותקרא את שמו ראובן ומה שם בנו כי תדע לאה כד אולידת [לראובן] מה כתיב (בראשית מא טעמא לוי כמה דאת אמר (מ"א ז כט) לויות חבורא דכל סטרין אמר רבי יהודה מהכא דכתיב (בראשית מט ג) יתר שאת ויתר עז כתרגומו בכירותא כהונתא ומלכותא ומלכו בסטרא דגבורה איהו ועל דא ראובן סתם:

אמר רבי אבא ראו בן סתם דאתכליל בשמעון ולוי לאה הכי הוה דעתה ונ"א רעותא דכתיב (בראשית כט לד) הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים בגין דהוה תלתא דמתחברין כחדא ותא חזי דהכי הוא דהא רתיכא עלאה אבהן ודוד מלכא דאתחבר בהו וכלהו ארבע אינון רתיכין עלאין רזא דשמא קדישא ועל דא ראובן שמעון לוי לבתר יהודה דירית מלכו ועל דא כלהו באתר דא וכתיב ונ"א דא בתר דא דכתיבו הפעם אודה את יהו"ה וגו' (בראשית כט לה) ותעמוד מלדת בגין דהכא אשתכללו ארבע סמכין.

תרגום: בא וראה בשביל יעקב התקיים העולם. ואם תאמר הנה בשביל אברהם כמו שנאמר "בהבראם" אל תקרי בהבראם אלא באברהם. אלא משום יעקב התקיים אברהם שכתוב "כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם" ומקודם לכן היה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבם. כיון שבא יעקב השתכללו ממנו העולמות ולא נחרבו כבראשונה. זהו שכתוב "כה אמר ה' בוראך יעקב ויצרך ישראל" וגו'. בא וראה מה כתוב "בני בכורי ישראל" וכתוב "שלח את בני ויעבדני". ישראל נקרא בן לקדוש ברוך הוא משום שנדבק בו כמו שנאמר "מה שמו ומה שם בנו כי תדע". כשלא הולידה את ראובן מה כתוב "ותקרא את שמו ראובן" ראובן סתם משום שנכלל בשלשה צדדים מחוברים יחד שמעון ולוי למה לוי כמו שנאמר "לויות" החבור של כל הצדדים. אמר רבי יהודה מכאן שכתוב "יתר שאת ויתר עז" כתרגומו בכורה כהונה ומלכות והמלכות היא בצד הגבורה ועל כן ראובן סתם.

אמר רבי אבא ראו בן סתם שנכלל בשמעון ולוי. כך היתה דעתה (רצונה) של לאה שכתוב "הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים" משום שהיו שלשה שמתחברים יחד. ובא וראה שכך הוא שהרי המרכבה העליונה האבות ודוד המלך שהתחבר עמם וכל הארבע הם מרכבות עליונות הסוד של השם הקדוש. ועל כן ראובן שמעון ולוי אחר כך יהודה שירש מלכות ועל כן כולם במקום הזה. וכתוב (זה אחר זה שכתוב) "הפעם אודה את ה' וגו' ותעמוד מלדת" משום שכאן נשלמו ארבעה עמודים.

^מ ק"ז. אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (שמות ט"ו ג) ה' איש מלחמה ה' שמו אלא איש הוה סימן כדמתרגמינן ה' איש מלחמה ה' מארי נצחון קרבייא ומאי ניהו מארי אל"ף ראשונה היכלא קדישא היכלא קדישא סלקא דעתך אלא אימא היכל הקדש: ק"ח. יר"ד בעשרה מאמרות שנברא בהן העולם ומאי ניהו היינו תורת אמת שכוללת כל העולמים ושי"ן מאי הוה א"ל שרש האילן דשי"ן הוה כעין שרש האילן: ^מ ע"י לקמן פסוק לה.

שהכל נכלל בארבעה בני לאה ראובן ושמעון רמו לשכינה עם שש קצוותיה לוי ויהודה רמו לג' שעל גביהן.

(ל ב): וַיִּחַר אֶף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּנּוּ פְּרִי בֶטֶן:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה התחת אלהים אנכי כבר רמזתיו למעלה בתחילת הפרשה (כח יג) ואינה ה"א התמיהה אלא ה"א ודאית כמו (שמואל א' ב כז) הנגלה נגלתי וכאלו אמר תחת ה' שהוא אלהים אנכי הודיע אותה כי דיוקנו חקוק במרכבה ומזה הוא יודע כי האלהים הוא המונע ועל כן דחקה עצמה למסור לו בלהה שפחתה כדי למשוך כח הלידה ממנה מבח הה' שהוא האלהים^{מח} המונע ואליו התפללה בסוף הוא שכתוב ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים.

(ל יא): וַתֹּאמֶר לְאֵה בְּגַד (בָּא גַד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גַד:
 ועל הכונה הפנימית קראתו לאה ג' מלשון המשכה בראותה שעמדה מלדת הוצרכה לחזור ולמשוך מן המקום שפסקה משם כשילדה יהודה ובכח התפלה שאמרה ג' גדי כלומר יתחזק מזלי משכה כח הלידה וילדה ליששכר שהוא כנגד הבינה שנאמר (דברי הימים א' יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים והבן השני קראתו אשר כי התפללה בו ג"כ ואמרה יישר כחי שאתחזק ואלד עוד ותהיה המשכתי דרך סלולה מלשון (משלי כג ב) ואשר בדרך לבך ואז נתן לה זבולן שהוא כנגד הקו האמצעי המכוון עם התשובה^{מט} רצועה ישרה ונמצאת למד כי ג' ואשר לא על פי המדות נקרא אלא על שם התפלה ובכח התפלה שהתפללה בג' נתן לה יששכר ובכח התפלה שהתפללה באשר נתן לה זבולן וזה מבואר.

(ל כ): וַתֹּאמֶר לְאֵה זְבֻדְנִי אֱלֹהִים אֲתִי זְבֻד טוֹב הַפְּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי יִלְדֶתִי לוֹ שֵׁשׁ בָּנִים וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבֻלֹן:
 עי' ר' בחיי: כנגד הקו האמצעי של מעלה: שהוא מכוון כנגד הקו האמצעי של מטה: ולכן נקרא בהמ"ק של מטה זבול והוא הבן הששי כנגד וי"ו שבשם וזהו לשון כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את שמו זבולן^נ.

(ל כא): וְאַחַר יִלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה:
 עי' ר' בחיי: ואחר שילדה לאה ששה בנים ילדה בת אחת ולשון ואחר באורו ובאחרונה כמו (בראשית לג ז) ואחר נגש יוסף ואולי כוונה בזה כנגד ה' אחרונה^{נד} וע"כ יאמר ואחר שילדה לו ששה בנים שהם שש קצוות עליונים שהם כנגדם קצוות תחתונים^{נה} שהם חתומים בשמונה ילדה באחרונה בת כי השכינה כלולה משש קצוות והנה היא מדת הדין

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מח} עי' זהר (ח"א טו ע"ב שאלקים היא מלכות.
^{מט} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רב.
^נ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רכד.
^{נא} עי' לעיל ז כג שארץ ישראל היא קו האמצעי של מטה.
^{נב} עי' זהר (ח"ג דף קנ ע"א): רבי יצחק פתח כתיב בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים בית זבול בית זבול ודאי כד אתפקדו בידהא כל גנזי מלכא ושלטא בהו כדן אקרי בית זבול ורקיע חד אית דאקרי זבול דהא דא אשכח לקבלא ברכאן ולסדרא כלא והאי אקרי בית זבול.
 תרגום: רבי יצחק פתח כתוב "בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים" בית זבול בית זבול ודאי. כשנפקדו בידיה כל גנזי המלך ושולטת בהם אז נקרא בית זבול. ורקיע אחד יש שנקרא זבול שהרי זה נמצא לקבל ברכות ולסדר הכל וזה נקרא בית זבול.
^{נא} עי' לקמן פרשת פקודי הערה ג.
^{נד} עי' לקמן פרשת בהעלותך הערה ד.
^{נה} עי' לעיל פרשת בראשית הערה סו.

וזהו ותקרא את שמה דינה שתי אותיות אמצעית הכנוי משולבות עם שתי אותיות של שם הרחמים כי היא בת מי זהב" או נאמר כי לא כוונה כלל אך כאשר ילדה לזבולן לא רצתה לרדת ולקבל מן הכחות שלמטה ממנו ולא חששה להם כיון שקבלה כבר כל הכחות של מעלה שהם העקר וזהו שאמרו רז"ל חכמי האמת (ברכות ס ע"א) לאה התפללה וחזרה נקבה וכוונתם בזה לומר כי היתה לאה ראויה להנתן לה יוסף אלא שלא רצתה וחזרה נקבה כי לא חששה לכל מה שלמטה מזבולן וע"כ באה לידי מכשול ואירע בה מה שאירע.

(ל כג) ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את הרפתאי:

עי' ר' בחיי: והנה רחל הזכירה בו שתי לשונות לשון אסיפה ולשון תוספת באורה על הנגלה בלשון תוספת ועל הנסתר בלשון אסיפה אסף אלהים את הרפתי להורות כי יוסף ירמוז על הקו האמצעי שהוא מאסף לכל המחנותי מחבר כל הקצוות מעלה ומטה והנה ענפיו הנמשכים ממנו הנצח וההוד לכך יצא מיוסף שני שבטים מנשה ואפרים והיה בנימין כנגד שתי המדות שלמעלה ממנו ואמו קראתו בן אוני כלומר בן כחי שהוא מדת הדין ואביו קרא לו בנימין שהוא הרחמים כלומר בן ימין ושתי מדות אחרונות כבר רמזתי בדין ונפתלי והבן כי דן ונפתלי צדק וצדיקס ויוסף הקו האמצעי עם ענפיו ובנימין ידי אביר יעקב^א המקבלות ממעלה לו וא"כ הכל בכלל וזה מבואר.

(לא יג) אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך:
עי' רמב"ן: ועל דרך האמת יאמר המלאך הוזה אנכי האל בית אל^ב וכן ויקרא

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹¹ עי' לעיל פרשת וירא הערה כ.
¹² עי' אד"ר קמב ע"א וז"ל: מי זהב רחמי ודינא.
¹³ כך נקרא שבט דן (במדבר י כה) אבל הוא כינוי למלכות כמש"כ (זהר (ח"ג קצז ע"א) וז"ל כנישתא דישראל מהו כנישתא דא איהו עצרת כנישו כד"א מאסף לכל המחנות מאן דכניש לכל משריין עלאין לגביה עכ"ל.
 תרגום: כנסת ישראל מה זה "כנסת" זוהי עצרת התכנסות כמו שנאמר "מאסף לכל המחנות" מי שמכנס כל המחנות העליונים אליו.
 ועי' לעיל פרשת בראשית הערה ריד.
¹⁴ עי' זהר (ח"א קעה ע"א): ותקרא שמו בן אוני דקשיו דדינא דאתגזר עלה ויעקב אהדר ליה וקשיר ליה לימינא בגין דמערב אצטריך לקשרא ליה לימינא ואף על גב דאיהו בן אוני מסטרא דדינא קשיא בן ימין איהו דהא בימינא אתקשרת.
 תרגום: "ותקרא שמו בן אוני", הקשיות של הדין שנגזר עליה. ויעקב החזיר אותו וקשר אותו לימין, משום שצריך לקשר המערב לימין, ואף על גב שהוא בן אוני, מצד של הדין הקשה, בן ימין הוא, שהרי התקשרה בימין.
¹⁵ עי' לעיל פרשת לך הנה הערה ס.
¹⁶ עי' זהר (ח"א דף רמז ע"א): אתייקרו דרועוי במרגליתא עלאה מידי אביר יעקב (בראשית מט כד) מאינן תרין סטרין דאתקיף בהו יעקב משם רועה אבן ישראל (שם) מתמן אתזן ההוא אבן ויקראו כדקאמרן תו מאינן ותריסרן (תרין) סטרין אתזן ההוא אבן יקרה דאינן צפון ודרום והיא אתייהבת בינייהו (ואתברכא מנייהו ולא תזנא מנהון על דרגא דצדיק) [ואתברכו מנייהו ואתזנא מנהון על ידא דצדיק].
 תרגום: התכבדו זרועותיו במרגלית עליונה. "מידי אביר יעקב", מאותם שני צדדים שהתחזק בהם יעקב. "משם רועה אבן ישראל", משם נזונית אותה אבן יקרה, כמו שאמרנו. עוד, מאותם שנים עשר צדדים נזונית אותה אבן יקרה, שהם צפון ודרום, והיא נתנה ביניהם והתברכה מהם, ונזונה מהם על (דרגה) ידי צדיק.
¹⁷ עי' זהר (ח"א קעג ע"ב): ויבן שם מזבח וגו' (שם ז) תא חזי כתיב ויבן שם מזבח ולא כתיב (בהני מדבחן דאסיק עליהון) [דאסיקו] נסכין ועלוון אלא בגין דאתקין ההוא דרגא דאתחזי לאתקנא מזבח ליהו"ה לאתקנא דרגא לתאה לחברא ליה בדרגא עלאה ועל דא ויבן שם מזבח דא דרגא תתאה ליהו"ה דא דרגא עלאה (שם) ויקרא למקום אל בית אל שמא דא כשמא עלאה בגין דכד אתנהרא כדין כאמה בתה וכלא חד כי שם נגלו אליו האלה"ם בגין דאינן לא אשתכחו אלא בשכינתא ודהא (דהו) שבעין [הוון] דאינן משתכחי תדיר ובהדי שכינתא ושבעין (בהדיה ושכינתא) קתדראי סחרניה

למקום אל בית אל (להלן לה ז) כמו שאמר ציון קדוש ישראל (ישעיה ס יד) ויונתן בן עוזיאל אמר (שם ו ג) קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה והוא המלאך הגואל^{טז} (להלן מה מז) וכן בכל ביתי נאמן הוא^{טז} (במדבר יב ז) והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה המלאך הזה שקרא עצמו אל הוא הטוב שנאמר (שמות לג יט) אני אעביר כל טובי על פניך^{טז} והוא הבית שנאמר עליו (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא כי טוב האדם ביתו^{טז} וע"כ אמר על עצמו אנכי האל בית אל וכן ביעקב ויקרא למקום אל בית אל והנה הכתוב הזה נכון כפשוטו כי המלאך הזה שהוא אל הוא בית אל והבן זה.

(לא ל): וְעַתָּה הֲלֹךְ הַלְכָתָּ בִּי נִכְסֶיךָ נִכְסֵיךָ לְבֵית אָבִיךָ לְמַעַן נִנְבְּתָ אֶת אֱלֹהֶיךָ:
ע"י ר' בחיי: ויתכן לומר כי תוספת הה"י רמז לכבוד שכתוב בו (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו ואליו היה נכסף כי בית קדשנו הוא הכבוד ותפארתנו^{טז} תפארת ישראל וכתוב (תהלים צו ו) עוז ותפארת במקדשו^{טז} והבן זה ומי שלא נכסף אליו הוא החוטא וכלשון הזה מצינו שהוכיח הנביא את ישראל כאשר לא היו נכספים ליראת הש"י ושמירת מצותיו הוא שאמר (צפניה ב א) התקוששו וקושו הגוי לא נכסף.

(לא לה) וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיךָ אֵל יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי דָרְךָ נְשִׂים לִי וַיִּחַפְּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת הַתְּרָפִים:
ע"י רמב"ן: והנכון בעיני כי היו הנדות בימי הקדמונים מרוחקות מאד כי כן שמן מעולם נדות לריחוקן כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו כי ידעו הקדמונים בחכמתם שהבלן מזיק גם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר בארו הפילוסופים עוד אני עתיד להזכיר נסיונם בזה (ויקרא יח יט) והיו יושבות בדרך באהל לא יכנס בו אדם וכמו שהזכירו רבותינו בברייתא של מסכת נדה תלמיד אסור לשאול בשלמה של נדה רבי נחמיה אומר אפילו הדבור היוצא מפיה הוא טמא אמר רבי יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרום את עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה^{טז}.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דשכינתא ועל דא כי שם נגלו אליו האלהים^{טז} ובאתרא דא [דאתגליא] דהא כתיב (שם כח יג) והנה יהו"ה נצב עליו.

תרגום: "ויבן שם מזבח" וגו'. בא וראה כתוב "ויבן שם מזבח" ולא כתוב (באלו המזבחות) שהעלה עליו נסכים ועולות אלא משום שתקן אותה דרגה הראויה ליתקן. "מזבח לה" לתקן דרגה תחתונה לחברה בדרגה עליונה ועל זה "ויבן שם מזבח" זו דרגה תחתונה. "לה" זו דרגה עליונה. "ויקרא למקום אל בית אל" שם זה כשם העליון משום שכאשר האירה אז כאמא כך בתה והכל אחד. "כי שם נגלו אליו האלהים" משום שהם לא נמצאים אלא בשכינה שהרי שבעים היו שהם נמצאים תמיד עם השכינה ושבעים כסאות סביב השכינה ועל זה "כי שם נגלו אליו האלהים" במקום זה שהתגלה שהרי כתוב "והנה ה' נצב עליו". וע"י לעיל הערה יד.

^{טז} ע"י רבינו (במדבר ו כה) שזה כינוי לשכינה. [ע"י הלש"ו בספר הביאורים (ח"ב ע ע"ג) כל אור תחתון הוא בבחי' מלאך לאור העליון וכנודע בסוד המלאך הגואל ע"ל. וע"י זהר נח דף סא ע"א וכן יגש דף רה ע"ב וכן ואתחנן דף ער ע"א ועוד.]

^{טז} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה יד.

^{טז} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה ז. ע"י שעה"כ מג ע"ב.

^{טז} ע"י זהר (ח"ב דף קעח ע"א): ובכוונת אמן שהוא כליל תרין שמהן יהו"ה אדנ"י והאחד גניז טוביה וברוכיה באוצר הנקרא היכל והוא רמז בפסוק (חבקוק ב כ) ויהו"ה בהיכל קדשו הס מפניו ולדא רמזו רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ומתרגמינן בכל דעמי.

תרגום: ובכוונת אמן שהוא כולל ב' שמות יהו"ה אדנ"י והאחד גנוז טובו וברכותיו באוצר הנקרא היכל והוא רמז בפסוק (חבקוק ב כ) ויהו"ה בהיכל קדשו הס מפניו ולזה רמזו רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ומתרגמינן בכל דעמי.

^{טז} ע"י לעיל פרשת נח הערה לז שכבוד היא כינוי למדת המלכות, וע"י בראשית מו כו וע"י דברים יא יב.

^{טז} ע"י שמות כח ב ברמב"ן ור' בחיי וע"י לקמן פרשת וזאת הברכה הערה נא.

^{טז} ע"י זהר (ח"ב דף ג ע"א): לית מסאבו תקיף בעלמא בר מסאבו דנדה מסאבו דנדה קשיא מכל

(לא מא) זה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותי ושני שנים בצאנך ותחלף את משפחתי עשרת מננים:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה זה לי עשרים שנה כמו (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו וכן (שם יג ח) בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ולפי שכבר הזכיר למעלה זה עשרים שנה אנכי עמך לא היה צריך לחזור זה לי עשרים שנה בביתך אבל הענין כי למעלה ידבר על עצמו ועתה ידבר בשכינה כי היה ה' יתעלה עמו כל עשרים שנה שהיה בביתו ומזה סמך לו לולי אלהי אבי אברהם ופחד יצחק היה לי והבן זה"א.

(לא מב) לולי אלהי אבי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתיני את עניי ואת יגיע פפי ראה אלהים ויזכה אָמֵשׁ:
 עי' רמב"ן: ועל דרך האמת יבא הלשון כפשוטו ומשמעו והוא מדת הדין של מעלה^כ וממנו אמר הכתוב (הושע ג ה) אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים, יאמר כי יבקשו הרחמים ומדת הדין שלמטה ויביאו פחד יצחק אל השם ואל טובו הנזכרים^כ.

ועי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ופחד יצחק היה לי במדתי ועם זה הזכיר ג' מדות האבות כסדר וכן הזכיר עוד כסדר הזה בתפלה כנגד עשו ומה שאמר תחלה לולי אלהי אבי על יצחק אביו אמר כן ואחריו הזכיר אברהם לפי שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו אחרי כן הזכיר בפירוש פחד יצחק כסדר המדות.

והרמב"ן כתב ופחד יצחק היה לי ע"ד האמת יבא הלשון כפשוטו ומשמעו והוא מדת הדין של מעלה וממנו אמר הכתוב (הושע ג ה) אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים יאמר כי יבקשו הרחמים ומדת הדין של מטה ויביאו פחד יצחק אל ה' ואל טובו הנזכרים עכ"ל.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מסאבו דעלמא אסתאב איהו וכל דמתקרבין בהדיה יסתאבון עמיה בכל אתר דאזלין אתדחייא שכנתא מן קמייהו.

תרגום: אין טומאה חזקה בעולם חוץ מטומאת הנדה וטומאת הנדה קשה מכל טומאה בעולם הוא נטמא וכל המתקרבים אליו נטמאים עמו בכל מקום שהולכים נדחית שכניה מלפניהם.
 ע' הערה כו.

ע' זהר (ח"ג יב ע"א): כתיב (איוב כה ב) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומוי האי קרא אוקמוה חברייא אבל המשל דא אברהם דכתיב ביה (בראשית כג ו) נשיא אלהים אתה בתוכנו וכתיב (שם יב ב) ואברכך ואגדלה שמך ופחד דא יצחק דכתיב (שם לא מב) ופחד יצחק היה לי (איוב כה ב) עושה שלום במרומוי דא יעקב דכתיב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב וכתוב (זכריה ח יט) והאמת והשלום אהבו דאמת ושלום קשיר דא בדא ועל דא הוא שלימותא דכלא

תרגום: כתוב (איוב כה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומוי. הפסוק הזה פרשוהו החברים אבל המשל זה אברהם שכתוב בו (בראשית כג) נשיא אלהים אתה בתוכנו וכתוב (שם יב) ואברכך ואגדלה שמך. ופחד זה יצחק שכתוב (שם לא) ופחד יצחק היה לי. עושה שלום במרומוי זה יעקב שכתוב (מיכה ז) תתן אמת ליעקב וכתוב והאמת והשלום אהבו ושלוש קשורים זה עם זה ולכן הוא שלמות הכל.

ועי' זהר (ח"ב נא ע"ב): עמוד הענן יומם דא אברהם ועמוד האש לילה דא יצחק ותרואיהו אשתכחו בשכינתא.

תרגום: עמוד הענן יומם זה אברהם ועמוד האש לילה זה יצחק ושניהם נמצאו בשכינה.
 ועי' לעיל פרשת לך הערה סא. ועי' לקמן פרשת וישלח הערה א.

ע' לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

ע' ז"ח (פז ע"ג): ובטובו חיינו ולא מטובו דזן בטוב ההוא עלמא תתאה דנפק ממדת הטוב עצמה דאתקריאת טובו כד"א ופחדו אל ה' ואל טובו אל ה' דא עלמא תתאה ואל טובו דא אילנא דחיי ונהרו אל טוב ה' דעל ידו איתזנו ואתנהירו כל עלמין

תרגום: ובטובו חיינו ולא מטובו שזן בטוב את אותו העולם התחתון שיצא ממדת הטוב עצמה שנקראת טובו כמו שנאמר (הושע ג) ופחדו אל ה' ואל טובו אל ה' זה העולם התחתון ואל טובו זהו עץ החיים (ירמיה לא) ונהרו אל טוב ה' שעל ידו נזונים ונאורים כל העולמות

פרשת וישלח

(לב ח) וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהָכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר

לְפָלִיטָה:

ע"י ר' בחיי: והיה המחנה הנשאר לפליטה הם לאה ורחל ומחנה שעמם ומקרא מלא פירש הכתוב ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות לפליטה מן החרב כענין שכתוב (ירמיה נא נ) פלטים מחרב ומכאן למד עובדיהו שעשה מן הנביאים ב' חלקים שלא החביא אותם במקום א' הוא שכתוב (מלכים א' יח יג) ואחביא מנביאי ה' וגו' חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים ואמרו רבותינו ז"ל (ב"מ מב ע"א) לעולם ישלש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא שליש תחת ידו שנאמר (דברים כח ל) יצו ה' אתך את הברכה באסמך וזו פרקמטיא ובכל משלח ידך זו תחת ידיך וברכך בארץ זו קרקע.

(לב ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֵל אֲשֶׁר יָצֵאתִי מֵאֶרֶץ אֲרָץ

וְלְמוֹלַדְתְּךָ וַאֲיִטִּיבָה עִמָּךְ:

ע"י ר' בחיי: היה ראוי שיוזכר תחלה השם המיוחד ושיאמר ה' אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק האומר אלי וע"ד הקבלה אם יאמר כן היה השם המיוחד רמז לתשובה: שהוא הדין, והנה יעקב היה מדבר בתפלה לא רצה להכנס לפניו מן החסד כי כל מה שהוא לפניו מן החסד הוא דין וקו היושר, והוא היה ירא שמא יגרום החטא ומפני זה התחיל אלהי אבי אברהם שהוא מדת החסד, וסיים בשם המיוחד שהוא מדת התפלה והוא מדת הרחמים, ועל כן סדר המדות בתפלתו על הסדר הזה אלהי אבי אברהם זו מדת החסד, ואלהי אבי יצחק זו מדת הגבורה, ה' מדת הרחמים, והוא בלשון שאנו אומרים בתפלה אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, וכן כתוב בסדר של מעלה ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך ומזה הזכיר כאן ואיטיבה עמך.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א זהר (ח"א דף קסח ע"ב): תא חזי מה כתיב (שם ז) ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות אמאי לשני מחנות בגין דאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה תא חזי שכינתא לא עדאת מאהל לאה ומאהל רחל אמר יעקב ידענא דהא נטירו לון לאלין מן קב"ה מה עבד (שם לג ב) וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה אמר אם יקטיל עשו לאלין יקטיל אבל אלין לא מסתפינא מנייהו בגין דשכינתא עמהון ועל דא והיה המחנה הנשאר לפליטה כיון דעביד האי אתקין צלותיה עלייהו מה כתיב (שם ט) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך.

תרגום: בא וראה מה כתוב "ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות". למה "לשני מחנות" משום שאמר "אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה". בא וראה שכינה לא זה מאהל לאה ומאהל רחל. אמר יעקב ידעתי שהרי שמירה לאלה מהקדוש ברוך הוא מה עשה "וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה". אמר אם יהרוג עשו יהרוג את אלה אבל אלה איני פוחד מהם משום ששכינה עמהם. ועל זה "והיה המחנה הנשאר לפליטה" כיון שעשה את זה תיקן תפילתו עליהם מה כתוב "ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך".

^ב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רב.

^ד ע"י זהר (ח"א רכ ע"ב): אף על גב דבהאי נחל דינא לא אשתכח ביה דינין מתערין מניה.

תרגום: ששנינו, אף על גב שבנחל הזה לא נמצא דין, מתעוררים ממנו דינים.

^ה ע"י תיקר"ז (כד ע"ב): אימא עלאה מקננא בכרסייא בתלת ספירן עלאין. ע"י ע"ח שער מול"מ ב דהג"ר הם כחד חשיבן וע"י דע"ה ח"ב קטו ע"ג שם מביא רבינו ראייה לזה מהתיק"ז הנ"ל.

^ו ע"י זהר חדש (לד ע"א): ודא איהו אדנ' שפתי תפתח פתח היכ"ל דאיהו אדנ' בחושבן וייעול צלותא וצלותא דישראל לעילא איהי מלכות ואיהו תפארת.

תרגום: וזהו אדנ"י שפתי תפתח פתח את היכ"ל שהוא כמספר אדנ"י, ותכנס התפלה, ותפלה של ישראל שלמעלה היא המלכות, והוא התפארת. היינו שתפילה היא חיבור של ת"ת ומלכות.

^ז ע"י זהר (ח"א דף קסט ע"א): קב"ה תאיב לצלותהון דצדיקייא בשעתא דאצטריך לון בגין דידיעי

רמב"ן ור' בחיי פרשת וישלח

וכבר ידעת מאמר חכמי האמת (ב"ר פמ"ז סי' י) האבות הן הן המרכבה ואין מרכבה פחותה מארבעה ואין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז ע"ב) שהרי הש"י קרא את עצמו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ולא מצינו כן בשאר נביאים שיאמר אלהי משה אלהי יונה אף על פי שמצינו (שמות לב יא) ויחל משה את פני ה' אלהיו וכן ביונה (יונה ב ב) ויתפלל יונה אל ה' אלהיו מכל מקום לא יחד הקדוש ברוך הוא שמו עליהם שיקרא אלהי פלוני כי אם על אברהם יצחק ויעקב אבל מצינו זה בדוד הוא שכתוב (מלכים ב' כ ה) אלהי דוד אביך.

ומזה היה הגיל הרב אבי הקבלה רבי יצחק בן הרב ז"ל לומר בתפלתו אלהי דוד ובונה ירושלים כדי שיזכיר בתפלתו המרכבה על שלמותה בארבעה אבות והכתוב שאמר (מלכים ב' ב יד) איה ה' אלהי אליהו אינו מן הענין הזה כי הוא תפלה ומה שלא הזכירו החכמים לדוד בכלל האבות כונתם היה כנגד ארבע חיות המרכבה שהשלשה בלבד פירש הכתוב את מקומם הוא שכתוב במרכבה של יחזקאל (יחזקאל א י) ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאל לארבעתן ופני נשר לארבעתן ומה שאמר ודמות פניהם פני אדם באורו באמצע ופירש הכתוב כי מן הימין פני אריה מן השמאל פני שור אבל פני נשר שהוא הרביעי לא הזכיר את מקומו כלל אם מן הימין אם מן השמאל או מלפניו או מלאחריו כי היא המדה שראוי להסתירה ועל כן הלכו חכמי האמת בדרך הזה שלא הזכירו האבות רק שלשה.

(לב ל): ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל

נפשי:

וע"ד הקבלה ויאבק איש עמו הוא כבוד נברא במלאכים, וכבר נתבאר זה בפרשת וירא אליו ה' (ית ח"ג) ואין בכאן צורך להאריך.

(לג כ) ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל:

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמדרש רבותינו שדרשו רבותינו במסכת מגילה (ית ע"א) מנין שקראו הקדוש ברוך הוא ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל"י. ויש

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לרצווי למריהון מה כתיב ביה ביעקב אלה"י אבי אברהם ואלה"י אבי יצחק יהו"ה האומר אלי שוב וגו' אעטר ואקשר קשורא בקשירו חד כדקא חזי אלה"י אבי אברהם לימינא ואלה"י אבי יצחק לשמאלא האומר אלי הכא תלי מלה לאתעטרא לאתריה בינייהו שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך.

תרגום: הקדוש ברוך הוא תאב לתפלות הצדיקים בשעה שצריך להם משום שיודעים לרצות את רבונם. מה כתוב ביעקב "אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי שוב" וגו'. התעטר ונקשר קשר בקשר אחד כראוי. "אלהי אבי אברהם" לימין "ואלהי אבי יצחק" לשמאל "האומר אלי" כאן תלה הדבר להתעטר למקומו ביניהם "שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך".

^ח עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה א.

^ט עי' הרקנאטי פרשת נשא: ר' יצחק בן הרב ז"ל שהיה נגלה לו אליהו ז"ל כי נגלה לרבי דוד אב ב"ד ולמד לו חכמת הקבלה ומסרה לבנו הראב"ד וגם לו נגלה והוא מסרה לבנו ר' יצחק סגי נהור שלא ראה מעולם וגם לו נגלה והוא מסרה לב' תלמידיו האחד ר' עזרא שפירש שיר השירים והאחד ר' עזריאל ואחריהן נמשכה להרמב"ן ז"ל.

^י עי' ירושלמי ברכות (דף לה ע"ב): בברכה בקרית שמע ובתפלה בברכה בונה ירושלים בתפילה אלהי דוד ובונה ירושלים בקרית שמע.

^י עי' ספר הקנה (עמוד קא): ובבונה ירושלים אומר בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים אל"ר א"כ מ"ש מתפלה שלא אומר בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים אל"ל בברכת המזון בונה ירושלים של מטה ע"כ אלהי דוד היא כנ"י שהיא אלהי דוד.

^{יא} ועיי"ש הערה כג.

^{יב} עי' לקמן פרשת בשלח הערה ו. ועי' זהר (ח"ב דף סו ע"ב): יעקב בנה מדבחה דכתיב (בראשית לג כ) ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלה"י ישראל למאן להווא אתר דאקרי מזבח ומאן שמיה אל אלה"י ישראל.

בענין הזה סוד גדול הזכירוהו עוד בבראשית רבה (פע"ט סי' ח) בלשון אחר, אמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים". ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונן של יעקב חקוקה בכסא הכבוד", והכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל, והמשכיל יבין^{טו}.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יפרש הכתוב כי אלהי ישראל קרא ליעקב אל"י וכן דרשו חכמי האמת (ב"ר פע"ט סי' י) אמר לו הקדוש ברוך הוא ליעקב אתה אלוה בעליונים ואני

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: יעקב בנה מזבח שכתוב ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל למי לאותו מקום שנקרא מזבח ומה שמו אל אלהי ישראל.

^{טז} ע"י זהר (ח"א דף קלח ע"א) ויקרא שמו יעקב קב"ה קרי ליה יעקב ודאי תא חזי כתיב הכי קרא שמו יעקב נקרא שמו לא כתיב אלא קרא שמו ויעקבני ודאי חמא ליה קב"ה דהא ההוא חויה קדמאה איהו חכים לאבאשא כיון דאתא יעקב אמר הא ודאי חכים לקבליה ובגין כך קרא ליה יעקב. והא אוקימנא בכל אתר ויקרא סתם האי הוא דרגא בתראה כמה דכתיב (ויקרא א א) ויקרא אל משה וגו' והכא ויקרא שמו יעקב בכל אתר שמיה לא אקרי על ידא דבר נש באתר אחרא מה כתיב (בראשית לג כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל קב"ה קרא ליה ליעקב אל א"ל אנא אלהא בעלאי ואנת אלהא בתתאי.

תרגום: "ויקרא שמו יעקב". הקדוש ברוך הוא קרא לו יעקב ודאי. בא וראה כתוב כאן "קרא שמו יעקב" לא כתוב נקרא שמו אלא קרא שמו. "ויעקבני" ודאי. הקדוש ברוך הוא ראה שאותו הנחש הקדמוני הוא חכם להרע. כיון שבא יעקב אמר הרי ודאי חכם כנגדו ולכן קרא לו יעקב. הרי בארנו בכל מקום ויקרא סתם זו היא הדרגה האחרונה ככתוב "ויקרא אל משה" וגו' וכאן "ויקרא שמו יעקב" בכל מקום שמו לא נקרא (אלא) על ידי בן אדם. במקום אחר מה כתוב ויקרא לו אל אלהי ישראל" הקדוש ברוך הוא קרא ליעקב אל. אמר לו אני אלוה בעליונים ואתה אלוה בתחתונים.

^{יז} ע"י תיק"ז (עג ע"א): שימני כחותם דא נשמתא דאיהו רשימו דילה גליפא לעילא כמה דאוקמיהו ביעקב דיוקנו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד דכל נשמתין דאינון גזירין מתמן גליפו דלהון איהו חקוק לעילא ורשימו דלהון לתתא וההוא גליפו דלעילא איהו חותם ורשימו דלתתא רשימו דחותם. תרגום: "שימני כחותם" זו הנשמה, שהוא, הרושם שלה חקוק למעלה, כמו שבארוהו ביעקב, דיוקנו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, שכל הנשמות שגזורות משם חקיקתם חקוקה למעלה, והרושם שלהם למטה. ואותה החקיקה שלמעלה, היא החותם, והרושם שלמטה הוא הרושם של החותם.

^{יח} ע"י כללים ח"א פו ע"ב בהגהה: וכל מה שהוא לעתיד הוא עתה לפרקים כמ"ש בתנא דביה אליהו רבה (פרק ג), וכן הוא ג"כ במדרש ויק"ר (פ' כז סי' ד) וע' ב"ר (פע"ז סי' א) על פסוק אין כאל ישירון, אמרו שם אין כאל ומי כאל ישירון כו' ע"ש [ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו (דברים לג) אין כאל ישירון רוכב שמים בעזרך ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר' סימון אמר אין כאל ומי כאל ישירון הנאים והמשובחין שבכם אתה מוצא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד לבא הקדים ועשה ע"י הצדיקים בעולם הזה הקב"ה מחיה המתים ואליהו מחיה את המתים הקדוש ב"ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים הקב"ה מברך את המועט ואליהו מברך את המועט הקב"ה מחיה את המתים ואלישע מברך את המתים הקדוש ב"ה פוקד עקריות ואלישע פוקד עקריות הקב"ה מברך את המועט ואלישע מברך את המתים הקב"ה ממתיק את המר ואלישע ממתיק את המר הקב"ה ממתיק את המר במר ואלישע המתיק את המר במר ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר אין כאל ומי כאל ישירון ישראל סבא מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב) ונשגב ה' לבדו אף יעקב ויותר יעקב לבדו]. והוא מה שאמרו (מגילה יח ע"א) שהקב"ה קרא ליעקב אל, וכן הוא בזוה"ק (ח"א קלח ע"א) ע"ש. [ובב"ר (ס"פ עט סי' ח) שיעקב קרא לעצמו אל ע"ש, וע' סוד הדברים בזה בזוה"ק (ח"א קלח ע"א) ע"ש. *] ובהגהות מהר"ח"ו שם, ועל זו מרמז הרמב"ן בפ' וישלח (לג כ) וכן הוא ברקאנטי פ' וישלח, ע' שם ושם ותבין. ועכ"פ הוא כי מה שקרא הקב"ה ליעקב אל הוא מעין תיקון העתיד, כי כל מה שהוא לעתיד הוא נמצא עתה ג"כ לפרקים, וזהו ג"כ מה שאמרו בזוה"ק (פ' בא לח ע"א) מאן פני האדון ה' דא רשב"י. כי הוא מעין העתיד שנקראו הצדיקים בשם ה' כמ"ש הרשב"ם וכנז', וע' בהגר"א בתיקונים (תיקון כא בתחילתו דף מב ע"ב סמוך לסופו).

ז"ל זההר: מאי כי אני הוא דאתרעיתי בההוא דוד ובההוא יעקב אנא הוא אינון ממש לפני לא נוצר אל דתנינן קרא קב"ה ליעקב אל דכתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל קב"ה קרא ליעקב אל הה"ד לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה ובגין כך אני הוא כלא כמה דאתמר ואחרי לא יהיה דהא דוד הכי אקרי ולא אית בתריה אחרא.

תרגום: מה זה "כי אני הוא" שהתרעיתי באותו דוד ובאותו יעקב, אני הוא, הם ממש. לפני לא נוצר אל, ששנינו קרא הקדוש ברוך הוא ליעקב אל, שכתוב ויקרא אל אלהי ישראל, הקדוש ברוך הוא קרא ליעקב אל, זהו שכתוב לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה, ולכן אני הוא, הכל כמו שנאמר. ואחרי לא יהיה, שהרי דוד נקרא כך, ואין אחריו אחר.

ז"ל מהר"ח"ו: ור"ל פרצוף יעקב אומר לפני לא יש פרצוף אחר שהוא אל ודוד שהוא פרצוף רחל אומר ואחרי לא יש עוד פרצוף אחר וזהו ואחרי לא יהיה.
^{יט} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה ה.

אלוה בתחתונים והוא מה שדרשו רז"ל (תנחומא במדבר יט) איקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד הכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל ומזה אמר בלעם (במדבר כג ח) מה אקוב לא קבה אל ואמר זה על יעקב שאפילו בשעת כעסו לא קלל אלא אפם".

(לה יב) וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלְיִצְחָק לְךָ אֶתְנַנָּה וְלְזַרְעֶךָ אֶתְרִיד אֶתְּן אֶת הָאָרֶץ:

עי' ר' בחיי: אתן את הארץ כפל הלשונות בתורה לא לחנם ויתכן על דרך הקבלה כי הארץ שהזכיר בראש הכתוב היא המדה אשר בה נתברכו שלשת האבות בכל מכל כלי" ויאמר נתתי לך אתננה כענין שכתוב (מלכים א' ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה"י, ועל כן חזר וכפל אתן את הארץ, כלומר ארץ ישראל שיתן לזרעו.

וכן עשה בכתוב השני, ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו, שהוא מדבר גם כן למעלה, כלומר במקום המדבר עמו. וכן כתב הרמב"ן ז"ל זה לשונו על דרך האמת עלה מעליו אלהים במקום המדבר עמו כענין שנאמר (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד ה' ממקומו ויאמר מה שהזכירו החכמים האבות הן הן המרכבה ע"כ על כן בא הכתוב שאחריו.

(לה יג) וַיַּעַל מֵעֲלֵיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֱתוֹ.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת – עלה מעליו אלהים במקום המדבר עמו, כענין שנאמר ברוך כבוד ה' ממקומו (שם ג יב) כ"א, ויאמר מה שהזכירו החכמים, האבות הן הן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

" עי' בראשית (מט ז): ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל. ועי' זהר (ח"א קפד ע"א): ותא חזי מה כתיב (שם לז יט) ויאמרו איש אל אחיו דא שמעון ולוי דאינון הוו אחין ודאי בכלא בגין דקא אתו מסטרא דדינא קשיא ובגין כך רוגזא דלהון איהו רוגזא דקטלא בעלמא כמה דאת אמר (שם מט ה) ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה תא חזי רזא דמלה אית רוגזא ואית רוגזא אית רוגזא דאיהו מברכא מעילא ומתתא ואקרי ברוך כמה דאתמר דכתיב (שם יד יט) ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ והא אוקמוה ואית רוגזא דאיהי אתלטיא לעילא ותתא כמה דאתמר דאקרי ארור דכתיב (שם ג יד) ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה ארור אפם כי עז (שם מט ז).

תרגום: ובא וראה מה כתוב "ויאמרו איש אל אחיו" זה שמעון ולוי שהם היו ודאי אחים בכל משום שבאו מצד הדין הקשה ולכן רגזם הוא רוגז של הרג בעולם כמו שנאמר "ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה". בא וראה את סוד הדבר יש רוגז ויש רוגז. יש רוגז שהוא מבורך ממעלה וממטה ונקרא ברוך כמו שנתבאר שכתוב "ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ" והרי פרשוה. ויש רוגז מקולל למעלה ומטה כמו שנתבאר שנקרא ארור שכתוב "ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה". "ארור אפם כי עז".

י" עי' לעיל הערות טו ויב.

י" עי' זהר (ח"ב דף קמט ע"א): פתח ואמר (שם א ה יב) ויהו"ה נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלום בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם האי קרא הא אתמר בכמה דוכתי אבל ויהו"ה אסתכמותא דלעילא ותתא כחדא ויהו"ה איהו ובי דיניה נתן חכמה נתן כמאן דיהיב נבזבזא ומתנה לרחימיה כאשר דבר לו שלימו דחכמתא בעותרא ובשלם ובשלטנו הדא הוא דכתיב כאשר דבר לו. תרגום: פתח ואמר וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלם בין חירם ובין שלימה ויכרתו ברית שניהם פסוק זה הרי נאמר בכמה מקומות אבל וה' הסכמה שלמעלה ומטה כאחד וה' הוא ובית דינו נתן חכמה נתן כמו שנותן דורון ומתנות לאהובו כאשר דבר לו שלמות החכמה בעשר ובשלום ובשלטון זהו שכתוב כאשר דבר לו.

ועי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.

כ עי' זהר (ח"א קעג ע"ב): תא חזי יעקב קרי ליה קב"ה ישראל דכתיב (בראשית לה ז) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו מאן ויקרא דא שכינתא כמה דאת אמר ויקרא אל משה.

תרגום: בא וראה הקדוש ברוך הוא קרא ליעקב ישראל שכתוב "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך". "ויקרא את שמו" מי ויקרא זו שכינה כמו שנאמר "ויקרא אל משה".

כ" עי' זהר (ח"ב סד ע"א): ברוך כבוד יהו"ה דא כבוד דלעילא ממקומו דא כבוד דלתתא דא איהו רזא דעטרא דשבת.

תרגום: ברוך כבוד יהו"ה זה כבוד שלמעלה ממקומו זה כבוד שלמטה וזהו סוד עטרת שבת.

המרכבה (ב"ר פפ"ב סי' ו)כ"ב.

לו לט) וַיָּמַת בַּעַל הַנָּחַן בֶּן עֶכְבָּר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אֶשְׁתּוֹ
מְהֵיטְבָאֵל בֵּית מִטְרָד בֵּית מִי זָהָב:

ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום ירמוז על העולמות שברא הקדוש ברוך הוא במדת הדין קודם שברא העולם הזה: וקודם שיתגלה מלכותו בעולם הזה זהו לפני מלך מלך לבני ישראל ומכאן שהיה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ושתף בהם מדת הרחמים^{כ"ב} ולא אוכל לפרש כי הדברים עמוקים נשגבים ונעלמים עומדים ברומו של עולם ומדרך הקבלה הנאמנה אתה צריך לדעת כי אין הפרש בין פסוק היחוד והוא פסוק שמע לפסוק ותמנע^{כ"ג} ואין הפרש בין פרשת ואלה המלכים ופסוק ושם אשתו מהיטבאל לפסוק (שמות יד יט) ויסע מלאך האלהים ועשרת הדברות כי הכל ענין אחד וקשור אחדיו ויש לך להסתכל כי המלכים האלה הם ח' ועם האשה מהיטבאל הם ט' ויש לתמוה מה טעם להזכיר שם האשה במלך הזה יותר מבשאר המלכים הנזכרים בפרשה ומי יתן וידענו האשה הזאת מי היתה שלא מצאנוה בכל התורה זולתי במקום הזה ומה התועלת המגעת אלינו כשהזכיר הכתוב את שמה.

ועתה אשכילך ואורך הענין ואומר תחלה כי קרא שם המלך האחד הדרד ושם השני

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וע"י ח"א (דף כה ע"א): ברוך כבוד יהו"ה ממקומו כבוד יהו"ה שכינתא תתאה ממקומו שכינתא עלאה.

תרגום: "ברוך כבוד ה' ממקומו". "כבוד ה'" שכינה תחתונה. "ממקומו" שכינה עליונה.
^{כ"ב} ע"י זהר (ח"א קעג ע"ב): ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו (בראשית לה יג) רבי שמעון אמר מכאן דאתעביד רתיכא קדישא בהדי אבהן ותא חזי יעקב איהו רתיכא קדישא עלאה דקיימא לאנהרא לסיהרא ואיהו רתיכא בלחודוי הדא הוא דכתיב ויעל מעליו אלהים.
תרגום: "ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו". רבי שמעון אמר מכאן שנעשה מרכבה קדושה עם האבות. ובא וראה יעקב הוא מרכבה קדושה עליונה שעומדת להאיר ללבנה והוא מרכבה לבדו. זהו שכתוב "ויעל מעליו אלהים".

^{כ"ג} ע"י אד"ר קכח ע"א): תאנא עתיקא דעתיקין טמירא דטמירין עד דלא זמין תקונוי דמלכא ועטורי עטורין שירותא וסיומא לא הוה והוה מגליף ומשער ביה ופריס קמיה חד פרסא ובה גליף ושיער מלכין ותקונוי לא אתקיימו הה"ד (בראשית לו לא) "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל מלכא קדמאה לבני ישראל קדמאה וכלהו דגליפו (ולא אתקיימו) בשמהן אתקרון ולא אתקיימו עד דאנח להו ואצנע להו.

תרגום: למדנו: העתיק של העתיקין טמון שבטמונים עד שלא סידר את תיקוני המלך ואת עטרי העטרות לא היה עדיין הראשית והסיום והיה מחוקק ומשער בו ופרס לפניו פרוכת אחת ובה חקק ושיער המלכים ותיקוניהם לא התקיימו. וזהו שנאמר "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" מלך הראשון לבני ישראל הראשון. וכל הנחקקים (ולא נתקיימו) נקראים בשמותם ולא נתקיימו עד שהניח אותם והצניע אותם..

^{כ"ד} ע"י מדרש ילמדנו [נמצא בחלק א מבתי מדרשות] (פרשת בראשית אות א): בראשית ברא אלהים. למשפטין עמדו היום וגו' (תהלים קיט צא). במשפט בראת הכל שנאמר בראשית ברא אלהים. כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו בראו במדת הדין. שנאמר בראשית ברא אלהים ולא עמד עד ששתף עמו מדת רחמים שנאמר ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים (בראשית ב ד).

^{כ"ה} בהקדמת הרמב"ם לפרק חלק ב"ג העיקרים ז"ל והיסוד השמיני תורה מן השמים והוא שצריך להאמין כי כל התורה הזאת המצויה בידינו היום הזה היא התורה שנתנה למשה והיא כולה מפי הגבורה ר"ל שהשיגה כולה מפי הקדוש ברוך הוא בהשגה שנקראות אמירה ע"ד העברת הדבור ואין מי שידיע ההשגה היא [אלא הוא ע"ה אשר השיג אותו ושהוא במעלת לבלר] ויכתוב מה שנאמר מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה ולכן נקרא ע"ה מחוקק ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ובין אנכי יי' אלוהיך ושמע ישראל יי' א-להינו הכל מפי הגבורה והכל תורת יי' תמימה טהורה קדושה ואמת. וע"י תדב"א זוטא פרק ב: מכאן אמרו אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק (שם לו) ואחות לוטן תמנע אפי' הכי שכר תורה בידו.

^{כ"ו} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ה. וע"י ז"ח (נו ע"ד): א"ר אלעזר כל קראין דאורייתא רזין סתימין עילאין אינון.

תרגום: אמר רבי אלעזר, כל פסוקי תורה הם סודות סתומים ועליונים.

הדר ושניהם מלשון הוד והדר שהם מדות^י ופירושו הדר בן בדר י"ג מדות הנכונות והנמשכות מ' ספירות והמשכיל ימצא.

ודבר ידוע כי י"ג מדות הן מנהיגות העולם השפל הזה שהוא עולם הבחינה^{יב} ועל כן קראו עוית לפי שבו יצר הרע המעוות דרכו של אדם ושם יצא משפט מעוקל לפי מחשבת הרואים ואמר וימלוך תחתיו הדר ושם עירו פעו כי משם פורחות הנשמות^{יג} ועירו מלשון (דניאל ד י) עיר וקדיש. ושם אשתו מהיטבאל המקבלת ממנו נקראת מהיטבאל לפי שהיא מדת טובו של אלילא שעליה נאמר למשה (שמות לג יט) אני אעביר כל טובי על פניך^{יד} ונקראת גם כן אל ונאמר למשה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, כי טוב האדם ביתו^{טו} וכשאמר בת מטרד הוסיף לפרש כי אשתו שהזכיר לא תבין בה אישה ממש כי אם מלשון מדה (מלכים א' ז כו) אלפים בת יכיל ופירש עוד ואמר כי היא מטרדת המחשבה כי ממנה היה מעותו של אחר שאמרו עליו חכמי האמת (חגיגה יד ע"ב) קצין בנטיעות^{טז} וחזר ופירש עוד כי היא מדה כלולה מרחמים ודין וזהו שאמר בת מי זה בליה כלומר מדה של רחמים ודין כי השכינה הנקראת בת^{יז} כלולה ממש קצוות שבהם רחמים ודין עוד ידוע מחכמת לשוננו הקדושה כי אות דל"ת מתחלפת באות תי"ו באותיות דטלנ"ת^{יח} ואם כן מלת מטרד כמו מטרת והוא תרגום של משמרת ובמזמור (תהלים קכא א) אשא עיני ששה פעמים שמירה כנגד ששה קצוות ועד כאן דבר בעליונים מכאן ואילך מדבר בתחתונים שהם אלופי עשו הוא שכתוב אחריו ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם והמקום יראנו נפלאות מתורתו ויאיר עיני שכלנו באור השגתו ויזכה אותנו לנבואת הושע להיות הלב בידעתו כשחר נכון מוצאו וכמעין נובע שכן נמשלה התורה למעין הוא שאמר שלמה ע"ה (שיר השירים ד טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון וכן כתוב לעתיד (ישעיה יב ג) ושאתם מים בששון ממעיני הישועה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' זהר (ח"ב סא ע"א): מאן לבושו דקודשא בריך הוא הוד ונצח דכתיב (תהלים קד א) הוד והדר לבשת.

תרגום: מהו לבושו של הקדוש ברוך הוא הוד ונצח שכתוב הוד והדר לבשת.

^{יב} עי' כד הקמח (ערך אבל): דבר ידוע כי העולם הוא עולם הבחינה והנסיון שבו יבחן האדם אם לך בדרך הש"י או אם תטה אשורו מני הדרך.

^{יג} עי' אד"ר קמב ע"א): ושם עירו פעו מאי פעו בהאי פעי בר נש דזכי לרוחא דקודשא.

תרגום: "ושם עירו פעו", בהאי "פעו"? אדם הזוכה לרוח הקודש.

עי' לעיל פרשת נח הערה כ.

עי' זהר חדש (דף נב ע"א): וכד אתקריבת ביה אתלבש בהוד והדר. ה"ד הוד והדר לבשת. ומ"ט.

בגין דההיא דשעתא אתגדל בגין דאתחבר בעיר אלקינו. ועל דא כתיב גדלת מאד הוד והדר לבשת. באינון לבושין דיקר דפרשת עליה אימא עילאה. בג"כ הדר ושם עירו פעו. אימתי. כד אתחברת ביה מהיטבאל בת מטרד. וע"ד הודך והדרך ודאי. כגוונא דא נגילה ונשמחה בך נזכירה דודיק מיינ נגידו דאימא דאשקי לך ולכלא. ודא הוי הודך והדרך ודאי:

תרגום: וכשמתקרבת עמו מתלבש בהוד והדר זהו נאמר (תהלים קד) הוד והדר לבשת ומה הטעם משום שאותה שעה התגדל משום שהתחבר בעיר אלהינו ועל זה כתוב (שם) גדלת מאד הוד והדר לבשת באותם לבושים של כבוד שפרשה עליו האם העליונה משום כך (בראשית לו) הדר ושם עירו פעו מתי כשמתחברת עמו מהיטבאל בת מטרד ועל זה הודך והדרך ודאי כמו כן (שיר א) נגילה ונשמחה בך נזכירה דידך מיינ השפע של האם שמשקה אותך ואת הכל זהו הודך והדרך ודאי

^ל רש"י: ואלו עיר וקדיש - והוא מלאך שהוא ער לעולם וקדוש:

^{לא} עי' לעיל לא יג.

^{לב} עי' לעיל פרשת לך לך הערה ז. עי' שעה"כ מג ע"ב.

^{לג} עי' לעיל פרשת ויצא הערה סו.

^{לד} עי' פרשת נח הערה מד.

^{לה} עי' אד"ר קמב ע"א וז"ל: מי זהב רחמי ודינא.

^{לו} עי' לקמן פרשת בחקתי הערה יד.

^{לז} עי' ס"י פ"ב מ"ג: דטלנ"ת בלשון.

פרשת וישב

וְעַיִן אֶת בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבִיו וַיְבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעֵה אֶל אֲבִיהֶם:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יעקב יוסף יעקב הוא הכרוב וכן יוסף, וזהו שאמר (סוכה
 ה ע"ב) אפי רברבי ואפי זוטריי, וכל אחד מהם נקרא נער, הוא שכתוב (הושע יא א) כי נער
 ישראל ואהבהו, וכתוב ביוסף והוא נערי.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ז"ל: כתיב פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם היינו כרוב היינו אדם אפי רברבי ואפי זוטרא.
 ועי' לעיל פרשת ויצא הערה י.
 ב עי' זהר (ח"ב מג ע"א): וכתוב (הושע יא א) כי נער ישראל ואהבהו ישראל זוטא שמע ישראל
 ישראל סבא שפירו דגוונין עילא ותתא יוסף סליק ואתעטר בתרין גוונין (נ"א דרגין) בקדמיתא נע"ר
 ובסופא צד"ק כמה יאן ביה גוונין למחזי ורזא דא (בראשית לט ו) ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה
 שפירא בתרין סטרין בתרין דרגין בתרין גוונין עילא ותתא.
 תרגום: וכתוב כי נער ישראל ואהבהו ישראל הקטן שמע ישראל סבא היופי של הצבעים
 למעלה ולמטה יוסף עלה והתעטר בשני צבעים (דרגות) בתחלה נע"ר ובסוף צד"ק כמה נאים בו
 הצבעים למראה וסוד זה ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה יפה בשני צדדים בשתי דרגות ובשני
 צבעים עליון ותחתון.
 ועי' גר"א תיקו"ז קלט ע"א ד"ה דמיניה יומין ארוכין - דת"ת נק' אריך אנפין ישראל סבא ויסוד זעיר
 אנפין נער ישראל ואהבהו דסבין הן בחג"ת אברהם זקן כי זקן יצחק אב זקן כי כבדו כו' ונה"י נערים
 כידוע כמ"ש והנער שמואל ויהושע בן נון נער והוא נער את בני בלהה.
 ג עי' זו"ח מג ע"ב (והוא השמטות שמות רעה ע"א): וע"ד כרובים בההוא זמנא דהוה ישראל זכאין
 הוה אנפין באנפין מתדבקין דא בדא וכד לא הוה זכאין הוה מהדרין אנפיהו דא מן דא ועל רזין אלין
 הוה ידעי אי ישראל זכאין אי לא.
 כרובים רביין וכלא ברזא חד קיימי דכתיב כי נער ישראל ואהבהו ובג"כ כלא בחדותא דסיהרא
 קיימא כמה דאתחדי דא בחדותא הכי איהו כלא ובגין נער אינון נערים ורזא דא אשת נעורים
 דקיימא על תרין נערים בחדותא עילאה.
 כרובים אנפי רברבי ואנפי זוטרי ודאי הכי אינון אנפין טמירין לעילא דלא אתגליין ובגיניהו הוי
 חדותא דסיהרא ומילוי דילה.
 אנפי זוטרי לתתא כמה דאוקימנא בכפרת לעילא ותתא ברזא חדא קיימא את השמים ואת הארץ
 אינון רזא דתרין כרובין חד דכר וחד נוקבא למהוי דביקין אלין באלין בחביבותא כמא דאיתמר את
 לאסגאה עילא ותתא כחדא למהוי רזא דכרובין כלא בכללא חדא.
 תרגום: ועל כן כשישראל היו צדיקים באותו זמן הכרובים היו פנים בפנים מדבקים זה עם זה
 וכשלא היו צדיקים היו מחזירים פניהם זה מזה ועל הסודות הללו היו יודעים אם ישראל צדיקים
 או לא
 כרובים תינוקות והכל בסוד אחד עומדים נאמר (הושע יא) כי נער ישראל ואהבהו ומשום כך הכל
 עומד בהתחדשות הלבנה כמו זה מתחדשת בהתחדשות כך הוא הכל ומשום הנער הם נערים וזה
 סוד (ישעיה נז) אשת נעורים שעומדת על שני נערים בהתחדשות עליונה
 כרובים פנים גדולות ופנים קטנות ודאי כך הם הפנים הנסותרות למעלה שלא מתגלות ובשבילן
 היה התחדשות הלבנה ומלויה
 פנים קטנות למטה כמו שבארנו בכפרת למעלה ולמטה עומדים בסוד אחד (בראשית א) את השמים
 ואת הארץ הם סוד שני הכרובים אחד זכר ואחד נקבה שיהיו דבקים אלו באלו בחביבות כמו שנאמר
 את רבות מעלה ומטה כאחד שיהיה סוד הכרובים הכל בכלל אחד
 עי' בהגר"א על תז"ח לד ע"ב ד"ה נערים אית לעילא כו' - ר"ל הנערים דלעיל קאי על חו"ג וכאן
 נו"ה שכולם אקריאו נערים כמ"ש (סוכה ה ע"ב) אנפי רברבי ואנפי זוטרי ור"ל שחג"ת נקראו אבהן
 אנפי רברבי ונה"י נקראו בנין וכל בנין למודי ה' כידוע והן אנפי זוטרי כמ"ש היינו כרוב היינו אדם
 ואמרו אנפי רברבי כו' כי ת"ת נקרא זקן ישראל סבא וכן ח"ג כמ"ש ל' בשית פרקין דדרועין כו' ולכן
 נאמר בכולם זקן וכמ"ש אברהם זקן כו' יצחק זקן כו' יעקב זקן כו' ויסוד אנפי זוטרי כרוב רביא
 כמ"ש והוא נער וכן נו"ה נערים כמ"ש חכמות בנתה ביתה כו' שלחה כו' על חו"ג נערים שהן נעריה
 לסבא דסבין שהן כח"ב ולפי שכולם כאן שואבין מאלף בינה כמ"ש ל' לך כולם נקראו נערים.
 עי' זהר (ח"א דף קפב ע"ב): והוא נער (שם) בגין דלא מתפרשין לעלמין צד"ק וצד"ק כחדא אינון
 כמה דאיהי אתקריאת בשמא דדכורא הכי נמי אתקרי איהו בשמא דילה דכתיב והוא נער את בני
 בלהה ואת בני זלפה בכלהו קיימא לחדתא לון כדקא יאות ולאשתעשעא לון בחדוה דיליה דכלהו
 ענפין וכלהו עלין כלהו אתברכין בחדוה דיליה אלה תולדות יעקב יוסף כמה דאתמר דכל דיוקנא
 דיעקב הוה ביה ביוסף וכל מה דאירע להאי אירע להאי ותרווייהו כחדא אזלי ודא הוה רזא דאת ו'ו

(לז ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לֹו וַעֲשֵׂה לֹו כְּתַנְתָּ פְּסִים:
 עי' ר' בחיי: ד"א פסים כנגד ד' צרות שאירעו לו פומיפר סוחרים ישמעאלים מדינים
 דבר אחר כתונת פסים שמסר לו סוד כ"ב אותיות ע"כ והכוונה בזה שהלבישו ידיעת
 החכמה בשם כ"ב אותיות כמו שלמד מפי שם ועבר והבן זה.

(לז לג) וַיִּבְרָה וַיֹּאמֶר כְּתַנְתָּ בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתֶּהוּ מִרְפָּה מִרְפָּה יוֹסֵף:
 עי' ר' בחיי: וע"ד המדרש (ב"ר פפ"ד סי' יט) היה רעה אכלתהו נצנצה בו רוח הקדש
 סופו שתתגרה בו אשת פומיפר ולמה לא גלה לו הקדוש ברוך הוא לפי שהחרימו וקללו כל
 מי שיגלה ליעקב ושתפו הקדוש ברוך הוא עמהם כן כתוב בפרקי דר' אליעזר (פרק לח)
 ובאור הדבר כי הם היו תשעה ולכך שתפו להקב"ה להשלים לעשרה והחרימו הדבר ואל
 יהי דבר קשה בעיניך שכן עשה אברהם בענין סדום בקש צרופו של הקדוש ברוך הוא עם
 תשעה לכל כרך וכרך אמר לו אתה צדיקו של עולם הצטרף עמהם וינצלו ואם תאמר אינו
 דומה כי זה להצלה וזה לפורענות אין זה פורענות כי אם הצלת כל ישראל וכבוד להקב"ה
 כי פחדו לנפשם שאם ח"ו יתגלה הדבר ליעקב יקללם קללה עולמית ונמצאו ישראל התלויים
 בזרעו של יעקב בטלים מן העולם ואין מי יפרסם האלהות וכענין שכתוב (יהושע ז ט)
 והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדולה ועל כן נראה להם כי הצרוף והשתוף
 ענין מוכרח היה צורך גבוה והצלת כל ישראל וכן מצינו במשה שבקש צרופו של הקדוש
 ברוך הוא ובית דינו עמו בקבלת התורה ואם אולי תשאל מנין ידע יצחק שדרשו רז"ל (ב"ר
 פפ"ד סי' כא) ויבך אותו אביו ולא אבי אביו יש לומר שהקב"ה הגיד לו וכן הגיד לבנימין
 שידע ברוח הקודש שהרי אבנו של בנימין ישפה ודרשו רז"ל (ב"ר פע"א סי' ח) יש פה ואעפ"כ
 שתק ולא גלה מפני החרם שכן הסכימו כל התשעה והקב"ה בצרוף עמהם שלא יתגלה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דאזלי תרווייהו כחדא בגין דאינון רזא חדא ודיקונא חדא.
 תרגום: "והוא נער" משום שאין נפרדים לעולמים צדיק וצדק הם יחד. כמו שהיא נקראת בשם של
 הזכר גם כן הוא נקרא בשם שלה שכתוב "והוא נער את בני בלה ואת בני זלפה" בכולם עומדת
 לחדש אותם כראוי ולהשתעשע להם בשמחה שלו שכל הענפים וכל העלים כולם מתברכים
 בשמחתו. "אלה תולדות יעקב יוסף" כמו שנתבאר שכל דמותו של יעקב היתה ביוסף וכל מה שארע
 לזה ארע לזה ושניהם הולכים יחד. וזהו הסוד של האות ו'ו' ששניהם הולכים יחד משום שהם סוד
 אחד ודמות אחת.

^ד עי' תפילת ר' נחוניא בן הקנה: אקלסך בספירה הששית שהיא תפארת בתוקף שם בן עשרים
 ושתיים [נ"א ושמותיה] אנקת"ם פסת"ם פספס"ם דיונס"ם. ועי' ספר הליקוטים - פרשת בשלח -
 פרק יד: בכבדת חסר ו' כתיב קרי ביה שני מלות בכ"ב אותיות התורה היו משקיעים את מצרים
 להציל את ישראל שכנגדם שם של כ"ב אותיות אנקת"ם של מצרים לא תשמע. פסת"ם פיוסו של
 איש תם תקבל דהיינו זכותו. וכן פספס"ם זכות יוסף שהיה לו כתונת פסים והוא משלים במקום
 יצחק כנודע. דיונס"ם הפוך ד"ו יו"ד הרי עשרה נסים שנתנסה אברהם וכולם עמדו לנו על הים.
 ועי' ב"ר פפ"ד סי' ח: ד"א פסים רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה (תהלים סו) לכו וראו
 מפעלות אלהים וכתוב בתריה (שם) הפך ים ליבשה למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניו
 פסים פס ים.

^ה עי' לעיל פרשת נח הערה מז. ועי' זהר (ח"ג קצט ע"א): משה בשעתא דבעא רחמין עלייהו
 דישראל מה כתיב ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג ואוקמוה אבל הכי אמר משה דרגא חד
 דיהבית לי אקרי אתה בגין דלית ליה פרישו ממך ה' דילה אתאחד בהו בישראל אי את (ס"א תשיצי
 לון מעלמא) ישתצי לון בעלמא הא ה' דשמא דא דאתאחד בהו אתעבר מניה אי הכי את עושה לי
 דה' עקרא דשמא דא אתעקר וע"ד אמר יהושע לבתרו ומה תעשה לשמך הגדול.

תרגום: בשעה שבקש משה רחמים על ישראל מה כתוב "ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג"
 ופרשוה. אבל כך אמר משה דרגה אחת שנתת לי נקראת "אתה" משום שאין לה פרידה ממך ה' שלה
 נאחזה בישראל אם אתה (תשמידם מהעולם) ישמידו בעולם הרי ה' של השם הזה שאחוזת בהם
 מעברת ממנו. "אם כך את עושה לי" שה' עיקר השם הזה תעקר. ועל זה אמר יהושע אחר כך "ומה
 תעשה לשמך הגדול".

^י עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.

הדבר ליעקב שאין הקפידה אלא על יעקב פן יקללם וכמו שהזכרתי.

(לח א) וַיְהִי בַעֲתָהּ הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ הִירָה:
 עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה סמך פרשת היבום לפרשת המכירה כדי לסמוך גלגול
 לגלגול כי סוד היבום הוא סוד הגלגול ומן הידוע שהחטא ההוא לא היה אפשר להתברר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ז עי' זהר (ח"א קפו ע"ב וז"ל: ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך וגו' (שם) רבי שמעון פתח
 ואמר וכו' תא חזי קב"ה עבד ליה לבר נש כגוונא דלעילא כלא איהו בחכמתא דלית לך שייפא ושייפא
 בבר נש דלא קיימא בחכמתא עלאה דהא כיון דאתתקן כל גופא בשייפוי כדקא יאות קב"ה אשתתף
 (נ"א אתתקף) בהדיה ואעיל ביה נשמתא קדישא בגין לאולפא ליה לבר נש למהך בארחוי דאורייתא
 ולמיטר פקודוי בגין דיתתקן בר נש כדקא יאות דאית ביה נשמתא קדישא מבעי ליה לבר נש לאסגאה
 דיוקנא דמלכא עלאה בעלמא ורזא דא דהא ההוא נהר דנגיד ונפיק לא פסקן מימיו לעלמין ועל דא
 מבעי ליה לבר נש דלא יפסיק נהרא ומקורא דיליה בהאי עלמא וכל זמנא דבר נש לא יצלח בהאי
 עלמא קב"ה עקר ליה ונטע ליה בכמה זמנין כמלקדמין.

תא חזי מה כתיב (ישעיה מא כה) העירותי מצפון ויאת העירותי דא אתערותא דזווגא דבר נש
 בהאי עלמא דאיהו אתערותא מסטרא דצפון ויאת דא היא נשמתא קדישא דאיתא מלעילא וקב"ה
 משדר לה מלעילא איתא בהאי עלמא ועאלת בגו בני נשא כדקאמרן ממזרח שמש דא אתר דההוא
 נהר דנגיד ונפיק דמתמן נפקת נשמתא ואתנהירת ויבא סגנים (כמו חמר) אלין אינון חילין דעלמא
 דאתין בגין (ס"א בגו) ההוא אתערותא דנשמתין כמו חומר כגוונא דאתער בר נש בגופא דהא בגין
 דא קב"ה עביד זווגין ואטיל נשמתין בעלמא וחברותא אשתכח לעילא ותתא ומקורא דכלא הוא
 (ס"א יהא) ברוך ובגין כך קב"ה עבד ליה לבר נש בגין לאשתדלא בארחוי ולא יפסיק מקוריה ומבועא
 דיליה לעלמין וכל מאן דפסיק מקוריה (מתתא ומיבש ליה כביכול כאלו גרים ליה לאתפסקא לעילא
 כדין (איוב יד יא) אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש והואיל ובר נש אתקם לתתא כדוגמא דלעילא
 מאן דמקוריה ימיש מלעבד פירין כגון דין דלא בעא למיתב איתתא או נסיב לה דאשתדל ולא יכיל
 אלו דתרין הפכין אינון דא מדא (או ס"א ההוא) דימיש מלמעבד פירין לית ליה תקנה לעולם (קהלת
 א טו) מעוות לא יוכל לתקון בגין דלא בעא למיסב איתתא ולאשתדלא בפריה ורביה וההוא דאשתדל
 ונסב איתתא ולא יכיל דא מתתקן בפריקה דקריב ליה דהוא אחוי.

תרגום: "ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך" וגו'. רבי שמעון פתח ואמר "העירותי מצפון ויאת
 ממזרח שמש יקרא בשמי ויבא סגנים כמו חמר וכמו יוצר ירמס טיט". בא וראה כמה בני אדם הם
 טפשים שאין יודעים ואין מסתכלים לדעת דברי הקדוש ברוך הוא שהנה כולם ישנים ואין מתעוררים
 ושינה בנקבי עיניהם. בא וראה הקדוש ברוך הוא עשה את האדם כדוגמא שלמעלה הכל הוא בחכמה
 ואין לך אבר ואבר באדם שאינו עומד בחכמה עליונה שהרי כיון שנתקן כל הגוף באיבריו כראוי
 הקדוש ברוך הוא השתתף (התחזק) עמו והכניס בו נשמה קדושה כדי ללמד את האדם ללכת בדרכי
 התורה ולשמור מצוותיו כדי שאדם יתקן כראוי. (ומשום זה נ"א ובעוד) שיש בו נשמה קדושה צריך
 לאדם להגדיל את דמות המלך העליון בעולם. וסוד זה שהרי אותו הנהר ששופע ויוצא לא פוסקים
 מימיו לעולמים ועל זה צריך לאדם שלא יפסיק את הנהר והמקור שלו בעולם הזה. (נה"ר רמז לברית
 קודש שחתום בבשרו שהוא דוגמא של אותו הנה"ר הסוד של צדיק שמתחבר עם צד"ק יחד למעלה.
 לכן צריך אדם למטה להתחבר עם אשתו בקדושה כדי שיתחזק באותו העולם). וכל זמן שאדם לא
 יצליח בעולם הזה (ס"א ועל כן צריך לאדם שלא יפסיק את הנהר והמקור שלו בעולם הזה ואם לא)
 הקדוש ברוך הוא עוקר אותו ונטע אותו בכמה פעמים כמו מקודם.

בא וראה מה כתוב "העירותי מצפון ויאת". "העירותי" זו ההתעוררות של הזווג של האדם בעולם
 הזה שהיא התעוררות מצד הצפון. "ויאת" זו היא הנשמה הקדושה שבאה מלמעלה והקדוש ברוך
 הוא שולח אותה מלמעלה באה לעולם הזה ונכנסת לתוך בני אדם כמו שאמרנו. "ממזרח שמש" זה
 המקום של אותו הנהר ששופע ויוצא שמשם יוצאת הנשמה ומאירה. "ויבא סגנים" (כמו חמר) אלו
 הם חיילות העולם שבאים משום (בתוך) אותה התעוררות של הנשמות. "כמו חומר" כמו שמתעורר
 אדם בגוף. שהרי משום זה הקדוש ברוך הוא עושה זווגים ומטיל נשמות בעולם ונמצאת חברות
 למעלה ולמטה והמקור של הכל הוא (ס"א יהיה) ברוך. ולכן הקדוש ברוך הוא עשה את האדם כדי
 שיעסוק בדרכיו ולא יפסיק את מקורו ומעיינו לעולמים. וכל מי שמפסיק מקורו (מלמטה ומיבש
 אותו כביכול כאילו גורם להפסק למעלה אז "אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש". והואיל ובן אדם
 הוקם למטה כדוגמא שלמעלה מי שמקורו ימיש מלעשות פירות כמו זה שלא רצה לישא אשה או
 שנשא אותה ועסק ולא יכל אלו ששני הפכים הם זה מזה (או אותו) שימיש מעשות פירות אין לו
 תקנה לעולם. "מעוות לא יוכל לתקון" משום שלא רצה לישא אשה ולעסוק בפריה ורביה. ואותו
 שעסק ונשא אשה ולא יכל זה מתקן בגואלו שקרוב לו שהוא אחיו.
 עי' דבריו לקמן דברים כה ט.

ולהתלבן רק בסוד הגלגול בעשרה הרוגי מלכות^ח כי אז הפח נשבר והנפשות נמלטו ועלו לשלום אל אביהם שבשמים^ט. וכלל הדברים עשרה אחי יוסף אלו עשרה הרוגי מלכות, וער ואונן הם פרץ וזרח, הוא מה שכתוב (במדבר כו יט-כ) וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני יהודה והנה זה מרמזי התורה והמשכיל יבין. ומה שהיו עשרה הרוגי מלכות והאחים בעלי המעשה לא היו אלא מ' שהרי ראובן לא הסכים עמהם יש לומר לפי שגם יוסף חטא כי חטא האחים בו הלא הוא היה הסבה כשהיה משתרר על אחיו הנכבדים הגדולים ממנו והיה מכעים אותם ומתפאר כנגדם בחלומותיו וכיון שהיה בכלל החטא היה בכלל העונש ולכך נפקד עליו גם כן או יש לומר שלא נפקד על יוסף כלל אבל נפקד על ראובן ולא בשביל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ח עי' ז"ח (פט ע"ב): עשרה סבי קטולי מלכות אתענשו על מכירת יוסף.

תרגום: עשרה סבי הרוגי מלכות שנענשו על מכירת יוסף.

אמנם עי' תיקו"ז (קכח ע"א): ובהאי י' חב יוסף הה"ד (בראשית מ"ט) ותשב באיתן קשתו ויפוזו זרועי ידיו מאי ויפוזו דאזרריקת טפה דאיהי י' בין עשר אצבעאן ואתפליגת לעשר ניצוצין דאזרריקו מקשת דאיהו ברית ובאן אתר אזרריקו בעשרה הרוגי מלכות אמר ליה והא שמענא דעשרה הרוגי מלכות בני יעקב הוו אמר ליה חס ושלום אלא בדיוקנייהו הוו.

תרגום: ובי"ד זה חטא יוסף זהו שכתוב ותשב באיתן קשור ויפוזו זרועי ידיו מהו ויפוזו שנזרקת טיפה שהיא י' בין עשר אצבעותיו ונחלקת לי' ניצוצות שנזרקו מקשת שהיא ברית ובאיזה מקום נזרקו בעשרה הרוגי מלכות אמר לו והרי שמענו שעשרה הרוגי מלכות בני יעקב היו אמר לו חס ושלום אלא צורתם היו.

ועי' ע"ח שער אונאה פרק ה.

^ט עי' זהר (ח"ב רנה ע"א): ועל דא גופא דילהון הוה בעציבו ונשמתא בחדוה וכד הוו אלן עשרה דאקרן הרוגי מלכות הרוגים הוו מסטרא אחרא ואשלימו אתר אחרא דקדושה ובגין כך כלא גלי קמי קודשא בריך הוא ואתעביד כדקא יאות.

תרגום: ולכן גופם היה בעצב והנשמה בשמחה וכשהיו עשרה האלו שנקראים הרוגי מלכות הרוגים היו מצד אחר והשלימו מקום אחר של קדושה ולכן הכל גלוי לפני הקדוש ברוך הוא ונעשה כראוי.

^י עי' זהר (ח"ב קג ע"ב): עובד דא אתתקן ונפק מגו חקל בישא דגובין בישין אתא ישי בריה ואתקין ואעדד אילנא ועם כל דא (ועובד) דא רזא דרזין ולא ידענא אי אימא אי לא אימא אימא מילך סבא ודאי אימא בדא ידיעאן כל שאר בני גלגולא (נ"א עובד אילנא אתקין ועם כל דא דאילנא אתקין) עובד עם כל דא אילנא אתקין כד אתא דוד מלכא באילנא תתאה דנוקבא אשתאר ואצטרך לקבלא חין מאחרא ומה אי האי דאתתקן ואתקין כלא הכי שאר בני עלמא דאתין בגלגולא דלא יכלין לאתתקנא הכי על אחת כמה וכמה.

דבכל סטרין אתהפך בגלגולא פרץ הכי הוה בעז הכי הוה עובד הכי הוה (נ"א ועם כל דא אילנא אתתקן) ובכלא נפק אילנא מסטרא דרע ואתדבק לבתר בסטרא דטוב בקדמיתא (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע (נ"א אונן אוף הכי) מחלון אוף הכי ולא כל כך אבל בהני אתעכל רע ונפק טוב לבתר (נפק) ההוא דכתיב ביה (ש"א טז יב) וטוב ראי (שם יח) ויהו"ה עמו הכא קיימא אילנא תתאה על תקוניה ומלך אלהים על גוים.

תרגום: עובד זה התתקן ויצא מתוך שדה רע של בורות רעים בא ישי בנו והתקין ועדר את האילן ועם כל זה (ועובד) זה סוד הסודות ולא ידעתי אם אמר ואם לא אמר דברין זקן ודאי אמר בזה ידועים כל שאר בני הגלגול (עובד התקין אילן ועם כל זה שהתקין אילן) עובד עם כל זה התקין אילן כשבא דוד המלך נשאר באילן התחתון של הנקבה והצטרך לקבל חיים מאחר ומה אם זה שהתתקן והתקין הכל כך שאר בני העולם שבאים בגלגול שלא יכולים להתתקן כך על אחת כמה וכמה.

בכל הצדדים מתהפך בגלגול כך היה פרץ כך היה בעז כך היה עובד (ועם כל זה האילן נתקן) ובכל יוצא אילן מצד הרע ואחר כך נדבק בצד הטוב בתחלה ויהי ער בכור יהודה רע (אונן אף כך) מחלון אף כך ולא כל כך אבל באלה התעכל הרע ויצא אחר כך טוב (יצא) אותו שכתוב בו (שמואלא טז) וטוב ראי וה' עמו עכשיו עומד אילן תחתון על תקונו ומלך אלהים על גוים.

עיי"ש קד ע"ב): כרע במיתת ער רבץ במיתת אונן לבתר אתגבר כארי לאקמא לפרץ וכלביא לאקמא לזרח מי יקימנו דכתיב (בראשית לח כו) ולא יסף עוד לדעתה ותרגום לא פסק מי יקימנו מאן הוא דיימא אסורה אתתא דא מאן הוא דיימא הואיל ואשלימת ארחהא לא אצטריכא לך יתיר יבמה דא כיון דאשלימת ארחהא לא אצטריכא לך יתיר ואתחזיאת לאתפרשא מינה אבל מי יקימנו ודאי מתמן ולהלאה איהי דיליה דהא אפיק מאן דמכשכש במעאה

כרע במיתת ער רבץ במיתת אונן אחר כך התגבר כארי להקים את פרץ וכלביא להקים את זרח מי יקימנו שכתוב (בראשית לח) ולא יסף עוד לדעתה ותרגום ולא פסק מי יקימנו מי הוא שאמר אסורה אשה זו מי הוא שאמר הואיל והשלימה את צרכיה לא הצטרכה לך יותר יבמה זו כיון שהשלימה דרכיה לא הצטרכה לך יותר ונראית לפרש ממנה אבל מי יקימנו ודאי שממש והלאה היא שלו שהרי הוציאה מי שמכשכש במעיה.

חטא יוסף שהרי ראובן לא חטא במכירתו אבל חטא בלהה נפקד עליו ועל כן היו עשרה וראובן בכללם על החטא שחטא במעשה בלהה וזה רמוז בפסוק (דברים לג ו) ויהי מתיו מספר כי היו עשרה עם ראובן ושם אכתוב בעזרת השם יתברך.

(לח ה) ונתקף עוד ונתלד בן ונתקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו:
 עי' ר' בחיי: מה בא הכתוב להודיענו שהיה יהודה במקום פלוני בלדתה אותו פי' רש"י על שם שפסקה מלדת נקרא המקום כזיב והרמב"ן ז"ל כתב כי קראתו שלה מלשון שגגה על שם המקום כי היה בכזיב בלדתה אותו והשוגג הוא כוזב במחשבתו ויתכן לומר כי יש בכתוב הזה נסתר ומלת כזיב הוא מספר המתחלף בשם הגדול המיוחד^א והוא טוב לתפלה בשכבר ידעת כי הוא נחקר^ב מן השלישית^ג ששם מקום הבנים כידוע ממצות שלוח הקנ"ד ומתפלת חנה^ד וגלה לך הכתוב בזה כי אחר שילדה שלה שהוא השלישי היה יהודה מתפלל בכח השם ההוא כשילדה אותו ושיתן לו בנים הגונים זרע אנשים כענין שנאמר בחנה (שמואל א' א יא) ונתת לאמתך זרע אנשים^ה לפי שהיה יודע ברוח הקדש שאין עיקר זרעו מאותן השלשה והנה נתגלגל הדבר בתמר כלתו וילדה לו תאומים וזהו שדרשו רז"ל (ב"ר פפ"ה ס"י י) ותהר לו צדיקים כיוצא בו גבורים כיוצא בו והנה מלת בכזיב לעד ב"כח כ"ו זו ז"כה י"הודה ב"תאומים.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יא עי' זהר (ח"ב רסא ע"ב): מכאן ולהלאה קיימין שאלתינן ובעותין שירותא דבעי בר נש למשאל למנדע במלין דמאריה בגין למחזי תיאובתיה לגביה ולא יתפרש מניה בגין דבעי בר נש לאשתתפא בקדושה דשמא קדישא עלאה לאתעטרא ביה ואיהו שמא דברכאן וקדושין כוז"ו רזא דשמא קדישא יהו"ה דאיהו קדוש בקדושה ואלין אתוון (אחרנין) אפיקו מניה הני אתוון אחרנין חבורא דהני כחבורא דדכר בנוקבא והני קדישין עלאין רזא דקדושה.

תרגום: מכאן והלאה [בתפילת י"ח אחר ג' ראשונות] עומדות שאלות ובקשות הראשית שצריך אדם לשאל לדעת בדברי רבונו כדי להראות תשוקתו אליו ולא נפרד ממנו משום שצריך אדם להשתתף בקדשת השם הקדוש העליון להתעטר בו והוא השם של הברכות והקדושים כוז"ו סוד השם הקדוש יהוה שהוא קדוש בקדושה והאותיות הללו (האחרות) הוציאו ממנו את האותיות האחרות הללו החבור של אלו כמו חבור של זכר בנקבה והקדושים העליונים הללו סוד הקדשה.

יב עי' ס"י (פ"א מ"ד) עשר ספירות בלימה, עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה, הבן בחכמה וחכם בבינה, בחון בהם, וחקור מהם, והעמד דבר על בוריו, והשב יוצר על מכונו. ועיי"ש בהגר"א: עד כאן פירש ג' ספירות הראשונות היאך הן בהן, שבהן אסור הבחינה והחקירה, ועכשיו מתחיל לפרש ז"ס אחרונות שבח"ב, ואמר בחון בהם (עי' ליקוט סוף הספר כב ע"ד ס"י ג') פי' באר"א ששניהם הן חכמה תבחון בהם, היאך יוצאים הז' ספירות, כי מלוי היר"ד הן ר"ד שהן ר"ק ומלכות, וחקור מהן שהן יש"ס ותבונה, ששניהם הן בינה, שבהן מותר החקירה כמ"ש בזהר (הק' א ע"א) דקיימא לשאלא, ולא בה עצמה, (דברים ד לב) כי שאל נא לימים ראשונים.

יג עי' דבריו דברים ו ד, ובמדבר ו כז.

יד עי' לקמן פרשת וזאת הברכה הערה ו ועי' ע"ח שער טו פרק ג.

טו עי' זהר (ח"ג עט ע"ב): תאנא כתיב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד דבעי לכוונא לבא לעילא לעילא יתיר משאר יומין וע"ד על עולת התמיד דייקא תניא כתיב בחנה ותתפלל על י"י על דייקא בגין דבנין במזלא קדישא תליין כמה דאוקימנא ולית לך מלה באורייתא או את זעירא באורייתא דלא רמיזא בחכמתא עלאה ותליין מניה תלי תלין רזין דחכמתא עלאה הה"ד קווצותיו תלתלים והא אתמר רבי יוסי אשכחיה לרבי אבא דהוה יתיב וקארי האי קרא דכתיב השלך על י"י יהבך על דייקא דהא מזוני במזלא תליין.

תרגום: למדנו כתוב עולת שבת בשבתו, על עולת התמיד, שצריך לכוון את הלב למעלה למעלה, יותר מבשאר הימים. ועל זה על עולת התמיד דווקא, למדנו כתוב בחנה, ותתפלל חנה על ה' על דווקא, משום שהבנים תלויים במזל הקדוש כמו שבארנו, ואין לך דבר בתורה או אות קטנה בתורה שלא רמוזה בחכמה העליונה, ותלויים ממנה תלי תלים של סודות החכמה העליונה, זהו שכתוב קווצותיו תלתלים והרי נתבאר. רבי יוסי מצא את רבי אבא שהיה יושב וקורא את הפסוק, שכתוב השלך על ה' יהבך, על דווקא, שהרי מזונות תלויים במזל.

טז ספר ליקוטי הש"ס - מסכת ברכות - גם מה שאמרנו רבותינו ז"ל שקול שמואל כמשה ואהרן הוא זה כי משה ואהרן בחו"ג הם וזהו בכהניו ושמואל הוא בנ"ה הנקראים קוראי שמו כי הם מבחי' המלכות הנקרא שמו ולכן אמרה חנה שיתן לה זרע אנשים כי הנ"ה הנקראים ב' בדי ערבה שג' זרע ואמרה שיתן לה זרע של אנשים שהם נ"ה זהו

(לח ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְאוֹנָן בֶּאֱלֵאֵשֶׁת אֶחִיךָ וַיְנַבֵּם אֹתָהּ וְהָקָם יָרַע לְאֶחִיךָ:
 ע"י רמב"ן: אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם ונכר הוא לעיני
 רואים אשר נתן להם השם עינים לראות ואזנים לשמוע והיו החכמים הקדמונים קודם התורה
 יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה
 כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת".

(לח כט) וַיְהִי כַּמְּשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וְתֹאמַר מַה פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרִיז וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

פָּרִיז:

ע"י רמב"ן: ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה"י יזכיר סוד בשם אלה הילודים אמרו
 איקרי זרח על שם החמה שהיא זורחת תמיד ופרץ על שם הלבנה הנפרצת לעתים ונבנית
 לעתים והרי פרץ הוא הבכור וחמה גדולה מן הלבנה לא קשיא דהא כתיב ויתן יד וכתוב
 ואחר יצא אחיו והנה לדעתם היה שם הלבנה לפרץ מפני מלכות בית דוד והיו תאומים כי
 הלבנה מותאמת בחמה והנה פרץ תאום לזרח הנותן יד"ו והוא בכור בכח עליון כמו שאמר
 (תהלים פט כח) אף אני בכור אתנהו וזהו מאמרם (ר"ה כה ע"א) בקדוש החודש דוד מלך
 ישראל חי וקיים והמשכיל יבין.

(לח ל) וְאַחַר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יש בכתוב הזה בב' הילודים האלה סוד גדול בסוד מלכות
 בית דוד אגלה ממנו לך קצת ממסתרי וזהו אונן ושמע.

ידוע כי שם אלהים הנזכר בבראשית הוא מלך העולם והוא התשובה וזהו אנו
 אומרים בראש השנה שבו נברא העולם המלך הקדוש והמלך המשפט לפי שהיום ההוא
 הוא תחלת מעשיו שאין מלך בלא עם^כ ואמר הכתוב (בראשית א ג) ויאמר אלהים יהי אור
 ויהי אור לבאר כי מכת מלכות שמיים^כ הנקרא אלהים נאצלו שני אורים הללו: וע"כ אמר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י ע"י דברינו בר' בחיי בפסוק הקודם.

^י אות קצז: ישב רבי אמוראי ודרש מפני מה זכתה תמר ויצאו ממנה פרץ וזרח מפני שהיה שמה
 תמר והא תמר אחות אמנון היא דעבידא לכך ומאי טעמא אקרי פרץ וזרח פרץ איקרי על שם הלבנה
 שהלבנה נפרצת לעתים ונבנית לעתיד וזרח איקרי על שם החמה שהחמה זורחת תמיד בענין אחד
 והא פרץ היה הבכור וחמה גדולה מן הלבנה לא קשיא דהא כתיב (בראשית ל"ח כח) ויתן יד וכתוב
 (שם) ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח דהוא היה לו להיות הבכור ומפני שמחת
 הקב"ה שצפה שעתיד לצאת ממנו שלמה שעתיד לומר שיר השירים החזירו:

^ט ע"י פת"ש שבירה טו - מלך הב' יובב בן זרח מבצרה הוא גבורה שבעולם התווה דינא קדים ונפיק
 כמ"ש רבינו הגדול הגר"א זללה"ה בביאורו לספ"ד פ"א (ג' ע"א) ויובב הוא מלשון יבבא ושברים
 בסטרא דגבורה ונקרא בן זרח בסוד פרץ וזרח (ע' ביאור אגדות להגר"א ב"ק קל"ט ע"א) כי באמת
 שורש הגבורה הוא קודם חסד והוא במעלה יותר גדולה שלכן זהב יותר חשוב מכסף (תיקו"ז קל"ח
 ע"ב) רק שבעולם התיקון יוצא חסד בתחלה ואח"כ גבורה כדי למתק הדינים והם בסוד חמה ולבנה
 שהשמש מגדל הזהב שהאי חמה סומקתי היא (ב"ב פ"ד ע"א) ולבנה מגדל כסף והוא גוון חיוור יפה
 כלבנה וגו' (שיה"ש ו' ו) והוא בסוד (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכן פרץ וזרח
 הם חמה ולבנה שהלבנה נקרא פרץ שבה הפרצה בסוד מיעוט הירח מה שא"כ חמה לעולם בגדולתו
 ולכן מלכות ב"ד מפרץ קאתי וכתוב (בראשית לח כח) ויתן יד ותקשור על ידו שני לאמור זה יצא
 ראשונה ואח"כ קדמו פרץ כמ"ש (שם כט) מה פרצת עליך וגו' כי באמת גבורה קדמה במחשבה ורק
 חסד יצא ראשונה להגביר החסד על הדין לקיום העולם וכן כאן בעולם התווה תחלה היה יציאת
 הגבורות בסוד זהב והוא זרח.

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רב.

^{כא} וע"י לעיל פרשת וירא הערה פד.

^{כב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קה.

^{כג} ע"י זהו (ח"א כב ע"ב): אדם דאצילותא דכר ונוקבא הוה מסטרא דאבא ואמ"א ודא איהו
 (בראשית א ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור מסטרא דאבא ויהי אור מסטרא דאמ"א
 תרגום: אדם של אצילות זכר ונקבה היה, מצד אבא ואמא, וזהו "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור",

ויהי אור ולא אמר כן בשאר מעשה בראשית^{כד}. ויש לך להתבונן שאין הכונה שהיו שני אורים ממש רק שני כחות היו בו האחד כח זכרות והשני כח נקבות, אבל האור הראשון לא היה אלא אחד והוא אחד כולל כח זכרות וכח נקבות, ומן האור הזה נאצלו חמה ולבנה ביום רביעי וכמו שבארתי שם בסדר בראשית ונאצל כח הזכרות על החמה וכח הנקבות על הלבנה.

ומעתה התבונן בענין יהודה ותמר ושני הילדים האלה פרץ זרח יתבאר לך ממנו ענין מעשה בראשית וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (זהר ח"א קצז ע"א^ה) מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא הנה נקרא יהודה בשם הזה על שם ההודאה כענין שאמרה לאה (בראשית כט לה) הפעם אודה את ה' והוא הרביעי בשבטים והשם המיוחד רשום בו והיה מלך וראש מלכות בית דוד וע"כ ראויה היתה תמר להודווג ליהודה שתעשה המעשה ההוא מפני שהיתה שמה תמר הכולל כח זכרות וכח נקבות^{כו} כי הלולב הוא הזכר והפרי שלו הוא התמר שהוא זכר מבחוץ ובגרעינתו שבפנים הוא נקבה מה שלא תמצא כן בשאר כל האילנות וראוים היו פרץ זרח להיותם נאצלים מתמר כי הם כנגד חמה ולבנה הנאצלים מן האור הראשון הכולל זכר ונקבה כי זרח כנגד החמה שזורחת תמיד בענין שוה ופרץ כנגד הלבנה שהיא פעם מתמלאת פעם חסרה ונפרצת ע"כ יתחייב מלכות בית דוד הבא מפרץ להיות בזמן מן הזמנים פעם קיים פעם בטל ואם תשכיל בכתוב תמצא כי כשם שהחמה מותאמת בלבנה כך זרח ופרץ מותאמים בבטן אחד ומותאמים בבכורה כי זרח היה הבכור בנתינת היד הוא שכתוב ויתן יד ואמר עליו זה יצא ראשונה ואמר ג"כ ויהי כמשיב ידו ולא אמר וישב ידו ופרץ היה הבכור בהפטרו מן הרחם ומזה אמר ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני כי היה זרח האחרון בפטר רחם אף על פי שהיה ראשון בנתינת היד ודע כי הבכור הנמור משניהם היה פרץ שהוא הנפטר מן הרחם תחילה כי הבכור בפטר רחם תלה רחמנא וכן הכתוב יזכיר את שמו תחלה ומזה תמצא במלכות בית דוד (תהלים פט כח) אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ ולפי שמלכות בית דוד בא מפרץ ופרץ כנגד הלבנה הזכירו חכמי האמת בחדוש הלבנה (ר"ה כה ע"א) ושלה לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים והמאמר הזה ע"ד פשוטו כי קרא הלבנה בשם דוד לפי שדוד בא מפרץ שהוא כנגד הלבנה ועוד שהלבנה נקראת המאור הקטן וכתוב בדוד (שמואל א' יז יד) ודוד הוא הקטן ובאמרו חי וקיים כונתו לומר נראית הלבנה.

וע"ד הסוד שאנו בו ירמוז המאמר הזה לכח הלבנה שקראו דוד מלך ישראל בלשון כנסת ישראל וע"כ הזכיר חי וקיים זהו שרמוזו לנו בפנימיות דבריהם (דניאל ז ט) עד די כרסון רמיו שתי כסאות ובמסכת חגיגה פרק אין דורשין גלו לנו חכמים דעתם בזה (חגיגה יד ע"א) יש מי שאמר אחד לו ואחד לדוד ויש מי שאמר אחד לצדקה ואחד לדין ויש מי שאמר אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו^{כז} והחכמים נראים

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יהי אור מצד האבא ויהי אור מצד האמא.

^{כד} עי' לעיל פרשת בראשית הערה צ.

^{כה} תא חזי קב"ה עבד מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא וכלא דא כגוונא דא וכל מה דאתעביד בארעא קיימא קמי קב"ה בקדמיתא תא חזי מלכותא קדישא לא קביל מלכותא שלימתא עד דאתחבר באבהן בגין דקב"ה עבד לה למלכו עלאה לאתנהרא מרזא דאבהן.

תרגום: בא וראה, הקדוש ברוך הוא עשה את מלכות הארץ כעין מלכות הרקיע, והכל זה כדוגמא זו. וכל מה שנעשה בארץ, עומד לפני הקדוש ברוך הוא בראשונה. בא וראה, המלכות הקדושה לא קבלה מלכות שלימה עד שהתחברה עם האבות, משום שהקדוש ברוך הוא עשה אותה המלכות העליונה שתאיר מסוד האבות.

^{כו} עי' זהר (ח"א פב ע"א): מה תמר לא סליק אלא דכר ונוקבא אוף הכי צדיק לא סליק אלא דכר ונוקבא.

תרגום: מה תמר לא עולה אלא זכר ונקבה, כמו כן הצדיק לא עולה אלא זכר ונקבה.

^{כז} עי' עבה"ק ח"ג פרק מא: אמרו בפרק אין דורשין ובפרק אחד דיני ממונות, כתוב אחד אומר כורסיה שביבין דינור גלגוהי נור דלק, וכתוב עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב, לא קשיא אחד

כחולקים ואינו כן אבל כולן מסכימים לדעת אחת והכל ענין אחד ושורש אחד וזהו שכתוב (הושע ג ה) ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם^כ הוא כנסת ישראל ועל כה זה דרשו רבותינו ז"ל (זוהר תרומה קעה ע"ב) ראויים היו ישראל שלא יגלו מן מקומם לעולם ולא נגזרה גזרה עד שכפרו במלכות שמים ובמלכות בית דוד שנאמר (שמואל ב' כ א) אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי איש לאהליו ישראל ויש לך להתבונן כי אין הכתוב כפל לשון כדעת בעלי הפשט אבל הענין כי כפרו במלכות של מעלה וכפרו ג"כ במלכות בן ישי למטה ועבדו ע"ז כי לכך אמרו איש לאהליו ודרשו רז"ל איש לאהליו וזה מבואר.

והזכיר הכתוב בזרה ארבעה פעמים יד והוא שכתוב ויתן יד ותקשר על ידו שני ויהי כמשיב ידו אשר על ידו השני והם כנגד ארבעה חרמים שפשט ידו בהן עכ"ל זרה והם חרם עמלק חרם סחון ועוג חרם כנעניים חרם יריחו.

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לו ואחד לדוד דתניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יוסי הגלילי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה, קבלה מניה או לא קבלה מניה תא שמע דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי רבי עקיבא ואמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל אגדה כלך מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישיב עליו שרפרף להדום רגליי שנאמר כה אמר יי' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, ע"כ.

אין במחנה הקדושים האלה שום מחלוקת כי אם בלשון בלבד, אבל באמתת הענין המקובל כלם מסכימים לדעת אחת. והסוד כי אחד לו ואחד לדוד רמז לכסא הרחמים סוד וא"ו שבשם שהוא כסא למה שלמעלה ולכסא הדין סוד ה"א אחרונה שהיא כסא לכלן.

והאומר אחד לדין ואחד לצדקה הכוונה לשניהם כי משפט וצדקה ביעקב והם הכסא, והאחרונה היא השרפרף. ורבי אלעזר גלה הסוד בלשון ברור במה שהביא ראיה באמרו השמים כסאי והארץ הדום רגלי.

ועי' בהגר"א על ספד"צ ז ע"ג שזה ב' נוקבין דפרדשקא, וכן עי' פת"ש א"א יט.

^כ עי' זהר ח,א פט ע"ב): ותו שמענא מאי חמא קודשא בריך הוא למיהב מלכותא ליהודה מכל אחוהי אלא אתוון דשמיה חקיקן ביה וקודשא בריך הוא ירב יקרא לשמיה ובגין כך אחסין מלכותא ותו שמענא יהודה הא אתוון דשמיה ודאי ד' [ליתני] אמאי אלא [דא] דוד מלכא דאתקשר בשמיה מכל בני עלמא דכתיב (הושע ג ה) ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וגו' הא דוד קשיר בשמיה תו דאיהו קשר של תפלין ודאי ד' דוד מלכא [קשרו של תפלין ודאי] ובגין כך דוד אתקשר בשמיה. תרגום: ועוד שמעתי, מה ראה הקדוש ברוך הוא לתת מלכות ליהודה מכל אחיו. אלא אותיות שמו חקוקות בו, והקדוש ברוך הוא נתן כבוד לשמו, ולכן ירש את המלכות. ועוד שמעתי, יהודה, הנה אותיות שמו ודאי, ד' איננה, למה, אלא זה דוד המלך שנקשר בשמו מכל בני העולם, שכתוב "ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם וגו'". הנה דוד קשור בשמו, ועוד, שהוא קשר של תפלין ודאי, ד', דוד המלך (ד"א קשר של תפלין ודאי), ולכן דוד נקשר בשמו.

פרשת מקץ

(מא טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרַעֲהַ לֵאמֹר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרַעֲהַ:
 אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרַעֲהַ הַכֹּל בֹּא מִכַּח אֱלֹהִים שֶׁהוּא בַעַל הַכַּחֲוֹת כּוֹלֵץ וְהוּא
 יַעֲזֹר אוֹתְךָ מִצַּעַר הַחֲלוֹם וּפְתָרוֹנוֹ וְהוֹכִיר אֱלֹהִים כִּי מֵאֲתוֹ הַמַּעֲנָה בַחֲלוֹמוֹת וְהִיא הַה"א
 הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁבַשְׁמ" וְכֵן אָמַר דְּנִיָּאל (דְּנִיָּאל ב' לו') וּפְשָׁרָה נֹאמֵר קִדְּם מַלְכָּא רַמ"ז לֹא"ו הַה"א:
 כִּי בִמָּה יָדַע פֶּשֶׁר דְּבַר כִּי אִם בִּשְׁתֵּי אוֹתוֹת הַאֲחֵרוֹנוֹת וְהֵבֵן זֶה כִּי ע"כ אָמַר (שֵׁם כ"ב) הוּא
 גָּלִי עֲמִיקְתָּא כִּי כֵן בּוֹדָאֵי הַה"א וְא"ו שֶׁבַשְׁמ גָּלִי עֲמִיקְתָּא מִהַמְשַׁכְתָּ שִׁפְעָה הַרְאִישִׁית וְכֵשֶׁם
 שֶׁהוֹכִיר יוֹסֵף לְפְרַעֲהַ בְּלִעְדֵי כֵךְ מִצִּינּוֹ בְּדְנִיָּאל שֶׁאָמַר לְנִבְכּוֹדְנִצַּר (שֵׁם ל') וְאִנְהָ לֹא בַחֲכֵמָה
 דִּי אִיתִי בִּי מִכָּל חַיִּיא וְגו'.

ודע שאני הושב ענין בחלום פרעה שהוא הולך בשבע על שבע ידוע כי פרעה ועמו
 רשעים מאמינים הקדמות כופרים בידיעה ובהשגחה ובחדוש והיתה דעתם בכל המעשים
 הנעשים בשפלים שכולם מסורים למקרים ותחת ממשלת כוכבי לכת המנהיגים את העולם
 ומתוך שהיה נמשך אחר הטבע והחומר ויסוד העפרי כנרמז בשמו הראו לו מן השמים שתי
 חלומות אלו מתוך שני היסודות הכבדים שהם המים והעפר שבע פרות עולות מיסוד המים
 ושבע שבלים צומחות מיסוד העפר והרמז בהן לענין שובע ורעב שהוא מופת על ההשגחה
 בשפלים כמו שזכר עליהם בראש השנה ומזה תקנו בתפלה ועל המדינות בו יאמר איזו
 לרעב ואיזו לשובע והענין הזה היה מופת לפרעה מאתו יתברך בענין ההשגחה להודיע כי
 הוא יתברך המשגיח בעולם היסודות והנותן בו שובע ורעב והוא השליט המושל על שבעה
 כוכבי לכת ובידו להגבירם ולהחלישם על פי השכר והעונש.

והוצרך להודיע לו זאת כלפי שהיה עושה עצמו אלוה והיה אומר כי נילום הנהר
 שלו כענין שכתוב (יחזקאל כט ג) לי יארי ואני עשיתי ומה שהיה החלום מתוך היאור יגיד
 מראשית אחרית לרמוז על מפלתו בתחילת עשר מכות שלקה היאור בדם ועל אחריתו
 שעתיד ללקות ולהאבד במים אם לא יחזור בו מדרך האמונה הזאת וכאשר לא שב מרשעו
 ועמד במרדו באומרו (שמות ה ב) מי ה' אשר אשמע בקולו לקה במים מדה כנגד מדה.

ומפני שהיה יוסף יודע אמונתו הרעה הזאת קפץ בתחלת דברו להזכיר לו שם
 אלהים ואמר בלעדי אלהים כלומר אין חכמת הפתרון מכחי כי אם מכח אלהים הוא המתדש
 והמשגיח והיכול והוא יענה את שלום פרעה כלומר יתן עזר וסיוע כי מענה שלום האדם
 ממנו יתברך לא מצד הכוכבים והמזלות וראוי לאדם לשום דברתו אליו לא אליהם כענין
 שכתוב (איוב ה ח) ואל אלהים אשים דברתי ומזה אמר הכתוב (הושע ב' כג כד) אענה נאם
 ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר
 יגיד לך הכתוב כי כשם שאין מענה לארץ כלום בלתי מענה השם יתעלה.

ומזה הזכיר בכאן אלהים יענה ועל הכוונה הזאת יזכיר יוסף שם אלהים תמיד בכל
 דבריו אמר את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה ואמר עוד אשר האלהים עושה הראה את
 פרעה ואחר כך אמר כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו ייחס המעשים
 לאלהים לבאר כי אין מעשה האדם מסורין לכחות העליונות כמו שהוא סבור כי אם לשם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' דבריו בראשית א א ודברינו שם הערות לז לח מ ופרשת שמות הערה קיט.
^ב עי' זהר (ח"א טו ע"ב): שאלקים דבראשית היא מלכות.
^ג עי' תיקוץ יט ע"א): "ה דחילו ורחימו אבא ואימא וכו' חכמה ובינה אינון נסתרות במוחא ולבא
 ברחימו ודחילו ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא וכו' ותורה ומצוה עלייהו אתמר
 והנגלות לנו.
 תרגום: "ה, יראה ואהבה, אבא ואמא, וכו' חכמה ובינה הם נסתרות במח והלב, באהבה ויראה,
 ותורה בלי יראה ואהבה לא פורחת למעלה. וכו' ועל התורה והמצוה נאמר "והנגלת לנו".
^ד עי' לעיל פרשת בראשית הערה יג.
^ה עי' ס"י (פ"ד מ"ז) שבעה כוכבים בעולם שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה.
^ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה ל.

אלהים ולכך פתח בתחלת דבריו בלעדי אלהים וסיים בסוף דבורו וממהר האלהים לעשותו כי היה מדבר עם פרעה הכופר בחדוש העולם במעשה בראשית וע"כ אחז דרך מעשה בראשית שפתח בראשית ברא אלהים וסיים אשר ברא אלהים לעשות.

ותמצא בפרשה זו ספור שבע פרות ושבע שבלים ג"פ האחד ספור התורה והשני ספור פרעה ליוסף והשלישי ספור יוסף לפרעה ושלישה פעמים י"ד הם מ"ב' ולא ישאר הספור לבטלה כי נתקיים הכל במצרים ממה שאמר הנביא (יחזקאל כט י-יא) מצרים תהיה שממה ולא תשב ארבעים שנה כי שתי שנים התחילו במצרים שנאמר (בראשית מה ו) כי זה שנתים הרעב ואחר כך השלימו לארבעים ושנים כחשבון שלשה ספורים שבתורה.

(מג טו) וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה בָסָף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת בְּנֵימֶן וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הזכיר לשון אנשים רמז לעשרה הרוגי מלכות ומן הכתוב הזה יתחיל הרמז בהם ולכך תמצא שהזכיר בפרשה עשרה פעמים האנשים כאשר אבאר בסוף הפרשה בעזרת השם יתעלה.

(מד ג-ד) תִּבְקֹר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וְהַמְּוִרִיָּהִם: הֵם יֵצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיֹּסֵף אָמַר לְאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁגָּתָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רְעָה תַּחַת מְזֻבָּה:

עי' ר' בחיי: והאנשים שולחו ה'מה ו'המוריהם ה'ם י'צאו את העיר גם זה מן הרמזים שבתורה כי מדת הדין מתוהה כנגדם מפני חטא המכירה וכבר בארתי לך בענין דור הפלגה כי בכל מקום שתמצא בתורה השם המיוחד רשום למפרע^ט הוא רמז למדת הדין ומפני זה הוצרכו אחי יוסף לחזור לאחור בלכתם למחוז הפצם.

(מד יז) וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מִעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הִנְבִּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מה שנחתמה פרשה זאת בפסוק עלו לשלום אל אביכם זה רמז לעשרה הרוגי מלכות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים אחר שנתלבנו ונצרפו מחטאו של יוסף.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי סא

^ז עי' לעיל פרשת בראשית הערה עח.

^ח עי' לעיל פרשת וישב הערה ח.

^ט עי' לעיל פרשת נח הערה נה עוד בדברי רבינו פרשת במדבר א נא.

^י עי' לעיל פרשת וישב הערה ח.

פרשת ויגש

(מו א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק; עי' רמב"ן: אבל הפסוק הזה יש בו סוד יגלו לנו אותו שם בבראשית רבה (פצ"ד סי' ה) כי כאשר בא יעקב לרדת מצרים ראה כי הגלות יתחיל בו ובזרעו ופחד ממנו וזבח זבחים רבים לפחד אביו יצחק שלא תהא מדת הדין מתוחה כנגדו ועשה זה בבאר שבע שהוא בית תפלה לאבותיו ומשם נטל רשות בלכתו לחרן ואמר הכתוב זבחים להודיע שלא היו עולות כאבותיו כי אברהם עולות הקריב ורבותינו אמרו (זבחים קמז ע"א) לא הקריבו בני נח שלמים עולות הקריבו ובנה כתוב מפורש (לעיל ח ב) ויעל עולות במזבח אבל יעקב מפני פחד ה' הקריב שלמים להשלים אליו כל המדות כמו שדרשו (תורת כהנים ויקרא טז א) שלמים שמטילין שלום בעולם והנה היתה תחלת כוננתו במדת הנבונה שהיא הקרובה אליו וזהו הטעם שהזכירו בבראשית רבה (פצ"ד סי' ה) שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו והוא הטעם שאמרו שם בלשון אחר בתחילה שואלין בשלום התלמיד ואחר כך שואלין בכבוד הרב.

וראיתי במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה בלשון הזה וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (לעיל לא נג) וכי יש אדם שנשבע כך באמונת פחד אביו אלא עדיין לא נתן ליעקב כח ונשבע בכח שנתן לאביו שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק ומאי ניהו הוא דכתיב ביה (מ"א יח לח) ותפול אש ה' ותאכל את העולה וכתוב (דברים ד כד) כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא וגו' עד כאן במדרש ומדבריהם נלמוד שמפני כן לא אמר ויזבח זבחים לה' לפי שעתה כבר זכה יעקב בחלקו שנאמר (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם והוצרך לפרש עתה והנה בזכות הקרבנות נראה אליו אלהי יצחק אביו במראות הלילה במדת הדין רפה וזה שאמר אלהים במראות הלילה והוא מה שאמר אנכי האל אלהי אביך כי הוא האל בית אל אשר אמר לו בחרן אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה (לעיל לא יג) והוא אלהי אביך הוא השם והיא המדה והבטיחו שלא יירא במצרים כי יזכה בדינו ויגאל אחר הענוי וזהו טעם ואנכי אעלך גם עלה.

עיי"ש: וכן בלשון עמידה אמר הרב (במו"נ ח"א פרק כז) ששם יונתן בן עוזיאל כוונתו לפרש בו קיום ולכך תרגם ועמדו רגליו (זכריה יד ד) ויתגלי בגבורתיה וכן תרגם כל דבר עסק ותנועה גבורתא והנה אונקלוס לא יתיירא מלשון עמידה ותרגם הנני עומד לפניך

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' זהר (ח"א דף ריא ע"א): ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה (בראשית מו ב) במראת כתיב תא חזי (שם א) ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק בקדמיתא בגין לאתערא שמאלא ברזא דרחימו וכדין ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה בהאי דרגא דקאמרן דאיהי מראות הלילה תרגום: "ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה". כתוב "במראת". בא וראה, "ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק". בראשונה, כדי להעיר את השמאל בסוד של האהבה, ואז "ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה", בדרגה הזו שאמרנו, שהיא "מראות הלילה".

^ב עי' לעיל פרשת ויצא הערה עא.
^ג אות קלה: אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (שמות ל"ז יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות ל"ג יא) וכאשר יניח ידו וגבר עמלק מלמד שהעולם מתקיים בשביל נשיאת כפים מאי טעמא משום דאותו כח שניתן ליעקב אבינו שמו ישראל לאברהם ליצחק וליעקב ניתני כוחות אחד לכל אחד ואחד ובמדה שהלך כל אחד ואחד דוגמתה ניתן לו אברהם גמל חסד לעולם שהיה מזמין לכל באי עולם ועוברי דרכים מזון וגומל חסד ויוצא לקראתם דכתיב (בראשית י"ח ב) וירץ לקראתם ועוד וישתחו ארצה (שם) זאת היתה גמילת חסד שלימה והקב"ה מדד לו במדתו ונתן לו מדת החסד דכתיב (מיכה ז' כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם מאי מימי קדם מלמד שאם לא היה אברהם גומל חסד וזוכה למדת חסד לא היה יעקב זוכה למדת אמת שבזכות שזכה אברהם למדת חסד זכה יצחק למדת פחד דכתיב (בראשית ל"א נג) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק אטו יש איש שישבע כך באמונת פחד אביו אלא עד כאן לא ניתן ליעקב כח ונשבע בכח שניתן לאביו שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק ומאי ניהו תהו שממנו יוצא הרע המתהא את בני אדם ומאי ניהו הוא דכתיב (מ"א י"ח לח) ותפול אש ותאכל את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה וכתוב (דברים ד כד) כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא אל קנא.
^ד עי' לעיל פרשת בראשית הערה קו ופרשת נח הערה לו ועי' שער רפ"ח פרק ה.

שם על הצור (שמות יז) הא אנא קאים קדמך תמן על טינרא ומה שאמר הרב (שם) כי אונקלוס ישים ענין התנועה גלוי השכינה והראות כבוד נברא"ה הנה אונקלוס מן הכבוד יברח מלתת בו כלשונו האלה ויתרגם וירא כבוד ה' אל כל העדה (במדבר טז) ואתגלי יקרא דה' כמו שיאמר ואתגלי ה' (שמות יט ב) ולא יתרגם ואיתחזי יקרא דה' וכן יתרגם במלאכים (שם ג ב) ואתגלי ואם ידבר אונקלוס במלאכים ובכבוד נברא בעניני הגשמות כמו שאמר הרב (במו"נ ח"א פרק כו) היה ראוי שלא יתיירא מן הראיה שיראה האדם ויתרגם בהם ואתחזי כמו שעשה כי ראיתי אלהים פנים אל פנים (לעיל לב לא) ארי חזיתי מלאכא דה' וחם ושלום שיהיה הדבר הנקרא שכינה או כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד יתברך כאשר חשב הרב כאן ובפרקים רבים מספרו והוא תרגם אם אין פניך הולכים (שמות לג טו) אם לית שכינתך מהלכא ביננא ומשה לא יחפוץ בלכת עמו כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד יתברך שכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא הנה מלאכי ילך לפניך (שם לב לד) ולא היה מתרצה בכך אבל היה מבקש שילך עמו האל בעצמו ובכבודו (שם לג יד) וכן אחר ששמע השם בקולו ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז) אמר משה ילך נא אדני בקרבנו (שם לד ט) תהך כען שכינתא דה' ביננא וכן תרגם לא תוכל לראות את פני (שם לג ב) לא תוכל למחזי אפי שכינתי ארי לא יחזינני אינשא ואמר וינתן בן עוזיאל (יחזקאל ג יב) בריך יקרא דה' מאתר בית שכינתיה ואם הכבוד הזה ירצה בו הכתוב עצם הבורא ואמתו ויהיה כמו הראני נא את כבודך (שמות לג יח) שפירש בו הרב בן (מו"נ ח"א פרקים נג, סג) הנה הזכיר בו אתר ובית שכינתיה ואם יאמר שהוא כבוד נברא כדעתו של הרב בפסוק וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ לה) וזולתו איך יקבעו בו ברוך והמברך והמתפלל לכבוד נברא כעובד אלילים ובדברי רבותינו דברים רבים יורו על שם השכינה שהוא האל יתברך. אבל הענינים האלה לאונקלוס וינתן בן עוזיאל דברים ידועים בקבלה וסודם ליודעים הן ובמעמד הר סיני יתרגם אונקלוס כל מלת אלהים הנזכר בפרשה יקרא או מימרא דה' וכאשר תזכיר הפרשה השם המיוחד לא יאמר בן והכל בהשגחה ובחכמה ממנו ועוד אזכיר זה בעזרת השם יתברך (שמות כ טז) ומה שתרגם אונקלוס וידבר אלהים את כל הדברים האלה (שם כ א) ומליל ה' טעמו בזה משום שנאמר פנים בפנים דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה יט) והמשכיל יבין.

אבל מה שאמר כאן אנא אחות עמך רצה לרמוז בו מה שאמרו (מכילתא שירה ג) גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר אנכי ארד עמך מצרימה גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר (ירמיה מט לח) ושמתני כסאי בעילם והנה האמירה והירידה שוים" כמו שפירשתי למעלה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ה עי' לעיל פרשת וירא הערה א.

^ו עי' לעיל פרשת לך הערה ו.

^ז עי' לקמן פרשת יתרו הערה יד.

^ח עי' זהר (ח"ב דף פה ע"א): תאנא בשעתא דקיימו ישראל על טורא דסיני שארי סיהרא לאנהרא דכתיב (תהלים יח י) ויט שמים וירד מהו וירד דקריב שמשא לגבי סיהרא ושרי לאנהרא סיהרא דכתיב (במדבר ג ג) דגל מחנה יהודה מזרחה.

תרגום: שנינו בשעה שעמדו ישראל על הר סיני התחילה הלבנה להאיר שכתוב ויט שמים וירד מה זה וירד שקרב השמש ללבנה והתחילה להאיר הלבנה שכתוב דגל מחנה יהודה מזרחה.

ועיי"ש פו ע"א): רבי יצחק אמר כתיב (תהלים יח י) ויט שמים וירד וכתוב וירד יהו"ה לעיני כל העם על הר סיני (ד"א ל"ג תנא) ויט שמים וירד לאן נחת אי תימא דנחת לסיני על הר סיני כתיב ולא כתיב בהר סיני.

אלא ויט שמים וירד לאן נחת אמר רבי יוסי (אמר רבי יהודה אמר רבי חייא) נחית בדרגוי מדרגא לדרגא ומכתרא לכתרא עד דאתדבק בהאי ארץ וכדין אתנהר סיהרא וקיימא באשלמותא דהא הוא דכתיב ויט שמים וירד להאי ארץ וכדין כתיב על הר סיני מה קיימא על הר סיני הוי אימא דא שכינתא.

רבי אבא אמר מהכא (שמות יט יח) מפני אשר ירד עליו יהו"ה באש וכתוב (דברים ד כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא וכתוב (בראשית יט כד) ויהו"ה המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת יהו"ה מן השמים ויהו"ה המטיר דא הוא ארץ מאן אתר נטיל האי סיפיה דקרא מוכח דכתיב

ולא היה יכול לתרגם אלא כן בשום פנים כאשר רמזתי אבל שם ביעקב לא יתכן לתרגם והוא אנא עמך בעבור כי שם כתוב והנה ה' נצב עליו^י (לעיל כח יג) והמשכיל יבין ומפני שמצא אונקלוס שאינו כפשוטו ממש ברח ממנו ועשאו ענין עזר בלבד ואמר מימרי בסעך ולא אמר מימרי עמך כמו שאמר במשה (שמות ג יב) והאל יראנו מתורתו נפלאות.

עי' ר' בחיי: ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק היה ראוי שיאמר הכתוב ויזבח זבחים לה' וכשלא אמר כן ואמר לאלהי אביו פירושו כי הקריב קרבנותיו לפחד אביו יצחק היא מדת הגבורה הקרובה אליו כי כבר זכה הוא בחלקו ומפני זה ייחד ההקרבה לאלהי אביו יצחק ולזה נתכוונו חכמי האמת בלשונם הנסתר שאמרו בב"ר (ב"ר פצ"ד ס"ה) הייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו קרא אביו פחד יצחק ולמדת החסד קרא זקנו והכונה הזאת בעצמה רמזו שם בלשון אחר והוא שאמרו (שם ס"ה) בתחלה שואלים בשלום התלמיד ואחר כן שואלים בשלום הרב כלומר שהאדם מוצא תחלה התלמידים והרב אחריהם ולכך שואלים בשלום תחלה ואח"כ בשלום הרב שהוא האחרון לשואל ופנימי מן התלמידים ומפני שיצחק תלמיד לאברהם לכך זכה יעקב לאלהי אביו יצחק ומ"מ ראוי היה יעקב להזכיר ליצחק יותר או מצד שהוא אביו או מצד שהוא תלמיד לאברהם וזה מבואר והקרבות שהקריב היו שלמים כי מפני שראה הגלות מתחיל עתה בזרעו והיה מתפחד מזה וע"כ הוצרך להקריב הקרבן הזה לפחד יצחק והיו שלמים כדי להשלים אליו המדות וכיון שהקריב קרבנותיו אל הכונה הזאת אז נראה לו פחד יצחק במדת הדין רפה לבאר כי אף על פי שיגלו שם בניו לא יכלו בגלותם וע"כ אמר אלהים במראות הלילה כלומר מדת הגבורה ובמדת הדין רפה והוא שבשרהו בגאולה אחר השעבוד והענוי.

(מו ד) אַנְכִי אֶרְדַּ עִמָּךְ מְצַרִימָה וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם עֲלֶה וְיוֹסֵף יְשִׁית יָדוֹ עַל עֵינַיִךְ:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה אנכי ארד עמך מצרימה רמז לשכינה שירדה עמהם למצרים והוא שדרשו רז"ל (מכילתא שירה יג) גלו למצרים שכינה עמהם וכדי לרמוז^י על זאת תרגם אונקלוס אנא אחות ולא תרגם אנא אתגלי בענין (שמות לד ה) וירד ה' שתרגם ואתגלי ה' ואחר שהוא מכוין בכל מקום להרחיק הגשמות ובורח מלהזכיר מלה המורה עליו היה לו לתרגם גם בכאן אנא אתגלי אבל תרגם אנא אחות כי רצה לרמוז על המאמר הזה גלו למצרים שכינה עמהם ומזה הזכיר בו לשון ירידה כפשוטו אף על פי שהיא מלה מורה על גשמות ומה שהזכיר הכתוב מצרימה בתוספת ה"א"י וגם כן עלה אות ה"א רמז לשכינה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מאת יהו"ה מן השמים ממש רבי חייא אמר מהכא וידבר אלהי"ם את כל כלל דכלא דהא בהאי תליא כלא

תרגום: רבי יצחק אמר כתוב ויט שמים וירד וכתוב ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני (לא גורסים תנא) ויט שמים וירד לאן ירד אם תאמר שירד לסיני כתוב על הר סיני ולא כתוב בהר סיני. אלא ויט שמים וירד לאן ירד אמר רבי יוסי (אמר רבי יהודה אמר רבי חייא) ירד בדרגותיו מדרגה לדרגה ומכתר לכתר עד שנדבק בארץ הזו ואז האירה הלבנה ועמדה בשלמות זהו שכתוב ויט שמים וירד לארץ הזו ואז כתוב על הר סיני מה עמד על הר סיני הוה אומר זו שכינה.

רבי אבא אמר מכאן מפני אשר ירד עליו ה' באש וכתוב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכתוב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים וה' המטיר זוהי ארץ מאיזה מקום נטל את זה סוף הפסוק מוכיח שכתוב מאת ה' מן השמים מן השמים ממש רבי חייא אמר מכאן וידבר אלהים את כל כלל הכלל של הכל שהרי בזה תלוי הכל.

^ט עי' לעיל פרשת ויצא הערה ז.

^י עי' זהר (ח"א דף ריא ע"א) אנכי ארד עמך מצרימה וגו' מכאן דשכינתא נחתת עמיה בגלותא ובכל אתר דישראל אתגלו שכינתא אתגלת עמהון והא אוקמוה.

תרגום: "אנכי ארד עמך מצרימה" וגו'. מכאן ששכינה ירדה עמו בגלות ובכל מקום שישראל גלו שכינה גלתה עמהם והנה פרשוה.

^{יא} עי' דברינו ברמ"ן בפסוק הקודם.

^{יב} עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

ועל כן נרשמת הה"א בירידה גם בעליה כי ירדה עם יעקב למצרים והיא העולה עמהם והיא ה"א אחרונה שבשם והיא שפרנסה וכלכלה את כל ארץ מצרים בחמש שני הרעב וכן רמז יוסף בדבריו שאמר (בראשית מז כג) הא לכם זרע^י וזרעתם את האדמה וכתוב (שם כד) ונתתם חמישית והיא שהאבידה המצריים במצרים ועל הים והיא הנקראת יד ונאמר במצרים במכה החמישית שנאמר (שמות ט ג) הנה יד ה' הויה והזכיר ה' מינין בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן^י ונאמר על הים (שם יד לא) וירא ישראל את היד הגדולה והיא שהזכירה יחזקאל הנביא בשעת הכעס בחורבן בית המקדש והוא שכתוב (יחזקאל מז מג) וגם אני הא דרכך בראש נתתי נאם ה' אלהים וכבר הזכיר המשה פעמים לא אחמול מפרשת (שם ה י) לכן אבות יאכלו בנים בתוכך עד פרשת ואראה אל הרקיע תמצא ה' פעמים לא תחוס עיני ולא אחמול וכן הזכירה דניאל שאמר (דניאל ב מג) הא כדי פרזלא לא מתערב בחסף מינא והזכיר ה' מינין דהבא כספא נחשא פרזלא חספא והנה נזכרת במקרא שלשה פעמים בתורה בנביאים ובכתובים וכן נמצא במסורת ה"א ג' בקריאה (להלן מז כג) הא לכם זרע (יחזקאל מז מג) וגם אני הא (דניאל ב מג) הא כדי פרזלא והה"א הזאת עם ישראל בכל הגליות והוא שדרשו רז"ל גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר אנכי ארד עמך מצרימה וזהו לשון עמך מלשון צרה רמז למה שכתוב (תהלים צא טו) עמו אנכי בצרה גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר (ישעיה מג יד) למענכם שלחתי בבלה גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר (ישעיה סג א) מי זה בא מאדום וגו' תן אל לבך מי קורא זה וכן הזכיר עוד (שם) זה הדור בלבושו וכתוב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו נמצאת למד שהה"א הזאת רמוזה רשומה בכל הגליות מצרים ובבל ואדום וזהו שהזכיר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא מרדה מצרימה לא אמר אל תירא לרדת כענין שכתוב (שופטים ז י) ואם ירא אתה לרדת וכן יוסף הזכיר לאביו (בראשית מה ט) רדה אלי אל תעמוד ולא אמר רד אלי לרמוז כי הה"א הזאת ירדה עמו וכיון שהה"א הזאת ירדה עם יעקב ושבעים נפש למצרים אין לך לתמוה על רבוי הברכה שבוזרעם כענין שכתוב (שמות א ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד לפי שהשכינה עמהם והיתה ביניהם ושם צוה ה' את הברכה עד שעלו לששים רבוא שבהם נתנה התורה ונראית להם השכינה.

(מו יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנֵן וְשִׁלָּה וּפְרִזִּי וְזָרָה וְיִמָּת עַר וְאוֹנֵן בְּאַרְצָא כְּנַעַן וַיְהִי בְנֵי פְרִזִּי חֶצְרֹן וְחַמּוּל:

ע"י ר' בחיי: יחשוב הכתוב ער ואונן שכבר מתו מכלל השבעים הבאים וזה תימה כיון שמתו כבר איך הזכירם הכתוב בכלל הבאים אבל הענין הזה ידוע בקבלה^י והוא מפורש ומבואר בסדר פינחס שאמר הכתוב (במדבר כו יט) בני יהודה ער ואונן וימת ער

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י ע"י תיקו"ז (לא ע"ב): וכגונא דא בזווגא דבר נש צריך לנקאה טפה מחט"א דאיהו יצר הרע למהוי זרעא נקיה בה' הה"ד ה"א לכם זרע (בראשית מז כג).

תרגום: וכמו זה בזווגו של אדם, צריך לנקות טפה מחט"א שהוא יצר הרע, להיות זרע נקי בה', זהו שכתוב "ה"א לכם זרע". וכן זהר (ח"ג רטז ע"ב).

י ע"י זהר (ח"ב לא ע"ב): ומה הוה מותנא דילהון אלא הא כתיב בקדמיתא הנה יד יהו"ה הויה במקנך אשר בשדה אמאי בכלהו לא כתיב יד יהו"ה אלא הכא (נ"א לא כתיב יד אלהים אלא יד יהו"ה ס"א אלא יד יהו"ה) איהו ידא בחמשה אצבעאן דהא בקדמיתא כתיב אצבע אלהים היא והכא כלהו חמש אצבעאן וכל אצבעא ואצבעא קטל זינא חדא וחמשה זינין הוו דכתיב בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן הא חמשה זינין לחמשה אצבעאן דאקרון יד בגיני כך הנה יד יהו"ה הויה וגו' דבר כבד מאד דהוו מתין מגרמייהו ואשתכחו מתין

תרגום: ומה היה המות שלהם אלא זה כתוב בתחלה הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה למה בכלום לא כתוב יד ה' אלא כאן (לא כתוב יד אלהים אלא יד ה' ס"א אל יד ה') זה יד עם חמש אצבעות שהרי בתחלה כתוב אצבע אלהים היא וכאן כל חמש האצבעות וכל אצבע ואצבע הרגה מין אחד וחמשה מינים היו שכתוב בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן הרי חמשה מינים לחמש אצבעות שנקראת יד משום כך הנה יד ה' הויה וגו' דבר כבד מאד שהיו מתים מעצמם ונמצאו מתים.

^י ע"י לעיל פרשת וישב הערה י.

ואונן בארץ כנען וסמך אז מיד (שם כ) ויהיו בני יהודה וזהו סוד הכתוב האומר (רות ד טו) והיה לך למשיב נפש ומאמר השכנות (שם יז) יולד בן לנעמי והיה ראוי לומר יולד בן לרות והבן זהו¹⁰.

(מו טו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדֵן אָרֶם וְאֵת דִּינָה בְּתוּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:

והנה שבעים נפש נמנים בפרשה זו לד' חלקים כנגד ד' הנשים והזכיר מלת נפש בכל חלק וחלק ואחרי כן כלל את כולן והזכיר כל השבעים בלשון נפש הוא שאמר כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים והבן זהו¹¹.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ עי' זו"ח נט ע"א: רבי שמעון אמר נפשא דהיא משפעא דיסודא עילאה כד איהי חבת אשא דלעילא שלטא עליה זינא בזיניה ובגופא שלטא אשא דלרע ושלמא על כל ישראל.

ומאן דאמר דאמן דאזיל מהאי עלמא בלא בנין דאתי זימנא אחריתי לעלמא הדין אמר קשוט. ועוד אינון חייביא דשאטין באוירא עד דמרצו חובייהו ובתר נכנסין פעם שניה בגוף כדי לצרף אותו ואם יצדק שוב אינו נכנס פעם אחרת ואם לאו פעם שלישית שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר ואם ח"ו לא יצדק באלו השלשה פעמים שוב אין לו תקנה וזהו הכרת תכרת וע"ד בעי ב"נ לאזדהרא בנפשיה דילמא אתא זימנא אחרא.

ואית לנא ראייה מנדב ואביהוא כדכתיבנא דמיתו פלגי גופא הוו בגין דלא אנסיבו ועוד אית לנא סמך מענין יבמה יבא עליה בגין דלא ישתרש זרעיה ולא יצטרך למיתי זימנא אחרא בגוף ותו אוליפנא מאונן דאמר הכתוב ביה לבלתי נתן זרע לאחיו.

ועוד ראייה אחרא יולד בן לנעמי וכי לנעמי יולד והלא רות ילדתו אלא ללמד שזה עובד הוא היה מחלון ומית בלא בנין.

ובגין כך תחמי ב"נ צדיק ורע לו דילמא זימנא אחריתי אתא לעלמא ולא הוה זכאי כל כך ומת בענין זה וכדו השתא כד עאל להאי עלמא מנכה חוביה והדין הוא צדיק ורע לו.

וכמו כן רשע וטוב לו דילמא אתא זימנא אחרא ומת בלא בנין והוה זכאי ולא גמור והשתא משלם ליה מזכותיה בעלמא דין ודא הוא כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ.

תרגום: רבי שמעון אמר הנפש שהיא משפע היסוד העליון כשהיא חוטאת האם שלמעלה שולטת עליה מין במינו ובגוף שולטת האש שלמטה ושלוט על כל ישראל.

ומי שאומר שמי שהולך מן העולם הזה בלי בנים שבא פעם אחרת לעולם הזה אמר אמת.

ועוד אותם הרשעים ששטים באויר עד שמרצים את חטאם ואחר כך נכנסים פעם שניה לגוף כדי לצרף אותו ואם יצדק שוב אינו נכנס פעם אחרת ואם לא פעם שלישית שנאמר (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר ואם חס ושלוט לא יצדק באלו השלשה פעמים שוב אין לו תקנה וזהו הכרת תכרת ועל כן צריך אדם להזהר בנפשו אולי יבא פעם אחרת.

ויש לנו ראייה מנדב ואביהוא כפי שכתבנו שמתו חצאי גוף (היו משום) שלא נשאו ועוד יש לנו סמך מענין יבמה יבא עליה כדי שלא ישתרש זרעו ולא יצטרך לבא פעם אחרת בגוף ועוד למדנו מאונן שאמר בו הכתוב (בראשית לח) לבלתי נתן זרע לאחיו.

ועוד ראייה אחרת (רות ד) ילד בן לנעמי וכי לנעמי ילד והלא רות ילדתו אלא ללמד שזה עובד הוא היה מחלון ומת בלא בנים.

ומשום כך תראה אדם צדיק ורע לו אולי פעם אחרת בא לעולם ולא היה כל כך צדיק ומת בענין הזה ולכן כעת כשנכנס לעולם הזה מנכה חטאו וזהו צדיק ורע לו.

וכמו כן רשע וטוב לו אולי בא פעם אחרת ומת בלי בנים והיה צדיק ולא גמור וכעת משלם לו מזכותו בעולם הזה וזהו (הושע יד) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ.

¹¹ עי' זהר (ח"ב ה ע"ב) רבי חייא הוה יתיב קמיה דרבי שמעון אמר ליה מה חמת אורייתא לממני בנוי דיעקב דאינון תריסר בקדמיתא ולביתר כן שבעים דכתיב (בראשית מו כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים ומאי טעמא שבעים ולא יתיר אמר ליה לקביל שבעין אומין דאינון בעלמא ואינון הוו אומה יחידאה לקביל כלהון. ותו אמר ליה תא חזי קלדיטין דנהרין (גוברין) ענפין יתבין במטלניהון (נ"א במטוליהון) ממנן על שבעין עממין נפקין מתריסר גליפין קטורין דאסתחרן במטלניהון למתקלן לארבע רוחי עלמא הדא הוא דכתיב (דברים לב ח) יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. והיינו דכתיב (זכריה ב ו) כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם לאחזאה דאינון קיימין בגין ישראל בארבע לא נאמר אלא כארבע כמה דאי אפשר לעלמא בלא ארבע רוחות כך אי אפשר לעלמא בלא ישראל:

תרגום: רבי חייא היה יושב לפני רבי שמעון אמר לו מה ראתה התורה למנות את בני יעקב שהם שנים עשר בתחלה ואחר כך שבעים שכתוב כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים ומה הטעם שבעים ולא יותר אמר לו כנגד שבעים אומות שהם בעולם והם היו אומה יחידה כנגד כולם ועוד אמר לו בא וראה מפתחות שמאירים (שרים) ענפים יושבים במסעיהם (בצלם) ממונים על שבעים

(מו כו) כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאִי יִרְכּוּ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ:

ע"ר בחיי: והתבונן מזה מעלתו של יעקב שנאצלו מכחו שבעים נפש שמהם יצאו ששים רבוא כנגד שבעים שמות" שנאצלו מן השכינה שאין מנינם פחות מששים רבוא והם תכלית כל הדעות ולכך לא היו ישראל ראויין לקבל את התורה עד שעלו לששים רבוא" כי אז היו כנגד המספר העליון ואז נתנה התורה בהסכמת הכל והשכינה אינה שורה בישראל כי אם במנין ששים רבוא שהם שש מאות אלף והענין כי השכינה כלולה משש קצוות ויש בשש מאות אלף ששה פעמים מאה אלף הם עשרה רבוא לכל קצה וקצה עשרה רבוא ומיום ששרתה שכינה בהר סיני במתן תורה לא זזה מישראל עד שחרב בית ראשון ומיום שחרב בית ראשון לא שרתה שכינה בישראל כי בבית שני לא שרתה שכינה ואין הכונה לומר שלא שרתה שכינה בבית שני כלל שהרי מצינו שכינה שורה בשתי רבוא ממה שכתוב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עמים יוצאים משנים עשר חקיקות קשורים שמסתובבים במסעותיהם במשקל לארבע רוחות העולם זהו שכתוב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל והיינו שכתוב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם להראות שהם עומדים בשביל ישראל בארבע לא נאמר אלא כארבע כמו שאי אפשר לעולם בלי ארבע רוחות כך אי אפשר לעולם בלי ישראל.

ועי' זהר (ח"ב דף קכג ע"א): ע' נהירו דע' ענפין דאתנזו מהאי רוחא דנפיק מן פומא כדן ע' שמהן דקב"ה לקבלהון בארעא (בראשית מו כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים דהא יעקב אילנא בארעא ואינון ע' נפש ע' ענפין. מאלין אתוון נהירין ארבע אחרנין מא' נהיר גימ"ל דאיהו אגר טב לצדיקייא דאקרי

תרגום: הארה של ע' ענפים שנזנו מרוח זה שיוצא מהפה אז שבעים שמות של הקב"ה כנגדם בארץ כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים שהרי יעקב עץ בארץ והם ע' נפש ע' ענפים. מאלה אותיות מאירים ד' אחרים מא' מאיר ג' שהוא שחר טוב לצדיקים שנקרא.

י" עי' הערה הקודמת.

י" עי' זהר (ח"א ב ע"ב): איש לא נעדר מאינון שתין רבוא דאפיק בחילא דשמא ובגין דאיש לא נעדר בכל אתר דמיתו ישראל ואתענשו בחובביהו אתמנון ולא אעדר מאינון שתין רבוא אפילו חד בגין למהוי כלא דיוקנא חדא כמה דאיש לא נעדר לעילא אוף הכי לא נעדר לתתא:.

תרגום: "איש לא נעדר" - מאותם ששים רבוא שהוציא בכח השם. ומשום שאיש לא נעדר בכל מקום שמתו ישראל ונענשו בחטאיהם נמנו ולא נעדר מאותם ששים רבוא אפילו אחד כדי להיות הכל צורה אחת. כמו שאיש לא נעדר למעלה אף כאן לא נעדר למטה.

ועי' זהר (ח"א דף כב ע"א): משה שימש בסיהרא בעוד דאיהו בגופא ומני לה לרעותיה כד אתפטר מהאי עלמא סליק בסליקו עלאה ברוחא קדישא ואתהדר ברוחא ליובלא עלאה ותמן אתדבק באינון שתין רבוא דהוו דיליה מה דלא הוה כן ליעקב דהוא אתהדר ברוחא לגו שמטה מה דלא הוה כן בחייו (בגין) כיון דביתא אחרא הוה ליה. וארעא קדישא בתקונא (דעלמא נ"א דלתתא) אתתקנת בחילא דלעילא ועל דא לא אתחזו

תרגום: משה שימש בלבנה בעוד שהוא בגוף ופקד אותה לרצונו. כשנפטר מהעולם הזה עלה בעליה עליונה ברוח הקודש וחזר ברוח ליובל העליון ושם נדבק באותם ששים רבוא שהיו שלו. מה שלא היה כן ליעקב שהוא חזר ברוח לתוך השמיטה מה שלא היה כן בחייו (בגלל) כיון שבית אחר היה לו. וארץ הקדושה נתתקנה בתקון (העולם נ"א שלמטה) בכח שלמעלה. ועל זה לא ראוי.

ועי' זהר (ח"א דף כה ע"א): ואשתלים אומאה (דאתמר) (שמות יז יו) כי יד על כס יה מלחמה ליהו"ה וגו' מאי מדר דר דא משה דאתמר ביה (קהלת א ד) דור הולך ודור בא והא אוקמוה דלית דור פחות מששים רבוא ודא משה דאתמר ביה דאנתתא חדא ילדה ששים רבוא בכרס אחד.

תרגום: ונשלמה השבועה (שנאמר) "כי יד על כס יה מלחמה לה' וגו'". מה זה "מדור דור" זה משה שנאמר בו "דור הלך ודור בא". והרי פרשוה שאין דור פחות מששים רבוא וזה משה שנאמר בו שאשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחת.

עי' זהר (ח"ב דף ה ע"א): בשתיתאה הדא הוא דכתיב (שם) ששים גבורים סביב לה הנה מטתו דא איהי שכינתא שלשלמה מלכא דשלמא דיליה ששים גבורים סביב לה אלין אינון שתין רבוא דמלאכי עלאי דאינון מחילא דשכינתא דנחתת עם יעקב למצרים מגבורי ישראל ישראל דלעילא הדא הוא דכתיב ואלה שמות

תרגום: בשיי זהו שכתוב ששים גבורים סביב לה הנה מטתו זוהי שכינה שלשלמה המלך שהשלום שלו ששים גבורים סביב לה אלו הם ששים רבוא מלאכים עליונים שהם מחיל השכינה שירדה עם יעקב למצרים מגבורי ישראל ישראל שלמעלה זהו שכתוב ואלה שמות בני ישראל וגו' איש וביתו באו הם ומנהגיהם.

(במדבר י לו) שובה ה' רבבות אלפי ישראל וכתיב (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם ואין צריך לומר בארבע רבוא שהשכינה שורה בהם ועוד שהכתוב מעיד (חגי א ח) וארצה בו ואכבד כלומר אשרה בו הכבוד שהוא השכינה אלא שלא שרתה בו תדיר כמו בבית ראשון לפי שלא היו שם ששים רבוא שלא עלו מבבל כי אם מ' אלף שכן כתוב (עזרא ב סד) כל הקהל כאחד ארבע רבוא והוא שדרשו רז"ל (יומא כא ע"ב) (חגי א ח) וארצה בו ואכבדה ואכבד כתיב חסר ה"א לפי שחסרו משם ה' דברים ארון שמן המשהה אש שכינה ואורים ותומים ומפני זה אמר ואכבד לבאר כי הכבוד היה שם שהיא השכינה לא התפארת וזהו ואכבד למעט התפארת וחסרון ה"א שהיא אחרונה שבשם על שם שחסרה משם שכינה שהרי היא מה' דברים שחסרו והיאך חסרה והכתוב אומר ואכבדה אלא שלא שרתה שם תדיר כמו בבית ראשון אלא חופף אבל לעתיד לבא יהיו ישראל רבים בלא מספר הוא שכתוב (הושע ב א) והיה מספר בני ישראל כחול הים לא אמר והיה זרע ישראל כחול הים אלא והיה מספר כלומר אותם שהיו באים במספר מבין עשרים שנה ומעלה יהיו כחול הים ואז יחזור התפארת והכבוד^כ וכן הבטיח ישעיה (ישעיה ס א) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ עי' לעיל פרשת נח הערה לז ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

פרשת ויחי

(מח מו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכְּנוּ אִבְתֵּי לְפָנָיו אַבְרָהָם וַיְצַחֵק הָאֱלֹהִים הָרְעָה אֹתִי מֵעוּדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ע"י רמב"ן: האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק – יקרא הנביא אל אלהי אבותיו אשר לו הגדולה והגבורה ועשה עמהם את הגדולות ואת הנוראות ויקרא לאלהי האמת אשר הוא רועה אותו מעודו ויתכן שיהיה הרועה אותי מגזרת רעך ורע אביך אל תעזוב (משלי כז י) כי במדה ההיא שלום ורעות^א, והמלאך הגואל^ב הוא העונה אותו בעת צרתו ושומר לו אנכי האל בית אל (לעיל לא יג) והוא שנאמר עליו (שמות כג כא) כי שמי בקרבני ולכך אמר בקרב הארץ והרי זה מבואר למשכיל ואל יקשה עליו מעודי עד היום הזה עם מה שכתבנו בפסוק ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק (לעיל מו א) כי מעודו ינחהו בדרך אמת אבל לא נתיחד לו המדה עד שובו לארץ אבותיו מפני היותו בחוצה לארץ גם בעבור שהוצרך להתנהג עם לבן בדרך פתלתול ואיננו דרך האמת.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יש בברכה הזאת רמז לכלל עשר ספירות כי האלהים^א, הגדולה והגבורה מקבלים מלמעלה, וקראם אברהם ויצחק, כי לפי הפשט היה ראוי הכתוב שיאמר האלהים אשר התהלכו לפניו אברהם ויצחק, אבל אמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק, וזהו (בראשית לה ז) כי שם נגלו אליו האלהים^ב. ואמר אח"כ האלהים הרועה אותי הוא אביר יעקב^ג, וזהו שכתוב (תהלים פ ב) רועה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף, ולשון רועה מלשון ריע, כי במדה ההיא יש בה שלום ורעות^ד. ואחר כן חתם דבריו באחרונה שקרא המלאך הגואל. ואמר בקרב הארץ כלשון (שמות כג כא) כי שמי בקרבני. וצריך אתה לדעת כי אילו התחיל יעקב תפלתו מן המלאך היה בזה קצוץ נטיעות, אבל התחיל במלת האלהים שהם המדות המקבלות מן העליון וסיים במלאך הגואל לחתום תפלתו בו, ואז ייחד את הכל יחוד שלם. ואם תשכיל היטב תמצא הברכה הזאת שברך את הנערים בכאן הנה היא כדמיון הברכה שברך את יוסף למטה, הוא שאמר (בראשית מט כד) מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל, כי לשון ידי הוא שתי ידות שבכסא שלמה, הגדולה והגבורה, שכנגדם הזכיר כאן אברהם ויצחק. אביר יעקב הוא תפארת ישראל, ולא תמצא בכל התורה כלה אביר אברהם ולא אביר יצחק אלא אביר יעקב, וזהו שכתוב (תהלים קלב ב) נדר לאביר יעקב. ואנו אומרים בתפלה עננו אביר יעקב והכונה על תפארת ישראל, ועל כן לא תמצא הלשון הזה רק ביעקב אביר יעקב או אביר ישראל שהוא יעקב. וכנגדו הזכיר כאן האלהים הרועה אותי משם רועה אבן ישראל, ביאורו שמשם מיד אביר יעקב שהוא תפארת ישראל מקבל כח ואצילות אבן ישראל היא כנסת ישראל^ה והיא האבן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ

^א ע"י דברנו בר' בחיי.

^ב ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סג.

^ג ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה יא.

^ד ע"י ז"ח (מה ע"א): ויצחק כד בריך ליה ליעקב אמר ויתן לך האלקים מטל השמים. בגין דחזא דיעקב ריתת ההוא אתרא. האלקים דא אימא עילאה דעטרא ליה בעיטרין עילאין לאזדוגא במטרוניתא.

תרגום: וכאשר יצחק ברך את יעקב אמר ויתן לך האלהים מטל השמים משום שראה שיעקב יורש את המקום ההוא האלהים זו האם העליונה שמעטרת אותו בעטרות עליונות להתחבר עם הגבירה.

^ה לפי זה מובן למה אלקים הוא בלשון רבים וע"י דברים ז ז דברי רבינו שם.

^ו ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סא.

^ז שזה מיזוג של שתי הצדדים חסד וגבורה.

^ח ע"י פרשת נח הערה מד.

^ט ע"י זהר (ח"א רמו ע"ב): משם רועה אבן ישראל מתמן אתזן האי אבן ישראל אבן דא כנסת ישראל ועלה אמר דוד (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה

תרגום: "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אבן ישראל הזאת. "אבן" זו כנסת ישראל ועליה אמר דוד "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה".

הראשה' החותמת ולשון אבן שהוא בבנין משלים הכל כנגדו הזכיר בכאן המלאך הגואל אותי.

ומעתה אין לתמוה אם פתח יעקב בברכת יוסף וברך את הנערים לפי שברכת הנערים היא הברכה ביוסף במעלה ובפנימיות ענין יוסף והנה לשון הכתובים נאות מאד על זה והוא מעיד עליו^א.

(מח כב) וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׁכֶם אֶחָד עַל אַחִיךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֹמְרֵי בְחָרְבִי וּבְקִשְׁתִּי:

עי' רמב"ן: כי הארץ לא תכבש להם רק בחרב ובקשת ירמוז למה שאמר הכתוב (יהושע יא יט-כ) לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם.

וייחס החרב והקשת אליו כי זכותו היא העושה עמם מלחמה והיא הנלחם להם לא הם עצמם וכענין שאמר הכתוב (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ זורועם לא הושיעה למו כי ימינך זורועך ואור פניך כי רצייתם וזהו בזכות האבות כי על דרך האמת ימינך לאברהם וזרועך ליצחק ואור פניך ליעקב^ב.

וקרוב אלי עוד שעשה יעקב כדרך שיעשו הנביאים נטה ידו בחרב כנגד ארץ האמורי וזרק שם הצים להיותה נכבשת לבניו כענין שעשה אלישע וישם ידיו על ידי המלך ויאמר אלישע ירה ויור (מ"ב יג טז) ואף על פי שלא סיפר הכתוב כן ירמזנו בפסוק הזה ויתכן שזה טעם אמרו לקחתי כי מאז לוקחה הארץ לבניו.

עי' ר' בחיי: שכם אחד על אחיך על דרך הפשט יאמר כבר נתתי לך בארץ ההיא החלק האחד אשר בידי לתתו הוא חלק הבכורה שתהיה בו יתר על אחיך לפי שלקחתי אותו מיד האמורי בחרבי ובקשתי וחלק הבכורה הזה הוא מה שברכו שיהיו בניו נעשים שני שבטים בדגלים ובחנוכת הנשיאים ועוד יכלול חלק אחר והוא החלק אשר יש לו בארץ כי אין בידו שיתן רק חלק אחד בלבד כי אי אפשר לו שייגזול מאחד מבניו אבל חלק הבכורה נתן לו שהיה בידו ליתנו למי שירצה מבניו ומה שאמר מיד האמורי כאלו אמר מיד הכנעני אבל הזכיר האמורי לפי שהיה תקיף שבכלן ומה שאמר בחרבי ובקשתי לומר כי ארץ כנען לא תכבש לפניהם כי אם בחרב ובקשת ורמז למה שאמר הכתוב (יהושע יא יט כ) לא היתה

טז מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' ספר הפליאה (עמוד תרמה): והמיוחד תפילתו בה יפיק שאלתו כי משם רועה אבן ישראל היא היד הנטויה היא אבן השתיה אשר ממנה עולם השפל הושתת, היא סוד הלבנה בחידושה, היא אבן הראשה.

^ב עי' זהר (ח"א דף רכח ע"ב): ותא חזי קב"ה עביד לתתא כגוונא דלעילא כרובים דיוקנא דלהון כחזו רביין וקיימין תחות האי אתר מימינא ומשמאלא ואלין אתברכן בקדמיתא מהנהו ברכאן דנגדן מעילא ומהכא נגדי ברכאן לתתא ועל דא כתיב המלאך הגואל אותי מכל רע אותי דנטיל ברכאן מגוונין דלעילא וכיון דאיהו נטיל יברך את הנערים רזא רזא דכרובים דמנייהו נגדי ברכאן מעילאי לתתאי (נ"א ותתאי).

תרגום: ובא וראה הקדוש ברוך הוא עושה למטה כדוגמא שלמעלה. כרובים דמותם כמראה נערים ועומדים תחת מקום זה מימין ומשמאל ואלה מתברכים בתחילה מאותן ברכות שנמשכות מלמעלה ומכאן נמשכות הברכות למטה. ועל זה כתוב "המלאך הגואל אותי מכל רע". "אותי" שנטל ברכות מצבעים שלמעלה. וכיון שהוא נטל "יברך את הנערים" זהו סוד הכרובים שמהם נמשכת ברכות מהעליונים לתחתונים (ותחתונים).

^ב עי' זהר (ח"ב דף נט ע"ב): נחית בחסדך עם זו גאלת כמה דכתיב (תהלים מד ד) כי ימינך זרועך ואור פניך כי רצייתם כי ימינך דא גדולה נהלת בעזך דא דכתיב זרועך דא גבורה אל נה קדשך דא דכתיב ואור פניך כי רצייתם דא צדיק וכלהו משתכחי בקרא.

תרגום: נחית בחסדך עם זו גאלת כמו שכתוב כי ימינך זרועך ואור פניך כי רצייתם כי ימינך זו גדולה נהלת בעזך זה שכתוב זרועך זו גבורה אל נה קדשך זה שכתוב ואור פניך כי רצייתם זה צדיק וכולם נמצאים בכתוב.

עיר אשר השלימה את בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם והיה לו לומר בחרב וקשת ומה שיחם החרב והקשת אליו הכונה כי זכותו הוא הנלחם להם כמו שכתוב (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רצייתם כלומר בזכות האבות כי ימינך זה אברהם ו"זרועך זה יצחק ו"אור פניך זה יעקב כי פני יעקב חקוקים במרכבה ואונקלוס שתרגם בצלותי ובבעותי לזה כוון כי מלת בקשתי עשה מלשון בקשה על כן תרגם בעותי ומה שתרגם בחרבי בצלותי מפני שהתפלה מגינה על האדם כחרב ביד גבור או יהיה בחרבי בזכות התורה שהרי האבות ידעוה בשכלם וקיימו אותה עד שלא נתנה וכן דרשו ביעקב (פסיקתא זוטרתיא) (בראשית לב ה) עם לבן גרתי שקיים ברשותו תרי"ג מצות ומצינו שהתורה נמשלה לחרב פיפיות והוא שדרשו רז"ל (שיר השירים רבה פ"א סי' טז) (תהלים קמט ו) וחרב פיפיות בידם התורה דומה לחרב פיפיות שהיא אוכלת משני צדדין וכן כתוב בלוחות (שמות לב טו) מזה ומזה הם כתובים.

וכתב הרמב"ן ז"ל קרוב הוא שעשה יעקב כדרך שיעשו הנביאים נטה ידו בחרב כנגד ארץ האמורי וזרק שם חצים להיותה נכבשת לפניו כענין שעשה אלישע (מלכים ב' יג טז-יז) וישם אלישע ידיו על ידי המלך ויאמר אלישע ירה ויור ועל זה אמר בחרבי ובקשתי ומה שאמר אשר לקחתי כי מאז לוקחה הארץ לפניו ע"כ. ויש שפירש מיד האמורי הבכורה שלקחתי מעשו שהיה עושה מעשה אמורי או שהיה צד אביו באמרי פיו נתתיה לך בחרבי ובקשתי בזכותי. וע"ד המדרש ואני נתתי לך שכם אחד שכם ממש אמר לו אני מטריח אותך בקבורה שתקברני במערת המכפלה ואני נתתי לך מקום שתקבר שם הוא שכתוב (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם.

(מט ה) שְׁמַעוֹן וְלוֹי אֲחִים פְּלִי הָמָס מְכַרְתֵּיהֶם:

וע"ד הקבלה שמעון ולוי אחים כבר כתבתי כי יש בהם רמז לשש קצוות עם מה שלמעלה מהם כי הכל אחד ומיוחד זה בזה" והרמז עליה בודאי שמעון ולוי אחים.

(מט ח) יְהוּדָה אֶתְּהָ יוֹדוּךְ אַחִיךָ יָדְךָ פְּעָרְךָ אֵיבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ פְּנֵי אֲבִיךָ:

וע"ד הקבלה יהודה אתה יודוך אחיך נרמז בשמו של יהודה התחלת ההתפשטות" וזהו לשון יודוך אחיך כי שם כל ההודאה בין תבין ומכאן יצא שם הגבורה" (דברי הימים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

" עי' לעיל פרשת ויצא הערה מה.

י' עי' זהר (ח"א דף רלז ע"א): יהודה אתה וגו' רבי שמעון אמר מלכו ליהודה אתקיים והיינו דאמרין מאי דכתיב (בראשית כט לה) הפעם אודה את יהוה בגין דאיהו רביעאה אודה את יהוה בגין דאיהו רגלא רביעאה לכרסיא יהו' דא רשימא דשמא עלאה ובמה אשתלים בה"א (ס"א בדל"ת) והיינו ה"א בתראה דשמא קדישא שמא קדישא שלים באתווי וקשר דאחיד לון על דא יודוך אחיך דמלכו לך אתחזיא לאתקיימא.

תרגום: "יהודה אתה" וגו'. רבי שמעון אמר מלכות התקיימה ליהודה והיינו מה שאמרנו מהו שכתוב "הפעם אודה את ה'" משום שהוא רביעי אודה את ה' משום שהוא רגל רביעי לכסא. יהו זה רושם של השם העליון ובמה נשלם בה"א (בדל"ת) והיינו ה"א אחרונה של השם הקדוש. השם הקדוש נשלם באותיותיו וקשר שאוחז אותן על כן יודוך אחיך שהמלכות לך ראויה להתקיים ודאי. "ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן" מי הקדושים אלו קדושים עליונים שכולם מודים לו ושמו אותו נאמן לכן הוא ראשון בכל הוא מלך על כולם.

י" עי' ז"ח מב ע"א): מחיה אית ביה מ"ט תיבין ברזא דחמשין תרעין חסר חד. ואית ביה שמא רזא דגבורות ה'. ואיהו את"ה גבו"ר לעול"ם אדנ". ורזא דיליה אגל"א. וברזא אחרא יגל"א. וכולא רזא חדא מן גבורתא דברכאן "יהודה אתה יודוך. "גור אריה יהודה. "לא יסור שבט מיהודה. "אוסרי לגפן עירה. בדא איתער יהודה בגבורתא קדישא ודא איהי ברכתא שמאלא.

תרגום: במחיה יש ארבעים ותשע תבות בסוד חמשים שערים חסר אחד ויש בו שם הסוד של גבורות ה' והוא את"ה גבו"ר לעול"ם אדנ"י והסוד שלו אגל"א ובסוד אחר יגל"א והכל סוד אחד מן

א' ה ב) כי יהודה גבר באחיו והוא רמוז בדברי רבקה וכן בתחלת ברכה שניה.

(מט ט) גור אריה יהודה מטרף בני עליה כרע רבין פאריה וכלביא מי יקימונו: עי' ר' בחיי: ולפי דעתי לכך נכתבו בברכת יהודה שלשה פסוקים קודם שיתחיל בברכת שבה ארצו ובכל אחד מהם הזכיר יהודה מה שלא תמצא כן ביתר השבטים שזכיר שמו של אחד מהם פעמים והיה הענין שהזכירו ג' פעמים כדי לרמוז על שלשתן על יהודה בן יעקב ועל דוד המלך ועל מלך המשיח הפסוק הראשון יהודה אתה יודוך אחיך על יהודה בן יעקב שברך אתו בגבורה ובנקמת אויביו ובהנהגת שררה על כל אחיו אפי' בני אביו ולכך הוצרך להזכיר בו לשון אתה.

הפסוק השני גור אריה יהודה על דוד המלך וכנה אותו בשם יהודה לפי שהוא מזרע יהודה והזכיר בו גור כי בימי שאול גור היה ואחרי מות שאול מלך על כל ישראל ונעשה אריה ואמר מטרף בני עליה שנצל מטרף שאול שהיה רודף אחריו כרע רבין כאריה בימי שלמה בנו איש תחת גפנו ותחת תאנתו.

השלישי לא יסור שבט מיהודה על מלך המשיח הגואל האחרון וזה שאמר עד כי יבא שילה כלומר בנו היוצא מזרעו וטעם מלת שילה שלא אמר בנו הזכיר יעקב המשיח בשם שילה כלומר בנו שיולד משלית אשה כדרך כל הנולדים מלשון (דברים כח נו) ובשליתה היוצאת מבין רגליה ותוספת ה"א שבמלת שילה" רמז לה"א אחרונה שבשם" והיא בתו של אברהם" והיא שנשאת לשלמה" והיא היא מדרתו של מלך המשיח עליו רמז

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הגבורה של הברכות (בראשית מט) "יהודה אתה יודוך" גור אריה יהודה "לא יסור שבט מיהודה" אסרי לגפן עירה בזה התעורר יהודה בגבורה קדושה וזו היא ברכת השמאל. עי' ע"ח שער ז"א פרק ד ד"ל אותיות והוא ג"כ חילוף שם אה"ה בול"ו שבמלכות כנודע ועולה ד"ל והוא ג"כ שם אגל"א שבמל" כי ג' שמות אלו מורים על המל' בהיותם פב"פ עם ז"א כמבואר בברכת אבות ובאתה גבור.

^{טו} עי' זהר (ח"א רלז ע"ב): לא יסור שבט מיהודה וגו' (בראשית מט י) (ו)אוקמוה חבריא אבל עד כי יבא שילה בה"א בגין דשאר בו' לאחזאה והכא רזא (הכא) דשמאו (רמז הכא שמא) קדישא י"ה באתר אחרא שלו ובלא ה' באתר אחרא שלה בלא ו' והכא שילה ביר"ד ה"א רזא ודשמאו (לשמא) קדישא עלאה דשכינתא תקום בשמא (נ"א דא) ד"הו (ד"י) ואיהו רזא ד' ונ"א מ"ו כדקאמרינן. תרגום: "לא יסור שבט מיהודה" וגו', בארו החברים, אבל עד כי יבא שילה, בה"א, משום שבשאר בו', להראות כאן את סוד (כאן) השם הקדוש י"ה. במקום אחר שילו בלי ה"א, ובמקום אחר שלה בלי יר"ד, וכאן שילה ביר"ד ה"א, סוד השם הקדוש העליון, ששכינה תקום בשם (זה) של י"ה, והוא סוד של י' (מ"י), כפי שאמרנו. עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג. ^{יז} עי' לעיל פרשת בראשית הערה עב. ^{יח} עי' לעיל כד א.

^{יט} עי' ספר הבהיר אות סה: ומה חכמה נתן הקב"ה לשלמה שלמה נשא שמו של הקב"ה (כדאמרינן) [דא"ר יוחנן] כל שלמה (שבשיר) [האמור בשיר] השירים קדש לבד מא' הקב"ה אמר הואיל ושמן (כשמי) [כשם כבודי] אשיא לך בתי והא נשואה היא א"ל במתנה (נתנה לו השם) [נתונה לך, דכתב] וי' נתן חכמה לשלמה ולא פירש והיכן פירש להלן כי ראו כי חכמת אלה"ם בקרבו לעשות משפט מאי לעשות משפט הוי אומר (שאותה חכמה שנתנה) [אותה חכמה שנתן לו] אלה"ם ושהיא עמו בחדרו היא בקרבו [לעשות משפט] (נ"א (ומאי) [מאי לעשות] משפט אלא כל זמן שאדם עושה משפט חכמת אלקים בקרבו) (זאת) ועוזרתו ומקרבתו ואם לאו מרחקתו ולא עוד אלא מיסרתו דכתיב (ויקרא כו כח) ויסרתי אתכם אף אני [שבע על חטאתיכם].

תרגום: ומה חכמה נתן הקדוש ברוך הוא לשלמה, שלמה נשא שמו של הקדוש ברוך הוא, כמו שאנו אומרים, כל שלמה שבשיר השירים קדש לבד מאחד. אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ושמן כשמי, אשיא לך בתי, והרי נשואה היא. אמר לו, במתנה נתנה לו השם, "וה" נתן חכמה לשלמה", ולא פירש. והיכן פירש, לפניו, "כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט". (ומה זה "משפט", אלא כל זמן שאדם עושה משפט, חכמת אלהים בקרבו). ומה זה לעשות משפט, הוי אומר שאותה חכמה שנתנה אלהים ושהיא עמו בחדרו, היא בקרבו. זאת עוזרתו ומקרבתו, ואם לאו, מרחקתו. ולא עוד אלא מיסרתו, שכתוב "ויסרתי אתכם אף אני".

ועי' שער הפסוקים - פרשת וירא: כל קליפה וקליפה, לוקחת ניצוצות קדושה ומערבתן עמה. והנה ניצוץ קדושה שלקחה הקליפה הזאת, הנקראת עמון, היא בחי' נעמה העמונית, אשר היתה ניצוץ

הנביא ע"ה חמשה לשונות של שבח הוא שכתוב (ישעיה יא ב ג) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' והריחו ביראת ה' שהרי בזמנו של מלך

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קדושה, ונשאת לשלמה ע"ה, כי היא בגימטריא עם הכולל כמו נועם.

כ עי' זהר (ח"א קג ע"ב): וכדין ינדעון בני עלמא חכמתא עלאה יקרא מה דלא הוו ידעין מקדמת דנא דכתיב (ישעיה יא ב) ונחה עליו רוח יהו"ה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהו"ה כלהו זמינין לאשראה על האי פתחא תתאה דאיהו פתח האהל וכלהו זמינין לאשראה על מלכא ומשיחא (לתתא).

תרגום: ואז ידעו בני העולם חכמה עליונה נכבדה מה שלא היו יודעים מקודם לזה, שכתוב "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". כולם עתידים לשרות על הפתח התחתון הזה, שהוא פתח האהל, וכולם עתידים לשרות על מלך המשיח כדי לדון העולם, שכתוב "ושפט בצדק דלים וגו'".

ע' אד"ר קל ע"ב): דרוחא דנפיק מהכא מאינון נוקבי חד רוחא נפיק לזעיר אפיין לאתערא (ס"א חייין מכל סטריין חירו מכל סטרי חייין דחייין) ליה בגנתא דעדן וחד רוחא דחיי דביה זמין לאתערא לזמנא לבריה דדוד למנדע חכמתא ומההוא נוקבא אתער ונפיק רוחא ממוחא סתימאה וזמין לאשראה על מלכא משיחא דכתיב (ישעיה יא) ונחה עליו רוח יי' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי'.

תרגום: הרוח היוצא מכאן, מאלה נקבים, הבל אחד יוצא לז"א לעוררו בגן עדן, והבל אחד של חיים שבו עתידה להתעורר להזמין את בן דוד לידיעת החכמה. ומזה הנקב מתעורר ויוצא רוח ממוחא סתימאה והוא עתיד לשרות על מלך המשיח. שנאמר "ונחה עליו רוח יהו"ה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהו"ה".

כב עי' זהר חלק ב דף עח ע"א): כהאי גוונא ידע שלמה מלכא ידע בכורסייה דרוח קודשא שריא עליה דכל מאן דקריב לכורסייה דחילו ואימתא נפיל עליה וביה הוה דאין דינא בלא סהדין בגין דדיוקנין הוו בכורסייה וכל מאן דמקרב בשקרא מכשכשא ההוא דיוקנא והוה ידע שלמה מלכא דבשקרא קאתי בגין כך אימתא דכורסייה הוה נפיל על כלא וכלהו אשתכחו זכאין קמיה.

מלכא משיחא בריחא כמה דאת אמר (שם יא ג) והריחו ביראת יהו"ה ולא למראה עיניו ישפוט וגו' ותלת אלין דנו עלמא בלא סהדין והתראה שאר בני עלמא על פום סהדין על מימר אורייתא חכימין דאשתמודען באינון דיוקנין עליהו לאזהרא לבני עלמא ולמיהב אסוותא לבני נשא ולאסי נפשיהו זכאין אינון בהאי עלמא וזכאין אינון בעלמא דאתי

תרגום: כדוגמא זו ידע שלמה המלך ידע בכסאו שרוח הקודש שרתה עליו שכל מי שקרב לכסאו פחד ואימה נפלו עליו ובו היה דין בלי עדות משום שהדמויות היו בכסאו וכל מי שקרב בשקר אותו הדמות מכשכש והיה שלמה המלך יודע שבא בשקר לכן אימת הכסא היתה נופלת על הכל וכולם נמצאו צדיקים לפניו.

מלך המשיח בריח כמו שנאמר והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט וגו' ושלשת אלה דנו את העולם בלא עדים והתראה שאר בני העולם על פי עדים על מאמר התורה חכמים שמכירים באותם דמויות עליהם להזהיר את בני העולם ולתת רפואה לבני אדם ולרפא את נפשם אשריהם בעולם הזה ואשריהם בעולם הבא.

ועי' זהר חדש סד ע"ג): לריח שמניך טובים אמר רבי שמעון האי קרא אסתכלנא ביה ואיהו סתיים ברזא עילאה ריח אית ריח וכמה ריחין אינון אית ריח דסליק מתתא לעילא כגון ריחא דקורבנא דהאי איהו ריחא דסליק וקשר קשרין דא בגו דא ומשתלשל דא בדא עד דאתעביד כולא קשרא חדא ונהירו חד.

אית ריח אחרא ודא איהו מלכא משיחא דאקרי ריח דכתיב והריחו ביראת ה' ודא איקרי ריח ומתקשרא ברזא דריח קורבנא

ורזא דא אשה ריח ניחוח לה' אשה לבר קישורא ומזונא ונהירו דחילין ומשריין דאשא בטהרונא קמיטין ריח לגו מיניה ודא איהו דאתקשר לגו ונהיר ברזא דברית קדישא ודא אתקרי מלכא משיחא דאיהו ריח מאינון בוסמין עילאין דכתיב כריח בשמים.

תרגום: לריח שמניך טובים (שיר א) אמר רבי שמעון בפסוק הזה הסתכלתי והוא נסתר בסוד עליון ריח יש ריח ויש ריח וכמה ריחות הם יש ריח שעולה ממטה למעלה כמו ריח הקרבן שזהו ריח שעולה וקושר קשרים זה בתוך זה ומשתלשל זה עם זה עד שהכל נעשה קשר אחד ואור אחד יש ריח אחר וזהו מלך המשיח שנקרא ריח נאמר (ישעיה א) והריחו ביראת ה' וזה נקרא ריח ונקשר בסוד של ריח הקרבן

וזה סוד (ויקרא א) אשה ריח ניחוח לה' אשה מחוץ לקשר והמזון והאור של צבאות ומחנות של אש נקבצו בצהרים הריח לפנים ממנו וזהו שנקשר פנימה ומאיר בסוד הברית הקדושה וזה נקרא מלך המשיח שהוא ריח מאותם הבשמים העליונים נאמר כריח בשמים

המשיה יהיה שפע הנבואה והחכמה והדעת (שם ט) כמים לים מכסים^כ ויהיה באור הכתוב שלא תפסק המלכות ליהודה לעד כשיבא שילה.

(מט טו) וַיֵּרָא מְנַחֵם בֶּן טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ בִּי נְעֻמָּה וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסַבֵּל וַיְהִי לְמַסַּע עֲבָד:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה יששכר חמור גרם הזכיר בו רובץ וכן הוא אומר (דברים כב ו) והאם רובצת^כ וזהו לשון בין המשפתיים^כ בין תבין כי כן כתוב ומבני יששכר יודעי בינה שם בית הנפש מנוחתה ונחלתה ולכך סמוך לו וירא מנוחה ותרנום אונקלוס ואחסנתיה בין תחומיא וזה מבואר.

(מט כא) נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלַחַה הַנֶּתָן אֲמָרֵי שְׁפָר:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה נפתלי אילה שלוחה ירמוז לצדיקה וזכיר בו אילה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{כב} עי' זהר (ח"א קמ ע"א): ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם (בראשית כו א) רבי אבהו פתח ואמר (שיר א יב) עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו דתנינן ארבע תקופות וארבע זמנים משונים זו מזו יעברו הצדיקים לעתיד לבא האחד אותו זמן ישגא החכמה בעולם וישגו השגה מה שלא השיגו בזה העולם דתנינן אמר רבי פנחס השגת הצדיקים לעתיד לבא יותר ממלאכי השרת דכתיב (ישעיה יא ט) כמים לים מכסים והשני תתעסקון (חסר).

תרגום: "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם". רבי אבהו פתח ואמר, "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו". ששינו, ארבע תקופות וארבעה זמנים משונים זו מזו יעברו הצדיקים לעתיד לבא. האחד, אותו זמן ישגא החכמה בעולם וישגו השגה מה שלא השיגו בזה העולם, ששינו, אמר רבי פנחס, השגת הצדיקים לעתיד לבא יותר ממלאכי השרת, שכתוב "כמים לים מכסים", השני תתעסקו (חסר).

עי' זהר (ח"ג כג ע"א): אמר רבי יהודה זמין קודשא בריך הוא לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא בגין (ישעיה יא ט) דמלאה הארץ דעה את יהו"ה כמים לים מכסים וכתב (ירמיה לא לג) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את יהו"ה כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם אמן כן יהי רצון.

תרגום: אמר רבי יהודה עתיד הקדוש ברוך הוא לגלות סודות עמוקים של התורה בזמן שיבא מלך המשיח, משום (ישעיה יא ט) שמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וכתוב (ירמיה לא) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי, כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם אמן כן יהי רצון.

^{כג} עי' זהר חלק ג דף רנד ע"ב): אמר רעיא מהימנא מלין אלין כמה סתימין אינון למאן דלא ידע וגליין למאן דידע בהו ודאי הוא צפורה איהו שכינתא קן דילה דא בי מקדשא וישראל אינון אפרוחין דאימא יתבא עלייהו הה"ד והאם רובצת על האפרוחים ואינון מארי משנה דפרחין בפקודין דילה או ביצים אינון מארי מקרא.

תרגום: אמר הרועה הנאמן דברים אלו כמה סתומים הם למי שלא יודע, ונגלים למי שידוע בהם, ודאי אותה צפור היא השכינה, הקן שלה זה בית המקדש, וישראל הם האפרוחים שאמא יושבת עליהם, זהו שכתוב "והאם רובצת על האפרוחים", והם בעלי משנה שמעופפים במצוות שלה, "או ביצים" אלו בעלי מקרא.

עי' ע"ח שער הזווגים פרק א דע כי יש ב' מיני זווג אל או"א הא' בהיותן שניהן שוין למעלה במקומן שוין בקומתן פב"פ אשר זה נקרא בחי' זווג או"א עלאין. והב' הוא בחי' אמא רביעא על בנין (זהר ח"ב כז ע"א) והוא כאשר אמא הנה"י שלה מתלבשין המוחין דז"א בתוכם. ואח"כ מתלבשים הנה"י דאמא תוך ז"א ואז נקרא (דברים כב ו) ואם רובצת על האפרוחים לפי שהיא יורדת למטה משיעור קומת (אבא) ומשפלת עצמה למטה.

^{כד} עי' ספר הליקוטים (פרשת וישב פרק מח): גם ראובן הלך בימי קציר חטים והביא הדודאים, שני משיחין. יששכר מאמו, ויוסף מרחל, כי יש שכר לפעולתו, ויששכר כן ברק, ליוצא כברק חיצו, וגם הוא בעמק שולח ברגליו, ויוסף ג"כ וישלחהו מעמק חברון. ושניהם היו בפלגות ראובן, מנהר פלגיו וכו', והם הם גדולים חקקי לב, כי שם חלקת מחוקק ספון, למחוקק מבין רגליו, עד כי יבא שיל"ה. ומצד יששכר היושב בין המשפתיים וישב אוהלים, כי חמור גרם לשמוע שריקות עדרים, כי היה למס עובד, ושרקו בשרו, ועלה במחשבה, מה שלא היה קודם, כי היה במעשה בבור. ומשיח בן יוסף ישמע ג"כ שריקות עדרים, וביום השלישי יקימנו. והשנים שהיו בפלגות ראובן לא ידענו על מה, כי כך עלה במחשבה וגדולים חקרי לב, וברוך היודע. והבן:

^{כה} עי' זהר (ח"א דף רמו ע"א): רבי שמעון פתח ואמר נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר (בראשית מט כא) הא אתמר דעלמא עלאה עלמא דדכורא איהו כיון דסלקא מלה מכנסת ישראל ולעילא כלא הוא דכר מנלן מעולה אמאי אתקרי עולה בגין דסלקא לעילא מן נוקבא ובגיני כן (ויקרא

שלוחה לפי שהוא שלו והיא כנסת ישראל^כ, מלשון (תהלים כב א) אילת השחר^כ, וכן שלוחה מלשון שליח ונפתלי זה נותן אמרי שפר להקב"ה ואפשר שאונקלוס רמז לזה וכן אמרו רז"ל (שמו"ר פכ"א סי' ד) מלאך אחד ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל ונוטל כל התפלות ועושה אותם עמרה לראשו של הקדוש ברוך הוא שנאמר (משלי י ו) ברכות לראש צדיק וידוע מי הוא ראשו של צדיק^כ וזה מבואר.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ג) עולה זכר תמים יקריבנו וגו' אמאי תמים וכי פיסקי פיסקי בעינן ליה דאמר תמים מהו תמים אלא כדכתיב (בראשית יז א) התהלך לפני והיה תמים אימתי תמים בשעתא ונ"א באתרו דאתגזר דהא דכורא לא הוי ולא אשתמודע אלא בההוא אתר דאקרי תמים ומאן איהו דא את קיימא דביה אשתמודע דכורא מן נוקבא כדכתיב (שם ו ט) איש צדיק תמים היה בגיני כך זכר תמים דאשתמודע ביה האי שייפא ולא יסרסון ליה ואי תימא הא כתיב (ויקרא ד לב) נקבה תמימה הכי הוא ודאי כמה דאקרי צדיק תמים כך אקרי צדק תמימה בגין דכלא נטלא מיניה בגיני כך עולה דסלקא מן נוקבא לדכורא ומהאי אתר ולעילא כלא הוא דכורא ומן נוקבא ולתתא כלא הוא נוקבא והא אוקימנא ואי תימא הכי נמי נוקבא [ד]לעילא אלא סיומא דגופא אחזי על כל גופא דאיהו דכר רישא דגופא נוקבא עד דנחית לסיומא וכד סיומא אתחזי הא עביד כלא דכר אבל הכא רישא וסופא נוקבא דהא כל תקון גופא נוקבא.

תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "נפתלי אילה שלחה הנותן אמרי שפר". הרי נאמר שהעולם העליון הוא עולם של זכר. כיון שעולה דבר מכנסת ישראל ומעלה, הכל הוא זכר. מנין לנו, מעולה. למה נקראת עולה, משום שעולה מעל הנקבה, ולכן "עולה זכר תמים יקריבנו" וגו'. למה "תמים", וכי חתיכות חתיכות צריך אותו שאומר תמים, מה זה תמים. אלא ככתוב "התהלך לפני והיה תמים". מתי "תמים", בשעה (במקום) שנמול, שהרי הזכר אינו, ולא נודע אלא רק באותו מקום שנקרא תמים, ומהו, זו אות הברית, שבה נודע הזכר מן הנקבה, ככתוב "איש צדיק תמים היה". לכן זכר תמים, שנודע בו איבר זה ולא יסרסו אותו. ואם תאמר, הרי כתוב "נקבה תמימה", כך הוא ודאי. כמו שנקרא צדיק תמים, כך נקרא צדק תמימה, משום שהכל נטלה ממנו. לכן עולה, שעולה מן הנקבה לזכר, וממקום זה ולמעלה הכל הוא זכר, ומן הנקבה ולמטה הכל הוא נקבה, והרי בארנו. ואם תאמר כך גם הנקבה שלמעלה, אלא סיומ הגוף מראה על כל הגוף שהוא זכר. ראש הגוף נקבה, עד שיורד לסיומ, וכשהסיומ נראה, הרי עושה הכל זכר. אבל כאן ראש וסוף נקבה, שהרי כל תיקון הגוף נקבה.

ועיי"ש ע"ב: נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר (בראשית מט כא) (ו)היינו דכתיב (שיר ד ג) ומדברך נאווה בגין דקול מדבר ליה לדבור ולית קול בלא דבור וההוא קול אשתלח מאתר עמיקא ודלעילא ושליח מקמיה לאנהגא לדבור דהא לית קול בלא דבור ולא דבור בלא קול ודא כלל דצריך לפרט ופרט דצריך לכלל ודא קול נפקא מדרום ומדבר למערב ירית לתרין סטרין ודא הוא דכתיב (דברים לג כג) ולנפתלי אמר וגו' ים ודרום ירשה לעילא דכר לתתא נוקבא בגין כך נפתלי אילה שלוחה נוקבא לתתא כגוונא דא דכר לעילא דכתיב הנותן אמרי שפר הנותן כתיב ולא הנותנת.

תרגום: "נפתלי אילה שלחה הנותן אמרי שפר". היינו מה שכתוב "ומדברך נאווה". משום שקול מנהיג את הדיבור, ואין קול בלי דיבור. ואותו הקול נשלח ממקום עמוק שלמעלה, ושלווה מלפניו להנהיג הדיבור, שאין קול בלי דיבור, ולא דיבור בלי קול. וזה כלל שצריך את הפרט, ופרט שצריך את הכלל, וזה קול שיוצא מדרום ומנהיג את המערב, יורש לשני צדדים. וזהו שכתוב "ולנפתלי אמר וגו' ים ודרום ירשה". למעלה זכר, למטה נקבה. לכן "נפתלי אילה שלוחה", נקבה למטה. כדוגמא זו זכר למעלה, שכתוב "הנותן אמרי שפר". כתוב "הנותן" ולא הנותנת.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^כ עי' לעיל פרשת וירא הערה פב.

^כ עי' זהר (ח"א דף רמו ע"ב): וכד תסתכל בדרגין הוא מחשבה הוא בינה הוא קול הוא דבור וכלא חד והיא היא מחשבה ראשיתא דכלא ולא הוי פרוד אלא כלא חד וקשורא חד דאיהו מחשבה ממש אתקשר באין ולא אתפרש לעלמין ודא הוא (זכריה יד ט) יהו"ה אחד ושמו אחד ועל דא הנותן אמרי שפר כתיב דא גופא סיומא דגופא דא דכתיב (בראשית מט כב) בן פורת ויוסף בן פורת עלי עין אמאי תרי זמני אלא בן פורת לעילא בן פורת לתתא ואמאי לאו איהו בן פורת לתתא בתקוני מטרוניתא בגין דבנות צעדה ולמהויו עלי שור דבעיין בנות לתקונהא ולא בנים כמה דאת אמר (משלי לא כט) רבות בנות עשו חיל וגו' רבות בנות עשו חיל אלן תריסר שבטין.

תרגום: וכשתסתכל בדרגות, הוא מחשבה, הוא בינה, הוא קול, הוא דיבור, והכל אחד. והיא היא המחשבה, ראשית הכל, ולא היה פירוד, אלא הכל אחד וקשר אחד, שהיא מחשבה ממש שנקשרה באין ולא נפרד לעולמים, וזה הוא "ה" אחד ושמו אחד". ועל זה "הנותן אמרי שפר" כתוב, זה הגוף. סיומ הגוף, זה שכתוב "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". למה פעמיים, אלא "בן פורת" למעלה, "בן פורת" למטה. ולמה אינו בן פורת למטה בתקוני המלכה, משום שבנות צעדה להיות עלי שור, שצריכים בנות לתקוניה ולא בנים, כמו שנאמר "רבות בנות עשו חיל" וגו'. "רבות בנות עשו חיל", אלו שנים עשר שבטים.

(מט כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה בן פרת ירמוז לתפארת ישראל^כ וזהו לשון בן פרת ומעם עלי עין כי הוא על הנהר היוצא מעדן מאציל על הנהר ומשפיע בו ובעבור היות הנצח מן הימין וההוד מן השמאל^ל לכך יצאו ממנו שני שבטים אפרים ומנשה וזהו שאמר בנות צעדה עלי שור ותרנגם אונקלוס תרין שבטין יפקון מבנוהי ומוזה הזכיר משה בכרכתו (דברים לג כד) בכור שורו הדר לו בא לבאר שתי המדות שנתנו ליוסף השור מהשמאל והדר שהוא הנצח מהימין וזה מבואר.

(מט כד) ותשב באיתן קשתו ויפזו ורעי ידיו מידי אביר יעקב משם רעה אבן

ישראל:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הברכה הזאת דומה לברכה אשר ברך למעלה את הנערים כי אביר יעקב הוא אלהי אמת^ל ולא בא בכתוב אביר אברהם או יצחק וזולתם רק אביר יעקב או אביר ישראל (ישעיה א כד) הוא יעקב^ל. והנה מידי אביר יעקב הגדולה

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ ע"י זהר (ח"א דף רמו ע"ב): תא חזי חד רזא עלאה אית במלה דא דהא חמינן דיעקב בריך ליוסף בגו אחוהי כיון דמני קב"ה ארבע דגלים בשכינתא בתריסר שבטין לאתתקנא בהו (ו)גרע מנייהו ליוסף ושוי לאפרים באתריה מאי טעמא אסתלק יוסף מנייהו אי תימא בגין חובוי לאו הכי דהא זכאה איהו אלא רזא דמלה יוסף רשימו דדכורא הוה דכתיב (בראשית מט כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וכתוב (שם כד) משם רועה אבן ישראל מתמן אתזן האי אבן ישראל אבן דא כנסת ישראל ועלה אמר דוד (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ובגין דיוסף איהו רשימו דדכורא אקרי יוסף הצדיק דהא איהו צדיק ודאי משם רועה אבן ישראל.

תרגום: בא וראה סוד עליון אחד יש בדבר זה שהרי ראינו שיעקב בריך את יוסף בתוך אחיו. כיון שמנה הקדוש ברוך הוא ארבעה דגלים בשכינה בשנים עשר שבטים לתקן בהם גרע מהם את יוסף ושם במקומו את אפרים. למה הסתלק מהם יוסף אם תאמר משום חטאו לא כך שהרי הוא צדיק. אלא סוד הדבר יוסף היה רישום של זכר שכתוב "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" וכתוב "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אבן ישראל הזאת. "אבן" זו כנסת ישראל ועליה אמר דוד "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה". ומשום שיוסף הוא רישום של זכר נקרא יוסף הצדיק שהרי הוא ודאי צדיק. "משם רועה אבן ישראל".

^ל ע"י זהר (ח"א דף כו ע"א): ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוה חרב ויבש אתמר ביה (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן ודא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה. תרגום: ומיד כשיצאו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה.

^כ ע"י זהר (ח"א כו ע"ב): נצ"ח שוקא ימינא ומניה אתשקין משריאי דנוריא"ל ועמיה מטה ראובן ותרין שבטין עמיה הר"ד שוקא שמאלא דעלה אתמר ליעקב (בראשית לב לב) והוא צולע על ירכו ומניה אתשקין משריאי (ד)רפאל דאיהו ממנא על אסוותא דגלותא ועמיה מטה אפרים ותרין שבטין. תרגום: נצח שוק ימין, וממנו מושקים מחנה של נוריא"ל, ועמו מטה ראובן ושני שבטים עמו. הוד שוק שמאל, שעליה נאמר ליעקב "והוא צולע על ירכו", וממנו מושקים מחנה רפאל, שהוא ממונה על רפואת הגלות, ועמו מטה אפרים ושני שבטים.

^כ ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סא.

^כ ע"י זהר (ח"א דף רמז ע"א): ותשב באיתן קשתו (שם מט כד) דא קשת מה קשת דא בת זוגו באיתן תוקפא אלבישת עלוי דלא אחלשת חילא דהא ידעת דיוסף לא יסטי בהווא דרגא דאת קיימא דילה לימינא ולשמאלא ויפזו (שם) מאי ויפזו אלא כדכתיב (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב ומפז רב וכתוב (איוב כח יז) ותמורתה כלי פז אתייקרו דרועוי במרגליתא עלאה מידי אביר יעקב (בראשית מט כד) מאינון תרין סטרין דאתקיף בהו יעקב משם רועה אבן ישראל (שם) מתמן אתזן הווא אבן וקראו כדקאמרן תו מאינון ותריסרו (תרין) סטרין אתזן הווא אבן יקרה דאינון צפון ודרום והיא אתיהיבת בינייהו (ואתברכא מנייהו ולאתזנא מנהון על דרגא דצדיק) [ואתברכו מנייהו ואתזנא מנהון על ידא דצדיק].

תרגום: "ותשב באיתן קשתו" זו קשת. מה זה קשת זו בת זוגו. "באיתן" חזק הלבישה עליו שלא נחלש כחה שהרי ידעה שיוסף לא יסטה באותה דרגה של אות הברית שלו לימין ולשמאל. "ויפזו"

והגבורה משם מידי אביר יעקב רועה אבן ישראל היא האבן הראשה^{לד} שהיתה לראש פינה^{לה} (תהלים קיח כב) מאת ה' ונקרא אבן ישראל, כמו שאמרו חכמים כנסת ישראל היא האבן הראשה. וטעם אבן שהוא בנין משלים הכל. וענין רועה כי העוז בגבורה מתעלה בימינו של הקדוש ברוך הוא כדכתיב (חבקוק ג ד) קרנים מידו לו ושם חביון עזו כלומר ושם בימינו חביון העוז וחביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו וזהו שנאמר (תהלים פ טז) וכנה אשר נטעה ימינך מאל אביך האלהים הרועה אותי מעודי ואת שדי ויברכך ודעת הברכה כי מידי אביר יעקב מחסד שרועה אבן ישראל ומאלהי אביו יפיק רצון ויבא עזרו ועם שדי תהיה ברכתו והנה הוא מבורך בשמים ובארץ וזה טעם ברכות אביך גברו על ברכת הורי כי הבנין שלם בו כך העליתי הענין הזה ממדרשו של רבי נחוניא בן הקנה^{לו} והמשכיל יבין.

(מט כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וַיִּעֲזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרִכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְעָת תַּחַת בְּרִכַּת שְׂדֵיִם וְרַחֵם:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מאל אביך אביך הוא אביר יעקב^{לו} יבא לך העזר אחר קבלתו השפע מן השמים שהזכיר והוא שהשמים המקבל מעל ועם שדי תהיה ברכתך והיא התהום שהיא רובצת תחת^{לח} והם הם שדים ורחם כתרנומו ברכתא דאבוך ודאמך כענין (שמות כ יב) כבד את אביך ואת אמך ע"ד הסוד כי האב והאם כנגדם.

(מט כו) בְּרִכַּת אֲבִיךָ גָּבְרוּ עַל בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד תִּתְּנוּ גְּבֻעַת עוֹלָם תְּהִיִּי לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלְקַדְקַד נְזִיר אֶחָיו:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ברכות אביך^{לז} גברו כלומר שפע אצילות אביך יקבל וימשך מלמעלה ויתגבר על ברכות הורי הם האבות העליונים והם המדות שהחזיקו בהם אברהם ויצחק והם החסד והפחד והם ידי אביר יעקב שבארתי לך למעלה (פסוק כה) וקראם הורים כי האבות הן הן המרכבה וכן דוד המלך ע"ה קראם הרים הוא שאמר (תהלים קכא א) אשא עיני אל ההרים ודרשו רז"ל (מדרש תהלים) אשא עיני אל ההרים אלו האבות פ"י העליונים.

(מט כז) בְּנִימִין זָאב יִטְרַף בְּבִקְרֵי יֹאכֵל עַד וְלַעֲרַב יִחַלֵּק שְׁלָל:

וע"ד הקבלה בנימין זאב יטרף היה בנימין כלול משתי מדות שכל הבנין נכלל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מה זה "ויפזז" אלא כמו שכתוב "הנחמדים מזהב ומפז רב" וכתוב "ותמורתה כלי פז". התכבדו זרועותיו במרגלית עליונה. "מידי אביר יעקב" מאותם שני צדדים שהתחזק בהם יעקב. "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אותה אבן יקרה כמו שאמרנו. עוד מאותם שנים עשר צדדים נזונית אותה אבן יקרה שהם צפון ודרום והיא נתנה ביניהם והתברכה מהם ונזונה מהם על (דרגה) ידי צדיק.

^{לד} ע"י לעיל הערה י.

^{לה} ע"י לעיל הערה ט.

^{לו} ז"ל אות קצג. ומאי משם רועה אבן ישראל (בראשית מ"ט כד) שמשם נזון אבן ישראל ומאי משם הוי אומר צדיק עליון ומה הוא היינו האור הגדול הצפון והיינו סוחרת והאבן שדרה למטה הימנה נקרא דר ומאי הוא קרנים שנאמר (חבקוק ג' ד) קרנים מידו לו היינו חמש אצבעות של יד ימין: קפז. ויראת ה' זו היא שהיא למעלה היא בכפו של הקב"ה וגם היא עוזו ואותו הכף שנקרא כף זכות משום דמטה את העולם לכף. זכות והיינו דכתיב (ישעי' ל"א ג) והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח אלא מטה את כל העולם לכף זכות ומשם עצה יוצאה ומשם בריאות יוצאת לעולם. ומשם רועה אבן ישראל (בראשית מ"ט כד) והוא המקום שנקרא שם שנאמר (חבקוק ג' ד) ושם חביון עוזו.

^{לז} ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סא.

^{לח} ע"י לעיל הערה כג.

^{לט} ע"י לעיל פסוק כד.

בהם^מ ונקשר מעלה ומטה וכן השכינה השורה בחלקו כלולה מן הכל והמשילו לזאב הטורף האוכל תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ולפי שהוא כלול מן העשר הוליד במים כמנינם וכנגדם וזהו לשון יחלק שלל כלשון (תהלים סח יג) ונות בית תחלק שללם^מ והיא השכינה ומוזה תרגם אונקלוס בארעיה תשרי שכינתיה והבן זה.

(מט כח) כָּל אֱלֹהִים שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עֶשְׂרִים וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֱבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם:

ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה מלת זאת^מ היא כנסת ישראל שכתוב בה (שיר השירים ז ז) זאת קומתך דמתה לתמר והיא התרומה שנאמר (שמות כה ג) וזאת התרומה והיא הברית שנאמר (בראשית ט יב) זאת אות הברית והיא התורה שנאמר (במדבר יט יד) זאת התורה שנתנה בשם המיוחד שנאמר (שמות כ א) וידבר אלהים^מ ולזה רמז הנביא שאמר (חבקוק ג י) נתן תהום קולו^מ וזהו שכתוב (ויקרא טו ג) בזאת יבא אהרן אל הקדש (תהלים קיח כ) כי זה השער לה' אשר צדיקים יבואו בו^מ אל הקדש כענין שנאמר (תהלים קלד ב) שאו ידיכם קדש וברכו את ה'^מ.

עיי"ש: וע"ד הקבלה איש אשר כברכתו ברך אותם י"ב שבטים הם דוגמת י"ב צנורות של מעלה^מ ועליהם רמז דוד כשאמר (תהלים קכב ד) ששם עלו שבטים שבטי יה הזכיר לשבטים על י"ב של מעלה ושבטי יה על י"ב של מטה^מ החתומים יו"ד ה"א בראש

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ ע"י עץ חיים (עקודים ח): שם ב"ן המעלה מ"ן הוא בנימין ושרשו דכורא משם ע"ב דיוד"ן שהוא חכמה והוא כמנין חסד. וע"י ב"ע (קנב ע"ב): אש על המזבח ס"ט דבוצינא אש והוא גבורה עילאה דמות אר"ה רביץ על טרפי' ומשם הוא סוד חימום ואתערותא דנוקבא ע"י שם ב"ן המעלה מ"ן בשלהוביתא דרחימותא וז"ס בנימן זאב יטרף כידוע שבנימין הוא שם ב"ן דנוק' המעלה מ"ן ולכן נבנה המזבח בחלקו.

^{מא} ע"י שער רוח הקודש (לו ע"א): תיבת שלל כינוי לנוק' וכד"א ונות בית תחלק שלל ואז ניתן בה הדעת הנק' ע"ב ק"ל.

^{מב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^{מג} צ"ע גדול בדבריו שהרי שם המיוחד היא שם הוי"ה (ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד) וע"י לקמן שמות ו ב ברמב"ן שמביא ראיה מפסוק ב אנכי הוי"ה אלקיך.

^{מד} ע"י ספר הבהיר אות קלט. שאלו לו תלמידיו למי נושאים כפים אמר להם לרום השמים מנא לן דכתיב (חבקוק ג' י) נתן תהום קולו רום ידהו נשא הא למדת שאין נשיאת כפים אלא לרום שמים וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהם מיד נענים שנאמר (ישעי' נ"ח ט) אז תקרא וה' יענה אם אז תקרא ה' יענה מיד.

קמ. מאי ניהו אז אלא מלמד שאין רשות לקרוא לאל"ף לבדה אלא על ידי שנים האותיות הדבקים בה היושבים ראשונה במלכות ועם האל"ף הם שלשה ונשארו שבע מעשרה מאמרות והיינו ז' דכתיב (שמות ט"ו א) אז ישיר משה ובני ישראל גם כן.

ע"י ספר הפליאה (עמוד ל): התהום היא אחרית האבנים והיא כ"י ועמק הבנין וע"ז נאמר ברכת תהום רובצת תחת ולא ראית בני מה נאמר במתן תורה ראוך יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידהו נשא ור"ל ראוך יחילו הרים אלו זרועות עולם הנקראים הרים זרם מים אלו מים העליונים הבאים מן החסד נתן תהום קולו הוא כ"י. רום ידהו נשא ר"ל אבנים אחרונות הרומזים במלת ידהו נשאם ועלתה במדה הנקרא רום הוא החולם כענין נעוץ סופו בתחילתו:

^{מה} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז, ולקמן פרשת אחרי מות הערה ה.

^{מו} ע"י לקמן פרשת תרומה הערה יב, וע"י עוד זהר ח"ג יג ע"א.

^{מז} ע"י ספר הבהיר אות קיג. ישב ר' רחומאי ודרש מאי י"ב שבטי ישראל, אלא מלמד שי"ב שבטים יש לו להקב"ה, ומאי ניהו, מלה"ד למלך שהיה לו מעין נאה ולכל אחיו אין להם מים אחרים אלא מאותו המעיין, ואינן יכולין לסבול צמא, מה עשה, עשה למעיין י"ב צנורות וקראם על שמות בני אחיו, ואמר אם יהיו הבנים טובים כאבותם יזכו ואמלא הצנורות, ירוו אבותם וישתו בניהם אחריהם ואם לא יזכו הבנים ולא יעשו דברים הגונים לפני הרי צנורות עומדות על ענין זה אתן להם מים על מנת שלא יתנו לבניהם דבר אחרי שאינם עושים רצוני.

^{מח} ע"י זהר (ח"ג קפג ע"ב): תנן עבד קודשא בריך הוא ירושלם לתתא כגוונא דלעילא ודא מתתקנא (דא) לקבל דא דכתיב (שמות טו יז) מכון לשבתך פעלת יהו"ה הבנויה דזמין קב"ה לנחתא לה לירושלם [ד]לעילא כדקא יאות ובגין כך הבנויה שחברה לה יחדו והא אוקמוה שחברה שחברו מבעי ליה אלא דאתחברת אמא בברתא והווי כחדא ואוקמוה ואתמר ששם עלו שבטים (תהלים קכב ד)

ובסוף (במדבר כו ז) הראובני^ט (שם יד) והשמעוני וזהו שאמר איש אשר כברכתו ברך אותם כברכתם של מעלה ברך אותם למטה.

(מט לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצֹוֹת אֶת בְּנָיו וַיֵּאסֹף רַגְלָיו אֶל הַמַּטֶּה וַיִּגְוַע וַיֵּאסֹף אֶל עַמּוּי: ע"י רמב"ן; ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רבותינו (תענית ה ע"ב) יעקב אבינו לא מת לשון רש"י ולדעת רבותינו הרי יעקב הזכיר מיתה בעצמו (לעיל מה כא) הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם ואולי לא ידע הוא בנפשו או שלא רצה לתת כבוד לשמו וכן (להלן נטו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם כי להם מת הוא או שלא ידעו הם בזה כלל וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צרות בצרור החיים וזו תחופף עליו כל היום לובשת לבושה השני שלא יפשטנה ערומה כיעקב או תתלבש לעתים מזומנות ויובן הענין הזה במסכת שבת (קנב ע"ב) ובמסכת כתובות (קג ע"א).

ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה יעקב אבינו לא מת שלא היתה מדתו כענין שאר מדות הקצוות שהן גורמות ההפכים^י ובאור זה כי מדתו הוא המכריע ואף על פי שהוא כלול מכל המדות ומקבל מהן בעבור שהוא עולה דרך סלולה עד ראשית הראשית שהוא מקור החיים^י על כן אמרו ביעקב לא מת ולא אמרו כן על אברהם ויצחק לפי שהן מדות הקצוות לימין ולשמאל הגורמות ההפכים ולפיכך יעקב אבינו לא מת אך נשאר קיים בגוף ובנפש הגוף הזה הוא הגוף השני הדק שבו הנפש מתלבשת בצורת גוף ויש לו ממש אבל הוא דק עד מאד מתלבשת בו לעתים מזומנות והוא מערב שבת לערב שבת או מיום הכפורים ליום הכפורים הוא משוטט בעולם בשליחותו של הקדוש ברוך הוא ומתראה למי שהוא חפץ בו כי הראשון הגם נחנט ונקבר כפשוטו של מקרא וזהו מאמר החכם שאמר (תענית ה ע"ב) מקרא אני דורש שנאמר (ירמיה מו כז) הנני מושיעך ואת זרעך מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כלומר מה זרעו בחיים בגוף ובנפש אף הוא בחיים בגוף ובנפש והוא הגוף שהזכרתי.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אלין אינון קיומא דעלמא ותקונא דעלמא ותתאה ולא תימא דעלמא תתאה בלחודוי אלא אפילו דעלמא עלאה דכתיב (שם) שבטי יה עדות לישראל לישראל דייקא בגין דאינון קיומא לתתא סהדותא אינון לעילא וכלא להודות לשם יהוה לאודאה שמיה דקב"ה לכל סטרין דכתיב (שם) להודות לשם יהוה

תרגום: שנינו, הקדוש ברוך הוא עשה את ירושלים למטה כדוגמא שלמעלה, וזו מתוקנת (זו) כנגד זו, שכתוב "מכון לשבתך פעלת ה'". "הבנויה", שעתיד הקדוש ברוך הוא להוריד את ירושלים שלמעלה כראוי, ולכן "הבנויה". "שחוברה לה יחדיו", והרי בארוה. "שחוברה", היה צריך להיות שחברו, אלא שהתחברה האם עם הבת ונהיו יחד, ובארוהו. ונאמר "ששם עלו שבטים", אלו הם קיום של העולם ותיקון של העולם התחתון. ואל תאמר שהעולם התחתון לבדו, אלא אפילו של העולם העליון, שכתוב "שבטי יה עדות לישראל", דוקא לישראל, משום שהם הקיום למטה, עדות הם למעלה, והכל, "להודות לשם ה'", להודות לשם הקדוש ברוך הוא לכל הצדדים, שכתוב "להודות לשם ה'".

^ט ע"י זהר (ח"ג קיח ע"ב): איש על דגלו באותות אלין ארבע משריין דכנסת ישראל דאינון תריסר שבטין תריסר תחומין סחור סחור לה כלא כגוונא דלעילא כתיב ששם עלו שבטים שבטי יה וגו' ששם עלו שבטים אלין י"ב שבטין י"ב תחומין דלתתא שבטי יה הא אוקמוה בגין ד"ה עדות לישראל ודאי ובגין דא הראובני השמעוני י"ה בכל חד וחד.

תרגום: "איש על דגלו באותות" אלו ארבע מחנות של כנסת ישראל, שהם שנים עשר שבטים, שנים עשר תחומים סביב סביב לה, הכל כדוגמא שלמעלה. כתוב "ששם עלו שבטים שבטי יה וגו'", "ששם עלו שבטים", אלו שנים עשר שבטים, שנים עשר תחומים שלמעלה, שבטי יה, הרי פרשוה משום ש"ה עדות לישראל ודאי, ולכן הראובני השמעוני י"ה, בכל אחד ואחד.

^י ע"י לעיל פרשת בראשית הערה שטז. ע"י לעיל פרשת וירא הערה א.

^י ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סא.

^י ע"י לעיל פרשת בראשית הערה נב, ופרשת וירא סט.

פרשת שמות

הקדמה

ע"י רמב"ן: השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפ"י ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

(א א): וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

ע"י ר' בחיי: את יעקב, על דרך הקבלה – וכן (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ.

עיי"ש: וע"ד הקבלה – איש וביתו באו, איש על שם שכתוב (שמות טו ג) ה' איש מלחמה, וביתו, ובית דינה. ונרמוז בכאן שארז"ל גלו למצרים שכינה עמהם.

(א ב) רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה:

ע"י ר' בחיי: ראוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה יִשְׁשַׁכַּר זְבוּלֹן וּבְנִימֵן – הזכיר הששה הראשונים שהם בני לאה כסדר תולדותם, והיה ראוי שיזכיר לבנימן אחרון לכל אחיו כי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א מלה"פ (איוב כט ד) כאשר הייתי בימי חרפי בסוד אלוה עלי אהלי. וע"י רמ"ע מפאנו מאמר הנפש ח"ד פ"ד: יש לכל אחד מג' שמות התחתונים לנשמת חיים ב' לבושים, אחד היא נטירו דקב"ה בסוד אלוה עלי אהלי שנזכר בזהר (ח"ב ב צו ע"ב): תא חזי לא תצא כצאת העבדים מאי הוא אלא בשעתא דנפקת מן טיקלא והוא סטרא בחדו רשים לה קודשא בריך הוא וחתים לה בחד גושפנקא ופריש עלה לבוש יקר דיליה ומאן איהו שמא קדישא דאקרי אל"ה ודא הוא בבגדו בה לבושא יקרא דמלכא פריש עלה וכדין איהי נטירא דלא אתמסרת לעם נכרי אלא לישראל לחוד ודא איהו דכתיב (איוב כט זב) כימי אל"ה ישמרני ועל רזא דא כתיב הכא לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה בעוד דלבוש יקר דמלכא בה כיון דבגדו בה כתיב לעם נכרי לא ימשל למכרה.

תרגום: בא וראה לא תצא כצאת העבדים מה זה אלא בשעה שיוצאת מן המאזנים ואותו הצד בשמחה רושם הקדוש ברוך הוא אותה וחותר אותה בחותמת אחת ופורס עליה לבוש כבוד שלו ומיהו השם הקדוש שנקרא אלוה וזהו בבגדו בה הלבוש הנכבד של המלך פורש עליה ואז היא שמורה שלא נמסרה לעם נכרי אלא לישראל לחוד. וזהו שכתוב כימי אלוה ישמרני ועל סוד זה כתוב כאן לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה בעוד שלבוש כבוד המלך בה כיון שבגדו בה כתוב לעם נכרי לא ימשל למכרה.

^ב ע"י לעיל הערות רעא, וסא. וע"י דבריו דברים יא כב.

^ג ע"י זהר (ח"ב ב ע"ב): ותנינן בכל אתר דישראל גלו תמן שכינתא גלתה עמהון והכא בגלותא דמצרים מה כתיב ואלה שמות בני ישראל וגו' כיון דכתיב בני ישראל מהו את יעקב הבאים אתו אצטרך למימר אלא אלה שמות בני ישראל אינון רתיכין ומשריין עלאין דנחתו עם יעקב בהדי שכינתא בגלותא דמצרים.

תרגום: &

^ד ע"י זהר (פנחס דף רכג ע"א): רזא דמלה בחסד ובגבורה ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ובתפארת דאתקרי "יהוה" איש מלחמה". מה כתיב שתיים חוברות איש תרתין שמהן מתחברן ביה כחדא.

תרגום: סוד הדבר חסד וגבורה ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ובתפארת דנקרא "ה' איש מלחמה". מה כתוב שתיים חוברות איש שני השמות מתחברים לו כאחד.
^ה ע"י לעיל הערות קו, וקמח.

הוא הקטן שבכלן, ומה שהזכירו שביעי מפני שהעולם השפל נחלק לשבעה אקלימים, והאקלים השביעי הוא ארץ ישראל, שהוא אמצע הישוב, והיא הנקודה מזונה מקור וחום, יותר משאר הארצות, מפני שהיא אמצעית לקצוות, ועל כן נכתב בנימן שביעי לרמוז על בית המקדש שבאקלים שביעי, שהוא בחלקו של בנימן. ואע"פ שחכמי המחקר שסדרו האקלימים כתבו בקצת חבוריהם שארץ ישראל באקלים הרביעי, הכל הולך אל מקום אחד, כי כיון שהארץ היא הנקודה ויש ג' אקלימים מכאן וג' אקלימים מכאן, הנה היא רביעית לכל ג' וג', והיא אמצעית, והיא שביעית. וזה דמיון יום השבת, שהוא אמצעי לימות השבוע, והוא יום שביעי, ולא הוצרכו רז"ל להודיענו שהמאורות נתלו ביום רביעי כי אם לפרסם מעלת השבת. וידוע כי ערב שבת מתחיל מיום רביעי, וכאשר תחשוב יום רביעי חמישי וששי מלפני השבת, ויום ראשון ושני ושלישי מאחרי השבת, הנה שבת שהוא שביעי אמצעי גם רביעי לכל השלשה. וכן בית המקדש שבאקלים הזה אמצעי ושביעי.

(ב ב) ונתהר האשה ותלד בן ונתרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה "כי טוב הוא" היה מספיק לפי המדרש הזה שיאמר ותרא אותו כי טוב, כיון שהוציאו אותו מלשון וירא אלהים את האור כי טוב, אבל הוסיף מלת "הוא" כי הוא שמו של הקב"ה, שנאמר (תהלים ק ג) הוא עשנו ולא אנחנו, (ישעיה מב ח)

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' ס"י פ"ד מט"ו שיש ז' ארצות. ועי' זהר בראשית לט ע"ב שהם: ארץ אדמה גיא נשיה ציה ארקא תבל.

^ז עי' זהר שלח קסא ע"ב ז"ל: ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אשרא (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל העולם וישוב דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעיתא דכל ישובא שריא.

תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם השרה (סדר) את ים האוקינוס סביב ישוב כל העולם וישוב של כל שבעים האומות כולם סביב לירושלים וירושלים שורה באמצע כל הישוב.
^ח עי' ס"י פ"ד מ"ד: היכל הקודש המכוון באמצע ע"כ. ועי' תיקו"ז ה ע"א שמבואר שם שהנוק' נקראת רביעא לכל תלת' והיא בחי' השביעית.

^ט עי' זהר (ח"א ה ע"ב): וכל עבידתיה(ו) (ד)כלהו בין יומין קדמאין ובין יומין בתראין הוו תליין ביומא דשבתא ה"ד (בראשית ב ב) ויכל אלהים ביום השביעי דא שבת ודא הוא רגלא רביעאה דכרסייא

תרגום: וכל מעשיהם של כולם, בין הימים הראשונים ובין הימים האחרונים, היו תלויים ביום השבת. זהו שכתוב "ויכל אלהים ביום השביעי", זו השבת, וזו היא הרגל הרביעית של הכסא.

ועי' תיקו"ז (מא ע"ב): הא סבא עלאה קא נחית בינייהו אמר הא אנן חד ותלת הוינן וכען אנן חד אלהים ודאי מ"י ברא אלה (ישעיה מ כו) מי ברא באלין תלת (ואיהי רביעאה ושביעאה בראשית) אינון שית סבין ומאן נינהו את השמים ואת הארץ הא אינון שבעה סבין ותלת גניזין עלייהו.

תרגום: הנה הזקן העליון ירד ביניהם, אמר הרי אנו אחד והיינו שלש, וכעת אנו אחד, אלהים, ודאי מ"י ברא אלה, מי ברא באלו השלש (והיא רביעית ושביעית, בראשית). הם ששה זקנים, ומי הם, "את השמים ואת הארץ" הרי אנו שבעה זקנים ושלושה גנוזים עליהם.

בהגר"א: ואיהו רביעאה ושביעאה - רביעי לג"ר, ושביעי לר"ק, שהיא השביעית בכ"מ שמצטרף בינה לר"ק, היינו הדעת שבה.
 ועי' שעה"כ ע"ג, ודף סא ע"ג.

אני ה' הוא שמי'. ומה שדרשו רז"ל¹ בה"א נברא העולם הכונה בה"א וא"ו של השם, מפני שהשכינה כלולה מו' קצוות², וכמו שנרמז במזמור (תהלים קכא א) אשא עיני אל ההרים, שהזכיר שם דוד ע"ה ששה פעמים שמירה, שהוא רמז לשכינה³. ומפני שעיקר האותיות

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י עי' זהר (ח"א סז ע"א): דבר אחר ליהו"ה הארץ ומלוואה דא ארעא קדישא עלאה דקב"ה אתרעי בה ומלוואה אלין נשמתהון דצדיקיא (נ"א) דכלהון מליין לה (ואתמלייא) (דאתמלייא) מנייהו מחילא דעמודא חד דעלמא קיימא עליה ואי תימא על חד קיימא תא חזי מה כתיב (תהלים כד ב) כי הוא על ימים יסדה כי הוא מאן הוא דא קב"ה כמה דאת אמר (שם ק ב) הוא עשנו וכתוב (איוב כח כד) כי הוא לקצות הארץ יביט על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלין שבעה עמודים דקיימא (ארעא) (נ"א) עליהו ומליין לה) היא אתמלייא מנייהו היך אתמליא מנייהו בשעתא דאסגיא זכאין בעלמא כדין ארעא דא עבדת פירין ואתמליא מכלא ובשעתא דאסגיא חייבין בעלמא כדין כתיב (שם יד יא) אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש.

תרגום: דבר אחר, "לה' הארץ ומלוואה" זו ארץ הקדושה העליונה שהקדוש ברוך הוא רוצה בה, "ומלוואה" אלו נשמות הצדיקים (שכולם ממלאים אותה) מתמלאת (שמתמלאת) מהם, מכח עמוד אחד שהעולם עומד עליו. ואם תאמר, על אחד עומד, בא וראה מה כתוב "כי הוא על ימים יסדה". "כי הוא", מי הוא, זה הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "הוא עשנו", וכתוב "כי הוא לקצות הארץ יביט". "על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה", אלו שבעה עמודים שעומדת (הארץ) עליהם וממלאים אותה, והיא מתמלאת מהם. איך מתמלאת מהם, בשעה שמתרבים הצדיקים בעולם, אז הארץ הזו עושה פירות ומתמלאת מהכל. ובשעה שמתרבים הרשעים בעולם, אז כתוב "אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש".

אמנם עי' זהר (ח"א קנד ע"ב): תא חזי עלמא תתאה באתגליא איהו והוא שירותא דכלא לסלקא בדרגוי כמה דחכמה עלאה [ו]הוא שירותא דכלא הכי נמי עלמא תתאה חכמה איהו והיא שירותא דכלא ובגין כך קרינן אתה בגין דאיהו שמטה ואתגליא ועלמא עלאה דאיהו יובלא קרינא הוא דכל מלוי באתכסיא אינון ורזא דמלה דלאה דכתיב (בראשית ל טז) וישכב עמה בלילה הוא ועל דא כתיב (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא בגין לאמשכא מניה ברכאן לכלא הוא עלמא עלאה דאתכסיא תדיר ויעקב במה דאתכסיא לא אתדבק ברעותיה אלא במה דאתגליא ורזא דא דכתיב (בראשית ב כד) ודבק באשתו וירא יהו"ה כי שנואה לאה מהכא דסאני בר נש עריין דאמיה (נ"א ואחתיה) ויתיחד בר נש עם אמיה בכל אתר ולא יתחשש והא אתערו בן מתיחד עם אמו וכלא אתכסי מיעקב דעלמא עלאה לא אתגליא כלל

תרגום: בא וראה העולם התחתון הוא בנגלה והוא ראשית הכל לעלות בדרגותיו כמו שהחכמה העליונה היא ראשית הכל כך גם העולם התחתון הוא חכמה והיא ראשית הכל ולכן נקרא "אתה" משום שהוא שמיטה ובגלוי. והעולם העליון שהוא היובל נקרא "הוא" שכל דבריו הם בנסתר. וסוד הדבר של לאה שכתוב "וישכב עמה בלילה הוא" ועל זה כתוב "ועבד הלוי הוא" כדי למשוך ממנו ברכות לכל. "הוא" העולם העליון שנסתר תמיד. ויעקב במה שנסתר לא נדבק ברצונו אלא במה שנגלה וזה סוד הכתוב "ודבק באשתו". "וירא ה' כי שנואה לאה" מכאן ששונא אדם ערות אמו (ואחותו) ומתיחד אדם עם אמו בכל מקום ולא יחשוש והרי העירו בן מתיחד עם אמו והכל התכסה מיעקב שהעולם העליון לא התגלה כלל.

ועוד עי' קנו ע"ב וכן ח"ב קיד ע"א וכן בשעה"כ נפ"א ה שעה"ק יז ע"ב שעה"פ ישעיה וספד"צ כג ע"ב ואד"ר קלד ע"ב. ועי' לקמן פרישת אחרי מות הערה מ.

י"א עי' הגמ' במנחות (כט ע"ב): כי ב"ה"י צור עולמים וכו' כדרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד וכו' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד] ע"כ. ומשמע מלשון הגמ' שהוא ה' ראשונה של שם והוא לכאורה קשה שכן משמע מדברי רבינו שמדבר על ה' שהוא ביטוי לשכינה הרי הוא ה"א אחרונה של שם (ובאומרו "בה"א וא"ו של השם" כוונתו וא"ו ה"א וכמ"ש הוא בעצמו שמדבר הכתוב על ו' קצוות והרי כוונתו לפרש תיבת הו"א). ואפשר כוונת רבינו למש"כ הזה (צו כט ע"א): מאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבריא כל בריין דשמיא וארעא הדא הוא דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

תרגום: מי שעוסק בתורה ומצוות יש לו עול מלכות שמים שהיא ה' אחרונה שנקראת מלכות שמים. עול מצוות היא ודאי משום שבה נבראו כל הבריות של שמים וארץ זהו שכתוב (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

¹ עי' לעיל פרישת בראשית הערה סו.

² עי' רזיאל המלאך: ששה קדימות שכתוב בתורה, להודיעך שבסדרי משנה נתייעץ וברא עולמו בששת ימי בראשית, וברא עולם ששת אלפים שנה עומד, והצדיקים שעוסקים בתורה, תורת ה' תמימה א', עדות ב', פקודי ה' ג', מצות ד', יראת ה' ה', משפטי ה' ו'. יתברכו (בו) [בו], יברכך א', וישמרך ב', יאר ה' ג', ויחנך ד', ישא ה', וישם לך שלום ו'. וישמור בו"ו שמירות, שומרך א', שומר

וקיומם היא האל"ף, לא מצינו השם כי אם באל"ף. ולפיכך הזכיר כאן במשה "כי טוב הוא", רמז במלת "כי טוב" שנתמלא הבית אורה, גם כמה שהוסיף מלת "הוא" רמז לשכינה שראתה עמו. וזהו שדרשו רז"ל (סוטה יב ע"ב) ותפתח ותראהו את הילד ותרא מבעי ליה, מלמד שראתה עמו שכינה. הרי לך מפורש שהוציאו לנו חכמי האמת רמז לשכינה מתוספת ה"א וא"ו של ותראהו, וכן אני אומר בתוספת כי טוב הוא, שהרי הדין נותן אם בתייה בת פרעה זכתה לראות פני השכינה לכבוד משה, כל שכן הצדקת אמו שתזכה לזה.

(ב יב): וַיִּפֶן כֹּה וַיֵּרָא פִּי אֵין אִישׁ וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּמְנְהוּ בַּחֹל:

עי' ר' בחיי: ויך את המצרי – ראוי היה משה מששת ימי בראשית לעשות המעשה הזה להרוג את המצרי, כי כחו של מצרי הוא כחו של קין שהוא מצד הטומאה^ט, ומוזה אמרו רז"ל (חולין יג ע"א) שחייבת נכרי נבלה ומטמאה במשא, כי הטומאה מצד כחו והבן זה^י. ודע כי ההכאה הזאת בלשון היתה, כי המית אותו ברוח שפתיו. וכן דרשו רז"ל (שמות רבה פ"א סי' ל') שהרגו בשם המפורש, והראיה ממה שכתוב (לקמן יד) הלהרגני אתה אומר, באמירה בלבד, ושם המפורש של מ"ב אותיות היה. ויש בכתוב התעוררות על זה, וכן אמר דוד ע"ה (תהלים מד ו) בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו, ואמר זה על מ"ב אותיות. ועל זה נאמר (שם קמח יג) כי נשגב שמו לבדו^י, וזהו (שם לג ט) כי הוא אמר ויהי^י, וזהו (איוב כו ז) תולה ארץ על בלימה והבן זה. ובכח השם הזה אמר משה (תנחומא בשלח ב') עלה שור עלה שור. וכן מצינו באלישע הנביא באותם נערים שהתקלסו בו, והיו אומרים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ישראל ב', ה' שומרך ג', ה' ישמרך ד', ישמר את נפשך ה', ישמר צאתך ובוךך ו'. וכן הוא בסודי רזיא אות ו' (לרבנו אלעזר רוקח מגרמיזא זצ"ל הנודע בשם הרוקח).

י' עי' אבות דרבי נתן פרק שנים עשר: באותה שעה א"ל למלאך המות לך הבא לי נשמתו של משה. הלך מלאך המות ועמד לפניו א"ל משה תן לי נשמתך גער בו [א"ל במקום שאני יושב אין נותנין לך רשות לעמוד ואתה אמרת תן לי נשמתך גער בן] והוציאו בניזיפה. עד שא"ל הקב"ה למשה משה דיך העולם הזה שהרי העולם הבא שמור לך מששת ימי בראשית שנאמר (שמות לג) ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור. נטלה הקב"ה נשמתו של משה וגנזה תחת כסא הכבוד שנאמר (ש"א כה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. כשנטלה לא נטלה אלא בנשיקה שנאמר (דברים לד) על פי ה'. לא נשמתו של משה בלבד גנוזה תחת כסא הכבוד אלא נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים.

^ט עי' לקמן הערה יז.

^ט עי' שעה"פ בראשית: גם כשהרג את המצרי בשם המפורש של מ"ב לתקנו ולהעלותו אל הקדושה כנזכר. ונמצא כי תקונו של קין בהריגת נפש המצרי.

י' עי' שער הגלגולים (הק' לו): משה שהוא [גלגול של] הבל רצה לתקנו [את קין] על ידי שהרגו [למצרי הרי הוא גלגול קין] בשם המפורש שם בן מ"ב והוברר הרע שבה והעלהו לבחי' הטוב שבה אל הקדושה. ועי' שער הגלגולים (הק' לב) כמו שמרע"ה הזכיר שם בן מ"ב והרג את המצרי שהוא נפש קין מצד הרע כן אלישע הזכיר שם בן מ"ב והרג מ"ב ילדים. ועי' ליקוטי הש"ס (ראש השנה): מ"ש רז"ל [במסכת סוטה] בפסוק ויקלל אותם אלישע כי ראה שנתעברו אמותם בליל י"כ כי ב"כ הוא שליטת הבינה והם חטאו ב"כ על כן קללם בשם מ"ב המאיר ב"כ וע"כ מתו מ"ב נערים. ועי' פע"ח (שער יו"כ ד') והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעין את השם המפורש יוצא מפי כה"ג בקדושה ובטהרה שם מ"ב דאנא בכח כו'. ועוד בענינין ביאור מהות שם מ"ב עי' ע"ח שער ט פרק ב': אמנם כוונת מ"ב זה הוא להעלות כל הברורים משם אשר נשאר מזעיר ונוקבא ביצירה ועשייה כי כל שם מ"ב הוא להעלות כנודע אם כן ודאי הוא כי בשם זה נרמז מיתת המלכים ועל סדר מיתתן הוא סדר העלאתן ע"י בירור בכח שם זה (פי' אבגית"ץ).

י"י "לבדו" גי' מ"ב עי' שעה"כ ר"ה ו' צז ע"א.

י" עי' ספר הליקוטים (איוב כו): נוטה צפון על תוהו תולה ארץ על בלימה. פירוש, תלה העולם, על בלי, אותיות, שהוא בגימטריא מ"ב. בל"י במלוי, כזה. ב"ת למ"ד יו"ד, בגימטריא אבגית"ץ. וכן הוא הנעלם של בלימה, בזה השם ברא את העולם. שנאמר כי הוא אמר ויהי. כ"י ו"א בגימטריא מ"ב. ועל כל דבר ודבר ופעולה, היה הדיבור של ל"ב נתיבות ו"ס, וכל א' וא' היה אות אחת מ"ב. זש"ה אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן, וכבודי. גימטריא מ"ב. וזה השם מסר הקב"ה למרע"ה, שנאמר אה"ה אשר אה"ה.

כ בעליית ארונו של יוסף מהנילוס - אמנם עי' תנחומא שם (וכן הוא בזהר בשלח מו ע"א) שעכ"פ לגירסתינו אמר "עלה שור" פעם אחת בלבד אמנם עי' רש"י (לב ד) שכ' כגירסת רבינו.

לו (מלכים ב' ב כג) עלה קרח עלה קרחא, הזכיר בו הכתוב ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה', והוא שם בן מ"ב אותיות, ולכך נהרגו מ"ב ילדים, הוא שכתוב (שם כד) ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם מ"ב ילדים. ובא לשון ויך את המצרי כלשון (מלכים ב' יט לה) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אישור, שאין הכונה הכאת יד כי אם הכאת כח.

(ב כג) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויצעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – יתכן לפרש כי נרמז כאן ענין התפלה ומתוך הצרה וגודל השעבוד, כווננו אל העשר, ואל הראש ועד הסוף. וכענין שכתוב (ישעיה נח ט) אז תקרא וה' יענה. ולכך נרמזו כלם בכאן, הוא שאמר ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וישמע אלהים ויזכור אלהים כנגד היראה: והחכמה והבינה, את אברהם את יצחק ואת יעקב הגדולה והגבורה והיסודי ושני עמודים בכללן, וירא אלהים כנגד התפארת, וידע אלהים כנגד המלכות. ותן לבך כי לא הזכיר "בני ישראל" אלא "עם". וירא אלהים כדי לרמז על תפארת ישראל, כי שם יצעקו בני ישראל, ושם יתפללו בשאלת צרכיהם, ואלו אנו מברכים בקדיש "אמן יהא שמיה רבא מברך", ואנו אומרים "לעלם לעלמי עלמיא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כא עי' לעיל הערה יז.

כב עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח, ועי' לקמן פסוק כה וברמב"ן שם מש"כ בשם ספר הבהיר. כג עי' זהר חדש (מה ע"ב): וכתוב ראשית חכמה יראת ה' בגין דברי שא בעי למדחל מינה ולבתר לסלקא בחכמה ד"א ראשית חכמה יראת ה' דא יראה עילאה ובגין דהיא רישא לתתאי נקטא שמא דעילאה וע"ד אקרי אטרת בשמא דכתרא עילאה טמירא דכולא ליחדא רישא בסופא ובחד שמא אתכלילת.

תרגום: וכתוב ראשית חכמה יראת ה' משום שבראש צריך לירא ממנה ואחר כך לעלות בחכמה דבר אחר ראשית חכמה יראת ה' זו היראה העליונה ומשום שהיא ראש לתחתונים לקחה שם העליון ועל זה נקראת עטרת בשם הכתר העליון הטמיר מהכל ליחד הראש עם הסוף ובשם אחד נכללת. ועי' זהר (חלק א דף עט ע"ב): ועל דא אמרו דאיהי נשמתא לנשמתא אתערא לגברא בירא"ה ובחכמת"א נשמתא אתערא לאיניש בבינה הה"ד (איוב כח כח) ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וגו'.

תרגום: ועל זה אמרו (שההוא) שהוא הנשמה לנשמה הזו, מעוררת את האיש ביראה ובחכמה. הנשמה, מעוררת את האיש בבינה. זהו שכתוב "ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו'".

כד על אף שתמיד מידת יעקב היא מידת הת"ת עי' זהר (ח"ג דף רכג ע"ב): גוף וברית חשבינן חד.

כה עי' זהר חדש (כו ע"ב): תרין כרובין דלעילא, אינון נצח והוד, ואינון תרין סמכין דגופא.

כו עי' לקמן הערה ק"ט.

כז עי' זהר קדושים דף פג ע"ב ש"וידע" היא לשון של זיווג וזהו עיקר המלכות שכן הוא הנוק'. ועי' לקמן פסוק כה ברמב"ן בשם הבהיר.

כח עי' זהר (ח"ב מה ע"ב): ויסב אלה"ם את העם דרך המדבר ים סוף לתקנא ארחא לאתריה רבי יהודה אמר מאי שנא כד הווי ישראל במצרים דכתיב (שם ה א) שלח את עמי (שם ט ב) כי אם מאן אתה לשלח את עמי (שם ד כב) בני בכורי ישראל ובההוא זמנא לא הווי גזירין ולא אתקשרו ביה כדקא יאות והכא דהווי גזירין ועבדו פסחא ואתקשרו ביה קרי לון את העם.

אלא בגין ההוא ערב רב דאתדבקו בהו ואתערבו בהדיהו קרי לון את העם סתם כמה דאת אמר (שם לב לה) ויגוף יהו"ה את העם על אשר עשו את העגל (שם א) ויקהל העם על אהרן וירא העם כי בשש משה וכן כלהו

תרגום: ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף לתקן דרך למקומה רבי יהודה אמר מה שונה כשהיו ישראל במצרים שכתוב שלח את עמי (שם ט) כי אם מאן אתה לשלח את עמי בני בכורי ישראל ובאותו זמן לא היו מהולים ולא נקשרו בו כראוי וכאן שהיו מהולים ועשו פסח ונקשרו בו קרא להם את העם.

לא משום ערב רב שנדבקו בהם והתערבו עמהם קרא להם את העם סתם כמו שנאמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל ויקהל העם על אהרן וירא העם כי בשש משה וכן כלם.

כט עי' דע"ה ח"א דף נה ע"ב ז"ל נצטמצם והתפשט באור עצמותו והתלבש באצילות ואז נקרא הוא ע"י האצילות בשם הויה ב"ה ואליו הוא כל התורה והעבודה וכל התפילות כולם ואנו עובדים אותו ע"י שנתלבש באצילות כי ע"ז נתגלה.

ל עי' ספר הקנה (עמוד מג): גדולה וקדושה שהם חסד ופחד תנו לתפארת ממה שאתם מקבלים

יתברך", הזכיר ה' עולמות כנגד ה' ספירות לא שמשם ולמעלה וצריך הוא לחבר מלת עלמיא ליתברך^ל, ואין להפסיק בהם כלל, כשם שאין להפסיק הכתר מאין סוף^ל, שמע נא ואתה דע לך.

(ב כה): וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יש בכתוב הזה סוד גדול מסתרי התורה, לומר כי עלה ענויים למאור פניול^ד, וקרוב אותם אל הדעת, כענין בקרב שנים תודיע ברגז רחם תזכור (חבקוק ג ב), ולכן יאריך הכתוב בזה אחרי שאמר כבר, וישמע אלהים, ויזכר אלהים, ונתפרש הפסוק הזה במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה^ל תבינהו משם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מבינה המקבלת מכ"ע באמצעות החכמה וזהו שמה רבא, כי השם השם הגדול שהוא שם בר"א רומז בתפארת וע"כ כשמזכיר שמה רבא יכוין ביה"ה באותיותיו ובנקודותיו.
^{לא} ע"י דבריו לקמן דברים ו ד.

^{לב} ע"י של"ה מסכת תמיד נר מצוה וז"ל: מש"כ הר"ר יוסף גיקטלייא [בשו"ת והוא מקור לדברי השו"ע סי' נו סעיף ב] וזה לשונו שאלתם מה שכותבים קצת פוסקים בעניית קדיש שאין עונין אלא עד עלמיא ולא עוד אם אמת אתם וראוי לעשות כך או לא מפני שיש אנשים אחרים שסומכים עלמיא ליתברך איזה כת מאלו צודקת. תשובה אוי להם לפתאים אשר עברו ונענשו ודאי המפריש בין עלמיא ליתברך כאילו הפריד וקצץ במקום דליכא קיצוץ להפריד ח"ו אלא מדבק עלמיא ליתברך והאריך בטעם הדבר עכ"ל. והר"מ מרקנאט"י כתב גם כן לבאר עניין זה בטעמי המצות וזה לשונו ואסרו חכמים ז"ל להפסיק בין קדיש ליתברך ושלשתן אלו כולן אב אחד להם ומבטן אחד יצאו הקבלה האמיתית. וזולת טעם שלהם מצאתי ד"תגדל"הא י"תברך אלו שלוש יוד"ן שם אחד משם המפורש היוצא מויסע ויבא ויט ושם זה יוצא מיברכך יאר ישא לפיכך המפסיק בין אלו שלוש יוד"ן פוסק את השם עד כאן לשונו.

^{לג} ע"י תיקו"ז (עו ע"ב): כתר עלאה שריא ברישא דבר נש דתמן מחשבה סתימאה וכמה דמחשבה איהי סתימא כך איהו סתים אין סוף אתקרי מלגאו כתר עלאה מלבר.
תרגום: כתר עליון שורה בראש אדם ששם מחשבה סתימאה וכמו שמחשבה היא סתומה כך הוא סתום נקרא מבפנים אין סוף וכתר עליון מבפנים.

ע"י יהל אור על הזהר (ח"ב מב ע"ב): ר"ל אפילו מה שאנו קוראין לו א"ס ג"ז מסט' דכתר רק לפי שאין מדה גבוה מן הכתר לפיכך אנו מייחסין לו א"ס כמ"ש שדרך הכתובים להמשיל במדת הגבורה אריה שאג וכו' (יהל אור).

^{לד} ע"י לקמן הערה נה.

^{לה} ספר הבהיר אות עו ז"ל: ומאי "בקרוב שנים תודיע" (חבקוק ג ב). כך אמר ידעתי שאתה האל הקדוש דכתיב "מי כמוכה נאדר בקדש" (שמות ט"ו יא) וקדש בך ואתה בקדש ואעפ"כ בקרב שנים תודיע. ומאי תודיע תרחם כד"א "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים" (שם ב כה). מאי וידע משל למה"ד למלך שהיתה לו אשה נאה והעמיד ממנה בנים וחיבבם וגדלם. ויצאו לתרבות רעה שנאם ושנא אמם. חזרה אמם אליהם ואמרה בני למה אתם עושים כך שאביכם שונא אותי ואתכם עד שנחמו וחזרו לעשות רצון אביהם ראה אביהם כך אהבם כבתחילה וזכר אמם הה"ד (שם) וירא אלהים וגו' וידע וגו' וכתוב ובקרוב שנים תודיע.

פירוש דברי הבהיר לענ"ד: יחקור מהו דבר זה שיש "ידיעה" באמצע שני צרה. ומפרש שאע"פ שה' ית' הוא קדוש ומרומם מאיתנו עכ"ז הוא מתחבר איתנו בחיבור כעין של אישות ואהבה שכן ע"ז רומזת לשון "ידיעה" כעין מאמר הכתוב (בראשית ד א) "והאדם ידע את חוה". והנה רבי נחוניא בן הקנה במשלו על דברי הפסוק "וידע אלקים" רומז כאן לכך שהחיבור הוא בין הקב"ה (המלך) הרי הוא שורש כל השפע לשכינה (אשה נאה) שהיא בית קיבול לכל השפע ואילו כלל ישראל הם הבנים של השכינה ותולדותיה. וכאשר כלל ישראל נמצא בחסרון אזי השכינה נפרדת משרשה (הרי הוא בחי' גלות השכינה שכן השכינה לעולם מצויה ביחד עם כלל ישראל בכל"מ) וכאשר כלל ישראל חוזרים למציאותם האמיתית אזי תשובתם (נחמו וחזרו לעשות רצון אביהם) גורמת תיקון לשכינה דהיינו חיבור של השכינה עם מקורה. ולכאורה הוא הסוד אשר אליו רומז כאן רבינו.

לענין סוד "בקרוב שנים" ע"י זהר בראשית (ז ע"ב): אשכחנא בספרא דשלמה מלכא שמא גליפא דשבעין ותריין שמהן אגליף עלוי בתיבין בגין דאתוון דאלפא ביתא דאגליף ביה אבוי בקדמיתא כד מית פרחו מניה והשתא דאלישע חבק ליה אגליף ביה כל אינון אתוון דשבעין ותריין שמהן ואתוון דאלין שבעין ותריין שמהן גליפן אינון מאתן ושיתסר אתוון וכולהו אתוון אגליף ברוחיה (נ"א בדיבורא) אלישע בגין לקיימא ליה באתוון דשבעין ותריין שמהן וקרא ליה חבקוק שמא דאשלים לכל סטריין אשלים לחבוקין כדאתמר ואשלים לרזא דמאתן ושיתסר אתוון דשמא קדישא בתיבין אתקיים לאהדרא רוחיה ובאתוון אתקיים כל גופיה על קיומיה ועל דא אקרי חבקוק ואיהו אמר (חבקוק ג ב) יהו"ה שמעתי שמעך יראתי שמענא מה דהוה לי דאטעימנא מההוא עלמא ודחילנא שרא למתבע

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – וידע אלהים, וירא אלהים, כבר בארתיו (פסוק כג), והוא כענין (במדבר ו) יאר ה' פניו אליך ל'. וידע אלהים, הוא מענין ע"ז הדעת, כי נמשך שפע מן הרחמים אל הדעת לרחם על ישראל, וכן תמצא בספר הבהיר (אות ע"ו) מאי וידע אלהים, משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו אשה והעמיד ממנו בנים, חבבן וגדלן ויצאו לתרבות רעה, שנאם ושנא אמם. חזרה אמן עליהם, בני למה אתם כך שאביכם שנא אותי ואתכם, עד שחזרו לעשות רצון אביהם. ראה אביהם כך, אהבם כבתחלה וזכר את אמם, הה"ד וירא וידע ע"כ. ועל זה נאמר (משלי י א) ובן כסיל תונת אמו, ולא אביו, לפי שאמו מרוחקת מאביו בשבילו, ומכאן ראייה ברורה שכל זמן שישראל בגלות, השפע והאצילות נפסק מן המרכבה ל', ומאור הפנים רחוק מהדעת, ואז הבנים גולים. וכשחוזרים בתשובה,

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רחמין על נפשיה ואמר יהו"ה פעלך דעבדת לי בקרב שנים יהו"ה חיייהו כמו חיו וכל מאן דאתקשר באינון שנים קדמוניות חייין אתקשרו ביה בקרב שנים תודיע להווא דרגא דלית (בה) חייין כלל. תרגום: מצאנו בספרו של שלמה המלך שם חקוק ששבעים ושנים שמות חקוקים עליו בתיבות משום שאותיות הא"ב שחקק בו אביו בראשונה כשמת פרחו ממנו. וכעת שאלישע חבק אותו חקק בו כל אותן האותיות של שבעים ושנים השמות והאותיות של שבעים ושנים השמות הללו החקוקים הם מאתים ושש עשרה אותיות ואת כל האותיות חקק ברוחו (בדיבור) אלישע כדי להעמידו באותיות של שבעים ושנים שמות. וקרא לו חקוק השם שמשלים את כל הצדדים משלים את החבוקים כמבואר והשלים לסוד של מאתים ושש עשרה האותיות של השם הקדוש. בתיבות התקיים להחזיר את רוחו ובאותיות התקיים כל גופו על קיומו ועל כן נקרא חקוק. והוא אמר "ה' שמעתי שמעך יראתי" "שמעתי" מה שהיה לי שטעמתי מהעולם ההוא ופחדתי. התחיל לבקש רחמים על נפשו ואמר "ה' פעלך" שעשית לי "בקרב שנים" יהי "חיייהו" כמו חיי. וכל מי שנקשר באותן השנים הקדמוניות החיים נקשרים בו. "בקרב שנים תודיע" לאותה הדרגה שאין (בה) חיים כלל. בחינת ה"שנים" שהיתה אצל חקוק היא שעל אף שעזבה אותו החיות הקודמת חזרה לו חיות המכונה "שנים קדמוניות". ועי' אד"ר (קלח ע"ב): "בקרב שנים" אינון "שנים קדמוניות" דאקרון "ימי קדם" עכ"ל. ועי' שם קלד ע"ב ש'ימי עולם' הוא כינוי לז"א ו'ימי קדם' הוא כינוי לא"א. לומר לך שיש חילוק בין בחינותיהם. ובביאור העניין עי' ב"ע קצט ע"א ז"ל ז"ת של רד"א נק' שנים קדמוניות שהם קדמאין לכל האצילות ומשם נמשך חיות לז"א וז"ש דאקרין ימי קדם ר"ל ו'ימי בראשית כמ"ש רז"ל אם יהיו חטאיכם כשנים ואמרו (שבת פט ע"ב) כשנים הללו ססדורות ובאות מו' ימי בראשית והם ו' אלפים שנים שהעולם מתנהג בהם מסט' דז"א עכ"ל. דהיינו ש'שנים' הוא כינוי לר"ק. אם כן יוצא לנו עומק נוסף שד"ז שכלל ישראל מעורר גילוי חדש גורם להם לעלות לרובד יותר עליון.

^י עי' לקמן הערה נה.

^י עי' לעיל הערה לה.

^י עי' זהר (ח"ב קנב ע"ב): בזמנא דהווי ישראל בארעא קדישא הוה נחית לון מזונא מאתר עלאה ואינון יהבי חולק תמצית לעמין עובדי עבודה זרה ועמין כלהו לא אתזנו אלא מתמצית והשתא דישראל אינון בגלותא אתהפך בגוונא אחרא.

מתל למלכא דאתקין סעודתא לבני ביתיה כל זמנא דאינון עבדי רעותיה אכלי סעודתא עם מלכא ויהבי לכלבי חולק גרמין למגרר בשעתא דבני ביתיה לא עבדי רעותא דמלכא מלכא יהיב כל סעודתא לכלבי וסליק לון גרמי.

כגוונא דא כל זמנא דישראל עבדי רעותא דמאריהון הא על פתורא דמלכא אינון אכלי וכל סעודתא אתתקן להון ואינון מההוא חדוה דלהון יהבי גרמי דאיהו תמצית לעובדי עבודה זרה וכל זמנא דישראל לא עבדי רעותא דמאריהון אזלי בגלותא והא סעודתא לכלבי ואסתלק לון תמצית (יחזקאל ד יג) ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים דהא תמצית דגעוליהון אכלי ווי לברא דמלכא דיתבי ומצפה לפתורא דעבדא מה דאשתאר מגו פתורא איהו אכיל.

דוד מלכא אמר (תהלים כג ה) תערך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה תערוך לפני שלחן דא סעודתא דמלכא נגד צוררי אינון כלבי דיתבי קמי פתורא מצפאן לחולק גרמין ואיהו יתיב עם מלכא בענוגא דסעודתא בפתורא.

תרגום: בזמן שהיו ישראל בארץ הקדושה היה יורד להם מזון ממקום עליון והם נותנים חלק תמצית לעמים עובדי כוכבים וכל העמים לא נזונו אלא מהתמצית ועכשיו שישראל הם בגלות התהפך לגון אחר.

משל למלך שהתקין סעודה לבני ביתו כל זמן שהם עושים את רצונו אוכלים סעודה עם המלך ונותנים לכלבים חלק העצמות לגרר בשעה שבני ביתו לא עושים את רצון המלך המלך נותן את כל הסעודה לכלבים ומעלה להם את העצמות.

כמו זה כל זמן שישראל עושים רצון רבונם הם אוכלים על השלחן הזה של המלך וכל הסעודות מתקנות להם והם מאותה שמחה שלהם נותנים עצמות שהן תמצית לעובדי כוכבים וכל זמן שישראל לא עושים רצון רבונם הם הולכים לגלות והסעודה הולכת לכלבים ועולה להם התמצית

הוא ממשיך רחמיו אל הדעת ואוהב את הבנים כבתחלה, ואז הבנים נגאלים, וזהו שהזכיר כאן וירא וידע, ומזה נגאלו וזה מבואר.

(ג א): ומשה היה רעה את צאן יתרו התנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלהים הרבה:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – ומשה היה רועה, כבר היהלפ, כי לא אמר ויהי משה רועה כמו שאמר (בראשית ד ב) ויהי הבל רעה צאן או שיאמר וירעה את צאן. וידוע כי מוכן היה מששת ימי בראשית להרוג המצרים, ולכך הזכיר וירא מלאך ה' אליו בלבת אש, וכבר יש לך התעוררות באותיות לכה^מ. וכמוהו לפי דעתי, (איוב א א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו^ב, כי היה אפשר לומר ויהי איש בארץ עוץ איוב שמו, כמו (שמואל א' א א) ויהי איש אחד מן הרמתיים, (רות א א) ויהי בימי שפוט השופטים, (אסתר א א) ויהי בימי אחשורוש. ומה שהזכיר פעם אחרת והיה האיש ההוא תם וישר, הויה אחר הויה, נראה כי איוב היה בשלישית כי כן המדה, פעמים שלש עם גבר^מ, ומשם זכה לחיי עולם, להיות נפשו צרורה בצרור החיים, בסוף אחרי שנתכפרו לו עונות ראשונים.

מה שהזכיר אחר המדבר, פתרונו שנכלל בו לשון הנהגה מלשון (תהלים מז ד) ידבר עמים תחתינו. והכונה כי מתוך המרעה נתן לבו בענין הפרנסה מאיזה מקום מתפרנס הכל, ונכנס מענין לענין ומחכמה לחכמה עד שהגיע אל האלהים חורבה, כלומר הר האלהים שהוא חורבה, היא מדת הדין, שהיא מדה שניה לחסד, שמשם באה הפרנסה לעולם^מ,

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי א

ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים שהרי תמצית הגעל שלהם הם אוכלים אוי לבן המלך שיושב ומצפה לשלחן העבד ומה שנשאר מתוך השלחן הוא אוכל. דוד המלך אמר תערך לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה תערך לפני שלחן זו סעודת המלך נגד צררי אותם הכלבים שיושבים לפני השלחן ומצפים לחלקת עצמות והוא יושב עם המלך בענג של הסעודה בשלחן.

ועוד עי' שעה"כ דרושי הפסח דרוש א'.

^ט עי' ספר הפליאה (עמוד תרב): הבל נאחז מנצח והוא שנתן תורה לישראל וזהו ומשה היה רועה את צאן היה כבר, ומ"מ צריכים אנו לדעת את הבל שילדה והוא השפעת הנצח ומאין הרחמים באו בנצח לכן שב ואמר ויהי הבל כלומר מהמדה הנקרא א"ל הוא חסד עולם שכן ויה"י בגי' א"ל.

^מ עי' לעיל הערה יד.

^{מא} עי' לקמן ג י.

^{מב} עי' בשעה"פ איוב א': כבר הודעתך בשער הגלגולים, כי הנשמות הקדושות נמסרו ביד הקליפות, ע"י חטאו של אדה"ר. וכן בכל פעם שחוטא כל אדם מישראל, כפי ערך חטאו כך גורם. והנה בראות הקליפות איזו נשמה יקרה עד מאד, רוצים לטנפה בתכלית, כדי לאבדה, שלא תוכל להתקן, ותשאר תמיד בחלקה. ולכן מביאים אותה בטיפת זרע איזה רשע. וז"ס צדיק בן רשע, כמשה"ה מי יתן טהור מטמא ולכן אין לתמוה מן אברהם שנולד מן תרח. ואמנם כשגובר הטוב של הנשמה הזאת, לא די שהיא נתקנת, אלא גם היא מתקנת את כל הקריבים לה. וז"ס מ"ש ז"ל על פסוק ואתה תבא אל אבותיך בשלום, בשרו שיחזור אביו תרח בתשובה, ולכן הוצרך להתקן אח"כ לבא בגלגול איוב כמו שנבאר. והענין הוא, דע, כי כאשר תרח בעל את אמתלאי אשתו, היתה נדה, וכראות הקליפות טנוף כזה, הכניסו בטיפה ההיא נשמת אברהם, כדי לאבדה, והניחוה לצאת מתוכם ברצונם, כי חשבו שיתאבד שם, אם בהיות שניהם אביו ואמו עומדי אלילים, חוטאים ומחטיאים למכור פסילים לע"ז. ואם בפרט, בהיות הבעילה עצמה בעילת נדות כנזכר. וזהו הטעם שנקרא אברהם גר צדק, כי בראשונה היה תוך הקליפות.

ועי' ספר לקוטי תורה ספר איוב: דע, כי איוב בן יבמה היה, כי עוץ מת בלא בנים, ויבמה בוז אחיו והוליד איוב. וזהו בארץ עוץ, ר"ל באשת עוץ כי האשה נקרא' ארץ ולכן אליה בן ברכאל הבווי ממשפחת רם אברהם ואיוב נולד מהול וז"ש איש תם וישר וסר מרע מכל חטא שהיה בו מקודם [בגלגול תרח]. ענין איוב, דע, כי גלגול איוב ואשתו הם תרח ואשתו שהם אביו ואמו של אברהם אבינו ע"ה אמתלאי בת כרנבו כנזכר בדחז"ל ונתגלגלה בדינה בת לאה ונשאת אל איוב, והנה דע כי כבר ביארנו שכל הנשמות נפלו בעמקי הקלפיה ע"י חטא אדה"ר והנה כשיש נשמה א' יקרת הערך תוך הקליפה אינן מניחין אותה הנשמה לצאת מתחת ידם כי נזונים ע"י וכו'.

^{מג} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רצז. ועי' עוד לעיל פרשת ויגש הערה טז.

^{מד} עי' תיקו"ז (ד ע"א): חכמה נחית בברכה דכהנא בימינא וביה הרוצה להחכים ידרים אימא נחית

שנאמר (תהלים קלו כה) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו. ואמר הר האלהים שהוא אחד מן האבות, ואין הרים אלא אבות שנאמר (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'י"ה, והוא מלשון הורים. והזכיר לשון חורבה על מדת הדין, מלשון (דברים לג) ואשר הרב גאותך, שבארו על דרך הקבלה^מ כי גאותן של ישראל אשור החרב, שהוא מדת הדין. ומזה דרשו רז"ל (שבת פט ע"ב) לא הר חורב שמו אלא הר סיני שמו, ולמה נקרא שמו חורב שמשם יצאה חורבה לעכו"ם. וכן תמצא באליהו (מלכים א יט) בענין עוגת רצפים שמצא מראשותיו בדרך המדבר, וכתוב (שם) וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חורב, ורז"ל הבינו מלת אחר כלשון ההולך אחר חברו, ומזה דרשו כל מקום שהיה משה הולך במדבר היה המדבר בורח ונעשה ישוב. וכונתם בזה כי הקב"ה היה פותח לו שערי חכמה והיה רואה שעדיין לא הגיע למה שהיה דורש עד שבא אל הר האלהים, והוא חורבה כלומר מדת הדין, והיא האש האוכלת הקרבנות, שנאמר (ויקרא ט) ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה וגו'^מ. כנגדה באדם הנפש והיא האוכלת, שנאמר (שם ז) הנפש האוכלת^מ. ועל כן נראה לו המלאך בלבת אש כענין הראוי למדת הדין, ומתוך הסנה. ועל כן נהפך המטה לנחש וידו מצורעת והמים לדם, ועל כן הזכיר בסוף הפרשה (שמות ד) ויחר אף ה' במשה, וכתוב אחריו ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה, ונרמז בו השם למפרע^מ, בשכבר הודעתך בפרשת הפלגה שהוא מורה על מדת הדין בכל מקום שהוא רשום למפרע, וענין הפרשה מוכיח כן באשר הוא שם.

(ג ב): וַיֵּרָא מִלְאָךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מֵתוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בֹּעֵר בְּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינֶנּוּ אֶפְסָל:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בקדושה דליואי משמאלא וביה הרוצה להעשיר יצפין.
תרגום: החכמה יורדת בברכת הכהן בימין, ובו הרוצה להחכים ידרים (ב"ב כה ע"ב). האם יורדת בקדושת הלויים משמאל, ובו הרוצה להעשיר יצפין (שם).
^מ ע"י זהר (ח"ג רמג ע"א): טורין רברבין, דאינון אברהם יצחק ויעקב, הדא הוא דכתיב, (מיכה ו ב) שמעו הרים את ריב יהו"ה.
^מ ע"י זהר (ח"א דף רנב ע"א): פתח רבי אלעזר ואמר אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ב'י מגן עזרך ואשר חרב גאותך. א"ר אלעזר וכי גאותן של ישראל בחרב הוא לאו הכי דהא חרב לעשו אתייהבת דכתיב ועל חרבך תחיה אלא הכי שמענא מאבוי דאלין ת"ח דכד שמעין מלה ולא אתיישב בלבהון ואינון מגיחים קרבא דין עם דין כאינון מגיחי קרבא בחרבא ובעיין לקטלא דין לדין עלה.
תרגום: פתח רבי אלעזר ואמר "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה" מגן עזרך ואשר חרב גאותך".
אמר רבי אלעזר וכי גאותם של ישראל בחרב הוא לא כך שהרי החרב ניתנה לעשו שכתוב "ועל חרבך תחיה". אלא כך שמעתי מאבי שאלו הם תלמידי חכמים שכאשר שומעים דבר ולא מתיישב בלבם והם לוחמים קרב זה עם זה כאותם לוחמי קרב בחרב ורוצים להרוג זה את זה עליה.
^מ ע"י זהר (ח"ג לג ע"א): ותצא אש מלפני יהו"ה ותאכל על המזבח את העולה (ויקרא ט כד) אמר רבי יהודה דא אוריאל דאתחזי בשלהוביתא דאשא על מדבחה כמה דאתמר רביע על קרבנא וכדין חדוותא הוה בכלא דהא אתקבל ברעוא כמה דכתיב וירא כבוד יהו"ה אל כל העם ואי לאו הוה ערבוביא דבני אהרן מן יומא דנפקו ישראל ממצרים לא אשתכח רעוא הכי לעילא ותתא
תרגום: ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה, אמר רבי יהודה זה אוריאל שנראה בשלהבת אש על המזבח, כמו שנאמר רובץ על הקרבן. ואז היתה שמחה בכל, שהרי התקבל ברצון, כמו שכתוב וירא כבוד ה' אל כל העם. ואם לא היתה הערבוביא של בני אהרן מיום שיצאו ישראל ממצרים, לא נמצא רצון כך למעלה ולמטה.
וע"י עמק המלך (שער טז פרק יא): "ותצא אש מלפני י"י" פירוש ממלכות אשר היא לפני י"י, שהוא ז"א כנזכר. וע"י ע"ח (שער טו פרק ג) המלכות נקרא לפני ה' שהוא לפניו של הת"ת.

^מ ע"י ספר הפליאה (עמוד רפא): על ידי אכילה יגיע המעלה אל הנפש האוכלת והנאכלת שאם האכילה נקייה תשיג בדברים נקיים ויתעלה בהם ואם האכילה פחותה תרד ממעלתה ותשכון במדור פחות ממנה כן הדבר באוכל ונאכל. ומה שיגיע אל הבשר יגיע אל הנפש כי הבשר כלי הנפש והנפש כואבת ודואגת עליו.

^מ ע"י לעיל פרשת נח הערה נה וע"י עוד בדברי רבינו פרשת במדבר (א נא).

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת, המלאך הזה הוא המלאך הגואל: שנאמר כי שמי בקרבנו (להלן כג כא)²¹, הוא שאמר ליעקב אנכי האל בית אל (בראשית לא יג), ובו נאמר (שמות ג ד) ויקרא אליו אלהים²². אבל יקרא במדה ההיא מלאך בהנהגת העולם, וכן כתיב ויוציאנו ה' ממצרים (דברים כו ח), וכתיב וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים²³ (במדבר כ טז), ונאמר ומלאך פניו הושיעם (ישעיה סג ט"ה), כלומר מלאך שהוא פניו²⁴, כדכתיב פני ילכו והניחותי לך (להלן לג יד²⁵). והוא שנאמר בו, ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית²⁶ אשר אתם הפצים הנה בא (מלאכי ג א), ועוד תבין זה בפסוקים הבאים בעזרת השם.

(ג ד): וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּפֵה וַיֹּאמֶר מִשָּׁה מִשָּׁה וַיֹּאמֶר הַגִּבִּי:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – מעם הכפל במשה ובשאר הנביאים, כדי לבאר שהקריאה ההיא ומה שנמשך אחריה הכל בהסכמת הרחמים והדין²⁷, וקראו השמות בלשון כפל מאת הקב"ה לא מצאנום בתורה כי אם ארבעה.

(ג ה) וַיֹּאמֶר אֶל תִּקְרָב הָלֵם שֶׁל נְעֻלְיָךְ מְעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קֶדֶשׁ הוּא:

ע"י רמב"ן: לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים (להלן כ כא), וכן ענין הסתרת פנים שעדיין לא עלה למה שנאמר בו, ותמונת ה' יביט (במדבר יב ח)²⁸.

ע"י ר' בחיי: וע"ד השכל – של נעליך לא אמר חלוץ כמו בענין היבום שהזכיר בו (דברים כה) וחלצה נעלו, ולא אמר שלוף כמו בענין הקנין שכתוב (רות ד) שלף איש נעלו, אך בענין הנבואה הזכיר של מלשון שלילה, הוהירו שישלול ממנו החומריות, שהמשיגים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סג.
² ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה יא.
³ ע"י תיקו"ז ריש תיקון נה, מלך על כל הארץ אלה"ם ודא לבא לשמאלא מלכות.
⁴ ע"י עבודת הקודש (חלק ג פרק יב): אמרו וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, כלומר ששלח המלאך הגואל סוד השכינה בגלות עם ישראל ויוציאנו ממצרים כדי שיצא הוא.
⁵ ע"י זהר (ח"א דף קכ ע"ב): ומלאך פניו הושיעם דא שכינתא דאיהי עמהון בגלותא.
⁶ ע"י זהר (ח"א דף פו ע"א): לא יהיה לך אלה"ם אחרים על פני רבי יצחק אמר אלה"ם אחרים לאפקא שכינתא על פני לאפקא אפי מלכא דבהו אתחזי מלכא קדישא ואינון שמיא והוא אינון הוא שמיא דכתיב (ישעיה מב ח) אני יהו"ה הוא שמי הוא ושמיא חד הוא בריך שמיא לעלם ולעלמי עלמיא.
תרגום: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני רבי יצחק אמר אלהים אחרים להוציא שכינה על פני להוציא פני המלך שבהם נראה המלך הקדוש והם שמו והוא הם הוא שמו שכתוב אני ה' הוא שמי הוא ושמו אחד הוא ברוך שמו לעולם ולעולמי עולמים.
⁷ ז"ל התרגום אונקלוס שם: אמר שכינתי תהך ואניח לך.
⁸ ע"י ר' בחיי לקמן לג יג.
⁹ ע"י זהר (נח דף ס ע"א): אית ליה תרין רוחין רוחא חד בעלמא דין ורוחא חד בעלמא דאתי והכי תשכח בכלהו צדיקי משה משה יעקב יעקב אברהם אברהם שמואל שמואל שם שם.
תרגום: יש לו שתי רוחות רוח אחת בעולם הזה ורוח אחת בעולם הבא. וכך תמצא בכל הצדיקים משה משה יעקב יעקב אברהם אברהם שמואל שמואל שם שם ע"כ.
וע"י תיקו"ז (קכט ע"ב): וכפל שמיא תרין זמנין משה משה לאחדא בתרין הה"ן ה' עלאה ה' תתאה. תרגום: וכפל שמו פעמיים משה משה ולחברו בשני הה"ן ה' עליונה וה' תחתונה.
¹⁰ ע"י לעיל הערה נ, וע"י תיקו"ז (דף לב ע"א): מסטרא דעמודא דאמצעיתא איהי שכינתא מראה בהקיץ ומשה בסטריה דכתיב ביה פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט.
תרגום: מצדו של העמוד האמצעי היא שכינה מראה בהקיץ. ומשה מצדו שכתוב בו פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט.

לנעלים לפי שהחומר דבק בגוף כמו שהמנעל דבק ברגל. וכשם שיש ביד האדם לשלול נעלו מעל רגלו, כן בידו שישלול ממנו החומריות כדי שיהיה מוכן לנבואה, וראוי להדבק באור השכל. והזכיר ביהושע של נעלך, כי הזכירו על שלילת מקצת לא על כלן, וזוהי מעלתו של משה בהיותו משולל יותר מיהושע, שהרי משה פירש מן האשה ונאמר לו (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי (שבת פז ע"א), ולא נאמר כן ליהושע.

וע"ד הקבלה – של נעליך ירמוז שנגלית השכינה בשני גוונים, אש שחורה ואש לבנה^כ. שכן השכינה כלולה דין ורחמים^כ.

אדמת קדש הוא – מלת אדמת סמוכה לקדש, והוא הר סיני שכתוב (תהלים סח יח) ה' בם סיני בקדש. ועתה בתחלת נבואתו אמר לו אל תקרב הלום, כי מלת הלום רמז לשכינה^כ, שהרי לשון מלכות הוא כענין שכתוב (שמואל א' י כב) הבא עוד הלום איש, וכן (שם ב' ז יח) כי הביאותני עד הלום. ולפי שהשכינה נאצלת מן הקדש^כ, פתח לו פתח להתבונן בקדש והזכיר לו אדמת הקדש.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ עי' תיקו"ז (כח ע"א): כד אתקריב תמן למחזי עובדא דא אמר ליה הקדוש ברוך הוא "אל תקרב הלום של נעליך". הכא רמז דאתפשט מן גופא דיליה דאיהו נעל לגבי גופא אחרא דאתלבש. תרגום: כשהתקרב לשם לראות מעשה זה אמר לו הקדוש ברוך הוא "אל תקרב הלום של נעליך". כאן רמז שהתפשט מן הגוף שלו שהוא נעל לגוף אחר שהתלבש.

עי' זהר (ח"ג קפ ע"א): ת"ח ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו' וכי אמאי נעל הכא אלא אתמר דפקיד ליה על אתתא לאתפרשא מנה ולאזדווגא (ס"א באתר) באתתא אחרא דנהירו קדישא עלאה ואיהי שכינתא וההוא נעל אוקים ליה באתר אחרא (ס"א ואיהי שכינתא) אעבר ליה מהאי עלמא ואוקים ליה בעלמא אחרא

תרגום: בא וראה "ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו'", וכי למה הנעל כאן, אלא נתבאר שצוה לו על האשה להפרד ממנה ולהזדווג (במקום) באשה אחרת של אור קדוש עליון והיא השכינה. ואותה נעל בארוה במקום אחר (והיא השכינה), העבירוה מעולם הזה, ובארוה בעולם אחר.

^כ עי' זהר (ח"ג קמח ע"א): ויהי ביום כלת משה כלת של משה ודאי דתנינן אמר ר"ש מאי דכתיב עלית למרום שבית שבי וגו' אלא בשעה שאמר לו קב"ה של נעליך מעל רגליך אזדעזע ההר אמר מיכאל קמי קב"ה רבש"ע תבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקבה בראם ויברך אותם ולית ברכתא אשתכח אלא במאן דאיהו דכר ונוקבא ואת אמרת לאתפרשא מאתתיה א"ל הא קיים משה פריה ורביה השתא אנא בעינא דיתנסב בשכינתא ובגיניה יחות שכינתא לדיירא עמיה הה"ד עלית למרום שבית שבי ומאי שבי שכינתא דאתנסיבת עמך.

לקחת מתנות באדם באדם לא כתיב אלא באדם הידוע למעלה וביומא דנחתת שכינתא ההוא יומא דאתנסבא במשה נחתא הה"ד כלת משה כלת משה ממש וביהושע דאנפוי כאנפוי סיהרא כתיב של נעלך דלא אתפרש אלא בזמנין ידיען דהא לא אתנסיבת עמיה שכינתא כל כך ולא אתחזי ליה דכתיב (שם) ויפל יהושע על פניו ארצה אבל הכא כלת משה ודאי מתנות באדם מתנת כתיב זכאה חולקיה דמשה דמאריה בעי ביקריה על כל שאר בני עלמא.

תרגום: "ויהי ביום כלות משה", ודאי כלתו של משה, ששינינו אמר רבי שמעון, מהו שכתוב "עלית למרום שבית שבי וגו'", אלא בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא "של נעליך מעל רגליך", הזדעזע ההר. אמר מיכאל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם (אתה) רוצה לסתור אדם, והרי כתוב "זכר ונקבה בראם ויברך אותם", ואין נמצאת הברכה אלא במי שהוא זכר ונקבה, ואתה אומר להפרד מאשתו. אמר לו הרי קיים משה פריה ורביה, כעת אני רוצה שישא את השכינה, ובשבילו תרד השכינה לדור עמו, זהו שכתוב "עלית למרום שבית שבי". ומהו השבי, שכינה, שנשאה לך.

"לקחת מתנות באדם", באדם לא כתוב אלא באדם הידוע למעלה, וביום שירדה השכינה, אותו יום שנשאה למשה, היא ירדה, זהו שכתוב "כלות משה", כלת משה ממש. וביהושע שפניו כפני הלבנה כתוב "של נעלך" שלא נפרד אלא בזמנים ידועים, שהרי השכינה לא נשאה לו כל כך, ולא נראתה לו, שכתוב "ויפול יהושע על פניו ארצה", אבל כאן כלת משה ודאי. מתנות באדם, כתוב מתנת, אשרי חלקו של משה שרבונו חפץ בכבודו על כל שאר בני העולם.

^כ תנחומא בראשית א, וזהר נשא קלב ע"א.

^כ עי' יומא כא ע"ב ששכינה נקרא אש. ועי' זהר (ח"ב פד ע"א וז"ל: אמר רבי יצחק אורייתא אתיהיבת באשא אוכמא על גבי אשא חוורא לאכללא ימינא בשמאלא ושמאלא דאתחזר ימינא דכתיב מימינו אש דת למו.

תרגום: תורה נתנה באש שחורה על גבי אש לבנה לכלל ימין בשמאל ושמאל שחוזר לימין שכתוב מימינו אש דת למו.

^כ עי' (זבחים קב ע"א) ואין הלום אלא מלכות.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה יד.

(ג 1) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְיָד אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מִשָּׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהֵבִיט אֶל הָאֱלֹהִים:

ע"ר בחיי: ע"ד הקבלה – אלהי אביך אדם הראשון, כי כשהקריב הבל קרבן הציץ בשכינה יותר מן ההשגה^ט, ועל כן נתחייב מיתה, ומוזה הזכיר בכאן ויסתר משה פניו^ט, כי ירא מהביט ממה שהביט כבר, כאדם שמתבייש ממה שכבר אירע לו (ויסתר משה פניו כי ירא מהביט). וזהו שדרשו רז"ל בפרק קמא דברכות ויאמר לא תוכל לראות את פני, אמר לו הקדוש ב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה. כלומר כשרציתי בסנה לא רצית, שכן כתיב ויסתר משה פניו. ועכשו שאתה רוצה ואומר הראני נא את כבודך לא תוכל לראות את פני, ופליג אדרבי מאיר, דאמר ר' מאיר בשכר שלש זכה לשלש. בשכר ויסתר זכה לקלסתר פנים, בשכר כי ירא זכה לוייראו מנשת אליו, בשכר מהביט זכה לותמונת ה' יביט. וביאור זה, כי בשכר שנתירא עתה להביט אל האלהים, היא השכינה שהיא מדת הדין, ונקראת אספקלריא שאינה מאירה, זכה לסוף שנסתכל באספקלריא המאירה היא מדת הרחמים^ט.

טז מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט ע"י תיקו"ז (ק"ח ע"א): אמר ליה אם כן דקרבנא דיליה אתקבל אמאי אתייהב חילא לקין למקטליה (בגין דא יש הבל אשר נעשה על הארץ וגו' אמאי) אמר ליה הכא ודאי רזא עלאה דאיהו הוה דרגא דעץ הדעת טוב ורע דחאב ביה ובמה דחאב ביה קביל ענשיה בהאי עלמא ובהווא קרבנא דאתקביל מניה אשתזיב מענשא דהווא עלמא דתרי ענשי הוה מחוייב חד לעילא וחד לתתא הה"ד (בראשית ב יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות [קב ע"א] אמר ליה והא אדם דחאב בהאי אילנא אמר ליה עובדא דאבוה הוה ליה ומת אמר ליה כי ביום אכלך ממנו כתיב אמר ליה בההוא יום הציץ ומת תרגום: אמר לו אם כן שקרבנו התקבל למה נתן כח לקין להרגו (בגלל זה יש הבל אשר נעשה על הארץ וגו' למה) אמר לו כאן ודאי יש סוד עליון שהוא היה בדרגה של עץ הדעת טוב ורע שחטא בו ובמה שחטא בו קבל ענשו בעולם הזה ובאותו קרבן שהתקבל ממנו נצל מענש של אותו העולם ששני ענשים היה מחיב אחד למעלה ואחד למטה זהו שכתוב כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר לו והרי אדם היה שחטא בעץ הזה אמר לו מעשה אביו היה לו ומת אמר לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות כתוב אמר לו באותו היום הציץ ומת.

ע"י שער ההקדמות (מה ע"ב): בזה תבין מה שאמרו רז"ל כי הבל הציץ בשכינה, ומת בחטא זה. וביאורו, כי הבל בקש לעקור את האור היוצא מהיסוד דאבא אל יעקב, ולהמשיכו אל אחור ז"א, לנוקבא הנקראת שכינה, ונקראת רחל. וזהו אומרו הציץ בשכינה, בסוד מציץ מן החרכים. כי רצה להציץ ניצוצי האור היוצא ליעקב, ולהמשיכו לשכינה.

^ט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רפט, וע"י תיקו"ז (קט ע"ב): ובגין דא ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים וכי יכיל בר נש לאתכסיא מניה והא כתיב (ירמיה כ"ג) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' אלא כסו פניו חרולים אתכסיו אנפוי מבשת דאתפקחו עינייהו וחזו מה דעבדו לעילא דגרימו לאעקרא אילנא מאתריה ונביעו לסלקא מתמן ודא איהו ויתחבא האדם וגו' תמן אתכסיו אנפוי מן בשת דתמן חאבו במה דהוה בתוך עץ הגן תמן אתכסיו אנפוי אית מאן דאמר בתוך עץ דא צדיק ובאתר דא ויסתר משה פניו דאדכר מה דאירע ליה בקדמיתא אדכיר חוביה ואתכסי מבשת ובגין דא זכה ותמונת ה' יביט (במדבר יב ח) ודא י' דאיהו חכמה תתאה ואיהו איבא דאילנא דהוה בריש צדיק ו' גופא דברית ה' ה' דא אתר דערלה ופריעה ארבע אתוון הוה על צדיק דאיהו עץ פרי איהו גרים דאסתלקו מניה ואתעקר איהו מגנתא הכי אעקר קודשא בריך הוא לאדם מגופיה ותריך ליה מגנתיה כמה דאת אמר ויגרש את האדם.

תרגום: ומשום זה ויתחבא אדם ואשתו מפני יהו"ה אלהים וכי יכול אדם להתכסות ממנו והרי כתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יהו"ה אלא כסו פניו חרלים התכסו פניו מבשת שנפקחו עיניהם וראו מה שעשו למעלה שגרמו לעקר את האילן ממקומו והמעין לסלק משם וזהו ויתחבא האדם וגו' שם התכסו פניו מבשת ששם חטאו במה שהיה בתוך עץ הגן שם התכסו פניו יש מי שאומר בתוך עץ זה צדיק ובמקום זה ויסתר משה פניו שנזכר מה שארע לו בראשונה הזכיר חטאו והתכסה מבשת ומשום זה זכה לותמונת יהו"ה יביט וזה י' שהוא החכמה התחתונה והוא פרי האילן שהיה בראש צדיק ו' גוף הברית ה"ה זה מקום הערלה ופריעה ארבע אותיות היו על צדיק שהוא עץ פרי הוא גרם שהסתלקו ממנו והוא נעקר מן הגן כך עקר הקדוש ברוך הוא את האדם מגופו וגרשו מגנו כמו שנאמר ויגרש את האדם.

^ט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה כא.

(ג ז) וַיֹּאמֶר ה' רְאֵה רָאִיתִי אֶת עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקוֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נְגִישָׁיו כִּי יִדְעָתִי אֶת מִכְאֲבוֹי:
 עי' ר' בחיי: ראה ראיתי – יש בכתוב הזה ג' ענינים זה למעלה מזה: ראיה, שמיעה,

ידיעה. למעלה מראיה שמיעה, שהרי כח השמיעה זך ודק מכח הראיה^ט, למעלה משתיהן ידיעה, שאין השלמת הראיה או השמיעה אלא בידיעה, שאם יראה אדם דבר או ישמע קול ולא ידע מה הוא, הרי הוא כאלו לא ראה אותו דבר או לא שמע אותו הקול, ועל כן יבאו שני ענינים אלו בתורה במקום הבנה. שמיעה הוא שכתוב (דברים כח מט) גוי אשר לא תשמע לשונו. ראיה הוא שכתוב (קהלת א טז) ולבי ראה. והיודע דבר אע"פ שלא ראה אותו ולא שמע אותו מעולם הוא כאלו ראהו או שמעו.

(ג ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלְחֵץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לְחִצִּים אֲתָם:
 עי' רמב"ן: ועל דרך האמת – צעקת בני ישראל היא כנסת ישראל, שבאה אליו צועקת^ט, כדרך הכצעקתה הבאה אלי (בראשית יח כא^ט), ושם רמזתי.

עי' ר' בחיי: והלא כבר הזכיר למעלה ואת צעקתם שמעת. אבל על דרך הקבלה – צעקת בני ישראל היא כנסת ישראל שבאה לפני צועקת^ט, כלשון (בראשית יח כא) הכצעקתה הבאה אלי.

(ג י): וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – תוספת ה"א^ט במלת לכה היא ה"א אחרונה שבשם, ועל כן אמר וזה לך האות, כי אות הה"א יקרא "זה" כלשון (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו^י, (שמות יג ח) בעבור זה עשה ה' לי. ועל כן אמר כי אהיה עמך, והנה אות הברית שיהיה עמו, ואין לך אות גדול מזה, וראוי שיאמינו הכל.

(ג יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֶנֶכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַקֶּהר הַזֶּה:
 עי' רמב"ן: ועל דרך האמת – וזה לך האות – כמו זה לי עשרים שנה (בראשית לא מא).

ואמר כי "אהיה עמך והנה לך האות"^ט, אות הברית שאהיה עמך תמיד כדרך, "אני

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ"ל

^ט והוא כדעת הרמב"ן בספר האמונה והבטחון פ' י"ח ופ' כ"ד כי השמיעה היא למעלה מהראיה. וכן מצאנו כדבריהם בדברי האריז"ל בטנת"א (פרק ו') בענין ז' נקבי הראש אמר שם כי האזניים הם חו"ב והעינים הם נצח הוד וכן משמע ג"כ באד"ז (רצד ע"ב) שאמרו שם בהאי נוקבא דאודנין תליין נוקבין אחרנין נוקבא דעינין נוקבא דפומא נוקבא דחוטמא כו' והרי אמר שכולם תלויים בהאזניים והוא האזניים למעלה מכולם.

אמנם עי' דע"ה ח"א דף ד ע"ג שמקשה כי לכאורה מדברי התיקונים (תיקון ע' קמא ע"א) משמע להיפך שכן אמר כי ראיה שמיעה ריח דיבור הם כנגד ד' אותיות השם י' אסתכל ה' ושמע ו' ומריח ה' וממלל. ועי' רע"מ (פינחס רל ע"א) ובזו"ח (פ' יתרו לא ע"ג) שהראיה היא למעלה מהשמיעה וכן הוא באריז"ל (שער אח"ף פרק א').

ועי"ש בדברי הלש"ו שמתרץ שעל אף שראיה מקורה יותר גבוה מאשר השמיעה אבל בגלל עליונותו אין לה גילוי ולכן מעלה השמיעה יותר גדולה מצד גילוייה למטה.
 ע' עי' לעיל הערה לה.

ע" עי' לעיל פרשת וירא הערה לט.

ע" "צעקת כנסת ישראל" היא כינוי למ"ן העולה למעלה לגרום תיקונים להוריד שפע כעין מש"כ רבינו בויקרא (ב יג) בענין מים בוכים עיי"ש. ועי' מש"כ בהערה הבאה ???.

ע" עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

ע" עי' פרשת ויצא הערה כו.

ע" עי' תיקו"ז (לד ע"ב): הא אליו נפקין הא אחרנין קא דפקין לפתחא ואמרין (תהלים נא יז) אדני' שפתי תפתח ואינון מארי דאות דאיהו ח"י עלמין דמצלין בח"י ברכאן דצלותין דמקרבין בהון קרבנא לקודשא בריך הוא דחשיבא לקבל שבעה פרים ושבעה אלים ולקבל שתי תורים או שני בני יונה

הנה בריתי אתך^{ט"ז} (שם יז ד), כי אנכי השולח אותך שתעבדו את האלהים בהר הזה, ואז אעלה גם אנכי בקרב העם הזה, אל המקום אשר הכינתי (להלן כג כ).

(ג יג) ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת לי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם:

עי' רמב"ן: ולפי דעתי היה משה גם בעת ההיא אב בחכמה גדול במעלת הנבואה, ודרך שאלה בקש שיודיעהו מי השולח אותו, כלומר באי זו מדה הוא שלוח אליהם, כענין שאמר ישעיה ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (ישעיה מח טז). והנה אמר ישאלוני על שליחותי אם היא במדת אל שדי היא שעמדה לאבות, או במדת רחמים עליונית שתעשה בה אותות ומופתים מהודשים ביצירה, וזה בעבור שאמר לו אנכי אלהי אביך אלהי אברהם (לעיל פסוק ו), ולא פירש שם משמותיו הקדושים כלל. ושמע משה שהבטיחו על מעמד הר סיני ומתן תורה, והוא היודע כי התורה לא תנתן בשם "אל שדי" הנזכר באבות, רק השם הגדול שבו היה העולם^{ט"ח}, ועל כן שאל מה אומר אליהם.

ורבותינו נתעוררו לזה אמרו (שמ"ר פ"ג ס"ה ה'), ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל, אמר ר' שמעון בשם ר' סימון, אמר משה עתיד אני לעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם התורה ותאמר להם אנכי ה' אלהיך, אלהי אבותיכם שלחני אליכם, אותה שעה נתברר משה על עסקיו, שנתירא אם ישאלו לו מה שמו מה אומר אליהם, באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקב"ה את השם הגדול, וזה ענין השאלה.

והנה ענהו האלהים, אהיה אשר אהיה, אהיה עמכם בצרה זו ואהיה עמכם בצרות אחרות. אמר לפניו רבונו של עולם, דיה לצרה בשעתה. אמר לו יפה אמרת, כה תאמר לבני ישראל וגו', לשון רש"י מדברי רבותינו (ברכות ט ע"ב). והכונה להם בזה, כי משה אמר לפניו יתברך, ואמרו לי מה שמו שיגיד להם השם שיוורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה, והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת, כי אהיה עמכם בכל צרתם יקראוני ואענם, והיא הראיה הגדולה שיש אלהים בישראל^{ט"ט} קרובים אלינו בכל קראנו אליו^י, ויש אלהים שופטים בארץ, וזה פירוש נכון באגדה זו.

עיי"ש: ועל דעתי לא יסתפקו זקני ישראל במציאות הבורא כאשר אמר הרב^י וחלילה, אבל זה השם תשובת שאלתו שפירשנו, לך הודיעו שהוא שלוח אליהם במדת הרין

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דמסטרא דהאי אות אמר למשה וזה לך האות (שמות ג יב) ואיהו כליל תרי עשר מזלות ושבעה ככבי לכת מסטרא דקדושה דאיהי בת שבע ומסטרא דו' ו' דאיהו ו' עלאה ו' תתאה ועלייהו אתמר ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה.

תרגום: הרי אלו יוצאים, הנה אחרים דופקים בפתח ואומרים "אדני שפתי תפתח", והם בעלי האות שהוא ח"י העולמים, שמתפללים בשמונה עשרה ברכות של התפלות, שמקריבים בהן קרבן לקדוש ברוך הוא שחשובה כנגד שבעה פרים ושבעה אילים וכנגד שני תורים או שני בני יונה, שמצד האות הזה אמר למשה "וזה לך האות", והוא כולל שנים עשר מזלות ושבעה כוכבי לכת מצד הקדושה שהיא בת שבע, ומצד של ו' שהוא ו' עליונה ו' תחתונה, ועליהם נאמר "ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה".

בהגר"א וזה לך האות – "וזה" חושבן ח"י.

עי' לעיל פרשת נח הערה מא.

י' עי' לעיל פרשת נח הערה ז.

י' עי' לעיל פרשת נח הערה מז. ועי' זהר (ח"א קכו ע"א): ויהי ה' ברוך את אברהם בכל (בראשית כד א) [באותו] המשרה [נ"א המעשר] שנתן לו הקדוש ברוך הוא משמו שהיא אות ה"א שבו נברא העולם.

תרגום: "וה' ברוך את אברהם בכל". באותה השררה (המעשר) שנתן לו הקדוש ברוך הוא משמו, שהיא אות ה"א, שבה נברא העולם.

י"ח עי' מלכים א' יח לו; ב' א ג ו טז; תהלים ע"ו ב'. ועי' שבת נה ע"א שם משמע שזהו פי' עניין זכות אבות. ועי' לקמן ויקרא כו יא בר' בחיי.

ט"ט עי' לקמן דברים ד ז ודברי רבינו שם.

א רמב"ם מורה נבוכים ח"א פרק סב.

אשר במדת הרחמים^א, ואמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, שיוכיר להם השם האחד לבדו להורות על האחדות^ב, ולכך צוהו עוד כה תאמר אל בני ישראל ה' שלחני^ג (פסוק טו), כי השם הזה הוא מדת רחמים. וידעו כי יוליך לימין משה זרוע תפארתו^ד ויחדש אותות ומופתים בעולם, והנה פירש לו כי אהיה אשר צוהו לאמר להם השם הגדול הזה, והם שוים בלשונם ובאותיות, כי שתי האותיות האחרונות שבשם הראשון הם הקודמות בזה, כי בראשון יורו על חכמת שלמה^ה, כדכתיב וה' נתן חכמה לשלמה (מ"א ה כו), ובזה יורו על חכמת אלהים^ו. ואות האל"ף בראשון תורה על הקדמות והיחיד^ז, והיו"ד בשני על עשר ספירות בלי מה (ס"י פ"א מ"ב), ונלקחו שתי האותיות האלה האל"ף והיו"ד משני השמות הקדושים, ונכתבו תחילה וסוף בשם הנכתב ונקרא באל"ף דל"ת, להורות כי הוא אצילות מן הראש ועד הסוף, ומדת הדין באמצע, כי שמי בקרבו (להלן כג כא)^ח. ומכאן תבין למה קמצוהו ונשתמש לשון הקדש בשם ההוא בכל שם אדנות, כי ממנו כל הממשלה והשלטון והקב"ה יראנו נפלאות מתורתו.

עי' ר' בחיי: וע"ד השכל – בחכמת הצרוף שם אהיה לבדו כולל שלש הויות הללו, כי האל"ף ראשית האחדים כנגד היה^א, וה"א אמצעית האחדים כנגד הוה, והיו"ד סוף האחדים ותכלית כל חשבון כנגד יהיה, וה"א אחרונה להורות כי הוא בשלשה זמנים הללו, וקיומו בכלם בהוה. גם השם המיוחד^ב מורה כן, והושם אות היו"ד בראש מפני שהאל"ף ראשית האחדים והט' סוף האחדים, וכשאנו חושבים ט' ואנו רוצים לחשוב יו"ד נצטרך על כל פעם לחזור לאל"ף, ואי אפשר להשלים חשבון יו"ד כי אם עם האל"ף, א"כ האל"ף ראשית ותכלית, כן הבורא ראשית ותכלית לנמצאים כולם. והובלעו שתי אותיות אלו מהאל"ף והט"ו ונעשה מהם יו"ד, והיא בראש השם כדי לסתום הפתח ולהזהיר על השאלה הנמנעת, והיא שאלת מה לפנים מה לאחור (חגיגה יא ע"ב), כי שאלת מה לפנים היא האל"ף ושאלת מה לאחור היא הט"ו שהיא תכלית, וע"כ הושם במקום שתיהן אות היו"ד הכולל ראשית ותכלית^ג, היה ויהיה, האל"ף כנגד היה והט"ו כנגד יהיה, להורות כי הוא יתברך

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת וישלח הערה ד, והיינו מידת הדין אשר במוחין שהם בעצם רחמים.
^ב עי' תז"ח (יא ע"ב): רמיז קודשא בריך הוא לך בשליחותך לאפקא לישראל ממצרים הדא הוא דכתיב (שמות ג) ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם ובה אשתמודע דהוא מפלא ומכסה מסטרא דעלת כל עלאין דאתמר בה בג' יודין דסגולתא אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים ומסטרא דעלת כל עלאין אתקריאת שכינתא אמונה דישראל.

תרגום: רומז הקדוש ברוך הוא לך בשליחותך להוציא את ישראל ממצרים זהו שכתוב (שמות ג) ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם ובו נודע שהוא מפלא ומכסה מהצד של עלת כל העליונים שנאמר בו בשלש יודין של סגולתא אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים ומהצד של עלת כל העליונים נקראת השכינה אמונת ישראל.
^ג ז"ל הפסוק: כה תאמר אל בני ישראל הו"ה אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם.

^ד עי' לקמן פרשת וארא הערה ד.

^ה עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה יג.

^ו עי' לקמן פרשת וזאת הברכה הערה סו.

^ז עי' תיקו"ז (ז ע"ב): א' נקודה דא הוא כגון חל"ם לעילא כתר עליון דרכיב על י"ה דאינון חכמה ובינה.

^ח עי' לקמן פרשת חיי שרה הערה יא.

^ט עי' לעיל פרשת וירא הערה יז.

^י עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{יא} עי' ספר הפליאה (עמוד סח): וראה והבן שראשית כל מספר הוא הא' והיא אינה מספר רק הוראתה אחד והאחד בכל מספר ימצא במעשיו ואין לך מספר שאינו צריך לאחד אך האחד אינו צריך שום מספר חוץ מעצמו וזהו אמיתות האחד, ותכלית האחדים הוא י' והיא ראשית העשרות ולכן התחיל השם המיוחד ית' מן י' יהו"ה והשלים הכינוי ב' ששם אלהים הוא כנוי בגי' וסוף כינויים הוא אדנ"י נשאר באמצע השם ה"ו שהוא החשבון והוא ה"ו והוא עולה א"י, והאות האחרון מורה על השכינה גם באמצע הכנוי הוא דן, וראה והבן שה"ו העולים א' וי' הם בראש אדני ובסופו א'

ראשית הכל ותכלית הכל, לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה, ואז נשאר בשם הזה להשלים שלש אותיות.

וע"ד הקבלה – ואמרו לי מה שמו, איזה שם משמותיו הקדושים שולח אותך, כלומר באיזה מידה ממידותיו אתה שלוח.

וכתב הרמב"ן ז"ל וזה לשונו – על דעתי לא יסתפקו זקני ישראל במציאות הבורא כאשר אמר הרב חלילה וחס, אבל משה רבינו ע"ה היה ג"כ בעת ההיא אב בחכמה גדול במעלת הגבוהה, ובקש דרך שאלה מי השולח אותנו, כלומר באיזו מדה הוא שלוח אליהם, זהו ואמרו לי מה שמו, כלומר ישאלוני על שליחותי אם היא במדת אל שדי היא שעמדה לאבות שבה נעשו להם נסים נסתרים²³, או במדת רחמים שבה נעשו נסים מפורסמים מחודשים ביצירה משנים טבעו של עולם, ועל כן שאל מה אומר אליהם. וה' יתברך השיבו, אהיה אשר אהיה, הודיעו שהוא שלוח אליהם במדת הדין אשר אהיה במדת רחמים, ואמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, ולא צוהו לומר אהיה אשר אהיה שלחני אליכם, הכונה שיזכיר להם השם האחד לבדו להורות על האחרות, ולכך צוהו עוד כה תאמר אל בני ישראל ה' וגו' שלחני אליכם, כי השם הזה מדת רחמים, וידעו כי יוליך לימין משה זרוע תפארתו, ויחדש אותות ומופתים בעולם. והנה פירש לו כי אהיה אשר צוהו לאמר להם, הוא השם הגדול הזה, והם שוים בלשונם ובאותיות, כי שני אותיות האחרונות שבשם הראשון הם הקודמות בזה, כי בראשון יורו על חכמת שלמה שנאמר (מלכים א' ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה, ובזה יורו על חכמת אלהים. ואות האל"ף בראשון תורה על הקדמות ועל היחוד, והיו"ד בשני על עשר ספירות בלי מה, ונלקחו שתי האותיות האלה האל"ף והיו"ד משני השמות הקדושים ונכתבו תחלה וסוף בשם הנכתב, ונקרא באל"ף דל"ת להורות כי הוא אצילתו מן הראש עד סוף ומדת הדין באמצע, כי שמי בקרבו ומשם תבין למה קמצתו, עד כאן לשון הרב ז"ל.

באור דבריו "במלת שוים", כי האל"ף בזה הוא היו"ד שבוה, כי היו"ד כנגד האל"ף, והה"א כנגד הה"א, נשאר יו"ד ה"א באחרונה שהם מורות על חכמת שלמה, כנגד וא"ו ה"א שבוה שהן רמז לחכמת שלמה גם כן, אם כן הכל אחד. עוד מוסיף אני באור על דברי הרב, כי שם אהי"ה ושם יהו"ה הכל אחד, ושם אחד, ודבר אחד²⁴. שהרי שם אהיה מספרו כמספר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ"ל

בראש וי' בסוף, וגם ראה והבן שראש האחדים היא א' וסוף האחדים הוא ט' תצרפם ותמצאם י', וכן ב"ח ג"ז ד"ו והה' אין לה זוג כי הוא בעצמו כענין אהי"ה אשר אהי"ה שהראשון הוא אחרון והאחרון הוא ראשון בעצמו וכן הוא אמצעי, א"ל ומספר העשרות באיזה מנין הוא וא"ל תחבר י' עם צ' הוא ק' וכן כ' עם פ' הוא ק' וכן כולם וא"ל המאות איך א"ל תחבר הק' עם ה' יעלה אלף. והנה האלף האחרון כמו אלף הראשון לומר לך שהשם הוא ראשית העולם ותכלית העולם. והוא ית' אין לו ראשית ואין לו תכלית כלל שהרי ראשיתו היא תכליתו ותכליתו היא ראשיתו. וא"כ אין לו ראשית ואין לו תכלית, וע"כ א' מורה אחד שהוא ראשית כל מספר וכן מורה אלף תכלית כל מספר הנמצא באלפא ביתא ואין אות באלפא ביתא המורה יותר מתשעה מאות ותשעים ותשעה וזהו טצ"ץ עולה תתקצ"ט, ובעל כרחך היכן תחזור בא' הוא אחד להשלים החשבון של אלף.

²³ עי' לעיל פרשת לך הערה מה.
²⁴ עי' זהר (ח"ג יא ע"א): רבי אלעזר אמר כלהו עשרה שמהן כתיבי ואנן תנינן קדמאה אהיה דא סתימא עלאה כמאן דאמר אנא מאן דאנא ולא אתיידע מאן הוא לבתר אשר אהיה אנא דזמין לאתגליא באינן כתרין (אחרנין) דהא בקדמיתא סתים ולבתר שרי לאתגליא עד דמטי לגלוייא דשמא (ס"א דשלימו) קדישא וכן כתיב במשה אהיה בקדמיתא סתימו דכלא אנא הוא מאן דאנא לבתר אשר אהיה אנא זמין לאתגליא לבתר אהיה בתראה ודא כד אימא מתעברא ועדיין הוא סתים אימתי אתגליא בזמנא דכתיב (שמות ג טז) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם יהו"ה אלהי אבותיכם וגו' דא שלימו דכלא והכא הוא גלוייא וקשורא דשמא קדישא בגין כך קדמאה דכלא אהיה תרגום: רבי אלעזר אמר כל עשרת השמות כתובים, ואנו שנינו שהראשון אהיה זה הסתום העליון, כמי שאומר אני מי שאני ולא נודע מי הוא. אחר כך אשר אהיה, אני שעתידי להתגלות באותם הכתרים (האחרים), שהרי בראשונה סתום ואחר כך מתחיל להתגלות, עד שמגיע לגלוי של השם (של שלמות) הקדוש, וכך כתוב במשה אהיה בראשונה הסתום של הכל אני הוא מי שאני. אחר כך אשר אהיה, אני עתיד להתגלות אחר כך. אהיה אחרון וזה כשהאם מתעברת ועדיין הוא סתום, מתי

יהוה, שהוא עקר השם המיוחד, כי הה"א כפולה^צ. עוד אני אומר כי יש בידינו קבלה כי משה רבינו ע"ה בקש לדעת מהותו של שם כדי שיוכל להשיב להם תשובה ברורה, וזהו שאמר מה שמו, כלומר מהות שמו. ומוזה נרמז ונרשם בלשון שאלתו השם המיוחד, לי מה שמו^ז, מה, וע"כ היה הענין מוכרח להשיב ולומר לו אהיה אשר אהיה שהוא המהות, כי א"ה רמז לכתר עליו^י, ו"ה רמז לחכמה, הרי שתי ספירות נכללות בשם אהיה. ועוד שם אהיה רמז לתשובה^י, ונקראת בשם שתי הספירות הקודמות לה, לפי שהיא נאצלת מכחם. והנה אהיה הראשון בכתוב הוא התשובה, והשני על שתי הספירות הקודמות לה, ויהיה פירוש אהיה אשר אהיה, המאושר מן אהיה הראשון והכל דבר אחד. והשם הזה הוא העליון שבכל מדותיו של הקב"ה, ועל זה רמז דוד המע"ה ואמר (תהלים קלח ב) כי הגדלת על כל שמך אמרתך, כלומר כי הגדלת על כל שם ושם שיש לך אמרתך, והיא האמירה הזאת שאמר למשה, הוא שכתוב ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה. ולפי שלא היו ראויין ישראל לגלות להם מה שנכלל בשני שמות אלו, גלה אותם למשה, וצוה אותם שיודיע לישראל אהיה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

מתגלה, בזמן שכתוב (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל, ואמרת להם ה' אלהי אבותיכם וגו', זו שלמות הכל, וכאן הוא הגלוי והקשר של השם הקדוש, לכן הראשון של הכל אהיה.

ועי' בהגר"א בסד"צ ד ע"ב ד"ה ומחסד: על ג"ר אמר אה"ה, אנא זמין למהוי, כמ"ש בזהר (ח"ג יא ע"א) שאתגלה בז"ת.

^צ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רו.

^{צב} עי' תז"ח (לה ע"ב): ומשה הוה שלים בד' חיון ושם יהו"ה עליה כגונא דא שמן משה תלת חיון אריה שור נשר מה ודמות פניהם פני אדם שם יהו"ה עליה מנא לן הדא הוא דכתיב (שמות ג) ואמרו ל"י מ"ה שמ"ו מ"ה אמר אליהם

תרגום: ומשה היה שלם בארבע חיות ושם יהו"ה עליו כמו זה ש' מן משה שלש חיות אריה שור נשר מ"ה ודמות פניהם פני אדם שם יהו"ה עליו מנין לנו זהו שכתוב (שמות ז) ואמרו ל"י מ"ה שמ"ו מ"ה אמר אליהם.

^{צג} עי' לעיל הערה פז.

^{צד} עי' זהר אחרי מות דף סה ע"ב שזה שם הבינה וז"ל: ורזא דמלה הכי הוא אה"ה דא כללא דכלא דכד שבילין סתימין ולא מתפרשין וכלילן בחד אתר כדין אקרי אה"ה כללא כלא סתיים ולא אתגלייא בתר דנפקי מניה שירותא וההוא נהר אתעבר לאמשכא כלא כדין אקרי אשר אה"ה כו' אה"ה זמין לאמשכא ולאולדא כלא אה"ה כלומר השתא אנא הוא כלל כלא כלא דכל פרטא אשר אה"ה דאתעברת אמא וזמינת לאפקא פרטין כלהו ולא אתגלייא שמא עלאה לבתר בעא משה למנדע פרטא דמלה מאן הוא עד דפריש ואמר אה"ה דא הוא פרטא והכא לא כתיב אשר אה"ה ואשכחנא בספרא דשלמה מלכא אשר בקיטורא דעדונא קסטירא עלאה חברותא אשתכח כד"א באשרי כי אשרוני בנות אה"ה זמינא לאולדא ת"ח היך נחית מדרגא לדרגא לאחזאה קב"ה למשה בקדמיתא אה"ה כללא דכלא סתיים דלא אתגלייא כמה דאמינא וסימן ואהיה אצלו אמון וכתוב לא ידע אנוש ערכה לבתר אפיק ההוא נהרא אמא עלאה ואתעברת דזמינא לאולדא ואמר אשר אה"ה זמינא לאולדא ולתקנא כלא לבתר שארי לאולדא ולא כתיב אשר אלא אק"יק כלומר השתא יפוק ויתקן כלא בתר דנפיק כלא ואתתקן כל חד וחד באתריה שבק כלא ואמר ה' דא פרטא ודא קיומא ובההיא שעתא ידע משה רזא דשמא קדישא סתיים וגליא כו'.

[תרגום: וסוד הדבר כך הוא אה"ה זה הוא כלל הכל שכאשר השבילים סתומים ולא נפרדים ונכללים במקום א' כך נקרא אה"ה כלל הכל סתום ולא מתגלה. ולאחר שיצא ממנה התחלה ואותו נהר עבר להמשכה כלה כך נקרא אשר אה"ה וכו' אה"ה מוכן להמשיך ולהוליד הכל אה"ה כלומר עכשיו אני כלל הכל של כל הפרטים אשר אה"ה שהתעברה אמא ומוכרנה להוציא כל הפרטים ולהתגלות שם עליון ואחר כך רצה משה לדעת פרטות הענין מי הוא עד פירוש ואמר אה"ה זה הוא פרט וכאן לא כתוב אשר אה"ה ונמצא בספר שלמה המלך אשר בקשר העדון היכל עליונה מצא חבר כמש"כ באשרי כי אשרוני בנות אה"ה מוכנה להוליד בא וראה איך ירד ממדרגה למדרגה להראות הקב"ה למשה בתחילה אה"ה כלל הכל סתום שלא מתגלה כמו שאמרנו וסימן לזה 'ואהיה אצלו אמון' וכתוב 'לא ידע אנוש ערכה' אחר שהוציא אותו נהר אמא העליון התעברה והוכנה להוליד ואמר אשר אה"ה מוכנה להוליד ולתקן הכל לאחר שהתחילה להוליד ולא כתיב אשר אלא אה"ה כלומר עכשיו יצא ויתקן הכל ויצא שיצא הכל ונתתקן כל א' וא' במקומו עשה הכל ואמר ה' זה פרט וזה קיום ובאותו שעה ידע משה סוד של שם הקדוש סתום וגלוי.]

ועי' בהגר"א על תיקו"ז (לו ע"א): נקרא בכל שמות שבה אה"ה, וכן כולם כידוע שעיקר התגלות הכתר באור ובינה.

ועי' לעיל פרשת וישלח הערה ה.

שלחני אליכם, לא גלה להם בשמות אלו כי אם הכח הנאצל להם, שהוא פנימיות הרחמים וקרא אותו אהיה, וגלה אותו ליחידי הדור, אותם שהיו מוסרין עצמם על הצבור, והיו סובלין המכות בשעבוד החומר והלבנים כדי להקל עול אחיהם, וכבר זכו אלו למעלה גדולה במתן תורה שכתוב בהם (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר^צ, והם הם שזכו עתה לידיעת שם אהיה, וזהו שהזכיר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, מלשון לבנים ולא אמר אל בני. ואח"כ חזר ואמר כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם, לא היו אלו גדולים במעלה כל כך, וצוה אותם שיודיעו בשם המפורש^צ, גלוי הדבר המתפרש שאין סוד ההעלמה בו כל כך.

ואחר כך הכנים את הזקנים בסוד העבור^ק, הוא שאמר פקד פקדתי אתכם, כלשון (שם לד ז) פוקד עון אבות על בנים, הא למדת שחלק הקב"ה דבריו לד' חלקים: האחד, למשה לבדו. השני, לאותם שיש בהם זכות הלבנים. הג', לשאר ישראל. הד', לזקני ישראל והזכירים באחרונה שמסר להם סוד השכינה, שהיא האחרונה שבספירות. וצריך אתה לדעת כי אהיה הכולל שתי ראשונות, ועוד אהיה שהוא רמז לתשובה, ועוד אהיה השלישי בלתי הה"א שהוא רמז לפנימיות הרחמים^ק שהיא התפארת, שלשתם נכללין בשם המפורש, כי היו"ד רמז לחכמה עם קוצה הרומז לכתרב"ק, ה"א לתשובה, וא"ו לתפארת, ה"א כנגד ה"א.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי צ

^צ עי' לקמן פרשת משפטים הערה נח.

^{צט} עי' לעיל פרשת בראשית הערה נו, ולקמן פרשת נשא הערה לג.

^ק עי' זהר (ח"ג דף רטז ע"א): ובגין דא גם צפור מצאה בית היינו יבמה ודרור קן לה היינו גואל אשר שתה אפרוחיה בן ובת זכאה איהו מאן דעבד (לון) קינא וגאל את ממכר אחיו דאיהו מכור בעבור דלאו דיליה ובגין דא אמר משה ויתעבר יי' בי למענכם הכא הוא סוד העבור רעיא מהימנא שזיב שתין רבוא כמה זמנין דאתי בגלגולא ובגין דא זכות כלהו תלייא קב"ה ביה.

תרגום: ומשום זה, "גם צפור מצאה בית", היינו יבמה, "ודרור קן לה", היינו גואל, "אשר שתה אפרוחיה", בן ובת אשרי מי שעושה (להם) קן וגאל את ממכר אחיו, שהוא מכור בעבור מה שלא שלו. ומשום זה אמר משה "ויתעבר ה' בי למענכם", כאן הוא סוד העיבור רועה נאמן הציל ששים רבוא כמה פעמים, שבא בגלגול, ומשום זה זכות כולם תלה בו הקדוש ברוך הוא.

עי' שער הפסוקים (פרשת ואתחנן) ויתעבר ה' בי למענכם וגו': הכבר הודעתין, כי בדוגמא שיש בז"א, בחי' עיבור, ויניקה, ומוחין דגדלות. כן לכל הנשמות יש ג' בחי' אלו. והנה כפי וכיות הדור, כן הקב"ה נותן חכמה בפרנס של הדור. ולכן כאשר חטאו ישראל, גרמו שהפרנס שלהם, שהוא משה יחזור לבחי' עיבור, ויאבד שאר ההארות שהיו לו בתחלה, של בחי' יבניקה וגדלות, ולא היתה בו רק הארת בחי' העיבור בלבד. ואז שכח כל אותם ההלכות, שהיה יודע כנודע וידעת, כי בחי' עיבורו של ז"א, היא בתוך אימא עילאה, הנקראת יובל, ולכן ר"ת, 'ויתעבר ה' בי למענכם, ר"ת יוב"ל. כי חזר משה, להכנס בסוד העיבור, תוך אימא עילאה, הנקראת יובל. ושם ההו"ה הכתובה בפסוק הזה, הוא בסוד אימא, וזהו ויתעבר ה' בי. וזהו למענכם, כי עונות הדור, גורמים כך אל הפרנס שלהם.

ויתעבר ה' בי למענכם הנה בכל דור ודור בא משה בסוד העיבור לפי שהקב"ה לא ה' רוצה לקבל הע"ר ובזה לא היה הגלות לעולם שנאמר חרות על הלוחות והוא קבלם בחשבו כי טוב להכניסם.

^{קא} עי' לעיל הערה צז.

^{קב} עי' זהר (ח"ג י ע"ב): רבי אבא אמר חמינא דהאי שמא קדישא עלאה כלא הוא שלום וכלא חד וארחת מתפרשן להאי סטרא ולהאי סטרא (ס"א כאן חסר התחלת המאמר) יו"ד דשמא קדישא אתקשר בתלת קשרין בגין דא האי י' קוצא חד לעילא וקוצא חד לתתא וחד באמצעייתא בגין דתלת קשרין אשתלשו (נ"א אתקשרו) בה חד קוצא לעילא כתרא עלאה דהוא עלאה מכל עלאין רישא דכל רישין והוא קאים על כלא חד קוצא באמצעייתא דהוא רישא אחרא בגין דתלת רישין הוו וכל חד וחד רישא בלחודוי ועל דא קוצא דאמצעייתא דא הוא רישא אחרא דנפיק מקוצא דלעילא והוא רישא לכל שאר רישין לאתבנאה שמא קדישא והאי רישא סתימא דכלא רישא אחרא תתאה הוא רישא לאשקאה לגנתא והוא מבוע דמיין דכל נטיעין אשתקייין מניה ודא הוא י' בתלת קשרין ועל דא שלשלת איקרי כהאי שלשלת דאתקשר דא בדא וכלא חד.

תרגום: רבי אבא אמר ראיתי שהשם העליון הקדוש הכל הוא שלום, והכל אחד, והדרכים נפרדות לצד הזה ולצד הזה. יו"ד של השם הקדוש קשורה בשלשה קשרים, משום זה ה' הזו קוץ אחד למעלה וקוץ אחד למטה ואחד באמצע, משום ששלשה קשרים השתלשו (התקשרו) בה קוץ אחד למעלה, כתר עליון, שהוא עליון מעל כל העליונים, הראש של כל הראשים, והוא עומד על הכל. קוץ אחד באמצע שהוא ראש אחר, משום שהם שלשה ראשים וכל אחד ואחד ראש לבדו, ולכן הקוץ של האמצע זהו ראש אחר שיוצא מהקוץ שלמעלה, והוא ראש של כל שאר הראשים, שיבנה (ממנו) השם הקדוש, והראש הזה הוא סתום מהכל. ראש אחר תחתון הוא ראש להשקות את הגן, והוא

מכאן תבין כי השם המיוחד^ק שתי אותיות ראשונות הם רמו לאמתתו, ושתיים אחרונות רמו למדותיו^ק. ועוד התבונן מה שהיו בתורה שתי אותיות ראשונות שם בפני עצמו ולא כן השתיים האחרונות כי אינן שם, והטעם בזה כי כאשר נזכיר שתיים ראשונות האחרונות בכללן, כי הן התחלה ואי אפשר להיות בהן קצוץ. אבל האחרונות שאינן שם, אלו היו שם היה בזה קצוץ^ק, ולכך לא נכתבו שתיים אחרונות שם בפני עצמו, והמקום יראנו נפלאות מתורתו.

(ג טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר: ע"י רמב"ן: על דרך האמת – זה שמי לעולם אלהי אברהם אלהי יצחק, וזה זכרי ואלהי יעקב^ק, ולכך הוסיף בו ו', וזה טעם זכרי לדר דר חסר, והמשכיל יבין^ק. ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – זה שמי לעולם החסד והפחד, והוא אלהי אברהם אלהי יצחק שהזכיר בכתוב, וזה זכרי מדת זכור^ק, והוא מדת התפארת, שעליה הזכיר ואלהי יעקב ולכך הוסיף אות וא"ו, והוא הכח הנמשך לעשירית הנקראת דור. ודעת הרמב"ן ז"ל כי זכרי הוא יסוד, והיסוד לדעתו הוא השבת הגדול והוא אלהי יעקב^ק, והזכיר אצל הזכר לדור ודור כמנהג הכתובים בזכר השם, מפני שהעשירית נקראת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מעין המים שכל הנטיעות נשקות ממנו, וזהו י' בשלשה קשרים, ולכן נקראת שלשלת, כמו השלשלת הזו שנקשרה זה בזה והכל אחד.

^ק ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ק ע"י תיקו"ז (כו ע"ב): חכמה ובינה אינן נסתרות במוחא ולבא [אותיות י"ה] וכו' והנגלות לנו תורה ומצוה [ו"ה].

^ק ע"י ברמב"ן בפרשת נח בענין קיצוץ בנטיעות.

^ק לא מצאתי מקור לענין זה, וע"י זהר (ח"א כד ע"א): כל פקודין דעשה ולא תעשה כלהו תליין מן שם יהו"ה, כמה דאוקימנא רזא דא, שמי עם י"ה שס"ה מצות לא תעשה, זכרי עם ו"ה רמ"ח מצות עשה.

תרגום: כל מצוות עשה ולא תעשה כולן תלויות משם יהו"ה, כמו שבארנו סוד "זה שמי" עם י"ה, שס"ה מצוות לא תעשה, "וזה זכרי" עם ו"ה, רמ"ח מצוות עשה.

וע"י ח"ב כו ע"א): וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ביעקב תוספת וא"ו דאיהו שלימו דאבהן כמה דאת אמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ביעקב תוספת וא"ו.

תרגום: וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ביעקב תוספת וא"ו שהוא בחיר האבות כמו שנאמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ביעקב תוספת וא"ו.

^ק ע"י תיקו"ז (צב ע"ב): בראשית תמן תר"י תמן א"ש ועליהו אתמר ויאמר אלה"ם יהי מארת ברקיע השמים מארת כתיב חסר ו' דא אורייתא דבכתב מאי מארת דא אורייתא דבעל פה ואף על גב דאוקמוה מארת חסר דא לילית שבעין אנפין לאורייתא ובגין דא מארת בהאי אתר ההיא דאתמר בה (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור עמודא דאמצעייתא ועלייהו אתמר את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה.

תרגום: בראשית שם תר"י שם א"ש ועליהם נאמר ויאמר אלה"ם יהי מארת ברקיע השמים מארת כתיב חסר ו' זו תורה שבכתב מה זה מארת זו תורה שבעל פה ואף על גב שבארוה מארת חסר זו לילית שבעים פנים לתורה ומשום זה מארת במקום הזה אותה שנאמר בה כי נר מצוה ותורה אור זה העמוד האמצעי ועליהם נאמר "את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה" (בראשית א טז).

^ק ע"י לעיל פרשת לך הערה ס.

^ק ע"י זהר (ח"ב רד ע"א): שבת ש' בת ש' הא אוקמוה רזא דתלת אבהן דמתאחדן בבת יחידה ואיהו מתעטרא בהו ואינן בעלמא דאתי וכלא איהו חד ודא איהו ש' בת למהו כלא חד ואי תימא שבת הגדול ואיהו לעילא אמאי אקרי שבת אלא ודאי הכי הוא ורזא דמלה בכל אתר נקודה דאיהו עיקרא דכל עינא אקרי בת כמה דאת אמר (תהלים יז ח) שמרני כאישון בת עין בגין דאיהו (נקודה) עיקרא דכל עינא אקרי בת עלמא דאתי איהו היכלא להיא נקודה עלאה וכד איהו קיימא ונטלא בגדפהא לאבהן לאתעטרא לעילא אקרי כלא שבת וכד אבהן מתעטרן לעילא בגו נקודה עלאה אקרי שבת נקודה תתאה כד מתעטרא באבהן אקרי שבת.

[תרגום: שבת ש' בת ש' הרי פרשוה הסוד של שלשה אבות שנאחזים בבת יחידה והיא מתעטרת בהם והם בעולם הבא והכל אחד הוא וזהו ש' בת להיות הכל אחד. ואם תאמר שבת הגדול והוא

דור שממנה נמשכים הדורות, וכן הכתוב אומר (ישעיה מא ד) קורא הדורות מראש, וזהו סמיכות זכר אצל דור, כי כנסת ישראל בת זוגו של שבת, וזהו (ב"ר פי"א סי' ה) אמרה שבת לפני הקב"ה לכל יש בן זוג, ולי אין בן זוג היסוד. אמר כן, לפי שהוא מכריע. והיסוד הוא מדת אמת, השביעית ב"ג מדות^{ק"י}, כי רב חסד נאמר על התפארת, ואמת על היסוד, ולכך לשון זכר נאמר על היסוד, וסימן (משלי י ז) זכר צדיק לברכה.

ולפי זה תהיה תוספת הוא"ו ב"ואלהי יעקב", לומר כי הוא מכריע, וכל מכריע יש בו זכרות, ולפי ענין באור הכתוב זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, יהיה לשון זכרי כח הרחמים, בין שיהיה תפארת בין שיהיה יסוד, כי היסוד מעין הברכות^{ק"י}, זהו שכתוב זכר צדיק לברכה, ועל זה נאמר (תהלים קמה יז) צדיק ה' בכל דרכיו^{ק"י}, כי דרכי העולם וכל פעולותיו מסורות לו, ולפי שהוא נוטה בהכרעתו אל החסד^{ק"י} אמר וחסיד בכל מעשיו, והוא קרוב לכל קוראיו ורצון יראיו יעשה, אבל שומר ה' את כל אוהביו נאמר על העשירית הסמוכה לו. והנה זה מבואר.

ועוד זה שמי לעולם רומז כי השם המיוחד סובל י"ב צירופין, שהם י"ב בתים^{ק"י}, שהם מ"ח אותיות, וזהו שתמצא במסכת סוכה (דף נג ע"ב) נשא אחיתופל ק"ו בעצמו, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה בשמונה וארבעים אותיות

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

למעלה למה נקרא שבת אלא ודאי כך הוא וסוד הדבר בכל מקום הנקדה שהיא עקר של כל העין נקראת בת כמו שנאמר שמרני כאישון בת עין משום שהיא (נקדה) העקר של כל העין והיא נקראת בת. העולם הבא הוא היכל לאותה נקודה עליונה וכשהיא עומדת ונוטלת בכנפיה את האבות להתעטר למעלה הכל נקרא שבת וכשהאבות מתעטרים למעלה בתוך הנקדה העליונה נקרא שבת וכשנקדה תחתונה מתעטרת באבות נקרא שבת.

וכן הוא בתיקו"ז (מ ע"א): ש' שבת הגדול בינה שבת הקטן מלכות ב' תרין דרועין גדולה גבורה ת' תפארת.

ועי' בראשית כד א.

ק' עי' לעיל פרשת בראשית הערה קסב.

ק"א עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה ה.

ק"ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה קפג.

ק"ג עי' זהר חדש (נא ע"ב): ות"ח אברהם כד אתא לעלמא מה כתיב ביה ואגדלה שמך מאי היא דאוסף ביה ה"א והאי אתרא ביה אתגדל קב"ה הה"ד גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו כד האי קרתא קדישא דאקרי ה' תתאה אהבה זוטא אתדבקת ביה ושרי בגווה שמיה יתגדל על כולא.

ות"ח כתיב צדיק ה' בכל דרכיו בגין דבהאי דרגא יהיב בים דרך וחסיד בכל מעשיו בההוא דרגא ימינא דמלכא אתעביד בעלמא ועל דא אברהם בהאי ימינא עביד ליה בריה חדשה ואתחדש מזלא דיליה לאולדא ואתגדל על כולא ועל דא וי"י ברך את אברהם בכל בהאי בכ"ל בריתא דמלכא דאתייהבת ליה.

תרגום: ובא ראה כשבא אברהם לעולם מה כתוב בו (בראשית יב) ואגדלה שמך מה היא שהוסיף בו ה"א והמקום הזה בו התגדל הקדוש ברוך הוא זהו נאמר (תהלים מח) גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו כאשר הקריה הזו הקדושה שנקראת ה' תחתונה אהבה קטנה מתדבקת בו ושורה בתוכה אז שמן יתגדל על הכל.

ובא ראה כתוב (שם קמה) צדיק ה' בכל דרכיו משום שבדרגה הזו נותן בים דרך וחסיד בכל מעשיו באותה הדרגה ימין המלך נעשית בעולם ועל כן אברהם בימין הזה עשה אותו בריה חדשה והתחדש מזלו להוליד והתגדל על הכל ועל זה (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל בכ"ל הזו בת המלך שנתנה לו.

ק"ד עי' זהר (ח"א רנב ע"ב והוא תז"ח כו ע"ד): ואינו (ן) צלותא וכו' עד יפול מצדך אלף וכו' [כד] (כך) נהורא איהו (תהלים לג א) רננו צדיקים בה' ודא דרגא דצדיק חי עלמין ומתמן רנה וביה פורקנא הה"ד (ירמיה כג ה) צמח צדיק ודאי דאיהו עשיראה וצדיק נטיל משמאלא ועמודא דאמצעייתא מימינא הה"ד (דברים לג ב) מימינו אש דת למו.

תרגום: ואין צלותא וכו' עד יפול מצדך אלף וכו' כך הוא האור, "רננו צדיקים בה'", וזו דרגה של צדיק חי העולמים, ומשם רנה, ובו הגאולה. זהו שכתוב "צמח צדיק", ודאי שהוא עשירי, וצדיק נוסע משמאל, ועמוד האמצע ימין. זהו שכתוב "מימינו אש דת למו".

קט"ו עי' סי' פ"ד מט"ז ז"ל: ב' אבנים בונות ב' בתים שלש אבנים בונות ששה בתים וכו'. דהיינו ב' אותיות יוצרים ב' אפשריות של מילים בצירופיהם וג' אותיות יוצרים ששה מילים בצירופיהם. ועי' לקמן פרשת וארא הערה יז.

ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כלו על אחת כמה וכמה^{קטז}, וזה מבואר.

(ג יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתָ אֵתְּךָ וּזְקַנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִלְּךָ מִצְרַיִם וְאָמְרָתֶם אֵלֵינוּ ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּהָ נָא דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַר וְנִבְחָה לְה' אֱלֹהֵינוּ:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – תוספת היו"ד לבאר כי האצילות אלהי העברים^{קי}, כי הם בני אברהם הנקרא בתורה אברהם העברי, בעבור שהיה מעבר הנהר, והוא שהתחיל תחלה ביחודו של הקב"ה. והוא שאמר נעוץ סופן בתחלתן כשלהבת קשורה בגחלת^{קיב}, וכן רמז שלמה ע"ה (קהלת יב א) וזכור את בוראך מלא ביו"ד^{קיג}.

(ג יט) וְאֲנִי יִדְעֵתִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלְּךָ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בְּיַד חֲזָקָה:
 עי' ר' בחיי: ויתכן לפי הקבלה – כי מפני שהיו מכות מצרים עשר כחשבון י' ספירות, מפני זה הזכיר בכל נפלאותי, שהם רמז לכלל ספירות, כי האחרונה הנקראת "כל"ק^{קי} נמשכת ונאצלת מן האל"ף שהיא פלא^{קיב}, וכן היא נפלאת ורחוקה מלהשיג.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי סג

^{קטז} ז"ל הגמ' המצוי אצלנו: נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה אמר ליה שרי כתב שם אחספא ושדי לתהומא ונחית תהומא. ועי' פירוש ר"י סגי נהור לספר יצירה: בשעה שכרה דוד שתין ובקש התהום להציף העולם, למדו אחיתופל שם בן מ"ב לדוד, וכתבו בחרש והשליכו לתהום כדי שלא יציף את העולם. ועי' אפיקי ים (סוכה שם): מי איכא דידע דשרי למכתב שם אחספא וכו' והוא שם ע"ב הנ"ל של צרור חרס הנ"ל שהי' מונח שם מו' ימי בראשית שהוא חסד עילאה המקיים העולם.

^{קי} עי' זהר (ח"א דף י ע"א): בכל אתר קב"ה בעא לאשתבחה בישראל ולא אתקרי אלא על ישראל בלחודו דכתיב (שמות ה ג) אלהי ישראל אלהי העברים וכתב (ישעיה מד ו) כה אמר יהוה מלך ישראל מלך ישראל ודאי.

תרגום: בכל מקום הקדוש ברוך הוא רצה להשתבח בישראל ולא נקרא רק על ישראל לבדם שכתוב "אלהי ישראל אלהי העברים" וכתוב "כה אמר ה' מלך ישראל" מלך ישראל בודאי.

^{קיב} עי' ס"י (פ"א מ"ז) עשר ספירות בלימה, נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן, כשלהבת קשורה בגחלת, שאדון יחיד ואין לו שני, ולפני אחד מה אתה סופר.

^{קיג} עי' לעיל פרשת בראשית הערה מא.

^{קכ} עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז, ועי' זהר (ח"א יז ע"א): לית זרעא דאזדרע בר ברזא דא ואתחבר כלא בעמודא דאמצעייתא ואפיק יסודא דעלמא ובגין כך אקרי כל דאחיד לכלא בנהירו דתיאובתא.

תרגום: אין זרע שנזרע מלבד בסוד הזה. והכל התחבר בעמוד האמצעי והוציא יסוד העולם ולכן נקרא 'כל' שאוחז את הכל באור ההשתוקקות.

^{קכא} עי' זהר (ח"ג קצג ע"ב): ד"א כי עשית פלא כי עשית אל"ף ומהו אלף הא תנינן אל"ף ב"ת אלף בינה אבל דיוקנא דא' איהו תלת סטרין ראשית דרזא עלאה דאדם קדמאה בגין דבדיוקנא דא' אית תרין דרועין חד מכאן וחד מכאן וגופא באמצעייתא וכלא רזא חדא ואיהו רזא דיחודא א' ובג"כ אלף לחושבנא אחד והיינו כי עשית פלא.

ורב המנונא סבא אמר הכי כי עשית פלא פלא דא הוא חד דרגא מאינון פלאות חכמה ומאן איהו דא נתיב לא ידעו עיט ואיהו פלא עצות מרחוק קרא להאי בקדמיתא פלא והכא אמר פלא עצות מרחוק אלא התם אצטריך לממני שית סטרין לדרגין עלאין פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום והכא לא אתא לממני חושבנא אבל עצות מרחוק מאי נינהו תרי בדי ערבות דכל עיטא דנביאי מתמן אתיא אינון אקרונ עצות מרחוק אמונה אומן תרין דאינון חד נהר וגן דא נפיק מעדן ודא אשתקי מיניה הא הכא כל רזא סתימא דמהימנותא.

תרגום: דבר אחר "כי עשית פלא" כי עשית אל"ף, ומהו אל"ף, הרי שנינו אל"ף ב"ת, אלף בינה, אבל דמות של א' היא שלשה צדדים, ראשית הסוד העליון של אדם הראשון, משום שבדמות א' יש שתי זרועות, אחת מכאן ואחת מכאן והגוף באמצע, והכל סוד אחד, והוא סוד היחוד א', ולכן אלף לחשבון אחד, והיינו "כי עשית פלא".

ורב המנונא סבא אמר כך, "כי עשית פלא", פלא זוהי דרגה אחת מאותם פלאות חכמה, ומיהו זה "נתיב לא ידעו עיט" והוא פלא. "עצות מרחוק" קרא לזה בתחלה פלא, וכאן אמר פלא עצות מרחוק, אלא שם צריך למנות ששה צדדים לדרגות עליונות, "פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום", וכאן לא בא למנות חשבון, אבל "עצות מרחוק" מי הם, שני בדי ערבות, שכל עצה של הנביאים בא משם, הם נקראים עצות מרחוק. "אמונה" אומן שנים שהם אחד, נהר וגן, זה יוצא מעדן וזה משקה ממנו, הרי כאן כל הסוד הנסתר של האמונה. ועי' בהגר"א על תיקו"ז (קנט ע"א): איהו פלא ר"ל דאלף הוא

והנה כל הנסים והנפלאות שנעשו מששת ימי בראשית הלא הם מכת האל"ף הנעלמת קכ"ב, כי הנסים המפורסמים והנגלים הם נמצאים מן העולם הנעלם קכ"ב. והנה נפלאותי חסר וא"ו לרוב העלמה ולחסרון השגתה, ולפי שנקראת אל"ף, והיא דבר נעלם, נקראו הנסים הנגלים נפלאות קכ"ב, מפני שמן הדבר הנעלם ימצא הנגלה. ולפיכך נרמזו בשתי המלות ראשית האצילות וסופו, ושעור הכתוב והכיתוי את מצרים בחשבון שהוא כולל כל נפלאותי, וזה טעם כפל היד בכתוב בסוף הפרשה, הוא שאמר כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם, ויהיה סדר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב כסדר הספירות ממטה למעלה, כי דם כנגד מדת המלכות וכן כלן וזה מבואר.

(ד א): וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וַהֲנִי לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהִים

ה':

עי' רמב"ן: והנכון בעיני כי, ושמעו לקולך, לבא עמך אל המלך ולאמר לו אלהי העברים נקרא עלינו, כי מה יפסידו. והנה השם הודיעו כי לא יתן אותם מלך מצרים להלוך, ולכן אמר משה, והן לא יאמינו לי, אחרי ראותם שלא יתן אותם פרעה להלוך ולא ישמעו עוד לקולי כלל, כי יאמרו לא נראה אליך ה', שאלו היית שליח השם לא ימרה פרעה את דברו, או שיאמרו לא נראה אליך השם הגדול במדת רחמים קכ"ב, לעשות לנו אותות ומופתים כאשר אמרת, כי אינך גדול מהאבות. ולכן לא שמע פרעה, שאלו פרעה היה מאמין בדבריך היינו יוצאים על כל פנים, ואין עונותינו מברילים בינינו ובין הרחמים.

(ד ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכְהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפְּנֵי:

עי' ר' בחיי: יש לך להתבונן כי שנוי טבע שנהפך המטה לנחש היא בכח הפוך האותיות. והנה זה רמזו בכתוב ובחזרת האותיות להויתן חזר הנחש מטה קכ"ב, וזהו שכתוב ויהי למטה בכפו. וכבר ידעת כי עקר השם המיוחד ג' אותיות כי ה"א כפולה קכ"ב והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

בכתר שהוא פלא במופלא ממך (חגיגה יג ע"א). ועי' שעה"כ (ג ע"א): אלף שהם אותיות פלא, וה"ס השביל הדקיק הנק' פלא, דלא אתיידע לא לעילא ולא לתתא כנז' ב'פ' בראשית (דף כט ע"ב).

קכ"ב עי' בהגר"א על ס"י ג ע"ג וז"ל ועשר נקודות הראשון הוא נעלם והוא נתיב הראשון של ל"ב (איוב כח ז) נתיב לא ידעו עיט.

קכ"ב עי' זהר (ח"ג ערה ע"א): והאי הוא דאמר קרא תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו לאתר דביה סליקת שכינתא דאתמר ביה ובמכוסה ממך אל תחקור וחובין באתכסיי תמן צריך למידן בינו לבין קונו וחובין דאתגלייא דעבד לון אתמר מכסה פשעיו לא יצליח דשכינתא מסטרא דכתר איהי עלמא דאתכסיא ואוקמוה מארי מתני' דצריך ב"נ לחברא להו לההוא אתרא בההוא זמנא מטי זמנא דרחמי ואעבר דינא ובג"ד לחבריה אמר לזכאה ליה בעדותיה אבל לרשע אין מזכין לו.

תרגום: וזהו שאמר הפסוק תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו למקום שבו עולה השכינה שנאמר בו ובמכוסה ממך אל תחקור וחטאים בכסוי שם צריך לדון בינו לבין קונו ועבירות בגלוי שעשה אותם נאמר מכסה פשעיו לא יצליח שהשכינה מצד הכתר היא עולם המכוסה ובארוה בעלי המשנה שצריך אדם לחבר אותה למקום ההוא בזמן ההוא מגיע זמן הרחמים ועובר הדין ומשום זה לחברו אמר לזכות אותו בעדותו אבל לרשע אין מזכין לו.

קכ"ד עי' לעיל פרשת לך לך הערה מה.

קכ"ה עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

קכ"ו עי' זהר (ח"ג רנה ע"א): יומין דאית בהון מלאכת חול אינון מסטרא דעץ הדעת טוב ורע דאתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה לכל חד כפום עובדוי ודא מטטרון מטה נחש סמאל.

תרגום: ימים שיש בהם מלאכה של חול הם מצד של עץ הדעת טוב ורע שהתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה לכל אחד כפי מעשיו וזה מטטרון מטה נחש סמאל.

ועי' השמטות בראשית (רסג ע"א): מטה דא שכינתא תתאה ואם זכו ישראל מטה כלפי חסד לימינא ויפקון ברחמי. ואם לאו מטה כלפי חובא לסטרא דגבור"ה דתמן נחש.

תרגום: מטה זו שכינה תחתונה ואם זכו ישראל מטה כלפי חסד לימין ויצאו ברחמים. ואם לאו מטה כלפי חובה לצד הגבורה ששם הנחש.

קכ"ז עי' לעיל פרשת בראשית הערה רז.

(ד י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשָׁם גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל עֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד פֶּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנֹכִי:
וכתב רבינו הנגאל, מה שהזכיר שני דברים כבד פה וכבד לשון, יורה כי משה רבינו לא היה צח הדבור באותיות זשרס"קק"ה שהן אותיות השינים, זהו שאמר כי כבד פה, גם לא באותיות הלשון שהם אותיות דמלנ"ת, וע"ז אמר וכבד לשון.

(ד יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם אוּ מִי יְשׁוּם אֵלֶם אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עוֹר הָלֵא אֲנֹכִי ה':

ע"י ר' בחיי: וידעתי כי לפי זה יקשה לך למה הקדימה לאה אמנו ראובן לשמעון, כי מאחר שקראה את שמם זה על שם הראיה וזה על שם השמיעה, היה לה להקדים אל הבכור שם השמיעה. והענין הזה לא יתבאר כי אם בקבלה, כי הראיה מכח הה"אקכ"ט, והשמיעה מכח הוא"ו, ומזה הוצרכה להקדים אל הבכור שם הראיה כדי להקדים אות הה"א לאות הוא"ו בסדר א"ב ג"ד והבן זה.

הלא אנכי ה' – יתכן לומר כי הזכיר השם הזה על הבינהקל, שכתוב בה (איוב לב ח) ונשמת שדי תבינם, שכנגדה הכח המדבר בנשמת האדם באבר הלשון. וסימנך (תהלים מה ב) אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר, והמשכיל בינקלא. ויתבאר לו עלוי האדם ביצירתו הנפלאה וכבר הזכרתי מזה בפסוק (בראשית א כו) נעשה אדם בדרך הרביעי.

(ד כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׂ הַמִּיתוֹ:

ע"י ר' בחיי: מלת ויהי חוזרת למשה, והגיד לך הכתוב כי כשהיה משה בדרך במלון ויפגשוהו ה' זהו מלאך, ונקרא בשם המיוחד והוא מן הנפרדים לא מן הנטיעותקל, ואף על פי כן נקרא בשם המיוחד, כיון שנשתלח להשלים ולעשות רצון קונו יתברך. וכן אמרו במדרש ויהי בדרך במלון, חביבה מילה שלא נתלה למשה עליה אפילו שעה אחת, לפי שהיה בדרך ונתעצל למול אליעזר בנו, מיד ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. במשה אתה מוצא שמלאך של רחמים היה, ואעפ"כ ויבקש המיתו. אמר ר' יוסי ח"ו לא נתעצל משה, אלא אמר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קכח ע"י ס"י פ"ג מ"ב: זסשר"ץ בשינים.

קכט ע"י לעיל הערה סט.

קל ע"י זהר (ח"ב ער ע"ב): ד"א שלא יאמר העולם הואיל והם עשרה מאמרות לעשר מלאכים שמא לא יוכלו לדבר על פה אחד כתיב ביה אנכי וכלל כל העשרה ומאי עשרה מלכים שבע קולות ושלושה מאמרים ומאי אומרים דכתיב ויי' האמירך היום ומאי נינהו שלשה דכתיב ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה כד"א ונשמת שדי תבינם נשמתו של שדי היא תבינם שלישיית מאי הוי כדאמר ליה ההוא גברא סבא לההוא ינוקא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהרשיתיק התבונן אין לך עסק בנסתרות.

תרגום: דבר אחר שלא יאמרו העולם הואיל והם עשרה מאמרות לעשרה מלאכים שמא לא יוכלו לדבר על פה אחד כתוב בו "אנכי" וכלל כל העשרה ומה העשרה מלכים שבעה קולות ושלושה מאמרים ומה אומרים שכתוב ויי' האמירך היום ומהם השלושה שכתוב ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה כמו שנאמר (איוב לב) ונשמת שדי תבינם נשמתו של שדי היא תבינם שלישיית מה היתה כמו שאמר לו אותו גבר זקן לאותו תינוק במפלא ממך אל תדרש ובמכסה ממך אל תחקר במה שהרשיתיק התבונן אין לך עסק בנסתרות.

קלא ע"י ז"ח נא ע"ד: אומר אני מעשי למלך לאתערא מלך עילאה ומאי אינון מעשי מאן דלא תלי ביה עובדא מאי עביד דהא מעשה לעילא תלי אלא מאי מעשי אלין אינון לשוני עט סופר מהיר בגין דשבחת בפלגו ליליא למלכא עילאה שיר ידידות כד"א "שיר השירים" דשבחא מטרוניתא למלכא אוף הכא מטרוניתא שבחת ליה.

תרגום: אמר אני מעשי למלך (תהלים מה) לעורר את המלך העליון. ומי הם מעשי מי שלא תלוי בו מעשה מה עושה שהרי המעשה תלוי למעלה. אלא מי הם מעשי אלו הם לשוני עט סופר מהיר משום שמשבחת בחצות הלילה למלך העליון שיר ידידות כמו שנאמר שיר השירים שמשבחת המלכה את המלך אף כאן הגבירה משבחת אותו.

קלב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רכ. ע"י פרשת שמות הערה מד.

אם אמול ואצא לדרך סכנה הוא לתינוק עד ג' ימים, אמול ואתעכב ג' ימים והקב"ה צוני לך שוב מצרימה. ומפני מה נענש מפני שנתעסק במלון תחלה, כלומר היה לו למולו תחלה ואח"כ יתקן מלונו, משום דאין מעבירין על המצות. ובאור מלאך של רחמים, שלוחו של מדת רחמים היה.

(ה ג) ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזכרה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – הוא סוד הקרבנות שהם כופר מן הפגיעה קל"ג, כי לפניו ילך דבר קל"ד (חבקוק ג ה), או בחרב הקשה, ואמר זה כי הקב"ה צוה אותם שיאמרו ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרא עלינו ונזכרה לה' אלהינו, והם אמרו כה אמר ה' אלהי ישראל שלח עמי. והנה פרעה היה חכם גדול ויודע את האלהים ומודה בו כאשר אמר הוא או מורישוקל"ה, ליוסף אחרי הודיע אלהים אותך (בראשית מא לט), איש אשר רוח אלהים בו (שם לח), אבל לא היה יודע את השם המיוחד, וענה לא ידעתי את ה' (פסוק ב). והם נזכרו וחזרו ואמרו לו כאשר צוה אלהי העברים נקרא עלינו (פסוק ג), כי הזכירו לו אלהי העברים בלבד, שהוא אל שדיקל"ו. ואמר נקרא עלינו, שהודיעוהו לשון המקרא כאשר נצטוו לו, ופירשו לו כי במקרא הזה אשר נקרא עליהם, יצטרכו לזכור לפניו פן תהיה הפגיעה בדבר או בחרב. וכענין הזה בא בדבר בלעם שנאמר ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח קל"ז (במדבר כג ד).

ע"י ר' בחיי: ונזכרה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב – באר הכתוב הזה סוד הקרבנות שהם כופר מן הפגיעה, וזהו שאמר פן יפגענו בדבר. (חבקוק ג ה) כי לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו, ואמר או בחרב כי ה' הוא השופט באש, כלומר במדת הדין, ובחרבו את כל בשר. וכבר ידעת כי השכינה היא מדת הדין קל"ח, והוא האש הגדולה האוכלת הקרבנות קל"ט, וזהו שאמר הכתוב (ויקרא ט ו) וירא אליכם כבוד ה', והזכיר מיד ותפול אש

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קל"ג ע"י שערי אורה עד ע"ב שמבאר ענין היות הקרבנות מתקנים את הדינים שבגבורה. קל"ד ע"י ספר הבהיר (אות קעח): ד"א ערבי נחל, שפעמים מערבים פעולתם זה עם זה, ומאי וערבי נחל, הוי אומר על שם המקום שהם קבועים בו ששמו נחל דכתיב (קהלת א' ז) כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא, ומאי ניהו ים זה, הוי אומר זה אתרוג ומנא לן דכל מדה ומדה מאלה השבעה אתקרי נחל דכתיב (במדבר כ"א יט) וממתנה נחליאל, אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל, וכל הששה הולכים על דרך אחד אל הים, ומאי ניהו אותו דרך אחד מכריע בנתיים דכתיב (חבקוק ג' ה) לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו, וכולם הולכים לאותו צינור ומאתו צינור אל הים והיינו דכתיב וממתנה נחליאל, ממקום שניתן דהיינו המוח לנחליאל ומנחליאל במות ומאי במות כדמתרגם רמתה, מאי רמתה אותה סגולתא שאחרי הזרקא, ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון, ומבמות הגי אשר בשדה מואב אשר הוא מזומן, ומאי הוא אותו אשר בשדה מואב, אל תקרי מואב אלא מאב, אותו האב שנאמר עליו (בראשית כ"ו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי וגו', ומאי ניהו אותו השדה, אותו שהוא בראש הפסגה וגם נשקפה על פני הישימון ומתרגמינן שמיא, ועל אותו הצינור נאמר (שה"ש ד' טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון, ומאי ניהו לבנון, הרי אומר זה חכמה, ומאי ערבי נחל, הרי אומר אותו שנתן נחלה לישראל והיינו שני אופני המרכבה.

קל"ה ע"י זהר (ח"ב כט ע"ב): כתיב (בראשית יב טו) ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה האי קרא לדרשא הוא דאתא תלת פרעה הכא חד תרגום: כתוב ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה פסוק זה לדרשה הוא בא שלשה פרעה כאן אחד ועי"ש באור יקר שהשם פרעה היא כמו קיסר למצרים.

קל"ו ע"י לעיל הערה עז.

קל"ז ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז, פרשת נח הערה יא, ופרשת לך לך הערה ז. ע"י אריכות בויקרא א ט, איך שהקרבן בא לאחד כל המידות מהחכמה המכונה כאן מחשבה הטוהרה, עד המלכות ולכן בה' הידיעה.

קל"ח ע"י לעיל פרשת בראשית הערות קו וקצט, ופרשת נח הערה לו.

קל"ט ע"י יומא כא ע"ב שהשכינה השורפת את הקרבנות נקראת אש אוכלה אש. וע"י ספר הפליאה

רמב"ן ור' בחיי פרשת שמות

ה' ותאכל וגו', וזהו שכתוב (במדבר כח ב) את קרבני לחמיקם, והוסיף פי' לאשי, והוא שהזכיר בתחלת הכתוב אלהי העברים נקרא עלינו, ואחר כך אמר נלכה נזבחה לה' אלהינו ולא אמר לאלהינו, כי הקרבן לאלהים והכונה לשם המיוחד קמא, ועל זה רמז דוד ע"ה באמרו (תהלים נ יד) זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך קמב, באר כי הקרבן לאלהים והכונה לאל עליון והבן זה.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

(עמוד רכ): וכשתצטרף הא' של אדנ"י עם הש' שהוא יהו"ה בחילוף מצפ"ץ יעשה אש היא האש הגדולה היורדת באדנ"י שהיא העטרת.
קמ עי' לקמן פרשת ויקרא הערה יז.
קמא עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.
קמב עי' רמב"ן ויקרא א ט.

פרישת וארא

(ו ב-ג) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה': וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשָׁמִי ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת בא הכתוב כפשוטו ומשמעו יאמר אני ה' נראתי להם באספקלריא של אל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם: (במדבר יב ו) ואותי אני ה' לא נודעתי להם שלא נסתכלו באספקלריא המאירה שידעו אותי כטעם אשר ידעו ה' פנים אל פנים

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י יבמות (מ"ט ע"ב) כל הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה ומשה רב"ה זכה לאספקלריא דמאירה.

ע"י זהר וארא כג ע"א): רבי שמעון הוה יתיב יומא חד ורבי אלעזר בריה (עמיה) ורבי אבא עמיה אמר רבי אלעזר האי קרא דכתיב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו' מהו וארא ואדבר מבעי ליה אמר ליה אלעזר ברי רזא עלאה איהו תא חזי אית גוונין דמתחזיין ואית גוונין דלא מתחזיין ואלין ואלין אינון רזא עלאה דמהימנותא ובני נשא לא ידעין ליה ולא מסתכלין ביה ואלין דמתחזיין לא זכה בהו בר נש עד דאתו אבהן וקיימו עלייהו ועל דא כתיב וארא דחמו אינון גוונין דאתגליין ומאן גוונין דאתגליין אינון דאל שדי דאינון גוונין בחיזו עלאה (נ"א חיזו דגוונין עלאין) ואלין אתחזיין וגוונין דלעילא סתימין דלא אתחזיין לא קאים איניש עלייהו בר ממשה ועל דא כתיב ושמי יה"ה לא נודעתי להם לא אתגליתי לון בגוונין עלאין ואי תימא דאבהן לא הוה ידעי בהו אלא הוה ידעי מגו אינון דאתגליין:

כתיב (דניאל יב ג) והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד והמשכילים יזהירו מאן אינון משכילים אלא דא הוא ההוא חכם דיסתכל מגרמיה מלין דלא יכילין בני נשא למלא בפומא ואלין אקרון משכילים יזהירו כזהר הרקיע מאן (זהר) הוא הרקיע דא הוא רקיע דמשה דקיימא באמצעייתא והאי זהר דיליה איהו סתים ולא אתגלייא מגוון דיליה וקיימא על ההוא רקיעא דלא נהיר דאתחזיין ביה גוונין ואינון גוונין אף על גב דאתחזיין ביה לא זהרי כזהרא בגין דאינון גוונין סתימין תא חזי ארבע נהורין אינון תלת מנייהו סתימין וחד דאתגלייא נהורא דנהיר נהורא דזהרא (ואינון) ואיהו נהיר כזהירו דשמיא בדכיו נהורא דארגוונא דנטיל כל נהורין נהורא דלא נהיר אסתכל לגבי אלין ונטיל לון ואתחזיין אינון נהורין ביה כעששיתא לקבל שמשא ואלין תלת דקאמרן סתימין וקיימין על האי דאתגלייא ורזא דא עינא:

תא חזי בעינא אית תלת גוונין דאתגליין רשימין ביה וכלהו לא מזדהרי בגין דקיימי בנהורא דלא נהיר ואלין אינון כגוונא דאינון סתימין דקיימי עלייהו ואלין אינון דאתחזיין לאבהן למנדע אינון סתימין דמזדהרין מגו אלין דלא מזדהרי ואינון דמזדהרי ואינון סתימין אתגליין ליה למשה בההוא רקיעא דיליה ואלין קיימי על אינון גוונין דאתחזיין ביה בעינא ורזא דא סתים עינן ואסחר גלגלך ויתגליין אינון גוונין דנהרין דמזדהרי ולא אתייהיב רשו למיחמי אלא בעיינין סתימין בגין דאינון סתימין עלאין קיימי על אינון גוונין דאתחזיין דלא מזדהרי ועל דא קרינן משה זכה באספקלריא דנהרא דקיימא על ההוא דלא נהרא שאר בני עלמא בההוא אספקלריא דלא נהרא ואבהן הוה חמאן מגו אלין גוונין דאתגליין אינון סתימין דקיימי עלייהו דאינון דלא נהרין ועל דא כתיב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי באינון גוונין דאתחזיין ושמי יה"ה לא נודעתי להם אלין גוונין עלאין סתימין דזהרין דזכה בהו משה לאסתכלא בהון ורזא דא דעינא סתים וגליא סתים חמי אספקלריא דנהרא אתגלייא חמי אספקלריא דלא נהרא ועל דא וארא באספקלריא דלא נהרא דאיהו באתגלייא ביה כתיב ראיה באספקלריא דנהרא דאיהו בסתימו כתיב ביה ידיעה דכתיב לא נודעתי אתו רבי אלעזר ורבי אבא ונשקו ידוי בכה רבי אבא ואמר ווי כד תסתלק מעלמא וישתאר עלמא יתום מינך מאן יכיל לאנהרא מלין דאורייתא:

תרגום: רבי שמעון היה יושב יום אחד ורבי אלעזר בנו (עמו) ורבי אבא עמו אמר רבי אלעזר פסוק זה שכתוב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו' מהו וארא היה צריך לומר ואדבר אמר לו אלעזר בני זהו סוד עליון. בא וראה יש צבעים שנראים ויש צבעים שלא נראים ואלו הם סוד עליון של האמונה ובני אדם לא יודעים אותו ולא מתבוננים בו ואלה שנראים לא זכה בהם אדם עד שבאו האבות ועמדו עליהם ועל זה כתוב וארא שראו אותם צבעים שהתגלו. ומה הצבעים שהתגלו אותם של אל שדי שהם צבעים של מראה עליון (מראה של צבעים עליונים) ואלו נראים והגוונים שלמעלה נסתרים שלא נראים לא עמד איש עליהם פרט למשה ועל זה כתוב ושמי ה' לא נודעתי להם לא התגליתי להם בגוונים עליונים ואם תאמר שהאבות לא ידעו אותם אלא הם ידעו אותם מתוך אלו שהתגלו.

כתוב והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד והמשכילים יזהירו מי הם המשכילים אלא זהו אותו חכם שמתבונן מעצמו בדברים שלא יכולים בני אדם לדבר בפה ולא לה קוראים משכילים יזהירו כזהר הרקיע מי (זהר) הוא הרקיע זהו הרקיע של משה שעומדת באמצע והזהר שלו הזה הוא נסתר ולא התגלה מהגוון שלו ועומד על אותו רקיע שלא מאיר שנראים בו הצבעים ואותם צבעים אף על פי שנראים בו לא זהרים כמו זהר משום שהם צבעים נסתרים. בא

(דברים לד י) כי האבות ידעו השם המיוחד אבל לא נודע להם בנבואה ולכן כשידבר אברהם עם השם יזכיר השם המיוחד עם אלף דלת או אלף דלת לבדו והנה הענין שהאבות היה גלוי השכינה להם והדבור עמהם במדת הדין רפה ונהג עמהם בה ועם משה יתנהג ויודע במדת הרחמים שהוא בשמו הגדול כמעט מוליך לימין משה זרוע תפארתו (ישעיה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וראה ארבעה אורות הם שלשה מהם נסתרים ואחד שהתגלה אור שמאיר אור שזהר (והם) והוא מאיר כזהר השמים בטוהר אור של ארגמן שנטול כל האורות אור שלא מאיר מסתכל לאלה ונטול אותם ונראים אותם המאורות בו כעשית נגד השמש. ואלה השלשה שאמרנו נסתרים ועומדים על זה שהתגלה וסוד זה העין.

בא וראה בעין יש שלשה צבעים שהתגלו רשומים בו וכולם לא זהרים משום שעומדים באור שלא מאיר ואלה הם כדוגמא אותם הנסתרים שעומדים עליהם ואלה הם שנראו לאבות לדעת אותם נסתרים שזהרים מתוך אלה שלא זהרים ואותם שזהרים והם נסתרים התגלו למשה באותו רקיע שלו ואלה עומדים על אותם צבעים שנראים בו בעין. וסוד זה סותם עיניך ומסובב גלגלך ויתגלו אותם צבעים שמאירים שזהרים ולא נתנה רשות לראות אלא בעיניים סתומות משום שאותם נסתרים עליונים עומדים על אותם צבעים שנראים שלא זהרים. ועל זה קראנו משה זכה באספקלריה המאירה שעומדת על אותה שלא מאירה שאר בני העולם באותה אספקלריה שלא מאירה והאבות היו רואים מתוך הצבעים הללו שהתגלו אותם נסתרים שעומדים עליהם שאלה שלא מאירים ולכן כתוב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי באותם צבעים שנראים. ושמי ה' לא נודעתי להם אלו צבעים עליונים נסתרים שזהרים שזכה בהם משה להסתכל בהם וסוד זה שהעין סתום/נסתר וגלוי סתום/נסתר רואה אספקלריה המאירה נגלה רואה אספקלריה שלא מאירה ועל זה וארא באספקלריה שלא מאירה שהיא בהתגלות בה כתוב ראה ואולם באספקלריה שמאירה שהיא בסתר כתוב בה ידיעה שכתוב לא נודעתי באו רבי אלעזר ורבי אבא ונשקו ידיו בכה רבי אבא ואמר אוי כשתסתלק מן העולם וישאר העולם יתום ממך מי יכול להאיר דברי תורה.

עי' יהל אור ח"א י"ב ע"ד וז"ל ונה"י הן גוונין דמתחזין לכן ב' גוונין הראשונים נראין בפתיחו דעיינין וחג"ת הן גוונין דלא מתחזין לכן הן בסתימו דעיינין אבל חב"ד אין שם גוונין כלל עכ"ל. ועי' בבהג"א על תז"ח יח ע"א ז"ל דלא אנהיר סיהרא אספקלריא כו' - כי אין השגה לשום בריה רק בשכינה כידוע רק שמרע"ה אנהיר לה בדרגיה ועביד לה אספקלריא דנהרא עכ"ל. דהיינו שכל הבריאה כולה אינה יכולה להשיג מאומה אלא ממידת המלכות בלבד. אמנם אם ישנם חילוקי מדרגות בין הברואים הדבר תלוי באם המלכות מאירה אם לאו כלומר אם המלכות עומדת בזיווג עם ז"א אם לאו. ועי' בתז"ח לד ע"ג תנא דמסייע ליסוד זה: כרובי עינא דפתחין וסגרין דבהון נהיר עמודא דאמצעייתא בבת עינא ואתקריאת מסטרה אספקלריא דנהרא וכד סתים עינא אתקריאת אספקלריא דלא נהרא ע"כ. למימרא שההבדל בין "נהרא" לבין "לא נהרא" הוא אם הנוק' בזיווג עם ז"א אם לאו. ועי' תיקו"ז (פט ע"ב): מסטרא דיהו"ה אתקריאת אספקלריא דנהרא וכד איהי אדנ"י בלא בעלה אתקריאת אספקלריא דלא נהרא [תרגום: מצידו של הו"ה נקרא מראה המאירה וכאשר היא אדנ"י בלא בעלה נקראת מראה שאינה מאירה].

ע' בגר"א בתיקו"ז פ"ט ע"ד וז"ל דרגא דת"ת וצדיק אספקלריא דנהרא ואספקלריא דלא נהרא. ע' בהגר"א בסד"צ ל"ו ע"ד וז"ל ומשה לא ידע כי קרן עור פניו היינו דכתיב כו' ר"ל שאחר שחטא חזר לגוף דעשייה כתנות עור משכא דחוויה ומשה זכה לאספקלריא דנהרא שגופו נזדכך כידוע וקרן עור שלו ונעשה כלו אצילות שעור שלו נעשה מלכות דאצילות עכ"ל.

אמנם ע' גר"א משלי כב יב וז"ל נביאים היו במדרגת העינים שהם שנים רואה וחווה והם נביאים ראשונים ואחרונים וכו' אחרונים ראו באספקלריא שאינה מראה לכן כתיב בנבואתם חזון שהוא מתרגום של מראה ופחות ממנו עכ"ל. היינו שיש דרגות בין אספקלריא שמה שהיה מאירה אצל משה רבינו היה סתום אצל נביאים הראשונים.

² עי' לעיל פרשת בראשית הערה קו ופרשת נח הערה לו ועי' שער רפ"ח פרק ה.

³ עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

¹ עי' זהר (ח"ב דף קיט ע"ב): בה (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים וגו' בגין דתפארת דרגא דמשה גופא וחסד דרועא דיליה ומשה אתקשר בע"ב דאיהו חסד דרגא דאברהם דהכי סליק בחושבן ח"י ור"ו מן ויסע ויבא ויט תלת ענפי אבהן ש' דאתקשר בש' של משה דאתמר בהון (יחזקאל א י) ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאל וגו' ופני נשר לארבעתן מ"ה מן משה ודמות פניהם פני אדם

תרגום: ובה מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים וגו' משום שתפארת היא דרגת משה הגוף וחסד זרועו ומשה נקשר בע"ב שהוא חסד דרגתו של אברהם שכן עולה בחושבן ח"י ור"ו מן ויסע ויבא ויט שלשת ענפי האבות ש שנקשרה בש' של משה שנאמר בהם ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאל וגו' ופני נשר לארבעתן מ"ה מן משה ודמות פניהם פני אדם.

עי' תיקו"ז (עד ע"ב): מימינא אתיהיב אורייתא בגין דא (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה זרוע תפארתו ובוקע מים דאורייתא מתמן מה' דאברהם למהו ליה בה שם עולם ובה אשתלים ה' דמשה

סג יב) וכתיב (שם יד) כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת ולכן לא יזכיר משה מעתה שם אל שדי כי התורה בשמו הגדול נתנה שנאמר (להלן ב ב) אנכי ה' אלהיך והוא שנאמר (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה וכבר רמזתי פירוש השמים והקב"ה יגלה עינינו ויראינו נפלאות מתורתו, וטעם וגם הקימותי את בריתי אתם וגם אני שמעתי כלומר נראיתי להם באל שדי וגם הקימותי להם הברית ההוא לפני וגם בשמי הגדול שמעתי עתה אני נאקת בני ישראל ואזכור את בריתי אשר הקימותי להם עמדי והמשכיל יבין.

ו ח) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה':

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת נשאתי את ידי, שהרימותי זרוע עזי אלי, שאתן להם הארץ, וכן כי אשא אל שמים ידיה (דברים לב מ), שאשא היד הגדולה אל השמים להיות

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דאיה במשכונא לגביה דאברהם במשה דאייתי אורייתא עד דיפרוק לבנוי ורזא דמלה (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

תרגום: מימין נתנה תורה, בגלל זה "מוליק לימין משה זרוע תפארתו", ובוקע המים של התורה משם, מה' של אברהם, להיות לו בה שם עולם, ובה השתלמה ה' של משה, שהיא במשכון לגבי אברהם במשה, שהביא את התורה, עד שיפדה את בניו. וסוד הדבר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

^ה עי' זהר (ח"ב פה ע"א): רבי יוסי אמר אנכי דא שכינתא כמה דכתיב (בראשית מו ד) אנכי ארד עמך מצרימה יהו"ה אלהיך (נ"א כלא סליק לעילא למהוי כלא חד) (דא כנסת ישראל דכתיב ואל תטוש תורת אמך) רבי יצחק אמר אנכי דא שכינתא ופסקא טעמא כמה דאת אמר (שם כז יט) אנכי עשו בכורך יהו"ה אלהיך דא קודשא בריך הוא כמה דכתיב (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו וכתוב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם מן השמים (מן השמים ממש דא קודשא בריך הוא).

תרגום: רבי יוסי אמר אנכי זו השכינה כמו שכתוב אנכי ארד עמך מצרימה ה' אלהיך (הכל עולה למעלה להיות הכל אחד) (זו כנסת ישראל שכתוב ואל תטוש תורת אמך) רבי יצחק אמר אנכי זו השכינה ומפסיק הטעם כמו שנאמר אנכי עשו בכורך ה' אלהיך זה הקדוש ברוך הוא כמו שכתוב מן השמים השמיעך את קולו וכתוב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם מן השמים (מן השמים ממש זה הקדוש ברוך הוא).

^י בראשית א ח.

^ז עי' זו"ח נא ע"א): פתח ואמר קומה ה' אל נשא ירך לאגברא מינא על כלא כד"א נשאתי את ידי ודא מינא עילאה דאקרי אל דארימת דגלא לעילא וע"ד ובאת אל הכהן ודא סטרא דימינא דאתער בעלמא והוא יקבל מינך ההוא מנחה ויקבל לה בימינא.

תרגום: פתח ואמר (תהלים י) קומה ה' אל נשא ירך להגביר את הימין על הכל כמו שנאמר (שמות ו) נשאתי את ידי וזו הימין העליונה שנקראת אל שהרימה דגלה למעלה ועל זה (דברים כו) ובאת אל הכהן וזהו צד הימין שהתעורר בעולם והוא יקבל ממך אותה המנחה ויקבל אותה בימין.

^ח עי' תיקו"ז (עו ע"א): והאי כ"ח איהו רזא דיהו"ה אלהינו יהו"ה כוז"ו במוכס"ז כוז"ו ועליה אתמר כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו דאיהו כח דאתלבש בתרין דרועין דאינון חסד וגבורה וצריך לסלקא ליה לגבי י' דאיהו רום שמים ולנחתא ליה לגבי ו' דאיהו שמים דעליה אתמר ואתה תשמע השמים (מלכים א' ח לב) כד נחתא ליה לגבי עמודא דאמצעיתא למפרק בה לישראל בניו וכד סליק לה לגבי רום השמים דאיהי י' למיטל נוקמא מעמלק.

תרגום: והכ"ח הזה הוא הסוד של יהו"ה אלהינו יהו"ה, כוז"ו במוכס"ז כוז"ו, ועליו נאמר "כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו", שהוא כח שהתלבש בשתי זרועות, שהן חסד וגבורה. וצריך להעלותו ל', שהוא רום השמים, ולהורידו לו', שהוא שמים, שעליו נאמר "ואתה תשמע השמים". כשמורידו אל העמוד האמצעי, לגאול בו את ישראל בניו, כשמעלה אותה לרום השמים, שהיא י' לקחת נקמה מעמלק.

בהגרא": לנחתא לה לגבי שמים - ר"ל, דכתיב (דברים לב מ-מא) כי אשא אל שמים ידי ואמרתי כו', ור"ל מתחילה אשא אל רום שמים, ואח"כ אשיב אל שמים ידי, ואז בנשיאת ידי, אשיב נקם לצרי כו': ^ט עי' תיקו"ז (י ע"ב): "ד שכינתא תתאה איהו היד הגדולה מימינא דחסד דתמן חכמה יד החזקה מסטרא דגבורה דתמן בינה יד רמה מסטרא דעמודא דאמצעיתא מעוטר בכתר על רישיה תפלי דמארי עלמא.

תרגום: "ד שכינה התחתונה היא היד הגדולה מימין של חסד ששם חכמה, יד החזקה מצד של גבורה ששם בינה, יד רמה מצד של עמוד האמצעי מעוטר בכתר על ראשו, תפילין של רבוננו של

בה לעולם החיים.

(ז יז) כה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה בַמַּטָּה אֲשֶׁר בְּיָדֵי עַל הַמַּיִם
אֲשֶׁר בְּיָאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:

עי' ר' בחיי: ע"ד הקבלה בזאת תדע כי אני ה' – יבאר כי השם המיוחד הנעלם,¹
נודע על ידי המדה הנקראת "זאת"², והיא היד הגדולה³ אשר עשה ה' במצרים ובה ידעו
את השם בסוף. והזכיר בפרעה לאכזריות לבו (שמות ז כג) ולא שת לבו גם לזאת.

(ח יח) וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לְבַלְתִּי הָיִיתָ שָׁם עָרֵב
לְמַעַן תִּדְעֶה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ:

עי' רמב"ן: אני ה' בקרב הארץ – לומר כי הוא שליט ומשגיח בקרב הארץ לא כמי
שיחשוב עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך (איוב כב יד) ויתכן שיהיה כמו כי שמי
בקרבוי⁴ (להלן כג כא) והוא סוד נשגב ונעלם.

(ט ג) הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֹׁדֶה בְּסוּסִים בְּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן
דָּבָר כָּבֵד מְאֹד:

עי' ר' בחיי: הזכיר במכה זו חמישית יד ה' הויה שהוא ה"א אחרונה⁵ שבשם והזכיר
לשון הויה והוא השם האחרון מצרופ השם המיוחד הסובל י"ב בתים⁶ כנרמז בכתוב זה שמי
לעולם⁷ והזכיר ג"כ ה' מינין מן המקנה והבן זה.

(ט ה) וַיֵּשֶׁם ה' מוֹעֵד לְאֹמֶר מִחֹר יַעֲשֶׂה ה' הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה וישם ה' יעשה ה' הכונה הוא ובית דינו⁸ וכבר הזכיר
למעלה בית דינו במה שהזכיר הנה יד ה' הויה והוא השם המיוחד המיעד ומצינו כיוצא בו
(שמות טז כח) ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם וגו' ראו כי ה' נתן לכם השבת והיה ראוי
לומר אנכי נותן וכן רבים.

(ט יד) כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלַח אֶת כָּל מַגְפָּתֵי אֵל לְבָרָךְ וּבְעֶבְרֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בְּעֹבֹר
תִּדְעֶה כִּי אֲנִי בְּמִנֵּי בְּכָל הָאָרֶץ:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה את כל מגפותי כמו ולא יעיר כל המתו⁹ שבאורו כל
שהיא חמתו וכן בכאן כל מגפותי חסר וא"ו מגפתי כל שהיא מגפתי ואמר אל לבך כנגד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עולם.

¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.
² עי' ויקרא יט כז ודברים כח טו שזה שם יהוה, ועי' שמות ג יג שזה עיקר שם הויה שה' אחרונה
כפולה, ועי' פרשת בראשית הערה סו.
³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רא.
⁵ עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה יא.
⁶ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רא.
⁷ עי' ס"י פ"ד מט"ז ז"ל: ב' אבנים בונות ב' בתים שלש אבנים בונות ששה בתים וכו'. דהיינו ב'
אותיות יוצרים ב' אפשריות של מילים בצירופיהם וגו' אותיות יוצרים ששה מילים בצירופיהם.
⁸ עי' ספר הפליאה (עמוד פב): א"ל הויה ד' אותיות הם ומתגלגלים ל"ב הויות ומ"ח אותיות אהיה
ד' אותיות הם וכשם שהויה שני הה"ן כן יש לו לאהיה שני הה"ן א"כ כמה תיבות יתגלגל וכמה
אותיות יתרבע א"ל זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור ר"ל זה עולה ל"ב ואהיה מתגלגל ל"ב ונכנס
הו' בין זה וזה לומר לך שהו' שהוא עם כללו אהיה מתגלגל ל"ב כהויות. אדני מתגלגל כ"ד צרופים
והם מקום ל"ב צירופי הויה ול"ב צרופי אהיה.
⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.
¹⁰ עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז.

לבך כלומר חוזק לבך הקשה והודיע אותו כי יכניע את לבו החזק במדת כל שהיא מגפתו והוצרך משה רבינו ע"ה במכה זו להתפלל בנשיאת כפים מה שאין כן בכל השאר מטעם שהיו בני אדם מתים בה לפחד הקולות ולמכת הברד שהיתה בהסכמת הוא ובית דינו כענין שכתוב (שמות ט כג) וה' נתן קולות וברד ולכך הוצרך בבטולם לישא את כפיו כדי שיתקדשו כל העשרב"א ושיכוין בהם לרום השמים^כ שהודה בו פרעה עתה שכונתו נשיאת כפים אליו^כ לבעבור ימשיך מלמעלה וישפיע למטה להפסיק הפורענות ולרחם על הארץ וזהו שאמר משה אפרוש כפי אל ה' כלומר אפרוש כפי כנגד העשר ויתקדשו ואכוין בהם אל ה' ומיד הקולות יחדלון.

(ט טז) וְאוֹלָם בְּעֶבֶר זֹאת הַעֲמֻדָתִיךָ בְּעֶבֶר הַרְאֵתְךָ אֶת כְּחֵי וְלִמְעַן סִפְרֵי שְׁמֵי בְּכָל

הָאָרֶץ:

עי' ר' בחיי: ולא הזכיר גבורתו כי לא הראה במצרים גדולות גבורותיו אבל לעתיד יהיו גבורותיו גדולות והזכיר יחזקאל בצורת הבית הראותכה בתוספת ה"א הוא שאמר (יחזקאל מ ד) למען הראותכה הובאתה הנה וגו' והטעם לפי שבמצרים הראה מקצת כחו וגבורותיו ולעתיד לבא יראה יותר ויותר או תרמוז הה"א לחזרת השכינה^כ.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.
^{כא} עי' (פ"ו מ"ז) וכתר ברית לו [לאברהם אבינו] ולזרעו עד עולם שנאמר והאמין בה' ויחשבה לו צדקה וכתר לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון. עי' זהר (ח"א סה ע"א וח"ב רסח ע"ב, וצ"ע).

^{כב} עי' לעיל פרשת ויחי הערה מד.

ועי' תיקו"ז (לח ע"ב): תגין תליין במחשבה דלבא ומוחא נקודין בדבורא דפומא אתון בעובדא דאברין ולאלין (נ"א ומאלין) נקודין וטעמי ואתון עביד ההוא סתים וגניז כורסיא טמירא עלאה ועליה אתמר (איכה ה יט) אתה ה' לעולם תשב וכו' מאי אתה ההוא דאתמר ביה (ישעיה כה א) ה' אלקי אתה ארוממך בההוא דאתמר ביה (חבקוק ג י) רום ידיהו נשא ובגין דא אתמר למי נושאין כפים לרום השמים הה"ד רום ידיהו נשא ומאי ניהו יר"ד ה"א וא"ו ה"א דאיהו חכמה כ"ח מ"ה ועליה אתמר (תהלים קיא ו) כ"ח מ"עשיו ה"גיד לעמו והאי איהו כ"ח פרקין דידין דמלכא עלאה דאינון כוז"ו במוכס"ז כוז"ו כנויין דיחודא עלאה דאיהו יהו"ה אלהינו יהו"ה ובגין דאסתלק האי חילא מישראל אתמר בהון (איכה ו א) וילכו בלא כח לפני רודף.

תרגום: תגים תלויים במחשבת הלב והמח, הנקודות בדבור הפה, האותיות במעשה האיברים. ולא לו (ומאלו) הנקודות וטעמים ואותיות עושה אותו סתום וגנוז כסא טמיר עליון, ועליו נאמר "אתה יהו"ה לעולם תשב וכו", מה זה "אתה", אותו שנאמר בו "יהו"ה אלהי אתה ארוממך", באותו שנאמר בו "רום ידיהו נשא", ובשבילו נאמר (בהיר קלט) למי נושאין כפים לרום השמים, זהו שכתוב "רום ידיהו נשא", ומיהו יר"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא חכמה כ"ח מ"ה, ועליו נאמר "כ"ח מ"עשיו ה"גיד לעמו", וזהו כ"ח הפרקים של ידי המלך העליון, שהן כוז"ו במוכס"ז כוז"ו. הכנויים של היחוד העליון, שהוא יהו"ה אלהינו יהו"ה. ומשום שהסתלק הכח הזה מישראל, נאמר בהם "וילכו בלא כח לפני רודף".

^{כג}

^{כד} עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

פרשת בא

(י ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרֹעֶה אֵלָיו עַד מָתַי יְהִיָּה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם תִּדְרַע כִּי אָבְדָה מִצְרַיִם:
 ע"י ר' בחיי: ע"ד הפשט בעבור משה אמרו כן וכן כתוב (שמות לב כג) כי זה משה האיש, שהרי על ידו היו באות המכות אשר בהם הם יוקשים. ויתכן גם כן לפרש עד מתי יהיה זה כי ירמוז למה שכתוב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו, (שם יג ח) שבעבור זה עשה ה' לי, וגלה לנו הכתוב בלשון הזה על מחשבתם הרעה כי כפרו בעקר:

(יא ז) וְלִכְלֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְצוּ כְּלָב לִשְׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֶמְהָ לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מה שהביא חריצת הכלב אצל מכת בכורות כידוע כי הכלב היה גשמית לא ישבע לעולם² וכן אמר הנביא (ישעיה נו) לא ידעו שבעה. והכח

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י פרשת ויצא הערה כו.

^ב ע"י זהר (ח"ג פ ע"א): ר' יהודה אומר מאן דלא חס על נפשיה היך ישלוף נפשא דכשרא לבריה אמר ר' אלעזר תוהנא על דרא והא אתמר מלה וכו' וע"ד כתיב אל תהיו כסוס כפרד אין הבין זכאין אינון צדיקיא דמשתדלי באורייתא וידעין ארחוי דקב"ה ומקדשי גרמיהו בקדושה דמלכא ואשתכחו קדישין בכלא ובגין כך משלפי רוחא דקדושה מלעילא ובנייהו כלהו זכאי קשוט ואקרון בני מלכא בנין קדישין ווי להון לרשיעיא דכלהו חציפין ועובדיהו חציפין בגיני כך ירתין בנייהו נפשא חציפא מסטרא דמסאבא כמה דכתיב ונטמתם במ אתא לאסתאבא מסאבין ליה אל תהיו כסוס כפרד דאינון מארי זנותא (ס"א דמסאבותא) על כלא אין הבין דלא ישתדלו בני נשא בארחא דא דאי הכי כתיב הכא אין הבין וכתוב התם והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רועים לא ידעו הבין כלומר יהון מזדמנין אינון דאקרון עזי נפש מאי טעמא משום דלא ידעו הבין.

והמה רועים מאי רועים אלין אינון מדברי ומנהגי לבר נש בגיהנם לא ידעו שבעה כד"א לעלוקה שתי בנות הב הב בגין כך דאינון הב הב לא ידעו שבעה כלם לדרכם פנו איש לבצעו מקצהו דהא תיירי דגיהנם אינון וכל דא מאן גרים להו בגין דלא אתקדשו בהווא זווגא כמה דאצטריך וע"ד כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני יי' אמר קב"ה מכל שאר עמין לא רעיתי לאדבקה בי אלא ישראל דכתיב ואתם הדבקים ביי' אתון ולא שאר עמין (וע"ד כתיב הכא קדושים) בג"כ (קדושים תהיו דייקא). תרגום: רבי יהודה אומר, מי שלא חס על נפשו איך ישלף נפש כשרה לבנו. אמר רבי אלעזר תמהני על הדור, והרי הדבר נאמר וכו', ועל זה כתוב אל תהיו כסוס כפרד אין הבין, אשריהם הצדיקים שעוסקים בתורה ויודעים את דרכי הקדוש ברוך הוא ומקדשים את עצמם בקדושת המלך, ונמצאים קדושים בכל. ולכן שולפים רוח של קדושה מלמעלה, וכל בנייהם הם צדיקי אמת, ונקראים בני המלך, בני קדושים. אוי להם לרשעים שכולם חצופים ומעשיהם חצופים, ולכן יורשים בנייהם נפש חצופה מצד הטומאה, כמו שכתוב ונטמתם במ. הבא להטמא מטמאים אותו, אל תהיו כסוס כפרד שהם בעלי זנות (של טומאה) על הכל. אין הבין, שלא יעסקו אנשים בדרך הזו, שאם כך, כתוב כאן "אין הבין" וכתוב שם "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רועים לא ידעו הבין" כלומר יהיו מזדמנים אותם שנקראים עזי נפש, למה משום שלא ידעו הבין.

והמה רועים, מה זה רועים אלו אותם מוליכים/המובילים והמנהיגים את האדם לגיהנם. לא ידעו שבעה, כמו שנאמר "לעלוקה שתי בנות הב הב" לכן שהם הב הב, לא ידעו שבעה, כולם לדרכם פנו, איש לבצעו מקצהו, שהרי הם תיירי הגיהנם. וכל זה, מי גרם להם, משום שלא התקדשו באותו זווה כמו שצריך. ועל זה כתוב, קדושים תהיו כי קדוש אני ה', אמר הקדוש ברוך הוא מכל שאר העמים לא בחרתי/רציתי להדביק בי אלא רק ישראל, שכתוב ואתם הדבקים בה', אתם ולא שאר העמים, (ועל כן כתוב כאן קדוש) לכן (קדשים תהיו דווקא).

ועי"ש דף רנט ע"ב): ת"ח דא"ר אלעזר כל אתתא בדינא אתקריא עד דאטעמא טעמא דרחמי דתניא מסטרא דב"נ אתי חוורא ומסטרא דאתתא אתי סומקא טעמא (ס"א אתתא) דאתתא מחוורא וחוורא עדיף ות"ח אמאי אסירן נשי שאר עמין ידיעי משכבי דכורא משום דתנינן אית ימינא ואית שמאלא ישראל ושאר עמין וג"ע וגיהנם עלמא דא ועלמא דאתי ישראל לקבלי דרחמי ושאר עמין לקבלי דינא ותנן אתתא דאטעמא טעמא דרחמי נצחא אתתא דטעמא טעמא דדינא דינא בדינא אתדבקת ועלייהו אתקרי והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה ועל דא תנינן הנבעלת לעכו"ם קשורה בו ככלב מה כלבא תקיפא ברוחיה חציפא אוף הכא דינא בדינא חציפא בכלא הנבעלת לישראל תנינן כתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום מ"ט משום דנשמתא דישראל אתייה מרוחא דאלהים חיים דכתיב כי רוח מלפני יעטוף משמע דכתיב מלפני ובג"כ אתתא דהיא בתולתא ולא אתדבקת בדינא קשיא דשאר עמין ואתדבקת בישראל רחמי נצחא ואתכשרת תרגום: בא וראה שאמר רבי אלעזר, כל אשה נקראת בדין עד שטועמת טעם הרחמים, שלמדנו

המשחית לא ישבע לעולם, לאמר הב הב, ובעבור כי הנבלה והטרפה לקו מצד כח המשחית, לכך צותה התורה להשליך הטרפה והנבלה לכלבים, שנאמר (שמות כב) לכלב תשליכון אותו, לפי שהכלבים מאותו צד הם. וזהו שאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מצד האיש בא הלבן ומצד האשה בא האדום. טעם {לשון פועל ולא עצם} (אשה) של אשה מלבן, ולבן עדיף. ובא וראה למה נשות שאר עמים שידעו משכב זכר אסורות, משום שנינו, יש ימין ויש שמאל, ישראל ושאר העמים, וגן עדן וגיהנם, עולם הזה ועולם הבא, ישראל כנגד הרחמים ושאר העמים כנגד הדין. ושנינו אשה שטעמה טעם הרחמים, הרחמים מנצחים, אשה שטעמה טעם הדין, דין בדין נדבק, ועליהם קראו "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה". ועל זה למדנו, הנבעלת לעובדי כוכבים ומזלות קשורה בו ככלב, מה הכלב תקיף ברוחו חצוף, גם כאן דין בדין חצופה בכל. הנבעלת לישראל שנינו, כתוב "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום", למה משום שנשמת ישראל באה מרוח אלהים חיים, שכתוב "כי רוח מלפני יעטוף", משמע שכתוב "מלפני", ומשום זה, אשה שהיא בתולה ולא נדבקה בדין הקשה של שאר העמים, ונדבקה בישראל, הרחמים מנצחים ונכשרת. ^א עי' תיק"ז (סט ע"ב): קרבנא קדמאה קרבנא דהוה קריב לימינא דא צלותא דשחרית ואם הוה זכיין הוה נחית דיוקנא דאר"ה והוה מקבל קרבנא ודא מיכא"ל דדרגיה חס"ד איהו הוה מקבל צלותא דשחרית ואם לא זכו מה כתיב בקרבנא לכלב תשליכון אותו דחשיב ליה כטריפה ובגין דא הוה נחית דיוקנא דכלב לקבל ההוא דורונא וקרבנא ודא איהו כלב דאמר דוד עליו השלום הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי וכל מלאכי חבלה דאינון כלבים צועקים במשמרה תניינא דליליא אינון צווחין ונבחין ואמרין הב הב בגין דאינון מסטרא דגיהנם סם המות דאתמר ביה לעלוקה שתי בנות הב הב. תרגום: הקרבן הראשון, הקרבן שהיה מקריב לימין, זו תפלת השחרית. ואם היו זוכים, היה יורד דמות של אר"ה והיה מקבל את הקרבן, וזה מיכא"ל, שדרגתו חסד, הוא היה מקבל תפלת שחרית. ואם לא זכו, מה כתוב בקרבן "לכלב תשליכון אותו", שנחשב כטרפה, ולכן היה יורד דמות כלב לקבל אותו מתנה וקרבן. וזהו הכלב שאמר דוד עליו השלום "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי", וכל מלאכי חבלה, שהם כלבים צועקים במשמרת השניה של הלילה, הם צועקים ונובחים ואומרים הב הב, משום שהם מצד הגיהנם, סם המות, שנאמר בה "לעלוקה שתי בנות הב הב".

ז"ל הגר"א שם: כלב שהוא חיה כדעת ת"ק נגד אריה ואריה הוא מלכא דכל החיות וכלב הוא השפל שבכולם והוא עז פנים כמ"ש והכלבים עזי נפש אלא שמתטמר מפני אריה כנ"ל עי' יהל אור ח"ג ח ע"ג ז"ל: חשך ג' קל' שור חמור כלב ומהם באה שכח"ה בבא כ' באמצע שמחצי פומא וכו' אותיות האמצעיות כידוע ושור חמור הן ב' מדות הכוללות הכל תאוני וכעסני שהן עשו וישמעאל ס"ם ונחש שהוא כועס בכבד והיא מזנת בטחול וכו' וכלב בו שניהם כח הכעסני ברוח שבא מהגאוה רוח גבוה ותאוה בנפש נפש רחבה כי תאוה נפשך.

ועי' יהל אור ח"ב מ ע"ד וז"ל: בגיהנם שתי בנות הב הב שהוא חק בשני יצרים ששניהם רעים והם התאוני והכעסני שור וחמור והכלב מורכב מהם לכן צועק הב הב והגהנם מחולק ה' מדורין בפ"ע ששם עולין וב' מדורין שאול ואבדון כן יורד שאול וכו' וז"ס ה"ב.

^ד עי' זהר (ח"ב דף קכא ע"ב): ומשום דישראל אקרון קדש (ישראל) בשלימו דכלא כתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו דהא ישראל דאינון שלמין על כלא לא ינקין מסטרא דדינא קשיא לכלב תשליכון אותו לכלב ודאי דהוא דינא חציפא תקיפא על כלא דכיון דדינא תקיפא שריא עליו ואטיל זוהמא ביה אסיר להו לאינון דאקרון קדש אלא לכלב תשליכון אותו ודאי דאיהו דינא חציפא דינא תקיפא יתיר מכלא דכתיב (ישעיה נו יא) והכלבים עזי נפש.

תרגום: ומשום שישראל נקראו קדש (ישראל) בשלמות הכל כתוב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו שהרי ישראל שהם שלמים על הכל לא יונקים מצד הדין הקשה לכלב תשליכון אתו לכלב ודאי שהוא הדין החצוף החזק על הכל כיון שהדין הקשה שרוי עליו והטיל בו זוהמא אסור להם לאותם שנקראים קדש אלא לכלב תשליכון אתו ודאי שהוא הדין החצוף דין הקשה יותר מן הכל שכתוב והכלבים עזי נפש.

^ה עי' זהר (ח"ב דף סה ע"א): כתיב (דברים כב ז) לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו יחדיו דייקא ותנינו לא יהיב איניש דוכתא לזינין בישין דהא בעובדא דבני נשא (לתתא) אתער מה דלא אצטריך וכד מזדווגי כחדא לא יכלין למיקם בהו (מבין סטרא דלהון נפיק) מתקיפותא דלהון דאקרי כלב ודא חציפא מכלהו הדא הוא דכתיב (שמות יא ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (נ"א מתקיפותא דלהון נפיק ההוא דאקרי כלב ודא חציפא מכלהו) אמר קודשא בריך הוא אתון אמרתון היש יה"ה בקרבנו אם אין הרי אני מוסר אתכם לכלב מיד ויבא עמלק.

תרגום: כתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו דווקא יחדיו ושנינו לא יתן אדם מקום למינים רעים שהרי במעשה האדם (למטה) מתעורר מה שלא צריך וכשמזדווגים כאחד לא יכולים לעמוד בהם (מבין הצד שלהם יוצאת) מהתקיפות שלהם שנקראת כלב וזו החצופה מכולם זהו שכתוב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (נ"א מהתקיפות שלהם יצא אותו שנקרא כלב וזהו חצוף מכולם) אמר הקדוש ברוך הוא אתם אמרתם היש ה' בקרבנו אם אין הרי אני מוסר אתכם לכלב מיד ויבא עמלק.

לשונו, למדך כי הכלב חרוץ הלשון, כענין שכתוב בנחש (קהלת י) ואין יתרון לבעל הלשון. והנה אצילות הכח המשחית יבא אליו מכח מדת הדין המכה כל בכורי מצרים, ומדת הדין עצומה היא בחצי הלילה, ולפיכך חלה בהם ומתו כל בכוריהם, וגלה לך הכתוב כי בחצי משמרה שניה צעקו הכלבים במצרים, לפי שבא מלאך המות ביניהם. ובפירוש אמרו רז"ל (ב"ק ס ע"א) כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר, כלבים שוחקים אליהו בא לעיר.

(יב יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והייתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה':

עי רמב"ן: ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים – ולא על ידי השליח השלוח מאתו יתברך לכל המעשים הנעשים בארץ והוא המלאך הגדולי שנקרא בעבור כן מטמרו"ן כי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

¹ עי' זהר (ח"א צב ע"ב): תא חזי לילה דינא בכל אתר והא אוקימנא מלי והכי הוא ודאי והא אתער קמי דרבי שמעון אמר ההוא ינוקא בריה דההוא גברא אי הכי אמאי כתיב (תהלים קיט סב) חצות לילה אמר [ליה] הא אתמר בפלגות ליליא מלכותא דשמיא אתערת אמר אנא שמענא מלה אמר ליה רבי אבא אימא ברי טב דהא [מלה] דפומך קלא דבוצינא להוי אמר אנא שמענא דהא לילה דינא דמלכותא איהו ובכל אתר דינא הוא והאי דקאמר חצות בגין דינקא בתרי גווי (חצות) בדינא וחסד וודאי פלגותא קדמיתא דינא הוא דהא פלגותא אחרא [נהירו] (נהירא) אנפאה בסטרא דחסד ועל דא חצות לילה כתיב ודאי.

תרגום: בא וראה, הלילה הוא דין בכל מקום, והרי העמדנו את הדברים, וכך הוא ודאי. והרי הערת לפני רבי שמעון. אמר אותו הילד בנו של אותו האיש, אם כך, למה כתוב "חצות לילה". אמר לו, הרי נאמר שבחצות הלילה מתעוררת מלכות השמים. אמר, אני שמעתי דבר. אמר לו רבי אבא, אמר בני טוב, שהרי דבר פיך יהיה קול הנר. אמר, אני שמעתי, שהרי הלילה הוא דין המלכות, ובכל מקום הוא דין. וזה שאמר חצות, משום שיונקת בשני צבעים (חצות), בדין וחסד. וודאי שהמחצית הראשונה היא דין, שהרי במחצית האחרת היא מאירה פניה בצד החסד, ועל כן חצות לילה כתוב ודאי. ועי' לעיל הערה ג.

² עי' ספר הפליאה (עמוד תרמ): כמו שהו' זקופה הוא כן הייתי מלך על כל המלאכים ומעוטרת בת"ת ועברה השמיטה ההוא ובשמיטה הזו הורדתני ושמתני בדור הזה עם שסוי ובזוי כמו שהייתי גדול מכל המלאכים בכח כן עתה שימני למעלה מכולם וגדול עליהם לעשות דין ומשפט עליהם ואיש לא יעכב על ידי כי לכן הורדתני משם שהייתי אז לקחו האלהים ועשאו מלאך גדול וקדוש ועצום על כל המלאכים ונקרא שמו מט"ט בן ירד וזהו שרשם ורמז בתורה חנוך בן ירד שהמדות הנקראים בן הם הו' ומשך הו' הורידוהו למטה.

ועי' שער הגלגולים (הקדמה לח): ואמנם חנוך שהוא מטמרו"ן, להיות שנטל גם זיהרא עילאה דאדם, שהיא נשמה דאצילות, היה מלאך גדול מאליהו, כי אליהו לא היה יכול להשיג רק עד נפש דאצילות, וז"ס בס"ה אליהו לתתא מהאי באר הוא, ונודע, כי מקור הבאר הוא תחתיתו, שמשם נובע מ"ן, והוא שם הו"ה במלוי הה"ן, שהוא בגימטריא ב"ן, ולכן אליהו בגימטריא ב"ן, כי הוא מקור התחתון של הבאר, הנובע הנשמות דמ"ן. ולכן אליהו ז"ל יתקן כל הנשמות בביאת המשיח, ואז והשיב לב אבות על בנים בעה"ת והמשכיל יבין.

³ ועי' תז"ח מא ע"ד וז"ל: בראשית ברא' שית ודא מטמרו"ן אות בצבא דילה וכו' חנוך דנפק מאנוש איהו מטמרו"ן דנהפך בשרו ללפידי אש ואיהו נוריאל ועל תרויהו אתמר והחיות רצוא ושוב רצו"א דא נוריאל ושו"ב מטמרו"ן.

וז"ל הגר"א שם: בראשית ברא' שית - אותיות בראשית כמש"ל דף עג ע"ב) ור"ל שית יסוד שהוא שית ב"ק והוא כלול מכל הו"ק ו' זעירא וכן מט"ט בדרגא דצדיק וכלול ו"ק של יצירה ו' אותיות של מטמרו"ן וז"ש דא מט"ט וז"ש. בראשית שהוא קדם לכל בריה והוא זקן ביתו קודם לכל: אות בצבא דיליה - כמו יסוד אות ברית קודש ו' זעירא בצבא שלו נו"ה שלכן נק' צבאות אות בצבא כ"ה במט"ט אצל המלאכים וכו' במט"ט וכו' שבו מתלבש השכינה שעליו בקש משה הראני נא את כבודך כמ"ש במדרש הנעלם כמה אצטער האי צדיקא כו' ולא הראה ואחר טעה שראה שהוא מושל בכל צבא השמים כמ"ש אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו כמ"ש במדרש הנעלם וכו' הוא בשמו שבקרבו. ועד - צ"ל ועל תרווייהו. ר"ל תרין דרגין מט"ט ונוריאל. כי ד' חיות הן ד' אותיות שבשם ט"ס מחכמה ולמטה ומט"ט הוא חיה החמישי פרצוף החמישי כתר היצירה שבו שני בחינות של כתר ע"ק וא"א כידוע מופלא ומכוסה שעליו נאמר ואראה ואפול על כו' ובחינה הראשונה הוא מט"ט שבו מתלבש שם ה' בבריאה כמו כל עתיק כידוע ונוריאל הוא בחינה האחרונה שלכן הוא נחשב בכלל התיות ארגמן כידוע בכל כתר וז"ש והחיות רצוא וכו' שבסט' דנוריאל רצין להשיגו ושוב בסט' דמט"ט שעתיק נקרא רישא דלא אתיידע:

פירוש המלה מורה הדרך כמו שאמר בספרי אצבעו של הקב"ה נעשה מטטרון למשה והראהו כל ארץ ישראל ובילמדנו (מדרש הגדול דברים ב לא) וישמע בלק כי בא בלעם (במדבר כב לו) ששלח מטטרון לפניו ועוד שם ראה ההילותי תת לפניך (דברים ב לא) אי אכפת לך אני מטטרון שלך ואל תתמה שהרי אני עתיד לעשות מטטרון לפני אדם ערל לפני כורש שנאמר אני לפניך אלך (ישעיה מה ב) לפני אשה אני עתיד לקדם לפני דבורה וברק שנאמר הלא ה' יצא לפניך (שופטים ד יד) וכן במקומות רבים וכן שמעתי כי שליח בלשון יון מטטר ודרשו אני ה' אני הוא ולא אחר שהוא אחד ואין אלהים עמו למחות על ידו וזהו ענין המדרש הזה.

עי' ר' בחיי: ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים – אני ולא השליח השלוח מאתו לכל המעשים הנעשים בארץ והוא המלאך הגדול הנקרא בעבור כן מטטרון כי פי' המלה מורה הדרך וכן נקרא השליח בלשון יון מנטטר.

(יב כג) וְעָבַר ה' לְנֶגְף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַיָּדָם עַל הַמִּשְׁקָף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמִּשְׁחֵת לְבָא אֶל בְּתִיכֶם לְנֶגְף: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה צריך אתה לדעת כי הכתוב הזה רמז לאותיות השם המיוחד והזכיר זה למעלה דרך בנין הוא שאמר על שתי המזוזות ועל המשקוף כי כן דרך המסדר הבנין לסדר תחלה המזוזות ואחרי כן ישים עליהם המשקוף אבל עתה הקדים המשקוף ואחרי כן שתי המזוזות ובכאן תבין סוד הכתוב (משלי ה) אשרי אדם שומע לי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ועי' בבהגר"א על ס"י ט ע"ד שהמלאך מט"ט בחינתו היא במלכות דעולם הבריאה ונוריא"ל בכתר דעולם היצירה וכן החיות עיקר בחינתם הוא בעולם היצירה. וז"ל שם אמרו "והחיות רצוא" מסטרא דנוריא"ל ששם יכולין להשיגו "ושוב" מסטרא דמט"ט כי אין יכולין להשיגו עכ"ל. ועי' לעיל פרשת שמות הערה קכו.

ז"ל ספרי בידינו (האזינו פסקא לג): אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו. ר' אליעזר אומר באצבעו היה מרא' מטטרון למשה והראהו את כל א"י עד כאן תחומו של אפרים עד כאן תחומו של מנשה. ר' יהושע אומר משה בעצמו הוא ראה אותה כיצד נתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם ועד סופו.

ועי' מדרש תהלים (צג ה): אמר ר' ברכיה בשם ר' עזאי קולו של הקדוש ברוך הוא היה מטטרון לפניהם, שנאמר קול ה' על המים, הוי ישאו נהרות דכים. ועי' עוד מדרש תנחומא (כי תשא סימן לה).

' עי' תיקו"ז (ט ע"ב): ועוד מאן דאוליף אלין הוי"ן צריך לאולפא לון למבני בהון בנינא לקודשא בריך הוא דאתמר ביה וירפא את מזבח ה' ההרוס (מלכים א' יח ל) ורזא דמלה דיכלין למהרס באתווי דשמיה הדא הוא דכתיב פן יהרסו אל ה' (שמות יט כא) ובגין דא דיהרסו לון בחובייהו צריך למבני לון בצלותהון דאת' איהו אבן יסודא דבנינא י"י מן י"י"ק מן י"י"ו מן וי"י בהון אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך (דברים כז ו) דא ה' ו' דא קורה ועמודא לסמוך עלה בית ובגין דא חבורא דתלת אתוון בית ב' בנינא י' יסוד בנינא ת' תפארת ואינון ב' מלכות י' יסוד ספירה תשיעאה דאיהו סומך גאולה לתפלה וביה סומך ה' לכל הנופלים (תהלים קמה יד) ת' תפארת דאתמר ביה כתפארת אדם לשבת בית (ישעיה מד יג) וביה כל הזוקף זוקף בשם אבל לגבי יסוד כל הכורע כורע בברוך הדא הוא דכתיב ברכות לראש צדיק (משלי י ו)

תרגום: ועוד מי שלומד את ההיות הללו, צריך ללמד אותם לבנות בנין לקדוש ברוך הוא, שנאמר בו "וירפא את מזבח ה' ההרוס". וסוד הדבר שיכולים להרוס באותיות שמו, זהו שכתוב, "פן יהרסו אל ה'", ולכן כשיהרסו אותם בחטאיהם, צריך לבנותם בתפלותיהם. שאות' היא אבן יסוד הבנין, י"י מן וי"י מן וי"י בהם, "אבנים שלמות תבנה את מזבח יהו"ה אלקיך", זה ה'. ו' זו קורה ועמוד לסמוך עליה את הבית. ולכן חבור של שלש אותיות בית, ב' בנין, י' יסוד בנין, ת' תפארת. והם: ב' מלכות, י' יסוד, ספירה תשיעית שהוא סומך גאולה לתפילה, ובו "סומך יהו"ה לכל הנפלים", ת' תפארת שנאמר בו "כתפארת אדם לשבת בית". ובו כל הזוקף זוקף בשם (ברכות יב ע"א). אבל אל היסוד, כל הכורע כורע בברוך, זהו שכתוב, "ברכות לראש צדיק".

ועי' ס"י (פ"ד מט"ז) שני אבנים בונות שני בתים, שלש אבנים בונות ששה בתים, ארבע אבנים בונות ארבעה ועשרים בתים, חמש אבנים בונות מאה ועשרים בתים, שש אבנים בונות שבע מאות ועשרים בתים, שבע אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים, מכאן ואילך צא חשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע.

לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחיי"ג גם מאמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שני פתחים ואחר כך יתפלל שני פתחים סלקא דעתך אלא אימא שעור שני פתחים והנני מוסיף באור בכתוב הזה ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם השם בתשלמו וזהו והיה הדם לכם לאות מלשון אותיות על המשקוף הוא"ו ועל שתי המזוזות שתי ההי"ן, זהו שאמר ופסח ה' על הפתח לשון פסיעה כלומר ידלג משם, ולא יתן המשחית לבא בו מפני שהוא חתום בחותמו והבן זה. ואם כן היו ד' מזבחות כנגד ד' אותיות השם וכן אמרו במדרש ד' מזבחות היו לאבותינו במצרים ואלו הם המשקוף ושתי המזוזות והספ והיה הספ כלי קטן ועגול וכן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

"ע"י זהר (ח"ג ח ע"א): פתח רבי יהודה ואמר (תהלים ק ב) עבדו את יהו"ה בשמחה וגו' עבדו את יהו"ה בשמחה הכי אוליפנא דכל פולחנא דבעי בר נש למפלח לקודשא בריך הוא בעי בחדוותא ברעותא דלבא בגין דישתכח פולחניה בשלימו ואי תימא פולחנא דקרבנא הכי הוא לא אפשר דהא ההוא בר נש דעבר על פקודא דמאריה על פקודא דאורייתא ותב לקמי דמאריה במאן אנפין יקום קמיה הא ודאי ברוח תבירא ברוח עציב אן הוא שמחה אן הוא רננה.

אלא תמן תנינן ההוא בר נש דחטי קמי מאריה ועבר על פקודיו ואתי לקרבא קרבנא ולתקנא גרמיה ברוח תבירא ברוח עציבא בעי לאשתכחא ואי בכי שפיר מכלא הא שמחה הא רננה לא אשתכח אלא במאי אתתקן בהנהו כהני וליואי דהא אינון אשלימו שמחה ורננה בגיניה שמחה בכהנא אתקיים בגין דהוא רחיקא מן דינא תדיר וכהנא בעי לאשתכחא תדיר באנפין נהירין חדאן יתיר מכל עמא דהא כתרא דיליה גרים רננה בליואי והכי הוא דהא ליואי משתכחי על שיר לעלמין כמה דאוקמוה ואלין קיימין עליה וביה אשתלים פולחנא לקודשא בריך הוא כהנא קאים עליה וכוון מילין בחדוותא ברעותא ליחדא שמא קדישא כדקא יאות וליואי בשיר כדן כתיב (תהלים ק ג) דעו כי יהו"ה הוא אלהי"ם דא הוא קרבן לקרבא רחמי בדינא ומתבסס כלא.

השתא דלא אשתכח קרבנא מאן דחטי קמי מאריה ותב לגביה ודאי במרירו דנפשא בעציבו בבכיה ברוח תבירא היאך אוקים שמחה ורננה הא לא אשתכחו גביה אלא הכי אוקמוה דתושבחן דמאריה וחדוותא דאורייתא ורננה דאורייתא דא הוא שמחה ורננה והא תנינן ולא מתוך עצבות וכו' דלא יקום בר נש קמי מאריה בעציבו והא לא יכיל ומאי תקנתיה אלא רזא דמלה הא תנינן לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו' ויצלי צלותיה הדא הוא דכתיב (משלי ח לד) לשמור מזוזות פתחי שני פתחים סלקא דעתך אלא אימא שיעור שני פתחים כאן רמז למה שאמר דוד (תהלים כד ז) שאו שערים ראשיכם אינון מעון ומכון דאינון גו לגו שירותא דדרגין חסד ופחד ואינון פתחין דעלמא על דא אצטריך בר נש דיתכוין בצלותיה לקבל קדש קודשין דאינון שמא קדישא ויצלי צלותיה והנהו אלין שיעור תרין פתחין תרין כתרין:

תרגום: פתח רבי יהודה ואמר (תהלים ק) עבדו את ה' בשמחה וגו', עבדו את ה' בשמחה כך למדנו, שכל עבודה שצריך אדם לעבוד את הקדוש ברוך הוא צריך להיות בשמחה וברצון הלב, כדי שתמצא עבודתו בשלמות. ואם תאמר שעבודת הקרבן כך היא, אי אפשר, שהרי אותו אדם שעבר על מצות רבונו ועל מצות התורה ושב לפני רבונו, באיזה פנים יעמד לפניו, הרי ודאי ברוח שבורה ברוח עצובה, איפה השמחה איפה הרננה.

אלא שם שנינו, אותו אדם שחוטא לפני רבונו ועבר על מצוותיו ובא להקריב קרבן ולתקן את עצמו ברוח שבורה, צריך להמצא ברוח עצובה, ואם הוא בוכה זה יפה מהכל, הרי שמחה והרי רננה אין נמצאים. אלא במה מתתקן, באותם כהנים ולוים שהרי הם משלימים שמחה ורננה בשביל, השמחה מתקיימת בכהן, משום שהוא תמיד רחוק מן הדין, והכהנים צריכים תמיד להמצא בפנים מאירות, שמחים יותר מכל העם, שהרי הכתר שלו גורם הרננה בלויים, וכך זה שהרי הלויים נמצאים תמיד על השיר כמו שבארוה, ואלו עומדים עליו, ובהם נשלמת העבודה לקדוש ברוך הוא, הכהן עומד עליו ומכוון דברים בשמחה וברצון לייחד את השם הקדוש כראוי, והלויים בשיר, אז כתוב דעו כי ה' הוא אלהים, זהו קרבן לקרב רחמים לדין, והכל מתבסם.

עכשיו שלא נמצא קרבן, מי שחוטא לפני רבונו ושב אליו ודאי במרירות הנפש בעצב בבכיה ברוח שבורה, איך מקיים שמחה ורננה, הרי אין הם נמצאים אצלו. אלא כך פרשוה, שתשבחות רבונו ושמחת התורה ורננות התורה, זוהי שמחה ורננה. והרי שנינו ולא מתוך עצבות וכו', שלא יעמוד אדם לפני רבונו בעצבות, והרי לא יכול, אז מה תקנתו, אלא סוד הדבר הרי שנינו לעולם יכנס אדם שעור שני פתחים וכו' ויתפלל תפלתו, זהו שכתוב (משלי ח) לשמור מזוזות פתחי, החשבת שני פתחים, אלא אמר שעור שני פתחים, כאן רמז למה שאמר דוד (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם, הם מעון ומכון, שהם לפני ולפנים. ראשית הדרגות חסד ופחד, והם הפתחים של העולם, על כן צריך אדם שיתכוון בתפלתו כנגד קדש הקדשים, שהם השם הקדוש, ויתפלל תפלתו, ואלה הם שעור שני פתחים, שני כתרין.

ע"י ספר הקנה (עמוד נד): הנכנס לבהכ"נ יתאחר שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל והכוונה שלא יתחיל להתפלל עד שישים לבו וכוונתו לחכמה עילאה ובבינה לקשרם בכ"ע שהוא המשקוף והם המזוזות הפתחים.

עוד ד' כוסות של פסח"י כנגדם כוס ראשון של קדוש כנגד אות יו"ד שהוא קדש"י וכן הוא אומר (תהלים קל"ד ב) שאו ידיכם קדש כוס ב' שאומר עליו ההגדה והוא ספור הנסים כנגד אות ה"א שמשם נמשכים הנסים והמכות כוס ג' של ברכת המזון כנגד אות וי"ו שנקרא שמים ממה שכתוב (מלכים א ה) ואתה תשמע השמים ומשם בא המזון ממה שכתוב (שמות מז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים כוס ד' שאומר עליו שפוך המתך כנגד ה"א אחרונה שהיא מדת הדין וזה מבואר.

(יג א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה וידבר ה' אל משה הוא הכח הפנימי הנעלם לאמר ע"י שכינה"ד וזהו שכתוב (שמות כד) אשר כתבתי להורתם חסר וא"ו מלשון (שיר ג) ואל הדר הורתני וכבר ידעת כי הדבור פנימי יותר מן האמירה כי הדבור הוא התורה שבכתב והאמירה היא התורה שבעל פה וזה ידוע לחכמי הקבלה וזהו מה שדרשו חכמי האמת (איכה ב) בצע אמרתו זו פורפירא שלו"י.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{יב} ע"י אמנם ז"ח מה ע"א): ארבעה כוסות ארבעה גאולות קידוש על היין לקבלה דדוד הגדה לקבלה ידעקב ברכת המזון לקבלה דיצחק הלל הגדול לקבלה דאברהם. תרגום: ארבע כוסות ארבע הגאולות, קדוש על היין כנגד דוד הגדה כנגד יעקב ברכת המזון כנגד יצחק הלל הגדול כנגד אברהם.

^{יג} ע"י לקמן פרשת תרומה הערה יב.

^{יד} ע"י זהר (ח"א דף רלט ע"א): לאמר מאי לאמר בגין לגלאה (אבל כלא חד ושפיר הוא בגין דשלימו ושפירוהו הוא אתר לגלאה) מה דהוה סתים לגו ובכל אתר לאמר כמה דאת אמר וידבר יהו"ה אל משה לאמר דאתייהב רשו לגלאה אבל וכלא חד הוא ושפיר הוא בגין דהא אתמני לסיהרא ההיא מלה מאתר דמשה קיימא וידבר יהו"ה לעילא אל משה באמצעייתא לאמר בתרייתא אתר דאית רשו לגלאה.

תרגום: "לאמר", מה זה "לאמר", כדי לגלות (אבל הכל אחד, ויפה הוא, משום שהשלמות והיופי הוא מקום לגלות) מה שהיה נסתם פנימה. ובכל מקום לאמר, כמו שנאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", שנתנה רשות לגלות, אבל הכל אחד, ויפה הוא, משום שהרי נמנה ללבנה הדבר ההוא, עומד ממקום משה. "וידבר ה'", למעלה. "אל משה", באמצע. "לאמר", אחרון, מקום שיש רשות לגלות.

^{טו} ע"י זהר (ח"ג דף מ ע"ב): תו פתח ואמר (שמות כד יב) ויאמר יהו"ה אל משה עלה אלי ההרה וגו' והתורה דא תורה שבכתב והמצוה דא תורה שבעל פה להרתם כתיב חסר כמה דאת אמר (שיר ג ד) ואל חדר הורתי הכא אית לאסתכלא להורתם דמי אי תימא הורתם דישראל לאו הכי דהא ישראל לא אדכרו בהאי קרא אלא הורתם דתורה ומצוה ומאי היא דא (אתר) יין דמנטרא בגין דכל כתיבה דספר עלאה תמן שריא ומתמן נפקא תורה ועל דא קרינן תורה שבכתב ודא הוא אשר כתבתי להרתם ודאי (כמה דאת אמר ואל חדר הורתי) תורה שבעל פה תורה אחרא דקיימא על פה מאן איהו פה דא הוא דעת דאיהו פה דספר וכתיבה ותורה דא היא תורה אחרא דאקרי תורה שבעל פה דאיהי קיימא על ההוא פה דאיהי תורה שבכתב בגין כך אסתליק משה בכלא על כל שאר נביאי מהימני דכתיב ואתנה לך ד"קא.

תרגום: עוד פתח ואמר, ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה וגו', והתורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו תורה שבעל פה. להרתם כתיב חסר, כמו שנאמר ואל חדר הורתי. כאן יש להתבונן, להורתם של מי, אם תאמר הורתם של ישראל, לא כך שהרי ישראל לא נזכרו בפסוק הזה, אלא הורתם של תורה ומצוות. ומה היא, זהו (מקום) יין המשומר, משום שכל כתיבה של הספר העליון, שרויה שם, ומשם יצאה תורה, ועל זה קוראים תורה שבכתב. וזהו אשר כתבתי להורתם, להורתם ודאי, (כמו שנאמר ואל חדר הורתי). תורה שבעל פה תורה אחרת שעומדת על פה, מהו פה, זהו דעת שהיא פה של ספר, וכתיבה. ותורה זו היא תורה אחרת שנקראת תורה שבעל פה, שהיא עומדת על אותו הפה שהוא תורה שבכתב, לכן התעלה משה בכל על כל הנביאים הנאמנים, שכתוב ואתנה לך, דווקא לך. ^{טו} ע"י זהר (ח"א סא ע"ב): רבי אלעזר אזל לגביה דרבי יוסי ברבי שמעון בן לקוניא חמוי כיון דחמא ליה אתקין ליה תופסיתא (ס"א טופסיסא) דקומרא במטון דקולפא ויתיבו א"ל חמוי אפשר דשמעת מאבוך האי דכתיב (איכה ב יז) עשה יהו"ה אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם א"ל הא אוקמוה חבריא בצע אמרתו דבזע פורפירא דיליה אשר צוה מימי קדם דהא פורפירא פקיד לה מאינון יומי קדמאי עלאי וביומא דאתחריב בי מקדשא בזע לה בגין דהאי פורפירא איהי יקרא דיליה ותיקונא דיליה ובזע ליה א"ל עשה יהו"ה אשר זמם וכי מלכא חשיב (קודם) לאבאשא לבנוי עד לא ייתון למחטי א"ל למלכא דהוה ליה מאן יקר ובכל יומא הוה דחיל עליה דלא יתבר והוה מסתכל ביה ותקין בעינוי ליומין אתא בריה וארגיז ליה למלכא נטל מלכא ההוא מאן יקר ותבר ליה הה"ד (שם) עשה

ויש לך להתבונן איך עשאוהו מלשון אמרא ופירוש פורפירא מעיל כלומר שפת המעיל ומפורש אמרו רז"ל (איכ"ר הק' ב') כי מאסו את תורת ה' צבאות זו תורה שבכתב ואת אמרת קדוש ישראל נאצו זו תורה שבעל פה ובאור הלשונות כי ויאמר מלשון אמרא שהוא שפת המעיל שאדם לובשו בצד שמאל כענין שכתוב (שמואל א' כח) והוא עוטה מעיל ועטיה בצד שמאל הוא וזהו שכתוב (תהלים קד) עוטה אור כשלמה וזהו מדת הדין אבל וידבר מלשון דבורה והיא תורה שבכתב שהיא כוללת מדת רחמים ומדת הדין לפי שהתורה שבעל פה נאצלת ממנה וכן הדבורה כוללת מתיקות ועקיצה כן תורה שבכתב כוללת רחמים ודין והבן זה.

(יג ג) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ:
 עי' ר' בחיי: מה ענין חמץ אצל חזק יד אלא בא הכתוב לרמוז כי החמץ רמז למדת הדין ומפני שישראל השיגו היד הגדולה שהיא מדת הדין ע"כ אסר והרחיק להם את

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יהו"ה אשר זמם תרגום: רבי אלעזר הלך אל רבי יוסי ברבי שמעון בן לקוניא חמיו. כיון שראה אותו, התקין לו מרבד של כסוי במקלות עצים וישבו. אמר לו חמיו, אפשר ששמעת מאביך [פירוש על] זה שכתוב "עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם". אמר לו, הרי פרשוה החברים, "בצע אמרתו", שקרע האדרת שלו. "אשר צוה מימי קדם", שהרי אותה האדרת צוה מאותם ימים ראשונים עליונים, וביום שחרב בית המקדש קרע אותה, משום שהאדרת הזו היא כבודו ותקונו, וקרע אותה. אמר לו, "עשה ה' אשר זמם", וכי מלך חושב (קודם) להרע לבניו טרם שיבאו לחטוא. אמר לו, [משל] למלך שהיה לו כלי יקר, ובכל יום היה פוחד עליו שלא ישבר, והיה מסתכל בו והיה מתוקן בעיניו. לימים בא בנו והרגיז את המלך. לקח המלך אותו כלי יקר ושבר אותו. זהו שכתוב "עשה ה' אשר זמם".
 בצע אמרתו - שר"ל שלא לבש אותו מלבוש הנק' אמרתו היא מלכות נקרא כן ועכשיו בצע הוא פורפירא ולא לבש וכדין עציב קמי' בבתי בראי (רח"ו). בצע ליה - ודרך אותה הקריעה יצא אור לחיצונים וניתן להם כח לשלוט בבית המקדש (מ"מ).

" עי' זהר (ח"ב צח ע"א): ואמר עטה אור כשלמה דא שירותא (דאור) דיומא קדמא נוטה שמים הכא אתכליל שמאלא ולא אמר מאד אתכליל שמאלא בימינא למהוי נהיר בכללא דשמים. תרגום: ואמר עטה אור כשלמה זו ראשיתו (של האור) של היום הראשון נוטה שמים כאן נכלל השמאל ולא אמר מאד נכלל השמאל בימין להיות מאיר בכלל של שמים.

עי' תיקו"ז (צה ע"א): ואיהי כוס דיין דאיהו י"ן חושבן סו"ד מן יסוד וצריך ביה עשרה דברים כמה דאוקמוהו מארי מתניתין ואינן כחושבן י' מן יסוד ואינן עטור ועטוף הדחה ושטיפה ח"י ומלא מקבלו בתרי ידיו ונותנו בימין ויהיב עינוי ביה ומסלקו מן הקרקע טפח ומשגריה במתנה לאנשי ביתיה עטור מסטרא דעטרה דברית מילה עטוף עוטה אור כשלמה (תהלים קד ב) ואם הוא עני דלית ביה אלא רביעית לוג דאיהי שעורא דאתמר תפילה לעני כי יעטוף (תהלים קב א) הדחה ושטיפה הדחה מלגאו ושטיפה מלבר ורזא דמלה וטהרו וקדשו

תרגום: והיא כוס של י"ן שהוא י"ן חשבון סו"ד מן יסוד וצריך בו עשרה דברים כמו שבארוהו בעלי המשנה והן כחושבן י' מן יסוד והם עטור ועטוף הדחה ושטיפה ח"י ומלא מקבלו בשתי ידיו ונותנו בימין ונותן עינוי בו ומסלקו מן הקרקע טפח ומשגרו במתנה לאנשי ביתו עטור מצד של עטרה של ברית מילה עטוף עטה אור כשלמה ואם הוא עני שאין לו אלא רביעית לוג שהיא השעור של האות ד' נאמר תפלה לעני כי יעטף הדחה ושטיפה הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ וסוד הדבר וטהרו וקדשו.
 י" עי' זהר (ח"ג רנא ע"א): בתר כל דא כתיב לא יאכל חמץ שבעת ימי תאכל עליו מצות לחם עוני וכתוב כל מחמצת לא תאכלו אמר רעיא מהימנא אמאי מני דלא למיכל חמץ שבעת יומין ולמיכל בהון מצה ואמאי לא יאכל ואמאי לא תאכלו אלא ז' ככבי לכת ואינן שצ"ם חנכ"ל ואינן מסטרא דטוב ורע נהורא דלגו מצה קליפה דלבר חמץ ואינן חמץ דכר מחמצת נוקבא מצה דלגו שמורה ואינן (אסתר ב ט) שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך.

תרגום: אחר כל זה כתוב "לא יראה חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני", וכתוב "כל מחמצת לא תאכלו". אמר הרועה הנאמן, מדוע צוה שלא לאכול חמץ שבעת ימים ולאכול בהם מצה, ומדוע לא יאכל, ומדוע נאמר לא תאכלו. אלא שבעה כוכבי לכת, והם שצ"ם חנכ"ל [שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה], והם מצד של טוב ורע, אור הפנימי מצה, קליפה שבחוץ חמץ, והם חמץ זכר, מחמצת נקבה. מצה שבפנים שמורה, והם שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך.

י' עי' לעיל פרשת וארא הערה ט.

החמין לרמוז להם שירחיקו מלהאמין במדת הדין לבד שלא יקצצו בנטיעותי ושלא יאמינו שמדת הדין בלבד עשתה זאת לפי שהוא יתברך ובית דינו^א היו שם וזהו שכתוב בכריאת עולם בראשית ברא אלהים ואחר כך ביום עשות ה' אלהים (בראשית ב ו) וזהו שאמר הנביא (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים^ב הזכיר ידי ואחר כך ימיני ומלת אף כמו גם והוא לרבות ולהורות כי לא היד בלבד עשתה זאת וע"כ אמר כי בחזק יד הוציא ה' אתכם כי ה' המוציא לא היד בלבד וזה טעם איסור החמין על דרך הקבלה ומזה הענין הכתוב את האוכל חמין בפסח בחיוב כרת^ג מדה כנגד מדה כי כל אוכל חמין בפסח הנה הוא מקצין בנטיעות וע"כ ונכרתה הנפש ההיא וגו' והבין זה.

(יג טז): וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדָכָה וּלְטוֹמֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת מה שאמר הכתוב בעבור זה עשה ה' לי כי כמו זה אלי ואנוהיך (להלן טו ב) יאמר כי בעבור שמו וכבודו עשה עמנו והוציאנו ממצרים והיה זה לך לאות על זרוע עונך כטעם כי תפארת עיזו אתה (תהלים פט יח)^ד. והנה האות כאות המילה והשבת ובעבור שהכל בכללי הוא האות על היר העתיקו אבותינו ממש מפי הגבורה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י פרשת נח הערה מד.
^{בא} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קמח.
^{בב} ע"י זהר (ח"א ל ע"א): "אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים", בכח של הימין למעלה, כדוגמא זו נעשו שמים שהם זכר, וזכר בא מצד הימין ונקבה מצד השמאל.
 תרגום: אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים בחילא דימינא לעילא כי האי גוונא אתעבידו שמיא דאיהו דכר ודכר מסטרא דימינא קא אתי ונוקבא מסטרא דשמאלא (נ"א) קא אתי וכתיב אף ידי יסדה ארץ).
 וע"י זהר (ח"ב כ ע"א): נטה ימינו וברא העולם שלמעלה נטה שמאלו וברא העולם הזה הדא הוא דכתיב (ישעיה מח יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו וכלם ברגע אחד (ובשעה אחת נבראו).
 תרגום: נטה ימינו וברא העולם של מעלה נטה שמאלו וברא את העולם הזה זהו שכתוב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קרא אני אליהם יעמדו יחדו וכולם ברגע אחת (ובשעה אחת נבראו).
^{בג} ע"י זהר (ח"א רס ע"א): "ובג"כ מאן דאיהו טהור ויסתלק מניה ההוא ערלה ויתחזי רשימא קדישא דצד"ק דאיהו י' ביה ולא קריב פסח ליי' כנסת ישראל לצדיק דהוא חזי לקרבא למקדשא ולא ערל וטמא דאי לא קריב אית ביה כרת ומ"ט דהא כל אורייתא לא אית בה כרת אלא על מצות ל"ת מ"ט בפסח ומילה דאינון מצות עשה כרת אלא בגין דדרגא קא גרים דאיהי כ"י דאיהי פסח ואקרי מצות לא תעשה בעיא לאתחברא בעשה ולא תכללא ביה מדת לילה ביום ומאן איהו דא צד"ק דאיהו מילה ומ"ע ואתכליל במצות ל"ת מדת יום בלילה.
 תרגום: ולכן מי שהוא טהור וסולקה ממנו אותה ערלה, ויראה רושם קדוש של צדיק, שהוא י' בן, ולא הקריב פסח לה', כנסת ישראל לצדיק, שהוא ראוי לקרב למקדש ולא ערל וטמא. שאם לא הקריב, יש בו כרת. ולמה, שהרי בכל התורה אין כרת אלא על מצוות לא תעשה, למה בפסח ומילה שהם מצוות עשה יש כרת. אלא משום שהדרגה גורמת שהיא כנסת ישראל שהיא פסח, ונקראת מצוות לא תעשה, צריכה להתחבר עם עשה, ולהכליל בו מדת לילה עם יום. ומיהו, זה צדיק, שהיא מילה ומצות עשה, ונכלל במצות לא תעשה מדת יום בלילה.

^{כד} ע"י פרשת בא הערה כו.
^{כה} ע"י שושן סודות (&): אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. ויודעי בכאן כמו וידע האדם את חוה אשתו וידע אלהים (שידיעה זו היא ענין זיווג וחיבור שהם ביסוד) וטעמו נתחברה השגחתו בם וכן נתחבר האדם באשתו. ירצה בכאן לומר שתרועה אשר היא מלכות ראויה שתהיה מחוברת בתפארת ישראל כי בצדקה ירומו כי תפארת עוזמו אתה שבחוזק ראיתו. ואמר כי בצדקה אשר הוא חבור צ"ע עם המלכות. ירומו, ירצה חברו אותו אל רום בשוה שהוא הת"ת והעטרה. עוד חזר חזק ראיתו ואמר כי תפארת עוזמו אתה וכו' בכאן גלה דוד ע"ה בפירוש כי התפארת והעוז הם מתחברים באותו מקום שהוא ל"ב נתיבות ומשם עד עת רצון ובזה גמר ואומר וברצונך תרום קרנינו וידעת מי הוא הקרן כי הוא מתנשא לכל לראש ולהודיע עת החיבור אמר כי לה' מגינינו שהוא הת"ת המתחבר במגן וזהו מלמעלה למטה וחזר ואמר ולקדוש ע"ט ישראל מלכינו ת"ת וזהו מלמטה למעלה.

^{כו} ע"י זהר (ח"ב דף קיח ע"ב): בכמה רשימין רשים קודשא בריך הוא לישראל לאשתמודעא לגבי מלאכין אלין דימינא דתליין מקודשא בריך הוא או אלין דשמאלא דתליין משכינתא או אלין דתליין

שיהיה בית אחד^כ כענין שאמר הכתוב אחותי כלה^{כח} (שה"ש ה א) בעבור שהיא מתאחדת וכלולה מל"ב נתיבות^{כט} וכתוב שמאלו תחת לראשיל (שם ב ו).

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

מקודשא בריך הוא ושכינתיה ביחודא חדא ודאי אלן דאית בהון תורה רשימין בחסד ואלן דאית בהון מצוה רשימין בגבורה ואלן מארי דתפלין ואות שבת ואות ברית רשימין בצדיק. תרגום: בכמה רשומים רושם הקדוש ברוך הוא את ישראל להודע למלאכים אלו מימין שתלויים מהקדוש ברוך הוא או אלו משמאל שתלויים מהשכינה או אלו שתלויים מהקדוש ברוך הוא ושכינתו ביחוד אחד ודאי אלה שיש בהם תורה רשומים בחסד ואלה שיש בהם מצוה רשומים בגבורה ואלו בעלי התפלין ואות שבת ואות ברית רשומים בצדיק. עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^{יז} עי' זהר (ח"ב מג ע"א): ארבע פרשיין דתפלין בארבע בתים באינון תפלין של ראש וכמה דאינון ארבע פרשיין באינון תפלין של ראש אוף הכי כלהו בתפלין של יד בבית אחד דהא בתפלה של יד לית לה מגרמה כלום אלא מה דנקטא מלעילא ורזא דא (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים ומגו דנקטא לון מלעילא אקרי תפלה ואתקדשת בקדושתהון (וכלא) אקרי קדושה ואקרי תפלה וכדין אקרי מלכות מלכות שמים שלימה

תרגום: ארבע פרשיות של תפלין בארבעה בתים באותן תפלין של ראש וכמו שהם ארבע פרשיות באותן תפלין של ראש אף כך כולן בתפלין של יד בבית אחד שהרי בתפלה של יד אין לה מעצמה כלום אלא מה שלוקחת מלמעלה וסוד זה "כל הנחלים הולכים אל הים ומתוך שלוקחת אותם מלמעלה נקראת תפלה ומתקדשת בקדושתם (והכל) נקראת קדושה ונקראת תפלה ואז נקראת מלכות מלכות שמים שלימה.

עי' זהר (ח"א דף לב ע"ב): ויאמר אלהים^{יח} יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים (בראשית א ו) רבי יהודה אמר שבעה רקיעים אינון לעילא וכלהו קיימא בקדושתא עלאה ושמא קדישא בהו אשתכלל ודא רקיעא הוא באמצעות מיא דא רקיע קיימא על גבי חיותא אחרנין ואיהו אפריש בין מיין עלאין למיין תתאין ומיין תתאין קראין לעלאין ומהאי רקיע שתאן לון דא הוא דמפריש בינייהו בגין דכלהו מיא ביה כלילן ולבתר נחית לון להני חיותא ושאבין מתמן כתיב (שיר ד יב) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום גן נעול דכלא אסתים ביה דכלא אתכליל ביה גל נעול דההוא נהר נגיד ונפיק ועייל ביה וכליל ולא אפיק וקרשי מיא ביה וקיימי מאי טעמא בגין דרוח צפון נשיב באינון מיא ואתקרישו ולא נפקי לבר עד דאתעביד קרח ואלמלא סטרא דדרום דאקיש תקפיה בהאי קרח לא נפקי מניה מיא לעלמין וחיזו דההוא רקיעא עלאה כחיזו דהאי קרח דמתקראש [ומכניש] (ומכניש) בגויה כל אינון מיין כך ההוא עלאה דעליה כניש כל אינון מיין ואפריש בין מיין עלאין למיין תתאין והאי דאמרן יהי רקיע בתוך המים במציעות לאו הכי אלא יהי כתיב ההוא דהוי מניה במציעות מיא הוי ואיהו לעיל דקיימא על רישי דחיותא

תרגום: ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים. רבי יהודה אמר, שבעה רקיעים הם למעלה, וכולם עומדים בקדושה עליונה, והשם הקדוש נתקן בהם. ורקיע זה הוא באמצע המים. רקיע זה עומד על גבי חיות אחרות, והוא מפריד בין מים עליונים למים תחתונים. ומים תחתונים קוראים לעליונים, ומהרקיע הזה שותים אותם, זהו שמפריד ביניהם, משום שכל המים כלולים בו. ואחר כך מוריד אותם לחיות הללו ושואבים משם. כתוב "גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום". "גן נעול" שהכל נסתם בו, שהכל נכלל בו. "גל נעול" של אותו נהר שופע ויוצא ונכנס בו וכולל ולא מוציא, והמים קפואים בו ועומדים. למה, בגלל שרוח צפון נושבת באותם המים וקופאים, ולא יוצאים החוצה עד שנעשה קרח, ואלמלא צד הדרום שמשבר כחו בקרח הזה, לא יצאו ממנו מים לעולמים. ומראה אותו רקיע עליון כמראה הקרח הזה שקופא ומכניס בתוכו כל אותם המים, כך אותו עליון שעליו אוסף כל אותם מים, ומפריד בין מים עליונים למים תחתונים. וזה שאמרנו "יהי רקיע בתוך המים", באמצע, לא כך, אלא כתוב "יהי", אותו שהיה ממנו באמצע המים היה, והוא למעלה שעומד על ראש החיות.

ועי' לעיל פרשת בראשית הערה ח.

^{יט} עי' ס"י (פ"א מ"א) בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יה"ה צבאות אלקי ישראל אלקים חיים מלך העולם אל שדי רחום וחנון רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש הוא וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספר וספור.

עי' ספר הפליאה (עמוד תרנב): יה"ו מצטרף עם ל"ב עולה ג"ן ואז הוא גן נעול אחותי כלה אימתי בזמן שיה"ו עם ל"ב זהו כי שמי שהוא יה"ו בקרבו שהוא ל"ב.

ועי' ספר הבהיר אות צב: ועוד אמר מאי טעמא אנו מטילין תכלת בציצית, ומאי טעמא שלשים ושתים, משל למה ה"ד למלך שהיה לו גן נאה ולו ל"ב נתיבות ושם שומר עליהם והודיע לו לבדו אותן הנתיבות, א"ל שומרם ולך בהם בכל יום ובכל זמן שתדרכם שלום לך, ומה עשה אותו השומר, שם שומרם עליהם, אמר אם אני אהיה לבדי באלה הנתיבות אי אפשר לשומר אחד לקיים כל אלה הנתיבות, ועוד כי יאמרו העולם כילי הוא מלך זה לכך שם שומר זה שומרם אחרים לכל הנתיבות, אלה הם ל"ב נתיבות.

^ל עי' זהר (ח"א דף כח ע"א): אתמר במשה ויבן יהו"ה אלהים את הצלע כמה דאת אמר (שמות

ואמר ולזכרון בין עיניך שיונחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המוחלא והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפרדן מלפניו והם מקיפים את כל הראש ברצועותיהם והקשר שהוא על אחרית המוח המשמר הזכירה לבין ולשון בין עיניך שיהיו באמצעות הראש לא מצד אחד לבין או ששם שרשי העינים ומשם יהיה הראות וכן ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ולפרש זה חזר ואמר ולטוטפות לבאר שאין המצוה בין העינים למטה אבל בגובה הראש מונחים שם כטוטפות ואמר לשון רבים שהם בתים רבים כאשר קבלנו. ועתה אומר לך כלל במעם מצות רבות – הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה מהם כופרים בעיקר לבין ואומרים כי העולם קדמון כחשו בה' ויאמרו לא הוא ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא) ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיה האל בהם ואין עמהם עונש או שכר יאמרו עוב ה' את הארץ וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיה ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים ותתקיים עם זה התורה כלה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כו כ) ולצלע המשכן השנית צלע ודאי מסטרא דחסד חוור מתמן אתקריאת סיהרא ויסגר בשר תחתנה בשר דאיהו סומק מסטרא דגבורה ואתכליל בתרוייהו בההוא זמנא (שיר ב ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני (בראשית ב ג) זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי דא שכינתא נערה המאורסה לגבי עמודא דאמצעייתא.

תרגום: נאמר במשה, "ויבן ה' אלהים את הצלע", כמו שנאמר "ולצלע המשכן השנית", צלע ודאי מצד של חסד לבן, משם נקראת לבנה. "ויסגר בשר תחתנה", בשר שהוא אדום מצד הגבורה, ונכלל בשניהם. באותו זמן "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", זו שכינה, נערה המאורסה לעמוד האמצעי.

לב עי' ביאורים ח"א מד ע"ד וז"ל: מהאזנים ולמטה מתחיל שם ס"ג שבו - הנה האמת הוא כי התחלת וראשית השם ס"ג הוא מתחיל למעלה הרבה מהאזנים כי השם ס"ג דעניניו אשר ממנו נמשכים האורות דאח"פ הנה הוא המ"ס דא"א שבא"ק הרישא תליתאה שבו כי הוא השורש לכל האורות דאח"פ והוא כמ"ש לקמן בהמ"ב שהס"ג הוא חכמה והוא החכמתא סתימאה מ"ס המוח העיקרי שבו. והוא למעלה מהאזנים הרבה כי מבשרי אחזה שהוא מקום שמוח של תינוק רופף וכמ"ש במב"ש (ש"ג ח"ב פ"ד) ע"ש והוא פשוט ונודע.

לב עי' תיקר"ז (קמו ע"ב): ורזא דא י' י' חל"ם חר"ק שור"ק תלת יוד"ן אמון מופלא אמון נסתר אמון מכוסה דאתרמיזו בהאי שמא יל"ד ה"י וא"ו ה"י אמון מופלא דאשתמודע בכלהו חד שריא בנפש הזכרון ותניינא בנפש המחשבה ותליתאה בנפש המצוייר דאינון תלת מוחין י' י' ריהטא דסחיר לון כגוונא דא איהי קרקפתא דתפלין.

תרגום: וסוד זה, י' י' חולם, חירק, שורק, ג' יודין, אמון מופלא אמון נסתר אמון מכוסה, שנרמז בשם זה: יל"ד ה"י וא"ו ה"י, אמון מופלא, שנודע בכל, א' שורה בנפש הזכר, השני בנפש המחשבה, והג' בנפש המצוייר, שהם ג' מוחין י' י' ריצה שסביבם, כדוגמא זה היא גולגולת התפלין.

לב עי' ספר הקנה (עמוד עג): ודע כי טטפת הוא תכשיט ולא ניתן התכשיט רק לת"ת הוא שנאמר בין עיניך מי הוא העומד בין עינים הם חסד ופחד הוי אומר זה ת"ת ותכשיט הת"ת הוא שפע הד' פרשיות הללו וטטפת אסמכתא הוא לפייס ההמון, הלא תראה דכתיב ולזכרון בין עיניך שמלת זכרון רומז לת"ת ומה שאומר והיו לטוטפות פירוש והיו כלומר יהיו התכשיטין הללו לל' הוא ת"ת ועל שהם דברי רוחניות לא כתיב בפירוש רק ברמז.

ועי' זהר (ח"ב מג ע"א): והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך וגו' פקודא דא פקודא דאקרי בגוונא אחרא דלא אקרי מצוה אלא קדושה ואלין אינון תפלין תפלה של יד ותפלה של ראש תקוונא פארא שפירו דגוונין עלאין ועל דא אקרון טוטפות כמה דאת אמר (ישעיה מט ג) ישראל אשר בך אתפאר.

תרגום: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך וגו' מצוה זו מצוה שנקראת בגוון אחר שלא נקראת מצוה אלא קדושה ואלו הן תפלין תפלה של יד ותפלה של ראש תקון פאר היופי של צבעים עליונים ולכן נקראים טוטפות כמו שנאמר ישראל אשר בך אתפאר.

לב עי' תיקר"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיעון וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר. ועי' לעיל פרשת נח הערה מד.

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ^{לה} (לעיל ח יח) להורות על ההשגחה כי לא עזב אותה למקרים כדעתם ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ להורות על החידוש כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על היכולת שהוא שליט בכל אין מעכב בידו כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה.

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח^{לי} (במדבר ט יג) והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות ושנזכיר זה בפנינו בבקר ובערב כמו שאמרו (ברכות כא ע"א) אמת ויציב דאורייתא ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ושנעשה סכה בכל שנה.

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים^{לי}, והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים כי הקונה מזווה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בהדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה והאמין בכל פנות התורה מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו.

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן המודות וחיובות מאד שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח) מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול חציפא נצח לבישה.

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים^{לה} שהם יסוד התורה כלה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א ולעיל ו ב) ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג-כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{לה} עי' דברינו שם ברמב"ן.

^{לו} עי' רבינו בחיי לעיל יג ג, ודברינו שם.

^{לז} עי' בהג"א בספד"צ לה ע"ב): וכנגדן הן המועדים שבתורה שהן זכר ליציאת מצרים שהיא בבריאה, ששם מקנן אימא (תיקו"ז כד ע"ב), שמשט' נפקו ממצרים כמ"ש בזוהר (יתרו פה ע"ב), ולכן כל התורה תלו ביצ"מ, שהתורה היא בבריאה. ועי' הערת הלש"ו בספד"צ ריש פרק ב': כי מה"ג ת"ד הנה משם הוא כל הנסים הנגלים אשר הם העדות והאמונה על כל התורה כולה, וכמ"ש הרמב"ן סוף פרשת בא, ולכן נקראים ה"ג ת"ד מהימנותא, ומשום שגם הניסים נסתרים הם ג"כ עדות ואמונה, אלא שהנגלים הם מפרסמים ביותר, ומביאים האמונה גם בלב הרשעים, לכן נקראים ה"ג ת"ד מהימנותא דמהימנותא, וכן מהימנא שלימא, ועד"ז נקרא המלכות דאצילות בשם אמונת ישראל, משום שהיא פתח השער להאור דא"ס המתיחס באצילות, אשר משם הוא הנסים הנגלים כנז', ובה נאחזים כל ישראל שהיא שורש נשמתם כנודע.

^{לח} עי' לעיל פרשת לך הערה מה, ועי' לעיל ג יג.

ה' בעונשם ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא).

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה תוספת הה"א היא ה"א אחרונה שבשם^ל והיא מדת הדין של מטה והיא החכמה שנתנה לשלמה^ה ונקראת לב והוא שאמר (מלכים א' ג) ונתת לעבדך לב שומע^מ וגו' ולכך תפילין של יד מצותן כנגד הלב והיא המדה הנקראת כלה^מ ותפילין של יד בית אחד^מ ממה שכתוב (שיה"ש ד) אחותי כלה שהיא מתאחדת וכלולה בל"ב נתיבות פליאות חכמה וכדי לרמוז הה"א הזאת באו בפרשה והיה כי יבאך חמשה ההי"ן מתויגות בתנין כמין זיינין ד' זיינין על כל אחת והן ה' של ונתנה לך ושתי ההי"ן של הקשה וה' של ויהרג וה' של ידכה וכל המלות מורות על מדת הדין ואין זה במשפט ספר תורה אלא במשפט תפילין של יד בלבד ואח"כ מניח של ראש והם ד' בתים קדש לי כל בכור והיה כי יביאך (דברים ו) שמע (שם יא) והיה אם שמוע קדש לי כל בכור כנגד החכמה שהיא ראשית^מ ויורה על זה לשון קדש שהוא מלשון קודש (תהלים קלד) שאו ידיכם קדש (שמות

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^ט עי' זהר (ח"ג מט ע"ב): שומע תפלה עדיך וגו' שומע תפלה דא קודשא בריך הוא רבי חזקיה אמר שומע תפלה שומע תפלות מבעי ליה מהו שומע תפלה אלא תפלה דא כנסת ישראל דאיהי תפלה דכתיב (שם קט ד) ואני תפלה (ס"א) (שם סט יד) ואני תפלתי) ודוד בגין כנסת ישראל קאמר לה ומה דאמר ואני תפלה כלא חד ועל דא שומע תפלה ודא תפלה של יד דכתיב (שמות יג טז) על ידכה בה"א.

תרגום: שומע תפלה עדיך וגו', שומע תפלה זה הקדוש ברוך הוא. רבי חזקיה אמר שומע תפלה, היה צריך להיות שומע תפלות, מה זה שומע תפלה. אלא תפלה זו כנסת ישראל, שהיא תפלה, שכתוב ואני תפלה (ואני תפילתי), ודוד אמר אותה בשביל כנסת ישראל. ומה שאמר ואני תפלה הכל אחד. ועל זה שומע תפלה, וזו תפלה של יד, שכתוב על ידכה בה"א. ועי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^מ עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה יג.

^{מא} עי' זהר (ח"א קצב ע"ב): רבי יהודה פתח (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי האי קרא אוקמוה אבל לב טהור כד"א (מ"א ג ט) ונתת לעבדך לב שומע וגו' וכתוב (משלי טו טו) וטוב לב משתה תמיד ובגין כך לב טהור ודאי ורוח נכון חדש בקרבי דא הוא רוח נכון ודאי כד"א (בראשית א ב) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואתער זה רוחו של משיח ואתער (יחזקאל יא יט) ורוח חדשה אתן בקרבכם וצלי דוד ההוא רוח נכון חדש בקרבי בגין דאית מסטרא אחרא לב טמא ורוח עושים דאסטי לבני עלמא ודא הוא רוח טומאה דאקרי רוח עושים כד"א (ישעיה יט יד) יה"ה מסך בקרבה רוח עושים ועל דא ורוח נכון חדש בקרבי מאי חדש דא חדש דא דסיהרא בשעתא דאתחדש סיהרא ודוד מלך ישראל חי וקיים ובגין כך חדש.

תרגום: רבי יהודה פתח, "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי". את הפסוק הזה בארוהו, אבל "לב טהור", כמו שנאמר "ונתת לעבדך לב שומע" וגו', וכתוב "וטוב לב משתה תמיד", ולכן "לב טהור" ודאי. "ורוח נכון חדש בקרבי", זהו "רוח נכון" ודאי, כמו שנאמר "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". והתעוררו, זו רוחו של המשיח, והתעוררו, "ורוח חדשה אתן בקרבכם". ודוד התפלל, אותו רוח נכון חדש בקרבי. משום שיש מהצד האחר לב טמא ורוח עושים שמסטה את בני העולם, וזו היא רוח טומאה שנקראת רוח עושים, כמו שנאמר "ה' מסך בקרבה רוח עושים", ועל כן "ורוח נכון חדש בקרבי". מה זה "חדש", זה חידוש הלבנה. בשעה שמתחדשת הלבנה, דוד מלך ישראל חי וקיים, ולכן "חדש".

^{מב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה ח.

^{מג} עי' לעיל הערה כז.

^{מד} עי' זהר (ח"ב מג ע"ב): וכל אינון ארבע אתרמיזו הכא קדש דא קדושה עלאה רזא דחכמתא עלאה דמתמן כלא אתקדש ברזא דגניזו עלאה דיתקרי קדש לי דא בינה רזא דעלמא עלאה היכלא פנימאה (ורזא דא) (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עבדים (במדבר ג יג) כי לי כל בכור (שמות יט ה) והייתם לי סגולה) כ"ל רזא דחסד בכל דוכתא בין לעילא בין לתתא בכור דא בן בכור דכתיב (שם ד כה) בני בכורי ישראל והאי בן בכור כליל כל סטרין וכל גוונין ובגין כך קרא כליל כלהו ארבע ברזא דחכמתא עלאה אבל דא באורח כלל למנדע דכלא כליל בהאי אבל באורח פרט כל חד בלחודוי דא איהי פרשתא קדמאה דכליל כל שאר פרשיין.

תרגום: וכל אותן ארבע נרמזו כאן קדש זו קדושה העליונה סוד החכמה העליונה שממש הכל מתקדש בסוד הגניזה העליונה שנקראת קדש לי זו בינה סוד העולם העליון ההיכל הפנימי (וסוד זה כי לי בני ישראל עבדים כי לי כל בכור והייתם לי סגולה) כ"ל סוד החסד בכל מקום בין למעלה בין למטה בכור דא בן בכור שכתוב בני בכורי ישראל ובן בכור זה כולל כל הצדדים וכל הצבעים ולכן הכתוב כולל את כל הארבע בסוד החכמה העליונה אבל זה בדרך כלל לדעת שהכל כלול בזה אבל

טו) נאדר בקדש שהוא החכמה וכן לשון זכר והיה כי יביאך שמדבר ביציאת מצרים כנגד בינה להתבונן ביציאת מצרים וזהו סוד מצות תפילין החכמה והבינה הגדולה והגבורה כנגד ד' פרשיות שבתפילין גם שיי"ן של ד' ראשים^מ והתפארת הם התפילין עצמן וזה סוד המאמר שהקב"ה מניח תפילין^מ והנצח וההוד כי כל"מ הרישי"ן של ג' ראשים והאחרונה הוא קשר של תפילין^מ וזהו שאמרו (שמות לג) וראית את אחורי הראהו קשר של תפילין והיות הרצועות^מ מקיפות את הראש ירמוז להמשכת השפע עד ה' אחרונה שהוא קשר הכל והיות הרצועות מגיעות עד הטבור ירמוז להמשכה עד הקו האמצעי ומשם ולמטה והיותם שחורות מהלכה למשה מסיני^נ ירמוז לעומק השנתם ומעם הנחתם בראש כי הוא מקומם הראוי ושם

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

בדרך פרט כל אחד לבדו זוהי פרשה ראשונה הכוללת כל שאר הפרשיות.

^מ עי' תיקו"ז (י ע"ב): שין של תפילין הלכה למשה מסיני ש' דתלת ראשין ז דארבע ראשין לקבל שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך (אסתר ב ט) ואינון בשחר שתיים לפניו ואחת לאחריה ובערב שתיים לפניו ושתיים לאחריה ולקבל אליו שבעה אית שבעה רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות (אסתר א יד).

תרגום: שין של תפילין הלכה למשה מסיני (שבת כח ע"ב), ש של שלש ראשים, ז של ארבע ראשים, כנגד "שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך". והם בשחר שתיים לפניו ואחת לאחריה, ובערב שתיים לפניו ושתיים לאחריה (ברכות יא ע"ב). וכנגד השבע האלה, יש שבע "רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות".

וכן עי' זהר ח, ג רנד ע"ב, רנח ע"א

^מ עי' זהר (ח"א קמז ע"א): וכלהו נטיל יעקב ומכניש לגבי מערב וסיהרא כניש לבתר כל אינון נהורין ובוצנין דנטיל יעקב דאיהו יהיב לה ואנהר לה והיינו דתנינן קב"ה אנח תפילין בגין דנטיל כל כתרין עלאין ומאן נינהו רזא דאבא עלאה ורזא דאמא עלאה ואינון תפילין שבראש כמה דתנינן כהן [גדול] נוטל בראש ולבתר דנטיל אבא ואמא [נטיל] ימינא ושמאלא ואשתכח ודקב"הו [ד]נטיל כלא

תרגום: ויעקב לקח את כולם ומאסף לצד מערב. והלבנה אוספת לבסוף כל אותם האורות והמאורות שיעקב לוקח, שהוא נותן לה ומאיר לה. וזה ששנינו הקדוש ברוך הוא מניח תפילין, משום שנוטל את כל הכתרים העליונים, ומי הם, הסוד של האב העליון וסוד האם העליונה, והם התפילין שבראש, כמו ששנינו, כהן גדול נוטל בראש. ואחר שנוטל האב והאם, נוטל הימין והשמאל. ונמצא (שהקדוש ברוך הוא) שנוטל הכל.

^מ היינו כי כל בשמים ובארץ, ועי' זהר (ח"ב קטז ע"א): ד' מן אחד תל שהכל פונים בו והאי קוץ הוא אחיד בין א"ח ובין ד' הדא הוא דכתיב (ד"ה א כט יא) כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן דאחיד בשמיא ובארעא ועליה אוקמוה מארי מתניתין בחגיגה על מה העולם עומד על עמוד אחד ששמו צדיק שנאמר (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם.

תרגום: ד' מן אחד תל שהכל פונים בו והקוץ הזה אחוז בין א"ח ובין ד' זהו שכתוב כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן שאחוז בשמים ובארץ. ועליו בארו בעלי המשנה בחגיגה על מה העולם עומד על עמוד אחד ששמו צדיק שנאמר וצדיק יסוד עולם.

^מ עי' זהר (ח"א פז ע"א): הא דוד קשיר בשמיה תו דאיהו קשר של תפילין ודאי ד' דוד מלכא [קשרו של תפילין ודאי] ובגין כך דוד אתקשר בשמיה.

תרגום: הנה דוד קשור בשמו, ועוד, שהוא קשר של תפילין ודאי, ד', דוד המלך (ד"א קשר של תפילין ודאי), ולכן דוד נקשר בשמו.

^מ עי' תיקו"ז (י ע"ב): תלת רצועין נצח והוד ויסוד יסוד רצועה דקשיר וא"ו עם ה' (דבה"י א' כט יא) כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא תרין רצועין נצח והוד דאחידן בה' עלאה והקרנים גבוהות (דניאל ח ג) והאחת גבוהה מן השנית אוף הכי תרין רצועין חד ארוכה וחד קצרה קצרה עד החזה ארוכה עד טבורא.

תרגום: שלש רצועות: נצח הוד ויסוד. יסוד רצועה שקושרת וא"ו עם ה', כי כל בשמים ובארץ, שמחבר בשמים ובארץ, שתי רצועות נצח והוד שאחוזים בה' עליונה. והקרנים גבוהים, והאחת גבוהה מן השנית. כמו כן כאן, שתי רצועות אחת ארוכה ואחת קצרה, קצרה עד החזה, ארוכה עד הטבור.

¹ עי' תיקו"ז (טז ע"ב): וק"י פנה למזרח, ונטיל ליה עמודא דאמצעיתא.

² עי' ספר הקנה (עמוד סט): ורצועות שחורות למה, א"ל בני גם באלו כיסו הסוד שארז"ל רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. ודע בני שת"ת ישראל נקרא קודש והוא שיר השירים ר"ל קדש על ה' קצוות שהם קדשים שהכל צריכים בו ומורידים הד' פרשיות בכנ"י שם שניהם נלכשו בכתנות עור והרצועות הם המשכת השפע הקדושה מד' פרשיות, וע"כ נמשכין עד סוף באדם עד הלב לחבר את האוהל להיות אחד וע"כ שחורות דבר שאינו מקבל טומאה, וגם השפע של ד' פרשיות בחשך ושחור מבלי מושג הוא שנאמר וחשך על פני תהום.

כח הנשמה וכל מה שיש בתפילין של ראש יש בתפילין של יד ביריעה אחת ובכית אחת להורות שה' אחרונה כלן כלולות בה והיא כוללת כל המדות של מעלה והקשר שבו רמז לצדיק וטעם הנחתן בשמאל להורות על קבלתה מן השמאל וצריך אתה לדעת כי תפילין של יד ושל ראש שתי מצות ושתייהן מענין אחד והראיה שהן ב' מצות מה שאינם מעכבות זו את זו כלולב ומיניו עם האתרוג וכן אמרו רז"ל תפילין של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש הרי לך שהרשות בידך להניח אי זו מהן שיש לו ולפי ששתייהם רומזות ענין אחד אמרו רז"ל כשהוא מניח שתייהן ביחד שאין לשוח ביניהם והוא שאמר שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו והוזרים עליה מעורכי המלחמה.

ודבר ידוע כי כיון ששתייהן רומזות ענין אחד היה ראוי ששתייהן מעכבות זו את זו כלולב ואתרוג ומה שאינן מעכבות זו את זו מבואר הוא כמו שאמרו רז"ל מנין שהקב"ה מניח תפילין ואמרו בספר הבהיר²¹ משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו כלי נאה פעמים נוטלו בראשו פעמים נוטלו בזרועו ומטעם זה אין תפילין של ראש ותפילין של יד מעכבות זו את זו ונתבאר לך מזה כי הנחת תפילין בשמאל ירמוז למדת הדין המקבלת מן השמאל וענינו דומה לאתרוג בשמאל.

אבל ראיתי לאחד מהכמי הקבלה שכתב בחבורו שאין טעם תפילין בשמאל כטעם אתרוג בשמאל כי אתרוג בשמאל הוא ביד הראויה לו ואין כן בתפילין בשמאל אבל הנחת תפילין שבשמאל הוא כנגד הימין שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת למו והוא מביא ראיה ממה שכתוב (תהלים מה) נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ע"כ ותמצא בתפילין של ראש כ"א פעמים השם המיוחד וכן בתפילין של יד והכל מ"ב.

ויש שסוברין עוד בענין התפילין ואומרים כשם שהשכינה שורה בד' חיות שבמרכבה על שני הכרובים כן המניח תפילין מרכבה לש"י והשכינה שורה עליו בד' פרשיות על שני אברים המיוחדים שבו והם המוח והלב המוח מכאן ולב מכאן וזהו סוד הכתוב האומר (שמות כה) כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה ודרשו רז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו מוחזק הוא שלא יחטא שנאמר (קהלת ד) והחוט המשלש לא במהרה ינתק אמר רשב"ל כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר (ישעיה לח) אדני עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²¹ אות קנב: אמרת כסאו, והא אמרינן זה כתרו של הקב"ה, כדאמרינן בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר כהונה וכתר מלכות וכתר תורה על גביהם. משל למה"ד למלך שהיה לו כלי נאה ומבושם ואוהבו מאד, לפעמים שמו בראשו והיינו תפילין שבראש, לפעמים נטלו בזרועו בקשר תפילין של זרוע, לפעמים משאלו לבנו לשבת עמו. לפעמים נקרא כסאו כי בזרועו נושאו כקמיע כעין כסא.

פרשת בשלה

(יג כא): וה' הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה:

עי' רמב"ן: וה' הולך לפניהם יומם כבר אמרו (ב"ר פנ"א סי' ב) שכל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו הקב"ה עמהם ביום ובית דינו בלילה אם כן פירוש הכתוב שהשם שוכן בתוך הענן והולך הוא לפניהם ביום בעמוד ענן ובלילה בית דינו שוכן בעמוד האש להאיר להם כשעם אשר עין בעין נראה אתה הי' ועננך עומד עליהם ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה: (במדבר יד יד).

וראיתי באלה שמות רבה (פ"ט סי' ו) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' (ישעיה נב יב) לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניכם שנאמר וה' הלך לפניהם יומם אבל לעתיד לבא אני לבדי שנאמר (שם) כי הולך לפניכם הי' ומאספכם אלהי ישראל וסוד המדרש הזה כאשר הזכרתי כי בגאולה הראשונה היה הקב"ה עמהם ביום ובית דינו עמהם בלילה אבל לעתיד לבא תתעלה מדת בית דינו ברחמים וה' הולך לפניהם השם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמח.
^ב עי' אד"ר (קל ע"א): וזמנין צדיקייא זכאי עליונין למחמי דא ברוחא דחכמתא הה"ד (ישעיה נב) כי עין בעין יראו אימתי בשוב יי' ציון וכתוב (במדבר יד) אשר עין בעין נראה אתה יי' ואלמלא עינא טבא עלאה דאשגח ואסחי לעינא תתאה לא יכיל עלמא למיקם רגעא חדא.

תרגום: ועתידין הצדיקים הזכאים העליונים לראות זאת ברוח החכמה. וזהו שנאמר "כי עין בעין יראו", מתי, "בשוב יהו"ה ציון". ונאמר "אשר עין בעין נראה אתה יהו"ה" ואם לא שהעין הטובה העליונה משגחת ורוחצת את העין התחתונה לא היה העולם יכול להתקיים (אפילו) רגע אחד.

^ג עי' זהר (ח"ג קג ע"ב): בסכות תשבו חסר ודא עננא חד דכלהו קשירין ביה דכתיב כי ענן יי' עליהם יומם וכתוב בעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם דא הוא עננא דאהרן דאקרי יומם דכתיב (תהלים מב ט) יומם יצוה יי' חסדו עננא חד נטיל עמיה חמש אחרנין ואינון שית ועננא אחרא דכתיב ובעמוד אש לילה דא נהרא להו לישראל מנהירו דאינון שית.

תרגום: בסכת תשבו חסר, וזה ענן אחד שכולם קשורים בו, שכתוב כי ענן ה' עליהם יומם, וכתוב ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם. יומם זהו עננו של אהרן שנקרא יומם, שכתוב (יומם יצוה ה' חסדו, ענן אחד נוטל עמו חמשה אחרים, והם ששה. וענן אחר שכתוב ובעמוד אש לילה, זה האיר לישראל מהאור של אותם הששה.

^ד עי' תיקו"ז (טז ע"ב): אבל בפורקנא בתראה לא נפקת בריתא בהאי עבדא כשפחה אלא בקודשא בריך הוא בגין דאורייתא (דאיהי) חירו (איהי) עמה בגלותא בתראה דאיהי חירו דילה מה דלא הוה הכי בגלותא קדמאה דלא הוה לה ולבנהא אורייתא דאיהי חירו דאורייתא ודאי איהי חירו במלכותא דילה ביקרא דילה הה"ד (משלי ג טו) יקרה היא מפנינים ובגין דא (שמות כא ז) לא תצא כצאת העבדים ודא הוא דאמר (ישעיה נב יב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' יהו"ה ודאי איהו יוקים לון מעפרא ואיהו נהיר על אנפוי דישראל וביה אשתמודעין כל עלמין דאינון זרע ברך ה' (ישעיה סא ט).

תרגום: אבל בגאולה האחרונה, לא יוצאת הבת בעבד הזה כמו שפחה אלא בקדוש ברוך הוא, משום שתורה שהיא חרות היא עמה בגלות האחרונה, שהיא חרות שלה, מה שלא היה כך בגאולה הראשונה, שלא היה לה ולבניה תורה שהיא חרות, שתורה היא ודאי חרות במלכות שלה, בכבוד שלה, זהו שכתוב "יקרה היא מפנינים", ולכן "לא תצא כצאת העבדים". וזה שאמר "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו", כי הלך לפניכם יהו"ה", יהו"ה ודאי הוא יקים אותם מהעפר, והוא מאיר על פני ישראל, ובו נודעים כל העולמות שהם "זרע ברך ה'".

המיוחדת, כי אלהי ישראל מאספם עמו, ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה (תהלים קלט יב) כי הכל במדת רחמים מיוחדת.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה וה' הולך לפניהם היה ה' שוכן בתוך עמוד ענן והולך לפניהם ביום ובית דינו שוכן בתוך עמוד האש והולך לפניהם בלילה וזהו שאמרו הוא ובית דינו ובאורו הרחמים והשכינה וזהו (ישעיה סג) זרוע תפארתו וזהו חומה לישראל חמה למצריים וזהו שדרשו בפסוק (שמות טו) ימינך היתה ידו אחת מצילתן וידו אחת משקעתן וזהו (שם יב) בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל כי היד הגדולה היא המכה בהם וכת הרחמים שבה הוא מציל וכל זה כמעט (במדבר יד) כי עין בעין נראה אתה ה' וענך וגו'.
עיי"ש: וע"ד הקבלה ללכת יומם ולילה טעם הליכתם ביום ובלילה כדי שיהיו נכונים ומזומנים אחר שתי המדות האלה הנקראות יומם ולילה ולא אמר הכתוב ללכת ביום

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ה ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^י ע"י זהר (ח"א יח ע"א): (ו)עד הכא בדרגא [דא] אתיחד עלמא דאתגלייא בעלמא דאתכסייא עלמא דאתגלייא [אתיחד אוף הכי לתתא ועלמא דאתגלייא] איהו עלמא דתתא"ה (ישעיה ו א) ואראה את אדני (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל (במדבר יד י) וכבוד יהו"ה נראה (שם יז ז) וירא כבוד יהו"ה (יחזקאל א כח) כמראה הקשת וגו' כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהו"ה ודא איהו רזא ותראה היבשה (שם) [כמראה הקשת זה חי עלמין וזהו] (בראשית ט יג) את קשתי נתתי בענן [דא מלכות] נתתי מן יומא דאתברי עלמא.

תרגום: עד כאן בדרגה זו מתייחד העולם הנגלה בעולם הנסתר. העולם הנגלה מתייחד גם כן למטה, ועולם הנגלה הוא עולם התחתון, "ואראה את ה'", "ויראו את אלהי ישראל", "וכבוד ה' נראה", "וירא כבוד ה'", "כמראה הקשת וגו' כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'". וזהו סוד "ותראה היבשה". "כמראה הקשת" זה חי העולמים, וזהו "את קשתי נתתי בענן", זו מלכות, נתתי מיום שנברא העולם.

^ז ע"י תיקו"ז (פג ע"א): נתיב רביעאה ויבדל אלה"ם בין האור ובין החשך דכר ונוקבא אינון חושך לילה הה"ד (בראשית א ה) ולחשך קרא לילה ואית חשך מסטרא דכיו ולילה מסטרא דכיו הה"ד (תהלים קלט יב) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה וחושך איהו נוקבא דמקבל מנהורא דאיהו אור דכר כגוונא דסיהרא דמקבלת מן שמשא ותרוייהו אינון אספקלריא דנהרא ואספקלריא דלא נהרא ואית חשך דסטרא אחרא דאית בה הבדלה ולא חבורא והוא אור איהו כמוחא באגוזא

תרגום: הנתיב הרביעי "ויבדל אלה"ם בין האור ובין החשך", זכר ונקבה הם. חשך לילה, זהו שכתוב "ולחשך קרא לילה", ויש חשך מצד הטהרה, ולילה מצד הטהרה, זהו שכתוב "גם חשך לא יחשיך ממך", "ולילה כיום יאיר" "כחשכה כאורה". והחשך היא נקבה שמקבלת מהאור שהוא אור זכר כמו שהלבנה שמקבלת מן השמש. ושניהם הם האספקלריה המאירה והאספקלריה שאינה מאירה. ויש חשך של הצד האחר, שיש בו הבדלה ולא חבור, ואותו האור הוא כמח באגוז.

^ח ע"י לעיל פרשת וארא הערה ד.

^ט ע"י תז"ח (כו ע"ב): ועוד אורייתא אתקריאת חומא כגון והמים להם חומה מימינם ואיהי חמה לאמין דעלמא דלא קבילו לה כגון מצרים דאתעביד לון חמה וטבעו בו ומתו והינו כי ישרים דרכי ה' וגו' מסטרא דימינא אתקריאת שכינתא חומה מסטרא דחסד דתמן חכמה ומסטרא דגבורה ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב

תרגום: ועוד תורה נקראת חומה כמו והמים להם חמה מימינם והיא חמה לאמות העולם שלא קבלו אותה כמו מצרים שנעשתה להם חמה וטבעו בה ומתו והינו כי ישרים דרכי ה' וגו' מצד הימין נקראת השכינה חומה מצד החסד ששם חכמה ומצד הגבורה ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. ע"י זהר (ח"ב דף מו ע"ב): וכלהו רתיכא עלאה קדישא למהך ישראל בשלימותא דכלא בגין דיחזון אבהן פורקנא (ס"א דבנייהו) דלהון דכתיב (בראשית מו ד) ואנכי אעלך גם עלה עם המרכבה וכתוב ויהו"ה הולך וגו' ללכת יומם ולילה וכי אמאי הו אזלי יומם ולילה יהכון ביממא ולא יהכון בליליא כבני אנשא דערקין דכיון דקודשא בריך הוא נסיר לון אמאי אזלין ביממא ובליליא אלא לאשתכחא בהו שלימותא דכלא דלית שלימא אלא יומם ולילה.

אמר רבי אבא הכי אוקימנא ויהו"ה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן דא אברהם ולילה בעמוד אש דא יצחק ואי הכי יעקב אן הוא אלא במלה קדמאה אתמר ותמן שארי כמה דכתיב ויהו"ה תרגום: וכולם מרכבה עליונה קדושה ללכת ישראל בשלמות הכל כדי שהאבות יראו את גאולה (של בנייהם) שלהם שכתוב ואנכי אעלך גם עלה עם המרכבה וכתוב וה' הלך וגו' ללכת יומם ולילה וכי למה היו הולכים יומם ולילה ילכו ביום ולא ילכו בלילה כאנשים שבורחיים כיון שהקדוש ברוך הוא שומר אותם למה הלכו ביום ובלילה אלא כדי להימצא בהם שלמות הכל שאין שלימות אלא יום ולילה.

ובלילה להורות כי יומם ולילה הולכים עמהם וכיון שכן הוצרכו ישראל ג"כ ללכת אחריהם ביום ובלילה והוצרכו ללכת אחר עמוד הענן ביום ואחר עמוד אש בלילה וזה טעם לנחותם הדרך וזה טעם להאיר להם כי הוא באור זה ביום וזה בלילה ולא הוצרך לכתוב ללכת יומם ולילה אלא שהוא באור למדות והנה הליכתם של ישראל ביום ובלילה אחר יומם ולילה הוא כענין שכתוב (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך"י ועל זה נשתבחו ישראל בדבר הנביא ע"ה שאמר (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר"י אחר שתי מדות אלו שאהבום שהם כלולות זו בזו וזהו לשון כלולותיך הכלולות שלך כלומר שתי מדות שלך אשר בהם הוצאתיך ממצרים הכלולות זו בזו והענין הגדול הזה שהיה לישראל בו כבוד"י ותפארת בלכתם ביום ובלילה על הכונה העליונה הזאת העצומה והנפלאה עוד היה סבה לפרעה ולכל מצרים מבעל הסבות יתברך שיחשבו המצריים על ישראל שהם בורחים כיון שהם הולכים ביום ובלילה ואז תחזק לבם וירדפו אחריהם על הים כדי שיטבעו שם וברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות לאבד מורדיו ולהציל יראיו.

(יד י-יא): ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה': ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים:
 ע"י רמב"ן: וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים איננו נראה כי בני אדם הצועקים אל ה' להושיעם יבעטו בישועה אשר עשה להם ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם אבל הנכון שנפרש כי היו כתות והכתוב יספר כל מה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אמר רבי אבא כך בארנו וה' הלך לפניו יומם בעמוד ענן זה אברהם ולילה בעמוד אש זה יצחק ואם כך איפה יעקב אלא שנאמר בדבור הראשון ושם התחיל כמו שכתוב וה' י" ע"י זר"ח מה ע"ב): פתח ואמר ירא את ה' בני ומלך ירא את ה' לחברא יראה בקב"ה בני ומלך לאמשכא נהירו מאימא עילאה דאיקרי מלך להאי ברא בוכרא למיעל מתתא לעילא דבר אחר בני ומלך תמשיך נהירו מברא לברתא דאיקריא מלך
 תרגום: פתח ואמר (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך ירא את ה' לחבר היראה בקדוש ברוך הוא בני ומלך להמשיך האור מהאם העליונה שנקראת מלך לבן הבכור הזה להכנס ממטה למעלה דבר אחר בני ומלך תמשיך האור מהבן לבת שנקראת מלך.
 י" ע"י זהר (ח"ג דף קג ע"ב): רבי אלעזר פתח (ואמר) כה אמר יי' זכרתי לך חסד נעורייך וגו' האי קרא על כ"י אתמר בשעתא דהות אזלא במדברא עמהון דישראל זכרתי לך חסד דא עננא דאהרן דנטלא בחמש אחרנין דאתקשרו עלך ונהירו עלך אהבת כלולותיך דאשתכללו לך (ס"א וכלהו אשתכללו בך) ואעטרו לך ואתקיננו לך ככלה דתעדי תכשיטהא וכ"כ למה בגין לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה
 תרגום: רבי אלעזר פתח (ואמר) כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך וגו', הפסוק הזה נאמר על כנסת ישראל בשעה שהיתה הולכת במדבר עם ישראל, זכרתי לך חסד זהו עננו של אהרן שנוסע עם חמשה אחרים שנקשרו עליך, ומאירים עליך. אהבת כלולותיך שנתקנו לך (וכלם נתקנו בך) ועטרו אותך, והתקיננו אותך כמו כלה שמתקשטת את תכשיטיה. וכל כך למה, בשביל לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.

וע"י זהר (דף רנז ע"א): איהי פקודא תליתאה דאתקרי אהבת חסד הה"ד אהבת עולם אהבתך על כן משכתיך חסד אהבה כלילא מאבהן דאתקרי בהון בכל מכל כל רזא דמלה זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך ואיהי

תרגום: המצוה השלישית היא שנקראת אהבת חסד, זהו שכתוב "אהבת עולם אהבתך על כן משכתיך חסד", אהבה כלולה מהאבות שנקרא בהם "בכל מכל כל", וסוד הדבר "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך".

ע"י תיקוני זהר (דף קנא ע"ב) אתמר ביה תתן אמת ליעקב איהו זרע ושכינתא עזר הה"ד (בראשית ב') אעשה לו עזר כנגדו כל אליו נקודין אתחייבו בשמא (נ"א אתחייב שמא) קדישא מסטרא דתשע ספירן ומלכות כלילא דכלהו אהבת כלולותיך הא הכא אנפין עגולין דלעילא נקודין בנקודין.

תרגום: נאמר בו תתן אמת ליעקב הוא זרע ושכינה עזר הה"ד (בראשית ב') אעשה לו עזר כנגדו כל אלה נקודות נתחייבו בשמו הקדוש בצד של ט' ספירות ומלכות כלולה מכולם, אהבת כלולותיך כאן פנים עגולים שלמעלה נקודות בנקודות.
 י" ע"י לעיל פרשת וישלח הערה כא.

שעשו כלם אמר כי הכת האחת צועקת אל ה' והאחת מכחשת בנביאו ואינה מודה בישועה הנעשית להם ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם ועל זאת כתוב וימרו על ים בים סוף (תהלים קו ז) ולכך יחזיר הכתוב בני ישראל פעם אחרת ויצעקו בני ישראל אל ה' כי הטובים בהם צעקו אל ה' והנשארים מרו בדברו ולכך אמר אח"כ (להלן פסוק לא) וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו לא אמר וייראו ישראל את ה' ויאמינו אבל אמר העם כי בני ישראל שם ליחידים והעם שם להמון וכן וילונו העם (להלן טו כד) וכך הזכירו רבותינו (במדב"ר פ"כ סי' כג) ויחל העם לזנות (במדבר כה א) בכל מקום שנאמר העם לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר ישראל לשון שבח הוא".

(יד טו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:

עי' ר' בחיי: ע"ד הקבלה מלת אלי כמלת לי הנזכרת בתרומה, וכמו שדרשו עליו בספר הבהיר (שמות כה) ויקחו לי תרומה ויקחו לי"ד תרומה". והמלה תרמוז שאין התפלה והצעקה כי אם לשם המיוחד, ולכן אמר דבר אל בני ישראל ויסעו ממטה למעלה, ואז יקרע הים. אבל התקנה היא למדת הדין, והבן זה. והנה משה עשה כן הודיע לישראל בנס הגדול הזה ובטחו בו ונסעו מיד.

(יד כא): ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם

את הים להרבה ויבקעו המים:

עי' ר' בחיי: וצריך אתה לדעת כי שלשה פסוקים אלו יש בכל אחד מהם ע"ב אותיות שהם בין כלן יר"ו אותיות ומשלשתם יוצא שם בן ע"ב תיבות כל שם ושם אותיותיו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' עי' זהר (ח"ב מה ע"ב): אלא בגין ההוא ערב רב דאתדבקו בהו ואתערבו בהדיהו קרי לון את העם סתם כמה דאת אמר (שם לב לה) ויגוף יהו"ה את העם על אשר עשו את העגל (שם א) ויקהל העם על אהרן וירא העם כי בשש משה וכן כלהו

תרגום: אלא משום ערב רב שנדבקו בהם והתערבו עמהם קרא להם את העם סתם כמו שנאמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל ויקהל העם על אהרן וירא העם כי בשש משה וכן כלם.

ט' קג. ד"א ויקחו לי תרומה ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והוא עשירי ומנלן דעשירי קדש דכתיב (ויקרא כ"ז לב) העשירי יהיה קדש לה' ומאי ניהו קדש דכתיב (יחזקאל מ"ד ל) וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל וגו' וכתוב (תהלים ק"א ז) ראשית חכמה יראת ה' אל תקרי יראת ה' אלא ויראת ה'.
ט" עי' לעיל פרשת לך לך הערה כ.

י' עי' תיקר"ז (עה ע"א): וביה אתקריאו תלת אבהן שביעיות כמה דאת אמר ויכל אלה"ם ביום השביעי וישבות ביום השביעי (בראשית ב ג) ויברך אלה"ם את יום השביעי ויברך אותו מסטרא דברכה ויקדש אותו מסטרא דקדושה וישבות בו מסטרא דיחוד ודא איהו ויכלו דאתכלילו ביה תלת אבהן דאינון ברזא דשמא דע"ב כגוונא דא חסד אתקרי גדול בגין דאיהו כללא דע"ב תיבין גבור"ה כללא דר"ו אתוון דאית בשמא דע"ב עמודא דאמצעייתא דאיהו ו' כליל כלא ודא איהו רזא ויעבר ה' על פניו (שמות לד ו) ע"ב ר"ו יהו"ה על פניו מאי פניו אנפוי דא וא"ו י"ג מכילן דרחמי דאתמר בהון (ישעיה נד ז) וברחמים גדולים אקבצן גדולים ודאי מסטרא דחסד דאיהו הא"ל הגדול

תרגום: ובו נקראו שלשת האבות שביעיות, כמו שנאמר "ויכל אלה"ם ביום השביעי" וישבות ביום השביעי "ויברך אלה"ם את יום השביעי" ויברך אותי, מצד של ברכה, ויקדש אותו מצד של קדושה, וישבות בו מצד של היחוד. וזהו "ויכל", שנכללו בו שלשת האבות, שהם בסוד השם של ע"ב, כדוגמא זה, חסד נקרא גדול, משום שהוא הכלל של ע"ב תיבות. גבור"ה הכלל של ר"ו אותיות, שיש בשם של ע"ב. העמוד האמצעי שהוא ו', כולל הכל. וזהו סוד "ויעבר יהו"ה על פניו", ע"ב ר"ו יהו"ה על פניו, מה זה פניו, פניו זה וא"ו, י"ג מדות הרחמים, שנאמר בהם "וברחמים גדולים אקבצן", גדולים ודאי מצד של החסד, שהוא הא"ל הגדול.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

משולשות ושם בן ע"ב"י זה נחקר"י מן הספירה הרביעית שהיא חסד ויסע כנגד החסד ויבא כנגד הגבורה ויט כנגד התפארת.

ויש לך להשכיל כי האותיות הראשונות מן הפסוק הראשון גם האחרונות מן הפסוק השלישי שהן יוצאות כסדרן ולצד ימין אבל האמצעיות שהן יוצאות מן הפסוק השני שהן למדת הגבורה הן הולכות למפרע ולצד שמאל כי הוא מתחיל מן ה' אחרונה של הלילה והנה שלשתם נאחזים זה בזה ונעשה מהם שם אחד של שבעים ושתיים וכל אותיותיו נקשרות ומשולבות בשלשת אבות המרכבה העליונה.

ודע כי זה הים שעברו בו ישראל ים סוף היה ואע"פ שלא הזכיר זה בפירוש לא בצווי השם ולא במעשה כי אם סתם והנה בשירה שאמרו אותה מדי עברם הזכיר טבעו בים סוף כן אחרי עברם הזכיר ויסע משה את ישראל מים סוף והוא ים האחרון על כן נקרא ים סוף וכן הזכיר דוד (תהלים קו) ויגער בים סוף ויחרב אמנם יש מדה הנקראת ים שעל ידה עברו ישראל את הים וזהו וימרו על ים בים סוף נקראת ג"כ ים סוף כי הוא סוף המעלות.

(יד כה) וַיִּסַּר אֶת אִפְּן מִרְכַּבְתִּי וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבְדָּת וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הִ' נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרַיִם:

ע"י ר' בחיי: וע"ד השכל אופן שם לגלגל שנאמר (יחזקאל י ג) ואופנים להם ענינו גלגלים (שם א) והנה אופן אחד בארץ תרגום יונתן גלגלא ויאמר הכתוב כי הגלגל שממנו כח מרכבותיו הסירו מגבורתו וכחו וכיון שהסיר אופן מרכבותיו למעלה וינהגו בכבודות למטה וכן דרשו רז"ל אין אומה נופלת עד שתפול שרה תחלה והגלגל הזה הוא גלגל מאדים שבו היו המצריים ראויים לנצח ולהתגבר לולא ה' שהיה לנו ונלחם לישראל וכח הגלגל הוא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י"ע ז'הר (ח"א קח ע"ב): ח' שמים דאינון ע' רזא יה"ה דא איהו ברזא דשבעין ותריין שמהן [ואלין אינון] דנפקי מן ויסע ויבא ויט וה"ו יל"י ס"ט על"ם מה"ש לל"ה אכ"א כה"ת הז"י אל"ד לא"ו הה"ע חלק ראשון יז"ל מב"ה הר"י הק"ם לא"ו כל"י לר"ו פה"ל נל"ך יי"י מל"ה חה"ו חלק שני נת"ה הא"א יר"ת שא"ה רי"י אר"ם לכ"ב וש"ר יה"ו לה"ח כו"ק מנ"ד חלק שלישי אנ"י חע"ם רה"ע יי"ז הה"ה מ"ך ור"ל יל"ה סא"ל ער"י עש"ל מ"ה חלק רביעי וה"ו דנ"י הח"ש עמ"ם ננ"א נל"ת מב"ה פו"י נמ"מ יי"ל הר"ח מצ"ר חלק חמישי ומ"ב יה"ה ענ"ו מח"י דמ"ב מנ"ק אל"ע חב"ו רא"ה יב"מ הי"י מר"ם חלק ששי בשכמל"ו תרגום: שמים שהם שבעים סוד יה"ה, זהו בסוד שבעים ושנים שמות, ואלו הם שיוצאים מן ויסע ויבא ויט.

וה"ו יל"י ס"ט על"ם מה"ש לל"ה אכ"א כה"ת הז"י אל"ד לא"ו הה"ע. חלק ראשון יז"ל מב"ה הר"י הק"ם לא"ו כל"י לר"ו פה"ל נל"ך יי"י מל"ה חה"ו. חלק שני נת"ה הא"א יר"ת שא"ה רי"י אר"ם לכ"ב וש"ר יה"ו לה"ח כו"ק מנ"ד. חלק שלישי אנ"י חע"ם רה"ע יי"ז הה"ה מ"ך ור"ל יל"ה סא"ל ער"י עש"ל מ"ה. חלק רביעי וה"ו דנ"י הח"ש עמ"ם ננ"א נל"ת מב"ה פו"י נמ"מ יי"ל הר"ח מצ"ר. חלק חמישי ומ"ב יה"ה ענ"ו מח"י דמ"ב מנ"ק אל"ע חב"ו רא"ה יב"מ הי"י מר"ם. חלק ששי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ועי' ז"ח סח ע"ד: כיון דקיימו אתוון על תיקונייהו ואתקיים עלמא כדין אתתקנו אתוון בע"ב שמהן דאיכרון יין שבעין שמהן דאתקרי קב"ה בהו ואלין אינון יי"ן תרגום: כיון שעמדו האותיות על תקונן והתקים העולם אז התתקנו האותיות בשבעים ושנים שמות שנקראו יין שבעים השמות שבהם נקרא הקדוש ברוך הוא ואלו הם יי"ן. י"ע לעיל פרשת וישב הערה יב.

סמא"ל ומלת אפ"ן הוא חסר וא"ו כחשבונוכיא והרי לך שם הכח והגלגל רמוזים בכתוב ולא שהיה המזל שר של מצרים כי שר מצרים היה עזא"ב והזכירו בשם מצרים למעלה והנה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ עי' זהר (ח"ג קצב ע"ב): קרא לסמאל ואתא קמיה ואמר ליה תבעי אורייתא דילי אמר מה כתיב בה אמר ליה לא תרצח דליג קב"ה לאתר דאצטריך אמר ח"ו אורייתא דא דילך היא ודילך היא לא בעינא אורייתא דא אתיב ואתחנן קמיה אמר מאריה דעלמא אי את יהבה לי כל שלטנו דילי אתעבר דהא שלטנו דילי על קטולא איהו וקרבין לא יהון ושלטנו דילי על ככבא דמאדים א"ה כלא אתבטל מעלמא מאריה דעלמא טול אורייתך ולא יהא חולקא ואחסנא ליה בה.

תרגום: קרא לסמאל"ל ובא לפניו, ואמר לו רוצה תורתך, אמר מה כתוב בה, אמר לו "לא תרצח", דלג הקדוש ברוך הוא למקום שצריך, אמר חס ושלום, תורה זו שלך היא ושלך תהיה, לא רוצה תורה זו, שב והתחנן לפניו. אמר רבונו של עולם, אם אתה נותן לי אותה, כל שלטוני עובר, שהרי שלטוני על הרג הוא, וקרבות לא יהיו, ושלטוני על כוכב מאדים, אם כך הכל יתבטל מן העולם. רבונו של עולם קח תורתך, ולא יהיה לי חלק ונחלה בה.

כב עי' זהר (ח"ב דף מט ע"א): ובההוא זמנא שלטנותא דמצרים שליט על כל שאר עמין כיון דאתבר חילא דמצרים אתבר חילא דשאר עמין מנלן דכתיב אז נבהלו אלופי אדום וגו' וכתוב שמעו עמים ירגזון וגו' בגין דכלהו הון אחידן בפולחנא דמצרים ואחידן במצרים לסיועא דלהון ובההוא זמנא כלהו בעאן לסיועא דמצרים לאתתקפא ועל דא כיון דשמעו גבוון דעבד קודשא בריך הוא במצרים רפו ידיהון ולא יכילו למיקם ואזדעזעו כלהו ואתברו (משלשוליהון) משולטנתהון.

ודאי כד אתבר חילא דלהון לעילא אתבר חילא דכל אינון דאחידן ביה כיון דאתבר חילא דכלהו לעילא כל הני דלתתא אתברו בגין (ההוא) האי חילא דאתבר בקדמיתא ובגין כך ויסר את אפן מרכבותיו כתיב וינהגהו בכבודות דהא כד דא אתבר לא הוון אזלין תא חזי דהכי הוא דלא כתיב ויסר את אופני מרכבותיו או אופן מרכבתו אלא ויסר את אופן מרכבותיו בגין האי חילא דכלהו הון מתדבקן ביה (הכי אקרי).

תרגום: ובאותו זמן השלטון של מצרים שלט על כל שאר העמים כיון שנשבר כח מצרים נשבר כח שאר העמים מנין לנו שכתוב אז נבהלו אלופי אדום וגו' וכתוב שמעו עמים ירגזון וגו' משום שכולם היו אחוזים בעבודת מצרים ואחוזים במצרים לסיוע שלהם ובאותו זמן כולם בקשו את הסיוע של מצרים להתחזק ועל זה כיון ששמעו את הגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים רפו ידיהם ולא יכלו לעמוד וכולם הזדעזעו ונשברו (משלשלתם) משלטונם.

ודאי שכשנשבר כחם למעלה שנשבר כח של כל אותם שאחוזים בו כיון שנשבר הכח של כולם למעלה כל אלה שלמטה נשברו משום (אותו) הכח הזה שנשבר בתחלה ומשום כך ויסר את אופן מרכבותיו כתוב וינהגו בכבודות שהרי כשזה נשבר לא היו הולכים. בא וראה שכך הוא שלא כתוב ויסר את אופני מרכבותיו או אופן מרכבתו אלא ויסר את אופן מרכבותיו משום שכך זה שכלם היו נדבקים בו (נקרא כך).

כג עי' זהר (ח"א יט ע"ב): אדם מאה ותלתין שנין שמש ברוחין נוקבין עד דאתת נעמה ומגו שפירו דילה טעו בני האלהים בתרה עז"א ועז"אל ואולידת מנייהו ומינה אתפשטו רוחין [בישין] ושדין בעלמא דאיהי אזלת ומשוטטת בליליא [נ"א בלילית] ואזלת בעלמא וחייכת [נ"א וחייכן] בבני נשא ועבדי לון דאושדון קרי ובכל אתר דאשכחן בני נשא ניימין יחידאין בביתא שרן עלייהו ואחידן לון ומתדבקן בהו ונטלי מנייהו תאובתא ואוליד מנייהו ותו פגעין ביה במרעין ולא ידע וכל דא בגריעו דסיהרא מארת כד אתתקנת סיהרא אתהפכן אתון (תהלים יח לא) אמרת יה"ה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו מגן הוא על כל אינון רוחין בישין וקסטירין דמשוטטי בעלמא בגריעו דילה לכל אינון דאחידן ביה בהימנותיה [דקב"ה].

תרגום: אדם שימש מאה ושלושים שנים עם רוחות נקבות, עד שבאתה נעמה, ומתוך יופיה טעו אחריה בני האלהים עז"א ועז"אל, והולידה מהם. וממנה התפשטו רוחות רעות ושדים בעולם, שהיא הולכת ומשוטטת בלילה (עם לילית) והולכת בעולם וצוחקת (וצוחקות) בבני אדם, וגורמת להם שישפכו קרי. ובכל מקום שנמצאים בני אדם ישנים יחידים בבית, הם שורות עליהם ואוחזות ונדבקות בהם, ולוקחות מהם תאוה ומולידה מהם. ועוד פוגעות בו במחלות, והוא לא יודע, וכל זה בפגימת הלבנה. "מארת", כשנתקנת הלבנה, מתהפכות האותיות "אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו". "מגן הוא" על כל אותם רוחות רעות ומזיקים שמשוטטים בעולם בפגימתה, לכל אותם שאחוזים בו באמונת הקדוש ברוך הוא.

ועיי"ש (קכו ע"א): אמר ליה כל הני עובדין וכל מה דידע בלעם מאן אתר אוליף ליה א"ל מאבוי אבל באינון הררי קדם דאיהו ארץ קדם אוליף כל חרשין וכל זיני קוסמין בגין דבאינון טורי אינון מלאכי עז"א ועז"אל דאפיל לון קב"ה מן שמיא ואינון קטירין בשלשלאי דפרזלא ואודיעין חרשין לבני נשא ומתמן הוה ידע בלעם כמה דאת אמר (שם כג ז) מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם.

תרגום: אמר לו, כל המעשים הללו וכל מה שידע בלעם, מאיזה מקום למד אותם. אמר לו, מאבוי. אבל באותם הררי קדם, שהיא ארץ קדם, למד כל הכשפים וכל מיני קסמים, משום שבאותם ההרים הם המלאכים עז"א ועז"אל שהקב"ה הפיל אותם מן השמים, והם קשורים בשלשלאות של ברזל,

מצרים נוסע אחריהם כי הכת הדבק באומה יקרא על שם האומה כלשון (בראשית יב ו) והכנעני אז בארץ וכמו שבארתי שם.

(יד לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יאמר שנגלית להם היד הגדולה והיא מדת הדין שעשה ה' במצרים כי היתה שם במצרים מכה בהם וזה כמו ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד לו) והוא הימין אשר תרעץ אויביה והיא זרוע ה' שאמר הכתוב עורי עורי לבשי עז זרוע ה' (ישעיה נא ט) הלא את היא המחרבת ים (שם י) ולא יתעלם ממך מה שאמר לבשי עז ממה שכתבנו בפסוק מידי אביר יעקב (בראשית מט כד).

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ומודיעים כשפים לבני אדם. ומשם היה יודע בלעם, כמו שנאמר "מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם".

^כ ע"י לעיל פרשת וארא הערה ט.

^{כד} ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

^{כה} ע"י זהר (ח"ב נז ע"ב): ימינך יהו"ה נאדרי בכח מאי נאדרי נאדר מבעי ליה אלא בשעתא דשמאלא אתיא לאזדוגא בימינא כדין כתיב נאדרי (ס"א בכח תרי ולעולם וכו') תרעץ ולעולם הכי הוא בגין דשמאלא אשתכח בימינא ואתכליל ביה.

אמר רבי שמעון כמה דאוקימנא הכי הוא דבר נש אשתכח דאתפלג מאי טעמא בגין לקבלא עמיה בת זוגיה דיתעבידו חד גופא ממש כך ימינך אשתכח דאתפלג מאי טעמא בגין לקבלא עמיה שמאלא והכי הוא כלא חד בחד ועל דא בחד מחי ומסי הדא הוא דכתיב ימינך יהו"ה תרעץ אויב תרגום: ימינך ה' נאדרי בכח מה זה נאדרי היה צריך להיות נאדר אלא בשעה ששמאל בא להזדווג בימין אז כתוב נאדרי (בכח שנים ולעולם וכו') תרעץ ולעולם זה כך משום ששמאל נמצא בימין ונכלל בו.

אמר רבי שמעון כמו שבארנו כך זה שאדם נמצא שנחלק למה כדי לקבל עמו בת זוגו שיעשו גוף אחד ממש ימינך נמצא שנחלק למה כדי לקבל עמו שמאל וכך זה הכל אחד באחד ועל זה באחד מכה ומרפא זהו שכתוב ימינך ה' תרעץ אויב.

וע"י ספר הבהיר אותיות נב-נג: ד"א ואשר אין לו כסף לכו אליו כי יש אצלו כסף דכתיב (חגי ב' ח) לי הכסף ולי הזהב, מאי לי הכסף ולי הזהב, משל למה"ד למלך שיש לו שני אוצרות אחד של כסף ואחד של זהב, שם של כסף בימינו ושל זהב בשמאלו, אמר זה יהיה מזומן וקל להוציא, ועושה דבריו בנחת והוא יהיה דבוק עם העניים ומנהיגם בנחת הה"ד (שמות ט"ו ו) ימינך ה' נאדרי בכח, ואם שמח בחלקו טוב, ואם לאו ימינך ה' תרעץ אויב, מאי ימינך ה' תרעץ אויב, א"ל זה הזהב דכתיב לי הכסף ולי הזהב. ולמה נקרא שמו זהב, שבו כלולות שלש מדות, זכר, והוא ז"ן, הנשמה, והיא הה"א, וחמשה שמות לנשמה רוח חיה יחידה נפש נשמה, מאי עבדתיה בה"א. והוא כסא לזי"ן דכתיב (קהלת ה' ז) כי גבוה מעל גבוה שומר, ובי"ת היא קיומם כדאמר בראשית ברא:

^{כז} ע"י תיקר"ז (כט ע"א): רביעאה במזמור ודא הוא דרועא ימינא הה"ד מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו (תהלים צח א) ועלה אתמר הושיעה ימינך ואיהו בגלותא עם שכינתא ואיהו תמיך לה ורזא דמלה זרוע ה' על מי נגלתה (ישעיה נג א) וביה אומאה דפורקנא הה"ד נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו (ישעיה סב ח) ועוד חי ה' שכבי עד הבקר (רות ג יג) ואמאי אתקרי זרוע ה' בגין דכף היד ביה י' (ס"א י"ד) חמש אצבעאן ה' קנה דימינא דאיהו דרועא ו' כתף ביה ה' ודא עמודא דאמצעייתא דאתקשר בימינא לאקמא ביה שכינתא בגלותא ומשה דאיהו דיוקנא דעמודא דאמצעייתא אתמר ביה מוליך לימין משה זרוע תפארתו (ישעיה סג יב) ואיהו בוקע מיא דאורייתא לגבי זרע אברהם דאיהו ימינא למהוי ליה שם עולם [כח ע"ב] ואתקשר בה' דאברהם דאיהו חמשה חומשי תורה ובה אשתלים משה ומיד דאשתלים אתגליא עליה ימינא ודא הוא זרוע ה' על מי נגלתה

תרגום: רביעי במזמור, וזהו הוא זרוע ימין, זהו שכתוב "מזמור שירו ליהו"ה שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו", ועליה נאמר "הושיעה ימינך", והוא בגלות עם השכינה, והוא תומך אותה. וסוד הדבר, "וזרוע יהו"ה על מי נגלתה", ובו שבועת הגאולה, זהו שכתוב "נשבע יהו"ה בימינו ובזרוע עזו", ועוד "חי יהו"ה שכבי עד הבקר".

ולמה נקראת זרוע יהו"ה, משום שבכף היד בו י' (י"ד), חמש אצבעות, ה' הקנה של הימין שהוא הזרוע, ו' הכתף בו ה', וזה העמוד האמצעי שנקשר בימין להקים בו שכינה בגלות. ומשה שהוא הדמות של העמוד האמצעי, נאמר בו "מוליך לימין משה זרוע תפארתו", והוא בוקע את מי התורה לזרע אברהם שהוא ימין, להיות לו שם עולם, ונקשר בה' של אברהם, שהוא חמשה חומשי תורה, ובה השתלם משה, ומיד כשהשתלם נגלתה עליו הימין, וזהו "וזרוע יהו"ה על מי נגלתה".

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה את היר הגדולה היא ה"א אהרונה שבשם והיא מרת הדין רפה"י של מטה הנקראת מלכות שעל ידו נקרע הים ולכך אנו אומרים בתפלה מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו הודו והמליכו, רמז ל"זה אלי ואנוהיה" וכבר ידעת כי בעברם בים אמרו שירה וטעם הגדולה לפי שהיא שואבת מן החסד כי לכך נזכרה בשירה בלשון ימינך. גדול.

עיי"ש: ובאור הענין כי המברך מעיד בברכתו של הקב"ה שהוא מקור הברכה^כ והעונה אמן הוא מקיים השטרל והוא העקר שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו והעונה אמן הוא העד השני וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך כי עמו העדות קיים וכבר האריכו רז"ל לדבר במשפט הזכרת אותיות התיבה הזאת ואיך יתחייב להגות בהם אדם והוא שאמרו אין ענין לא אמן קטופה ולא אמן חטופה ולא אמן יתומה אלא אמן ארוכה^כ בן עזאי אומר העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו יתומה יהיו בניו יתומים ארוכה מאריכים לו ימיו ושנותיו וענין חטופה שהוא חוטף האל"ף בשב"א פת"ח והנה זה הפך האמונה ממה שכתוב באמנון (שמואל ב' יג) האמינון אחיך היה עמך ופירש"י ז"ל דשקרי"ר בלע"ז והא למדת שהעונה אמן חטופה הנה הוא מהפך הקערה על פיה^כ ומוריד לארץ יסודות חומות האמונה הנה בארתי ענין אמן לפי שהוא נגזר מלשון אמונה מלבד שיש במלת אמן סוד שהוא כולל השם המיוחד^כ והכנוי^כ והתפארת והכבוד^כ.

ויש בו עוד סוד מקובל כי מלת אמן הוא חבור עשר ספירות מן האל"ף שהוא

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קו ופרשת נח הערה לו ועי' שער רפ"ח פרק ה.

^{כב} עי' הערה פרשת ויצא כו.

^{כט} עי' לקמן פרשת בשלח הערות קכז ומה, ועי' עוד בראשית מח יג.

^ל עי' ספר הפליאה (עמוד תג): ושטר בלא עדים מה מועיל אין השטר מתקיימת אלא בחותמיו. ועי' לעיל פרשת בראשית הערה צד בענין חתימה.

^{לא} עי' ספר הקנה (עמוד קיב): דע לך שבברייתא אמרו העונה אמן לא יענה אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן קצרה ולא אמן ארוכה אלא אמן בינוני וגם לא אמן יתומה, גם ארז"ל העונה אמן לא יגביה קולו יותר מהמברך, ובאמת בני כי בברייתא היא כולם מסכימין בה שאמן קטופה לא כוון באמן עליון, וחטופה לא הוריד באמן אחרון כי חכמה עילאה וחכמה תתאה נקרא אמן מלשון אומן ע"כ העונה צריך שלא לחטוף אותו ולהניחו במקומו רק צריך להורידו למטה, ולא אמן קטופה המורה חלוק במאמרות ה' ומחלקם לחצאין ומניחו עם פחד יצחק שהוא כח הדין אלא צריך להניחו במדת הדין הרפה, ולא אמן קצרה שמוריד אמן בכנ"י שלא בשלימות כאדם הנושא משא וממהר להורידו, ולא אמן ארוכה שמוציא האמן העליון באמן התחתון וחוצה לו אלא אמן בינוני ר"ל מאמן ואמן הבינונית באמצע, ולא יגביה קולו יותר מהמברך ר"ל העונה אמן לא יגביה קולו שאמן שקול ואמן במקום אחר רומזים ועד תגביה הנה הוא בינה ויותר משם לא, וע"כ לא יגביה קולו, ולא יענה אמן יתומה כי כוונת העונה אמן להוריד ברכת המברך עד כנ"י ואם זה לא שמע הברכה מהמברך א"ה על מה יענה אמן הוי ליה ברכה שאינה צריכה ולכן צריך לשמוע הברכה ולענות אמן, והא שהיו מניפין בסודדין היה כדי לשום דעתו כדי לשמוע הברכה כדי לענות אמן שלא יאה אמן יתומה.

^{לב} עי' פרדס ש"כ פ"א ש"מהפך קערה על פיה" היא מציאות של קיצוץ בנטיעות.

^{לג} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{לד} עי' לעיל פרשת וירא הערה כ.

^{לה} עי' לעיל פרשת נח הערה לז ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

הכתרלו והוא המקור הנובע עד המ"ם לו שהוא התשובה והוא מלך העולם ל"ט ומן המ"ם לנו"ן שהיא השכינה שנקראת בלשון נקבה וכוללת זכר ונקבה והרמו באותיות נו"ן כפופה נו"ן פשוטה¹² וכיון שהמשכת הברכות מוגעת לנו"ן משם מתפשטת הברכה לעולם השכלים הנפרדים¹³ ומהם אל העולם השפל הזה וכשם שהתחיל מן המקור הנרמו באות אל"ף והמשיך הברכה משם כמי שפותח המעין להשקות הצריכים השקאה כך יקבל העונה אמן שכרו שיפתחו לו שערי גן עדן הוא שנאמר (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים אלו שעונין אמן והנה שכרו אתו מדה כנגד מדה וכבר ידעת כי מלת אמן נוטריקון אל מלך נאמן.

ויש לך להתעורר כי במלת נאמן נו"ן כפופה נו"ן פשוטה לא לסתום רק לפרש והנו"ן הפשוטה שבמלת אמן כוללת זכר ונקבה לפי שנו"ן כפופה היא נקבה ונו"ן פשוטה היא זכר ולפי שיש נו"ן הכפופה בכלל הפשוטה מפני כן כוללת זכר ונקבה.

ויש לך לדעת כי האל"ף נקראת אמן והחכמה נקראת אמוני¹⁴ וזהו (משלי ה) ואהיה אצלו אמוני והכל אחד כי אין להפריד החכמה מן הכתר ולפי שהברכה משם וכענין שכתוב (תהלים קלד) שאו ידיכם קדש היא החכמה¹⁵ וברכו את ה' לכך גדול העונה אמן יותר מן המברך¹⁶ וזה בגבולין אבל במקדש לא היו עונין אמן שלא היו צריכים לפי שהיו מזכירין

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹² עי' לעיל ג יג ודברינו שם.

¹³ עי' ז"ח (ה ע"ב): וכד איהי אתנהירת מניה ואתחברו דא בדא וסיהרא מכלא ובאתרה דאיה וה"א פלגו דסיהרא אתעביד מ"ם סיהרא בשלימו.

וקיימא כגוונא דאימא עילאה דאיהי מ' סתימא כמא דאוקימנא ברזא דלסרבה המשרה (ישעי' ט' י) והשתא קיימא סיהרא באשלמיתא עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה ודא איהו רזא דאת ס'. תרגום: וכאשר היא מאירה ממנו ומתחברים זה עם זה והלבנה מתמלאת אזי הה"א הזו נשלמת ומתמלאת הלבנה מן הכל ובמקומה שהוא ה"א חצי הלבנה נעשה מ"ם הלבנה בשלמות.

ועומדת כמו האם העליונה שהיא מ' סתומה כמו שבארנו בסוד של (ישעיה טו ו) לסרבה המשרה וכעת עומדת הלבנה בשלמות העולם התחתון כמו שהעולם העליון וזהו הסוד של האות ס'.

ועי' תיקו"ז (קמח ע"ב): להאי אתר לא משיגינן ליה בכל ספירן אלא בחכמה ובבינה דאינון י"ם י' חכמה מ' בינה ובגין דא רחוק מה שהיה ועמק עמק מ"י ימצאנו ורזא דמלה קרובים אל ה' אלקינ"ו. למקום זה לא משיגים אותו בכל הספירות אלא בחכמה ובבינה, שהם י"ם י' חכמה מ' בינה, ולכן רחוק מה שהיה ועמק עמוק מי ימצאנו וסוד הדבר קרובים אל ה' אלהינו.

¹⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רב.

¹⁵ עי' ספר הפליאה (עמוד לז): והנה הבינה פועלת בכח שניהם כתר וחכמה וכו' מאחר שהבינה בוראה את העולם א"כ ראויה היא להיותה מלך עליהן זהו מ"ם במלואו העולה מלך.

¹⁶ עי' זהר (ח"א דף קמז ע"א): ואתקשרו באת נו"ן דאיהו דכר ונוקבא תרין רחמינן קשורא תקיפא בהו אשתכללו וושמא קדישא בהו אתקשר מנייהו אשתכח מזונא לכלא אשתכללו עלמין ועל דא אתגליף ו' פשוטה כללא דתרין ו' כפופה נוקבא חדא.

תרגום: ונקשרו עם האות נו"ן, שהיא זכר ונקבה, שני אוהבים, קשר חזק, בהם נתקנו, והשם הקדוש נקשר בהם, מהם נמצא המזון לכל, נתקנו העולמות. ועל כן נחקקה ו' פשוטה, הכלל של שתיים, נ' כפופה נקבה אחת.

¹⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

¹⁸ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

¹⁹ עי' לקמן פרשת תרומה הערה יב.

²⁰ עי' זהר (ח"ג דף רפה ע"א): א"ר יהודה ובוזי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך והא אוקימנא קמיה דר"ש דאמן משיך ברכאן ממבועא למלכא וממלכא למטרוניתא (דא כ"י) ובאתוון גליפין דרבי אלעזר מאלף למ"ם וממ"ם לנו"ן כיון דמטו ברכאן לנון מתמן נגדין ונפקין ברכאן לעלאי ותתאי ומתפשטי בכלא וקלא נפיק אתשקיו משקיותא דברכן דאפיק פלניא עבדא דמלכא קדישא.

וכד ישראל לתתא משמרין לאתבא אמן לכוונא לבייהו כמה דאצטריך כמה פתחין דברכאן פתיחן ליה לעילא כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כמה חדו בכלא מאי אגר להו לישראל דגרמין האי אגר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי בעלמא דין בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים פתחו שערים כמה דישאל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאינון דעאקין להו האי בעלמא דין בעלמא דאתי מאי אגרייהו דכד יפוק ב"נ מהאי עלמא דהוה שומר לאתבא אמן מאי שומר כלומר נטיר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומחכה ליה לאתבא

השם ככתבו ושתי אותיות ראשונות ירמזו למקור הברכה ולכך אין צורך להזכיר אמן במקדש^מ וכל המכוין והכופל אמן אמן זוכה לב' עולמות וכן אמר דוד ע"ה בסוף מזמור ע"ב ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן ועוד במזמור פ"ט ברוך ה' לעולם אמן ואמן וזה המכבד את ה' יתברך באמת אשר עליו אמר הכתוב (שמואל א' ב) כי מכבדי אכבד וכל מי שאינו נזהר במלת אמן לכיון בכל כחו וכונתו הרי זה מבזה את הש"י ועליו אמר הכתוב (שם) ובוזי יקלו ומזי מדורין שיש בגיהנם מורידים אותו לאחרון שבכולם שהוא כפול והוא נקרא (איוב י) ארץ עיפתה^י והוא ארץ שאול תחתית כי שאול מדור אחד ותחתית מדור שני ואותו תחתית

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אמן כמה דאצטריך נשמתי סלקא ומכרזי קמיה פתחו שערים קמיה כמה דאיהו הוה פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים

א"ר יוסי א"ר יהודה מאי אמן א"ר אבא הא אוקמוה כלא אמן אקרי מבועא דההוא נחלא דנגיד אמן אקרי דכתיב ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אמן קיומא דכלהו ההוא נחלא (ס"א טלא) דנגיד ונפיק אמן אקרי דתניא מן העולם ועד העולם עולם דלעילא עולם דלתתא אוף הכא אמן ואמן אמן דלעילא אמן דלתתא אמן קיומא דכלהו והא אוקימנא אמן באינון אתוון ר"ש אמר אלף עמיקא דבירא דכל ברכאן מתמן נבעין ונפקין ומשתכחין מ"ם פתוחה נהרא דנגיד ונפיק ואקרי מ"ם והוא רזא דתנינן מ"ם פתוחה מ"ם סתומה כמה דאוקימנא לסרבה המשרה נון פשוטה כללא דתרין נונין נון כפופה כללא דאת וא"ו כללא דנון כפופה (ס"א פשוטה) (ס"א מם פתוחה כללא דתרין נונין נון פשוטה נון כפופה נון פשוטה כללא דאת וא"ו) בג"כ כלא אקרי נון ואו נון וברזא דמתניתא הכי תאנא ו' דכר ו' פשוטה כללא דדכר ונוקבא נון כפופה בכללא דפשוטה היא ובספרא דרב המנונא סבא מם דהכא היא נוסריקון מל"ך והיינו אמן ואמ"ן נוסריקון א"ל מ"לך נ"אמן כללא דכלא ושפיר הוא והא אתמר

תרגום: אמר רבי יהודה ובוזי יקלו מי שלא יודע לכבד את רבונו ולא מתכוון באמן ששינו גדול העונה אמן יותר מן המברך והרי בארנו לפני רבי שמעון שאמן מושך ברכות ממבוע למלך ומהמלך למלכה (זו כנסת ישראל) ובאותיות חקוקות של רבי אלעזר מאל"ף למ"ם וממ"ם לנ"ו כיון שמגיעות הברכות לנ"ו משם נמשכות ויוצאות ברכות לעליונים ולתחתונים ומתפשטות בכל וקול יוצא השקו מהשקאת הברכות שהוציא פלוני עבד המלך הקדוש.

וכשישראל למטה משמרים להשיב אמן לכוון לבם כראוי כמה פתחי ברכות פתוחים לו למעלה כמה טובות נמצאות בכל העולמות כמה שמחה בכל מה השכר לישראל שגרמו את זה שכר להם בעולם הזה ובעולם הבא בעולם הזה בשעה שמצערים להם (לישראל) ומתפללים תפלה לפני רבונו קול מכריז בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים פתחו שערים כמו שלישראל פותחים שערי הברכות כך כעת פתחו שערים ותקבל תפלתם מאותם שמצערים להם. זה בעולם הזה בעולם הבא מה שכרם שכשיצא אדם מהעולם הזה שהיה שומר להשיב אמן מה זה שומר כלומר שומר אותה ברכה שאמר אותו המברך ומחכה לו להשיב אמן כראוי נשמתו עולה ומכריזים לפני פתחו שערים לפנינו כמו שהוא היה פותח שערים כל יום כשהיה שומר אמונים.

אמר רבי יוסי אמר רבי יהודה מה זה אמן אמר רבי אבא הרי פרשוה הכל אמן נקרא מבוע של אותו הנחל שנמשך נקרא אמן שכתוב ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אמן קיום הכל אותו הנחל (הטל) שנמשך ויוצא אמן נקרא שלמדנו מן העולם ועד העולם עולם שלמעלה עולם שלמטה גם כך אמן ואמן אמן שלמעלה אמן שלמטה אמן קיום של כולם והרי בארנו אמן באותן אותיות. רבי שמעון אמר אל"ף עומק הבאר שכל הברכות משם נובעות ויוצאות ונמצאות מ"ם פתוחה נהר שנמשך ויוצא ונקרא מ"ם והוא סוד ששינו מ"ם פתוחה מ"ם סתומה כמו שבארנו לסרבה המשרה. נ"ן פשוטה כלל של שתי נונין נ"ן כפופה כלל של האות וא"ו כלל של נון כפופה (פשוטה) (מ"ם פתוחה כלל של שתי נונין נון פשוטה נון כפופה כלל של האות וא"ו) לכן הכל נקרא נ"ן וא"ו נ"ן ובסוד המשנה כך שינו ו' זכר ו' פשוטה כלל של זכר ונקבה נון כפופה בכלל של פשוטה היא ובספרא של רב המנונא סבא מ"ם של כאן היא נוסריקון מל"ך והיינו אמן אמ"ן נוסריקון א"ל מ"לך נ"אמן כלל של הכל ויפה הוא והרי נתבאר.

^מ עי' ספר הפליאה (עמוד תנה): לא הוצרכו להזכיר אמן במקדש לפי שהיה השם נזכר לפני מאסקופת העזרה ככתבו והיה היוד מן השם נזכרת עכשיו לא נזכר השם אלא בכינויו והוצרכו לומר אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך שזה מחבר האמונים הם חכמה עלאה וחכמה תתאה.

^מ עי' זהר (ח"ג רפה ע"ב): תאנא חייבי דגיהנם כלהו סלקי במדורין ידיען וכמה פתחין אית ליה לגיהנם וכלהו פתחין לקבל פתחין דגן עדן ובשעתא דאפקי לאינון חייביא דקבילו עונשייהו אינון פתחי פתחין ושויין (ס"א ושאינון) לון לבר וכלהו פתחין בשמהן אקרון לקבליהון דפתחין דגן עדן וכל פתחא ופתחא אקרי שמא לקבלי ההוא פתחא דגיהנם ואשתמודען פתחין לקבליהון פתחין אינון פתחין דג"ע בגיהנם אית מדורא בתראה תתאה דכלהו וההוא מדורא הוי מדורא על מדורא ואקרי

נקרא אבדון וזהו (משלי טו) שאול ואבדון נגד ה' מי שיורד לאבדון שוב אינו עולה ועל זה אמר הכתוב (ירמיה ב) אותי עזבו מקור מים חיים המבזים לענות אמן עזבו מקור מים חיים הוא הנובע שנרמזו למעלה ומה יהיה ענשם להצוב להם בארות בארות נשברים כלומר הרי הן יורדים לגיהנם מדרגה אחר מדרגה בעונש כפול וזהו שכפל בארות בארות והכל מדה כנגד מדה בין בעונש בין בשכר.

(טו א) אִזְּוּ יִשְׂרָאֵל מִשֵּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵה' וַיֹּאמְרוּ לְאָמֵר אֲשִׁירָה לֵה' כִּי נָאֵה נָאֵה סוֹס וְרָכְבוּ רָמָה בָּיָם:

ע"ר בחיי: ויאמרו לאמר – כפל האמירה על שם שכפלו לשון השירה כי כל פסוקי השירה וכל עניניה הם כפולים^מ וכן תמצא בהלל מן (תהלים קיח) מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה^מ עד זה היום עשה ה' כל הלשון כפול והקלום הכפול רמז לכח לפנים מכח^מ ועל כן באה השירה בלשון כפול כי הוא קלום למדת רחמים ולשכינה אשירה לה' ואח"כ עזי וזמרת יה ה' שמו ואח"כ ימינך שהוא מדת הדין מי כמכה באלים ה' ואחר כך מי כמוכה נאדר בקדש שהוא אדיר במעון קדשו בשמים שאין בכל העליונים דומה לכבודו שהוא אדיר במעון קדשו מכון לשבתך פעלת ה' ואחר כך מקדש ה' אל"ף דל"ת והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ארץ עיפתה מה עיפתה כד"א רבוע יהיה כפול ומתרגמינן מרובע יהיה עיף אוף הכא עיפתה כלומר כפולה וההוא אקרי שאול תחתית שאול הוא מדורא חד תחתית הוא מדורא תתאה ובג"כ אקרי ארץ עיפתה תחתית ואקרי אבדון וע"ד כתיב שאול ואבדון כולהו מדורין לא אכפלו וכלהו לא עייפין בר מהאי ותאנא מאן דנחית לאבדון דאקרי תחתית לא סליק לעלמין וההוא אקרי גבר דאשתצי ואתאביד מכלהו עלמין ותאנא לההוא אתר נחתינ להנהו גברי דמבזי לאתבא אמן ועל אמן סגיאין דאתאבידו מניה דלא חשיב להו דיינין ליה בגיהנם ונחתין ליה בההוא מדורא תתאה דלית בה פתחא ואתאביד ולא סליק מניה לעלמין וע"ד כתיב כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה ולא הוא כתיב מבטן שאול שועתי שמעת וגו' וכתוב מוריד שאול ויעל אלא הכא שאול התם תחתית ואוקימנא הא דאהדר ביה הא דלא אהדר ביה.

תרגום: למדנו כל רשעי הגיהנם נכנסים למדורים ידועים וכמה פתחים יש לגיהנם וכל הפתחים כנגד פתחי הגן עדן ובשעה שמוציאים אותם רשעים שקבלו עונשם הם פותחים פתחים ושמים (ושואבים) אותם לחוץ וכל הפתחים נקראו בשמם כנגדם פתחי הגן עדן וכל פתח ופתח נקרא שם כנגד אותו פתח הגיהנם והפתחים נודעים כנגד הפתחים אותם פתחי הגן עדן. בגיהנם יש מדור אחרון תחתון של כולם ואותו מדור הוא מדור על מדור ונקרא ארץ עיפתה מה זה עיפתה כמו שנאמר רבוע יהיה כפול ומתרגמים "מרובע יהיה עיף" גם כאן עיפתה כלומר כפולה ואותו נקרא שאול תחתית שאול הוא מדור אחד תחתית הוא מדור תחתון ולכן נקראת ארץ עיפתה תחתית ונקראת אבדון ועל זה כתוב שאול ואבדון וכל המדורים לא נכפלו וכולם לא מתעייפים חוץ מזה. ולמדנו מי שיורד לאבדון שנקרא תחתית לא עולה לעולמים וההוא נקרא איש שנשמד ונאבד מכל העולמות ולמדנו לאותו מקום מורידים אותם אנשים שמבזים להשיב אמן ועל אמן הרבה שנאבדו ממנו שלא חשיב אותם דנים אותו בגיהנם ומורידים אותו לאותו מדור תחתון שאין בו פתח ונאבד ולא עולה ממנו לעולמים ועל זה כתוב כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה ולא והרי כתוב מבטן שאול שועתי שמעת וגו' וכתוב מוריד שאול ויעל אלא כאן שאול שם תחתית ובארנו זה כשחזר בו וזה כשלא חזר בו.

^מ ע"י תיקון (ד ע"א): כד נחית קודשא בריך הוא בקריאת שמע אתמר בחיון ואשמע את קול כנפיהם (יחזקאל א כד) בעשר מיני הלולים בשיר פשוט דאיהו י' כתר כפול דאיהו י"ה חכמה ובינה משולש ביה"ו דאיהו חסד גבורה תפארת מרובע ביה"ה דאיהו נצח הוד יסוד מלכות. תרגום: כשיורד הקב"ה בקריאת שמע, נאמר בחיות "ואשמע את קול כנפיהם", בעשרה מיני הלולים: בשיר פשוט שהוא י', כתר. כפול, שהוא י"ה, חכמה ובינה. משולש, ביה"ו שהוא חס"ד גבורה תפארת. מרובע ביה"ה, שהוא נצ"ח הו"ד יס"ד מלכ"ת.

^מ ע"י אד"ר (קלט ע"ב): ותנא כתיב מן המצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה תרי זמני י"ה י"ה לקביל תרי עלעודשערי אתאחדן בהו ומדחמא דשערי אתמשכאן ותליין שארי ואמר י"י לי לא אירא י"י לי בעוזרי בשמא דלא חסר בשמא דהוא קדישא ובשמא דאדכראדם תרגום: ולמדנו: נאמר, "מן המצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה". שתי פעמים י"ה י"ה כנגד שתי הלחיים שהשערות אחוזים בהם. וכשראה שהשערות נמשכים ותלויים, פתח ואמר "ה' לי לא אירא ה' לי בעוזרי" - בשם שאינו חסר, בשם שהוא קדוש, ובשם זה נזכר אדם. ^מ ע"י לקמן פרשת יתרו הערה יד.

(טו ב): עֵי וּזְמַרְתָּ יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאֲנֹהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאֲרַמְמָנְהוּ:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת בעבור כי ישועת הים כולה היתה על יד מלאך האלהים
 הוא שכתוב עליו כי שמי בקרבוי (להלן כג כא) וכמו שאמר וירא ישראל את היר הגדולה
 (לעיל יד לא) כי היר ירמוז למדת הדין אשר היא היר הגדולה והנוקמת והיא המקרעת הים
 כמו שפירש הנביא (ישעיה נא ט-יג) עורי עורי לבשי עוז הלא את היא המהרבת ים מי
 תהום רבה, וכמו שכתבתי למעלה^י, בעבור כן אמר כי עוזו וזמרתו השם הזה כי ביה ה' צור
 עולמים^{יד} (ישעיה כו ד) וכן ביאר מה לך הים כי תנוס (תהלים קיר ה) מלפני אלוה יעקב (שם
 זי"ה) וכן אמרו במכילתא (בשלה ג) ירדו לים שכנינה עמהם שנאמר (לעיל יד יט) ויסע מלאך
 האלהים ובאלה שמות רבה (פ"ל סי' א) אמר אין עוז אלא דין שנאמר ועוז מלך משפט אהבני
 (תהלים צט ד).

זה אלי ואנוהו, ואעלה אותו אל נוה עליון אלהי אבותי^{יז} שנראה להם באל שדי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י ע"י לקמן פרשת חיי שרה הערה יא.

^{יא} ע"י לעיל הערה כג.

^{יב} ז"ל הפסוק: עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עַז זְרוּעַ הוֹי"ה עוֹרֵי כַּיָּמִי קָדָם דּוֹרוֹת עוֹלָמִים הָלוֹא אֶתְּ הַיָּא הַמְּחַצְבֶּת
 רַבּ מְחוֹלְלֵת תַּנִּין: (י) הָלוֹא אֶתְּ הַיָּא הַמְּחַרְבֶּת יָם מִי תְּהוֹם רַבָּה הַשְּׁמָה מְעַמְקֵי יָם דְּרָךְ לְעֵבֶר גְּאוּלִּים:
 וע"י לעיל הערה כו.

^{יג} ע"י לעיל יד לא.

^{יד} ע"י זהר (ח"ב דף כב ע"א): בגין כך בטחו ביהו"ה עדי עד דהא מתמן ולעילא אתר טמיר (הוא)
 וגניז איהו דלא יכל לאתדבקא אתר הוא דמניה נפקו ואצטיירו עלמין הדא הוא דכתיב כי ב"ה
 יהו"ה צור עולמים והוא אתר גניז וסתים ועל דא בטחו ביהו"ה עדי עד עד הכא אית רשו לכל בר
 נש לאסתכלא ביה מכאן ולהלאה לית ליה רשו לבר נש לאסתכלא ביה דהא איהו גניז מכלא ומאן
 איהו י"ה יהו"ה דמתמן אצטיירו עלמין כלהו ולית מאן דקאים על ההוא אתר
 תרגום: משום כך בטחו בה' עדי עד שהרי משם ולמעלה מקום טמיר (הוא) וגנוז הוא שלא יוכל
 להתדבק מקום הוא שממנו יצאו והצטיירו העולמות זהו שכתוב כי ביה ה' צור עולמים והוא מקום
 גנוז ונסתר ועל זה בטחו בה' עדי עד כאן יש רשות לכל אדם להתבונן בו מכאן והלאה אין רשות
 לאדם להתבונן בו שהרי הוא גנוז מהכל ומי הוא יה יהוה שמשם הצטיירו כל העולמות ואין מי
 שעומד על אותו מקום.

ועי"ש: מאי טעמא בגין דעלמא בשמיה קדישא אתקיים הדא הוא דכתיב כי ב"ה יהו"ה צור עולמים
 צייר עלמין דהא בתרין אתוון אתברון עלמין עלמא דין ועלמא דאתי עלמא דא בדינא אתברי ועל
 דינא קיימא הדא הוא דכתיב בראשית ברא אלה"ם מאי טעמא בגין דיתנהגון בני נשא בדינא ולא
 יפקון מאורחא לבר.

תרגום: מה הטעם משום שהעולם מתקיים בשמו הקדוש זהו שכתוב כי ביה ה' צור עולמים צייר
 עולמות שהרי בשתי אותיות נבראו העולמות העולם הזה והעולם הבא העולם הזה נברא בדין ועל
 דין עומד זהו שכתוב בראשית ברא אלהים מה הטעם כדי שינהגו בני אדם בדין ולא יצאו מהדרך
 החוצה.

וע"י תיקו"ז (ז ע"א): איהו צייר בתרין אתוון תרין עלמין באת י' צייר עלמא דאתי ובאת ה' עלמא
 דין הדא הוא דכתיב כי ב"ה ה' צור עולמים.

תרגום: הוא צייר בשתי אותיות שני עולמות, באות י' צייר העולם הבא, ובאות ה' העולם הזה, זהו
 שכתוב "כי ביה ה' צור עולמים".

^{יז} ע"י זהר (ח"ב דף פד ע"א): מלפני אדון חולי ארץ אמר רבי יצחק מלפני אדון דא אימא דכתיב
 אם הבנים שמחה חולי ארץ דא אימא תתאה מלפני אלו"ה יעקב דא הוא אבא דכתיב (שמות ד כב)
 בני בכורי ישראל.

תרגום: מלפני אדון חולי ארץ אמר רבי יצחק מלפני אדון זו האם שכתוב אם הבנים שמחה חולי
 ארץ זו האם התחתונה מלפני אלוה יעקב זהו האב שכתוב בני בכורי ישראל ועל זה כתוב בעטרה
 שעטרה לו אמו.

^{יח} ע"י לקמן פרשת וזאת הברכה הערה נא.

^{יט} ע"י זהר (ח"ב נה ע"ב): ועל דא פולחנא דקודשא בריך הוא לרחמא ליה בכלא כמה דכתיב (דברים
 ו ה) ואהבת את יהו"ה אלהיך זה אלי ואנוהו דכל ישראל חמו על ימא מה דלא חמא יחזקאל נביאה
 ואפילו אינון עוברי דבמעיי אמהון הוו חמאן ומשבחן לקודשא בריך הוא וכלהו הוו אמרין זה אלי
 ואנוהו אלה"י אבי וארוממנהו כמה דאת אמר אלה"י אברהם.

אמר רבי יוסי אי הכי אמאי וארוממנהו דהא אלה"י אברהם לעילא הוא אמר ליה אפילו הכי אצטריך
 וכלא חד מלה וארוממנהו בכלא לאכללא מאן דידיע ליחדא שמא קדישא רבא דהא הוא פלחנא עלאה

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

ועתה ארומם אותו בשם השלם כי מעתה יהיה השם איש מלחמה ויהיה ה' שמו כמעט עתה ארומם עתה אנשא (ישעיה לג י) ויתכן שירמוז זה לשבע ספירות בחכמה¹⁷ כמו זה שמי לעולם וזה זכרי (לעיל ג טו) ובמכילתא (בשלה ג) אלי עמי נהג במדת רחמים ועם אבותי במדת הדין ומנין שאין אלי אלא מדת רחמים שנאמר אלי אלי למה עזבתני (תהלים כב ב) אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג) אל ה' ויאיר לנו (תהלים קיח כז) ואם כן יאמר זה אלי כי עמי הוא אל בזה כי יתעלה עם הרחמים להיות רחמן בדינו.

(טו ג): ה' איש מלחמה ה' שמו:

ע"י ר' בחיי: ומעתה אל יקשה לך אחר הענין הזה שבארתי לך מה שאנו אומרים בתפלה ביום החתימה הגדולה אני והו הושיעה נא¹⁸ והיה ראוי לומר כפי הנראה אני ואותך שהרי אתה רואה כי הם מלות מיוחדות על ענין הגאולה ועוד שרצה לדבר בנסתר למעט אחר מפני שהוא יתברך נסתר ונעלם מהשגת כל משיג והושיעה נא לנכח¹⁹ לבאר שאע"פ שהוא נסתר ונעלם נגלה הוא ונמצא בלבבות והוא כענין נוסח הברכות שתקנו ברוך אתה לנכח ואשר קדשנו נסתר וכן בכאן הושיעה נא לנכח אני והוא נסתר כלומר ממקום שהוא לפי שאין ידוע מקומו כענין שכתוב (יחזקאל ג) ברוך כבוד ה' ממקומו²⁰ וזהו שאמר הכתוב

נא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דקודשא בריך הוא.

תרגום: ועל זה עבודת הקדוש ברוך הוא לאהוב אותו בכל כמו שכתוב ואהבת את ה' אלהיך זה אלי ואנוהו שכל ישראל ראו על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא ואפילו אותם העוברים שבמעיי אמם היו רואים ומשבחים את הקדוש ברוך הוא וכולם היו אומרים זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו כמו שנאמר אלהי אברהם.

אמר רבי יוסי אם כך למה וארוממנהו שהרי אלהי אברהם הוא למעלה אמר לו אפילו כך צריך והכל דבר אחד וארוממנהו בכל לכלול מי שיודע ליחד את השם הקדוש הגדול שהרי זוהי עבודה עליונה של הקדוש ברוך הוא.

¹⁷ ע"י בהגר"א על ספד"צ א ע"א ז"ל: וידוע כל הספירות נקראין ע"ש חכמה כמ"ש בתז"ח (דף עג ע"א ב ע"ב) אדם הגדול חכמה ועשר חכמות אתקריאו עשר ספירות מסטריה וכמ"ש (תהלים קד כד) כלם בחכמה עשית וכמ"ש בס"י (פ"א מ"א) בל"ב נתיבות פליאות חכמה חקק כו'. ע"י בהגר"א על ס"י פ"א מ"ב אופן ב' דף ו' ע"א שמביא את דברי התז"ח וכותב ע"ז כי כל האצילות נקראת ע"ש יר"ד ה"ה חכמה ומהחכמה נאצלו כל ספירותיה כמ"ש כולם בחכמה עשית והן יר"ד נקודין דנפקין מחכמה.

והנה ע"י בתיקו"ז (סח ע"ב) ש"י המאמרות הן עשר ספירות שכלולים בחכמה וכו'. וע"י שם בביאור הגר"א (סח ע"ד ד"ה כליל עשר ספירן). ומבאר הלש"ו (כללים ח"א מט ע"א) שכל ה"ס לא נתגלו אלא על ידי מדת החכמה שכן מצד מידת הכתר לא היו הספירות יכולים להתחלק לעשרה מרוב אחדותו. ועל אף ש"י המאמרות כוללים גם את ספירת הכתר אבל הכתר אינו יכול להיות ניכר אלא לאחר שנגלה החכמה. ואכן יעויין בהגר"א על תז"ח ב ע"א דכתר הוא בכלל' המאמרות.

¹⁸ ע"י זהר (ח"ג דף ל ע"ב) השתא אית למימר הא תנינן ואתערין חברייא אל בכל אתר חסד הוא כמה דאת אמר (דברים י יז) האל הגדול ודא נהירו דחכמה עלאה ואת אמרת ואל זועם בכל יום שביק קרא כל אלן שמהן ואחיד בהאי אי הכי לא קיימין מילי ועוד דכתיב (ישעיה ט ה) אל גבור או נוקים ליה דינא או נוקים ליה רחמי

תרגום: עתה יש לומר, הרי שנינו והתעוררו החברים, "אל" בכל מקום חסד הוא, כמו שנאמר (דברים י) האל הגדול, וזה אור של חכמה עליונה. ואתה אמרת ואל זועם בכל יום. הפסוק עזב כל אלו השמות ואחז בזה, אם כן לא עומדים הדברים. ועוד שכתוב (ישעיה ט) אל גבור, או שנעמיד אותו בדן או שנעמיד אותו ברחמים.

¹⁹ ע"י זהר (ח"א כג ע"א): ראו עתה כי אני אני הוא דא קב"ה ושכינתיה דאתמר בהו אני וה"ו תרגום: "ראו עתה כי אני אני הוא", זה הקדוש ברוך הוא ושכינתו, שנאמר בהם אני וה"ו.

²⁰ ע"י שעה"כ ג ע"א שלשון נוכח הוא בסוד ו"ק ולשון נסתר הוא בסוד ג"ר.

²¹ רבי יהודה פתח (משלי לא כג) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ תא חזי קב"ה אסתלק ביקריה דאיהו גניז וסתים בעלויא סגיא לאו איתי בעלמא ולא הוה מן יומא דאתברי עלמא דיכיל לקיימא על חכמתא דיליה ולא יכיל לקיימא ביה בגין דאיהו גניז וסתים ואסתלק לעילא לעילא וכלהו עלאי ותתאי לא יכלין לאתדבקא עד דכלהו אמרין (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד יה"ה ממקומו תתאי אמרי דאיהו לעילא דכתיב (תהלים קיג ד) על השמים כבודו עלאי אמרי דאיהו לתתא דכתיב (שם נז יב) על כל הארץ כבודך עד דכלהו עלאי ותתאי אמרי ברוך כבוד יה"ה ממקומו בגין דלא

(תהלים קמה) ותסדיך יברככה^ט יברכו כה כלומר בענין הזה והוא נגלה ונסתר וזהו שאמר מיד כבוד מלכותך יאמרו וכתוב להודיע לבני אדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו.

ודע כי אני והו בחשבוננו אנא ה' ומלת אנא מספר השם המיוחד^ט שני פעמים ולכך אנו אומרים בתפלה אנא הושיעה נא א"כ אנא ה' מספר המיוחד שלשה פעמים שעולה ע"ה וזהו הוה ויהיה והיה^ט שמספרם כן וזה מבואר.

ויש לנו עוד קבלה בהם כי הם שמות הקדש והם מכלל ע"ב שמות הרשומים בפסוקי ויסע ויבא ויט^ט ומודעת זאת לכל בעלי השמות כי שם בן ע"ב נחלק לחלקים ידועים ויש לכל חלק וחלק כה ידוע לפעולה ידועה עם ידיעתם בנקודם כמשפט ושני שמות אלו כל אחד ראש לחלקו הידוע להם זה לקרב פזורים וזה לאהבה וכיון שכך מה נעים ומה טוב שנוכרים בתוך תפלתנו לבקש בהם רחמים מאת השם יתברך שיקרב את פזורינו ושיאהוב אותנו כימי קדם זה שמעתי מפי החכם רבי יצחק טודרוס ז"ל.

וע"ד הקבלה זה אלי ואנוהו היא השכינה שנקראת זה וזאת^ט (שמות יג) בעבור זה עשה ה' לי (בראשית מט) וזאת אשר דבר להם^ט (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם וגו' כי השכינה עמהם בכל הגליות ועל זה נאמר ויסע מלאך האלהים שהיתה ישועת הים על ידו והוא שנאמר עליו (שמות כג) כי שמי בקרבכם והוא אדון חולי ארץ שהזכיר דוד ואמר (תהלים קיד) מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ומה הזכיר עליו משה בכאן עזי וזמרת יה שהרי אין דרכו של משה בכל התורה כלה להזכיר שם יה כי אם השם שלם ומה שהזכיר (שמות יז) כי יד על כס יה על כן הוצרכו רז"ל לדרוש בו שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק אבל מפני שהשכינה מדת הדין לכך הזכיר משה שם יה שהוא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אתידע ולא הוה מאן דיכיל לקיימא ביה ואת אמרת נודע בשערים בעלה אלא ודאי נודע בשערים בעלה דא קב"ה דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה כל חד כמה דיכיל [לאדבקא] (לאדבקא) ברוחא דחכמתא ולפום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה ובגיני כן נודע בשערים באינון שערים אבל דאתידע כדקא יאות לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולמנדע ליה.

תרגום: רבי יהודה פתח, "נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ". בא וראה, הקדוש ברוך הוא מתעלה בכבודו שהוא גנוז וסתום בעלוי רב. לא היה בעולם ולא היה מהיום שנברא העולם שיכול לעמוד על חכמתו ולא יכול לעמוד בו, משום כי הוא גנוז וסתום והתעלה למעלה למעלה, וכל העליונים והתחתונים לא יכולים להתדבק בו עד שכולם אומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו". התחתונים אומרים שהוא למעלה, שכתוב "על השמים כבוד". העליונים אומרים שהוא למטה, שכתוב "על כל הארץ כבוד". עד שכולם עליונים ותחתונים אומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו", כי לא נודע ולא היה מי שיכול לעמוד עמו, ואתה אומר "נודע בשערים בעלה". אלא ודאי "נודע בשערים בעלה", זה הקדוש ברוך הוא, שהוא נודע ונדבק לפי מה שמשער בלבו כל אחד כמה שיכול להדבק ברוח של החכמה, ולפי מה שמשער בלבו, כך נודע בלבו, ולכן "נודע בשערים", באותם השערים. אבל שנודע כראוי, אין מי שיכול להדבק ולדעת אותו.

ועי' שם כה ע"א): ודא איהו (בראשית א ט) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה יקוו המים דא אורייתא אל מקום אחד אלין ישראל בגין דנשמתיהו תליין מההוא אתר דאתמר ביה (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד יהו"ה ממקומו כבוד יהו"ה שכינתא תתאה ממקומו שכינתא עלאה וכיון דאינון נשמתיהו מתמן שריא עלייהו ודאי יהו"ה ואתמר בהון (דברים לב ט) כי חלק יהו"ה עמו ודא איהו יקוו המים אל מקום אחד.

תרגום: וזהו מה שכתב "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה". "יקוו המים" זו התורה. "אל מקום אחד" אלו ישראל, משום שנשמותיהם תלויות מאותו מקום שנאמר בו "ברוך כבוד ה' ממקומו". "כבוד ה'" שכינה תחתונה. "ממקומו" שכינה עליונה. וכיון שאותם נשמות באות משם, שורה עליהם בודאי יהו"ה, ונאמר בהם "כי חלק ה' עמו", וזהו "יקוו המים אל מקום אחד".

^ט עי' לקמן פרשת כי תשא הערה י.

^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ט עי' לעיל פרשת וירא הערה יז.

^ט עי' לעיל הערה יח.

^ט עי' לעיל פרשת ויצא הערה כו.

^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^ט עי' לקמן פרשת חיי שרה הערה יא.

מדת הדין^ע כענין שכתוב (תהלים קל) אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד וכתוב באל"ף דל"ת^ע ובאורו מי יוכל לעמוד לפני מדת הדין ומלת תשמור איננה לנכח כי אם לשון נקבה נסתרה וכן כתיב עוד (שם קיח) יסור יסרני יה וכתוב (שם צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ואמרו בב"ר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה הוי"ה אינו אומר אלא יה כמי שעומד לפני הדין ודן אותו ע"כ.

ומצאתי במדרש תהלים בפסוק עזי וזמרת יה בעולם הזה מקלסין אותו בשתי אותיות אבל לעולם הבא בשש אותיות שנאמר (ישעיה כו) כי ביה ה' צור עולמים והכוונה במדרש הזה לדעתי ששתי אותיות הן מידת הדין שבה נברא העולם הזה אבל לעולם הבא ברחמים לפי שמידת הדין תתעלה ברחמים ולא תהיה מידת הדין נוהגת כי באותו זמן הכל יהיה חסד ורחמים שאין בו יצר הרע ולא מיתה וזה באור מה שדרשו באלה שמות רבה לשעבר אני ובית דיני הייתי מתהלך לפניכם שנאמר (שמות יג) וה' הולך לפניכם אבל לעתיד לבא אני לבדי שנאמר (ישעיה נב) כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל^ע הוא אלהי יעקב והכל מדה אחת ואנוהו אעלה אותו אל נוה עליון אלהי אבי הזכיר משה אלהי אביו כלפי שבטו כי מידת הדין מדרתו של לוי^ע וארוממנהו בשם השלם הוא מדת רחמים^ע הוא שאמר ה' איש מלחמה ה' שמו שיתעלה ברחמים זהו היחוד לקשור התכלית עם הראשית והסוף בתחלתו וכן תמצא בספר יצירה (פ"א מ"ד) הבן בחכמה וחכם בבינה העמד דבר על בוריו והשב יוצר על מכונו פירוש אל מכונו למעלה והזכיר בן כדי ליחד כל

נא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ע

^ע עי' לעיל הערה נד.

^ע עי' זהר (ח"ג דף קפה ע"ב): דהא כד רוחי בני נשא נפקי מהאי עלמא כמה אינון מקטרגין דקיימין קמייהו וכרוזין נפקין הן לטב הן לביש כפום מה דנפיק מן דינא דתניא בכמה דינין אתדן ב"נ בהאי עלמא בין בחייו בין לבתר דהא כל מלוי בדינא אינון וקב"ה תדיר ברחמנו ורחמיו על כלא ולא בעי לדינא בני נשא כפום עובדיהון דהכי אמר דוד אם עונות תשמר יה יי' מי יעמוד הכא אית לאסתכלא כיון דאמר אם עונות תשמר יה"ה אמאי יי' (ד"א אדני) אלא תלת דרגין דרחמי אדכר דוד הכא אם עונות תשמר יה אם חובין סגיאוו עד דסלקין לעילא לגבי אבא ואמא הא יי' (ד"א אדני) דאיהו רחמי ואי שמא דא אע"ג דאיהו רחמי יתער בדינא וכל דרגין אסתמו בדינא דרגא חדא אית דנהדר לגביה דכל אוותין מניה נפקין איהו יחוס עלן ומאן איהו מי מ"י יעמוד ודאי מ"י ירפא לך (כד"א (איכה ב) כי גדול כים שברך מ"י ירפא לך) וע"ד יה יי' (ד"א אדני) אי אלן שמהן יסתמו מן מ"י יעמוד דכל ארחין דתיובתא (ס"א ורחמי) פתיחן מניה

תרגום: שהרי כשרוחות בני אדם יוצאות מהעולם הזה, כמה הם מקטרגים שעומדים לפניהם והכרוזים יוצאים הן לטוב הן לרע כפי מה שיוצא מהדין, ששנינו בכמה דינים נדון האדם בעולם הזה, בין בחייו בין אחר כך, שהרי כל דבריו הם בדין, והקדוש ברוך הוא תמיד ברחמנות, ורחמיו על הכל, ולא רוצה לדון בני אדם כפי מעשיהם, שכך אמר דוד "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד".

כאן יש להתבונן, כיון שאמר "אם עונות תשמר יה" למה ה' (אדני). אלא שלש דרגות רחמים הזכיר כאן דוד, "אם עונות תשמר יה", אם רבים העוונות, עד שעולים למעלה, לאבא ואמא, הרי ה' (אדני) שהוא רחמים, ואם שם זה, אף על גב שהוא רחמים יתעורר בדין, וכל הדרגות נסתמו בדין, דרגה אחת יש לחזור אליה, שכל הרפואות יוצאות ממנה, היא תחוס עלינו, ומי היא "מ"י", "מ"י יעמוד" בודאי. "מ"י ירפא לך" (כמו שנאמר "כי גדול כים שברך מי ירפא לך") ולכן יה ה' (אדני), אם השמות הללו יסתמו מאתנו, מ"י יעמוד, שכל דרכי התשובה (ורחמים) פתוחים ממנה.

^ע עי' לעיל הערה ו.

^ע עי' במדבר א נא שזה מדת המלכות.

^ע עי' זהר (ח"ב דף נה ע"א): ימינא למעבד נסין. זה אלי ואנוהו דא צדיק דמניה נפקין ברכאן בזווג ואנוהו בהווא אתר דחביבותא אשתכח ביה והא הוא מקדשא. אלה"י אבי וארוממנהו משה קאמר דא לגבי אתר דלואי אתיין מהווא סטרא ועל דא (הוה) שלימותא דכלא הוא בהווא אתר (נ"א בהאי קרא). רבי יצחק.

ועי' שם (עמוד ב'): בריך הוא לרחמא ליה בכלא כמה דכתיב (דברים ו ה) ואהבת את יה"ה אלהיך. זה אלי ואנוהו דכל ישראל חמו על ימא מה דלא חמא יחזקאל נביאה ואפילו אינון עוברי דבמעיי אמהון הו חמאן ומשבחן לקודשא בריך הוא וכלהו הו אמרין זה אלי ואנוהו. אלה"י אבי וארוממנהו כמה דאת אמר אלה"י אברהם אמר רבי יוסי אי הכי אמאי וארוממנהו דהא אלה"י אברהם לעילא הוא אמר ליה אפילו הכי אצטריך וכלא חד מלה וארוממנהו בכלא לאכללא מאן דידע ליחדא שמא קדישא רבא דהא הוא פלחנא עלאה דקודשא בריך הוא. רבי יהודה הוה יתיב קמיה דרבי שמעון והוה קארי כתיב

הבנין ממטה למעלה^ה.

(טו ח): וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהמת בלב ים:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה נערמו מים כמו (במדבר ד) ודשנו את המזבח ויהיה הפך
 ההתחכמות כאלו אמר אבדה החכמה מן המים ובאור הענין כי פסקה ההמשכה ממדת
 החסד שלא קבלה מלמעלה ולכך לא אמר נערמו מי הים אלא נערמו מים כדי שתבין
 כפשוטו מים ממש.
 ותבין עוד בלשון מים כי ירמוז למדת החסד וכאשר פסקה ההמשכה ממדת החסד
 ולא התפשטה למטה אל השכלים הנפרדים בקיום העולם כמנהגו וטבעו ועל כן נקרע הים
 ונבקעו כל מימות שבעולם כי שרו של ים מכלל הכחות הנפרדים^י וראיה לדברי מה
 שמצאתי בתרגום ירושלמי קפאו תהומות בלב ים בגו פלגס דימא רבא וזה היה סבת קריעת
 ים סוף והבן זה.

(טו יא): מי כמכה פאלם ה' מי כמכה נאדר בקדש נזרא תהלת עשה פלא:
 עי' ר' בחיי: מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקודש – תוספת הה"א שבשניהם
 רמו למדת הדין ה"א^י של מי כמכה הראשון היא מדת הדין רפה^י ועל כן הוא ברפה
 ומקבלת ממדת הדין של מעלה^י שהיא מדה קשה ולכך מי כמכה השני בדגש^י והוא מקבל
 מן הקדש ולכך אמר נאדר בקדש^י והבן זה.

(טו יז): תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו פאבן עד יעבר עמך ה' עד
 יעבר עם זו קניית:

נא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ע עי' לעיל פרשת ויצא הערה לז.
^ע עי' זהר בראשית כב ע"א (הובא לעיל פרשת בראשית הערה קמט) שעולמות ב"ע המה עולמות
 הנפרדים.
^ע עי' לעיל פרשת בא הערה לט.
^ע עי' לעיל פרשת בראשית הערה קו ופרשת נח הערה לו ועי' שער רפ"ח פרק ה.
^ע עי' לעיל פרשת בראשית הערה קצט.
^פ עי' תיקו"ז (נג ע"א): וענויא דשכינתא אף על גב דאיהי בתלת סטרין בתקיע"ה דאיהי דינא רפיא
 רפ"ה ובשבר"ם דאיהו דינא קשיא דג"ש גבורה לית לה ענויא כענויא דבעלה דאיהו תרוע"ה
 שלשל"ת.
 תרגום: ועינוי של השכינה, אף על גב שהיא בשלשה צדדים, בתקיע"ה שהיא דין הרפה, רפ"ה,
 ובשבר"ם שהוא דין הקשה, דג"ש, גבורה. אין לה עינוי כעינוי של בעלה, שהיא תרוע"ה, שלשל"ת.
 ועי' ספר הפליאה (עמוד שיא): האותיות דוגמת עליונה ומדת הדין קשה תוך האות שמה דגש והיא
 נקודה אמצעית שעומדת בתוך האות ומדת רחמים רפה היא על האות, ומה שהרפה הוא כמו קו
 והוא על האות רמו שהרחמים מקיפים, וראה שהאות מקבל דין ורחמים שהוא דגש ורפה כן
 התפארת מקבל דין ורחמים הדין הוא נקודה והרחמים הוא רפה והוא קו המסבב והדגש והרפה רך
 וקשה גבור או חלש.

^פ עי' זהר (ח"ב נט ע"א): ועל דא מי כמכה באלים יהו"ה (מאי באלים אילנא כמה דאת אמר
 ישעיה א כט) כי יבושו מאילים אשר חמדתם דהוא אילנא דהו פלחין לחד דופסא דמחקקין בגויה
 ואקרי אלים אילנא) מי כמכה דיעביד כעובדך וירחם על כלא מי כמכה בכל ההוא סחרניה דאילנא
 דאף על גב דאיהו שלטא נטיר לכלא נטיר לכל שאר ולא בעיא למעבד עמהון גמירא מי כמכה נאדר
 בקדש בההוא חילא עלאה דאקרי קדש נאדר בקדש ממש ואקרי כח יהו"ה נעם יהו"ה והא אוקימנא
 מילי.

תרגום: ועל זה מי כמכה באלם ה' (מה זה באלים העץ כמו שנאמר כי יבושו מאילים אשר חמדתם
 שאותו עץ שהיו עובדים לדפוס אחד שהיה חקוק בתוכו ונקרא אילים עץ) מי כמכה שיעשה כמעשיך
 וירחם על הכל מי כמכה בכל אותו סביב העץ שאף על גב שהוא שולט שומר את הכל שומר את כל
 השאר ולא רוצה לעשות עמהם כליון מי כמכה נאדר בקודש באותו כח עליון שנקרא קודש נאדר
 בקודש ממש ונקרא כח ה' נועם ה' והרי בארנו את הדברים.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה אימתה אימת ה' המקבלת מפחד²³ וכן התפלל משה שתהיה מדת הדין מתוחה כנגד אויביהם והה"א האחרונה הזאת שבשם והיא השכינה שהיתה עם הארון וזהו שנאמר (שמואל א' ד) וארון האלהים נלקחה כי היה לו לומר נלקח אבל זה יורה דבקות השכינה עם הארון ולכך מצינו שנקרא הארון בשם ה' הוא שכתוב (במדבר י) ובנחה יאמר שובה ה' ובנוח ה' כלומר בנסוע הארון ובנוח הארון יאמר קומה ה' שובה ה' ולא אמר קום שוב ועוד כי מלת ובנחה בה"א מורה על נקבה כשהיא אחרונה בתיבה אמרה שמעה קראה גם השכינה בלשון נקבה כי תרגום (שמות לג) פני ילכו שכינתי תהך ולא תרגם יהך והקבלה כך שהוא תהך בלשון נקבה והנה השכינה שהיא חתימת הבניין²⁴ מקבלת כח ממדת הגבורה הנקראת פחד ולכך אמר תפול עליהם אימתה ופחד כלומר אימת שכינה המקבלת אצילות מפחד וזה מבואר.

(טו יח): ה' ימלך לעולם ועד:

ע"י רמב"ן: ה' ימלך לעולם ועד יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ושלמון על הכל שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו כן יהי הרצון מלפניו לעשות בכל הדורות לעולם לא יגרע מצדיק עיניו ולא יעלימהו מן הרשעים המריעים ובאו כזה פסוקים רבים כגון ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה (תהלים קמו י) יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם (שם קיג ב) והיה ה' למלך על כל הארץ (זכריה יד ט) ואונקלוס נתיירא ממנו בעבור שהמלכות לאלהים היא לעולמי עד ולפיכך עשאו לשון הוה ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא כדרך מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג) ולא הבינותי דעתו בזה שהרי כתוב יהי כבוד ה' לעולם (שם קד לא) וימלא כבודו את כל הארץ (שם עב יט) יתגדל ויתקדש יאמן ויגדל שמך (דבה"י א' יז כד) ויתכן שטעמם כסוד הברכות²⁵.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ה' ימלך לעולם ועד אחר שראו ישראל המלכות בוקע ים וקלסו לשם המיוחד²⁶ ומלכותו, סיים הקלוס בשם המיוחד, כמו שהתחיל בו אשירה לה'. ואונקלוס עשאו בתרגומו הוה כלשון הכתוב (תהלים י) ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו ואולי דעת אונקלוס שתרגם כן כי משה וכל ישראל כווננו בכתוב הזה אל המלכות ועל כן חתמו השירה בו כי מתחלה בדברי השירה פתחו בשם המיוחד הוא שאמר אשירה לה' ועתה רצו לחתום אותה במלכות.

ולפי הענין הזה מה שנכתב ימלך חסר²⁷ כי המלך עקר המלכות והוא לפעמים משפיע בו השפע ולפעמים מחסרו כפי הרצון והבן זה או אפשר עוד כי כונת אונקלוס בזה לפי שכל הזמנים כלן העבר והעתיד בהש"י הם בהווה כי הוא עד שלא היה זמן והזמן לא יעברנו ולכך תרגם הכתוב בלשון הווה²⁸.

(טו כה) ויצעק אל ה' ויזרהו ה' עין וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק

ומשפט ושם נסהו:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁹ ע"י זהר (ח"ב דף נט ע"ב): תפול עליהם אימתה ופחד אימתה אימה מבעי ליה מאי אימתה דהא לית לך את או מלה חדא באורייתא דלא אית בה רזין עלאין מאי אימתה אמר רבי שמעון כלומר דחילו דשכינתא.

תרגום: תיפול עליהם אימתה ופחד אימתה היה צריך לומר אימה מה זה אימתה שהרי אין לך את או מילה אחת בתורה שאין בה סודות עליונים מה זה אימתה אמר רבי שמעון כלומר יראת השכינה.

³⁰ וע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

³¹ ע"י לעיל פרשת בראשית הערות צד וקפ.

³² ע"י לקמן פסוק כו ודברינו שם.

³³ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

³⁴ ע"י לעיל פרשת שמות הערה קז.

³⁵ ע"י לעיל פרשת וירא הערה יז.

עי' רמב"ן: ומעם ויורחו ה' עין – שהראה אותו עין ואמר לו השלך את העין הזה אל המים וימתקו ובעבור שלא מצאתי לשון מורה אלא בענין למוד ויורני ויאמר לי (משלי ד ד) למדני וכן כלם נראה בדרך הפשט כי העין ההוא ימתיק המים בטבעו והוא סגולה בו ולימד אותה למשה ורבותינו אמרו (מכילתא ותנחומא כאן) שהיה העין מר והוא נס בתוך נס^{פח} בענין המלח שנתן אלישע במים (מלכים ב' ב כא) ואם כן אמר ויורחו כי לא היה העין נמצא במקום ההוא והקב"ה הורה את מקומו או שהמציאהו אליו בנס ושוב מצאתי בילמדנו (מדרש תנחומא כאן) ראה מה כתיב שם ויורחו ה' עין ויראהו לא נאמר אלא ויורחו הורהו דרכו כלומר שהורהו ולמדו דרכו של הקב"ה שהוא ממתיק המר במר^{פח}.

(טו כו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישך בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפואתי: עי' רמב"ן: וענין הכתוב שמדבר בשני לשונות למצותיו וחקיו ולא אשים עליך כי אני ה' כבר כתבתי לך שלישים בביאור ענינו ויובן ממלת לקול^{פח} וממלת אני^{פח} כי אם נשמע לקול אלהינו לשמור מצות ה' וחקיו יהיה השם הנכבד^{פח} רופאנו ומכאן תקנו בברכות אשר קדשנו במצותיו וצונו כי הברכות יש בה מלכות והמצות נצטוו לנו מן העולם ועד העולם^{פח}.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{פח} עי' שבת צז ע"א, פסחים קיח ע"ב, סוטה מז ע"א חולין קכז ע"א, ועי' דברי רבינו לעיל פסוק יט, ולקמן במדבר כא ט, וכן עי' דברי ר' בחיי לעיל יג יז, לעיל פסוק כב, במדבר כא ט.

^{פח} עי' נפה"ח שער ב פרק יא וז"ל: והן הן הגבורות קדושות כדרכו ית"ש להמתיק מר במר והוא תיקון המדות בשרשן. ועי' פע"ח שער השבת יז: סוד הריח כי הדינין המתפשטין הם חוזרים להתמתק בשרשן עי' הריח לפי שא' מן ה"ג מנצפ"ך הוא חוטמא והוא עליון שבכולם שהם חוטמא פומא דרועין ידין אצבעין כנזכר באדרא זוטא והחוטמא הוא עליון שבכולם וכשהם מתקבצין ועולין דרך החוטם ונכנסין בו ועולין עד המוח כי שם הדעת ושם שורש הה' גבורות ושם הם מתקבצים ומתמתקים כנודע כי אין הדינין מתמתקים אלא בשורשם. ועי' לש"ו דע"ה ח"ב טו ע"ב): כל אותן הגבורות הנה הם מושרשים למעלה למעלה, כי הרי יציאת כל הנקודות היו מהעינים דא"ק, ומשורש המ"ס בוצד"ק וכמו שבארנו לעיל ח"א. ולכן הנה נכפין כל הדינין עי' שורשם העליון, וכמ"ש הרב בכוונת שופר (דרושי ר"ה דרוש ז) כי כל כפיית וביטול הדינין אינם אלא עי' שורשם, כי הגבורות והדינין העליונים הנה הם תמיד ממותקים ומבוססים, לכן הם עצמם כופים את הדינים הקשים ומבססים אותם וממתקים אותם, כי עי' שכל תולדות הגבורות הקשים שיצאו למטה, הנה הוא רק עי' שנתרחקו מאור קדושה שלמעלה.

^{פח} עי' זהר (ח"א קמה ע"א): פיה פתחה בחכמה דא ה' דשמא קדישא דכלא בה ואיהי סתים וגליא (כלילא) [כללא] דעילא ותתא רזא דעילא ותתא פיה פתחה בחכמה בגין דאיהי סתימא דלא אתיידע כלל דכתיב (איוב כח כא) ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה וכד שארי לאתפשטא בחכמה דאתדבק בה ואיהי בגווה (ואיהי) אפיקת קלא דאיהי תורת חסד פיה פתחה בחכמה דא ה"א בתראה דאיהו דבור ומלה תליא בחכמה ותורת חסד על לשונה דא קול דקיימא על דבור לאנהגא ליה ותורת חסד דא יעקב דאיהו על לשונה לאנהגא מלה ולאחדא לה דהא לית דבור בלא קול ואוקמוה.

תרגום: "פיה פתחה בחכמה" זו ה' של השם הקדוש שהכל בה, והיא סתומה וגלויה, כלולה ממעלה ומטה, הסוד של מעלה ומטה. "פיה פתחה בחכמה", משום שהיא סתומה שאין נודעת כלל, שכתוב "ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה". וכשמתחילה להתפשט בחכמה שנדבקה בה, והיא בתוכה, (והיא) מוציאה קול, שהיא תורת חסד. "פיה פתחה בחכמה", זו ה"א האחרונה שהיא דיבור, והדיבור תלוי בחכמה. "ותורת חסד על לשונה", זה הקול שעומד על הדיבור להנהיגו. "ותורת חסד", זה יעקב, שהוא על לשונה, להנהיג הדבר ולאחוז אותו, שהרי אין דיבור בלי קול, ובארוה.

^{פח} עי' תיקו"ז ז ע"א, וכן עי' זהר (ח"א רד ע"ב): ובגין דא קב"ה אזהר להו לישראל לאתקדשא (כמה דאתמר ד"א דכתיב) (ויקרא יא מד) והייתם קדושים כי קדוש אני מאן אני דא קודשא בריך הוא מלכות שמים קדישא מלכותא אחרא דעעכ"ם אקרי אחר דכתיב (שמות לד יד) כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהו"ה קנא שמו.

תרגום: ומשום זה הקדוש ברוך הוא הזהיר את ישראל להתקדש, (כמו שנאמר ס"א שכתוב) "והייתם קדושים כי קדוש אני". מי זה "אני", זה הקדוש ברוך הוא, מלכות השמים הקדושה, המלכות האחרת של עובדי עבודת כוכבים ומזלות נקראת אחר, שכתוב "כי לא תשתחוה לאל אחר כי ה' קנא שמו".

^{פח} עי' לעיל פרשת לך לך הערה ו. ^{פח} עי' לעיל פרשת בראשית הערה שמג. ועי' עי' שעה"כ ג ע"א שלשון נוכח הוא בסוד ו"ק ולשון נסתר הוא בסוד ג"ר.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

והמשכיל יבין והנני מאיר עיניך כי כל ברכה שיש בה מלכות היא צד כן שחלקו כבוד למלכות העולם אשר קדשנו ואשר עשה לנו והסמוכה לחברתה אשר לא יזכירו בה מלכות הן לנכח אתה גבור אתה קדוש וכן כלם ותקנו בעלינו לשבח נסתר מפני שמזכירין בה מלפני מלך מלכי המלכים והבן זה.

(טו כז): וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל

הַמָּיִם:

ע"י רמב"ן: ורש"י כתב שתיים עשרה עינות מים כנגד שנים עשר שבטים נודמנו להם ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים לא ידעתי מהו הזמון הזה אם במעשה הנסים נעשו שם באותה שעה אבל ראיתי במכילתא (כאן) ר' אלעזר המודעי אמר מיום שברא הקב"ה את עולמו ברא שם שתיים עשרה מבויעין כנגד י"ב שבטי ישראל ושבעים דקלים כנגד שבעים זקנים וספר הכתוב זה כי חנו עליהם כל שבט על מבויעו והזקנים ישבו בצלם לשבח האל עליהם שהכין להם כן בארץ ציה ועוד לרבותינו במדרש של ר' נחוניא בן הקנה בכתוב הזה פירוש נפלא בעינינו¹³.

(טז ד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקִטּוֹ דָּבָר

יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא:

וע"ד הקבלה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לשון ממטיר מלשון משמרת והיא

מדת הרחמים המקבלת מן השמים¹⁴ שעליה הזכיר שלמה בחכמתו (משלי לא) ותקם בעוד

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹³ ע"י ספר הקנה (עמוד קיא): מלכות בלא אזכרה לא שכיח אזכרה בלא מלכות שכיח, וה"ק אם האזכרה עם מלכות אז היא ברכה אזכרה בלא מלכות אינה ברכה וכו', דרך האוזן הברכה יורדת שנאמר וישמע אלהים, עבר ולא השמיע לאזנו יצא או לא א"ל לא יצא שעיקר הברכה משמיעת האוזן היונק מהחכמה ומכתר.

¹⁴ קסא. מאי דכתיב (שמות ט"ו כז) ויבואו אלימה ושם שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם על המים וכי מה שבח היה בשבעים תמרים באחת מקטני המקומות יש אלף אלא זכו לדוגמתם ויש להם משל בתמרים דכתיב ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם מלמד שרוח צפונית היתה מעורבת שנאמר (שם כ"ה) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים מיד נתן הקב"ה ידו בשטן ומיעטו ואילמלא כך לא יכלו ישראל לעמוד מפניו דכתיב (שם) שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו מלמד שבאותה שעה דבק השטן בהם כדי לאבדם מן העולם דכתיב (שם כ"ד) וילונו העם על משה לאמר מה נשתה ועוד קטרג על משה עד כי צעק אל ה' ונענה ומאי ויורהו ה' עץ מלמד שעץ החיים היה סביב המים ובא השטן ונטלו משם כדי לקטרג על ישראל ולהחטיאם לאביהם שבשמים והיה אומר להם עתה תכנסו במדבר ועדיין אלה המים שהם מרים הם טובים כי תסתפקו מהם אבל במדבר לא תמצאו אפילו לרחוץ ידיכם ופניכם ותמותו ברעב ובצמא בעירום ובחוסר כל באו אל משה ואמרו לו כך וכך דחה אותם ראה כי לא יכול להם התחזק על ישראל ועל משה ובאו העם וילונו על משה כאן חסרים לנו מים ומה נשתה במדבר בא השטן וזיף דבריהם אל משה כדי להחטיאם ומיד כשראה משה השטן ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ אותו עץ החיים היה שהסיר השטן וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו הקב"ה לשטן חק ומשפט ושם נסהו לישראל ובא הקב"ה להזהיר את ישראל ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וגו': קסה. שבעים תמרים (שמות ט"ו כז) מאי טעם אלא קבלו עליהם המצות דכתיב (שם כו) אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך מיד ויבואו אלימה (שם טז) מאי אלימה אלי מה ושם שתיים עשרה עינות מים הקב"ה נתן להם בתחילה עינות מים ואחר החזירם להם אבנים דכתיב (יהושע ד' ט) ושתיים עשרה אבנים מאי טעמא מפני שבתחילה היתה התורה בעולם נמשלת למים אח"כ נקבעה במקום קבוע מה שאין המים עושים שהיום כאן ומחר להלן:

¹⁵ ע"י זהר (ח"א דף רמו ע"א): אלא אית לחם ואית לחם כמה דאית אילנא ואית אילנא אית אילנא דחיי ואית אילנא דתלייא ביה מותא אית לחם דאקרי לחם עוני ואית לחם דאקרי לחם פנג ומאן איהו (לחם) דא ו' ודא הוא לחמ"ו לח"ם ו' ועל דא כתיב (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים מן השמים ודאי ועל דא מאשר שמנה לחמו לחם ו' דהא מניה אתזן האי אילנא והוא מעטרא ליה דכתיב (שיר ג יא) בעטרה שעטרה לו אמו וכד איהו נקיט ודאי הוא יתן מעדני מלך (בראשית מט כ) ומאן מלך דא כנסת ישראל דהא מניה אתזנת והוא יהיב לה על ידא דצדיק דרגא קדישא את קיימא ומהכא לשאר דרגין דלתתא וכלהו כגוונא דלעילא.

לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה^ז ולשון הנני עומד ולשון ממטיר יוצא לשכינה כי השם המיוחד^ח עושה שתמטיר ולא היה הכתוב צריך להזכיר השמים כי בידוע שכל מטר מן השמים אבל הכוונה כי המדה הזאת שהפרנסה באה משם לכל העולם כלו בין בעליונים בין בשפלים מקבלת מן השמים כלומר מן הרחמים וזהו לפי דעתי (איוב לט) אם על פיך יגביה נשר שדרשוהו רז"ל (ויק"ר פ"כ סי' ד) על השכינה והזכיר מיד (שם) משם חפר אוכל למרחוק עיניו יביטו וכן הזכיר שלמה (משלי לא) ממרחק תביא לחמה^ט כלומר כי משם באה הפרנסה והמדה הזאת קראה שלמה בשיר השירים (ה ב) אחותי רעיתי ודרז"ל רעיתי פרנסתי כי לה היו מקריבים הקרבנות ומשם באה הפרנסה והברכה שופעת על כל העולם והיה המן יורד במשמרה שלישית של לילה באותה משמרת שמדת רחמים משמרת^ק שהרי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: אלא, יש לחם ויש לחם, כמו שיש אילן ויש אילן. יש עץ החיים ויש עץ שתלוי בו המות. יש לחם שנקרא לחם עוני, ויש לחם שנקרא לחם עונג. ומיהו (לחם), זה ו', וזה הוא לחמ"ו, לח"ם ו', ועל זה כתוב "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", "מן השמים" ודאי. ועל זה, "מאשר שמנה לחמו", לחם ו', שהרי ממנו נזון העץ הזה, והוא מעטר אותו, ככתוב "בעטרה שעטרה לו אמו". וכשהוא לוקח, ודאי הוא יתן מעדני מלך. ומי המלך, זו כנסת ישראל, שהרי ממנו נזונית, והוא נותן לה על ידי הצדיק דרגה קדושה אות הברית, ומכאן לשאר הדרגות שלמטה, וכולם כדוגמא שלמעלה. ועי' זהר (ח"ב דף מ ע"א): ואי תימא דבימי יהושע אתפרעו לאו הכי אלא אינון דכתיב (יהושע ה ה) וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' בתר דאתפרעו אמר קודשא בריך הוא בקדמיתא אכלתון מצות דקיימא סיהרא בפגימותא ואקרי לחם עני מכאן ולהלאה האי לחם מאתר אחרא להוי מאי הוא דכתיב (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מן סיהרא כההוא זמנא אלא מן השמים ממש כמה דכתיב (בראשית כז כח) ויתן לך האלהים מטל השמים.

תרגום: ואם תאמר שנפרעו בימי יהושע לא כך אלא אותם שכתוב וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' אחר שנפרעו אמר הקדוש ברוך הוא בהתחלה אכלתם מצות כשעמדה הלבנה בפגימתה ונקרא לחם עני מכאן והלאה לחם זה יהיה ממקום אחר מה הוא שכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מהלבנה כמו אותו זמן אלא מן השמים ממש כמו שכתוב ויתן לך האלהים מטל השמים.

^י עי' זהר (ח"א דף כ ע"ב): נהורין עלאין דקא מנהרין נהרין בההוא רקיע השמים וכו' לאצטיירא [לתתא] (להכא) ציורין כדקא חזי דכתיב (בראשית א יז) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים [וגו'] ולמשול ביום ובלילה שלטנו דתרין נהורין [דא] (ד)איהו שלטנו כדקא חזי מאור גדול שלטנו ביממא מאור קטן שלטנו בליליא ורזא דא מהכא שלטנותא דדכורא ביממא למנאה ונ"א למלאהו ביתיה דאצטרין ולאעלא ביה טרפא ומזונא כיון דעאל ליליא ונוקבא נקיט כלא לית שלטנו ודביתא (בביתא) בר בנוקבא דהא כדן שלטנו [דיליה] (דיליה) דכתיב (משלי לא טו) ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה היא ולא הוא [ממשלת היום דדכורא ממשלת הלילה דנוקבא].

תרגום: המאורות העליונים שמאירים, אורם באותו רקיע השמים וכו', לצייר למטה ציורים כראוי, שכתוב "ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וגו', ולמשול ביום ובלילה", שלטון של שני אורות אלו זהו שלטון כראוי. המאור הגדול שלטנו ביום, המאור הקטן שלטנו בלילה. וסוד זה, מכאן שלטון הזכר ביום לצוות (למלא) לביתו שצריך ולהכניס בו טרף ומזון. כיון שנכנס הלילה והנקבה לוקחת הכל, אין שלטון הבית, רק בנקבה, שהרי אז השלטון שלה, שכתוב "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה", היא ולא הוא. ממשלת היום של הזכר, וממשלת הלילה של הנקבה.

^י עי' זהר (ח"ב נ ע"ב): רבי חייא פתח (משלי לא יד) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה היתה כאניות סוחר דא כנסת ישראל ממרחק תביא לחמה כמה דאת אמר (ישעיה ל כז) הנה שם יהו"ה בא ממרחק תביא לחמה בחד דרגא דשאר עלה וביה אתמשכו כל אלין נחלין ומבועין דאזלין בימא כמה דאת אמר (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים וגו'.

תרגום: רבי חייא פתח היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה היתה כאניות סוחר זו כנסת ישראל ממרחק תביא לחמה כמו שנאמר הנה שם ה' בא ממרחק תביא לחמה בדרגה אחת ששורה עליה ובה נמשכו כל הנחלים והמעיינות הללו שהולכים לים כמו שנאמר "כל הנחלים הולכים אל הים וגו'".

^ק עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^ק עי' זהר (ח"ב מא ע"ב): וכד זכוון נפישין רוחא תבר תרין משמרות דחמור נוער כלבים צועקים וסליק למשמרת דשחר דביה אדם ואתהדר בר נש אדון הדא הוא דכתיב (שם לב ו) ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה וסליק לדרגא דאדם דאתמר ביה (שם א כח) ורדו בדגת הים ובעוף השמים וגו' (שם ט ב) ומוראכם וחתכם וגו'.

תרגום: וכשרבות הזכיות הרוח שובר שתי משמרות של חמור נוער וכלבים צועקים ועולה למשמרת השחר שבו האדם וחוזר האדם [להיות] אדון זהו שכתוב ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ועולה לדרגת אדם שנאמר בו ורדו בדגת הים ובעוף השמים וגו' ומוראכם וחתכם וגו'.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

שלוש משמרות היו הלילה כנגד הגדולה והנבורה והתפארת ונתנו חכמים סימן למשמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישיית תינוק יונק משדי אמו כלומר שהוא זמן הפרנסה לכל באי העולם שהיא מזדמנת בזמן שמדת הרחמים משמשת ומכאן תבין שהמן עקרו משפע הרחמים שהוא האור וזהו לשון מן השמים כמו (מלכים א' ח) ואתה תשמע השמים וכתוב (תהלים עח) ודגן שמים נתן למו והוא היה זמן ירידת הטל הוא שכתוב (במדבר יא) וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו: אבל ישראל היו מלקטין אותו ביום שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר וכתוב ולחם בבקר לשבוע.

(טז ו): ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם

ממצרים:

ע"י רמב"ן: רמז הכתוב לדברי ר' אלעזר בן חסמא במלת היום שבני העולם הבא יהיה קיומם ביסוד המן שהוא הזיו העליון^{קב} כמו שאמרו (ברכות יז ע"א) אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והן נהנין מזיו השכינה ובני העולם הבא יתקיימו בהנאתן מזיו השכינה בהדבקים בו בעטרה שבראשם והעטרה היא המדה הנקראת כן שאמר בה הכתוב (ישעיה כח ה) יהיה ה' צבאות לעטרת צביקה ובה נאמר (שה"ש ג א) בעטרה שעטרה לו אמו^{קכ} ורמזו על קיום בני העולם הבא ורמזו על עיקר המן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וע"י עוד ח"א רלא ע"ב

^{קב} ע"י לעיל הערות נו, ריד, ח.

^{קכ} ע"י זהר (ח"ג צז ע"ב): וספרתם לכם לכם דייקא כד"א וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה אוף הכא לכם לעצמכם ולמה בגין לאתדכאה במיין עלאין קדישין ולבתר למיתי לאתחברא ביה במלכא ולקבלא אורייתיה התם וספרה לה שבעת ימים הכא שבע שבתות אמאי שבע שבתות בגין למזכי לאתדכאה במיין דההוא נהר דנגיד ונפיק ואקרי מים חיים וההוא נהר שבע שבתות נפקו מניה ועל דא שבע שבתות ודאי בגין למזכי ביה כמה דאתתא דכיו דילה בליליא לאשתמשא בבעלה כך כתיב וברדת הטל על המחנה לילה על המחנה כתיב ולא כתיב וברדת הטל לילה [אלא על המחנה בגין דירוד מההוא נקודה על אינון יומין דאתקריאו מחנה ומתחברת במלכא קדישא] ואימתי נחת האי טלא כד קריבו ישראל לטורא דסיני כדין נחת ההוא טלא בשלימו ואדכי ואתפסקת זוהמתן מנייהו ואתחברו ביה במלכא וכ"י וקבילו אורייתא והא אוקימנא ובההוא זמנא ודאי כל הנחלים הולכים אל הים לאתדכאה ולאסתחאה וכלא אתקשרו (ס"א אתקדשו) ואתחברו ביה במלכא קדישא.

תרגום: וספרתם לכם, לכם דווקא, כמו שנאמר וספרה לה שבעת ימים, לה לעצמה. אף כאן לכם לעצמכם, ולמה, כדי להטהר במים קדושים עליונים. ואחר כך להתחבר עם המלך ולקבל תורה שם. וספרה לה שבעת ימים, כאן שבע שבתות. למה שבע שבתות, כדי לזכות להטהר במים של אותו נהר ששופע ויוצא ונקרא מים חיים. ואותו הנהר שבע שבתות יצאו ממנו, ועל כן שבע שבתות ודאי, כדי לזכות בו, כמו שאשה טהרתה בלילה לשמש עם בעלה, כך כתוב וברדת הטל על המחנה לילה, על המחנה כתוב ולא כתוב וברדת הטל לילה, אלא על המחנה, משום שיורד מאותה נקודה על אותם הימים שנקראו מחנה, ומתחברת עם המלך הקדוש. ומתי יורד הטל הזה, כשקרבו ישראל להר סיני, אז ירד אותו הטל בשלמות ונטהרו ופסקה זוהמתם מהם, והתחברו עם המלך ועם כנסת ישראל, וקבלו תורה. והרי בארנו, ובאותו זמן ודאי כל הנחלים הולכים אל הים להטהר ולרחץ, והכל נקשרו (התקדשו) והתחברו עם המלך הקדוש.

^{קד} ע"י ספר הפליאה (עמוד תכט): רבוע יהו"ה והוא מ"ן ויאכלו בני ישראל את המן הוא זיו השכינה כי אין מן בעולם כמו זיו השכינה, א"ל בני אמרת לי שהוא מ"ן איך הוא מן, א"ל חייך כך הוא מ"ם נר"ן הוא רבוע יהו"ה ועל שהוא מתוק לחיך נקרא מ"ן.

^{קה} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ריד.

ע"י זהר (ח"ג רנח ע"א): ועוד ד' רבתי ד' בתי תפלין דמנח להון א"ח ואתעטר בהו ואינון פאר על רישיה ואינון יהו"ה (ס"א יהו"ה) י' עטרא על ה' דאיהי ברטא והיינו יהו"ה בחכמה יסד ארץ אבא יסד ברטא ה' אמא עלאה עטרה על ו' דאיהו ברא והיינו כונן שמים בתבונה באמא כונן ברא והאי איהו דעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

תרגום: ועוד ד' רבתי, ארבעה בתי תפלין שמניח אותם א"ח, ומתעטר בהם, והם פאר על ראשו, והם יהו"ה (יהו"ה), י' עטרה על ה' שהיא בת, וזהו "יהו"ה בחכמה יסד ארץ", אבא יסד בת, ה' אמא עליונה, עטרה על ו' שהוא בן, וזהו "כונן שמים בתבונה" באמא כונן בן, וזהו שעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

^{קי} ע"י לעיל פרשת בא הערה צו.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

ואמר הכתוב (תהלים עח כג – כה) ויצו שחקים ממעלקי ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו לחם אבירים אכל אישק^{קט} וכן אמר (שם קה מ) ולחם שמים ישיביעם שנראה מזה שיהיה הדגן הזה בשמים והורידו להם בפתחת דלתיו והוא מה שפירשתי שנתגשם האור כי באור העליון יאמר הכתוב כלשון הזה נפתחו השמים ואראה מראות אלהים^{קט} (יחזקאל א א) או שכבר היה בשמים כמאמרם (אבות פ"ה מ"ו) שנברא בין השמשות.

(טז ז): ובקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלנתיכם על ה' ונחנו מה פי תלוננו (תלנינו) עלינו:

עי' ר' בחיי: הזכיר כבוד ה' שהוא מדת הדין וכענין שכתוב (שמות כד) ומראה כבוד ה' כאשר אוכלתיו לכך נרמז כאן השם למפרע^{קט} והוא רמז למדת הדין בכל מקום.

(טז ח): ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינים עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם פי על ה': עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה בערב בשר לאכול ולחם בבקר, ייחד הפרנסה בשני עתים, זה ביום וזה בלילה^{קט}, כנגד מידת הדין ומידת הרחמים והודיע הכתוב הזה כי פרנסת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וע' תיקו"ז (קעא ע"א): הא ציון דאיהי שכינתא נפקא בכל קשוטין דילה וכל עלמא מורין לה באצבע הה"ד (ישעיה ל"ג) חזה ציון קרית מועדנו וחתן נפיק מעוטר לגבה וכל עלמא אמרי (שיה"ש ג יא) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו חתונתו שכינתא עלאה שמחת לבו שכינתא תתאה יום דתרווייהו עמודא דאמצעייתא בוצינא קדישא הא כלה מתקשטא לגבי בעלה דאיהו יהו"ה ברא דמלכא.

תרגום: הנה ציון שהיא השכינה יוצאת בכל הקשוטים שלה וכל העולם מורים עליה באצבע זהו שכתוב חזה ציון קרית מועדנו והחתן יוצא מעטר אליה וכל העולם אומרים צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו חתנתו השכינה העליונה שמחת לבו השכינה התחתונה היום של שניהם העמוד האמצעי הנר הקדוש הרי הכלה מקשטת לבעלה שהוא יהו"ה בן המלך.

^ק עי' זהר (ח"ג כו ע"א): ושחקים יזלו צדק (ישעיה מה ח) דכד שמים נטיל ליה ממעל מההוא אתר עלאה דשאר עילוי כדן שחקים יזלו צדק מאן שחקים אתר דטחנין מנא לצדיקא ומאן גינהו נצח והוד דאינון ודאי טחנין מנא לצדיקא למאן לההוא אתר דאקרי צדיק דהא אינון טחנין ליה לההוא מנא דאתיא מלעילא וכל ההוא טיבו מתכניש בגווייהו למיהב ליה לדרגא דצדיק בגין דיתברכא צדק מההוא נזילו דלהון ועל דא טחנין מנא לצדיקא מאן צדיקא דא צדיק וצדק יוסף ורחל דכד מזדווגן כחדא צדיקים אקרו.

תרגום: ושחקים יזלו צדק, שכאשר שמים נוטל אותם, ממעל מאותו מקום עליון ששורה עליו, אזי שחקים יזלו צדק. מי השחקים, זה המקום שטוחנים מן לצדיקים, ומיהם נצח והוד, שהם ודאי טוחנים מן לצדיקים. למי, לאותו מקום שנקרא צדיק, שהרי הם טוחנים את אותו המן שבא מלמעלה, וכל אותו טוב נכנס בתוכם, לתת אותו לדרגה של צדיק, כדי שיתברכו צדק מאותה נזילה שלהם, ועל זה טוחנים מן לצדיקים. מיהם הצדיקים, זה צדיק וצדק, יוסף ורחל, שכאשר מזדווגים כאחד, נקראו צדיקים.

^{קח} עי' זהר (ח"ב סא ע"ב): ותא חזי כל יומא ויומא נטיף טלא מעתיקא קדישא לזעיר אנפין ומתברכאן כל חקל תפוחין קדישין ומההוא טלא אנגיד לאינון דלתתא ומלאכין קדישין אתזנו מניה כל חד וחד כפום מיכליה הדא הוא דכתיב (שם עח כה) לחם אבירים אכל איש ומההוא מזונא אכלו ישראל במדברא.

תרגום: ובא וראה כל יום ויום נוטף טל מהעתיק הקדוש לזעיר אנפין ומתברכים כל שדה התפוחים הקדושים ומאותו טל נמשך לאלו שלמטה וממנו נזונים מלאכים קדושים כל אחד ואחד כפי מאכלו זהו שכתוב לחם אבירים אכל איש ומאותו מזון אכלו ישראל במדבר.

^{קט} עי' לקמן פרשת אמור הערה מג.

^{קי} עי' לקמן פרשת ואתחנן הערה כז.

^{קיב} בר"ת "הו"ה ונחנו מה כ"י ועי' לעיל פרשת נח הערה נה ועי' עוד בדברי רבינו פרשת במדבר פ"א פסוק נא.

^{קיג} עי' לעיל פסוק ד.

הבשר מזדמנת בערב ופרנסת הלחם בבקר^{ק"י} ומה שדרשו רז"ל במסכת ע"ז (ג ע"ב) שלישיות יושב וזן את העולם כלו מקרני ראמים ועד ביצי כנים^{ק"ד} בפרנסת בשר הוא מדבר שהרי שעות שלישיות מן היום משתים עשרה שעות שהוא היום הם נקראות ערב וכן כתוב בין הערבים תאכלו בשר, למדך הכתוב ששני ערבים הם, ערב אחד ג' שלישיות, ערב שני ג' רביעיות, שאז החמה שוקעת. והבשר היה מזדמן להם לישראל בין שני ערבים הללו, וזה לשון בין הערבים תאכלו בשר, והוא זמן שהיטת הפסח שכתוב בו (ויקרא כג) בין הערבים פסח לה, אבל פרנסת הלחם היתה בבקר כנגד מדת רחמים, וזה יורה על מעלת המן שלא רבו האמצעים.

(טז טז): זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְקַטְוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֵר לְגִלְגָּלֹת מִסֶּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשֶׁר בְּאֶהְלֹו תִקְחוּ:

ע"י ר' בחיי: ודע כי הכתוב הזה כולל שני ענינים גדולים שכל אחד מהם כולל העליונים והתחתונים ואלו הם האותיות והפרנסה שאין לך דבר בעולם שלא יהא נכלל בצורות כ"ב אותיות וגם אין לך דבר נמצא בעולם בין העליונים בין התחתונים שלא יהא צריך פרנסה שכל מי שצריך קיום מזולתו הרי זה פרנסתו וכבר בארו לנו רז"ל מעלת המזמור תהלה לדוד שהאומרו ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב וגלו לנו עיקר הטעם בהיותו כולל האותיות והפרנסה האותיות הוא מסודר באלפ"א בית"א^{ק"י} והפרנסה שכתוב

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{ק"י} ע"י זהר (ח"ב דף כ"א ע"א): אמר רבי יוחנן שעת המנחה הוא משש שעות ולמטה דתניא רבי יצחק אמר מאי דכתיב (שמות טז יב) בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם בין הערבים דהוא שעתא דדינא תאכלו בשר וכתוב (במדבר יא לג) הבשר עודנו בין שניהם ואף יהו"ה חרה בעם משום דבין הערבים דינא דמלכותא שליט ובבקר תשבעו לחם משום דאקרי חסד ההיא שעתא וכתוב (תהלים נב ג) חסד אל כל היום וכתוב (בראשית א ה) ויקרא אלהים לאור יום דאיהו מצפרא רבי תנחום אמר דא סומק ודא חוור סומק בין הערבים דכתיב (שמות טז יב) בין הערבים תאכלו בשר וחווורא בצפרא דכתיב ובבקר תשבעו לחם רבי יצחק אמר כתיב (שם יב ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וגו' דהוא שעתא למעבד דינא רבי יהודה אמר ילפינן משני כבשים שבכל יום האחד מתקרב כנגד מדת החסד והשני כנגד מדת הדין תרגום: אמר רבי יוחנן שעת המנחה הוא משש שעות ולמטה שלמדנו רבי יצחק אומר מהו שכתוב בין הערביים תאכלו בשר ובבוקר תשבעו לחם בין הערביים שהיא שעת הדין תאכלו בשר וכתוב הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם משום שבין הערביים דין המלכות שולט ובבוקר תשבעו לחם משום שאותה שעה נקראת חסד וכתוב חסד אל כל היום וכתוב ויקרא אלהים לאור יום שהוא מהבוקר.

רבי תנחום אומר זה אדום וזה לבן אדום בין הערביים שכתוב בין הערביים תאכלו בשר ולבן בבוקר שכתוב ובבוקר תשבעו לחם רבי יצחק אמר כתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים וגו' שהיא שעה לעשות דין רבי יהודה אמר למדנו משני כבשים שבכל יום האחד מתקרב כנגד מדת החסד והשני כנגד מדת הדין.

^{ק"ד} ז"ל הגמ': אמר רב יהודה אמר רב שתיים עשרה שעות הוי היום שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו וכו'.

^{ק"ט} ע"י זהר (ח"ג רכו ע"א): אר"ש מאן דפתח פתחא יימא א"ר אלעזר תנינן כל מאן דאמר תהלה לדוד בכל יום תלת זמנין איהו בר עלמא דאתי והא אתמר טעמא אי בגין פרנסה ומזונא דכל עלמין תרין זמנין אינון בכל יומא בצפרא ובפנייא דכתיב בתת י"י לכם בערב בשר וגו' אמאי תלת זמנין בכל יומא אלא תרין למזונא דבני אינשי ודכל עלמא וחד למיהב תוקפא לההוא אתר דפתחו ידוי ותרין מזונין אלין משניין דא מן דא וכלהו תלת מזוני כתיבי הכא ואתה נותן להם את אכלם בעתו דא מזונא דעתירי דיהיב מיכלא סגי בעתו הא חד תרין דכתיב ומשביע לכל חי רצון דא מזונא דמסכני דאינון שבעין מרצון ולא מגו מיכלא סגי

תלת דכתיב פותח את ידך דא תוקפא לההוא אתר דבפתחו דידי נפקא רצון ושבעא לכלא תו הכי אוליפנא דלא איהו אלא תרי זמני בגין מזונא ופרנסה בכל יומא דאלין חיובא על ב"נ ואי אמר יתיר לאו בגין חובה איהו אלא בגין שבחא גו תושבחן דזמירות דדוד מלכא* מ"ט בגין דפרנסה לא חזי למשאל אלא בתר צלותא ופרנסה דמאריה מלכא ייכול בקדמיתא ולבתר ייכלון עבדוי תרגום: אמר רבי שמעון מי שפותח פתח יאמר. אמר רבי אלעזר, שנינו כל מי שאומר תהלה לדוד

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

בו (תהלים קמה) פותח את ידך וגו' והנה הכתוב הזה יכולול את שניהם כי כ"ב אותיות התורה רשומות בו והוא מדבר בענין הפרנסה ומזה דרשו רז"ל לא נתנה התורה אלא לאוכלי המן וקבלה ביד חכמים כי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבא לעולם לידי חסרון מזונות.

(טז כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' שִׁבְתוֹן שֶׁבֶת קִדְשׁ לֵה' מִחֵר אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל הַעֲדָף הִנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֶּקֶר: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה שבתון שבת קדש לה', מחיר יאמר שבתון של מחיר, כנגד השבת של העליונים שהוא שבת קדש לה'קפ"ז.

(טז כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלָהוּ הַיּוֹם כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם לֵה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ בַשָּׂדֶה: ע"י ר' בחיי: ודרשו רז"ל היום לא תמצאוהו אבל לעוה"ב תמצאוהו"ב ובאור זה כי ביום שבת לא ימצאו המן אבל לעוה"ב ימצאו יסוד המן הוא האור העליון בעצמו ונוכרת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בכל יום שלש פעמים הוא בן העולם הבא, והרי נתבאר הטעם, אם בגלל פרנסה ומזון של כל העולמות פעמיים הם בכל יום, בבוקר ובערב, שכתוב "בתת ה' לכם בערב בשר וגו'", למה שלש פעמים בכל יום. אלא שנים למזון בני אדם ושל כל העולם, ואחד לתת חוזק לאותו מקום שידיו פתוחות.

ושני מזונות אלו משונים זה מזה, וכולם שלשה מזונות כתובים כאן "ואתה נותן להם את אכלם בעתו", זה מזון העשירים, שנותן אוכל רב בעיתו, הרי אחד. שנים, שכתוב "ומשביע לכל חי רצון", זה מזון העניים, שהם שְׂבָעִים מרצון ולא מתוך אוכל רב.

שלשה, שכתוב "פותח את ידך" זהו חוזק לאותו מקום, ובפתיחת ידיו יוצא רצון ושובע לכל. עוד כך למדנו, שאינו אלא פעמיים בשביל מזון ופרנסה בכל יום, שאלו חיוב על האדם' ואם אמר יותר, לא בגלל שחובה הוא, אלא בשביל שבח תוך תשבחות של זמירות דוד המלך (שיוצא ידיו של הקדוש ברוך הוא, ומברך ושְׂבָעִים מרצון, ועל זה אין חיוב הוא אלא פעמיים ביום, ושבח הוא לקדוש ברוך הוא לתת לו זמירות של דוד המלך) למה, משום שפרנסה לא ראוי לשאול רק לאחר התפלה, ופרנסת רבונו המלך יאכל בתחלה, ואחר כך יאכלו עבדיו.

וע"י לקמן הערה קיז. קי"ז ע"י ספר הקנה (עמוד קמד): מאי שבתון א"ל הרי כאן ג' מדות שבת כנ"י ו' רומז ביסוד ה' פשוטה הוא שבת הגדול והנה האם עם הבנים עמך שנאמר הוא לכם שיום הכפורים רומז במדה הנקראת אם הבנים היא הבינה ורומז בעטרה זהו שנאמר כפורים מיעוט רבים שנים ע"כ קרא גם את יה"כ שבת.

קי"ז ע"י זהר חדש (נא ע"א): ואיהי קיומא דעלמא. וע"ד איתערו חברייא על תלת מלין עלמא מתקיים על התורה דא יעקב. על העבודה דא תורה שבע"פ. ועל גמילות חסדים דא אברהם. ד"א עבודה דא יצחק וכולא חד.

וכד איתער האי כהן להאי עבודה כדין נחית לחם מן השמים להאי ארץ וזן ליתבהא. ומאי לחם. דא לחם דאסתלק לעילא ומזוני במזלא תליין. ומתמן נחית בשבת מזוני. כיון דאיהי קיומא דלעילא. בגין דהוא עלמא דאתי ועלמא דאתי אפיק נהירו לעילא.

ועל דא היום לא תמצאוהו בשדה בגין דהאי יומא קבילת האי שדה שקיו לגרמה. אבל לעלמא דאתי תשכחון ההוא יומא טבא דא הוא שדה דנהיר בנהירו דשמשא.

ות"ח האי שבת כ"ל איקרי. בגין דחמשיין תרעין ביה אתפתחין ואיתער. וכד האי כל אתער לכלה כדין אימא עילאה אלבישת ליה גבורין עילאין ואיתערו רחמין בעלמין ותיקונא עילאה אתתקן.

תרגום: והיא קיום העולם ועל זה העירו החברים על שלשה דברים העולם עומד על התורה זה יעקב על העבודה זו תורה שבעל פה ועל גמילות חסדים זה אברהם דבר אחר עבודה זה יצחק והכל אחד.

וכשמתעורר הכהן הזה לעבודה הזו אזי יורד לחם מן השמים לארץ הזו וזן את יושביה ומה הלחם זה הלחם שהתעלה למעלה והמזון במזל תלויים ומטל היורד בשבת נותן מזונות כיון שהיא הקיום של מעלה משום שהוא העולם הבא והעולם הבא מוציא אור למעלה.

ועל זה (שם) היום לא תמצאוהו בשדה משום שהיום הזה מקבלת השדה הזו השקאה לעצמה אבל לעולם הבא תמצאו את אותו יום טוב זהו שדה שמאיר באור השמש.

ובא ראה השבת הזו נקראת כ"ל משום שיש בה חמשים שערים נפתחים והתעורר וכשהכל הזה מתעורר לכלה אזי האם העליונה מלבישה אותו גבורות עליונות ומתעוררים רחמים בעולמות והתקון העליון מתתקן.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

מלת היום ג' פעמים בכתוב לרמוז על שלש סעודות בשבת ק"ח.
והנני מגלה סוד אשר הסתירו חכמי האמת בג' סעודות ק"ח וארמזנו לך בכאן ואומר
כי סעודה ראשונה היא סעודת הלילה היא מדת שמור ונקראת בשם מלכות ומזה האירו
רז"ל את עינינו שהיו אומרים בערב שבת באו ונצא לקראת כלה שבת מלכתא ואמרו באי
כלה באי כלה ועל כן הזכיר תחלה אכלוהו היום כי מלת אכלוהו מלשון כלה ואין מקדשים
את האיש כי אם את האשה סעודה שניה היא של שחרית והיא רמוז למדת יסוד הנקרא
שבת הגדולק^ב ועיקר קדוש אינו אלא ביום ועל כן נקרא קדוש היום קדושא רבאק^ב וכן
תפלת ערבית אנו אומרים אהבת עולם ואותה של שחרית קורין רז"ל אהבה רבהק^ב וידוע
כי הלילה שמור והיום זכורק^ב ועל כן אמר כי שבת היום לה' סעודה שלישית היא של מנחה
והוא התימת היוםק^ב רמוז לראשיתק^ב הראשית שהוא עיקר הבנין וראשו ועל כן אמר היום

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

ק"ח ע"י ז"ח מח ע"א): סעודתי דשבת בכל אינון אוכלוסין עילאין ויאמר משה אכלוהו היום כי
שבת היום לד' היום לא תמצאוהו בשדה תלת זמנין היום כחושבן תלת סעודתי באתקראו ענג ומהו
ענג הה"ד וקראת לשבת ענג ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ובחשבון תלת גלויות שאמר משה
כנגדן אה"ה אה"ה אה"ה תלת זמנין.

תרגום: סעודות השבת בכל אותם ההמונים העליונים ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה'
היום לא תמצאוהו בשדה שלש פעמים היום כחשבון שלש סעודות שנקראו ענג ומהו ענג זהו נאמר
(ישעיה נח) וקראת לשבת ענג (בראשית ב) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ובחשבון שלש גלויות
שאמר משה כנגדן אה"ה אה"ה אה"ה שלש פעמים

ע"י זהו (ח"ב פח ע"א): ועל דא בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין דהא בהא תליא מהימנותא
דלעילא בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקלא דתפוחין ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו
ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ועונשיה דההוא בר נש סגי.

תרגום: ועל זה צריך אדם להתענג שלש הפעמים הללו שהרי בזה תלויה האמונה העליונה בעתיק
הקדוש ובזעיר אנפין ובשדה התפוחים וצריך אדם להתענג בהם ולשמח בהם ומי שגורע סעודה
מהם מראה פגם למעלה וענשו של האדם ההוא גדול.

ק"ט ע"י ספר הקנה (עמוד קמג): ג' סעודות סודם סוד גדול אין כמוהו וע"כ נאמר ברמז ונתן סודו
לחסידים ז"ל והם אמרו המקיים ג' סעודות ניצול מג' פורעניות מחבלי משיח ומדינה של גיהנם
וממלחמת גוג מגוג שנאמר הנה יום בא לה' וגומר, והכוונה סעודה הראשונה נגד העטרה וב' ככרות
לחברה בת"ת ואז ינצל מדינה של גיהנם כי העטרה מדת הדין הרפה הדנה בע' שרים את התחתונים
וגזרת חליפין וגיהנם, ולכן המוציאה מהדין ומקרבה אל הרחמים ע"י פעולת הסעודה כ"י היא מצילו
מן הדין, סעודה שנייה נגד הת"ת ות"ת עתיד לעשות מלחמה עם שרו של עשו הוא סמאל ואולולי
הבינה עוזרו ומעלהו עם במתי ארץ הם הזרועות אין כל בריה יכולה לסמאל והנה הת"ת מגדע אילנו
של סמאל וע"כ נקרא גדיאל מלשון גודו אילנא וזה יהיה בביאת המשיח והקב"ה מצילן ע"י קיום
השלש סעודות, כי בהיות הקירוב שלם בד"ו פרצופים אז אם הבנים שמחה הללו יה וע"כ צריך שני
ככרות, אבל סעודה שלישית רומז במדה הנקראת אין הוא המקור העליון וע"כ אמר היום לא
תמצאוהו בשדה כי זו המדה אינם בדין כלל, כי מלת שדה רומז בדין ומתקבצים ע' שרים החיצונים
וע' אומות למטה ובאו כולם לעשות מלחמה עם הד"ו פרצופים שרי ישראל והאומות למטה עם
ישראל וכולם יעמדו בדין שהצעקה עולה למעלה בסעודה ג' הוא כ"ע כולו רחמים.

ק"ב ע"י לעיל פרשת שמות הערה קט. וע"י תיקון (מ ע"א): וברזא דא תשכח טעמין ונקודין ואתון
והכי בכל את ואת ורזא דמלה ש' תלת תגין לעילא כמו זיינין דספר תורה בה רשימין (ס"א רמיזין)
כתרין ונקודין ואתון והכי בכל את ואת ש' שבת הגדול בינה שבת הקטן מלכות ב' תרין דרועין
גדולה גבורה ת' תפארת ביה שקיל שבת לכל אורייתא תלת כתרין דש תלת ספירין עלאין וכלהו
כלילן בתיובתא דאיהי שכינתא עלאה ועלה אתמר תפלת כל פה.

תרגום: ובסוד זה תמצא את הטעמים ונקודות ואותיות, וכן בכל אות ואות. וסוד הדבר ש' שלשה
תגים למעלה כמו זיינים של ספר תורה, בה רשומים (רמוזים) כתרים ונקודות ואותיות. וכך בכל
אות ואות ש' שבת הגדול בינה, שבת הקטן מלכות. ב' שתי זרועות גדולה גבורה. ת' תפארת בו
שקולה שבת לכל התורה. שלשה כתרים של ש, שלש ספירות עליונות, וכולם כלולים בתשובה,
שהיא שכינה העליונה, ועליה נאמר תפלת כל פה (תפילת שמנה עשרה).

קכ"א ע"י ספר הקנה (עמוד קלה): מזמין הלוי בסעודת היום וסעודה זו כנגד ת"ת ומברך קידושא רבא
ונקרא קידושא רבתי.

קכ"ב ע"י לקמן פרשת וזאת הברכה הערה פט.

קכ"ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קפד.

קכ"ד ע"י לעיל פרשת בראשית הערות צד וקפ.

קכ"ה ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יח.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

לא תמצאוהו כי מלת לא כמו אין כי החכמה מאין תמצאק^ק כל זה ממש למעלה והם סעודות לנפש בחיים האמתיים בתענוג הקיים והנצחי ומעתה הבן גודל מעלת המקיים שלש סעודות ושכרו וזכותו הגדול בכונה הגדולה והעליונה הזאת.

(טז לג) ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני ה' למשמרת לדרתכם:

עי' ר' בחיי: ויתכן שנאמר כי מה שצוה בזה לאהרן שבא לרמוז כי הכהנים הלויים מורי התורה שעתידין לצאת מאהרן יהיו מזונותם בהרוחה ולא בעמל כאוכלי המן וכענין שכתוב (דברי הימים ב' לא) ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' והזכיר תחלה והנח אותו לפני ה' לבאר כי מזון תלמידי חכם שבכל דור ודור הוא מסור לשם יתברך והוא מונח לפני ה' ועל כן אמר והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם כי הוא לפני ה' יתברך מונח ושמור לדורות והוצרך לרמוז זה לפי שהתורה היא ממקור החכמה העליונה^ק והחכמה תחיה בעליה והיא היא מקור הברכה והחיים האמתיים וכענין שכתוב (תהלים קלד) שאו ידיכם קודש וברכו את ה' קדש ועל כן ראוי להיות הפרנסה והמזון^ק שהם חיי הגוף דבקים בתורה שהיא חיי הנפש ואח"כ לפני העדות כי הניח מן המן למשמרת לפני העדות להיות לאות ולעד לדורות למען יראו את הלהם ומפני זה הזכיר בינתים כאשר צוה ה' אל משה והיה הכתוב ראוי לומר ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת כאשר צוה ה' אל משה אבל באר כי מזון בעלי התורה שמור ומונח לפני ה' כאשר צוה ה' את משה בהר סיני שאמר לו (שמות לד) פסל לך שיהיה הפסולת שלו וכמו שדרשו רז"ל שמשם נתעשר ומשם זימן לו הקב"ה פרנסתו.

(יז ה): ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומסד אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת:

עי' ר' בחיי: והנה ההפרש שבין המטה והכידון כהפרש שיש בין נבואת משה לנבואת יהושע והמטה מספרו ידוע וכידון הוא המלאך^ק והבן זה כי נבואת משה היתה מאמתת כח העליון בלתי אמצעות מלאך ונבואת יהושע היתה על ידי המלאך שחזר למקומו

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ק^ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה ס.
ק^ז עי' זהר (ח"ג דף קפב ע"א): פתח ואמר טובה חכמה עם נחלה ויותר לרואי השמש אי לאו דהא אתגלייא מלה דא לא (שמענא ולא) ידענא מאי קאמר טובה חכמה דא היא חכמה דהיא תחת השמש (ס"א לכורסייא) כורסייא מתתקנא ליה טובה חכמה עם נחלה יאה ושפירא כד איה שרייא עמהון דישראל דאינון נחלה ועדבא דילה לאתקשרא בה אבל תושבחתא יתיר לרואי השמש לאינון דזכו לאתחברא בשמשא ולאיתקשרא ביה דהא אחיד באילנא דחיי ומאן דאחיד ביה בכלא אחיד בחיין דהאי עלמא ובחיי דעלמא דאתי ודא הוא דכתיב ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה מאי ויתרון דעת דא אילנא דחיי יתרון דיליה מהו החכמה ודאי דהא תורה מחכמה עלאה נפקא.

תרגום: פתח ואמר "טובה חכמה עם נחלה ויותר לרואי השמש אם לא", התגלה דבר זה, לא (שמענו ולא) ידענו מה אמר. "טובה חכמה", זוהי חכמה שהיא תחת השמש, (לכסא) כסא נתקנת לו. "טובה חכמה עם נחלה" נאה ויפה כשהיא שורה עם ישראל שהם נחלתה וחלקה להתקשר בה. אבל שבח יותר לרואי השמש, לאותם שזכו להתחבר בשמש ולהתקשר בו, שהרי אחוז בעץ החיים, ומי שאוחז בו אחוז בכל, בחיי העולם הזה ובחיי העולם הבא, וזהו שכתוב "ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה", מה זה "ויתרון דעת", זה עץ החיים. יתרונו מהו, החכמה ודאי, שהרי תורה יוצאת מחכמה עליונה.

ק^ח עי' לקמן פרשת תרומה הערה יב.

ק^ט עי' לעיל פרשת לך הערה לא.

ק^ל עי' שער הפסוקים שמות: יהושע לא נשתמש רק בכידון אשר בידו כנזכר בספר יהושע (יהושע ח יח) כי כלם הם הארות משה ואהרן ודור המדבר וכשמתו נתבטלו הארותיהם. ועי' ע"ח שער לב פרק ג: כי הנה המטות ההם לא נשתמש בהם יהושע אח"כ כי נגנזו כמארז"ל, ולא נשתמש יהושע אלא בכידון אשר בידו כנזכר בספר יהושע גבי מלחמות העי (יהושע ח יח), אבל לא במטה של משה, לפי שג' אורות אלו יוצאין מיסוד אבא שהוא בחי' משה, לכן במות משה נסתלקו אלו האורות. ועי' רמב"ן יז ט.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

אחר מות משה עבד ה' והחילוק שבין נבואת משה קלא רבינו ליהושע כחילוק שבין השמים לארץ כי זה פועל וזה מקבל ולכך כל ימי משה אכלו לחם מן השמים קלב שנאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים כיון שמת משה רבינו ובאו לרשותו של יהושע אכלו לחם מן הארץ שנאמר (יהושע ה) ויאכלו מעבור הארץ ומוזה הענין היה שהטיל משה על יהושע מלחמת עמלק בארץ ולקח לעצמו מלחמת השמים קלב להפיל כחו של עמלק ולעקרו מן העולם ועל ההפרש שיש בין נבואת משה ונבואת יהושע דרשו רז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ובאור זה כי מעלת נבואת משה מן הפועל ומעלת נבואת יהושע מן המקבל כי כן המאורות האלה חמה ולבנה זה פועל וזה מקבל.

(יו ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֵת ה' לְאֹמֵר הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין:

היה ראוי הכתוב לומר אם לא כמו (שמות טז) הילך בתורתך אם לא אבל ירמוז על המדה הנקראת אין קלי ונקראת יראה קלי ושניה לה נקראת יש קלי ונקראת חכמה וזהו (איוב כח) והחכמה מאין תמצא ועל כן סמך לו ה' ואמר היש ה' והוא דבר יעקב קלי שאמר (בראשית כח) אכן יש ה' והוא מאמר שלמה ז"ל (משלי ח) להנחיל אוהבי יש. וכבר ידעת שאין להפריד החכמה מן היראה, ועל זה רמזו חכמי האמת באמרום אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה כי הכל נקשר ומיוחד זה בזה והנה ישראל הפרידו בכאן וקצצו ונטעו קליה ולכך נענשו מיד ויבא עמלק והבין זה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קלא עי' פרשת וארא הערה א.

קלב עי' לעיל הערה צו.

קלב עי' זהר (ח"ב סה ע"ב): ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמאה דקודשא בריך הוא פקיד אלא משה זכאה חולקיה דאסתכל וידע עקרא דמלה אמר משה אנא אזמין גרמי לההוא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא.

תרגום: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וכי מה ראה משה שסלק עצמו מהקרב הראשון הזה שצוה הקדוש ברוך הוא אלא משה אשרי חלקו שהתבונן וידע את עיקר הדבר אמר משה אני אזמין עצמי לאותו קרב שלמעלה ואתה יהושע הזמן עצמך לקרב שלמטה.

קלד עי' לעיל פרשת בראשית הערה ס.

קלה עי' לעיל פרשת שמות הערה כג.

קלו עי' זהר (ח"ג רנז ע"ב): ולית דידעין דאית ב"נ דירית ג' מאה ועשר עלמין הה"ד להנחיל אוהבי יש כפום דרגא דיליה דאתקרי יש מאין ודא חכמה עלאה.

תרגום: אין יודעים שיש אדם שירוש שלש מאות ועשרה עולמות, זהו שכתוב "להנחיל אוהבי יש", כפי הדרגה שלו שנקראת "יש מאין", וזו חכמה עליונה.

קלו עי' זהר (ח"ב סד ע"ב): אמר רבי אבא מאי דכתיב היש יהוה בקרבנו אם אין וכי טפשין הוו ישראל דלא ידעי מלה דא והא חמו שכינתא קמיייה וענני כבוד עלייהו דסחרן לון ואינון אמרו היש יהוה בקרבנו אם אין גוברין דחמו זיו יקרא דמלכיהון על ימא ותנינן ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל אינון אשתכחו טפשין ואמרו היש יהוה בקרבנו אם אין.

אלא הכי קאמר רבי שמעון בעו למנדע בין עתיקא סתימאה דכל סתימין דאקרי אין ובין זעיר אנפין דאקרי יהוה ועל דא לא כתיב היש יהוה בקרבנו אם לא כמה דכתיב הילך בתורתך אם לא אלא היש יהוה בקרבנו אם אין.

תרגום: אמר רבי אבא מה זה שכתוב היש ה' בקרבנו אם אין וכי היו ישראל טפשים שלא ידעו דבר זה והרי ראו שכינה לפנייהם וענני כבוד עלייהם שמקיפים אותם והם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין אנשים שראו את זיו כבוד מלכם על הים ולמדנו שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הם נמצאו טפשים ואמרו היש ה' בקרבנו אם אין.

אלא כך אמר רבי שמעון רצו לדעת בין העתיק הנסתר של כל הנסתרים שנקרא אין ובין זעיר אנפין שנקרא הו"ה ולכן לא כתוב היש ה' בקרבנו אם לא ככתוב הילך בתורתך אם לא אלא היש ה' בקרבנו אם אין.

קלה עי' פרשת נח הערה מד.

רמב"ן ור' בחיי פרשת בשלה

(יז יב): וידי משה כבדים ויקחו אֶבֶן וישִׁמוּ תַּהֲתֵיו וישָׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹרֵר תִּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:
ע"י רמב"ן: על דרך האמת נשא עשר אצבעות לרום השמים קלם לרמוז על עשר ספירות לדבקה באמונה הנלחם לישראל קלם ובכאן נתבאר ענין נשיאות כפים בברכת כהנים וסודו.

ע"י ר' בחיי: ומזה אחד – יבאר הכתוב כי משה כשהיה על ראש הגבעה פורש כפיו למעלה היה אהרן מימינו וחור משמאלו והוא באמצע נושא עשר אצבעותיו מקבל כח התמיכה בשניהם וזה דוגמת הקו האמצעי שנבואתו מתוכו קלם המקבל מהשרפים העומדים ממעל לוקלם וכן מצינו בכהן גדול שהיה הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו ועשה משה דוגמת כן אבל השפע מלמעלה דרך הקו של אמונה הנלחמת להם.

ע"י ש"ש: וע"ד הקבלה ויהי ידיו אמונה היה משה מתכוין בעשר אצבעות ידיו ונושא כפיו לרום השמים הוא הקו האמצעי הנקרא רום בשור"ק וזהו לשון ירים משה ידו והכונה למשה או לכהן בנשיאות כפים כי בפרישת העשר על הכוונה הזאת היו מתקדשים כל העשר והשפע נמשך בהם ומהם לשכלים קלם ובאותה שעה רפו ידי הכחות המקטרגים קלם ואין כח לאחד מהם לקטרג ואז היו ישראל נוצחים ומתגברים כי לא היה אחד מהם מן הכחות נודד כנף ופוצה פה ומצפצף ולכך וגבר ישראל בהרמת ידיו ובהנחתם וגבר עמלק והיה משה מוכרח בהרמתם ובהנחתם בהרמתם כדי שיתבטלו המקטרגים מפעולתם ויתגברו ישראל והנחתם שאילו לא היה מניחם היו הכחות בטלים לגמרי לא יפעלו פעולתם שנתמנו עליה כלל ואין אדם רשאי לעשות כן כי לא תוהו בראה לשבת יצרה והכחות במנויים צריכים הם לעולם וזה טעם האסור בשהיית שלש שעות וכפיו פרושות השמים קלם וזה מבואר.

(יז יג): ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי הרב:
ויתכן עוד לומר ויחלש כי החליש כחו של מעלה ולא אמר לעמלק אלא את עמלק לרבות שרו של עמלק שהחלישו יהושע קלם בתפלתו או מכה נשיאות כפיו של משה עד
סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קלט ע"י לעיל פרשת וארא הערה כב.
קמ ע"י ספר הפליאה (עמוד רצ): אמונה מלשון אומן כי אומן לאומן היא כנסת ישראל הנקרא גם היא אומ"ן הוא שנאמר ויהי ידיו אמונה והם ידיו של ת"ת הם עשר ספירות ומשה כיון בעשר אצבעות ידיו להוריד כח מאין אל אמונה ומן האמונה אל התחכם ולהשפיל ס"ם שרו של עשו.

קמא ע"י לעיל פרשת שמות הערה סח.
קמב ע"י לעיל פרשת ויצא הערה יט.
קמג היינו שכלים נפרדים, ע"י לעיל בראשית א כו.
קמד ע"י זהר (ח"ב סט ע"א): דהא לית סטרא אחרא דלית ביה נהירו דקיק זעיר מסטרא דקדושה כגוונא דרוב חלמין דבסגיאנות תבנא אית חד גרעינא דחטין בר אלין טפסי דקיקין חציפין דכלהו מסאבי יתיר ובהו הוה בלעם יודע.
תרגום: שהרי אין צד אחר שאין בו אור דקיק קטן מצד הקדושה כדוגמא שרוב החלומות שברוב התבן יש גרעין אחד של חטה פרט לצורות הדקיקות הללו החצופות שכלם יותר טמאות ובהם היה בלעם יודע.

קמה ע"י ספר הבהיר (אות קלח): ומאי ניהו תורת אמת, דבר שמורה על אמיתות העולמים ופעולתו במחשבה והוא מעמיד עשרה מאמרות שבהם עומד העולם והוא אחד מהם, וברא באדם כנגד אותם עשרה מאמרות עשר אצבעות ידים, וכשהיה משה מרים ידו ומכוין במיעוט כוונת הלב באותה המדה הנקראת ישראל ובתוכה תורת אמת ורומז לו עשר אצבעות ידיו שהוא מעמיד את העשרה, ואם לא יעזור את ישראל לא יתקיימו העשרה מאמרות בכל יום ויום הלכך וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק (שם) וכי היה משה עושה שייגבר עמלק דכתיב וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, אלא אסור לו לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים.

קמז ע"י זהר (ח"ב דף סו ע"א): רבי ייסא אמר ויחלש יהושע דתבר חילא דלהון מלעילא.
תרגום: רבי ייסא אמר ויחלש יהושע ששבר את כחם מלמעלה.

שהשר עצמו היה עוזר לישראל ובא כנגד עמלק.

(יז מז): ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת כי היד אשר על כסא יה והיא מלחמה לה' הויה בעמלק מדר דר כי מדת הדין של מעלה קמו תהיה בו למחותו לעולם מדור דור קמו ומדרש חכמים בשם המלא ובכסא השלם ירמוז לזה ומעם העונש שנענש עמלק יותר מכל העמים בעבור כי כל העמים שמעו וירגזון (לעיל טו יד) ופלשת אדום ומואב ויושבי כנען נמוגו (שם) מפני פחד ה' ומהדר גאונו ועמלק בא ממרחק כמתנבר על השם ולכך אמר בו ולא ירא אלהים קמו (דברים כה יח) ועוד כי הוא ניין עשו וקרוב לנו עובר מתעבר על ריב לא לו.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה כי יד על כס יה היד הזאת היא מלחמה לה' שהיא מדת הדין של מעלה ונלה לך הכתוב כי היא על כס יה כי שם יה מדת הדין של מטה קמו כענין שכתוב (שמות טו) עזי וזמרת יה וכמו שבארתי במקומו על כן יאמר כי היד אשר על כס יה שהיא מלחמה לה' תהיה מלחמה בעמלק מדור דור כי תעניש אותו מדה של מעלה שהיא מדת הדין הקשה כדי להאבירו מן העולם הזה והבא על הפסק כחו ממנו ובעבור כן נלחמת בו על שפסקה ממנו ונשאר השם והכסא כאלו חסר ובאור המדרש השם והכסא הם שבע מדות הרמוזות בו"ו ה"א שהם כסא למה שלמעלה או יאמר כי יד על כס יה כי עמלק שלח ידו על כס יה כלומר על וא"ו ה"א שהם כסא ליו"ד ה"א שהם ג' ראשונות כמו שידעת קמו ובעבור כן מלחמה לה' בעמלק מדור דור לפי דעתי זהו סוד הכתוב שמצינו בעשו אלוף עלוה ובדברי הימים (דברי הימים א' א) כתב משה עצמו אלוף עליה ביו"ד כדי לחבר השם ובענין שכתוב (תהלים ב) על ה' ועל משיחו ועוד נכלל במלת כס שלא אמר כסא לרמוז על העננים המקיפים את הכסא שהם ז' ממה שכתוב (איוב כו) פרשו בתוספת זי"ן וכשישראל עושים רצונו של מקום העננים נפתחים כצורת כ"ק קמו וכשאינם עושים רצונו של מקום נסגרים כצורת סמ"ך ובענין שכתוב (איכה ג) סכותה בענן וזהו (שמות כד) ויכס הענן את ההר (שם מ) ויכס הענן את אהל מועד וכבר ידעת כי ז' עננים היו לישראל במדבר.

וראיתי לאחד מן המקובלים שכתב בזה דע והתבונן כי כסא הכבוד הוא משפיע ברכה וכח לשבעים מלאכים הסובבים את הכסא שהם ממונים על שבעים אומות והם שרים עליהם מנהיגים אותם והיה עמלק מזרע עשו ולפיכך היה כחו גדול ועצום שהרי כחו של עשו זקנו היה מתפרנס ומתברך מכחו של יצחק הוא מדת הגבורה והענין הזה נרמז במלת ויחלש

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קמו ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

קמו ע"י זהר (ח"ב דף סז ע"א): אמר רבי יהודה בכל דרא ודרא בכל דרין דאתיין לעלמא לית לך דר דלית בהו מההוא זרעא בישא וקודשא בריך הוא אגח בהו קרבא רבי יצחק אמר (מדירא דלתתא לדירא דלעילא) ועלייהו כתיב (תהלים קד לה) יתמו חטאים מן הארץ וגו' מן הארץ בעלמא דין ובעלמא דלתי ביה זמנא כתיב ברכי נפשי את יהו"ה הללויה.

תרגום: אמר רבי יהודה בכל דור ודור בכל הדורות שבאים לעולם אין לך דור שאין בו מאותו זרע רע והקדוש ברוך הוא לוחם בהם קרב רבי יצחק אמר (מהדיר שלמטה לדיר שלמעלה) ועליהם כתוב יתמו חטאים מן הארץ וגו' מן הארץ בעולם הזה ובעולם הבא באותו זמן כתוב ברכי נפשי את ה' הללויה.

קמו ע"י זהר (ח"ב סה ע"א): אלא כד נפקו ישראל ממצרים דחילו ואימתא נפלה על כל עמין דעלמא מישראל הדא הוא דכתיב (שמות טו יד) שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת ולא הוה עמא דלא הוה דחיל מגבוראן עלאין דקודשא בריך הוא ועמלק לא הוה דחיל הדא הוא דכתיב ולא ירא אלהים לא דחיל למקרב לגבך.

תרגום: אלא כשיצאו ישראל ממצרים פחד ואימה נפלו על כל העמים של העולם מישראל זהו שכתוב שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת ולא היה עם שלא היה פוחד מהגבורות העליונות של הקדוש ברוך הוא ועמלק לא היה פוחד זהו שכתוב ולא ירא אלהים לא פחד להקרב אליו.

קמו ע"י לעיל הערה נד.

קמו ע"י זהר (ח"ב קכג ע"ב): ' דאיהי חכמה והכי הוא ודאי, ה' אמאי איהו בינה. קמו ע"י לעיל פרשת וירא הערה סז.

שלא אמר ויהרג אלא ויהלש כלומר שהחליש כחו הגדול של מעלה השואב כח ממדת הגבורה והפסיקו משם כדי שיפלו לפניו לפי הרב והנה עמלק א' משבעים אומות והכח שלו אחד משבעים שרים וכאשר הטא עמלק זה פסק הש"י כחו מן הכסא שלא יתפרנס ממנו ושלא ימשך כח ברכה מלפני ולפנים רק מכח הכוכבים והמזלות והפסיק כחו מן הכסא הוא השבועה שבכאן שאמר כי יד על כס יח והענין כאלו היה הכסא חסר והשם חסר כי כאשר הוא מסלק כחו מן הכסא נראה הכסא חסר וגם השם נראה חסר שנראה כאלו אינו מתקיים הכל ויש כח אחר זולתו ח"ו וע"כ חסר האל"ף מן הכסא כי כחו הקדמון^{קנ"ג} נסתלק מן הכסא לצורך עמלק והוא ח"ו והה"א מן השם אבל לימות המשיח כשיפקוד הש"י על צבא השמים ויבטל הממונים העליונים ממנוים וכענין שכתוב בדניאל (דניאל ח) ותגדל עד צבא השמים ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם יאבדו האומות על נקלה באבדן השרים הממונים עליהם ויש מן האומות הרבה שיחזרו לדתנו כענין שכתוב (זכריה ח) יחזיקו עשרה אנשים וגו' וכתוב (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד ואין לך אומה בעולם שלא יהיה לו חלק בהקב"ה אבל עמלק ועשו לא יהיה להם חלק וזכרון עם שאר האומות הנשארים הוא שכתוב (עובדיה יח) ולא יהיה שריד לבית עשו באור הכתוב כי משאר העו"ג יהיו שרידים ופליטים שישארו מהם לעבוד את ה' ואין בו מזרעו של עשו אך ימחו מן העולם כענין שכתוב כי מחה אמה את זכר עמלק ואז יהיה השם והכסא על השלמות שהרי ג' אותיות שהן אל"ף ה"א וא"ו הם תשלום הכסא והשם ועל זה אמר דוד ע"ה (תהלים קלב) כי בחר ה' בציון אוה למושב לוקידי יאמר לעתיד כשהקב"ה יבחר בציון אז ישב על כסא שלם וזה לשון אוה שהוא תשלום הכסא והשם וכן אמר דוד ע"ה (שם ט) האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם המה וכתוב וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו וה' לעולם ישב הרי שהשם שלם כונן למשפט כסאו הרי הכסא שלם ואז תהיה הממשלה לש"י לבדו כענין שנאמר (ישעיה ב) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא וכתוב (עובדיה כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{קנ"ג} עי' תיקו"ז (קמב ע"א): א' איהו כתר על כלהו שמהן ואיהו אתקרי א"ל אה"ה אדנ"י אלה"ים אלק"י אלו"ק אלהינ"ו א"ה א"ה.
^{קנ"ד} עי' תיקו"ז (ה ע"ב): קמץ י"ד פרקין דאצבעאן והאי איהו ויאמר כי י"ד על כס י"ה (שמות יז טז) ואינון רמיזין יהו"ה אלהינ"ו יהו"ה (דברים ו ד) ובחמש אצבעאן דיד שמאלא י"ד פרקין רמיזין כוז"ו במוכס"ז כוז"ו ואינון כ"ח דאתמר עליהו ועתה יגדל נא כ"ח י"י (במדבר יד יז) והכי סליק א"ה א"ה כ"ח דרמיזין בכסא כבוד מרום מראשון (ירמיה יז יב)
 תרגום: קמץ י"ד פרקי האצבעות, וזהו ויאמר כי י"ד על כס י"ה, והם רמוזים ב"יהו"ה אלהינ"ו יהו"ה, ובחמש אצבעות של יד שמאל, י"ד פרקים רמוזים ב"כוז"ו במוכס"ז כוז"ו, והם כ"ח שנאמר עליהם ועתה יגדל נא כ"ח יהו"ה, וכן עולה א"ה א"ה כ"ח, שרמוזים ב"כסא כבוד מרום מראשון".
 ועי' ספר הפליאה (עמוד נד): נמחה זכרו הוא סמאל וכתותיו אז אר"ה למושב לו והנה יהו"ה שלם וכסא שלם. שעד עתה היה יד על כס יח. ועי"ש (תרע): א"ה א' של כס ו"ה של י"ה.

פרשת יתרו

(יה א): וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדֵּיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:
 ע"י רמב"ן: וטעם אשר עשה אלהים כי הוציא ה' – הזכיר אלהים השם שהיה יתרו יודע מלפנים וכי הוציא ה' בשמו הגדול שנודע עתה על ידי משה שבו נעשו האותות.

(יה יב-יג): וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶתְרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לְפָנֵי הָאֱלֹהִים: וַיְהִי מִמָּחָרֶת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב:

ע"י רמב"ן: ואמר עולה וזבחים לאלהים בעבור שיתרו עדיין לא ידע ה' כי משה אמר אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים וגו' ויצילם ה' (לעיל פסוק ח) אבל יתרו הקריב לאלהים וככה לא ימצא בכל הקרבנות שבתורת כהנים כאשר אפרש בע"ה (ויקרא א ט) וכן כי יבא אלי העם לדרוש אלהים והודעתי את חקי האלהים (להלן פסוק טו – טז) דברי משה לחמוי ויתכן שאמר לו כן בעבור כי המשפט לאלהים הוא (דברים א יז) כמו שמזכירין רבותינו תמיד אלהים זו מדת הדין (בר"ר פ"ג ס"ג).

(יט ה): וַעֲתָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וְשִׁמְרְתֶם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – שתשמרו את בריתי לדבקה ביה כי אם שמוע תשמע

סח מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^ב ע"י זהר (ח"ב סח ע"א): וישמע יתרו כהן וגו' רבי חייא אמר האי קרא אית לאסתכלא ביה בקדמיתא כתיב את כל אשר עשה אלהים למשה ולביתר כתיב כי הוציא יהוה אלא רזא דא את כל אשר עשה אלהים דא שמא דאגין על משה ועל ישראל ולא אתעדי מנייהו בגלותא ולבתר שמא עלאה אפיק לון ממצרים דהא שמא קדישא דאפיק לון ברזא דיובלא הוה.

תרגום: וישמע יתרו כהן וגו' רבי חייא אמר פסוק זה יש להתבונן בו בתחלה כתוב את כל אשר עשה אלהים למשה ואחר כך כתוב כי הוציא ה' אלא סוד זה את כל אשר עשה אלהים זה השם שהגן על משה ועל ישראל ולא עזב אותם בגלות ואחר כך השם העליון הוציא אותם ממצרים שהרי השם הקדוש שהוציא אותם היה בסוד היובל.

^ג ע"י הערה הקודמת.

^ד ע"י זהר (ח"ב מ ע"א): אמר רבי שמעון מצת כתיב כמה דאת דאת אמר (יחזקאל א א) מראת אלהים ולמה אתקרי מצת דינא קדישא דינא דאתאחדא בשמא קדישא דינא דלא הוה תקיפא כל ההוא זמנא בגווייהו דישאל דהא קיימא סיהרא בפגימותא ועל דקיימא סיהרא בפגימותא (דברים טז ג) לחם עני כתיב.

מאי טעמא קיימא בפגימותא בגין דלא אתפרעו ולא אתגליא האי את קדישא גזירין הוה ולא אתפרעו אימתי אתפרעו בשעתא דכתיב (שמות טו כה) שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ואף על גב דאוקימנא האי קרא במלה אחרא כלא הוה ויאות.

ואי תימא דבימי יהושע אתפרעו לאו הכי אלא אינון דכתיב (יהושע ה ה) וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' בתר דאתפרעו אמר קודשא בריך הוא בקדמיתא אכלתון מצות דקיימא סיהרא בפגימותא ואקרי לחם עני מכאן ולהלאה האי לחם מאתר אחרא להוי מאי הוא דכתיב (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מן סיהרא כהווא זמנא אלא מן השמים ממש כמה דכתיב (בראשית כז כח) ויתן לך האלהים מטל השמים.

וישראל קדישין נטרין אינון יומין דעאלו תחות גדפוי דשכינתא ונטרין ההוא נהמא דאתיא מסטרהא ועל דא כתיב (שמות כג טו) את חג המצות תשמר וגו' וכתיב ושמרתם את המצות מהו ושמרתם את המצות כמה דאת אמר (שם יט ה) ושמרתם את בריתי וכלא בחד דרגא סלקא ואתאחד

תרגום: אמר רבי שמעון מצת כתוב כמו שנאמר מראת אלהים ולמה נקראו מצת דין דין קדוש דין שנאחז בשם הקדוש דין שלא היה קשה כל אותו זמן בתוך ישראל שהרי הלבנה עומדת בפגימתה ועל שעומדת הלבנה בפגימתה כתוב לחם עני.

למה עומדת בפגימתה משום שלא נפרעו ולא התגלה אות הקדוש הזה מהולים היו ולא נפרעו מתי נפרעו בשעה שכתוב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ואף על גב שבארנו פסוק זה בדבר אחר הכל

בקוליה ועשית כל אשר אדברו (לקמן כג כב).
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כי לי כל הארץ כבר רמזתי ענין הארץ הנקראת כל בפסוק בראשית!

(יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ממלכת כהנים ממלכת משרתים שתעבדוני בעולם הזה וגוי קדוש לעולם הבא כי מלת גוי סמוכה כלומר גוי של קדוש הוא האל הקדוש הנקדש בצדקה וכמוהו (ישעיה כו) ויבא גוי צדיק גוי של צדיק והנה הם מובטחים בעולם הזה ובעולם הבא.

(יט יג): לא תנע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם פהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בקר:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה במשך היובל קול השופר הזה הוא פחד יצחק שהשיגוהו בהר סיני ולא השיגו בו דבור זולתי קול^ז וזהו ויחרד כל העם כלשון (בראשית כז לג) ויחרד יצחק וכבר הזכרתי זה בפסוק (שם כב יג) והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו.

טז מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

היה וראוי.
ואם תאמר שנפרעו בימי יהושע לא כך אלא אותם שכתוב וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' אחר שנפרעו אמר הקדוש ברוך הוא בהתחלה אכלתם מצות כשעמדה הלבנה בפגימתה ונקרא לחם עני מכאן והלאה לחם זה יהיה ממקום אחר מה הוא שכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מהלבנה כמו אותו זמן אלא מן השמים ממש כמו שכתוב ויתן לך האלהים מטל השמים.
וישראל הקדושים שומרים אותם ימים שנכנסו תחת כנפי השכינה ושומרים אותם לחם שבא מצדה ועל זה כתוב את חג המצות תשמר וגו' וכתוב ושמרתם את המצות מה זה ושמרתם את המצות כמו שנאמר ושמרתם את בריתי והכל בדרגה אחת עולה ונאחז.
עי' ר' בחיי דברים יז ג.
ה לשון הפסוק בקולו.

י עי' זהר (ח"ב קכה ע"א): אימתי אתיב משה בזמנא דאמר (שמות לג ב) ושלחתי לפניך מלאך וכתוב כי ילך מלאכי לפניך סתם ולא פריש מלה ועל דא כתיב הכא כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר אשר אדבר דיקא וכתוב ואיבתי את אויביך וצרת את צורריך וכלא ביה תליא.
תרגום: מתי השיב משה בזמן שאמר ושלחתי לפניך מלאך וכתוב כי ילך מלאכי לפניך סתם ולא פרש את הדבר ועל כן כתוב כאן כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר אשר אדבר דווקא וכתוב ואיבתי את אויביך וצרת את צורריך והכל תלוי בו.

ז עי"ש הערה ז.
ח עי' זהר (ח"ג דף לד ע"ב): תנן כתיב (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש מאן ממלכת כהנים כמה דאת אמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו דכד אתברכא כנסת ישראל על ידא דכהני כדין אתקרי על שמיהון הדא הוא דכתיב ממלכת כהנים
רבי שמעון אמר תא חזי מלכות כהנים לא אקרי אלא ממלכת דאמלכו לה כהני ועבדו לה גבירתא על כלא אבל מלכות כהנים לא אקרי דהא מן השמים אקרי מלכות מלכות שמים ודאי והכא ממלכת כמה דאת אמר דכהני אמלכו לה ומחבראן לה במלכא וכדין היא ממלכת על כל גנזי מלכא ממלכת על כל זייני מלכא ממלכת בעלאי ותתאי ממלכת על כל עלמא.
תרגום: שנינו כתוב (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, מי זו ממלכת כהנים, כמו שנאמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו, שכאשר מתברכת כנסת ישראל על יד הכהנים, אז נקראת על שמם, זהו שכתוב ממלכת כהנים.

רבי שמעון אמר בא וראה, מלכות כהנים לא נקראת אלא ממלכת, שהמליכו אותה הכהנים, ועשו אותה מלכה על הכל. אבל מלכות כהנים לא נקראת, שהרי מן השמים נקראת מלכות, מלכות שמים ודאי. וכאן ממלכת, כמו שנאמר שכהנים המליכו אותה ומחברים אותה עם המלך, ואז היא ממלכת על כל גנזי המלך, ממלכת על כל כלי זייני המלך, ממלכת בעליונים ובתחתונים ממלכת על כל העולם.
ט עי' לקמן הערה כא.
י עי"ש דברינו.

(יט ב): וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה:
 עי' רמב"ן: וירד ה' על הר סיני אם תשכיל בפרשה תבין כי שמו הגדול ירד על
 הר סיני ושכן עליו באש והוא מדבר עם משה והדבור עם משה בכל הפרשה בשם המיוחד
 והעליה והיציאה לקראת מקום הכבוד⁹ כמו שפירשתי והזהיר פן יהרסו אל ה' לראות כי
 גם אצילי בני ישראל לא חזו אותו וכל ישראל שמעו קול השם מתוך האש¹⁰ והוא שנאמר
 (להלן כ א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה כמו שאמרו רבותינו (מכילתא ד) אין
 אלהים אלא דיין ואמרו (מכות כד ע"א) מפי הגבורה שמענום ובמשנה תורה (דברים ה יט)
 כתוב את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בעבור שפי' מתוך האש וזה טעם פנים
 בפנים¹¹ (שם ה ד) ולכך נאמר אנכי ה' אלהיך¹² ואל יקשה עליך מה שאמרו הם למשה כי
 מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כי לא אמרו אשר שמע אלהים
 מדבר מתוך האש אבל אמר קול אלהים¹³ שאמרו מה שהשיגו ולכך אמרו קרב אתה ושמע
 את כל אשר יאמר ה' אלהינו (דברים ה כד) וכן אמר להם משה השמע עם קול אלהים מדבר
 מתוך האש (שם ד לג) כי מדבר תואר לקול כענין וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז
 פט).

ומזה תבין מה שאמרו רבותינו תמיד במדרשי הגדות (עי' שמו"ר פכ"ח סי' ו) כי
 בשבעה קולות נתנה התורה¹⁴ והם שהזכיר דוד במזמור הבו לה' בני אלים (תהלים כט) והוא
 המנין הנרמז בפרשה הזאת כי ויהי קלת וברקים חסר¹⁵ וימנה אחד וכן וכל העם רואים את

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה מז. ולעיל הערה ב.

¹⁰ עי' לקמן פרשת משפטים הערה מת.

¹¹ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.

¹² עי' ז"ח (מד ע"ב): לא תגנוב לא תענה לא תחמוד דא הוא סיומא דעשר אמירן דאורייתא לקבל
 עתיקא דעתיקין ראשיתא דכלא לאחדא סופא ברישא ולמהוי כלא חד והאי דלא שארי בהו בקדמיתא
 לאולפא רזא עילאה עד אן אתר אתייהב רשותא למשה לאסתכלא ומאן אתר קביל אורייתא דהוא
 מזעיר אנפין.

ובג"כ אמר שבע אמירן לקבל שבע דרגין עילאין דרמיזין בקרא דלך ה' הגדולה וכו' ועד ההוא אתר
 אסתכל משה ה"ד פנים בפנים דבר ה' עמכם פנים דא ברא קדישא בפנים דא ברתא.
 תרגום: לא תגנוב לא תענה לא תחמד זהו סיומם של עשר האמירות של התורה כנגד עתיק העתיקים
 הראשית של הכל לאחז הסוף בראש ושיהיה הכל אחד וזה שאין מתחיל בהם בראשונה ללמד סוד
 עליון עד לאיזה מקום נתנה רשות למשה להתבונן ומאיזה מקום קבל תורה שהיא מזעיר אנפין.
 ומשום כך אמר שבע אמירות כנגד שבע דרגות עליונות שרמוזות בכתוב של לך ה' הגדלה וגו' ועד
 אותו המקום התבונן משה זהו נאמר (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם פנים זה הבן הקדוש
 בפנים זו הבת.

¹³ גם שם הו"ה וגם שם אלקים. עי' ז"ח שזה שם שלם.

¹⁴ עי' זהר (ח"ב דף כה ע"ב): תא חזי כל זמנא דדבור הוה בגלותא קלא אסתלק מניה ומלה הוה
 אטיס בלא קול כד אתא משה אתא קול ומשה הוה קול בלא מלה בגין דהוה בגלותא וכל זמנא
 דדבור הוה בגלותא משה אזיל קלא בלא דבור והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואתיהבת אורייתא
 ובהוה זמנא אתחבר קלא בדבור וכדין מלה מליל הדא הוה דכתיב (שמות כ א) וידבר אלהים את
 כל הדברים האלה וכדין משה אשתכח שלים במלה כדקא יאות קול ודבור כחדא בשלימו.

תרגום: בא וראה כל זמן שהדיבור היה בגלות הקול הסתלק ממנו והדיבור היה אטום בלי קול
 כשבא משה בא הקול ומשה היה קול בלי דיבור משום שהיה בגלות וכל זמן שהדיבור היה בגלות
 משה הלך בקול בלי דיבור וכך הלך עד שקרבו להר סיני ונתנה תורה ובאותו זמן התחבר קול בדיבור
 ואז הדיבור דיבר זהו שכתוב וידבר אלהים את כל הדברים האלה ואז משה נמצא שלם בדבר כראוי
 קול ודבור שאחד בשלמות.

¹⁵ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

¹⁶ עי' זהר (ח"ב פא ע"א): ויהי קלת וברקים אמר רבי אבא קלת כתיב חסר תרין קלין דאהדרו לחד
 דא נפקא מן דא רוחא ממיא ומיא מרוחא תרין דאינון חד וחד דאיהו תרי
 אמר רבי יוסי קלת חד ואיהו קלא רברבא תקיפא דלא פסקת לעלמין ההוא דכתיב ביה (דברים ה
 יט) קול גדול ולא יסף דהא שאר קלין אתפסקו דתניא בארבעה תקופין בשתא קלא אתפסקת וכדין
 דינין מתערין בעלמא והאי קלא דכליל שאר קלין ביה לא אתפסק לעלמין ולא אתעבר מקיומא שלים
 ותוקפא דיליה תאנא האי קלא דקלין קלא דכליל כל שאר קלין

הקולות יחסר ממנו הרבים והנה הם ששה וכבר נאמר בפירוש וידבר אלהים וכן במשנה תורה (דברים ד) הזכיר שבעה קולות במתן תורה ובמסכת ברכות (דף ו ע"ב) אמרו בגמרא שנתנה בחמשה קולות שהם יחשבו הקולות הנסתרים והשנים מפורשים להם בכתוב והכוונה כי למשה רבינו נתנה בשבעה הקולות והוא השומע ומתבונן בהם אבל לישראל בקול אחד ישמעו¹ כמו שאמר קול גדול ולא יסף (דברים ה יט) ונאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול² (שם ד יב) ואף כאן רמז וכל העם רואים את הקולות בחסרון וי"ו אחד כי כל הקולות יראו אחד והוא מה שנאמר (תהלים סב יב) אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו³ על דרך האמת והנה הפרשיות מבוארות לא יתחלף להם

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ויהי קולות וברקים אמר רבי אבא כתוב קלת חסר שני קולות שחזרו להיות אחד זה יוצא מזה רוח ממים ומים מרוח שנים שהם אחד ואחד שהוא שנים.

אמר רבי יוסי קלת אחד והוא קול גדול חזק שאינו פוסק לעולמים הוא שכתוב בו קול גדול ולא יסף שהרי שאר הקולות פוסקים ששינו בארבע תקופות בשנה הקול נפסק ואז הדינים מתעוררים בעולם וקול זה שכולל בו את שאר הקולות לא נפסק לעולמים ולא עובר מקיום שלם והחזק שלו שינוי קול זה קול של הקולות קול שכולל את כל שאר הקולות.

ע"י זהר (ח"ג רסא ע"א): ד"א ותמונת דא קול פנימא דלא הוה מתחזי כלל זולתי קול דא קול אחרא דקאמרן ותמונת אמאי אקרי הכי בגין דכל תקונא דגופא מיניה נפקא ואי תימא אחרא אקרי הכי נמי אין דהאי אחרא תקונא דלתתא מיניה נפקא ובג"כ ה' עלאה ה' תתאת ה' עלאה קול גדול ולא יסף דלא פסקי מבויעי לעלמין וכל אינון קולות תמן אשתכחו כד אתייהבת אורייתא לישראל וכלא נפקא מההוא קול פנימא דכלא בגין דביה תליא מלתא האי דאקרי משנה תורה משה מפי עצמו אמרן.

תרגום: דבר אחר "ותמונת" זה קול פנימי שלא היה נראה כלל, "זולתי קול" זה קול אחר שאמרנו. "ותמונה", למה נקרא כך, משום שכל תקון הגוף יוצא ממנה. ואם תאמר אחר נקרא גם כך, כן, שזה האחר התקון שלמטה יוצא ממנו, ומשום זה ה' עליונה ה' תחתונה, ה' עליונה "קול גדול ולא יסף", שלא פוסקים המבויעים לעולמים, וכל אותם קולות נמצאים שם כשנתנה תורה לישראל, והכל יוצא מאותו קול פנימי של הכל, משום שבו תלוי הדבר. זה שנקרא משנה תורה, משה מפי עצמו אמר אותם.

י' ע"י זהר (ח"ג דף לח ע"ב): אמר רבי שמעון הא דתנינן דכתיב (שמות יט יט) קול השופר שפיר הוא ודא הוא יעקב דאסתלק במחשבה דאבהן ונפקו כחדא מגו שופר דהא שופר אפיק מייא ואשא ורוחא כחדא ואתעביד מנייהו קלא כך אימא עלאה אפיק לאבהן בקל חד ומגו מחשבה אסתלקו כחדא בחד קול וההוא קול אקרי קול השופר ודא יעקב דכליל לאבהן כחדא ואקרי קול ותרי קלי נינהו דהא מגו קלא נפיק קלא אבל קול חד דאקרי קול השופר ומהכא נפקו שאר קולות מגו ההוא שופר בזווגא דמחשבה ושבעה קולות נינהו דנפקין בזווגא דמחשבה בשופר ודא שופר דאשקי לון ורוי לון לאבהן בקדמיתא ולבתר לבנין והא אוקמוה מלה

תרגום: אמר רבי שמעון, זה ששינוי שכתוב קול השופר יפה הוא, וזהו יעקב שעלה במחשבה של האבות, ויצאו כאחד מתוך שופר. שהרי שופר מוציא מים ואש ורוח כאחד, ונעשה מהם קול. כך האם העליונה מוציאה את האבות בקול אחד, ומתוך מחשבה התעלו כאחד בקול אחד, ואותו קול נקרא קול השופר. וזה יעקב שכולל את האבות כאחד, ונקרא קול. ושני קולות הם, שהרי מתוך קול יוצא קול, אבל קול אחד שנקרא קול השופר, ומכאן יצאו שאר הקולות, מתוך אותו השופר בזווג של המחשבה. ושבעה קולות הם שיוצאים בזווג של המחשבה עם השופר, והשופר הזה שמשקה אותם ומרוה את האבות בתחילה, ואחר כך את הבנים, והרי בארו את הדבר.

² ע"י לעיל הערה יח.

³ ע"י תיקו"ז (פב ע"ב) [לפי גרסת הגר"א]: תלת ספירן עלאין קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול אבל בת קול עלה אתמר וכל העם רואים את הקולות תרגום: שלש הספירות העליונות "קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול". אבל על בת קול נאמר "וכל העם רואים את הקולות".

ועי"ש לפי גרסת הקיים: קול דברים אתם שומעים (דברים ד יב) דא קלא עלאה כלילא מתלת קלין עלאין דאינון תלת ספירן עלאין ועל אימא עלאה אתמר ותמונה אינכם רואים זולתי קול אבל בת קול עלה אתמר וכל העם רואים את הקולות

תרגום: "קול דברים אתם שומעים", זה הקול העליון הכלול משלשה קולות עליונים, שהם שלש הספירות העליונות. ועל האם העליונה נאמר "ותמונה אינכם רואים זולתי קול". אבל על בת קול נאמר "וכל העם רואים את הקולות".

³ לשון הפסוק: שמעתי.

ע"י תיקו"ז (עא ע"ב): ותרין בתין אית בלבא חד אפיק הבל וחד אפיק הבל ואינון ה' עלאה ה' תתאה בתרי בתין לבא דאינון לקבל בית ראשון ושני ו' קול דנפיק מתרויהו י' דבור דשריא בפומא ועליה

דבר בדבר.

ע"י ר' בחיי: לשון ירידה בהקב"ה בכל מקום הוא ענין הראותו וגלוי בהשגת השכלי: והוא כלשון (בראשית יח) וירא אליו ה' האמור באברהם וכן תרגם ואתגלי בתרגום וירא אבל אהו הכתוב לשון ירידה כי גלוי שכינה אל התחתונים ירידה היא אצל מעלות הגבוה ובאור וירד ה' בכאן שנראה השם המיוחד ל'עני כל העם כי כן הזכיר למעלה כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם כי מתוך שראו הכבוד כאש אוכלת בראש ההר"ה ידעו והבינו כי שם השם המיוחד ואל הכוונה הזאת נאמר וירד ה' לא שראו השם המיוחד שהרי כתיב (שמות לג) כי לא יראני האדם וחיכי וכן הענין באברהם שנאמר וירא אליו ה' יגיד כי השם המיוחד נראה לאברהם וכבר ידוע כי האבות לא השיגו השם המיוחד ולא נראה להם רק באל שדיכי שהוא השער להיכי ולכך הוצרך לומר והוא יושב פתח האהל (בראשית יח אב) שהוא באור לוירא אליו למדך הכתוב כי הראותו לאברהם מתוך פתח האהל היה כדי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אתמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו ואיהו דבור חד דכליל עשר אמירן ורזא דמלה אחת דבר אלה"ם שמים זו שמעתי לאחזאה בה דעשר דברן בדבור חד אתאמרו שמים זו אלין אנכי ולא יהיה לך ואיהו אחד חד בינייהו ודא איהו דאמרן דבתרוייהו תליין פקודין דעשה ולא תעשה וקודשא בריך הוא מתרוייהו מליל למיהב יקרא לאורייתא דהא איהו בדבורא חד אמר כלא ולמה אמר שמים זו שמעתי ז"ו אח"ד הוי בחושבן דתרי תורות הוו וקודשא בריך הוא חד בינייהו ושמיה חד ומתרין דבורין נפק קלא ואתפלג לשבעין קלין לקבל שבעין אנפין וקטיל בהון שבעין אומין על דלא קבילו אורייתא ובתרין דבורין קטיל לתרין אומין דאינון עשו וישמעאל דלא בעו לקבלא אורייתא תרגום: ושני בתים יש בלב, אחד מוציא הבל, ואחד מוציא הבל. והם ה' עליונה וה' תחתונה. בשני בתי הלב, שהם כנגד בית ראשון ושני, ו' הקול שיוצא משניהם, ו' הדבור ששורה בפה, ועליו נאמר "בדבר יה"ה שמים נעשו". והוא דיבור אחד שכולל עשר אמירות. וסוד הדבר "אחת דבר אלה"ם שמים זו שמעתי", להראות בה שעשרת הדברות, נאמרו בדבור אחד. "שמים זו", אלו, אנכי ולא יהיה לך. והוא אחד, אחד ביניהם, וזהו שאמרנו, שבשניהם תלויות מצוות עשה ולא תעשה. והקדוש ברוך הוא, משניהם דיבר, לתת כבוד לתורה, שהרי הוא בדבור אחד אמר הכל. ולמה אמר שמים זו שמעתי, ז"ו בגימ' אח"ד, ששתי תורות היו, והקדוש ברוך הוא אחד ביניהם, ושמו אחד, ומשני דבורים יצא הקול ונחלק לשבעים קולות כנגד שבעים פנים, והרג בהם שבעים אומות, על שלא קבלו את התורה. ובשני דבורים הרג שתי אומות, שהן עשו וישמעאל שלא רצו לקבל את התורה. ^כ ע"י זהר (ח"א קה ע"ב): אשכחן ראייה לטב ואשכחן ראייה לביש ראייה לטב דכתיב (שמות ב כה) וירא אלה"ם את בני ישראל וידע ראייה לביש דכתיב ארדה נא ואראה [נ"א אשכחן ירידה לטב ואשכחן ירידה לביש לטב דכתיב (שם יט כ) וירד ה' על הר סיני (במדבר יא יז) וירדתי ודברתי עמך שם] (בגין) לאשגחא עלייהו בדינא ועל דא אמר קב"ה המכסה אני מאברהם (בראשית יח יז). תרגום: מצאנו ראייה לטוב ומצאנו ראייה לרע. ראייה לטוב, שכתוב "וירא אלהים את בני ישראל וידע". ראייה לרע שכתוב "ארדה נא ואראה". (מצאנו ירידה לטוב ומצאנו ירידה לרע. לטוב, שכתוב "וירד ה' על הר סיני", "וירדתי ודברתי עמך שם". ירידה לרע, "ארדה נא", בשביל) להשגיח עליהם בדן, ועל זה אמר הקדוש ברוך הוא "המכסה אני מאברהם".

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^כ ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.

^כ ע"י תיקו"ז (קנו ע"ב): כל שרטוטין וציריין ועובדין אינון אתחזיין בשכינתא תתאה דאיהי דמות אדם ועלה אתמר (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה כלא אתחזי בה לתתאה ולית בר נש יכיל למנדע ולאסתכלא בשרטוטין וציריין וגוונין דלעילא אלא בה ובגינה אתמר (שמות לג כג) וראית את אחורי אבל לעילא מינה ופני לא יראו דלית בריה דיכילא לאסתכלא תמן בתקיפו דצחצוחים ונהורא דגוונין ועלייהו אתמר כי לא יראני האדם וחי וכי באנפוי דמשה לא הוו יכלין לאסתכלא כל שכן בעמודא דאמצעייתא דאיהו כליל כל שרטוטין וציריין וגוונין וביה נהרין כלהו ואיהו כליל בכלהו.

תרגום: כל השרטוטים וצירורים ומעשים, הם נראים בשכינה תחתונה, שהיא דמות אדם ועליה נאמר (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה הכל נראה בה למטה, ואין אדם יכול לדעת ולהסתכל בשרטוטים וצירורים וצבעים שלמעלה אלא בה, ובגללה נאמר (שמות לג כג) וראית את אחורי אבל למעלה ממנה, ופני לא יראו שאין בריה שיכול להסתכל שם בחוזק הצחצחות ואור של צבעים, ועליהם נאמר כי לא יראני האדם וחי וכי בפני משה לא היו יכולים להסתכל, כל שכן בעמוד האמצעי, שהוא כולל כל השרטוטים וצירורים וצבעים, ובו מאירים כולם והוא כלול בכולם.

^כ ע"י לקמן פרשת כי תשא הערה פז.

^כ ע"י לעיל פרשת לך לך הערה כד.

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז, ולקמן פרשת ראה הערה יב.

^כ ע"י דבריו שם.

שלא תבין שנראה לו השם המיוחד ממש וכן בכאן בוירד ה' שוה בשוה כי גלוי השם המיוחד לעיני כל העם מתוך מראה הכבוד שהיו רואים כאש אוכלת היה.

(יט כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶּן יִפְרֹץ בָּהֶם ה':
 ע"י רמב"ן: וגם הכהנים הנגשים אל ה' שהם מגישים לשם הנכבד קרבנות ונגשים בהם אלילא.

(כ א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר:
 ע"י ר' בחיי: יש לפרש לאמר על הנסתר כי כל דברי הש"י בהם נגלה ונסתר ויבא הדבור על הנגלה והאמירה על הנסתר וזה כמעט וידבר ה' אל משה לאמר לך ברוב מקומות שבתורה כי הגיד למשה הנגלה והנסתר וכבר הזכרתי זה בפרשת (שמות יג) קדש לי ולכן הגיד לישראל בכאן, כי נביאים היו כלם, וזהו שכתוב (תהלים סב יב) אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתילי.

עיי"ש: וע"ד הקבלה וידבר אלהים זה פירושו וידבר ה' אבל הזכיר אלהים כלפי השגתן של ישראל והוא דבר הנביא ע"ה (חבקוק ג) נתן תהום קולו ועליו הזכיר למעלה ומשה עלה אל האלהים ומטעם זה אמרו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו אותם ועל כן תרגם אונקלוס בחכמתו הנפלאה בכל שם אלהים שבפרשה הזאת יקרא דה' או מימרא דה' לא לסתום רק לפרש כי אלהים הוא הכבוד עם השם המיוחד הוא מדבר בולח ובכל מקום שתזכיר בו הפרשה השם המיוחד לא יכנה אותו ולא יתרגם יקרא או מימרא כלל כמנהגו בשאר מקומות התורה אבל תרגם וירד ה' על הר סיני ואתגלי ה' כי ביום השלישי ירד ה' יתגלי ה' יבואר מזה כי השם המיוחד נגלה על סיני בכבודו והוא מדבר עם משה וכבוד הזה הוא אל שדילי שהשם המיוחד נראה לאבות בו אבל לא נודע להם השם המיוחד בנבואה והוא הנקרא אספקלריא שאינה מאירה לי שבו נסתכלו כל הנביאים כלם.

ויש לך להתבונן מעתה כי מאחר שהשם המיוחד הוא המדבר היה ראוי הכתוב לומר וידבר ה' את כל הדברים האלה כענין שכתוב (דברים ה) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף ועוד כתיב (שם ד) וידבר ה' אליכם מתוך האש אבל מפני שהזכיר למעלה אשר ירד עליו ה' באש ובאר כי שמו הגדולה הוא השם המיוחד והוא מדת התפארת שוכן באש לכך הוצרך להזכיר וידבר אלהים כי וידבר אלהים הוא באור למתוך האש כי ישראל מתוך האש שמעו הקול וכן הכתוב אומר (שם ה) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש ועל כן כשהזכיר וידבר ה' אליכם הזכיר מיד מתוך האש וכן את כל הדברים האלה דבר ה' הזכיר מיד מתוך האש כי לשון העברי הולך אחר השגת ישראל ולכך הזכיר וידבר אלהים ותרגום אונקלוס הלך אחר השגת משה ולכך תרגם וידבר אלהים ומליל ה' ולא תרגם ומליל יקרא דה' או אתמלל מן קדם ה' כמו שתרגם בהשגת ישראל בפסוק ואל ידבר עמנו אלהים ואל יתמלל עמנא מן קדם ה' כי השגת משה לפנים מהשגת ישראל וזהו שכתוב (ישעיה כו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

- ל ע"י לעיל פרשת לך הערה ו.
- לא ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קז.
- לב ע"י לעיל פרשת בא הערה יד.
- לג ע"י לעיל הערה כב.
- לד ע"י לעיל פרשת ויחי הערה מד.
- לה ע"י לעיל הערה טז. וע"י לקמן פרשת ואתחנן הערה לז.
- לו ע"י לעיל פרשת לך הערה כד.
- לז ע"י לעיל פרשת בראשית הערה כא.
- לח ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.
- לט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

ד) כי ביה ה' יבאר כי השם המיוחד שהוא צור עולמים ביה ובו ידבר ואומר אנכי ה' אלהיך והוא בקרבו שנאמר (לקמן כג כא) כי שמי בקרבני וזהו סוד הכתוב (לעיל ח יח) אני ה' בקרב הארץ על דרך הקבלה.
ואמר אשר הוצאתיך כי הוצאה בשם המיוחד היתה וזהו שכתוב (לעיל יג מז) כי בחזק יד הוציאנו ה' וכתוב עוד (לעיל יח א) כי הוציא ה'.

כ ב) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
ע"י רמב"ן: אנכי ה' אלהיך הדבור הזה מצות עשה אמר אנכי ה' יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה' והוא אלהים להם כלומר הווה קדמון מאתו היה הכל בחפץ ויכולת
סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מ ע"י לעיל פרשת בשלח הערה נד.
מא ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה יא.
מב ע"י שם בדברי רבינו.

מג ע"י זהר (ח"ב דף כה ע"ב): כד יהב קודשא בריך הוא אורייתא לישראל על טורא דסיני מלה קדמאה איהו אנכי אנכי סלקא לרזין (עלאין) סגיאין והכא איהו רזא דפקודא קדמאה למנדע ליה בכללא בגין דכתיב אנכי הא קא רמיז דאית אלהא שליטא עלאה דאיהו על עלמא כמה דאת אמר (דברים ד כד) כי יהוה אלהיך אש אוכלה הוא פקודא קדמאה בכלל בפרט בגין דכתיב יהוה אלהיך דא פרט ודא כלל ופרט פקודא קדמאה דאצטריך למנדע ברישא ובסופא כמה דאוקימנא.
תרגום: כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל על הר סיני דיבר ראשון הוא אנכי אנכי עולה לסודות (עליונים) רבים וכאן הוא סוד של מצוה ראשונה להכיר אותו בכלל משום שכתוב אנכי הרי רומז שיש אלוה שליט עליון שהוא על העולם כמו שנאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא מצוה ראשונה בכלל בפרט משום שכתוב ה' אלהיך זה פרט וזה כלל ופרט מצוה ראשונה שצריך לדעת בראש ובסוף כפי שבארנו.

וע"י זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): אתקריאת פקודא קדמאה אנכי מסטרא דכתר דאיהו א"ן מאלהינו אנכי ביה כ' כתר וביה אין וכתר אתקרי מסטרא דאימא עלאה דאדכר לגבה חמשין זמנין יציאת מצרים באורייתא ואיהי ב"ת מן בראשית דכלילא עשר אמירן מסטרא דחכמה בת י' בחכמה יסד ארץ באבא יסד ברתא ואיהו נתיב לא ידעו עיט דכליל ל"ב נתיבות דאיןון ל"ב אלהים מסטרא דאימא עלאה דאתקרי כבוד וכד אתכלילן בברתא אתקרי ל"ב ובגין דא כבוד לעילא ל"ב לתתא.
תרגום: נקראת מצוה ראשונה "אנכי", מצד הכתר, שהוא א"ן מאלהינו. "אנכי" בו כ', כתר, ובו אין, וכתר נקרא מצד האמא העליונה, שהזכיר אצלה חמשים פעמים יציאת מצרים בתורה, והיא ב"ת מבראשית, שכוללת עשר אמירות מצד החכמה, בת י' "בחכמה יסד ארץ", באבא יסד הבת, והוא "נתיב לא ידעו עיט", שכולל ל"ב נתיבות, שהם ל"ב אלהים מצד האמא העליונה שנקראת כבוד, וכאשר נכללים בבת נקראת ל"ב, ומפני זה כבוד למעלה, ל"ב למטה.
ע"י זהר (ח"ב דף צא ע"א): אנכי רזא דתרין כרסוון אני (י') [כ'] דכורסייא אחרא (אני כורסייא חדא כ' כורסייא אחרא עלאה)

אנכי דקא אתדכי מקדשא ונוכראה לא אתקרב בהדיה ומקדשא נהיר בלחודוי דקא אתבטל בההיא שעתא יצר הרע מעלמא וקודשא בריך הוא אסתלק ביקריה בלחודוי וכדין אתמר אנכי יהוה אלהיך רזא שלים בשמא קדישא א' ליחדא רזא דשמא קדישא בדרגוי למהוי חד בגין דרזא דיליה איהו ו' נ' רזא למדחל מקודשא בריך הוא ולמנדע דאית דין ואית דין ואית אגר טב לצדיקייא ופורענות לרשיעייא בגין דרזא דיליה ה' תתאה.

תרגום: אנכי סוד של שני כסאות אני ה' של כסא אחר (אני כסא אחד כ' כסא אחר עליון).
אנכי שכשנטהר המקדש ונכרי לא יקרב אליו והמקדש מאיר לבדו שהרי התבטל באותה שעה יצר הרע מן העולם והקדוש ברוך הוא התעלה בכבודו לבדו ואז נאמר אנכי ה' אלהיך סוד שלם בשם הקדוש א' ליחד סוד השם הקדוש בדרגותיו להיות אחד שסודו הוא ו' נ' סוד לירא מן הקדוש ברוך הוא ולדעת שיש דין ויש שכר טוב לצדיקים ופורענות לרשיעים משום שהסוד שלו ה' תחתונה.

וע"י זו"ח כז ע"ב): אמר רבי כלהו עשרת הדברות משתמע מינייהו הולך תמים כנגד אנכי ה' אלקיך מלמד שצריך אדם לקבל עליו אימת עול מלכות שמים ואין לו רשות להרהר במה שאינו יכול להשיג משמע דכתיב אנכי ה' אלקיך סתם כתיב הכא כולך תמים וכתוב תמים תהיה עם ה' אלקיך ואין לך רשות להרהר על מה שלא הורשית.

תרגום: אמר רבי יהודה כל עשרת הדברות משתמע מהם הולך תמים כנגד אני ה' אלהיך מלמד שצריך אדם לקבל עליו אימת עול מלכות שמים ואין לו רשות להרהר במה שאינו יכול להשיג משמע נאמר אנכי ה' אלהיך סתם כתוב כאן הולך תמים וכתוב שם (דברים יח) תמים תהיה עם ה' אלהיך ואין לך רשות להרהר על מה שלא הרשית.

והוא אלהים להם שחייבים לעבוד אותו ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו ותורה על היכולת והיכולת תורה על הייחוד כמו שאמר (לעיל ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ וזה טעם אשר הוצאתיך כי הם היודעים ועדים בכל אלה.

עי' ר' בחיי: זו מצות הלב ואינו ספור, כי אם מצות עשה שיודה אדם ויאמין בלבו אמונה שלמה כי יש בורא נמצא אחד קדמון ואין עוד מלבדו וכן מלת אנכי תורה על נמצא והאל"ף בראש תורה על הייחוד והקדמות ושאר האותיות כלן עשרות שהן מחלק האחד ואם כן כל התיבה כלה מעידה על האחדות ועוד מלת אנכי תעיד על אחד כי אחד עולה פ"א בחשבון מרובע ועוד מלת אנכי כוללת כל אותיות שבתורה שהן כ"ב אל"ף משלש אמות, נ' מ"ב פשוטות, כ"ף מו' כפולות^מ, וזה כלל כל האותיות ונחתמה המלה ביו"ד שהיא מן הנעלמות.

(כ ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני:

עי' רמב"ן: וטעם על פני – כמו אם לא על פניך יברכך (איוב א יא) ועתה הואילו פנו בי ועל פניכם אם אכזב (שם ו כח) יזהיר לא תעשה לך אלהים אחרים כי על פני הם שאני מסתכל ומביט בכל עת ובכל מקום בעושים כן הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על פניו וכן ותעבור המנחה על פניו (בראשית לב כב) וכן וימת נדב ואביהוא ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם שהיה אהרן אביהם רואה ועומד שם ובדברי הימים (א' כד ב) וימת נדב ואביהוא לפני אביהם ובנים לא היו להם והנה אמר לא תעשה לך אלהים אחרים שאני נמצא עמך תמיד ורואה אותך בסתר ובגלוי ועל דרך האמת תבין סוד הפנים ממה שכתבנו^מ כי הכתוב הזהיר במעמד הזה פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה ד) ותדע סוד מלת אחרים ויבא כל הכתוב כפשוטו ומשמעו וכן רמז אונקלוס והוא שנאמר (פסוק כג) לא תעשון אתי וגו'.

עי' ר' בחיי^מ: ואמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אבל פנים שלי יהיו אלהיך^מ והוא כמו (בראשית לא) ואם תקח נשים על בנותי אבל הבנות שלי יהיו נשיך ומזה תבין (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וכתוב (דברים לד) אשר ידעו ה' פנים אל פנים^מ וכשהזכיר בעם פנים בפנים דבר ה' עמכם על כן הוצרך לפרש מתוך האש^מ כח השם לפנים מכח מראה בתוך מראה וזהו שכתוב (במדבר יד) אשר עין בעין נראה אתה ה' וזהו סוד הכתוב (לקמן פסוק כג) לא תעשון אתי והוא כמו על פני וזהו שכתוב (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' כי משה עלה אל האלהים והשם המיוחד היה מדבר בקרבן וזהו שכתוב (דברים ה) ואת קולו שמענו מתוך האש כי הקול הוא קול השם המיוחד כענין שכתוב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' ס"י (פ"א מ"ב) עשר ספירות בלי מה, ועשרים ושתים אותיות יסוד, שלש אמות ושבע כפולות, ושתים עשרה פשוטות. ועי"ש (פ"א מ"ג) בירר שלש אותיות מן הפשוטות בסוד שלש אמות אמ"ש, וקבעם בשמו הגדול, וחתם בהם ששה קצוות. (פ"ב מ"א) עשרים ושתים אותיות יסוד, שלש אמות ושבע כפולות ושתים עשרה פשוטות, שלש אמות אמ"ש, יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בינתים. שלש אמות אמ"ש, מ' דוממת, ש' שורקת, א' אור רוח מכריע בינתים. (פ"ד מ"א) שבע כפולות בג"ד כפ"ר ת מתנהגות בשתי לשונות, ב"ב ג"ג ד"ד כ"כ פ"פ ר"ר ת"ת, תבנית רך וקשה, גבור וחלש. (פ"ה מ"ב) שתיים עשרה פשוטות ה' ו' ז' ח' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק' יסודן שנים עשר גבולי אלכסון.

^מ עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

^מ זה נמצא בפסוק ויאמר אלקים, והעברתי למקום הזה.

^מ עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

^מ עי' לעיל הערה יד.

^מ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.

^נ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

(שם ה) אם יוספים אנהנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו וזהו סוד מה שאמרו רז"ל זכור ושמורי" בדבור אחד נאמרו כי זכור מדת רחמים ושמור מדת הדין והוא הקול בזכור ושמור מדת רחמים במדת הדין ומטעם זה היו הלוחות שתיים חמש כנגד המשיג לוח אחד כנגד מדת רחמים" ולוח שני שיש בו ה' דברות ג"כ בה' לאוין ומתחיל לא תרצה כנגד מדת הדין ועל כן היו שנים ולא היה הכל בלוח אחד ומשה רבינו ע"ה המשיג השם המיוחד הוא מדת התפארת היה שומע זכור וכל ישראל שמור וזהו שכתוב (לקמן פסוק כב) כי מן השמים דברתי עמכם שהכוונה בו מתוך השמים והוא כמו מתוך האש ולא תמצא בשום מקום במתן תורה דבור השם המיוחד אלא אם כן יזכיר בו מתוך האש.

והנה השם המיוחד כל ישראל שמעו קולו מתוך האש אבל לא ראו אותו אפילו אצילי בני ישראל שהרי כתוב בו (שמות לג) כי לא יראני האדם והי"ד ומה שכתוב (שם) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם הכוונה בזה כי בראות ישראל הכבוד הזה כאש אוכלת בראש ההר יתכוננו כל ישראל ויכירו כי בקרבן השם המיוחד שלא יראהו האדם כענין שכתוב כי לא יראני האדם והי' אבל יראה הכבוד הנקרא אלהים כי כן ראוהו אצילי בני ישראל שנאמר (שם כד י) ויראו את אלהי ישראל" וכתוב ויחזו את האלהים ואם כן ענין הירידה שבכתוב הנזכר בפרשה הזאת אין לך להאמין אותו כי אם לכבודו אבל השם המיוחד בשמים ומשם בא הדבור אל הכבוד שירד בהר סיני שממנו היה נשמע לאזנינו וכן כתוב (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו וגו' וכן בעזרא כתוב (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{נא} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קפד.

^{נב} עי' זהר (ח"ב דף צ ע"א): תאנא בהני חמש אמירן כליל כלא בהני חמש אמירן אתגליפו חמש אחרנין ודאי חמש גו חמש הא כיצד אנכי יהו"ה אלהיך לקבל לא תרצה דתנינן (אמר רבי יצחק אמר רבי יהודה) תרין אלין בכללא חדא אתכלילן דמאן דקטיל אזעיר דמותא וצלמא דמאריה דכתיב (בראשית טו) כי בצלם אלהי"ם עשה את האדם וכתוב (יחזקאל א כו) ועל דמות הכסא כמראה אדם.

תרגום: שנינו בחמש האמירות הללו כלול הכל בחמש האמירות הללו נחקקו חמש אחרות ודאי חמש תוך החמש הכיצד אנכי ה' אלהיך כנגד לא תרצה ששנינו (אמר רבי יצחק אמר רבי יהודה) שני אלה בכלל אחד נכללו שמי שהורג מקטין הדמות וצלם של רבונו שכתוב כי בצלם אלהים עשה את האדם וכתוב ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם.

ועי' זהר (שם דף פד ע"ב): לדעתיהו דאינון דאמירן נקיבין הוו מי כתיב חרות בלחת על הלחת כתיב אלא הכי תאנא חמשה קלין אינון לימינא וחמשה לשמאלא ואינון דשמאלא כלילן בימינא ומן ימינא אתחזון אינון דשמאלא והכא כלא איהו ימינא ואתכלילן אלין באלין מאן דהוה בסטרא דא חמי לסטרא אחרא וקרי לון לאינון אתוון דהא תנינן שמאלא אתחזר ימינא דכתיב מימינו אש דת למו ובגין כך מכתב אלהי"ם הוא ודאי.

תרגום: לדעתם של האומרים נקובים היו האם כתוב חרות בלוחות על הלוחות כתוב אלא כך שנינו חמשה קולות הם לימין וחמשה לשמאל ואותם של השמאל כלולים בימין ומהימין נראו אותם שבשמאל וכאן הכל הוא ימין ונכללו אלה באלה מה שהיה בצד זה נראה לצד האחר וקוראים את אותם האותיות שהרי שנינו השמאל הפך להיות ימין שכתוב מימינו אש דת למו ומשום כך מכתב אלהים הוא ודאי.

עי' ס"י (פ"א מ"ג): עשר ספירות בלי מה במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכון באמצע במילת לשון ובמילת המעור.

^{נז} עי' ז"ח פג ע"ג): וכיון דעבדו ית עגלא פרחו אתוון מתרין סטרין פנים וימין ואני אפתח לך הדרך הישר שתבין אלימלך ונעמי ומחלון ורות בדוגמא דא תרין לוחות אלימלך ונעמי לוח אחד ימין ושמאל ומחלון ורות פנים ואחור לוח אחר וכיון דעבדו ית עגלא אסתלק אלימלך ומחלון נשארן רות ונעמי תרין נקיבות

תרגום: וכיון שעשו את העגל פרחו האותיות משני הצדדים פנים וימין ואני אפתח לך הדרך הישר שתבין אלימלך ונעמי ומחלון ורות בדגמא הזו שני הלוחות אלימלך ונעמי לוח אחד ימין ושמאל ומחלון ורות פנים ואחור לוח אחר וכיון שעשו את העגל אסתלק אלימלך ומחלון נשארן רות ונעמי שתי נקיבות. ועי' לקמן הערה קט.

^{נד} עי' לעיל הערה כו.

^{נה} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{נו} עי' לעיל פרשת וארא הערה ה.

ויש לך לדעת כי הוא האלהים הנקרא שמי' והוא הכרובים^{י"ח} כענין שכתוב (שמואל ב' ו) להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו והוא שהמלך שלמה ע"ה בנה לו בית המקדש ועל כן יזכיר בכל פעם ופעם לשמך (מלכים א' ח) והבית אשר בניתי לשמך (שם) הוא יבנה הבית לשמי ואליו עבודת הקרבנות^{י"ט} וכן צוה דוד לשלמה שנאמר (דברי הימים א' כח) ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו ותמצא כתוב בלויים (במדבר טז) כי הבדיל אלהי ישראל אתכם^פ.

וכתב הרמב"ן ז"ל בפסוק (שמות לב כז) כה אמר ה' אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו וגו' העבודה לאלהי ישראל ושם תמצא בפירושו ובענין הקרבנות נאמר בפירושו (דברי הימים ב' כט) ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל למדך הכתוב הזה כי עבודת הקרבנות לאלהי ישראל ועוד כתוב מפורש תמצא (ויקרא כא) כי את לחם אלהיך הוא מקריב וכתוב (שם) לחם אלהיהם הם מקריבים וכתוב (שם ג) לחם אשה והוא מלשון אש וכן (שם א) עולה אשה ריח ניחוח כמו עולת אש ומה שלא אמר לחם אש והזכיר אשה מלשון אשה שהיא מקבלת וזה באור גמור כי הקרבן למדת הדין ועל כן הזכיר לחם אשה והאמת כי הקרבנות לאלהים אבל הכוונה לשם המיוחד ומענין כוונת התפלה הנה השם יתברך מרומם מכל תשבחות מתעלה על כל התהלות כענין שכתוב ומרומם על כל ברכה ותהלה ובלשון הקדוש לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבתתא.

אבל דעת חכמי הקבלה כי באחד יקראוהו ואליו יסכימו כל המהללים והכוונה על השם המיוחד כי הוא קרוב לכל קוראיו ואימתי כשיקראוהו באמת. וכן הזכיר הרמב"ן ז"ל בפיוט שלו בשיר אקרא הלא תענה כי בושתי לשאול מן המלך.

ועל הענין הזה שהוא בין הפרטים עצמו מספר ורבו הכתובים בזה הוא שהזכיר דוד ע"ה (תהלים נה יז) אני אל אלהים אקרא וה' יושיענו, ובמזמור (שם ו ב) ה' אל באפך תוכיחני אמר (שם ו י) שמע ה' תחנתי ה' תפלתי יקח ואם תסתכל בתפלת שלמה תמצא שהזכיר בלשון תפלתו ה' אלהי ישראל ולא הזכיר אלהי ישראל והוא שהתפלל ואמר (מלכים א' ח) ה' אלהי ישראל אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואמר עוד (שם) ה' אלהי ישראל שמור לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו ועתה ה' אלהי ישראל יאמן נא דברך והודיענו בכל זה שהתפלה למדת רחמים שבמדת הדין^א וכן הזכיר עוד והתפללו

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' זהר (ח"א קטז ע"א): רבי יהודה פתח ואמר (תהלים קיט קכו) עת לעשות ליהו"ה הפרו תורתך עת לעשות ליהו"ה מהו אלא הא אוקמוה אבל עת דא כנסת ישראל דאקרי עת כמה דאת אמר (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת אל הקדש מאי ואל יבא בכל עת כמה דאת אמר (משלי ז ה) לשמרך מאשה זרה ודא הוא (ויקרא י א) ויקריבו לפני יהו"ה אש זרה וגו' מאי טעמא עת בגין דאית לה עת זמן לכלא לקרבה לאתנהרא לאתחברא כדקא יאות כמה דאת אמר (תהלים סט יד) ואני תפלתי לך יהו"ה עת רצון לעשות ליהו"ה כמה דכתוב (ש"ב ח יג) ויעש דוד שם דכל מאן דאשתדל באורייתא כאילו עביד ותקן האי עת לחברא לה בקב"ה וכל כך למה בגין דהפרו תורתך דאילו לא הפרו תורתך לא אשתכח פרודא דקב"ה מישראל לעלמין.

תרגום: רבי יהודה פתח ואמר, "עת לעשות לה' הפרו תורתך". מה זה "עת לעשות לה'", אלא הרי פרשוה, אבל "עת" זו כנסת ישראל שנקראת עת, כמו שנאמר "ואל יבא בכל עת אל הקדש". מה זה "ואל יבא בכל עת", כמו שנאמר "לשמך מאשה זרה", וזה הוא "ויקריבו לפני ה' אש זרה" וגו'. ולמה [נקראת] "עת", משום שיש לה עת זמן לכל להתקרב להיות מאירה ולהתחבר כראוי, כמו שנאמר "ואני תפלתי לך ה' עת רצון". "לעשות לה'" כמו שכתוב "ויעש דוד שם", שכל מי שעוסק בתורה כאלו עשה ותיקן את העת הזאת לחבר אותה עם הקדוש ברוך הוא. וכל כך למה, משום שהפרו תורתך, שאלו לא הפרו תורתך, לא נמצא פירוד של הקדוש ברוך הוא מישראל לעולמים.

^{י"א} עי' לקמן הקדמת הרמב"ן לפרשת תרומה, ודברי רבינו לקמן כה ט.

^{י"ב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^{י"ג} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{י"ד} עי' זהר (ח"ב נז ע"א): בשעתא דקרי להיכלא דמלכא עליה כתיב (תהלים קמה יח) קרוב יהו"ה לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת מאי באמת כמה דאוקימנא (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב דידיע ליחידא שמא קדישא בצלותיה (נ"א בעלמא) כדקא יאות ודא פולחנא דמלכא (נ"א דשמא) קדישא.

אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך כי כוונת התפלה לשם המיוחד ובנין הבית לכבודו הנקרא שמו והזכיר (שם) ואתה תשמע השמים והוא מדת רחמים מדת התפארת והזכיר בסוף תפלתו (שם) ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלהינו.

ומעתה תוכל להבין על נקלה סוד הברכות בנוסח הלשון שתקנו ז"ל ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ולא אמרו קדשתנו במצותיך וצויתנו כי מלת ברוך אתה יחזור לתשובה שהוא מלך העולם⁹⁹ והתפארת נקרא עולם והעולם הזה הוא אשר קדשנו וצונו במצותיו.

וכן תמצא בספר הבהיר¹⁰⁰ ומאי טעמא אשר קדשנו וצונו ולא אמרינן קדשתנו וצויתנו מלמד שחי העולמים כלולין בו המצות כולן וברחמיו עלינו נתנם לנו כדי לקדשנו בהם ואולי נזכה מאי טעמא כי בשעה שאנו נזכה בעולם הזה לעולם הבא הוא גדול ע"כ לשון הבהיר.

ומכאן תבין שהשכינה בישראל לא צורך הדיוט בלבד אלא צורך גבוה¹⁰¹ כי כיון שהשם המיוחד¹⁰² המפורסם על ידי הכבוד הנה הכבוד מקבל תוספת רוח הקודש וזהו (תהלים קד) יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו ולכך יש להם כח לישראל להיות מחלישין

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: בשעה שקורא להיכל המלך כתוב עליו "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת מהו באמת כמו שבארנו תתן אמת ליעקב שיודע לייחד את השם הקדוש בתפלתו (בעולם) כראוי וזו עבודתו של (השם) המלך הקדוש.

⁹⁹ ועי' שעה"כ ג ע"א שלשון נוכח הוא בסוד ו"ק ולשון נסתר הוא בסוד ג"ר.

¹⁰⁰ עי' לעיל פרשת בשלח הערה לט.

¹⁰¹ קפד. ומאי טעמא אמרינן אשר קדשנו במצותיו וצונו, ולא אמרינן אשר קדשתנו וצויתנו, מלמד שחי העולמים כלולים בו כל המצות כולן וברחמיו עלינו נתתם לנו כדי לקדשנו בהם ואולי נזכה, ומ"ט, כי בשעה שאנו נזכה בעוה"ז לעוה"ב שהוא גדול, ובידו אוצר כל הנשמות, ובשעה שישראל טובים הנשמות זכות לצאת ולבוא לעוה"ז, ואם אינם טובים לא יצאו, והיינו דאמרינן, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ומאי כל הנשמות שבגוף, הוי אומר כל הנשמות שבגוף האדם ויזכו החדשות לצאת, ואז בן דוד בא זוכה להולד כי נשמתו תצא חדשה בכלל האחרים, משל למה"ד למלך שהיה לו חיל ושלח להם פת מאכל לרוב, ונתעצלו ולא אכלו אותו גם לא שמרוהו ונתעפש ונפסד הפת, בא לדרוש ולפקוד אם יש להם מה יאכלו ואם אכלו מה ששלח להם מצא להם פת מעופש ומצאם מתביישים לבקש פת אחרת, כלומר זה לא שמרנו ואחר נבקש, גם המלך כעס ולקח אותו הפת המעופש וציוה עליו לייבשו ולתקנו כפי היכלת, ונשבע לאלה האנשים פת אחרת לא אתן להם עד שיאכלו כל הפת המעופש הזה, שלחו להם מחדש, מה עשו, אמרו לחלוק אותו, חלקוהו ונטל כל אחד מהם חלקו, הזריז שם חלקו באויר ושמרו ואכלו טוב, והאחר לקחו ואכל ממנו בתאוה, אכל מה שאכל והשאר הניחו ולא שמרו כי נתייאש ממנו ונפסד יותר ונתעפש ולא יכול כלל לאכלו ונשאר רעב עד שמת, נפקד עליו עון גופו למה הרגת עצמך, לא די שהפת קלקלתם לכם מתחילה והחזרתיו לכם מתוקן וקלקלתם אותו' ואתה קלקלת חלקך ונתרשלת מלשמרו, ולא עוד אלא שהרגת עצמך, והוא משיב אדוני מה הייתי עושה, ועונה אותו היה לך לשומרו, ואם תאמר לא יכלת, היה לך להשגיח בחבירך ושכניך שחלקו עמך הפת ותראה מעשיהם ושמירתם ותשתדל לשמור כמותם, ועוד דורשין אותו למה הרגת עצמך, לא די שקלקלת הפת אלא עוד הוספת והרגת חומר גופך וקצרת ימך או גרמת, ואפשר שהיה יוצא ברא מעליא ממך שהיה מציל אותך וקלקולך ואחרים וקלקולם, לכן מכל צד ירבו עליך יסורין, נבהל והשיב ומה הייתי יכול לעשות אחר שלא היה לי פת, וממה הייתי יכול לחיות, אומרים לו אם היית עמל ויגע בתורה לא היית משיב כסילות ועזות כזאת, שמתוך תשובת דברך ניכר שלא עמלת ולא יגעת בתורה והלא כתוב בתורה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח ג), היה לך לדרוש ולחקור ולשאול מה הדבר אשר יחיה האדם בו, ומאי ניהו מוצא פי ה', הוי אומר יחיה בתורה דהיינו מוצא פי ה', מכאן אמרו ולא עם הארץ חסיד, אם עליו אינו גומל חסד איך אפשר להקרא חסיד:

¹⁰² עי' ספר הפליאה (עמוד ד): תר"ג מצות כולם להוריד מן הא' אל הת' וזהו מצות מעשיות צורך גבוה וצורך אדם. ועי"ש (עמוד תק): יש לדעת שכל התורה צורך גבוה ותעשה הכל כמשפט הצורך לה, ויש לנו לדעת ולהבין שכל עניינים של חז"ל כולם הם עליונים והסכמת השכינה עמהם.

¹⁰³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

או מוסיפים כח בגבורה של מעלה^ס כפי מעשיהם שכן כתוב (דברים לב) צור ילדך תשיס^ח וכתוב (תהלים ס) באלהים נעשה חיל והכבוד הזה הוא שהזכיר בכאן וידבר אלהים והוא הכותב והנותן שכן כתוב (שמות לב) והמכתב מכתב אלהים הוא וכתוב (שם לא) ויתן אל משה ככלותו באורו ויתן אלהים שבסוף הכתוב והוא שקראו משה רבינו ידיד ה' השוכן לבטח על בנימין שבית המקדש בחלקו ועמו יהיו ישראל לבטח מפחד אויב והוא שנקרא פי ה' לפי שכבר הזכרתי למעלה שהשם המיוחד בו ידבר והוא שחטאו בו משה ואהרן בענין הצור ועל כן אמר (במדבר כ יב) לא האמנתם בי^ז, (שם כד) אשר מריתם את פי, (דברים לב נא) מעלתם בי, כלומר בשמי ושם אכתוב בע"ה ומשם תבין סוד הענין מבואר והוא הנקרא צור (דברים לב) הצור תמים פעלו (שם) צור ילדך תשי (שמות יז) הנני עומד לפניך שם על הצור וכמו שארמוז שם בסדר חקת התורה בהגייעי שם בעה"י.

ויש לך להתבונן למה הוצרך לומר (שם) והכית בצור ולא אמר והכית בו והכבוד הזה הוא שאמר ליעקב (בראשית לא יג) אנכי האל בית אל^י כי הכבוד הזה הוא אלהי אביו שכן אמר לו (שמות ג ו) אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים ובאר לך הכתוב כי הכבוד הזה בית אל שם נמצא השם המיוחד ושם ידבר עמנו והוא הטוב שכתוב בו (שם לג) אני אעביר כל טובי על פניך^{יב} והוא העובר על פני משה שנאמר (שם לד) ויעבור ה' על פניו ושם אבאר בע"ה והוא שכתוב (שם) את פני האדון ה' אלהי ישראל^{יג}.

ויש לך להתבונן במלת את פני האדון ואמר ה' אלהי ישראל שבקרב ה' אלהי ישראל ועל כן הזכיר את פני שהוא סוד על פני^{יד} וזהו (שם לב) ויחל משה את פני ה' אלהיו כי יתחנן משה למדת הדין.

או יהיה ויחל כמו שפי' הרמב"ן ז"ל מלשון תחלה וכוון לומר כי המשיך משה כח מן התחלה אל הסוף הנקרא פנים ועל כן התפלל בלשון למה ה' כלומר למה תתן רשות למדת הדין שתהיה שולטת בעמך והכבוד הזה הוא שאליו התפלל משה בסניי הוא שכתוב במשנה תורה (דברים ט כו) ואתפלל אל ה' ואומר אדני^{יח} יהו"ה אל תשחת עמך ונחלת אשר פדית בגדלך אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה והשם הזה כתוב באל"ף דל"ת ויו"ד ה"א אחריו ועל כן יתחנן לפניו ויאמר אל תשחת ובאור הכתוב אדון אשר כך הרחמים^{יט} אל

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ס עי' זהר (ח"ב מ ע"ב): כדן אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא וישראל בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כלהו ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בספור דא. תרגום: אז מתוסף לו כח וגבורה למעלה וישראל באותו ספור [סיפור יצי"מ בליל הסדר] נותנים כח לרבונם כמו מלך שמוסיף כח וגבורה כשמשבחים גבורתו ומודים לו וכולם פוחדים מפניו ומתעלה כבודו על כולם ולכן יש לשבח ולדבר בספור זה.

^{סח} עי' זהר (ח"ב קנה ע"ב): ובשעתא דישראל מתבטלי מאורייתא כביכול תשש חיליה דכתיב (דברים לב יח) צור ילדך תשי. תרגום: ובשעה שישראל מתבטלים מתורה, כביכול תת שכחו שנאמר צור ילדך תשי.

^{סט} עי' תיקו"ז (יט ע"א): מלכות, פה, תורה שבעל פה קרינן לה.

^ע עי' שם פסוק ח.

^{עא} עי' לעיל פרשת ויצא הערה יד.

^{עב} עי' לעיל פרשת לך לך הערה ז. עי' שעה"כ מג ע"ב.

^{עג} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{עד} עי' לעיל הערה מז.

^{עה} עי' זהר (ח"ג רס ע"ב): מאן דקאים בצלותא בעי לסדרא שבחא דמאריה בקדמיתא ולבתר יתבע בעותיה דהא משה הכי אמר בקדמיתא אתה החלות וגו' ולסוף אעברה וגו' ר' יהודה אמר מאי שנא הכא דכתיב אדני^{יח} בקדמיתא באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ולבסוף יהו"ה וקרינן אלה"ם אלא סדורא הכי הוא מתתא לעילא ולאכללא מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ולזווגא כלא כחדא כדקא יאות. תרגום: מי שעומד בתפלה, צריך לסדר שבח רבונו בתחלה, ואחר כך יבקש בקשתו, שהרי משה כך אמר, בתחלה אתה "החלות וגו'", ולבסוף "אעברה וגו'". רבי יהודה אמר מה שונה כאן שכתוב אדני^{יח} בהתחלה באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, ולבסוף יהו"ה וקוראים אלה"ם, אלא הסדור כך הוא, מלמטה

תשחת עמך ועוד הזכיר [ואמר בסנה בי אדני] (ובסיני) ואמר (דברים ג) אדני יהוה אתה החלות שהכוונה בו אדון אשר כך הרחמים (אתה בסנה) וכן הזכירו עוד (שמות לד ט) ילך נא אדני בקרבנו ועוד אמר (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח אדני וגו' והכבוד הזה הוא שאנו מברכים ברוך כבוד ה' ממקומו ובאור ממקומו מן המקום שהוא מקבל ממנו הוא מדת הגבורה^ט כי משם הוא מקבל ומשם הוא ראוי להתברך מאין סוף^י ואחר קדוש אנו אומרים ברוך ואנו מחלקין בין לשון קדושה ללשון ברכה מפני שאין להשוות קדושת מעלה לקדושת מטה אע"פ שהברכה מן הקדושה הכל מיוחד ובמדרש תהלים וכי מנין היה יודע משה בהר אימתי יום ואימתי לילה בזמן שהמלאכים מקלסין להקב"ה בקדוש היה יודע שהוא יום וכשהיו מקלסין בברוך היה יודע שהוא לילה וזהו שכתוב (הושע ג) ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם^י ובאור זה התפארת והכבוד^י ואנו אומרים אחר כך ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון שחזור ומחבר אותם כאחד ימלוך ה' לעולם התפארת אלהיך ציון הכבוד^י.

וכן מצינו באגדה כשתחזור שכינה לבית קדש הקדשים יהיו אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ולשון הבהיר^כ מאי ברוך כבוד ה' ממקומו משל למלך שהיתה לו מטרוניתא בחדרו שכל חיילותיו משתעשעין בה והיו להם בנים ובאים כל היום לראות פני המלך ומברכים אותו אמרו לו אנה אמנו אמר להם לא תוכלו לראותה אמרו ברוכה תהא בכל

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

למעלה, ולהכליל מדת יום בלילה, ומדת לילה ביום, ולזווג הכל כאחד כראוי. ועי' רמב"ן על שמות ג, ור' בחיי שם ג ד.

י עי' זהר (ח"א דף כה ע"א): ודא איהו (בראשית א ט) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה יקוו המים דא אורייתא אל מקום אחד אלין ישראל בגין דנשמתייהו תליין מההוא אתר דאתמר ביה (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד יהוה ממקומו כבוד יהוה שכינתא תתאה ממקומו שכינתא עלאה וכיון דאינון נשמתייהו מתמן שריא עלייהו ודאי יהוה ואתמר בהון (דברים לב ט) כי חלק יהוה עמו ודא איהו יקוו המים אל מקום אחד תרגום: וזהו מה שכתב "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה". "יקוו המים" זו התורה. "אל מקום אחד" אלו ישראל, משום שנשמותיהם תלויות מאותו מקום שנאמר בו "ברוך כבוד ה' ממקומו". "כבוד ה'" שכינה תחתונה. "ממקומו" שכינה עליונה. וכיון שאותם נשמות באות משם, שורה עליהם בודאי יהוה, ונאמר בהם "כי חלק ה' עמו", וזהו "יקוו המים אל מקום אחד".

י עי' לעיל פרשת שמות הערה לג.

י עי' לעיל פרשת וישב הערה כח.

י עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

פ עי' זהר (ח"ג צג ע"א): לאתקדשא כלא כמה דאנן עבדין לעמתם דמלאכי עלאי דאמרי ברוך כבוד יי ממקומו דא כבוד עלאה ולבתר ימלוך יי לעולם וכו' דא כבוד דלתתא. ובספרא דרבי ייסא סבא קדוש קדוש וכו' דא איה קדושה לאתקדשא תורה שבכתב בכללא חדא ולבתר לעמתם ברוך כבוד יי אלין נביאים ולבתר ימלוך יי לעולם רזא דא אנן צריכין בקדושתא דא לאשתכחא תמן קדושה וברכה ומלכות לאשתכחא כלא כחדא קדושה כמה דאתמר קדוש ברכה ברוך כבוד יי ממקומו מלכות ימלוך יי לעולם וע"ד כלא אנן צריכין לאשלמא וע"ד יכוון ב"נ וישוי רעותיה בכל יומא.

תרגום: שיתקדש הכל כמו שאנו עושים לעומתם של המלאכים העליונים שאומרים, ברוך כבוד ה' ממקומו, זה כבוד עליון. ואחר כך ימלך ה' לעולם וכו', זה הכבוד שלמטה.

ובספרו של רב ייבא סבא, קדוש קדוש קדוש וכו', זוהי הקדושה שתתקדש תורה שבכתב בכלל אחד, ואחר כך לעומתם ברוך כבוד ה', אלו נביאים, ואחר כך ימלך ה' לעולם, סוד זה אנו צריכים בקדושה זו שתמצא שם קדושה וברכה ומלכות, שימצא הכל כאחד קדושה, כמו שנאמר קדוש ברכה, ברוך כבוד ה' ממקומו, מלכות ימלך ה' לעולם, ועל כן אנו צריכים להשלים את הכל, ועל כן יכוון אדם וישים את רצונו בכל יום.

פז צ. ומ"ט זרקא, דכתיב (יחזקאל ג' מב) ברוך כבוד ה' ממקומו, מכלל דליכא דידע את מקומו, ואמרינן שם אתגא ואתיא לראש קונה, דכתיב (בראשית י"ד יט) קונה שמים וארץ, וכד אזלא הוי כזרקא וסגולה אבתריה והוי בראש כל אותיות: קל. ומאי ניהו מלא כל הארץ כבודו (שם), אלא כל אותה ארץ שנבראת ביום הראשון שהיא למעלה כנגד ארץ ישראל מליאה מכבוד השם, ומאי ניהו, חכמה דכתיב (משלי ג' לה) כבוד חכמים ינחלו, ואומר (יחזקאל ג' יב) ברוך כבוד ה' ממקומו: קלא. ומאי הוי כבוד ה' זה, משל למה"ד למלך שהיתה לו מטרוניתא בחדרו שכל חיילותיו משתעשעין בה, והיו לה בנים ובאים בכל יום לראות פני המלך ומברכין אותו, אמרו לו אמנו אנה היא, אמר להם לא תוכלו לראותה עתה, אמרו ברוכה תהא בכל מקום שהיא:

מקום שהיא, ע"כ. והכבוד הזה הוא הנקרא שכינה וכבר ידעת שהיא כלולה ממש קצוות והנה היא שביעית משפעת כח לו' קצוות²² וכן ישראל שמעו עשרת הדברות מפי השכינה מתוך האש²³ ומה דרשו רבותינו ז"ל בשבעה קולות נתנה תורה²⁴ והם נזכרים בפרשה הזאת ויהי קלת וברקים וענן קלת כתיב וקול שופר הרי ב' וכתוב ויהי קול השופר וכתוב יעננו בקול הרי ארבעה וכל העם רואים את הקולות קולת כתיב ואת קול השופר הרי ו' והזכיר תחלה וידבר אלהים הרי ז' וכן בסדר ואתחנן אחר עשרת הדברות תמצא ז' קולות ג"כ שם אכתוב בעה"י והנה משה ע"ה השיג במעמד הקדוש הזה ז' קולות שהן ז' ספירות ונקראים בלשון הקבלה שבע ספירות ובלשון רז"ל ז' קולות ובלשון הנביאים ז' עינים והוא סוד הכתוב (זכריה ג) על אבן אחת שבעה עינים²⁵ מלשון גוונים ומשה לבדו הוא המתבונן בשם²⁶ והמשיג אותם אבל ישראל שלא עלתה השגתם כל כך היו שומעים הדבור מפי האלהים בקול אחד בלבד זהו שכתוב (דברים ה) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם כו' קול גדול ולא יסף²⁷ כי לא שמעו הקהל כל הדברים אלא קול א' בלבד לא השיגו מהם יותר וכן תמצא ברוד ע"ה שהזכיר ז' קולות (תהלים כט) קול ה' על המים קול ה' בכח קול ה' בהדר הרי שלשה והם החסד והגבורה והתפארת²⁸ קול ה' שובר ארזים זה הנצח קול ה'

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁹ עי' זהר (ח"ב רס ע"ב): היכלא שביעאה אדני שפתי תפתח רזא דרזין בלחישו ולא אשתמע קלא הכא איהו רעותא דלבא לאתכוונא ולסלקא רעותא מתתא לעילא עד אין סוף ולקשרא שביעאה בשביעאה (וכלא חד בחד) דא בדא מתתא לעילא ולבתר מעילא לתתא לאמשכא ברכאן בכלהו עלמין ממקורא דחיי דאיהו שביעאה לעילאה (ודא שכינתא) ברעותא דלבא ובסתימו דעינין ברזא דאתון דשבע שמהן עלאין קדישין היכלא שביעאה עילאה דא דאיהו מקורא דחיי דא איהו ברכתא קמייתא ודא איהו היכלא קדמאה שירותא דכלא מעילא לתתא ולנטלא שביעאה מתתא לאתחברא דא בדא שביעאה בשביעאה דהא מהאי דלתתא עייל מאן דעייל להיכלא עלאה.

תרגום: ההיכל השביעי אדני שפתי תפתח סוד הסודות בלחש שלא נשמע הקול כאן הוא רצון הלב להתכון ולהעלות רצון ממטה למעלה עד אין סוף ולקשר שביעי בשביעי (וכל אחד באחד) זה בזה (ממטה למעלה) ואחר כך ממעלה למטה למשך ברכות לכל העולמות ממקור החיים (שהוא שביעי למעלה) שהוא ההיכל השביעי העליון (וזו השכינה) ברצון הלב ובסתימת העינים של סוד האותיות של שבעה שמות עליונים קדושים ההיכל השביעי העליון הזה שהוא מקור החיים זוהי הברכה הראשונה וזהו ההיכל הראשון ראשית הכל ממעלה למטה ולטל השביעי מלמטה לחבר זה בזה שביעי בשביעי שהרי מזה שלמטה נכנס מי שנכנס להיכל העליון.

²⁹ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

³⁰ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

³¹ עי' אד"ר (קלו ע"ב): מאינון גוונים דמתגליין נפקין שבעה עיינין דאשגחותא דנפקי מאוכמא דעינא הה"ד על אבן אחת שבעה עינים (זכריה ג) מאן אבן אחת אוכמתא דעינא.

תרגום: מאלו גוונים שמתגלים יוצאים שבע עיני השגחה שיוצאים מן השחור של העין זהו שנאמר "על אבן אחת שבעה עינים" מי היא "אבן אחת"? השחור שבעין.

ועי' תיקו"ז (סט ע"א): ואלין אבנין כלהו חד מלכות קדישא איהי מסטרא דשמאלא אתמר בה אבן שלמה וצדק יהיה לך והאי איהי אבנא די מחת לצלמא דהות לטור רב ומלאת כל ארעא מאי ומלאת כל ארעא אלא בגינה אתמר (ישעיה ו ג) מלא כל הארץ כבודו ועלה אתמר על אבן אחת שבעה עינים דאינון שבע רועין קדישין ואינון שבע דכורין ושבע נוקבין כלהו כלילן בה ורזא דמלה (זכריה ד ב) שבעה ושבעה מוצקות

תרגום: והאבנים הללו, כולן אחת, המלכות הקדושה, היא מצד השמאל, נאמר בה "אבן שלמה וצדק יהיה לך". וזהו "האבן שהכתה את הצלם", שהיתה להר גדול ומלאה כל הארץ, מה זה ומלאה כל הארץ, אלא בשבילה נאמר "מלא כל הארץ כבודו", ועליה נאמר "על אבן אחת שבעה עינים", שהם שבעה רועים קדושים, והם שבעה זכרים ושבע נקבות, וכולם כלולים בה, וסוד הדבר "שבעה ושבעה מוצקות".

³² נדצ"ל בהם.

³³ עי' לעיל הערה יח.

³⁴ עי' זהר (ח"ג לא ע"ב) : כתיב (תהלים כט ג) קול יהו"ה על המים אל הכבוד אמר רבי יוסי דא אברהם קול יהו"ה בכח דא יצחק קול יהו"ה בהדר דא יעקב קול יהו"ה שובר ארזים דא נצח קול יהו"ה חוצב להבות אש דא הוד קול יהו"ה יחיל מדבר דא צדיק קול יהו"ה יחולל אילות דא צדק.

תרגום: כתוב (תהלים כט) קול ה' על המים אל הכבוד, אמר רבי יוסי זה אברהם. קול ה' בכח, זה יצחק. קול ה' בהדר, זה יעקב. קול ה' שובר ארזים, זה נצח. קול ה' חוצב להבות אש, זה הוד. קול

הוצב זה ההוד קול ה' יחיל מדבר זה יסוד קול ה' יחולל אילות זה מלכות ואחר שהשיג משה שבע ספירות הללו חזר ובקש למעלה מהם והוא שאמר (שמות ל"ג יח) הראני נא את כבודך ושם אכתוב בעה"י.

וצריך אתה לדעת כי השכינה שהיא שביעית משפעת כח לשבעים שמות^פ ושבעים שמות לשבעים אומות^צ שהם ממונים עליהם וכשהיה הדבור יוצא מפי השכינה היה נחלק לז' קולות ומו' קולות לשבעים לשונות מזה שמעה כל אומה ואומה הדבור לפי שהיה מתחלק לשבעים לשונות.

וכן אמרו במדרש תהלים (תהלים סח) ה' יתן אומר המבשרות צבא רב היה הדבור יוצא ונחלק לשבעה קולות ומשבעה קולות לשבעים לשון כאדם המכה על הסדן וניצוצות יוצאין לכאן ולכאן כך המבשרות צבא רב ומכאן תבין סוד השבועה והנדר כי לשון שבועה נגזר מן שבע ושבע ספירות שהרי הנדר למעלה מהשבועה^צ ומפני שאין עסק התורה אלא בשבע הנזכרים והתורה יצאה משם לבר אין השבועה חלה לבטל המצוה שאי אפשר לשעור לעלות למעלה משעורו ואיך תבטל המצוה מפני השבועה ואין עקר המצוה אלא מעקר השבועה אבל הנדר שהוא למעלה מן השבועה הרי הוא חל לבטל את המצוה מפני שעקרו של נדר עולה על עקר השבועה ועל כן יש לו כח לבטל המצוה שהיא מן השבועה שהוא למטה ממנו ולשון נדר ושבועה שמם יוכיח עליהם ויורה על ענינם כי הנדר אין לו קצבה ולשונו הרי הוא עלי מורה דבר שאין לו קצבה וזכר לדבר (תהלים נו) עלי אלהים נדריך וכן (במדבר ל) ונדריה עליה אבל השבועה יש לה קצבה שהרי חשבון ז' דבר קצוב הוא ובדבור לא תשא אבאר סוד השבועה וטעם חומר האיסור שבה ובפרשת ראשי המטות אבאר סוד הנדר בעה"י הנה בארתי לך בפסוק זה מעקרי התורה לא אצטרך במקומות אחרים להאריך בהם כי מכאן תוכל להבינם.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה סוד מלת על פני על הפנים שלי"י כמו שכתוב (דברים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ה' יחיל מדבר, זה צדיק. קול ה' יחולל אילות, זה צדק.
^פ עי' זהר (ח"א דף קח ע"א): שבעין גוונין מלהטי לכל סטר נפקי מגו שמהן דאגליף רזא [דע' שמהן דמלאכיא דאינון ברזא] דשמיא ואינון מיכאל גבריאל רפאל נוריאל [קמץ] קדומיאל מלכיאל צדקיאל [פתח] פדאל תומיאל חסדיאל [צרי] צוריאל רזיאל יופיאל [סגול] סטוטריה גזריאל ותרואל ונ"א ורדיאלו [למאל] ולמואל חרקו חזקיאל רהטיאל קדשיאל [שבא] שמעאל ברכיאל ונ"א שכניאל ונ"א ברקיאלו אהיאל [חלם] חניאל להדיאל מחניאל ונ"א חניאל לעדיאל מלכיאלו עניאל ענאל אהניאל רחמיאל עזריאל ונ"א שבנאל רומיאל קדומיאל שרק חכמיאל רמיאל קרשיאל חרק סנניה [סוסניה] ודרגזיה רסיסיאל דומיאל סניה טהריאל עזריאל נריה סמכיאל רמיאל ברקיאל ותסוריה שבניאל רביאלו [טסוריה רביאל שבניאל] קנוניה צוריה פסיסיה צורטק עדיאל סמכיאל נריאל מרוניה לסני כמוסיה ידיאל טטרוסיה חוניאל זכריאלו [דבריאל] ואריאל הינאל דנדאל גדיאל בדאל [ענפיאל] ואנפיאלו ועדיאל אדני על כלהו

כד מתחברין כלהו כחדא ברזא חדא בחילא עלאה כדן אקרי ויה"ה כלא בכללא חדא מאת יה"ה מן השמים שמא קדישא [דאתגלף בע' שמהן אחרנין רזא דשמים ואלין אינון שבעין דשלטין על ואלין ע' דינין] [ע' דרגין] רזא דיה"ה ואלין שבעין שמהן בקדושה יה"ה] שמים תרגום: כשכולם מתחברים כאחד בסוד אחד בכח עליון, אז נקרא ויה"ה, הכל בכלל אחד. מאת ה' מן השמים, שם קדוש שנחקק בשבעים שמות אחרים, סוד של שמים. ואלה הם שבעים ששולטים על אלו שבעים דינים, סוד של יה"ה. ושבעים השמות הללו בקדושה. יה"ה שמים.
 ועי' ח"ב כג ע"א): ע' נהירו דע' ענפין דאתזנו מהאי רוחא דנפיק מן פומא כדן ע' שמהן דקב"ה לקבלהון בארעא (בראשית מו כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים דהא יעקב אילנא בארעא ואינון ע' נפש ע' ענפין.

תרגום: ע' אורות של ע' ענפים, שניזונו מרוח זו שיוצא מן הפה אז ע' שמות של הקב"ה כנגדם בארץ (בראשית מו כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים שהרי יעקב עץ בארץ והם ע' נפש ע' ענפים.

^צ עי' לעיל פרשת וארא הערה ד.

^{צא} ועי' לקמן פרשת כי תצא הערה יב, ופרשת וירא הערה סט ופרשת בראשית הערה ריד.

^{צב} עי' לעיל הערה מז.

ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם והסוד במלת אחרים שלא אמר לא יהיה לך אל אחר על פני ואמר אחרים כדרך (בראשית לא) ואם תקח נשים על בנותי כי לא יתכן לומר אם תקח אשה על בנותי וכבר בארתיו בפסוק וידבר (לעיל פסוק א) כתב הרמב"ן כי ענין ע"ג על שלשה חלקים יש עובדים למלאכים ויש עובדים לכוכבים ולמזלות כל צבא השמים ויש עובדים לשדים תחלה החלו הקדמונים בעבודת המלאכים כי ידעו להם כח השררה על האומות כענין שכתוב (דניאל י) שר יון ושר מלכות פרס וכל אחד היה עובד לשר שלו שהוא ממונה עליו והוא שכתוב בהקב"ה (דברים י) הוא אלהי האלהים כי המלאכים נקראים אלהים והש"י אלהים עליהם וכן (תהלים צז) השתחוו לו כל אלהים ואמר יתרו (שמות יח) כי גדול ה' מכל האלהים וכן אמרו רז"ל דקרו ליה אלהא דאלהיא אחרי כן חזרו לעבודת הכוכבים והמזלות כל צבא השמים כי ידעו להם כח גדול ויכולת בשפלים והוא שכתוב (ירמיה ח) ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר דרשום ואשר השתחוו להם כי היו חכמים גדולים יודעים כח המזל^צ כפי משטרו על הארץ שלהם והיו חושבים כי בעבודת הכחות ההם יגבר מזלם ויועיל להם ואחרי כן חזרו לעבוד את השדים כענין שכתוב (דברים לב) אלהים לא ידעום חדשים מקרוב באו ילעג להם הכתוב שהם זובחים גם לשדים שאינם אלוה כלל שנאמר (שם) יזבחו לשדים לא אלוה שאינם כמלאכים הנקראים אלוה אבל הם אלהים שלא ידעום אבותיהם כלומר שלא מצאו בהם שום אלהות ושלטנות והם חדשים להם שלמדו לעשות כן מחדש מן המצריים המכשפים ועל כן יזהיר לא יהיה לך אלהים אחרים שהם המין הראשון וזהו על פני כאשר רמזתי סודו, ע"כ.

(כ ד) לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ:

ע"י ר' בחיי: ולשון וכל תמונה שום תמונה כמו לא תעשה כל מלאכה שום מלאכה או ירמוז וכל תמונה לתמונה הנקראת כל^צ יאמר לא תעשה לך פסל ולא כל שהיא תמונה אשר בשמים ממעל וכן כתוב באזהרה (דברים ד) ועשיתם לכם פסל תמונת כל.

(כ ז) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^צ ע"י פרשת לך ה' הערה לא.

^צ ע"י זהר (ח"ג דף רלט ע"א): אמר ח"ו אלא אנא אמינא לך דאתברי בכלא ואשלטיה על כלא ואי הוה יהיב כל חד ביה חולקיה בזמניה דהוה כעסיה עליה כל חד הוה נטיל חולקיה מניה כי במה נחשב הוא אלא קב"ה ברא ליה (כל חד וחד) בדיוקניה דא מלכות קדישא דאיהי תמונת כל דבה אסתכל קב"ה וברא עלמא וכל בריין דברא בעלמא וכלל בה עלאין ותתאין בלא פרודא כלל וכלל בה עשר ספירן וכל שמהן וכנויין והויין ועלת על כלא דאיהו אדון על כלא ולית אלהא בר מניה ולא ישתכח בעלאין ותתאין פחות מינה בגין דאיהי קשר דכלהו שלימו דכלהו לקיימא ביה ומלכותו בכל משלה ובגין דלא אשתכח עלת על כלא בעלאין ותתאין פחות מנה אפילו בחד מנייהו אתקריאת אמונת ישראל ומסטרא דעלת על כלא אתמר בה כי לא ראיתם כל תמונה אבל מסטרא דשאר בריין אתמר בה ותמונת יי' ביט.

תרגום: אמר חס ושלום, אלא אני אמרתי לך שנברא בכל והשליטו על הכל, ואם היה נותן כל אחד בו חלקו בזמן שהיה כועס עליו, כל אחד היה נוטל חלקו ממנו, כי במה נחשב הוא. אלא הקדוש ברוך הוא ברא אותו (כל אחד ואחד) בצורתו, זו המלכות הקדושה, שהיא תמונת כל. שבה הסתכל הקדוש ברוך הוא וברא את העולם וכל הבריות שברא בעולם, וכלל בה עליונים ותחתונים בלי פירוד כלל וכלל, בה עשר ספירות, וכל שמות וכינויים והויות ועילת על הכל שהוא אדון על הכל, ואין אלוה חוץ ממנו, ואין נמצא בעליונים ותחתונים פחות ממנו, משום שהוא קשר של כולם שלמות של כולם, לקיים בו "ומלכותו בכל משלה", ומשום שלא נמצא עילת על הכל בעליונים ותחתונים פחות ממנו, אפילו באחד מהם, נקראת אמונת ישראל, ומצדו של עילת על הכל, נאמר בה "כי לא ראיתם כל תמונה", אבל מצד של שאר הבריות נאמר בה "ותמונת ה' יביט".

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מלת שם נאמר על השכינה^{צ"ח} כי לא ינקה השם המיוחד^{צ"ח} את אשר ישא את שמו לשוא וכן כתוב (ויקרא יט) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך יאמר כי הנשבע בשמו המיוחד לשקר הוא מחלל שם אלהיו כי הכל מיוחד זה בזה וחומר איסור השבועה מפני שלשון שבועה נגזר משבועה^{צ"ח} והם ז' קולות^{צ"ח} שהשיג משה במעמד הקדוש הזה וכל העובר על השבועה הוא מעיד על עצמו שאין לו חלק לעוה"ב ויצא מכלל השבעה ואמרו רז"ל מה בין שבועות לנדרים שבועה כנשבע במלך עצמו נדרים כנודר בחיי המלך עקרו של מלך ולפיכך חמור הנדר יותר מן השבועה זכר לדבר (מלכים ב' ב) חי ה' וחי נפשך חי ה' זהו המלך עצמו והוא השבועה וחי נפשך זהו חיי המלך והוא הנדר.

וידוע כי אין דרך הנשבע להקדים החמור ולאחר הקל ועל כן הקדים אלישע הקל ואיחר החמור ומטעם זה חיובה תורה קרבן תודה לעובר על השבועה אבל העובר על הנדר אין שם קרבן כלל ומכאן תבין אם תזכה סוד הנפש ועקרה שהוא למעלה מן השבועה כי השבועה הוא המלך עצמו הנקרא שדי והשלש נשמה להם^{צ"ח} זהו (איוב לב) ונשמת שדי תבינם כי הוא מיסוד הבינה^{ק"ה} הוא התשובה^{ק"ה} ומה שכתוב (בראשית ב) ויפח באפיו נשמת חיים מעיד על זה כי כיון שהקב"ה נפח באפיו על כל פנים מרוחו נתן בוקי^{ק"ה} ובאור הכתוב ויפח באפיו נשמה שהיא אצולה מחיי המלך^{ק"ה} שהן עקרו של מלך ולמעלה מן המלך אם כן עקר נשמת האדם מיסוד הבינה שהיא התשובה משם עיקרה ושם תשוב וזהו שכתוב (קהלת יב) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה^{ק"ה} הזכיר האלהים והוא כמו בראשית ברא אלהים שהיא התשובה^{ק"ה}.

וצריך אתה לדעת כי משם באות הנשמות לישראל דרך הקו האמצעי הוא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{צ"ח} ע"י תיקו"ז (סז ע"א): וכן מסטרא דיסוד ח"י עלמין אתקריאת מצות ברית מילה מאן דגזל בברית ואפיק זרעא מיניה לרשו נוכראה כאלו אפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וגרם למהוי שכינתא נפקא מאתרה דאיהי ארץ ישראל רשות היחיד וגלה אותה בין אומין דעלמא דאינון רשות הרבים הה"ד (ישעיה נ א) ובפשעיכם שולחה אמכם ובגין דא (שמות כ ז) לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא מאן שם ה' דא שכינתא לשוא דא עבודה זרה דגלת תמן.

תרגום: וכן מצד של יסוד ח"י העולמים נקראת מצות ברית מילה. מי שגזל בברית, ומוציא זרע ממנו לרשות זרה, כאלו הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, וגרם שתהיה שכינה יוצאת ממקומה, שהיא ארץ ישראל רשות היחיד, והגלה אותה בין אומות העולם, שהם רשות הרבים. זהו שכתוב "ובפשעיכם שולחה אמכם", ולכן "לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא" מה זה שם יהוה זו שכינה, לשוא זו עבודה זרה, שגלתה לשם.

^{צ"ח} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{צ"ח} וע"י לקמן פרשת כי תצא הערה יב, ופרשת וירא הערה סט ופרשת בראשית הערה ר"ד.

^{צ"ח} ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

^{צ"ח} ע"י לעיל פרשת שמות הערה קל.

^ק ע"י ספר הפליאה (עמוד עא): והבינה היא התשובה ומשם יסוד הנשמות ושם ישובו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה.

^{ק"א} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רב.

^{ק"ב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רי.

^{ק"ג} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ר"ד.

^{ק"ד} זהר (ח"א פא ע"א): ובמציעות גנתא אית עמודא חדא מרקמא בכל גוונים וההוא רוח כד בעא לסלקא אתפשט תמן מההוא לבושא ונפשא אשתארת תמן בגופא ועאל גו ההוא עמודא (וסלקת) [וסליק] לעילא גו ההוא אתר דנפקת מיניה [כדכתיב] (קהלת יב ז) והרוח תשוב וגו' ונטיל לה] מיכאל כהנא רבא ומקריב לה קרבן בוסמין קמי קודשא בריך הוא (ואתת) [ויתבא] תמן ומתעדנא בההוא צרורא דחיי (ישעיה סד ג) דעין לא ראתה אלהים זולתך וגו'

תרגום: ובאמצע הגן יש עמוד אחד מרוקם בכל הצבעים, וכשאותה הרוח רוצה לעלות, מתפשטת שם מהלבוש ההוא (והנפש נשארת שם בגוף) ונכנסת לתוך אותו העמוד, (ועולה) ועולה למעלה לתוך אותו המקום שיצאה ממנו, ככתוב "והרוח תשוב וגו'". ונטיל אותה מיכאל הכהן הגדול, ומקריב אותה קרבן בשמים לפני הקדוש ברוך הוא, (ובאה) ויושבת שם, ומתעדנת באותו צרור החיים, ש"עין לא ראתה אלהים זולתך וגו'".

^{ק"ה} ע"י ז"ח לד ע"א): בריאה באלקים דאיהי בינה, הה"ד בראשית ברא אלקים.

התפארת הוא מזרחו של עולם שישראליו עושים רצונו של מקום שנאמר (ישעיה מג) ממזרח אביא זרעך וכשישראל רעים באים מן הזרע שכבר בא לעולם וכמו שדרשו בספר הבהירק.^{קי} וכבר כתבתי מזה בפסוק וימע בסדר בראשית (ב ח) והענין הזה לישראל בלבד מה שאין כן באומות העולם שהן באין משם דרך שמאל היא מדת הגבורה הנקראת האש הגדולה^{קי} ולכך אמרו רז"ל שחיטת עכו"ם נבלה ומטמאה במשא לפי שהם מצד שמאל ולפי שלא קבלו התורה שכתוב בה (דברים לג) מימינו אש דת למוק^{קכ} הן נדונין באשו של גיהנם וזוהי מעלת נשמותיהן של ישראל על נשמת האומות ומזה אמר הנביא על מעלת ישראל (יחזקאל כג) וגם את בניהן אשר ילדו ליכי באר כי ישראל הם הנולדים לשמו הגדולקיא כי הם באים דרך שם ומי שנתגייר מן האומות ומקבל התורה שנתנה מתוך השבעה הרי הוא נצול מדין גיהנם כי הוא נכנס תחת קו האמצעי ומשם ישוב לשרשו העליוןקכ.

נחזור לעניננו ונאמר כי מי שנשבע ומקיים שבועתו הרי זה נוטל שכרו בשבעה הנזכרים ומעיד על עצמו שהוא המעיד והמאמין בהם ונכסף אליהם עבר על שבועתו הרי זה יצא מכללם ונענש בשבעה מדורי גיהנם כי כיון שלא האמין בשבעה לא יזכה בהם אבל יענש בשבעה ואל הסוד הזה רמזו חכמי האמת במדרשם והוא שאמרו (שיר ב) השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות אם זכיתם הרי אתם כצבא של מעלה ואם לאו הרי אתם כצבא של מטה ע"כ במדרש (שיה"ש רבה פ"ב ס"ו כ) ובאור זה כי מלת השבעתי כאלו אמר הריני נותן לפניכם ז' אלו או ז' אלו והרשות נתונה בידכם שתהיו כשתי צבאות או של מעלה או של מטה אם תהיו זוכים תהיו בז' רקיעים בתוך אותם ז' הנקראים צרור החיים^{קכ} ואם אין אתם זוכים תהיו כצבא של מטה להיות נדונים בגיהנם בז' מדורין שבו וזהו באור אם זכיתם הרי אתם כצבא של מעלה ואם לאו הרי אתם כצבא של מטה הקב"ה יצילנו מן העונש ויסתירנו בצל כנפיו וישים חלקנו עם הצדיקים הבוטחים בו.

(כ ח) זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

עי' רמב"ן: ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנהקיד הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמוד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קי נדצ"ל כשישראל.

קי עג. והכתיב (ישעיה מג ה) ממזרח אביא זרעך, והשמש זורחת במזרח, ואמרת שהמרגלית היא יום, אני לא אמרתי אלא (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר יום, הה"ד (שם ב' ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

קנה. שביעי הוי מזרחו של עולם, ומשם בא זרעם של ישראל, כי חוט השדרה משוך מן המח של אדם, ובא לאמה ומשם הוא הזרע, דכתיב (ישע"י מ"ג ה) ממזרח אביא זרעך, כשישראל טובים מזה המקום אביא זרעך, ויתחדש לך זרע חדש, וכשישראל רעים מן הזרע שכבר בא לעולם שנאמר (קהלת א' ד) דור הולך ודור בא, מלמד שכבר בא:

קכ עי' לעיל פרשת שמות הערה קלט.

קט עי' זהר (ח"ב צ ע"ב): ואלין חמש קדמאי כלילן חמש אחרנין ובגיני כך (דברים לג ב) מימינו אש דת למו דכלא אתעביד ימינא ועל דא בחמשה קלין אורייתא אתייהיבת אמר רבי יהודה כלהו הוו חמש גו חמש לקבליהון חמשה חומשי תורה.

תרגום: ואלו החמש הראשונות כוללות חמש אחרונות ולכן מימינו אש דת למו שהכל נעשה ימין ועל זה בחמשה קולות נתנה התורה אמר רבי יהודה כולם היו חמש בתוך חמש כנגדם חמשה חמשי תורה.

קי עי' רמב"ן ויקרא יח כא.

קיא עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

קיב עי' זהר (ח"ב ע ע"א): ובגין כך קיימא ההוא אתר ברזא דהר דכל מאן דאתי זכי ביה ואקרי גר צדק והא אוקימנא גר אף על גב דאתדבק באתר דא עלאה קדישא כיון דשבק עמיה ואבהתוי (ואתדבק בביתו) גר (צדק) אקרי כמאן דשוי מדוריה באתר דלא ידע מקדמת דנא

תרגום: ולכן עומד אותו מקום בסוד של הר שכל מי שבא זוכה בו ונקרא גר צדק והרי בארנו גר אף על גב שנדבק במקום קדוש עליון זה כיון שעזב את עמו ואת אבותיו (ונדבק בביתו) גר (צדק) נקרא כמי ששם מדורו במקום שלא הכיר מקדם לכן.

קיג עי' לעיל פרשת בראשית הערה שטז.

קיד קפב. ומאי טעמא זכור ושמוד, זכור לזכר ושמוד לכלה, ומאי טעמא ומקדשי תראו, שמרו עצמכם

ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה וזהו מאמר החכמים (ב"ק לב ע"ב) שאומרים בערב שבת באי כלה באי כלה באו ונצא לקראת שבת מלכה כלה ויקראו לברכת היום קדושא רבא^{קטו} (פסחים קו ע"א) שהוא הקדוש הגדול ותבין זה ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו ומדת שמור במצות לא תעשה והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה כמו שהאהבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושיין בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושיין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין כמו לולב וציצית איני עושה סוכה איני עושה שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה זכור את יום השבת דע כי השבת היא הספירה האחרונה^{קטז} כי כן יום השבת אחרון תשלום כל מלאכת בראשית ונקראת כנסת ישראל ועל דרך זה רמזו רז"ל ואמרו כנסת ישראל בת זוגו של שבת ומזה קראו ליום השבת מטרונא^{קי} הוא שדרשו בענין קרבן בהמה עד שתראה פני מטרונא תחלה ונקראת השבת ברית^{קיב} כשם שהזכיר באות המילה (בראשית יז) זאת ברית^{קיב} וכן באות הקשת (שם ט) זאת אות הברית ומה שהזכיר הכתוב בכאן זכור הכונה על השבת הגדול הוא מדת יסוד^{קיג} שמשם נמשכים רמ"ח מצות רמז בו זכור י"ה והוא יום השבת וכשהזכיר במשנה תורה שמור על הכונה בשבת הנקראת מקדש והוא הכבוד שמשם נמשכים שם^{קיד} מצות לא תעשה שהנשים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מהרהור, כי מקדשי קדש הוא, למה, כי אני ה' מקדשכם בכל:

^{קטו} ע"י לעיל פרשת בשלח הערה קכא.

^{קטז} ע"י זהר (ח"ג רמג ע"ב): בגין דנשמתא יתירה אתפשטא בשכינתא דאיהי שבת מלכתא דאתמר בה ומלכותו בכל משלה משם איהי מלכות דשלטנותהא על ארעא ועל אילנין וזרעין (וטורין ואבנין) ובגין דאילנא דחיי דהיא נשמתא יתירה דבשבת בה תולדין דילה אית נייחא לארעא דאיהי שכינתא. תרגום: משום שנשמה יתרה מתפשטת בשכינה שהיא שבת המלכה, שנאמר בה "ומלכותו בכל משלה", משם היא מלכות ששלטתה על הארץ ועל אילנות וזרעים (והרים ואבנים), ומשום שאילן החיים שהיא נשמה יתרה שבשבת, בה תולדות שלה יש בה מנוחה לארץ שהיא השכינה.

^{קי} ע"י לקמן כד א.

^{קיב} ע"י זהר (ח"ב דף קיח ע"ב): בכמה רשימין רשים קודשא בריך הוא לישראל לאשתמודעא לגבי מלאכין אלין דימינא דתליין מקודשא בריך הוא או אלין דשמאלא דתליין משכינתא או אלין דתליין מקודשא בריך הוא ושכינתיה ביחודא חדא ודאי אלין דאית בהון תורה רשימין בחסד ואלין דאית בהון מצוה רשימין בגבורה ואלין מארי דתפלין ואות שבת ואות ברית רשימין בצדיק.

תרגום: בכמה רשומים רושם הקדוש ברוך הוא את ישראל להודיע למלאכים אלו מימין שתלויים מהקדוש ברוך הוא או אלו משמאל שתלויים מהשכינה או אלו שתלויים מהקדוש ברוך הוא ושכינתו ביחוד אחד ודאי אלה שיש בהם תורה רשומים בחסד ואלה שיש בהם מצוה רשומים בגבורה ואלו בעלי התפלין ואות שבת ואות ברית רשומים בצדיק.

וע"י זהר (ח"ג דף כט ע"א): ואית השבת מלאכה כגון שור דאית ליה עול וחמור דאית ליה משאוי בין עול מלכות שמים כגון תפלין בין עול מלכות הרשעה כפום עובדייהו באלין יומין אית לון השבת מלאכה ונייחא מאן דלא אתעסק באורייתא ובפקודין אית ליה עול מלכות הרשעה ומאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבראו כל בריין דשמיא וארעא הדא הוא דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

תרגום: ויש השבת מלאכה כמו שור שיש לו עול, וחמור שיש לו משא, בין עול מלכות שמים כמו תפלין, בין עול מלכות הרשעה כפי מעשיהם. בימים הללו יש להם השבת מלאכה ומנוחה, מי שלא עוסק בתורה ובמצוות יש לו עול מלכות הרשעה, ומי שעוסק בתורה ומצוות יש לו עול מלכות שמים, שהיא ה' אחרונה שנקראת מלכות שמים. עול מצוות היא ודאי, משום שבה נבראו כל הבריות של שמים וארץ, זהו שכתוב (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

^{קיט} ע"י לעיל פרשת נח הערה ח.

^{קכ} ע"י לעיל פרשת בשלח הערה קכא.

חייבות בכולם וזהו סוד (ויקרא כו) את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו^{קכא} ומוזה תמצא בירמיה (ירמיה יז) לבלתי עשות בו כל מלאכה בה כתיב בו קרי ומה שאמר ויום השביעי שבת לה' אלהיך באורו כי השבת ביום השביעי כי יום ה' הוא יסוד עולם שהיא הספירה השביעית והשבת בו כי הכל בכל^{קכב} וכן מצינו בפרשת כי תשא (שמות לא) וביום השביעי שבת שבתון קודש לה'^{קכג} וכתוב אחר כן לעשות את יום השבת ברית עולם קרא ליום ה' שהוא יסוד עולם שבת שבתון קדש לה' וקרא אל השבת המקבלת ממנו ברית ואחר שתבין כל זה אין לך לתמוה מדוע קראו חכמים ז"ל לקדוש היום קדושא רבא משא"כ בלילה כי היום כנגד זכור והלילה כנגד שמור וזה מבואר.

ועל הכונה הזאת הוצרך הנביא לקרוא אל השבת עונג כענין שכתוב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג כי הוא תענוג הנפשות ועז"א דוד המלך ע"ה (תהלים מב) צמאה נפשי לאלהים לאל חי כי כל דבר צמא לשרשו שהוא עתיד לשוב אליו^{קכד} והוא הנהר המשקה את הגן הוא יסוד השבת ועקרו וזהו מלת ענ"ג^{קכה} עדן נהר גן ממה שכתוב (בראשית ב) ונהר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{קכא} עי' ספר הבהיר (אותיות קפ-קפב): הדין כחא דמערבית דרומית הוא יסודו של עולם שנאמר בו (משלי י' כו) וצדיק יסוד עולם, וכח שני עומד מאחורי המרכבה וכחו הראשון מלפניו, וצדיק יסוד עולם באמצע, הוא יוצא מדרומו של עולם, והוא שר על אלה השנים, גם בידו נפש כל חי כי הוא חי העולמים, וכל לשון בריאה בידיה עבידא, ועליו כתיב (שמות ל"א יז) שבת וינפש, והוא מדת יום השבת, ועליו נאמר (שם כ' ח) זכור את יום השבת לקדשו, והא ג"כ כתיב (דברים ה' יב) שמור, ההיא במדה שביעית, ובשביעית אמר הכתוב (ויקרא י"ט ט) את שבתותי תשמורו ומקדשו תראו, ומאי ניהו מדה שביעית, זה מדת טובו של הקב"ה: קפא. ומאי טעמא אמר (שם) את שבתותי תשמורו ולא אמר את שבת, משל למה"ד למלך שהיתה לו כלה נאה, וכל שבוע ושבוע מזמינה יום אחד להיות עמו, והמלך יש לו בנים נאים ואוהבם, אמר להם הואיל וכן היא שמחו גם כן ביום שמחת, כי בשלכם אני משתדל ואתם ג"כ הדרו אותי: קפב. ומאי טעמא זכור ושמור, זכור לזכר ושמור לכלה, ומאי טעמא ומקדשי תראו, שמרו עצמכם מהרהור, כי מקדשי קדש הוא, למה, כי אני ה' מקדשכם וע"כ כי אני ה' (רופאך) מכל צד:

ועי' זהר (ח"ג פב ע"א): איש אמו ואביו תיראו ר"ש אמר כתיב ואתם הדבקים ביי' וגו' זכאין אינון ישראל דמתדבקן ביה בקב"ה (אינון ולא אומין עכו"ם) ובגין דאינון מתדבקן ביה בקב"ה כלא אתדבקו כחדא דא בדא ת"ח בשעתא דב"נ מקדש לתתא כגון חברייא דמקדשי גרמייהו משבת לשבת בשעתא דזווגא עלאה אשתכח דהא בההיא שעתא רעוא אשתכח וברכתא אזדמנת כדין מתדבקן כלהו כחד נפשא דשבת וגופא דאזדמן בשבת ועל דא כתיב איש אמו ואביו תיראו דאינון זווגא חד בגופא בההיא שעתא דאתקדשא ואת שבתותי תשמורו דא שבת עילאה ושבת תתאה דאינון מזמני לנפשא בההוא גופא מההוא זווגא עלאה וע"ד ואת שבתותי תשמורו תרי וכלא אתדבק דא בדא זכאה חולקהון דישראל

תרגום: איש אמו ואביו תיראו, רבי שמעון אמר כתוב ואתם הדבקים בה' וגו', אשריהם ישראל שנדבקים בו בהקדוש ברוך הוא, (הם ולא אומות עובדי כוכבים ומזלות), ומשום שנדבקים בו בקדוש ברוך הוא, כולם נדבקים כאחד זה עם זה. בא וראה בשעה שאדם מקדש למטה, כמו החברים שמקדשים את עצמם משבת לשבת, בשעה שהזוג העליון נמצא, שהרי באותה השעה נמצא הרצון והברכה מזדמנת, אז כולם נדבקים כאחד, הנפש של שבת והגוף שמזדמן בשבת, ועל זה כתוב איש אמו ואביו תיראו, שהם זווג אחד בגוף, באותה השעה להתקדש. ואת שבתותי תשמורו זו שבת העליונה ושבת התחתונה, שהן מזמנות את הנפש לאותו הגוף מאותו הזוג העליון, ועל כן ואת שבתותי תשמורו, שנים, והכל נדבק זה עם זה, אשרי חלקם של ישראל.

^{קכב} עי' פרשת וארא הערה יט.

^{קכג} עי' ספר הקנה (עמוד קמד): ענין יום הכיפורים וענויו וגם אמר ביום הכפורים שבת שבתון יהיה לכם לומר לך כשם שהשבת הוה ליה עבר עשה בעשיית מלאכה כן ביה"כ. אל"ר יכתוב שבת או שבתון מאי שבת שבתון אל"א אם תשמור שבת למטה יהיה שבתון לכם, אל"ר מאי שבתון אל"א הרי כאן ג' מדות שבת כנ"י, ו' רומז ביסוד, ו' פשוטה הוא שבת הגדול, והנה האם עם הבנים עמך שנאמר הוא לכם שיום הכפורים רומז במדה הנקראת אם הבנים היא הבינה.

^{קכד} עי' לעיל הערה קד.

^{קכה} עי' זהר (ח"א דף כו ע"א): ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוה חרב ויבש אתמר ביה (בראשית ב' י) ונהר יוצא מעדן ודא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה דבההוא זמנא אתמר במשה ובישראל (שם נח יד) אז תתענג על יהו"ה בענג דאיהו ע' עדן נ' נהר ג' גן ואתקיים קרא (שמות טו א) אז ישיר משה וגו' שר לא נאמר אלא ישיר ואתהפך לערב רב ענ"ג לנג"ע ולאומין דעלמא עעכו"ם כגוונא דפרעה ומצראי דפרח בהון שחין אבעבועות אבל לישראל יהא ענ"ג.

יוצא מעדן להשקות את הגן ולכך נקראת השבת עונג כי היא תענוג העליונים והתחתונים.

(כ יא) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל בֶּן בְּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ:

ע"י רמב"ן: ברך ה' את יום השבת ויקדשהו אמר שיהיה יום השבת מבורך וקדוש כי צוה בזכירה לברך אותוקי ולהדרו וצוה בשביתה שיהיה לנו קדוש ולא נעשה בו מלאכה ור"א אמר כי ברך ה' היום הזה וקדשו שזימן אותו לקבל בו הנפש תוספת חכמה יותר מכל הימים קי ודרך האמת כתבתיו בפסוק (בראשית ב א) ויכלוקי ומשם תשכיל ותבין כי ששת ימים עשה ה' יחסר ב"תקכ" אבל כי ששת ימים עשה ה' וביום השביעי שבת וינפש. ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה כי ששת ימים הוא זמן עמידת העולם בישו בו והמשכת השמים והארץ העליונים מלמעלה והשפעתם אל השמים והארץ למטה וזה מבואר קל.

(כ יב) כִּבְדָה אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

ע"י ר' בחיי: הזהירו עד עתה בכבוד האב הראשון העליון יתברך ועתה רצה לחתום הלוח בכבוד האב האחרון התחתון קלא ואמר כשם שצויתך בכבודי כן אני מצוך היום

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ומיד כשיצאו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה, שבאותו זמן נאמר במשה ובישראל "אז תתענג על ה'", בענג, שהוא ע' עדן, נ' נהר, ג' גן. ויתקיים הכתוב "אז ישיר משה וגו'", שר לא נאמר אלא "ישיר", ויתהפך לערב רב ע"ג לנג"ע ולאומות העולם עובדי עכו"ם, כמו שפרעה והמצרים שפרח בהם שחין אבעבעות, אבל לישראל יהיה ע"ג.

קכו ע"י זהר (ח"א רמח ע"א): פתח ואמר (תהלים קלד ג) יברכך יהו"ה מציון וראה בטוב ירושלים וגו' יברכך יהו"ה מציון דמניה נפקין ברכאן לאשקאה לגינתא והוא כליל כל ברכאן ויהיב לה ולבתר וראה בטוב ירושלים ולאחזאהו (לאשלמא) דכל ברכאן אתיין מדכר ונוקבא כגוונא דא (במדבר ז כד) יברכך יהו"ה וישמרך יברכך יהו"ה מדכורא וישמרך מנוקבא יברכך יהו"ה מזכור וישמרך משמור וכלא חד מלה בגין דמתרוייהו נפקין ברכאן לעלמין ועל דא איש אשר כברכתו ברך אותם.

תרגום: פתח ואמר, "יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים" וגו'. "יברכך ה' מציון", שממנו יוצאים ברכות להשקות את הגן, והוא כולל כל הברכות ונותן לה, ואחר כך "וראה בטוב ירושלים", להראות שכל הברכות באות מזכר ונקבה. כדוגמא זו "יברכך ה' וישמרך". "יברכך ה'" מזכר, "וישמרך" מנקבה. "יברכך ה'" מזכור, "וישמרך" משמור, והכל דבר אחד, משום שמשניהם יוצאות ברכות לעולמות. ועל זה, "איש אשר כברכתו ברך אתם".

קכז ע"י לעיל הערה קטז.

קכח ע"י דברי רבינו בראשית ב ג.

קכט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה פו.

קל ע"י זהר (ח"א דף רמו ע"ב): תא חזי מלכותא קדישא לא קביל מלכותא קדישא שלימתא עד דאתחבר באבהן וכד אתחבר באבהן אתבני בבניינא שלימו מעלמא עלאה ודאיהו עלמא דדכורא ועלמא עלאה אקרי שבע שנין בגין דכלהו שבע שנין ביה וסימניך (מ"א ו לח) ויבנהו שבע שנים דא עלמא עלאה ולא כתיב בשבע שנים כמה דאת אמר (שמות לא יז) כי ששת ימים עשה יהו"ה את השמים ואת הארץ ולא כתיב בששת וכתבו (דכתיב) (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברהם ואברהם ז' ימים אקרי וביה אתבני עלמא עלאה וואלין אקרון עלמא דדכורא.

תרגום: בא וראה, מלכות הקדושה לא מקבלת מלכות קדושה שלימה עד שמתחברת באבות, וכשמתחברת באבות, נבנה בנין שלם מהעולם העליון, שהוא עולם הזכר. ועולם העליון נקרא שבע שנים, כי כל שבע השנים בו. וסימנך לדבר, "ויבנהו שבע שנים", זה עולם העליון, ולא כתוב בשבע שנים, כמו שנאמר "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ", ולא כתוב בששת. וכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", באברהם. ואברהם נקרא "שבע ימים", ובו נבנה העולם העליון, (כדוגמת זה "ויבנהו שבע שנים"). ואלה נקראים עולם הזכר, (ובו נבנה העולם שלמטה).

וע"י לעיל פרשת בראשית הערה פו.

קלא ע"י זהר (ח"ב דף צ ע"א): כבד את אביך ואת אמך רבי חייא פתח (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן וגו' ונהר דא נביעו דמבועא דנפיק תדיר ולא פסיק ומנהרא דמבועא דא אתשקיא כל גנתא דעדן וההוא נהרא דמבועא קדישא אקרי אב מאי טעמא משום דאיהו נביעא לאתזנא לגנתא

בכבוד אביך ואמך שהם שותפין עמי ביצירתך קל"ב וסתם הכתוב ולא פירש הכבוד הזה כי יש ללמוד אותו מכבוד האב הראשון יתעלה וכשם שהזכיר באב הראשון יתברך שיודה בו ובמציאותו שהוא אלהיו כן יתחייב שיודה במולידיו שהם אביו ואמו וכשם שהזכיר לא יהיה לך שלא יכפור בו כן יתחייב שלא יכפור באביו לומר על אדם אחר שהוא אביו ויתחייב עוד שלא ישבע בשם אביו וחיי אביו לשקר ולשווא ושלא יעבוד אותו מפני ירושת ממון או ירושת כבוד ומעלה ועוד יש בכלל הכבוד דברים שנצטוינו בהם והחכמים פירשו אותם והם מאכילו ומשקהו ומלבישו ומכסהו מכניסו ומוציאו וידוע כי לשון כבוד נופל על הממון כלשון (משלי ג) כבוד את ה' מהונך והכבוד שיכבד אדם להקב"ה בממונו הוא שיתן צדקה לעניים ושיפריש תרומה ומעשרות ולקט שכחה ופאה וכן באביו הוא חייב בכך שיתן לו מממונו לכל הדברים הנזכרים שהוא חייב בהם באביו בכלם הוא חייב שיתן אם אין לו לאביו ומה שקבע הכתוב שכר הכבוד אריכות ימים הגאון רב סעדיה ז"ל נתן טעם בזה כי מפני שלפעמים עתידים שיחיו האבות עם הבנים זמן ארוך והאבות הם למשא כבוד על הבנים והכבוד יכבד עליהם לכך קבע עליהם שכר המצוה הזאת למען יאריכו ימיהם כלומר עליך לכבדם ותחיה עמם ואם אולי תצטער על חיייהם דע שעל חיך אתה מצטער ע"כ הרי לך חמשה דברות הראשונות אלו שהיו בלוח א' וקשורים זו בזו כך צוה בדבור הראשון להאמין באלהותו ובמציאותו בו לבדו וכדי שלא יאמר אדם שיאמין בו בשותפות ע"כ הוצרך מיד לאסור השותפות ואמר לא יהיה לך אלהים אחרים וכדי שלא יאמר אדם כיון שאסור השותפות א"כ ישא את שמו לבטלה לכך הזהיר על כבוד שמו ואמר לא תשא ואחר שהזהיר על כבוד שמו הזהיר על כבוד השבת ואמר זכור את יום השבת כי זכרון השבת הוא כבודו ואחר שהזהיר על כבוד השבת הזהיר על כבוד המולידים ואמר כבד את אביך ואת אמך הנה בארתי לך חמשה דברות ראשונות שהיו בלוח הראשון והודעתך באורם וקשורם זו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רבי אבא אמר עדין ממש אקרי אב משום דהאי עדין משתכח מההוא אתר דאקרי אין ובגיני כך אקרי אב והא אוקימנא מאתר דשאר ליתא משכא כלא אקרי אתה ואקרי אב כמה דאת אמר (ישעיה סג טז) כי אתה אבינו

רבי אלעזר אמר כבד את אביך דא קודשא בריך הוא ואת אמך דא כנסת ישראל את אביך את דייקא לאכללא שכינתא (ד"א עלאה) רבי יהודה אמר כבד את אביך סתם ואת אמך סתם דהא כלא הוה במניינא את לרבות כל מה דלעילא ותתא

רבי יוסי אמר האי דאמר רבי אבא מאתר דשאר ליתא משכא כלא אקרי אתה שפיר דהא אוליפנא ההוא דטמיר ולא אית ביה שירותא קרינן הוא מאתר דשירותא אשתכח קרינן אתה ואקרי אב וכלא חד בריך שמיא לעלם ולעלמי עלמיא אמן.

רבי חזקיה אמר ודאי כלא חד כבד את אביך דא קודשא בריך הוא ואת אמך דא כנסת ישראל דהא תנן אמר רבי שמעון כתיב (דברים יד א) בנים אתם ליהוה אלהיכם ההוא אתר דאקרי בנים ובגיני כך שתימא דמלה כבד את אביך ואת אמך לאכללא כלא דלעילא ותתא רבי יצחק אמר לאכללא ביה רביה דהוא אעיל ליה לעלמא דאתי אמר רבי יהודה בכללא דקודשא בריך הוא הוי תרגום: כבד את אביך ואת אמך רבי חייא פתח ונהר יוצא מעדן וגו' ונהר זו נביעת המעיין שיוצא תמיד ולא פסק ומנהר המעיין הזה נשקה כל גן העדן ואותו נהר של המעיין הקדוש נקרא אב למה משום שהוא נובע לזון את הגן.

רבי אבא אמר עדין ממש נקרא אב משום שעדין זה נמצא מאותו מקום שנקרא אין ולכן נקרא אב והרי בארנו ממקום שמתחיל להמשך הכל נקרא אתה ונקרא אב כמו שנאמר כי אתה אבינו.

רבי אלעזר אמר כבד את אביך זה הקדוש ברוך הוא ואת אמך זו כנסת ישראל את אביך את דווקא להכליל שכינה (עליונה) רבי יהודה אמר כבד את אביך סתם ואת אמך סתם שהרי הכל היה במנין את לרבות כל מה שלמעלה ומטה.

רבי יוסי אמר זה שאמר רבי אבא ממקום שמתחיל להמשך הכל נקרא אתה יפה שהרי למדנו שאותו הנסתר ואין בו התחלה נקרא הוא ממקום שנמצאת ההתחלה נקרא אתה ונקרא אב והכל אחד ברוך שמו לעולם ולעולמי עולמים אמן.

רבי חזקיה אמר ודאי הכל אחד כבד את אביך זה הקדוש ברוך הוא ואת אמך זו כנסת ישראל שהרי שנינו אמר רבי שמעון כתוב בנים אתם לה' אלהיכם אותו מקום שנקרא בנים ולכן הסתימות של הדבר כבד את אביך ואת אמך להכליל את הכל שלמעלה ושלמטה רבי יצחק אמר להכליל בו את רבו שהוא מכניס אותו לעולם הבא אמר רבי יהודה הוא בכלל הקדוש ברוך הוא. קל"ב ע"י נדה (לא ע"א): שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו.

בוז.

(כ יד) לֹא תִחַמַּד בֵּית רַעֲךָ לֹא תִחַמַּד אִשֶּׁת רַעֲךָ וְעַבְדוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעֲךָ:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה היו י' הדברות כנגד י' ספירות ותמצא בהם תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות הנאצלות קל: והנמשכות מהן זו' אותיות הנוספות בהם על תרי"ג להורות כי תרי"ג האותיות ותרי"ג המצות נתנו מתוך הז' הידועים קלד שהזכרתי למעלה ושבע האותיות עם תרי"ג ישלימו לכת"ר אותיות כי כן השבע הנאצלים מן הכת"ר קלה.

(כ כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי כַּסְף וְאֵלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה לא תעשון אתי כבר פרשתנו בפסוק וידבר (לעיל פסוק א) שהוא כמו על פניקלו ויש להוסיף בכאורו כי הוא כאלו אמר אתי בצר"י [סגול] תחת האל"ף כלשון (ישעיה ו) וְאֶרְאָה אֶת אֲדֹנָי שֶׁהָרִי כְּתִיב (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי והנה מנשה הרשע טעה בזה בשלא דקדק במלת את ועל כן תפשו לישעיה הנביא שאמר לו משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת ואראה את ה' והוא שדרשו ביבמות סוף פ' החולין אמר לו מנשה לישעיה משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת ואראה אמר ידענא ביה דלא מקבל אי אמינא ליה אשויה מזיד אמר שם אבלע בארזא אתיוה לארזא ונסרוה כי מטא להדי פומיה נח נפשיה משום דאמר (ישעיה ו) וכתוך עם טמא שפתים אנכי יושב ומלת את ואות הכל אחד והוא מה שכתוב במצות התכלת (במדבר טו) וראיתם אותקלו שהוא מלשון את ומזה דרשו רז"ל לא תעשון אתי לא תעשון אותיקל הרחיבו באור לכל משכיל כי מלת את הוא האות והבין זה.

(כ כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחֶתָּ עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנֶיךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה אמר אזכיר כי הכתוב הזה יש בו פתח להבין ענין הקרבנות והכתובים האלה דבור השם המיוחד קלס ועל כן יאמר מזבח אדמה תעשה לי לבדי

סח מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קלג עי' זהר (ח"ג לג ע"ב): ומאן דאעבר עלייהו כאלו אעבר על עשרה דברות דאינון כלל תרי"ג פקודין תרגום: ומי שעובר עליהם, כאלו עבר על עשרת הדברות, שהם כלל של תרי"ג מצוות.

קלד עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

קלה עי' לעיל פרשת שמות הערה קל. ועי' לקמן פרשת חקת הערה לג.

קלו עי' לעיל הערה מז.

קלז עי' זהר (ח"ב קנב ע"ב): בשעתא דחמי בר נש להאי גוון אדכר בר נש למעבד פקודין דמאריה כגוונא דנחש הנחשת בשעתא דהו חמאן ליה הו דחלי מקמי דקודשא בריך הוא ומנטרן גרמייהו מכל חובין בשעתא דההוא דחילו דקודשא בריך הוא סלקא עלייהו מיד אתסיין מאן גרים לון לדחלא מקמי קודשא בריך הוא ההוא נחש ההיא רצועה דמסתכלן בה אוף הכי תכלת (במדבר טו לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יהו"ה מההוא דחילו דיליה ועל דא תכלת במשכנא.

תרגום: בשעה שרואה אדם את הגון הזה נזכר האדם לעשות מצוות רבונו כמו שנחש הנחשת בשעה שהיו רואים אותו היו פוחדים מלפני הקדוש ברוך הוא ושומרים את עצמם מכל החטאים ובשעה שאותו הפחד של הקדוש ברוך הוא עולה עליהם מיד נרפאים מי גרם להם לפחד מלפני הקדוש ברוך הוא אותו נחש אותה רצועה שמסתכלים בה אף כך התכלת (במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' מאותו הפחד שלו ועל זה תכלת במשכן.

קלח עי' זהר (ח"ב צ ע"ב): לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אמר רבי יוסי מאי טעמא משום דכתיב (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב אף על גב דלי הכסף ולי הזהב לא תעשון אתי אתי כלומר אותי. תרגום: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אמר רבי יוסי למה משום שכתוב לי הכסף ולי הזהב אף על גב שלי הכסף ולי הזהב לא תעשון אתי אתי כלומר אותי.

קלט עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

לשם המיוחד ותעלה עליו הקרבנות וכל מקום אשר אמשך הרצון^{קמ} לשמי^{קמא} ע"י הקרבנות אבא אליך וברכתך הרי הברכות נמשכות לך מעתה כי כשהברכה נאצלת לשמו ממקור הברכה^{קמב} אז העולם מתברך ומלת אזכיר מלשון אזכרתה שהוא המשכת ריח וכן (ישעיה סו ג) מזכיר לבונה, (ירמיה יז ב) כזכור בניהם מזבחותם, (שיר א ד) נזכרה דודך מיין ויהיה אזכיר את שמי כאלו אמר אריח את שמי ובאורו אמשך את הרצון לשמי ומה שהזכיר בכל המקום^{קמג}, בה"א הידיעה^{קמד} לרמוז על בית הקרבנות שנקרא מקום שבנאו שלמה לשמו של הקב"ה כענין שכתוב (מלכים א' ח) והבית^{קמה} אשר בניתי לשמך ומזה לא אמר בכל מקום כי א"א להקריב הקרבנות בכל מקום והוא שכתוב (דברים יב יג-יד) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר וגו'.

(כ כב - כג) ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית פי חרבך הנפת עליה ותחללה: ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עלי: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הכתובים כסדרן אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם בשמי הגדול ולא תעשון על פני אלהי כסף ואלהי זהב אבל אני מתיר לכם שתעשו מזבח לי לבדי ולזבוח עליו עולות גם שלמים בכל המקום אשר אזכיר את שמי כי אבא אליך וברכתך ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ו"אזכיר" מן זכרנו יברך (תהלים קמו יב).

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קמ ע"י לעיל פרשת נח הערה לג.
 קמא ע"י תיקו"ז (לג ע"ב): והכי כד קראן ישראל כל חד וחד לקודשא בריך הוא בקריאת שמע או בצלותא או בכל פקודא אם שכינתא לאו איהי תמן לא נחית תמן הה"ד (שמות כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך ותרגם אנקלוס בכל אתר דאשרי שכינתי תמן וגו' דכד בר נש סליק שכינתא בפקודין דיליה לגבי קודשא בריך הוא קודשא בריך הוא נחית עליה בגינה תרגום: וכך כשקוראים ישראל כל אחד ואחד לקדוש ברוך הוא בקריאת שמע או בתפלה או בכל מצוה, אם השכינה אינה שם, לא יורד לשם, זהו שכתוב "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך", ותרגם אונקלוס בכל מקום שאשרה את שכינתי שם וגו', שכשאדם מעלה את השכינה במצוות שלו לקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא יורד עליו בשבילה.
 קמב ע"י לעיל פרשת בשלח הערות קכז ומה.
 קמג ע"י ספר יצירה - נוסח דפוס מנטובא (פ"ד מ"ב): שבע כפולות בג"ד כפר"ת שבעה ולא ששה שבעה ולא שמנה מכוון שש צלעות וששה סדרים והיכל הקדש מכוון באמצע ברוך כבוד ה' ממקומו הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, והוא נושא את כולן.
 קמד ע"י ספר הפליאה (עמוד תקפ): האדם הזה הוא תפארת ישראל והוא קו העומד באמצע והכתר עליו מבלי שום הטייה, וה' של האדם להרמיז באדם העליון הוא התפארת של עולם, והה' הוא ה' הידיעה, ועל שהעטרה הוא בכחו ובכלל הציווי נכלל הה' באדם, ואמר האדם ושב ואמר לאמר והוא רומז בכל מקום לעטרה בפועל.
 קמה ע"י זהר חלק א דף נ ע"ב): וכל נוקבא ב"ת אקרי.

פרשת משפטים

(כא ו) וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדֹּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנָיו בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעֹלָם:
 עי' רמב"ן: והמשכיל יבין כי לעולם כמשמעו כי העובד עד היובל עבד כל ימי עולם.

עי' ר' בחיי: ויש להבין עוד כי יש במלת הדלת סודי וע"כ נזכרת המלה בלשון ידיעה והגישו אל הדלת וכן מצינו במשנה תורה (דברים טו) ונתתה באזנו ובדלת והוא כי הדלת מקום כניסה לבית שאי אפשר להכנס בבית כ"א בדלת ולשון דלת מלשון אות דל"ת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א עי' דבריו ויקרא כה י, ור' בחיי שם ב.
 ב עי' זהר (ח"ג קח ע"א): ת"ח עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא וע"ד פטורין מן המצות מאי עול מלכות שמים אלא כהאי תורה דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מניה טב לעלמא ואי לא קביל עליה ההוא עול לא עביד מדי הכי נמי אצטריך ליה לב"נ לקבלא עליה עול בקדמיתא ולבתר דיפלח ביה בכל מה דאצטריך ואי לא קביל עליה אי בקדמיתא לא ייכול למפלח הה"ד (תהלים ב יא) עבדו את יי' ביראה מהו ביראה כד"א ראשית חכמה יראת יי' ודא מלכות שמים ובג"כ עול מלכות שמים.

וע"ד האי בקדמיתא הוא דכלא מאן אוכח תפלה בקדמיתא של יד בגין דבהאי עייל לשאר קדושה ואי האי לא אשתכח לגביה לא שריא ביה קדושה לעילא בג"כ בזאת יבוא אהרן אל הקדש וגו' כתיב והאי עול לא שריא במאן דאיהו כפית באחרא וע"ד עבדין פטורין מעול מלכות שמים ואי מהאי עול פטורין מכל שאר פטורין דהא שאר לא שריא עליה דב"נ עד דאשתכח גביה בהאי עול.

ובג"כ הוּו אכלי ישראל במצרים חנם אוף הכא יצא לחפשי חנם דהא עבדא הוה וכל מה דעביד חנם הוא בלא עול מלכות שמים ואע"ג דחנם הוּו עובדוהי יצא לחפשי ויהא ליה ניחא לבתר דאיהו בחירו ואשתכח ביה ניחא יהבין עליה עול מההוא אתר דאפיק ליה לחירו.

ואי ב"נ יסרב למיפק לחירו כד"א ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני וגו' הא ודאי פגים ליה להאי אתר דשביק עול מלכותא דלעילא ונטיל עול דמאריה ע"ד מה כתיב והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת וגו' והגישו אדניו אל האלהים אל האלהים סתם לגבי ההוא אתר דפגים ליה דה"נ אלהים אקרי ולאן אתר יתקריב לגביה אל הדלת או אל המזוזה בגין דהאי אתר פתחא הוא דלעילא ומזוזה אקרי והא אתמר.

תרגום: בא וראה עבדים פטורים מעול המלכות שלמעלה, ולכן פטורים מן המצוות. מה זה עול מלכות שמים, אלא כאותו שור שנותנים עליו עול בהתחלה, כדי להוציא ממנו טוב לעולם. ואם לא מקבל עליו אותו עול, לא עושה דבר. כך גם צריך לאדם לקבל עליו עול בהתחלה, ואחר כך שיעבוד בו בכל מה שצריך, ואם לא יקבל עליו את זה בהתחלה, לא יוכל לעבוד, זהו שכתוב עבדו את ה' ביראה, מה זה ביראה, כמו שנאמר "ראשית חכמה יראת ה'", וזו מלכות שמים, ולכן עול מלכות שמים.

ועל כך זוהי הראשית של הכל. מי מוכיח? תפלה, בהתחלה של יד, משום שבזה הוא נכנס לשאר הקדושה, ואם זה לא נמצא אצלו לא שורה עליו קדושה למעלה. משום זה "בזאת יבא אהרן אל הקדש וגו'" והעול הזה לא שורה במי שכפות לאחר, ועל כן עבדים פטורים מעול מלכות שמים. ואם מהעול הזה הם פטורים, מכל השאר הם פטורים, שהרי השאר לא שורה על האדם, עד שנמצא עמו בעול הזה.

ומשום זה היו אוכלים ישראל במצרים חנם, כמו כן כאן, יצא לחפשי חנם, שהרי עבד היה, וכל מה שעשה חנם הוא בלי עול מלכות שמים. ואף על גב שחנם היו מעשיו, יצא לחפשי, ותהיה לו מנוחה מאחר שהוא בחירות, ונמצאת בו מנוחה, נותנים עליו עול מאותו מקום שהוציא אותו לחירות. ואם בן אדם יסרב לצאת לחירות כמו שנאמר "ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני וגו'" הרי בודאי פגם את אותו מקום שעזב עול מלכות שלמעלה, ולקח את עול אדונו, ועל זה מה כתוב, והגישו אדוניו אל האלהים והגישו אל הדלת וגו', והגישו אדוניו אל האלהים, אל האלהים סתם, אל אותו המקום שפגם אותו שגם כן נקרא אלהים, ולא יזה מקום יקרב אליו, אל הדלת או אל המזוזה משום שהמקום הזה הוא הפתח שלמעלה, ונקרא מזוזה, והרי נתבאר.

של פסוק שמע שהיא כנסת ישראל והוא השער לה"י אשר צדיקים יבאו בו ומה שאמר אל המזווה הוא מספר הכנוי" וזה מבואר והעבד העברי הזה לא ידע ולא יבין את זאת והחליף אדנות קדש באדנות חול וע"כ באה המצוה שיעבוד אדוניו עד הזמן אשר בו כל המושלים והאדונים בעליונים ובשפלים יכרעו לפני אדוני האדונים ויכירו הכל כי לה' הארץ ומלואה. ועבדו לעולם – קבלו רז"ל כי הוא עולמו של יובל הוא שנת החמשים כי זמן חמשים שנה נקרא עולם' שכן מצינו בשמואל הרמתי (שמואל א' א) וישב שם עד עולם והוא עולמו של לוי שנאמר (במדבר ח) מבן חמש ועשרים שנה ועד בן חמשים שנה וכל ימיו של שמואל לא היו אלא חמשים ושתיים שנה ושתי שנים היו לו אותה שעה והדין הזה ביובל בין שיהיה הזמן קרוב או רחוק או יהיה טעם לעולם כל ימי עולם כי כיון שעבד עד שנת היובל הרי הוא עבד כל ימי העולם ובא לרמוז כי כל ימי העולם הוא היובל הגדול והוא ענין הכתוב (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור כי דור חמשים שנה ג"כ כמו עולם וכן רמז שלמה ע"ה (קהלת א) והארץ לעולם עומדת הוא עולמו של יובל העולם והבן זה ובפרשת בהר סיני אזכיר זה בהניעי שם בעזרה"י.

(כב ז) אם לא ימצא הנגב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת

רעהו:

עי' ר' בחיי: הזכיר בכאן שלשה פעמים אלהים ומכאן דרשו רז"ל אין בית דין פחות משלשה ולא תמצא בכל דינין שבפרשה מתחלת הספר עד כאן שיוזכר השם המיוחד" כי אם שם אלהים והטעם בזה כי המשפט לאלהים הוא" (דברים א יז), אבל בענין השבועה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ג עי' זהר (ח"ג רכג ע"א): ומה כתיב הטה אדני אונך ענני ודא שכינתא תתאה דאיהו אזן לקבלא צלותין ולמשמע לון כדכתיב כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע דאיהו אתעביד עני ודל מסטרא דאת ד' מן אחד למשאל מן א"ח דאיהו עמודא דאמצעייתא לקיימא ב' דלותי ולי יהושיע דלא ימות משיח בן אפרים ושאל מניה בההוא תרעא בגין ישראל העניים לקיים בהו ואת עם עני תושיע.

תרגום: ומה כתוב "הטה אדני אונך ענני", וזוהי שכינה תחתונה, שהיא אוזן לקבל תפלות ולשמע אותן, כמו שכתוב "כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע". שהוא נעשה עני ודל מצד אות ד' מן אחד, לשאל מן א"ח שהוא עמוד האמצעי, לקיים בו "דלותי ולי יהושיע", שלא ימות משיח בן אפרים, ושאל ממנו באותו השער בשביל ישראל העניים, לקיים בהם "ואת עם עני תושיע".

^ד עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^ה עי' לעיל פרשת וירא הערה כ.

^ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^ז עי' זהר (ח"ב קטו ע"א): ומאן דאשתדל בה בגין לזכאה (בה) לעלמא דאתי אקרי קנין כספו עלמא דכסופא קנין על שם (שם יד יט) אל עליון קונה שמים וארץ (משלי ד ה) קנה חכמה קנה בינה קנה לו דברי תורה רבו בתר דקנה לו גאולה תהיה לו אית דאיהו קנוי (ליה) לעולם ואית דאיהו קנוי ליה שית שנין מאן דאיהו קנוי ליה לעולם כתיב ביה ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם לית עולם אלא עולמו של יובל דאינון חמשין ודא קריאת שמע דתמן כ"ה כ"ה אתון ערבית ושחרית חמשין תרעין דבינה.

תרגום: ומי שמשדל בה כדי לזכות לעולם הבא נקרא קנין כספו עולם הכסוף קנין על שם אל עליון קנה שמים וארץ קנה חכמה קנה בינה קנה לו דברי תורה רבו אחר שקנה לו גאולה תהיה לו יש שהוא קנוי (לו) לעולם ויש שהוא קנוי לו שש שנים מי שהוא קנוי לו לעולם כתוב בו ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם אין עולם אלא עולמו של יובל שהם חמשים וזו קריאת שמע ששם כ"ה כ"ה אותיות ערבית ושחרית חמשים שערי בינה.

^ח עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ט עי' ספר הפליאה (עמוד תנג): לא לעוות משפט לפי שגורם להטות שכינה השרויה עמכם בדין שנאמר אלהים נצב בעדת אל, זהו שאמר הכתוב לא תכירו פנים במשפט כי המשפט לאלהים הוא, וכן יהושפט אמר כי לה' תשפוטו ועמכם בדבר המשפט שלא יאמרו הדיינים אנו יושבים לעצמנו אמר להם הקב"ה הוו יודעים כי עמכם אני יושב שנאמר אלהים נצב בעדת אל ונאמר אני אוהב משפט ונאמר וקרבותי אליכם למשפט, ובכללו שלא ליקח שוחד שגורם להטות משפט.

הזכיר השם המיוחד ואמר שבועת ה' וזה מבוואר לפי שהקו האמצעי הוא עיקר השבועה ועל כן ייחס השבועה לשם המיוחד והנה מלת שבועת חסר וא"ו שבעת כתיב כי הוא נגזר משבועה וזה כבר נזכר ונשנה.

(כב יט) זָבַח לְאֱלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתִּי לֵה' לְבָדוּ:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מלת לאלהים תרמוז סוד הקרבנות וכענין שכתוב (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי ודרשו רז"ל יכול לחמי ת"ל לאשי לאשים אתם נותנים² ואמת הדבר אבל הכוונה לשם המיוחד וזהו שהזכיר כאן בלתי לה' לבדו ועל כן תרגם אונקלוס אלהן לשמא דה' בלחודוהי.

(כג טז-יז) וְחָג הַקִּצִּיר בְּבוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה וְחָג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׂדֶה בְּאֶסְפָּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאֵדֹן ה':
ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יהיה מן פנים וכבר רמזתי לך פירושי הפנים בעשרת הדברות³ (לעיל כ ג) ולכן אמר האדון ה"י כמו שאמר בפעם השנית האדון ה' אלהי ישראל⁴ (להלן לד כג) וכן הנה ארון הברית אדון כל הארץ⁵ (יהושע יג יא) מלפני אדון חולי ארץ (תהלים צו ה)."

(כג יט) רֵאשִׁית בְּבוֹרֵי אֲדָמְתְּךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה כבר ידעת כי כל המצות כלן אלהיות וכל אחת מהן מצויירת לציורי דברים של מעלה⁶ אף כי החקים זכרון ודוגמא של מעלה כי על כן נקראו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ ועי' לקמן פרשת כי תצא הערה יב, ופרשת וירא הערה סט ופרשת בראשית הערה ריד.
² על אף שבפשט הוא לשון חול (עי' תרגום), אמנם עי' זהר (ח"ג קי ע"ב שדורשים את זה בלשון קודש.

³ עי' דברי רבינו ה ג ודברינו שם, וכן דברי רבינו במדבר כח ז. ועי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.
⁴ עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

⁵ עי' זהר (ח"א ב ע"א): ואימתי קשיטא לה בקישוטהא כדקא חזי בשעתא דאתחזון קמה כל דכורא דכתיב (שמות כג יז) ואלו (את) פני האדון יה"ה ודא אקרי אדון כמה דאת אמר (יהושע ג יא) הנה ארון הברית אדון כל הארץ כדין נפקת ה' ואעילת י' ואתקשיטת במאני דכורא לקבליהון דכל דכר בישראל ואתוון אחרנין משכן לון ישראל מעילא לגבי אתר דא אלה אזכרה (תהלים מב ה) אדכרנא בפומא ושפיכנא דמעאי (ונ"א ברעות נפשי בגין לאמשכא אתוון אלין) וכדין אדדם מעילא עד בית אלהים למהוי אלהים כגוונא דיליה ובמאי (שם) בקול רנה ותודה המון חוגג.

תרגום: ומתי קשיטה אותה בתכשיטיה כראוי, בשעה שנראו לפניו כל זכר, שכתוב "אל פני האדון ה'". וזה נקרא 'אדון', כמו שנאמר "הנה ארון הברית אדון כל הארץ". כך יצאה ה' ונכנסה י', והתקשטה בכלים של זכר כנגדם של כל זכר בישראל. וישראל מושכים אותיות אחרות מלמעלה למקום הזה. "אלה אזכרה" אזכיר בפי ואשפוך דמעותי (ברצון נפשי כדי להמשיך האותיות הללו), ואז אדדם מלמעלה עד בית אלהים, שיהיה אלהים כדוגמתו, ובמה, "בקול רנה ותודה המון חוגג".

⁶ עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה צח.

⁸ עי' לעיל פרשת בשלח הערה נה.

⁹ עי' זהר (ח"ג פו ע"א): ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אתקין כל מלה ומלה כל חד וחד בסטרוי ומני עלייהו חילין עלאין ולית לך אפי' עשבא זעירא בארעא דלית ליה חילא עלאה לעילא וכל מה דעבדין בכל חד וחד (תרי נוסחי) וכל מה דכל חד וחד עביד כלא הוא בתקיפו דההוא חילא עלאה דממנא עליה לעילא וכלהו נימוסין גזירין מדינא על דינא נטלין ועל דינא קיימין לית מאן דנפיק מן קיומיה לבר וכלהו ממנן מן יומא דאתברי עלמא מתפקדן שלטונין על כל מלה ומלה וכלהו נטלין על נמוסא אחרא עלאה דנטלין כל חד וחד כמה דכתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה כיון דנטלין ההוא חק כלהו אקרון חקות וההוא חק דאתיהיב להו מן שמיא קא אתי וכדין אתקרון חקות שמים.

ומנלן דמן שמים קא אתיין דכתיב כי חק לישראל הוא ועל דא כתיב את חקותי תשמרו בגין דכל חד וחד ממנא על מלה ידיעא בעלמא בההוא חק בגין כך אסיר למחלף זינין ולאעלא זינא בזינא אחרא בגין דאעקר לכל חילא וחילא מאתרייהו (ואכחיש פמליא של מעלה) ואכחיש פומבי דמלכא

חקים לפי שהם חקוקים למעלה והבשר והחלב דוגמא ורמז כנגדם למעלה דברים מיוחדים וכשם שהבשר והחלב כל אחד מותר בפני עצמו כן הדברים ההם כל אחד ואחד מיוחד בפני עצמו וכשם שאין עקר האסור אלא החבור והתורה הרחיקתו וגזרה ביניהם הבדל ורחוק כן הדברים ההם יש לנו להבין כי יש ביניהם הבדל ואין להשוות קדושה של מעלה לקדושה של מטה אע"פ שהכל מיוחד זה בזה ובעוה"ז שיש בו יצר הרע נצטרך ליחד אותם ומיוחדין ואומרים כי הוא ושמו אחד וע"כ אמרו רז"ל לעתיד לבא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה בשר בחלב אסור כווננו במאמר זה כי אע"פ שהיא מצוה מוטלת עלינו נוהגת במזוננו ומאכלנו בעולם הגופני הזה אין העולם הזה כדאי ואיננו ראוי להתגלות בו הטעם והסוד מפני שהעולם הזה יש בו יצר הרע ולא תסבלהו דעת הבריות אולי יחשבו על השם ויהרהרו אחר שתי רשויות ח"ו אבל לעתיד לבא בזמן בטול יצה"ר והוא זמן תחיית המתים שם יבינו הכל הסוד מעקרו ושם יוסיף מעלה והשגה ונוכל להבדיל ונכיר שהוא אחד ושמו אחד כדבר הנביא (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וכ"כ באותו זמן (ישעיה נב) לכן ידע

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, תיקן כל דבר ודבר כל אחד ואחד בצדו, ומנה עליהם כחות עליונים. ואין לך אפילו עשב קטן בארץ שאין לו כח עליון למעלה, וכל מה שעושים עם כל אחד ואחד (שתי נוסחאות), וכל מה שכל אחד ואחד עושה, הכל הוא בחזק של אותו הכח העליון שממונה עליו מלמעלה. וכל ההנהגות גזרות מן הדין, על דין הם נוסעים, ועל הדין הם עומדים. אין מי שיוצא ממקומו החוצה, וכל הממונים מיום שנברא העולם נתמנו שליטים על כל דבר ודבר, וכולם מתנהגים על הנהגה אחרת עליונה שנוטלים כל אחד ואחד, כמו שכתוב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, כיון שנוטלים אותו חוק, כולם נקראים חוקות, ואותו החוק שנתן להם בא משמים, ואז נקראים חוקות שמים.

ומנין שבאים משמים, שכתוב כי חק לישראל הוא, ועל כן כתוב את חוקתי תשמרו, משום שכל אחד ואחד ממונה על דבר ידוע בעולם באותו החק, לכן אסור להחליף מינים ולהכניס מין במין אחר, משום שעוקר את כל כח וכח ממקומו, (ומכחיש פמליא של מעלה) ומכחיש את פרסום המלך. ^י עי' תיקו"ז (ז ע"ב): מאן דצייר ביה דיוקנא (דברים כ"ז) ארור האיש אשר יעשה פסל וכו' ושם בסתר בסתרו של עולם, ע"כ. ועי' ביאורים ח"ב יג ע"א, ז"ל, יש בזה ג' הבחנות: א' למעלה מעקודים אין בחי' פרצופים וספירות כלל אלא רק על שם העתיד שיצא מהם, ואפילו עקודים הם ג"כ רק על דרך ממוצע כי עיקר כל הכינויים הם רק באצילות, ואפילו באצילות אינם על פי תפיסתנו והשגתנו ח"ו והאומר כן אין לו חלק באלקי ישראל כמש"כ ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה, אך עכ"ז הנה בדרך דיבור ואמירה וספירות דברים שהוא בדרך לימוד מותר ומצוה להשתמש בכל הכינויים הללו באצילות ולדבר בהם בכל האפשרי ככל מה שנמסר לנו בדברי הארז"ל שכולם הם דברי הרשב"י בזהר וכן הם מפורשים כולם בשיר השירים, עכ"ל. ועי' בהגר"א על תיקו"ז ז ע"ב ד"ה ואפילו מכל, שנכלל באיסור זה מי שמצייר דיוקנא דבי"ע באצילות, ועי' לש"ו דע"ה ח"א נד ע"ב שנכלל באיסור זה לצייר דיוקנאות של אצילות בא"ס.

^ב עי' זהר (ח"ב דף קכד ע"ב): רבי אבא אמר מה כתיב לעילא מן דא (שם לד כו) ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהו"ה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו מאי קא מיירי אלא דלא לערבא מלה תתאה בעלאה דלא ינקא סטרא דלבר מסטרא פנימאה מה בין האי להאי דא דלבר מסטרא דמסאבא ודא דלגו בסטרא קדישא מאן אמו דא כנסת ישראל דאתקרי אם בחלב אמו דלא יניק מהאי סטרא מאן דלא אצטרך והכא כתיב הנה אנכי שלח מלאך לפניך אמר משה הא קבילנא בטחונא מינך דלא תתפרש מינך ודאי אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה ובמה יודע אפוא וגו'.

תרגום: רבי אבא אמר מה כתוב למעלה מזה (שם לד) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו מה זה אומר אלא שלא לערב דבר תחתון בעליון שלא ינק הצד החיצון מהצד הפנימי מה בין זה לזה זה שבחוץ מצד הטמאה וזה שלפנים בצד הקדושה מי היא אמו זו כנסת ישראל שנקראת אם בחלב אמו שלא יונק מצד זה מי שלא צריך וכאן כתוב הנה אנכי שלח מלאך לפניך אמר משה הרי קבלתי בטחון ממך שלא תפרד מעמנו ודאי אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה ובמה יודע אפוא וגו'.

עי' תיקוני זהר ל ע"ב): וסמך ליה לראשית בכורי אדמתך וכו' לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג יט) מאי האי לגבי האי קם רבי שמעון על רגליו פתח בקלא סגיא ואמר אליהו אליהו נחית הכא ברשותא דמאריך ואנהיר עינוי דאלין סבין בהאי מלה דלא יתון למיכל בשר בחלב.

אדהכי הא אליהו קא נחית ולא אתעבב אמר בוצינא קדישא והא רזא דא ודאי איהו רזא דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב י) כד בוכרא דאיהו ישראל עמודא דאמצעייתא לא אתיין ליה לבית ה' חלב אתערב בבשרא וגרמין לאתערבא שור בחמור ודא איהו כלאים מין דלאו במיניה אמר רבי שמעון אליהו אליהו והא שור איהו מסטרא דדכיו וחמור מסטרא דמסאבו דא איהו כלאים טב וביש אבל חלב איהו מסטרא דדכיו ובשרא מסטרא דדכיו אמר ליה ודאי הכי הוא אבל האי רזא

עמי שמי וזה גלוי הטעם להקב"ה בעבור כי אין גלוי הטעם והסוד בעולם הזה אלא באותו זמן שכן יהיה איסור בשר וחלב בטל ומכאן תתעורר למה שאכלו המלאכים בשר בחלב שנאמר (בראשית יח) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר כי המלאכים אין להם יצר הרע שאף בבני אדם הגופניים לא תהיה נזהגת מצוה זו בזמן בטול יצר הרע ולכך דרשו רז"ל (ויקרא יט) את חקותי תשמרו וגו' אני ה' אני חקתיים ואין לך רשות להרהר בהם כלומר חקתיים למעלה ואין לך רשות להרהר בהם כי ההרהור בטעם מן החקים כיוצא בזה הוא מזיק בעוה"ז מצד יצר הרע המכשיל את האדם ובפשומו י"ל ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד לענין העבודה שלא יעבדו הכל אלא להקב"ה וזה יהיה אחד בפי הכל ושמו אחד לענין הקריאה שלא יקרא באל"ף דל"ת כמו שנקרא בעולם הזה ביו"ד ה"א ככתבו.

(כג כ-כב) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמורך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבנו: כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתני את צרריך:
 עי' רמב"ן: על דרך האמת המלאך הזה שהובטחו בו בכאן הוא המלאך הגואלכי (בראשית מח טז) אשר השם הגדולכי בקרבנו כי ביה ה' צור עולמיסבי (ישעיה כו ד) והוא שאמר אנכי האל בית אלכי (בראשית לא יג) כי דרך המלך לשכון בביתו ויקראנו הכתוב מלאך בעבור היות כל הנהגת העולם הזה במדה ההיא ורבותינו אמרו (סנהדרין לח) כי הוא מטטרון והוא שם למורה הדרך וכבר פרשתי זה בסדר בא אל פרעה כי וזה טעם לשמורך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי הוא בית המקדש כדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך (לעיל טו יז) והטעם אשר הכינתי לי להיות בית קדשי ותפארת כי שם הכסא שלםכי ועוד אזכיר (להלן כד א) כוונתם בשמו כשם רבו והנה קולו הוא קול אלהים הייסכי והמצוה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אשתמודעא בקרא דא (בראשית א כד) תוצא הארץ נפש חיה למינה דאף על גב דאינון מסטרא דדכיו כלהו אינון דכר ונוקבא ואינון זוגין ומאן דנטיל ממה דלאו איהו מיניה ההוא בר דאתרכיב מתרוייהו עליה אתמר לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג יט).
 תרגום: וסמוך לו ל"ראשית בכורי אדמתך" וכו' "לא תבשל גדי בחלב אמו", מה זה אל זה. קם רבי שמעון על רגליו פתח בקול גדול ואמר, אליהו אליהו רד לכאן ברשות רבונך והאר את עיני הזקנים הללו בדבר הזה, שלא יבאו לאכל בשר בחלב.
 בינתים בא אליהו, ירד ולא התעכב, אמר נר הקדוש, והרי סוד זה ודאי הוא הסוד של "לא תחרב בשר ובחמר יחדי", כשבכור שהוא ישראל העמוד האמצעי לא מביאים אותו לבית יהו"ה, מתערב חלב עם בשר, וגורמים לערב שור בחמור, וזהו כלאים מין בשאינו מינו.
 אמר רבי שמעון, אליהו אליהו, והרי השור הוא מצד הטהרה והחמור מצד הטומאה זהו כלאים טוב ורע. אבל חלב הוא מצד הטהרה ובשר מצד הטהרה. אמר לו ודאי כך זה, אבל הסוד הזה נודע בפסוק הזה "תוצא הארץ נפש חיה למינה", שאף על גב שהם מצד הטהרה, כולם זכר ונקבה, והם זוגות, ומי שנוטל ממי שאינו מינו, אותו בן שמרכב משניהם, עליו נאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו".

- כא עי' לעיל פרשת יתרו הערה מג.
- כב עי' לעיל פרשת שמות הערה נ.
- כג עי' לעיל פרשת נח הערה מז.
- כד עי' לעיל פרשת בשלח הערה נד.
- כה עי' לקמן פרשת ויצא הערה יד.
- כו עי' לעיל ג ב.
- כז לעיל יב יב.

כח עי' זהר (ח"ג דף ב ע"ב): תא חזי מה כתיב (שמות מ לד) וכבוד יהו"ה מלא את המשכן מלא לא כתיב אלא מלא דהוה שלים לעילא ותתא עם משכנא דלתתא תקונא טמירא דנחת לתתא ואתתקנת שכינתא.

תרגום: בא וראה מה כתוב וכבוד ה' מלא את המשכן, לא כתוב מלא אלא מלא, שהיה שלם למעלה ולמטה עם המשכן שלמטה, תיקון טמיר שירד למטה ונתקנה השכינה.
 כט עי' לעיל פרשת יתרו הערה טז.

לשמוע בקולו מפי הנביאים או הטעם שלא יקצצו בנטיעותל ויעזבו תורה שבעל פהלא כענין שדרשו (פתיחתא איכה רבתי ב) ואת אמרת קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה כד) זו תורה שבעל פה והנה פירושו ושמע בקולו (פסוק כא) לדברי וכן אמר כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר (פסוק כב) ואונקלוס רמז זה שתרגם ארי בשמי מימריה כי בו ידבר. ואמר ואיבתי את אויביך^ל שגם במדת הרחמים אהיה להם אויב וצרתני את צורריך על ידו במדת הדין, ולכן פירש כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי וגו' והכנעני והכחדתיו בהביאו אותך אליהם להודיע כי הוא המכחיד אותם והזכירם בלשון יחיד כי כלם כאיש אחד יכחידם והנה כאשר המלאך הזה שוכן בקרב ישראל לא יאמר הקב"ה לא אעלה בקרבך (להלן לג ג) כי שמו בקרבו והוא בקרב ישראל אבל כשחטאו בעגל רצה לסלק שכינתו מתוכם ושיהיה מלאך משלווחיו הולך לפניהם ובקש משה רחמים וחזר ושיכן שכינתו בתוכם ושם אפרש הפסוקים בע"ה.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך המלאך הזה אינו מן הנפרדים^ל החוטאים שכתוב בהם (איוב ד יח) ובמלאכיו ישים תהלה והתהלה היתה ממה שתלו הכה בעצמם בענין סדום כשאמרו (בראשית יג) כי משחיתים אנהנול^ל אבל הוא מן הנטיעות^ל וזהו שדרשו במדרש תנחומא כי לא ישא לפשעכם לפי שהוא מן הכת שאינן חוטאים והוא מטטרוני^ל שר הפנים^ל ולכך אמר לשמרך בדרך כי תרגום משמרת מטרת והוא מדת הדין ולכך אמר לפניך כלשון (חבקוק ג ה) לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו^ל ואומר כי ילך מלאכי לפניך וזהו לשון מלאכי כלומר מלאכי החביב אצלי שעל ידו אני נודע בעולם. ועליו נאמר (שמות לג) פני ילכו^ל כשבקש משה ואמר הודיעני נא את דרכך בקש ממנו מדה שיהיה נודע בה והשיב לו פני ילכו וזהו (ישעיה סג) ומלאך פניו הושיעם מלאך שהוא פניו^ל ועל כן אמר וצרתני את צורריך על ידו.

ואמר עוד הכחדתיו כי במדת הדין נכחדים האויבים ומה שנקרא מלאך והוא אינו מן הנפרדים מפני שהנהגת העולם בו שהוא מדת הדין ומה שאמר השמר מפניו כי במדת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

- ל עי' לעיל פרשת נח הערה מד.
 לא עי' תיקו"ז יט ע"א שתורה שבעל פה היא מידת המלכות.
 לב עי' לעיל פרשת יתרו הערה ו.
 לג עי' זהר בראשית כב ע"א (הובא לעיל פרשת בראשית הערה קמט) שעולמות בי"ע המה עולמות הנפרדים.
 לד עי' בר"פ פ"נ סי' ט: כי משחיתים אנחנו ר' לוי בשם רב נחמן מלאכי השרת על ידי שגילו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן מאה ושלושים ושמונה שנה ורבי תנחומא הוה מפיך לישנא קלה א"ר חמא בר חנינא על שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וידבר אל חתניו וגו' ארבע בנות היו לו שתיים ארוסות ושתיים נשואות לקוחי בנותיו אין כתיב כאן אלא לוקחי בנותיו ויהי כמצחק בעיני חתניו אמרו לו אדרכולין וכרבלין במדינה ומדינה נהפכת.
 לה עי' לעיל פרשת בראשית הערה רכ.
 לו עי' לעיל פרשת בא הערה ז.
 לז עי' תיקו"ז (ג ע"ב): צלותא איהי דבור דרכיבת עליה ואיהו מרכבה לגבה ביומין דחול ודא שכינתא ודא אדנ"י קול רכיב בפומי דא יהו"ה ורזא דדבור אדנ"י שפתי תפתח וגו' (תהלים נא יז) ואיהו מרכבה לתרוייהו כגוונא דא יאקדונק"י והכי סליק מלא"ך כחושבן תרין שמהן כחדא ובגין דא אתקרי מלאך שר הפנים דעל ידי שליחא דא מתיחדין בשית יומין דחול.
 תרגום: תפלה היא דיבור שרוכבת עליו, והוא מרכבה אליה בימות החול, וזו שכינה, וזה אדנ"י. קול רוכב בפיו, זה יהו"ה, וסוד הדבור "אדנ"י שפתי תפתח וגו'", והוא מרכבה לשניהם, כדוגמא זה יאהדונה". וכך עולה מלא"ך כחשבון שני שמות כאחד, ולכן נקרא מלאך, שר הפנים, שעל ידי שליח זה מתייחדים בששת ימי החול.
 ועיי"ש (קמח ע"ב): אית עיינין מכמה גוונין כגון ארגמ"ן רגמ"ן ר' רפא"ל ג' גבריא"ל מ' מיכא"ל ו' נוריא"ל ורזא דמלה מרכבו ארגמ"ן א' אור דנהיר באלין ארבע גוונין א' אורפניא"ל ואיהו [קצ ע"ב] מטטרו"ן אור פניא"ל ובגין דא אתקרי שר הפנים.
 לח עי' לעיל פרשת שמות הערה קלד.
 לט ז"ל התרגום אונקלוס שם: אמר שכינתני תהך ואניח לך.
 מ עי' לעיל פרשת יתרו הערה מז, ועי' רמב"ן ג א ודברינו שם.

הדין יש לו לאדם להשמר שלא יענש בחטאו ולכך הזכיר בו לשון שמירה ולשון פנים ואמר ושמע בקולו אוהרה שלא יקצצו בנטיעות^{מא} ולכך אמר מיד אל תמר בו ודרשו רז"ל אל תמר בו אל תמירני בו אלא שיתבונן כי הכל אחד והכל מיוחד בלי פרוד.

כי לא ישא לפשעכם יאמר כי המלאך הזה יש לו כח לשאת הפשעים והסליחה מסורה בידו ואעפ"כ לא ישא לפשעכם אם תמר בו כי כל הממר בו ממר בשמי המיוחד שבקרבו.

ומה שהזכיר דוד ע"ה (תהלים קל) כי עמך הסליחה ודרשו רז"ל לא מסרת אותה למלאך באור זה למלאך מן הנפרדים.

כי שמי בקרבו שמי המיוחד בקרבו כי ביה הי"ב וזהו שתרגם אונקלוס ארי בשמי מימריה והכוונה בזה כל מה שהוא אומר אינו אומר אלא בשמי ובאר בזה כי קולו הוא קול אל עליון^{מב} וזהו שאמר כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר לא אמר ידבר לבאר כי קולו הוא דבר ה' ורצונו כי בו ידבר זה משפיע וזה מושפע השולח הוא המשפיע והמלאך הוא המושפע שנאצל ממנו כשם שביצירה התחתונה נאצלה אשה מאיש שנאמר (בראשית ב) לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת.

וכן מצינו בכל מקום שכתוב בתורה מנחה הוא והאשה ההוא כתיב הוא וקרנין היא לבאר כי היא בכלל הוא^{מג} וכן תמצא בפסוק ראשון בראשו וסופו (ה"א יו"ד וא"ו ושאריו ה"א) [ה"א וא"ו].

וענין זה רמזו הרב ז"ל בפסוק (ויקרא ב) כל המנחה וכאשר חטאו ישראל בעגל נסתלק מביניהם המלאך הזה וזה שאמר הש"י (שמות לג) כי לא אעלה בקרבך כי כל זמן שהמלאך הזה אשר השם המיוחד^{מד} בקרבו מתהלך בקרב ישראל לא יאמר השי"ת כי לא אעלה בקרבך כי כיון ששמו בקרבו הנה הוא בקרב ישראל אבל כיון שנסתלק מהם בחטאם רצה הקב"ה שיהיה אחד מן הנפרדים שלוח לפניו הוא שכתוב (שם) ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני וגו' כי לא אעלה בקרבך והמלאך הזה מן הנפרדים אשר יבטיח בו לגרש הוא גבריאל המלאך וסמך לזה מיד (שם) וישמע העם את הדבר הרע ההזה ויתאבלו כי היו מתאבלים מהסתלקות המלאך הזה שר הפנים אשר השם המיוחד בקרבו ופחדו לנפשם מעתה פן יפלו ביד האויבים עם אחד מן הנפרדים.

ועם הדעת הזאת של קבלה יאמנו דברי רז"ל שדרשו שכל ימיו של משה לא היה מלאך עמהם כלומר מלאך שר צבא כי היה הולך עמהם המלאך הזה שהוא מן הנטיעות אין זה מלאך שר צבא כי אין זה מן הנפרדים ומה שכתוב ושלחתי לפניך מלאך והוא מן הנפרדים זה לא נתקיים כי משה רבינו בטל הדבר בכח תפלתו והוא היה ממלא מקום המלאך מן הנפרדים אבל אחר שמת משה חזר מלאך שר צבא למקומו.

ודעת הרמב"ן ז"ל במלאך שר הצבא שחזר בימי יהושע שהיה גבריאל ומשה כל ימי חייו הוא הממלא מקומו של גבריאל השר כנרמז בפסוק (שם יז) כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל ובימי יהושע חזר למקומו ללחום מלחמת ה' בעד ישראל והוא גבריאל הנלחם להם ועל כן נראה ליהושע וחרבו בידו שנאמר (יהושע ה) וחרבו שלופה בידו ולכך תמצא שם נקמות גדולות באבוד האויבים במיני נקמה מחודשים מאד וכענין שכתוב (שם י) וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו גם בענין אבדן המלכים ההם והיתה מדת הדין מתוחה בהם להאבידם בנוף ובנפש מה שלא תמצא כן במלחמה שעשה משה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מא} עי' פרשת בא הערה מד.

^{מב} עי' לעיל פרשת בשלח הערה נד.

^{מג} עי' לעיל פרשת יתרו הערה טז.

^{מד} עי' זהר (ח"ג קפג ע"ב): ר' אבא אמר בכל אתר הוא וקרנין היא דכר ונוקבא כחדא.

תרגום: רבי אבא אמר, בכל מקום "הוא", וקוראים "היא", זכר ונקבה כאחד.

^{מה} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

שלא יזכיר בהם הכתוב כי אם אבדן הגופות והחרימים כענין שכתוב במלחמת סיוחן ועונן (דברים ג) החרם כל עיר מתים הנשים והטף ולא הזכיר שם נפש כלל אבל במלחמת יהושע הזכיר נפש בכל מלחמותיו ובכל הערים אשר לכד והנה בכל אחת ואחת הזכיר נפש ובסוף הזכיר (יהושע י) ואת כל הנשמה החרים לבאר כי אין צריך לומר שהשמיד הגופות וכלה אותם כי גם הנשמות החרים שתהיינה נכרתות מן העוה"ב ועל כן הוצרך ללכת עמו המלאך הזה שהוא שר הגבורה להיות על ערי האויבים תחת אלהי ה' הצבאות ויפלו לפני ישראל לאלפים ולרבבות והאל יזכנו לראות מתורתו נפלאות.

(כד א): וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' אֲתָהּ וְאַהֲרֹן נָדָב וְנָאִיְהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:

ע"י רמב"ן: וטעם עלה אל ה' – דרך הפשט יזכיר שם במקום הכנוי¹⁰ כמו נשי למך (בראשית ד כג) ואת יפתח ואת שמואל (ש"א יב יא) וכן והאר פניך על מקדשך השמם למען ה' (דניאל ט יז) אבל בתלמוד (סנהדרין לה) שאלו עלה אלי מיבעי ליה ולכן אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו¹¹ כלומר ואל משה אמר השם הנזכר בתחלת הענין ויאמר ה' אל משה (לעיל כ כב) עלה אל מטטרון שנקרא בשמי ה' והטעם עלה אל מקום הכבוד אשר שם המלאך הגדול¹² והכונה כי משה יבא בתוך הענין אשר שם כבוד ה' ולא יבא אל השם המיוחד כי לא יראני האדם וחי (להלן לג כ).

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ואל משה אמר השם המיוחד עלה אל ה' זהו מטטרון ששמו כשם רבו וכן דרשו רז"ל ונקרא בשם הזה לפי שבשם הזה נכללים שתי לשונות המורים על ענינו והוא אדון ושליח אדון מלשון חכמים שקורין אל הגברת בעלת ממשלה מטרונא¹³ שליח מלשון יון שקורים לשליח מנטטור ועוד יכלול ענין שלישי מלשון שמירה¹⁴ כי תרגום משמרת מטרת ועל שהוא שומר העולם נקרא שומר ישראל.

והנה מתוך הוראת שמו השגנו שהוא אדון לכל מה שתחתיו שכל צבא העליונים והתחתונים הלא הם ברשותו ותחת ידו והוא השליח למי שעליו ולמעלה ממנו שהשליטהו על הכל ושמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו.

ויש לך לדעת כי לפי משמעות לשון אדון יהיה המי"ת בשם כפול וטעם כפל המי"ת כי שני מתי"ן עולה ח"י וישאר בשם מרון שהוא אדון או יהיה כפל המי"ת לפי שהוא הטור העשירי מושך כח מתשעה והנה הוא נכתב במקומות לבעלי הקבלה בתוספת יו"ד¹⁵ פעם נקרא בשש אותיות כנגד שש קצוות ופעם בשבע ומן הידוע שהוא נקרא נערי¹⁶ ולכך הזכיר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ ע"י לעיל פרשת ויצא הערה כ.

¹¹ ע"י לעיל פרשת לך לך הערה ה, ועי שמות לג ז.

¹² ע"י לעיל פרשת בא הערה ז.

¹³ ע"י לעיל פרשת נח הערה לז.

¹⁴ ע"י לעיל כ ח.

¹⁵ כנ"ל כג כ.

¹⁶ ע"י תיקו"ז (טז ע"א): ודא הוא דאמר קרא (שמות כא ז) וכי ימכור איש את בתו לאמה איש דא קודשא בריך הוא בתו דא שכנתא לאמה בת זוגיה דמטטרו"ן דאיהי מיטטרו"ן בתוספת יו"ד דשפחה בישא היא אמה דערב רב ובגין דהיא שפחה בישא ובנהא לא אשתמודעין בה איהי מתכסיא בעבדא דילה כנשמתא בגופא.

תרגום: וזהו שאמר הכתוב "וכי ימכר איש את בתו לאמה", "איש", זה הקדוש ברוך הוא. "בתו", זו שכינה. "לאמה", בת זוגו של מטטרו"ן, שהיא מיטטרו"ן בתוספת יו"ד, ששפחה רעה היא אמה של ערב רב. ומשום אותה שפחה רעה ובניה, לא מוכרים בה, היא מכוסה בעבד שלה, כמו הנשמה בגוף. וע"י ע"ח שער סדר אב"ע פרק ו

¹⁷ זהר (ח"א כז ע"א): ויה"ה ברך את אברהם בכל (בראשית כד א) [באותו] המשרה¹⁷ [נ"א המעשר] שנתן לו הקדוש ברוך הוא משמו שהיא אות ה"א שבו נברא העולם ותניא אמר רבי [יוחנן] מטטרו"ן שר הפנים שהוא נער עבד מרבו האדון המושל עליו. תרגום: "וה' ברך את אברהם בכל". באותה השררה (המעשר) שנתן לו הקדוש ברוך הוא משמו,

הכתוב בכורי ישראל בשם נערים שנאמר (שם כד) וישלח את נערי בני ישראל. ויש לך לדעת כי העליה הזאת לא הוצרכה עתה בשביל אהרן ובניו ושבעים זקנים ומה שאמר ונגש משה לבדו אל ה' הכוונה על מטטרון ג"כ והיה הכתוב ראוי לומר ונגשת לבדך כי השם המיוחד הוא המדבר והדבור הזה למשה לבדו שאמר לו עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחוק ומה שמדבר בלשון נסתר ונגש משה לבדו אל ה' אולי כי האומר ונגש משה לבדו אל ה' הוא מטטרון שאמר כן על עצמו והוא לשון צוואה שמצוה לאהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל וסמך לו מיד ויראו את אלהי ישראל ומשה לבדו נגש יותר שכן נאמר לו עלה אלי ההרה והיה שם והעליה הזאת לתוספת השגה היתה עד שבא בתוך הענן שנאמר ויבא משה בתוך הענן. וכבר ידעת כי המלאך הזה הוא שמעה אלישע אחר בעניניו¹¹, ונכשל בו להסתפק בשתי רשויות ויצא לתרבות רעה וכן כל מי שלא נזהר בענינו הנה הוא חוטא בנפשו ומסבב לו מוקש ואשמה רבה לא יוכל כפרה ואלי מפני זה נסמכה פרשת ואל משה אמר למלת מוקש כי ענינו למי שאינו נזהר בו מקום טעות בו נוקש ונלכד האב הראשון גם הבנים במדבר גם נדב ואביהוא והצדיק השלם ר"ע שנוהר בענינו נכנס בשלום ויצא בשלום והוא שדרש בו (דברים לג) ואתה מרבבות קדש אות הוא ברבבה שלו ה' צבאות שמו אדון הוא בצבא שלו¹² והבן זה.

(כד י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנות הספיר וכעצם השמים למהר.

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת בעבור כי הזכיר במתן תורה וידבר אלהים (לעיל יט כה) והוא כאשר אמר הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש¹³ (דברים ה כא) ביאר כאן שראו אלהי ישראל ולא אמר כאשר יאמר בכל מקום ה' אלהי ישראל¹⁴ והזכיר בהם זה לומר שהשיגו הזקנים במראה הזאת יותר משאר העם שראו על הארץ את אשו הגדולה (שם ד לו) כי היה לעם במחיצת ענן וערפלה¹⁵ (שם ה יט) ואונקלוס

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

שהיא אות ה"א, שבה נברא העולם. ולמדנו, אמר רבי יוחנן, מטטרון שר הפנים, שהוא נער עבד מרבו האדון המושל עליו.

¹¹ ע"י חגיגה (טו ע"א): אחר קיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך מאי היא חזא מיטטרון דאתיבהא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישאל אמר גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי שמא חס ושלום שתי רשויות הן אפקוהו למיטטרון ומחיהו שיתין פולסי דנורא אמרו ליה מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר.

¹² ע"י שם (עמוד ב'): רבי עקיבא עלה בשלום וירד בשלום ועליו הכתוב אומר משכני אחרך נרוצה ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להם הקדוש ברוך הוא הניחו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי מאי דרש אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן (ואתא) [ואתה] מרבבות קדש אות הוא ברבבה שלו.

¹³ ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

¹⁴ ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו.

¹⁵ ע"י זהר (ח"ב דף פא ע"א): אמר רבי אבא כתיב וכל העם ראים את הקולות ראים שמעים מבעי ליה אלא הכי תנינן אינון קלין הוו מתגלפי בההוא חשוכא ועננא וקבלא ומתחזיין בהו כמה דאתחזי גופא וחמאן מה דחמאן ושמעין מה דשמעין מגו ההוא חשוכא וקבלא ועננא ומגו ההוא חזו דהוו חמאן הוו נהירין בנהירו עלאה וידעין מה דלא ידעו דרין אחרנין דאתו בתרייהו.

תרגום: אמר רבי אבא כתוב וכל העם רואים את הקולות רואים היה צריך להיות שומעים אלא כך שנינו אותם קולות היו נחקקים באותו חשך וענן וערפל ונראים בהם כמו שנראה גוף ורואים מה שרואים ושומעים מה ששומעים מתוך אותו חושך וערפל וענן ומתוך אותו מראה שהיו רואים היו מאירים באור עליון ויודעים מה שלא ידעו דורות אחרונים שבאו אחריהם.

וע"י זהר (ח"ג קסג ע"א): ואיהו נטיל בכל מתיבתא בטמירו דקיק מתעפפן כנשרין גו מתיבתא דנהורא ואיהי מתיבתא דמשה וכלהו קיימי לבר ולא עאלין לגו בר אהרן בלחודוי וכפום שעתא אקרן בשמא ולית מאן דחמי ליה למשה דהא ההוא מסוה דאנפוי פריס קמיה ושבע ענני יקר סחרניה אהרן קאים גו פרגודא דלתתא מן משה ופרגודא פסיק ולא פסיק בגוייהו וכל רישי מתיבתא לבר

ירמוז לזה שתרגם וחזו את יקר אלהא דישראל ולא תרגם ואיתגלי להון יקרא דה' כמנהגו במקומות אחרים.

ע"י ר' בחיי: הכוונה בזה על הכבוד האחרון שהוכירו למעלה ולכך הוסיף בו את שהוא השכינה שהשם המיוחד שהוא אלהי ישראל^ל כתוב בו (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי ולכך תרגם אונקלוס וחזו ית יקר אלהא דישראל והוא הכבוד שראה יחזקאל (א כו) כמראה אדם עליו מלמעלה כי ראה תחלה חיות הקדש והאופנים למטה אצל החיות וחזר וראה הרקיע הנטוי על ראשי החיות וראה הכסא על הרקיע ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה^א.

וע"ד הקבלה כמעשה לבנת הספיר ידוע אצל חכמי המרכבה כי כסא הכבוד מיוסד מג' יסודות אש רוח מיס^ב שהם נאצלים מג' מדות חסד דין רחמים^ג והם ג' מראות לבן אודם תכלת ותן אל לבך כי הזכיר לבנת על מראה הלובן וספיר על מראה האודם^ד וכעצם השמים על מראה התכלת ולכך תרגם אונקלוס ותחת כורסי יקריה והוא שאמר התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד^ה.

וראו שתתבונן איך הזכיר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שהוא באור גמור כי יש תחת הכסא כמעשה לבנת הספיר שהוא כסא^ו אחר וזהו יורה על שני כסאות והנה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

מפרוכתא דפרגודא דא וכל שאר לבד מאינון עננין וכפום חדושי דנהירו דאורייתא דאתנהרא הכי מנהרן אינון עננין.

תרגום: והוא לוקח בכל ישיבה בסתר דקיק, מתעופפים כנשרים לתוך ישיבת האור, והיא ישיבת משה, וכולם עומדים בחוץ ולא נכנסים פנימה, פרט לאהרן לבדו, ולפי שעה נקראים בשם. ואין מי שיראה את משה, שהרי אותו מסוה של פניו פרוש לפניו, ושבעה ענני כבוד סביבו. אהרן עומד תוך הפרגוד שלמטה ממשה, ופרגוד פוסק ולא פוסק בתוכם, וכל ראשי הישיבות מחוץ לפרוכת הפרגוד זה, וכל השאר מחוץ לאותם עננים, וכפי חדושי אור התורה שמאירה כך מאירים אותם עננים. ^ט ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^פ ע"י זהר (ח"ב סו ע"ב): אמר רבי יוסי מאי דכתיב (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל וגו' וכי מאן יכיל למחמי ליה לקודשא בריך הוא והא כתיב (שם לג כ) כי לא יראני האדם וחי והכא אמר ויראו אלא דאתגליא קשת עלייהו בגווינין נהירין והכי תנינן כל מאן דאסתכל בקשת כמאן דמסתכל בשכינתא ולאסתכלא בשכינתא אסיר.

תרגום: אמר רבי יוסי מהו שכתוב ויראו את אלהי ישראל וגו' וכי מי יכול לראות את הקדוש ברוך הוא והרי כתוב כי לא יראני האדם וחי וכאן אמר ויראו אלא שהתגלתה עליהם הקשת בצבעים מאירים וכך שנינו כל מי שמסתכל בקשת כמי שמסתכל בשכינה ואסור להסתכל בשכינה.

^{סא} ע"י שעה"כ דרושי תפלת השחר דרוש ב', שג' אלה הם חיצוניות של ב"ע. ^{סב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ל.

^{סג} ע"י לקמן פרשת נצבים הערה ז.

^{סד} ע"י זהר (ח"ג רכז ע"א): תרין גווינין רשימיין בטלית חד חוור וחד תכלת ועל תרין גווינין אלין אתמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר לבנת לובן דספיר דאיהו כליל בתרין גווינין רחמי ודינא חוור ואוכם אוכמו דתכלת ועל תרין גווינין רמיזו רבנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן למהוי בריתא דמלכא ק"ש יחודא דקב"ה כליל מתרין גווינין אלין דאינון יהו"ה אדנ"י רחמי ודינא כגוונא דקב"ה כליל ב' גווינין יהו"ה אלהים רחמי ודינא כגוונא דקב"ה כליל ב' גווינין יהו"ה אדנ"י למהוי רחמי ודינא כסא דין וכסא רחמים (מטטרון).

תרגום: שני צבעים רשומים בטלית, אחד לבן ואחד תכלת, ועל שני צבעים אלו נאמר "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר". לבנת לובן, הספיר שהוא כלול בשני צבעים, רחמים ודין, לבן ושחור. שחור התכלת, ועל שני צבעים רמזו רבותינו, מאימתי קוראים את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן, להיות בת המלך, קריאת שמע, יחוד הקדוש ברוך הוא כלול משני צבעים אלו, שהם יהו"ה אדנ"י, רחמים ודין. כדוגמא שהקדוש ברוך הוא כולל שני צבעים יהו"ה אדנ"י, להיות רחמים ודין, כסא דין וכסא רחמים (מטטרון).

^{סה} ע"י סוטה יז (ע"א): תניא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתוב כמראה אבן ספיר דמות כסא.

^{סו} ע"י תיקו"ז (ז ע"ב): צורת דיוקנא דכלילא מכמה נהורין חד וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר (יחזקאל א כו) דמתכסיא דא אבן ספיר דמות כסא ואיהו לעילא כגוונא דא וותחת רגליו

הדבר אמת ויציב כי יש כסא לכסא^{טו} ועל כן גלה לך הכתוב בפירושו כי תחת הכסא העליון יש כסא אחר שהוא כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים ושלישה יסודות לכל כסא וכסא הרי ו' וזהו סוד הכתוב הנזכר בכסא שלמה (מלכים א' י) שש מעלות לכסא וגו' וכתוב (דברי הימים א' כט) וישב שלמה על כסא ה' כי רצה שלמה בחכמתו הגדולה לכלול בכסאו מעלות שני הכסאות שעליהם נאמר בעת רצון (תהלים קכב) כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד ונאמר בשעת הכעס (דניאל ז) עד די כרסון רמיו^{טז}.

ויש שפירשו כמעשה לבנת הספיר כי המשיל השנת האצילות לענין הספיר הלבן שהוא מראה מה שבתוכו שהוא פנימי ונסתר שם והפנימי הזה הנסתר הוא נראה מתוך החיצון אבל עצמותו אינו נראה ואינו נודע לעצמו וזהו (שמות ו) וארא אל אברהם וגו' כי הפנימי הנסתר נראה אל הרואים כספיר אבל לא נודע להם ועל כן יבאר הכתוב השנתה במשל יפה מאד יובן ממנו הנמשל וזהו לשון כמעשה בכ"ף הדמיון כי ענין ההשגה בהם גם ככל הנביאים כלן גם בישראל בהר סיני היא הנקראת פנים בפנים כח לפנים מכח^{טז} ולכך אמר כמעשה כענין מה שיעשה הספיר הלבן שהפנימי הנעלם נראה מתוך החיצון אבל עצמותו אינו נראה כי הוא נסתר ונעלם מן ההשגה וזה מבואר.

(כד יא) וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו והלא כבר הזכיר ויראו את אלהי ישראל אבל יתכן לפרש כי האצילים חזו את האלהים כלומר שנבאו בו שלא במחיצה ושלא תאמר כשאמר ויראו ראייה ממש לכך חזר ואמר ויחזו נבואה מלשון מחזה והנה השנתם היתה למעלה מהשנת ישראל ולמטה מהשנת משה כי השנת ישראל היתה במחיצת ענין וערפל והאצילים היתה נבואתם בו שלא במחיצה ומשה רבינו ראה אותו ממש כי כן הבטיחו (שם לג) וראית את אחורי והוא הכבוד האחרון ומה שהזכיר מיד ויאכלו וישתו יורה כי נהגו קלות ראש בראיה זו ולכך היו ראויין לשליחות יד במה"ד אלא שרצה להמתין

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י) כגוונא דא א' נקודה דא הוא כגון חל"ם לעילא כתר עליון דרכיב על י"ה דאינון חכמה ובינה כחושבן חל"ם ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר חיר"ק ודא מלכות והארץ הדום רגלי (ישעיה סו א) איהו תחות ו"ה דאיהו חושבון חר"ק והכי סליק א' יה"ה י"י.

תרגום: צורת הדמות שכלולה מכמה אורות, אחד, "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר", שמתכסה, זו אבן ספיר, דמות כסא, והוא למעלה כדוגמא זה א'. "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר", כדוגמא זה א', והכל א'. נקודה זו היא כמו חול"ם למעלה, כתר עליון, שרוכב על י"ה, שהם חכמה ובינה, כחשבון חל"ם. ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, חיר"ק, וזו מלכות, "והארץ הדום רגלי", היא תחת ו"ה, שהיא חשבון חר"ק, וכך עולה א', יה"ה, י"י.

^{טז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קד.
^{טז} ע"י זהר (ח"א רמב ע"ב): כתיב (דניאל ז ט) חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו' חזה הוית עד די כרסון רמיו כד אתחרב בי מקדשא תרי כרסון נפלו תרי לעילא תרי לתתא תרי לעילא בגין דאתרחיקת תתאה מעלאה כרסייא דיעקב אתרחיקת מכרסייא דדוד וכרסייא דדוד נפלת הדא הוא דכתיב (איכה ב א) השליך משמים ארץ תרי כרסון לתתא ירושלם ואינון מארי דאורייתא וכרסון דלתתא כגוונא דכרסון דלעילא מריהון דאורייתא היינו כרסייא דיעקב ירושלם היינו כרסייא דדוד ועל דא כתיב עד די כרסון ולא כרסיא כרסון סגיין נפלו וכלהו לא נפלו אלא מעלבונה דאורייתא.

תרגום: כתוב "חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו'." (הייתי רואה עד שהכסאות נזרקו ועתיק יומים יושב וגו'). "חזה הוית עד די כרסון רמיו", כשנחרב בית המקדש, שני כסאות נפלו, שנים למעלה ושנים למטה. שנים למעלה, כי התרחקה התחתונה מהעליונה. כסא של יעקב התרחק מכסא דוד, וכסא דוד נפל. זהו שכתוב "השליך משמים ארץ". שני כסאות למטה, ירושלים, ואותם בעלי התורה. והכסאות שלמטה כדוגמא הכסאות שלמעלה, בעלי התורה, היינו כסא של יעקב. ירושלים היינו כסא של דוד. ועל זה כתוב "עד די כרסון" [כסאות], ולא כסא. כסאות רבים נפלו, וכולם לא נפלו אלא מעלבונה של תורה.
^{טז} ע"י לעיל פרשת יתרו הערה יד.

להם כדי שלא לערבב שמחת התורה.

(כד יב) ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה להורתם כתיב והוא ראייה למה שפירש כי התורה והמצוה ידריכו האדם אל המדה הזו היא כנסת ישראל ומשם תתעלה הנפש אל העוה"ב כמעט הכתוב (תהלים עג) ואחר כבוד תקחני אתה והבן זה ויהיה להורתם כענין (שיר ג) ואל חדר הורתני.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"ג מ ע"ב): תו פתח ואמר (שמות כד יב) ויאמר יהוה אל משה עלה אלי ההרה וגו' והתורה דא תורה שבכתב והמצוה דא תורה שבעל פה להרתם כתיב חסר כמה דאת אמר (שיר ג ד) ואל חדר הורתני הכא אית לאסתכלא להורתם דמי אי תימא הורתם דישראל לאו הכי דהא ישראל לא אדכרו בהאי קרא אלא הורתם דתורה ומצוה ומאי היא דא (אתר) יין דמנטרא בגין דכל כתיבה דספר עלאה תמן שריא ומתמן נפקא תורה ועל דא קרינן תורה שבכתב ודא הוא אשר כתבתי להרתם ודאי (כמה דאת אמר ואל חדר הורתני) תורה שבעל פה תורה אחרא דקיימא על פה מאן איהו פה דא הוא דעת דאיהו פה דספר וכתובה ותורה דא היא תורה אחרא דאקרי תורה שבעל פה דאיהי קיימא על ההוא פה דאיהי תורה שבכתב בגין כך אסתליק משה בכלא על כל שאר נביאי מהימני דכתיב ואתנה לך דייקא.

תרגום: עוד פתח ואמר, ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה וגו', והתורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו תורה שבעל פה. להרתם כתיב חסר, כמו שנאמר ואל חדר הורתני. כאן יש להתבונן, להורתם של מי, אם תאמר הורתם של ישראל, לא כך שהרי ישראל לא נזכרו בפסוק הזה, אלא הורתם של תורה ומצוות. ומה היא, זהו (מקום) יין המשומר, משום שכל כתיבה של הספר העליון, שרויה שם, ומשם יצאה תורה, ועל זה קוראים תורה שבכתב. וזהו אשר כתבתי להורתם, להורתם ודאי, (כמו שנאמר ואל חדר הורתני). תורה שבעל פה תורה אחרת שעומדת על פה, מהו פה, זהו דעת שהיא פה של ספר, וכתובה. ותורה זו היא תורה אחרת שנקראת תורה שבעל פה, שהיא עומדת על אותו הפה שהוא תורה שבכתב, לכן התעלה משה בכל על כל הנביאים הנאמנים, שכתוב ואתנה לך, דווקא לך.

פרשת תרומה

ע"י רמב"ן: והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם יבין סוד המשכן ובית המקדש ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ה' אלהי ישראל (מ"א ח כג) כמו שאמר בהר סיני ויראו את אלהי ישראל" (לעיל כד י) והוסיף שם לפרש ה' לענין שרמזנו שם למעלה כי אלהי ישראל יושב הכרובים כמו שאמר וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כברי ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י יט-כ) ואמר דוד ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה' (דהי"א כח יח) וכן יזכיר תמיד בבית המקדש לשם ה"י (מ"א ה יט) לשמך (שם ח מד) ויאמר בכל פעם ופעם ואתה תשמע השמים" (שם ח לב) במדת רחמים וכתוב (שם ח מד מה) והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך ושמעת השמים ובביאור אמר כי האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך (דהי"ב ו יח) וכתוב על הארון להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"ב ו ב) ובדברי הימים (א' יג ו) להעלות משם את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם כי השם יושב הכרובים.

(כה ב) דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִקְחוּ אֵת תְּרוּמָתִי:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו.
 ב ע"י זהר (ח"ב קכו ע"א): רבי יצחק אמר והא כתיב (יחזקאל י כ) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר מאן חיה דא אמר רבי יוסי אמר רבי חייא חיה זוטרתית וכי אית חיה זוטרתית אין חיה זוטרתית וחיה עלאה וחיה זוטרא דזוטרתית.
 ויראו את אלהי ישראל דייקא כמה דאמינא ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כחזו אבן טבא דזמין קודשא בריך הוא למבני מקדשא דכתיב (ישעיה נד יא) ויסדתיך בספירים.
 תרגום: רבי יצחק אמר והרי כתוב היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר מי החיה הזו אמר רבי יוסי אמר רבי חייא חיה קטנה וכי יש חיה קטנה כן חיה קטנה וחיה עליונה וחיה קטנה שבקטנות.
 ויראו את אלהי ישראל דווקא כמו שאמרנו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כמראה אבן טובה שעתיד הקדוש ברוך הוא לבנות המקדש שכתוב ויסדתיך בספירים.
 ג ע"י לעיל פרשת יתרו הערה נז.
 ד ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קז.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויקחו לי תרומה ויקחו אלי כנסת ישראל שהיא תרומה והיא הנקראת זאת' ולכך אמר וזאת התרומה וכן כתיב (בראשית מט) וזאת אשר דבר להם אביהם' ושם בארתי וכתוב (תהלים קיח) מאת ה' היתה זאת' ואמר ויקחו לי ליהד את הכל ממטה למעלה וממעלה למטה' ולפי שהכל תלוי במחשבה ובכונת הלב על כן אמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו".

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ה' ע"י זהר (ח"ב קמ ע"ב): ובהוא זמנא אשתכחו כל כנופאי דמלאכי עלאי קמי קודשא בריך הוא אמרו קמיה מארי דעלמא כל זיוא וכל נהורא דילן בשכינת יקרך איהו והשתא תיחות לגבי תתאי בההיא שעתא אתתקפת שכינתא ותברת ההוא חשוך קבל כמאן דמתבר גזיזין תקיפין ונחתת לארעא כיון דחמו כלהו כך פתחו ואמרו (תהלים ח י) יהו"ה אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אדיר ודאי דתברת כמה גזיזין וחילין תקיפין ונחתת לארעא ושליטת בכלא ועל דא כתיב ויהי צערא דקבילו כמה חיילין ומשיריין ביומא דכלת משה נחתת לארעא.

ובגין כך ויקחו לי תרומה וגו' ויקחו לי תרומה לא כתיב אלא ויקחו לי תרומה לאחזאה דכלא חד בלא פרודא ועובדא דמשכנא כגוונא דלעילא דא לקבל דא לאתכללא שכינתא מכל סטרין עילא ותתא הכא בהאי עלמא עובדא דיליה כעובדא דגופא לאתכללא רוחא בגויה ודא איהי שכינתא דאתכלילת לעילא ותתא ואיהי רוח קודשא.

תרגום: ובאותו זמן נמצאו כל הכנס של המלאכים העליונים לפני הקדוש ברוך הוא ואמרו לפניו רבון העולם כל הזיו וכל האור שלנו בשכינת כבודך הוא ועכשיו תרד לתחתונים באותה שעה התחזקה השכינה ושברה אותו חשך אפלה כמי שמשבר חתיכות חזקות וירדה לארץ כיון שכלם ראו כך פתחו ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אדיר ודאי ששברה כמה חתיכות וכחות חזקים וירדה לארץ ושלטה בכל ולכן כתוב ויהי הצער שקבלו כמה חיילות ומחנות ביום שירדה לארץ כלת משה.

ולכן ויקחו לי תרומה וגו' לא כתוב ויקחו לי ותרומה אלא ויקחו לי תרומה להראות שהכל אחד בלי פירוד ומעשה המשכן כדוגמא שלמעלה זה כנגד זה להכליל השכינה מכל הצדדים מעלה ומטה כאן בעולם הזה המעשה שלו כמעשה הגוף להכליל את הרוח בתוכו וזוהי שכינה שנכללה מעלה ומטה והיא רוח הקדש.

¹ ע"י מדרש הובא ברמב"ן פסוק ג.

² ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

³ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

ה' ע"י זהר (ח"ג רעט ע"ב): ולא עוד אלא מה דהות ברתא דמלכא י' על הו"ה דכלילן באבהן ה' קדמאה באברהם ה' תניינא ביצחק ו' ביעקב והות י' רישא עליהו אתמר נפלה עטרת ראשנו ואמתילו רבנן מתלא למלכא דהוה ליה עטרה על רישיה ואילן יאה קדמיה אתיא ליה שמועה בישא ארמי עטרה מעל רישיה ומה דהות י' על הו"ה י' לעילא אתהדר הוה"י י' לתתא ובגין דא אמר דוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה מאת יי' היתה זאת.

תרגום: ולא עוד אלא מה שהיתה בת המלך י' על הו"ה שכלולים באבות ה' ראשונה באברהם ה' שניה ביצחק ו' ביעקב והיתה י' ראש עליהם נאמר נפלה עטרת ראשנו והמשילו רבותינו משל למלך שהיתה לו עטרה על ראשו ואילן יפה לפניו באה לו שמועה רעה הרים העטרה מעל ראשו ומה שהיה י' על הו"ה י' למעלה חזר הוה"י י' למטה ולכן אמר דוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה מאת ה' היתה זאת.

י' ע"י זהר (ח"ב דף קלד ע"ב): פתח ואמר ויקחו לי תרומה הכא איהו יחודא בכללא חדא עילא ותתא ויקחו תרומה לא כתיב אלא ויקחו לי תרומה עילא ותתא בכללא חדא בלא פרודא כלל. תרגום: פתח ואמר ויקחו לי תרומה כאן הוא יחוד בכלל אחד מעלה ומטה לא כתוב ויקחו תרומה אלא ויקחו לי תרומה מעלה ומטה בלי פירוד כלל.

י"א ע"י זהר (ח"ב דף קכח ע"א): פתח רבי שמעון ברישא ואמר ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי ויקחו לי האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה ולאשתדלא ביה בקודשא בריך הוא אצטריך דלא ישתדל ביה בריקנייא ובמגנא אלא אצטריך ליה לבר נש לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה והא אוקימנא מלה דא בכמה אתרי יאות למיסב בר נש ההוא אשתדלותא דקודשא בריך הוא כמה דאת אמר (דברים טז יז) איש כמתנת ידו וגו'.

תרגום: פתח רבי שמעון בראש ואמר ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי ויקחו לי מי שרוצה להשתדל במצוה ולהשתדל בקדוש ברוך הוא צריך שלא ישתדל בו בריקות ובחנם אלא צריך האדם להשתדל בו כראוי כפי כחו והרי בארנו דבר זה בכמה מקומות יאה לאדם לשאת אותה השתדלות של הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר איש כמתנת ידו וגו'.

עיי"ש: ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מההוא דאקרי איש דאתגבר על יצריה וכל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש אשר ידבנו לבו מאי אשר ידבנו לבו אלא דיתרעי ביה קודשא בריך הוא כמה דאת אמר (תהלים כז ח) לך אמר לבי (שם עג כו) צור לבבי (משלי טו טו) וטוב לב (רות ג ז) וייטב לבו כלהו בקודשא בריך הוא קאמר אוף הכא אשר ידבנו לבו מניה תקחו את תרומתי דהא

ולזה רמזו במדרש הוא שאמרו ויקחו תרומה אין כתיב כאן אלא ויקחו לי אותי לוקחים כביכול אמר הקב"ה קחו אותי שאדור ביניכם ועוד אמרו במדרש וזאת התרומה אשר תקחו כנסת ישראל שהיא תרומה שנאמר (ירמיה כז) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה.

ובספר הבהיר² תמצא מפורש ויקחו לי תרומה ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והיא עשירית ומנא לן דעשירי קדש דכתיב (ויקרא כז) העשירי יהיה קדש לה' לקדש ומאי נינהו קדש וראשית כל בכורי כל וכתיב (תהלים קיא) ראשית חכמה.

ומה שהזכיר בסמוך ככל אשר אני מראה הכונה כי אני הוא המראה³ וכן כאשר הראה אותך בהר יחזור למלת אני ומלת אני במקום הזה מידת הדין וכן מצינו בדוד המלך בכלי המקדש שאמר (דבה"י א' כח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית ויד ה' הוא מדת הדין⁴ והוא ענין שבאר בכאן כי אני הוא המראה לו תבנית המשכן ותבנית כל כליו.

ויש לך לדעת כי מן ויקחו לי עד וזאת התרומה מדבר בתרומה העליונה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת מדבר בתרומת המשכן ובאור הענין כי כשיביאו ישראל תרומת המשכן שהוא זהב וכסף ונחשת וכל השאר יביאו עמם התרומה העליונה וזה באור ועשו לי מקדש זו תרומת המשכן ושכנתי בתוכם זו תרומה עליונה וזה סוד הכתוב יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת שפירושו עם תרומת ה' או יאמר הכתוב קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' קחו מאתכם תרומה זו תרומה העליונה יביאה את תרומת ה' זו תרומת המשכן ועל כן אמר זהב וכסף ונחשת וזה מבואר כי כשיביאו תרומת המשכן מיד יביאו עמה התרומה העליונה וישכינו שכינה למטה ביניהם.

(כה ג): וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת:

ע' רמב"ן: וזאת התרומה על דרך האמת הוא כמו וה' נתן חכמה לשלמה (מ"א ה כז) וכן כתוב וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם (בראשית מט כח)⁵ וכתיב וזאת הברכה⁶ (דברים לג א) וכתיב מאת ה' היתה זאת⁷ (תהלים קיח כג) וכבר רמזו זה בבראשית רבה (פ"ק סי' יב) במדרש מזקנים אתבונן⁸ והמבין יתבונן ובאלה שמות רבה (פמ"ט סי' ג)

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תמן אשתכח ולאו באתר אחרא.

תרגום: ועל זה כתוב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מאותו שנקרא איש שמתגבר על יצרו וכל מי שמתגבר על יצרו נקרא איש אשר ידבנו לבו מה זה אשר ידבנו לבו אלא שיתרצה בו הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר לך אמר לבי צור לבבי וטוב לב וייטב לבו את כולם אמר בקדוש ברוך הוא אף כאן אשר ידבנו לבו ממנו תקחו את תרומתי שהרי שם נמצא ולא במקום אחר.

² קג. ד"א ויקחו לי תרומה, ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והוא עשירי ומנא לן דעשירי קדש דכתיב (ויקרא כ"ז לב) העשירי יהיה קדש לה', ומאי ניהו קדש, דכתיב (יחזקאל מ"ד ל) וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל וגו', וכתיב (תהלים ק"א י) ראשית חכמה יראת ה' אל תקרי יראת ה' אלא ויראת ה'.

³ עי' תיקו"ז (ז ע"א): עשרה מן שכינתא תתאה אדנ"י מתתא לעילא מן אנ"י עד אי"ן.

⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רא.

⁵ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

⁶ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

⁷ עי' לעיל הערה ט.

⁸ ז"ל: לישנא אחרינא וזאת אשר דבר להם אביהם יעקב אין כתיב כאן אלא אביהם עתיד אדם אחד כיוצא בו לברך אתכם וממקום שפסקתי הוא מתחיל שנאמר וזאת אשר דבר כיון שעמד משה פתח בזאת שנאמר (דברים לג) וזאת הברכה אמר להם אומר לכם הברכות הללו אימתי הם מגיעות לכם בשעה שתקבלו את התורה שנאמר (שם ד) וזאת התורה הוי וזאת אשר דבר להם אביהם במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה אמר משה (תהלים קיט) מזקנים אתבונן יצחק כשבירך את יעקב אמר לו (בראשית כח) ואל שדי במה חתם ויקרא יצחק את יעקב ואף יעקב במה שפסק אביו משם התחיל שנאמר ויקרא יעקב אל בניו וחתם כשבירכן בזאת וזאת אשר דבר ממקום אשר

וזאת התרומה אשר תקחו מאתם כנסת ישראל שהיא תרומה שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתה (ירמיה ב ג) ושם (שמו"ר פל"ג סי' א) עוד אמר להן הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי וכביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה כי התרומה תהיה לי ואני עמה כדרך דודי לי ואני לו (שה"ש ב טז) וכן אמר ככל אשר אני מראה אותך (להלן פסוק ט) כי אני הוא המראה ואמר הראה אותך רמז למלת אני וכן אשר אתה מראה (להלן כח מ) וכן אמר דוד הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (דה"א כח יט) כי היתה עליו יד ה'.

(כה ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל פליו וכן

תעשו:

ע"י ר' בחיי: ידוע כי המשכן וכליו הכל ציורים גופניים להתבונן מהם ציורים עליונים שהם דוגמא להם, ומכלל הענינים הנפלאים הנכללים בו הוא מה שתמצא המשכן על ג' חלקים לפנים מהפרוכת חוץ לפרוכת שהוא אהל מועד חצר המשכן כנגד המציאות

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

פסק משם התחיל משה וזאת הברכה ובמה חתם משה (דברים לג) אשריך ישראל ואף דוד כשבא לומר תהלה ממקום שפסק משה משם התחיל (תהלים א) אשרי האיש וגו' הוי מזקנים אתבונן. י' עי' כל זה בר' בחיי בפסוק הקודם.

כ' עי' בראשית א כז, ופרשת בראשית הערה קנג, וכן עי' פרשת משפטים הערה יח.
כ"א עי' זהר (ח"ג קסא ע"א): ת"ח כד ברא קב"ה בר נש בעלמא אתקין ליה כגוונא עלאה (יקירא) ויהב ליה חיליה ותוקפיה באמצעייתא דגופא דתמן שריא לבא דהוא תוקפא (ומזונא) דכל גופא ומתמן אתון כל גופא (וכל אינון שייפי דגופא דתמן אתון) והא לבא אחיד ואתקף באתר עלאה דלעילא דאיהו מוחא דרישא דשאר ליעילא (ואחיד ביה) ודא אתקשר בדא ובגוונא דדא אתקין קב"ה עלמא ועבד (ליה) חד גופא ואתקין שייפי דגופא סחורניה דלבא ולבא שארי באמצעייתא דכל גופא וכל אינון שייפין אתון מההוא לבא דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין וההוא לבא אתקשר ואתאחד במוחא עלאה דשריא לעילא.

ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אשרא (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעייתא דכל ישובא שריא והיא אסחרא להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישאל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנינן לית ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו ולשכת הגזית אסחר למזבח והמזבח אסחר לבית האולם והאולם להיכל והיכל לבית קדש הקדשים דתמן שכינה שריא וכפרת וכרובים וארון. והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתון כל אינון אתרי דישובא דאינון שייפי דגופא ולבא דא אתון ממוחא דרישא ואתאחיד דא בדא הה"ד מכון לשבתך פעלת יי' כגוונא דא לעילא לעילא ואיהו ברזא דמלכא עלאה ברזא יקירא סתימאה ימא עלאה לקביל דא דאית ימא לעילא מן ימא וימא מן ימא.

ת"ח נהר דינור אסחר לכמה משריין מקבליה שבעין סטריין גליפין משבעה דליקין ואינון סחרן לאינון שמשי דלגו מנייהו ואינון סחרין לארבע רתיכין ואינון סחרן לההיא קרתא קדישא דרביעא עלייהו.

ותאנא תמן עזרות לגו מעזרות ולית ישיבה בעזרה דתמן אלא למלכיהו דבית דוד בלחודייהו ותמן משתכחי ויתבי וסנהדרי גדולה משתכחי תמן בלשכת הגזית וההוא בי דינא עלייהו דמשמש לאתר דמשמש ודינא אתיהיב מתמן לקדישין עליונין עד דמטא לאתר דאקרי קדש הקדשים דביה כלא ותמן הוא לבא שרייא ודא אתון מן מוחא דלעילא ואתאחיד דא בדא כגוונא דא לעילא לעילא ואיהו ברזא דמלכא עלאה ברזא יקירא סתימאה עד דאשתכח דכלא אתון ממוחא עלאה סתימאה דכלא וכד יסתכלון מלי כלא אתקשר דא בדא ודא בדא

תרגום: בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא אדם בעולם, התקינו כדוגמא עליונה (מכובדת) ונתן לו כחו ותקפו באמצע הגוף, ששם שורה הלב שהוא חזק (ומזון) כל הגוף, ומשם נזון כל הגוף (וכל אותם איברים שבגוף משם נזונו) והרי הלב אחוז ומתחזק במקום עליון שלמעלה, שהוא מח הראש ששורה למעלה, (ואחוז בו) וזה נקשר בזה. ובדוגמא זו התקין הקדוש ברוך הוא העולם, ועשה (אותו) גוף אחד, והתקין אברי הגוף סביב הלב, והלב שורה באמצע כל הגוף, וכל אותם איברים נזונים מאותו לב שהוא חוזק הכל, והכל תלויים בו, ואותו לב נקשר ונאחז במח העליון ששורה למעלה.

בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא העולם השרה (סדר) את ים האוקינוס סביב ישוב כל העולם, וישוב כל שבעים האומות כולם סביב לירושלים, וירושלים שורה באמצע כל הישוב, והיא מסובבת להר הבית, והר הבית סביב עזרות ישראל, ואותן עזרות סובבות ללשכת הגזית, ששם יושבים סנהדרין גדולה, ושנינו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבדם. ולשכת הגזית סביב המזבח, והמזבח סביב בית האולם, והאולם להיכל, וההיכל לבית קדש הקדשים ששם שורה השכינה וכפרת וכרובים וארון.

שנחלק לג' חלקים עולם המלאכים עולם הגלגלים עולם השפלים^כ וכן מצינו האדם שהוא עקר הכל שהוא דוגמת המציאות בג' חלקיו ונקרא עולם קטן^כ והוא נחלק לשלשה חלקים עולם הדבור ועולם החיות ועולם הטבע החלק הראשון שבמשכן לפני מהפרכת ושם הארון והלוחות והכרובים שהם כלים פנימיים נעלמים והם המרכבה לשם יתעלה כמו שכתוב (יחזקאל י') וכבוד אלהי ישראל^כ עליהם מלמעלה וכתוב (תהלים פ') יושב הכרובים וזהו כנגד עולם המלאכים שהן צורות נפרדות נעלמות והם שכלים נפרדים מרכבה וכסא להקב"ה וכנגדן באדם עולם הדבור והוא הראש שהוא משכן החכמה ושם השכל שופע על המוח כי הצדיק השלם מרכבה להקב"ה וכמו שהיו אבות העולם ושכינה שורה עליו במצות תפילין שבראשו ובזרועו כנגד המוח והלב שהם כנגד שני הכרובים ומכאן תוכל להתבונן דוגמת המניח תפילין וכמה גדול כחו החלק השני מחוץ לפרוכת הוא אהל מועד ושם השלחן והמנורה ומזבח הקטרת שהן כלים נכבדים פנימיים לא כמעלת פנימיות הראשונים והם כנגד עולם הגלגלים שהן נמצאים נכבדים מספרים כבוד אל והעולם מתקיים בתנועתם וכנגדן באדם עולם החיות והוא הלב שהוא מהאברים הפנימיים שכל החיות תלוי בו וכל הגוף מתקיים בתנועתו החלק השלישי חצר המשכן בו היה מזבח הנחשת והוא מזבח העולה אשר עליו מקריבים הקרבנות ושם בעלי חיים מקבלין הפסד והוא כנגד עולם השפל הזה שהוא בעל הויה והפסד וכנגדן באדם עולם הטבע והוא מהטבור ולמטה כי משם באה ההויה והוא ראשית הפסד הגוף כי הפסד הוא סבת ההויה שאם לא נמצא הפסד בעולם לא היתה מצטרפת הויה הא למדת שהמשכן על ג' חלקים כנגד ג' חלקי המציאות שעליהם אמר דוד ע"ה (תהלים קג כ-כב) ברכו ה' מלאכיו נבורי כח, ברכו ה' כל צבאיו, ברכו ה' כל מעשיו. וכן שלמה בנו אחז הדרך הזה ורמוזו בג' פסוקים זה אחר זה בפסוק א' (שיה"ש ה) לחייו כערוגת הבשם השני (שם) ידיו גלילי זהב השלישי (שם) שוקיו עמודי שש וכבר בארתי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וכאן הוא הלב של כל הארץ והעולם, ומכאן נזונו כל אותם מקומות הישוב שהם אברי הגוף, ולב זה נזון ממה הראש, ונאחז זה בזה, זהו שכתוב "מכון לשבתך פעלת ה'" כדוגמא זה למעלה למעלה, והוא בסוד המלך העליון, בסוד נכבד נסתר. הים העליון כנגד זה, שיש ים למעלה מן הים, וים מן ים.

בא וראה נהר דינור סובב לכמה מחנות, כנגדו שבעים צדדים חקוקים משבע דלקות, והם סובבים לאותם שמשים שלתוכם, ואלה סובבים לארבע מרכבות, ואלו סובבים לאותה עיר קדושה שרובצת עליהם.

ולמדנו שם עזרות לפני מעזרות, ואין ישיבה בעזרה של שם אלא למלכי בית דוד לבדם, ושם נמצאים ויושבים, וסנהדרין גדולה נמצאים שם בלשכת הגזית, ואותו בית דין עליהם, שמשמש למקום שמשמש, והדין ניתן משם לקדושים עליונים, עד שמגיע למקום שנקרא קדש הקדשים שבו הכל, ושם הלב שורה, וזה נזון ממה העליון ונאחז זה בזה. כדוגמא זה למעלה למעלה, והוא בסוד מלך העליון בסוד נכבד סתום, עד שנמצא שהכל נזון ממה עליון סתום של הכל, וכשיסתכלו על הדברים הכל נקשר זה בזה וזה בזה.

ועיי"ש רנה ע"א: ורזא דאית הפרש בין קדש לקדש ה"ד והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים.

ועי' תז"ח (כה ע"ב): א"ל בוצינא קדישא בין אדם טוב דעץ הדעת לאדם דאילנא דחיי אית חלוף בהון כגון והבדילה הפרכת לכם וגו' דדא בבריאה ודא באצילות.

אשתמודע מאן דאיהו מאילנא דחיי נשמתה ודאי כד מנח תפלין על רישה מתכון לאעלא כל אלהים אחרים תחות שלטנותא דשכינתא עלאה דאיהי תפלין דרישא דבר נש ולאעלא כל אמין תחות יד ה' דאיהי שכינתא תתאה.

תרגום: אמר לו המנורה הקדושה בין אדם טוב של עץ הדעת לאדם של עץ החיים יש בהם חלוף כמו והבדילה הפרכת לכם וגו' שזה בבריאה וזה באצילות.

נודע מי שהוא מעץ החיים נשמתו ודאי כשמינח תפלין על ראשו מתכון להכניס כל אלהים אחרים תחת שלטון השכינה העליונה שהיא התפלין של ראש של האדם ולהכניס את כל האמות תחת יד ה' שהיא השכינה התחתונה.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קנ.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קנא.

^כ עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

בענין הסולם.

(כה יח) וְעִשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
 עי' ר' בחיי: וקצת מחכמי הקבלה אמרו כי יש למעלה מערבות רקיע שמיני ששמו
 מעון ושם נהרי שמחה^כ ולכך אנו אומרים שהשמה במעונו ולמעלה ממנו רקיע תשיעי
 ששמו מכון ושלתם יחדו השביעי והשמיני והתשיעי נקראים ערבותי והנה היות הקדש
 הם באותו רקיע שביעי ששמו ערבות והרקיע ששמו מעון נטוי על ראשיהם וכסא הכבוד
 שעליו השכינה הוא התשיעי ששמו מכון הנקרא ערבות גם כן והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים
 סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו^כ וכתוב (מלכים א' ח) מכון לשבתך עולמים^כ.
 וע"ד הקבלה שני כרובים במשכן ובמקדש כנגד הקולב^כ והאשל שבהר סיני
 הנזכרים בפסוק (דברים ד לו) מן השמים ונ"ל והיו שניהם זהב כי הכל מקבל מן החסד
 והדין והיו מקשה להורות על האחדות והיו זכר ונקבה להורות על משפיע ומושפע והיו כרוב
 אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה כי כן האחד ראש הבנין התחתון והאחד סופו והוא
 לשון מן הכפורת תעשו את הכרובים על שני קצותיו והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה
 כדי לקבל מלמעלה והיו פניהם איש אל אחיו ודרשו רז"ל בזמן שישראל עושים רצונו של
 מקום אל הכפורת יהיו פני הכרובים כתלמיד הנותן עיניו למטה מפני אימת רבו והבן זה כי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ ע' פרקי היכלות רבתי פרק י אות ג: נהרי ששון נהרי שמחה נהרי גילה נהרי אהבה נהרי דעות
 נהרי רצון משתפכין ויוצאין לפניו מלפני כסא הכבוד ומתגברין והולכין בשער נתיבות ערבות רקיע
 מקול נגינות כנורות חיותיו מקול רנה מפי אופניו מקול זמירות צלצול כרוביו ומתגבר קול ויוצאין
 ברעש בשעה שישראל אומרים לפניו קדוש קדוש קדוש וגו'.

^כ עי' זהר (ח"ב דף נו ע"ב): מרכבת פרעה וחילו ירה בים רבי יצחק פתח (ירמיה י ג) לקול תתו
 המון מים בשמים ויעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאוצרותיו הא תנינן
 שבעה רקיעין עבד קודשא בריך הוא ובכל רקיעא ורקיעא ככבין קביעין ורהטין בכל רקיעא ורקיעא
 ולעילא מכלהו ערבות.

וכל רקיעא ורקיעא בהלוכו מאתן שנין ורומיה חמש מאה שנין ובין רקיעא ורקיעא חמש מאה שנין
 והאי ערבות הלוכו באורכיה אלף וחמש מאה שנין ופותיה אלף וחמש מאה שנין ומזיוא דיליה נהרין
 כל אינון רקיעין.

תרגום: מרכבות פרעה וחילו ירה בים רבי יצחק פתח לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשיאים
 מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאוצרותיו הרי שנינו שבעה רקיעים עשה הקדוש ברוך
 הוא ובכל רקיע ורקיע כוכבים קבועים ורצים בכל רקיע ורקיע ומעל כולם ערבות.

וכל רקיע ורקיע הלוכו מאתים שנה ורומו חמש מאות שנה ובין רקיע לרקיע חמש מאות שנה
 והערבות הזה הלוכו בארכו אלף וחמש מאות שנה ורחבו אלף וחמש מאות שנה ומזיוו מאירים כל
 אותם רקיעים.

^כ עי' זהר (ח"ב קסה ע"ב): אלא סולו לרוכב בערבות דא איהו עתיקא דכל עתיקין סתימא דכל
 סתימין דלא ידע ובמה איהו רוכב בערבות ב"ה דאיהו רזא קדמאה דנפיק קמיה (ד"א מניה) ודא
 איהו שמיה מההוא סתימא דלא ידע שמא דיליה הוא ו"ה לאו דאיהו הוא אלא איהו הוא בגין ההוא
 פרוכתא דאתפרסא ונפיק מקמיה אבל האי פרוכתא איהו שמו ודא איהו רתיכא דיליה ולא אתידע
 כלל.

תרגום: אלא סלו לרכב בערבות זהו עתיק של כל העתיקים נסתר כל הנסתרים שלא ידוע ובמה
 הוא רוכב בערבות ב"ה שהוא סוד קדמון שיצא לפניו (ממנו) וזהו שמו מאותו נסתר שלא ידוע שמו
 הוא ו"ה לא שהוא הוא אלא הוא בשביל שאותה פרכת שנפרסה ויצאה מלפניו אבל הפרכת הזו
 היא שמו וזוהי מרכבתו ולא נודע כלל.

^כ עי' ספר הפליאה (עמוד תח): והקול שאמר בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים הוא
 מאמר של הבינה לתפארת ישראל ואמר בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים כלומר אל
 הכתר והחכמה בנה הוא בינה ובניתי בית זבול לך וכו' ר"ל עד סוף כל השמטות.

^כ עי' הערה פרשת בשלח צ ופרשת לך הערה כח.

^ל עי' הערות פרשת וירא ט ופרשת ואתחנן הערה מו.

^{לא} מן השמים השמיעך את קלו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:
 היינו ארץ ושמים

הכפורת עם כרוביו ירמוז להמש תחתונות שהם פורשי כנפים למעלה המש כנגד המשלב. ומעתה התבונן מה נעים ומה טוב להיות לוחות העדות למטה מהם בארון כי מהם שמענו התורה שנאמר (דברים ה) ביום דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ומה שחזר שנית ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך אזוהרה שלא יהיה ארון בלא לוחות כענין שאמרו בשלחן שלא ילין שלחן בלא לחם כי הלוחות בארון רמז למה שכתוב (ישעיה כו) כי ביה הילג וכן (שמות כג) כי שמי בקרבולד וזה מבואר והכרובים שראה יחזקאל שהם חיות הקדש הם כנגדם וזהו שאמר (יחזקאל י) ואדע כי כרובים המה כי מתוך שראה הכרובים שהם חיות הקדש ידע כי למעלה מהם כרובים אחרים שלא ראה אותם הכרובים שראה תבנית להם. והנה הכרובים שראה ושבמשכן ושבמקדש הכל תבנית לאותם כרובים עליונים שידע והם ג"כ כסא כבוד לקבל העליון והם שעליהם אמר הנביא (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו וכבר ידעת שהקול היה נשמע למשה משם מבין שני הכרובים מתוך שעור טפח כי שם צמצם הקב"ה שכינתו אע"פ שכתוב בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'.

וכן תמצא במדרש תנחומא רבי יהושע דסכנין אמר משל למערה שהיא על שפת הים געש הים נתמלאה המערה והים לא חסר כלום כך צמצם הקב"ה שכינתו בין שני הכרובים ואע"כ הודו על ארץ ושמים ע"כ.

ומחכמת היצירה בתבנית האדם תמצא שהתוו בו שלשה אברים מיוחדים שכל אחד ואחד כשעור הצמצום הזה ובהם רשומים היו"ד והה"א והו"ו בגוף האדם ממטה למעלה והלב שהוא מיוחד ג"כ כנגד ה"א אחרונה והבן זה.

ובבמדבר רבה דרשו רז"ל כי הכפורת שעל הארון כנגד השרפים שעל הכסא שנאמר (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו"ה והם יועצי השכינה שנים כרובים כנגד שמים וארץ שבהם מושבו של הקב"ה והבן זה.

(כה כא) וְנָתַתְּ אֶת הַכִּפֹּרֶת עַל הָאָרֶץ מְלֻמְעָלָה וְאֵל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן

אֵלֶיךָ:

עי' רמב"ן; ועל דעת רבותינו (חגיגה יג) הם צורות אדם מלשון ארמית שתאמר לעלם רביא – והחזיר בשם הזה הכ"ף שרש כי בן השם כנערים להורות על עניינם ואם תחשוב עוד למה היו פנים איש אל אחיו ולמה היו מקשה תוכל לדעת כי ראוי להם שיהיו פורשי כנפים למעלה כי הם כסא עליון וסוככים על העדות שהיא מכתב אלהים (להלן לב מז) וזה טעם ולתבנית המרכבה כי הכרובים שראה יחזקאל נושאים הכבוד תבנית לכרובים שהם כבוד ותפארת^ל והכרובים אשר במשכן ובמקדש תבנית להן כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם^ל (קהלת ה ז) וזה טעם ואדע^ל שראה באחד וידע באחד ולפיכך אמר המה^ל והמשכיל יבין.

(כה כד): וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעִשִּׂיתָ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{לב} עי' לעיל פרשת יתרו הערה נב.

^{לג} עי' לעיל פרשת בשלח הערה נד.

^{לד} עי' לקמן פרשת חיי שרה הערה יא.

^{לה} עי' לעיל פרשת ויצא הערה יט.

^{לו} עי' לעיל פרשת נח הערה לז שכבוד היא כינוי למדת המלכות, ועי' לקמן מו כו ועי' דברים יא יב.

^{לז} עי' לעיל פרשת ויצא הערה ד.

^{לח} עי' יחזקאל (י כ) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה. ועי' בהגר"א בת"ח (כח ע"א): כרוב הוא מט"ט שהוא כלל החיות שנק' כרובים כמ"ש ואדע כי כרובים המה.

^{לט} שזה חיבור של ב' מידות.

ע"י רמב"ן: זר זהב סביב סימן לכתר מלכות שהשולחן שם עושר וגדולה הוא כמו שאומרים שולחן מלכים לשון רש"י וכן הדבר שזה סוד השולחן כי ברכת השם מעת היות העולם לא נברא יש מאין אבל עולם כמנהגו נוהג דכתיב (בראשית א לא) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אבל כאשר יהיה שם שרש דבר תחול עליו הברכה ותוסיף בו כאשר אמר אלישע הגידי לי מה יש לך בבית^מ (מ"ב ד ב) וחלה הברכה על אסוך שמן ומלאה כל הכלים ובאליהו כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר (מ"א יז טז) וכן השולחן בלחם הפנים בו תחול הברכה וממנו יבא השובע לכל ישראל ולכך אמרו כל כהן שמגיעו כפול אוכל ושבע (יומא לט ע"א).

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה השלחן בזר זהב רמז למדת הדין של מעלה^מ ולכן היה מונח בצפון שהוא השמאל וכתיב (איוב לז) מצפון זהב יאתה וזהו הרוצה שיתעשר יצפין (ב"ב כה ע"ב) יתכוין למדת הצפון היא הגבורה ולכך היו על השלחן שני בגדים אחד שני ואחד תכלת השני כנגד מדת הדין של מעלה התכלת כנגד מדת הדין של מטה^מ הכלולה מכל המדות וכן היה הענין תחלה היו נותנים הלחם תמיד על השלחן בלא אמצעות הוא שכתוב (במדבר ד ז) ולחם התמיד עליו יהיה והיה כלו על השלחן עצמו והיו פורשין על הלחם בגד תכלת ועל הבגד הזה היו נותנים כל כלי השלחן ואחר כך היו פורשין על הכלים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"ב דף קנ"ג ע"ב): פתח רבי ייסא ואמר ועשית שלחן עצי שטים וגו' שלחן דא איהו קיימא לגו במשכנא וברכתא דלעילא שריא עליה עליה נפיק מזונא לכל עלמא ושלחן דא לא אצטריך למהוי בריקניא אפילו רגעא חדא אלא למהוי עליה מזונא דהא ברכתא לא אשתכח על אתר ריקניא ובגין כך אצטריך למהוי עליה נהמא תדיר דלהוי תדיר ברכתא עלאה משתכחא ביה ומגו ההוא שלחן נפקי ברכאן ומזוני לכל שאר פתורי דעלמא דאתברכאן בגיניה.

תרגום: פתח רבי ייסא ואמר ועשית שלחן עצי שטים וגו' השלחן הזה הוא עומד לתוך המשכן והברכה שלמעלה שורה עליו וממנו יוצא מזון לכל העולם ושלחן זה לא צריך להיות בריקנות אפילו רגע אחד אלא שיהיה עליו מזון שהרי הברכה לא נמצאת במקום ריק ולכן צריך להיות עליו תמיד לחם שתהיה תמיד ברכה עליונה נמצאת בו ומתוך אותו שלחן יוצאות ברכות ומזונות לכל שאר שלחנות העולם שמתברכים בגללו.

ע"י זהר (ח"א דף פח ע"א): אחר הדברים האלה היה דבר יהו"ה אל אברם וגו' (בראשית טו א) רבי יהודה פתח (שיר ז יא) אני לדודי ועלי תשוקתו הא אוקמוה אבל באתערותא (דבאתערותא) דלתתא אשתכח אתערותא לעילא דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא וברכאן דלעילא לא משתכחי אלא במה דאית ביה ממשא ולא איהו ריקניא

מנלן מאשת עובדיהו דאמר לה אלישע (מלכים ב' ד ב) הגידי לי מה יש לך בבית דהא ברכאן דלעילא לא שריין על פתורא ריקניא ולא באתר ריקניא מה כתיב (שם) ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן מאי אסוך אלא א"ל שיעורא דהאי משחא לאו איהי אלא כדי משיחת אצבעא זעירא אמר לה נחמתני דהא לא ידענא היאך ישרון ברכאן דלעילא בדוכתא ריקניא אבל השתא דאית לך שמן דא הוא אתר לאשתכחא ביה ברכאן

תרגום: "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם וגו'". רבי יהודה פתח, "אני לדודי ועלי תשוקתו", הרי פרשוה, אבל בהתעוררות שלמטה תמצא ההתעוררות שלמעלה, שהרי אין מתעורר למעלה עד שמתעורר למטה. והברכות שלמעלה לא נמצאות אלא במה שיש בו ממש, ואינו ריקן. מנין לנו, מאשת עובדיהו שאמר לה אלישע "הגידי לי מה יש לך בבית", שהרי הברכות שלמעלה אינן שורות על שלחן ריק ולא במקום ריק. מה כתוב, "ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן". מה זה "אסוך", אלא אמרה לו, השעור של השמן הזה אינו אלא כדי משיחת אצבע קטנה. אמר לה נחמתני, שהרי לא ידעתי איך ישרו הברכות שלמעלה במקום ריק, אבל עכשיו שיש לך שמן, זהו מקום שימצאו בו ברכות.

ע"י זהר (ח"ב דף פז ע"ב): לא תשא את שם וגו' רבי שמעון פתח (מ"ב ד ב) ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית אמר לה אלישע כלום אית לך על מה דתשרי ברכתא דקודשא בריך הוא דתנינן אסיר ליה לבר נש לברכא על פתורא ריקניא מאי טעמא משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר ריקניא.

תרגום: לא תשא את שם וגו' רבי שמעון פתח ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית אמר לה אלישע כלום יש לך על מה שתשרה ברכת הקדוש ברוך הוא ששנינו אסור לאדם לברך על שלחן ריק למה משום שהברכה שלמעלה לא שורה במקום ריק.

מא ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

מב ע"י לעיל פרשת משפטים הערה סד, וע"י שעה"כ ציצית ד. וע"י תיקו"ז קנ ע"ב.

והשלחן בנגד תולעת והיה עליו על הכל בנגד שני מלמעלה ובנגד תכלת מלמטה כנגד מדת הדין של מעלה ומדת הדין של מטה וא"כ ב' מדות אלו רמוזות בשלחן בשני הבגדים כי מדת הדין של מעלה משפעת כח לשל מטה הנקראת מלכות ונרמזת במלת זהב שבה רמוז על דוד וכוללת מלכות בית דוד למטה גם מלכות של מעלה הוא דוד מלך ישראל חי וקיים וידוע כי ברכת הספוק והרבו תלוים במלכות כענין שכתוב (אסתר א ז) ויין מלכות רב כיד המלך וכן אמרו ז"ל השלחן סימן לכתר מלכות של מעלה וכלל הענין כי משם תבא הפרנסה לכלכל העולם ובשפלים כי היא המדה הנותנת טרף לביתה וחק לנערותיה. ומכאן תבין טעם היות קומת השלחן עם המסגרת י' טפחים והנה השלחן עם מה שעליו יורה על שתייהם והבן זה.

(כה ל) ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד:

עי' רמב"ן: על דרך האמת כי תבין מלת לפני^מ תבין שמו וסודו כי בעבור היותו כן היה מונח בצפון כי ברכת ה' היא תעשיר^מ (משלי י כב) כענין שנאמר (לעיל כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך^מ וכבר רמזתי בו.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מג} עי' זהר (ח"ג קנג ע"ב): מאי טעמא בגין דאית שלחן ואית שלחן שלחן איהו דקא מסדרא קמיה דקודשא בריך הוא לעילא ואיהו קיימא תדיר לסדרא ביה פתגמי אורייתא ולאכללא ביה אתון דמלי דאורייתא (בס"א אינו דא הוא ברכתא דמזוני דאית פסוקי ומלי דאורייתא) ואינון אתון דמלי אורייתא אתכלילן ביה בההוא שלחן ואיהו לקיט לון לגביה וכליל כלהו בגויה ובהו אשתלים וחדו ואית ליה חדוה ועל שלחן דא כתיב (יחזקאל מא כב) זה השלחן אשר לפני יהוה לפני יהוה ולא מלפני יהוה שלחן אחרא אית דלא אית ביה חולקא דאורייתא ולית ליה חולקא בקדושה דאורייתא וההוא שלחן אקרי קיא צואה ודא איהו בלי מקום דלית ליה חולקא בסטרא דקדושה כלום. תרגום: למה משום שיש שלחן ויש שלחן שהוא מסדר לפני הקדוש ברוך הוא למעלה ועומד תמיד לסדר בו דברי תורה ולהכליל בו אותיות של דברי תורה (זהו ברכת המזון שיש פסוקים ודברי תורה ואותן אותיות של דברי תורה נכללים בו באותו שלחן) והוא לוקט אותם אליו וכולל את כולם לתוכו ובהם משתלם ושמח ויש לו שמחה ועל שלחן זה כתוב זה השלחן אשר לפני ה' לפני ה' ולא מלפני ה' יש שלחן אחר שאין בו חלק של תורה ואין לו חלק בקדשת התורה ואותו שלחן נקרא קיא צואה וזהו בלי מקום שאין לו חלק בצד הקדושה כלום.

^{מז} עי' זהר (ח"א דף ע"ב): ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו וגו' (בראשית ט א) רבי אבא פתח (משלי י כב) ברכת יהוה היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ברכת יהוה דא שכינתא דאיהי אתפקדא על ברכאן דעלמא ומנה נפקי ברכאן לכלא תא חזי מה כתיב בקדמיתא (בראשית ז א) ויאמר יהוה לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה וגו' כמה דאתמר דמאריה דביתא ירב ליה רשו למיעאל לבתר אתתא אמרה ליה לנפקא בקדמיתא עאל ברשותא דבעלה לסוף נפק ברשו דאתתא. תרגום: "ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו וגו'". רבי אבא פתח ואמר, "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה". "ברכת ה'" זו השכינה, שהיא ממונה על ברכות העולם, וממנה יוצאות ברכות לכל. בא וראה מה כתוב בהתחלה, "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה וגו'", כמו שנאמר שבעל הבית נתן לו רשות להכנס. אחר כך האשה אמרה לו לצאת. בהתחלה נכנס ברשות בעלה, ובסוף יצא ברשות האשה.

^{מח} עי' לעיל פרשת יתרו הערה קמא. ועי' זהר (ח"ג דף רע ע"ב): וכתוב ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך ואינון ברכאן אריק ב"נ באינון מלין מההוא מקורא עלאה ואתברכאן כל אינון דרגין ומקורין ואתמליין לארקא על כל עלמין ואתברכאן כלהו כחדא וע"ד אצטריך ב"נ לשואה רעותיה ברזא דברכאן בגין דיתברכון אבהן ובנין כלא כחדא ומאן דמברך לקב"ה אתברך ונטיל חולקיה מאינון ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא כיון דשמא דקב"ה מתברך מתמן נחית ושרא על רישיה חולקא קדמאה והא אוקימנא דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך (אזכיר כד"א יזכור כל מנחותיך) כיון דהיא ברכה אתייה ושרייה על רישיה מתמן אתפשט בכל עלמא. תרגום: וכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ואותן הברכות מוריק אדם באותם הדיבורים מאותו המקור העליון ומתברכים כל אותן הדרגות והמקורות ומתמלאים להריק על כל העולמות וכולם מתברכים כאחד. ועל זה צריך אדם לשים רצונו בסוד הברכות כדי שיתברכו אבות ובנים הכל כאחד ומי שמברך את הקדוש ברוך הוא מתברך ולוקח חלקו מאותן הברכות בתחלה של כל העולם שלמטה כיון ששמו של הקדוש ברוך הוא מתברך משם יורד ושורה על ראשו החלק הראשון והרי בארנו שכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך (אזכיר כמו שנאמר יזכר כל מנחותך) כיון שאותה ברכה באה ושורה על ראשו משם מתפשטת בכל העולם. ועי' תיקו"ז (לד ע"ב): זכאין אינון ישראל דידעין רזין עלאין בהיו"ת דבהון סלקין צלותין בהבלים

הכמת המנורה בגביעיה וכפתוריה ופרחיה מאין תמצא ונעלמה מאד אבל היותה מקשה בששה קנים יוצאין מן השביעי ועליהם נר אלהים ומאירים כלם אל עבר פניה כל זה תוכל להבין מדברינו שכתבנו במקום אחר וזה מאמרם (מנחות כט ע"א) שנתקשה משה במנורה^מ.

(כה לח) ומִלְקַחֶיהָ וּמִחֶתְתֶיהָ זֶהְבַּ טְהוֹר:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה המנורה תרמוז לכל האצילות ומה שהיתה מקשה רמז לאחדות גמורה וששה קנים היוצאים מן הקנה האמצעי כנגד השש המשתלשלות מן הקו האמצעי^מ והנר הדולק עליהם כנגד הבינה שהיא למעלה מן הי"מ^מ שהיא נר ה' שממש נשמת אדם^מ ומה שהיתה בדרום כנגד החכמה וזהו סוד הרוצה להתחכם ידרים והשמן נקרא יצהר כנגד הכתר שהוא המאור הגדול וזהו סוד שמן המשה: שבו היו מושחים הכהנים והמלכים כמין כ"ף שהוא רמז לכתר^מ ויש אומרים כמין כ"י שהיא רמז אל האצילות הראש והסוף

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דפומהו ונחתין אינון חיילין בהון כדקא יאות דכד בר נש סליק שכינתיה בצלותיה קודשא בריך הוא נחית עליה הה"ד (שמות כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך. תרגום: אשריהם ישראל שיודעים סודות עליונים, בהו"ת שבהם עולים תפילות, בהבלים של פיהם, ויורדים אותם החילות בהם כראוי. שכשאדם מעלה את שכינתו בתפלתו, הקדוש ברוך הוא יורד עליו, זהו שכתוב "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך".^מ

עי' ר' בחיי כה לח ודברינו שם.
^מ עי' זהר (ח"ב דף קנז ע"ב): אמר ליה סבא סבא אתון מפיקין קושיא דא דאתקשי לי מן (שמות כה לא) מקשה תיעשה המנורה ודאי מאנא דקודשא בריך הוא איהי שכינתא דאיהי מאנא לשמשא לבעלה איהי מנרתא דיליה דאתמר ביה (תהלים קיט קסד) שבע ביום הללתיך דאינון הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד יסוד ומלכות שבע כלילא.

משבע דרגין אלין שלשת קני מנורה מצדה האחד גופא ותרין דרועי דמלכא איהו נר מצוה לאנהרא בהון ושלשה קני מנורה מצדה השני אינון תרין שוקין וברית ואיהו נר מערבית לאנהרא בהון מנרתא דמלכא אתקריאת ואיהי נר לאנהרא ביה נר מצוה דאתמר ביה (שם יט ט) מצות יהו"ה ברה מאירת עינים.

תרגום: אמר לו זקן זקן אתם מוציאים קשיה זו שהתקשתה לי מן מקשה תיעשה המנורה ודאי שהכלי של הקדוש ברוך הוא היא שכינה שהיא כלי לשמש את בעלה היא המנורה שלו שנאמר בה (תהלים קיט) שבע ביום הללתיך שהם הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד יסוד ומלכות בשבע כלולה.

משבע הדרגות הללו שלשת קני המנורה מצדה האחד גוף ושתי זרועות המלך הוא נר מצוה להאיר בהם ושלשת קני המנורה מצדה השני הם שתי שוקים וברית והוא נר מערבית להאיר בהם מנורת המלך נקראת והיא נר להאיר בו נר מצוה שנאמר בו מצות ה' ברה מאירת עינים.^מ נדצ"ל "הז".

עי' זהר (ח"ב דף קנח ע"א): ומאן רישא דמנרתא בינה ה' עלאה דאית לה תלת קנין בדיוקנא דא ד' תלת ווי"ן דאינון תלת אבהן ה' תנינא ג' קנים תנינין בדיוקנא דא ד' (ס"א תלת ווי"ן) דאינון נצח הוד יסוד ו' מנרתא דאמצעיתא בן י"ה על שמה אתקרי בינה איהו כליל ו' קנין לתתא בחושבן ו' בו' קנין דיליה

תרגום: ומי ראש המנורה בינה ה' העליונה שיש לה שלשה קנים בדמות זה ה' שלש ווי"ם שהם שלשת האבות ה' השניה שלשה קנים בדמות זה ה' (שלש ווי"ם) שהם נצח הוד יסוד ו' המנורה של האמצע בן י"ה על שמו נקראת בינה הוא כולל ו' קנים למטה בחושבן ו' בששת הקנים שלו.^מ עי' לעיל הערה נז.

^נ עי' אד"ר (קל ע"ב): תאנא בצניעותא דספרא דהאי דיקנא מהימנותא דכלא נפיק מאודנוי ונחית סוחרניה דפומא קדישא ונחית וסליק וחפי בתקרבותא (סגי) דבוסמא טבא חוורא דיקירא (ס"א דבדיקני) ונחית בשקולא וחפי עד טבורא.

הוא דיקנא יקירא מהימנא שלימא דנגדין ביה י"ג נביעין מבויעין דמשח רבות טבא בתלת עשר תקונין מתקנא.

תרגום: למדנו בספרא דצניעותא כי זה הזקן הוא אמונת הכל, יוצא מהאזנים ויורד סביב הפה הקדוש, יורד ועולה ומכסה במנחת הבשמים הטובים את הלובן המכובד, יורד במשקל ומכסה עד הטבור.

הוא הזקן המוכבד, אמונה שלימה שנמשכים בו י"ג מבויעים נובעים של שמן המשחה הטוב. בי"ג תיקונים נתקן

^{נא} עי' לעיל פרשת וירא הערה סז.

ובאה מלת מנורת בסמיכות ויש בו טרחה ואע"פ שדרך הכתובים בכך כמו וזאת תורת זבח השלמים אפשר לומר בכאן שבא לפרש שהיא סמוכה למנורה אחרת שהיא דוגמתה כי הסמיכות אינו מלת זהב בלבד כי אין שם טעם מק"ף וכן מצינו זכריה הנביא ע"ה שהזכירה בלשון סמיכות הוא שאמר (זכריה ד) ראיתי והנה מנורת זהב כלה ואע"פ שהזכירה בלשון סמיכות הטעם שבה יורה להרחיקה ממלת זהב להורות כי רחוקה ונפלאה מן הדבר הגופני והסמיכות אינו אלא לדוגמתה כי הסמיכות מורה על דבר נסתר שנסמכה אליו ורחוק הטעם ממלת זהב מורה על רחוק דוגמתה ממנה ומכל דבר גופני שאין לדמותה ולהמשילה אליו כלל.

(כו טו) ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה עצי שטים עומדים כלשון (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לווי והזכיר עומדים על הכחות העליונים שאין לך דבר במשכן וכליו שלא יהיה מצויר למעלה: שנאמר (שמות כה) את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן אמר דוד ע"ה (דברי הימים א' כח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית וכתוב (שם) ותבנית כל אשר היה ברוח והענין לומר כי אע"פ שהמשכן והמקדש עתידין ליחרב וכלי הקדש הגופניים עתידים שיאבדו בגולה אין להבין שכשם שפסקו למטה כך פסקו למעלה תבניתם ודוגמתם ח"ו אבל הם עומדים וקיימים לעולם ואם פסקו למטה עתידים לחזור לקדמותם וזהו מאמר רז"ל במסכת סוכה פרק לולב וערבה וכן במסכת יומא סוף פרק בא לו כהן גדול עצי שטים עומדים שמעמידים את צפון שמא תאמר אבד סברן בטל סכוין ת"ל עצי שטים עומדים שעומדין לעולם ולעולמי עולמים קרא צפון הכה שהם מצפים לו ומה שאמר שהן מעמידים אותו הכה תלה הגדול בקטן ושמה תאמר מאחר שהן מעמידים אותו כשאבדו למטה אבד סברן למעלה כלומר שאמבד אותו הכה שהן מקוים או שמא בטל הכה שמשקפים לו ת"ל עומדים לעולם ולעולמי עולמים.

(כו כח) והברית התיכן בתוך הקרשים מברת מן הקצה אל הקצה:

עי' ר' בחיי: ותן לבך כי הברית התיכון המברית הקצוות וחוגר המשכן כלו לכל הצדדין וסובל אותו היה כנגד קו האמצעי היכל הקדש הנושא לכל הקצוות וסובלן ומשפיע כחו בכל שבעים שרי מעלה והיא מדתו של יעקב שמכחו יצאו שבעים נפשי וא"כ ראוי היה

טא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²¹ עי' זהר (ח"ב דף קע ע"א): ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים (כלא כגוונא עלאה) (ד"א ל"ג פתח רבי יצחק) וכתוב (ישעיה ו ב) שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים וגו' עובדא דמשכנא באינון קרשים כגוונא דאינון שרפים (בהאי אתר) אלן עומדים ואלין עומדים ואי תימא והא כל חיילי שמיא אינון עומדים כלהו כמה דאת אמר (זכריה ג ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה וכתוב (מ"א כב יט) וכל צבא השמים עומדים עליו וגו' דהא כלהו משריין עלאין לית להו קפיצין וכלהו קיימי בקימה אלא ודאי כלהו קיימין ולזמנין אלן אקרון שרפים ולזמנין סלקין בשמא אחרא אבל אלן כלהו בחד שמא קיימי

תרגום: ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים (הכל כדוגמא העליונה) (פתח רבי יצחק) וכתוב שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים וגו' מעשה המשכן באותם קרשים כמו אותם השרפים (במקום זה) אלה עומדים ואלה עומדים.

ואם תאמר והרי כל חיילות השמים כולם עומדים כמו שנאמר ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה וכתוב וכל צבא השמים עומדים עליו וגו' שהרי כל המחנות העליונים אין להם כרעים וכולם עומדים בקימה אלא ודאי כולם עומדים ולפעמים אלה נקראים שרפים ולפעמים עולים בשם אחר אבל אלה כולם עומדים בשם אחד.

ועי' לעיל פרשת ויצא הערה יט.

²² עי' בראשית א כז, והערה קנג, וכן עי' פרשת משפטים הערה יח.

²³ עי' לעיל הערה כא בשם התז"ח.

²⁴ עי' לעיל פרשת תולדות הערה ז.

²⁵ עי' לעיל פרשת ויגש הערה יז.

יעקב אבינו להורידו למצרים שכן אמרו במדרש תנחומא הבריה התיכון ירד עם יעקב אבינו למצרים אמר להם לבניו כשתהיו נגאלים מלו אותו עמכם.

(כז ב) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך פתית למאור להעלות

נר תמיד:

עי' ר' בחיי: תמיד שלא תשאר המנורה בלא נר או יאמר נר שהוא תמידי וירמוז לנר מערבי שהוא עקר כל הנרות שכל הנרות פונות כנגדו והוא היה פונה כלפי שכינה שהיא המדה העשירית וזהו לשון תמיד והבן זה.¹¹

(כח ב) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת:

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת לכבוד ולתפארת יאמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפארת עוזם כדכתיב (תהלים פט יח) כי תפארת עזמו אתה וכתוב (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו וקדשנו הוא הכבוד ותפארתנו תפארת ישראל ועוד נאמר (תהלים צו ו) עוז ותפארתנו במקדשו וכן לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד (ישעיה ס יג) שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת ומקום רגליו שהוא מקום בית המקדש מכובד בכבוד השם וכן ובישראל יתפאר (שם מד כג) שיהיה מראה ומיחד בהם תפארתו וכן אמר למטה גם בבגדי הבנים כלם לכבוד ולתפארת (להלן פסוק מ) ואמר בקרבנות יעלו על רצון מזבחי ובית תפארת אפאר (ישעיה ס ז) והנה המזבח רצונו והכבוד בית תפארתו והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן ויתכן שיהיו צריכין כוונה ולכן אמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה שיבינו מה שיעשו וכבר אמרו (יומא סט) דמות דיוקנו מנצח לפני בבית מלחמתנו.¹²

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה לכבוד ולתפארת יאמר ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך שיהא משמש בהם לכבוד ולתפארת, כלומר לכבוד ה' השוכן בתוכם, ולתפארת ישראל, וכבר ידעת כי היה המשכן דוגמא למקדש העתיד.

והנה בהמ"ק קראו הנביא (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו הכוונה בית של קדשנו הוא הכבוד ושל תפארתנו הוא תפארת ישראל וזהו (עמוס ז יג) כי מקדש מלך ובית ממלכה הוא וזהו שאמר לכהנו לי בתוספת וי"ו לרמוז על המדה הששית ומלת לי"א כמו לה' והוא הכבוד¹³ וזה מבואר.

(כח טו) ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפד תעשנו זקב תכלת וארגמן

ותולעת שני ויש משזר תעשה אתו:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה תמצא פליאה וחכמה נוראה בי"ב אבני חשן אלו ממה שנתן לכל אחד מן השבטים אבן אחת ידועה בגוון ידוע הכל כפי גוון מדותיהם למעלה ראובן הרומז למדת הדין אבנו אודם ושמעון הרומז ליש קצוות אבנו פמדה וגוון שלה ירוק

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹¹ עי' תיקוני זהר (פ ע"ב): קם סבא חד מבתר טולא (דכותלא) ואמר רבי רבי בוצינא קדישא קום אדליק שרגא דאיהי מצוה שכינתא קדישא דעלה אתמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ועלה אתמר (שמות כז) להעלות נר תמיד נר ה' אתקריאת ודאי אור דנהיר ביה נשמת אדם קום אדליק בה.

תרגום: קם זקן אחד מאחר הצל (הכותל) ואמר, רבי רבי נר הקדוש, קום הדלק נר שהיא מצוה, השכינה הקדושה, שעליה נאמר "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", ועליה נאמר "להעלות נר תמיד", נר יהו"ה נקראת ודאי האור שמאירה בו נשמת אדם, קום הדלק בה.

¹² עי' ר' בחיי בראשית לא ל, מו כו, וכן עי' דברים יא יב, ועי' פרשת וזאת הברכה הערה נא.

¹³ עי' ר' בחיי לקמן לא י.

¹⁴ ת"ת היא המידה הששית מכתר.

¹⁵ עי' לעיל כ כא.

¹⁶ עי' דברים לד יב.

כברתי לוי הרומז לחבור השלשה שלמעלה אבנו ברכת שאורו מתלהט ומתנוצץ יהודה הרומז לתהו שהוא קו ירוק אבנו נפך שהוא ירוק כברתי זבולון הרומז למדת רחמים אבנו יהלום שהיא פירל"א לבנה יששכר לספיר שנוונו תכלת הנוטה לתכלת דן הרומז למדת הדין כמו ראובן אבנו לשם ויש בו צורת אדם נפתלי הרומז לזכור אבנו טורקיש"א והיא שבו ויש במינה זכר ונקבה יוסף הרומז למדת רחמים כמו זבולון אבנו שהם שיש בה אותיות השם בנימן הכולל מן הכל אבנו ישפה שהיא כלולה מגונים רבים והמקום יגלה לבנו להביט מתורתו נפלאות^ס.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ס עי' זהר ח"ב קד ע"ב: ראובן שמעון לוי הא תלתא כדקאמרן יהודה אתחבר בהדייהו וכלא כדקא יאות יששכר זבולון תרין ירכין אתר דינקי נביאי קשוט יששכר ירכא ימינא כתיב (דה"א יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים זבולון ירכא שמאלא וכתיב (דברים לג יח) שמח זבולון בצאתך ובשעורא ברבא כתיב (בראשית מט יג) זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות מאי טעמא בגין דוירכתו על צידון שיעורא דידיה עד צידון בנימין אשתאר לעילא בין ירכין דהא יוסף הוה דיוקניה בארעא ולאשתמשא בעלמא דא ועמיה אשתמש משה דכתיב (שמות יג יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו בנימין אסתלק לעילא בנימין צדיקו דעלמא תרגום: ראובן שמעון לוי הרי שלשה כמו שאמרנו יהודה התחבר עמם והכל כראוי יששכר וזבולון שתי ירכים מקום שיונקים נביאי האמת יששכר ירך ימין כתוב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים (זבולון ירך שמאל) וכתוב שמח זבולון בצאתך ובשעור גדול כתוב זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות למה משום שוירכתו על צידון שעור (הירך שלו) עד צידון. בנימין נשאר למעלה בין הירכים שהרי יוסף היה דיוקנו בארץ ולהשתמש בעולם הזה ועמו השתמש משה שכתוב ויקח משה את עצמות יוסף עמו בנימין הסתלק למעלה בנימין צדיקו של עולם. ועי' הקדו"ש מד ע"ד וצז ע"ג.

פרשת תצוה

(כח ל) ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן כבאו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד:
 ע"י רמב"ן: והענין הוא כי היו שמות קדושים מכחם יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל במשפטם – והמשל כי כאשר שאלו מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם (שופטים א א) היה הכהן מכוין בשמות שהם האורים והאירו לעיניו אותיות יהודה ויו"ד מלוי ועי"ן משמעון ולמ"ד מלוי וה"א מאברהם הכתוב שם על דעת רבותינו (יומא עג) או שהאירה פעם אחרת לנגד עיניו ה"א מיהודה והנה כאשר האותיות מאירות אל עיני הכהן עדין לא ידע סדרן כי מן האותיות אשר סדרו מהן יהודה יעלה היה אפשר להעשות מהם הוי הד עליה או הי על יהודה ותיבות אחרות רבות מאד אבל היו שם שמות הקדש אחרים נקראים תומים מכחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו כי כאשר כיון בשמות האורים והאירו חוזר מיד ומכוון בשמות התומים ועודם האותיות מאירות לעיניו ויבא בלבו שחבורם יהודה יעלה וזאת מדרגה ממדרגת רוח הקדש היא למטה מן הנבואה ולמעלה מבת קולי שמשתמשים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים כמו שהזכירו רבותינו (שם כא).

(כח לו) ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קדש לה':

ע"י ר' בחיי: כך היה מעשה הציץ עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות ומקיף מאזן לאזן וכותב עליו שני שמים קדש לה' קדש למטה לה' למעלה והיו האותיות בולטות והיה נקוב שני קצותיו ופתיל תכלת למטה ממנו מנקב לנקב שיהא נקשר בפתיל כנגד העורף ופירש הראב"ד ז"ל קדש למ"ד מלמטה בסוף שמה ראשונה ולכך קראו למטה לפי שהוא בסוף ה' למעלה בראש שמה שניה וקראו למעלה לפי שהוא על ראש המעיין וסמוך לו ועם זה היה השם בראש שמה ויהיה נקרא כסדר קדש לה'.

והנה הציץ הוא מכלל שמונה בגדי כהונה ואינו בגד אבל הוא תכשיט ומה שיזכירו רז"ל תמיד ה' בגדי כהונה הם הולכים אחר הרוב כי השבעה מהם הם בגדים שהכהן גדול מתלבש בהם.

ודע והבן כי הם כנגד שבעה רקיעים ובסוף סדר צו אבאר לך זה והציץ של זהב שבראשו הוא עליון על כלם וירמוז על כלם המדה שכתוב עליה (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה: ממשבצות זהב לבושה והיא העשירית ועל כן הציץ של זהב והיה ראוי לפתח

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י זהר ח"ב רלד ע"ב: כתיב ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים והא אוקמוה את האורים דנהרין רזא דאספקלריאה דנהרא ודא איהו גליפו דאתון דשמא קדישא ברזא דארבעין ותרין דבהו אתברון עלמין והוו משקעין ביה ואת התומים רזא דאינון אתון דכלילן באתר דאספקלריאה דלא נהרא ואיהי אתנהגא (ד"א אתנהרא) בע"ב אתון גליפין דאינון רזא דשמא קדישא וכלהו אקרון אורים ותומים.

תרגום: כתוב ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התמים והרי פרשוה את האורים שמאירים סוד האספקלריה המאירה וזוהי חקיקת השם הקדוש בסוד של ארבעים ושתים שבהן נבראו העולמות והיו משקעות בו ואת התמים סוד אותן האותיות שכלולות במקום האספקלריה שאינה מאירה והיא מתנהגת (נאורה) בע"ב אותיות חקוקות שהן סוד השם הקדוש וכולן נקראות אורים ותמים.

² ע"י דברי ר' בחיי ויקרא ח ח ובעיקר דברים לג ח.

³ ע"י זהר (ח"א דף רלז ע"א): רבי שמעון פתח ואמר (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה כל כבודה דא כנסת ישראל <כבודה> בגין דאיהו כבוד דא על דא דא דא דא דא נוקבא <נ"א דא נוקבא> ואתקרי כבודה בת מלך היינו בת שבע בת קול <דאיהו קול גדול> והאי מלך עלאה הוא פנימה בגין דאית מלך דלאו איהו לגו כוותיה והאי כבודה בת מלך ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה יד) בגין דאתלבש ואתאחדת בגבורתא עלאה והאי אופ נמי מלך אקרי <ובגינה> (ובג"כ) קיימא ארעא אימתי בשעתא דאתאחדת במשפט כמה דאת אמר (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ ודא קרינן מלכו דשמיא ויהודה אתאחד בה וירית מלכותא דבארעא.

בו קדש לה' הוא שכתוב פיתוחי חותם קדש לה' וכתוב והיה על מצח אהרן וכתוב והיה על מצחו תמיד בשכבר ידעת כי כהן גדול הוא דוגמא גם כל בגדיו שהוא לובש בשעת עבודה הנה הם דוגמא ולכך תמצא שהזכיר הכתוב למעלה באבני אפוד על שתי כתפיו לזכרון גם בחושן הזכיר כן לזכרון לפני ה' תמיד ומלת זכרון היא דוגמא כי עמו יזכירנו ד"א ואם כן היה הכהן בשעת עבודה מוקף ומעוטר מי"ב שבמים בחשן מלפניו ובאפוד מלאחריו וע"ב פעמונים של שולי מעילו למטה ושכינה למעלה על ראשו מדת הדין שבה הרחמים משגחת על ישראל וזהו לשון ציץ מלשון (שיה"ש ב) מציץ מן החרכים ושהיא מקבלת ממקור העליון מלשון (במדבר יז) ויציץ ציץ הוא העליון בפרי' ומתוך הענין הזה יש לך להתעורר בשאר הענינים ובסדר לבישת הבגדים כי יש בו ענין גדול מורה נפלאות תמים דעים והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "כל כבודה בת מלך פנימה". "כל כבודה", זו כנסת ישראל. "כבודה", משום שהוא כבוד, זה על זה. זה זכר וזו נקבה (זו נקבה), ונקראת "כבודה בת מלך", היינו בת שבע, בת קול, שהוא קול גדול, וזהו מלך העליון. היא פנימה, משום שיש מלך שאינו לפנינו כמותו, וזו "כבודה בת מלך". "ממשבצות זהב לבושה", משום שהתלבשה ונאחזה בגבורה עליונה, וגם זה נקרא מלך, ובשבילה עומדת הארץ. מתי, בשעה שנאחזת במשפט, כמו שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ". ולזו קוראים מלכות השמים, ויהודה נאחז בה, וירש המלכות שבארץ.

¹ עי' זהר (ח"ג דף קעד ע"ב): ציצית פקודא דא איהו לאדכרא כל פקודי אורייתא בגינה כד"א וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' ועשיתם אותם דא איהו סימנא דמלכא לאדכרא ולמעבד כתיב ועשית ציץ זהב והא אוקימנא רזא דציץ לאתעטרא ביה כהנא רבא ודא איהו ציץ לאסתכלא ביה עיינין דאיהו סימן דעלמא עלאה דאתעטר ביה כהנא רבא ובגין כך אסתכלותא דיליה מכפרא על עזות פנים דלא קיימא לקמיה אלא פנים דקשוט רזא דכל אינון פנים עלאין דאינון פנים דקשוט פנים דאמת דכלילן באמת דיעקב ציצית איהו נוקבא רזא דעלמא תתאה אסתכלותא לאדכרא ציץ דכר ציצית נוקבא ודא לכל ב"נ ציץ לכהנא ותנינן אסור לאסתכלא בשכינתא בג"כ אית תכלא בגין דתכלת איהו כרסייא לבית דוד ותקונא דיליה ודא איהו דחלא מן קדם יי' לדחלא מהווא אתר ועל דא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' ודא כרסייא דדיינין בה דיני נפשות כמה דאוקמוה דכל גווינן טבין לחלמא בר תכלא דאיהו כרסייא דסליק בדינא דנפשות.

תרגום: ציצית. מצוה זו היא להזכיר כל מצוות התורה בשבילה, כמו שנאמר "וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם", זהו סימן המלך להזכיר ולעשות. כתוב "ועשית ציץ זהב", והרי בארנו סוד הציץ להתעטר בו כהן גדול, וזהו ציץ להסתכל בו בעיניים שהוא סימן של עולם העליון שהתעטר בו כהן גדול. ומשום זה, הסתכלותו מכפרת על עזות פנים, שלא עומדת לפניו אלא פני אמת, סוד של כל אלו הפנים העליונים שהם פני אמת, פנים של אמת שכלולים באמת של יעקב. ציצית היא נקבה, סוד עולם התחתון, הסתכלות להזכיר. ציץ זכר, ציצית נקבה, וזה לכל אדם, ציץ לכהן. ושנינו אסור להסתכל בשכינה, בגלל זה יש תכלת, משום שתכלת היא כסא לבית דוד ותקונו, וזהו "פחד מלפני ה'" לפחד מאותו מקום, ועל זה "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", וזה הכסא שדנים בו דיני נפשות כמו שפרשוה, וכל הצבעים טובים לחלום פרט לתכלת, שהוא כסא שעולה בדין הנפשות.

פרשת כי תשא

(ל יג) זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה':

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מחצית השקל לפי מה שהרהרו במחשבתם לתת קצוץ וחציצה בין האש והקול שבהר סיני" על כן הוצרכו להביא מחצית השקל להיות כפרה על חטאם ולפי שהקצוץ באחת מן העשר יקרא קצוץ" לכך הוצרכו להביא עשר גרה במחצית השקל ולא בשקל שלם ולפי שמבקעים ביחוד לכך נקרא כסף זה בקע ולפי שעשו ראש מן הסוף ועליון מן התהום הרובצת תחת לכך נעשו מכסף זה האדנים הנתונים במשכן להיות המשכן נתון עליהם כדי שיתבאר מזה הפך מחשבתם וכאשר נשקלו במשקל השם הגדול: שהוא שקל הקדש השלם נמצאו חסרים וכענין שכתוב (דניאל ה) תקל תקלתא במאזניא והשתכחת חסיר ומפני שהוא החטא הגדול ועונשם נגע עד נפש לכך נתחייבו לתת מחצית השקל זה תרומה לה' והוא כופר לנפש.

(ל יט) וְרָחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגליים כי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י ז"ח מג ע"ד: ת"ח קב"ה וכנסת ישראל איקרון אחד וכד כנסת ישראל בגלותא לא איקרי אחד ועל דא מחצית השקל דהוא עשר גרה רזא דר"ד בעי לאמשכא ולאנהרא באתרא דפגים.

ודא הוא כופר נפשו ודאי דהא נפש וא"ו איהי בע דינא במאי אתכפרא ואסתליק דינא בההוא מחצית השקל ודא איהו טוב דאנהר ליה וכד מתדבקין תרוויהו כחדא טוב ונפש כדן אקרי שקל הקדש ואיתער כסף ימינא דמלכא לגבי תרומת ה'.

תרגום: בא וראה הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל נקראים אחד וכשנסת ישראל בגלות אינם נקראים אחד ועל כן מחצית השקל שהוא עשר גרה הסוד של י"ד צריך להמשיך ולהאיר למקום שפגם

וזהו כפר נפשו ודאי שהרי נפש וא"ו היא בית דין כמה מתכפר ומסתלק הדין במחצית השקל ההיא וזהו הטוב שמאיר לה וכשנדבקים שניהם יחד טוב ונפש אזי נקרא שקל הקדש ומתעורר כסף ימין המלך אל תרומת ה'.

וע"י זהר (ח"ב דף קנח ע"א): ובגין דא י' דא לזמנין איהי תחותיה לזמנין על רישיה לזמנין באמצעיתא על רישיה יה"ה (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ודא (שמות כז כ) להעלות נר תמיד דאיהו י' על הו"ה מסטרא דמנרתא באמצעיתא מחצית השקל הדא הוא דכתיב (שמות ל יג) זה יתנו כגוונא דא הו"ה בסופא במשכנא כגוונא דא הו"ה חמש אמות ארך מסטרא דה' עלאה וה' אמות רחב מסטרא דה' תתאה ואמה ו' וחצי האמה י' וכלא אתרמיז באת ו'.

תרגום: ומשום זה י' זו לפעמים היא תחתיו לפעמים על ראשו לפעמים באמצע על ראשו יה"ה אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה וזה (ויקרא כד) להעלת נר תמיד שהוא י' על הו"ה מצד המנורה באמצע מחצית השקל זה שכתוב זה יתנו כמו זה הו"ה בסוף במשכן כמו זה הו"ה חמש אמות ארך מצד הו"ה העליונה וחמש אמות רחב מצד הו"ה התחתונה ואמה ו' וחצי האמה י' והכל נרמז באות ו'.

ב ע"י פרשת נח הערה מד.

ג ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

ד ע"י ז"ח מג ע"ד: ת"ח ההוא צדיק כל אקרי וכנ"י עשיראה דכלהו אתכלילת ביה אתקרבו דא בדא כדן שקל הקדש אקרון בגין דאיהו פלג גופא וכנס"י פלג גופא אתחברו דא בדא גופא אשתלים.

תרגום: בא וראה הצדיק ההוא נקרא כל וכנסת ישראל העשירית של כלם נכללת בו התקרבו זה עם זה ואז נקראים שקל הקדש משום שהוא חצי גוף וכנסת ישראל חצי גוף מתחברים זה עם זה והגוף משלם.

וע"י תיקו"ז קנ ע"ב: שקל הקדש דא ו'.

ה ע"י ספר הקנה (עמוד ס): ורגליהם בעבודת הברכה למה, א"ל האצבעות רומזים למעלה וע"כ צריך להעביר כל הזוהמא בשעת הברכה ע"כ רוחצין כי המכוון בעשר על העשר כענין בקידוש ידים ורגלים בעבודה.

וכן שם (&): קידוש ידים ורגלים ונטילה לחולין ולתרומה כולן עד סוף היד היינו אצבעות והכף, ושמואל הוא דאמר כן משום דבקי הוא בשבילי דרקיע כי אחר שהאצבעות רומזים בעשר ספירות יש להם מקום אשר שם ההשפעה יורדת ונקראת כף ואע"פ שאצבע אחד רומז ביד מ"מ ה' אצבעות עם הכף נקרא יד וכל הנחלים הולכים אל הים ואשריו ואשרי יולדתו שחשש בזה וצדקו דבריו באמת כי אין לחלק הכף מן היד שהיא ג' פרקים.

הידים למעלה מכל גופו בהגביהו אותן והרגלים למטה והם בצורת האדם רמו לעשר הספירות שיהיה כל גופו ביניהם וכמו שאמרו בספר יצירה (פ"ו מ"ד) כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבעות רגליו במלת הלשון ובמלת המעור לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידים והרגלים והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידים לתפלה שיתכוין לזה כטעם נשיאות כפים והרחיצה היא המצוה אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו (יומא מג) אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי.

(ל לא) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לְאָמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:
 ע"י ר' בחיי: פירש הרמב"ן ז"ל היה ראוי שיאמר יהיה לאהרן ולבניו ואמר יהיה זה לי למשוח בו משיח קדשי אשר אבחר בו לדורותיכם כדי שלא תבין הכתוב אומר ואשר יתן ממנו על זר ונכרת שיהיה זר כל מי שאינו מזרע אהרן הכהן ואם כן מלכי ישראל שלא היו כהנים איך נמשחו בשמן המשחה ולפיכך בא הכתוב הזה יהיה זה לי להכניס בכלל הכהנים המלכים כי שניהם משיחי השם וזהו שהזכיר בדוד (שמואל א' טז יב) קום משחחו כי זה הוא ואמר הכתוב ג"כ (תהלים פט כא) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי כלומר בשמן שהוא משחת קדש לי ועל כן אמר בכאן על בשר אדם לא ייסך (שמות ל לב) ויש להבין מלשון אדם הדיוט ולא מלך וצריך שתשכיל כי מה שהקדים הכתוב פרשת השמן בראשונה ופרשת הקטרת באחרונה מפני שהם כנגד הראש והסוף כי השמן היו מושחין אותו כמין כ"ף והוא העליון על כל המשקין וממנו בודאי משחת קדש כענין שאו ידיכם קדש וזהו לשון שמן משחת קדש וכתוב ויעש את שמן המשחה קדש והקטרת לה"א אחרונה שבשם הוא שכתוב (דברים לג י) ישימו קטורה באפך ומטעם זה היו בשמן המשחה חמשה מינין כנגד חמש ראשונות ובקטורת ט' מינין כי כן היא כלולה מכלם ובאה פרשת הקטורת בלשון ויאמר והבן זה.

(לא ב) רָאָה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצִלָּאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה:
 ע"י רמב"ן: ולרבותינו בזה מדרש (שמו"ר פ"מ ס"ב) הראה אותו ספרו של אדם הראשון ואמר לו כל אחד התקנתיו מאותה שעה ואף בצלאל מאותה שעה התקנתי אותו שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל והוא כענין שפירשתי ועוד אמרו (ברכות נה) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ והענין כי המשכן ירמוז באלו והוא היודע ומבין סודו"א.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י ע"י לעיל פרשת וירא הערה סז.
 ז ע"י לעיל פרשת תרומה הערה נ.
 ח ע"י לעיל פרשת בשלח הערה יב, וע"י עוד זהר ח"ג יג ע"א.
 ט ע"י ויקרא י ב.
 י ע"י זהר (ח"ב דף עט ע"ב): רבי שמעון אמר כה תאמר כמה דאת אמר (במדבר ו כג) כה תברכו וכתוב (תהלים קמה י) וחסידיך יברוכה כלומר יברכו כה כה תאמר לבית יעקב באמירה והיינו מסטרא דינא ותגיד לבני ישראל כמה דאת אמר (דברים ד יג) ויגד לכם את בריתו וכתוב (שם כו ג) הגדתי היום ליהו"ה אלהיך לבני ישראל דכורין דאתו מסטרא דרחמי.
 תרגום: רבי שמעון אמר כה תאמר כמו שנאמר כה תברכו וכתוב וחסידיך יברוכה כלומר יברכו כה כה תאמר לבית יעקב באמירה והיינו מצד הדין ותגיד לבית ישראל כמו שנאמר ויגד לכם את בריתו וכתוב הגדתי היום לה' אלהיך לבני ישראל הזכרים שבאו מצד הרחמים.
 י"א ע"י זהר (ח"ב דף קנב ע"א): באתר דבי מקדשא תליין כל אתון דאלפא ביתא ברזין גליפן דשמהן קדישין קשירין מרקמן עליה וכל עלמא דלעילא ותתא כלא ברזא דאתון מתחממן (נ"א מתחקקון) וגליפאן ורזין דקודשא (ס"א דשמא קדישא) עלאה עליהו אתגליף.
 במשכנא אתגליפו ואתציירו אתון כדקא חזי דהא בצלאל הוה ידע חכמתא לצרפא אתון דאתבריו בהו שמיא וארעא ועל חכמתא דיליה (נ"א דא) אתבני משכנא על ידיה ואתבריר מכל עמא דישראל וכמה דאיהו אתבריר לעילא הכי בעא קודשא בריך הוא דיתבריר לתתא.

ע"י ר' בחיי: ולזה רמזו במדרש שאמרו הראה לו הקב"ה למשה ספרו של אדם הראשון ואף בצלאל מאותה שעה התקנתו שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל בא לרמוז כי בצלאל היה בשם כלומר מאותה שעה שנאצלו הדורות והנבראים כלם מן החכמה וכן יורה המלות בשם בצלאל בין בהקב"ה בין במשה וזהו מבואר כי על כן נקרא בצלאל לפי שמתחלה היה נשמתו רשומה וחקוקה בכח אצילות אל ואחרי כן יצא וזכה וישב בצלו של אל לעשות הארון שהיה צל של תורה שבכתב והכפורת עם כרוביו הסוככים בכנפיהם שהיו צל לארון ומששת ימי בראשית היה מתוקן לו.⁹

(לא י) וְאֵת בְּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֵת בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת בְּגְדֵי בְנָיו לְכַהֵן:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה את בגדי השרד יתכן כי הה"א שבמלת השרד תרמוז לה"א אחרונה שבשם ובדין הוא שירמזנה הכתוב בבגדי השרד לפי שהם כסוי כלי הקדש וכלי הקדש מכוסים ונעלמים בתוכם ועל ידם מתגלים וכן ה"א אחרונה שבשם כסוי לשם הנעלם ומתגלה על ידה והמשכיל יבין.¹⁰

(לא יג) וְאֶת־הַדָּבָר אֲלֵ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיַנְיָכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם:
ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת צוה בכאן בזכור ושמור כאשר רמזתי בסודם (לעיל כ ח) וזה טעם שבתותי¹¹, ואמר בשניהם כי אות היא שיהא ביני וביניכם לדעת ואמר ושמרתם את השבת וחייב במחלליה כרת כי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה¹² (קהלת יב ז) וזו תכרת משם ואמר ביום השביעי שהוא שבת שבתון קדש לה' (פסוק טו) בעבור שהוא יסוד עולם¹³ והזכיר בשבת שהיא ברית עולם (פסוק טז) וחזר ואמר כי אות היא ביני ובין בני ישראל (פסוק יז) אות היא השבת ביום השביעי והטעם שהיום אות והשבת היא אות לעולם וזה טעם שבת וינפש והיא נשמה יתירה הכאה מיסוד עולם אשר בידו נפש כל חי (איוב יב י) והנה הפרשה מבוארת וכבר רמזתי ענינה בעשרת הדברות (לעיל פסוק כח) והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה את שבתותי תשמרו זכור ושמור ותן לאל לבך איך הזכיר

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: במקום בית המקדש תלויים כל אותיות האלף בית בסודות חקוקים של שמות קדושים קשורים רקומים עליו וכל העולם שלמעלה ומטה הכל בסוד של אותיות מתחמות (חקוקות) וגלופות וסודות הקדשה (השם הקדוש) העליונה נחקק עליהם.

במשכן נחקקו והצטירו האותיות כראוי שהרי בצלאל היה יודע את החכמה לצרף אותיות שבהן נבואו שמים וארץ ועל חכמתו (זו) נבנה המשכן על ידו ונבחר מכל עם ישראל וכמו שהוא נבחר למעלה כך רצה הקדוש ברוך הוא שיבחר למטה.

⁹ ע"י שם: לעילא כתיב (שמות לא ב) ראה קראתי בשם בצלאל לתתא (שם לה ל) ראו קרא יהו"ה בשם בצלאל ושמה ברזא עלאה אקרי הכי בצלאל בצל אל ומאן איהו דא צדיק דאיהו יתיב בצל אל ההוא דאקרי אל עליון ואיהו יתיב כגוונא דההוא אל ההוא אל נטיל שית סטרין וההוא צדיק נטיל לון אוף הכי ההוא אל אנהיר לעילא האי צדיק אנהיר לתתא ההוא אל כללא דכלהו שית סטרין ההוא צדיק כללא דכלהו שית סטרין.

תרגום: למעלה כתוב ראה קראתי בשם בצלאל למטה (שם לה) ראו קרא ה' בשם בצלאל ושמו בסוד עליון נקרא כך בצלאל בצל אל ומיהו זה צדיק שהוא יושב בצל אל אותו שנקרא אל עליון והוא יושב כמו שאותו אל אותו אל נוטל ששה צדדים אותו צדיק נוטל אותם אף כך אותו אל מאיר למעלה והצדיק הזה מאיר למטה אותו האל כלל של כל ששת הצדדים ואותו צדיק הוא כלל של כל ששת הצדדים.

¹⁰ ע"י לעיל ז יז. ע"י ע"ח שבירה ב: התעלמות האור וכיסויו הוא מציאות תיקונו, כי ע"כ יש כח בכלי לסבול האור להיותו בא מלובש.

¹¹ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קכא.

¹² ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קד.

¹³ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רטו.

בשניהם אות היא ולא אמר אות הם ובאר בזה כי השבת שהיא כנסת ישראל היא אות על השבת הגדולה ולכך אמר כי השבת היא אות ביני וביניכם לדעת כי אני ה' וזה כמעט (שמות יד) וירא ישראל את ה' הגדולה שהיא כנסת ישראל והוא האות ואמר ויראו העם את ה' כי מתוך שהשיגו ה' הגדולה יראו העם את ה' וכאלו אמר כי זה אות על זה וכבר הארכתי בסוד מצות שבת בפסוק (כ ה) זכור את יום השבת ושם תמצא סוד הענין מבואר.

(לא יח) ויתן אל משה פְּכַלְתוּ לְדַבֵּר אֵתוּ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתָבִים בְּאַצְבַּע אֱלֹהִים:

ע"י ר' בחיי: שעורו ויתן אלהים אל משה והוא נמשך אל השם הנזכר בסוף הפסוק באצבע אלהים כי הדבור בסיני גם מעשה הלוחות גם המכתב הכל היה בשם אלהים והיא ה"א אחרונה שבשם וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר (כ א).

וכבר ידעת כי כל שם אלהים הנזכר במעשה בראשית היא התשובה ומה שהזכיר אחרי כן (בראשית ב) בהבראם בה' בראם היא ה"א האחרונה הזאת כי ה"א ברא בכח התשובה וכדי שלא תחשוב שהיא העיקר והסבה שאין למעלה ממנה על כן היא זעיראבי ולפיכך סמך מיד ביום עשות ה' אלהים סמך העשיה לשם המיוחד שהיא העקר וכן הזכיר דוד ע"ה (תהלים קמה) טוב ה' לכל ורחמי על כל מעשיו אמר זה על השם המיוחד ולכך דבר בנסתר ואח"כ הזכיר יודוך ה' כל מעשיך אמר כן על מדת הדין ולכך דבר לנכחיד וזה טעם וחסידיך יברכוכה מלא בה"א וסמך ליה כבוד מלכותך כי שם י"ה הוא מדת הדין כלשון (שמות טו) עזי וזמרת יה וכמו שהזכרתי שם.

ככלותו ככלתו כתיב שנמסרה לו תורה במתנה, ככלה זו הנמסרה לחתן שאם לא כן לא היה יכול ללמוד התורה במ' יום.

ובמדרש וכי כל התורה כלה למד משה במ' יום והלא כתיב (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים אלא כללים למדו הקב"ה אמר ריש לקיש כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם ככלה זו שהיא ערבה על בעלה נוח לו שלא אמרם שבשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל היתה חביבה על ישראל ככלה זו שהיא חביבה על בעלה אמר רבי שמעון מה כלה זו צריכה כ"ד מיני קשומין שנאמר (בראשית ב) ויבאה על האדם מנין ויבא"ה ללמד שקשמה הקב"ה לחוה בכ"ד מיני קשומים והם אמורים בישיעה כך תלמיד חכם צריך שיהיה בקי ומקושט בכ"ד ספרים וכן השבת שהיא נקראת כלה מצינו שחבר רב אישי במסכת שבת כ"ד פרקים ומה שנקראת שבת כלה לפי שהשבת סוף ששת ימי

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קטז

^{יח} ע"י לעיל כ ח ופרשת כי תשא הערה קיח

^{יט} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רא.

^כ ע"י לעיל פרשת בשלח הערה לז.

^{כא} ע"י לקמן פרשת שמות הערה יא.

^{כב} ע"י פרשת נח הערה מד.

^{כג} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{כד} ע"י לעיל פרשת וירא הערה מח.

^{כה} ע"י לעיל הערה י.

^י ע"י זהר (ח"א מח ע"ב): תא חזי בקדמיתא כתיב ויבן יהו"ה אלהים את הצלע דאבא ואמא אתקיננו לה (בכ"ד קשומין ויבאה בגימ' כ"ד) ולבתר ויבאה אל האדם (ואעלא ליה בחמש קלין) (ירמיה כה י) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים) לאתקשרא כלא כחדא ולא תחברא חד בחד והוא יהיב לה מה דאצטרך.

תרגום: בא וראה, בתחלה כתוב "ויבן ה' אלהים את הצלע", שאבא ואמא התקיננו לה (בעשרים וארבעה קשומים, ויבאה בגימטריא עשרים וארבע). ואחר כך "ויבאה אל האדם", (והכניס אותה בחמשה קולות, "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים") להתקשר הכל כאחד ולהתחבר אחד באחד, והוא נותן לה מה שצריכה.

בראשית ותכלית מעשה שמים וארץ כי כן השבת של מעלה סוף האצילות^כ וכן מנהגו של עולם הגופני הזה שמבקשים הכלה באחרונה וכן צוה שלמה ע"ה (משלי כד) ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך ומלת אחר צווי כמו (תהלים נה) פלג לשונם.

שני לוחות העדות – ע"ד הקבלה מה שהיו הלוחות שנים כבר כתבנו בפסוק וידבר (לעיל כ א) ומלת "שני" תורה שהיו שוין כלשון שני כבשים שני השעירים וצריך שתתבונן כי אע"פ שהיו שוים בעצם גופם האחד היה גדול במכתב וכן ראוי כי כן מדת הדין מקבלת שפע^כ והמשכה ממדת רחמים ותמצא בלוח ראשון השם המיוחד בכל דבור ודבור ולא תמצאנו כלל בלוח השני אבל נרשמו בו מניין^כ שם המיוחד כ"ו תיבות וזה מבואר.

ודע כי הלוחות היו מרובעות ששה מרחבים באורך וששה מרחבים ברוחב וכן דרשו רז"ל בבבא בתרא פרק השותפין הלוחות ארכם ששה ורחבם ששה ועבים שלשה וכבר נתבאר אצלך כי עם החשבון הזה היו התומות הלוחות בחותמו של מלך בהיות בהם עשרת הדברות חמשה בלוח זה וחמשה בלוח זה והבן זה.

ואם תשכיל עוד במדת הלוחות בין אורך ורוחב ועובי תמצא כי היה בכל לוח ולוח ק"ח מרחבים והסימן בזה (שמות טו) שם שם לו ח"ק ומשפט ובשני הלוחות יר"ו מרחבים והיה זה כנגד יר"ו אותיות שבע"ב שמות הנמשכות מצרופ השם המיוחד והסימן (שם לד) ויעבור ה' על פניו כי הכל נתפרש אל משה בסיני והשגנו מזה כי כשהיו הלוחות נתונות בארון היה שם המיוחד עם כל אותיות צרופות.

וידוע כי הלוחות היו של סנפירינן ולקחו מכסא הכבוד וכן מצינו בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא ומלת לחת בא"ת ב"ש כסא"ל ולכך שכינה שורה עליהם כמו על כסא ומפני שהלוחות לוקחו מכסא הכבוד נקראת התורה כבוד שנאמר (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו וכן הנפש השכלית שרשה בכסא הכבוד ונקראת כבוד שנאמר (תהלים ל) למען יזמרך כבוד^כ ונפשו של אדם המתעסק בתורה זוכה לשוב לשרשה שנאמר (שם יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש.

(לב ד) ויקח מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישאל אשר העלוקה מארץ מצרים:

ע"י רמב"ן: ויאמרו אלה אלהיך ישראל^כ אשר העלוק גם זה הכתוב יורה אותנו כי אין טפש בעולם שיחשוב כי הזהב הזה אשר היה באזניהם הוא אשר הוציאם ממצרים אבל אמרו כי כח הצורה הזאת העלם משם והנה לא תמצא שיאמר בעגל בשום מקום אשר הוציאנו ממצרים כי הם מודים במי שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (לעיל כ ב) כי שמו הגדול^כ הוא המוציא אותם משם אבל יאמרו במקומות רבים אשר העלוק כי יקחו זה במקום היד הגדולה^כ המחרבת ים השמה מעמקי ים דרך לעבור גאולים (ישעיה נא י) וזהו שנאמר (תהלים קו כא-כב) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב^כ ושם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ מידת המלכות ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קטז.
^{כב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קטז ופרשת וירא מח.
^{כג}
^ל ע"י לעיל פרשת בשלח הערות יז-יח.
^{לא} ע"י ספר הפליאה (עמוד תסט): הכסא דין הם הם הלוחות שהרי כסא בא"ת ב"ש לח"ת ולכן חסר ו' לחת.
^{לב} ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה ל.
^{לג} ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו ענין שם אלהי ישראל.
^{לד} ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.
^{לה} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רא.
^{לו} ע"י זהר ח"ב קצא ע"א: בני חובא דעבדו (ערב רב) עמא דלבר ואשתתפו ביה עמא קדישא באימא חאבו דכתיב קום עשה לנו אלהים ודאי כבוד ישראל דא איהו דשריא עליהו כאימא על בנין ודא הוא רזא דכתיב (תהלים קו כ) וימירו את כבודם בתבנית שור דא כבודם דישאל אימא דלהון

נאמר שכחו אל מושיעם עושה גדולות במצרים נפלאות בארץ חם נוראות על ים סוף שכחו דברו אשר צום והנה עברו על לא תעשה לך אלהים אחרים על פני (לעיל כ ג) כאשר רמזתי שם^ל ותבין זה.

(לב ז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ יֵרֵד כִּי שָׁחַת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 עי' רמב"ן: כי שחת עמך אמר ה' למשה כי עשו שתים רעות האחת כי שחת עמך וענין ההשחתה הריסת בנין כענין שנאמר ואיש כלי משחתו בידו (יחזקאל ט א) הנני אליך הר המשחית (ירמיה נא כה) בבל ההורס כל חומה ומגדל ופירוש ההשחתה בכאן הדבר שקראו רבותינו מקצין בנטיעות^{לח} והשני כי עשו עגל מסכה והשתחוו לו ויזבחו לו והנה העבירה הראשונה לא ידענה רק השם לבדו שהוא יודע תעלומות לב והשנית מעשה הזובחים החוטאים שבהם כאשר פירשתי והנה רוב העם חטאו במעשה העגל כי כן כתוב ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב ולולי זה לא היה הכעס בכולם לכולתם והנה הנהרגים והננפים מועטים כי ברובם היה החטא במחשבה רעה כמו שפירשתי.

וטעם אשר העלית מארץ מצרים יובן מפסוק ויסע משה את ישראל מים סוף (לעיל טו כב) – או שרצה לומר לו כמאמרם אשר אמרו כי זה משה האיש^{לח} אשר העלנו מארץ מצרים וכן במשנה תורה (דברים ט יב) אשר הוצאת ממצרים כי על ידך יצאו כאשר הם אומרים ומשה אמר בתפלתו אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה (פסוק יא) כי אתה לבדך הוא המוציא כי לך הכח והגבורה כי בכח גדול ימין ה' נאדרי בכח וביד חזקה ימין ה' תרעץ אויב (לעיל טו ו) וכן אמר בכחך הגדול ובזרועך הנטויה (דברים ט כט) כאשר רמזתי בסוד מדת הזרוע.

(לב י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אַפִּי בָהֶם וְאָכַלְם וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל:
 עי' רמב"ן: על דרך האמת הניחה רחמי ומדת הדין שלי תתחרה בהם ואכלם בה^{מא} כי עמי אין לה רשות בהם וזה טעם ויחל משה את פני ה' אלהיו והוא כטעם את פני האדון ה' אלהי ישראל^{מב} (להלן לד כג) וכך הזכיר במשנה תורה (דברים ט כו) ה' באלוף דל"ת
 טא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ודא הוא דכתיב (ש"א ד כב) גלה כבוד דגרמו לשכינתא דאתגלי בגלותא עמהון ועל דא וימירו את כבודם במה בתבנית שור.

תרגום: בני החטא שעשו (ערב רב) העם שבחוץ והשתתפו בו העם הקדוש באם הם חטאו שכתוב קום עשה לנו אלהים אלהים ודאי כבוד ישראל הזה הוא ששורה עליה כאם על בנים וזהו סוד הכתוב וימירו את כבודם בתבנית שור זה כבודם של ישראל האמא שלהם וזהו שכתוב (שמאלא ד) גילה כבוד שגרמו לשכינה לגלות בגלות עמהם ועל זה וימירו את כבודם במה בתבנית שור.

^ל עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

^{לח} עי' לעיל פרשת נח הערה מד.

^{לט} עי' לעיל י ז.

^מ עי' לעיל יד לא.

^{מא} עי' זהר (ח"ב דף קצג ע"ב): תלת זמנין אנקיד ליה אי משה רעיא מהימנא כמה חילך תקיף כמה גבורתך רב תלת זמנין אנקיד ליה דכתיב ועתה הניחה לי האחד ויחר אפי בהם ואכלם הא תרין ואעשה אותך לגוי גדול הא תלת חכמתא דמשה בתלת נקודין אלין אחיד בדרועיה ימינא לקבל הניחה לי אחיד בדרועיה שמאלא לקבל ויחר אפי בהם ואכלם אתחבק בגופא דמלכא לקבל ואעשה אותך לגוי גדול וכד אתחבק בגופא תרין דרועין מסטרא דא ומסטרא דא לא יכיל לאתנענעא לסטרא בעלמא דא הוי חכמתא דמשה (ס"א דבמילי) דמיני נקודין דמלכא ידע בכל חד מנייהו באן אתר יתקף ובחכמתא עבד.

תרגום: שלש פעמים רמז לו אי משה הרועה הנאמן כמה חזק כחך כמה גבורתך גדולה שלש פעמים רמז לו שכתוב ועתה הניחה לי הרי אחד ויחר אפי בהם ואכלם הרי שתים ואעשה אותך לגוי גדול הרי שלש חכמתו של משה בשלשת הרמזים הללו אחז בזרוע ימינו כנגד הניחה לי אחז בזרוע שמאלו כנגד ויחר אפי בהם ואכלם התחבק בגוף המלך כנגד ואעשה אותך לגוי גדול וכשהתחבק בגוף ושתי זרועות מצד זה ומצד זה לא יכול להתנענע לצד בעולם זו היתה חכמתו של משה (שבדברי) שמיני רמזים של המלך הכיר בכל אחד מהם מאיזה מקום יחזיק ובחכמה הוא עשה.
^{מב} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

ויו"ד ה"א אחריו ויתכן שיהיה ויחל מלשון תחלה ובין ותרע.

(לב יא) ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכת גדול ובגד חזק:

ע"י רמב"ן: למה ה' יחרה אפך הנה בחטא הגדול הזה היה ראוי משה שיתפלל דרך יודיו ותחנה כענין אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (להלן פסוק לא) וכהתפלל עזרא וכהתודותו על מעל הגולה (עזרא י א) ואין טעם שיאמר למה ה' ורבותינו (בשמו"ר פמ"ג סי' ו' וז') מתעוררים בזה על דרך ההגדות להזכיר כמה טעמים למעט החטא לפניו.

ועל דרך האמת יאמר למה תתן רשות למדת הדין להיות שולטת בעמך כי אתה ועל דרך האמת לשמך מארץ מצרים במדת רחמים בהם ובמדת הדין על שונאיהם.

והתפלה הזאת למה ה', למה יאמרו מצרים, נראה באמת כי זאת התפלה היא אשר הזכיר במשנה תורה (דברים ט כו) ואתפלל אל ה' ואומר ה' אלהים אל תשחת עמך כי ענין התפלה שזה בשניהם והנה הזכיר כאן התפלה קודם רדתו מן ההר ושם הזכירה אחרי רדתו מן ההר ודעת ר"א כי משה לא התפלל בעד ישראל כל זמן שהיתה ע"ז ביניהם אבל כאשר אמר לו הרף ממני ואשמידם (שם ט יד) התבונן כי הדבר תלוי בו וירד ובעד העגל ושב להתפלל בארבעים יום ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

ואין דעתי כן בעבור שהתפלה שעשה בשובו היא אשר יספר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (בפסוק לא) ואם הכל תפלה אחת שעשה בארבעים היום אחרי שובו להר למה יחלק אותה ויזכיר כאן (בפסוקים יא –יג) מקצתה ואחרי הירידה (להלן בפסוק לא) יזכיר המקצת האחר אבל הן שתי תפלות ולכן נראה כי כאשר אמר לו הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם מיד ה' פני השם ולא אחר כלל כי היה ירא פן יצא הקצף מלפני ה' ויחל הנגף לבלותם כרגע ומיד אמר למה ה' יחרה אפך בעמך וכך מצאתי באלה שמות רבה (פמ"ב סי' א) אמר משה אם מניח אני את ישראל וארד לי אין לישראל תקומה בעולם אבל איני זו מכאן עד שאבקש עליהם רחמים מיד התחיל משה ללמד עליהם סניגוריה וכו' והנה התפלל עליהם ונחם השם על הרעה אשר דבר להרוג אותם ולכלותם לא שנתרצה להם רק שאמר נחמתי לא אעשה כלה וכיון שהיה לו פנאי ירד משה ושרף את העגל והרג עובדיו ואחר כן אמר לעם אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם (פסוק ל) שימחול לכם.

אבל במשנה תורה ספר הענין בסדר אחר כי אחרי דבר ה' שאמר הרף ממני ואשמידם אמר ואפן וארד (דברים ט כו) והטעם לפי שהיה משה מסדר להם שם כל חטאיהם והטורח שטרח עליהם והנה ספר מה שעשו בחורב בעגל (בפסוקים יב–טז) ושהוצרך הוא לשבר הלוחות (פסוק יז) ולהתפלל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה (פסוקים יח–יט) וגם על אהרן (פסוק כ) ושטרח לשרוף את העגל (פסוק כא) וספר מה שעשו בתבערה ובמסה ובקברות התאווה (פסוק כב) ובשלח ה' אותם מקדש ברנע (פסוק כג) ואחרי שהשלים ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם (פסוק כד) חזר (בפסוקים כה–כט) אל ענין תפלותיו אשר הזכיר וסדר את שתי התפלות ואמר ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה' להשמיד אתכם ואתפלל אל ה' ואומר ה' אלהים אל תשחת עמך וגו' כאומר הוצרכתי להתנפל לפני ה' בעבורכם ארבעים יום כי מתחלה אמר ה' להשמיד אתכם עד שהתפללתי אליו אל תשחת עמך ולא הוצרך להזכיר התפלה השנית כי כבר אמר שארבעים יום התנפל עליהם כי גם בכאן לא הזכירה כי מי יוכל לכתוב כמה תחנונים ובקשות אשר התנפל עליהם ארבעים יום.

ואם תבין מה שפירשתי תכיר באמת שהיו שתי תפלות כי מתחלה חלה את פני ה' אלהיו ובסוף התנפל לפני ה' ארבעים יום²² כאשר יתבאר בפרשת (שמות ד י) ויאמר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²² ע"י ז"ח מב ע"א: נפילת אנפין מה היא הא אוקמוה דקא עביד כל מה דעביד משה צלותא

משה אל ה' והזכיר במשנה התורה (דברים ט כ) ובאהרן התאנף ה' ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא ולא הזכיר בכאן זה כלל וזה לכבוד אהרן כי לא רצה משה להזכיר בחייו שהוצרך לתפלתו שלא יבוש ושם אחרי מותו הודיענו האמת וזה הסדר הנכון בפרשיות האלה.

עי' ר' בחיי: התחנן משה למדת הדין כי מלת פני הוא מדת הדין כלשון (ויקרא כ) ושמתי אני את פני (תהלים לד) פני ה' בעושי רע והוא סוד על פנימיה וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר ושם נתבאר

ומלת ויחל מלשון (מלאכי א) חלו נא פני אל או יהיה מלשון תחלה כלומר שהמשיך ההתחלה אל הסוף הבינה אל הדעת ומה שהזכיר אלהיו ולא מצאנו כן בכל התורה שיהיה הכתוב מיחד האלהות על משה לא בפירוש שיאמר אלהי משה כענין באבות ודוד ולא בכנוי רק במקום הזה הנראה לי בטעם הדבר כי היה זה למעט ורמזה לנו התורה שאין הקב"ה לאלהים לישראל בחטא הזה וכן הוא יתעלה הזכיר עמך ורמז כי אינם עמו והענין כי היו מגודים לשמים וכפרו עתה באלהותו.

(לב טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מִשָּׁה מִן הָהָר וַשְּׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מְשֻׁנֵי עֶבְרִיָהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים:

עי' ר' בחיי: ותמצא בפסוק זה עם הפסוק שאחריו ק"ח תיבות כנגד ק"ח מפתים שהיו בלוח אחד ובשניהם יר"ו מפתים כנגד יר"ו אותיות שבע"ב מלות היוצאות מן השם הגדול שהרי הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה א"כ שלשה פעמים ל"ו הרי ק"ח מפתים בכל לוח ולוח וכשהיו הלוחות מונחות בתוך הארון זה באור מפורש כי השם היה בארון עם כל צרופו וכן תמצא מן ויפסול עד ויקרא ק"ח אותיות גם כן ואח"כ הזכיר בשם ה' ויעבור ה' על פניו והוא באור גמור כי השם המיוחד שממנו ע"ב שמות יש בהם יר"ו אותיות כי כל זה נתבאר למשה בפירוש בסניניו.

(לב כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ חֶרְבּוֹ עַל יָרְכּוֹ עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קְרֹבוֹ:

עי' רמב"ן: וטעם כה אמר י"י אלהי ישראל בעבור שחשבו עובדי העגל לזכות לאלהי ישראל והנה מדת הדין פוגעת בהן בעבור שקצצו בנטיעותיהם ועוד כי המשפט לאלהים הוא א"י (דברים א יז) ומפני זה אמר בלויים כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל (במדבר טז ט) כי העבודה לאלהי ישראל: ולשמו נבדלו בזכות הזאת.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ותחננונים ובעותין ונפילת אפים דכתיב ואתנפל לפני ה' אבל בתר דמסיים צלותיה ועאל בכל אינון דרגין עילאין ואתקשרת כלה בכלהו אית לנחתא לתתא והואיל ונחית לתתא אצטריך נפילת אנפין באלפא ביתא

מ"ט בגין דכיון דצלי צלותיה ואודי על חובוי מכאן ולהלאה אחזי גרמיה דמסר נפשיה למאריה ברחימו לדוד אליך ה' נפשי אשא וניחא ליה לההוא סטרא דשריית ביה מותא ועביד ליה נייחא בדא. תרגום: מה היא נפילת אפים הרי פרשוה שעושה כל מה שעשה משה תפלה ותחננונים ובקשות ונפילת אפים נאמר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' אבל אחר שמסים תפלתו ונכנס לתוך אותן הדרגות העליונות והכלה נקשרת בכלם יש לרדת למטה והואיל ויורד למטה צריך נפילת אפים באלפא ביתא. מה הטעם משום שכיון שהתפלל תפלתו והודה על חטאו מכאן והלאה מראה את עצמו שמסר נפשו לאדונו באהבה (תהלים כה) לדוד אליך ה' נפשי אשא ונוח לו לאותו הצד ששורה בו המות ועושה לו בזה נחת.

מ"ד עי' לעיל פרשת יתרו הערה מז.
 מ"ה עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.
 מ"ו עי' לעיל לא יח.
 מ"ז עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.
 מ"ח עי' לעיל פרשת נח הערה מד.
 מ"ט עי' לעיל פרשת יתרו הערה ט.
 נ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

(לב לב) וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא תִּשְׁאַתֶּם וְאִם אֵין מִחֲנִי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מספרך מן הספירות והוא כאלו אמר משש קצוות של מעלה שהם ששה ספירות כי הם ראשית כל מפעל והם נקראים מלאכת שמים וארץ וזה סוד הכתוב (תהלים סט) ימחו מספר חיים מלשון ספירות ג"כ וכאלו אמר מצרור החיים יא. ומכאן יש לך להבין מאמר חכמי האמת שלשה ספרים נפתחים בראש השנה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים והכוונה כי שלשה ספרים שהם חסד דין ורחמים צדיקים גמורים סבתם החסד ורשעים גמורים סבתם הדין בינוניים סבתם הרחמים שהוא מכריע בינתים והמלך שאנו מזכירין בראש השנה יי פועל בשלשתן.

(לג א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֵה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הָעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנְּנָה:
 עי' רמב"ן: ועל דרך האמת יהיה ואדעה מה אעשה לך כי בדעת הרחמים יעשה בהם יי כמו ואם לא אדעה (בראשית יח כא) וכבר פרשתיו (שם כ ד"ה זעקת).

(לג ה-ו) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּם עִם קִשָּׁה עֶרְפָּךְ רִנַּע אֶחָד אֲעֲלֶה בְּקֶרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֲלִיךָ וְאֲדַעֶה מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ: וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵיהֶם מֵהָר חוֹרֵב:
 עי' רמב"ן: וטעם ויתנצלו בני ישראל את עדים כי בשמעם זה התנצלו ויתפרקו מכל עדי יותר ממה שעשו תחלה ואונקלוס שתרגם בעדי תקון זין דעתו כדברי האומר בבראשית רבה (שמו"ר פמ"ה סי' ב) זינאות חגר להם כלומר שחגר להם הקב"ה בשעת מתן תורה כלי זיין להנצל מכל פגע ומלאך המות כמו שדרשו (שמו"ר פל"ב סי' א) חרות על הלוחות (לעיל לב טז) חירות ממלאך המות והם שמותיו של הקב"ה והנה ישראל קבלו עליהם את המיתה ברצון נפשם מפני עונש העגל וזה ענין תשובה גדולה וחרטה בחטאם.

עי' ר' בחיי: ולפי מה שדרשו ז"ל שהעדי הזה שם המפורש היה באור הכתובים ולא שתו איש עדיו בגדיהם ממש הורד עדיך הוא עדי שם המפורש ולכך לא נאמר הפשט עדיך אלא לשון הורד ולשון מעליך כי ירדו מאותה עליה ונסתלקה אותה המעלה מעליהם וכן דרשו רז"ל זינאות חגר להם והוא כלי זיין של שם המפורש שהיה בידם מהר חורב וכמו שדרשו (שמות לב) חרות על הלוחות חירות ממלאך המות כי היו בידיהם שמותיו של הקב"ה ולא היו ראויין שתשלוט עליהם מיתה ולזה רמו אונקלוס שתרגם תיקון זיניהוין וזהו לשון ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אותו עדי שהיה בידם מהר חורב ולכך תרגם אונקלוס הורד אעדי לשון הסרת כח וכן ויתנצלו ואעדיאו והכוונה לומר כי אותן מעלות ומאורות שהיו להם כל אחד ואחד כמלאכי השרת מהר חורב נסתלקו ואבדו מהם ומשה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

⁸⁴ עי' לעיל הערה פרשת בראשית שטז.

⁸⁵ עי' בראשית ב ד.

⁸⁶ עי' לעיל ב כה.

⁸⁷ כלי זיין.

⁸⁸ עי' זהר (ח"ב דף רכז ע"א): ובעא קודשא בריך הוא בהווא זמנא לאעברא ההוא מחבלא מעלמא (וכד) בר דישראל סרחו בהווא זמנא ליומין זעירין ועבדו ית עגלא וכדין מה כתיב (שם לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב ועדים הוה רזין דשמא קדישא דאעטר לון קודשא בריך הוא ואתנטל מנייהו כדין שלטא מחבלא על עלמא ואהדר כמלקדמין כהווא זמנא דשלטא בעלמא ועביד דינא. תרגום: ורצה הקדוש ברוך הוא באותו זמן להעביר את אותן משחית מהעולם (וכאשר) רק שישראל סרחו באותו זמן לימים מועטים ועשו את העגל ואז מה כתוב (שם לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב ועדים היה סודות השם הקדוש שעטר אותם הקדוש ברוך הוא ונטל מהם ואז שלט המשחית על העולם וחזר כמקדם כמו באותו זמן ששלט בעולם ועשה דין.

רמב"ן ור' בחיי פרשת כי תשא

לקחם וזהו שהסמיך לו ומשה יקה את האהל¹¹ מלשון (איוב כט) בהלו נרו וכן (במדבר כד) מה טובו אהליך וכאשר אבאר שם בעזרת הש"י.

(לג ז) ומשה יקה את האהל ונמטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד וקה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה:
עי' ר' בחיי: והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה – למדך שלא היתה שכינה שורה מתוך המחנה והיה הכתוב ראוי לומר כל מבקש משה אלא מכאן שנקרא משה בשם המיוחד וכן מצינו שנקרא יעקב בשם אל שנאמר (בראשית לג) ויקרא לו אלהי ישראל כאשר פירשתי שם וכן מצינו בשם הצדיק שנקרא בשם המיוחד הוא שכתוב (שם כה) ותלך לדרוש את ה' וכתוב (שם) ויאמר ה' לה ודרשו רז"ל על ידי שם כי השם המיוחד לא דבר עמה כלל וכן מצינו במלך המשיח שנקרא בשם המיוחד שנאמר (ירמיה כג) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וכן ירושלים (יחזקאל מח) ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה ומעם הדבר בכלם כי הדבק בדבר נקרא על שם הדבר שידבק בו ונקרא השליח בשם השולח ומזה מצינו שהמלאכים נקראים בשם המיוחד במקומות מן הכתובים וכענין שכתוב (בראשית יח) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה שהוא מלאך ונקרא בשם המיוחד וכמו שבארתי שם וכן (שם יט) וה' המטיר שהוא גבריאל לדעת רז"ל מאת ה' מאת הקב"ה¹².

(לג יא): ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כמו (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו ואיננו כמו (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם כי זה בהשגתם של ישראל שהיתה מראה בתוך מראה¹³ כענין שכתוב (במדבר יד) אשר עין בעין נראה אתה ה' וזה מבואר.

(לג יב): ויאמר משה אל ה' ראה אתה אימר אלי העל את העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיד בשם וגם מצאתי חן בעיני:
עי' רמב"ן: ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי – הקב"ה אמר בכאן למשה (בפסוק ב) ושלחתי לפניך מלאך ומשה אמר לו לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי אם הוא מלאך הראשון ששמך בקרבו¹⁴.

(לג יג): ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הודיעני נא את דרכך נתיבות טובה שאתה מנהיג עולמך בו ואשר בו אתה נודע והם הם דרכי הצדיק יסוד עולם שכתוב בו (תהלים קמה יז) צדיק ה' בכל דרכיו והדרכים האלה שבקש משה הם הם שהזכיר שלמה המלך ע"ה שהיו נפלאים ממנו הוא שאמר (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתיים¹⁵ דרך הנשר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערות רסד ורסה.

¹² לעיל פרשת לך לך הערה ה.

¹³ עי' לעיל פרשת יתרו הערה יד.

¹⁴ עי' לעיל פרשת ויצא הערה סג, וכן פרשת חיי שרה הערה יא.

¹⁵ עי' לעיל פרשת שמות הערה קיג.

¹⁶ עי' ספר מבוא שערים (דרוש ברכת הלבנה): שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתיים. דרך הנשר בשמים שהוא ז"א יעלה בשמים העליונים שהם ז' רקיעים דעתיק יומין. ואז דרך נחש שהוא עולם העשיה שנקרא עולם הנחש והקלי' יעלו עלי צור עד שילבש יצירה דאצילות כנודע. ואז דרך

בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה.
 וכיון שלמה כי פעולת צדיק יסוד עולם בעולם הגופני הוזה נפלאות ממנו ועל כן
 הזכיר האויר והמים והאדם כי זה כלל כל העולם השפל, שהעופות מצויים לפרוח באויר,
 ובעלי חיים לדרוך בעפר, ויורדי הים לרכוב באניות. ומין האדם שהוא זכר ונקבה, זהו דרך
 גבר בעלמה. ויגיד כי כל זה דרך העולם ומנהגו, אבל מה שנפלא ממנו, ההנהגה באיזה ענין
 הוא ומהות פעולת הצדיק מה היא.

וזה הענין הנפלא משלמה הוא שבקש משה עתה ואמר ואדעך – ואדע ליחד אותך
 למען אמצא חן בעיניך – ולמדך כאן שהיודע ליחד את ה' יתברך הוא המוצא חן בעיניו
 וראה כי עמך הגוי הזה שאני מנהיג אותם ועל כן אצטרך שתודיעני זה השיב לו הש"י פני
 ילכו הוא השליח מטטרוק²² שבו אני נודע בעולם על המעשים הנוראים והנפלאות הגדולות
 באותות ומופתים שיעשו על ידו שמתוכם ידעו אותי הבריות ויראוני כענין שכתוב (שמות
 יד) וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה'.

והנחותי לך מלשון נחת רוח כלומר אניה אותו לך שלא יתנהג עמך במדת הדין
 קשה אלא במדת הדין רפה²³: כלולה מן הרחמים והשליח²⁴ הוזה הוא הכבוד²⁵ הנקרא שכינה
 ולכך תרגם אונקלוס שכינתו תהך ומשה לא נתרצה בו מפני שהוא מדת הדין ולכך השיב
 אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה אם אין פניך²⁶ בעצמך ובכבודך זהו מדת התפארת
 והכבוד.

אל תעלנו מזה כי בשתי מדות האלה הוצאת אותם ממצרים שנאמר בכה גדול
 וביד חזקה לא ביד חזקה בלבד וכן דרשו רז"ל בגאולת מצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי
 שרף ולא על ידי שליח שהוא מטטרוק אלא הקב"ה בעצמו ובכבודו כלומר התפארת
 והכבוד.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אניה שהיא עולם הבריאה בסוד שם אניות יהלכון כנודע בס"ה יעלה בלב ים שהוא ים של חכמה
 שהוא אבא דאצילות עד שם יעלה בריאה. ודרך גבר שהוא עולם היצירה שהוא זכר יעלה בעלמה
 שהוא במקום בינה דאצילות הנק' עלמה שהיא נערה שכל שעה היא נעשית בסוד בתולה שרחמה
 צר כמ"ש מהרח"ו זלה"ה באות ש' של האלפא ביתא שבו נברא העולם ע"ש. וז"ש וארבעה לא
 ידעתים ר"ל שלא ידע זמן הגאולה אימתי יהיה קץ משיחנו ויעלה העולמות עד אין קץ.

ועי' לקוטי תורה משלי: הנה נפלא בעיני שלמה ומתמ הדרך נשר בשמים, איך הנשר שהוא עוף
 שאינו טהור איך נרשמת במרכבה עליונה ת"ת דהיינו שמים וזהו דרך נשר בשמים איך יש דרך
 להיותה נרשמת למעלה שם, דרך נחש עלי צור ג"כ נפלאה בעיניו איך הקליפה שהיא נחש איזה דרך
 יש לה להניק מן המ"ל דהיינו צור. דרך אניה בלב ים איך סטרא אחרא הנקרא תאניה ואניה יונקת
 מן הקדושה בסוד שפחה כי תירש גבירתה כנודע, וזהו בלב ים כי כנ"י נקרא ים. דרך גבר בעלמה
 נפלא בעיניו כי הלא כל הדברים שנחלקו למטה נפגמו ח"ו ואמר שהכלה הכלולה בתולה ואיש לא
 ידעה מן הקליפות ח"ו ולא עוד אלא שאין הזווג נעשה רק בהתראות פנים להגבורה ומהיכן מגיע
 שם אדמימות דם המורה דין אע"פ שהוא טהור וזהו קושי' עצומה.

ועוד יש דרך אחרת וידעת [כי] החכמה היא רמוזה בקוצה של י' העליון ומה שנתגלה ממנה הוא
 גוף י' לבד ולא השיגה הבינה ממנ הרק קוץ התחתון וז"ש אלהי' שהוא הבינה הבין דרכה ולא אמר
 לשון חכמה אלא הבין ל' בינה ומה שהבין הוא הדרך לבד ולא גוף החכמה וזהו קוץ התחתון הנ"ל
 וזה שאמר דרך גבר בעלמה כי זה א' מן הדברים שנפלאו מן שלמה כי לא השיג אותו דרך שמשפיע
 החכמה לבינה וז"ש בעלמה שהכוונה שהיא נעלמת זהו בעלמה לשון העלמה ומה שנתגלה עוד
 מהבינה אל הז"א דהיינו מה' לו' לא הי' רק טפל כי העיקר נשאר נעלם למעלה בבינה וזהו מאמרם
 נובלות חכמה שלמעלה תורה והנה נובלות לשון גרוע כמו פרי גרוע שנופל ע"י הרוח וידוע כי הרוח
 הוא ת"ת וחלק זה שנתגלה בו הוא הנק' תורה שבכתב שהכוונה שנשאר שמה לעולם בכתב היינו
 ת"ת דהיינו ו' כי שמה כ"ב אותון שהם כתב עצמו ולא נתגלה ממנו למלכות כי אם ה' בלעמא לכן
 לא ניתן לומר ע"פ דברים שבכתב כי יען שהוא גלוי מה שהוא נעלם ולא נתגלה ומה שנתגלה למלכות
 היינו ה' אחרונה הוא החלק התורה שבע"פ לכן לא ניתנה לכתוב מה שמורה העלם בגלוי.

²² ז"ל התרגום אונקלוס שם: אמר שכינתו תהך ואניח לך, ועי' לעיל כג כ.

²³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קצט.

²⁴ עי' רמב"ן ג ב בענין המלאך הגואל.

²⁵ עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

²⁶ עי' לעיל הערה כ.

והקב"ה הודה לו בכך גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה ומלת גם תורה שהוא כאילו אמר את הדבר אשר דברתי לך פני ילכו גם את הדבר אשר דברת אותו אעשה כיון שהודה לו בזה ומצא עת רצון בקש למעלה מזה ואמר הראני נא את כבודך והוא הכתר^ט. ולא נענה בזה והשיב לו לא תוכל לראות את פני ותרגם אונקלוס אפי שכינתי כי מפני שהשכינה ברושים ביתה^ט בסוף האצילות לכך קרא תחלת האצילות פנים כי תחילת כל דבר ועליונו יקרא פניו ועל כן השיב לו לא תוכל לראות את פני כלומר הפנים העליונים פני האצילות.

אבל הנה מקום אתי^ט וראית את אהורי הוא אחרית האצילות והוא מה שהודה לו כבר אני אעביר כל טובי ולשון אהורי מלשון אהור שהוא מערב כלשון (תהלים קלט) אהור וקדם צרתני וידוע כי השכינה במערב (ב"ב כה ע"א).
ופני לא יראו ראשית האצילות ומפני שהשיג משה כבר הכבוד והתפארת יאמר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' זהר (ח"ג דף רנה ע"ב): ומה דאוקמוה שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ולמ"ד שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח ואינון בגין דא תרין תלת ארבע הא תשע טפח איהי עשיראה לאשלמא כל חסרון ובגין דא שיעור סכה לא פחות מעשר דאיהי מלכות עשיראה דכל דרגין ולא למעלה מעשרין דאיהי כ' כתר עליון דלא שלטא ביה עינא כבוד.

תרגום: ומה שפרשוהו שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ולמי שאמר שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח, והם בגלל זה שתיים שלש ארבע הרי תשע, וטפח הוא עשירי להשלים כל חסרון. ומשום זה שיעור סוכה לא פחות מעשר שהיא מלכות, עשירית של כל הדרגות, ולא למעלה מעשרים שהיא כ' כתר עליון, שלא שולטת בו עין, כבוד עליון.

עלאה עליה אמר משה הראני נא את כבודך ואתיב ליה קב"ה לא תוכל לראות את פני ולית כבוד בלא כ' ובגין דא שיעור מארי מתניתין לקבלייהו סכה העשויה כמבוי מסטרא דאת ב' כמין גא"ם מסטרא דאת ג' כמין צריף מסטרא דאת ד' ושבע אתון אינון בג"ד כפר"ת כ' כבשן ב' בורגנין ושאר סכות וכלהו רמיזי לגבי מארי מתניתין ולית לארכא בהון ואינון לקבלייהו שבעה ככבי לכת ואינון דכר ונוקבא ובגין דא אתקריאו ז' כפולות כגון שבעה שרגין דמנרתא דאתמר בה שבע ביום הללתיך הכי שבעה ושבעה מוצקות הכי שבעה ספיראן כפולות ושבעה יומי בראשית לתתא שבעה לעילא אין כל חדש תחת השמש.

עליו אמר משה "הראני נא את כבודך", והשיב לו הקדוש ברוך הוא "לא תוכל לראות את פני", ואין כבוד בלי כ'. ומשום זה שיערו בעלי המשנה כנגדם, סוכה העשויה כמבוי מצד אות ב', כמין גא"ם, מצד אות ג', כמין צריף, מצד אות ד'. ושבע אותיות הן בג"ד כפר"ת, כ' כבשן, ב' בורגנין, ושאר סכות, וכולם רמזים אצל בעלי המשנה, ואין להאריך בהם. ואלו לעומתם שבעה כוכבי לכת, והם זכר ונקבה, ומשום זה נקראים שבע כפולות כמו שבעה קנים של המנורה שנאמר בה "שבע ביום הללתיך", כך "שבעה ושבעה מוצקות", כך שבע ספירות כפולות, ושבעה ימי בראשית למטה, שבעה למעלה, "אין כל חדש תחת השמש".

^ט צ"ע מקורו, ועי' זהר ח"א קסג ע"א: ומאלין אתפרשן כמה צפרין אחרנין אבל אלין עלאין ונפקין מלבנון דאיהו <נ"א סתימאה> לעילא ורזא דמלה וללבן שתי בנות <וגו'> חסידה ברושים ביתה <נ"א דא לאה> באינון שית בנין עלאין שית סטרין דעלמא כמה דאתמר אמאי אקרי חסידה אלא האי עלמא עלאה אף על גב דנוקבא [איהי] קרינן לה <דכר> דכר אתפשט כל טיבו וכל נהירו מניה נפיק ובגין כך <נפיק מתמן> [דאיהי חסידה נפיק מינה] חס"ד דאיהו נהורא קדמאה דכתיב (בראשית א ג) ויאמר אלהים יהי אור.

תרגום: ומאלו נפרדות כמה ציפורים אחרות. אבל אלו עליונות, ויוצאות מן לבנון שהוא (סתום) למעלה, וסוד הדבר "וללבן שתי בנות" וגו'. "חסידה ברושים ביתה" (זו לאה), באותם ששה בנים עליונים, ששת צדדי העולם, כמו שנתבאר. למה נקרא חסידה, אלא העולם העליון הזה, אף על גב שהוא נקבה, קוראים לו זכר, שכאשר מתפשט, כל טוב וכל האור יוצא ממנו. ומשום שהיא חסידה, יוצא (משם) ממנה חסד, שהוא האור הראשון, שכתוב "ויאמר אלהים יהי אור".

^ט עי' זהר (ח"ב דף רז ע"א): כתיב (שם לג כא) הנה מקום אתי מקום אתי ודאי דא איהו מקום טמיר וגניז דלא אתידיע כלל משמע דכתיב אתי אתר דלא אתגליא וקיימא טמירא ודא איהו אתר עלאה לעילא לעילא היכלא עלאה טמיר וגניז אבל דא איהו אתר לתתא כדקאמרן ודא איהו מקום דאתפרש לעילא ואתפרש לתתא ובגין כך אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

תרגום: כתוב הנה מקום אתי מקום אתי ודאי זהו מקום טמיר וגנוז שלא נודע כלל ממשמע שכתוב אתי מקום שלא התגלה ועומד טמיר וזהו מקום עליון למעלה למעלה היכל עליון טמיר וגנוז אבל זהו מקום למטה כפי שאמרנו וזהו מקום שנפרד למעלה ונפרד למטה ולכן אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

עי' תיקוני זהר דף עה ע"א: ושכינתא בה אתמר הנה מקום אתי.

הכתוב והוא הנכון יותר בקשור הענין הנה מקום אתי הריני נותן לך מקום השגה עליונה שתשיג הספירה הנקראת חכמה^ז זהו וראית את אחורי ותהיה האל"ף נוספת ומלשון היור שכן החכמה נקראת לבנון והתוספת לא לחנם אבל להורות שהיא ראשונה לענין השגתנו ועל זה רמזו חכמי האמת באמרם הראה לו קשר של תפילין כלומר תפילין של ראש שהוא כמין דל"ת וידוע כי ד' יסודה חכמה^ז כי כן נאמר בספר יצירה בענין בג"ד כפר"ת ועליה רמזו שלמה (שיר ז) ודלת ראשך כארגמן^ב.

אבל הכתר לא יושג זהו לפני לא יראו ואז וירד ה' בענן ולשון ירידה בכאן השגה כלשון יורדי המרכבה^ב ובאור הכתוב כי משה השיג השם המיוחד מתוך הכבוד הבא בענן. ויתיצב עמו שם, מי נתיצב עמו שם הכבוד שנקרא שם כלשון (בראשית ב) ומשם יפרד כי משם ולמטה עולם הנפרדים^ב ונקרא גם כן שם (שמואל ב ו) להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם וכן הזכיר משה למעלה ואתה אמרת ידעתך בשם ואמר ויקרא בשם ה' באורו ויקרא הכבוד בשם ה'ע"ה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

י עי' תיקו"ז (קי ע"ב): אמר רבי אלעזר אבא והא י' לעילא איה אמאי איה לתתא הכא אמר ליה ברי דא רזא עלאה מארבע אתון תליין ארבע שמחה מן י' יהו"ה מן ה' הו"ה (נ"א הוה"י) מן ו' וה"ה מן ה' הוה"י (נ"א הוה"י הוה"י) עלייהו אתמר ודאי (שמות לג כג) וראית את אחורי (ופני לא יראו) ומסטרטא דאחורים איה י' לתתא ומסטרטא דפנים לעילא ודא איהו רזא דאתהפך שמא מדינא לרחמי ומרחמי לדינא כד אתהפך לדינא איהו הוה"י י' לתתא דאתמר ביה (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים מאסו יסורין דילה ואלין דחביבין יסורין אתהפך לון מדינא לרחמי יהו"ה ובהווא זמנא אבן מאסו וכו' מה דהות י' לתתא אתחזרת לעילא ומסטרטא דוה"ה איה י' באמצע בהווא זמנא אשתטח לגביה ואמר זכאה חולקי דזכינא להאי דדא עיקרא ויסודא דכלא.

תרגום: אמר רבי אלעזר אבא והרי י' היא למעלה למה כאן היא למטה אמר לו בני זה סוד עליון מארבע אותיות תלויות ארבעה שמות מן י' יהו"ה מן ה' הו"ה ומן ו' וה"ה מן ה' הוה"י (וה"ה הוה"י) עליהם נאמר ודאי וראית את אחורי (ופני לא יראו) ומצד של אחורים ה' היא למטה ומצד של הפנים למעלה וזהו הסוד שמתהפך השם מדין לרחמים ומרחמים לדין כשמתהפך לדין הוא הוה"י י' למטה שנאמר בה אבן מאסו הבונים מאסו את היסורים שלה ואלו שחביבים היסורים מתהפך להם מדין לרחמים יהו"ה ובאותו זמן אבן מאסו וכו' מה שהיתה י' למטה חזרה למעלה ומהצד של וה"ה ה' היא באמצע באותו הזמן השתטח אצלו ואמר אשרי חלקי שזכיתי לזה שזה עקר ויסוד הכל.

משמע שכוונתו למלכות שהוא חכמה תתאה, וצ"ע.

י עי' דע"ה ח"א ליקוט א' בדף ד ע"ג י"א סיבות למה המלכות נקראת ד'.

י עי' זהר (ח"ג דף קמא ע"ב): כד אתברי פרצופא דרישא דנוקבא תלייא חד קוצא דשערי מאחורוי דזעיר אפין ותלי עד רישא דנוקבא ואתערו שערי ברישהא כלהו סומקי דכללן בגו גוויי הה"ד ודלת ראשך כארגמן מהו ארגמן גוויי דכלילן בגו גוויי תאנא אתפשט האי תפארת מטבורא דלבא ונקיב ואתעבר בגיטא אחרא ותקין פרצופא דנוקבא עד טבורא ומטבורא שארי ובטבורא שלים. תרגום: כשנברא פרצוף הראש של הנקבה, נתלה קוץ אחד של שערות מאחורי ז"א והוא תלוי עד הראש של הנקבה, ונתעוררו שערות בראשה, כולם אדומים, הכלולים בתוך שאר הגוונים. וזהו שנאמר "ודלת ראשך כארגמן". מהו ארגמן? גוון הכלול בתוך שאר הגוונים. למדנו זו התפארת נתפשטה מטבור הלב, ושם עשתה נקב, עובר לצד האחור ותיקן את פרצוף הנקבה עד הטבור. ומהטבור מתחיל ובטבורא נשלם.

י עי' מדרש (בתי מדרשות ח"א - פרקי היכלות רבתי פרק יח אות ג) ג והיו עולין כל בעלי יורדי המרכבה ואינם נזוקים אף שהיו רואים כל היכל זה ויורדים בשלום ובאים ועומדין ומעדין ראייה נוראה ומבוהלה ומה שאין בו בכל היכל של מלכי בשר ודם מברכין ומשבחין ומקלסין ומפארין ומרוממין ומהדרין ונותנין כבוד ותפארת וגדולה לטוטרס"א ה' אלהי ישראל ששמח ב'יורדי מרכבה והיה יושב ומצפה לכל אחד ואחד מישראל אימתי ירד בגאווה מופלאה ושררה משונה בגאווה של רוממה ושררה של זיהיון שמתרגשות לפני כסא הכבוד שלשה פעמים בכל יום במרום ומשנברא העולם ועד עכשיו לשבח. ועי' ספר הבהיר אות פח: ומאי הוה הא דאמרינן עלה במחשבה, ולא אמרינן ירד, דהא אמרינן המסתכל בצפיית המרכבה ירד ואח"כ יעלה, התם משום דאמרינן המסתכל בצפיית המרכבה, וצפיית מתרגמינן סכותא ואמרינן (ישעי' כ"א ח) ויקרא אריה על מצפה אדני, הכא במחשבה לית ליה צפייה כלל ולית ליה תכלית כלל, וכל דלית ליה תכלית וסוף לית ליה ירידה, כדאמרי אינשי ירד פלוני לסוף דעתו של חברו לא לסוף מחשבתו.

י עי' זהר בראשית כב ע"א (הובא לעיל פרשת בראשית הערה קמט) שעולמות ב"ע המה עולמות הנפרדים.

י עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

ומלת בשם היא סמוכה לשם המיוחד וכן תרגם אונקלוס בשמא דה' ויעבור ה' הוא הכבוד וכדי לקיים לו אני אעביר כל טובי ומה שאמר על פניו הכוונה על פניו של משה ולפי שהכבוד הזה שעבר היא השכינה לכך תרגם אונקלוס ואעביר ה' שכינתיה על אפיה ומלת ויקרא חוזרת לכבוד כי הוא הקורא י"ג מדות שהן במדת התפארת הוא השם המיוחד מדת הרחמים שכן תמצא כל י"ג מדות רחמניות ולכך קורין אותם החכמים מכילין דרחמי יחס את כלן למדת התפארת היא הרחמים:

והנה משה רבינו אחר שלמד סדרי תפלה ותחנונים השתחוה אל העובר על פניו ובקש מלפניו שילך תמיד בקרבם הוא שנאמר אם נא מצאתי חן בעיניך במדת הדין ילך נא אדני הוא השכינה^{ע"י}. וכן תרגם אונקלוס תהך כען שכינתא דה' ביננא והתפלה הזאת למשה הוא שבקש שיהיה הענין כן תמיד מכאן ואילך שתלך השכינה בקרבם בכל מקום שיהיו לפי שהם עם קשה עורף ויצטרכו לכך כי טוב להם בשכינה שהיא מדת הדין רפה יותר ממלאך שהזכיר לו למעלה ושלחתי לפניך מלאך שהכוונה בו על מלאך מן הנפרדים^{ע"י} והנה הקב"ה הודה לו בזה והבטיחו בשתי המדות שישכין שכינה בקרב העם ושיהיה תפארתו עם משה שישכין שכינה בקרב העם הוא שאמר לו הנה אנכי כורת ברית הוא מלאך הברית והוא השכינה ואמר נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבם ושיהיה תפארתו עם משה הוא שאמר את מעשה ה' כי נורא הוא^{ע"י} והיה ראוי שיאמר את מעשי ה' כי נוראים הם אבל הכוונה אל התפארת שהוא הרחמים ולכך אמר את מעשה ה'.

ואמר אשר אני עושה עמך היא הבטחה שיהיה עמו במדת רחמים ומעתה משה ובני ישראל מובטחים בפרשה זו במדת התפארת והכבוד כי כן שאל ממנו יתעלה ונפלינו אני ועמך אני במדת התפארת ועמך בשכינה^{ע"י}.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{ע"י} עי' ז"ח כד ע"ג: דא"ר יהודה בכל מקום ה' מדת רחמים אמר משה רבש"ע אתה אמרת שמצאתי חן בעיניך ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו דהוא מדת רחמים. תרגום: שאמר רבי יהודה בכל מקום ה' מדת הרחמים אמר משה רבנו של עולם אתה אמרת שמצאתי חן בעיניך ועתה (שם לד) אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו שהוא מדת הרחמים.

^{ע"י} עי' לעיל כג כ-כב.

^{ע"י} עי' זהר (ח"ב ע"ב): ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהוה מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים לאתרא דפרישן גדפוי דשכינתא כמה דאת אמר (שם יח י) ויט שמים וירד וגו' תאנא אמר רבי יהודה כל זמנא דגלופי מלאך עלאה מתישרן באתריהו עלמין כלהו בחידו וכל עובדין מתישרן בקיומיהו (מאן כל עובדין מתישרן בקיומיהו) כמה דאת אמר (שמות לד י) את מעשה יהוה כי נורא הוא מאי כי נורא הוא אמר רבי אלעזר שלימו דכלא כמה דאת אמר (דברים י יז) האל הגדול הגבור והנורא מאי והנורא דא יעקב וכתוב (בראשית כה כז) ויעקב איש תם כתרגומו גבר שלים שלים בכלא כך כל עובדין דקב"ה שלימין בשלימו בקיומא שלים.

תרגום: ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים למקום שפרושות כנפי השכינה כמו שנאמר ויט שמים וירד וגו'. שנינו אמר רבי יהודה כל זמן שחקיקות המלך העליון מתישרות במקומן כל העולמות בשמחה וכל המעשים מתישרים על קיומם (מי כל המעשים המתישרים על קיומם) כמו שנאמר את מעשה ה' כי נורא הוא מה זה כי נורא הוא אמר רבי אלעזר שלמות הכל כמו שנאמר האל הגדול הגבור והנורא מה זה והנורא זה יעקב וכתוב ויעקב איש תם כתרגומו אדם שלם שלם בכל כך כל מעשי הקדוש ברוך הוא שלמים בשלמות בקיום שלם. ^{ע"י} עי' ז"ח כד ע"ג: א"ר חלבו אמר רב הונא ממי אתה למד ממשה רבינו ע"ה דכתיב ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך אמר משה רבש"ע לית אנן צריכין למלאך ולא לשרף ולא לשר מאי שינויא יהא לנא מן האומות להם שר ולנו שר אבל ונפלינו אני ועמך וגו' ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך הלא בלכתך עמנו אתה ולא שר.

א"ר יהודה מאי הוה דעתיה דמשה דלא קביל ליה למלאכא אלא אמר משה ידענא בהון בישראל דאינון חייביא וקשי קדל אלמלי יתמסרון למלאכא וכל שכן למי שהוא מדת הדין לא ישתיר משנאיהון דישראל שריד ופליט.

דא"ר יהודה בכל מקום ה' מדת רחמים אמר משה רבש"ע אתה אמרת שמצאתי חן בעיניך ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו דהוא מדת רחמים. תרגום: אמר רבי חלבו אמר רב הונא ממי אתה למד ממשה רבנו עליו השלום נאמר (שמות לג)

והנה כל הפרשה כלה מבוארת וכבר הזכרתי בסדר וישמע יתרו בפסוק וידבר אלהים כי משה ע"ה השיג שבע ספירות והם שבע קולות^א שנרמוז שם בפרשה ושם בארתי הכל וכאשר בקש הראני נא את כבודך למעלה מן השבעה בקש שהוא פני האצילות ולא נתן לו וזהו שכתוב לא תוכל לראות את פני וכן דעת הרמב"ן ז"ל בקבלתו.

(לג יד – טז): ויאמר פני ילכו והנהתי לך: ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה: ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה:

עי' רמב"ן: אבל הפרשה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בסתרי התורה – וכך הוא הענין על דרך האמת כי משה אמר ואתה לא הודעתני מי המלאך אשר תשלח עמי ובקש שיקיים לו שני דברים שאמר לו: האחד, "ידעתך בשם" כלומר שאודע בשמי בעבורך^א, ויתכן שיהיה "ואתה אמרת" זה ממה שאמר לו "ושמי ה' לא נודעתיה להם" (לעיל ו ג) כאשר פירשתי. והדבר השני "וגם מצאת חן בעיני" שיהיה מוצא חן, והוא דבקות הדעת^ב. ואמר "ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך", במדת הדין "הודיעני נא" נתיבות הדרכים^ג, כאשר אתה נודע בשמך, ואדעך ליחדך, למען אמצא החן הגדול. "וראה כי עמך הגוי הזה" אתה אביהם והם בניך ולזה יתכוון אונקלוס שאומר, אודעני כען ית ארה טובך ואדע רחמך, אז ענה לו הקב"ה "פני ילכו" מלאך הברית^ד, אשר אתם חפצים, שבו יראו פני, שעליו נאמר "בעת רצון עניתיך" (ישעיה מט ח), כי שמי בקרבו. והניחותי אותו לך, שלא אתנהג עמך במדת הדין עזה, אלא במדה כלולה במדת הרחמים, מלשון "והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך" (דברים כה יט), והוא כענין שנאמר (יחזקאל ה יג) "וכלה אפי והניחותי חמתי בם".

אז ענה משה "אם אין פניך^ה" בעצמך ובכבודך הולכים, "אל תעלנו מזה", שתהיה עמנו פנים בפנים, כי כן היו התנאים בפרשת וארא (לעיל ו ו – ח), וכן הזכיר למעלה (לעיל לב יא) "בכח גדול וביד חזקה". והנה יבקש שיעלה אותם אל הארץ בכח גדול וביד חזקה כאשר הוציאם בהם ממצרי. ומעם "ונפלינו אני ועמך", שיהא חלקנו במופלא^ו, ואין כן לכל העם אשר על פני האדמה.

(לג יח – יט): ויאמר הראני נא את כבודך: ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך ונתתי את אשר אהן ורחמתי את אשר ארחם: עי' רמב"ן: ויאמר הראני נא את כבודך בקש שיהיה רואה במראה ממש^ז את כבוד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך אמר משה רבנו של עולם אין אנו צריכים למלאך ולא לשרף ולא לשר שאיזה שנוי יהיה לנו מן האמות להם שר ולנו שר אבל ונפלינו אני ועמך וגו' ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך הלוא בלכתך עמנו אתה ולא שר. אמר רבי יהודה מה היתה דעתו של משה שלא קבל את המלאך אלא אמר משה אני יודע על ישראל שהם רשעים וקשי ערף אלמלא הם יתמסרו למלאך וכל שכן מי שהוא מדת הדין לא ישאר משונאי ישראל שריד ופליט.

שאמר רבי יהודה בכל מקום ה' מדת הרחמים אמר משה רבנו של עולם אתה אמרת שמצאתי חן בעיניך ועתה (שם לד) אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו שהוא מדת הרחמים.

^א עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

^{בא} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קז.

^{בב} עי' דברי רבינו לעיל ב כה.

^{בג} עי' ר' בחיי פסוק יג, ועי' לעיל פרשת שמות הערה קיג.

^{בד} עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

^{בה} עי' ר' בחיי פסוק יג ועי' לעיל הערה כ.

^{בו} עי' לעיל פרשת בראשית הערה ד, ופרשת בא הערה לב.

^{בז} עי' תיקו"ז (קלג ע"א): אמר רבי שמעון ברי בודאי בכלא חאב אדם במחשבה דאיהי לבושה ובמחשבה דאיהי מלגאו ובגין דא אמר למשה בזמנא דאמר הראני נא את כבודך אמר כי לא יראני

השם ויתכן כי יהיה כבודך בכאן הכבוד הגדול אספקלריא המאירה^ה וה' ענה אותו אני אעביר מדת כל טובי על פניך שתשיגנו ותתבונן בכל טובי יותר מכל האדם כי מראה הפנים ששאלת לא תוכל לראותם וקראתי בשם ה' לפניך שאקרא לפניך השם הגדול שלא תוכל לראותו וחנותי בו את אשר אהון ורחמתי בו את אשר ארחם שתדע בקריאה ההיא מדת החנינה ומדת הרחמים אשר יחוננו וירוחמו בשמי ובטובי ועל זה נאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא^ב כי טוב האדם בביתו^ג.

עי' ר' בחיי: יש כבוד למעלה מכבוד^א ומה שהשיג משה במתן תורה שבע ספירות לכך בקש עתה למעלה מהם והכבוד הנזכר בכאן הוא הכבוד הגדול העליון הנקרא כתר אספקלריא המאירה יהו"ה ועל כן תמצא המלה חסרה וא"ו כבדך ובמלת את יתכן לומר כי היא לרבות החכמה כמו שכווננו רבותינו ז"ל במה שדרשו (דברים ו) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים או יאמר כבודך על כבוד אחרון ואמר הראני כי בקש לראות בחוש העין^ב.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה אני אעביר כל טובי על פניך הטוב הזה הוא מה שכתוב וראית את אחורי ובאורו כל^א שהוא טובי וזהו (שמות יט ה) כי לי כל הארץ (דברי הימים א' כט) כי כל בשמים ובארץ^ב וזהו מבואר.

(לג ב) ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כי לא יראני האדם לא אמר כי לא יראה אותי מפני שהמניעה הזאת אינה מאת השם שהרי כתוב בישעיה (ישעיה ו) ואראה את ה' וכן (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל כי לא אמר ויראו אלהי ישראל אבל הוסיף את וכאשר בארתי שם והוא שאמר יהוקאל (יהוקאל ב ב) ואשמע את מדבר אלי וכן (תהלים קמה) ואת כל הרשעים ישמיד כי מדת רחמים שומר כל אוהביו ומדת הדין תשמיד הרשעים והזכיר האדם בה"א הידיעה כי לפי הפשט היה הכתוב ראוי לומר כי לא יראה אותי אדם וחי אבל הכתוב מבאר כי המניעה אינה אלא בעצמותו ומהותו של שם המיוחד ואפילו מן האדם המחוקק בחיות המרכבה זה באור כי לא יראני האדם וחי.

(לד ו-ז) ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצור חסד לאֱלֹפִים נשא עון ופִשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְחָה לֹא וְנִקְחָה פֶקֶד עֵזֶן אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

האדם וחי דאם זכה שיראני וחי לעולם ובגין דא אמר ליה לא תוכל לראות את פני ולא אינון פנים הכא אלא פנים דלא נראין באתר דאשתמודע עלת העלות ובאתר דאתגליא. תרגום: אמר רבי שמעון בני בודאי בכל חטא אדם במחשבה שהיא לבוש ובמחשבה שהיא מבפנים ומשום זה אמר למשה בזמן שאמר הראני נא את כבדך אמר כי לא יראני האדם וחי שאם זכה שיראני וחי לעולם ומשום זה אמר לו לא תוכל לראות את פני ואינם הפנים כאן אלא הפנים שלא נראים במקום שנודע עלת העלות ובמקום שהתגלה.

- ועי' לעיל פרשת יתרו הערה כו.
- פח עי' לעיל פרשת בראשית הערה כא.
- פט עי' לעיל פרשת לך הערה יד.
- צ עי' לעיל פרשת ויצא הערה סו.
- צא עי' לעיל פרשת ויצא הערה ד.

בב עי' פע"ח (שער התפילה פ"ו) שאין עליה לחיצוניות העולמות אלא בביאת המשיח דוקא, וכן אמר בשער פנימיות וחיצוניות (דרוש ח'), כי אם שהיה עליה לחיצוניות ג"כ היינו רואין בעינינו את עלייתן, וכן אמר ג"כ בלקוטי תורה (פ' בראשית דף י"ג ע"א), ור"ל שהיינו רואין בעינינו שמזדככים מחומריותם ועביותן ונתעלו ונעשו לפנים חדשות ממה שהיו (דע"ה ח"א מד ע"ג).

- צב מידת כל עי' פרשת בראשית הערה ז.
- צד עי' לעיל פרשת בראשית הערה ריד.
- צה עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

ע"י רמב"ן: ומעם ויעבר ה' על פניו שקיים אני אעביר כל טובי על פניך ויקרא ה' ה' אל שלש תיבות הללו הן שמות הקדש וחכמים יקראו אותן מדות (ר"ה יז) כי הם מדת בעל התשובה¹² ומדת רחמיו ומדת טובו¹³ והשם המיוחד לא יתרבה בהן והנה המדות שהם מקרים באדם הן עשר מדות רחום וחנון וכו' והנה כולן מדות מצד אחד ומצד אחר השלש הן שמות עצם והעשר מדות והמדות נאמרו על השמות כי רחום וחנון וארך אפים באל עליון על כן לא אמר מרחם וחונן ומאריך אפים כי השם פעול למדות האלו.

ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים במדת רחמים שהוא מרבה החסד על גבורתו ועוזו והאמת ברחמיו ונוצר חסד לאלפים כי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל (תהלים צח ג) או נוצר מצמיח מן ונוצר משרשיו יפרה (ישעיה יא א).

ובטובו הוא נושא עון ופשע וחטאה מלשון אני עשיתי ואני אשא וגו' (שם מו ד) ונקמה לא ינקמה ופוקד עון אבות על בנים פירוש לנשיאות ויקרא מדה כי ינקמה אותו בפקידה ההיא ומפני כי הנשיאות איננו שוה בעון ופשע ובחטאה אבל בכל אחד ענין מיוחד לו יקרא בכל אחד מדה אחת.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקמה י"ג מדות אלו כלם הם נמשכות מן הכתר שהרי לשון מדות כלים או מקבלים וזה סדר קריאת המידות בספירות ה' ה' החכמה והבינה אל רחום הגדולה וחנון ארך אפים הגבורה ורב חסד ואמת התפארת נוצר חסד נושא עון הנצח ופשע וחטאה ההוד ונקמה היסוד לכל ספירה שתי מדות הו"ן מן היסוד שאין לה במדות אלא אחת והשם הנכבד¹⁴ שעבר על פניו הוא הקורא י"ג מדות אלו הנמשכות מן הכתר.

אבל דעת הרמב"ן ז"ל וכוונתו ב"ג מדות כי השם הראשון הוא אל עליון והשני

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹² ע"י זהר (ח"ג סה ע"ב): ורזא דמלה הכי הוא, אהי"ה דא כללא דכלא, דכד שבילין סתימין ולא מתפרשין וכלילן בחד אתר, כדן אקרי אהי"ה, כללא כלא סתים, ולא אתגליא, בתר דנפקי מניה שירותא, וההוא נהר אתעבר לאמשכא, כלא כדן אקרי אשר אהי"ה כו' אהי"ה זמין לאמשכא ולאולדא כלא, אהי"ה כלומר השתא אנא הוא כלל כלא, כללא דכל פרטא, אשר אהי"ה דאתעברת אמא וזמינת לאפקא פרטין כלהו, ולא תגליא שמא עלאה, לבתר בעא משה למנדע פרטא דמלה מאן הוא, עד דפריש ואמר אהי"ה, דא הוא פרטא, והכא לא כתיב אשר אהי"ה, ואשכחנא בספרא דשלמה מלכא אשר בקיטורא דעדונא קסטירא עלאה, חברותא אשתכח, כד"א באשרי כי אשרוני בנות, אהי"ה זמינא לאולדא, ת"ח היך נחית מדרגא לדרגא לאחזאה קב"ה למשה, בקדמיתא אהי"ה כללא דכלא סתים, דלא אתגליא כמה דאמינא, וסימן ואהיה אצלו אמון, וכתוב לא ידע אנוש ערכה, לבתר אפיק ההוא נהרא אמא עלאה ואתעברת דזמינא לאולדא, ואמר אשר אהי"ה זמינא לאולדא ולתקנא כלא, לבתר שארי לאולדא, ולא כתיב אשר אלא אק"יק, כלומר השתא יפוק ויתקן כלא, בתר דנפיק כלא ואתתקן כל חד וחד באתריה, שבק כלא, ואמר הוי"ה, דא פרטא ודא קיומא, ובהיא שעתא ידע משה רזא דשמה קדישא סתים וגליא כו'.

[תרגום: וסוד הדבר כך הוא, אהי"ה זה הוא כלל הכל, שכאשר השבילים סתומים ולא נפרדים ונכללים במקום א', כך נקרא אהי"ה כלל הכל, סתום ולא מתגלה. ולאחר שיצא ממנה התחלה ואותו נהר עבר להמשכה כלה כך נקרא אשר אהי"ה וכו' אהי"ה מוכן להמשיך ולהוליד הכל אהי"ה כלומר עכשיו אני כלל הכל של כל הפרטים אשר אהי"ה שהתעברה אמא ומוכרנה להוציא כל הפרטים, ולהתגלות שם עליון ואחר כך רצה משה לדעת פרטות הענין מי הוא עד פירוש ואמר אהי"ה זה הוא פרט וכאן לא כתוב אשר אהי"ה ונמצא בספר שלמה המלך אשר בקשר העדון היכל עליונה, מצא חבר כמש"כ באשרי כי אשרוני בנות, אהי"ה מוכנה להוליד בא וראה איך ירד ממדרגה למדרגה להראות הקב"ה למשה בתחילה אהי"ה כלל הכל סתום שלא מתגלה כמו שאמרנו, וסימן לזה 'ואהיה אצלו אמון', וכתוב 'לא ידע אנוש ערכה', אחר שהוציא אותו נהר אמא העליון התעברה והוכנה להוליד, ואמר אשר אהי"ה מוכנה להוליד ולתקן הכל, לאחר שהתחילה להוליד ולא כתיב אשר אלא אהי"ה כלומר עכשיו יצא ויתקן הכל ויצא שיצא הכל ונתקן כל א' וא' במקומו עשה הכל ואמר ה' זה פרט וזה קיום ובאותו שעה ידע משה סוד של שם הקדוש סתום וגלוי.]

ולענין זה שבינה וכתר יוצאים מאותו השם, ע"י בבהגר"א על תיקו"ז לו ע"א דעיקר התגלות הכתר באור ובינה היא ה' עילאה, לכן שניהם נקראים בשם אהי"ה.

¹³ אל שם של מידת החסד ע"י זהר ח"ג יא ע"ב.

¹⁴ ע"י לעיל פרשת לך הערה ו.

והשלישי התפארת והכבוד^צ ושלתם הרי הם עצמותם של שם ואחרי כן עשר מדות רחום וחנן ארך אפים הם באל עליון לכך לא הזכיר מרחם מחונן ומאריך כי הוא עצם פעול למדות ההם והוא רב חסד ואמת נוצר חסד בתפארתו ונושא עון ופשע וחטאה ונקמה בכבודו וידוע כי בין השם הראשון והשני יש הפסק ביניהם וכל מי שלא הפסיק עתיד ליתן את הדין.

ועוד יש בענין י"ג מדות דרך אחרת לקצת בעלי הקבלה כי כל המדות כלן הולכות על ארבע ארבע והוא כי אחר השם הזה הראשון העליון שהמדות מתאחדות בו והוא אינו מדה תמצא י"ב מדות והן מיוסדות לארבע ארבע הזכיר תחלה ארבע מדות למדת רחמים ואחרי כן הזכיר ארבע מדות למדות החסד ואחרי כן ארבע מדות למדת הדין והנה זה על דרך שלשת הספירות שהם שלשת האבות שאמרו עליהם חכמי האמת הם הם המרכבה^ק.

ומכאן תבין כי משה כששבח את ה' בנ' שבחים והוא שאמר האל הגדול הגבור והנורא כל י"ג מדות אלו כלל בשלתן כי האל שהזכיר כנגד ה' ראשון שהוא עצם ולא מדה וכשהזכיר הגדול כלל בו ארבע מדות של חסד וכשהזכיר הגבור כלל בו ארבע מדות של מדת הדין וכשהזכיר הנורא כלל בו ארבע מדות של מדת רחמים והוא למדת בנ' שבחים אלה למשה הם כל י"ג מדות שנאמרו לו בסיני ומפני שהעובר על פניו של משה הוא הטוב שהובטח בו למעלה (לג יט) אני אעביר כל טובי והוא הקורא י"ג מדות כמו שהזכרתי כבר על כן תמצא בספר תורה תגין בשם של ויעבור ה' על פניו שני תגין בה"א ראשונה וב' תגין בה"א אחרונה אבל בשני השמות שהם ה' ה' אין בהם שום תג וידוע כי התגין בכל מקום שהם הם רמז להשגה והתבוננות^{קא} והנה ההשגה אפשרית היא באמתת העובר הקורא ולא כן במי שאנו מיחסים לו המדות כי בו כשל כח ההשגה והבן זה.

וכתב רבינו האי גאון ז"ל כי י"ג מדות אלו הם ענפי תולדות נמשכו מעשר ספירות ואע"פ שאלו נקראים מדות ואלו ספירות ואלו נובע ממעין אחד ואע"פ שמצינו שלש עשרה מדות ולא מצינו שלש עשרה ספירות סוד הענין מפני שהשלש המאורות העליונות שהם על עשר ספירות אין להם התחלה כי הם שם ועצם לשורש השרשים וקבלת הגאון בשמותיהם שהם אור קדמון אור מצוחצח אור צחק^{קב} ושלת שמות אלו כלם ענין אחד ועצם אחד דבקים דבוק אמיץ בשורש כל כל השרשים ומשורש כל השרשים נאצלו עשר ספירות ועליו רמזו חכמי האמת בקוצו של יו"ד^{קג} וכבר הזכרתי זה בסדר בראשית והקב"ה ימחול לנו ויראנו בתורתו נפלאות.

וע"ד הקבלה פוקד עון אבות על בנים זהו סוד העבור^{קד} כי יפקוד על הרשע פעמים שלש עם גבר^{קה} ועמו הן רבעים והדין הזה הוא ענין המחשבות שאמרה התקועית לדוד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

צט עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

ק עי' לעיל פרשת לך הערה סא.

קא עי' תיקו"ז (כה ע"ב): ובאן סליקת בעמודא דאמצעייתא דאיהו ו' עטרה על רישיה כד סליקת עטרה על רישיה אתמר בה אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב ד) וכד נחיתת תחותיה אתקריאת בת זוגיה יחודיה [כה ע"א] איהו תגא לעילא תגא דספר תורה בגינה אתמר ודאשתמש בתגא חלף ואיהי

נקודה דקמ"ץ א' לתתא כגוונא דא **T** יחודיה לעילא איהו כגוונא דא **S** תגא על ספר תורה לתתא כגוונא דא **S** נקודה דאורייתא ובגינה אתמר (ישעיהו מו י) מגיד מראשית אחרית.

תרגום: ואיפה עולה, בעמוד האמצעי שהוא ו', עטרה על ראשו. כשעולה העטרה על ראשו, נאמר בה "אשת חיל עטרת בעלה", וכשיורדת תחתיו נקראת בת זוגו, יחודו הוא כתר למעלה הכתר של ספר תורה, בגללה נאמר "ודאשתמש בתגא חלף" (אבות פ"א מ"ג), והיא נקודה של קמץ א' למטה,

כדוגמא זה **T**. יחודו למעלה הוא כמו זה **S**, כתר על ספר תורה. למטה כמו זה **S** נקודה של התורה, ובגללה נאמר "מגיד מראשית אחרית".

קב עי' לעיל פרשת בראשית הערה סב.

קג עי' לעיל פרשת בראשית הערה סג.

קד עי' לעיל פרשת שמות הערה ק.

קה עי' לעיל פרשת ויגש הערה טז.

שהקב"ה מחשב (שמואל ב יד) לבלתי ידח ממנו נדח^ק. ויש לך לקנות לב ולהבין המאמר הנמרץ שבספר הבהיר (אות מו)^פ: א"ר רחומאי האור קודם לבריאת העולם שנאמר (בראשית א) יהי אור ויהי אור אמרו לו קודם יצירת בנך תעשה לו עטרה אמר להם משל למה הדבר דומה למלך שהתאוה לבן ומצא עטרה נאה ומקלסה אמר זה לבני לראשו אמרו לו ויודע הוא שבנו ראוי אמר להם שתקו כך עלה במחשבה עלה ונדע שנאמר וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ע"כ. והוא חסד הש"י לישראל שלא יהיו אובדין מן העולם הבא אלא שיזכו הכל לפניו ומפורש אמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר (ישעיה ס) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ ואל הסוד הזה רמז שלמה המלך ע"ה באמרו (קהלת א) מה שהיה הוא שיהיה וגו' ואמר (שם) דור הולך ודור בא וגו' כי ע"ד הפשט היה ראוי שיאמר דור בא ודור הולך לפי שהגולדים הם באים והמתים הם הולכים אבל אמר דור הולך ודור בא כי ההולך הוא בא וזהו לשון דור שהוא מלשון (ישעיה כב) כדור אל ארץ רחבת ידים וזה מבואר.

(לד ח – י): וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֹּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: וַיֹּאמֶר אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדַנִּי יְיָ, נָא אֲדַנִּי בְּקִרְבְּנוּ כִּי עִם קִשָּׁה עָרַף הוּא וְסִלְחָתָהּ לְעוֹנְנֵנוּ וְלִחַטָּאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִי בְרִית בְּרִית נִגְדָה כָּל עַמְּךָ אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתָּה בְּקִרְבּוֹ אֵת מַעֲשֵׂה ה' כִּי נִרְאָה הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: ע"י רמב"ן: והנה משה השתחוה לשם^ק שעבר על פניו ובקש שילך תמיד בקרבם ויסלח לעונם ולחטאתם בכל מה שיעשו וינחילם את הארץ ולא אמר ולפשיענו כי לא יתכן לסלוח הפשעים שהם המרדים רק שישא אותם ולא יכלם בהם ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני השמות הללו באל"ף דל"ת^ק ומפני זה אמר הנה אנכי כורת ברית עד את מעשה ה' כי נורא הוא.

עיי"ש: ואמר נגד כל עמך וראה כל העם אשר אתה בקרבנו – כי הגדולות והנוראות האלה עם משה יעשה אותם ובעבורו והעם יהיו בברית ולא יתכן לפרש שיבטיח לעשות עם ישראל עתה נפלאות אשר לא נבראו מקודם בכל הארץ ובכל הגוים כי לא נעשו להם נפלאות גדולות אחרי זה יותר ממה שנעשה עמם מתחלה במצרים ועל הים אבל נבראו ונעשו עמם מתחלה יותר גדולות אלא שהענין ירמוז אל שכונ השכינה בהם ועל היותו עם משה לכבוד ולתפארת^ק בנעלם ובמופלא כאשר אמר (שם) ונפלינו וכמו שפירשתי והקב"ה יראנו נפלאות מתורתו.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ק ע"י ספר הפליאה (&): אמר משה למה יפקוד עליו דין הזה והשיב אין הצלה כי כך עלה במחשבה ורוצה המחשבה לנקות נפשו של ר"ע כי אין טהרתו רק לקבל יסורין אלו וכל זה חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח.

^ק ז"ל הנוסח אצלנו: אמר ר' רחומאי האורה קדמה לעולם שענן וערפל סביבו שנאמר (בראשית א' ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, אמרו לו קודם יצירת ישראל בנך תעשה לו עטרה, א"ל הן, משל למה"ד למלך שהתארה לבן ומצא עטרה נאה קלוסה ומשובחת שמח שמחה ואמר זה לבני לראשו כי לו נאה, א"ל ויודע הוא שבנו ראוי, אמר שתוקי כך עלה במחשבה ונדע שנאמר (שמואל ב' י"ד יד) וחשב מחשבות וגו'.

^ק ניקוד בסדר ????

^ק ע"י לעיל פרשת כי תשא הערה עט.

^ק ע"י לעיל כח ב.

פרשת ויקהל

(לה א): וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהִים הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה

ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם:

ע"י רמב"ן: יכולול כל עדת בני ישראל האנשים והנשים כי כלם התנדבו במלאכת המשכן והנה משה אחר שצוה לאהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני אחרי שבור הלוחות ונתן על פניו המסוה חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים ויתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחלה קודם שבור הלוחות כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם* וכידוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שצוהו תחלה כמו שאמר (לעיל כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולכן צוה אותם משה עתה בכל מה שנצטוו מתחלה.

(לה ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קַדְשׁ שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן לַה'

כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלֶאכֶה יוֹמָת:

ע"י ר' בחיי: לא מצינו שהזהיר משה על השבת בכאן כמו שנצטווה בפרשה של מעלה שיאמר להם ושמרתם את השבת אך את שבתותי תשמורו ע"כ נראה לי שנרמז לנו בכאן שאין לגלות ענינים נסתרים בהמון ולכן הזכיר למעלה אך את שבתותי תשמרו שהם רמז לזכור ושמור* ואמר ושמרתם את השבת ולא אמר את יום השבת לפי שהוא בשבת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

* ע"י זהר (ח"ב דף קצה ע"א): תא חזי מה כתיב ויאמר שאול אל הקני מאן קני דא יתרו וכי מאן יהיב בני יתרו הכא למהוי דיריהון בעמלק והא ביריחו הוו שריין אלא הא כתיב (שופטים א טז) ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה וגו' וכד עלו מתמן שרו בתחומא דעמלק עד ההוא זמנא דאתא שאול מלכא דכתיב ויסר קני מתוך עמלק בגין דהא בזמנא דחייביא אשתכחו (נ"א אתענשו) אינון חסידי וזכאי דמשתכחין בינייהו מתפסן בחוביהון והא אוקמוה כגוונא דא אלמלא ההוא ערבוביא דאתחברו בהו בישראל לא אתענשו ישראל על עובדא דעגלא

ותא חזי מה כתיב בקדמיתא (שמות כה ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפא ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא וכלהו אתפקדו

לבתר סטא זינא לזיניה ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מותא וקטולא אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודדיהו מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' וכתיב בתריה קחו מאתכם תרומה ליהו"ה מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו ויקהל משה וגו' מאן אתר כניש לון אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו אצטריך משה לאכנשא לון וליחדא לון מבינייהו תרגום: בא וראה מה כתוב ויאמר שאול אל הקני מי זה הקני זה יתרו וכי מי נתן כאן את בני יתרו להיות דירם בעמלק והרי היו שרויים ביריחו אלא הרי כתוב ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה וגו' וכשעלו משם שרויים היו בתחומו של עמלק עד לאותו זמן שבא שאול המלך שכתוב ויסר קני מתוך עמלק.

משום שהרי בזמן שנמצאים רשעים (נענשו) אותם חסידים וצדיקים שנמצאים ביניהם נתפסים בחטאיהם והרי פרשוהו כמו זה אלמלא אותה ערבוביה שהתחברו בהם בישראל לא נענשו ישראל על מעשה העגל.

ובא וראה מה כתוב בראשונה מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכליל את כולם משום שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות את מעשה המשכן מכל הצדדים במח וקלפה ומשום שהיו אותם ערב רב עמהם נאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכלילם בין ישראל שהם מח וכולם הצטוו.

אחר כך סטה כל מין למינו ובאו אותם ערב רב ועשו את העגל וסטו אחריהם אותם שמתו וגרמו לישראל מות והרג אמר הקדוש ברוך הוא מכאן ולהלאה מעשה המשכן לא יהיה אלא רק מצדם של ישראל לבדם מיד ויקהל משה את כל עדת ישראל וגו' וכתוב אחריו קחו מאתכם תרומה לה' מאתכם ודאי ולא כראשונה שכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לבו ויקהל משה וגו' מאיזה מקום הקהיל אותם אלא משום שהיו אותם ערב רב ביניהם הצטרך משה לכנסם וליחדם מביניהם.

ע"י לעיל פרשת בשלח הערה יב.
ב ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קכא.

העליונה וכן ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת כמו שרמזתי שם וענינים נסתרים אלה הנכללין במצות שבת נצטוו משה מפי הקב"ה לגלותם ליחידי ישראל ולכך הזכיר שם דבר אל בני ישראל שיודיע להם ענין השבת בנגלה ובנסתר אבל כאן משה ידבר בהמון לכל עדת בני ישראל האנשים והנשים ועל כן לא הזכיר מרמזי השבת העליונה ומן הנסתר שבה דבר ולא רצה לדבר להם כי אם בפשט המצוה בנגלה שבת בלבד ובדרך קצרה והנה משה פתח לנו פתח מתוך דבריו להעלים סתרי התורה ועוד ראייה ממה שדרשו במסכת מגילה על אונקלוס כשתרגם החומש יצאה בת קול ואמרה מי הוא שגלה סתרי לבני אדם ואם בתרגום החומש כך ק"ו למי שמרחיב באור יותר בסתרי התורה בפני ההמון שהוא נקרא מגלה סתרים ורכיל מגלה סוד (משלי יא יג).

לה (ה): קחו מאתכם תרומה לה' פל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זקב וקסף ונחשת:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמו יביאה עם תרומת ה' שיביא התרומה העליונה בסוד ויקחו לי תרומה: וכבר פרשתיו ולרבותינו מדרש ב"ותפתח ותראהו את הילד" שראתה עמו שכינה (סוטה יב).

לה (ה): מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש וארג עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת.

ע"י ר' בחיי: והנה מרוב העלמת החכמה אי אפשר להשיג שרשה כי אם ע"י הנהיבות בדמיון הוסי השלהביות שהם נתיבות לגחלים וע"י הוסי השלהביות אדם רואה את הגחלת וכן בדמיון החוט הנמשך מן הפקעת שע"י החוט ילך אדם למקום הפקעת וכן בדמיון הסעיפים שבאילן ששורש האילן מחופה תחת הקרקע ולא נודע מקומו וע"י הסעיפים והגידים הנמצאים מתחת מחילות הקרקע ילך האדם אחר השורש וימצאו וכשהזכיר כאן חכמת לבו הכל להגדיל ולהאדיר מעלת בצלאל ואהליאב כי הוא כאלו אמר מלא אותם חכמת השכינה כענין שכתוב (בראשית ו) ויתעצב אל לבו וכענין שאלת המלך שלמה (מלכים א' ג) ונתתה לעבדך לב שומע וכן כתיב (שם א' ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה ולפי שהיו שניהם גדולי האומנים וראשי החכמים העושים במלאכה לכן המשיל הכתוב חכמתם לחכמת השכינה

והזכיר מלת בהמה בתוספת ה"א" והיה לו לומר בהם והענין מפני שהמשיל חכמתם כבר לחכמת השכינה והשכינה נרמזת באות ה"א כאשר הזכרתי לך הרבה פעמים וממנה תבא החכמה והתכונה בהם או אולי לא הזכיר הלשון בהם לפי שאי אפשר לברר ודם להשיג תכלית החכמה ונמשל כבהמות נדמו נבער כל אדם מדעת ומהשיג אפי' בקצות דרכי החכמה וכענין שכתוב (תהלים צב) איש בער לא ידע

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ג ע"י לעיל פרשת תרומה הערה יב.

^ד לעיל כה ג.

^ה ע"י ס"י פ"א מ"א.

^ו ע"י זר"ח נו ע"ג: וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר תמן תנינן א"ר יהודה אין העולם מתנהג אלא בתרין גוונין דאתו מסטר אתתא דאשתכחת חכמית לבא הה"ד וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את בתכלת ואת הארגמן ומאי מתיין את התכלת ואת הארגמן גוונין דכלילן בגו גווני. תרגום: וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר (במדבר לא) שם שנינו אמר רבי יהודה אין העולם מתנהג אלא בשני צבעים שבאו מצד האשה שנמצאה חכמת לב זהו נאמר (שמות לה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן ומה הביאו את התכלת ואת הארגמן הצבעים שכלולים בתוך הצבעים.

^ז ע"י דברי רבינו א כז והערות קסז קסט. וכן שם ו ו דברינו שם שמא.

^ח ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה יג.

^ט ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

רמב"ן ור' בחיי פרשת ויקהל

וכסיל לא יבין את זאת' הזכיר איש שהוא לשון השיבות' ומעלה ולומר כי אף האיש שהוא גדול בחכמה בער הוא תרגום בהמה בעירה והנה הוא נחשב כבהמה אצל חכמת השכינה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

' עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

' עי' זהר ח"ג מח ע"א: תאנא בכמה דרגין אתקרי בר נש אדם גבר אנוש איש גדול שבכלם אדם (משום) דכתיב (בראשית א כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתוב (שם ט ו) כי בצלם אלהים עשה את האדם ולא כתיב גבר אנוש איש אמר רבי יהודה אי הכי והא כתיב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה (ולא גבר אנוש איש) מאן בעי למקרב קרבנא מאן דאיהו חטאה וכתוב אדם.

תרגום: שנינו בכמה דרגות נקרא בן אדם, אדם, גבר, אנוש, איש. גדול שבכולם אדם, (משום) שכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכתוב כי בצלם אלהים עשה את האדם, ולא כתוב גבר אנוש איש. אמר רבי יהודה, אם כך והרי כתוב אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ולא גבר אנוש איש), מי צריך להקריב קרבן, מי שהוא חוטא וכתוב אדם.

פרשת פקודי

(לח ט): וַיַּעַשׂ אֶת הַחֲצִיר לְפָאֵת נֶגֶב תִּימָנָה קִלְעֵי הַחֲצִיר שֵׁשׁ מִשְׁזֹר מֵאֵה בְּאֵמָה.
 עי' ר' בחיי: הקדים רוח הדרום הנקרא ימין כי הוא לימין הנכנס בחצר.
 ויש מחכמי התכונה שאמרו כי הדרום הוא ראש והתחלה לשאר הרוחות והצפון
 הוא סוף הרוחות וזנבן ולכך הושם ראובן שהיה בכור בדרום ודן בסוף הצפון.
 ודע כי הספור בענין המשכן וכליו והחקירה בתכונת צורותיו ומובאיו ושעור ארכן
 ורחבן וקומתן אע"פ שאין בהמ"ק קיים מצוה גדולה היא עד שמים יגיע שכרה ותורה היא
 וללמוד אנו צריכין וכן הזכירו רז"ל בענין הקרבנות כי כל המתעסק בלמוד פרשיות וישא
 ויתן בלבו עניניהם כאלו הקריב הקרבן עצמו הוא שאמרו כל העוסק בפרשת עולה כאלו
 הקריב עולה בפרשת חטאת כאלו הקריב חטאת וכן כלם הא למדת מזה על הספור בפיו
 בלבד שכרו אתו ופעולתו לפניו כאלו עשה המעשה והקריב קרבן על המזבח וה"ה בספור
 עניני המשכן והמקדש שיש לנו זכות עצומה ועקב רב כאשר נהגה בהם ונשתדל להבין
 פשוטן ונגליהם עאכ"ו אם נזכה להשיג תוכם להשכיל אחד מרמזיהם והוא שהזכיר דוד על
 הענין הזה על הנסתר והנגלה (תהלים מח) סבו ציון והקיפוח ספרו מגדליה שיתו לכם
 לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון ובזכות הסבוב וההקף בנגלה ובנסתר
 ישיב שכינתו לתוכו שנאמר (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות*.

(לח כא): אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד
 אֵיתָנָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן.

עי' ר' בחיי: כל מה שהזכירו חכמים במדרש הזה בעניני המשכן השקול כנגד
 העולם נראה שדברו דרך כלל אבל הפרטים רבים נמשכים ויוצאים מן הכלל ונראה לי כי
 מתוך הכלל הזה שלמדנו נוכל לחדש ולהוציא קצת מן הפרטים והוא שמצאתי מן הנגדיים
 האלה כי כשם שכתוב בבריאת העולם (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ כנגדו
 מצינו במשכן אלה פקודי המשכן וכשם שנברא העולם בה"א שנאמר (שם ב) בהבראם
 ודרשו רז"ל בה"א בראם: כנגדו מצינו במשכן (שמות מ לד) וכבוד ה' מלא את המשכן כי
 הה"א כבוד ה' וזו היא הכוונה כמו שהוזכר ענין המשכן פעמים בתורה כמו שכתבתי בראש
 פרשת ויקהל וכן לשון משכן לשון שכינה וזהו שכתוב (תהלים פה) לשכון כבוד בארצנו
 וכשם שהעולם עלה במחשבה להבראות תחלה ואח"כ נעשו המעשים בששה ימים כנגדו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' תיקר"ז (ט ע"ב): ועוד מאן דאולף אלן הוי"ן צריך לאולפא לון למבני בהון בנינא לקודשא
 בריך הוא דאתמר ביה וירפא את מזבח ה' ההרוס ורזא דמלה דיכלין למהרס באתווי דשמיה הדא
 הוא דכתיב (שמות יט) פן יהרסו אל ה' ובגין דא דיהרסו לון בחובייהו צריך למבני לון בצלותהון
 דאת י' איהו אבן יסודא דבנינא י"י מן י"י ק מן י"י מן ו"י בהון אבנים שלמות.

תרגום: ועוד מי שלומד את ההיות הללו, צריך ללמד אותם לבנות בנין לקדוש ברוך הוא, שנאמר
 בו וירפא את מזבח ה' ההרוס. וסוד הדבר שיכולים להרוס באותיות שמו, זהו שכתוב, פן יהרסו אל
 ה', ולכן כשיהרסו אותם בחטאיהם, צריך לבנותם בתפלותיהם. שאות י' היא

^ב עי' זהר (ח"ב רכ ע"ב): כתיב הכא אלה פקודי המשכן וכתב התם אלה תולדות השמים והארץ
 בגין דכל אינון תולדין דעבדו ואפיקו שמיא וארעא כלהו בחילא דההוא נהורא דגניז אתעבידו ונפקו
 פקודי המשכן בההוא חילא נפקו מנלן דכתיב ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה דא איהו מסטרא
 דימינא ואתו אהליאב דא איהו מסטרא דשמאלא ומשכנא מסטרא דימינא ושמאלא אתקם ואתעביד
 ומשה דהוה בינייהו אוקים ליה.

תרגום: כתוב כאן אלה פקודי המשכן וכתוב שם אלה תולדות השמים והארץ משום שכל אותן
 תולדות שעשו והוציאו שמים וארץ כולן בכח של אותו האור הגנוז נעשו ויצאו פקודי המשכן יצאו
 באותו הכח מנין לנו שכתוב ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה זהו מצד הימין ואתו אהליאב זהו
 מצד השמאל והמשכן מצד ימין ושמאל הוקם ונעשה ומשה שהיה ביניהם הקים אותן.

^ג עי' לעיל פרשת שמות הערה יא.

^ד עי' לעיל פרשת יתרו הערה עו.

תמצא במשכן לחשוב מהשבות^ה ואח"כ לעשות וכשם שהעולם נברא לא חובה רק דרך נדבה וחסד שנאמר (שם פט) עולם חסד יבנה כן המשכן נבנה דרך נדבה שנאמר (שמות כה) אשר ידבנו לבו (שם לה) כל נדיב לבו יביאה וכשם שהזכיר שם אלהים בכל מעשה בראשית ואח"כ השם המיוחד שנאמר (בראשית ב) ביום עשות ה' אלהים כנגדו תמצא במשכן אחר שהזכיר (שמות מ לד) וכבוד ה' מלא את המשכן שהוא כנגד שם אלהים הזכיר השם המיוחד ואמר (שם) כי ענן ה' על המשכן וכשם שהעולם נברא בשתי מדות מדת רחמים ומדת הדין כנגדו המשכן נעשה בשני אומנים בצלאל משבט יהודה כנגד השם המיוחד ואהליאב משבט דן כנגד מדת הדין.

(לח כה) וְכֹסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת פֶּכֶר וְאַלְפָּה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

ומעתה כיון שחצי שקל לכל אחד מששים רבוא עלה מאת כבר שקל שלם לכל אחד עולה מאתים כבר מכאן ואילך צא וחשוב בשקלי המן שהיו עשרת אלפים כבר כסף שנתכוון לתת בשביל כל אחד מששים רבוא ישראל הערך הגדול שבתורה שהוא חמשים שקל כענין שכתוב בפרשת ערכין וכשתחשוב חמשים שקל לכל אחד מששים רבוא חמשים פעמים מאתים כבר הם מאה פעמים מאה ומאה פעמים מאה הם עשרת אלפים כבר או נאמר כי מפני שידע המן חטא שבטי ישראל במכירת יוסף בעשרים כסף שהם חמשת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^ה עי' תיקו"ז (מ ע"א): וכ"ח אתון אינון לכל עובדא דבראשית וכלהון אינון בין לכתובה בין לכל מלה דיתעביד בידין דעובדא דכ"ח פרקין אינון בעשר אצבעאן ודא איהו רזא מהכח אל הפועל וכלא בחכמה ורזא דמלה כלם בחכמה עשית (תהלים קד כד)

אית חכמ"ה מסטרא דאתון ואית חכמה מסטרא דנקודין דאתון אינון בת קול ובהון רזא דדבורא לדרשא ולכל מלה דתליא בדרשא תגין אינון למחשבה ואינון ברזא דהאי קרא (שמות לא ד) לחשוב מחשבות וכו' וכלהון תליין בשכינתא תתאה ואיהי כללא דכלהו

תרגום: ועשרים ושמונה אותיות הן לכל מעשה בראשית, וכולן הן בין לכתובה בין לכל דבר שיעשה בידים, שמעשה של עשרים ושמונה הפרקים הם בעשר אצבעות, וזהו הסוד מהכח אל הפועל, והכל בחכמה, וסוד הדבר "כולם בחכמה עשית".

יש חכמה מצד של האותיות, ויש חכמה מצד של הנקודות. שהאותיות הן בת קול, ובהן סוד הדבור לדרשה ולכל דבר שתלוי בדרשה. התגים הם למחשבה, והם בסוד הכתוב הזה "ולחשוב מחשבות וכו'", וכולם תלויים בשכינה התחתונה, והיא הכלל של כולם.

^י עי' זהר ח"ב רלו ע"א: כגוונא דא לתתא ועשה בצלאל ואהליאב דא בסטר ימינא ודא בסטר שמאלא בצלאל לימינא ואהליאב לשמאלא דא מיהודה ודא מדן ולבתר וכל איש חכם לב ויבאו כל החכמים העושים והא אוקימנא וכלא כגוונא דלעילא.

תרגום: כמו כן למטה ועשה בצלאל ואהליאב זה בצד ימין וזה בצד שמאל בצלאל לימין ואהליאב לשמאל זה מיהודה וזה מדן ואחר כך וכל איש חכם לב ויבאו כל החכמים העושים והרי בארנו והכל כדוגמא שלמעלה.

^י עי' זו"ח מג ע"ד: זה יתנו ת"ח בי דינא דלעילא לא מענישין ליה לב"נ עד דאיהו בר עשרין שנין מ"ט בגין דההוא זמנא אשתלים בתרין חולקין בחולקא דקב"ה וכנסת ישראל וע"ד אי ההוא זמנא עבר על פיקודא למאן בעי למיהב באתרא דחב גביה ולמאן בעי לאמשכא דדר ואמר מחצית השקל. ת"ח קב"ה וכנסת ישראל איקרון אחד וכד כנסת ישראל בגלותא לא איקרי אחד ועל דא מחצית השקל דהוא עשר גרה רזא דיו"ד בעי לאמשכא ולאנהרא באתרא דפגים וכו'.

ת"ח האי כופרא כדאי הוא לכפרא על עשרה שבטין דזבינו ליוסף ואפרידו ז"ה מזא"ת ועברו על פקודייה דמאריהון בג"כ עשרים גרה השקל לקביל ההוא דגר בארעא נוכראה דאסתלק מארעא קדישא ונמכר בעשרים וכו'.

ות"ח קטרת וכל קרבנין דמקרבין מהאי מחצית השקל אתי דיהיב {מד ע"א} כל חד וחד מישראל וכדין תרומת ה' ודאי.

תרגום: זה יתנו בא וראה בית הדין שלמעלה לא מענישים את האדם עד שהוא בן עשרים שנה מה הטעם משום שאותו הזמן הוא השתלם בשני חלקים בחלק של הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל ועל כן אם באותו זמן עבר על מצוה למי צריך לחוב למקום שחטא אליו ולמי צריך להמשיך חזר ואמר מחצית השקל.

בא וראה הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל נקראים אחד וכשנסת ישראל בגלות אינם נקראים אחד

שקלים ועונש החטא ההוא לא נפקד עליהם עדיין ע"כ חשב מחשבה לקנות כל ישראל לתת בשביל כל אחד משישים רבוא חמשת שקלים כי חשב שיצליח בזה ויעלה בידו לגדול חטאם וכענין שאמרו במדרש (בראשית לז) וישבו לאכל לחם אמר להם הקב"ה אתם מכרתם את אחיכם מתוך משתה הייכם שבניכם נמכרים בשושן מתוך משתה שנאמר (אסתר ג) והמלך והמן ישבו לשתות.

(לח כח): וְאֵת הָאֶלֶף וְשֵׁבַע הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וַיִּים לְעִמּוּדִים וְצָפָה רְאִשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם.

עי' ר' בחיי: ואם תשכיל תמצא כי מפני שישראל חטאו בעון העגל בה"א וא"ו שבשם הוא האש והקול"ה על כן ישראל שהיו שש מאות אלף הביאו שקלים לצורך האדנים שהם יסוד המשכן להיות להם כפרה על מה שחטאו בה"א ואותם שהיו יתרים על שש מאות אלף שלא היה להם חלק באדנים עשו משקליהם וויים להיות להם כפרה על הוא"ו וזהו שאמר עשה וויים לעמודים^ט והבן זה.

(מ לד): וַיִּכֶם הָעֵינָן אֶת אֶהֱל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

ועל כן מחצית השקל שהוא עשר גרה הסוד של י"ד צריך להמשיך ולהאיר למקום שפגם וכו'. בא וראה הכפר הזה כדאי הוא לכפר על עשרה שבטים שמכרו את יוסף והפרידו ז"ה מזא"ת ועברו על מצוות רבונם משום כך עשרים גרה השקל כנגד אותו שגר בארץ נכריה שהסתלק מהארץ הקדושה ונמכר בעשרים כסף וכו'. ובא ראה הקטרת וכל הקרבנות שמקריבים באים ממחצית השקל הזו שנותן כל אחד ואחד מישראל ואז תרומת ה' ודאי.

^ח עי' לעיל פרשת כי תשא הערה א.

^ט עי' זהר ח"ב רכו ע"ב: ואלין וויין הוו קיימין על עמודין ואינן עמודין הוו קיימין על ניסא וכלהו וויין עלייהו בגין דרזא דאורייתא על ו"ו קיימא ואינן וויין דאינן רזא דמהינותא דאורייתא כלהו על אינן עמודים קיימין דאינן רזין דנפקין בהו נביאים רזא דלהון בכל סטר ועל אינן קיימין קיימין אינן וויין.

ו' עלאה איהו רזא דקול דאשתמע ואיהו רזא דקיימא ביה אורייתא בגין דאורייתא נפקא מההוא קלא פנימאה דאקרי קול גדול ודא קול גדול איהו רזא דאורייתא ועל דא כתיב (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף.

תרגום: ואלו הוויין היו עומדים על עמודים ואותם העמודים היו עומדים על נס וכל הוויים עליהם משום שסוד התורה עומד על ו"ו ואותן ווי"ם שהם סוד האמונה של התורה כולם עומדים על עמודים שהם סודות שיוצאים בהם נביאים הסוד שלהם בכל צד ועל אותם עמודים אותם הווי"ם.

ו' עליונה היא סוד הקול שנשמע והוא הסוד שעומדת בו התורה משום שתורה יוצאת מאותו קול פנימי שנקרא קול גדול והקול הגדול הזה הוא סוד התורה ועל זה כתוב קול גדול ולא יסף. ועיי"ש רכו ע"ב: וויים לעמודים כלהו דכורין כל אינן דסלקין ברבו משח לעילא כלהו קיימין ברזא דדכורין ולא אקרי דכר אלא ו' רזא דשמיה דאינן דכורין וכל אינן דלתתא אקרון נוקבי ובגין כך כל אינן דאתיין מסטרא דשמאלא מסטרא דנוקבא אתמנן על השיר ואמרי שירתא תדיר ועל דא כתיב על עלמות שיר וכלהו נפקו ברזא דה' ה' אפיקת כמה חילין לזנייהו ברזא דו' ו' דא רזא דדכורא דקיימא למיהב מזונא לנוקבא.

ובגין כך כל אינן וויין עבד בצלאל למיהב לון לאשראה על נוקבי ונפקי מרזא דאלף דאיהו חושבן שלים ושבע מאות דאיהו רזא שלים וחמשה הכי נמי ושבעים כלא רזא חדא ועל דא מרזא דנא וחשבן דא עשה וויים וכלהו ברזא דו' ובדיוקנא דו' אתעבידו וכלא ברזא עלאה ובחושבנא נטלי.

תרגום: וויים לעמודים כולם זכרים כל אותם שעולים בשמן משחה למעלה כולם עומדים בסוד של זכרים ולא נקרא זכר אלא ו' סוד של השמים שהם זכרים וכל אותם שלמטה נקראים נקבות ולכן כל אותם שבאים מצד השמאל מצד הנקבה התמנו על השיר ואומרים שירה תמיד ועל זה כתוב על עלמות שיר וכולם יוצאים בסוד של ה' ה' מוציאה כמה חיילות למיניהם בסוד של ו' ו' זה סוד של זכר שעומד לתת מזון לנקבה.

ולכן כל אותם הוויים עשה בצלאל לתת להם לשרות על הנקבות ויוצאים מסוד של אלף שהוא חשבון שלם ושבע מאות שהוא סוד שלם וחמשה גם כך ושבעים הכל סוד אחד ועל זה מסוד של כך וחשבון זה עשה וויים וכולם בסוד של ו' ובדמות של ו' נעשו והכל בסוד עליון ובחשבון לוקחים.

ע"י ר' בחיי: וכתב הרמב"ן ז"ל יתכן הכתוב שאמר פעם אחרת וכבוד ה' מלא את המשכן ירמוז אל הכבוד השוכן בקרבו עכ"ל ז"ל.
והנני מעורר כי יש כאן חמשה פסוקים ובכל פסוק ופסוק יזכור ענן והן כנגד ה' ספירות שהן ה' קולות' שהזכירו החכמים בחמשה קולות נתנה תורה ואע"פ שהשיג משה שבעה קולות שהן שבעה ספירות וכמו שבארתי בסדר וישמע יתרו כוונתם היתה באמרם בחמשה קולות אל הקולות הנסתרים שהם חמשה ולכן אמרו בחמשה קולות נתנה תורה שהרי השנים שהם התפארת והכבוד" מבוארים בכתוב והם ה' אלהים וזהו ה' אלהיך וכנגדם הזכיר כאן וכבוד ה' ב' פעמים כדי לרמוז על התפארת השוכן בקרבו הכבוד והבן זה כי לזה כוון הרב ז"ל בלשונו שכתבתי שחזר והזכיר פעם אחרת וכבוד ה' וכן מצינו בבית המקדש הוא שכתוב בדברי הימים (ב ז) וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית ולא יכלו הכהנים לבא אל בית ה' כי מלא כבוד ה' את בית ה' הא למדת שהזכיר כאן שבעה ספירות ה' פעמים ענן שני פעמים וכבוד ה' כי כן נרמוז בהר סיני שבעה קולות שהיו השגת משה וכמו שבארתי שם.

(מ לח): פי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מקציהם:

היה ראוי שיאמר הכתוב ענן ביום ואש תהיה בלילה אלא שבא לרמוז על מדת יום ומדת לילה וידוע כי עצם המלה יום אבל נכפלה המ"י כי כן שם מדת רחמים מלה כפולה ומלת לילה עצם המלה ליל והה"א האחרונה רמוז למדת הדין שעקר ממשלתה בלילה.

טא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.
יא ע"י לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.
יב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קל.
יג ע"י זהר חדש מה ע"ד: ד"א באור פני מלך חיים דא יעקב חיים דאתיין ליה מאימא ובגין פינחס אתקיים עלמא דחיבר ברית בלילה הה"ד אם לא בריתי יומם ולילה מ"ט יומם דאתחברת מ"ם סתומה ביום ונהיר בלילה ואלמלא האי חוקות שמים וארץ לא שמתו אליו חוקות דקביעין בהאי חוקות התורה לא יתקיימו ואימתי יתקיימו כד צדקו יחדו.
תרגום: דבר אחר באור פני מלך חיים זה יעקב חיים שבאים לו מהאם ומשום פנחס התקים העולם שחבר ברית בלילה זהו נאמר אם לא בריתי יומם ולילה מה הטעם יומם שהתחברה מ"ם סתומה ביום ומאירה בלילה ואלמלא זה חוקות שמים וארץ לא שמתו אלו חוקות שקבועים בזה חוקות התורה לא יתקיימו ומתי יתקיימו כשצדקו יחדו.
יד ע"י זהר ח"ב לח ע"ב: אלא הכי תנינן כתיב (דברים כב כג) כי יהיה נערה בתולה נער כתיב מאי טעמא משום דכל זמן דלא קבילת דכר אתקרי נער מדקבילת דכר אתקרי נערה אוף הכא ליל עד לא קבילת דכר ואף על גב דכתיב ביה שמורים דכר הוה זמין לאתחברא עמה ובשעתא דאתחבר עמה דכר כתיב הוא הלילה הזה ליה"ה שמורים שמורים דכר ונוקבא ובגיני כך כתיב הלילה הזה.
תרגום: אלא כך שנינו כתוב כי יהיה נערה בתולה למה כתוב נער משום שכל זמן שלא קבלה זכר נקראת נער משקבלה זכר נקראת נערה אף כאן ליל עד שלא קבלה זכר ואף על גב שכתוב בו שמורים זכר היה עתיד להתחבר עמה ובשעה שהתחבר עמה זכר כתוב הוא הלילה הזה לה' שימורים שימורים זכר ונקבה ומשום כך כתוב הלילה הזה.

פרשת ויקרא

(א א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמו ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כד א) וסודו

ידוע ממעמד הר סיני ובעשרת הדברות וכבר רמזתי לו^א:

ע"י ר' בחיי: ודע כי היה הכתוב ראוי לומר ויקרא ה' אל משה וידבר אליו ומה

שאמר ויקרא אל משה סתם להורות כי אף על פי שספר ויקרא הוא ספר בפני עצמו הכל מחובר ודבק עם מה שכתוב למעלה כי כל התורה כולה בנין אחד וקשר אחד ומלת ויקרא חוזרת אל הכבוד הנזכר (שמות מ לה) וכבוד ה' מלא את המשכן והכבוד הקורא הוא הה"א של (בראשית ב ד) בהבראם שהיא זעירא ולכך האל"ף של ויקרא היא זעירא^ב וזה מבואר.

(א ג): אִם עֹלָה קָרְבָּנוּ מִן הַבְּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ

לְרַצְנוֹ לְפָנַי ה':

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה הקדים עולה כי היא לבינה: ולכן סדור הפרשיות כגופי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי סג

^א ע"י זהר (ח"ב דף עט ע"ב): (תנא) ומשה עלה אל האלה"ם זכאה חולקיה דמשה דזכי ליקרא דא דאורייתא אסהיד בגיניה כך (תאני רבי יהודה) תא חזי מה בין משה לשאר בני עלמא שאר בני עלמא כד סלקין סלקין לעותרא סלקין לרבו סלקין למלכו אבל משה כד סליק מה כתיב ביה ומשה עלה אל האלה"ם זכאה חולקיה רבי יוסי אמר מכאן אמרו חברייא הבא ליטרה מסייעין אותו דכתיב ומשה עלה אל האלה"ם מה כתיב בתריה ויקרא אליו יה"ה דמאן דבעי לאתקרבא מקרבין ליה תרגום: (שנינו) ומשה עלה אל האלהים אשרי חלקו של משה שזכה לכבוד זה שהתורה העידה בשבילו כך (שנה רבי יהודה) בא וראה מה בין משה לשאר בני העולם שאר בני העולם כשעולים עולים לעושר עולים לגדולה עולים למלכות אבל במשה כשעולה מה כתוב ומשה עלה אל האלהים אשרי חלקו. רבי יוסי אמר מכאן אמרו החברים הבא לטהר מסייעין אותו שכתוב ומשה עלה אל האלהים מה כתוב אחריו ויקרא אליו ה' שמי שרוצה להתקרב מקרבים אותו. וע"י הערה הבאה.

^ב ע"י זהר (ח"א דף רלט ע"א): פתח ואמר ויקרא אל משה (ויקרא א א) הכא אל"ף זעירא אמאי בגין דהאי קריאה לא הוה בשלימו מאי טעמא דהא לא הוה אלא במשכנא ובארעא אחרא בגין דשלימו לא אשתכח אלא בארעא קדישא תו הכא שכינתא התם ווגריס נוקבא שלימו דדכר ונוקבא (דה"א א א) אדם שת אנוש אדם שלימו דכר ונוקבא הכא נוקבא תו סיפא דקרא (ויקרא א א) וידבר יה"ה אליו מאהל מועד לאמר בגין כך אל"ף זעירא תו אל"ף זעירא ומתלו למלכא דהוה יתיב בכרסיה וכתרא דמלכותא עליה אקרי מלך עלאה כד נחית ואזל לבי עבדיה מלך זוטא אקרי כך קב"ה כל זמנא דאיהו לעילא על כלא מלך עלאה אקרי כיון דנחית מדוריה לתתא מלך איהו אבל לאו עלאה כקדמיתא בגין כך אל"ף זעירא.

תרגום: פתח ואמר, "ויקרא אל משה", כאן אל"ף קטנה למה. משום שקריאה זו לא היתה בשלמות. למה, שזה לא היה אלא במשכן, ובארץ אחרת, משום ששלמות לא נמצאת אלא בארץ הקדושה. עוד, כאן שכינה, (שם נקבה), שלמות של זכר ונקבה. אדם שת אנוש. אדם, שלמות זכר ונקבה. כאן נקבה. עוד, סוף הפסוק, "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר", לכן אל"ף קטנה. עוד אל"ף קטנה, משל למלך שהיה יושב בכסאו וכתר המלכות עליו, נקרא מלך עליון. כשירד והולך לבית עבדו, נקרא מלך קטן. כך הקדוש ברוך הוא, כל זמן שהוא למעלה על הכל, נקרא מלך עליון. כיון שהורד מדורו למטה, הוא מלך, אבל לא עליון כמו מקודם, ולכן אל"ף קטנה.

^ג ע"י זהר (ח"ג דף ה ע"ב): אם עולה קרבנו (ויקרא א ג) רבי חייא פתח (ישעיה נה ח) כי לא מחשבתי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי כי לא מחשבתי מחשבותיכם מחשבתי כתיב חסר בלא ו' תא חזי מחשבה דקודשא בריך הוא היא עלאה ורישא דכלא ומההיא מחשבה אתפשטו ארחין ושבילין לאשתכחא שמא קדישא ולאשתקנא ליה בתקונוי כדקא יאות ומההיא מחשבה אתנגיד ונפיק שקיו דגנתא דעדן לאשקאה כלא ומההיא מחשבה קיימין עלאין ותתאין ומההיא מחשבה משתכח תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

תרגום: אם עולה קרבנו, רבי חייא פתח (ישעיה נה) כי לא מחשבתי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. כי לא מחשבתי מחשבותיכם, מחשבתי כתוב חסר בלא ו'. בא וראה מחשבת הקדוש ברוך הוא היא עליונה וראש של הכל, ומאותה מחשבה התפשטו דרכים ושבילים להימצא השם הקדוש, ולתקנו בתקונוי כראוי. ומאותה מחשבה נמשכת ויוצאת השקאת גן העדן להשקות את הכל, ומאותה מחשבה קיימים עליונים ותחתונים, ומאותה מחשבה נמצאת תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

וע"י עוד ח"ב רלח ע"ב ותיקו^ז קב ע"א.

הקרבנות עולה תחלה ואח"כ שלמים ואח"כ פר כהן משיח שהוא הטאת וזה כסדר שלשה שמות שבשלש עשרה מדות העולה למעלה מן המדות השלמים למכריע ביניהם כדי להשלימם^ד פר כהן משיח שהוא הטאת לכנסת ישראל^ה כי בן כתוב מפורש (ויקרא טז ל) וחתאתם לפני ה'.

(א ט): וְקָרְבוּ וּכְרָעוּ יָרְחֵין בְּמַיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֻחַ לַה':

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יש בקרבנות^ה סוד נעלם תכנס בו ממה שאמרו רבותינו בספרי (פנחס קמג) ובסוף מנחות (ק"ע"א) אמר שמעון בן עזאי בא וראה מה כתיב בפ' הקרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהיך ולא אלהים ולא שדי ולא צבאות אלא יו"ד ה"א שם המיוחד שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק ושמא תאמר לאכילה הוא צריך תלמוד לומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה (תהלים נ יב) לא אמרתי לכם זבחו אלא כדי שיאמר ויעשה רצוני:

ובתחלת ת"כ (פרשה ב ה) רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן אמור ביו"ד ה"א שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים לרדות אלו דבריהם ז"ל ואמת כי בפרשת הקרבנות לא נאמר לא אל ולא אלהים אבל מצאנו והעלית עליו עולות לה' אלהיך (דברים כז ו) וכתוב לחם אלהיהם הם מקריבים (להלן כא ו) וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב וכתוב במזמור הנזכר זבח לאלהים תודה (תהלים נ יד) ועוד כתוב (דהי"ב כטו – ז) כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני ה' אלהינו גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל:

אבל הענין כלו מבואר בתורה שנאמר (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי ואמר (להלן ג יא) לחם אשה שהם לחם לאשה וממנו לאשים ואשה לשון אש ואמר ר"א

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ד ה' ה' א"ל, ע"י שמות לד ו.

^ה ע"י זהר (ח"ג דף יא ע"א): רבי אבא פתח (שיר ד) עורי צפון ובאי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו עורי צפון אלן עולות דנשחטות בצפון בגין דאינון מחשבות בצפוני לבא ובאתר דדינא בגין דמחשבה אשתכח בליליא בזמנא דדינא אשתכח רוח צפון מנשבא בפלגותא דליליא כד מתערי אנשי וכנור דדוד מנגן מאליו ומחשבתן דבני נשא מתערי.

ובאי תימן אלן שלמים דנשחטין בדרום בגין דאינון שלמא דכלא שלמא דעלאי ודתתאי ואלן שלימו דסטרי עלמא שלימו דכלא מסטרא דמהימנותא ושלמים בגין דאינון שלמא דכלא בעלים אכלין מנייהו ומתהניין מנייהו דהא שלמא הוא ליה ולכל עלמא בדרגא חדא.

חטאות ואשמות נאכלין לכהני בגין דאינון זמינין לכפרא עליהו ולאעברא חובייהו.

תרגום: רבי אבא פתח (שיר ד) עורי צפון ובאי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו. עורי צפון, אלו עולות שנשחטות בצפון, משום שהן מחשבות, בצפונות הלב, ובמקום הדין, משום שמחשבה נמצאת בלילה בזמן שהדין נמצא. רוח צפון נושבת בחצות הלילה כשמעוררים אנשים, וכנור דוד מנגן מאליו, ומחשבות בני אדם מתעוררות.

ובאי תימן, אלו שלמים שנשחטים בדרום, משום שהם השלום של הכל, שלום העליונים והחתונים, ואלו הם השלמות של צדדי העולם, השלמות של הכל מצד האמונה. ושלמים משום שהם השלום של הכל, הבעלים אוכלים מהם ונהנים מהם, שהרי שלום הוא לו ולכל העולם בדרגה אחת.

חטאות ואשמות נאכלים לכהנים, משום שהם עתידים לכפר עליהם, ולהעביר את חטאיהם.

^י ע"י זהר (ח"ג כח ע"א).

^ז ע"י לעיל פרשת ויקרא הערה מג.

^ח ע"י לקמן פרשת לך הערה ז וע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז (זהר ח"ג רנו ע"ב) ופרשת נח יא.

^ט ע"י ז"ח (פב ע"א): והכי א"ר חייא א"ר יצחק מאי דכתיב אשה ריח ניחוח לה' אלא לקבל תלתא דרגין אלן אשה לקבל דא לויים דמונין על השיר ולארמא קלא והוא מסיטרא דאשה ומכוני בניעמותא בניגונא וחדוה ושיר

תרגום: וכך אמר רבי חייא אמר רבי יצחק מהו נאמר (שם א) אשה ריח ניחוח לה' אלא לעמת שלש דרגות אלו אשה כנגד זה הלויים הממנים על השיר ולהרמת הקול והוא מצד של אשה ומכונים בנעם

אשה שם התואר וטעמו קרבן אש והוא תואר למלת הכל ובמנחה שאמר (להלן ב ב) והקטיר הכהן את אזכרתה אשה ריה ניהוח לה' יהיה תואר לקומץ ואינו כן אבל אשה שם כמו אש ועולה אשה כמו עולת אש ריה ניהוח לה' וכן כלם כי טעמם כמו להם אשה (להלן ג יא מז) אבל לא אמר אש ואמר אשה כמשמעו כאשר הראה אותך בהר במתן תורה והוא הקרבן במדת הדין והזביחה לשם ה' לבדו שלא יתכוין לדבר אחר בעולם רק לשם ה' לבדו וזה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הנגון והחדוה והשיר.

' עי' זהר (ח"א דף ע ע"א): ויעל עולות עלת כתיב (חסר) חדא כתיב (ויקרא א יג) עולה הוא אשה ריח ניהוח ליהו"ה (לעולם עולה סלקא דכר אי) [נייחא לה'] עולה סלקא דכר ולא סלקא נוקבא דכתיב (שם ג) זכר תמים יקריבנו אמאי כתיב אשה דהא אש בעי לאשתכחא תמן אלא אע"ג דעולה [אתקריב] (ב) דכר ולא תריה אתקריב נוקבא לא בעיא לאתפרשא מניה אלא בה אתקריב בגין לחברא דא בדא דסלקא נוקבא לגבי דכורא לאתחברא כחדא ואע"ג דאשה לשום אישים נח אצטריך ליה למקרב עולה דאיהו באתר דדכורא עבד ליה קב"ה לאתחברא ולאעלאה בתיבה ועל דא אקריב עולה עולה הוא אשה אש ה' דאתחבר (בה) שמאלא בנוקבא דהא (כל) נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא [נ"א] ודכורא מסטרא דימינא באתדבקותא [דאתדבק] דא בדא ובגין כך אקרי (עולה) נוקבא אשה אשה קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא לסלקא לה לעילא ולא תקשרא כחדא ובגין כך [כתיב] עולה הוא אשה קשירו [ד] דכר ונוקבא דא בדא.

תרגום: "ויעל עולות", כתוב עלת, אחד. כתוב "עולה הוא אשה ריח ניהוח לה", (לעולם עולה עולה זכר, אם) "עולה" עולה זכר ולא עולה נקבה, שכתוב "זכר תמים יקריבנו". למה כתוב "אשה", שהרי אש צריכה להמצא שם. אלא אף על גב שעולה נקרבת זכר ולמקומה נקרבת, הנקבה לא צריכה להיפרד ממנו, אלא עמה נקרב, בשביל לחבר זה עם זה. שעולה הנקבה אל הזכר להתחבר כאחד. ואף על גב שאשה לשום אישים. נח היה צריך להקריב עולה, שהוא במקום של הזכר, ועשה אותו הקדוש ברוך הוא להתחבר ולהיכנס לתיבה, ועל זה הקריב עולה. עולה הוא אשה, אש ה', שהתחבר (עמה) השמאל בנקבה, שהרי (כל) נקבה מצד השמאל באה, וזכר מצד הימין בהתדבקות זה בזה, ולכן נקראת (עולה) נקבה אשה. "אשה" קשר של האהבה שאוחד בה השמאל להעלותה למעלה ולהתקשר כאחד, ולכן כתוב "עולה הוא אשה", הקשר של זכר ונקבה זה עם זה.

ועי' זהר (ח"א דף רלט ע"ב): בשעתא דאזדמן משה למיעל כדין פתח ואמר (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכם מאי אדם הכא אלא כד אתחברו שמשא וסיהרא כחדא פתח ואמר אדם כדכתיב (חבקוק ג א) שמש ירח עמד זבולה עמד ולא עמדו.

כי יקריב מכם (ויקרא א ב) הכא אתרמיז מאן דיעביד פולחנא דקרבנא שלים דישתכח דכר ונוקבא משמע דכתיב מכם דישתכח בחיזו דלכון קרבן ליהו"ה דאקריב כלא לאתאחדא כחדא לעילא ותתא מן הבהמה לאחזאה אדם ובהמה כלא כחדא מן הבקר ומן הצאן אליו רתיכין דאינון דכיין וזכיון דאמר מן הבהמה יכול מכלא בין דכיין בין מסאבן הדר ואמר מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם קרבני מבעי ליה מאי קרבנכם אלא בקדמיתא קרבן ליהו"ה והשתא קרבנכם קרבן ליהו"ה אדם קרבנכם ומן הבהמה מן הבקר ומן הצאן לאחזאה יחודא מתתא לעילא ומעילא לתתא לעילא היינו קרבן ליהו"ה מעילא לתתא היינו קרבנכם למלכא דאיהו יתיב בטורסקא עלאה לעילא לעילא וכרסיא אתתקן על ההוא טורסקא ומלכא עלאה על כלא בר נש דקריב דורונא למלכא בעא לסלקא מדרגא לדרגא עד דסליק מתתא לעילא לאתר דמלכא יתיב עלאה על כלא וכדין ידעין דהא סלקין דורונא למלכא וההוא דורונא דמלכא איהו ונחיתו (נחיתו) דורונא מעילא לתתא הא ידעין דההוא דורונא דמלכא נחית מעילא לרחימא דמלכא דאיהו לתתא כך בקדמיתא אדם סליק בדרגוי מתתא לעילא וכדין קרבן ליהו"ה מן הבהמה מן הבקר נחית בדרגוי מעילא לתתא וכדין קרבנכם בגיני כך כתיב (שיר ה ב) אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי היינו אדם וקרבן ליהו"ה אכלו רעים היינו ומן הבהמה מן הבקר ומן הצאן וכדין תקריבו את קרבנכם:

תרגום: בשעה שהזדמן משה להיכנס, אז פתח ואמר, "אדם כי יקריב מכם". מה אדם [עושה] כאן, אלא כשהתחברו שמש ולבנה כאחד, פתח ואמר "אדם", ככתוב "שמש ירח עמד זבולה". "עמד", ולא עמדו.

"כי יקריב מכם", כאן נרמז, מי שיעשה עבודת קרבן השלם, שימצא זכר ונקבה. משמע שכתוב "מכם", שימצא במראה שלכם. "קרבן לה", שמקריב הכל לאחזא כאחד, למעלה ולמטה. "מן הבהמה", להראות אדם ובהמה הכל כאחד. "מן הבקר ומן הצאן", אלו המרכבות הטהורות, שכיון שאמר "מן הבהמה", יכול מן הכל, בין טהורות ובין טמאות, חזר ואמר "מן הבקר ומן הצאן". "תקריבו את קרבנכם", היה צריך להיות קרבני, מה זה "קרבנכם". אלא בתחלה "קרבן לה", ועכשיו "קרבנכם". "קרבן לה" "אדם". "קרבנכם" "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן", להראות יחוד מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. מלמטה למעלה היינו "קרבן לה", מלמעלה למטה היינו "קרבנכם". [משל] למלך שיושב על גג עליון, למעלה למעלה, וכסא מתוקן על אותו גג, ומלך עליון על הכל. אדם שמקריב דורון למלך, צריך לעלות מדרגה לדרגה עד שעולה למטה למעלה, למקום שהמלך יושב עליון על הכל, ואז יודעים שהרי מעלים דורון למלך, ואותו דורון הוא של המלך. יורד הדורון מלמעלה למטה,

טעם עולה הוא אשה הוא ולכך אמר הכתוב (להלן כא ו) כי את אשי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קדש כי לאישי ה' קרבן אלהיהם ולכך אמרו שלא הזכיר בצואות של קרבנות לא אל ולא אלהים אלא אשה ריח נחוח לה' כי הכונה לה' לברו תהיה לא יכוין המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד והוא מאמר החכמים (סנהדרין ס ע"ב) ריקן כל העבודות כלן לשם המיוחד:

ע"י ר' בחיי: אבל ענין הקרבנות אשר הם מימות עולם הוא ענין פנימי וסוד נעלם ולדרך היחוד מדרגה וסולם, אעוררך עליו אליו אשא דעי בדרך הזה הרביעי כל היודעו חיוב להעלימו ולהסתירו ואין ראוי לו למסרו כי אם לכבוד יוצרו ליחידים החסידים החרדים אל דברו הלא סבת סודו לפניך אקיים ברמזים קרובים למבין מדבש מתוקים וממי שאינו מבין ורחוקים כי הדברים עתיקים מים עמוקים.

ע"ד הקבלה אומר כי הקרבן הוא היחודי וזהו לשון קרבן כלומר קרוב הכחות ושמותיו של הקדוש ברוך הוא וכל מי שהוא מקריב אליו השמות הוא מיחד. וכשאמר והקטיר הכהן את הכל המזבחה בתוספת ה"א"י לא בא לסתום כי אם לפרש כי הוא ה"א אחרונה שבשם המקבלת תחלה ונקראת מזבח" ומשם תתחיל המחשבה מעלוי לעלוי עד המחשבה הטהורה וכן תמצא בדברי הימים (דברי הימים ב' כט כז) ויאמר יחזקיהו להעלות העולה להמזבח לא אמר למזבח אלא להמזבח בתוספת ה"א וכן (תהלים כד) ועולתך ירשנה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הרי יודעים שאותו דורון של המלך יורד מלמעלה לאהוב המלך שהוא למטה. כך בתחלה, אדם עולה בדרגותיו מלמטה למעלה, ואז "קרבן לה". "מן הבהמה מן הבקר", יורד בדרגותיו מלמעלה למטה, ואז זה "קרבנכם". ולכן כתוב "אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי", היינו "אדם" ו"קרבן לה". "אכלו רעים", היינו "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן", ואז "תקריבו את קרבנכם". וע"י זהר (ח"ב דף קח ע"א): כתיב (תהלים נא יח) כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה כי לא תחפוץ זבח וכי לא בעי קודשא בריך הוא דיקרבון קמיה קרבנא והא איהו אתקין לגבי חייביא קרבנא דיקרבון ויתכפר להו חוביהו אלא דוד לקמי שמא דאלהים אמר וקרבנא לא קרבין לשמא דאלהים אלא לשמא דיר"ד ה"א וא"ו ה"א דהא לגבי דינא קשיא מדת הדין לא מקרבין קרבנא דכתיב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכם קרבן ליהו"ה ליהו"ה ולא לשמא דאלהים וכי תקריב קרבן מנחה ליהו"ה זבח תודה ליהו"ה זבח שלמים ליהו"ה.

תרגום: כתוב כי לא תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה כי לא תחפץ זבח וכי לא רוצה הקדוש ברוך הוא שיקריבו לפניו קרבן והרי הוא תקן לרשעים קרבן שיקריבו ויתכפר להם חטאם אלא שדוד אמר את זה לשם אלהים וקרבן לא מקריבים לשם אלהים אלא לשם יר"ד ה"א וא"ו ה"א שהרי לדין הקשה מדת הדין לא מקריבים קרבן שכתוב אדם כי יקריב מכם קרבן לה' לה' ולא לשם אלהים וכי תקריב קרבן מנחה לה' זבח תודה לה' זבח שלמים לה'.

א" ע"י ספר הבהיר קח. ומי הם אלה השרים, מלמד ששלשה הם, שהגבורה שר על כל הצורות הקדושות מצד שמאל של הקב"ה והוא גבריאל, ומימיני שר על כל הצורות הקדושות והוא מיכאל, ובאמצע הוא האמת והוא אוריאל שר על כל הצורות הקדושות, וכל שר כ"ד צורות ואין חקר לגודו דכתיב (איוב כ"ה ג) היש מספר לגודו, אם כן הרי ע"ב וע"ב, א"ל לא, דבשעה שישראל מקריבו קרבן לפני אביהם שבשמים מתיחדים יחד והיינו יחידו של אלהינו: קט. ואמאי אקרי קרבן, אלא מפני שמקרב הצורות הכחות הקדושות כדכתיב (יחזקאל ל"ז ז') וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, ואמר לריח ניחוח, ואין ריח אלא באף, ואין נשימה שהיא הריח אלא באף, ואין ניחוח אלא ירידה דכתיב (ויקרא ט' כ"ב) וירד ומתגרמינן ונחית, והרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב ע"י הקרבן, והיינו דאקרי קרבן:

ב' ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

ג' ע"י לעיל נח פרשת הערה לו.

ד' ע"י זהר (ח"ג רכט ע"ב): במחשבה מלגו בינה בן יה ישראל עלה במחשבה הרהור חכמה לחכימא ברמיזא חכמה עלה במחשבה דאיהו בינה מחשבה והרהור כלא חד חכמה לא אשתמודע אלא בבינה ובינה בלב ובגין דא מחשבה בלב הרהור בלב.

תרגום: במחשבה מבפנים, בינה בן י"ה, ישראל עלה במחשבה, הרהור חכמה, לחכם ברמז, חכמה עלה במחשבה שהוא בינה, מחשבה והרהור, הכל אחד. החכמה לא נודעת אלא בבינה, והבינה בלב, ומשום זה המחשבה בלב, הרהור בלב. וע"י בהגר"א בספד"צ ד ע"ד ד"ה ביה סליקו.

סלה בתוספת ה"א עולה אשה אמר עולה כי עשן הקרבן היה עולה עד הה"א והה"א מנעת אותו משם ולמעלה ואחר כלות העשן חוזר הבשר ומתהפך לאש וזהו שאמר אשה ואחר שיתבטל האש חוזר להיות רוח ואותו רוח מתקרב ומתערב להתיחד ברוח ובריה עד המחשבה הטהורה וזהו שאמר ריח כלומר המשכת הרצון והשפע היורד לה' כלומר למדת רחמים וזה לשון ריח נוחה לה' מלשון (מלכים ב' ב טו) נחה רוח אליהו על אלישע כן הרוח העליון תנוח ותרד למדת רחמים שהוא קיום העולם וזהו באור מלות עולה אשה ריח נוחה לה' כי מתחלה יש להעלות האשה לה' וריח הוא ההמשכה מלמעלה להוריד לה'.

ודרשו בתורת כהנים (ספרא ויקרא פרשתא ד סוף פרק ו) עולה אשה ריח נוחה לה' עולה לשם עולה אשה לשם אשים ריח לשם ריח נוחה לשם נחת רוח לה' לשם מי שעשה את העולם ובאור זה עולה לשם עולה לשם העשירית המתעלה"ו ולא ששם תכלית הכונה אלא שמשם תתחיל המחשבה ומשם תבא אל הקדשי"ה אשה לשם אשים הוא הכבוד המקבל מן הפחד ושניהם נקראים אשים וזהו (במדבר כח ב) את קרבני לחמי יכול לחמי ת"ל לאשי לאשים אתם נותנים וכן במדרש שיר השירים (שיר השירים א טו) הנך יפה רעיתי פרנסתי אמר הקדוש ברוך הוא לישראל מה שאתם נותנים לאשי כביכול כאלו אתם מפרנסים אותי ועל כן באה מלת אשה בה"א והיא נוספת כה"א (תהלים ח ח) צנה ואלפים כלם כי עיקר המלה אש וטעם התוספת שלא אמר אש כדי שתהיה מלה כפשוטה ועוד לרמוז על ה"א אחרונה שבשם ועל החמישית גם כן הנקראת (דברים ה כב) האש הגדולה ריח לשם ריח"ה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{טו} עי' לקמן פרשת שמיני הערה ג.

^{טז} עי' ז"ח (סד ע"ב): ורזא דא אשה ריח נוחה לה' אשה לבר קישורא ומזונא ונהירו דחילין ומשריין דאשא בטירונוא קמיטין ריח לגו מיניה ודא איהו דאתקשר לגו ונהיר ברזא דברית קדישא ודא אתקרי מלכא משיחא דאיהו ריח מאינון בוסמין עילאין דכתיב כריח בשמים. נוחה נהירו דכל גוונין עילאין תפארת ישראל ושפירו דכלא ודא איהו נייחא דרוחא עילאה דשריא עילה ונהיר לגביה לה' למלכא דכולא וכולא אתקשר דא בדאואנהיר דא בדא למהוי חד בחדוה דכולא ברזא דקורבנא.

תרגום: וזה סוד (ויקרא א) אשה ריח נוחה לה' אשה מחוץ לקשר והמזון והאור של צבאות ומחנות של אש נקבצו בצהרים הריח לפנים ממנו וזהו שנקשר פנימה ומאיר בסוד הברית הקדושה וזה נקרא מלך המשיח שהוא ריח מאותם הבשמים העליונים נאמר כריח בשמים נוחה האור של כל הצבעים העליונים תפארת ישראל והיפי של הכל וזוהי נחת הרוח העליונה ששורה עליו ומאירה אליו לה' למלך של הכל והכל נקשר זה עם זה ומאיר זה בזה להיות אחד בשמחת הכל בסוד הקרבן.

^{יז} עי' זהר (ח"א דף קסד ע"ב): רבי אלעזר (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי את קרבני רזא דכנסת ישראל דכתיב את את דייקא קרבני [דא] [דהא] איהו קרבנא וקשורא לאתקשרא לחמי דא מזונא דאתי מלעילא באתערותא דלתתא לאשי לאתכללא שאר חילין אחרנין דאצטריכו לאתזנא כל חד וחד כדקא חזי ליה ריח נוחה דא רעותא וקשורא דאתאחדא כלא ברזא דעלמא עלאה תשמרו להקריב לי במועדו מאן מועדו בזמן דאתער אברהם למעבד רעותיה דכתיב (בראשית כב ג) וישכם אברהם בבקר ובזמנא דאתעקד יצחק על גבי מדבחא דההיא שעתא בין הערבים הוה ואמר רבי (חייא) [ייסא] אי הכי האי דכתיב במועדו במועדים מבעי ליה א"ל ההיא שעתא אתכליל אשא במיא ומיא באשא ובגין כך כתיב במועדו:

תרגום: רבי אלעזר, "את קרבני לחמי לאשי", "את קרבני" הסוד של כנסת ישראל, שכתוב "את", את דוקא. "קרבני", זהו קרבן וקשר להתקשר. "לחמי", זה המזון שבא מלמעלה בהתעוררות שלמטה. "לאשי", להכליל שאר החיילות האחרים שהצטרפו לזון כל אחד ואחד כראוי לו. "ריח נוחה", זה הרצון והקשר שאוחז את הכל בסוד העולם העליון. "תשמרו להקריב לי במועדו", מי הוא מועדו, בזמן שמתעורר אברהם לעשות רצונו, שכתוב "וישכם אברהם בבוקר". ובזמן שנעקד יצחק על גבי המזבח, שאותה השעה היתה בין הערבים. ואמר רבי (חייא) ייסא, אם כך, זה שכתוב במועדו, היה צריך לכתוב במועדים. אמר לו, אותה השעה נכלל אש במים ומים באש, ולכן כתוב "במועדו".

^{יח} עי' לעיל פרשת בשלח הערה טו, ופרשת בראשית הערה קפה.

^{יט} עי' ז"ח סד ע"ד: נוחה אתר דנחת רוח עילאה ושראת עליה למהוי רתיכא עילאה ברזא דע"ב שמהו ורתיכא עילאה כלא קישורא חדא לה' למהוי כולא בנהירו חדא ועל דא אקרי ריח נוחה תרגום: נוחה המקום שיורדת הרוח העליונה ושורה עליו להיות מרכבה עליונה בסוד של שבעים ושנים שמות והמרכבה העליונה כלה קשר אחד לה' שיהיה הכל באור אחד ועל כן יש ריח ויש ריח (ועל כן נקרא ריח נוחה).

כלומר לשם המקום שמשם כל ההמשכות נמשכות למטה ומשם תנוח ותרד ההמשכה לה' שהוא הרחמים ואז יתברכו העליונים והשפלים השמים והארץ וכל אשר בם וזה לשם ריה ניהוח אשה לה' כלומר ירידת ההמשכה והנחת הרוח משם להויה למדת רחמים שבו העולם מתקיים וזהו שאמר לה' לשם מי שעשה את העולם כאלו אמרו למדת רחמים שאין קיום העולם אלא בו וכמו שאמרו (רש"י בראשית א א) ראה שאין העולם מתקיים בדין ושתף עמו מדת רחמים.

והנה כל מדה ומדה היתה מסתפקת מן הקרבן והכוונה להמשיך ולהניח הרוח העליון במדות ולהקריב המדות אליו וזהו היחוד וזהו לשון (במדבר כח ב) תשמרו להקריב לי לא אמר לקרב אלא להקריב כלומר להקריב לי הכחות והמדות ולכך נקרא קרבן שהוא קרוב הכחות והמדות.

וצריך שתתעורר במה שאמרו במסכת יומא סוף פרק קמא (יומא כא ע"ב) אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט כי בהיות שם שתי אשות מעורבות היה אות וסימן כי יש קשור להדיוט עם הגבורה על ידי הקרבן וכמו ששתי אשות אלו מתערבות ומתיחדות זו עם זו כן רצון ההדיוט עם הגבורה מתיחדים זה עם זה וכן העשן העולה מפעולת הקרבנות למטה היתה סבה לפעולה והתעוררות למעלה בהדלקת השפע בניצוצי אוריו בצינורות המדות וזה בדמיון שתי נרות זו על זו כשתדליק התחתונה מתוך העשן העולה ממנה תתאחו השלהבת בעליונה ותדלוק.

גם צריך שתתעורר במה שהיה קרבן עולה זכר ולא נקבה והחטאת נקבה ולא זכר והשלמים אם זכר אם נקבה הטעם הוא כי תכלית הכוונה בקרבן עולה שהוא למעלה מהמקום ששם מתחלקין זכר ונקבה כלומר למעלה מן המדות שיש בהן פועל ומקבל אבל קרבן שלמים היה בין זכר בין נקבה^כ כי הוא לקו האמצעי המשלים בין המדות והכלול מהן וכן שלמים אותיות משלים וכבר הזכרתי זה למעלה ולכן כתוב בשלמים (להלן ג א) אם זכר אם נקבה והחטאת נקבה ולא זכר כי הוא למדת שמוריי^כ ודין שיהיה הקרבן נקבה ומה שהיה קרבן אשם זכר כי האשם בא על חיוב כרת וכדי שיתכפר בו החוטא ותשוב נפשו אל האלהים אשר נתנה, כלומר אל הבינה אשר שם יסוד הנפשות^כ, ושמה תשובתן על כן היה זכר כי המקום הזה הוא למעלה מן המדות וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינן יכולין לעמוד^כ ובאור סוד המאמר הזה כי צדיקים יסוד עולם מעונו של עולם^כ אבל בעלי תשובה תשובתם הרמתה כי שם ביתם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^כ עי' הערה ג.

^{כא} עי' הערה ה.

^{כב} עי' הערה ו.

^{כג} עי' ספר הפליאה (עמוד ע): הספירה השלישית נקראת בינה ונקראת נ' שערי בינה בעבור כי ז' תחתונות נקראים שמיטות ובכל שמטה ז' שנים א"כ זפ"ז הם מ"ט שערים והם נאצלים מבינה והיא השער הגדול שער חמשים משערי בינה, ובינה בא"ת ב"ש שמטה והה' בלא חילוף לומר לך שהיא כל השמיטות ואליה שבים כולם, והבינה היא התשובה ומשם יסוד הנשמות ושם ישובו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. ועי' לעיל פרשת בשלח הערה לז.

^{כד} עי' זהר ת, ב קו ע"א

ועי"ש קו ע"ב: כיון דאחיד באילנא דחיי כדין אקרי בעל תשובה דהא כנסת ישראל תשובה אוף הכי אקרי ואיהו בעל תשובה אקרי וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש ועל דא אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד (בו) במקום שבעלי תשובה עומדים.

תרגום: כיון שאחוז בעץ החיים אז נקרא בעל תשובה שהרי כנסת ישראל נקראת אף כך תשובה והוא נקרא בעל תשובה והראשונים אמרו בעל תשובה ממש ועל זה אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמד במקום שבעלי תשובה עומדים.

^{כה} עי' ס"י (פ"א מ"ב) ארבע אש ממים, חקק וחצב בה כסא הכבוד שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת ומשלשתן יסד מעונו שנאמר (תהלים קד ד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט.

(א יא): וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יַרְדֵּי הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנָי ה' וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ קְבִיב:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה צפונה היא מדת הנבורה כדי להשלימם אליו וזהו ששנינו (ובחים נג ע"א) עלה בכבש כלל הבנין נקרא כבש ופנה לסובב הוא ראשיתכי הראשית המקיף את הכל ובא לו במחשבה לקרן דרומית היא מדת החסד וזהו שכתוב (בראשית יב ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה שהרי הכהן היה מעורר על ישראל החסד שהיא מדתו ומהדרומית למזרחית הוא תפארת ישראל שמשם הרחמים יוצאים וממזרחית לצפונית כדי להשלים לו מדת הנבורה ומצפונית למערבית שהיא מלכות וזהו שאמרו (ב"ב כה ע"ב) שכינה במערב ומשם יפרד לעולם הנפרדים ואז יתברך העולם השפל וממערבית לדרומית שהוא חוזר למקום שהתחיל.

(א יד): וְאִם מִן הָעוֹף עֵלָה קָרְבָּנוֹ לֵה' וְהִקְרִיב מִן הַתְּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה התורים יסודם מים^כ ולכך הוכשרו גדולים לרמוז כי החסד צורך גדול לעולם בכל דבר והיונים יסודם אש וכענין שכתוב ביונה (תהלים סח יד) ואברותיה בירקרק חרוץ כי הוזהב ירוק גוון האש וההכפל בירקרק לתוקף הדין ולכך נפסלו הגדולים והוכשרו הקטנים כי המעוט ממנו מספיק.

(ב יא): כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לֵה' לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ כִּי כָּל שָׂאֵר וְכָל דָּבָשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לֵה':

וע"ד הקבלה השאור והדבש רמז למדת הדין כידוע מלשון חמץ ולפי שהם דברים שיצאו ממוזגם לכך הם מרוחקים מן המזבח על כן אמר לא תקטירו ממנו אשה לה' כי כיון שהכוונה לשם המיוחד לא תאפה חמץ ולא תקטירו שאור ודבש.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ ע"י זהר ח"א מ ע"ב: מדורא שתיארה הוא מדורא עלאה קריב למלכו שמיא וביה ארבינ ונהרין ונחלין דמתפלגין מן ימא וכמה נונין אינון דמרחשן לארבע סטרי עלמא ועילא מנהון סרכין ממנן וחד ממנא עליהו ואוריאל שמיה והוא ממנא על כל אלין תתאין וכלהו נטלי בשעתין ורגעי כד נטלי ארבי לסטרא דא ולסטרא דא כד נטלי ארבי לסטר (דרום) [מזרח ממנא] דקיימא [עליהו] לההוא סטרא הוא מיכא"ל דאתא מימינא וכד נטלי ארבי לסטר צפון ממנא דקיימא עליהו לההוא סטרא הוא גבריאל דאתי מסטרא דשמאלא וכד נטלי ארבי לסטר (מזרח) [דרום] הא תמן איהו ממנא דקיימא עליהו לההוא סטרא רפאל <נ"א אוריאל> שמיה והוא לימינא וכד נטלי ארבי לסטר מערב ממנא דקיימא עליהו לההוא סטרא הוא אוריאל <נ"א רפאל> ואיהו לבתראה.

תרגום: מדור ששי הוא מדור עליון קרוב למלכות השמים, ובו אניות ונהרות ונחלים שנחלקים מן הים, וכמה דגים הם שמרחשים לארבעת צדדי העולם. ומעליהם שרים ממונים, וממונה אחד עליהם ושמו אוריאל, והוא ממונה על כל אלה התחתונים. וכולם נוסעים בשעות ורגעים, כשנוסעות אניות לצד זה ולצד זה, כשנוסעות אניות לצד (דרום) מזרח, הממונה שעומד עליהם לאותו צד הוא מיכא"ל שבא מימין. וכשנוסעות אניות לצד צפון, הממונה שעומד עליהן לאותו צד הוא גבריאל שבא מצד השמאל. וכשנוסעות אניות לצד (מזרח) דרום, הרי שם הוא הממונה שעומד עליהם לאותו צד רפאל (אוריאל) שמו, והוא לימין. וכשנוסעות אניות לצד מערב, הממונה שעומד עליהם לאותו הצד הוא אוריאל (רפאל), והוא לאחרונה.

^כ היינו חכמה.

^{כב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

^{כג} ע"י זהר (ח"ג דף כו ע"ב): ואי תימא והא כתיב (בראשית א כ) ועוף יעופף על הארץ דהא מנייהו מקרבין קרבנא ואפילו עולה כמה דכתיב (ויקרא א יד) ואם מן העוף עולה קרבנו תא חזי מכל אינון עופין לא מקרבין אלא מן התורים או בני יונה אלא רזא דא מה דאתכשר בדא פסיל בדא דא ימינא ודא שמאלא וכלא חד.

תרגום: ואם תאמר הרי כתוב עוף יעופף על הארץ, שהרי מהם מקריבים קרבן, ואפילו עולה, כמו שכתוב ואם מן העוף עולה קרבנו. בא וראה מכל אותם עופות אין מקריבים אלא מן התורים או בני יונה, אלא סוד זה מה שכשר בזה פסול בזה, זה ימין וזה שמאל והכל אחד.

^ל ע"י ספר הפליאה (עמוד תסא): ולא להקריב בעל מום עובר שאף שהוא עובר מ"מ נדחה וכיון דאחי אדחי, ולא ליתן מום בקדשים ולא להקריב קרבן תפל שאינו ראוי לאכילה שנאמר היאכל

(ב יג): וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תְּמַלֵּךְ וְלֹא תִשָּׁבֵית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ
עַל כָּל קָרְבָנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח:

ע"י רמב"ן: ומפני שאמר בכאן ברית אלהיך ולא אמר ברית ה' כלשון הפרשה וכדרך כל הקרבנות או שיאמר ברית ה' אלהיך אני סובר בו ענין שהמלח מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח והמים בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו ואחרי היותם מלח יכריתו כל מקום וישרפו לא תזרע ולא תצמיח והנה הברית כלולה מכל המדות^{לא} והמים והאש באים בה ועדיה תאתה ובאה הממשלה הראשונה ממלכת השם כמלח שיתן טעם בכל המאכלים ותקיים ותכרית במליחותה והנה המלח כברית ולכן אמר הכתוב (דהי"ב יג ה) הלא לכם לדעת כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח עולם^{לב} כי הוא גם כן מדתו של דוד.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יש במלח שני כחות משתנים זה הפך זה והם המים והאש ובכח המימות האש המיבשו והמגלידו חוזר מלח ואם כן יש בעצם המלח כח המים והאש שהם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם והם מדת רחמים ומדת הדין ומטעם זה אמר ולא תשבית מלח ברית אלהיך קרא ברית אלהיך מלח לפי שבו יתקיים ויכרת העולם וכמו שאמרו^{לג} ראה שאינו יכול להתקיים בדין שתף עמו מדת רחמים וכן המלח מקיים ומכרית כי הוא מקיים ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים והוא מכרית גם כן כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב וכענין שכתוב (ירמיה יז ו) ארץ מלחה ולא תשב וכתוב (דברים כט כב) גפרית ומלח שרפה כל ארצה^{לד}.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תפל מבלי מלח, ולא להקריב שאור כי הוא מורה קושי ודין ונשתנה ממראיתו, אך ביום החמשים הוא היובל הגדול הוא קודש וכל הדינין מתבטלין ואין יצר הרע אז מקריבין חמץ הוא שנאמר על שתי הלחם חמץ תאפנה, ולא להקריב דבש אף שהוא מתוק מורה דין במראיתו ומשם שהוא הקושי זב הדבש ודוגמת הענין הדבורה שעוקצת מר וקשה מקבצת הדבש דוגמת הסוד. ולא להקריב אתנן זונה ומחיר כלב ששניהם תועבה והזונה היא.

^{לא} ע"י זהר בראשית יז ע"א שיסוד נקראת כל, שכל המידות נכללים בו, וע"י לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^{לב} ע"י זהר ח"א רמא ע"א: רבי אחא אמר כתיב (ויקרא ב יג) ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח וכי אמאי מלח אלא בגין דאיהו ממרק ומבשם מריא לאטעמא ואי לאו הו' בגין מלחא לא יכיל עלמא למסבל מריא הדא הוא דכתיב (ישעיה כו ט) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל וכתוב (תהלים פט טו) צדק ומשפט מכון כסאך ומלח איהו ברית דעלמא קיימא ביה דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת' בגין כך אקרי ברית אלהיך ואקרי ים המלח וימא אקרי על שמיה.

תרגום: רבי אחא אמר, כתוב "ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח". וכי למה "מלח", אלא משום שהוא ממרק ומבשם את המר לתת לו טעם, ואם לא היה (לפי) מלח, לא יכול העולם לסבול את המר. זהו שכתוב "כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל". וכתוב "צדק ומשפט מכון כסאך". ומלח היא ברית שהעולם עומד בו, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת'". לכן נקרא ברית אלהיך, ונקרא ים המלח, והים נקרא על שמו. וע"י ספר הפליאה (עמוד קנב): מזבח הנחושת הרמוזה לעשירית שהוא מלכות הוא דין רפה שאינו כ"כ קשה כמו הזהב שאין נחושת אדום כמו הזהב. ולכן היא רמוזה בנחושת. וגם נקראת בת כמו בת מניקת חלב מן האם כן זאת העשירית מניקת השפעה מכל הספירות וזאת הבא ניתנה לאברהם שנאמר וה' ברך את אברהם בכל. וארז"ל בת היתה לאברהם ובכל שמה, ואמר וה' הוא ובית דינו ור"ל שהוא בין צפון לדרום וזהו ברכתה שברכה שמצפון מקבלת דין דרך ההוד ורחמים דרך החסד דרך הת"ת ויסוד, וכמו שרוצה הבת לינק כן רוצה אם להניק והאם היא הבינה וגם אברהם עמה נתברך שזו המדה כלולה בכל וכל הברכות עמה. ולמה נקראת מלח, הטעם כי מלח הוא קיום העולם וזו הספירה הוא קיום העולם שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח.

^{לג} ע"י לעיל פרשת הערה כד.

^{לד} ע"י לעיל הערה לב.

(ד כג): או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים.

ע"י ר' בחיי: אמנם מה שהוצרך לומר הודע בה"א ולהוסיף מלת או מפני שקרבן חטאת לה"א אחרונה שבשם"ל ולכך אמר שעירת עזים תמימה נקבה והה"א מביאה עליו יסורים להודיע אליו חטאתו כדי שיזכור ויביא קרבנו ולפי שהיא מן וא"ו והוא"ו מן ה"א לכך הוצרך לומר או כי בזה יהיה ריח נוחה לה' והמשכיל יבין.

(ה א): ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונפשא עונו.

ע"י ר' בחיי: ויתכן לפרש עוד והוא עד כי באור הכתוב הוא שאם הוא כובש עדותו ולא יגיד זה בב"ד לא יאמר ומי יודע בדבר אם כובש עדות זה לכך נאמר והוא עד שמו של הקדוש ברוך הוא עד שכן מצינו לשון הוא"ל שהוא שמו של הקדוש ברוך הוא ממה שכתוב (ישעיה מב ח) אני ה' הוא שמי וכתוב (תהלים ק ג) הוא עשנו ולו אנחנו וכתוב (שם יט ו) והוא כחתן יוצא מחופתו וכתוב (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא"ל ורבים כן ולכך יאמר והוא

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר ח"ג כג ע"ב: רבי יהודה פתח ואמר או הודע אליו חטאתו אשר חטא הודע אליו מסטרא דמאן או ידע (נ"א נודע) חטאתו מבעי ליה מהו הודע אליו אלא קודשא בריך הוא פקיד לכנסת ישראל לאודעא ליה לבר נש ההוא חובא דהוא חב ובמה מודע ליה בדינהא כמה דאת אמר (איוב כ כז) יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו הודע אליו כמאן דפקיד לאחרא.

דתינון בשעתא דבר נש חב קמי קודשא בריך הוא ולא אשגח בחטאיה לאהדרא בתיובתא קמי מאריה ואשדי ליה בתר כתפיה נשמתיה ממש סלקת ואסהידת קמי קודשא בריך הוא כדין פקיד מלכא לכנסת ישראל ואמר או הודע אליו חטאתו אשר חטא אושיט דינא עליה ואודע ליה חוביה כמה דאת אמר (יחזקאל טז ב) הודע את ירושלם את תועבותיה.

תרגום: רבי יהודה פתח ואמר, או הודע אליו חטאתו אשר חטא, הודע אליו מצד של מי, היה צריך להיות או ידע (נודע) חטאתו, מה זה הודע אליו, אלא שהקדוש ברוך הוא מצוה את כנסת ישראל להודיע לאדם אותו החטא שהוא חטא, ובמה מודיעה לו, בדיניה. כמו שנאמר (איוב כ) יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו, הודע אליו כמי שמצוה לאחר.

ששנינו בשעה שאדם חוטא לפני הקדוש ברוך הוא ולא משגיח על חטאו לחזור בתשובה לפני רבונו, וזורק אותו אחר כתפו, נשמתו ממש עולה ומעידה לפני הקדוש ברוך הוא, ואז מצוה המלך לכנסת ישראל ואומר, או הודע אליו חטאתו אשר חטא, הושיטי את הדין עליו והודיעי לו את חטאו, כמו שנאמר (יחזקאל טז) הודע את ירושלים את תועבותיה.

ע"י זר"ח (מה ע"ב): וע"ד איתערו קדמאי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקימת דיתבא חכמה על כנה אשר נטעה ימינך דאקרי כבוד אל.

ואם ב"נ לא דחיל מינה איהי מיסרת ליה דאתמנת לייסרא בני נשא הה"ד ודרך חיים תוכחת מוסר מאן הוא דרך לאילנא דחייא ההוא דאתמנא על עלמא לייסרא בני נשא דלא יטעיין מאורחיה. ועם כל דא בעי לקשרא לה לעילא בגין דאתקריא גופא ובעייתא נשמתא ונדב ואביהו על דלא קשירו לה ונטלו מינה נשמתא נטלת נשמתהון וגופא דילהון קיים כגוונא דעבדו וישימו עליה קטרת.

תרגום: ועל זה העירו הקדמונים כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקימת שיושבת החכמה על (תהלים פ) כנה אשר נטעה ימינך שנקראת כבוד אל ואם אין אדם ירא ממנה היא מיסרת אותו שהתמנתה ליסר את בני האדם זהו נאמר (משלי ו) ודרך חיים תוכחות מוסר מי הוא הדרך לעץ החיים ההוא שהתמנה על העולם ליסר את בני האדם שלא יטעו מדרכו

ועם כל זה צריך לקשרה למעלה משום שנקראת גוף וצריכים (וצריכה) נשמה ונדב ואביהו על שלא קשרו אותה ונטלו ממנה הנשמה לקחה את נשמתם וגופם קים כמו שעשו (ויקרא י) וישימו עליה קטרת.

ע"י לעיל פרשת לך לך הערה י.

ע"י זהר ח"א קנד ע"ב: תא חזי עלמא תתאה באתגליא איהו והוא שירותא דכלא לסלקא בדרגוי כמה דחכמה עלאה [ו]הוא שירותא דכלא הכי נמי עלמא תתאה חכמה איהו והיא שירותא דכלא ובגין כך קרינן אתה בגין דאיהו שמטה ואתגליא ועלמא עלאה דאיהו יובלא קרינא הוא דכל מלוי באתכסיא אינון ורזא דמלה דלאה דכתיב (בראשית ל טז) וישכב עמה בלילה הוא ועל דא כתיב (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא בגין לאמשכא מניה ברכאן לכלא הוא עלמא עלאה דאתכסיא תדיר ויעקב במה דאתכסיא לא אתדבק ברעותיה אלא במה דאתגליא ורזא דא <דכתיב> (בראשית ב כד) ודבק באשתו וירא יה"ה כי שנואה לאה מהכא דסאני בר נש עריין דאמיה (נ"א <ואחתיה) ויתיחד

עד שמו של הקדוש ברוך הוא עד כי הוא בוחן לבות וכליות ויענישנו על זאת. ויתכן עוד לומר כי תוספת הוא"ו במלת לוא ירמוז על ששת ימי בראשית ובא להורות כי מי שכושב עדות לחברו מעלה עליו הכתוב כאלו כבש להקב"ה עדות של הדוש העולם שנברא בששת ימים כי מתוך שאדם רגיל להכשל בעון קל יבא לסוף שיכשל בעון חמור.

(ה טו): נִפְשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּאָה בְּשִׁנְגָה מִקֶּדְשֵׁי ה' וְחִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לֵה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֵּאן בְּעֶרְכָּךְ בְּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל תִּקְדָּשׁ לְאֲשָׁם: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת עוד הקרבן הבא נקבה על חטא יקרא חטאת והזכר יקרא אשם השעירים והפרים יקראו גם כן חטאת בעבור שהם לחטאת לט':

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בר נש עם אמה בכל אתר ולא יתחשש והא אתערו בן מתיחד עם אמו וכלא אתכסי מיעקב דעלמא עלאה לא אתגליא כלל.

תרגום: בא וראה, העולם התחתון הוא בנגלה, והוא ראשית הכל לעלות בדרגותיו, כמו שהחכמה העליונה היא ראשית הכל, כך גם העולם התחתון הוא חכמה, והיא ראשית הכל, ולכן נקרא "אתה", משום שהוא שמיטה, ובגלוי. והעולם העליון שהוא היובל, נקרא "הוא", שכל דבריו הם בנסתר. וסוד הדבר של לאה, שכתוב "וישכב עמה בלילה הוא", ועל זה כתוב "ועבד הלוי הוא", כדי למשוך ממנו ברכות לכל. "הוא" העולם העליון שנסתר תמיד. ויעקב במה שנסתר לא נדבק ברצונו, אלא במה שנגלה, וזה סוד הכתוב "ודבק באשתו". "וירא ה' כי שנואה לאה", מכאן ששונא אדם ערות אמו (ואחותו), ומתיחד אדם עם אמו בכל מקום ולא יחשוש, והרי העירו, בן מתיחד עם אמו, והכל התכסה מיעקב, שהעולם העליון לא התגלה כלל.

ט" ע"י זהר ח"ג כח ע"ב: הכי פקודין דלא תעשה אינון תפישו דילה כגון צפרים הנאחזים בפח וכל תפישו דילה דמעכבין לה לפרחא אתקריאו סרכות כאלין סרכות דמעכבי לכנפי ריאה לנשבא הכי אשם דישראל אחיד בגדפוי דשכינתא דאינון חיוון דכרסיא דלא תהא עולה בהון בזכוון דישראל לגבי קודשא בריך הוא ומעכבין לה ומכבידין גדפהא ח"ת ח"ת חטאות דלהון ואשם אימא דערב רב סרכא אחידת בכרסיא דתמן מטרוניתא ולא מנחת לה לסלקא מגלותא וזכוון אחידן בה לסלקא אשתארת באוירא כגון סרכא תלויה באוירא ודא עמודא דאמצעייתא (דאיהו אוירא) הכי אשם תלוי בצדיק דאיהו אחיד בין שמיא וארעא.

חטאת איהי יותרת הכבד אכבידת עלה בחטאות דלכלוכין דחובין דישראל כגוונא דכבד מכביד שמרים דאינון דמים על ערקין דלבא הכי אלין חטאות מכבידין על גדפוי דשכינתא דאינון פקודין דעשה דדמיין לכנפי יונה לא תעשה כד אינון מכבידין על עשה דאינון כד חובין דישראל מרובין מזכוון אתמר באורייתא דאיהו גופא (דניאל ח יב) ותשלך אמת ארצה ואיהי צווחת (איכה א יד) נתנני יה"ה בידי לא אוכל קום (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום ובגין דא תקינו תנאים ואמוראים צלותין באתר דקרבינן לאעברא חטאות ואשמות מינה ובגין דא תקינו צלותא דשחרית כקרבן השחר וצלותא דמנחה כקרבן בין הערבים וצלותא דערבית כאמורים ופדרים דהוון מתאכלים כל הלילה ותלת אבהן דתקינן תלת צלותין לקבל מרכבתא דאינון קטירין בה כמה דאוקמוה האבות הן הן המרכבה דאינון פני אריה אל הימין לארבעתם וגו' (ע"כ).

תרגום: כך מצוות לא תעשה הן האסורים שלה, כמו ציפורים הנאחזות בפח, וכל האסורים שלה שמעכבות אותה מלפרוח ונקראות סרכות, כמו הסרכות הללו שמעכבות את כנפי הריאה מלנשב, כך אשם, שישראל אחוזים בכנפי השכינה שהן חיות הכסא, שלא תהיה עולה בהם בזכויות של ישראל לקדוש ברוך הוא, ומעכבים אותה ומכבידים את כנפיה. ח"ת ח"ת החטאות שלהם ואשם אמם של ערב רב, הסרכה האחזה בכסא ששם המלכה, ולא מניחה אותה לעלות מן הגלות, והזכויות אחוזות בה להעלותה, ונשארת באויר כמו סרכה שתלויה באויר, וזהו העמוד האמצעי (שהוא אויר), כך אשם תלוי בצדיק שהוא אחוז בין שמים וארץ.

החטאת היא יותרת הכבד, מכבידה עליה בחטאות של לכלוכים של חטאי ישראל, כדוגמת שהכבד מכביד על השמרים שהם דמים על העורקים של הלב, כך החטאות הללו מכבידות על כנפי השכינה שהן מצוות עשה שדומות לכנפי יונה, ולא תעשה כשהן מכבידות על עשה שהן כשחטאי ישראל מרובים מן הזכויות, נאמר בתורה שהיא גוף, ותשלך אמת ארצה. והיא צווחת נתנני ה' בידי לא אוכל קום, נפלה לא תוסיף קום, ומשום זה תיקנו תנאים ואמוראים תפלות במקום קרבנות, להעביר ממנה חטאות ואשמות, ולכן תיקנו תפלת שחרית כמו קרבן השחר, ותפילת מנחה כמו קרבן בין הערבים, ותפלת ערבית כמו אמורים ופדרים שהיו מתאכלים כל הלילה, ושלושת האבות שתיקנו שלש תפלות כנגד המרכבה שהם קשורים בה כמו שבארוה האבות הן הן המרכבה שהם פני אריה אל הימין לארבעתם.

פרשת צו

(ו ב): צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואיש המזבח תוקד בו:

ע"ר בחיי: דע כי כל מיני הקרבנות ר כמספר י"ג מדות חמשה מהן באות מהקמה והן מנחת סולת מנחת מרחשת מחבת חלות ריקיין וכלן נקראין קרבן השמונה מהם הם בעלי חיים והם עולה הטאת אשם תודה שלמים בכור מעשר פסח יש מהם נאכלין לכהנים כגון הטאת ואשם ובכור ויש מהן נאכלין לבעלים כגון מעשר ופסח ותודה קרבן תודה בא על הנס והוא לשון הודאה אם היה הולה ונתרפא מביא קרבן תודה הוא שכתוב (תהלים קז כב) ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה או שאר שמחות כגון שמחת חתן וכלה שנאמר (ירמיה לג יא) קול ששון וקול שמחה וגו' מביאים תודה בית ה' ויש שאינו נאכל לא לכהנים ולא לבעלים והוא קרבן עולה שאין לבני אדם בו שום חלק אלא כולו להקב"ה וזהו לשון כליל וקרבן זה של עולה הוא הנכבד שבכל הקרבנות כלן וכן מוכיח הלשון שאמר היא העולה הוסיף לומר היא העולה למעלת הקרבן וחשיבותו וכן (יחזקאל י כ) היא החיה אשר ראיתי גם פרי מעשיה גדול שמכפרת על הרהור הלב כמו שאמר באיוב (איוב א ה) והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם וזהו לשון עולה שמכפרת על העולה על הרוח והיה קרבן עולה קרב כל הלילה עד הבקר לפי שהאדם מחשב בלילה וחוטא ביום הוא שאמר הנביא (מיכה ב א) חושבי און ופועלי רע על משכבותם באור הבקר יעשוה ועל בן צותה התורה שתהיה כפרה בזמן העברה ולפי שעקר העברה היא ברוח היה הכל כליל באש ושב אל הרוח ולא היה רשות לדבר גופני ליהנות ממנו וזהו הענין האחד.

(ו ג): ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הידשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח.
ע"ר בחיי: וע"ד הקבלה היא העולה כמו (יחזקאל א יג) והיא מתהלכת והיא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ג

א ע"ל לעיל הערה ג.

ב ע"י תיקון (ד ע"ב): קום יחזקאל נביאה לגלאה אלן מראות קמי שכינתא דאתמר בהון ודמות החיות מראיהם כגחלי אש (יחזקאל א יג) בנקודי אורייתא וטעמי דאורייתא דעלייהו דאתון אתמר ודמות החיות מראיהם כגחלי אש אלן אינון נקודין בוערות כמראה הלפידים (שם) אלן טעמי ובהון והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע (דניאל יב ג) והמשכילים אלן אתון יזהירו אלן נקודין דנהרין בהון כזהר אלן טעמי ושכינתא כלילא מכלהו עלה אתמר היא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א יג)

דאינון חיון עלאין דנקודי דטעמי וחיון תתאין דנקודי דאתון כגוונא דא ^ה ואינון סגולת"א לעילא תלת חיון עילאין דרמיזין י' י' בראשי תיבין יה"ה יה"ה יה"ה ואינון יה"ה מלך (תהלים י טז) יה"ה מלך (תהלים צג א) יה"ה ימלך (שמות טו יח) אנפי תלת חיוון עילאין דאינון חסד גבורה תפארת ולתתא סגול דאינון חיוון תתאין אנפי נצח יסוד והוד דרמיזין ביברכך יאר ישא נקודה דאמצעיתא חיה ששמה אדם כגוונא דא ה' היא מתהלכת בין החיות דאינון תלת לעילא ותלת לתתא

כגוונא דא ^ה איהי רביעאה לכל תלת ושביעאה לשית ורזא דתלת חיוון תתאין עלייהו איהו קא רמיז ויהי בשלשים שנה (יחזקאל א א) ועל נקודא דאמצעיתא קא רמיז ברביעי דאיהי ארבע אנפי אדם חכמה עלאה כ"ח מ"ה דאתמר ביה דמות כמראה אדם עליו מלמעלה (שם כו) וכלא ברזא דנקודי דאת ^ה.

תרגום: קום יחזקאל הנביא לגלות את המראות הללו לפני השכינה, שנאמר בהם "ודמות החיות מראיהם כגחלי אש", בנקודי התורה. וטעמי התורה שעל האותיות, נאמר "ודמות החיות מראיהם כגחלי אש", אלו הם הנקודות. "בוערות כמראה הלפידים" אלו הטעמים, ובהם "המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע". "המשכילים", אלו האותיות, "יזהירו", אלו הנקודות שמאירות בהם, "כזוהר", אלו הטעמים. והשכינה כלולה מכולם, עליה נאמר "היא מתהלכת בין החיות", שהן החיות העליונות של

נקודות הטעמים, וחיות התחתונות של נקודות האותיות, כמו זה ^ה, והם סגולת"א למעלה, שלש חיות עליונות שרמזות י' י' בראשי תיבות יה"ה יה"ה יה"ה, והם יה"ה מלך יה"ה מלך יה"ה מלך, פני שלשת החיות העליונות, שהן חסד גבורה תפארת. ולמטה סגול, שהם החיות התחתונות,

המדה המתעלה אל המקום אשר הוצבה משם, ממנה תתחיל מחשבת המקריב וכבר הזכרתי ענין זה בפרשת ויקרא^א.

(ו יג): זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המִשֶׁח אתו עֲשִׂירַת הָאֶפֶה סֶלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֲצִיתָהּ בְּבֹקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרֶב.

ע"י ר' בחיי: זה קרבן אהרן דרשו רז"ל בארבע דברים נתקשה משה וזה אחד מהם וסימן שלהם מקש"ה ובאור הכתוב בסודו זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' כי המדה הנקראת זה יקריבו לה' בהקריבם עשירית האיפה וכן הזכיר הנביא לעתיד בתחלת כהונה של כהן גדול ביום חנוכו שהוא מקריב עשירית האפה הוא שאמר יחזקאל (יחזקאל מד כז) וביום באו אל הקדש אל החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב הטאתו ואמרו בפרק אלו מגלחים (מו"ק טו ב) הטאתו זהו עשירית האיפה שהוא מלשון חטוי וטהרה.

(ח ח): וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹם.

ע"י ר' בחיי: ויתן אל החשן את האורים ואת התומים כתב של שם המפורש היה וכבר נתבאר זה בסדר ואתה תצוה (שמות כח ל) ומדרגה היתה ממדרגות רוח הקדש למטה ממדרגת הנבואה ולמעלה מבת קול^ה ודע כי ההפרש שיש בין נבואה לרוח הקדש הוא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

פני נצח יסוד הווד, שרמוזים ביברכך יאר ישא, הנקודה של האמצע חיה ששמה אדם, כדוגמא זה ^א היא מתהלכת בין החיות, שהם שלש למעלה ושלש למטה, כדוגמא זה ^ב, היא רביעית לכל השלש ושביעית לשש, והסוד של שלש החיות התחתונות עליהם, הוא רומז "ויהי בשלשים שנה", ועל הנקודה שבאמצע רומז ברביעי, שהוא ארבע פני אדם, חכמה עליונה כ"ח מ"ה, שנאמר בו "דמות כמראה אדם עליו מלמעלה", והכל בסוד הנקודות של אות ^א.

^א א ט והערה שם יד.

^ב ע"י פרשת ויצא הערה כו.

^ה ע"י תז"ח (מב ע"ב): וביומא תליתאה תרין זמנין טוב חד דיומא תנינא דבראשית וחד דיומא תליתאה ואנון (דברים הימים א כט) הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל דאיהו צדיק והאי בת איהי שכינתא תתאה מלכות הקדש עשיראה לט' ושביעאה לשית ורביעאה לתלת אבהן ותמינאה לז' חג שמיני עצרת.

ואיהי בת קול רביעאה לתלת דרגין דהוו משתמשים בהון ישראל בארכהון ואנון תורה נבואה רוח הקדש בת קול וכלהו כלילן בה במלכות קדישא איהי תורה מסטרא דעמודא דאמצעייתא תורת ה' תמימה ואיהי נבואה מסטרא דנצח והוד דאנון תרי נביאי קשוט בכל צורות ומראות ודמיונות וחזיונות דנביאי כלהו רשימין בבת עין דאיהי לבת אש מתוך הסנה י' כלילא מעשר מראות ונהיירא מ"ב אלהים דעובדא דבראשית כלילא מעשרה מאמרות ובה הלב רואה הלב יודע הלב מבין וכו'.

ואיהי רוח ה'קדש מסטרא דצדיק חי עלמין ואיהי בת קול מסטרא דעמודא דאמצעייתא [פו ע"ג] דאתקרי קול השופר הקול קול יעקב (שמות יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול. איהי בת קול שמנהמת כיונה דאתמר (שיר ב) יונתי בחגוי הסלע ואוקמוה עלה בת קול היתה יוצאת מן השמים ואומרת הלכה כפלוגי.

איהי בת קול דאתמר עלה (תהלים יז) שמרני כאישון בת עין איהי בת דאתמר בה (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה וגו' פנימה למשנה דפנים דאנון נראים מסטרא דיהו"ה ממשבצות זהב לבושה מסטרא דאדנ"י דאיהי דין דגבורה.

תרגום: וביום השלישי פעמים כי טוב אחד של היום השני של בראשית ואחד של היום השלישי והם (דברי הימים-א כט) הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל שהוא הצדיק והבת הזו היא השכינה התחתונה מלכות הקדש העשירית לתשעה והשביעית לששה והרביעית לשלשת האבות ושמינית לשבעה חג שמיני עצרת.

והיא בת קול הרביעית לשלש הדרגות שהיו משתמשים בהם ישראל בארצם והם תורה נבואה רוח הקדש בת קול וכלם כלולות במלכות הקדושה היא התורה מצדו של העמוד האמצעי תורת ה' תמימה והיא הנבואה מהצד של נצח והוד שהם שני נביאי אמת בכל הצורות והמראות והדמיונות והחזיונות של הנביאים כלם רשומים בבת העין שהיא לבת אש מתוך הסנה י' כלולה מעשר מראות ומאירה משלשים ושנים אלהים של מעשה בראשית כלולה מעשרה מאמרות ובה הלב רואה הלב יודע הלב מבין וכו'.

שהנביא בעת שתבא בו הנבואה כל הרגשותיו וכחותיו בטלות והוא משולל מכל דרכי העולם הזה ומופשט מן החומר ומתבודד עם השכל לבדו והנה זה בהקיץ וזו היא מעלת שמונה נביאים ורוח הקודש היא שלא תתבטל אחד מהרגשותיו והוא מדבר בדרך כל אדם אבל יעורר אותו רוח עליוני ויופיע הדברים על לשונו וידבר עתידות בסיוע אלהי וזו היא מעלת הכתובים אבל מעלת התורה שצוה לנו משה למעלה מכל זה כי נבואתו של משה למעלה מכל הנביאים כולן ומטעם זה תמצא לרז"ל שיזכירו בכל מקום תורה נביאים וכתובים בסדר המעלות ומדרגות הנבואה ובפירוש אמרו מניחין תורה על גבי נביאים אבל לא כתובים על גבי נביאים כל זה הוצרכו החכמים ז"ל להעיר על מדרגות הנבואה כדי שיתבונן האדם והחי יתן אל לבו מאין תוצאות הנבואה ואיך המעלות זו למעלה מזו ומה בין נבואת משה לשאר הנביאים כולן.

(ח כג): וישקח ויקח משה מדמו ויתן על תנוף אֵזן אהרן הימנית ועל בֶּהֱן יְדוֹ הימנית ועל בֶּהֱן רַגְלוֹ הימנית.

ע"ר בחיי: יראה לי בסדר אברים הללו כי מפני שנחלק המציאות לשלשה חלקים עולם המלאכים ועולם הגלגלים והעולם השפלה ונצטווה משה על המשכן הכולל חלקי המציאות הנה לפנים מן הפרוכת כנגד עולם המלאכים מחוץ לפרוכת שהוא אהל מועד כנגד עולם הגלגלים חצר המשכן כנגד עולם השפלה על כן הוצרך המשכן הזה להיות שם אחד מכיר את בוראו מיוחד לעבוד עבודת הש"י והוא הכהן הגדול ושיהיה ג"כ כולל בגופו ובתכונת צורתו שלשה חלקים אלו וזו היא צורת אדם שהוא עולם קטן ובו עולם הדבור והוא הראש כנגד עולם המלאכים, ועולם החיות זהו מן החוזה ועד מתניו, כי באמצעות גופו הוא הלב שהוא בעל התנועה כנגד עולם הגלגלים, ועולם הטבע ממתניו ולמטה כנגד העולם השפל. ולפי שהקרבות הם קיום העולם ושהוא נחלק לשלשה חלקים אלו הוצרך משה רבינו ע"ה לתת מן הדם שהוא כפרת הנפש בשלשה אברים הללו מן הגוף שהן שלשת חלקי הגוף של הכהן המכפר וזהו שאמר על תנוך אֵזן אהרן הימנית זהו עולם הדבור כי אבר האֵזן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

והיא רוח הקדש מהצד של צדיק חי העולמים והיא בת קול מצדו של העמוד האמצעי שנקרא קול השופר הקל קול יעקב (שמות יט) משה ידבר והאלהים יענו בקול. היא בת קול שמנהמת כיונה שנאמר (שיר ב) יונתי בחגוי הסלע ובארו עליה בת קול היתה יוצאת מן השמים ואומרת הלכה כפלוגי.

היא בת הקול שנאמר עליה (תהלים יז) שמרני כאישון בת עין היא בת שנאמר בה (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה וגו' פנימה למשנה של הפנים שהם נראים מצד של יהו"ה ממשבצות זהב לבושה מהצד של אדני"י שהוא דין של גבורה.

¹ ע"י תיקו"ז (יג ע"א): וביומא תליתאה נחיתת לעמודא דאמצעיתא על ידי משה הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר (שמות יט טז) בתרי לוחי אבנין נצח והוד הדא הוא דכתיב כתובים משני עבריהם (שמות לב טו) ואינון תרין נביאי קשוט ומסטרא דעמודא דאמצעיתא אתקריאו נביאי האמת ושכינתא תורת אמת הדא הוא דכתיב תורת אמת היתה ביהו (מלאכי ב ו) ואתקריאת מראה דנבואה ורוח הקדש מסטרא דתרווייהו.

תרגום: וביום השלישי ירדה לעמוד האמצעי על ידי משה, זהו שכתוב "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר", בשני לוחות אבנים, נצח והוד, זהו שכתוב "כתובים משני עבריהם", והם שני נביאי אמת, ומצד של עמוד האמצעי נקראו נביאי האמת. ושכינה תורת אמת, זהו שכתוב "תורת אמת היתה ביהו". ונקראת מראה נבואה ורוח הקדש מצד של שניהם.

בהגרא' ואתקרי' מראה כו' - נבואה מסט' דנצח, ורוח הקודש מסט' דהוד כידוע.

² ע"י לעיל פרשת שמות הערה סח.

³ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קנ.

⁴ ע"י בהגרא' על ס"י ה ע"א ז"ל: בק"ק ארון וכפורת כרובים שהן כח"ב, ארון בינה כמ"ש בתיקונים, כפורת חכמה, כרובים כתר לכן הם ב' כנגד ב' בחי' שבכתר, ובאהל מועד מנורה, שולחן, מזבח, נגד חג"ת כידוע (בע"ח שער ציור עולמות (פרק א)), מנורה בדרום ושולחן בצפון ומזבח באמצע, מכאן ואילך לבר מגופא נה"י ושם הנוקבא, בחצר אהל מועד כיוור וכנו ומזבח החיצון, כיוור וכנו נה"ה ב' כליות ששם מים??

⁵ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קנא.

בראש ועל בהן ידו הימנית זהו אמצעית הגוף הוא עולם החיות ועל בהן רגלו הימנית זהו עולם הטבע.

(ח לג): ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלאיכם כי שבעת ימים ימלא את ידכם.

עי' ר' בחיי: וכן אמר לו הקדוש ברוך הוא בסדר ואתה תצוה (שמות כט לה) שבעת ימים תמלא את ידם ועל דרך הקבלה היו ימי המלוואים שבעה כנגד השבעה הידועים כי כבר ידעת דוגמתו של בהן גדולי" מהו שמתוכו התנבא משה ע"ה כענין שכתוב (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה זרוע תפארתו ולכך נצטוה משה שיטפל באהרן ושימשחנו כי כן הזכיר למעלה (לעיל פסוק יב) ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו ולכך נקראו ימי מלוואים לשון שלמות כי דוגמתם שלמות הכל וכבר ידעת כי משה שמש כל שבעת ימי המלוואים והנודך כהונתו של אהרן על ידי משה היתה והבן זה.

פרשת שמיני

(י ב) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה':

עי' רמב"ן: מעם מלפני ה' כמו מאת פני ה' והמשכיל יתבונן שכבר פירשתי (שמות ל א) זה החטא בנדרב ואביהוא תדענו ממה שאמר ויקריבו לפני ה' אש זרה ולא אמר ויקריבו לפני ה' קטרת אשר לא צוה אותם והנה הם שמו קטרת על האש כענין שאמר הכתוב (דברים לג י) ושימו קטורה באפך ולא שמו לבם רק לזאת והנה לא היה אשה ריח ניחוח:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה תבין הטאם ממה שאמר הכתוב ושימו עליה ולא אמר ושימו עליהם כשם שאמר בענין קרח (במדבר טז יח) ויתנו עליהם אש ושימו עליהם קטרת וכן הזכיר עוד (במדבר טז יז) ונתתם עליהם קטרת כי מלת עליה תרמוז למדת הדין והכתוב הודיענו מחשבתם בזה וידוע כי הקטרת למדת הדין שנאמר (דברים לג י) ושימו קטורה באפך ולשון קטרת התקשרות הרוח במדות תרגום (בראשית לח כח) ותקשור וקטרת ומתוך ההתקשרות ההוא בא שפע ההמשכה ממעלה למדת הדין וממדת הדין יבא שפע הברכה על המקטיר והמקטיר למדת הדין אין ראוי לו שיכוון אלא לשם המיוחד לבדו ונדב ואביהוא טעו בכאן אחרי מדת הדין ולא כווננו אל השם המיוחד אלא למדת הדין בלבד ולכך לא היה אשה ריח ניחוח לה' ומדת הדין עצמה פגעה בהם הוא שכתוב ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת שמות הערה מז. ועי' לקמן פרשת קרח ב.

^ב עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.

^ג עי' זהר (ח"ג דף לד ע"א): ואש של גבוה נחית דאיהו קדש הקדשים ובגין תרין אשין אלין אמר נביא (ישעיה כד יד) באורים כבדו יהוה דאינון אשין דשכינתא דבה כתיב (דברים ד כד) כי יהוה אלהיך אש אוכלה הוא ואינון אש עלאה כסא רחמים אש תתאה כסא דין ואינון בינה ומלכות מלכות אש עולה בינה אש יורד יהוה עמודא דאמצעייתא אחיד בתרווייהו בינה יהוה ה' מלכות תפארת כד אחיד לון שריא עליה חכמה דביה כ"ח מ"ה מ"ה איהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

תרגום: ואש של גבוה יורד, שהיא קודש הקדשים, ובשביל שני האשים הללו, אמר הנביא (ישעיה כד) באורים כבדו ה', שהם האשים של השכינה, שבה כתוב (דברים ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, והם אש עליון כסא רחמים, אש תחתונה כסא דין, והם בינה ומלכות. מלכות אש עולה, בינה אש יורד, יהוה עמוד האמצעי אוהז בשניהם. בינה יהוה, ה' מלכות. כאשר התפארת אוהזת אותם, שורה עליו חכמה, שבה כ"ח מ"ה, מ"ה הוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

עי' לעיל פרשת נח הערה לג.

עי' זהר (ח"ג רכד ע"א): עצי עולה מארי תורה אורייתא דאיהי אדליקת בהון אש בתוקפא דגבורה ועלה עשן בהון בבינה עשן המערכה ומדסליקת לאף אתקרי קטרת ה"ד ושימו קטורה באפך ולית דבטיל מותנא בעלמא כקטרת דאיהו קשורא דדינא ברחמי עם ריח ניחוח באף תרגום דקשר קטירו א"ר יהודה זכאה חולקנא דרווחנא מלין סתימין באתגלייא.

תרגום: "עצי עולה", בעלי תורה, תורה שהיא נדלקת בהם, אש בחוזק הגבורה, ועלה עשן בהם, בבינה עשן המערכה. ומשעולה לאף נקרא קטורת, זהו שכתוב "שימו קטורה באפך", ואין מבטל מות בעולם כמו קטורת, שהיא קשור הדין ברחמים עם ריח ניחוח באף. תרגום של קשר, קטירו. אמר רבי יהודה, אשרי חלקנו שהרווחנו דברים נסתרים בגלוי.

פרשת אחרי מות

(טז א): וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לְפָנָיו ה' וַיִּמָּתוּ.
 ע' ר' בחיי: וע"ד הקבלה^א אחרי מות שני בני אהרן וימותו יתכן לפרש כי כפל
 המיתה כענין (דברים לג ו) יחי ראובן ואל ימות כתרנום אונקלוס^ב ועוד שהרי העיד הכתוב
 (במדבר ג ד) ובנים לא היו להם וכבר ידעת כי מי שמת בלא בנים הוא בכלל הענין הזה
 ומכלל רמז התורה מה שכתוב (ויקרא כב יג) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה
 ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל קרא הנפש בת כהן כי היא משתלשלת
 מן הבינה דרך ימין שהוא החסד ואמר כי תהיה אלמנה מן הגוף שאבד ממנה ותהיה גרושה
 שלא תשוב לשרשה כאשר זרע אין לה ואחר שישלימו לה ימי הגרושין שתהיה מגורשת מן
 המקום שהיא ראויה לשוב שם ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכלי שהוא
 קדוש כלומר תהנה מזיו השכינה.

(טז ג): בְּזֹאת יָבֵא אֶהֱרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפָר בֶּן בְּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה.
 וע"ד הקבלה בזאת היא כנסת ישראל^א והעד על זה לשון יבא כי משם יתחיל ויעלה
 ויבא אל הקדש שהיא החכמה והיא מקור הברכה והוא שכתוב (תהלים קלד ב) שאו ידיכם
 קדש וברכו את ה' ומזה אמרו חכמי האמת במדרש (שם ה) והוא באור לזה בזאת יבא אהרן
 אל הקדש כשהיה כהן גדול נכנס לבית קדש הקדשים חבילות חבילות של מצות יש בידו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמד.
^ב עי' ת"א יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנינהון:
 ועי' ת"י יחי ראובן בעלמא הדין ולא יימות במיתותא דמיתין בה רשיעיא לעלמא דאתי ויהי
 עולימוי מתמניין עם עולימיהון דאחוי בית ישראל:
^ג עי' זהר ח"ב צה ע"א: השתא אית למימר ובת כהן דא נשמתא עלאה ברתיא דאברהם אבינו
 קדמאה לגיורין ואיהו משיך לה להאי נשמתא מאתר עלאה מה בין קרא דאמר (ויקרא כא ט) ובת
 איש כהן ובין קרא דאמר ובת כהן ולא כתיב איש אלא אית כהן דאקרי איש כהן ולא כהן ממש ועל
 ארחא דא הוה (איש) כהן והוה סגן והוה כהן גדול והוה כהן דלאו איהו גדול כהן סתם רב ועלאה
 יתיר מאיש כהן ועל דא אית נשמתא ואית רוחא ואית נפש.
 תרגום: עכשיו יש לומר ובת כהן זו הנשמה העליונה בתו של אברהם אבינו ראשון לגרים והוא
 מושך את אותה נשמה ממקום עליון מה בין פסוק שאמר ובת איש כהן ובין פסוק שאמר ובת כהן
 ולא כתוב איש אלא יש כהן שנקרא איש כהן ולא כהן ממש ועל הדרך הזה היה (איש) כהן והיה סגן
 והיה כהן גדול והיה כהן שאינו גדול כהן סתם גדול ועליון מאיש כהן ועל זה יש נשמה ויש רוח ויש
 נפש.
^ד עי' זהר ח"ב קא ע"א: ושבה אל בית אביה מאן בית אביה דא עלמא דנוקבא דההוא עלמא בית
 אביה אקרי וההוא מאנא דהוה אתתקן לאשתמשא ביה אתהפך ואיהו נחית לתתא וההוא מאנא
 סליק לעילא כנעוריה כההוא זמנא דכתיב אני היום ילדתיך ילדתיך ודאי ישוב לימי עלומי כמה
 דהוה (בקדמיא) מתליסר שנין ולעילא.
 אי זכאת לאתתקנא הואיל ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל תתענג מההוא ענוגא דעלמא
 דנוקבא דאכיל מנהמא דאבירים דנחית מלעילא אבל לאסתכלא ולאיתהני במה דאתהנון שאר
 צדיקייא לא יכלא בגין דהוה זר לתמן ועל דא לא אכיל קדש אבל אכיל תרומה דאיהו יתיב בעלמא
 דנוקבא.
 תרגום: ושבה אל בית אביה מה זה בית אביה זה עולם הנקבה שאותו העולם נקרא בית אביה
 ואותו כלי שהיה מתקן להשתמש בו התהפך והוא יורד למטה ואותו כלי עולה למעלה כנעוריה כמו
 אותו זמן שכתוב אני היום ילדתיך ילדתיך ודאי ישוב לימי נערות כמו שהיה (בתחלה) משלש עשרה
 שנים ומעלה.
 אם זכתה להתקן הואיל ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל תתענג מאותו הענג של עולם
 הנקבה שאוכלים מלחם אבירים שיוורד מלמעלה אבל להסתכל ולהנות במה שנהנים שאר הצדיקים
 לא יכול משום שהיה זר לשם ועל זה הוא לא אוכל קדש אבל אוכל תרומה כי הוא יושב בעולם
 הנקבה.

^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^ו עי' לעיל פרשת תרומה הערה יב, ועי' עוד זהר ח"ג יג ע"א.

^ז עי' לעיל פרשת בשלח הערות קכז ומה, ועי' עוד בראשית מח יג.

בזכות התורה שנאמר (דברים ד מד) וזאת התורה בזכות מילה שנאמר (בראשית יז י) זאת בריתי אשר תשמרו^ח בזכות שבת שנאמר (ישעיה נו ב) אשרי אנוש יעשה זאת בזכות ירושלים שנאמר (יחזקאל ה ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה בזכות השבטים שנאמר (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם^ט בזכות יהודה שנאמר (דברים לג ז) וזאת ליהודה^י בזכות ישראל שנאמר (שיר השירים ז ח) זאת קומתך^{יא} דמתה לתמר בזכות התרומה שנאמר (שמות כה ג) וזאת התרומה^{יב} בזכות המעשרות שנאמר (מלאכי ג י) ובחנוני נא בזאת בזכות הקרבנות שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש כל הדברים האלה רומזים אל המדה הזאת כי ענין אחד לכלם והכל הולך אל מקום אחד הוא העשירי קדשי שמשם יבא אל הקדש וזה מבואר.

(טז ד): כְּתִיב בְּדִקְדוֹשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי בֶדֶד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וּבְאֲבָנָם בֶּדֶד יִחְגְּרוּ וּבְמַצְנֶפֶת בֶּדֶד יִצְנָפוּ בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֲצוּ בְּמַיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וְלִבָּשׁוּם.
רמב"ן: ועל דרך הפשט כאשר אמר (שמות כח ד) ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי א

^ח עי' לקמן פרשת חקת הערה א.
^ט עי' לעיל פרשת נח הערה ח.
^י עי' תז"ח טו ע"ב: ועוד מסטרא דבינוניים אייה כשושנה בין החוחים כגונא דירושלם דאתמר (יחזקאל ה) זאת ירושלים בין הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות דא היא שכינתא שרשא דאילנא בגו גובין דאנון עשר כתרין תתאין דאתמר בהון השוכן אתם בתוך טמאתם ואנון ארעין דשפחה שמטרוניתא דעליהו אתמר וסביבותיה ארצות.
תרגום: ועוד מצד הבינוניים היא כשושנה בין החוחים כמו שירושלים שנאמר (יחזקאל ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות זו היא השכינה השרש של העץ בתוך הקוצים שהם עשרת הכתרים התחתונים שנאמר בהם (ויקרא טז) השוכן אתם בתוך טמאתם והם ארצות של שפחת הגבירה שעליהם נאמר וסביבותיה ארצות.
^{יא} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
^{יב} עי' תיקר"ז (יג ע"א): ואהרן דהוה ליה קבלה מינה לא הוה עאל לפני ולפנים פחות מינה הדא הוא דכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש (ויקרא טז ג) דהוה ידע דאיהי עקרא דכלא דאיהי קרבן לה' עולה לה' אשה לה'.
וישראל דהוה לון קבלה מינה לא בעו מקודשא בריך הוא משכונא אחרא דיפדון לון בגינה מן גלותא אלא זאת הדא הוא דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם וכו' (וקרא כו מד) ונביא אמר בגינה כד חזא בנבואתא דוחקא דישראל תקיפא אמר זאת אשיב אל לבי וכו' (איכה ג כא) וזאת ליהודה ויאמר (דברים לג ז).
איהי מרגלית כלילא מכל גוונין נהירין דאינון נהירין מגרמיה וסגולה דיליה בכל נקודין דאתוון וטעמי בכל שם ושם מסטרא דחל"ם איהי סגולתא.
תרגום: ואהרן שהיה לו קבלה ממנה, לא היה נכנס לפני ולפנים פחות ממנה, זהו שכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש", שהיה יודע שהיא עיקר של הכל, שהיא קרבן ליהו"ה, עולה ליהו"ה, אשה ליהו"ה.
וישראל שהיה להם קבלה ממנה, לא רצו מן הקדוש ברוך הוא משכון אחר שיפדה אותם מהגלות בגללה אלא זאת, שכתוב "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וכו'", והנביא אמר בשבילה כשראה בנבואה את דוחקם של ישראל תקיף, אמר "זאת אשיב אל לבי וכו'". "וזאת ליהודה ויאמר".
היא מרגלית כלולה מכל הצבעים המאירים, שהם מאירים מעצמם, וסגולתו בכל הנקודות של האותיות, והטעמים בכל שם ושם מצד של חולם היא סגולתא.
^{יג} עי' זהר ח"ג רכח ע"ב: אמה שיעור דגופא לארבע סטרין ועילא ותתא דאינון שית אמות ובכל אמה ואמה שלשה פרקין ח"י פרקין בשית אמין ואינון רזא דח"י נענועין דלולב לשית סטרין תלת נענועין לכל סטרא ועלייהו אתמר זאת קומתך דמתה לתמר ודא שיעור קומה מקוה ישראל בשכינתא איהו ח"י ארבע זמנין דאינון ארבע סלקין שבעים ושנים.
תרגום: האמה היא שיעור הגוף לארבעה צדדים ומעלה ומטה, שהם שש אמות, ובכל אמה ואמה שלשה פרקים ח"י פרקים בשש אמות, והם סוד של ח"י נענועיים של הלולב לששה צדדים, שלשה נענועיים לכל צד, ועליהם נאמר "זאת קומתך דמתה לתמר", וזה שיעור קומה מקוה ישראל בשכינה, הוא ח"י, ארבע פעמים, שאלו הארבע עולים לשבעים ושנים.
^{יד} עי' זהר ח"ב קלה ע"א: וזאת התרומה זו כנסת ישראל.
^{טו} עי' לעיל פרשת בראשית הערה יד.

בשמונה הבגדים יאמר שגם אלה בגדי קודש וסודם כמו האיש לבוש הבדים^ט (יחזקאל ט ג דניאל י ה) ולכך הודיעו כי בגדי קודש הם ובויקרא רבה (כא יא) כשירות של מעלן כך שירות של ממן מה שירות של מעלן איש אחד בתוכם לבוש בדים כך שירות של ממן כתנת בד קודש:

עי' ר' בחיי: ואמר בגדי קדש הם ללמד כי כהן גדול המשרת לפני ולפנים בבית המקדש של מטה דוגמא לשירות הנעשה בבית המקדש של מעלה ומה שהוא משרת שם בארבעה בגדים דוגמת ארבעה מחנות שכינה שמשרתים לפניו במרום או דוגמת חיות הקדש בארבע כנפים וארבע פנים והיה הכתוב ראוי לומר בגדים קדושים הם אבל אמר בגדי קדש לבאר שהם דוגמא והם מכוונים כנגד קדש^י וזהו שתמצא שאמרו במדרש ויקרא רבה כשירות של מעלן כך שירות של ממן מה שירות של מעלן (יחזקאל ט ב) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים כך שירות של ממן כתנת בד קדש ילבש עד כאן ולבוש בדים הוא מיכאל והתכוין כי לא הוכשר הכהן להכנס לפני ולפנים בבית הרחמים כי אם בבגדי בד. ואם תשכיל בלשון בד תמצאנו כולל כמה כוונות מופלאות^י כי ירמוז על ההכנעה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' זהר (ח"ב רלא ע"א): אמר רבי שמעון הני מאני דלבושין דכהנא כלהו ברזא עלאה איהו למהוי לבושין דלתתא כגוונא דלעילא תא חזי כיון דמיכאל כהנא רבא איהו ואתי מסטרא דימינא אמאי כתיב בגבריא (דניאל י ב) האיש לבוש הבדים דהא לבושים לכהנא רבא איהו ומיכאל איהו כהנא ואתי מסטרא דימינא אלא מהכא דשמאלא אתכליל בימינא תדיר ואתלבש גבריא לבבושין אלין. תו דהא גבריא איהו אתמנא שליחא בהאי עלמא וכל שליחא דאתמנא בהאי עלמא אצטרך לאתלבשא בלבושין דהאי עלמא והא אוקימנא ברזא דנשמתא כד סלקת לעילא אתלבשת בלבושא כגוונא דלעילא בגין למהוי תמן וכן כד נחתת לתתא מלעילא כלא איהו כגוונא דההוא אתר דאזלת תמן כגוונא דא כל אינון שליחן דאתמנן בשליחותא בהאי עלמא והא אוקימנא.

תרגום: אמר רבי שמעון הלבושים הללו של הכהן כולם הם בסוד עליון להיות לבושים שלמטה כדוגמא שלמעלה בא וראה כיון שמיכאל הוא כהן גדול ובא מצד הימין למה כתוב בגבריא האיש לבוש הבדים שהרי הלבושים הם לכהן הגדול ומיכאל הוא הכהן ובא מצד הימין אלא מכאן ששמאל נכלל בימין תמיד והתלבש בגבריא לבבושים הללו.

עוד שהרי גבריא התמנה שליח בעולם הזה וכל שליח שהתמנה בעולם הזה צריך להתלבש בלבושי העולם הזה והרי בארנו בסוד הנשמה כשהיא עולה למעלה היא מתלבשת בלבוש כדוגמא שלמעלה כדי להיות שם וכן כשירדת למטה מלמעלה הכל הוא כמו שאותו מקום שהולכת לשם כמו כן כל אותם שלוחים שהתמנו בשליחות בעולם הזה והרי בארנו.

^י עי' זהר (ח"א רז ע"א): בכמה אתר אסתכלנא באלין מאני דקודשא דכתיב (ויקרא טז ד) בגדי קדש הם וכתוב (שמות כח ד) ועשו בגדי קדש מאי קדושה הכא אלא הכי תנינן קדושה אינון בכל אתר (והא כתיב) וכתבו בגדי קדש הם ועשית בגדי קדש (שם ב) כגוונא דלעילא דתניא כהן גדול לעילא כהן גדול לתתא לבושין דיקר לעילא לבושין דיקר לתתא ומה דלא אמר כסף ונחשת לאתר אחרא אסתליקו דכתיב (שם כז יז) כל עמודי החצר סביב מחושקים כסף וגו' וכתוב ואדניהם נחשת דאינון מאני שמושא לאשתמשא משכנא בהו אבל הכא באלין לבושין דיקר לא בעי לאשתמשא בהו בר נש אחרא בר מכהנא רבא דרבו משח קודשא על רשיה דכתיב (שם כח ב) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת דבאינון לבושין דמי לגוונא דלעילא.

תרגום: בכמה מקומות הסתכלתי בכלי הקודש הללו, שכתוב "בגדי קודש הם", וכתוב "ועשו בגדי קודש". איזו קדושה כאן, אלא כך שנינו, קדושה הם בכל מקום, וכתוב "בגדי קודש הם". "ועשית בגדי קודש", כדוגמא שלמעלה. שלמדנו כהן גדול למעלה, כהן גדול למטה. לבושי כבוד למעלה לבושי כבוד למטה. ומה שלא אמר כסף ונחשת, שהם התעלו למקום אחר, שכתוב "כל עמודי החצר סביב מחושקים כסף וגו'", וכתוב "ואדניהם נחשת", שהם כלי שימוש שהמשכן ישתמש בהם. אבל כאן בלבושי כבוד האלו אדם אחר לא צריך להשתמש בהם, פרט לכהן הגדול ששמן משחת קודש על ראשו, שכתוב "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת", שבאותם לבושים הוא דומה לצבע שלמעלה.

עי' לעיל פרשת תרומה הערה יב, ועי' עוד זהר ח"ג יג ע"א.

^י עי' זהר (ח"ג פז ע"א): כתיב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור אמאי אקרי בד יחידאי בגין דלא בעי לחברא להאי פשתים באחרא ועל דא לא כתיב מדו פשתים אלא בד יחידאה.

וכהנא אמאי איהו בעי לאתחזאה בהאי אלא אלין מאני בד בעי לאתחזאה בהו על מזבח העולה כד הוה מפני קטרא (ס"א קיטמא) דדשנא דעולה דהא עולה מסטרא דעכו"ם והרהורא בישא קא אתיא ובג"כ בעי לאתחזאה בהו בלחודייהו ולא בערבובייהו כמה דאמרן בגין דיתכפר ליה לב"נ כל

והשפלות וירמוז על היחוד ובגוון שלו על המחילה ומספרו על הקו האמצעי ירמוז על ההכנעה שהרי הבד צמח עולה מן העפר להכנע העובד שהוא עפר מן האדמה מה שאין כן בצמר שהוא עולה מבעלי חיים וכן אמרו במסכת יומא (עא ב) כי דבר העולה מן הקרקע בד בבד וזהו לשון בדים וענפים ירמוז על היחוד שכן לשון בד יחידי ומן הידוע שהחוט שלו יחידי אינו נחלק כלל כמו הצמר שהחוט שלו נחלק וכן הישער באדם וזה שאומר בד בבד כלומר יחידי שאינו נחלק וא"כ הרי יש בו סימן ורמוז ליחוד וכן הבד הוא לבן וגוון הלבן הוא סימן המחילה ופירש רש"י ז"ל שם במסכת יומא ריש פרק בא לו בד דבר העולה מן הקרקע הוא הפשתן שאינו יוצא אלא מן הקנה האמצעי מה שאין כן בקנבוס שהוא יוצא מבחין סביב העץ והנה מספרו של בד שש וכן נקרא הבד בלשון שש רמז לקו האמצעי הנרמז בוא"ו שבשם שהכהן דוגמתו.

וכבר ידעת^י שהכרובים לפני ולפנים נרמזים הם בה"א וא"ו והנה הה"א בכלל הוא"ו וזהו לשון בד שבו נכנס לפני ולפנים שמספרו שש.

ועוד נראה לי בכתוב הזה ענין והוא שידוע כי חלקי גוף האדם שלשה כנגד שלשה חלקי המציאות וזה להורות כי הוא כולל כל העליונים והתחתונים ומה יש לו כח להמשיך הברכה ולהשפיע כח עליון בתחתונים אף כי הכהן הגדול המיוחד לעבודת המקדש וזהו שאמר ומכנסי בד יהיו על בשרו וזהו ממתניו ולמטה שהוא החלק השפל באדם כנגד עולם השפל ובאבנט בד יחגור זהו אמצעות הגוף כנגד העולם האמצעי והוא חלק עולם הגלגלים ובמצנפת בד יצנוף דרך המצנפת להניחה בראשו והראש הוא החלק העליון באדם והוא מכוון כנגד עולם המלאכים שהוא עליון ונכבד מן השאר והנה סדר הליבישה ממטה למעלה והיתה מחשבת הכהן משוטטת בשלשה חלקי המציאות ממטה למעלה כסדר לבישת הבגדים ומתקדשת בקדושת העליונים וזהו שהתחיל הכתוב בקדש וסיים בקדש.

(טז ז): וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהֶעֱמִיד אֹתָם לְפָנָי ה' פָּתַח אֶהְלֵ מוֹעֵד:

עי' ר' בחיי: וע"ד הסוד אשר גלה הרב מסתוריו מתוך המדה הזאת שהוא מבואר בו מלת עזאזלכ"כ כח הזק והמלה כאילו נכתבה עזאזל מלשון עז ואילות כי כן הכחות

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אינון חובין דאתיין מההוא סטרא.

וכד עייל למקדשא אתר דשלימו אשתכח וכל אינון פולחני דשלימותא אע"ג דאתחברו לית לן בה כמה דאמרן בציצית בגין דתמן אשתכחו ואתחברו כל אינון זיינין דלעילא וכל אינון מאני מקדשא משתכחין ביה כמה זיינין משניין דא מן דא וכלהו אתכלילו תמן כגוונא דלעילא זכאין אינון ישראל דקב"ה יהיב להו אורייתא דקשוט אורייתא דמהימנותא וריחם להו מכל שאר עמין עכו"ם דכתוב אהבתי אתכם אמר יי'.

תרגום: כתוב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגור. למה נקרא בד יחידי, משום שלא צריך לחבר את הפשתים הזה עם אחר, ועל כן לא כתוב מדו פשתים, אלא בד יחידי. ולמה הכהן צריך להראות בזה, אלא לבושי הבד הללו צריך להראות בהם על מזבח העולה, כשהיה מפנה את עשן (האפר) של דשן העולה, שהרי העולה באה מהצד של עכו"ם והרהור רע, ולכן צריך להראות בהם בלבדם ולא בערבוביה כפי שאמרנו, כדי שיתכפרו לאדם כל אותם חטאים שבאים מאותו הצד.

וכשנכנס למקדש, המקום ששם נמצאת השלמות, וכל אותן עבודות השלמות, אף על גב שהתחברו אין לנו בזה ענין. כמו שאמרנו בציצית, משום ששם נמצאו והתחברו כל אותם המינים שלמעלה, וכל אותם כלי המקדש, נמצאים בו כמה מינים שונים זה מזה, וכולם נכללו שם כדוגמא שלמעלה. אשריהם ישראל שהקדוש ברוך הוא נתן להם תורת אמת תורה של אמונה ואהב אותם מכל שאר העמים עובדי כו"מ, שכתוב אהבתי אתכם אמר ה'.

^י עי' דברי רבינו שמות כה יח.

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קנ.

^{כא} עי' זהר (ח"ב קנז ע"א): ואי תימא אי הכי דההוא מדברא איהו תוקפא דסטרא אחרא היך פקיד קודשא בריך הוא על ההוא שעיר לשרדא ליה לטורא אחרא דאקרי עזאזל הוה לון.

לשרדא ליה לההוא טורא דאזלי ישראל במדברא ביה אלא כיון דהא אזלו ביה ישראל ארבעין שנין הא אתבר תקפיה ותוקפיה אתתקף באתר דלא עבר ביה גבר תמן לעלמין ובההוא טורא הא הוה דיוריהון דישראל תמן ארבעין שנין.

העליונים התומים בשם אל וזהו שכתוב (תהלים לה י) מציל עני מחזק ממנו ורז"ל דרשוהו (בראשית רבה נד י) על יצר טוב ועל יצר הרע וכשם שנקרא חזק כך נקרא מלך שכן שלמה ע"ה קראו (קהלת ד יג) מלך זקן וכסיל וכבר ידעת מאמר רז"ל (ב"ב מז א) הוא שמן הוא יצר הרע הוא מלאך המות וכו'.

ומעתה יתגלה לנו מכל זה השעיר המשתלח למי הוא משתלח ומה שמו ומה ארצו וכל מקומות ממשלתו כי הם מקומות השממון והחרבן כי הוא שר המדבר וכל המלחמות והמהומות וכל מכת חרב והרג ואבדן ישתרגו מאצילות כחו וכל שולפי חרב בעמים ימשכו כח ממנו והוא המקבל השעיר הזה כי העוים והשעירים מהבהמות בחלקו ומהאומות זרעו של עשו שנקרא שעיר שנאמר (בראשית כז יא) הן עשו אחי איש שעיר גם אומתו נקראת שעיר שנאמר (במדבר כד יח) והיה ירשה שעיר אויביו וכן בחלקו השדים המשטינים והמזיקים הנקראים שעירים שנאמר (ישעיה יג כא) ושעירים ירקדו שם ואמרו במדרש (פרקי דר"א נו) שהקב"ה הפילו ולכת שלו מן השמים והיה אוהו בכנפיו של מיכאל להורידו עמו ופלטו הקדוש ברוך הוא ולכך נקרא מיכאל פליט וא"כ למטה מן הספירות^כ הוא והוא מחיצה מפסקת בין הספירות ובין הקרבנות ואיך יעלה קרבנו לשם המיוחד והרי הוא באמצע שחל בדרך עומד להשטיין מעכב על קרבנו ולכך אמר שלא יקטרנו כלומר שלא יפסיק בין השם המיוחד ובין קרבנו כי כאשר נתן לו זביחה זו כמי שמשליך פרוסה לכלב כדי שלא ינשכנו אז יעלה קרבנו דרך סלולה לשם המיוחד בלי קטרונג כיון שאנו מוכנים לו ולכחותיו (שמות יא ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וישוב הקטיגור סניגור אף על פי שהוא נהנה עם כוחותיו אין כוונתנו אלא לאדון הכל שצונו בכך שנתן מתנה לאחד משריו ועבדיו לטובתנו כדי שיליץ טוב בעדנו והמתנה הזאת אינה באה אליו ממנו אנהנו אלא ממנו יתברך עד שאפילו בשעת הגורל לפעמים של עזאזל בימין ושל שם בשמאל לא היה להם לשנותו וכן אמרו בגמרא דמסכת יומא (מ ב) שאלו את ר' עקיבא מהו לשנותו של שמאל בימין ושל ימין בשמאל כדי שיחזור של שם בימין והשיב להם אל תתנו מקום למינים לרדות כלומר שאם היו משנים יאמרו המינים עזאזל רשות אחת בפני עצמה אבל יש רשות אחרת גדולה ולכך הוצרך לכבדה ולהחזירה בימין ואינן יודעין שהן גזרות של הקדוש ברוך הוא והוא בעצמו הנותן ומוחל על כבודו לתועלתנו ואם זה נהנה במה שאנו נותנין אין אנו נותנין לו כלום ולא מכוונים אליו כלל אלא לשם המיוחד וכן מצוינו (שופטים יג כ) במלאך של מנוח שנהנה כשעלה בלהב המזבח ולא היתה כוונת מנוח למלאך חס ושלום אלא לשם המיוחד וכן המנות בקרבנות שזכתה תורה לאהרן ולבניו ואף על פי שהם נהנים בזה אין בדבר שום צד עבודה לכהנים ממקריבי הקרבנות אלא לעשות רצון אבינו שבשמים שצונו בכך.

(טז יד): וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכֹּהֵן קְדָמָה וְלִפְנֵי הַכֹּהֵן יִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אבל בהאי שעיר ההוא אתר איהו טינרא תקיפא עלאה ותחות עמקא דההוא טינרא דבר נש לא (ס"א לא יכיל למיעל תמן) עייל תמן איהו שליט יתיר למיכל טרפיה בגין דיתעבר מעלייהו דישראל ולא ישתכח בהו מקטרגא עלייהו בישובא.

תרגום: ואם תאמר אם כך שאותו מדבר הוא תקף וכח הצד האחר איך צוה הקדוש ברוך הוא על אותו שעיר לשלחו להר אחר שנקרא עזאזל היה להם.

לשלחו לאותו הר שהלכו בו ישראל במדבר אלא כיון שהרי הלכו בו ישראל ארבעים שנים הרי נשבר תקפו ותקפו התחזק במקום שלא עבר בו איש שם לעולמים ובאותו הר הרי היה דיוורם של ישראל שם ארבעים שנים.

אבל בשעיר הזה אותו מקום הוא סלע חזק עליון ותחת עמק אותו סלע שאיש לא (אינו יכול להיכנס לשם) נכנס שם הוא שולט יותר לאכול טרפו כדי שיעבר מעל ישראל ולא ימצא להם מקטרג עליהם בישוב.

^כ עי' לקמן יט ב שהשכלים הנפרדים הם למטה מעשר, ושם הערה ז.

ע"י ר' בחיי: היו ההזאות ביום הכפורים שמונה אחת למעלה ושבע למטה ובכאן ארמוז לך אחת למעלה כנגד המעלה הראשונה העליונה הכוללת עמה החכמה והבינה^י ושבע למטה כנגד השבעה.

(טז ל): כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו: ע"י ר' בחיי: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם הכתוב הזה הבטחה לדורות כי יום הכפורים הוא יום מיוחד לסליחה וכפרה ובו יטהרו ישראל מכל חטאתם שעשו לפני ה' והוא שדרשו רבותינו ז"ל (יומא פה ע"ב) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבינו לבין חברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו וכשהיה כהן גדול מתודה ביום הכפורים היה אומר הכתוב הזה בתפלתו והשם שהיה מזכיר בכתוב הזה הוא שם בן מ"ב^י ולכך אנו אומרים בתפלתנו ביום הכפורים לפני ה' תטהרו כלומר לפני שם בן מ"ב וכן דעת מורי הר"ש וכן עקר כי יום הכפורים יום רחמים בדין^י והשם הזה שבע תיבות כל תיבה ותיבה בת ששה אותיות הששה תיבות מדת רחמים והשביעית מדת הדין וכהן גדול היה צריך להתחנן אל הדיין.

וידוע כי השם של מ"ב זה בו נברא העולם^י והוא יוצא מבראשית ונקודו ידוע והוא נחקר^י ממדת הגבורה ושלוש אותיות ראשונות הן שלש אותיות ראשונות של אלפ"א בית"א ללמדך כי בששת ימים^י נברא העולם לשש קצוות בששה חותמות^י וכמו שבארתי בסדר בראשית בפסוק יום הששי והתיבה השביעית תחלתה ש"ן שפירושה אשל וזהו ש"ן שורקת"א שהיא מדת הדין ומשפט תיבה זו להיותה מנוקדת בשור"ק ונחתם בה השם כלו כי כן תמצאנה רמוזה בחתימת פרשה זו הוא שסמך מיד שבת שבתון היא הקו"ף היא קדש קבוע והוא רוח הקדש^י וזהו שאמר ולבש את בגדי הכבוד בגדי הקדש הוא^י בכתוב שלאחריו וכפר את מקדש הקדש וחתמת הפרשה כאשר צוה ה' את משה והבן כל זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י ע"י תיקו"ז (כד ע"ב): אימא עלאה מקננא בכרסייא בתלת ספירן עלאין (ע"י דע"ה ח"ב קטו ע"ג שמביא מזה מקור לזה שג"ר כחד חשיבן, וע"י עוד מול"מ ב').
^{יד} אבגית"ץ וכו' ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עח.

^{יב} ע"י ספר הקנה (עמוד קסא): הבינה מתיחד במה"ד של מטה ודנה את העולם באותו דין של מטה היא כנ"י ועל שהבינה דנה את העולם בר"ה בדין וב"כ ברחמים שר"ה הוא יום דין ברחמים וי"כ הוא יום רחמים בדין.

^{יג} ע"י זהר ח"ב קפז ע"א: כתיב (איוב א כא) יהי שם יהו"ה מבורך מאי מבורך (אלא כלא ידעי) אבל רזא חדא ידע חד מחברנא במדברא אחזיאו ליה בחלמא ורבי יצחק כפתורא שמיה מאי מברך שירותא קשה וסופיה רך מ"ב קשה ודינא איהו ודאי (ולבתי רך) כגוונא דא יומא דראש השנה מ"ב דהא במ"ב (וברזא דמ"ב) אתוון אתברי עלמא ועל דא אתברי בדינא לבתר רך ועל דא תנינן כל שירותין קשין וסופא דלהון רכין (ס"א דהא במ"ב וברזא דמ"ב אתוון אתברי עלמא ועל דא אתברי בדינא לבתר רך כגוונא דא) ביומא דראש השנה מ"ב קשה בדינא ביומא דעצרת רך בחדוה.

תרגום: כתוב (איוב א) יהי שם ה' מבורך מהו מבורך (אלא הכל ידוע) אבל סוד אחד ידע אחד מחברנו במדבר הראו לו בחלום ושמו רבי יצחק מכפתור מהו מברך ראשיתו קשה וסופו רך מ"ב קשה ודין הוא ודאי (ואחר כך) כעין זה יום של ראש השנה מ"ב שהרי בארבעים ושתים (ובסוד מ"ב) אותיות נברא העולם ועל זה נברא בדין לבסוף רך ועל זה למדנו כל ההתחלות קשות וסוף הכל רך (זה מ"ב ובסוד של ארבעים ושתים אותיות נברא העולם ועל זה נברא בדין לבסוף כדוגמת זה) ביום של ראש השנה מ"ב קשה בדין ביום של עצרת רך בשמחה.

^{יד} ע"י לעיל פרשת וישב הערה יב.

^{יב} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה פו.

^{יג} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה סו.

^ל ע"י ס"י (פ"ג מ"ב) שלש אמות אמ"ש, סוד גדול מופלא ומכוסה וחתום בשש טבעות, ויצאו מהם אויר מים אש, ומהם נולדו אבות ומאבות תולדות.

^{לא} ע"י שם (פ"ו מ"ב) שלש אמות אמ"ש אויר מים אש, אש למעלה ומים למטה ואויר רוח חק מכריע בינתים. וסימן לדבר האש נושא את המים מ' דוממת ש' שורקת א' אויר רוח חק מכריע בינתים.
^{לב} ע"י לעיל פרשת צו הערה ה.

(יה ב): דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה אני ה' אלהיכם לא יחסר מלה אבל הוא כפשוטו כי אלהי ישראל^{יג}: הוא אני^{יד} כמו (שמות כה ט) ככל אשר אני וכן (שמות טו כו) כי אני ה' רפאך.

(יה ו): אִישׁ אִישׁ אֵל כָּל שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּהָ אֲנִי ה'.
 עי' רמב"ן: טעם איסור העריות בשאר הבשר איננו מפורש וכו' ואין בידנו דבר מקובל בזה אבל כפי הסברא יש בענין סוד מסודות היצירה דבק בנפש והוא מכלל סוד העבורה^{יז} שכבר רמזנו לו:

עי' ר' בחיי: והנני מבאר לך טעם איסור העריות דע כי הקורבה על שלשה חלקים האחד קורבה שלא היתה שם פרוד מעולם השני נפרדים שלא היתה שם קורבה מעולם השלישי קרובים בשאר בשר שהיו נפרדים כבר קורבה שלא היתה בה פרוד מעולם מותרין לבא זה בזה כעין קורבת אדם הראשון עם בניו ובנותיו שהיו כלן מותרין לבא זה בזה כעין השרש המתאחו בענפיו והוא שדרשו רז"ל (בר"ר כב ג) עלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותאומתו הבל ושתי תאומותיו כי היו שבעתם סימן ליחוד כעין שבעת קני המנורה היוצאים מעקר אחד כן היו התולדות האלה מעקר אחד ומשרש אחד כעין אדם וחווה שהיו שנים והיו זה מזה ועל זה דרשו רז"ל (עי' בסנהדרין נח ב) ראוייה היתה לו בתו לאדם הראשון אלא שעשה חסד עם קין ונתן לו בתו שנאמר (תהלים פט ג) עולם חסד יבנה וקורבה זו שמעולם לא היתה שם פרוד היו מותרין אלו באלו לפי שהיתה בריאתם כאחד כעין השרש שהכל מתאחד בו נפרדים שלא היתה שם קורבה מעולם מותרין לבא זה בזה ג"כ שכיון שהיו רחוקים ונפרדים מותרין אלו באלו כעין הענף הנכרת מהאילן שנוטעים אותו להחזירו לשרש כן הרחוקים ראויים להאחד ולהעשות שרש הקרובים שהם קרובים יותר מדאי אסורין לבא זה בזה לפי שהיו נפרדים כבר ועל זה נכתבה פרשה זו של עריות שהתורה תאסור הקרובים שהיו נפרדים כבר קודם הקורבה ההיא לפי שאי אפשר לנפרדים שיהיו אות וסימן ליחוד כיון שהיה פרוד ביניהם כבר וכלל הדבר הותרו הרחוקים לבא זה בזה כדי להראות סימני היחוד ונאסרו הקרובים יותר מדאי לבא זה בזה לפי שהיה ביניהם פרוד ואין בתולדות אלו סימני היחוד כיון שלא נבראו בריאה אחת כענין באדם וחווה והבנים.

ושא עיניך וראה כי הענפים צריכים שיתאחדו עם השרש וזה טעם היתר הרחוקים וכן השרש שיתפרדו הענפים ממנו כי לא תתפרסם מעלתו כי אם ע"י הענפים וזה טעם הקרובים וזה טעם הפרשה באיסור העריות שכל הבא עליהן כאלו מקצין ביחודלי ועל כן נזכר השם המיוחד בתחלת הפרשה של עריות הוא שאמר אני ה' והבן זה ודרשו רז"ל במסכת סנהדרין (נז ב) איש איש אל כל שאר בשרו איש איש לרבות הגוים שמוזהרין על

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{יג} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{יד} עי' תיקו"ז (ז ע"א): עשרה מן שכינתא תתאה אדנ"י מתתא לעילא מן אנ"י עד אל"ן.

תרגום: עשרה מהשכינה התחתונה אדנ"י מלמטה למעלה, מן אנ"י עד אל"ן.

^{יז} עי' לעיל פרשת שמות הערה ק. ועי' תיקו"ז (קז ע"א): אמר רבי שמעון מהכא משמע גלגולא דתליא בשכינתא דאיהו במיניה אבל אם אחרת יקח לו אם ההוא רוחא ייתי בגופא אחרא דהא לאו איהו מיניה מה כתיב ביה קיימא לה שעתא תמן ואיהי בת זוגיה אמר ודאי קיימא ליה שעתא דאיהי בת זוגיה דאתגלגל עמיה אם לא קיימא ביה שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא י) שארה דא גלגולא קדמאה שאר בשרו כסותה (שמות כב כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו דא גלגולא תניינא ועונתה אדם יחודא דיליה דאיהו גלגולא תליתאה.

תרגום: אמר רבי שמעון מכאן משמע הגלגול תלוי בשכינה שהיא במינו אבל אם אחרת יקח לו אם אותה רוח תבא בגוף אחר שהרי אינו ממנו מה כתוב בו עומדת לו שם השעה והיא בת זוגו אמר ודאי שהשעה עומדת לו שהיא בת זוגו שהתגלגלה עמו אם לא עומד בו שארה כסותה וענתה לא יגרע שארה זה הגלגול הראשון שאר בשרו כסותה כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו זה הגלגול השני וענתה האדם היחוד שלו שהוא הגלגול השלישי.

^{יז} עי' פרשת נח הערה מד.

הערייות כישראל וכן (ויקרא כד טו) איש איש כי יקלל אלהיו (ויקרא כ ב) איש איש אשר יתן מזרעו למולך לרבות הגוים שמוזהרין על ברכת ה' ועל עבודה זרה.

(יח יט): וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרֻוֹתָהּ.

עי' רמב"ן: ועוד הגידו בו נסיון אמיתי והוא מנפלאות תמים דעים בתולדה כי הנדה בתחילת זובה אם תביט במראה של ברזל הבהיר ותאריך לראות בה יראו במראה טיפות אדומות כטיפות דם כי הטבע הרע המזיק שבה תוליד גנאי ורוע האויר ידבק במראה והנה היא כאפעה הממית בהבטתו וכל שכן שתזיק לשוכב עמה אשר תדבק גופה ומחשבתה בו ובמחשבתו ולכך גזר עליו הכתוב (לעיל טו כד) ותהי נדתה עליו כי רעתה רוע מתדבק והוא שאמר בנדת טומאתה יאמר טומאת הנדה (יחזקאל כב י) כי יזכיר בה לעולם טומאה שהיא כשרץ וכאיש המצורע שטומאה להם בגופם ויתכן שזהו טעם את מקורה הערה והיא גלתה את מקור דמיה (להלן כ יח) כי המקור המושחת ההוא ראוי להסתר לא שיגלה וישאב ממנו מים הרעים המזיקים מאד והנה נאסר לזרע הקודש כל ימי טומאתה עד שתטבול במים כי אז תטהר גם במחשבתה ותהיה נקיה לגמרי:

(יח כא): וּמִזְרַעְךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְאָךְ וְלֹא תַחֲלֵל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת ישראל זרע הקודש נולדים בבית ה' וזה טעם אשר ילדו לי והנה המקריב אותו למולך מטמא מקדשו ומחלל שמו הגדול כלשון ולא יחלל זרעו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ל עי' זהר ח"ב ג ע"א: תלתא אינון דדחיין שכינתא מעלמא וגרמין דדיווריה דקודשא בריך הוא לא הוי בעלמא ובני נשא צווחין ולא אשתמע קליהון ואלין אינון מאן דשכיב בנדה בגין דלית מסאבו תקיף בעלמא בר מסאבו דנדה מסאבו דנדה קשיא מכל מסאבו דעלמא אסתאב איהו וכל דמתקרבין בהדיה יסתאבון עמיה בכל אתר דאזלין אתדחייא שכינתא מן קמייהו ולא עוד אלא דגרים מרעין בישין על גרמיה ועל ההוא זרעא דיוליד דכיון דיקרב בר נש לגבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי וישתאר בכל שייפין דיליה זרעא דיוליד בההוא שעתא משכין עלוי רוח מסאבו וכל יומי יהא במסאבו דהא בנינא ויסודא דיליה איהו במסאבו רב ותקיף מכל מסאבא דעלמא דמיד דקריב בר נש לגבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי דכתיב (ויקרא טו כד) ותהי נדתה עליו.

תרגום: שלשה הם שדוחים שכינה מן העולם וגורמים שדיוורו של הקדוש ברוך הוא לא יהיה בעולם ובני אדם צועקים ולא נשמע קולם ואלה הם מי ששוכב עם נדה משום שאין טומאה חזקה בעולם חוץ מטומאת הנדה וטומאת הנדה קשה מכל טומאה בעולם הוא נטמא וכל המתקרבים אליו נטמאים עמו בכל מקום שהולכים נדחית שכינה מלפניהם. ולא עוד אלא שגורם צרות רעות על עצמו ועל אותו זרע שיוליד שכוין שיקרב אדם לנדה אותה טומאה קופצת עליו ונשארת בכל איבריו אותו זרע שיוליד באותה שעה מושכים עליו רוח טומאה וכל ימיו יהיה בטומאה שהרי הבנין והיסוד שלו הוא בטומאה רבה וחזקה מכל טומאה שבעולם שמיד שקרב אדם לנדה אותה טומאה קופצת עליו שכתוב ותהי נדתה עליו.

ועי' מאיר הזהר ח"ב קיא ע"א.

^{לח} עי' תיקו"ז (ל ע"ב): ומאן אשקי ורוי (נ"א ורבי) בה אלנין ועשבין ודשאין מעין גנים דאיהי חכמה ראשית כל בכורי כל ומאין נפקא מעינא דמיה מבית ה' הה"ד (יואל ד יח) ומעין מבית ה' יצא ובגין דא ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך וכן ראשית דעאני ואמרי וראשית גז צאנך תתן לו (דברים יח ד).

תרגום: ומי משקה ומרוה (ומגדל) בה אילנות ועשבים ודשאים, מעין גנים שהיא חכמה, ראשית כל בכורי כל. ומאין יוצא מעין המים, מבית יהו"ה, זהו שכתוב "ומעין מבית יהו"ה יצא", ומשום זה ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהו"ה אלהיך, וכן ראשית הצאן והכבשים, ואמר "וראשית גז צאנך תתן לו".

בהגרא"א: ומאין נפקא כו' - ר"ל, ע"י מי נפק המעין להון אל הפירות ואמר, מבית ה', ר"ל בינה בית דלעילא. ועי' דברי רבינו לקמן כב ב.

בעמיו^ל (להלן כא טו) ולכך אמר בו ואני אתן את פני באיש ההוא^א (שם כ ג) ושמתי אני את פני באיש ההוא (שם פסוק ה) והמשכיל יביין^א:

(יח כה): וַתִּמְאָה הָאָרֶץ וַאֲפָקְד עֲוֹנֶיהָ וַתִּקְא הָאָרֶץ אֶת יִשְׁבִּיהָ.
 ע"י רמב"ן: החמיר הכתוב בעריות בעבור הארץ שתמא בהן ותקיא הנפשות העושות והנה העריות חובת הנוף ואינן תלויות בארץ אבל סוד הדבר בכתוב שאמר (דברים לב ח ט) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו' והענין כי השם הנכבד^מ ברא הכל ושם כח התחתונים בעליונים ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות וזהו שנאמר (דברים ד יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים^מ כי חלק לכולם מזלות בשמים וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם כענין שכתוב (דניאל י יג) ושר מלכות פרס עומד לנגדי וכתוב (שם פסוק כ) והנה שר יון בא ונקראים מלכים כדכתיב (שם פסוק יג) ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס:

והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב^מ היא נחלת ה' מיוחדת לשמו לא נתן עליה מן המלאכים קצין שומר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו^מ זרע אוהביו וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ^מ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו ולכך אמר (להלן כ כב) ושמרתם את כל חוקתי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתתנו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל משמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{לט} ע"י זהר ח"ג צ ע"א: בעמיו מהו בעמיו דהא כתיב לעילא אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח וכתוב ולא יחלל זרעו בעמיו בהם מבעי ליה מהו בעמיו אלא מלה דא קלא בעמיו פגמו בעמיו ועל דא כתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה מעמיו ודאי כלא כגוונא דלעילא.
 תרגום: "בעמיו" מה זה בעמיו, שהרי כתוב למעלה אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח, וכתוב ולא יחלל זרעו בעמיו, היה צריך להיות "בהם", מה זה "בעמיו" אלא דבר זה קלון בעמיו, פגם בעמיו, ועל כן כתוב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה, מעמיו ודאי, הכל כדוגמא שלמעלה.

^מ ע"י לעיל פרשת שמות הערה נה.

^{מא} ע"י לקמן כ ב-ג.

^{מב} ע"י לעיל פרשת לך הערה ו.

^{מג} ע"י דברי רבינו בראשית א יח, ושמות יט ה.

^{מד} ע"י זהר (ח"ג קסא ע"ב): ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אשרא (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעיתא דכל ישובא שריא והיא אסחרא להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישראל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין

תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא העולם השרה (סדר) את ים האוקינוס סביב ישוב כל העולם, וישוב כל שבעים האומות כולם סביב לירושלים, וירושלים שורה באמצע כל הישוב, והיא מסובבת להר הבית, והר הבית סביב עזרות ישראל, ואותן עזרות סובבות ללשכת הגזית, ששם יושבים סנהדרין גדולה.

^{מה} ע"י זהר (ח"א קח ע"ב): הא אתמר דקודשא בריך הוא פליג כל עמין וארעאן לממנן שליחן וארעא דישראל לא שליט בה מלאכא ולא ממנא אחרא אלא איהו בלחודי בגין כך אעיל לעמא דלא שליט בהו אחרא לארעא דלא שליט בה אחרא

תרגום: הרי נאמר שהקדוש ברוך הוא חלק את כל העמים והארצות לשלוחים ממונים, ובארץ ישראל לא שולט מלאך ולא ממונה אחר, אלא הוא לבדו. לכן הכניס את העם שלא שולט בהם אחר, לארץ שלא שולט בה אחר.

^{מי} ע"י דברינו שם.

(יה כט): **כִּי כֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הָעֹשֶׂת מִקֶּרֶב**

עִמּוֹ.

וטעם הענין כי נשמת האדם נר ה' אשר נופחה באפינו מפי עליון ונשמת שדי כמו שנאמר (בראשית ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים^מ והנה היא בענינה ולא תמות ואיננה מורכבת שתפרד הרכבתה ותהיה לה סיבת הויה והפסד כמורכבים אבל קיומה ראוי והוא עומד לעד בקיום השכלים הנבדלים ולכך לא יצטרך הכתוב לומר כי בזכות המצות יהיה קיומה אבל יאמר כי בעונש העבירות תתנאל ותטמא ותכרת מן הקיום הראוי והוא הלשון שתפסה בהן התורה כרת כענף הנכרת מן האילן שממנו יהיה שרשו והוא מה שאמרו רבותינו (מכילתא דרבי ישמעאל כי תשא – מסכתא דשבתא פרשה א) מקרב עמה ועמה שלום כי הכרת של הנפש החוטאת יורה על קיום שאר הנפשות שלא חטאו והן עמה שהן בשלום:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' תיקו"ז (טז ע"א): ואיהו מנורה נור דליק מסטרא דשכינתא דאתמר בה נר ה' וצריך למהוי לימינא לקבלא משחא ובגין דא מנורה בדרום דא איהו מאנא לקבלא פתילה ומשחא ונהורא פתילה שכינה משחא דילה צדיק שמן כתית נהורא דילה עמודא דאמצעיתא כגוונא דא נפשא דאיהי שתופא דגופא איהי פתילה רוח דא משחא נהורא דא נשמתא מאנא דא גופא איהו עבד ואיהו רכב לתלת סטרין אלין דאינון קיטורא דיחודא חדא דאינון נר ה' נשמת אדם תרגום: והוא מנורה, אש דולקת, מצד השכינה, שנאמר בה "נר יהוה". וצריך להיות לימין שיקבל שמן. ומשום זה, מנורה בדרום. זהו כלי לקבל פתילה ושמן ואור. פתילה שכינה, השמן שלה צדיק, שמן כתית, האור שלה עמוד האמצעי. כדוגמא זה, הנפש שהיא שתוף הגוף, היא פתילה. הרוח, זה השמן. האור, זו הנשמה. הכלי זה הגוף, הוא עבד, והוא רכב לשלשת הצדדים הללו, שהם קשר של יחוד אחד, שהם "נר יהוה" נשמת אדם.^מ
^מ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רי.

פרשת קדושים

(יט ב): דְּבַר אֵל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה קדושים תהיו קדושים נמשכים מן הקדש^א, וכן מצינו במתן תורה (שמות כב ל) ואנשי קדש תהיון לי.^ב
 איש אמו ואביו תיראו – החכמה והיראה; ולכך הקדים אמו כדי להסמיך היראה אל האב שהוא ראשית חכמה.
 ואת שבתותי תשמרו – זכור ושמור שהם השבת הנדול ובת זוגי ומזה לא אמר שבת.

אני ה' אלהיכם – הכל מיוחד בלי קצוץ^ג ופרוד.
 אל תפנו אל האלילים הם השכלים הנפרדים שהם למטה מעשרו וקראם אלילים לפי שיש בהן אילות וכח וכפל המלה למעוט הכח לפי שאין כחם מעצמם אלא מזולתם והוא השם המיוחד ומזה אמר הכתוב (תהלים צו ה) כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה שמתוך בריאת השמים יתפרסם שלמותו וכחו הבא לו מעצמו ולא מזולתו ואלהי מסכה כחות הכוכבים והמזלות שהן למטה מהשכלים והפסילים ההם מקבלי כח הכוכב או המזל ולכך קראן אלהי מסכה כלשון הכתוב (ישעיה מ יט) הפסל נסך הרש אני ה' אלהיכם השליט על מדרגת כל הנמצאים כלן וכענין שכתוב (קהלת ה ז) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם ועוד יכלול אל תפנו ממה שאמר דוד (תהלים לא טז) בידך עתותי בא לרמוז שהשם הגדול^ד שדרשו בו (שמות ג טו) זה שמי לעולם לעולם כתיב כולל בצרופו השעות שהן י"ב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' זהר (ח"ג רצז ע"א): וחכמה עלאה קדש אקרי.
^ב עי' זהר ח"ב קכא ע"א: ואנשי קדש תהיון לי וגו' רבי יהודה פתח (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה זכאין אינון ישראל דקב"ה בעי ליקרא לון יתיר (נ"א ביקרא דלהון) על כל שאר בני עלמא בקדמיתא אמר לון (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים לא אעדי רחימותא סגיאה מנהון עד דקרא לון וגוי קדוש דאיהו יתיר לא אעדי רחימותא מנהון עד דקרא לון (דברים יד ב) כי עם קדוש אתה לא אעדי רחימותא מנהון עד דקרא לון ואנשי קדש תהיון לי דאיהו יתיר מכלא. כתיב והחכמה מאין תמצא אורייתא מחכמה נפקת מאתר דאקרי קדש והחכמה נפקת מאתר דאקרי קדש הקדשים רבי יצחק אמר וכן יובלא אתקרי קדש דכתיב (ויקרא כה יב) יובל היא קדש תהיה לכם וישראל כלילן מנייהו הדא הוא דכתיב ואנשי קדש תהיון לי.
 בקדמיתא קדוש והשתא קדש מה בין האי להאי אמר רבי יוסי דא לעילא לעילא ודא לאו הכי דכתיב (ישעיה ד ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו בהאי אתר אקרי קדוש ולעילא לעילא קדש.

תרגום: ואנשי קדש תהיון לי וגו' רבי יהודה פתח והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה אשריהם ישראל שהקדוש ברוך הוא רוצה לכבדם יותר (בכבוד שלהם) מכל שאר בני העולם בתחלה אמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים לא זזה האהבה הרבה מהם עד שקרא להם וגוי קדוש שהוא יותר לא זזה האהבה מהם עד שקרא להם כי עם קדוש אתה לא זזה האהבה מהם עד שקרא להם ואנשי קדש תהיון לי שהוא יותר מן הכל.

כתוב והחכמה מאין תמצא התורה יצאה מחכמה ממקום שנקרא קדש והחכמה יצאה ממקום שנקרא קדש הקדשים רבי יצחק אמר וכן יובל נקרא קדש שכתוב יובל היא קדש תהיה לכם וישראל כלולים מהם זהו שכתוב ואנשי קדש תהיון לי.

בתחלה קדוש ועכשיו קדש מה בין זה לזה אמר רבי יוסי זה למעלה וזה למטה וזה לא כך שכתוב והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו במקום זה נקרא קדוש ולמעלה למעלה קדש. ועי"ש במ"מ.

^ג עי' לעיל פרשת שמות הערה כג.

^ד עי' לעיל פרשת יתרו הערה קכא.

^ה עי' פרשת נח הערה מד.

^ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

^ז היינו למטה מ"ס דאצילת, עי' לעיל פרשת אחרי מות הערה כב.

^ח עי' לעיל פרשת ויצא הערה ד.

^ט עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

^י קידושין עא ע"א.

ביום וי"ב בלילה וכולל גם הרגעים שהסימן בהם (ישעיה כז ד) אפשרה בה שהרי בגלגול אות ראשון לארבעתם כולל כמנין הרגעים ולכך מסיים הכתוב אני ה' יזהירנו שלא יפנה לבו בכל שעותיו ורגעיו כי אם בשם הגדול הכולל את כלם והבן זה.

(יט ד): אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם. סיים כאן בני פסוקים אני ה' אלהיכם וכן (להלן פסוק לד) במצות הגר (שם לו) ובמצות מאזנים וקצת מצות אחרות והטעם בזה כי המצות כלן אלהיות והמצות המעשיות כלן עדות על האלהות ולכך ארו"ל (ע"ו יז ב) כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה כי מי שהיה עוסק בתורה תמיד ולא היה משתדל במצות המעשיות אין לו שלמות כלל וקרוב הוא שיכפור^א כיון שאינו מעיד במעשיו על האלהות והדעות האמתיות אינן מתקיימות אלא בפעולות ומטעם זה תזכיר התורה תמיד בספור קצת המצות אני ה' אלהיכם.

(יט ה): וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחהו. עי' רמב"ן: כי אחרי שאסר הזביחה וכל עבודה לאלילים ולא להי מסכה וריקן כל העבודות כולן לשם המיוחד אמר כי כאשר תזבחו לשם לא תזבחו לו אלא לרצונכם שתהיה עבודתכם לרצון לפניו וירצה בכם כעבד יתירצה אל אדניו בעשותו כל אשר יצונו כלשון ונרצה לו לכפר עליו^ב (לעיל א ד) ואור פניך כי רציתם^ג (תהלים מד ד) והטעם שלא תחשבו שיהיה בעבודה זרה שום תועלת ולא תעשו עבודת ה' הנכבד על מנת לקבל פרס אלא לעשות רצונו כי רצונו הפשוט הוא הראוי והמחייב:

עי' ר' בחיי: ויתכן לומר לפי הקבלה בתוספת ה"א והוא"ו שבמלת תזבחהו ממה שידוע כי שתי אותיות אחרונות של השם המיוחד הם שתי מדות הרחמים והדין ולפי שהזכיר הכתוב הזה קרבן שלמים והשלמים באים להשלים המדות על כן הוצרך להוסיף בכאן שתי אותיות הללו לרמוז על שתי המדות כענין תוספת ה"א והוא"ו של (שמות ב ו) ותראהו את הילד^ד שאמרו (סוטה יב ע"ב) ותרא מבעי לי ודרשו בו מלמד שראתה עמו שכינה אבל שם בתורה שהוא קרבן הודאה לשם המיוחד לא הזכיר אות ה"א ואמר תזבחו^ה

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' פרשת נח הערה מד.

^ב עי' ז"ח סה ע"ב: ודא אשה אמרה לגבי ריח ריח לגבי ניחוח ניחוח לה' וכדין אחר כך נרוצה מאי נרוצה נהא ברעותא כד"א ונרצה לו לכפר עליו ודא איהי דכתיב ויריצוהו מן הבור מאי ויריצוהו דארצו ליה במלין טבין במלין דרעוא טבא דהוה עציב מההוא בור ועל דא נרוצה נהא ברעוא ברעותא שלים כדקא יאות.

תרגום: והאשה הזה אמרה לגבי ריח ריח לגבי ניחוח ניחוח לה' ואז אחר כך נרוצה מה זה נרוצה נהיה ברצון כמו שנאמר (ויקרא א) ונרצה לו לכפר עליו וזוהי נאמר (בראשית מא) ויריצוהו מן הבור מה זה ויריצוהו שהרצו אותו בדברים טובים במלים של רצון טוב שהיה עצוב מאותו הבור ועל זה נרוצה נהיה ברצון ברצון שלם כראוי.

^ג עי' זהר ח"ב נט ע"ב: נחית בחסדך עם זו גאלת כמה דכתיב (תהלים מד ד) כי ימינך זרועך ואור פניך כי רציתם כי ימינך דא גדולה נהלת בעזך דא דכתיב זרועך דא גבורה אל נוח קדשך דא דכתיב ואור פניך כי רציתם דא צדיק וכלהו משתכחי בקרא.

תרגום: נחית בחסדך עם זו גאלת כמו שכתוב כי ימינך זרועך ואור פניך כי רציתם כי ימינך זו גדולה נהלת בעזך זה שכתוב זרועך זו גבורה אל נוח קדשך זה שכתוב ואור פניך כי רציתם זה צדיק וכולם נמצאים בכתוב.

^ד עי' דברי רבינו שמות ב ב.

^ה עי' זהר חדש ג ע"ד: וא"ר אבהו בא וראה כמה חשש הקב"ה על כבוד שמו יתברך תדע לך בזמן שביה"מ היה קיים כל המקריב קרבן זובחו לשם זה הנקרא אלקים חייב מיתה שנאמר זובח לאלקים יחרם בלתי לה' לבדו מלמד שצריך להזכיר שמו המיוחד בלבד.

וע"כ צוה בקרבנות כדי שלא יטעה אדם ואמר אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וכי תזבחו זבח תודה לה' וכי תזבחו זבח שלמים לה' ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' הכל לה' ולא נאמר לאלקים. מ"ט א"ר אבהו שם זה הוא משותף שהמלאכים נקראו אלקים בני אדם נקראו אלקים הדיינים

וזה מבואר.

(יט יב): וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמֵי לַשָּׁקֶר וְחַלְלֵתְּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' .
 ע"י רמב"ן: על דרך האמת לא תשבועו בשמי הוא השם המיוחד וחללת את שם
 אלהיך הוא האלהים שממנו נתרבו כל הכנויות ושם נאמר תחילה את שם ה' אלהיך וכי
 לא ינקה ה' בשמו הגדול המיוחד וזה טעם וחללת מי אשר ישבע בשם המיוחד לשקר יהיה
 מחלל שם אלהיו:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ולא תשבועו בשמי השם הגדול כמו (במדבר ו כז) ושמו
 את שמי ואם נשבע בו לשקר הרי זה מחלל את השם כי הוא מפריד^ט ממנו כחו ועקרו זה
 שאמר וחללת את שם אלהיך וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ע"ד האמת ולא תשבועו בשמי לשקר
 הוא השם המיוחד וחללת את שם אלהיך הוא האלהים שממנו יתרבו כל הכנויות ושם (שמות
 כ ז) נאמר תחלה לא תשא את שם ה' אלהיך וכן לא ינקה ה' בשמו הגדול המיוחד וזה טעם
 וחללת את שם אלהיך כי כאשר ישבע בשם המיוחד לשקר יהיה מחלל שם אלהיו ע"כ
 ונמצאת למד שכל הנשבע בשמו מחלל שם אלהיו והנושא שם אלהיו לא ינקה ה' וזה
 להורות כי הכל דבק ומיוחד וכולל זה בזה.

(יט יט): אֵת חֻקֵי תִשְׁמְרוּ בְּהַמִּתְּךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וּבְגָד
 כְּלָאִים שִׁעְמָנִי לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ .

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה בסוד מצות הכלאים מצוה זו ממצות הנקראות חקים ואין
 תכלית הכוונה בחקים האלה בענינים הגופניים בלבד רק בכחות השכליים הנמשכים מן
 השמים ולכך נקראו חקות שמים כענין שכתוב (איוב לח לג) הידעת חקות שמים וחקות

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נקראו אלקים ואין אנו יודעים למי מהם זובח לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.
 תרגום: ואמר רבי אבהו בא וראה כמה חשש הקדוש ברוך הוא על כבוד שמו יתברך תדע לך בזמן
 שביית המקדש היה קיים כל המקריב קרבן וזבחו לשם זה הנקרא אלהים חייב מיתה שנאמר (שמות
 כב יט) זבח לאלהים יחרם בלתי ל' לבדו מלמד שצריך להזכיר שמו המיוחד בלבד.
 ועל כן כדי שלא יטעה אדם צוה בקרבנות ואמר (ויקרא א) אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (שם יט)
 וכי תזבחו זבח תודה לה' וכי תזבחו זבח שלמים לה' (שם ב) ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' הכל
 לה' ולא נאמר לאלהים.

מה הטעם אמר רבי אבהו שם זה הוא משתף שהמלאכים נקראו אלהים בני אדם נקראו אלהים
 הדינים נקראו אלהים ואין אנו יודעים למי מהם זובח לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.
 ועי"ש ד ע"א: וע"כ חשש המקום על כבוד שמו תדע לך כל המקריב קרבנו וזבחו לשם זה הנקרא
 אלקים חייב מיתה שנאמר זובח לאלקים יחרם בלתי לה' לבדו בשביל.

שהוא שם משותף ואין אנו יודעים אם הוא זובח למלאכים או לבני אדם או להקב"ה ועל כן אמרה
 התורה זובח לאלקים יחרם בלתי לה' לבדו כלומר שצריך שיזכיר שם יהו"ה לבדו ולפיכך נאמר
 בקרבנות וכי תזבחו זבח תודה לה' וכן בשלמים וכן בעולה ולא נאמר לאלקים אלא לה' ממש.
 תרגום: ועל כן חשש המקום על כבוד שמו תדע לך כל המקריב קרבנו וזבחו לשם זה הנקרא אלהים
 חייב מיתה שנאמר (שמות כב) זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו בשביל.

שהוא שם משותף ואין אנו יודעים אם הוא זובח למלאכים או לבני אדם או לקדוש ברוך הוא ועל
 כן אמרה התורה זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו כלומר שצריך שיזכיר שם יהו"ה לבדו ולפיכך
 נאמר בקרבנות (ויקרא כב) וכי תזבחו זבח תודה לה' וכן בשלמים וכן בעולה ולא נאמר לאלהים
 אלא לה' ממש.

^ט ע"י תז"ח טו ע"ג: כנוי ליהו"ה אלהים ודאי הכי סליקת בחשבון כנו". ועי' ספר הפליאה (&): שם
 אלהים הוא כנוי בגימ' וסוף כינויים הוא אדנ"י.

^י ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^י ע"י לעיל יט ב.

^י ע"י לעיל פרשת לך לך הערה סב.

^כ ע"י זהר (ח"ב דף טו ע"ב): אמר רבי יהודה מאי דכתיב (קהלת ז יד) גם את זה לעמת זה עשה
 האלהים כגוונא דרקייעא עבד קודשא בריך הוא בארעא וכלהו רמיזא למה דלעילא דכד הוה חמי
 רבי אבא חד אילנא דאביה אתעביד עופא דפרח מניה הוה בכי ואמר אי הווי בני נשא ידעי למאי
 רמיזאן הווי מבועין מלבושיהון עד טבוריהון למאי דאתנשי חכמה מנהון כל שכן בשאר מה דעבד

האלו לא נתנו רק לישראל הוא שכתוב (תהלים קמו יט) חקיו ומשפטיו לישראל וכתוב (תהלים פא ד) כי חק לישראל הוא וכל הכחות העליונים השכליים כל אחד ואחד ממונה על פקודתו ועל ממשלתו והפעולות בעולם השפל הנה משתלשלות בסבתם ובזה העולם מתקיים ועומד על השלמות.

וכבר ידעת מאמרם ז"ל (תנחומא ישן בראשית יג) אפילו העליונים צריכים שלום שנאמר (איוב כה ב) עושה שלום במרומו והשלום שלהם הוא קיומם ושיפעלו פעולתם במנויים^כ וא"כ המעמיד תולדות למטה מין במינו גורם השלום למעלה כי הכחות הממונים הם משלימין מנויים הראוי כמו שצריך העולם השפל והמעמיד תולדות למטה מין בשאינו מינו הרי זה גורם הפך השלום כי הוא מערבב הכחות העליונים ומבטל אותן ועוקר אותן ממנויים.

וזהו סוד הלשון של כלאים שהוא לשון מניעה כלומר במול הכחות מלשון (תהלים מ יב) לא תכלא רחמיך ממני וכן (ירמיה לו יח) בית הכלא כי הניתן שם הוא מתבטל ממלאכתו.

וזהו לשון חקים מלשון חקיקה וציור כי הם ציורי ענינים שכליים של מעלה והמרביע בהמה מין בשאינו מינו או הזורע צמח מין בשאינו מינו והם יונקים זה מזה הרי זה מערבב הכחות העליונים הנותנים כח ההולדה או כח הצמחיה וכמו שדרשו רז"ל (בר"ר יז) אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדל שנאמר (איוב לח לג) הידעת חקות שמים וגו'.

ומפני שהשנים הנולדים בעולם ראשונה היו כלאים זה מצד הרוח הטובה וזה מצד הרוח הרעה ואנחנו נצטוינו להמשך אחר הרוח הקודש ולהתרחק מן הרע שהוא מצד רוח המומאה על כן נאסר לנו הכלאים כי הוא חבור שני קצוות שהם ב' הפכים אין ראוי לחבר אותן כי אין חבורן עולה יפה אבל ראוי להרחיקם ולהפרידם זה מזה והמפריש ביניהם גורם שלום בעולם והמחבר אותן יחד מסלק השלום מן העולם כי הוא מערבב הכחות העליונים ומשים קטרוג בין פמליא של מעלה.

והכלאים נאסרו לנו בשלשה דברים בבהמות ובזרעים ובבגדים מה שנאסר לנו בבהמות לפי שמנהג אדם ובהמה טבע התולדה בהם שוה ומה שנאסר לנו בזרע השדה לפי שהאשה הוקשה לשדה בהיותה מוכנת לקבל תולדה כשדה ומה שנאסר לנו בבגדים והוא הצמר והפשתים לפי שהנולדים ראשונה קרבנם היה צמר ופשתים זה הביא הצמר וזה הביא הפשתים ולכך נאסר לנו חבור הצמר והפשתים יחדו לפי שחבור שניהם בכרם אחד לא עלה יפה כי היה בזה ערבוב כחות הגורם למה שהוא הפך השלום וסופו הוכיח על תחלתו כי רצח זה את זה בסוף ונאבדו שניהם מן העולם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קודשא בריך הוא בארעא.

כדאמר רבי יוסי אלנין אינון דאתחזי מנהון חכמתא כגון חרובא דקל פסתוקא וכדומה לון כלהו בחד רכיבא (נ"א רתיכא) אתרכבו כל אינון דעבדין פירין בר מתפוחין רזא חדא אינון בר שבילין דאתפרשן.

תרגום: אמר רבי יהודה מה זה שכתוב גם את זה לעומת זה עשה האלהים כדוגמא שברקיע עשה הקדוש ברוך הוא בארץ והכל רומז למה שלמעלה שכשהיה רואה רבי אבא עץ אחד שפריו נעשה עוף שפורח ממנו היה בוכה ואומר אם היו בני אדם יודעים למה רומזים היו קורעים מלבושיהם עד טבורם למה שנשכחה מהם החכמה כל שכן בשאר מה שעשה הקדוש ברוך הוא בארץ. כמו שאמר רבי יוסי אותם אילנות שנראתה מהם חכמה כמו חרוב דקל פסתוק וכדומה להם כולם בהרכבה (במרכבה) אחת הרכבו כל אותם שעושים פירות פרט לתפוחים סוד אחד הם פרט לשבילים שנפרדים.

^כ עי' זהר (ח"ב דף קמז ע"ב): וארגמן דא זהב וכסף דאתהדרן לאכללא כחדא מיכאל וגבריאל אתכלילו דא עם דא משלבן דא בדא ועל דא כתיב (איוב כה ב) עושה שלום במרומו ובגין דאינון משלבן דא בדא אתעבידו גופא חד.

תרגום: וארגמן זה זהב וכסף שחוזרים להכלל כאחד מיכאל וגבריאל נכללו זה עם זה משלבים זה בזה ועל זה כתוב (איוב כה) עשה שלום במרומו ומשום שהם משלבים זה בזה נעשים גוף אחד.

וזהו שאמרו רז"ל (כלאים ט ח) שעמנו שוע טו ונו כי זה לבדו וזה לבדו מותר ולכך נקרא הפשתים בלשון הקודש בד כלומר יחידי שאסור לחברו עם הצמר וכן הצמר עם הפשתים כי החבור הוא האסור והלובש בנג זה למטה מערבב הכחות העליונים והנה ישראל הוזהרו מהחבור הזה שהם הפכים כדי להתרחק מרוח הטומאה ולהתקדש ברוח הקודש ואמר לא יעלה עליך כלומר רוח הטומאה באר כי בלבשו בנג כלאים שעמנו יעלה עליו רוח הטומאה כי הוא חבור שני ההפכים אשר אין חבורן עולה יפה.

ומה שהותר הכלאים בציצית גם בבגדי הכהנים ובלבד בשעת עבודה לפי שכל הכחות המשתנים זה מזה כולן כלולין במצות ציצית בין הלבן והתכלתיי וזהו סוד הכתוב

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ" ע"י זהר (ח"ג דף פו ע"ב): כתיב דרשה צמר ופשתים דרשה מהו דרשה דבעיא ודריש על צמר ופשתים מאן דמחבר לון כחדא ואי תימא בציצית אמאי שרי הא אוקמוה אבל התם הוא ההוא לבושא בתקוני באשלמות עובדא כדקא חזי (נ"א ודא) תו דרשה צמר ופשתים למעבד נוקמא במאן דמחבר לון כחדא אבל אימתי שריא בשעתא דאיהו באשלמותא דכתיב ותעש בחפץ כפיה.

וציצית הא אוקימנא דהתם בההוא כללא דשלימותא אשתכח ולא עביד מידי אבל בשעתא דלא אשתכח בשלימותא מאן דאתי לחברא לון כחדא אתער עליה רוחא דלא אצטריך מלה דא מאן אוכח קין והבל אוכחן דדא אתי מסטרא חד ודא אתי מסטרא אחרא ובגין כך לא לבעי לן לחברא לון כחדא (ס"א ל"ג מלה דא מאן אוכח קין והבל אוכחן) וקרנא דקין אתרחק מקמי קרבנא דהבל וע"ד ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך לא יעלה עליך סתם לא יעלה עליך רוחא אחרא לשלטא בך ואצטריך ליה לב"נ לאחזאה עובדא דכשרא כמה דיאות ובההוא עובדא שריא עליה רוח קדישא רוח עלאה לאתקדשא ביה אתא לאתקדשא מקדשין ליה דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני יי'.

כתיב ומעץ הדעת טוב ורע ומה על דא גרים אדם מיתה בעלמא מאן דאחזי עובדא אחרא דלא אצטריך על אחת כמה וכמה שור וחמור אוכחן מסטרא דא אקרי שור ומסטרא דא אקרי חמור וע"ד כתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדו לא תעביד ערבוביאי כחדא בגין דאתער לאתחברא סטרא אחרא כחדא לאבאשא עלמא ומאן דפריש לון אסגי שלמא בעלמא אוף הכא מאן דפריש לון בההוא גוונא כמה דאמרו דלא אשתכח שוע טווי ונוז כחדא האי ב"נ אסגי שלמא עליה ועל כל עלמא.

קרנא דקין הוה פשתים וקרנא דהבל הוה צמר לאו דא כדא ולא דא כדא רזא דמלה קין כלאים הוה ערבוביאי דלא אצטריך סטרא אחרא דלא זינא דחווה ואדם וקורבניה מההוא סטרא קא אתיא הבל מזינא חדא דאדם וחוה ובמעאה דחווה אתחברו אלין תרין סטרין ובגין דאתחברו כחדא לא אתיא מנייהו תועלתא לעלמא ואתאבידו ועד יומא דין סטרא דלהון קיימא ומאן דאחזי גרמיה בעובדא דחבורא דא אתער עליה אינון סטרין כחדא ויכל לאתזקא ושאריו עלוי רוחא אחרא דלא אצטריך וישראל בעאן לאתערא עלייהו רוחא קדישא למהוי קדישין לאשתכחא בשלמא בעלמא דין ובעלמא דאתי.

כתיב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור אמאי אקרי בד יחידיאי בגין דלא בעי לחברא להאי פשתים באחרא ועל דא לא כתיב מדו פשתים אלא בד יחידיאי.

וכהנא אמאי איהו בעי לאתחזאה בהאי אלא אלין מאני בד בעי לאתחזאה בהו על מזבח העולה כד הוה מפני קטרא (ס"א קיטמא) דדשנא דעולה דהא עולה מסטרא דעכ"ם והרהורא בישא קא אתיא ובג"כ בעי לאתחזאה בהו בלחודייהו ולא בערבוביאי כמה דאמרן בגין דיתכפר ליה לב"נ כל אינון חובין דאתיין מההוא סטרא.

וכד עייל למקדשא אתר דשלימו אשתכח וכל אינון פולחני דשלימותא אע"ג דאתחברו לית לן בה כמה דאמרן בציצית בגין דתמן אשתכחו ואתחברו כל אינון זיינין דלעילא וכל אינון מאני מקדשא משתכחין ביה כמה זיינין משניין דא מן דא וכלהו אתכלילו תמן כגוונא דלעילא זכאין אינון ישראל דקב"ה יהיב להו אורייתא דקשוט אורייתא דמהימנותא וריחם להו מכל שאר עמין עכ"ם דכתיב אהבתי אתכם אמר יי'.

תרגום: כתוב דרשה צמר ופשתים, דרשה מהו דרשה, שמבקשת ודורשת על צמר ופשתים מי שמחבר אותם כאחד. ואם תאמר, למה בציצית מותר, הרי פרשוה, אבל שם הוא אותו לבוש בתקונו בהשלמת המעשה כראוי. (וזה) עוד דרשה, צמר ופשתים לעשות נקמה במי שמחבר אותם יחד, אבל מתי שורה, בשעה שהוא בשלמות, שכתוב ותעש בחפץ כפיה.

וציצית הרי בארנו, ששם באותו הכלל של השלמות נמצא, ולא עושה דבר. אבל בשעה שלא נמצא בשלמות, מי שבא לחברם יחד, מעורר עליו רוח שאינה צריכה. מי מוכיח דבר זה, קין והבל מוכיחים, שזה בא מצד אחד וזה בא מצד אחר, ולכן איננו צריכים לחברם יחד (מי מוכיח דבר זה קין והבל מוכיחים). וקרנא של קין התרחק מלפני קרבנו של הבל, ועל כן ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך, לא יעלה עליך סתם, לא יעלה עליך רוח אחרת לשלוט בך. וצריך לו לאדם להראות מעשה כשר כמו שראוי, ובאותו מעשה שורה עליו רוח קדושה רוח עליונה להתקדש בו. הבא להתקדש מקדשים אותו, שכתוב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה'.

כתוב ומעץ הדעת טוב ורע, ומה על זה גרם אדם מיתה בעולם, מי שמראה מעשה אחר שלא צריך

שאמר (משלי לא י) אשת חיל והיא מדת התכלת דרשה צמר ופשתים ותעש בהפץ כפיה יאמר כי המדה היא דורשת וחוקרת אחר העובר ומחברת צמר ופשתים יחדו כדי להענישו ומצד אחר ותעש בהפץ כפיה בציצית והם כולן כלולין במצות ציצית אין צ"ל בביהמ"ק בשעת עבודה שכל הכחות כלולין שם כי כל עניני בהמ"ק של מטה כלן דוגמת עניני בהמ"ק של מעלה.

(יט כג-כה): וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל וְעַרְלֹתֶם וְעַרְלֹתוֹ אֶת פְּרִי וְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכַל: וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְלוּ לַיהוָה: וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁת תֵּאָכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מצות ערלה שהרחיקה תורה הנטיעה שלש שנים כנגד השלש העליונות הראשונות שאין לנו בהם השגה וכנגדם גם כן תהו ובהו וחשך²¹ והשגה הרביעית כנגדה גם כן ורוח אלהים מרחפת על פני המים כי אינו הסתר גמר ולא השגה גמורה כן השגה הרביעית אינו התר גמור²² כי מותר הוא בפדיון ואסור הוא בלא פדיון

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

על אחת כמה וכמה. שור וחמור מוכיחים, מצד זה נקרא שור, ומצד זה נקרא חמור, ועל כן כתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. אל תעשה ערבוביה יחד, משום שמתעורר להתחבר הצד האחר כאחד להרע לעולם, ומי שמפרידם מרבה שלום בעולם. כמו כן כאן, מי שמפריד אותם באותו אופן כמו שאמרנו שלא נמצא שוע טווי ונוז כאחד, זה אדם שמרבה שלום עליו ועל כל העולם. קרבנו של קין היה פשתים, וקרבנו של הבל היו צמר, לא זה כזה ולא זה כזה. סוד הדבר קין היה כלאים ערבוביה שאינה נצרכת, הצד האחר שאינו מינם של חוה ואדם, וקרבנו מאותו הצד הוא בא. הבל מצד אחד של אדם וחוה, ובמעיה של חוה התחברו שני הצדדים הללו, ומשום שהתחברו כאחד, לא באה מהם תועלת לעולם ונאבדו. ועד היום הזה הצד שלהם קיים, ומי שמראה את עצמו במעשה של החבור הזה מעורר עליו את אותם הצדדים כאחד, ויכול להנזק, ושורה עליו רוח אחרת שאינה צריכה. וישראל צריכים לעורר עליהם רוח קדושה להיות קדושים, להמצא בשלום בעולם הזה ובעולם הבא.

כתוב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגור. למה נקרא בד יחיד, משום שלא צריך לחבר את הפשתים הזה עם אחר, ועל כן לא כתוב מדו פשתים, אלא בד יחיד. ולמה הכהן צריך להראות בזה, אלא לבושי הבד הללו צריך להראות בהם על מזבח העולה, כשהיה מפנה את עשן (האפר) של דשן העולה, שהרי העולה באה מהצד של עכו"ם והרהור רע, ולכן צריך להראות בהם בלבדם ולא בערבוביה כפי שאמרנו, כדי שיתכפרו לאדם כל אותם חטאים שבאים מאותו הצד.

וכשננס למקדש, המקום ששם נמצאת השלמות, וכל אותן עבודות השלמות, אף על גב שהתחברו אין לנו בזה ענין. כמו שאמרנו בציצית, משום ששם נמצאו והתחברו כל אותם המינים שלמעלה, וכל אותם כלי המקדש, נמצאים בו כמה מינים שונים זה מזה, וכולם נכללו שם כדוגמא שלמעלה. אשריהם ישראל שהקדוש ברוך הוא נתן להם תורת אמת תורה של אמונה ואהב אותם מכל שאר העמים עובדי כו"מ, שכתוב אהבתי אתכם אמר ה'.

²¹ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה כו.

²² ע"י זהר ח"ב פא ע"ב: תאנא אמר רבי יוסי חשמל מה דהוה לבא לאשא דכתיב מתוך האש כעין החשמל ולא החשמל מתוך האש מגו אשא דאיהי לגו באשא כעין החשמל דאיהו בתר ארבע דרגין דכתיב רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש הוא דכתיב ביה ואש מתלקחת.

תרגום: שינו, אמר רבי יוסי, חשמל מה שהיה לב לאש, שכתוב מתוך האש, כעין החשמל, ולא החשמל. מתוך האש, מתוך אש שהיא לתוך אש. כעין החשמל, שהיא אחר ארבע דרגות, שכתוב רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב, ומתוכה כעין החשמל, מתוך האש, אותו שכתוב בו, ואש מתלקחת.

וע"י שם קלא ע"א: כמה דאת אמר (דברים לג ב) וזרח משעיר למו ולא כתיב וזרח לשעיר בגין דרזא דמהימנותא הכי איהו דרגין מגו דרגין אלין פנימאין מאלין קליפה גו קליפה ומוחא גו מוחא. והא אוקימנא דכתיב (יחזקאל א ד) והנה רוח סערה באה מן הצפון הא דרגא חד ענן גדול הא דרגא אחרא ואש מתלקחת הא דרגא תליתאה ונגה לו סביב הא דרגא רביעאה ולבתר ומתוכה כעין החשמל ולבתר ומתוכה דמות ארבע חיות הא דרגין גו מדרגין (דרגין).

תרגום: כמו שנאמר, וזרח משעיר למו, ולא כתוב, וזרח לשעיר, משום שסוד האמונה כך הוא, דרגות מתוך דרגות, אלה פנימיים מאלה, קליפה בתוך קליפה, ומח בתוך מח. והרי בארנו, שכתוב והנה רוח סערה באה מן הצפון, הרי דרגה אחת. ענן גדול, הרי דרגה אחרת.

והשנה החמישית כנגד ה"א"י יהי אור שהיא צורה גמורה כי כן השנה החמישית היתר גמור וזהו להוסיף לכם תבואתה בתוספת ה"א כי כן האור נזכר חמשה פעמים בפרשה"י ולכך הזכיר כאן שלשה פעמים ערלה שנאמר וערלתם ערלתו יהיה לכם ערלים לרמוז כי כל שנה ושנה יש לה ענין בפני עצמו שהוא דוגמתו ושלשתם הסתר גמור וזה מבואר.

(יט כז): לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה טעם איסור ההשחתה לפי שאותיות ההוי"ה של השם הנעלם רשומו בתבנית הגוף היו"ד והה"א והוא"ו במילה ובפה ובלשון וזהו איסור השחתת זקן העליון וזקן התחתון כי האיסור שוה בהם והתבונן נפלאות אל, כי כן חכמי הטבע כתבו בספריהם כי מקומות ששויים הם בצמיחת שערות יש שכונה ויחס ביניהם וגידין יוצאין ממקום זה למקום זה וכשיצמח שער במקום זה יצמח בזה ומטעם זה אין לנשים ולסריסים זקן מפני שהשכונה הזאת תחסר מהם ואין בהם גידין יוצאין ממקום זה למקום זה ומפני שמצינו בשני מקומות האלה השויה ואחדות והנה הם רמוז וציור לאחדות אמרו רז"ל לעולם יקדש אדם את עצמו בשעת תשמיש"י והמצוה אזהרה למוחק אותיות השם וזה מבואר.

(יט ל): את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ידוד.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת יצוה בשבת הגדול ובשבת שהוא מקדש"י וצוה בו שמירה ומורא והנה אין מלאכת בית המקדש דוחה השבת והמקדש ואם תשכיל תבין: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה את שבתותי תשמרו כבר בארתי בסדר נשא גם בתחלת הסדר הזה אבל בכאן הוסיף באור כשאמר ומקדשי תיראו ובאר בזה כי השבת האחד הוא השבת הגדול והוא זכור והאחד הוא המקדש שהיא כנסת ישראל בת זוגו של שבת והוא

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ואש מתלקחת, הרי דרגה שלישית. ונגה לו סביב, דרגה רביעית. ואחר כך, ומתוכה כעין החשמל. ואחר כך ומתוכה דמות ארבע חיות, הרי דרגות בתוך מדרגות (דרגות).

^כ כן הוא בשערי אורה (שער ח)

^כ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קלג.

^כ עי' דברים כח טו שזה שם יה"ו, ועי' שמות ג יג שזה עיקר שם הוי"ה שה' אחרונה כפולה, ועי' פרשת בראשית הערה סו.

^כ עי' תז"ח (מח ע"ד): מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה אוליפנא מהכא דקדם דאתיא לעולם צלי בגינה ושוי מחשבתה בה בשעתא דזווגא ובגין דא כתיב בטרם אצרך וכו' ובטרם חד על דצלי בגינה קדם דאתא לעלמא בגין דשוי מחשבתה בה קדם יצירתה בבטן בשעתא דזווגא ובגין דא בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מרחם ובגין דאקדימת לה בצלותא ובמחשבתה קדם יצירתה וקדם דנפק מרחם אמה איהו מנבא עתידות קדם דייתון לעלמא.

תרגום: מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה למדנו מכאן שקדם שבא לעולם הוא מתפלל בשבילו ושם בו מחשבתו בשעת הזווג ומשום כך כתוב בטרם אצרך בבטן ידעתך וכו' ובטרם וגו' אחד על שהתפלל בשבילו קדם שבא לעולם משום ששם בו מחשבתו קדם יצירתו בבטן בשעת הזווג ומשום זה בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מרחם וגו' ומשום שהקדימה אותו בתפלה ובמחשבתו קדם יצירתו וקדם שיצא מרחם אמו הוא מנבא עתידות קדם שיבאו לעולם.

^כ עי' זהר (ח"א דף ה ע"ב): פתח ואמר (ויקרא יט ל) את שבתותי את לאסגאה תחום שבת דאיהו (אלפין אמין בכל סטרין ובג"כ אסגי את שבתותי דא שבת עלאה ודא שבת) [תרין אלפין אמין לכל סטרא דא שבת עלאה ושבת] תתאה דאינון תרין כלילן כחדא וסתמינן כחדא אשתאר שבת אחרא דלא אדכר והוה בכסופא אמרה קמיה מארי דעלמא מיומא דעבדת לי שבת אתקרינא ויומא לאו איהו בלא ליליא אמר לה ברתתי שבת אנת ושבת קרינא לך אבל הא אנא מעטר לך בעטרא עלאה יתיר אעבר כרוזא ואמר מקדשי תיראו ודא שבת דמעלי שבתא דאיהי יראה ושריא בה יראה ומאן איהו דקב"ה אכליל ואמר אני יה"ה.

תרגום: פתח ואמר, "את שבתותי", "את" לרבות תחום שבת שהוא אלפיים אמות לכל צד, ולכן ריבה "את", "שבתותי", (זו) שבת העליונה ושבת התחתונה, שהן שתיים כלולות יחד וסתומות יחד. נשארה שבת אחרת שלא נזכרה והיתה בבושה. אמרה לפניו, רבונו של עולם, מיום שעשית אותי נקראתי שבת, והיום אינו בלי לילה. אמר לה, בתי, את שבת, ושבת קראתי לך, אבל הריני מעטר אותך בעטרה יותר עליונה. העביר כרוז ואמר "מקדשי תיראו". וזו שבת של ערב שבת שהיא יראה, ושורה בה יראה. ומי הוא שהקדוש ברוך הוא כללו ואמר אני ה'.

שמור ולכך אין ראוי שתהיה מלאכת בית המקדש דוחה את השבת והמקדש וזה מבואר ל'.

(כ ב-ג): וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָתַן מִזְרָעוֹ לְמִלְכָּךְ מוֹת יוֹמָת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמוּהוּ בְּאֶבֶן: וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עִמּוֹ כִּי מִזְרָעוֹ נָתַן לְמִלְכָּךְ לְמַעַן טַמְּא אֶת מִקְדָּשִׁי וְלַחֲלֹל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי.

ע"י רמב"ן: לשון רש"י את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי וכבר רמזתי זה (לעיל יח כא) איך תטמא כנסת ישראל^ל שהיא מקודשת לשמו הגדול^ל באיש אחד אשר יחמא וכבר רמזו זה במדרשם שאמרו (ברכות לה ע"ב) כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו וגו' אין אביו אלא הקדוש ברוך הוא ואין אמו אלא כנסת ישראל חבר הוא לאיש משחית^ל חבר הוא לירבעם בן נבט שהחטיא את ישראל לאביהם שבשמים כי החפץ ביצירה שיברכו עליה לשמו הגדול משם יהיה קיום העולם ואם לאו יתעלה בשמו הגדול ומסתלקת השכינה מישראל וכל שכן כשיקריב הפרי למולך שהוא מתעב את גאון יעקב ומשכנו:

וזה טעם עם הארץ ירגמוהו באבן (פסוק ב) כי לא אמר מות יומת באבן ירגמו אותו כאשר אמר בכולן אלא הזכיר עם הארץ לומר שכל אנשי הארץ כל ישראל חייבין להקדים ולסקלו כי לכולם זייק כי גורם לשכינה שתסתלק מישראל לכך תרגם אונקלוס עמא בית ישראל כי הארץ ירמוז לכל ארץ ישראל לא לארץ אשר העובד יושב בה וכענין כי לי הארץ (להלן כה כג):

ועוד תוכל להבין סודו ממה שהזכיר הכתוב בכרת המולך ואני אתן את פני באיש ההוא וכן ושמתי אני את פני (פסוק ה) כי שמי הגדול והגורא יכרית אותו ולא הזכיר בכרת אוב וידעוני מלת אני ולא בשום כרת אחר וכבר הודעתי טעם זה לכל מביני^ל:

ע"י ר' בחיי: ואני אתן את פני באיש ההוא כתב הרמב"ן ז"ל ולא תמצא בכל התורה כולה בשום כרת שיזכיר מלת אני רק בכרת המולך שאמר ואני אתן את פני ושמתי אני את פני והכונה בזה כי שמו הגדול יכרית אותו כי הוא מחלל את שם קדשו ומטמא כנסת ישראל המקודשת לשמו וכבר אמרו זה רז"ל במדרש (ברכות לה ע"ב) כל הנהגה מן העוה"ז בלא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^ל ע"י דברי רבינו שמות לא יג.

^{לא} ע"י זהר (ח"א א ע"א) שכנסת ישראל היא מדת המלכות.

^{לב} ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^{לז} ע"י זהר (ח"ב דף רנ ע"א): ותא חזי כתיב (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והא אוקמוה בגין דמנע ברכאן דקודשא בריך הוא דאיהו אביו כמה דכתיב (דברים לב ז) שאל אביך ויגדך וכתיב (משלי כג כה) ישמח אביך ואוקמוה.

חבר הוא לאיש משחית מאן איש משחית דא איהו ההוא איש דפגים לסיהרא ואקרי (שם כז כח) איש תהפוכות (תהלים קמ יב) איש לשון (בראשית כה כז) איש יודע ציד איש שדה והאי איהו איש משחית דהאי איהו מנע ברכאן מעלמא אוף הכי מאן דמנע ברכאן מעלמא חבר הוא להאי איש משחית כדקאמרן ודא הוא רזא בגין דאצטרך ליה לבר נש לברכא לקודשא בריך הוא ולצלאה צלותיה כדקא יאות בגין דיתברך שמיה קדישא ויתחבר באלין חברים קדישין ולא יפגום צלותיה בגין דימנע ברכאן מעלמא ומתחבר בההוא חבר איש משחית דאיהו מנע ברכאן מעלמא וגרים מותא לכלהו.

תרגום: ובא וראה כתוב (משלי כח) גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והרי פרשוה משום שמונע ברכותיו של הקדוש ברוך הוא שהוא אביו ככתוב שאל אביך ויגדך וכתוב (משלי כג) ישמח אביך ופרשוה.

חבר הוא לאיש משחית מי האיש משחית זהו אותו איש שפוגם את הלבנה ונקרא (שם טז) איש תהפוכות איש לשון איש יודע ציד איש שדה וזהו איש משחית שזהו שמונע ברכות מן העולם אף כך מי שמונע ברכות מהעולם חבר הוא לאיש משחית הזה שאמרנו וזהו סוד משום שצריך לאדם לברך את הקדוש ברוך הוא ולהתפלל תפלה כראוי כדי שיתברך שמו הקדוש ויתחבר עם החברים הקדושים הללו ולא יפגם את תפלתו משום שימנע ברכות מהעולם ויתחבר עם אותו איש משחית שהוא מונע ברכות מן העולם וגרם מות לכלם.

^{לז} ע"י לקמן פרשת בחקתי הערה יט.

רמב"ן ור' בחיי פרשת קדושים

ברכה כאלו גוזל הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא ואין אמו אלא כנסת ישראל וזהו (ישעיה נ א) ובפשעיכם שלחה אמכם חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה המקריב למולך פרי בטנו שהוא גורם שתסתלק שכינה מישראל ואמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי כי הוא מטמא כנסת ישראל המקודשת לשמו והוא מחלל שמו הגדול עד כאן לשון הרב ובאר לנו מתוך דבריו כי מלת אני ברוב מקומות התורה הוא מדת הדין ובמקום הזה הוא מדת רחמים לפי שהזכיר פני ובענין המבול גם כן (בראשית ו יז) ואני הנני מביא את המבול וכתחלת וארא (שמות ו ה) וגם אני שמעתי וכל אחד מבואר ולמד מענינו.

(כח ח): וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך פי קדוש אני ידוד מקדשכם.

עי' רמב"ן: עם הכהנים ידבר כאשר החל אמור אל הכהנים או אני ה' מקדשכם כלכם הכהנים והעם והטעם כי מאחר שהוא מקריב לחם אלהיך קדוש יהיה לך כי על ידו אני מקדש את כלכם ומשרה שכינתי במקדשכם ויתכן על דרך האמת שיחזור לראש הפסוק וכבר נתפרשלה:

פרשת אמור

(כא י): והכהן הגדול מאחיו אשר יצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבש את הבגדים את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הכהן הגדול ידוע מי הוא דוגמתו וכבר הזכרתי מזה בסדר צו (לעיל ח לג) והיה הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו דוגמת השרפים וזהו שאמר המלאך ליהושע הכהן הגדול (זכריה ג ז) ונתתי לך מהלכים וגו' רמז לו מקומו ודוגמתו ותרנם יונתן בין שרפיא האלין ממה שכתוב (ישעיה ו ב) שרפים עומדים ממעל לו.

ואמרו במסכת יומא (לז א) פרק הממונה הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ועוד תניא שלשה מהלכים בדרך הרב באמצע גדול בימינו והקטן בשמאלו וכן מצינו בשלשה מלאכים שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע גבריאל מימינו רפאל משמאלו.

ואם תזכה תבין כי לכך הזכיר בו הכתוב הלשון הזה הכהן הגדול כענין שכתוב (דברים יא ז) את כל מעשה ה' הגדול וגו' שהרי עבודתו של כהן גדול לשם הגדול וזהו שאמרו רז"ל במסכת הוריות (יב ב) פרק כהן משיח (ויקרא כא י) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום לא יפרום כלל דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר אינו פורם מלמעלה אבל פורם הוא מלמטה כלומר תחת בגדיו לא בבגד העליון כמשפט הקריעה בכהן הדיוט ובשאר ישראל ובא לרמוז שהפרימה אינה אלא למי שהוא למטה ממנו זהו כהן הדיוט ולכך כהן גדול פורם מלמטה לפי שאין בדוגמתו ירידה אלא התעלות למעלה למעלה עד אין סוף ולשון פרימה קריעה כתרנומו יבוע.

(כב ב) דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני ה':

עי' רמב"ן: על דרך האמת אשר הם מקדישים לי אני ה' שלא יחללו השם המקודש לו כי שמו במקדש ה' וכבר רמזתי זה בפרשת ויקחו לי תרומה:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א עי' לעיל פרשת אחרי מות הערה טז.

ועי' זהר ח"ג פח ע"ב: כהני דאינון קדישין קדושתא על קדושתא לא בעיין לאסתאבא כלל בגין דכתיב כי נזר אלהיו על ראשו וכתיב כי שמן משחת אלהיו עליו אני יי' והוא כגוונא דלעילא קאים לתתא דכתיב (תהלים קלג ב) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו. האי קרא אוקמוה אבל כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו. דנהרא עמיקא דלא ד"א דנגיד ונפיק מרישא דכל רישין סתימא דכל סתימין על הראש על הראש ודאי רישא דאדם קדמאה יורד על הזקן דא דיקנא יקירא כמה דאוקמוה זקן אהרן דא כהן גדול דלעילא והא אוקמוה וההוא שמן יורד על פי מדותיו (תהלים קלג ב) דמאינון משיחין נגיד ונפיק ונחית לתתא וכגוונא דא נגיד ואתעטר כהנא תתאה במשח רבותא לתתא.

תרגום: הכהנים שהם קדושים קדושה על קדושה לא צריכים כלל להטמא, כי כתוב כי נזר אלהיו על ראשו, וכתוב כי שמן משחת אלהיו עליו אני ה', והוא עומד למטה כדוגמא שלמעלה, שכתוב כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, שיורד על פי מדותיו.

הפסוק הזה בארנו, אבל כשמן הטוב על הראש, זהו שמן משחת קדש העליון שנמשך ויוצא ממקום הנהר העמוק של הכל. דבר אחר, שנמשך ויוצא מראש של כל הראשים, הנסתר של כל הנסתרים, "על הראש" ודאי על הראש ראשו של אדם הראשון, "יורד על הזקן" זה הזקן הנכבד כמו שבארנו. "זקן אהרן" זה הכהן הגדול שלמעלה, והרי פרשוה. ואותו שמן יורד על פי מדותיו, שמאותן המדות נמשך ויוצא ויורד לתחתונים, וכדוגמא זה נמשך ומתעטר הכהן התחתון בשמן משחה למטה.

ב עי' לעיל פרשת לך הערה מא.

ג עי' לעיל פרשת ויצא הערה יט.

ד עי' דברי רבינו לעיל יט ב ויט יב.

ה עי' לעיל פרשת תרומה הערה יב.

עי' זהר (ח"ב דף קצח ע"ב): תא חזי מה כתיב כל נדיב לבו יביאה את תרומת יהו"ה כל נדיב לבו ודאי מאן דיתרעי לביה ימשיך לה לשכינתא לגביה הדא הוא דכתיב יביאה אף על גב דאיהי באסתלקותא לעילא יביאה מאתר עלאה לאמשכא לדיירא עמיה.

תרגום: בא וראה מה כתוב כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' כל נדיב לבו ודאי מי שיתרצה לבו

(כב כז) שֹׁר אוּ כֶּשֶׁב אוּ עֹז כִּי יוֹלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלְאָה יִרְצָה לְקָרְבַּן אִשָּׁה לַה':

ע"ר בחיי: והיה שבעת ימים תחת אמו משל למלך שנכנס למדינה והוציא בתו ואמר כל האכסנאין שבאו לכאן אל יראו פני עד שיראו פני מטרונא תחלה כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו השבת שאין שבוע בלא שבת ואין מילה בלא שבת כך דרשו רז"ל (תנחומא שם) והמטרונא היא ה"א אחרונה והיא ראשונה למחשבת המקריבי וזה מבואר.

(כג יז) מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תַּנּוּפָה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרִים סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֻמִּץ תִּתְּפִינָה בְּבוֹרִים לַה':

צוה הכתוב שתהיינה חמץ לפי שהם תודה לשם כי חקות קציר שמר לנו וקרבת התודה יבוא על לחם חמץ ואולי אסור החמץ מפני שירמוז אל מדת דין כי נקרא חמץ כאשר יקרא היין אשר יקהה חומץ יין וחומץ שכר (במדבר ו ג) והלשון נגזר מלשון מעול וחומץ (תהלים עא ד) כי נגזל מהם טעמם ולא יאכלו וכן כי יתחמץ לבבי (שם עג כא) יכעוס ויאבד טעמו ממנו ובעבור שהקרבת לרצון לשם הנכבד לא יובאו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעים וכן לא יבאו מן הדברים המתוקים לגמרי כגון הדבש רק מן הדברים המזונוגים כאשר אמרו בבריאת העולם (ע"ר רש"י בראשית א א) שיתף מדת רחמים במדת הדין ובראו והנה בחג השבועות שהוא יום מתן תורה יביא הקרבן בדין תודה כי הוא יום העצרת והמשכיל יבין וזה סוד מה שאמרו רבותינו (ויק"ר פ"ט ס"ז) כל הקרבנות במלין וקרבת תודה אינו בטל לעולם" וכו' כי בו מצה וחמץ כענין בעולם הבא.

(כג יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כִּבְשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילָם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַה':

ע"ר בחיי: וכתוב ועשיתם שער עזים אחד לחטאת יש לך להשכיל איך הזכיר כאן ביום חמשים אשה ו"שער לחטאת לפי שהקרבן לשכינה ובסוף סדר פנחס בפרשת (במדבר כח כז) וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' לא תמצא שם לא אשה ולא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ימשיך את השכינה אליו זהו שכתוב יביאה אף על גב שהיא בעליה למעלה יביאה ממקום עליון למשך אותה לדור עמו.

¹ ע"ר לעיל א ט.

² ע"ר זהר (ח"ג דף רנב ע"א): ובגין דא ח' דאיהו חוטא זעירא תבר לה וייעול ה' באתרהא דבקדמיתא קנה וסוף קמלו קנה שלטנותא דרומי וסוף לכל מלכין דעתיד קב"ה לתברא ליה גער חית קנה גער חיה בישא ח' מן חמץ ואתבר רגליה מן מחמצת דאתמר בה רגליה יורדות מות.

תרגום: ומשום זה ח' שהוא חוט קטן, תשבר אותה, ותכנס ה' במקומה. שבתחלה קנה וסוף קמלו. קנה שלטון של רומי וסוף לכל המלכיות, שעתיד הקדוש ברוך הוא לשבור אותו. "גער חית קנה" גער חיה רעה, ח' מחמץ, ושבר רגליה מן המחמצת, שנאמר בה "רגליה יורדות מות".

וע"ר פע"ח חג המצות ז, ובהג"ר א בספד"צ טז ע"ב.

³ ע"ר לעיל פרשת לך לך הערה ו.

⁴ ע"ר לעיל פרשת בראשית הערה רא.

⁵ ע"ר לעיל פרשת ויקרא הערה ל.

⁶ ע"ר עבה"ק ח"ב פרק מ, וע"ר שער הכוונות (דרושי תפילת השחר א): מזמור לתודה הוא בבחינת או"א שבעולם היצירה והטעם הוא כי אמת שכל הקרבנות הם למטה בעולם העשייה לתקן ולזכך קטרוג הקליפות שבעשייה. אבל קרבן תודה עולה על כולם כי הוא ביצירה ועולה עד או"א דיצירה וזהו טעם אומרם ז"ל שלעתיד לבא כל הקרבנות יהיו בטלים חוץ מקרבן תודה וזה מש"ה עבדו את ד' בשמחה בואו לפני ברננה כי עבדו את ד' הוא אבא ובשמחה היא אימא. ומלת עבדו היא במטטרון ו"ק דיצירה ובעבד זה בסודו נעבוד את או"א. גם ז"ס דעו כי ה' הוא אלהים הוא חיבור או"א דיצירה ה' ואלהים, ע"כ. וע"ר עוד בדע"ה ח"ב דרוש ד ענף יב סימן יא.

הטאת כי הקרבן לשם הגדולי וכוונה תורה לרמוז לך בזה על מה שאירע לנו ביום מתן תורה שראינו את כבודו ואת גדלו וכנגדם במשכן מצינו (שמות מ לד – לה) וכבוד ה' מלא את המשכן שני פעמים וכן בביהמ"ק שנקרא (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו^ז וזה מבואר כי עצרת זה ירמוז לתפארת ולכבוד כי בו כתיב (שמות כג יז) יראה כל זכורך ובו הראנו את אשו הגדולה ודבריו שמענו מתוך האש^ח אבל בעצרת של שמיני לא תמצא בו יראה כל זכורך כי ירמוז לכבודו לבדו והבן זה.

(כג כד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זְכוּרֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קָדֵשׁ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו שנאמר (תהלים פט מז) אשרי העם יודעי תרועה^ט וכענין שכתוב (ירמיה ד יט) תרועת מלחמה^י, כי ה' איש מלחמה (&) אם כן יום תרועה יהיה לכם שיהיה היום לתרועה לנו וכן זכרון תרועה^{יא} מקרא קדש שיהיה הזכרון בתרועה ולפיכך הוא מקרא קדש ולא הוצרך להזכיר שופר כי השופר רמז ביום והתרועה בו והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה ומפני זה הזכיר הכתוב התרועה שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבינו שכל תרועה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות^{יב} כלל לא בראש

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ז ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^ח ע"י לעיל בראשית לא ל.

^ט ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

^י ע"י לעיל פרשת נח הערה לז.

^{יא} ע"י זהר ח"ב רנ ע"ב: וכדין כד ישראל תקעין בההוא שופר ואתער מתתא ההוא קול דנפיק משופר כליל מאשא ומיא ורוחא ואתעביד מכולא ההוא קול בגין לאתערא קול עילאה דנפקא מגו ההוא שופר דאיהו כגוונא דא כליל באשא ובמיא ורוחא כדן כרוזא נפקא ואכריז בכלהו רקיעין ואמר קול דודי הנה זה בא וגומר משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים

וכדין ידעי כלהו דהא קודשא בריך הוא חייס עלייהו דישראל ואמרי זכאין אינון ישראל דאית לון עיטא בארעא בגין לאתערא רחמי מלעילא כדן כתיב (תהלים פט טז) אשרי העם יודעי תרועה יודעי תרועה ודאי יודעי תרועה האי תרועה דאיהו דינא קשייא דכלא אתדנו ביה זכאין אינון ישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי בגין דאינון ידעי ארחוי דקודשא בריך הוא וידעי למהך בארחוי וליחדא יחודא כדקא יאות

תרגום: ואז כשישראל תוקעים באותו שופר ומתעורר למעלה אותו הקול שיוצא מן השופר כלול מאש ומים ורוח ונעשה מהכל אותו הקול כדי לעורר קול עליון שיוצא מתוך אותו השופר שהוא כמו זה כלול באש ומים ורוח אז יוצא כרוז ומכריז בכל הרקיעים ואומר קול דודי הנה זה בא וגו' משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים.

ואז כולם יודעים שהרי הקדוש ברוך הוא חס על ישראל ואומרים אשריהם ישראל שיש להם עצה בארץ כדי לעורר רחמים מלמעלה ואז כתוב אשרי העם יודעי תרועה יודעי תרועה ודאי יודעי תרועה שמשבירים את התרועה הזו שהיא דין הקשה שהכל נדונים בו אשרי ישראל בעולם הזה ובעולם הבא משום שהם יודעים את דרכי הקדוש ברוך הוא ויודעים ללכת בדרכיו וליחד יחוד כראוי.

^{יב} ע"י זהר ח"ב יד ע"ב: דתניא זכרון תרועה לא אשכחנא זכירה לתרועה אלא האי דא"ר יוסי כתיב וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר וגו' והרעותם וגו' וזכר לתרועה זו אמר הקב"ה הריעו לפני בתרועה זו שהיא זכרון אותה התרועה מיד ונושעתם מאויביכם.

תרגום: שלמדנו מה נאמר (ויקרא כג) זכרון תרועה לא מצאנו זכירה לתרועה אלא מה שאמר רבי יוסי כתוב (במדבר י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר וגו' והרעותם וגו' וזכר לתרועה זו אמר הקדוש ברוך הוא הריעו לפני בתרועה זו שהיא זכרון אותה התרועה מיד ונושעתם מאויביכם כאותה דוגמא.

^{יג} ע"י זהר (ח"ג ק ע"א): אמר ר' יהודה כתיב זכרון תרועה זכרון עבדין לכוונא לבא ורעותא ישראל עבדין זכרון לתתא במה בעובדא בגין דיתער מלה כההוא גוונא לעילא.

תרגום: אמר רבי יהודה כתוב זכרון תרועה, עושים זכרון לכוון את הלב והרצון, ישראל עושים זכרון למטה, במה במעשה כדי שיתעורר דבר באותו צורה שלמעלה.

^{יד} ע"י זהר (ח"ג רלב ע"א): ואימא עלאה איהי תקיעה מסטרא דאברהם שברים מסטרא דיצחק תרועה מסטרא דיעקב שכינתא תתאה קשר דכלהו דהיינו ק' תקיעה ש' שברים ר' תרועה וכלהו משלשין לגבי שכינתא.

השנה ולא ביום הכפורים אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר והתרועה כשמה ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפנייה ולאחריה ולפיכך אמר בידועי תרועה כי בצדקה ירומו כי תפארת עוזמו אתה והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו וביום הכפורים במדת הרחמים והוא מאמרם (ר"ה לב ב) מלך יושב על כסא דין וכו' ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין^א:

ע"י ר' בחיי: ובמדרש (ויק"ר כט ו) באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש באחד לחדש זה אברהם שכתוב בו (יחזקאל לג כד) אחד היה אברהם זכרון תרועה זה יצחק מקרא קדש זה יעקב כוונת המדרש הזה כי תקיעות ראש השנה רמז למדות וכשם שמדת הפחד למעלה הרחמים מקיפין אותה שאלמלא כן היה מחריב ושורף את העולם כלו בשלהבותיו כן התרועה פשוטה לפנייה ופשוטה לאחרייה ואילו היינו תוקעין תרועה לבדה היה נראה בזה קצוץ נטיעות^ב ולפי הדרך הזה הרי בכתוב מפורש כי יום ראש השנה יום הדין הוא מלשון תרועה והוא ברחמים מלשון זכרון וא"כ יהיה זכרון תרועה כמו (להלן כה ט) שופר תרועה (במדבר כט א) יום תרועה וזה מבואר.

(כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כַּפַּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עָבֹת וְעֵרְבֵי נַחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

ע"י רמב"ן: על דרך האמת פרי עץ הדר הוא הפרי שבו רוב התאוה^ג ובו חטא אדם הראשון שנאמר (בראשית ג ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל והנה החטא בו לבדו ואנחנו נרצה לפנינו עם שאר המינים וכפות תמרים הוא הראש הקו אמצעי כפול וגבוה על כולם^ד וענף עץ עבות רמז לשלש ספירות בכד אחד כענין שנאמר מידי אביר יעקב^ה (שם מט כד) וערבי נחל^ו כענין שנאמר (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות כי יתערבו במדת הדין ובמדת הרחמים מכאן תבין ותדע שאין האתרוג עמהם באגודה והוא מעכב בהם כי הוא כנגד העצרת שהוא רגל בפני עצמו ותשלומין דראשון והנה הם אחד בכח ולא בפועל^ז וכבר פירשתי מעם זה:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ואמא עליונה היא תקיעה, מצדו של אברהם, שברים מצדו של יצחק, תרועה מצדו של יעקב, שכינה תחתונה קשר של כולם, כלומר ק' תקיעה ש' שברים ר' תרועה, וכולם משלשים לגבי השכינה.

^א ע"י לעיל פסוק יז.

^{בא} ע"י לעיל פרשת אחרי מות הערה כה.

^{בב} ע"י לעיל פרשת נח הערה מד.

^{בג} ע"י ספר הקנה (עמוד קעו): והאתרוג רומז בכ"י הנקרא תאוה וכי תאוה הוא לעינים וזהו שתרגם לא תתאוה לא תרוג מלשון אתרוג

^{כד} ע"י זהר ח"ב קי ע"א: פתח ואמר משכיל לאיתן האזרחי אלו כתיב משכיל לדוד כדקאמרת אבל משכיל לאיתן אית משכיל אית משכיל לעילא ואית משכיל לתתא משכיל לאיתן בזמנא דההוא גבר (ס"א נהר) קם בתיובתא כל שייפן חדאן ומתחברן לגביה ואי הוא סליק עד דסליק עד דמוחא עלאה אתפייס לגביה וחדי לקבליה וכדין משכיל לאיתן האזרחי משכיל ליה ואודע ליה על ידא דאברהם (ס"א על ידוי לאברהם) רחימוי כל מה דאצטריך וההוא מוחא עלאה משכיל לאיתן וכד דוד מלכא אתתקן בתיאובתא לגביה איהו משכיל לדוד כמה דהוה מוחא עלאה משכיל ליה ועל דא אית משכיל ואית משכיל (אית משכיל).

תרגום: פתח ואמר משכיל לאיתן האזרחי אלו כתוב משכיל לדוד אז כמו שאמרת אבל משכיל לאיתן כתוב יש משכיל ויש משכיל למעלה ויש משכיל למטה משכיל לאיתן בזמן שאותו איש (נהר) עומד בתשובה כל האיברים שמחים ומתחברים עמו ואם הוא עולה עד שהמח העליון מתפיס אליו ושמח כנגדו ואז משכיל לאיתן האזרחי משכיל אותו ומודיע לו על ידי אברהם (על ידיו של אברהם) אוהבו כל מה שצריך ואותו מח עליון משכיל לאיתן וכשדוד המלך נתקן בתשוקה אליו הוא משכיל לדוד כמו שהיה המח העליון משכיל אותו ולכן יש משכיל ויש משכיל (יש משכיל).

^{כה} ע"י לעיל פרשת ויצא הערה סא.

^{כז} ע"י לעיל פרשת שמות הערה קלד.

^{כח} ע"י ספר הפליאה (עמוד תרנג): פעמים יבואו מים בגן שהוא היסוד ואין הכבוד שותה מאותו המים וא"כ נראין הדברים אחר שהדבר הוא כך שאינה באחדות עם הבנין לענין ברכה בגן בעיבור

והנה טעם כל הפרשה תחוננו את חג השם הגדול שבעת ימים שבמעשה בראשית ותסמכו להם השמיני עצרת כענין שנאמר למנצח על השמינית^כ (תהלים ו א) וגם באותן השבעה תקחו בהם פרי עץ הדר והלולב באגודה ולכך הקדים האתרוג אבל בשמיני אינו צריך כי הוא עצמו הדריכ^כ וזה טעם וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים^ל בשנה שתחוננו שבעת הימים עם השנה.

ענין סבוב והקפה מלשון וחוג שמים (איוב כב יד) ובמהווגה יתארהו (ישעיה מד יג) וכן המון חוגג (תהלים מב ה) וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה אמרו בויקרא רבה (ל ט) פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צו ו) הוד והדר^ל לפניו כפות תמרים זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (שם צב יג) צדיק כתמר יפרח וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (זכריה א ח) והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות^ל:

ובמדרשו של רבי נחמיה בן הקנה^ל מאי פרי עץ הדר כדמתרגמינן פרי אילנא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שבה הקיצוץ והיא המקבלת העונשים להעלותה לעשות נקמה והם המונעים המים מלדת בה ע"כ צריכין לברכה ולקבוע לה ברכה בפני עצמה להיותה באחדות כולם בברכה כמו שהיא ביחוד האילן, וזה טעם האתרוג שאינו נאגר עם הלולב ועם השאר מינים להודיען שאינה עם הבנין בברכה וע"כ שים בדעתך ליחודה גם בברכה להיות נפשה קשורה בנפשו. הלא תראה שמיני עצרת הוא תשלומין דראשון להודיען שהוא באילן וארז^ל שהוא רגל בפני עצמו לענין ברכה שאינה ביחודם וע"כ צריכין לברכה וקבעו לה ברכה בפ"ע כדי ליחודה גם בברכה וכל זה למה מפני שהיחוד לשם הוא נשלם ושם נקשרו כולם ולכן נקראת מקום אח"ד שהיא נקשרה ומיחדת הכל בלי פירוד.

^כ עי' זו"ח לד ע"ד: למנצח על השמינית ודא בינה.

^{כט} עי' אד"ר קמב ע"א: וימלוך תחתיו הדר מאי הדר חסד עלאה.

^ל עי' זהר ח"ג רנה ע"ב: בחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו' דאיהי תשרי מקרא קדש יהיה לכם וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגותם אותו חג ליי' שבעת ימים וגו' בחמשה עשר מסטרא ד"ה וחגותם אותו דא אות ו' עמודא דאמצעייתא (ח"ג חסד גבורה) שבעת ימים מסטרא דבת שבע דאיהי מלכות אבהו ורעיא מהימנא ואהרן דוד ושלמה הא אינון שבע לקבל שבע ספיראן אנא בעינא לתקנא לכוון סכה דאיהי אימא עלאה לסככא עלייה וכאמא על בנין.

תרגום: "בחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו'" שהוא תשרי, "מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים וגו'", בחמשה עשר מצד של "ה", "וחגותם אותו", זו אות ו' העמוד האמצעי (ח"ג חסד גבורה), "שבעת ימים" מצד של בת שבע, שהיא מלכות האבות והרועה הנאמן ואהרן דוד ושלמה, הרי הם שבעה כנגד שבע ספירות. אני רוצה לתקן לכם סוכה שהיא אמא עליונה, לסכך עליהם כאמא על בנים.

^{לא} עי' זהר ח"ב סא ע"א שהוא הדר והדר הם נ"ה.

^{לב} עי' זהר ח"ב קסה ע"ב: רבי אלעזר אמר האי קרא הכי אצטריך למימר סלו לרוכב על ערבות מאי בערבות ב"ה שמו ב"ה הוא מבעי ליה מאי שמו אלא האי קרא על סתימא דכל סתימין עתיקא דכל עתיקין אתמר ההוא דלא אתגליא ולא אתידע כלל דאיהו רוכב בערבות ואי תימא דאיהו אתיא ורכיב ביה אי הכי אף על גב דסתים הוא באתר דא קיימא לאתגליא.

אלא סולו לרוכב בערבות דא איהו עתיקא דכל עתיקין סתימא דכל סתימין דלא ידוע ובמה איהו רוכב בערבות ב"ה דאיהו רזא קדמאה דנפיק קמיה (ד"א מניה) ודא איהו שמייה מההוא סתימא דלא ידוע שמא דיליה הוא י"ה לאו דאיהו הוא אלא איהו בגין ההוא פרוכתא דאתפרסא ונפיק מקמיה אבל האי פרוכתא איהו שמו ודא איהו רתיכא דיליה ולא אתידע כלל.

תרגום: רבי אלעזר אמר פסוק זה כך צריך לומר סלו לרכב על ערבות מה זה בערבות ביה שמו ביה הוא היה צריך להיות מה זה שמו אלא פסוק זה על נסתר כל הנסתרים עתיק כל העתיקים נאמר אותו שלא התגלה ולא נודע כלל שהוא רוכב בערבות ואם תאמר שהוא בא ורוכב בו אם כך אף על גב שהוא נסתר במקום הזה עומד להתגלות.

אלא סלו לרכב בערבות זהו עתיק של כל העתיקים נסתר כל הנסתרים שלא ידוע ובמה הוא רוכב בערבות ב"ה שהוא סוד קדמון שיצא לפניו (ממנו) וזהו שמו מאותו נסתר שלא ידוע שמו הוא י"ה לא שהוא הוא אלא הוא בשביל שאותה פרכת שנפרסה ויצאה מלפניו אבל הפרכת הזו היא שמו וזוהי מרכבתו ולא נודע כלל.

^{לד} ז"ל: קעב. ואתרוג מאי הוי נקבה והיינו דכתיב (ויקרא כ"ג א) פרי עץ הדר, כפת תמרים, מאי פרי עץ הדר, כדמתרגמינן פרי אילנא אתרוגין ולולבין:

קעג. מאי הדר, היינו הדר הכל, והיינו הדר דשיר השירים דאמר בהו (שה"ש ו' י) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנדגלות, והיינו על שם נקבה, ועל שמה נלקחה נקבה מאדם שאי אפשר להתקיים עולם התחתון בלא נקבה, ומ"ט אתקריאת נקבה על שם שנקביה רחבים, ויש

אתרוגין ולולבין ומאי הדר היינו הדר הכל והיינו הדר שיר השירים דכתיב בהו (ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו' ולמה נקרא שמו הדר אל תקרי הדר אלא הדר זה אתרוג שהוא נפרד מאגד הלולב ואין מצות לולב קיימת אלא בו והוא אגוד עם הכל שעם כל אחד הוא ועם כולם יחד הוא ומאי לולב כנגד חוט השדרה וענף עץ עבות שענפיו חופין את רובו משל לאדם שבזרועותיו יגן על ראשו ענף לשמאל עבות לימין נמצא עץ באמצע ולמה נאמר בו עץ שהוא שורש האילן ומאי ערבי נחל על שם המקום שהם קבועים בו ששמו נחל דכתיב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים וגו' ומאי ניהו ים הוי אומר זה אתרוג ומנא לן דכל מדה ומדה מכל אלו השבעה איקרי נחל שנאמר (במדבר כא יט) וממתנה נחליאל אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל וכו' והמדרש הזה על דעת שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד והיא הלכה לדברי הגאונים והראשונים כולם:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה פרי עץ הדר הדומה ללבלב ירמוז אל הכבודלה הכלול

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לה נקבים יתרים על האיש, ומאי ניהו, נקבי שדים ורחם ובית קבול: קעד. ומאי ניהו שאמרת שיר השירים דהוא הדר, אין הדר הוא לכל ספרי הקודש, דאמר ר' יוחנן כל הספרים קדושים וכל התורה קודש ושיר השירים קודש קדשים, ומאי ניהו קדש קדשים. אלא קודש שהוא לקדשים, ומה הם הקדשים, אלו שהם כנגד שש קצוות שבאדם, וקודש הוי להו קודש לכולהו:

קעה. ומאי ניהו קודש, זה אתרוג שהוא הדר הכל, ולמה נקרא שמו הדר, אל תקרי הדר אלא הדר, זה אתרוג שהוא נפרד מאגד לולב ואין מצות לולב קיימת אלא בו, והוא גם כן אגוד עם הכל שעם כל אחד הוא ועם כולן יחד הוא:

קעו. לולב כנגד מאי, כנגד חוט השדרה. וכן הוא אומר (ויקרא כ"ג מ) וענף עץ עבות, צריך הוא להיות ענפיו חופין את רובו, ואם אין ענפיו חופין את רובו אינו כלום, מפני מה, משל למה"ד לאדם שיש לו זרועותיו ובהם יגין על ראשו, הרי זרועותיו שנים וראשו שלשה, והיינו ענף לשמאל, עבות לימין, נמצא עץ באמצע, ולמה נאמר בו עץ, מפני שהוא שורש האילן:

קעז. ומאי וערבי נחל (שם) אלו כנגד שוקי אדם שהם שנים, ומאי ניהו לישנא דערבי נחל, משום דגדול שבהם הוי למערב ומשם יונק כחו, ושל צפון קטן ממנו מהלך ת"ק שנה, והוא ברוח צפונית מערבית, ובו פועל, ונקרא על שמו, והם שניהם ערבים:

קעה. ד"א ערבי נחל, שפעמים מערבים פעולותם זה עם זה, ומאי וערבי נחל, הוי אומר על שם המקום שהם קבועים בו ששמו נחל דכתיב (קהלת א' ז) כל הנחלים הולכים אל הים והים אינו מלא, ומאי ניהו ים זה, הוי אומר זה אתרוג ומנא לן דכל מדה ומדה מאלה השבעה אתקרי נחל דכתיב (במדבר כ"א יט) וממתנה נחליאל, אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל, וכל הששה הולכים על דרך אחד אל הים, ומאי ניהו אותו דרך אחד מכריע בנתיים דכתיב (חבקוק ג' ה) לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו, וכולם הולכים לאותו צינור ומאתו צינור אל הים והיינו דכתיב וממתנה נחליאל, ממקום שניתן דהיינו המוח לנחליאל ומנחליאל במות ומאי במות כדמתרגם רמתה, מאי רמתה אותה סגולתא שאחרי הזרקא, ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון, ומבמות הגי אשר בשדה מואב אשר הוא מזומן, ומאי הוא אותו אשר בשדה מואב, אל תקרי מואב אלא מאב, אותו האב שנאמר עליו (בראשית כ"ו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצות חקותי וגו', ומאי ניהו אותו השדה, אותו שהוא בראש הפסגה וגם נשקפה על פני הישימון ומתרגמין שמיא, ועל אותו הצינור נאמר (שה"ש ד' טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון, ומאי ניהו לבנון, הרי אומר זה חכמה, ומאי ערבי נחל, הרי אומר אותו שנתן נחלה לישראל והיינו שני אופני המרכבה.

^ל ע"י ספר הבהיר אות צח. וכל הצורות הקדושות ממונות על כל האומות וישראל קדושים נטלו גוף האילן ולבו, מה לב שהוא הדר פרי הגוף, אף ישראל נטלו פרי עץ הדר, מה אילן תמר ענפיו סביבו ולולבו באמצע אף ישראל נטלו גוף האילן זה שהוא ל ב ו, וכנגד הגוף חוט השדרה באדם שהוא עיקר הגוף, ומה לולב זה כתיב לו לב אף לב מסור לו, ומה לב, זה שלשים ושתיים נתיבות פליאות חכמה בו אף בכל נתיב מהן צורה שומרת דכתיב (בראשית ג' כד) לשמור את דרך עץ החיים. ^ל ע"י ז"ח מה ע"ב: ד"א פקודי ה' נצח והוד דאינון למודי ה' משמחי לב דא אתרוג דדמיא ללב מצות ה' דא אתרוג יראת ה' כד"א אשה יראת ה' היא תתהלל מ"ט בגין דאיהי טהורה משפטי ה' אמת אלין שית בנין דכלילן דיעקב דאקרי משפט והוא אמת צדקו יחדיו ביחודא שלימא ביראת ה' דהיא טהורה.

תרגום: דבר אחר פקודי ה' נצח והוד שהם למודי ה' משמחי לב זה האתרוג שדומה ללב מצות ה' זה האתרוג יראת ה' כמו שנאמר (משלי לא) אשה יראת ה' היא תתהלל מה הטעם משום שהיא טהורה משפטי ה' אמת אלו ששת הבנים שכלולים ביעקב שנקרא משפט והוא אמת צדקו יחדו ביחוד שלם ביראת ה' שהיא טהורה. וע"י עוד זהר (ח"ג כד ע"א).

מל"ב נתיבות^ל והוא הדר מכל הדר כענין שכתוב (שיר השירים ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה כפות תמרים הוא סוף הבנין^ל הנקרא יסוד והוא ראש הנמצאים כלל^ל ולולב דומה לשדרה כי הוא מכריע וקו אמצעי והזכיר תמרים ולא תמר על שם שכתוב (תהלים צב יג) צדיק כתמר יפרח^ל ומשפיע כח במדה שכתוב בה (שיר השירים ז ח) זאת קומתך דמתה לתמר^מ וזהו לשון תמרים ולכך כתיב כפת על שם אחדותו והזכיר תמרים לרמוז על שניהם וכן אתרוג שהוא לב וכן לולב שהוא לבה של תמרה וענף עץ עבות הגדולה והגבורה והתפארת.

וזהו שדרשו בספר הבהיר (אות קעו) ענף עץ עבות משל לאדם שיש לו זרועותיו ובהם יגן על ראשו הרי זרועותיו שנים וראשו שלשה והיינו ענף לשמאל עבות לימין נמצא עץ באמצע ולמה נאמר בו עץ מפני שהוא שרש האילן והדס דומה לעינים^מ, וערבי נחל הנצח וההוד הנקראים למודי ה"ב וערבה דומה לשפתים שכן הנביאים כלם מקבלים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ל עי' ס"י פ"א מ"א. ועי' לעיל פרשת יתרו הערה מג.

^ל עי' לעיל פרשת בראשית הערה עו.

^ל היינו היסוד מחובר עם המלכות, ולכן זה ראשית לנבראים (עי' תיקו"ז יב ע"ב).

^ט עי' זהר לך לך פב ע"א, צדיק כתמר יפרח, מה תמר לא סליק אלא דכר ונוקבא, אוף הכי צדיק לא סליק אלא דכר ונוקבא [תרגום]: צדיק כתמר יפרח מה תמר שלא עולה אלא זכר ונקבה כך גם צדיק אינו עולה אלא זכר ונקבה], ע"כ.

^מ עי' זהר (ח"ב דף קכו ע"א) רבי יהודה פתח, (שיר ז ח) זאת קומתך דמתה לתמר וגו', כמה חביבה כנסת ישראל קמי קודשא בריך הוא, דלא מתפרשא מניה, כהאי תמר דלא פריש דכר מן נוקבא לעלמין, ולא סליק דא בלא דא, כך כנסת ישראל לא מתפרשא מקודשא בריך הוא. ת

^מ עי' זהר (ח"ג דף רנה ע"ב): לולב דא צדיק דדמי לחוט השדרה דביה ח"י חוליין לקבל ח"י נענועין דלולב ואינן לקבל ח"י ברכאן דצלותא לקבל שמנה עשר אזכרות דהבו ליי' בני אלים לקבל שמנה עשר אזכרות דק"ש ונענוע לשית סיטרין בחושבן ו' תלת נענועין בכל סטרא אינן ח"י לולב בימין כליל ששה מנין (דאינן) ג' הדסין גדולה גבורה תפארת ודמיין לתלת גווי עינא

ב' בדי ערבות נצח והוד ודמיין לתרין שפון לולב יסוד דומה לשדרה דביה קיום דכל גרמין ועליה אמר דוד כל עצמותי תאמרנה יי' מי כמוך

אתרוג מלכות דומה ללבא דביה הרהורין ונענועין דהלל אינן משותפין בנענועין דנטילת לולב ואינן ח"י באנא ח"י ח"י בהודו תחלה וסוף ח"י דנטילת לולב הרי ע"ב ובגין דא לולב בחושבן ח"ס וד' מינין דלולב הא חסד דרועא ימינא ובגין דא תקינו לולב בימין לסטרא דחסד אתרוג לסטרא דגבורה לשמאלא לבא ובגין דא אתרוג הדומה ללב תקינו למהוי ביד שמאל כמה דאוקמוה לולב בימין ואתרוג בשמאלו אינן לקבל זכור ושומר ומאן נטיל תרווייהו עמודא דאמצעייתא לולב בימינא ואתרוג בשמאליה.

תרגום: לולב זה צדיק שדומה לחוט השדרה, שבו שמונה עשרה חוליות כנגד שמונה עשר נענועים של הלולב, והם כנגד שמונה עשרה ברכות התפלה, כנגד שמונה עשר שמות של "הבו לה' בני אלים", כנגד שמונה עשר שמות של קריאת שמע. ונענוע לששה צדדים בחשבון ו', ושלושה נענועים בכל צד הם שמונה עשר. לולב בימין כולל ששה מינים (שהם) שלשה הדסים, גדולה גבורה תפארת, ודומים לשלשת גווי העין.

שני בדי ערבות נצח והוד, ודומים לשתי שפתיים. לולב, יסוד, דומה לשדרה, שבו קיום של כל העצמות, ועליו אמר דוד "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

אתרוג, מלכות, דומה ללב שבו הרהורין. ונענועי ההלל הם משותפים בנענועים של נטילת לולב, והם שמונה עשר ב"אנא", שמונה עשר שמונה עשר בהודו תחלה וסוף, שמונה עשר של נטילת לולב, הרי ע"ב, ומפני זה לולב בחשבון ח"ס, וארבעה מיני הלולב, הרי חסד זרוע ימין, ומפני זה תקנו לולב בימין לצד החסד, אתרוג לצד הגבורה לשמאל הלב. ומפני זה אתרוג הדומה ללב, תקנו להיות ביד שמאל כמו שפרשוהו, לולב בימין ואתרוג בשמאלו. והם כנגד זכור ושומר, ומי נטל שניהם, העמוד האמצעי לולב בימינו ואתרוג בשמאלו.

^מ עי' זו"ח כח ע"א: וכד הוה בידיהו דמשה ואהרן דאינן אחידין בנצ"ח והו"ד דאינן תרין סמכין איקרי מטה לישנא דסמכא דהא ע"י אסתמיך עלמא באורייתא דנפיק מבין תרין למודי ה' ואתייהבא על ידיהו ועל דאינן סמכין לעלמא באורייתא דנפיק מבין נצ"ח והו"ד דאחידין בהו קרא ליה מטה ומאן דאחיד באורייתא סמכא ליה ומחזקא ליה על ירכוי דלא יסטי לימינא ושמאלא.

תרגום: וכשהיה בידי משה ואהרן שהם אחוזים בנצ"ח והו"ד שהם שני עמודים נקרא מטה לשון של תמיכה שהרי על ידו נסמך העולם בתורה שיוצאת מבין שני למודי ה' ונתנה על ידם ועל שהם תומכים את העולם בתורה שיוצאה מבין נצ"ח והו"ד שאחוזים בהם קראה לו מטה ומי שאוחז בתורה

הנבואה משם ועד שם נבואתם מגעת ולא עוד^מ וערבה היא שביעית ולכך הוכיחו חכמי האמת ערבה מלשון ערבות הוא שכתוב (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות שכן הוא הרקיע השביעי בספר הבהיר (שם) מאי ערבי נחל על שם המקום שהן קבועין בו ששמו נחל כלומר שהם מכלל הנחל שכל השבעה נקראו נחל ואמרו עוד שם ערבי נחל כנגד שוקי האדם שהם שתיים, ע"כ. ולמדנו בארבעה מינין אלו שבלולב שהם חוזרים לשבעה שהם כנגד השבע ונראה כי כן דעת הרמב"ן.

וראיתי בזה דעת אחרת לאחד מהמקובלים שכתב פרי עין הדר הוא הכבוד למעלה ממנו וסמך ליה כפת תמרים שהוא יסוד למעלה מכפות תמרים וסמך לו ענף עין עבות והן אחד על גבי שנים התפארת והנצה וההוד ומכאן שהיה ראוי להכשיר אפילו תרי וחד כלומר שנים למטה ואחד למעלה אלא שאין הכוונה רמוזה בו ולפי זה יהיה הצדיק עומד בין ההדסים ולכן נקראו הצדיקים בשם הדסים על שם שהם דבקים בצדיק העומד בין ההדסים למעלה מענף עין עבות וסמך לו ערבי נחל והם הגדולה והגבורה.

והנה כל זה בא בסוד מכוון ממש למעלה ובין שירמוז ערבי אל הנצה וההוד כדעת הרב ז"ל או אל הגדולה והגבורה כפי הדעת הזאת הנה הערבה שביעית מכל מקום בין למעלה בין למטה וכל הדעות כולן אין כוונת הלולב עם מיניו אלא דוגמא אל השבעה.

וצריך שתשכיל כי מפני שהלולב בגמרא (סוכה מה ב) ירמוז לצדיק כתמר הפרישו חכמי האמת בדין קטימת הלולב וההדס (שם כט ב) כי הלולב נקטם ראשו פסול ובהדס אפילו שלשה קטומים כשר (שם לד ב) וידוע כי הקטימה רמוז לקצוץ ובהדסים אין לחוש לקצוץ שהרי בידוע שהאחד כלול מן השנים גם השנים הפכים הם מקבלים ויונקים מלמעלה מן הבינה ולכך אין לטעות בהדסים ואין לחוש בהם חשש קצוץ^מ אבל בלולב שהוא צדיק יסוד וידועין בו שהשפע שלו מקבלו מיד מיוחד והמיוחד מן השנים והשנים מן הבינה לכך יש לטעות בו ולחוש לקצוץ שמא יאמר בו אדם שאינו צריך לכח שיש מן הבינה ולמעלה שהוא ראשית האצילות על כן אמרו בו נקטם ראשו פסול כי זה בודאי יהיה קצוץ יותר עליון וחזק מקצוץ ההדסים וכמה נאה ליטול את הלולב שיש בו שבעה אלו בשבעה ימי סכות שהן כנגד אותן שבעה ובהם לבינה נקרא בענין הקרבנות שהיו להמשיך ומזה דרשו רז"ל (סוכה מה ע"א) כל המקיים לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר (תהלים קיח כז) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח וזה מבואר^מ.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תומכת אותו ומחזיקתו על ירכי שלא יסטה ימין ושמאל.
^מ עי' ז"ח מה ע"ג: ונופת צופים כד"א נופת תטופנה שפתותיך כלה צופים בגין דכל מאן דבעי למצפי ולאסתכלא בהאי מראה מסתכל כד"א צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר ודאי האי אתרא אקרי פתחא דמהימנותא וכתוב ואראה מראות אלקים מכאן ולעילא לית רשו לאסתכלא ועל דא מינה ינקין אינון למודי ה' דאיקרונ צופים כמד"א ונופת צופים.
 ד"א צופים אלין למודי ה' דנהרין בה ומתמן ינקין נביאין בר ממש דאתסתלק לעילא ובההוא זמנא דכלילן כלהו בחד אינון נחמדים.

תרגום: ונפת צופים כמו שנאמר (שם ד) נפת תטופנה שפתותיך כלה צופים משום שכל מי שרוצה לצפות ולהתבונן במראה הזו מסתכל כמו שנאמר (יחזקאל לג) צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר ודאי המקום הזה נקרא פתח האמונה וכתוב (שם) ואראה מראות אלהים מכאן ומעלה אין רשות להסתכל ועל כן ממנה יונקים אותם למודי ה' שנקראים צופים כמו שנאמר נפת צופים. דבר אחר צופים אלו למודי ה' שמאירים בה ומשם יונקים הנביאים פרט למשה שהתעלה למעלה ובאותו הזמן שכלולים כלם באחד הם נחמדים.

^מ עי' פרשת נח הערה מד.

^מ עי' ספר הקנה (&): סוד ההקפות ומקיפים בכל יום את הארון זכר להיקף המזבח שכן המשנה אומרת בכל יום מקיפין את המזבח וכו' ואומר אנא ה' הושיעה נא אני והו הושיעה נא, ואז"ל כל המקיים לולב באגודו והדס בעבותו כאלו בנה מזבח והקריב קרבן הכוונה שהקרבן מקרב הכוחות הרוחניות כן הלולב באגודו והדס בעבותו שהכל דוגמות עליונות לחבר את האהל להיות אחד ולקשרם במקום העליון כשלהבת בגחלת.

ומפני שהלולב והאתרוג רמז לזכור ושמור^מ על כן הלולב נטל בימין ומצותו ביום ולא בלילה והאתרוג בשמאל וכל אחד נטל בידו הראויה לו ומשפט הנענוע הוא לשש קצוות ארבע רוחות העולם ומעלה ומטה שלשה פעמים לכל רוח שהם בין כולן שמנה עשר נענועין כי כן העולם חתום בחותמו של הקדוש ברוך הוא שהוא שלש אותיות^מ והוא מתחלק לשש שלשה אותיות לכל רוח שהם שמונה עשר אותיות ולכך יצטרך שמונה עשר נענועין ואף על פי שלא מצינו בגמרא (סוכה לו ע"ב) אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד ולמדו זה מתנופה מדכתיב (שמות כט כז) אשר הונף ואשר הורם מוליך ומביא למי שהרוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ובוזה נתעורר על היחוד כי לפי שקצין אבינו הראשון וחמא באתרוג לבדו אין אנו מביאין האתרוג לבדו אלא נביאהו עם שאר הפרי ליחדו עם כלן וכלן עמו ומזה אנו מתקנין את אשר עתו ומרציין בו המקום.

והתבונן בסוד מדרש ר' תנחומא שכתבתי למעלה ותראה איך קרא לד' מינין אלו שחוזרין שבעה בלשון החכמים בעבור כי הם כנגד השבעה שנאצלו מן החכמה^מ ועם ד' מינין אלו נמשיך כח במדות והעלו שם (שם לח) אמר רבא וכן בלולב יש לומר כי לשון מוליך ומביא משמש לד' רוחות וזהו למי שהרוחות שלו וכו'.

ומה שאנו אוגדין הלולב עם מיניו לרמוז על אחדות השבעה ומה שאנו מתירין אותו ביום שביעי כדי לרמוז אל הקו האמצעי המכריע ושנראה ושנכוין אליו איך כל הנמצאים כלן העליונים והשפלים תלוין בו כשם שהעלין שבלולב דבקים ונקשרים כלן ותלוין בשדרה ומפני זה יצטרך שנכוין אל השביעי ביום ז' וזהו מבואר.

ועוד דקדקתי בארבעה מינין שבלולב וראיתי שיש בהן נגלה ונסתר כשם שיש בד' אותיות שבשם הגדול נגלה ונסתר והוא כי השנים נגלים בשמם והן כפות תמרים וערבי נחל והשנים הסתיר הכתוב שמותם והן פרי עץ הדר וענף עץ עד שהוצרכנו לקבלת החכמים ז"ל שהם אתרוג והדס וכן בשם הגדול ג"כ נגלה ונסתר הנגלה ביה"ו והנסתר ג"כ ביה"ו כי היו"ד כפשוטה תכפל במספרה בקריאתה וכן הה"ה וכן הו"ו^מ ויצא לנו מזה כי אותיות השם הגדול יורו שהוא אחד בין בנגלה בין בנסתר ונרמזו הענין הזה של נגלה ונסתר גם במצוה הזאת שהיא מצוה מורה על האצילות הנרמזו בשם המיוחד שהוא נגלה ונסתר והוא ברחמיו יגלה עינינו להכיר נפלאות מתורתו ויסתירנו בצל רחמיו וחמלתו.

(כג מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ע"י רמב"ן: ורבתינו דרשו בו (ילקוט אמור תרמג) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מלמד שהיה משה אומר להם לישראל הלכות פסח בפסח והלכות בעצרת בעצרת והלכות החג בחג בלשון שהוא שומע בו בלשון ההוא אומר להם כל הפרשיות ואונקלוס גם הוא נתכוין לזה שאמר ומליל משה ית סדר מועדיא דה' ואלפינון והנראה כי דעתו לרמוז שלמדם סדר המועדות בתקוני העבור הנמסר לו על פה בסיני ונרמז באשר תקראו אותם מקראי קודש והוא למדם על פה כל הסדר המקובל בסוד העבור:

(כד ז) וַנִּתְּתָה עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבִנְיָה זָכָה וְהִיתָה לְלֶחֶם לְאַזְכָּרָה אִשָּׁה לְה':

ע"י ר' בחיי: ונתת על המערכת לבונה זכה היו לחם הפנים ולבונה מעכבין זה את זה כאתרוג עם הלולב או תכלת עם הלבן^מ בזמן שהתכלת מצוי והבן זה שלכך לא תמצא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ❧

^מ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קכא.

^{מז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה סו.

^{מח} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יג.

^{מט} היינו בשם ב"ן יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה.

^נ ע"י לעיל פרשת שמות הערה ק.

^{נא} ע"י תיקו"ז (קמז ע"ב): תכלת מסטרא דשמאלא לבן מסטרא דימינא עמודא דאמצעייתא אחיד

רמב"ן ור' בחיי פרישת אמור

במנחת סוטה לבונה וכן במנחת החוטא הוא שכתוב (במדבר ה טו) לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה לפי שמדת הדין מתוחה כנגדהיב.

(כד ט) והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם:
עי' רמב"ן: על דרך האמת והיתה לאהרן ולבניו ברית עולם כדרך בריתי היתה אתו החיים והשלום^{יד} (מלאכי ב ה):

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בתרוייהו וביה קורין קריאת שמע בשחרית דאיהי שכינתא בת עין.
^{כב} עי' זהר (ח"ג דף יב ע"ב): ושמן לא אעדי מקרבניה לעלמין בר ממנחת קנאות דכתיב (במדבר ה יא) לא יצוק עליו שמן וגו' דהא הכא לא בעיא רחמי דהא כלא דינא דכתיב (שם כז) וצבתה בטנה ונפלה ירכה וכתוב (שם כא) יתן יהו"ה וגו' ועל דא וזאת תורת זבח השלמים אם על תודה יקריבנו. תרגום: ושמן אינו סר מקרבנות לעולמים פרט למנחת קנאות, שכתוב (במדבר ה) לא יצוק עליו שמן וגו', שהרי כאן לא צריכים רחמים שהרי הכל דין, שכתוב וצבתה בטנה ונפלה ירכה, וכתוב יתן ה' וגו', ועל זה, וזאת תורת זבח השלמים, אם על תודה יקריבנו.
^{כג} עי' זהר (ח"א קטז ע"ב): וראייתה בגוונין נהירין כדקא יאות וכדין לזכור ברית עולם מאן ברית עולם דא כנסת ישראל ויתחבר וא"ו בה"א ויוקים לה מעפרא כמא דאת אמר [(שמות ב כד) ויזכור אלהים את בריתו דא כנסת ישראל דאיהי ברית כמא דאת אמר] (בראשית ט יג) והיתה לאות ברית וגו' כד [יתער] (אתער) וא"ו לגבי ה"א.
תרגום: "וראייתה" בצבעים מאירים כראוי, ואז "לזכור ברית עולם". מה זה "ברית עולם", זו כנסת ישראל, ויתחבר וא"ו עם ה"א ויקימה מן העפר, כמו שנאמר "ויזכור אלהים את בריתו", זו כנסת ישראל שהיא ברית, כמו שנאמר "והיתה לאות ברית" וגו'. אז יתעורר וא"ו אל ה"א.
^{כד} עי' זר"ח מב ע"ב: וע"ד בריתי היתה אתו וגו' דא מטרוניתא דילי דהוות עמיה החיים והשלום חיים דאימא עילאה ושלום דא שר שלום.
תרגום: ועל זה (מלאכי ב) בריתי היתה אתו וגו' זו הגבירה שלי שהיתה עמו החיים והשלום החיים של האם העליונה ושלום זה שר שלום.
ועי' זהר (ח"ג לא ע"א): שר שלום דא צדיק דאיהו שלמא דעלמא שלמא דביתא שלמא דמטרוניתא.

פרשת בהר

(כה ב) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתְהָ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ.

ע"י רמב"ן: והנה בכאן עוררו אותנו בסוד גדול מסודות התורה כבר רמז לנו ר"א שכתב וטעם שבת לה' כיום השבת וסוד ימות עולם רמזו במקום הזה וכוף אנך לשמוע מה שאני רשאי להשמיעך ממנו בלשון אשר אשמיעך ואם תזכה תתבונן כבר כתבתי בסדר בראשית (בראשית ב ג) כי ששת ימי בראשית הם ימות עולם ויום השביעי שבת לה' אלהיך כי בו יהיה שבת לשם הגדול"א כמו ששנינו (תמיד פ"ז מ"ד) בשביעי מה היו אומרים מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא שכולה שבת ומנוחה לחיי העולמים:

והנה הימים רמזו לאשר ברא במעשה בראשית והשנים ירמזו לאשר יהיה בכריאת כל ימי עולם – ועל כן החמיר הכתוב בשמיטה יותר מכל חיובי לאוין וחיוב הגלות עליה כמו שהחמיר בעריות (לעיל יח כח) שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה (להלן כו לד) והחזיר הענין פעמים רבות כל ימי השמה תשבות (שם שם לה) ונאמר והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה (שם שם מג) וכן שנינו (אבות פ"ה מ"ט) גלות באה על עינוי הדין ועל עוות הדין ועל שמיטת הארץ מפני שכל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית ובעולם הבא וכן החמיר הנביא ונזר גלות על שלוח עבדים בשנה השביעית שנאמר (ירמיה לד יג יד) אנכי כרתתי ברית את אבותיכם וגו' מקץ שבע שנים וגו' כי גם בעבד שביעית כיובל כו' והיובל יודע עוד מבראשית עד ויכולו כי ישובו כיובל הכל איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו כי הוא מוסד המאמין יחריש וזהו שנאמר ושבתה הארץ שבת וקראתם דרוך בארץ (פסוק י) כי היא ארץ החיים הנרמזת בפסוק הראשון: (בראשית א א) שבה נאמר והארץ אזכור (להלן כו מב) וכבר זכרתי זה פעמים:

ע' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ושבתה הארץ שבת לה' כנגד וחד חריב (ר"ה לא ע"א)

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י דברי רבינו שמות כ ח.

ב ע"י שמות כא ב ודברי רבינו שם ור' בחיי שם.

ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה נז.

ע"י זהר (ח"א דף סט ע"א): תא חזי בההוא זמנא דזמין קב"ה לאחייאה מתייא כל אינון מתין דישתכחון לבר בשאר ארעין נוכראין קב"ה יברא לון (גופייהו) [נ"א] יוקים לון בגופייהו) כדקא חזי דהא גרמא חד דאשתאר ביה בבר נש תחות ארעא ההוא גרמא יתעביד כחמירא בעיסה ועליה יבני קב"ה כל גופא ולא יהיב לון קב"ה נשמתין אלא בארעא דישראל דכתיב (יחזקאל לז יב) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל דיתגלגלון תחות ארעא ולבתר מה כתיב (שם יד) ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו' דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין כל אינון בני עלמא.

בר אלין דאסתאבו וסאיבו ארעא באלין כתיב (בראשית ז כג) וימחו מן הארץ מן הארץ דייקא ואע"ג דאקשו ואפליגו קדמאי על דא וימחו כמה דאת אמר (תהלים סט כט) ימחו מספר חיים א"ל רבי שמעון ודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי דכתיב וימחו מן הארץ וכתוב (ישעיה ס כא) לעולם יירשו ארץ אבל יקומון בדין ועלייהו כתיב (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם [ופלוגתא בהא אבל כלא כמה דאוקמוה חברייא].

תרגום: בא וראה, באותו הזמן שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות המתים, כל אותם מתים שימצאו בחוץ בשאר ארצות נכריות, הקדוש ברוך הוא יברא להם גופיהם (יעמידם בגופם) כראוי, שהרי עצם אחת שנשארת באדם תחת הארץ, ואותה עצם תעשה כשאר שבעיסה, ועליה יבנה הקדוש ברוך הוא את כל הגוף. ולא יתן הקדוש ברוך הוא להם נשמות אלא בארץ ישראל, שכתוב "הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל", שיתגלגלו תחת הארץ. ואחר כך מה כתוב, "ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו'", שהרי בארץ ישראל יקבלו נשמות של כל אותם בני העולם.

פרט לאלו שנטמאו וטמאו את הארץ. באלה כתוב "וימחו מן הארץ", דוקא מן הארץ. ואף על גב שהקשו ונחלקו הראשונים על זה. "וימחו" כמו שנאמר "ימחו מספר חיים". אמר לו רבי שמעון, ודאי שאין להם חלק בעולם הבא, שכתוב "וימחו מן הארץ", וכתוב "לעולם יירשו ארץ". אבל יקומו בדין, ועליהם כתוב "ורבים מישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם". והמחלוקת בזה, אבל הכל כפי שבארוה החברים.

שהוא כלו שבת ומנוחה לחיי העולמים והוא העוה"ב שאחר התחיה וזה טעם השמטה שהארץ היא בטלה וחרבה מכל עבודה בשנה השביעית ומפני זה החמירה תורה בשמיטה יותר מכל הייבי לאוין ונזר עליה גלות הוא שכתוב (ויקרא כו) אז תרצה הארץ את שבתותיה וכן שנו רז"ל גלות באה לעולם על ענוי הדין ועל שמטת הארץ והנה הכופר במצות השמטה ככופר בחדוש העולם ובעוה"ב וזה מבואר.

(כה ח) וְסִפְרָתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁעַת יָמֵי שָׁנִים וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:

עי' ר' בחיי: מה צורך להוסיף ולומר והיו לך וכי לא היינו יודעים שמספר שבע שנים שבע פעמים הן תשע וארבעים שנה אבל יתכן לומר בסוד הענין כי בא הלשון בספור המצוה המעולה הזאת לבאר על ההוה ולרמוז על העתיד כי המספר הראשון רמז למצות היובל שהם מ"ט שנה ושנת החמשים קדש ולכך הזכיר בו וספרת לשון ספירה והמספר השני רמז ליובל הגדול שהוא סוף כל ימי העולם אשר הויתו ארבעים ותשעה כי מספר מ"ט בימים ובשנים ובאלפים ובשערי הבינה שנמסרו למשה הכל ענין אחד ירמוז לזמן עמידת העולם וקיומו כנרמז בתחלת קהלת (א ד) והארץ לעולם עומדת והוא עולמו של יובל העולם וזהו סוד (ר"ה כא ע"ב) המשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן נמסרו למשה חוץ מאחד שנאמר (תהלים ח) ותחסרהו מעט מאלהים באור זה כי למדו בכל אלף ואלף שער בינה אחד והודיעו כל ההויה מראש ועד סוף חוץ מן היובל קדש שהוא שער החמשים הפנימי של בינה וזהו ותחסרהו מעט מאלהים והשער ההוא קראו מעט לרוב דקותו^ו ופנימיותו משערי אלהים שהוא הבינה ולכך הזכיר במספר אלף שנה כמספר הזה והיו לך לשון הויה ועוד הוסיף ואמר ימי כי כל ימי העולם מספר לך ועל זה אמר והיו לך ימי ולזה רמז דוד המלך ע"ה באמרו (תהלים קמה) מלכותך מלכות כל עולמים ומקרא מלא הוא (שם קה) דבר צוה לאלף דור כי דור כמו עולם וזהו המשים שנה ובא הרמז במלת כלי ובמלת לך כי הכל כונה אחת וזה מבואר.

(כה י) וְקִדְשָׁתָם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתָם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לְכֶם וְשָׁבְתָם אִישׁ אֶל אֶחָיו וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה יובל היא מלשון (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו, וירמוז

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ד עי' דע"ה ח"ב כה ע"ב ז"ל: ודע כי כל מה שאמרנו כאן מענין סוף כל התיקונים שהוא עד אלף העשירי, כי משם ולמעלה הוא בעולמות דא"ס כנז', הנה אין זה סתירה כלל לענין השמיטות הנמצא בדברי הראשונים, ספר התמונה והקנה והרמב"ן (ויקרא כה י במדבר י לה) והמערכת והרקאנטי והציוני ורבינו בחיי (ויקרא כה ב) והרדב"ז וכן הרמ"ק ז"ל בפרדס בשער הנתיבות (פרק ב) ובשער פרטי השמות (פרק ג) האמין ג"כ בזה. אמנם בספר שיעור קומה מיאן בזה הרבה וכן בדברי הרח"ו ז"ל בלק"ת פ' קדושים. אך הגר"א ז"ל לא דחה דברי הראשונים כלל, ועשה סמוכות לדבריהם, ואמר בתיקונים תיקון ל"ו (דף פו ע"א) זה לשונו מכאן משמע כדברי הראשונים דשבע שמיטות ואנן בשניה עכ"ל. וכן נמצא ג"כ בדברי רבינו עזרא רבו של הרמב"ן בביאורו לשיר השירים המיוחס להרמב"ן, והוא לרבינו עזרא כנודע, ע"ש בתרי"ג מצות במצות יובל.

^ה עי' תיקו"ז (עו ע"ב): כתר עליון דא איהו שלימו דחמשין שערי בינה ודא איהו דלא אתייהב למשה דעליה אתמר (איוב כח ז) נתיב לא ידעו עיט.

תרגום: כתר עליון זוהי שלמות של חמשים שערי בינה, וזהו שלא נתן למשה, שעליו נאמר "נתיב לא ידעו עיט".

^ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה ז. ועי' לקמן הערה ז.

^ז עי' זהר (ח"ג דף נח ע"א): תא חזי כתיב (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן ותנינן מה שמייה דההוא נהר הא אוקימנא יובל שמייה דכתיב (ירמיה יז ח) ועל יובל ישלח שרשיו ובספרא דרב המנונא סבא חיים שמייה דמתמן נפקין חיים לעלמא ואינון אקרון חיי מלכא והא אוקימנא ההוא אילנא רבא ותקיפא דמזון לכלא ביה אקרי עץ חיים אילנא דנטע שרשוי באינון חיים וכלא הוא שפיר.

תרגום: בא וראה כתוב ונהר יוצא מעדן, ושנינו מה שמו של אותו נהר, בארנו ששמו יובל, שכתוב ועל יובל ישלח שרשיו. ובספרו של רב המנונא סבא חיים שמו, שמשם יוצאים חיים לעולם, והם

כי כל הדורות יובלו אל הסבה הראשונה, ולכך נקרא היובל בשם דרור כי הוא היובל אשר שם שרשי הדורות והנבראים כולן, כי משם נאצלו בברית עולם שנאמר (בראשית א) בראשית ברא אלהים, ושמה תשובתם, והבן זה, כי כל אחת מן השבע פועלת שבע אלפים, והנה הם מ"ט, וכשישלמו לעולם ארבעים ותשעה יהיה תהו ובהו וישוב הכלל ליובל כמו שנאצל משם, והבן זה, וזהו לשון הכתוב (ויקרא כה) בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, (שם כז) בשנת היובל ישוב. והכמי המחקר הזכירו בלשונם הכל היה מהסבה הראשונה והכל שב אל הסבה הראשונה. ואם תזכה להבין סוד השמטה והיובל לא יתעלם ממך מה שהזכיר בשמטה שדרך כרמך ספיה קצירך ענבי נזיריך, בלשון לנוכחי, כי לאחר שתעבור שנת השמטה שקראה הכתוב שבת לה' שהיא שבת ומנוחה לחיי העולמים, יהיו שלך כקדם. והסתכל בכתוב הנמרץ שבמזמור שיר ליום השבת, הרומז מה יהיה אחר השבת, והוא שאמר (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח, וכתוב (שם עב) יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח, וגם זה רמז בפרשת ויכלו אחר שהזכיר (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי, כדי להודיע מה יהיה אחר יום השביעי חתם הפרשה במלת לעשות, כלומר לעשות פעולות ולקרא הדורות מראש. ומפני זה הזכיר במצות השמטה שדרך כרמך קצירך נזירך, כעין שלך, ולא הזכיר כן ביובל אלא ספיה נזיריה, לפי שהם שלה ואין לך בהם כלום, וכבר הזכרתי זה בסדר ואלה המשפטים. ומזה אמר הכתוב לאשר לו אחוזת הארץ, לא אמר נחלת הארץ, כי ענין נחלה הוא מה שהאדם נוחל מאחר אבל אמר אחוזה שהוא לשון מורה על הבעלים הראשונים העקריים, וזהו שכתוב (קהלת ה) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, וזה מבואר:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נקראים חיי המלך. והרי בארנו אותו עץ גדול וחזק שבו יש מזון לכל נקרא עץ החיים, האילן שנטע שרשיו באותם החיים, והכל הוא נאה.

ועי' זר"ח ח ע"ב: ובג"כ מנין ימות החמה שס"ה מ"ט שבועין מנהון לקביל האי דרגא דצדיק דאיקרי טוב ואיהי שביעי ויניק מניה האי שמשא דלתתא שבע שבועין שבע זמנין לקבל שבע שבועין שבע זמנין דאיהו יניק מאימא עילאה דאיקרי יובל ולקבלא שני יובל דלתתא.

תרגום: ומשום כך מנין ימות החמה שלש מאות ששים וחמשה ארבעים ותשעה שבועות מהם כנגד הדרגה הזו של צדיק שנקרא טוב והיא שביעי ויונק ממנה השמש הזה שלמטה שבעה שבועות שבע פעמים כנגד שבעה שבועות שבע פעמים שהוא יונק מהאם העליונה שנקראת יובל וכנגד שני היובל שלמטה.

עי' זהר (ח"א דף צה ע"ב): וכל כך למה משום דכתיב (שם י יז) שמלכך בן חורין דא קב"ה כמה דאת אמר (שמות ד כב) בני בכורי ישראל בן חורין מהו בן חורין כמה דאת אמר (ויקרא כה יב) יובל היא קדש תהיה לכם וכתוב (שם י) וקראתם דרור בארץ דהא כל חירו מיובלא קא אתי בגין כך בן חורין ואי תימא בן חורין ולא כתיב בן חירות הכי הוא ודאי בן חירות מיבעי ליה אלא במתניתא סתימאה דילן תנינא כד מתחברן י' בה' כדין כתיב (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ולא תימא כד מתחברן אלא מתחברן ודאי ובגין כך בן חורין כתיב ועל דא אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו בחדוותא בשלימו ברעוא.

תרגום: וכל כך למה, משום שכתוב "שמלכך בן חורים", זה הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "בני בכורי ישראל". "בן חורים", מה זה "בן חורים", כמו שנאמר "יובל היא קדש תהיה לכם", וכתוב "וקראתם דרור בארץ", שהרי כל החירות באה מן היובל, ולכן בן חורין. ואם תאמר, בן חורין, ולא כתוב בן חירות, כך זה בודאי היה צריך לכתוב בן חירות. אלא במשנתנו הסתומה למדנו, כשמתחברות י' בה', אז כתוב "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". ואל תאמר כשמתחברים, אלא ודאי מתחברים, ולכן כתוב "בן חורים", ועל כן "אשריך ארץ שמלכך בן חורים", "ושריך בעת יאכלו", בשמחה, בשלמות וברצון.

^ח עי' זהר ח"א ב ע"א וג ע"ב שזה כינוי לבינה.

^ט עי' לעיל פרשת יתרו הערה ק.

^י עי' ר"ה לא ע"א ולעיל פסוק ב.

^{יא} עי' לעיל פרשת וירא הערה מח.

^{יב} עי' זהר ח"א קלט ע"ב: תשובו איש אל אחוזתו (ו)אל נשמתו שהיא אחוזתו ונחלתו.

תרגום: "תשובו איש אל אחוזתו", אל נשמתו, שהיא אחוזתו ונחלתו.

^{יג} עי' לעיל פרשת ויצא הערה ד.

(כה כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצַמְתָּת כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עַמִּי:
 וע"ד הקבלה כי לי הארץ, עתידה לחזור לי ביובל, ולזה רמז דוד המלך ע"ה באמרו
 (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה". ולא יעלם ממך כוננת תחלת המזמור באות למ"ד שהוא
 הגדול שבכל האותיות וקראוהו חכמי האמת מגדל הפורה באויר^ט, אחר שתבין מה
 שכתבנו למעלה. או יאמר לי הארץ, העליונה, ובשנה השביעית אינה פועלת בתחתונה
 וכאלו אין התחתונה שלי, לכך לא תהא שלכם.

(כו א-ב) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיְמוּ לָכֶם וְאָבֵן מִשִּׁבִּית לֹא
 תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: אֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקֵּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי
 ה':

עי' רמב"ן: לא תעשו לכם אלילים כנגד זה הנמכר לגוי הכתוב מדבר, שלא יאמר
 הואיל ורבי עובד עבודת כוכבים אף אני אעבוד עבודת כוכבים, הואיל ורבי מגלה עריות
 אף אני אגלה עריות, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני אחלל שבת, תלמוד לומר לא תעשו
 לכם אלילים, את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, הזהיר כן הכתוב על המצות, לשון תורת
 כהנים (פרק טו) ופירושה, שהזכיר הכתוב עבודה זרה ושבת שיוזהר בהן העבד הנמכר לגוי,
 ומורא המקדש שיבא שם ברגלים ויירא ממנו, והוא הדין לכל המצות, אבל הזכיר אלה שהן
 אבות ללמד על כולן ויש גורסין "הזכיר" [ס"א הזהיר] כאן, ואם הגירסא כך, רמזו שכל
 המצות בכלל השבת והמקדש, והמשכיל יבין:

עי' ר' בחיי: דרשו רז"ל בתורת כהנים הזהיר הכתוב על כל המצות. וכתב הרמב"ן
 ז"ל כי פירושו המדרש הזה שבא הכתוב להזהיר על העבד הנמכר לעו"ג על ע"ז ושבת וגם
 מורא המקדש שיבא שם ברגלים ויירא ממנו, והוא הדין לכל המצות אבל הזכיר אלה שהן
 אבות ללמד על כלן. ויש גורסים הזהיר כאן, ואם הגירסא כך רמזו שכל המצות בכלל שבת
 והמקדש, והמשכיל יבין, עכ"ל. ובאור דבריו כי השבת והמקדש זכור ושמור^ט, וידוע כי כל
 המצות שהן מצות עשה ומצות לא תעשה בכללם, וזה מבואר:

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י" עי' זהר (ח"א דף סז ע"א): ליהו"ה הארץ ומלואה האי קרא על ארעא דישראל אתמר דאיהי ארעא
 קדישא ומלואה דא שכינתא כמה דאת אמר (מלכים א' ח יא) כי מלא כבוד יהו"ה את בית יהו"ה
 וכתב (שמות מ לד) וכבוד יהו"ה מלא את המשכן מאי מלא ולא מלא ודאי דאתמליא
 מכלא דאתמליא מן שמשא סיהרא שלים בכל סטרין מלא מכל טובא דלעילא כאסקופא דא דאתמליא
 מכל טובא דעלמא ועל דא כתיב ליהו"ה הארץ ומלואה תבל ויושבי בה דא שאר ארעאן.
 תרגום: "לה' הארץ ומלואה", פסוק זה נאמר על ארץ ישראל שהיא ארץ הקדושה. "ומלואה" זו
 השכינה, כמו שנאמר "כי מלא כבוד ה' את בית ה'", וכתוב "וכבוד ה' מלא את המשכן". למה מלא
 ולא מלא. אלא מלא ודאי, שהתמלא מהכל, שהתמלא מהשמש, הלבנה שלימה בכל הצדדים, מלא
 מכל טוב שלמעלה, כמו האוצר הזה שהתמלא מכל טוב של העולם. ועל זה כתוב "לה' הארץ ומלואה
 תבל ויושבי בה", אלו שאר הארצות.

ועי' זהר (ח"ב דף נ ע"א): ליהו"ה הארץ ומלואה ליהו"ה דא קודשא בריך הוא הארץ ומלואה דא
 כנסת ישראל וכל אוכלוסין דילה דמתחברן בהדה ואקרון מלואה ודאי כמה דאת אמר (ישעיה ו ד)
 מלא כל הארץ כבודו תבל ויושבי בה דא הוא ארעא דלתתא דאקרי תבל ואחידת בדינא (דעלמא)
 דלעילא הדא הוא דכתיב (תהלים ט ט) והוא ישפוט תבל בצדק בין לחד בין לעמא חד בין לכל עלמא
 מהאי דינא הוא אתדן.

תרגום: לה' הארץ ומלואה לה' זה הקדוש ברוך הוא הארץ ומלואה זו כנסת ישראל וכל האוכלוסין
 שלה שמתחברים עמה ונקראים מלואה ודאי כמו שנאמר מלא כל הארץ כבודו תבל ויושבי בה זהו
 ארץ של מטה שנקראת תבל ואחוזת בדין (של עולם) של מעלה זהו שכתוב והוא ישפוט תבל בצדק
 בין לאחד בין לעם אחד בין לכל העולם מהדין הזה הוא נדון.

^ט עי' לקמן פרשת נצבים הערה א.
^{טו} עי' לעיל פרשת יתרו הערה קכא. ועי' הערה הבאה.

פרשת בחקתי

(כו ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מִחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חֵיהָ רְעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם.
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – שיתן השלום מחובר בארץ^א והוא שלום הכל השקול כנגד הכלב^ב.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – ונתתי שלום בארץ, יבטיח הכתוב שיתן יסוד עולם מחובר בארץ שבבראשית, כי עם זה יתברך העולם. והוא כענין שכתוב (קהלת ג &) גם את העולם נתן בלבם, כי הלב הוא הארץ; וזה מבואר, כי על כן אמר בארץ בלבם, כי הכל בכל^א, כאשר יהיה האופן בתוך האופן (יחזקאל א טז). ולפי שהשפע בא אל היסוד מהנצח וההוד, שהם למודי ה' והם המשפיעים בה, על כן אמרו רז"ל (&) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. והוכיחו זה ממה שכתוב (ישעיה נד &) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך.

(כו יא) וְנָתַתִּי מְשַׁבְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשֵׁי אֲתָכֶם:

ע"י רמב"ן: הענין סוד מסתרי התורה אמר שיתן משכנו בתוכנו והנפש אשר ממנה יבא המשכן לא תגעל אותנו^א ככלי שמגעילין אותו ברותחין אבל בכל עת יהיו בגדינו לבנים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י זהר (ח"ג דף קיג ע"ב) וז"ל: ת"ח בשעתא דאתשכחון ישראל זכאין קמיה קב"ה מה כתיב ונתתי שלום בארץ האי לעילא דאתי קב"ה לאתחברא בכנסת ישראל.
 תרגום: בא וראה בשעה שנמצאים ישראל צדיקים לפני הקדוש ברוך הוא מה כתוב, "ונתתי שלום בארץ" זה למעלה, שבא הקדוש ברוך הוא להתחבר עם כנסת ישראל.
 וע"י שם (קטו ע"ב) וז"ל: שבת דאיהו זכור ושמור אקרי ברית דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם וכלא מלה חד ואתר דא אקרי ברית בכל אתר.
 ת"ח כתיב ונתתי שלום בארץ הוא יסוד דאיהו שלמא דארעא שלמא דביתא שלמא דעלמא ויסרתי אתכם אף אני שבע מאי שבע דא צדק הא ודאי ברית ובג"כ דברי הברית ניהו.
 תרגום: שבת שהיא זכור ושמור נקראת ברית, שכתוב "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם" והכל דבר אחד, והמקום הזה נקרא ברית בכל מקום.
 בא וראה כתוב "ונתתי שלום בארץ" הוא יסוד, שהוא שלום הארץ, שלום הבית, שלום העולם. ו"יסרתי אתכם אף אני שבע", מה זה שבע, זה צדק, הרי ודאי הברית, ולכן דברי הברית הם.

^ב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^ג ע"י זהר ח"ב קכח ע"א: ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מההוא דאקרי איש דאתגבר על יצריה וכל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש אשר ידבנו לבו מאי אשר ידבנו לבו אלא דיתרעי ביה קודשא בריך הוא כמה דאת אמר (תהלים כז ח) לך אמר לבי (שם עג כו) צור לבבי (משלי טו טו) וטוב לב (רות ג ז) וייטב לבו כלהו בקודשא בריך הוא קאמר אוף הכא אשר ידבנו לבו מניה תקחו את תרומתי דהא תמן אשתכח ולא באתר אחרא.
 תרגום: ועל זה כתוב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מאותו שנקרא איש שמתגבר על יצרו וכל מי שמתגבר על יצרו נקרא איש אשר ידבנו לבו מה זה אשר ידבנו לבו אלא שיתרצה בו הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר לך אמר לבי צור לבבי וטוב לב וייטב לבו את כולם אמר בקדוש ברוך הוא אף כאן אשר ידבנו לבו מן תקחו את תרומתי שהרי שם נמצא ולא במקום אחר.
 ועיי"ש במ"מ: כתב הרב, טעם שהמלכות נקראת לב לפי שיוצאת כנגד הלב דז"א.

^ד ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^ה ע"י תיקו"ז (כב ע"א): שב"א מאן איהו כאשר יהיה האופן בתוך האופן ואינון את המאור הגדול ואת המאור הקטן (בראשית א טז) ואינון גוף וברית ולקבלייהו חמה ולבנה דאינון לקבל אימא עלאה ותתאה.

תרגום: שב"א מיהו, כאשר יהיה האופן בתוך אופן, והם "את המאור הגדול ואת המאור הקטן", והם גוף וברית, וכנגדם חמה ולבנה, שהם כנגד האם העליונה והתחתונה.

^ו ע"י לעיל פרשת אמור הערה מב.

^ז ע"י פרשת בהר הערה א.

ע"י זהר (ח"ג דף מה ע"ב): מי יעלה בהר יהו"ה וגו' נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו' נפשו כתיב מהו נפשי ונפשו אלא כלא חד מלה כמה דאת אמר (עמוס ו ט) נשבע יהו"ה בנפשו (ש"א ב לה) כאשר בלבבי ובנפשי יעשה ודוד מלכא אתאחיד בההוא לב ובההוא נפש ועל דא לא נשא לשוא נפשו.

תרגום: מי יעלה בהר ה' וגו', נקי כפים ובר לבב, אשר לא נשא נפשי וגו', כתוב נפשו, מה זה נפשי ונפשו, אלא הכל דבר אחד כמו שנאמר נשבע יהו"ה בנפשו, כאשר בלבבי ובנפשי יעשה. ודוד המלך

וחדשים כי הנעילה פליטה כדברי רש"י מלשון שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא י) ואמר נפשי כדרך נשבע ה' אלהים בנפשו (עמוס ו ח) והנביא אמר בתמיה אם בציון עצמה געלה נפשך שהיא עיר ואם בישראל והשלכת אותה מלפניך להיות כל בניה לבושים בגדים צואים נגאלים.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם – נפשי האמור בהקב"ה הכוונה על השכינה, וזה שכתוב (תהלים כד ד) אשר לא נשא לשוא נפשו, ממה שכתוב (שמות כ ז) לא תשא את שם ה' אלהיך, ותרגם אונקלוס (דברים יב ה) לשום את שמו, לאשראה שכנתיה, וזה (ירמיה ה ט) ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי, כי מדת הדין היא. וזהו (שופטים י טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, כי השכינה מצרה בעמל ישראל, (ישעיה סג ט) ובכל צרתם לו צר, וזהו (ירמיה יג יז) במסותרים תבכה נפשי מפני גוה, וקראוהו חכמי האמת בתי בראי"ט.

ומפורש אמרו בספרי (ספרא ו) וגעלה נפשי אתכם זו סלוק שכינה, אבל בכאן מפני שהזכיר משכני שהוא השכינה, נצטרך לומר כי כשהזכיר נפשי הכוונה למעלה על הבינה שהיא נפש המדות. שאילו היתה הכוונה על השכינה מה טעם שיאמר שלא תגעל אותנו כי כיון שהיא בתוכנו אין צריך לומר שלא תרחיק אותנו. אבל ענין הכתוב שאמר ונתתי משכני זו שכינה הכוללת והמושכת כח שבעה, ולא תגעל נפשי על נפש המדות שתקבל אותנו, כי הנשמות משם שרשן, ושמה תשובתן". ולכך באר שאחר שתקבל אותן שלא תפליטם, והיא הבטחה שלא נצטרך לגלגול. ורמז בכאן כי כל הבנין שלם, כי היא הבטחת זמן השלמות, ויהיה זה כענין שכתוב (עמוס ו ח) נשבע אדני אלהים בנפשו, כי הארון אשר בו הרחמים נשבע בנפשו הוא נפש המדות. והוא כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים קמג א) באמונתך ענני שהוא החכמה והיא שבעה". וכן אמר הכתוב בפירושו (תהלים פט ג) נשבעת לדוד באמונתך וזה מבואר.

(כו יג) אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטֵד לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטֵּת עַלְכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת:

עי' ר' בחיי: הנה הפרשה זו ביעודים הטובים הללו התחילה באל"ף, אם בחקותי, וסיימה בתי"ו, קוממיות. והנה זה להורות שאין הברכות האלה לישראל בתשלומין אלא בזמן שקיימו כל התורה כולה מאל"ף ועד תי"ו. ופרשת האלות הסמוכה לה תתחיל בוא"ו, (פסוק יד) ואם לא תשמעו לי, ותסיים הפרשה כולה בה"א, (להלן פסוק מו) בהר סיני ביד משה, והוא חצי השם, ועל שם שכתוב (תהלים צא טו) עמו אנכי בצרה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נאחז באותו לב ובאותה נפש, ועל כן לא נשא לשוא נפשו.

^ח עי' לעיל הערה ז.

^ט עי' חגיגה דף ה ע"ב: ואם לא תשמעוה במסותרים תבכה נפשי מפני גוה אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב מקום יש לו להקדוש ברוך הוא ומסותרים שמו מאי מפני גוה אמר רב שמואל בר יצחק מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם ונתנה לעובדי כוכבים רב שמואל בר נחמני אמר מפני גאוותה של מלכות שמים ומי איכא בכיה קמיה הקדוש ברוך הוא והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקדוש ברוך הוא שנאמר הוד והדר לפני עוז וחדוה במקומו לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי ובבתי בראי לא והא כתיב ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק שאני חרבן בית המקדש דאפילו מלאכי שלום בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון.

עי' זהר (ח"ב רנח ע"א): ולבתר גרמו חובין ואתמשכו רזין ואתדחיין מבית קדש הקדשים לבר כד אתנחו לירכין כדן קיימו לבר דאקרון בתי בראי ואצטריכו לבריית.

תרגום: ואחר כך החטאים גרמו ונמשכו הסודות ונדחו מבית קדש הקדשים החוצה כשנדחו לירכים אז עמדו בחוץ שנקראו בתים חיצוניים והצטרכו לברייתות.

^י עי' זהר ח"א (כז ע"א): ויפח באפיו נשמת חיים דא שכינתא עלאה עדן תיובתא.

תרגום: "ויפח באפיו נשמת חיים", זו שכינה עליונה, "עדן" תשובה.

^{יא} עי' לעיל פרשת יתרו הערה ק.

^{יב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה ריד.

ודע כי פסוקי האלות רבים מפסוקי הברכות, וכן באלות של משנה תורה. והיה זה כדי לאיים על הבריות ולהפחידם על העבירות ברבוי הקללות. וכן מצינו בשכינה שהיא מדת הדין היתה כאש אוכלת בראש ההר^י לעיני בני ישראל (שמות כד יז), והרחמים בקרבה. וזה סוד הכתוב (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה, באורו כי המדה הנקראת "כל" שהיא מדת כבודה^י, כלומר מדת הכבוד, בת מלך היא מבפנים, אף על פי שהיא לבושה מבחוץ במשבצות זהב^י.

(כו טו) וְאִם פְּחָקְתִּי תִמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי:

ע"י רמב"ן: על דרך האמת – שתופר זאת הברית ותבטל היפך ונתתי שלום בארץ^י (פסוק ו) והוא מה שאמר (ירמיה לא לא) אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי^י בם כי בעבור שבטלו את בריתי שלום בעלתי בם בעצמם.

(כו טז) אִף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפֶת וְאֶת הַקְּדָחַת מְכֻלֹת עֵינַיִם וּמְדֵיבֶת נַפֶּשׁ וְזִרְעָתָם לְרִיק וְזִרְעָתָם וְאֶכְלָהוּ אִי בְיָכֶם:

ע"י רמב"ן: על דרך האמת כמו בהפוך אף אני זאת^י אעשה לכם וזהו שמזכיר תמיד בפרשה אני והלכתי אף אני (פסוק כד) והכיתי אתכם גם אני (שם) ויסרתי אתכם אף אני (פסוק כח) והשמותי אני (פסוק לב) אף אני אלך עמם (פסוק מא).

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (אות סו"ב) לא די שאני אדון הדין אלא אף אני איסר וכו' והכלל כי הקדוש ברוך הוא כורת הברית הזאת וזה טעם שבע על המאתיכם שבע

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.
^י ע"י זהר (ח"א רלז ע"א): רבי שמעון פתח ואמר (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה כל כבודה דא כנסת ישראל וכבודה בגין דאיהו כבוד דא על דא דא דא דא דא דא נוקבא ונ"א דא נוקבא ואתקרי כבודה בת מלך היינו בת שבע בת קול ואיהו קול גדולו והאי מלך עלאה הוא פנימה בגין דאית מלך דלאו איהו לגו כוותיה והאי כבודה בת מלך ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה יד) בגין דאתלבש ואתאחדת בגבורתא עלאה והאי אוף נמי מלך אקרי וובגינהו (ובג"כ) קיימא ארעא אימתי בשעתא דאתאחדת במשפט כמה דאת אמר (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ ודא קרינן מלכו דשמיא ויהודה אתאחיד בה וירית מלכותא דבארעא.

תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "כל כבודה בת מלך פנימה". "כל כבודה", זו כנסת ישראל. "כבודה", משום שהוא כבוד, זה על זה. זה זכר וזו נקבה (זו נקבה), ונקראת "כבודה בת מלך", היינו בת שבע, בת קול, שהוא קול גדול, וזהו מלך העליון. היא פנימה, משום שיש מלך שאינו לפני כמותו, וזו "כבודה בת מלך". "ממשבצות זהב לבושה", משום שהתלבשה ונאחזה בגבורה עליונה, וגם זה נקרא מלך, ובשבילה עומדת הארץ. מתי, בשעה שנאחזת במשפט, כמו שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ". ולזו קוראים מלכות השמים, ויהודה נאחז בה, וירש המלכות שבארץ.
 וע"י לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^ט ע"י תיקר"ז עז ע"ב שזה נר"ה. וע"י & הקשר בין נר"ה לנוק'.

^ט ע"י הערות א וב.

^י הקצתי (רד"ק).

^י ע"י זהר (ח"ב לז ע"ב): אלא הכי תנינן האי כתרא דאקרי זא"ת אתקרי אש"ה כמה דאת אמר (בראשית ב כג) לזאת יקרא אשה אמאי משום כי מאיש לקחה זאת מאן הוא איש ההוא דאקרי זה ודא הוא איש דכר כמה דאת אמר (שמות לב א) כי זה משה האיש הזה ואקרי איש זה וזה איש וזאת אתנסיבת מזה דאקרי זכר.

תרגום: אלא כך שנינו הכתר הזה שנקרא זא"ת נקרא אש"ה כמו שנאמר לזאת יקרא אשה למה משום "כי מאיש לקחה זאת" מי הוא איש אותו שנקרא "זה" וזהו איש זכר כמו שנאמר כי זה משה האיש האיש הזה ונקרא איש זה זה איש וזאת נלקחה מזה שנקרא זכר.
 וע"י לעיל פרשת בשלח הערה צא.

^ט ז"ל: ואמר ר' רחומאי מאי דכתיב (שם) אף אני, אלא הקב"ה אמר ויסרתי אתכם, וכנסת ישראל אומרת אל תדמו שאני מבקשת רחמים עליכם אלא אף אני איסר אתכם, לא די שאני אדון הדין אלא אף אני איסר אתכם.

כחטאתיכם והאלות הן אלות הברית כי הדבור מפי הגבורה ובלשון עצמו אעשה יסרתי והכתי ולכך אמר (פסוק מו) אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל כי הוא בשמו הגדול נתן הברית הזאת אבל במשנה תורה (דברים כח טו) אמר אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו ויזכיר שם תמיד לשון ארירה ופתח בהן ארור אתה (שם פסוק מז) כי הברכה נעדרת מהם ואמר יתן ה' (שם פסוק כד) וזהו מאמר רבותינו (מגילה לא ע"ב) קללות שבת"כ בלשון רבים ומשה כי אמרן מפי הגבורה אמרן ושבמשנה תורה בלשון יחיד ומשה כי אמרן מפי עצמו אמרן כי הגבורה עשתה משה שליח בינו ובין כל ישראל.

עיי"ש: והנה הברית הראשונה אשר בפרשה הזאת הקדוש ברוך הוא כרת אותה כי כן היה שמו הגדול עמנו בבית הראשון והברית השנית שבפרשה והיה כי תבא מפי משה רמז לסילוק שכינתו לגמרי שלא היה בבית שני רק כבוד שמו שנאמר (חגי א ח) וארצה בו ואכבדה ותוספת הה"א רמז לשניה שבשם הגדול: וכבר דרשו בו (יומא כא ב) מדרש אחר גם כן רמז לחמשה דברים שהיה הבית השני חסר: וכו'.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ עי' זהר (ח"ג קטו ע"א): מאי לא אוסיף לא אתן תוספת למארי דינא לשיצאה עלמא אלא תוספת כגוונא דיכיל עלמא למסבל וע"ד ויספתי אתן תוספת ודאי תוספת אמאי בגין ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם שבע והא קב"ה אי גבי ההוא דיליה לא יכיל עלמא למסבל אפי' רגעא חדא הה"ד אם עונות תשמר יה יי מי יעמוד ואת אמרת שבע על חטאתיכם אלא מה ת"ל שבע אלא שבע לקבלייכו ומאי איהי דא שמטה דאיהי שבע דאקרי שבע כד"א מקץ שבע שנים תעשה שמטה וע"ד שבע על חטאתיכם ואקרי שבע ואקרי בת שבע מה בין האי להאי אלא שבע בלחודה למעבד שמטה ולמעבד דינין לאפקא חירו דכלה בה בת שבע אקרי דאתחבר באחרא כחדא לאנהרא למשלט במלכותא לאודעא מלכותא בארעא ובכלא בת שבע אקרי כתיב על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה באר שבע בארא דיצחק היא וכלא חד מלה הוא.

תרגום: מה זה לא אוסיף, לא אתן תוספת לבעלי דין להשמיד את העולם, אלא תוספת כדוגמא שהעולם יכול לסבול. ועל זה ויספתי, אתן תוספת ודאי. למה תוספת, כדי לייסר אתכם שבע על חטאתיכם. שבע, והרי הקדוש ברוך הוא, אם גובה את שלו, אין העולם יכול לסבול אפילו רגע אחד, זהו שכתוב "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד", ואתה אמרת שבע על חטאתיכם, אלא מה תלמוד לומר שבע, אלא שבע כנגדכם, ומהי, זו שמטה שהיא שבע שנקראת שבע, כמו שנאמר "מקץ שבע שנים תעשה שמטה", ועל זה שבע על חטאתיכם, ונקראת שבע, ונקראת בת שבע. מה בין זה לזה, אלא שבע לבדה, לעשות שמטה ולעשות דינים, להוציא חירות, שהכל בה נקראת בת שבע, שהתחברה עם אחר כאחד, להאיר לשלוט במלכות, להודיע המלכות בארץ, ובכל בת שבע נקראת. כתוב "על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה", באר שבע, בארו של יצחק היא, והכל הוא דבר אחד.

וכן עי' זו"ח (מז ע"ד): ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם מאן איהי שבע דא שכינתא.

כא עי' לעיל פרשת נח הערה מז.

כב עי' זהר (ח"ג דף רסד ע"ב): ואר"ש תנינן קללות שבת"כ משה מפי הגבורה אמרן ושבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן מאי מפי עצמו וכי ס"ד את זעירא באורייתא משה אמר ליה מגרמיה אלא שפיר הוא והא אתערנא מעצמו לא תנינן אלא מפי עצמו ומאי איהו ההוא קול דאיהו אחיד ביה וע"ד הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי הוא דרגא דאתקשר ביה על שאר נביאי מהימני ועל דא בכל אתר אלהיך והכא אלהינו.

תרגום: ואמר רבי שמעון שנינו קללות שבתורת כהנים משה מפי הגבורה אמרן ושבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן מה זה מפי עצמו וכי תעלה בדעתך שאפילו אות קטנה בתורה אמר אותה משה מעצמו. אלא יפה הוא והרי התעוררנו לא שנינו מעצמו אלא מפי עצמו ומהו אותו קול שהוא אחוז בו ועל זה הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי אותה דרגה שנקשר בה על שאר נביאים הנאמנים ועל זה בכל מקום אלהיך וכאן אלהינו.

כג עי' פרשת בראשית לעיל הערה רמג.

כד עי' יומא כא ע"ב: אמר רב שמואל בר איניא מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים.

עי' זהר (ח"ב דף רנח ע"א): בית שני קיימו בבתי בראי בירכין ומנייהו אהדרו ושאריו בבית קדש הקדשים ואיהו בית שני ואינון אחרנין אשתארו בברייתא לבר ביני (נ"א בבי) ירכין והוה אולפין ממתניתין ואתנהיגו מינה והיינו רזא דכתיב (ישעיה ב ג) כי מציון תצא תורה.

תרגום: בית שני עמדו בבתי החיצוניים בירכים ומהם חזרו ושרויים (היו) בבית קדש הקדשים והוא בית שני ואותם אחרים נשארו בחוץ בברייתא בין הירכים והיו לומדים מהמשנה והנהיגו ממנה והיינו סוד הכתוב כי מציון תצא תורה.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – אף אני אעשה זאת לכם. מלת "אני" רמוז אל מדת הדין, וכן בכל שאר אני. ומוזה אמר הרמב"ן ז"ל, כי הוא כאלו הוא הפוך אף אני זאת אעשה לכם, לבאר כי מלת אני היא המדה הנקראת זאת^כ, וזאת, היא אחרונה מיסרת את האדם בשעת הכעס. ולכך אמר (פסוק יח) ויספתי ליסרה אתכם בתוספת ה"א^י, ולא אמר ליסר. וענין ויספתי אתן תוספת במדת הדין שהיא הה"א של ליסרה אתכם, כי בבית ראשון היו תוכחות אלו, ושם התפארת והכבוד^י, וכן אמר הנביא עוד (ישעיה סד ז) בית קדשנו ותפארתנו. ודומה לזה (בראשית ח כא) לא אוסיף לקללתי, שענינו לא אתן תוספת במדת הדין לקלל עוד, והוא הסרסור והאדריכל^י שהזכירו ז"ל במדרש בבראשית רבה (כו ד), והיא המקרבת אותו בשעת הרצון ולוחמת בעדו כנגד אויביו. ועליה אמר דוד ע"ה (תהלים כז ג) אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח. וכן אמר הנביא (מלאכי ג ז) שובו אלי ואשובה^ל אליכם אשוב לא נאמר אלא אשובה וזהו (פסוק כח) ויסרתי אתכם אף אני לא די שאני אדון הדין אלא אף אני אִיֶסֶר עד כאן ומה שאמר (פסוק יח) שבע על המאתיכם המדה הנקראת זאת והיא האומרת ויסרתי והכיתי נקרא גם כן שבע וכת שבע והיא היתה אם שלמה וזהו (ישעיה נ א) ובפשעיכם שלחה אמכם וזה מבואר.

(כו מב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָפֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָפֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה וזכרתי את בריתי יעקב הקדים יעקב לשאר האבות כדי להקדים זכור שהוא הרחמים^ל ולסדר המדות ממטה למעלה ופרט המדות שבעה יעקב נכלל עמו שני עמודי שמים^ל וקו האמצעי הנרמז בתוספת וא"ו של יעקוב^ל ויצחק ואברהם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{כה} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
^{כו} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.
^{כז} ע"י לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.
^{כח} ע"י זהר ח"ג נד ע"א: כתיב (בראשית ח כא) לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם מהו לא אוסיף אלא לא אתן עוד תוספת לההוא חרב אלא כגוונא דיכיל עלמא למסבל והא כתיב ויספתי אלא ליסרה כתיב ולא לשיצאה הדא הוא דכתיב או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טומאתה. תרגום: כתוב לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, מה זה לא אוסיף, אלא לא אתן עוד תוספת לאותה חרב אלא כדוגמא שיכול העולם לסבול. והרי כתוב ויספתי, אלא כתוב ליסרה ולא לכלות, זהו שכתוב או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טומאתה.
^{כט} ע"י לעיל פרשת בראשית קסט.
^ל ע"י לעיל הערה של.
^{לא} ע"י זהר ח"ג כג ע"ב: ומנין דאתהדר קב"ה מיד דהדר בתיובתא ואשתלים ההוא פגמו הדא הוא דכתיב שובו אלי ואשובה אליכם ודא איהו בתשובה גמורה דגרים לאהדרא בינה דאיהו יה"ו לגבי ה' דאיהי מלכות.
תרגום: ומנין שחוזר הקדוש ברוך הוא מיד כשחוזר בתשובה ונשלם אותו הפגם, זהו שכתוב "שובו אלי ואשובה אליכם" וזוהי תשובה גמורה שגורמת להחזיר בינה שהיא יה"ו לגבי ה' שהיא מלכות.
^{לב} ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קכא.
^{לג} ע"י לעיל פרשת שמות הערה כה.
^{לד} ע"י זהר (ח"א דף קסח ע"א): תא חזי צלותא דאבהן קיימו (ד)עלמא וכל בני עלמא עלייהו קיימי וסמכין לעלם ולעלמי עלמין לא אתנשי זכותא דאבהן בגין דזכותא דאבהן איהו קיומא דעילא ותתא וקיומא דיעקב איהו קיומא שלים יתיר מכלהו ובגין כך בשעתא דעאקו לבנוי דיעקב קב"ה אחמי קמיה דיוקנא דיעקב וחייס על עלמא כמה דאת אמר (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב יעקוב"ב בוא"ו אמאי בוא"ו בגין דאיהו דיוקנא דיעקב ממש.
תא חזי כל מאן דחמי ליה ליעקב כמאן דאסתכל באספקלריאה דנהרא והא אתמר דשופריה דיעקב כשופריה דאדם קדמאה אמר רבי ייסא אנא שמענא דכל מאן דאסתכל בחלמיה וחמא ליה ליעקב מקסטר בקוספוי חיינ אתוספן ליה.
תרגום: בא וראה, תפלת האבות העמידו את העולם, וכל בני העולם עומדים וסמוכים עליהם, ולעולם ולעולמי עולמים לא נשכחת זכות האבות, משום שזכות האבות היא קיום של מעלה ומטה, וקיום של יעקב הוא קיום שלם יותר מכולם, ולכן בשעה שצרה לבני יעקב, הקדוש ברוך הוא רואה את דמות יעקב לפניו וחס על העולם, כמו שנאמר "וזכרתי את בריתי יעקוב". "יעקוב" בוא"ו, למה

והארץ^ל הרי זה שבעה וזהו לשון בריתי יעקב בריתי שהוא יעקב וכן בכלן בריתי יצחק בריתי אברהם וקרא לכל אחד ואחד מהאבות של מעלה ברית על שם שכולן נכללין בברית והארץ שהיא שמורה כלולה מהם^ל אזכור גם כן והסדור הזה בעצמו אהו הכתוב האומר (דברים ד לז) ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים בפניו זה יעקב שנאמר (תהלים כד ו) מבקשי פניך יעקב סלה בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם ועוד הקדים יעקב כדי שיהיה הכבוד מסתכל בדמות החוקק בחיות המרכבה ומרחם על ישראל^ל.

ומה שנכתב יעקב מלא בוא^ו ירמוז על הששית^ל שהיא מדתו והיא הוא^ו שבשם הגדול מלבד שיש במלת יעקב כשהוא מלא בוא^ו התעוררות ורמוז כי בי"ו פני החיה המרובעת קבועין פני יעקב ומכאן תבין (במדבר כח יד) רביעית יין לכבש ולא כן לפר כי אם חצי ההין ולאיל שלישית ההין גם עליו הזכיר יחזקאל ע"ה (יחזקאל א ח) וידי אדם מתחת כנפיהם באחרית התיבות תם להורות עליו (בראשית כה כז) ויעקב איש תם ומזה אמר יושב אהלים^ל והוא כאלו אמר יושב הכסא ועוד אהלים של מטה ושל מעלה וכבר הזכרתיו בסדר תולדות יצחק (שם) והוצרך לומר והארץ אזכור כדי להזכיר המרכבה בשלמותה שאין מרכבה פחותה מארבעה.

ודעת הרמב"ן בסוד הכתוב כי יעקב והוא השם המיוחד ידבר ולכך יעקב מלא בוא^ו ועל כן יאמר וזכרתי כלומר אמשוך שפע אצילות מלמעלה ואשפיע על האבות העליונים והארץ הכלול מכלם אזכיר גם כן ואז ארחם על ישראל והרי כל הבנין שלם. והמדרש שקרא את הארץ הזאת בשם מגדלת כלפי המדות שהם למעלה ממנה ובאו לרמוז כי האבות שהזכיר הכתוב אין הכוונה בהן בשל מעלה וקראן ברית לפי שכולן נכללים בארץ הנקראת ברית וכמו שהזכרתי.

(כו מד) וַאֲף גַם זֹאת בְּהֵיזְתֶם בְּאֶרֶץ אֲבִיכֶם לֹא מֵאֶסְתִּים וְלֹא גַעְלֵתִים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ואף גם זאת לרבות כנסת ישראל שנקראת זאת^מ שנאמר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בוא^ו. משום שהוא דמות של יעקב ממש. בא וראה, כל מי שרואה את יעקב, כמי שמסתכל באספקלריה המאירה. והרי נאמר שיופיו של יעקב כיופיו של אדם הראשון. אמר רבי ייסא, אני שמעתי, שכל מי שמסתכל בחלומו ורואה את יעקב מקושט במלבושיו, מתוספים לו חיים.
^ל עי' לעיל פרשת בראשית הארה עג.

^ל עי' זהר (ח"ב נג ע"א): רבי אלעזר אמר ויוציאך בפניו דא יעקב בכחו דא יצחק הגדול דא אברהם אמר רבי שמעון וכן בגיניהון דאבהתא אזדמן פורקנא תדיר לישראל דכתיב (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור אבהתא תינח מהו והארץ אזכור אלא לאכללא עמהון דוד מלכא דאיהו רתיכא באבהתא ואינון מתערין פורקנא תדיר לישראל.

תרגום: רבי אלעזר אמר ויוציאך בפניו זה יעקב בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם אמר רבי שמעון וכן בשביל האבות מזדמנת תמיד גאולה לישראל שכתוב וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור אבל מה זה והארץ אזכור אלא להכליל עמם את דוד המלך שהוא מרכבה עם האבות והם מעוררים תמיד גאולה לישראל.
ועי' עוד פרשת בראשית הערה ז.

^ל עי' זהר (ח"א צז ע"א): אמר רבי ויעקב (עקיבא) אמר רבי (חייא) [עקיבא] יעקב אבינו הוא כסא הכבוד וכן תאנא דבי אליהו יעקב אבינו הוא כסא בפני עצמו דכתיב (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקב ברית קודשא בריך הוא ליעקב [לבדו] יותר מכל אבותיו דעביד [ליה] (ההוא) כסא הכבוד בר מן קדמאה.

תרגום: אמר רבי יעקב אמר רבי חייא (עקיבא), יעקב אבינו הוא כסא הכבוד. וכן תנא דבי אליהו, יעקב אבינו הוא כסא בפני עצמו, שכתוב "וזכרתי את בריתי יעקב". ברית כרת הקב"ה ליעקב לבדו יותר מכל אבותיו, שעשה לו כסא הכבוד, פרט מן הראשון.
^ל ת"ת הספירה הששית כאשר מתחילים למנות מכתר.

^ל עי' לעיל פרשת תולדות הערה ז.
^מ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

(תהלים קיח כג) מאת ה' היתה זאת^{מא} (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם^{מב} והכוונה שבכל מקום שגלו ישראל שכינוה עמהם וזהו שאמר הכתוב לא מאסתים ולא געלתים לְכַלְתֶּם כתיב בשביל כְּלַתְּם^{מג} לא אפר בריתי אתם וזהו שהזכיר אסף (תהלים פ טו) הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת הבט משמים וראה כמו (מלכים א' ח לב) ואתה תשמע השמים ופקוד גפן של זאת^{מד} ובאר בתוך דבריו כי הגפן של זאת מפורסמת מן הרשעה הנקראת חזיר יער [והעיי"ן תלויה לרמוז על אמונתם] וכבר הזכרתי זה בפסוק (בראשית לו לא) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום ושם תראה.

ודע כי מדרך הקבלה יש הפרש גדול בין לשון "אף" ללשון "גם", אף על פי ששניהם לשון רבוי כי לשון אף ירמוז למדת הדין ולשון גם ירמוז למדת רחמים מלשון גמילות חסדים כענין (בראשית לו ו) וגם שמע בקולי והשמיעה ברחמים וזהו ואף גם זאת כי מלת זאת כלולה מן הדין והרחמים וזה מבואר^{מה}.

(כו מה) וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הנזים להיות להם לאלהים אני ה':

ע' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ברית ראשונים ברית שלשה העליונים שהם ראשונים לשבעה כמו (איוב טו ז) הראשון אדם תולד כי בעבור שהזכיר למעלה בפסוק וזכרתי הראשון שלשה אבות העליונים ממטה למעלה ותמצאם בפרטם שבעה וכמו שהזכרתי על כן יזכיר כאן בפסוק וזכרתי השני על שלשה העליונים כדי להשלים הבנין ועוד כי מדת הרחמים הרמוזה בוא"ו שהיא מכלל השבעה כלולה מן הרחמים והדין ולכך יוסיף שנית ויבטיחם כי בהיותם בארץ אויביהם יזכיר להם ברית ראשונים שהם עצם הרחמים העליונים^{מז} ואמר אשר הוצאתי אותם כלומר לפי שאני הוצאתי אותם ממצרים כדי להיות להם לאלהים וזה מבואר.

(כז ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערקה נפשת לה':
ע' ר' בחיי: איש כי יפליא נדר לא אמר ידר נדר אלא יפליא מלשון פלאות חכמה כי הנדר^{מז} מושך מהחכמה והחכמה למעלה מהנדר ואמרו רז"ל בסדר המעלות (הוריות יג ע"א) חכם קודם למלך וכן הנדר למעלה מהשבועה שהרי הנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ועל כן הזכיר בנדר לשון יפליא.
עיי"ש: וע"ד הקבלה אומר אני כי יתכן לומר בטעם תוספת הכ"ף במקום הזה מפני

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{מא} ע' לעיל פרשת תרומה הערה ט.

^{מב} ע' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^{מג} ע' פרשת בראשית הערה ז.

^{מד} ע' זהר ח"א רלח ע"א: האי רשע מה כתיב ביה חמא חלמא דקשוט דכתיב ובגפן שלשה שריגים מאי גפן דא כנסת ישראל דכתיב (תהלים פ טו) הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת משמים דהא מאתר דא אתרמי כמה דאת אמר (איכה ב א) השליך משמים ארץ ופקוד גפן זאת גפן דהיא זאת ודאי.

תרגום: מה כתוב ברשע הזה, ראה חלום אמת, שכתוב "ובגפן שלשה שריגים". מהי גפן, זו כנסת ישראל, שכתוב "הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת". "משמים", שהרי ממקום זה נזרקה, כמו שנאמר "השליך משמים ארץ". "ופקוד גפן זאת", גפן שהיא זאת, ודאי.

^{מה} ע' זהר (ח"ג דף קטו ע"ב): א"ר יוסי כתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' ואף גם זאת ואף כד"א אף אני גם לרבות כ"י דאקרי זאת דלא שבקת לון לעלמין בהיותם בארץ אויביהם בהיותם כלא כחדא.

תרגום: אמר רבי יוסי, כתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו', ואף גם זאת, ואף כמו שנאמר, "אף אני גם" לרבות כנסת ישראל שנקראת זאת, שלא עוזבת אותם לעולמים. בהיותם בארץ אויביהם, בהיותם הכל כאחד.

^{מו} ע' פרשת נשא הערה י.

^{מז} ע' לעיל פרשת בראשית הערה ריד.

שכסא הכבוד כצורת כ"ף זקוף כלפי מעלה מעותד לישב עליו ועל זה אמרו באגדה באלפ"א בית"א דר' עקיבא עמד כ"ף לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבש"ע רצוני שבי תברא העולם שבי קוראין כסאך כתרך וכנויך ומפני זה נתיסדה תיבת כסא על אות כ"ף וממה שהחיות שפניהם פני אדם נושאות הכסא תבין סוד הכתוב (תהלים קלט ה) אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה קרי ביה כ"ף שלך ומן הידוע כי שורש הנפש השכלית בכסא הכבוד וכשאמר בערך נפשות לה' ביהוד מלת בערך בערך כ"ף ונתבאר מזה כי הנפשות אשר לה' הם בערך כסא הכבוד כי גם הנה מרכבה לו יתעלה ואמרו רז"ל (שה"ר זומא א טז) שלשה נכנסו זה לפני משה (שמות כ יח) ומשה נגש אל הערפל לפני ממונו צדק ומשפט שנאמר (תהלים פט טז) צדק ומשפט מכון כסאך לפני ממהם נפשותיהן של צדיקים שנאמר (איוב יב י) אשר בידו נפש כל חי ואומר (שמואל – א כה כט) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך ותמצא מלת נפשת חסרה וא"ו לרמוז שאין כל הנפשות לה' וכמו שאמרו (סוכה מה ב) ראיתי בני עליה והן מועטין.

(כו לב) וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֵשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה':
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה העשירי יהיה קדש לה' העשירי^מ כנגד העשירי שהוא קדש לה' ראשית כי הבכור והמעשר עקרים אחד וזהו נעוץ סופן בתחלתן^מ לחבר וליחד הסוף עם הראש וזה מבואר.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' לעיל פרשת תרומה הערה יב.
^מ עי' ס"י (פ"א מ"ז) עשר ספירות בלימה מדתן עשר שאין להם סוף, נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן

במדבר

(א נא): ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובהנחת המשכן יקימו אתו הלויים והזר

הקרב יומת:

עי' ר' בחיי: ובנסוע המשכן יורידו אתו הלויים ובהנחת המשכן יקימו אתו הלויים והזר הקרב יומת – כבר הודעתך (בראשית יא ט) כי בכל מקום שתמצא השם רשום למפרע בהפך אותיותיו מורה על מדת הדין, כי כן הזכירו המן הרשע בהפוך אותיותיו, ואמר (אסתר ה) וכל זה איננו שוה לי בכל עת, ונתהפכה מדה"ד עליו. והנה בכאן בענין עבודת הלויים הזכיר תחלה בכתוב הזה השם הנעלם, ואחרי כן הזכיר השם המפורש שני פעמים למפרע להורות על מדת הדין, שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלויים, וכענין שאירע בעזה שכתוב בו (שמואל – ב ו ז) ויחר אף ה' בעזה.

והסתכל איך התחיל הרמז בכל פעם ממלת הלויים, ממה שידעת כי מדתו של לוי מדת הדין היא, והיא ה"א אחרונה שבשם, ולכך התחיל רמז ה"א בכל פעם ממלת הלויים וזה מבואר. ובאור הכתוב, יורידו אותו, יסירו הבריחים והעמודים, ובהנחתו היו הם מקימין אותו, והזר הקרב, לעבודה, יומת, בידי שמים.

(ב ב): איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד

יחנו:

עי' ר' בחיי: דגל מחנה יהודה היה נוסע תחלה, והיה במזרח, ולפי שהיה בעל גבורה נמשל לאריה, שנאמר (בראשית מט ט) גור אריה יהודה. ועמו מטה יששכר ומטה זבלון, וכתוב בהם ראשונה יסעו, והמלה הזו תרמוז לחכמה, כי כן היו כלם בעלי תורה, שנאמר (תהלים ס ט) יהודה מחוקקי, וכתוב (דברי הימים – א יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת נח הערה נה ועי' לקמן במדבר (א נא).

^ב עי' זהר (ח"ג קעד ע"א): דמסטרא דימינא דתמן י' דאיהו חכמה שרותא דשמא דיהו"ה דאיהו אחזי זכותא על בנהא מימינא דתמן רמ"ח פקודין דעשה מסטרא דאת ה' בתראה דאיהי לשמאלא דגבורה דתמן לא תעשה דאינון שס"ה דתמן נדונין רשעים גמורים תמה לון זכות אבות ואתהפך לון שם יהו"ה הוה"י ואוליפנא מהמן הרשע וכל זה איננו שוה לי.

תרגום: שמצד ימין ששם י' שהיא חכמה, ראשית שם ה', שהיא מראה זכות על בניה מימין, ששם רמ"ח מצוות עשה, מצד אות ה' אחרונה שהיא שמאל של גבורה, ששם לא תעשה, שהם שס"ה, ששם נדונים רשעים גמורים, תמה להם זכות אבות, ומתהפך להם שם יהו"ה הוה"י, ולמדנו מהמן הרשע "וכל זה איננו שוה לי".

^ג עי' ויקרא יט כז ודברים כח טו שזה שם יה"ו, ועי' שמות ג יג שזה עיקר שם הו"ה שהה' אחרונה כפולה, ועי' פרשת בראשית הערה סו.

^ד עי' זהר (ח"ג כט ע"ב): כהן לוי וישראל, כהן ביה י' חכמה ודאי, לוי ביה ה' תבונה, ישראל ביה דעת ודא ו'.

ועי' שם (קכא ע"ב): מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד (במדבר ד ג) פקודא דא להיות הלויים משוררים במקדש ואע"ג דאוקימנא לעילא הכא צריך לחדש מלין דהא כהן איהו מקריב קרבנא ואיהו מיכאל לוי איהו גבריאל איהו צריך לנגנא ורזא דמלה (תהלים מב ט) יומם יצוה יי' חסדו דא חסד כהנא רבא דמיכאל איהו כהן הדיוט לגבי מאריה ועם כל דא דהדיוט איהו אצל מאריה מלך דחיות הקדש איהו וברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך והאי איהו יומם יצוה יי' חסדו ובלילה שירה עמי דא גבורה שירה.

תרגום: מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד, מצוה זו להיות הלויים משוררים במקדש. ואף על גב שבארנו למעלה (קט ע"ב - רמ"ז), כאן צריך לחדש דברים, שהרי הכהן מקריב קרבן והוא מיכאל. לוי הוא גבריאל, הוא צריך לנגן. וסוד הדבר "יומם יצוה ה' חסדו" זה חסד כהן גדול, שמיכאל הוא כהן הדיוט לגבי רבונו, ועם כל זה שהדיוט הוא אצל רבונו, הוא מלך חיות הקדש, וברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך (ברכות ז ע"א), וזהו יומם יצוה ה' חסדו. ובלילה שירה עמי, זו גבורה, שירה.

^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה יח.

^י ראשונה, ראשית חכמה.

לעתים, וכתוב (שופטים ה יד) ומזבולן מושכים בשבט ספר, ועל כן הם ראויים לשבת יחדיו, ושלתן נקראים מחנה יהודה. והיו דוגמת מחנה גבריאלי עזריאל שמעיאלי מלפני השכינה, ושלתן נקראים מחנה גבריאלי. ויש לכל אחד מהם כמה מחנות וכמה צבאות מלאכים שהם ממונים עליהם, כשם שהיו במטה יששכר ובמטה זבולן כמה אלפים רבבות מישראל. ומעתה הבין הרמז הנמרץ אשר רמז הכתוב באמרו (דברי הימים – א ה ב) יהודה גבר באחיו, בא לרמוז כי מחנה יהודה דוגמת מחנה גבריאלי.

דגל מחנה ראובן היה בדרום והיה בעל תשובה, והתשובה היא חסד גדול מהבורא יתברך על נבראיו, והוא פתח תחלה בהצלה ורחמים, שנאמר (בראשית לו כא) וישמע ראובן ויצילהו. ועמו מטה שמעון שנולד אחרי, ומטה גד שהוא בכור שפחת לאה, וכתוב בהם ושניים יסעו, כי כן הבינה שניה לחכמה. ושלתן נקראין מחנה ראובן והיו דוגמת מחנה מיכאל, כוכביאל פדיאל מימין השכינה, ושלתן נקראין מחנה מיכאל, הוא שרמזו משה רבינו כשפתח בשירת הים (שמות טו יא) מי כמוכה, וסיים בתורה (דברים לג כו) אין כאל ישרון הרי מיכאל. וידעת כי הוא מלאך החסד והרחמים וכו'.

דגל מחנה אפרים לצבאותם ימה, ידעת כי ירבעם חטא והחטיא את הרבים, והוא היה משבט אפרים לפיכך היה צריך רפואה לרפאות את שברו, ועמו מטה מנשה ומטה בנימין, וזהו שכתוב (תהלים פ ב) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. והיו חונים במערב, ואמרו רז"ל (ב"ב כה ע"ב) שכינה במערב. וכתוב בהם ושלישים יסעו, ומהראוי לסמוך לתורה ולתשובה גבורה כדי שישבו האדם בתשובה ויתגבר על יצרו, ושלתן נקראים מחנה אפרים. והיה דוגמת מחנה רפאל זבדיאל אחיאל מאחרי השכינה, ושלתן נקראים מחנה רפאל. הוא שרמזו משה רבינו ע"ה על מרים הצריכה רפואה, ואמר (במדבר יב יג) אל נא רפא נא לה, הרי רפאל.

(ד כ) וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוּת כְּבִלְעֵ אֶת הַקֶּדֶשׁ וּמָתוּ:

עי' רמב"ן; ע"ד האמת – טעם הכתוב כי בעבור היות כבוד יושב הכרובים שם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ז עי' הזהר (ח"ג קנד ע"א): דגלא קדמאה משריא מזיינא אר"ה מיכאל רשים בפרישו דגלא פרישא לימינא מזרח שירותא דשמשא אזיל במטלנוי בנהירו תרין ממנן תחות ידיה יופ"אל צדק"אל חד לאורתא (נ"א לאורייתא) וחד למיהך בשוקא דאזיל.

תרגום: דגל ראשון מחנה מזוינת, אריה מיכאל רשום בפרישת הדגל הפרוש לימין מזרח, ראשית השמש, הולך במשאו, באור שני ממונים תחת ידיו, יופיא"ל צדקיא"ל, אחד ללילה (לתורה) ואחד ללכת בשוק שהולך.

אמנם עי' ספר הפליאה (עמוד קפז): כשם שברא הקב"ה ד' רוחות כך ברא הקב"ה ד' דגלים וכך ברא ד' מלאכים שהם מיכאל גבריאלי רפאל אוריאל וסיבבם אצל כסא מיכאל מימינו כנגד ראובן ולמה נקרא שמו מיכאל שבשעה שעברו בים פתח משה בשירה ואמר מ"י כמוכה באלים ה', וכשסיים את התורה אמר אין כאל ישרון מי כמוכה ואין כאל הרי מי כאל. אוריאל משמאל כנגד דן שהוא בצפון, ולמה נקרא שמו אוריאל בשביל תורה נביאים כתובים שהקדוש ברוך הוא מכפר עליו. שנאמר קומי אורי כי בא אורך ודוד אמר אל ה' ויאר לנו הרי אוריאל, היינו דכתיב כי אשב בחושך ה' אור לי. גבריאלי מלפנינו כנגד יהודה משה ואהרן מלכות יהודה, ולמה נקרא שמו גבריאלי דכתיב כי יהודה גבר באחיו וכתוב ויקרא אל משה וכתוב ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר מערב צפון דרום. האור יוצא, מערב ואוצרות ברד וקור בעולם. דרום טללי ברכה יוצאים משם. שלום הרי גבריאלי. רפאל מאחוריו כנגד אפרים ולמה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים שהיא במערב והיינו דכתיב רפאני ה' וארפא הרי רפאל.

^ח עי' הזהר (ח"ג קנה ע"א): דגלא רביעאה אד"ם רפ"אל מערב בהדיה אסוותא בסטרא דאדם אתכליל דינא עלאה עליה אתסי האי (ס"א חד) אחיד בקרנוי דשור כד מבעי לאעלא לון לתהומא רבא וכפית לון דלא יוקיד עלמא.

תרגום: דגל רביעי אדם רפאל מערב יחד, אתו רפואה בצד שאדם נכלל, דין עליון עליו מתרפא, זה (אחד) אוחד בקרני השור, כשרוצה להכניסם לתהום רבה, וכופת אותם שלא ישרף העולם.

^ט עי' בזהר (ח"ג קנד ע"ב): דגלא תניינא משרייא מזיינא נש"ר אוריאל דרו"ם תרי ממנן עמיה שמשיא"ל חסדיא"ל.

תרגום: דגל שני מחנה מזוינת, נשר אוריאל דרום, ושני ממונים עמו שמשיא"ל חסדיא"ל.

הוזהרו הלויים שלא יהרסו לראות את ה' עד שיורידו הכהנים את הפרכת, כי אז תראה הכבוד בחביון עזו וישוב אל מקומו הראשון לקדש הקדשים, ויהיה כבלע את הקדש כפשוטו והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ולא יבאו לראות כבלע כשהכבוד מתבלע וחוזר אל מקומו הראשון אל הקדש למעלה. וידוע כי כל השנה היה הכבוד נשמט מן הענן לפני ולפנים לגמרי ומתגלה על הכפורת זהו שכתוב (ויקרא מז ב) כי בענן אראה על הכפורת" לא אמר כי אראה בענן אבל אמר כי בענן אראה כלומר אני בא בעמוד ענן ואחר כך אשמט מן הענן ואראה על הכפורת וכבר הזכרתי זה במקומו ולפיכך לא היה רשות לכהן גדול ליכנס לשם כי אם פעם אחת בשנה ביוה"כ ואף ביוה"כ אינו רשאי ליכנס לשם כי אם בקטורת ולא שיכניס הקטורת עשוי אלא שיעשנו לשם ויעלה תמרת עשנו שם ויהיה הכבוד נכסה מעיניו ובענין שכתוב (ויקרא מז יג) וכסה ענן הקטורת את הכפרת וזהו שהזהיר את הלויים ולא יבאו לראות כשהכבוד מתבלע אל הקדש שהוא חביון עזו ובענין שכתוב (חבקוק ג ד) ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו.¹

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ ע"י זהר (ח"א דף רלב ע"ב): מאן דזכי למיחמי יחמי גו ידיעה וסכלתנו כמאן דחמי בתר כותלא בר מן משה נביאה מהימנא עלאה דהוה חמי ליה עינא בעינא לעילא באתר דלא אתיידע מאן דלא זכי דחו ליה לבר כמה חבילי טהירין אזדמנו לגביה אזדמנו נפקי עליה ואפקו ליה דלא יסתכל בענוגא דמלכא ווי לון לאינון חייבין דעלמא דלא זכאן לאסתכלא כמה דאת אמר (במדבר ד כ) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש וגו' אמר רבי יהודה מסתכל הוינא והא מגו זהירין אלין מסתכלן נשמתהון דצדיקיא כד אתדבקו בהאי אתר מגו זהירין אלין מסתכלין נשמתהון דצדיקיא אינון גוונין סלקין ואתכלילן כחדא זכאה איהו מאן דידע לאכללא וליחדא כלהו כחדא לאתקנא כלא באתר דאצטריך לעילא לעילא וכדין אתנטיר בר נש בהאי עלמא ובעלמא דאתי.

תרגום: מי שזוכה לראות, יראה תוך ידיעה ותבונה כמי שרואה אחר הכותל, פרט למשה הנביא הנאמן העליון שהיה רואה אותה עין בעין, למעלה, במקום שלא ידוע. מי שלא זוכה, דוחים אותו החוצה. כמה קבוצות לוחי דין מזדמנים אליו מזדמנים לצאת עליו, ומוציאים אותו שלא יסתכל בענוג המלך. או להם לאותם הרשעים של העולם שלא זוכים להסתכל, כמו שנאמר "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש" וגו'. אמר רבי יהודה, הייתי מסתכל, והרי מתוך זההרים הללו מסתכלות נשמות הצדיקים, כשנדבקו במקום הזה. מתוך זההרים הללו מסתכלות נשמות הצדיקים. אותם צבעים עולים ונכללים כאחד. אשרי מי שיודע להכליל וליחד את כולם כאחד, לתקן הכל במקום שצריך למעלה למעלה, ואז האדם שמור בעולם הזה ובעולם הבא.

² ע"י לעיל פרשת נח הערה לז. וע"י זהר (ח"ג נט ע"א): אמר רבי אבא מה בעא הכא כי בענן אראה על הכפרת וכתב בזאת יבא אהרן והא כהנא לא חמי לשכינתא בשעתא כד הוה עאל אלא עננא הוה נחית וכד הוה נחית מטא על האי כפרת ומתערין גדפייהו דכרובין ואקשי להו ואמרו שירתא ומה שירתא אמרי (תהלים צו ד) כי גדול יהוה ומהלל מאד ונורא הוא על כל אלהים האי כד סלקי גדפייהו בשעתא דפרסין להו אמרי (שם ה) כי כל אלהי העמים אלילים ויהוה שמים עשה.

תרגום: אמר רבי אבא, מה רצה כאן, כי בענן אראה על הכפורת, וכתוב בזאת יבא אהרן, והרי הכהן אינו רואה את השכינה בשעה כשנכנס, אלא ענן היה יורד, וכשהיה יורד מגיע על הכפורת הזו ומתעוררים כנפי הכרובים ומקישים בהם, ואומרים שירה, ואיזו שירה אומרים, כי גדול ה' ומהולל מאד נורא הוא על כל אלהים, זה כשמעלים את כנפיהם, ובשעה שפורשים אותן אומרים, כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה.

³ ע"י בהיר קמח: וכתוב "וקרנים מידו לו ושם חביון עוזו". ומהו "חביון עוזו", אלא אותו האור שגנז והחביא, שנאמר "אשר צפנת ליראיך". וזה שנשאר לנו, "פעלת לחוסים בך", אותם שחוסים בצלך בעולם הזה ושומרים תורתך ומקיימים מצוותיך, ומקדשים שמך הגדול ומייחדים בסתר ובגלוי, שנאמר "נגד בני אדם".

פרשת נשא

(ד מט) על פי ה' פקד אותם ביד משה איש איש על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה ה' את משה:

עי' ר' בחיי: לא תמצא בפקודי בני ישראל שיזכיר בהם על פי ה', והזכיר זה בלויים לרמוז על מדתם שהיא מדת הדין, והיו ממונים להשמיע קולי, וכן תולדת השי"ן לשרוק, ועל זה אמרו בספר יצירה (פ"ב מ"א) שי"ן שורקת מ"ם דוממת. ומלבד מנוי עבודת השיר היה ממונה עוד על המשפט ולשמור המקדש, והיה אפשר לו לשחוט כי הכהן לא היה שוחט, וכן כתיב (במדבר יט ג) ושחט אותה לפניו, ועל כן תמצא שיזכיר הכתוב תמיד בלויים על פי ה', הוא שכתוב (במדבר ג טז) ופקוד אותם משה על פי ה' כאשר צוה.

וקרוב בעיני לומר כי לכך חייבה התורה למנותם מבין חדש ומעלה כי הוא הקף הלבנה המושלת בלילה, ומדת הלויים היא מדת לילה הנקראת אמונה, ואמר הכתוב (תהלים צב ג) ואמונתך בלילות.

(ה יח) והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאת הוא וביד הכהן יהיו מי המרים המאחרים:

עי' ר' בחיי: מנחת קנאות היא וביד הכהן יהיו מי המרים המאחרים: (בראשית יא ט) שבכל מקום שתמצא שם המיוחד למפרע הוא רמו למדת הדין, ובאותו ענין שנרמוז, שם מדת הדין מתוחה. וכבר העירותיך למעלה כי נ"ד תיבות היו כותבים לסוטה שהיו נמחים על המיס, שהוא אמצעות שם הכנוי שהיא מדת הדין המתוחה כנגדה.

(ו ג) מיין ושכר וזיר המין יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה איש כי יפליא לנדור נדר זכר בארתי לך בסדר אמור (כא י) כהן גדול דוגמת מי הוא הנה הנזיר למעלה ממנו כי הוא למעלה מן המדות דבק בעצם הרחמים העליונים ולפי שהוא מוכתר במעלת הנזירות נקרא נזיר מלשון כתר

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' תיקו"ז (יט ע"א): מלכות, פה, תורה שבעל פה קרינו לה.
^ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
אמנם עי' תיקו"ז (ק"ט ע"ב): זרע אברהם יצחק ויעקב דרגא דילהון חסד כהנא רבא גבורה לוי ישראל עמודא דאמצעיתא.

תרגום: אברהם יצחק ויעקב דרגתם חסד הכהן הגדול גבורה לוי ישראל העמוד האמצעי.
^ג עי' לעיל פרשת במדבר הערה ד, ועי' לשון הגר"א בס"י ש' שורקת - שהיא מהלשון בשינים, והיא שורקת יותר מכל האותיות, וכן הקול וכן מדת הדין שצועקת, וכן האש שאינה נחה אפי' רגע, וכן שורפת כל דבר. ועיי"ש כ ע"ג ז"ל: האש שורקת ומתנענע תמיד, ורוח ממוצע. וכן מדת הדין שורק תמיד וצועק, ומדה"ר שותק ומעלים עין.

^ד עי' לעיל פרשת בראשית הערה צח.
^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה ריג.
^ו עי' זהר (ח"ג טז ע"ב): מאי אמונה דא כנסת ישראל כמה דאת אמר (תהלים צב ג) ואמונתך בלילות.

תרגום: מה זו האמונה, זו כנסת ישראל כמו שנאמר ואמונתך בלילות.
^ז עי' לעיל פרשת נח הערה נה, ולעיל א נא.
^ח עי' דברי רבינו שמות ג טו, וצ"ע.
^ט עי' לעיל פרשת קדושים הערה א.

^י עי' אד"ר (קלז ע"ב): וברחמים גדולים אקבצך כיון דאמר רחמים מהו גדולים אלא אית רחמי ואית רחמי רחמי דעתיק דעתיקין אינון אקרון רחמים גדולים רחמי דזעיר אנפין אקרון רחמים סתם (מהנ"א הוא משום דאית ביה ימינא ושמאלא דינא ורחמי) ובג"כ וברחמים גדולים אקבצך דעתיק יומין
תרגום: "וברחמים גדולים אקבצך", כיון שאמר "רחמים", מהו "גדולים"? אלא יש רחמים ויש

וזהו כי נזר אלהיו על ראשו תער לא יעבור על ראשו גדל פרע שער ראשו וקדש את ראשו וזהו כי יפליא מלשון פלאות חכמה¹ ולנדוד נדר מקום הבינה² והוא מוזהר מג' דברים מן היין ומן התגלחת ומטומאת המת ועשה הכתוב בזה שלשה חלקים הזכיר בהם שלשה פעמים כל ימי חלק ראשון כל ימי נזרו מכל אשר יעשה וגו' חלק שני כל ימי נזרו תער לא יעבור על ראשו חלק שלישי כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא הוזהר מן היין ומטומאת המת כדי להתרחק מן השמאל הוזהר בתגלחת לפי ששערותיו של אדם הם כחו וכן בשמשון (שופטים טז יז) אם גלחתי וסר ממני כחי ואין להם סוף והם גדלים כל ימי חיי האדם גם אחר מותו אם יעמוד במקום לה וכל זה ירמוז לענפי השם ונטיעותיו וכחותיו שהם הויות דקות ופנימיות והן עשויות בעין חושי שלהביות המתפשטות לכל צד ואין להם סוף ותכלית ואין להם קץ ועל כן נצטוו לגדלם הוא שאמר גדל פרע שער ראשו והוזהר שלא יכרות אותם כי נזר אלהיו על ראשו ואם יכרות שער ראשו שהוא דוגמת הנטיעות³ יהיה כמקצץ ומפריד השם מענפיו⁴.

(ו יג) וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו אל פתח אהל מועד:
 עי' ר' בחיי: אבל טעם הקרבן והחדוש איננו מתבאר כי אם ע"ד הקבלה והזכרת בניזירותו כבר (פסוק ג) כי הוא למעלה מהמדות ודבק בעצם הרחמים העליונים והוא רוצה עתה לצאת מקדושתו נראה כמתרחק ורוצה לסלק עצמו ח"ו מאותה מעלה שכבר דבק בה ולכך הצריכתו תורה קרבן ביום מלאת ולא לכפרה כי לא תמצא בו לשון כפרה או סליחה אך הכוונה בקרבנו לקרב הכחות וליחד ולהמשיך להם שפע מן המקור⁵ ויסתפקו המדות ואח"כ יחזור להנאותיו כבתחלה ועל כן היה הקרבן שנצטוו בו עולה ושלמים וחטאת כבש לעולה איל לשלמים כבשה לחטאת ובסוף אמר ואחר ישתה הנזיר יין כלומר ואחר שישלים חיובו לכל צד ויסתפקו המדות ישתה הנזיר יין ויחזור להנאותיו כמנהג בני אדם בעולם הגופות.

(ו כג) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֵן וְאֶל פְּנֵי לְאֹמֶר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כה תברכו מלת כה היא המדה העשירית שמתוכה מתנבאים הנביאים תמיד ואומרים כה אמר ה' וע"כ אמר כה תברכו כלומר תמשיכו הברכה ממדת החסד שהיא מדתו של כהן⁶ אל העשירית ועם זה היה העולם מתברך בנשיאות כפיו של כהן ובכונת לבו ולכך תמצא ה"א במלת כה תברכו והיא רמז לה"א אחרונה שבשם וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קמח יא) הללוהו במרומים אחר שהקדים ואמר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

רחמים, רחמי דעתיק עתיקין נקראים "רחמים גדולים", רחמים של ז"א נקראים "רחמים" סתם (הוא משום שיש בו ימין ושמאל דין ורחמים).

¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה סה.
² עי' לעיל פרשת בראשית הערה ריד.
³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רכ.
⁴ עי' פרשת נח הערה מד.
⁵ עי' לעיל פרשת בראשית הערות רמז, פרשת נח יא ופרשת לך לך הערה ז, ועי' אריכות ויקרא א.
⁶ עי' תיקו"ז יב ע"ב הובא לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
⁷ עי' לעיל פרשת לך לך הערה מא.

הללויה כדי להשלים השם המיוחד^י ומפני שמלת כה היא מדת הדין רפה^י המנהגת את ישראל והיא כלולה ברחמים לפיכך כשאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית טו ו) כה יהיה זרעך חשבה לו לרחמים שנאמר (בראשית טו) ויחשבה לו צדקה.

(ו כד-כו) יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:

עי' רמב"ן: על דרך האמת כי הברכה מלמעלה, והשמירה שתשמור אותה, כמעט זכור ושמורכא.

ועוד "יאר" השם הגדול, "את פניו", המביטים בכ"כ, וכך אמרו בספרי (נשא מא) ר' נתן אומר זה מאור שכינה. ויחנך – שתשא חן בעיניו כענין שאמרו (ב"ר ט ד) עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל שעה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^י עי' שערי אורה (מה ע"א): וטראה גדולות ונפלאות במזמור הללויה הללו אל בקדשו הללויה ברקיע עוזו (תהלים קנ א), ותמצא בראש המזמור כולל סוד א"ל אלה"ם אל"ה, ו'הללו' עם כולן הללויה, חצי שם המיוחד, הללו אל בקדשו סוד אל עולה לכאן ולכאן כמו שתראה עתה, הללויה ברקיע עוזו, חצי השם האחרון ו'ה יתברך. נמצא אל באמצע, ו'ה מכאן ו'ה מכאן, פעמים אל עם ו'ה, והוא סוד אלהים, ולפעמים אל עם ו'ה והוא סוד אלוה, ופעמים אל בפני עצמו ושלושתן כלולים בראש מזמור זה, הללויה הללו אל בקדשו הללויה ברקיע עוזו. וסוד מזמור זה שאמר מכאן ואילך הללויה, ועוד תראה נפלאות בו.

^י עי' לעיל פרשת בראשית הערה קצט, ופרשת נח הערה לו, ועי' שער רפ"ח פרק ה. ^כ עי' זהר (ח"א צ ע"ב): ויחשבה לו צדקה ויחשבה לו דאף על גב דאיהי (ד)דינא כאילו היא (ד)רחמי [האי כה] דבר אחר ויחשבה לו צדקה דקשיר קשרא עלאה בתתאה לחברא לון כחדא תא חזי [הא אתערן] אברהם מוליד אברם אינו מוליד וכי תימא דהא אוליד ישמעאל בעוד דאיהו אברם אלא ההוא ברא דאבטח וליהו (לון) קב"ה לא אוליד בעוד דאיהו אברם דהא בעוד דאיהו אברם אוליד לתתא כיון דאתקרי אברהם ועאל בבית כדן אוליד לעילא ובגין כך אברם אינו מוליד בקשורא עלאה אברהם מוליד כמה דאמרן ואתקשר לעילא ביצחק

תרגום: "ויחשבה לו צדקה". "ויחשבה לו", שאף על גב שהיא דין, כאלו היא רחמים ה"כה" הזאת. דבר אחר "ויחשבה לו צדקה", שקשר קשר עליון בתחתון לחברם יחד. בא וראה, הנה העירו, אברהם מוליד, אברם אינו מוליד. וכי תאמר שהנה הוליד את ישמעאל בעודו אברם, אלא הבן ההוא שהבטיח לו הקדוש ברוך הוא, לא הוליד אותו בעודו אברם, שהרי בעודו אברם הוליד למטה. כיון שנקרא אברהם ונכנס בבית, אז הוליד למעלה. ולכן אברם אינו מוליד בקשר עליון, אברהם מוליד כמו שאמרנו, ונקשר למעלה ביצחק.

^{כא} עי' זהר (ח"א רמח ע"א): פתח ואמר (תהלים קלד ג) יברכך יהו"ה מציון וראה בטוב ירושלם וגו' יברכך יהו"ה מציון דמניה נפקין ברכאן לאשקאה לגינתא והוא כליל כל ברכאן ויהיב לה ולבתר וראה בטוב ירושלם ולאחזאהו (לאשלמא) דכל ברכאן אתיין מדכר ונוקבא כגוונא דא (במדבר ז כד) יברכך יהו"ה וישמרך יברכך יהו"ה מדכורא וישמרך מנוקבא יברכך יהו"ה מזכור וישמרך משמור וכלא חד מלה בגין דמתרוייהו נפקין ברכאן לעלמין ועל דא איש אשר כברכתו ברך אותם.

תרגום: פתח ואמר, "יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלם" וגו'. "יברכך ה' מציון", שממנו יוצאים ברכות להשקות את הגן, והוא כולל כל הברכות ונותן לה, ואחר כך "וראה בטוב ירושלם", להראות שכל הברכות באות מזכור ונקבה. כדוגמא זו "יברכך ה' וישמרך". "יברכך ה'" מזכר, "וישמרך" מנקבה. "יברכך ה'" מזכור, "וישמרך" משמור, והכל דבר אחד, משום שמשניהם יוצאות ברכות לעולמות. ועל זה, "איש אשר כברכתו ברך אתם".

^{כב} עי' לעיל פרשת שמות הערה נה. ^{כג} ז"ל: רבי חמא בר חנינא ורבי יונתן רבי חמא בר חנינא אמר משל למלך שבנה פלטין ראה אותה וערבה לו אמר פלטין פלטין הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו כך אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו רבי יונתן אמר למלך שהיה משיא את בתו ועשה לה חופה ובית וסיידה וכיירה וציירה וראה אותה וערבה לו אמר לה בתי הלואי תהיה החופה הזאת מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו כך אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו.

עי' ז"ח נ ע"א): ויחנך ויסתכל לסטרא דשמאלא דיליה לייחדא בימינא בגין דמקורא דברכתא מסטרא דימינא הוא וכדין כל סטרא דשמאלא אסתלק ולא הוייא נזקא כלל. תרגום: ויחנך ויסתכל לצד שמאלו ליחד בימין משום שמקור הברכה הוא מצד הימין ואז כל הצד של שמאל מסתלק ואין נזק כלל.

ע"י ר' בחיי: זהו שאמר הכתוב (שיר השירים ג ז) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, וכי שמירה היה צריך שלמה, אלא שחקוק סביב למטתו ברכת כהנים שהוא ששים אותיות. דבר אחר הנה מטתו שלשלמה אינו מדבר אלא במלך שהשלום שליכי, מטתו זה ביהמ"ק. ולמה נמשל ביהמ"ק למטהה, מה המטה הזו נתנה לפריה ורביה, כך ביהמ"ק כל מה שבתוכו היה פרה ורבה, שנאמר (מלכים א' ח ח) ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש, וכן הוא אומר (דברי הימים – ב ג ו) והזהב זהב פרוים, שהיה עושה פירות, וכן הוא אומר (מלכים א' ז ב) ויבן את בית יער הלבנון, למה נמשל ליער, לומר לך מה יער פרה ורבה, אף ביהמ"ק כל מה שבתוכו היה פרה ורבה, לכך נאמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, כלם אחוזי הרב, כל אחד ואחד שמו של הקדוש ברוך הוא נזכר בו, יברכך ה', יאר ה', ישא ה'.

(ו כז): וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יברכך ה' וישמרך סדר הברכות האלה ממטה למעלה כסדר הכונה בקרבנותי כי הכהן היה מברך לישראל ברכות אלו אחר שהשלים מעשה הקרבן הוא שכתוב (ויקרא ט כב) ויברכם וירד מעשות החמאת והעולה והשלמים ושעורו ויברכם אחר שירד ובשעה שהיה מקריב קרבן היה מכוין תחלה אל הה"א שהיא ה"א אחרונה שבשם וכמו שבארתי בסדר ויקרא (א ט) בתוספת ה"א של המזבחה ומן הה"א אל הוא"ו ומשם ואילך אל המחשבה המהורה"ת כי עיקר הכונה בקרבן להמשיך רצונם מן המחשבה המהורה אל שמותיו העליונים כי עם זה יתברך המדור העליון והמדור התחתון. וזה סוד שלשה פסוקים אלה בסדר הזה יברכך ה' וישמרך זו מדת שמורל וזהו לשון וישמרך יאר ה' הוא הקו האמצעי לפניו פני עצמו שהם פני הרחמים ישא ה' הוא הבינה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ"ד ע"י זהר (ח"א ה ע"ב): שבת עלאה הכא לא אתכליל בשמור אלא בזכור דהא מלכא עלאה בזכור אסתיים ועל דא אקרי מלכא דשלמא דיליה ושלמא דיליה זכור איהו. תרגום: השבת העליונה כאן לא נכללה ב"שמור" אלא ב"זכור", שהרי המלך העליון סתום ב"זכור", ועל זה נקרא מלך שהשלום שלו. והשלום שלו הוא "זכור".

כ"ה ע"י מלכים ב' יא ב: וְתִקַּח יְהוֹשֻׁבֶעַ בֵּת הַמֶּלֶךְ יוֹרָם אֲחוֹת אֶחָזְיָהּ וְיָאֵשׁ בֶּן אֶחָזְיָהּ וְתִגְבַּב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּמוֹתָיִם {המוימתים} אֹתוֹ וְאֵת מִנְקֵתוֹ בְּחֹדֶר הַמַּטּוֹת וַיִּסְתְּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי עֵתְלֵיהוּ וְלֹא הוּמָת. וע"י שיה"ש רבה פ"א סי' סח.

כ"ו ע"י לעיל פרשת נח הערה לא.

כ"ז ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

כ"ח ע"י לעיל פרשת ויקרא הערה יד.

כ"ט ע"י זהר (ח"א עד ע"א): אמר רבי שמעון כמה חביבין אינון מלי דאורייתא זכאה חולקיה מאן דאתעסק בהו וידע למיהך (ביה) בארח קשוט והבית בהבנותו כד סלקא ברעותא דקב"ה למעבד יקרא ליקריה סלקא מגו מחשבה רעותא לאתפשטא ואתפשט מאתר דאיהי מחשבה סתימא דלא אתיידע עד דאתפשט ושרייה לבי גרון אתר דאיהו נביע תדיר ברזא דאיהו רוח חיים וכדין כד אתפשטת ההיא מחשבה ושרייה באתר דא אקרי ההיא מחשבה אלה"ם חיים דכתיב (ירמיה י') הוא אלה"ם חיים.

תרגום: אמר רבי שמעון, כמה חביבים הם דברי התורה. אשרי חלקו של מי שעוסק בהם ויודע ללכת (בו) בדרך אמת. "והבית בהבנתו", כאשר עלה ברצון הקדוש ברוך הוא לעשות כבוד לכבודו, עלה מתוך המחשבה רצון להתפשט, והתפשט מהמקום שהיא המחשבה הסתומה שאינה ידועה, עד שמתפשטת ושורה בבית הגרון, המקום שתמיד נובע בסוד שהוא רוח חיים. ואז, כשמתפשטת המחשבה היא ושורה במקום הזה, נקראת המחשבה ההיא אלה"ם חיים, שכתוב "הוא אלה"ם חיים".

ל ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קפד.

לא ע"י זהר (ח"ג רמו ע"ב): ירום בארבע אנפין דאריה דאינון יברכך יהו"ה ונשא בארבע אנפין דשור דאינון ישא יהו"ה בשמאלא וגבה מאד יאר יהו"ה באמצעיתא ודא יוד הי ואו הי ישא יהו"ה פניו אליך וישם לך שלום רביעאה יהו"ה ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

תרגום: "ירום" בארבע פנים של אריה שהם "יברכך יהו"ה", "ונשא" בארבע פני שור שהם "ישא יהו"ה" בשמאל, "וגבה מאד" "יאר יהו"ה" באמצעיתו, וזה יוד הי ואו הי, "ישא יהו"ה פניו אליך וישם לך שלום". רביעי יהו"ה, "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם".

ומלת פניו היא מדת הפחד שיסלקנה מעליך ואז בסלוקה ישם לך שלום שהן שלשה אבות כי תתגלגל מדת הרחמים למעלה בחסד בלבד ואז תהיה שלום בלי פחד והענין הזה מבואר ממטה למעלה ולשון הברכה שבכל פסוק ופסוק הוא מוסיף ועולה והבן זה כי שלש ברכות אלו הן כלל עשר ספירות כך קבלתי.

אבל דעת הרמב"ן בפירושו ברכות אלו הם ממעלה למטה ובאורם כן יברך ה' הכונה שישפיע ברכתו דרך הקו האמצעי עד שמור זהו וישמרך ישמור למדתך שהיא כנסת ישראל והשמירה התלויה ביד ישראל ובוזה הם נשמרים יאר הקו האמצעי פניו שהיא מאור שכינתו לצרכך ויחנך שימציא חנו למדתך כי בזה תבא הברכה והחנינה לישראל ישא ה' פניו כלומר שישאנה אליו כענין (דברים לב מ) כי אשא אל שמים ידליך אליך לצרכך וישם לך לצרכך שלום בינו ובין מדתך כי השלום הוא מכריע בין הרחמים והדין ושמו את שמי המיוחד ואני כלשון (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך והנה זה מבואר.

וכבר הזכרתי למעלה בפסוק אמור להם כי יש עתים שהיו מזכירין את השם המפורש בפרסום וזהו שדרשו רז"ל (סוטה לח א) כה תברכו בשם המפורש ושלשה שמות אלו הם נקראים שם המפורש של י"ב ב"ב וכך היה הכהן מזכיר לדעת הבהיר יברך יפעל יאר יפעל ישא יפעל וכך נדרש שם על דרך ה' מְלַךְ ה' מְלַךְ ה' יְמַלֹּךְ וְאִם תִּשְׁכִּיל לַנְּקוּדָה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לג עי' לעיל שמות ו ח.

לג עי' זהר (ח"ג רנא ע"ב): ואתקרי לחם הפנים דאינון י"ב אנפין יברך יהו"ה יאר יהו"ה ישא יהו"ה תריסר אנפין דתלת חיון מאי לחם דאלין פנים דא נהמא דאדם דאיהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואית ליה נהמא בארבע אנפין דאינון ארבע אתוון יהו"ה האי נהמא דפתורא דמלכא איהו סלת נקיה.

תרגום: ונקרא לחם הפנים שהם י"ב פנים, שנאמר "יברך יהו"ה" "יאר יהו"ה" "ישא יהו"ה" שנים עשר פנים של שלש חיות. מהו הלחם של אלו הפנים, זה לחם של אדם, שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ויש לו לחם בארבעה פנים, שהם ארבע אותיות יהו"ה, זה הלחם של שלחן המלך הוא סלת נקיה.

עי' תז"ח יב ע"ד: ומסטרא דחכמה אנון נקודין כגונא דא י' קוצא דלתתא וקוצא דלעלא ונקודא דאמצעייתא אחזי על כתר עלאה דבה תלת קטירין י"י ואנון רמיזין ביו"ד ה"י וא"ו ה"י וכל את אחזי ד' אתון דאנון יברך יהו"ה יאר יהו"ה ישא יהו"ה י"ב אתון דתלין מן י' יו"ד ובה אנון תלת עשר מכילן חד כגונא דא י' קוצא לעלא חד וקוצא לתתא תרין ונקדה באמצעייתא הא תלת ואות י' בחשבונה עשר הא י"ג מכילן דרחמי דאתמר בהון בעשרה מאמרות נברא העולם.

תרגום: ומצד של החכמה הם הנקודות כמו זה י' הקוץ שלמטה והקוץ שלמעלה והנקודה של האמצע מראה על כתר עליון שבו שלשה קשרים י י י והם רמזים ביו"ד ה"י וא"ו ה"י וכל אות מראה ארבע אותיות שהן יברך יהו"ה יאר יהו"ה ישא יהו"ה י"ב אותיות שתלויות מן י' יו"ד ובה אותם שלש עשרה מדות אחת כמו זה י' הקוץ למעלה אחת והקוץ למטה שתים ונקודה שבאמצע הנה שלש והאות י' בחשבונה עשר הנה י"ג מדות הרחמים שנאמר בהם בעשרה מאמרות נברא העולם.

ועיי"ש (לד ע"ב): ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברך ה' ודא רזא דיברכך ה' יאר יי' ישא יי' דאנון י"ב עינות מים ואנון ו"ו דנפקין מן צנורא דאיהו א וכלא וא"ו ובגין דבעלה תמן דאיהו ו"ו בשית פרקין דדוועין ושית פרקין דשוקין א באמצעייתא עטרה על גופא ובגין דא ושיתית מאשר ישאבון הנערים דאנון ברהטים בשקתות המים נערים אית לעלא ונערים {לד ע"ג} אית לתתא ואנון אנפי רברבי ואנפי זוטרי

תרגום: ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברך ה' וזה הסוד של יברך ה' יאר ה' ישא ה' שהם שנים עשר עינות מים והם ו"ו שיוצאים מהצנור שהוא א והכל וא"ו ומשום שבעלה שם שהוא ו"ו בששת הפרקים של הזרועות וששת הפרקים של השוקים א באמצע העטרה על הגוף ומשום זה ושיתית מאשר ישאבון הנערים שהם ברהטים בשקתות המים נערים יש למעלה ונערים יש למטה והם פנים גדולות ופנים קטנות.

לד אות קז: מאי דכתיב (במדבר ו' כח) יברך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחנך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, זה שמו של הקב"ה המפורש, והוא שם בן שתים עשרה אותיות דכתיב הו"ה הו"ה הו"ה מלמד ששמותיו של הקב"ה שלשה חיילים, וכל חיל וחיל דומה לחבירו, ושמו כשמו, וכולם חתומים ביו"ד ה"א ו"ו ה"א, והאיך תצרף יו"ד ה"א ו"ו ה"א כ"ד פעמים והיינו חיל אחד יברך ה', וגם השני יאר ה' והם כ"ד שמותיו של הקב"ה, וגם השלישי ישא ה' והם כ"ד שמותיו של הקב"ה, מלמד שכל חיל ראשיהם ושריהם הם כ"ד, תצרף כ"ד שלשה פעמים ויהיו ע"ב שמותיו של הקב"ה, והיינו ע"ב היוצאים מן (שמות יד יט-כא) ויסע ויבא ויט:

לה אות קכז: ומאי ניהו שלש קדושות ולא ארבע, מפני שקדושת מעלה שלש שלש, דכתיב ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, וכתוב (במדבר ז' כד ו) יברך ה' יאר ה' ישא ה', וכתוב (שמות ל"ד ו) ה' והשאר של מדות ה' שלישי מה הוי ה' אל רחום וחנון וגו' שלש עשרה מדות:

שלשת היודי"ן של יברכך יאר ישא או תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא כי תנועתם בנקודם תרמוז על הזכרת השם המפורש בענין והבן זה.

אמנם קבלת אשכנזי קבלתי בלחישת הדרה הרודה ירדוף והמשכיל יבין וכבר כתבתי בפסוק (שם יז יב) ויהי ידיו אמונה כי הכהן בנשוא כפיו היה רושם אותיות ההוי"ה בידיו אבל יש שפירשו כי אותיות שם שדי היה רושם דל"ת בגודל יו"ד בזרת שהוא הקמן שי"ן בשלש אמצעיות.

ותמצא עוד בספר הבהיר (אותיות קז – קט) יברכך ה' יאר ה' ישא ה' זה השם בן י"ב אותיות מלמד ששמותיו של הקדוש ברוך הוא שלשה חיילים וכל חיל וחיל דומה לחברו ושמו כשמו וכלן התומין ביו"ד ה"א וא"ו ה"א כ"ד פעמים יו"ד ה"א וא"ו ה"א היינו חיל אחד וכן השני וכן השלישי והיינו ע"ב שמותיו של הקדוש ברוך הוא.

ובא ולמד שהגבורה שר על כל הצורות הקדושות משמאלו של הקדוש ברוך הוא והוא גבריאל ומימינו שר על כל הצורות הקדושות והוא מיכאל ובאמצע הוא האמת שהוא שר על כל הצורות הקדושות וכל שר כ"ד צורות ואין חקר לגדודיו שנאמר (איוב כה ג) היש מספר לגדודיו וא"כ הרי הם ע"ב וע"ב אמר ליה [לא] דבעת שישראל מקריבין קרבן לפני אביהם שבשמים מתיחדים יחד והיינו יחודו של אלהינו ואמאי אקרי קרבן אלא על שם שמקרב הצורות הקדושות כדאמרינן (יחזקאל לז יז) וקרב אותם אחד אל אחד לך לעין אחד והיו לאחדים בידך ואמרינן ריח ניחוח ואין ריח אלא באף ואין נשימה שהיא הרוח אלא באף ואין ניחוח אלא ירידה דכתיב (ויקרא ט כב) וירד ומתרגמינן ונחת הרוח יורד ומתיחד בצורות הקדושות ומתקרב על ידי קרבן והיינו דאקרי קרבן עד כאן ואחר שתבין זה יתבאר לך מה היתה כוונת הנשיאים בחנוכת המזבח שהקריבו כ"ד פרים הוא שכתוב (במדבר ז פח) וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים כי כוונת הקרבן היתה להסתפק כל מדה ומדה ממנו ולכך הקריבו כ"ד פרים והוא כנגד החיל האחד שהוא מצד שמאל היא מדת הגבורה והם כ"ד שמות כמו שנתבאר במדרש הבהיר.

וצריך אתה לדעת כי יש בפסוק ראשון י"ה"ו אותיות ובשני הי"ה אותיות ובשלישי יה"י אותיות והרי זה מורה שהשם הגדול הנזכר בהם שלש פעמים הוא שליט בשלשה זמנים הוה והיה ויהיה והרי לך ששים אותיות ועליהם אמר שלמה ע"ה (שיר השירים ג ז) ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל.

ומה שהתחיל הרמז בהוה מפני שהזמנים כלם הם בהוה בהקב"ה שלא עברו משנותיו כלום כענין שכתוב (תהלים קב כח) ואתה הוא ושנותיך לא יתמו ולכך אנו מחברים בתפלתנו ואומרים ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד לרמוז שלשה חלקי הזמן שהם הוה היה ויהיה וכבר ידעת כי אינו פסוק אחד כי אם פסוקים מפורשים תמצא בספר תהלים בסדר הזה והזכיר תחלה ענין ההוה וזה שתמצא במזמור העשירי שהוא למה ה' תעמוד ברחוק (תהלים י א) ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו (שם טז) והתבונן כי לא הזכיר דוד מלכות שמים עד המזמור הזה שהוא עשירי ותמצא גם כן במזמור העשירי שהוא עשירי לעשירי שהזכיר בו ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (תהלים כ י) ואחר כן הזכיר בכל הספר לשון מלך שהוא לשעבר הוא שאמר (תהלים מז ט) מלך אלהים על גוים ועוד אמר אמרו בגוים ה' מלך (תהלים צו י) ועוד אמר (תהלים צז א) ה' מלך ירגזו עמים ואחר כן בסוף הספר הזכיר העתיד ואמר (תהלים קמו י) ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה והרי לך שהזכיר דוד שלשתן כסדר וידוע כי ה' ימלוך לעולם ועד פסוק מלא הוא אמרו משה בשירת הים.

ודע כי מפסוק של יברכך יוצא שם בן כ"ב"ו מן יברכך עד יאר ה' תמצא כ"ב

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' גימ' הו"ה עם הכולל.

י' עי' זהר (ח"ג קמז ע"א): משה אמרן בתרי זמני זמנא קדמאה אמר י"ג מכלן דעתיקא דעתיקין

אותיות ויוצא ממנו בחילוף אלפ"א בית"א והתפלה בעת צרה נשמעת בו והוא נחקר"ה מן הששית שהיא מדרתו של יעקב"ה.

(ז פט) וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֵל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵת וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי:
 עי' ר' בחיי: וישמע את הקול בה"א הידיעה הוא הקול ששמע בסיני" והכתוב הזה מבאר כי הדבור בא לו למשה מבין שני הכרובים ומשם יוצא לו הדבור לאהל מועד"א שכן אמר אל אהל מועד לדבר אתו ומי שהיה חוץ לאהל מועד לא היה שומע הקול ומה שהוסיף וידבר אליו פירש רש"י ז"ל למעט את אהרן ויתכן לפרש וידבר אליו כי משה הוא המדבר ובא להורות מעלת משה על כל שאר הנביאים כי לא היה נרתע ונבהל בנבואתו מלהשיב כענין שכתוב (שם לג יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ודרך האדם עם חברו זה מדבר וזה משיב וכן אמר בכתוב הזה כי הקול היה מדבר אל משה מעל הכפורת מבין שני הכרובים וידבר אליו כלומר ומשה מדבר אליו מיד בכל עת שירצה כענין שכתוב (במדבר ט ח) עמדו ואשמעה והזכיר זה במשכן כשם שהזכיר בסיני (שמות יט יט) משה ידבר והאלהים יענו בקול שפירושו משה ידבר אחר שהאלהים יענו בקול כי הכתוב הזה מעיד על מעלתו בנבואה שהיה שומע הקול מפי הגבורה ולא היה נבהל ונרתע לאחוריו"ב מה ששאר הנביאים נבהלים ונרעדים אף ממראה המלאכים ולא נשאר בהם כח וכן בכאן יזכיר כי הקול היה מדבר למשה מבין שני הכרובים ומשה הגדול בנבואה ידבר אליו ג"כ ולא יבהל זהו וידבר אליו ובכאן גלה לנו הכתוב כי השיג משה תכלית השגת המין האנושי כל מה שבכחו להשיג וידע השי"י ידיעה ברורה כנאמן בית יודע אדוניו ויוצא ונכנס כרצונו ומדבר ומשיב בכל עת כרצונו ולכך נקרא נאמן ביתו של הקדוש ברוך הוא הוא שכתוב (במדבר יב ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

סתימא דכלא לנחתא אלין לאתר דדינא אשתכח לאכפיא להו זמנא תניינא אמר ט' מכילן דרחמי דכלילן בזעיר אנפין ונהירין מעתיקא סתימא דכלא וכלהו כליל כהנא כד פריס ידוי לברכא עמא ומשתכחן דמתברכין כלהו (ס"א עלאין) עלמין בסטרא דרחמי דאתמשכן מעתיקא טמירא סתימא דכלא וכל הני כ"ב אתוון מכילן סתימאן יברכך יי' וישמרך אלין תלת קראי וג' שמהן דתריסר אתוון כלילן לקבליהון ובכלא אתכוון כהנא וכל עלאי ותתאי מתבסמן בכ"ב אתוון דסתימין בהני ג' קראי לקביל כ"ב (אתוון) מכילן דרחמי דכליל כלא ובג"כ כתיב אמור ולא אמרו כמה דאוקימנא תרגום: משה אמר אותן בשתי פעמים, פעם ראשונה אמר שלש עשרה מדות של עתיק העתיקים, נסתר הכל, להוריד אלה למקום שנמצא הדין, לכפותם. פעם שניה אמר תשע מדות רחמים שכוללים בזעיר אנפין, ומאירים מהעתיק הנסתר מהכל, וכולם כולל הכהן כשפורש ידיו לברך את העם, ונמצאים שמתברכים כל (העליונים) העולמות בצד הרחמים שנמשכים מהעתיק נסתר הסתום מהכל. וכל העשרים ושתים אותיות הללו מדות נסתרות. "יברכך ה' וישמרך" אלו שלשה פסוקים ושלשה שמות של שתיים עשרה אותיות הכלולות כנגדם, ובכל התכוון הכהן, וכל עליונים ותחתונים מתבשמים בעשרים ושתים אותיות שנסתרות בשלשת הפסוקים הללו, כנגד עשרים ושתים (אותיות) מדות רחמים שכוללות הכל, ולכן כתוב "אמור" ולא "אמר" כמו שבארנו.

^{לח} עי' לעיל פרשת וישב הערה יב.

^{לט} עי' דבריו ויקרא כו מב.

^מ עי' לעיל פרשת יתרו הערה טז.

^{מא} עי' זהר (ח"א רנח ע"ב): ופקיד לון דיתבון בההוא תרעא דההוא אהל למיטר ההוא אתרא דלא יתקרב ערל וטמא וישתלמון כלהון שבעה יומין עלאין ויסתלקון בההוא דרגא דחס"ד דאיהו מתתא לעילא שביעאה דהא אינון בקדמיתא אתדבוקו בההוא פתח אהל מועד ולבתר אסתלקו לעילא.

תרגום: וצוה אותם שישבו באותו השער של אותו האהל, לשמור אותו מקום שלא יקרב ערל וטמא, וישתלמו כל שבעת הימים העליונים, ויעלו באותה דרגת החסד שהיא שביעי ממטה למעלה. שהרי הם בתחלה נדבוקו באותו פתח אהל מועד, ואחר כך התעלו למעלה.

^{מב} עי' לקמן יב ו.

פרשת בהעלותך

(ח ב): דָּבַר אֶל אֶהְרֵן וְאֶמְרָתְ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת הַנֶּזֶר אֶל מֹול פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יֵאָדְרוּ שִׁבְעַת הַיָּמִים:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הכתוב נכון וברור כפשוטו והוא מדבר במנורה של מעלה, ופירוש אל מול יאמר כנגד המנורה של מעלה^א שהן שבע ספירות בחכמה^ב יאירו שבעת הנרות של מטה וזהו לפי דעתי סוד הלשון שהוציא ההדלקה בלשון עליה בהעלותך את הנרות ואמר העלה נרותיה: ואמר (שמות ל ח) ובהעלות אהרן את הנרות (שמות מ כה) ויעל הנרות לפני ה' וזהו שתמצא במנורת זכריה (זכריה ד ב) ושבעה נרותיה עליה שבעה שפירושו על הדרך הזה ושבעת נרותיה עליה כנגד שבעה של מעלה ואחר כך ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה.

עיי"ש: שבעת הנרות ענין המנורה נעלם מאד והוא פלאי כבר רמזתיו בסדר ויקחו לי תרומה^ג ושם תבין מתוך הנר האמצעי פלאי אל עדות לישראל.

(ח ג): וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֵן אֶל מֹול פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הָעֹלָה נִרְתִּיחַ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. עי' רמב"ן: ומעם ויעש כן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו ואף על פי שהמצוה כשרה בבניו כמו שנאמר (שמות כז כא) יערוך אותו אהרן ובניו אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליין וסוד נשגב וואלי נרמז לו זה מפסוק (ויקרא כד ג) מחוץ לפרכת העדת יערוך אותו אהרן מערב עד בקר כי בו בחר השם בימיו ומפני זה אמר גם עתה דבר אל אהרן בהעלותך ולא אמר דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותכם.

(ח כד): וְזֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבוֹא לְצִבְאָ צִבְאָ לַעֲבֹדָת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת תרומה הערה מז.

^ב עי' תז"ח (ב ע"ב): אדם הגדול חכמה ועשר חכמות אתקריאו עשר ספירן מסטרה וכתר עליון אתקרי מסטרה חכמה קדומה תרגום: האדם הגדול חכמה, ועשר חכמות נקראו עשר ספירות מצדו, וכתר עליון נקרא מצדו חכמה קדומה

עי' בבהגר"א על ס"י פ"א מ"ב אופן ב' דף ו' ע"א שמביא את דברי התז"ח, וכותב ע"ז כי כל האצילות נקראת ע"ש יו"ד ה"ה חכמה, ומהחכמה נאצלו כל ספירותיה, כמ"ש כולם בחכמה עשית, והן יו"ד נקודין דנפקין מחכמה.

ועי' לש"ו (כללים ח"א מט ע"א) שכל ה"ס לא נתגלו אלא על ידי מדת החכמה, שכן מצד מידת הכתר לא היו הספירות יכולים להתחלק לעשרה מרוב אחדותו. ועל אף שי' המאמרות כוללים גם את ספירת הכתר, אבל הכתר אינו יכול להיות ניכר אלא לאחר שנגלה החכמה. ואכן יעויין בבהגר"א על תז"ח ב ע"א, דכתר הוא בכלל י' המאמרות.

^ג עי' ע"ח שער תיקון הנוק' פרק ה'.

^ד עי' תיקו"ז (מד ע"ב): פתח רבי אלעזר ואמר אבא והא שבע ימים אינון וים עלאה איהו על כלהו ועליהו אתמר כי שפע ימים יינקו (דברים לג יט) למאן אינון יונקים אמר ליה ברי שבעה בשבעה אינון מוצקות (זכריה ד ב) והכי אינון רקיעים שבעה בשבעה והכי אינון טורין שבעה בשבעה והכי אינון ארעין שבעה בשבעה ישובין שבעה בשבעה (וראשון דלהון תרין ורזא דמלה שנים שנים (בראשית ז ט) שבעה שבעה (שם ב) וכלהו זכר ונקבה ולעילא חד גניז וטמיר) והכי אינון שבע כרסיין שבעה בשבעה שבע היכלן שבעה בשבעה (והכי ממנן אינון שבעה בשבעה).

תרגום: פתח רבי אלעזר ואמר, אבא, והרי שבעה ימים הם, והים העליון הוא על כולם, ועליהם נאמר "כי שפע ימים ינקו". את מי הם מנחקים. אמר לו, בני "שבעה בשבעה הן מוצקות". וכך הם הרקיעים, שבעה בשבעה, וכך הם ההרים, שבעה בשבעה, וכך הן הארצות, שבעה בשבעה, הישובים, שבעה בשבעה. (והראשים שלהם שנים, וסוד הדבר, שנים שנים, שבעה שבעה, וכולם זכר ונקבה. ולמעלה אחד גנוז ונסתם). וכך הם שבע כסאות שבע בשבע שבע היכלות שבעה בשבע (וכך הממונים הם שבעה בשבעה).

^ה כה ב.

^ו עי' ר' בחיי ח ב, ודברינו שם.

אהל מועד:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה זאת אשר ללויים כמו (תהלים קיח כג) מאת ה' היתה זאת והיא הברית שנאמר (בראשית יז י) זאת בריתי ושבט לוי כתיב (דברים לג ט) ובריתך ינצורו ובפקודי הלויים נאמר (במדבר ג טז) על פי ה' כי זאת היא מדתם.^ז

(ט ח): ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם:

ע"י ר' בחיי: עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם פירש רש"י ז"ל המתינו לי פתח אהל מועד ואשיב לכם מענה אשרי ילוד אשה שכך מובטח לו ונראה שהיה ראוי לומר מה ידבר ה' אלי ומפני ענותנותו לא אמר כן ומה שאמר ואשמעה בתוספת ה"א יתכן שירמוז לה"א אחרונה שבשם הוא הקול"י הנאמר בו (דברים כח א) אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך שתעשה הישר בעיני ה' וכן אמר בכאן כי מן הה"א ישמע מה יצוה ה' ואונקלוס ירמוז לזה שאמר מה דאתפקד מן קדם ה' אמר זה כנגד השגתן של ישראל.

(ט י): דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או לדרתיקם ועשה פסח לה':

ע"י ר' בחיי: וכבר בארתי אסור חמץ בפסח ע"ד הקבלה כי הוא כדי שלא יטעה האדם ויאמר כי במדת הדין בלבד היתה ההוצאה ולא בשם המיוחד ויהיה זה מקצין בנטיעות אבל בפסח שני שהוא חוץ לזמנו אפשר להיות מצה וחמץ עמו בבית ולא היה בזה קצוץ כי בשניהם נגאלו.

(ט יח): על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן

יחנו:

ע"י ר' בחיי: על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו היה הכתוב ראוי לומר על פי ה' יסעו בני ישראל ויחנו לא שיאמר על פי ה' יחנו אבל ממה שידעת בפסוק (שמות יג כא) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש באור הכתוב על פי ה' יסעו זו מדת הדין וזהו לשון יסעו כי הנסיעה למלחמה היתה ועל פי ה' יחנו זו מדת הרחמים וזהו לשון יחנו כי כל חניה היא מנוחה וכן כתוב (במדבר י לה) ויהי בנסוע הארון קומה ה' שהוא מדת הדין ולכך אמר קומה בה"א ולא אמר קום ה' ועוד אמר וינסו משנאיך מפניך ובנחה יאמר שובה ה' מלשון (ישעיה ל טו) בשובה ונחת שכל זמן שישראל נאספים אלפים ורבבות לאגודה אחת מדת רחמים עמהם ושתי מדות אלו הם כלולות זו בזו ועליהן אמר הנביא (ירמיה ב ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ועמהם היו נצולים

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ז ע"י לעיל פרשת תרומה הערה ט.

^ח ע"י לעיל פרשת נח הערה ח.

^ט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז. ע"ד מט ודבריו שם, וע"י לעיל פרשת יתרו הערה סט.

^י ע"י לעיל פרשת לך הערה לג.

^{יא} ע"י זהר (ח"ג רכב ע"א): כגוונא דא אמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני שמרה דא מטרוניתא דמלכא דאיהי נטרא נפשי בגין כי חסיד אני ובכל אתר דכתיב סתם דא מטרוניתא כד"א (ויקרא א

א) ויקרא אל משה ויאמר אם שמע תשמע בקול יי' אלהיך. תרגום: כדוגמא זה אמר דוד "שמרה נפשי כי חסיד אני", שמרה זו מלכת המלך, שהיא שמרה נפשי, בגלל "כי חסיד אני", ובכל מקום שכתוב סתם, זו המלכה, כמו שנאמר "ויקרא אל משה ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך".

^{יב} שמות יג ג.

^{יג} ע"י בזה ברמב"ן בראשית יא ב ודברינו שם.

^{יד} ע"י תיקר"ז (יט ע"א): מלכות, פה, תורה שבעל פה קרינן לה. וע"י לעיל ד מט ודבריו שם.

^{טו} ע"י לעיל פרשת לך הערה לג.

ואויביהם נגפים תחלה במצרים הוא שכתוב (הושע יג ד) ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים וכתוב בגאולת מצרים (שמות יג טז) כי ביד חזקה הוציאנו ה' ממצרים ובתפלתו של משה (שמות לב יא) אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה ואח"כ ממצרים לים סוף הוא שכתוב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו וכן (שמות טו ו) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעין אויב ומים סוף לסיני הוא שכתוב במתן תורה (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ומסיני למשכן הוא שכתוב (שמות מ לד) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' וגו' וכתוב (שמות מ לה) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' וגו' ואחר כך לביהמ"ק שנקרא (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו וכן לעתיד כתיב (ישעיה ס א) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' והבן כל זה ואל תתמה באמרו פי ה' שהוא מדת רחמים בכאן כי כיון שהמדות כלולות זו בזו" הלא כל אחת פי ה' זו לזו והבן זה.

(י ב): עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי הַצּוּצֹרוֹת כְּסֵף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וְלְמַסַּע

אֶת הַמַּחֲנוֹת:

ע"י ר' בחיי: עשה לך שתי צוצרות כסף ע"ד הפשט היו הצוצרות הללו של כסף והיו מקשה ולשני דברים היו משמשים האחד להקהיל העם או הנשיאים והשני לנסיעה הוא שכתוב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות כשהיו תוקעין בשתיהן היה סימן להקהיל העם וכשהיו תוקעין בחצוצרת אחת בלבד היה סימן להקהיל הנשיאים הוא שכתוב ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים לפי שהם המיוחדים שבעם לפיכך היו תוקעין באחת והיה סימן להם וזה וזה בתקיעה שהיא פשוטה ופשוטה רמז למדת הרחמים"י כי ימינו פשוטה לקבל שביס"י אבל למסע את המחנות היו תוקעין בתרועה שנאמר תרועה יתקעו למסעיהם לפי שהנסיעה סימן למלחמה שהרי מחנות ישראל לקראת שבעה עממין היו הולכים להלחם בהם ולכבוש את הארץ ולכך היו מריעין בתחלת נסיעתן כי התרועה רמז למדת הדין והיא המנצחת במלחמה ומפני זה יזכיר הכתוב במסעות (במדבר ט כג) על פי ה' ביד משה וזהו שכתוב (במדבר י ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם והרעותם והזכיר משה וינוסו משנאיך מפניך כלומר ממדת הדין וכן היה סדר הענין במסעות היו תוקעין לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם כי ארבע מחנות של ארבע דגלים היו עומדים לארבע רוחות העולם והוא שכתוב ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה והרי לך מחנות המזרח ומחנות דרום תרועה יתקעו למסעיהם למסעות הנשארים כלומר שיתקעו תרועה שלישית למסע מחנות המערב ותרועה רביעית למסע מחנות הצפון כי לכל דגל מסע בפני עצמו כמו שמפרש הכתוב והולך ונסע דגל פלוני וכן בלן.

ועל דרך האמת היו שתי צוצרות רמז לתקיעה ותרועה כי כשאמר לו השי"ת והיו לך למקרא העדה ולמסע כאלו אמר יהיו לך לתקיעה ולתרועה ואם כן באר בפירוש שירמוז לתקיעה ולתרועה שהן המדות שישראל חונים ונוסעים על פיהם כענין שכתוב (במדבר ט כג) על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרוי"א וסמך לו עשה לך שתי הצוצרות

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

טו הו"ה.

י" ע"י זהר (ח"א טז ע"ב): יהי אור שהוא אל גדול רזא דנפיק מאויר קדמאה ויהי רזא דחשך דאקרי אלהים אור דאתכליל שמאלא בימינא וכדין מרזא דאל הוי אלהים אתכליל ימינא בשמאלא ושמאלא בימינא.

תרגום: "יהי אור" שהוא אל גדול, סוד שיצא מאויר ראשון. "ויהי" סוד של חושך שנקרא אלהים, אור שנכלל שמאל בימין. ואז מסוד של אל אלהים, נכלל ימין בשמאל ושמאל בימין.

י" ע"י לעיל פרשת נח הערה לז זהר (ח"ג רל ע"ב).

י" ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קלב.

כ ע"י בראשית א כא.

כ" ע"י זהר (ח"ג קעט ע"ב): על פי י" יחנו ועל פי י" יסעו את משמרת י" שמרו דכל י' אית לה ד'

כספ"ב.

ומעתה הבן גדולתו של משה בשתי הצוצרות שהן סימן המלך במלכותו וצוה הקדוש ברוך הוא בזה לכבוד משה כי כן תכסים המלך שתוקעין לפניו בשופר כי כן יצוה לאסוף חיילותיו ובעבור שעלתה השגתו להתנבא בשם הגדול"י מדת רחמים לכך צוה אותן לעשותן של כספ"ב ולא הוכשרו לעשותן משאר מיני מתכות שכן אמרו במסכת מנחות (כח ע"א) החצוצרות היו באים מן העשת של כסף עשאוה מגרוטאות של כסף כשרה משאר מיני מתכות פסולה ובעבור שנתחד לו דבור הרחמים פנים אל פנים מראה בתוך מראה"י לכך היו שתיים והיו מקשה וזהו סוד אמרו ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה התקיעה בשתיהן שהיו סימן להקהיל כל ישראל ירמוז לדבור הרחמים מתוך האש"י לכל ישראל וזהו שכתוב (דברים ד טו) ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש והתקיעה באחת שהיה סימן לנשיאים המיוחדים בעם ירמוז למשה המיוחד על כולן שהיה שומע מתוך התקיעה הוא קול השם המיוחד"י והוא לבדו המשיגו והמתבונן בוי"ה והתרועה במסע המחנות הנוסעים למלחמה תרמוז להשגתם של ישראל שהיא התרועה ולפי שלא עלה שום נביא למדרגה זו בנבואה לשמוע מן השם המיוחד אלא הוא לבדו לכך צוהו שלא ישתמש בחצוצרות אלא הוא לבדו לא זולתו הוא שכתוב עשה לך ודרשו רז"ל לך אתה עושה ואין אחר משתמש בהן והוסיף עוד ואמר והיו לך כלומר והיו המדות לך לבדך ולא לאחר וזולתך ומרוב קדושות החצוצרות ובהיותם כלי שההשגות נרמוזו בו היו טעונין גניזה ונגנון בחייו של משה ואל תתמה בהיותן שתייהן של כסף כי כיון שהיו מקשה אי אפשר לעשותן אלא של כסף וכענין הכרובים שהיו זהב ומקשה כי הרחמים הוא מכריעו וכלול מן הדין וכן בכאן בחצוצרות מדת הדין רפה היא וכלולה מן הרחמים ומטעם זה לא נתשמש בחצוצרות אפילו יהושע תלמידו שלא עלתה השגתו בכך אמנם נשתמש בשופר להודיע בו להיות מדת הדין מתוחה כנגד האויבים כי היא מדתו"כ וגם היא מדתו של דוד שנשתמש בכנור והיא התכלת הצבוע מדם חלזון שהוא הדג המצוי בים כנרת שלכך נקראת מדה זו כנור דוד"ל שהיה מנגן מאליו נמצאת למד שכל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אנפין ג' חיוון אינון לקבל תלת יודין וד' אנפין לכל חיה לקבל ד' אנפין (ס"א אתוון) דיהו"ה על פי י"י יחנו ויסעו.

שמרו דא שכינתא דנטרא לאינון דשמרי שבתות וימים טובים דבג"כ לא זזה שכינה מישראל בכל שבתות ויר"ט ואפי' בשבתות (ס"א ביומי) דחול אלא דאיהו סוגרת ומסוגרת בהון ובכל צלותא איהו עולה ליהו"ה עד דמטאת למרכבתה (דחיון) דאבהן עלאין דאינון גדול"ה גבור"ה תפאר"ת דאית להון תריסר אנפין לקבל תריסר שבטין וכפום דאיהי אוליפת זכות על אלין מארי צלותין ומארי זכוון בכל פקודא ופקודא דאורייתא הכי יחנו על זכוון דלהון וכן יסעו לגבייהו והכי נחתא שמירה לגבייהו. תרגום: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרו", שלכל י' יש ארבעה פנים, שלש חיות הן כנגד שלש יוד"ן, וארבעה פנים לכל חיה כנגד ארבעה פנים (אותיות) של יהו"ה, "על פי ה' יחנו ויסעו".

"שמרו" זו השכינה, ששומרת לאותם ששומרים שבתות וימים טובים, שבגלל זה לא זזה שכינה מישראל בכל שבתות וימים טובים, ואפילו בשבתות (בימי) החול, אלא שהיא סוגרת ומסוגרת בהם. ובכל תפלה היא עולה ליהו"ה עד שמגיעה למרכבה (של החיות) של האבות העליונים, שהם גדולה גבורה תפארת, שיש להם שנים עשר פנים כנגד שנים עשר שבטים, וכפי שהיא מלמדת זכות על אלו בעלי התפלה ובעלי זכויות בכל מצוה ומצוה מהתורה, כך יחנו על זכויות שלהם, וכן יסעו לגבם, וכך יורדת שמירה אליהם.

כב עי' זהר (ח"ג שח ע"ב).

כג עי' לעיל פרשת בראשית הערה סו.

כד עי' לעיל פרשת בראשית הערה רעב.

כה עי' לעיל פרשת יתרו הערה יד.

כו עי' לקמן פרשת וירא הערה ט.

כז עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

כח עי' לעיל פרשת שמות הערה נט.

כט עי' לקמן פרשת וילך הערה ב.

ל עי' לעיל פרשת ויקרא הערה ה.

אחד ואחד נשתמש בכלי הראוי לו לפי השנתו ונבואתו ומדתו שהוא שואב ממנה וזה מבואר.

(י, ו ז): ותקעו את תרועת השנית ונסעו המחנות החגים תימנה תרועה ותקעו למסעיהם: ובהקהיל את הקהל לתקעו ולא תריעו:
 עי' רמב"ן: תרועה יתקעו למסעיהם כבר פירשתי בסדר אמור אל הכהנים (ויקרא כג כד) כי התרועה רמז למדת הדין כי כן כתוב במסעות (לעיל ט כג) על פי ה' ביד משה והיא המנצחת במלחמה וכתוב (להלן פסוק ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם וגו' והרעותם ועל כן אמר משה (להלן פסוק לה) וינסו משנאיך מפניך וכבר פירשתי סוד הפנים בעשרת הדברות (שמות כג) וכן תראו כי חומת יריחו נפלה בתרועה דכתיב (יהושע ו י) עד יום אמרי לכם הריעו והרעותם וכתוב (שם פסוק כ) ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה ולכך היתה חרם ובהקהיל את הקהל ראויים לתקיעה כי הפשוטה רמז למדת רחמים כי ימינו פשוטה לקבל שבים על כן יאמר (ובנחה) [בנחה] (להלן פסוק לו) שובה ה' רבבות אלפי ישראל וכתוב (פסוק י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם כי המלחמה לתרועה והמועדים והשמחה לרחמים ורבותינו (ר"ה לג ב) העתיקו פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע שלא יקציץ בנטיעותי בראש השנה ויום הכפורים ועל הקרבן אבל הכוונה זו לתקיעה וזו לתרועה והמשכיל יבין.

(י לה): ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויהי בנסע הארון פרשה זו רומזת על כל ימי עולם כי נרשמו בה שבעת אלפים כמו בפסוק ראשון ודרשו רז"ל (ר"ה לא ע"א) שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חריב והענין הזה רוצה לרמוז אותו במקום המדבר שהוא מקום החורב והשממון וכיון שהתורה כולה בנויה ומיוסדת על הדוש העולם יש להבין שיש לו סוף כי כל דבר שיש לו התחלה יש לו סוף בהכרח וזהו שכתוב (ישעיה מד ו) אני ראשון ואני אחרון והכתוב הזה יורה כי העולם יש לו סוף כי כשם שהיה הקדוש ברוך הוא ראשון לנבראים כלם כן עתיד שיהיה אחרון לכלם ואילו ישאר בעולם שום נברא לא יהיה הוא אחרון ודוד ע"ה באר זה ואמר (תהלים קב כו – כז) לפני הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלפו ואת אלף השישי רשומה במלת אלפי לרמוז שיתא אלפי והשביעית נחתמה במלת ישראל ופירושי ישראל בכאן הסרת הכחות כי הפסק המשכתם באותו זמן הוא האלף השביעי שעליו אמרו וחד חריב וכן מצינו הכתוב (הושע ט יב) בשורי מהם בשי"ן במקום סמ"ך והוא מלשון הסרה ובטול ובעבור כי מלת ישראל כוללת דבר והפכו ואפשר שתתפרש על שתי לשונות אפשר לומר כי כשם שמורה על החורבן כן תורה על הבריאה שלאחר החורבן כי הוא כולל שררת הכחות ורמז לך כי אחר חורבן האלף השביעי: ואחר בטול הכחות והסרתם תחזור השררה ותתחדש בעולם כשהיה וזהו סוד הכתוב (תהלים כד ב) ועל נהרות יכוננה ולא אמר כוננה כמו שאמר יסדה כי דבר על החורבן מתחלת המזמור שישוב הכל לסבה ראשונה ודבר ג"כ על החדוש ומזה תמצא במזמור שיר ליום השבת שהזכיר שם (שם צב יג) צדיק כתמר יפרח רמז להויה של אחר השבת והוא סוד התימת פרשת ויכלו במילת לעשות לרמוז מעשה אחר השבת וכבר הזכרתי שם וזהו (תהלים עב ז) יפרח בימיו צדיק בכל שמטה ושמטה רוב שלום עד בלי ירח באורו שילך הענין כן עד היובל הגדול שיתבטלו כל כחות העולם והשמש והירח בכללם

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לא עי' לעיל פרשת נח הערה לז זהר (ח"ג רל ע"ב).

לב עי' דברינו לעיל בראשית יא ב.

לג עי' לעיל פרשת בהר הערה ד.

ויחזור העולם לתהו ובהו והכתוב שאמר (בראשית ח"ב) עוד כל ימי הארץ יורה שיש לארץ זמן קצוב והיא עולמו של יובל ולכך הזכיר שלמה ע"ה (קהלת א ד) והארץ לעולם עומדת הוא עולמו של יובל כי אין הדבר אל לא תכלית וכן דעת דוד אביו ע"ה ממה שכתוב (תהלים קב כו – כז) לפני הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים המה יאבדו ואתה תעמד ומה שאמר (תהלים קמ"א) הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם ואמר עוד (תהלים קד ה) יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד אין ענינו שיגזור בהם נצחיות אלא מצד תוקף בריאתם וחזק חמרם התקיף אמר כן שהן ראויים לעמוד לעולם ושלא יתמוטטו כלל עד שיגזור בבטולם מי שבראם.

ומפני שלא תבין כי הסדור והנהוג הזה של שמטות העולם ילך אל לא תכלית לכך הפרשה מסוימת בנוני"ן בתחלה ובסוף לבאר כי ילך עד היובל הגדול שהוא אלף דור והיה העולם בטל ויחזור לתהו ובהו ומה שבאה הנו"ן הפוכה כי כשם שמכתב האות בתיקונו כראוי מורה על קיום דבר כך הפוך האות ובטלו מסדורו הראוי מורה על בטול דבר וחרכנו ועל כן הנו"ן הפוכה ואמר הכתוב (איוב ט ה) המעתיק הרים ולא ידעו אשר הפכם באפו וכתוב (תהלים מו ג) על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים ביובל הגדול שיתמוטטו ההרים והשמים והארץ יחזרו אל יסודם וכדי לחזק הענין היו הנוני"ן שתיים ומפני שעתידין השמים והארץ שיתחדשו אחר היובל יתכן לומר כי על כן היו שתי נוני"ן והזכיר לשון ויהי אחר כל נו"ן ונו"ן להורות על ההויה אחר כל יובל ויובל וזה סוד הנו"ן שחסר נעים זמירות מן המזמור הנקרא (תהלים קמ"א) תהלה לדוד לפי שאות נו"ן תורה על נפילה וביובל הוא עתיד ליפול ויחזור לתהו ובהו וכדי לבאר שעתיד להתחדש אחר היובל רמז הנו"ן אחר כך שאמר סומך ה' לכל הנופלים הזכיר זקיפה אחר הנפילה כשם שהזכיר כאן הויה אחר הנוני"ן וכדי להעיר הלבבות על הענין הזה באו בתורתנו הצרופה מצות השמטה והיובל שהם מן המצות המקובלות.

ויען יהיה הענין קבוע בלבך נטוע בשכלך אוכיה לך מה הסבה בחורבן העולם ובחדושו בשמטות ומה הסבה גם כן בבטול המציאות ובחדושו ביובלים ידוע כי ששת ספירות פעלו בששת ימי בראשית כל ספירה וספירה ביומה"ל כגון שתאמר יום ראשון הבינה ויום השני החסד ויום השלישי הגבורה וכן כלן עד שנכנס יום השביעי והוא היסוד ופעל פעולתו ומה היתה פעולתו העונג והמנוחה כי היתה מנוחה לעצמו ומנוחה לכל הששה כי בשביתתו שבתו כלן ושביתתו ומנוחתו היא פעולתו וזהו (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי כי עשה שש ספירות והשלים מלאכתו בהם והיתה המנוחה ביום שביעי שהוא יסוד"ה וכן הענין בששת אלפים כי חזר חלילה והתחיל לפעול באלף ראשון בבינה ובשני בחסד ובשלישי בגבורה וכן כלן עד שיכנס האלף השביעי שהוא יסוד ולכך הוא שבת ומנוחה ויהיה העולם חרב בהכרח לפי שפעלו כל ספירה וספירה אלף שלה הנה המשכה פוסקת מהתחתונים בהיות כלן חוזרין ומתעלין למעלה לקבל מן הבינה"ל ומאחר שהתפארת והכבוד"ל שהם מנהיגי המה ולבנה"ל מתעלין למעלה על כל פנים יתחייב שתפסק המשכה וזהו החורבן שיהיה העולם חרב אבל לא יהיה תהו ובהו כי עתידין הן שיחזרו כבתחילה וישפיע למטה מה שקבלו למעלה ואז יתחדש העולם וכן יהיה הענין משבעה לשבעה עד היובל הגדול וכשיגיע היובל הגדול יחזרו כל

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ❧

^{לד} עי' לעיל פרשת בראשית הערה פו.

^{לה} עי' לעיל הערות ז וח.

^{לו} עי' ספד"צ (&): שתא אלפי שנין תליין בשתא קדמאי. שביעאה עלייהו דאתתקף בלחודוי ואתחרב כלא בתריסר שעתי דכתיב (בראשית א ב) היתה תהו וגו'. תליסר יקים לון ברחמי ומתחדשן כקדמיתא וקמו כל אינון שתא. בגין דכתיב ברא ולבתר כתיב היתה דהא הות ודאי ולבסוף תהו ובוהו וחשך ונשגב ה' לבדו ביום ההוא (ישעיה ב יא).

^{לז} עי' לעיל פרשת בראשית הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^{לח} עי' לעיל פרשת בחקתי הערה ה.

העשר לשרשם שהוא אין סוף וזהו הסבה שיהיה העולם בהכרח תהו ובהו ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול וכן הארץ כבגד תבלה כי התפארת והכבוד שכנגדם חמה ולבנה והשמים והארץ נבלעו אל הקדש וחזרו ליסודם והענין הזה מבואר לדוד המלך במזמור (תהילים כד א) לה' הארץ ומלואה כי שם הזכיר חזרת העליונים והתחתונים אל יסודם הראשון והתחיל בהתחתונים וסיים בעליונים הוא שאמר בסוף על הסתלקות המדות מהמשכתם למטה ועל התעלותם וחזרתם לאין סוף אמר (תהילים כד ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם^ט והמשכיל יבין הפסוקים ההם כי איני רשאי להרחיב בהם באור וא"כ יתחייב שיהיה כל המציאות כולו בטל ונעדר ואחר היובל יתחדש המציאות כלו כי יחזרו העשר כבתחילה להתגלות מאין סוף ותחזור המשכה בעליונים ובשפלים מימי קדם וכן מיובל ליובל עד י"ח אלף יובלין כי כל ספירה וספירה תפעול אלף יובלין וזהו כנגד עשר ספירות למעלה ועשר ספירות למטה ומפני שלא תבין שילכו היובלין הללו אל לא תכלית ולאין סוף לכך הזכיר שובה ה' רבבות להורות שעתידי הקדוש ברוך הוא לישב עולמו שתי רבבות שהם עשרים אלף יובלין ואמר אלפי ישראל לבאר שמסיר שני אלפים מן הרבבות וזהו (תהילים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן כלומר שהם אין ולכן אין להזכיר האלפים ועל כן הם י"ח אלף יובלין וזהו סוד הכתוב (יחזקאל מח לה) סביב שמנה עשר אלף וכן בפרק קמא דעבודה זרה (ג ב) איבעית אימא רוכב על כרוב קל וסני ועובר ב"י"ח אלף עולמות שלו שמע מינה רכב אלהים רבותים וגו' אל תיקרי שנאן אלא שאינן כן מלת ישראל במקום הזה מלשון הסרה שתסיר שני אלפים משתי רבבות שמענה ואתה דע לך והנה זה מן הדברים הנמנעים שאין לנו להרהר בהן והוא שאמרו (חגיגה יא ע"ב) מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור והקב"ה ימחול לנו ויזכנו להימנות עם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' זהר (ח"א דף כג ע"ב): וכד אפתח פומיה בצלותא דערבית נשרא קא נחית ביומין דחולא לקבלא בגדפהא [צלותא דליליא] ודא נוריא"ל אתקרי אוריא"ל מסטרא דחס"ד ונוריא"ל מסטרא דגבורה דאיהו נור דליק דאתמר ביה (דניאל ז י) נהר דינור וגו' ובצלותא דשחרית [אריה] (איהו) נחית לקבלא צלותא בדרועוי וגדפוי דארבע גדפין לכל חיה [דא מיכאל] ובצלותא דמנחה שור נחית לקבלא [צלותא] בקרניו [וגדפוי ודא גבריאל] ובשבת נחית קב"ה בג' אבהן [לקבלא בת יחידא דיליה בהון ודא רזא] דשבת ש' ב"ת יחידא דיליה בההוא זמנא חיוון עלאין דאתקריאו בשמא דיהו"ה פתחין ואמרין (תהילים כד ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם בההוא זמנא מתפתחין שבעה היכלין היכל קדמאה היכלא דאהבה תניינא היכלא דיראה תליתאה היכלא דרחמי רביעאה היכלא דנבואה דאספקלריא דנהרא

תרגום: וכשפותח פיו בתפלת ערבית, נוחת נשר בימי החול לקבל בכנפיו תפלת הלילה, וזה נוריא"ל נקרא אוריא"ל מצד של חסד ונוריא"ל מצד של גבורה, שהוא נר דלוק, שנאמר בו "נהר דינור וגו'". ובתפלת שחרית אריה נוחת לקבל תפלה בזרועותיו וכנפיו, שארבע כנפים (יש) לכל חיה, זה מיכאל. ובתפלת מנחה שור נוחת לקבל (תפלה) בקרניו וכנפיו, וזה גבריאל. ובשבת נוחת הקדוש ברוך הוא בשלשת האבות לקבל הבת יחידה שלו בהם, וזה סוד של שבת, ש' בת יחידה שלו. באותו זמן החיות העליונות שנקראו בשם של יי', פותחים ואומרים "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם". באותו זמן נפתחים שבעה היכלות: היכל הראשון היכל האהבה. שני היכל היראה. שלישי היכל הרחמים. רביעי היכל הנבואה באספקלריה המאירה.

ועי' זהר (ח"ג (דף רנג ע"ב): ואע"ג דכמה ענפין אית באילנא וכמה תאנים עליהו אינון דאקדימו בקדמיתא אתקריאו בכורים אלין אינון רישין דכלהו כגוונא דלהון אתמר שאו שערים ראשיכם שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה שאו את ראש כל עדת בני ישראל שאו שערים ראשיכם שערים אלין אינון חמשין תרעין דבינה דאיהי מתיבתא דלעילא ושאו פתחי עולם דמתיבתא תתאה דכל מאן דאשתדל באורייתא לסוף מתנשא הה"ד אם נבלת בהתנשא ואוקמוה מארי מתני' כל המנבל עצמו על דברי תורה לסוף מתנשא.

תרגום: ואף על גב שכמה ענפים יש באילן, וכמה תאנים עליהם, אלו שהקדימו בראשונה נקראים בכורים, אלו הם ראשים של כולם. כדוגמא שלהם נאמר "שאו שערים ראשיכם", "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", "שאו את ראש כל עדת בני ישראל". "שאו שערים ראשיכם", שערים אלו הם חמשים שערים של בינה שהיא ישיבה של מעלה, "ושאו פתחי עולם" של ישיבה של מטה, שכל מי שעוסק בתורה לבסוף מתנשא, זהו שכתוב "אם נבלת בהתנשא", ובארוהו בעלי המשנה, כל המנבל עצמו על דברי תורה לסוף מתנשא.

יראיו וחושבי שמו ויתן לנו מהלכים בין העומדים לפניו.
ועוד יש טעם בנו"ן הפוכה והוא כי מלת בנסע ירמוז למספר יעקב ועל שם שהאדם החקוק בחיות המרכבה מהפך את פניו לפניו ואחוריו לארבע רוחות העולם על כן באו הנוני"ן בהפוך בפרשה זו לפנייה ולאחריה.

(יא טו): וְאִם כָּכָה אֵת עֲשֵׂה לִי הֲרֵגִי נָא הָרֵג אִם מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֲרָאָה

בְּרַעְתִּי:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת אם ככה את עושה לי"ם במדת הדין ידבר כמו שאמר ויחר אף ה' מאד (בפסוק י) וכן ואת תדבר אלינו"ם (דברים ה כד) כנוי לאש הגדולה"ם שתדבר דברי השם אלינו ושמענו מפיך ועשינו וכן את כרוב ממשח בכרוב השני ירמוז והמשכיל יבין.

ע"י ר' בחיי: מלת את כינוי למדת הדין, וכן הזכיר ויחר אף ה' מאד, והוא כמו ואת תדבר אלינו (דברים ה כג), וכן את כרוב ממשח הסוכך (יחזקאל כח יד), שהוא כינוי אל הכרוב השני הנקרא כבוד כי שני הכרובים הם כבוד ותפארת, וכמו שביארתי בסדר ויקחו לי תרומה (שמות כה יח). כי בספר תורה שאינו מנוקד יוכל האדם לקרוא ואם ככה את עושה לי בקמ"ץ תחת השי"ן, כי האותיות כשאין מנוקדות סובלות כמה כוונות ומתחלקות לכמה ניצוצות"ם, ומפני זה נצטוינו שלא לנקוד ספר תורה כי משמעות כל מלה ומלה לפי הניקוד ואין משמעותה עם הניקוד כי אם ענין אחר, ובלתי ניקוד יוכל האדם להבין בה כמה ענינים נפלאים רבים ונכבדים והבן זה, תצטרך אותו בהרבה מקומות.

כגון עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב יב), שיכול האדם לקרוא עתה ידעתי בחיר"ק תחת הו"ד והדל"ת בדגש, מלשון ידעת השחר מקומו (איוב לח יב), וביאורו עתה הודעתי בעולם במצוה זו שצויתך ועמדת עליה כי ירא אלהים אתה, וכן ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב ה), שהוא לשון שפחה, ואנו יכולים לקרוא אמתה, מלשון באמת איש (דברים ג יא), וכן הבינו אותה חז"ל במדרש שאמרו (שמות רבה פ"א סי' כג) אשתרבוני אשתרבוני, ורבים זולתם:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ ע"י זהר (ח"ג קנה ע"ב): אמר רבי יצחק מאי שנא (דאמר) דמשה במלה דא (חליש) לעילא כנוקבא דכתיב אם ככה את עושה לי את אתה מבעי ליה אלא לאתך דמותא שארי ביה קאמר וההוא אתך דנוקבא איהו בגין כך אמר הרגני נא הרוג ודא אילנא דמותא והא אוקימנא דבאילנא דחיי לא שרייא ביה מותא וע"ד אתהדר לגבי אילנא דמותא ואמר את ולא אמר אתה והכי מבעי ליה תרגום: אמר רבי יצחק, מה שונה (שאמר) משה בדבר זה (חלש) למעלה כנקבה, שכתוב "אם כך את עושה לי" "את" היה צריך להיות אתה, אלא למקום שהמות שורה בו הוא אמר, ואותו מקום של הנקבה הוא. בגלל זה אמר "הרגני נא הרוג", וזה עץ המות. והרי בארנו שבעץ החיים לא שורה המות, ועל כך חזר לגבי אילן המות ואמר "את" ולא אמר "אתה" וכך צריך לו.

^{מא} ע"י זהר (ח"א פא ע"ב): כתיב (בראשית יב יג) אמרי נא אחותי את וכתוב (דברים ה כד) ואת תדבר"ם אלינו למען ייטב לי בעבורך כלפי שכינה אמר בעבורך ייטב לי קב"ה.

תרגום: כתוב "אמרי נא אחותי את", וכתוב "ואת תדבר אלינו". "למען ייטב לי בעבורך", כלפי שכינה אמר, בעבורך ייטב לי הקדוש ברוך הוא.

^{מב} ע"י לעיל פרשת שמות הערה קלט.

^{מג} ע"י אד"ז רצב ע"ב: עד לא אברי עלמא לא הוו משגיחין אנפין באנפין ובגין כך עלמין קדמאין אתחרבו ועלמין קדמאין בלא תקונא אתעבידו וההוא דלא הוה בתקונא אקרי זיקין נצוצין כהאי אומנא מרצפא (ס"א מרזפתא) כד אכתש במנא דפרזלא אפיק זיקין לכל עיבר ואינן זיקין דנפקין נפקין להיטין ונהירין ודעכין לאלתר ואלין אקרן עלמין קדמאין ובגין כך אתחרבו ולא אתקיימו עד דאתתקן עתיקא קדישא ונפיק אומנא (ד"א מאנא) לאומנותיה.

תרגום: טרם שנברא העולם, לא היו משגיחים פנים בפנים, ולכך העולמות הראשונים נחרבו ועולמות הוקדמים נעשו בלא תיקון. ואותם שלא היו בתיקון, נקראים נצוצי אש, כאומן זה המרדד, כאשר מכה בפטיש של ברזל, מוציא ניצוצות לכל צד, ואותם הניצוצות שיוצאים, יוצאים הם לוחטים ומאירים, ומיד הם נכבים. ואלו נקראים העולמות הראשונים, ולכך נחרבו ולא נתקיימו עד שנתקן עתיקא קדישא, וגם יצא האומן (כלי) לאומנותו.

(יא טז): וַיֹּאמֶר יְדֹדְךָ אֱלֹהֵי מֹשֶׁה אֶסְפְּחָה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹדְעֵת כִּי
 הֵם זְקֵנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי וְלִקְחֵת אֹתָם אֵל אֶהְלֵמוּעַד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ.
 עי' רמב"ן: וקבלו רבותינו (סנהדרין ב א) כי כל סנהדרי גדולה היושבת בבית ה'
 במקום אשר יבחר לשכנו שם כן יהיה מנינם שבעים והנשיא על גביהם כמשה רבינו והנה
 הם שבעים ואחד וכן האותיות בשם הגדול־ה' המפורש שבעים ושתיים כנגד השרים והשם
 המיוחד שהוא אדון יחיד על כולם ולזה ירמוז הכתוב באמרו (תהלים פב א) אלהים נצב
 בעדת אל בקרב אלהים ישפוט כי השכינה עמהם להסכים על ידם ואמר הכתוב (שם פסוק
 ב) עד מתי תשפטו עול יזהיר בהם אחרי שהשם הנכבד עמהם בדבר המשפט איך לא תיראו
 ממנו להטות המשפט כטעם העם המכעיסים אותי על פני־ה' (ישעיה סה ג) ואומר עוד (תהלים
 פב ו) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם כי מספרכם כמספר שרי מעלה ואדון היחיד
 ואמרתי שתשבו מושב אלהים בארץ אכן כאדם תמותון כאדם הראשון שגורש ממקומו
 הנכבד ומת כן תתגרשו מבית ה' ותמותו וכאחד השרים של מעלה הייתם ותפלו מן המעלה
 ההיא וכבר הזכרתי מן הענין הזה בסדר ואלה המשפטים (שמות כא ו).
 עי' ר' בחיי: ותמצא בפרקי רבי אליעזר (פרק כד) אמר הקדוש ברוך הוא לשבעים
 מלאכים הסובבים כסא כבודו באו ונבלבל לשונם והם הם בית דינו של הקדוש ברוך הוא
 שנאמר עליו וה' בכל מקום הוא ובית דינו^ט.

(יב ו) וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּ נָא דְבָרַי אִם יִהְיֶה נְבִיאֵכֶם יְדֹדְךָ בְּמִרְאֵה אֱלֹהֵי אֲתוֹדַע בְּחִלּוֹם
 אֲדַבֵּר בּוֹ.

עי' רמב"ן: אם יהיה לכם נביא כדברי אונקלוס ורבי אברהם פירש כי טעמו אם
 יהיה נביאכם נביא ה' כמו והנבואה עודד הנביא (דהי"ב טו ח) ויפה אמר וטעם הכתוב
 שאפילו אם יהיה נביאכם נביא ה' אינו מתנבא בשמי הגדול־ה' רק במראה או בחידות^ט
 והזכיר כן כי רבים מן הנביאים לא ישיגו לזה אבל יהיו נביאים ברוח הקדש^ט כענין שנאמר
 רוח ה' דבר בי (ש"ב כג ב) והיא יד ה' האמורה ביחזקאל ויתבאר בדברי זכריה.
 במראה אליו אתודע – לא אמר הכתוב "במראה אליו אראה" אבל אמר "אתודע",
 והנה הפסוק הזה כפסוק וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (שמות ו ג), יאמר
 כי השם הגדול יהיה במראה ובה יתודע אל הנביא, לא בשמו הגדול, כמו שאמר (שם פסוק
 ג) ושמי ה' לא נודעתי ואמר כי הדיבור יהיה בחלום, ולא כן עבדי משה, כי בכל ביתי אשר
 בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע מעצמו כל המדות, ומפה אל פה יהיה לו הדבור
 מאתי, והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^{טד} עי' לעיל הערה יח.
^{טה} עי' לעיל פרשת שמות הערה נה.
^מ עי' תיקר'ז לד ע"ב ש"ב בית דינו" הוא כינוי לבחי' השכינה דהיינו מלכות.
^{מא} עי' לעיל פרשת נח הערה מז.
^{מב} עי' זהר (ח"א קפג ע"א): תא חזי כל נביאי דעלמא כלהו ינקי מסטרא חדא מגו תרין דרגין ידיען
 ואינון דרגין הוו אתחזיין בגו אספקלריאה דלא נהרא דכתיב במראה אליו אתודע מאן הוא מראה
 כמה דאתמר (דמראה) חזו דכל גוונין אתחזיין בגווה ודא היא אספקלריאה דלא נהרא בחלום אדבר
 בו דא הוא חד משתי' בנבואה כמה דאוקמוה ואיהו דרגא שתיתאה מההוא דרגא דנבואה ואיהו
 דרגא דגבריאל דממנא על חלמא והא אתמר
 תרגום: בא וראה, כל נביאי העולם, כולם יונקים מצד אחד מתוך שתי דרגות ידועות, ואותן הדרגות
 היו נראות בתוך האספקלריה שאינה מאירה, שכתוב "במראה אליו אתודע". מה היא "המראה", כמו
 שנאמר (שמראה) המראה שכל הצבעים נראים בתוכה, וזוהי האספקלריה שאינה מאירה. "בחלום
 אדבר בו", זהו אחד משישים בנבואה, כמו שבארוהו, והיא הדרגה הששית מאותה הדרגה של נבואה,
 והיא הדרגה של גבריאל שממונה על החלום, והרי נתבאר.
^{מט} עי' דברי רבינו ויקרא ח ח.
^נ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רא.

ע"י ר' בחיי: אם יהיה נביאכם ה' כמו (דברי הימים ב' מו ח) והנבואה עודד הנביא, ושעורו אם יהיה נביאכם נביא ה' ויאמר מי שיהיה מכם נביא אפילו יהיה נביא ה' איננו מתנבא בשמי הגדול רק במראה או בחירות והזכיר כן כי רבים מהנביאים לא ישיגו לזה אבל יהיה נביאכם ברוח הקודש וכענין שאמר (שמואל ב' כג ב) רוח ה' דבר בי והיא יד ה' האמורה ביחזקאל ומה שאמר במראה אליו אתודע ולא אמר במראה אליו אראה הפסוק הזה כפסוק (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם יאמר כי ה' הגדול יהיה במראה ובה יתודע אל הנביא לא בשמו הגדול כמו שאמר ושמי ה' לא נודעתי להם ואמר כי הדבור יהיה בחלום ולא כן עבדי משה כי בכל ביתי נאמן הוא אשר יראו בו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע בעצמו כל המדות ומפה אל פה יהיה לו הדבור מאתי והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום ובכאן למד מה בין נבואת משה לשאר הנביאים.

ועל דרך הקבלה במראה היא מראה הספירות הנקראת נצה והוד, ונקראת צבאות^{יא} גם כן כי עד שם נבואת כל הנביאים מגעת^{יב}, כי כשהם נכנסים דרך השער הראשון^{יג} והפתח המזומן לנביאים להכנס בו הנה נבואתן עולה ומגעת עד המקום ההוא ולא עוד, והסימן מזה במראות הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועדי^{יד} (שמות לח ח), ומשם עולין ומתנבאין במראות הצבאות:

וראוי שתתבונן כי כשכלל בכאן כל מעלות הנבואה בין במשה רבינו ע"ה בין בשאר הנביאים איך הזכיר בשאר הנביאים לשון מראה בקמ"ץ שהיא מלה מורה על דמיונות ובלבול הנבואה:

והנראה בטעם הדבר כי רצה להמשיך נבואת שאר הנביאים למי שמסתכל במראה, והוא לשון חז"ל (שבת קמט ע"א) אין רואין במראה בשבת, והיא מראה של זכוכית שהמסתכל בו נראית לו מתוכו דמות צורתו מכה לטישת המראה אבל אין בתוכו כלום, כן נבואת שאר הנביאים מתוך שרואין אותן הצורות הקדושות הטהורות והמאורות העליונים מתוך זוהר ובהירות האורות העצומים ההם, נראים להם דמיונות ורואין שם צורתם כצורת בן אדם, וכענין שכתוב (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה, אבל משה רבינו ע"ה מתוך שהיתה נבואתו עליונה על כולן לא היה רואה מאותן הדמיונות כלום אלא מראה אמיתית קרובה אל השכל, ולכך נודע ומכיר מתוך בירור נבואתו שאין שם דמות ולא צורה כלל כי אם כבודו, הוא שכתוב ותמונת ה' יביט, יחס התמונה אליו, לא שיש לו תמונה חס ושלום, וכן בצלם אלהים (בראשית א כז), לא שיש לו צלם ודמות חס ושלום. וזהו שדרשו חז"ל (יבמות מט ע"ב) כל הנביאים כולן נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, והביא ראייה מיחזקאל שכתוב בו כמה מראות, ואראה מראות אלהים (יחזקאל א א), ואראה כעין השמל (שם כז), וכמה מן הדמיונות, אבל משה ע"ה נסתכל באספקלריא המאירה, שנאמר ומראה ולא בחירות:

סח מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{יא} ע"י זהר ח"ג יא ע"ב.

^{יב} ע"י תז"ח יב ע"ג: מסטרא דנצח והוד אתקריאת נבואה, ועיי"ש מב ע"ב: ואיהי נבואה מסטרא דנצח והוד.

^{יג} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^{יד} וע"י לעיל פרשת נשא הערה מא.

פרשת שלח

(יג יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בְּנִגְבַּ וְעֲלִיתֶם

אֶת הָהָר:

ע"י ר' בחיי: מטה שלו מסר להם, כדי שינצלו מידם. כתיב הכא עלו זה, וכתיב התם (שמות ד יז) ואת המטה הזה. ויש אומרים מסורת שם בן י"ב מסר להם, כענין שכתוב (שמות ג טז) זה שמי לעולם, כדי שילכו בשלום בדרך וינצלו מיד הענקים, כך ראיתי במדרש.

(יג כג) וַיָּבֵאוּ עַד נַחַל אֲשַׁכּוֹל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וַאֲשַׁכּוֹל עֲנָבִים אָחָד וַיִּשְׂאֲהוּ בְמוֹט

בְּשָׁנִים וּמִן הָרְמָנִים וּמִן הַתְּאֵנִים.

ע"י ר' בחיי: ראיתי במדרש וישאווהו במוט בשנים, אלו יהושע וכלב. ובמחובר נקרא זמורה, וכנתלש קראו מוט. ולא היה בהם בכל העשרה כח לשאת אותו מוט, ויהושע וכלב נשאוהו לבדם, ולכך וישאווהו במוט בשנים, וזהו היה רמז להם שהם ראויים ליכנס לארץ ולהיות להם אחוזה בתוכה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י זהר (ח"א רסב ע"א): רבי בנימן לוי מצאתי כתוב שם בן י"ב אותיות י ה ו ה ו ה י ה תה"ו במ"ק. ע"י תיקר"ז (יא ע"א): ואית נקודה ברזא אחרא כגוונא דא יה"ה מלך (תהלים י טז) יה"ה מלך (שם צג א) יה"ה מלך (שמות טו יח) שמהן לעילא נקודא דלהון כתיבין דתחתייהו ד' שמהן תליין מכל שמא ושמה ועלייהו אתמר (ישעיה ו ג) וקרא זה לקביל י"ב אנפין דתלת חיון אל זה י"ב גדפין דתלת חיון ועל כלהו פני אדם ותפילין הוא פני אדם ציצית פני חיון וגדפי חיון ואוקמוהו רבנן שם בן י"ב כל היודעו והזהיר בו כל תפלותיו מתקבלות ומקורו יוד קי ואו קי כל י' איהו אנפוי יהוה א' (יחזקאל א י) ודמות פניהם פני אדם הכא בהאי שמא רזא דתפילין וציצית.

תרגום: ויש נקוד בסוד אחר, כדוגמא זה: יה"ה מלך, יה"ה מלך, יה"ה ימלך. השמות למעלה, הנקודות שלהם כתובות תחתיהם. ארבעה שמות תלויים מכל שם ושם, ועליהם נאמר "וקרא זה", כנגד שתיים עשרה פני שלש החיות. "אל זה", שתיים עשרה כנפי שלש החיות. ועל כולם פני אדם, ותפילין הוא פני אדם. ציצית פני החיות וכנפי החיות. ופרשוהו רבותינו שם בן שתיים עשרה, כל היודעו והזהיר בו, כל תפילותיו מתקבלות. ומקורו יוד"ה ו"א"ו ה"י, כל י' הוא פני יה"ה א' ודמות פניהם פני אדם", כאן בשם הזה הסוד של תפילין וציצית.

ע"י פל"ח סליחות י', וע"י בהגר"א בתז"ח כג ע"ג. ובהגר"א בספד"צ ב ע"א, ע"י בביאור הגר"א על ס"י פ"א מ"א אופן ג', וע"י בלש"ו ביאורים ח"א נה ע"ג.

ב ע"י לקמן הערה ה.

ג ע"י זהר (ח"ג דף קס ע"ב): ר' יצחק אמר כד הוון מטאן לגבייהו דאינון ענקים הוון שוויין ההוא חוטרוא דמשה קמייהו ואשתזיבו ומנלן דההוא חוטרוא יהיב לון הה"ד ויאמר אליהם עלו זה בנגב כתיב הכא עלו זה וכתיב התם ואת המטה הזה וגו' ובגיניה אשתזיבו דאי תימא הני ענקיאי שבקי לון אלא אתו לנסבא לון והוון שוויין לקמייהו ההוא חוטרוא ומשתזבי (ס"א ומשתמטי) מקמייהו רבי יהודא אמר מסורת שמא קדישא מסר לון משה ובגיניה אשתזיבו מנייהו.

תרגום: רבי יצחק אמר, כשהיו מגיעים לאותם ענקים, היו שמים אותו מטה של משה לפנייהם ונצלו, ומנין לנו שאותו מטה נתן להם, זהו שכתוב "ויאמר אלהם עלו זה בנגב", כתוב כאן עלו זה, וכתוב שם "ואת המטה הזה וגו'" ובגללו נצלו, שאם תאמר שהענקים הללו עזבו אותם, אלא באו לקחתם, והיו שמים מולם אותו מטה ונצולים (ובורחים) מלפניהם. רבי יהודה אמר, מסורת שם הקדוש מסר להם משה, ובגללו נצלו מהם.

ד ע"י זהר (ח"ג דף קס ע"ב): ויבאו עד נחל אשכול וגו' רבי אבא אמר כרתו ההוא אשכול אתו לסלקא ליה לא יכילו אתו לנטלא ליה לא יכילו אתו כלב ויהושע נטלו ליה וסליקו ליה ואזדקף על ידיהו הה"ד וישאווהו במוט בשנים בשנים באינון שנים יחידן זמורה מאי קא בעאן אלא אשכול הוה תלייא ביה ובעוד דהוה מתחבר באתריה אקרי זמורה לבתר קרייה מוט דכתיב וישאווהו במוט ההוא דאשתמודע ההוא דכרתו מכאן ידעו יהושע וכלב דאינון אתחזיין למיעל לארעא ולמהו לון בה חלק ואחסנא עד דהוון אתיין אמלכו עלייהו כלהו קאים כלב באיבא אמר איבא איבא אי בגינך אנן מתקטלין מה אנן בחולקך מיד קליל גרמיה ויהבו לון.

תרגום: "ויבאו עד נחל אשכול וגו'", רבי אבא אמר, כרתו אותו אשכול, באו להרימו לא יכלו, באו לקחתו לא יכלו, באו כלב ויהושע ולקחוהו והעלוהו, נזקף על ידם, זהו שכתוב "וישאווהו במוט בשנים", בשנים באותם שנים יחידים. זמורה מה רצו, אלא אשכול היה תלוי בה, ובעוד שהיה מחובר במקומו נקרא זמורה, אחר כך קראו מוט, שכתוב "וישאווהו במוט" אותו הנודע, אותו שכרתו. מכאן ידעו יהושע וכלב שהם ראויים להיכנס לארץ ולהיות להם בה חלק ונחלה, עד שבאו נמלכו עליהם

(יג כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר פָּאֲרָן קְדָשָׁה וַיֹּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֵת כָּל הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ.
 ע"י ר' בחיי: עוד הוסיפו להבהילם ולהפחידם כמה שאמרו (&) ושם ראינו את הנפילים, כי למעלה הזכירם בלשון ילידי הענק, ועתה אמרו הנפילים, שכל הרואה אותן לבו נופל (&). וזהו שחזר מן הנפילים, כלומר הקדמונים שבבראשית, שעליהם נאמר (בראשית וד) הנפילים היו בארץ. ושלשה שמות נקראו להם: נפילים ענקים רפאים, נפילים היו ראש המשפחה אותן שהיו בני האלהים שהזכיר בבראשית, ולא היו כשאר בני אדם להסתכל בהם, וכל המסתכל בהם חרדה גדולה נופלת עליו. ואח"כ נתמעטו מן הכח והגבורה ונקראו ענקים, על שם שמעניקים כמה בקומתן, כלומר אצל הרואה, כי (לא) היו רשאים להסתכל בהם כמי שמסתכל במגדל גבוה. ואח"כ ברחוק הדורות שהיו מתגלגלין והיו מתרחקין מגבורה אותן נפילים נתמעט כחן יותר ונתרפה ונקראו רפאים, ועוג מלך הבשן היה מהרפאים, והיה פסולת שלהן. שכך אמרו במדרש תנחומא (חוקת כה) והוא נשאר מיתר הרפאים (דברים ג) וזה עוג שהרג אמרפל וחבריו, והיה פסולת שלהם כפריצי זיתים הפלטים מתוך הגפת, שנאמר (בראשית יד יג) ויבא הפליט זה עוג. ומה שזכר להנצל מן המבול בזכות אברהם וגם בזכות ישראל, כדי שתתישב הארץ הקדושה על ידי אנשים כמותן. סוף דבר התנכרו בנפלאות השם יתברך וגבורותיו, וחזרו להיות מקטני אמנה, ולא זכרו נסי מצרים ונסי הים ונסי המדבר, גם מלחמת עמלק שכתוב בו (שמות יז יג) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו, שהיו עכשיו מיראין אותן בעמלק ואמרו עמלק יושב.

(יד א) וַתֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא.
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ותשא כל העדה – כנסת ישראל שכתוב בה (הושע יד ג) כל תשא עון וקח טוב, ומזה לא אמר וישאו כל העדה.

(יד ט) אַךְ בַּה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאֹתָם אֵל תִּירְאוּ אֵת עִם הָאָרֶץ כִּי לְחַמְנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וְה' אֶתְּנוּ אֶל תִּירָאֵם:
 ע"י רמב"ן: אבל יתכן שירמוז הכתוב, למה שנודע כי בליל החותם לא יהיה צל לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא, לכך יאמר כבר סר צלם מעליהם שנגזר עליהם מיתה,
 סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כולם, עמד כלב בפרי, אמר פרי פרי אם בגללך אנו נהרגים מה אנו בחלקך, מיד עשה עצמו קל ונתן להם.

^ה ע"י זהר (ח"ג קס ע"ב): רבי חייא אמר תלת שמיהן אקרון נפילים ענקים רפאים וכלהו אורכי יומי נפילין אקרון בקדמיתא לבתר כד אתחברון בבנת בני נשא ואולידו מנייהו אקרון ענקים לבתר דהוו אזלי ושטאן בהאי עלמא ומתרפיין מההוא דלעילא אקרון רפאים אמר ר' יהודה והא כתיב הרפאים יחוללו רפאים יחשבו אף הם כענקים א"ל הכי הוא בגין דענקים אתו מהאי סטרא ומהאי סטרא ואתיאשו יתיר בארעא כגוונא דא רפאים ומנייהו נפקי והוו אורכי יומי וכד מתחלשי אתחלש פלגות גופא ופלגות קאים.

תרגום: רבי חייא אמר שלשה שמות נקראו, נפילים ענקים רפאים, וכולם האריכו ימים. נפילים נקראו בתחלה, אחר כך כשהתחברו בבנות בני האדם והולידו מהם נקראו ענקים, אחר כך שהיו הולכים ומשוטטים בעולם הזה ומתרפים מאותו שלמעלה נקראו רפאים. אמר רבי יהודה, והרי כתוב "הרפאים יחוללו", רפאים יחשבו אף הם כענקים, אמר לו כך הוא, משום שענקים באו מצד זה ומצד זה והתחזקו יותר בארץ, כדוגמא זה רפאים, ומהם יצאו והיו מאריכים ימים, וכשנחלשים נחלש חצי גוף וחצי עומד.

^י ע"י לעיל פרשת וירא הערה מח.
^ז ע"י זהר (ח"א רנז ע"ב): ות"ח הכי אוליפנא בספרא דשלמה מלכא דבליילא בתראה דחגא אי יסתכל ב"נ בצולמא דיליה וחזי ליה שלים לא אתגזר עלוי מיתה ומ"ט בהאי ליליא בגין דז' יומין דחגא לקבל שבעא יומין עלאין אינון דכל יומין ושנין דעלמא בהו תליין ואינון רמיזין בקרא דלך י" הגדולה וגו' (דה"א כט יא).

וה' אתנו, כי הוא השוכן בקרבנו ועושה לנו נסים ונפלאות לעיני כל רואה, על כן אל תיראום.

(יד יד) וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שְׁמָעוּ כִּי אֲתָה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִיֵן בְּעֵינֵי נְרָאָה אֲתָה ה' וְעַנְנְךָ עִמָּד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עִנְן אֲתָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה. ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – עין לשון מראה, ועינו כעין הבדלה (לעיל יא ז), וארא כעין חשמל (יחזקאל א כז) יאמר אשר מראה במראה נראה, הוא שמך הגדול. וכן ענין הכתוב ביחזקאל (מג ג) וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי, בבאי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי אל נהר כבר.

(יד יז) וְעֵתָה יִגְדַל נָא כַח אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמֹר.

ע"י רמב"ן: ודרך האמת תכיר מפני שהשם במקום הזה כתוב באל"ף דל"ת ויאמר שיהיה הגדולה בכח רחמים כי מדת הדין היא שמתוחה כנגדם והזכיר במדות ארך אפים ורב חסד ולא הזכיר אמת כי במדת אמת יהיו חייבים ולא הזכיר נוצר חסד לאלפים כי לא בזכות אבות נתפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפילה הזאת לאברהם ליצחק וליעקב כלל והטעם בעבור שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשוה והם מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם אשר האבות היו בוחרים בה מאד והיאך יאמר אשר נשבעת להם כך וגו' וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם (שמות לב יג) והם אומרים אי אפשנו במתנה זו.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ועתה יגדל נא כח – יושפע וימשך הכח הפנימי במדות, ולא יסתלק למרום מרומים. ובאור הענין כי כשישראל מקיימין התורה והמצוות, הש"י רוכב שמים, וזהו (דברים לג כו) רוכב שמים בעוזך. כלומר בעזרת ישראל משפיע כח במדותיו,

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ובא וראה, כך למדנו בספרו של שלמה המלך, שבלילה האחרון של חג, אם יסתכל אדם בצלמו ויראה אותו שלם, לא נגזרה עליו מיתה. ולמה בלילה הזה, בגלל ששבעת ימי החג הם כנגד שבעה ימים עליונים, שכל הימים והשנים של העולם תלויים בהם, והם רמוזים בכתוב של "לך ה' הגדלה" וגו'.

^נ ע"י זהר (ח"א קצו ע"א): תא חזי מה כתיב (יחזקאל מג ב) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו קול מים רבים והארץ האירה מכבודו מה כתיב בתריה וכמראה המראה אשר ראיתי וכמראה אשר ראיתי בבאי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי על נהר כבר ואפול על פני כל אלין מראות אינון שית דאינון מראות וחיזו דחזוא חיזו אית ליה לאתחזאה ביה גווינן דלעילא ואתחזון בההוא חיזו ואית חיזו לחיזו וחיזו לחיזו דא על דא וכלהו קיימין בדרגין ידיען ושלטי ואקרונ חיזו דליליא ובהו מתפרשין כל חלמין דעלמא ואלין אינון כוונא דלעילא עלייהו.

תרגום: בא וראה מה כתוב, "והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו קול מים רבים והארץ האירה מכבודו". מה כתוב אחריו, "וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי בבואי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי על נהר כבר ואפול על פני". כל המראות הללו הן שש. שאותן מראות ומראה של החזיון, מראה יש לו, שיראו בו הצבעים שלמעלה, ונראים במראה ההוא. ויש מראה למראה, ומראה למראה זה על זה, וכולם עומדים בדרגות ידועות ושולטים, ונקראים מראה הלילה, ובהם מתפרשים כל החלומות של העולם, ואלו הם כדוגמא שלמעלה עליהם.

וע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^ס ע"י אד"ז (רצה ע"ב): הני תשעה תקונין אמרן משה זמנא תניינא בשעתא דאצטריך לאהדרא לון כלהו רחמי, דאע"ג דתליסר תקונין לא אמרן השתא, בכוונא תלייא מלתא, דהא לא ייעול בהני תקונין לאדכרא אלא במזלא אתכוון, ואדכר ליה הה"ד ועתה יגדל נא כח יי' (במדבר יד), מאן כח יי', ההוא דאקרי מזלא קדישא סתימא דכל סתימין דחילא דא, ונהירו דא, ממזלא תלי וכיון דאמר משה דא ואדכר דא ואתכוון ביה אמר הני תשעה תקונין דתליין בזעיר אנפין בגין דינהירו כלהו, ולא ישתכח דינא, וע"ד כלא במזלא תלי.

תרגום: אלו ט' התיקונים אמרם משה פעם שניה בשעת שהיה צריך להחזיר אותם כולם לרחמים. שכן אע"פ שלא אמר עתה י"ג תיקונים, הדבר תלוי בכוונה, שהרי לא יכנס להזכיר אלו התיקונים אלא היה מתכוון במזלא. והזכירו, כמו שנאמר, "ועתה יגדל נא כח ה'". מה הוא "כח ה' "? זהו אותו הנקרא המזל הקדוש, הסתום מכל הסתום. היראה הזו והאור הזה תלוי מהמזל. וכיון שאמר משה את זה והזכיר את זה, ונתכוון בו, אמר אז את אלו ט' התיקונים התלויים בז"א כדי שיאירו כולם ולא ימצא דין, ועל כן הכל תלוי במזל.

^י ע"י ספר הבהיר אות קיט וקכ וז"ל: ישראל, כשהם צדיקים וטובים שכינה שרויה ביניהם ושרויה

ובזה מוסיפין כח בנבורה של מעלה, שנאמר (תהלים ס יד) באלהים נעשה חיל. וכשאינן מקיימין התורה והמצוות הוא מתרחק ממדותיו, שנאמר (דברים לג כו) ובגאותו שחקים, כלומר שהוא מתנאה מסתלק למרום מרומים". ובה משפיע כחו במדות, ובה מתיישן כח של מעלה, שנאמר (דברים לב יח) צור ילדך תשיי". ולפי שהיו ישראל הייבין כליה במקום הזה והיו מתיישן כח של מעלה, הוצרך משה לומר "עתה" בתפלתו, ועתה יגדל נא כח אדני, כדי להמשיך ולהשפיע הכח הפנימי במדות, ושלא יסתלק למעלה. וזהו לשון יגדל, כיוצא בו אמר דוד ע"ה (תהלים מ יז) ישישו וישמחו בך כל מבקשיך, יאמרו תמיד יגדל אלהים אוהבי ישועתך.

ורז"ל חכמי האמת כנו ההמשכה והשפיע בלשון עזר, והוא שדרשו רז"ל במסכת שבת (פט ע"א) כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו משה אין שלום בעירך. א"ל רבש"ע כלום יש עבד שנותן שלום לרבו. א"ל אעפ"כ היה לך לעזרני, מיד אמר ועתה יגדל כח אדני, ובאור מלת לעזרני להמשיך לי כח ועזרי.

עיי"ש: ויש להשכיל עוד במה שלא הזכיר משה אלא פעם אחת כי הוא המלך העליון שממנו נמשכות המדות ועמו ידבר ויבקש ממנו לרחם עליהם אולי ישובו ואם לא ישובו הלא אתה ארך אפים לצדיקים ולרשעים ומזה לא אמר ארך אף וגדולה מזו שאתה רב חסד למי שהוא מחצה זכויות ומחצה עונות כמי שרובו זכויות ואפילו בלא תשובה ואם שב בתשובה אתה נושא לו עון ופשע כלומר אפילו הזדונות והמרדים ונקה לשבים לא ינקה לשאינם שבים ואף על פי שאינו מנקה אינו מכלה זרעם ולא מכריתם מן העולם אבל הוא פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים ועל כן אין לך להכותם בדבר כמו שאמרת ולהכרית זרעם אבל תוכל להפרע ולגבות חובך מהבנים מעט מעט והקב"ה השיבו סלחתי כדברך שאמרת עליהם ולא אכריתם מן העולם ואאריך אפי להם ואם יש להם שום חסד מהאבות אהיה נוצרו לאלפים אבל איני מוחל להם לעולם העון והפשע כי ימותו במדבר ושם יתמו אבל בניהם יבאו לארץ ואפקוד העון על הבנים ועל שלשים ועל רבעים כמו שאמרת ומן הענין הזה היתה הגזרה שהוקבעה להם בכיה לדורות כי פקד עונם על זרעם והנה משה בתפלה הזאת מתוך שראה כי הטאתם כבדה מאד לא בקש בתפלתו שימחול

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

במעשיהם בחיקו של הקב"ה ומפרה אותם ומרבה אותם: ומנלן דשכינה אקריה צדק דכתיב (דברים ל"ג כ') רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים, וכתיב (ישעי' מ"ה ח) ושחקים יזלו צדק, וצדק זהו שכינה דכתיב (שם א' כא) צדק ילין בה. ועי' אות קפה. ובמה יתחסד עם קונו, בתלמוד תורה, שכל הלומד תורה גומל חסד לקונו דכתיב (שם ל"ג כו) רוכב שמים בעזרך, הוי אומר כשאתם לומדים תורה לשמה אזי אתם עוזרים לי ואני רוכב שמים, ואז ובגאותו שחקים (שם), ומאי שחקים, הוי אומר בחדרי חדרים כדמתרגמינן ומימריה בשמי שמיא.

י' עי' ילקוט (חומש רמז תתקסג): רוכב שמים בעזרך כשישראל עושין רצונו של מקום רוכב שמים בעזרך, וכשאינן ישראל עושין רצונו של מקום כביכול ובגאותו שחקים.

יב עי' לעיל פרשת יתרו הערה סח.

יג עי' זהר ח"א קצח ע"א: <דבר אחר> ועתה ירום ראשי מאי ועתה כמו ואתה רבי יהודה אמר הא אתמר עת דאיהו דרגא עלאה ומאן איהו ההוא עת דא ה"א ואקרי עתה ועתה דא איהו ובי דיניה ירום ראשי לארמא לה ביקרא ומלכותא על אויבי סביבותי אלין שאר מלכי ארעא ואזבחה באהלו דא ירושלם <באהלו> דא אהל מועד זבחי תרועה למשמע כל עלמא אשירה ואזמרה מההוא סטרא דתרועה <היא> דהא מתמן מההוא סטרא דתרועה אתיא שירה ותושבחתא.

תרגום: דבר אחר, "ועתה ירום ראשי", מה זה "ועתה", כמו ואתה. רבי יהודה אמר, הנה נתבאר, עת שהיא הדרגה העליונה. ומי היא אותה העת, זו ה"א ונקראת עתה. "ועתה", זה הוא ובית דינו. "ירום ראשי", להרים אותה בכבוד ומלכות. "על אויבי סביבותי", אלו שאר מלכי הארץ. "ואזבחה באהלו", זו ירושלים. "באהלו", זה אהל מועד. "זבחי תרועה", שישמע כל העולם. "אשירה ואזמרה", מאותו צד שהיא התרועה. שהרי משם, מאותו הצד של התרועה היא, באה השירה והתשבחות.

יד עי' ספר הקנה (עמוד סא): ההדיוטים מברכין וברכתן אינה קלה כי עוזרים למעלה לכנ"י כענין היה לך לעזרני ואח"כ מברכין כנ"י וזהו ואני אברכם. עי' דברי רבינו דברים ח י.

טו עי' לעיל פרשת בראשית הערה קנג.

על עונם רק אריכות אף לבד שיאריך להם כמו שאמר פוקד עון אבות על בנים ולא ישלחם ביד פשעם מיד ועל כן הודה לו הקדוש ברוך הוא מיד סלחתי כדברך שאאריך להם ואפקוד עונם על זרעם אך האנשים הרואים את כבודי ואותותי וינסו אותי במדבר והבנים יכנסו לארץ.

(יד כא-כב) וְאוֹלָם הִי אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבוֹדִי וְאֶת אֹתוֹתַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבַר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשֵׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת ואולם הי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ הבטחה למשה בסליחה יאמר שימלא כבודו את כל הארץ בזרעם ולא בהם.^{טו}
ע"י ר' בחיי: וכתב הרמב"ן ז"ל על דרך האמת ואולם הי אני הבטחה למשה בסליחה יאמר שימלא כבודו את כל הארץ בזרעם ולא בהם. באור דבריו הי אני כנסת ישראל ידבר כי הי העולמים והוא אלהים חיים יאמר שימלא כבוד ה' את כל הארץ התחתונים וישרה ביניהם כבודו ורחמי"ו בארץ בזרעם אבל לא בהם וזה בודאי הבטחה בסליחה ואמר על עצמו כבוד ה' כמו שאמר (תהלים קד לא) יהי כבוד ה' לעולם.
וצריך שתשכיל כי בכל מקום שתמצא הי אני אלהים חיים וכן אל הי וכן הי ה'

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{טו} ע"י זהר (ח"א סז ע"א): ליהו"ה הארץ ומלואה האי קרא על ארעא דישראל אתמר דאיהי ארעא קדישא ומלואה דא שכינתא כמה דאת אמר (מלכים א' ח יא) כי מלא כבוד יהו"ה את בית יהו"ה וכתוב (שמות מ לד) וכבוד יהו"ה מלא את המשכן מאי מלא ולא מילא אלא מלא ודאי דאתמליא מכלא דאתמליא מן שמשא סיהרא שלים בכל סטרין מלא מכל טובא דלעילא כאסקופא דא דאתמליא מכל טובא דעלמא ועל דא כתיב ליהו"ה הארץ ומלואה תבל ויושבי בה דא שאר ארעאן.
תרגום: "לה' הארץ ומלואה", פסוק זה נאמר על ארץ ישראל שהיא ארץ הקדושה. "ומלואה" זו השכינה, כמו שנאמר "כי מלא כבוד ה' את בית ה'", וכתוב "וכבוד ה' מלא את המשכן". למה מלא ולא מלא. אלא מלא ודאי, שהתמלא מהכל, שהתמלא מהשמש, הלבנה שלימה בכל הצדדים, מלא מכל טוב שלמעלה, כמו האוצר הזה שהתמלא מכל טוב של העולם. ועל זה כתוב "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה", אלו שאר הארצות.

^י ע"י תיקו"ז (א ע"ב): ואלין אינון נשמתין מאלין משכילים דאית בהון שכל לאשתמודעא ברזין דמאריהון כלהו רשימין ומצויירין במלכותא דרקיעא ככוכביא דנהרין ברקיעא והיינו יזהירו כזהר הרקיע מאי הרקיע דנהרין ביה (אוף אליון) נשמתין דמשכילים ככוכביא ברקיע הכי נהרין בכורסיא וכלהו פרחין מן רקיע ודא צדיק חי עולמים דמניה פרחין נשמתין דצדיקיא ונהרין בסיהרא ועלייהו כתיב ויתן אתם אלה"ם ברקיע השמים וכו' (בראשית א יז).

תרגום: ואלו הם נשמות מאלו המשכילים שיש בהם שכל לדעת בסודות רבונם, כולם רשומים ומצויירים במלכות הרקיע, ככוכבים שמאירים ברקיע, והיינו "יזהירו כזהר הרקיע" (דניאל יב ג). מה הרקיע שמאירים בו (אף אלה) הנשמות של המשכילים ככוכבים ברקיע, כך מאירים בכסא. וכולם פורחות מן הרקיע וזה צדיק חי עולמים שממנו פורחות נשמות הצדיקים ומאירות בלבנה, ועליהם כתוב "ויתן אותם אלה"ם ברקיע השמים וכו'".
וע"י דברי רבינו בראשית א א, והערה ז.

^י ע"י זהר (ח"א לא ע"ב): אלה"ם אלה"ם חיים דמשמע בראשית ברא אלה"ם ודאי על ידא דההוא נהרא בגין לאפקא כלא ולאשקא כלא את השמים חבורא דכר ונוקבא כדקא חזי לבתר האי ביה אתברי עלמא לתתא ביה יהיב חילא לכלא א"ת השמים דמשמע דשמים אפיקו את בחילא דרזא דאלה"ם חיים בתר דראשית אפיק ליה כיון דהאי אפיק כלא וכלא אתיישב בדוכתיה כחד עזקא דא בתרייתא אתעבדת ראשית ובהאי ראשית אפיק נהורין עלאין ושרי נהרא ושרי מיא לנגדא לקבלא לתתא ועל דא בראשית ודאי ברא אלה"ם ביה ברא עלמא תתאה ביה אפיק נהורין ביה יהיב חילא לכלא.

תרגום: "אלהים" אלהים חיים, שמשמע "בראשית ברא אלהים" ודאי על ידי אותו נהר כדי להוציא הכל ולהשקות הכל. "את השמים" חיבור זכר ונוקבה כראוי, אחר כך בו נברא העולם למטה, ובו ניתן כח לכל. "את השמים", שמשמע שהשמים הוציאו "את", בכח של סוד אלהים חיים, אחר שראשית הוציאו אותו, כיון שזה הוציא הכל, והכל התיישב במקומו כטבעת א', זו האחרונה נעשתה ראשית, ובראשית הזו הוציאו אורות עליונים, והתחיל הנהר והתחילו מים להשפיע להתקבל למטה. ועל זה בראשית ודאי ברא אלהים, בו ברא עולם התחתון, בו הוציאו מאורות, בו נתן כח לכל.
^י ע"י שמות כ ג ודברי רבינו שם.

רמב"ן ור' בחיי פרשת שלח

הכל נאמר על כנסת ישראל וכשאמר (דניאל יב ז) וישבע בחי העולם הוא השם הגדול וכשאמר (שמואל – א א כו) חי נפשך הוא מקום הנדר והבן זה.

(יד כד) וְעַבְדֵי כָלֵב עֲקַב הִיְתָה רוּחַ אַחֲרַת עַמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי וְהִבִּיאֲתוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ יִרְשָׁנָה:

ע"י ר' בחיי: והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה והעמלקי גם בכאן רמז השם המיוחד למפרעא להורות כי מדת הדין מתוחה כנגדם ועל כן יגזור עליהם שישתקעו במדבר וילכו למפרע ויחזרו לאחוריהם דרך ים סוף ומזה היה אומר להם משה כשהיו רוצין ללכת לפניהם ולעלות אל ההר למה זה אתם עוברים את פי ה' והיא לא תצלה ולכך אמר להם כי על כן שבתם מאחרי ה' ומזה נתחייבתם לחזור לאחוריהם ולא יהיה שמי הגדול עמכם וטעם יושב בעמק לארוב לכם.

(יד מא-מב): מִשָּׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלָה: אֵל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לְפָנַי אִיְבִיכֶם:
ע"י רמב"ן: וטעם והיא לא תצלה וכו' ועל דרך האמת היא מתהלכת (יחזקאל א יג)כב.

ע"י ר' בחיי: ע"ד הקבלה מלת והוא חוזרת ל"פי ה'" ומה שכתוב והוא וקרי והיא לרמוז על פועל ומקבל. וכתב הרמב"ן ז"ל והיא לא תצלה על דרך האמת כמו (יחזקאל א יג) והיא מתהלכת בין החיות.

(טו כ) רֵאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלָה תְרִימוֹ תְרוּמָה בְּתְרוּמַת גֶּרֶן בֶּן תְּרִימוֹ אֹתָהּ.
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מצות החלה שהיא מצוה יחידה בעיסה תרמוז לכנסת ישראל שכתוב בה (שיר השירים ו ט) אחת היא יונתיך תמתי והיא המעשר והתרומה כי נקראת תרומה שנאמר חלה תרימו תרומה ונקראת ראשית שנאמר ראשית עריסותיכם כי היא כלולה מן החכמה העליונה הנקראת גם כן ראשית^כ שהיא ראשית הראשית הנרמזת במלת בראשית.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ריד.
^{כא} ע"י לעיל פרשת נח הערה נה, וע"י עוד בדברי רבינו פרשת במדבר א נא.
^{כב} ז"ל הפסוק: ודמות החיות מראיהם פגחלי אש בערות פמראה הלפדים היא מתהלכת בין החיות ונגה לאש ומן האש יוצא ברק. ע"י תיקו"ז (ד ע"ב): ושכינתא כלילא מכלהו, עלה אתמר היא מתהלכת בין החיות.

תרגום: והשכינה כלולה מכולם, עליה נאמר "היא מתהלכת בין החיות".
^{כג} ע"י זהר (ח"ג קפג ע"ב): רבי אבא אמר בכל אתר הוא וקרינן היא דכר ונוקבא כחדא וכללא עלאה ה' נוקבא ו' דכר א' כללא דכלא.
תרגום: רבי אבא אמר, בכל מקום "הוא", וקוראים "היא", זכר ונקבה כאחד, וכלל עליון, ה' נקבה ו' זכר, א' כלל הכל.

^{כד} ע"י פרשת בראשית הערה קכז.
^{כה} ע"י זהר (ח"א דף ל ע"ב): בראשית ברא אלהים (בראשית א א) רזא דראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר טו כ) דא חכמה עלאה דאיהי ראשית.
תרגום: "בראשית ברא אלהים", סוד של "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" זו חכמה עליונה שהיא ראשית.

וע"י זהר (ח"ב דף רעא ע"א): ד"א ויקחו לי תרומה ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והיא עשירי ומנלן דעשירי קדש דכתיב העשירי יהיה קדש לקדש ומאי נינהו קדש דכתיב וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם דכתיב ראשית חכמה יראת יי' אין חכמה אלא יראת השם.
תרגום: דבר אחר ויקחו לי תרומה ויקחו לי לקדש תרומה שהיא יו"ד והיא עשירי ומנלן לנו שעשירי קדש שכתוב (ויקרא כז) העשירי יהיה קדש לקדש ומהו קדש שכתוב וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם שכתוב ראשית חכמה יראת ה' אין חכמה אלא יראת השם.

(טו כה) וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי שִׁנְגַה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קֶרְבָּנָם אֲשֶׁה לַה' וְחִטָּאתָם לִפְנֵי ה' עַל שִׁנְגָתָם.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת כבר הודעתיקי כי כל מקום שנאמר ה' במדת רחמים ולפני השם כמו על פני והרי זו כמו שאמרו הוא ובית דינו¹⁰ והנה אמר כי הם הביאו את קרבנם לשם המיוחד וחטאתם לפני והנה החטא מכופר במדת רחמים ובמדת הדין והזכיר זה בע"ז אבל בסדר ויקרא בשאר המצות הזכיר פעמים רבים לפני ה' וזה מבואר.

עי' ר' בחיי: והם הביאו את קרבנם אשה לה' וחטאתם לפני ה' כתב הרמב"ן ז"ל הרי זה כמו שאמרו הוא ובית דינו אמר כי הם הביאו את קרבנם לשם המיוחד וחטאתם לפניו והנה החטא מכופר במדת רחמים ובמדת הדין והזכיר זה בעבודה זרה והזכיר ולגר הגר בתוכם כי הגרים מוכשלים תמיד בחטא זה עד כאן באור דבריו כי לפני ה' ברוב המקומות מדת הדין בלבד ואין כן לפני ה' שבכאן אך הכוונה בו הוא ובית דינו ויאמר הכתוב והם הביאו את קרבנם אשה לה' הוא השם העליון¹¹ מקום העולה וחטאתם הביאו לפניו כלומר אל פניו שהם הוא ובית דינו והזכיר ונסלח שני פעמים כי החטא מכופר במדת רחמים ובמדת הדין והזכיר לשון שגגה בתחלה ובסוף וכן בתחלת הפרשה ובסופו לומר כי ראוי לסלוח להם כיון שהם הקריבו את קרבנם עולה ועשו חיובם בכל שהרי שגגה היא.

(טו לג) וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצְאִים אֹתוֹ מְקֻשָּׁשׁ עֲצִים אֶל מִשֶּׁה וְאֶל אֶהָרֶן וְאֶל כָּל הָעֵדָה. עי' ר' בחיי: ויש להתעורר במה שהזכיר בפרשה זו כמה פעמים אותו ויקריבו אותו המוצאים אותו ויניחו אותו ולא אמר ויניחוהו כמו שאמר במקלל והנה הם בכלל הפרישה ועוד למה נקרא בלשון מקושש היה לו לומר מלקט עצים בשבת כי לשון קשישה אינו נופל כי אם על תבן וקש שנאמר (שמות ה ז) הם ילכו וקששו להם תבן וכן (שמות ה יב) לקושש קש לתבן ולשון לקיטה נופל על עצים שנאמר (ירמיה ז יח) האבות מבערים את האש והבנים מלקטים עצים.

יש בזה ענין ידוע כי העולם ששה קצוות¹² ונבראו בכח השם הנעלם בששה חותמות כל קצה וקצה בחותם אחד ונבראו בששה ימים והנה השבת נקראת אות והמקושש הזה כפר באותו האות ובחדוש העולם ועשה הקדש חול והשבת כשאר הששה ועל כן נקרא מקושש כלומר מקו ששה כי יצא מהקו האמצעי של ששה קצוות וכפר בשביעי שהוא היכל הקדש¹³ והבן זה.

(טו לח) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגְדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף פֶּתִיל תְּכֵלֶת:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ועשו להם ציצית המצוה הזאת בשלשים ושתים חומין שבה תרמוז לכלה שבשיר השירים¹⁴ המעוטפת וכלולה משלשים ושתים נתיבות פליאות

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ עי' דבריו שמות כ ג, והערה נה. ועי' לקמן פרשת קרח הערה ב.

¹¹ עי' פרשת בראשית הערה קמח.

¹² עי' לעיל פרשת נח הערה טו.

¹³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה סו.

¹⁴ עי' ויקרא יט כז ודברים כח טו שזה שם יה"ו, ועי' שמות ג יג שזה עיקר שם הוי"ה שה' אחרונה כפולה, ועי' פרשת בראשית הערה סו.

¹⁵ עי' ס"י (פ"ד מ"ד) שבע כפולות בג"ד כפולות מעלה ומטה מזרח ומערב צפון ודרום והיכל הקודש מכוון באמצע והוא נושא את כולם.

¹⁶ עי' תיקו"ז (קה ע"א): ערות כלתך דא י' זעירא דאדנ"י, דאיהי כלה האמורה בשיר השירים. תא חזי שכנתא תתאה אתקריאת בתה מסטרא דאימא עלאה, כלה מסטרא דכ"ל כ"ל ה'.

תרגום: ערות כלתך זו י' קטנה של אדנ"י שהיא הכלה האמורה בשיר השירים בא וראה השכינה התחתונה נקראת בתה מהצד של האם העליונה והכלה מהצד של כ"ל כ"ל ה'.

ועי' זהר (ח"ב דף קמה ע"ב): כיון דעבד קדש הקדשים לתתא גניז וטמיר ועאל רזא דקדש הקדשים

הכמה^ל: ועליה הזכיר שם (שיר השירים ד יא) וריח שלמותיך כריח לבנון וידוע כי אין השלמה דבר זולתה וכמו שדרשו רז"ל בבראשית רבה (דניאל יב ו) ויאמר לאיש לבוש הבדים כהדין קמצא דלבושיה מניה ולכך נצטוינו בעטיפת הטלית בשלשים ושתים הומין משום שנאמר (דברים כה ט) והלכת בדרכיו ומצוה זו שקולה ככל המצות שבתורה לפי שהיא האבן הראשה^ל הכוללת תרי"ג אבנים יקרות ושלשים ושתים נתיבות וכל נתיב ונתיב מתחלק לשנים טוב ורע בזכור ושמור^ל מצות עשה ומצות ל"ת והנה הם ס"ד וכל אחד כלול מעשר ספירות הרי תר"ם הוצא מהן כ"ז אותיות התורה הם תרי"ג מצות וזהו שאמר במסכת (נדרים כה ע"א) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כלן כן כתב החכם רבי עזריאל ז"ל בפירוש שיר השירים שחבר.

עיי"ש: ויש לך להשכיל כי הקדוש ברוך הוא כוון בבריאת האדם להיותו בארץ כאחד מן המלאכים שבשמים או כחיות הקדש והנה האדם גוף אחד ומשתרגים ממנו חלקים מיוחדים כדמיון גוף האילן שמשתרגין ממנו ענפים ועלים כן משתרגים מגוף האדם ארבעה אברים מיוחדים להיות האדם מרכבה כמו חיות הקדש ותשרה השכינה עליו והם המה והלב וברית לשון^ל וברית מילה ועל כן נצטוה בעטיפת הטלית להיות ארבע כנפות הטלית מחופפין על החיה הוא שכתוב (דברים כב יב) גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך^ל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

לתמן למעבד גניזו דשמושא שלים עילא ותתא כדקא יאות קדש הקדשים איהו לעילא רזא דחכמתא עלאה ויובלא כגוונא דא ירתין חתן וכלא ירותא דאבא ואמא ואתהדרא אחסנת ירותא בגוונא אחרא ירותא דאבא ירותא בריתא בסליקו דשמא קדישא דא ואתקרי אוף הכי קדש חכמה ירותא דאמא ירותא ברא ואקרי קדשים בגין דנטיל כל אינון קדשים עלאין וכניש לון לגביה ובתר יהיב לון ואעיל לון לגבי כלה ועל דא אמר שיר השירים שיר לגבי קדש השירים לגבי קדשים למהוי כלא קדש קדשים ברזא חדא כמה דאתחזי.

תרגום: כיון שעשה קדש הקדשים למטה גנוז וטמיר והכניס לשם את סוד קדש הקדשים לעשות גניזת השמוש השלם למעלה ולמטה כראוי קדש הקדשים הוא למעלה סוד החכמה העליונה והיובל כמו זה יורשים החתן והכלה ירשת האב והאם. וחזרו נחלת הירשה בגון אחר ירשת האב ירשה הבת בעליתו של השם הקדוש הזה ונקרא אף כך קדש חכמה ירשת האם ירש הבן ונקרא קדשים משום שנטל את כל אותם הקדשים העליונים וכנסם אליו ואחר כך נותן אותם ומכניסם לכלה. ועל זה אמר שיר השירים שיר לקדש השירים לקדשים להיות הכל קדש קדשים בסוד אחד כמו שראוי.

^{יג} עי' ס"י פ"א מ"א: בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יהו"ה צבאות אלקי ישראל אלקים חיים ומלך עולם אל שדי רחום וחנון רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש הוא, וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספר וספור.

^{יד} עי' ספר הפליאה (עמוד תרמה): ארז"ל ויתהלך חנוך את האלהים שמקבל ממדה הז' הנקראת גם היא מט"ט האבן שמאסו הבונים ר"ל שהרחיקוהו מן הבנין אנשי דור הפלגה שבנו המגדל ומאסו המדות העליונות שלא להשפיע להם והבונים את המגדל גרמו לאותו אבן והמשילוה ומינוה והיא היתה לראש פינה על אלפי אלפים וריבוא רבבות על אבן א' ז' עינים, והמייחד תפילתו בה יפיק שאלתו כי משם רועה אבן ישראל היא היד הנטויה היא אבן השתיה אשר ממנה עולם השפל הושתת היא סוד הלבנה בחידושה היא אבן הראשה ועליה אמר הכתוב אל תמר בו שלא ישים כוונתו בה לבדה בשעה שמתפלל כי שמי בשם המדה שמקבל משם שגם היא נקראת מט"ט וע"כ תהיה עם הכלל.

^{טו} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קפד.

^{טז} עי' ס"י (פ"ו מ"ז) כשבא אברהם אבינו ע"ה הביט וראה והבין וחקר וחקק וחצב ועלתה בידו הבריאה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן מיד נגלה עליו אדון הכל ית' שמו לעד והושיבו בחיקו ונשקו על ראשו וקראו אברהם אוהבי וכתר ברית לו ולזרעו עד עולם שנאמר והאמין בה' ויחשבה לו צדקה וכתר לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית המילה וקשר עשרים ושתים אותיות התורה בלשונו וגילה לו את סודו משכן במים דלקן באש רעשן ברוח בערן בשבעה נהגן בשנים עשר מזלות.

^{יז} עי' תיקו"ז כו ע"ב: ואיהי כלילא מארבע פרייין דקריאת שמע דאינון רמ"ח תיבין עם א"ל מלך נאמן ובגין דלא יעבדון הפסקה תקינו להדהר שליחא דצבורא ה' אלקיכ"ם אמת וכד ישראל אמרין שמע ודאי (נ"א מארי) חיוון שמטיין גדפייהו באן אתר בכנפי מצוה דאתמר בהון על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה (דברים כב יב) דאיהו כגוונא דמעיל האפוד דפעמונים ורמונים אינון לקבל חליין וקשרין שולי המעיל אינון לקבל כנפי מצוה.

תרגום: והיא כלולה מארבע פרשיות של קריאת שמע, שהן מאתים ארבעים ושמונה תיבות עם אל מלך נאמן, וכדי שלא יעשו הפסקה תקנו שיחזיר השליח צבור יהו"ה אלהיכ"ם אמת. וכשישראל

וזהו סוד הלשון שהזכיר במצוה זו מלת כנפים והיה יכול לומר על ארבעה צדי או רבועי וכן הזכיר בכאן על כנפי בגדיהם הכנף פתיל תכלת וכדי לרמז מנין הכנפים והפנים שבכל היה וחיה באה הקבלה להיות שמונה חומין בכל כנף כדי שיהיו שלשים ושתים חומין וכשם שהחיה הנחלקת לארבע חיות מחופפין עליה הכבוד ושכינת עזו כן גוף האדם שממנו נחלקים ארבעה אברים שהזכרנו נצטווה במלית המחופף עלינו שיהיה הציצית לבן ושיתן בו פתיל תכלת כדי שיתדמה לחיות המרכבה ואמנם הלבן הוא העקר וזהו שאמרו (מנחות לט א) מתחיל בלבן ומסיים בלבן כי הוא בסוד התרועעה^ל שיש פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה.

והנה הציצית והתכלת בדמיון הלולב והאתרוג^ל וכשם שהלולב והאתרוג מעכבין זה את זה כן הציצית והתכלת מעכבין זה את זה בזמן שהיה תכלת מצוי אבל עכשיו שאין לנו תכלת מניח הלבן בלא תכלת כי הוא העיקר והנה התכלת הוא האתרוג שנקרא הדר ובמדרש תהלים (תהלים צ טו) והדרך על בניהם והדרך זו תכלת שבמצות ציצית שישאל מתכסין בה שנקראו בנים למקום ועוד דרשו (מנחות מב א) ציצית אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה וכן דרשו בלולב (שם) לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה וכדי שלא יפריד האדם בין הציצית והתכלת ולא יקצין בנטיעות^ט הוצרכו רז"ל (ברכות יב ב) לדרוש ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות כלומר שלא יחשבו בה לומר שתי רשויות יש רק ליחד הכל ביחוד שלם.

ועוד אני מוסיף באור אם תסתכל בפסוק הנמרץ שאמר שלמה (משלי כד כא) ירא את ה' בני ומלך שענינו על הדרך הזה ירא ה' זו מצות ציצית ומלך זו התכלת שהיא מדת המלכות ותכלית הספירות וכדי שיתיחד יחוד שלם ולא תקצין אמר עם שונים אל תתערב אל תחשוב בלבך שניות כי אם יחוד שלם וזהו שדרשו רז"ל (ברכות יב ב) ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות ולפי הענין הנזכר יהיה וראיתם אותו מלשון אות וסימן כאלו אמר וראיתם חותמו והוא חותם התכלת ואם תזכה תביין^א.

ובספר הבהיר^ב תמצא מפורש מאי טעמא דתכלת משל למה הדבר דומה למלך ובתו שבקשו לילך למרחוק פחדו מאימת המלך נתן להם סימנו פחדו מן הבת נתנה להם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

אומרים "שמע", ודאי (אדוני) החיות שומטות כנפיהם. באיזה מקום, בכנפי מצוה, שנאמר בהם "על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" שהיא כדוגמת מעיל האפוד, שהפעמונים והרמונים הם כנגד חוליות, וקשרים שולי המעיל הם כנגד כנפי מצוה.

^ל עי' דברי רבינו בויקרא כג כד ודברינו שם.
^ט עי' תיקו"ז (קמז ע"ב): תכלת מסטרא דשמאלא לבן מסטרא דימינא עמודא דאמצעייתא אחיד בתרוייהו וביה קורין קריאת שמע בשחרית דאיהי שכינתא בת עין.
^מ עי' בזה ברמב"ן בראשית יא ב.

^{מא} עי' זהר (פנחס דף רנז ע"א): ואיהי פקודא תמינאה מזוזה שכינתא אתקריאת מזוזה מסטרא דעמודא דאמצעייתא דאתון דיהו"ה ומסטרא דצדיק רזא דברית אתקרי שדי שדי חותמא דמלכא דאיהו יהו"ה.

תרגום: והיא מצוה שמינית, מזוזה, השכינה נקראת מזוזה מצד העמוד האמצעי של אותיות יהו"ה, ומצד של צדיק סוד הברית נקראת שדי, שדי חותמת המלך, שהוא יהו"ה.

^{מב} ז"ל: צב. ועוד אמר מאי טעמא אנו מטילין תכלת בציצית, ומאי טעמא שלשים ושתים, משל למה ה"ד למלך שהיה לו גן נאה ולו ל"ב נתיבות ושם שומר עליהם והודיע לו לבדו אותן הנתיבות, א"ל שומרם ולך בהם בכל יום ובכל זמן שתזכרם שלום לך, ומה עשה אותו השומר, שם שומרם עליהם, אמר אם אני אהיה לבדי באלה הנתיבות אי אפשר לשומר אחד לקיים כל אלה הנתיבות, ועוד כי יאמרו העולם כילי הוא מלך זה לכך שם שומר זה שומרם אחרים לכל הנתיבות, אלה הם ל"ב נתיבות.

צג. ומ"ט דתכלת, אמר השומר שמא יאמרו השומרים האלה הגן שלנו הוא, נתן להם סימן, ואמר להם ראו זה סימן של מלך שהוא שלו הגן הזה ואלה הנתיבות הוא תקנם ואינם שלי, והנה חותמו, משל למה"ד למלך ובתו שהיו להם עבדים ובקשו לילך למרחוק פחדו מאימת המלך נתן להם המלך סימנו, פחדו מן הבת, נתנה להם סימן, אמרו מעתה בשני סמנים אלה (תהלים קכא ז) ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך.

רמב"ן ור' בחיי פרשת שלח

סימן אמרו מעתה בשני סימנין אלו ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך.

(טו לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם:
עי' רמב"ן: להזהיר ממנה שלא יטעו בה וזה הוא שדרשו רבותינו (ספרי שלח קטז) אחרי לבבכם זו המינות אשר אתם זונים זו ע"ז שלא יהרהרו מן התכלת במינות או בע"ז אבל יהיה לכם הכל לציצית וראיתם אותו וזכרתם ואמרו ואחרי עיניכם זו זנות כענין שכתוב ואנכי היודע ועד נאם ה' (ירמיה כט כג) והמשכיל יבין.

(טו מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
עי' ר' בחיי: דרשו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד) בחיוב קריאת שמע בבקר ובערב צריך להתיז זי"ן של תזכרו והטעם בזה כדי שלא תתבלבל המלה אצלנו ושל לא יובן מזה תשכרו בשי"ן שהוא לשון שכירות לפי שאין לעשות המצות על מנת לקבל פרס נובל לומר בזה שהוא כדי לרמוז על חמשה חומשי תורה הנחלקים לשבעה שהרי שקולה מצוה זו כנגד כל התורה עוד אפשר לומר בהתנת הזי"ן שירמוז אל השבת הגדולה וענין הכתוב לומר אני מצוה לכם מצוה זו בתכלת שתעשוה למטה למען תזכרו למעלה המדה שהיא בתוך מדת הכל שהיא השבת הגדול ואמר ועשיתם את כל מצותי לפי שכל המצות נכללות שם וזה מבואר.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי סא

מג עי' לעיל פרשת שמות הערה קט.

פרשת קרח

(טז ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו:

ע"י ר' בחיי: וידוע לכל משכיל כי התחנה למדת הדין וביד שמאלא, כי היא היד הראויה לזה. ופסוק מלא הוא, (תהלים ל ט) אליך ה' אקרא ואל אדני אתחנן, וכתוב (איוב ח ה) אם אתה תשחר אל אל ואל שדי תתחנן. וכן הזכיר משה (דברים ג כג) ואתחנן אל ה', וסמך מיד אל"ף דל"ת, אדון אשר בו הרחמים. וכן הזכיר שלמה בתפלתו (מלכים א' ח נט) ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה', לא אמר לה' אלא לפני ה', כלשון (במדבר טו כה) וחטאתם לפני ה' על שנגתם וזה מבואר.

(טז ה) וַיְדַבֵּר אֶל קָרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר בִּקֶּר וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו:

ע"י רמב"ן: ודעתי בזה ובמה שאמר לאהרן (להלן יז יא) קח את המחטה ושים קמרת שהיתה עליו יד ה' בהם והוא הנקרא רוח הקדש כענין בספרי דוד ושלמה שהיו ברוח הקדש וכמו שאמר (ש"ב כג ב) רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני כי משה רבינו בכל ביתו נאמן הוא כאשר פירשתי ענין הבית והזכרתיו פעמים רבות ומפני שאינו מדרך נבואתו של משה לא הוזכר בהן דבר ה'.

(טז ז) וַתָּנוּ כָּהֵן אִישׁ וְשִׁימוּ עֲלֵיהֶן קַמֶּרֶת לְפָנֵי ה' מִחֶר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקְּדוֹשׁ רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי:

ע"י ר' בחיי: ודע שלא תמצא בכל הפרשה הזו שיוזכר משה בכל דבריו רק השם המיוחד, אבל בכאן לפי שהזכיר בני לוי הוצרך להזכיר אלהי ישראל כדי לרמוז על מדתם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י לעיל פרשת לך לך הערה כ.

^ב ע"י זהר (ח"ב קע ע"ב): ומה דאתערו לפני ולא מלפני לפני הוא דקאים לפני קמיה דקודשא בריך הוא ושמש קמיה ועל דא לא אמרו דקשין זוגין לקודשא בריך הוא וכן קשין מזונותיו של אדם לקודשא בריך הוא אלא לפני ולהאי קשיין כל הני דהא לאו ברשותיה קיימי אף על גב דאיהו עביד (ד"א ל"ג אבל אף על גב דאיהו עביד) ברשותא אחרא עביד. כתיב (ויקרא כב ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני מאי מלפני אלא דא עלמא דאתי ההוא דכל חיינ קיימין.

תרגום: ומה שהעירו לפני ולא מלפני לפני אותו שעומד לפני לפניו של הקדוש ברוך הוא ושמש לפניו ועל כך לא אמרו שקשים הזווגים לקדוש ברוך הוא וכן קשים מזונותיו של אדם לקדוש ברוך הוא אלא לפני ולזה קשים כל אלה שהרי לא ברשותם הם עומדים אף על גב שהוא עושה (אבל אף על גב שהוא עושה) ברשות אחרת הוא עושה. כתוב (ויקרא כב) ונכרתה הנפש ההיא מלפני מה זה מלפני אלא זה העולם הבא ההוא שכל החיים עומדים שם.

^ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רא.

^ד ע"י דברי ר' בחיי ויקרא ח ח.

^ה ע"י בראשית לא יג ודברי רבינו שם.

ע"י רבינו במדבר ו כה שזה כינוי לשכינה. ע"י ר' בחיי במדבר יב ו לא כן עבדי משה כי בכל ביתי אשר בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע מעצמו כל המדות ומפה אל פה יהיה לו הדבור מאתי והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום וע"י זהר (ח"ב דף ה ע"א) מהימן כמשה, דכתיב ביה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, והוא גלי ופרסם כל גזיאי דמלכא,

וע"י זהר (ח"ב דף קעח ע"א) טוביה וברכויה באוצר הנקרא היכל, והוא רמוז בפסוק (חבקוק ב כ) ויה"ו בהיכל קדשו הס מפניו, ולדא רמזו רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו, שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, ומתרגמינן בכל דעמי. ואי מכוון בכל חד וחד מתשע גווי כדקא יאות, דא הוא בר נש דאוקיר לשמא דמאריה,

^ו ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ז ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו. וע"י לעיל א נא.

^ח ע"י לקמן פרשת חקת הערה א.

(טז ל) וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצַתָּהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעֶתֶם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֹהָ אֶת ה':
 עי' ר' בחיי: ואם בריאה יברא ה' הזכיר לשון בריאה שהוא לשון מורה על מציאות יש מאין ובא להורות כי היה הפלא בנס הגדול הזה כפלא חדוש העולם ונראה כי היה הכתוב ראוי לומר ואם בריאה יברא אלהים כלשון בראשית ברא אלהים כי זאת בקש משה שתהיה מדת הדין מתוחה כנגדם כענין שנאמר ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם וגו' ומה שהזכיר השם המיוחד כה משפטו של משה בכל התורה שלא יזכיר בדבריו כי אם השם המיוחד והענין מפני שאין נבואתו ושליחותו אלא בשם המיוחד וכן הזכיר למעלה בזאת תדעון כי ה' שלחני כי מהמדה הנקראת זאת^ט יודע היום כי הוא שליח השם המיוחד ומפני שחטאת החוטאים האלה כבדה מאד והעמיקו שחתו בעיקרי התורה לעקור היסודות כמעמיק ומקציץ שרש האילן והיו באים כנגד נבואתו של משה המתנבא בשם המיוחד.

(יח יט) כָּל תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לָךְ וּלְכַהֲנֶיךָ וּלְבְנֵיךָ אֲתָדָךְ לְחֶק עוֹלָם בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָדָךְ:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ברית מלח עולם היא יאמר כי הברית מלח עולם היא כלומר קיום הבשר והמלח עקרו מים ובכח השמש השולט עליו נעשה מלח וא"כ יש בכח המלח מים ואש וכן הברית כלולה ממדת הרחמים וממדת הדין וזה סוד (בראשית לו לט) בת מי זהב" ויבאר לנו הכתוב כי הברית הזאת מלח העולם היא כלומר קיום העולם כי בו יתקיים ויכרת"י בשם שהמלח המקום שבו נעשה הוא נכרת ולא יעלה בו שום צמח וכענין שכתוב (ירמיה יז ו) ארץ מלחה ולא תשב וכתוב (דברים כט כב) נפרית ומלח שרפה כל ארצה וגם היא מקיימת הדבר כמליחה והנה זה דבר והפכו האחד כלול בחברו והפעולות משתנות אבל הענין אחד.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.
^י עי' בזה ברמב"ן בראשית יא ב
^{יא} עי' אד"ר קמב ע"א: מי זהב, רחמי ודינא.
^{יב} עי' זהר (ח"א דף רמא ע"ב): ותייבין בסחורתיהו לההוא אתר. רבי אחא אמר, כתיב (ויקרא ב יג) ולא תשבית מלח ברית אלה"ך מעל מנחתך, על כל קרבנך תקריב מלח, וכי אמאי מלח, אלא בגין דאיהו ממרק ומבשם מרירא לאטעמא, ואי לאו הוי מלחא, לא יכיל עלמא למסבל מרירא, הדא הוא דכתיב (ישעיה כו ט) כי כאשר משפטיך לארץ, צדק למדו יושבי תבל, וכתוב (תהלים פט טו) צדק ומשפט מכון כסאך, ומלח איהו ברית דעלמא קיימא ביה, דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, בגין כך אקרי ברית אלה"ך, ואקרי ים המלח, וימא אקרי על שמיא. רבי חייא אמר, כתיב

פרשת חקת

(יט ב): זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על:

ע"ר בחיי: חקת התורה – פירשו המפרשים לשון חק וגזרת מלך כדבר שאין טעמו נודע לבריות, והן תמהין עליו כענין פרה אדומה שהיא מטהרת את הטמאים ומטמאת את העוסקים בעבודתה. והאמת כי פרה אדומה מכלל החקים שאין טעמן נגלה ונודע, אבל עקר לשון חקה מלשון חקיקה, ירמוז לדבר החקוק ומצויר למעלה, והנרמז לישראל בפרה אדומה, ולכך נקרא חלק אחד מן המצות חקים. נאמר כאן חקת התורה, ונאמר בשעיר המשתלח (ויקרא מז לד) והיתה זאת לכם לחקת עולם, ובכלאים (ויקרא יט יט) את חקותי תשמרו. ועוד נקראים חקים מלשון גבול, כענין שכתוב (ירמיה ה כב) אשר שמתני חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו, (ירמיה לא לד) חקות ירח וכוכבים לאור לילה. כלומר גבולי היום והלילה, וזה להורות שנעצור המחשבה מלהרהר בהם, ולא נעבור גבול מפני עומק השגתם.

וצריך אתה לדעת שיש הפרש בין חק לחקה, כי המצוה הנקראת חק היא

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י זהר (ח"ג דף קעט ע"ב): כתיב הכא זאת חקת התורה וכתוב וזאת התורה מה בין האי להאי אלא רזא עלאה הוא והכי אוליפנא וזאת התורה לאחזאה כלא ביחודא חד ולאכללא כנ"י בקב"ה לאשתכחא כלא חד בגיני כך וזאת התורה אמאי תוספת וא"ו אלא הא אתמר לאחזאה דכלא חד בלא פרוזא וזאת כלל ופרט כחזא דכר ונוקבא ובג"כ וזאת התורה ודאי אבל זאת בלא תוספת וא"ו חקת התורה ודאי ולא התורה דינא דאורייתא דגזרה דאורייתא

ת"ח זאת אשר ללויים ולא וזאת דהא מסטרא דדינא (קשיא) קא אתיין ולא מסטרא דרחמי א"ר יהודה והא כתיב וזאת עשו להם וחיו ודא בליואי אתמר ואת אמרת זאת ולא וזאת א"ל ודאי הכי הוא וקרא מוכח מאן דאחיד סמא דמותא אי לא יערב ביה סמא דחיי הא ודאי ימות וע"ד וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגין דסמא דחיי מערב בהדיה וזאת עשו וחיו ולא ימותו ודאי וזאת אצטריך להו ולא זאת בגיני כך וזאת התורה ממש ביחודא חד ביחודא שלים כללא דדכר ונוקבא ו"ה זאת ה' בלחודי וע"ד זאת חוקת התורה

תרגום: כתוב כאן "זאת חקת התורה" וכתוב "וזאת התורה", מה בין זה לזה, אלא סוד עליון הוא וכך למדנו, "וזאת התורה" להראות הכל ביחוד אחד, ולהכליל כנסת ישראל בקדוש ברוך הוא, להמצא הכל אחד, בגלל זה "וזאת התורה", למה תוספת וא"ו, אלא זה נאמר להראות שהכל אחד ללא פרוז, וזאת כלל ופרט כאחד, זכר ונקבה, ומשום זה וזאת התורה ודאי, אבל זאת בלא תוספת וא"ו, חקת התורה ודאי ולא התורה, דין התורה, גזרת התורה.

בא וראה "זאת אשר ללויים" ולא וזאת, שהרי מצד הדין (הקשה) הם באים ולא מצד הרחמים. אמר רבי יהודה, והרי כתוב "וזאת עשו להם וחיו", וזה בלויים נאמר, ואתה אמרת זאת ולא וזאת. אמר לו ודאי כך זה, והפסוק מוכיח, מי שאוחז סם המות אם לא יערב בו סם החיים הרי ודאי ימות, ועל זה "וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו", משום שסם החיים מערב איתו, "וזאת עשו וחיו ולא ימותו" ודאי. וזאת צריך להם ולא זאת, לכן וזאת התורה ממש ביחוד אחד, ביחוד שלם כלל של זכר ונקבה, ו"ה, זאת ה' בלבדה, ועל זה "זאת חקת התורה".

ב ע"י זהר ח"ג סט ע"א: ת"ח כתיב והיתה זאת לכם לחקת עולם והיתה לכם מבעי ליה מאי זאת הא דאמרן לחקת עולם בכל אתר ואתר חקת עולם אתקרי גזרה דמלכא דעייל כל נימוסוי באתר דא ואסתים לון כמאן דסתים כלא באסקופא חדא.

תרגום: בא וראה כתוב והיתה זאת לכם לחקת עולם, היה צריך להיות והיתה לכם, מה זה "זאת", זה שאמרנו לחקת עולם בכל מקום ומקום חקת עולם נקראת גזרת המלך, שמכניס את כל הנהגותיו במקום הזה, וסותם אותם כמו שסתום הכל באוצר אחד.

ג ע"י זהר (ח"ג דף קפ ע"ב): זאת חקת התורה זאת דא את קיימא דלא אתפרש דא מן דא (וכד אתפרע דא כלה) דאקרי זה ומנוקבא עייל לדכר וע"ד שמור וזכור כחזא מחבר חקת התורה חק התורה מבעי ליה מה חקת אלא חקת ודאי ואוקימנא ה' ד' הות (נ"א חק) והא אתמר אבל ת' הוא ד' ונ' מחבר כחזא ונ"ן הא אתמר.

תרגום: "זאת חקת התורה", "זאת", זו אות הברית שלא יפרדו זה מזה, (וכאשר נפרע זה הכל) שנקרא "זה", ומהנקבה עולה לזכר, ועל זה שמור וזכור מתחברים כאחד. "חקת התורה" היה צריך להיות "חק התורה", מה זה "חקת". אלא "חקת" בודאי, ובארנו ה' היתה ד' (חק), והרי נתבאר, אבל ת' הוא ד' ונ' מתחברים כאחד, ונ"ן הרי נתבאר.

ועי' ספד"צ ל ע"ב ז"ל: כ"ב אתוון סתימין, כ"ב אתוון אתגליין, י' סתיים י' גלייא סתיים וגלייא במתקלא דטפסין אתקלו, י"ד נפקין מניה דכר ונוקבא ו"ד, בהאי אתר ו' דכר ד' נוקבא, בגין דא ד"ו

הנמשכת ממדת זכור, כענין שכתוב בפסח מצרים, (שמות יב כד) לחק לך ולבניך. כי חק הוא מכריע, וכן בספר יצירה (פ"ב מ"א) ולשון חק מכריע בינתיים. ובברכת מילה (שבת קלז ע"ב) חק בשארו שם, ובתפלת יום הזכרון (תהלים פא ה) כי חק לישראל הוא. והמצוה הנקראת חקה נמשכת ממדת שמור, וזהו את חקותי תשמרו הנאמרת בכלאים (ויקרא כ כא – כב) ובאשת אח, והזכיר לשון שמירה, וכן (שמות יג י) ושמרת את החקה הזאת למועדה, וכן בכאן הזכיר זאת חקת התורה, והיתה זאת לכם לחקת עולם. אשר צוה ה' – היה לו לומר אשר צויתי, אבל הוא כלשון (שמות כד א) ואל משה אמר עלה אל ה'.

עיי"ש: וע"ד הקבלה פרה אדומה רמז לתורה שבעל פה מדת הדין הקשה שהיא הגורמת כל טומאה והנה עבודה זו מסורה ביד אלעזר כדי שתעשה על כונתו למדת הדין הקשה ולא יחשבו מחשבה רעה בעבור שהיא נשחטה בחוץ ועל כן הקדים ואמר זאת חקת התורה כלומר זאת המצוה המחודשה שאתה רואה שהצריכה תורה לעשותה חוץ למקדש אל תחשוב שתהיה הכונה חוץ להקב"ה ח"ו כי נחקקת היא מן התורה היא תורה שבע"פ והיא מדה ששית ואף על פי שענין הפרה עמוק עמוק מי ימצאנו במדה ששית תמצאנו כי היא הגורמת כל טומאה וכן הטומאה מתפשטת עד שש מעלות וכמו שאבאר בסמוך והמדה הזאת הששית היא מדתו של יצחק העקודה ממדת החסד הסוד (בראשית כב ט) ויעקד את יצחק בנו שאלמלא כן תחריב את העולם בדין ותשרפנו בשלהבותה ועל כן בעל הרחמים יתעלה אשר מחשבותיו אלינו הפליא עצה הנדיל תושיה כיצד יקחו ישראל מדת הדין הקשה להשלימה ותחזור רפה זהו לשון ויקחו אליך פרה והיא אדומה והיא תמימה בלי מום והוא אשר לא עלה עול השעבוד כשאר המדות אשר למטה ממנה שכן בית המקדש נקרא (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו וכתוב (תהלים עח סא) ויתן לשרי עזו ותפארתו ביד צר והכרובים גלו עם שאר הכלים ולא מצינו בהם גניזה כי אם במנורה ובארון אבל זו שלמעלה מהם נקראים בתי גנוזי וכבר הזכרתי בסוף בראשית והבן זה ומה שהיתה נשחטת חוץ למקדש מפני שהיא להעביר רוח הטומאה ולכך מטהרת הממאים במים חיים אל כלי כי כן המהרה נשפעה ממדת החסד שהיא למעלה ממדה זו גורמת כל טומאה.

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרין, ד"ו דכר ונוקבא, ד"ו תרין קפלין (תרין), י' בלחודוי דכר ה' נוקבא, ה' ד' הות בקדמיתא ומדאתעברת ביה בגווה אפיקת ו', הרי כי בה"א אית ד"ו, ובי"ד אית ה', הרי יה"ו אתחזי יו"ד בחזויה כללא ד"ה"ו, מדאפיקת י' ר"ד שהוא דכר ונוק' אתיישבת לבתר ומכסייא לאמא. וז"ל הגר"א: הוא סתום במילוי היר"ד ואין נגלה שם רק שני טיפין, והשני אח"כ בבינה בצורת ה' ד"ו כמש"ו ה' ד' הות כו' ושם ניכרין בבטן אמם זכר ונקבה, וז"ש ד"ו דכר ונוקבא, רק ששם הם תאומים וכו'.

ד עי' זהר (ח"א מח ע"ב): תא חזי שבת ליליא ויומא זכור ושמור איהו כחדא ועל דא כתיב (שמות כ ח) זכור את יום השבת לקדשו וכתוב (דברים ה יב) שמור את יום השבת זכור לדכורא שמור לנוקבא וכלא חד זכאין אינון ישראל חולקיה דקב"ה עדביה ואחסנתיה עלייהו כתיב (תהלים קמד טו) אשרי העם שככה לו אשרי העם שיהו"ה אלהיו.

תרגום: בא וראה, שבת לילה ויום, זכור ושמור הוא כאחד, ועל זה כתוב "זכור את יום השבת לקדשו", וכתוב "שמור את יום השבת". "זכור" לזכר, "שמור" לנקבה, והכל אחד. אשריהם ישראל חלקו של הקדוש ברוך הוא, גורלו וירושתו, עליהם כתוב "אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו".

ה עי' זהר (ח"א דף רלח ע"א), סטר גבורה דינא קשיא.

י ממטה למלעה.

י ו.

ה עי' זהר ח"ג קנב ע"ב: ובימינא (נ"א ובמיא) דתמן תורה שבכתב דאיהי מים וטהרה ממקור דמיה ואתדכי בה מצורע וטמא מת וזב וטמא בכל מיני שרץ הה"ד זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו'.

תרגום: ובימין [ובמים] ששם תורה שבכתב, שהיא מים וטהרה ממקור דמיה, ונטהר בה. מצורע וטמא מת וזב וטמא בכל מיני שרץ, זהו שכתוב "זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו'".

(יט טז) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בַחֲלָל חֶרֶב אוֹ בְּמַת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקָבָר יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים:

ע"י ר' בחיי: ושנינו במשנה (כלים א א) אבות הטומאה השרין ושכבת זרע וטמא מת וכיון שהנוגע במת הוא אב הטומאה הרי המת עצמו אבי אבות הטומאה ומן הידוע כי הטומאה מתפשטת עד שש מעלות ולא יותר ואלו הן שש מעלות הטומאה אבי אבות שני לו אב הטומאה שלישי לו ראשון לטומאה רביעי לו שני בחולין חמישי לו שלישי בתרומה ששי לו רביעי בקדש לא מצינו טומאה עולה למעלה משה כי המהרה דבקה במעלה השביעית הנקראת מים טהורים בזמן הגאולה כענין שכתוב (יחזקאל לו כה) וזרקתי עליכם מים טהורים ובזמן הגלות נקראת שערי דמעה שהדמעה באה מכה המים ואמרו רז"ל (ב"מ נט ע"א) כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה והמעלה השביעית נקראת אצל רז"ל (חגיגה טו ע"א) מים העליונים והיא מדת החסד שהיא שביעית ממטה למעלה ונקראו מים חיים"א הוא שאמר הנביא (זכריה יד ח) ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים והיא ירושלים של מעלה"ב ומזה תמצא בפרשת יום שני חמשה פעמים מים ויום שלישי שני פעמים מים והכל שבעה כי מלאכת המים לא נגמרה עד יום שלישי ודרשו רז"ל במסכת מכשירים (פרק ו ד) שבעה משקין הן המים והיין והשמן והדבש והדם והטל והחלב הראשון כנגד המים שהם משקה והששה כנגד ששה תולדות שיש בו וכל אחד משבע משקין הללו הזכיר בו הכתוב לשון שתיה או לשון השקאה המים דכתיב (שמות יז ו) ויצא ממנו מים ושתה העם וכתיב (בראשית כד מג) השקיני נא מעט מים היין דכתיב (ויקרא י ט) יין ושכר אל תשת וכתיב (ירמיה לה ב) והשקית אותם יין השמן דכתיב (ישעיה כה ו) משתה שמנים הדם דכתיב (במדבר כג כד) ודם הללים ישתה וכתיב (יחזקאל לט יז) ואכלתם בשר ושתיתם דם הטל נקרא מים דכתיב (שופטים ו לח) וימץ טל מן הגזה מלא בספל מים הדבש דכתיב (דברים לב יג) ויניקוהו דבש מסלע החלב דכתיב (שופטים ד יט) ותפתח את נוד החלב ותשקהו.

(כ ח) קַח אֶת הַמִּטָּה וְתַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאֶהְרֵן אֹתָהּ וְדַבַּרְתָּם אֶל הַסֹּלַע לְעִינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיָּם מִן הַסֹּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת פְּעִירָם:

ע"י רמב"ן: והאמת כי הענין סוד גדול מסתרי התורה כי בראשונה אמר לו (שמות יז ו) הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור יאמר כי שמי הגדול"י על הצור בחורב שהוא כבוד ה"י האש האוכלת"ו בראש ההר ובעבור כן לא הכה אלא פעם אחת ויצאו מים רבים אבל בכאן לא פירש לו כן והסכימו שניהם להכות בצור פעמים והנה זה חטא ועל כן אמר לא האמנתם בי"ו לשום אמונה בשמי ובאמונה יעשה הנס ונאמר מריתם

טא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י לעיל הערה ח.
 י' ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קלא.
 י"א ע"י לעיל פרשת תולדות הערה ח.
 י"ב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה שלט.
 י"ג ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.
 י"ד ע"י לעיל פרשת נח הערה לז.
 טו ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט שזו מדת המלכות.
 טז ע"י תיקר"ז מו ע"א: והאי סלע אתמר בה דלא נפיק אלא טפין טפין דמיא דאורייתא באלין פסקות ובגין (במדבר כ יא) ויך משה את הסלע במטהו פעמים דא גרים דלא נפיק מיניה אלא טפין טפין זעיר שם זעיר שם וכמה מחלוקות על אלין טפין ומאן גרים דא המורים דאתמר בהון כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ובגין דא (שם י) שמעו נא המורים ובגיניהו ויך משה את הסלע במטהו פעמים דאם לא דמחא בה לא הוו טרחין ישראל ותנאים ואמוראין באורייתא דבעל פה דאיהי סלע אלא אתמר בו (שם ח) ודברתם אל הסלע ונתן מימיו בלא טורח ויהיה מתקיים בהון (ירמיה לא לג) ולא ילמדו עוד וגו' והוה נפיק מיא בלא קשיא ומחלוקת ופסק בגין דשכינתא דאתמר בה (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' הוה שרי בפומיהון דישאל דאיהי אורייתא דבעל פה דאיהי סלע ע"ל ס' דאינון שתין מסכתות דהכי איהו סל"ע על ס' דשכינתא הוה נח על טנרא דבכל אתר דבעי קודשא בריך הוא למעבד נס שכינתא אקדמת להווא אתר וכיון דשכינתא הוה תמן לא הוה ליה

פי כי מרו את רוח קדשו הנקרא בכל מקום פי ה"י ולכך אמר מעלתם בי ואין מעילה אלא שיקור והנה החטא מוזכר מפורש בכתוב וכן אמר המשורר (תהלים קיד ז ח) מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים"י וכן תוכל להתבונן זה בתפלת משה שאמר (דברים נ כד) ה' אלהים אתה החלות כי התחנן לשם הנכבד שימחול לו ועל דעת רבותינו (ספרי) שמזכירין לו הכעס יתכן שהכה בצור ויצאו טיפים במיעוט כוונתו על הכעס ותמהו אל הדבר והסכימו שניהם להכות פעם שניה על הצור כאשר הזכרתי והוא החטא על שניהם.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה החטא היה במלת פעמים"י ועם זה נסתלקו כל הקושיות

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

למחאה בסלע דקלנא הוות לשכינתא דהות תמן דלא הוה ליה חילא למיהב מיא ודא איהו (דברים לב נא) על אשר לא קדשתם אותי (במדבר כ יב) יען לא האמנתם בי להקדישני ובגין דא אסתלק שכינתא מן הסלע דאיהי י' מן מיטטרון ואשתאר מיטטרון יבשה.

תרגום: והסלע הזה, נאמר בה שלא יוצא אלא טפות טפות של מים של התורה בפסקות הללו, ולכן ויך משה את הסלע במטהו פעמים"י זה גרם שלא יוצא ממנו אלא טפות טפות, מעט שם מעט שם. וכמה מחלוקות על הטפות הללו, ומי גרם את זה, המורים, שנאמר בהם (עירובין סג ע"א) כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. ולכן "שמעו נא המורים", ובשבילם "ויך משה את הסלע במטהו פעמים"י, שאם לא שהכה בו, לא היו טורחים ישראל ותנאים ואמוראים בתורה שבעל פה, שהיא סלע. אלא נאמר בו "ודברתם אל הסלע ונתן מימיר", בלא טרח ויהיה מתקיים בהם "ולא ילמדו עוד וגו'" והיה יוצא מים בלי קושיא ומחלוקת ופסק, משום שבשכינה שנאמר הלא "כה דברי כאש נאם יהוה" היה שורה בפיהם של ישראל, שהיא תורה שבעל פה, שהיא סלע, ע"ל ס', שהם ששים מסכתות. שכך הוא סל"ע, ע"ל ס', ששכינה היתה נחה על סלע. שבכל מקום שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות נס, שכינה הקדימה לאותו מקום, וכיון ששכינה היתה שם, לא היה לו להכות בסלע, שקלון היה לשכינה שהיתה שם, שלא היה לו כח לתת מים, וזהו "על אשר לא קידשתם אותי", "יען לא האמנתם בי להקדישני", ולכן הסתלקה שכינה מן הסלע שהיא י' מן מיטטרון, ונשאר מיטטרון יבשה.

ועי' זהר חדש (ל ע"ד): א"ר אבא מה ראה משה באותה שעה שלא עשה בנחש אלא ישראל היו דוחקין למשה תנה לנו מים נתיעץ משה ואמר קב"ה אמר לי לעמוד בנחש ואנא חמי דאין גזירה לנחש במים דאין יכולתו אלא בעפר דכתיב ועפר תאכל כל ימי חיך משמע דעפרא ייכול וישיצי כל יומיו אבל במיא לא וישראל דחקין לי ואע"ג דיעביד ניסא לא יעביד באתר דא אלא כד אתחקק אתחקק בעפרא ולא במיא דכתיב וישליכהו ארצה ויהי לנחש וצור בדא אתחקק במיא וכבר עבד ניסא טב דאעביד בהאי דאתעביד ניסא אחרא מיד ויך את הסלע במטהו פעמים א"ל קב"ה משה יען לא האמנתם בי להקדישני דחשבתון דלא יכיל נחש במים לכן לא תביאו ומטך אשר הכית בו את היאור כו' מ"ט משום דמחקק בניסין הוה ושמא קדישא עלאה רשימא ביה.

תרגום: אמר רבי אבא מה ראה משה באותה שעה שלא עשה בנחש אלא ישראל היו דוחקים למשה תנה לנו מים נתיעץ משה ואמר הקדוש ברוך הוא אמר לי לעמד בנחש ואני רואה שאין גזירה במים שאין יכלתו אלא בעפר נאמר (בראשית ג) ועפר תאכל כל ימי חיך משמע שעפר יאכל וישמיד כל ימיו אבל במים לא וישראל דוחקים אותי ואף על גב שיעשה נס לא יעשה במקום זה אלא כשנחקק נחקק בעפר ולא במים נאמר (שמות ד) וישליכהו ארצה ויהי לנחש וצור נחקק בזה במים במרה וכבר עשה נס טוב שאעשה בזה שנעשה נס אחר מיד ויך את הסלע במטהו פעמים אמר לו הקדוש ברוך הוא משה יען לא האמנתם בי להקדישני שחשבתם שלא יכול הנחש במים לכן לא תביאו (ומטך אשר הכית בו את היאור כו' מה הטעם משום שמחקק בנסים היה והשם הקדוש העליון רשום בו).

י' עי' לעיל ד מט.

י"י עי' זהר (ח"ב סד ע"א): ואזלא הא כהא דאמר רבי אלעזר כתיב (תהלים קו ב) מי ימלל גבורות יהוה מאי גבורות יהוה לאכללא אימא עלאה דכלא דאף על גב דלאו איהי דינא מסטרהא אשתכח"י דהא מסטרהא גבורה אשתכח ובגיני כך צור עלאה אקרי ותשכח אל מחוללק (דברים לב יח) דא נהירו דאבא מאי ניהו חסד עלאה דאיהו נהירו דאבא.

תו אמר רבי אבא מים בכל מקום הא ידיעא וקודשא בריך הוא בהאי צור אתער לארקא מיא דהא לא אתחזי (אלא מגדולה) ודא הוא את וניסא דקודשא בריך הוא ועל דא שבח דוד ואמר (תהלים קיד ח) ההפכי הצור אגם מים וגו' ומשמע ההפכי דהא לאו ארחוי דצור בכך.

תרגום: וזה הולך כמו מה שאמר רבי אלעזר כתוב מי ימלל גבורות ה' מה זה גבורות ה' להכליל את האם העליונה של הכל שאף על גב שאינה דין נמצא מצדה שהרי הגבורה נמצאת מצדה ולכן נקראת הצור העליון ותשכח אל מחללק זה אור של אבא מהו חסד עליון שהוא אור של אבא.

עוד אמר רבי אבא מים בכל מקום הרי ידוע והקדוש ברוך הוא מתעורר בצור הזה להוריק מים שהרי לא ראוי (אלא מגדולה) וזהו אות ונס של הקדוש ברוך הוא ועל זה שיבח דוד ואמר ההופכי הצור אגם מים וגו' ומשמע ההופכי שהרי אין דרך הצור בכך.

י"ט עי' זהר ח"א ו ע"ב: וביד המצרי חנית"י (שמואל ב' כג כא) דא מטה האלהים דהוא אתמסר בידיה

ונתרו כל הקשרים ובאור הענין בסודו כי השם המיוחד שירד על הר סיני הוא שנגלה בחורב על הצור שהוא מקום לה' משכנות לאביר יעקב וכתוב (שמות לג כא) הנה מקום אתיכ"ו ונצבת על הצור וכן כתיב בחורב (שמות יז ו) הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב וצוה לו בהכאה שנאמר (שמות יז ו) והכית בצור ובאור הנני הנה אני כי מדת אניכ"ב במקומות רבים הוא השם המיוחד ומפני שכל ישראל היו רואים בעיניהם כבוד ה' והיו יודעים בזה כי שם השם המיוחד על כן לא הכה אלא פעם אחת אבל כאן בצור של קדש לא פירש לו כן ולא נגלה להם כבוד ה' כאשר נגלה להם שם אלא שנצטוו לקחת המטה להכות הסלע לעיניהם ועל כן הסכימו שניהם להכות פעמים כנגד הצור והשם, שחשבו שהשכינה עמהם בכעס וצריך להמשיך הכה והרצון מן הברכה העליונהכ"י מלפני ולפניהכ"י והנה הם לא חטאו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

כמה דאת אמר (שמות יז ח) ומטה האלהים בידו ודא איהו מטה דאתברי ערב שבת בין השמשות וחוקק ביה שמא קדישא^ט גליפא קדישא^ט ובהאי חב בסלע כמה דאת אמר (במדבר כ יג) ויך את הסלע במטהו פעמים א"ל קב"ה משה לא יהיבית לך מטה דילי להאי חייך לא יהא בידך מכאן ולהלאה מיד^ט וירד אליו בשבט בדינא קשיא (שמואל ב' כג כא) ויגזול את החנית מיד המצרי דמהיא שעתא אתמנע מניה ולא הוה בידיה לעלמין ויהרגו בחניתו על ההוא חובא דמחא בההוא מטה מת ולא עאל לארעא <קדישא ואתמנע> (ואמנע) נהורא דא מישראל.

תרגום: "וביד המצרי חנית" זה מטה האלהים שנמסר בידו, כמו שנאמר "ומטה האלהים בידו". וזהו המטה שנברא ערב שבת בין השמשות וחוקק בו השם הקדוש החוקק הקדוש, ובהו חטא בסלע, כמו שנאמר "ויך את הסלע במטהו פעמיים". אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, לא לזה נתתי לך את המטה שלי, חייך לא יהיה בידך מכאן והלאה. "מיד" "ירד אליו בשבט" בדין הקשה. "ויגזול את החנית מיד המצרי" שמהשעה ההיא נמנע ממנו, ולא היה בידו לעולמים. "ויהרגו בחניתו" על אותו החטא שהכה במטה ההוא מת ולא נכנס לארץ הקדושה ונמנע האור הזה מישראל.

^כ עי' לעיל פרשת ויחי הערה לג.

^{כא} עי' לעיל פרשת כי תשא הערה סט.

^{כב} עי' לעיל פרשת בשלח הערה צא.

^{כג} עי' ספר הפליאה (&): בריכה העליונה היא התשובה. ועיי"ש (&): כל מה שמתקנים בני אדם לאופנים וחיות וכרובים מן הארץ בקרבנותיהם ובתפלותיהם כולם להוציא עליהם מההוא ארץ מזון להאי עלמא ויתברכו בני אדם מברכה העליונה. עי' לעיל פרשת בראשית הערות רמז, פרשת נח יא ופרשת לך הערה ז, ועי' אריכות ויקרא א ט.

^{כד} עי' ז"ח יט ע"א: ותאנא כנגדם היו במקדש כשנכנס הכהן לפני ולפנים דתניא א"ר אבא אר"י בשם רב הונא לפני ולפנים הוא דוגמתו של ג"ע וכשנכנס הכהן לשם נכנס בנשמה ולא בגוף באימה ביראה בררת בזיע בנקיות בטהרה והכרובים עומדים שם שומרים כדוגמת אותם הכרובים העומדים בשערי ג"ע.

תרגום: ולמדנו כנגדם היו במקדש כשנכנס הכהן לפני ולפנים שלמדנו אמר רבי אבא אמר רבי יוסי בשם רב הונא לפני ולפנים הוא דגמתו של גן עדן וכשנכנס הכהן לשם נכנס בנשמה ולא בגוף באימה ביראה בררת בזיע בנקיות בטהרה והכרובים עומדים שם שומרים כדגמת אותם הכרובים העומדים בשערי גן עדן.

עי' תיקו"ז סד ע"ב: וכד אתקשטת קדמיה בלבושין שפירין דאינון לבושי כפרה אתקרי ציץ דיליה מצנפת דיליה אבנט דיליה איהי כלילא מארבע בגדי לבן מסטרא דימינא ומארבע בגדי זהב מסטרא דשמאלא בההוא זמנא דאתקשטת באלין לבושיין דכפרה אתמר בה (אסתר ה א) ותלבש אסתר מלכות ובהון עאלת לפני ולפנים הה"ד (אסתר ה א) ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית ובהון נשאה חן בעיניו ורזא דמלה וראיתיה לזכור ברית עולם (בראשית ט טז) ומיד (דניאל ט יט) ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל תאחר.

תרגום: וכשמתקשטת לפניו בלבושים יפים, שהם לבושי כפרה, היא נקראת הציץ שלו, המצנפת שלו, האבנט שלו. היא כלולה מארבעה בגדי לבן מצד הימין, ומארבעה בגדי זהב מצד השמאל. באותו זמן שמתקשטת בלבושים הללו של כפרה, נאמר בה "ותלבש אסתר מלכות". ובהם נכנסת לפני ולפנים, זהו שכתוב "ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית". ובהם נשאה חן בעיניו. וסוד הדבר "וראיתיה לזכור ברית עולם". ומיד "אדני" שמעה אדני" סלחה אדני" הקשיבה ועשה אל תאחר.

ועי' תז"ח טו ע"א: ועוד שכינתא אע"ג דאיהי כלילא מעשר ספירות ובה אתקריאו כלהו אחורים הכי כד מתיחדים בה ספירן דאנון פנימיים כל ספיראן אתקריאו מסטרא פנימיים ואית ספיראן דאנון לפני ולפנים וכד אתכלילן בה כל ספירן אתקריאו לפני ולפנים ופנימיים ופנימיים דפנימיים ואחוריים כלהו אנון חד ולא אנון כגונא דבר נש דגופה מינא חדא ונשמתה מינא אחרא אבל לעלא כלא חד אלא כל נהורא וכל דרגא דאיהי יתיר קריבא לעלת כל עלאין אתקריאת לפני ולפנים.

תרגום: ועוד השכינה אף על גב שכלולה מעשר ספירות ובה נקראו כלם אחוריים כך כשמתיוחדות בה הספירות שהן פנימיות כל הספירות נקראות מצד הפנימיים ויש ספירות שהן לפני ולפנים

במחשבתם בזה כלל אבל הטאם היה מצד שלא נתקדש השם לעיני בני ישראל וזהו (דברים ג כו) ויתעבר ה' בי למענכם וכתוב (דברים א לו) גם בי התאנף ה' בגללכם וחשבו ישראל שמא הוא תשש כחובי¹ וזהו החטא כי היה מעוט אמונה באלהים והיה ראוי להאמין בו ומה אמר לא האמנתם בי לא שמתם אמונה בשמי הוא האלהים אשר נקרא שם הוא (תהלים קיד ז) אלוה יעקב ההפכי הצור אגם מים וזהו לשון מריתם פי הוא הנקרא בכל מקום (שמות יז א) פי היי וכן אמרו במדרש (איכה רבתי א סא) (איכה א יח) צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פיהו ופי סרסורו והוא משל הסרסורי² והאדריכל שהזכירו רז"ל בבריאת עולם ובמקום אחר הזכיר (דברים לב) מעלתם בי כלומר כפרתם בי בשמי והנה החטא מבואר ומפורש בכתובים כי מתוך מה שהכתוב מאשים אותם בלשונות אלו לא האמנתם בי מריתם בי מעלתם בי אנו מבינים במה היתה החטא הזה להם שלא חטאו אלא שגרמו וכן דרשו מעלתם בי גרמתם שלא נתקדש השם ויורה על זה לשון משה בתחנתו כשהיה מרצהו שאמר לו (דברים ג כד) אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך.

(כא יז-יט) אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֵנּוּ לָהּ: בְּאֵר חֲפְרוּהָ שְׂרִים פְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמְדָּרָהּ מִתְנַהֵה: וּמִמְתָּנָה נְחֻלֵּי אֵל וּמִנְחֵלֵי אֵל בְּמוֹת: וע"ד הקבלה אז ישיר ישראל את השירה הזאת כמו התפלה ממשיך הכוונה במחשבתו ממעלה למטה כך היחיד או הרבים האומרים שירה ממשיכין הברכה ממעלה למטה³.

ודע כי שירה בגימטריא תפלה וכתוב (תהלים מב ט) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל היי שירה כתיב ואמר את השירה הזאת כבר ידעת מהו זאת כי זאת נאצלת מזאת⁴ וזהו שאמר תפלה לאל היי אומרה לאל סלעי וזהו סוד הכתוב (איכה ב יט) קומי רני בלילה עם המלכות ידבר הזאת לראש אשמורות כי לא אמר בראש ובעלי הפשט שלא ידעו זה הוצרכו לומר כי הלמ"ד במקום ביי"ת עלי באר ענו לה יתחיל ממטה למעלה כדי להעלות המדה העשירית אל מקום מוצאה ואח"כ ממשיך הברכות משם וממשיך והולך ממעלה למטה וזהו שאמר עלי באר ענו לה כלומר עלינו לשבח המדה הזאת ולומר לה עלי באר וקרא המדה הזאת בארל לפי שהיא מקבלת כח מכלן ונאצלת מהן כי כן הבאר בית

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

וכשנכללים בה כל הספירות נקראות לפני ולפנים ופנימיים ופנימיים של פנימיים ואחוריים כלם הם אחד ואינם כמו שהאדם שגופו מין אחד ונשמתו מין אחר אבל למעלה הכל אחד אלא כל אור וכל דרגה שהיא יותר קרובה לעלת כל העליונים נקראת לפני ולפנים.⁵
 עי' ברכות לב ע"א: אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל. ועי' ע"ח נוק' דז"א ג: כאשר יצאו אלו האורות של הגבורות מן הזכר אליה, הנה עברו דרך גופא דז"א ממשיך מן האחוריים שלו, ואז בהכרח בעברו דרך מחיצה נחלש כחו ומתמעט הארתו, וע"כ נקראו אלו האורות נקבות. וזה סוד שאומרים תמיד בכל מקום (ברכות לב ע"א) תשש כחו כנקבה, כי חלישת הכח הוא כינוי אל הנקבה, משא"כ כשנתפשטו האורות תחלה בזכר, שאז יצאו בגלוי מפי יסוד תבונה שהוא רחם⁶ נוקבא המלוּבש תוך הזכר.

¹ עי' לעיל ד מט.

² עי' לעיל פרשת בראשית הערות קסח וקסט.

³ עי' לעיל פרשת בראשית הערות רמז, פרשת נח יא ופרשת לך לך הערה ז, ועי' אריכות ויקרא א ט.

⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

⁵ עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה כה.

ועי' זהר ח"ג רסו ע"א: עד דהוּו אזלי אמר רבי אבא מאי דכתיב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו'. אותי עזבו דא הוא מאן דמשקר באת רשימא קדישא. וכמה משקר ביה דעייל ליה ברשותא אחרא כד"א ובעל בת אל נכר דאקרי בורות נשברים דהא עמין עובדי עכו"ם אקרו בורות נשברים ודישראל אקרי באר מקור מים חיים דא רשותא קדישא מהימנותא קדישא ואקרי באר מבויע דמין צלילן נפקין ונזלין מנה כד"א ונזלין מן לבנון. ונזלין מתוך בארך וכתוב מעין גנים באר מים חיים. סטרא אחרא אקרי בורות נשברים. אשר לא יכילו המים (ס"א מהו אלא ההוא וכו').

קבול למים ולכך ימשילנו תמיד בספר הבהיר לכסא וכלי ואומר שם^{לא} למלך שהיה לו כסא למלך שהיה לו כלי נאה ומבושם ומוזה הזכיר ומשם בארה בתוספת ה"א^{לב} והיא היא אחרונה שבשם וענין עלי באר התעלי אל המקום אשר נחצבת ממנו הפרוה שרים החכמה והבינה נדיבי העם הגדולה והגבורה והתפארת הם אברהם יצחק ויעקב שנקראו כן שנאמר נדיבי עמים נאספו במחוקק זה צדיק יסוד עולם במשענותם הנצח וההוד הרי כל הבנין נרמז בלשון השירה הזאת כמו שנרמז בשירת הים וממתנה נחליאל אמרו בספר הבהיר^{לג} אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל אלו השבעה דאיקרו נחל וממתנה היינו המוח כלומר החכמה שכל השבעה נאצלים ממנה והנחלים האלה הולכים אל הים דרך יסוד וצריכין הם להעלות ולקבל ולשאוב שפע מן המקור העליון שקראו במות וכן תרגום רמתא והוא שהזכיר הנביא ע"ה (חבקוק ג י) רום ידיהו נשא והוא הסגולה שאחר הזרקא כי הזרקא רמז לעשירי המתעלה אחר הסגולה^{לד} שהיא למעלה מן הכל ולכך הסגולה שלש נקודות והיא למעלה מן התיבה וזהו סוד (תהלים קלה ד) כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו כי היו"ד עם קוצו והה"א היא הסגולה ומבמות הגיא כי אחר שעלו לשאוב הם מריקים הניא אותו אשר בשדה מואב אל תקרי מואב אלא מאב אותו שנאמר עליו (בראשית כו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי והכוונה על מדת החסד שהיא ראשית המדות ולכך אמר ראש הפסגה וזהו באור הכתוב (תהלים קלג ב) כשמן הטוב על הראש יכנה השפע בשמן הטוב ואמר שהוא מורק על הראש הוא הבמות והסגולה והשפע הוא יורד תחלה על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו ממש ונשקפה על פני הישימון על פני השמים ומתרגמינן שמיא והענין כי בהתברך המדות בקבלת שפע הברכה מלמעלה מתברך עולם הנפרדים^{לה} והשמים וכל צבאם.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: עד שהיו הולכים, אמר רבי אבא מה זה שכתוב, אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו'. אותי עזבו, זהו מי שמשקר באות הרושם הקדוש, ובמה משקר בו שמכניסו ברשות אחרת, כמו שנאמר ובעל בת אל נכר, שנקראת בורות נשברים, שהרי עמים עובדי עובדי כוכבים ומזלות נקראו בורות נשברים. ושל ישראל נקראת באר מקור מים חיים, זו הרשות הקדושה האמונה הקדושה, ונקראת באר נובעת שמים צלולים יוצאים ונוזלים ממנו, כמו שנאמר "ונוזלים מן לבנון" ו"ונוזלים מתוך בארך", וכתוב "מעייין גנים באר מים חיים". הצד האחר נקרא בארת נשברים אשר לא יכלו המים (מהו אלא הוא וכו').

^{לב} אות קנב: אמרת כסאו, והא אמרינן זה כתרו של הקב"ה, כדאמרינן בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתרו כהונה וכתר מלכות וכתר תורה על גביהם. משל למה"ד למלך שהיה לו כלי נאה ומבושם ואוהבו מאד, לפעמים שמו בראשו והיינו תפלין שבראש, לפעמים נטלו בזרועו בקשר תפלין של זרוע, לפעמים משאילו לבנו לשבת עמו. לפעמים נקרא כסאו כי בזרועו נושאו כקמיע כעין כסא.

^{לג} עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^{לד} עי' לעיל פרשת שמות הערה קלד.

^{לה} היינו סגולתא, ועי' לעיל פרשת שמות הערה פב וכן פרשת צו הערה ב.

^{לז} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

פרשת בלק

(כב מא) וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת בְּלָק אֶת בְּלָעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בְּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם:
 ע"י רמב"ן: ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם היה מעלה אותו במקום שיראנו
 כדי שיתכוין אליו בקללתו ולא תפרד נפשו מהם כי אלה מכחות הנפש להיות דבקה בעת
 הראיה כידוע מענין החכמים (ב"ק ק"ז א) דלו לי גבינאי דבעינא למחזייה דלו ליה יהב ביה
 עיניה ונח נפשיה והגיד הכתוב כי לא ראה כל המחנה כי היו חונים ארבעה דגלים לארבע
 רוחות השמים ובפעם השנית אמר לו בלק (להלן כג יג) אפס קצחו תראה וכלו לא תראה
 לומר גם בפעם הזאת לא תראהו כלו אם הוא הדבר המונע ממך קללתו אבל קבנו לי משם
 אם תוכל כי אין לי מקום להראותו כלו משם חשב בלק אולי יש באחת הקצוות הגל אנשים
 צדיקים וטובים אשר אין השם הפיץ דכאו ויתכן לפרש עוד כי בפעם הראשון ראהו כלו כי
 במות בעל מקום גבוה וראו שניהם משם קצה העם ובנו שם המזבחות והלך בלעם אל ראש
 הגבעה אשר בהר ההוא וראהו כולו וזה טעם וילך שפי (להלן כג ג) שהלך אל שפי שבו
 כדברי ר"א.

ע"י ר' בחיי: וירא משם קצה העם ולא כלם לפי שהיו חונים בארבע רוחות השמים
 והיה בלק מתכוין בכל פעם ופעם להעלות את בלעם במקום גבוה שיראה העם משם ויתכוון
 אליהם בכח ההבטה שיביט בהם כי זה מכחות הנפש וכענין הנזכר בדברי רז"ל (ב"ק ק"ז א)
 דלי גבינאי דבעינא למחזייה דלי ליה יהב ביה עיניה ונח נפשיה וטעם הענין הזה שהיה נהוג
 אצל החכמים ז"ל היה מפני חלישות דעתו של החכם השלם שאי אפשר לו בלא הרהור
 תורה ואפילו רגע ומתוך שמחלישין דעתו ומחשבתו נפסקה מהחכמה שהוא מחשב בה
 תמיד ומי שגורם לו כן הרי הוא כמקצין בנמיעותי וראוי שתחול הקללה עליו ומזה אמר
 הכתוב (קהלת י ט) בוקע עצים יסכן בם כי הגורם להפסיק ולבקע החכמה שהיא עין חיים
 ראוי שישתכן בעצמו אף על פי שמצינו בחסידי עליון גדולים בחכמה שאין דבורם וחלישות
 דעתם עושה רושם כי הענין הוא סגולה בנפש ומלבד חכמת האדם צריך עוד שתהיה סגולה
 זו בנפשו השכלית וכאשר יצטרפו בו שני דברים הללו שתהיה החכמה נטועה בו והסגולה
 הזאת בנפשו אז יפליא לעשות בכל מי שיחליש דעתו להיותו נכוה בגחלתו.

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א והענין כי העינים הם בסוד נ"ה שהם הגבורות והם בחינ' עינים העליונים וכן ראי' גימ' גבורה
 ובזה היו מביטים והיו הרשעים מתים וזהו רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה שנעשים
 ע"י פעולות הגבורות כי כאשר תביט בעיניך שהם כח הגבורות בראיה לבד הם מתים כשנשלם בהם
 פעולות הגבורות העליונים ככוונה הנז' ובהבטה תראה נקמות והקדמונים היו ממיתים בהבטת
 עיניהן לבד בלי חרב וכלי זיין וענין זה אין הקב"ה מניח לכל אדם שיעשה זה אלא לחכמים של אותו
 הדור [לצדיקים הראשונים - שעה"פ תהלים] שהיתה תורתן אומנתן והוא רמוז בכאן 'תביט 'ושלומת
 'רשעים 'תראה ר"ת תורת ר"ל כי מי שתורתו אומנתו יעשו השלמת פעולתם ברשעים (ספר לקוטי
 תורה - ספר תהלים). עוד אמר הפסוק כי ב"ה ה' צור עולמי ר"ל כי בשם הזה שהוא יו"ד ה"א צייר
 כל העולמות. והנה שם זה הוא למעלה בראש במקום הנשמה וסימנך כל הנשמה תהלל י"ה הללויה
 ירצה עם כל נשימה ונשימה תהלל יה לפי שהשם הזה הוא העינים של מעלה ובשם הזה היו הגדולים
 מביטים בעיניהם ברשעים ועושים אותם גל של עצמות ובשם הזה הכה מרע"ה את המצרי וכן אמר
 משה לדתן למה תכה רעך ר"ל מלת תכ"ה שרמז לשם כה"ת בהפוך אתוון ואמיתת הדברים הוא דע
 כי השם הזה של י"ה כשהוא במלואו מכה את הה"א במספר היר"ד יעלה כמספר זה שם כה"ת (שער
 מאמרי רז"ל - מסכת שבת). כבר ידעת שם אמג"ל שהוא אותיות כד"ט המתחלפות מן לה"י של
 אלה"ם כי א"ם אינם נזכרים. והנה אלהים הוא מדת הדין והאש אוכלת הבשר ונשארו עצמות וזהו
 גל עצמות (לקוטי הש"ס ברכות). ודע כי בהיות החסידים מדבקים מחשבתם בעליונים כל דבר שהיו
 מחשבים בו ומתכוונים עליו באותה שעה, היה מתקים אם טוב ואם רע. וז"ש רז"ל נתן עיניו בו
 ונעשה גל של עצמות (שערי קדושה ח"ד ש"ג). כשהעינים נחלשים הם כולו סומק ואפי' החוור
 שבעינים מתלהט בסומקא ומזה תבין מה שנא' בכ"מ נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות כי הצדיקים
 הגדולים ששורשם בז"א כשמסתכלים ברשעים בדרך נקמה גורמים לפקוחו דעיניו דז"א בגוון סומק
 ועי"ז הם נענשים (ב"ע סט ע"א).

ב ע"י בזה ברמב"ן בראשית יא ב

(כג ד) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עֲרַכְתִּי וְאָעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

וע"ד הקבלה את שבעת המזבחות ערכתי מה שעשה מהם שבעה ומה שהזכירם בה"א הידיעה הכל בהשגחה גמורה וכוונה ידועה כי בלעם ברוב השקו לקלל רצה להמשיך רצון מהמחשבה המהורה אל כל השבעה; ולהשפיע בהם כח ולא הספיק אצלו שיעשה מזבח אחד ועשה שבעה מזבחות כדי שיפעלו כל המדות רצונו ויספיקו מחשבתו בהמשכת הרצון ועלו קרבנותיו בהשלשה המקומות מ"בד.

והנה שבעת המזבחות האלה הם שבעת ימי בראשית ושבעה נרות המנורה והם הנקראים צרור החיים כי הם ענין מיוחד למעלה מתפרד למטה לפי המקבלים וזה באור הכתוב את שבעת המזבחות של מעלה ערכתי למטה.

(כג טז) וַיִּקְרָא ה' אֶל בָּלָעַם וַיִּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכַה תִּדְבֹר: ע"י רמב"ן: ויקר ה' אל בלעם עתה לכבוד ישראל עלה האיש הזה להתנבא במדת רחמים בשם הגדול אשר נגלה למשהו כי עד עתה נאמר בו ויקר אלהים (פסוק ד) ויבא אלהים (לעיל כב ט) ועתה ידע כי לא יוכל לקללם בשום ענין בעבור כי במדת רחמים יחונן עליהם כי עד עתה כשהיה שומע במדת הדין היה חושב למצוא להם עלה בעון אשר הטאו כענין ויהפך להם לאויב הוא נלחם בהם (ישעיה סג י) או שתבא עליהם רעה מאת ה' לא ינצלו ממנה במדת הדין וזה טעם וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל (להלן כד א) כי גם ה' יתן הטוב בברכה והמשכיל יבין.

(כג כא) לֹא הֵבִיט אָנֹכִי בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֶמְלָךְ בְּיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מִלְּךָ בּו:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו לפי שיציאת מצרים היתה בכח גדול וביד חזקה והוא דבר משה שאמר (שמות לב יא) אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה לכך הזכיר כאן ה' אלהיו עמו ה' שהוא אלהיו והוא כח גדול. ותרועת מלך בו הוא יד חזקה ולזה סמך מיד אל מוציאם ממצרים וזהו שתרגם אונקלוס ושכינת מלכהו והוא מלשון רעיא והיא הכלה" שבשיר השירים וזה מבואר.

(כד א ב) וַיִּרְא בָלָעַם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִלֵּךְ כְּפֶעַם כְּפֶעַם לְקַרְאֵת נִחְשִׁים וַיִּשֶׂת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו: וַיִּשָּׂא בָלָעַם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְמוֹ וַתְּהִי עֲלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

ע"י רמב"ן: ואמר אשר מוחזה שדי יחזה כי ראה עתה באיספקלריא המאירה כנביאים הראשונים שאמר בהם (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז, פרשת נח הערה יא ופרשת לך לך הערה ז, וע"י אריכות ויקרא א ט.

^ד ע"י רבינו בראשית א ב.

^ה ע"י דברי רבינו בראשית ה כד.

^ו ע"י פרשת וארא הערה א.

^ז ע"י דברי רבינו שמות לג יג.

^ח ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ז.

^ט ע"י לעיל פרשת בראשית הערה כא.

^י ע"י גר"א משלי כב יב ז"ל: הדבר הכל א' אבל השכל צריך להיות בב' דברים הנ"ל ולכן ברא הקבה באדם ב' עיניים א' לחכמה בתורה וא' לענייני העולם כנ"ל והפה הוא א' וכן בנביאים ה' במדרגת העיניים ב' רואה וחווה והם נביאים ראשונים ונביאים אחרונים כי הראשונים ראו באספקלריא המאירה לכן היו נקראים רואים כמ"ש לפנים היו קורין לנביא רואה ונביאים האחרונים ראו באספקלריא שאינה מאירה לכן כתיב בנבואתם חזון שהוא תרוגם של מראה ופחות ממנו.

או במדרגה למטה מהם כי מחזה שדי איננו שדי והנה הם יראו באל שדי והוא יחזה במחזה של שדי והנה היו שתי מדרגות למטה מהם וע"כ קרא עצמו גלוי עינים שהיא מדרגת בני הנביאים כמו שנאמר (מ"ב ו כ) ה' פקח את עיני וגו' וכבר נאמר כן בבלעם עצמו בראיית המלאך (לעיל כב לא) ויגל ה' את עיני בלעם ולא תחשוב בזה זולת מה שפירשנו מפני מאמר רבותינו שאמרו בספרי (ברכה לט) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ואיזה זה בלעם אלא הפרש יש בין נבואת משה לנבואת בלעם, משה לא היה יודע מה מדבר עמו ובלעם היה יודע מה מדבר עמו שנאמר נאום שומע אמרי אל משה לא היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר (לעיל ז פט) מדבר אליו ובלעם היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר ויודע דעת עליון משה היה מדבר עמו מעומד שנאמר (דברים ה כח) ואתה פה עמוד עמדי ובלעם היה מדבר עמו שהוא נופל שנאמר נופל וגלוי עינים משל למבחו של מלך יודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו.

(כד ה) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל:

עי' ??? - וע"ד הקבלה מה טובו אהליך יעקב למעלה והוא שדרשו רבותינו ז"ל (בר"ר סח יח) צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד ומלת טובו מלשון (שמות ל ז) בהטיבו את הנרות" ואהליך מלשון (איוב כט ג) בהלו נרוי והאל"ף נוספת ופירושו אור משכנותיך ישראל למטה שהם מושכים כח מן הטוב והתבונן איך הזכיר לשון טובו באהליך ובמשכנותיך סמך לו מיד כנחלים נמיו ולשון נמיה נופל על דבר גשמי ויחזור למשכנותיך כי המשכנות היו נמיום.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י" עי' ספר הפליאה (&): כ"י היא המקבלת מה' הויות אחרונות טו"ב הט' אורות הבאים בו' הוא משך הו' מב' חכמה עלאה וכו', ומלת טוב מלשון בהטיבו את הנרות. ועי"ש (&): טוב הוא יסוד עולם וכו', א"ל ר' מה פירוש טוב, א"ל אליהו ז"ל אמר בפיו בהטיבו את הנרות תרגומו באדלקותיה. והנה כוונת הענין נדלק האור כמדליק נר מנר, והנה הוא השדרה ונתן הכח להויות להמשך ולהתפשט ר"ל ה' ספירות אחרונות, וזהו כי טובים דודיך מיון, ר"ל ריבוי האור, ר"ל לכל הספירות. י' עי' תיקו"ז סז ע"ב: דישראל אינון פתילה אורייתא משחא שכינתא שרגא הדא הוא דכתיב (איוב כט ג) בהלו נרו עלי ראשי.

פרשת פנחס

(כה יב-יג) לְכֹן אָמַר הַנְּנִי נֹתֵן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם: וְהִיתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֱלֹהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ע"י רמב"ן: הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שישלם שכר טוב לפנחס על קנאתו אשר קנא לאלהיו ועל הצדקה שעשה עם ישראל לכפר עליהם ולא מתו כולם במגפה, וצוהו שיודיע לישראל שהוא כהן לעולם, וזה טעם "לכן אמור", שיגיד זה בישראל. ולא אמר הכתוב והיתה לו ולזרעו אחרי כהונת עולם כמו שאמר (שמות מ טו) באהרן, אבל אמר ברית כהונת עולם, ואמר את בריתי שלום, שיתן לו ברית עם השלום דבק בו. ובאהרן נאמר לכבוד ולתפארת (שמות כח ב), ולכך אמר "אשר קנא לאלהיו" והמשכיל יבין.
 ע"י ר' בחיי: לכן אמור – מכאן רמז לברכת כהנים שכתוב בו (במדבר ו כג) אמור להם:

עיי"ש: וע"ד הקבלה – הנני נותן לו את בריתי שלום, הבטיחו במתנת המדה הנקראת ברית, שהיא כנסת ישראל, והיא מדת הדין. והמדה הזו היא שהיתה לו כענין שאמרו באברהם (ב"ב טז ע"ב) בת היתה ליה. ולזה אמרו בכאן והיתה לו ברית, כי הברית תהיה לו. והבטיחו שיהיה שלום דבק בברית, כלשון (ויקרא כו ו) ונתתי שלום בארץ. ומכאן היה ראוי שיחיה לעולם, ולכן כתוב (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום, כי החיים מכח הרחמים. וזהו שאמר "אשר קנא לאלהיו", כלשון (תהלים פה יא) צדק ושלום נשקו,

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"א סו ע"ב): תא חזי [אוף הכין] פנחס בשעתא דקני לעובדא דזמרי אתקין להאי ברית [באתריה] [לאתריה] ובגין כך כתיב (במדבר כה יב) הנני נותן לו את בריתי שלום וכי ס"ד דבגין פנחס הוה ומה קטטא הוה ליה לפנחס בהאי ברית אלא הכא אתקשר מלה בדוכתיה הנני נותן לו את בריתי שלום ומה אתן לו שלום [לאתחברא כל חד בדוכתיה] לאתחברא ברית באתריה ועל דא הנני נותן לו את בריתי שלום ומה שלום דאיהו אתריה לאתחברא בהדיה מה דאתפרש מניה בחובייהו בגיניה אתחבר ביה ועל דא הואיל והוא אתקין מלה בדוכתיה מכאן ולהלאה והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו א"ר שמעון לית לך מלה בעלמא דקב"ה קני לה כמו חובא דברית כמה דאת אמר (ויקרא כו כה) חרב נוקמת נקם ברית.

תרגום: בא וראה, גם כן בשעה שפנחס קנא למעשה זמרי, תיקן את הברית הזו במקומה, ולכן כתוב "הנני נותן לו את בריתי שלום", וכי יעלה על דעתך שמשום פנחס היה, איזו קטטה היתה לו לפנחס בברית הזו. אלא כאן נקשר הדבר במקומו, "הנני נותן לו את בריתי", ומה אתן לו, "שלום", (להתחבר כל אחד במקומו). להתחבר הברית במקומה, ועל זה "הנני נותן לו את בריתי (שלום)", ומה (הוא), "שלום", שהוא מקום להתחבר עמו, מה שנפרד ממנו בחטאם, בגללו התחבר בו, ועל זה, הואיל והוא תיקן הדבר במקומו, מכאן והלאה "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו" וגו'. אמר רבי שמעון, אין לך דבר בעולם שהקדוש ברוך הוא מקנא לו כמו חטא הברית, כמו שנאמר "חרב נוקמת נקם ברית".

ועי' ח"ג ריד ע"א: רבי אלעזר ור' יוסי ור' חייא הוו אזלי במדברא א"ר יוסי הא דכתיב בפנחס הנני נותן לו את בריתי שלום מלאך המות דלא שליט ביה לעלמין ולא אתדן בדינוי ואי תימא דלא מית ודאי לא מית כשאר בני עלמא ואוריך יומין על כל בני דרא בגין דבהאי ברית עלאה אחיד וכד אסתלק מעלמא בתיאובתא עלאה ובדביקותיה שפירא אסתלק משאר בני עלמא.

תרגום: רבי אלעזר ורבי יוסי ורבי חייא היו הולכים במדבר. אמר רבי יוסי, זה שכתוב בפנחס "הנני נותן לו את בריתי שלום", שלום ממלאך המות, שלא שולט בו לעולמים, ולא נדון בדינוי. ואם תאמר שלא מת, ודאי לא מת כשאר בני העולם, והאריך ימים על כל בני דורו, משום שהתאחז בברית העליונה הזו, וכשהסתלק מהעולם בתשוקה עליונה ובדבקות נאה הסתלק משאר בני העולם.

² נראה שכוונתו היא לשכינה כאן שהקנאה היא בין איש לאשתו, וצ"ע, ועי' ברבינו בחיי.

³ עי' ספר הקנה (&): "אמור להם" כתיב מכאן שאין הכהן עובר בעשה עד שיאמר להם, א"ל ומ"ש דלא אמור אמור להם אלא אמר להם א"ל הקב"ה אמר תברכו את בני הם נצח והוד ויסוד ואומר להם לברך המדה הנקראת כה, אמור להם מהבינה לכן גם אתם אמור לכהנים לברך את ישראל ואני אברכם כי שמי אני.

¹ עי' לעיל פרשת אמור הערה נג.

² עי' דברי רבינו בבראשית כד א.

³ עי' לקמן פרשת עקב הערה כו.

⁴ עי' לעיל פרשת אמור הערה נד.

⁵ עי' זהר ח"ב רנח ע"ב: יסודא דא אתתקן לתרין סטרין חד לאתקנא כל שאר דלתתא וחד לאתקנא

שהוא החבור העליון שהעולם מתקיים בו, שכנגדו ביצירה התחתונה ענין הזווג והחבור הראוי, לכך כשראה פינחס חבורה לבלתי ראוי קנא. ומכאן תבין במדת השלום שנתן לו שיהיה מדה כנגד מדה.

ויתכן לומר כי על שם סופו שנסתלק וחזר אלהי נקרא אליהו^י, שהוא כולל שני שמות דין ורחמים, "אל" הוא הדין, והוא הברית. יו"ד ה"א וא"ו"י הוא רחמים והוא שלום. והנה הוא כלול מכת הדין והרחמים, וזהו בריתי שלום, ולכך העניש לשר החמשים וחמשו מכת הדין, והחיה המת מכת הרחמים. ועוד רמז בחשבון שמו פי שנים בשם המיוחד^י, והיה פינחס דור שביעי ליעקב אבינו, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם, והם כנגד יום השביעי שהוא שבת, והוא יום המנוחה והחיים וזה מבואר.

(כז יג): וְרֵאִיתָה אֹתָהּ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ גַּם אֶתָּה כַּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהְרֵן אָחִיךָ.

ע"י ר' בחיי: וראיתה אותה ונאספת אל עמך גם אתה – למה הוצרך לחזור וראיתה אותה והלא כבר הזכיר וראה את הארץ אלא וראיתה אותה מצויירת למעלה כשנאספת אל עמך ותוספת הה"א במלת וראיתה אולי בא לרמוז כי הראיה מכת הה"א ועוד שהארץ העליונה היא הה"א אחרונה שבשם והיא כבוד ה' אשר יאספהו^י ולכך נתוסף יו"ד במלת עמך וכן בכל עמך האמור במשה רבינו ע"ה מצינו שהם כתובים ביו"ד והם ונאספת אל עמך (במדבר לא ב) אחר תאסף אל עמך (דברים לב ג) ומות בהר אשר אתה עולה שמה והאסף אל עמך.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

היכלא שביעאה ולא תקנא דא בדא למהוי כלא רעו חדא כדקא יאות עד הכא יחודא דתרין סטרין דלעילא ותתא לאתייחדא כחדא בשלימו למיהך בארח מישר. זכאה חולקיה מאן דידיע ליחדא יחודא ולסדורי סדורא דמהימנותא למיהך בארח מישר זכאה איהו בהאי עלמא ובעלמא דאתי ועל דא כתיב (תהלים פה יא) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו וכדין אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם יהו"ה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה. תרגום: היסוד הזה התתקן לשני צדדים אחד לתקן את כל השאר שלמטה ואחד לתקן את ההיכל השביעי ולתקן זה בזה שיהיה הכל ברצון אחד כראוי עד כאן היחוד של שני צדדים שלמעלה ולמטה להתייחד כאחד בשלמות ללכת בדרך ישרה. אשרי חלקו של מי שיודע ליחד את היחוד ולסדר את סדור האמונה ללכת בדרך ישרה אשריו בעולם הזה ובעולם הבא ועל כך כתוב חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו ואז אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה.

^ו ע"י זהר ח"ב קצ ע"א: מה לך פה מאי פה ברית קיימא פה יהו"ה איהו כיון דלא בעאת לשבקא לי פומך אתברי באתר דהווא פומא תנן בההיא שעתא אתעבר מניה ההוא נבזבזא דיהב ליה משה דתנן מאי דכתיב (מ"א יט ח) וילך בכח האכילה ההיא וגו' עד הר האלהים חורבה למתבע מתמן וכי מתמן הוה בעי אלא למתבע כמלקדמין מההוא דירית בהר האלהים ברית דא פנחס הוא אליהו ודאי בדרגא חדא אמר ליה משה לית אנת יכיל לקבלא מנאי אלא זיל לינוקיהו דישראל ומאינון תרווח ואינון יהבי לך וכך הוא עבד.

תרגום: מה לך פה מה זה פה ברית הקדש פה ה' היא כיון שלא רצית להניח לי את פיק יברא במקום של אותו הפה שנינו באותה שעה העברה ממנו אותה מתנה שנתן לו משה ששנינו מה שכתוב (מלכים יט) וילך בכח האכילה ההיא וגו' עד הר האלהים חרב לבקש משם וכי משם היה מבקש אלא לבקש כמקדם מאותו שירש בהר האלהים את הברית הזו פנחס הוא אליהו ודאי בדרגה אחת אמר לו משה אין אתה יכול לקבל ממני אלא לך לתינוקות של ישראל ומהם תרויח והם יתנו לך וכך הוא עושה.

^י ע"י זהר (ח"ג דף יא ע"א) ששם א"ל חי היא ביסוד.

^{יא} נדצ"ל יהו"ו.

^{יב} ע"י ספר הפליאה (&): קבלה בידם שאליהו ז"ל הוא איש מבשר שלום וכל דבריו קיימים שהרי שני עדים נמצאים בשמו הו"ה הו"ה הוא שם של ב"ן העולה שם אליהו ז"ל.

^{יג} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^{יד} מלה"פ (ישעיה פרק נח ח) אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. וע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה ל.

(כה יח) פי צררים הם לכם בנבליהם אשר נפלו לכם על דבר פֶּעוֹר ועל דבר כְּזָבִי בת נְשִׂיא מְדִינַת אֲחֵיהֶם הַמִּקֵּה בְּיוֹם הַמִּנְחָה על דבר פֶּעוֹר:

ע"י רמב"ן: ומעם בנבליהם כאשר פירשתי (לעיל כה א) כי זקני מדין השבו המחשבה הרעה הזאת, כמו שנאמר (לעיל כב ד) ויאמר מואב אל זקני מדין, כי בהם נתיעצו מתחלה, והם נתנו עצה זו למואב שתזנינה בנותם עמהם ויצמידו אותם לבעל פֶּעוֹר להדיחם מעל השם. ואס"י לא נזכר שם, ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם, וזה טעם ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם, כי לולי מדעת יועצי המלכות, נעשה כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשמים בערבות מואב לבא אל מחנה עם אחר, כי ישראל בערבות מואב בשמים היו, ומאין תבא שם המדינית הזאת, אבל היתה יפת תאר מאד, ושלחו אותה זקני מדין שם כי אמרו בתואר אישה יפה רבים הושחתו (יבמות סג ע"ב).

וקרוב הוא שהיה גם בלעם בעצה הזו, כי בשובו מארץ מואב עבר במדין, כי דרכו משם, והיה ביועצי המלכות¹⁰. ואולי נתעכב שם לדעת מה יהיה בהם, לפיכך מצאוהו ישראל במדין והרגוהו שם (להלן לא ח). ויהיה פירוש ויקם בלעם וילך וישב למקומו (לעיל כד כה), שהלך לו לשוב אל ארצו. וכן נראה, כי ישראל לא יהרגו המתנבא רק ברשות התורה, אבל כאשר נאמר להם כי צוררים הם בנבליהם אשר נכלו לכם וגו', הנה כל המתנבאים מחוייבי מיתה, ולכן המיתו גם בלעם כי ידעו שהוא בעל העצה הרעה הזאת.

(כו כ) ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל:

ע"י ר' בחיי: ונתתה מהודך עליו תחלוק לו כבוד כנגד כל ישראל ודרשו רז"ל (ב"ב עה ע"א) מהודך ולא כל הודך פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה והמשל הנפלא הזה בא להורות על מדרגת הנבואה של כל אחד ואחד כי מדרגת נבואת משה בשם המיוחד¹¹ שהוא כח החמה ומדרגת נבואת יהושע בכבוד¹² שהוא כח הלבנה והנה זה לנמשל אבל לענין המשל כשם שאור הלבנה לא מצד עצמה הוא רק מצד החמה שהלבנה מקבלת אורה ממנה כן יהושע קבל ממשוה וכשם שהחמה מקבלת אורה מצד אחר ומזה אמר הכתוב

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁰ ?
¹¹ ע"י זבחים.

¹² ע"י זהר (ח"ג (דף רפ ע"א): וחמש נהורין אית לה דאתקריאו קרני החמה עד הוד ומתמן עד הוד הוו נהרין בך ר"מ והאי איהו ונתן הוד למשה לאשתמודעא דכלהו לך אתייהבו אפילו עד הוד ובג"ד פני משה כפני חמה ואלין חמש סלקין לחמשין תרעין דבינה.

תרגום: וחמשה אורות יש לה שנקראו קרני החמה עד הוד ומשם ועד הוד היו מאירים בך רועה הנאמן וזהו ונתן הוד למשה להודיע שכולם נתנו לך אפילו עד הוד ולכן פני משה כפני חמה וחמשה אלה עולים לחמשים שערי בינה.

וע"י תיקו"ז (צב ע"ב): הכא פקודא למעבד צדקה את המאור הגדול רזא דעתירין ואת המאור הקטן רזא דמסכנין וכמה דסיהרא לווה מן שמשא ולא אית לה נהורא אלא ממה דיהיב לה שמשא הכי שכינתא אמרת לוו עלי ואני פורע דהכי צריך בר נש למהוי מלוה למסכנא וכגוונא דא לווין כוכביא ומזלי דא מן דא ומלאכיא דא מן דא ורזא דמלה ומקבלין דין מן דין הכי לווה שכינתא דאיהי סיהרא קדישא מקודשא בריך הוא ומקבלת מניה דאתמר ביה כי שמש ומגן ה' אלהי"ם (תהלים פד יב) והכי הוה מקבל יהושע מן משה כמה דאוקמוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (ב"ב עה ע"א) והכי הוו כל נביאיא קדם משה כגון סיהרא וכוכביא קדם שמשא דלא אית לון נהורא אלא משמשא. תרגום: כאן מצוה לעשות צדקה "את המאור הגדול" (בראשית א טז) סוד העשירים "ואת המאור הקטן" (שם) סוד העניים וכמו שהלבנה לווה מן השמש ואין לה אור אלא ממה שהשמש נותנת לה כך השכינה אמרת לוו עלי ואני פורע שכך צריך אדם להיות מלוה לעני וכמו כן לווים הכוכבים והמזלות זה מזה והמלאכים זה מזה וסוד הדבר ומקבלים זה מזה כך לווה השכינה שהיא הלבנה הקדושה מן הקדוש ברוך הוא ומקבלת ממנו שנאמר בו כי שמש ומגן יהו"ה אלהי"ם וכן היה מקבל יהושע ממשוה כמו שבארוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וכך היו כל הנביאים לפני משה כמו הלבנה והכוכבים לפני השמש שאין להם אור אלא מן השמש.

וע"י שמות יז ה דברי רבינו שם.
י"י ע"י לעיל שמות כ ב.

(בראשית א יד) יהי מאורות^י ולא אמר יהי אורים אלא מאורות כלומר מקבלי אור כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד.

(כח ז) וְנִסְכּוּ רְבִיעֵת הַהֵיזֵן לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד בְּקֶדֶשׁ הַסֶּדֶךְ נֶסֶךְ שֶׁכֶר לָהֶּ: וע"ד הקבלה את קרבני לחמי לאשי כל אחת מארבע מלות אלו מורה על מדת הדין כי הוא המדבר התחיל אתי מלשון (יחזקאל ב ב) ואשמע את מדבר אלי וכן קרבני לחמי מלשון קרב ומלחמה וכן לאשי מלשון אשה ריח ניהוח באורו שהקרבת הזה הוא המשכת ירידת השפע אליכ"א תשמרו כלומר תזהרו שתהיה כונתכם לשם המיוחד כדי להקריב לי ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו אני בעצמי לה' כשתקריבו כבשים בני שנה שנים ליום עולה תמיד וקרבת התמיד הזה שצוה בו הכתוב הוא להקריב בכל יום ויום כבש אחד בבקר וסולת למנחה עשירית האיפה שהוא שיעור העומר ויין רביעית ההין לנסך וכזה היה קרבן של בין הערבים וידוע כי הקרבת דברים אלו עקר מזונות האדם ולפי שצמיחת המזונות וגדולן ובשולן בסבת שני המאורות שהם השמש והירח שהם סבת הבקר והערב אנחנו מקריבין הקרבן הזה לעטרת תפארת^כ שמשם נאצלו השמש והירח והממשלה אשר להם בעולם השפל הזה בין בתולדות הארץ ובכל המתהווה ממנה בין בבני אדם משם בא להם ומפני זה היה האחד בבוקר והשני בין הערבים ולא שניהם ביחד וכבר ידעת כי תמיד של שחר היה נשחט במערב כנגד המזרח ושל בין הערבים היה נשחט במזרח כנגד המערב וכמו שנתבאר בנמרא דיומא (סב ע"ב) פרק שעירי יום הכפורים וזהו שאמר שנים ליום ודרשו שם כנגד היום כלומר כנגד זריחת השמש בין בשל שחר בין בשל הערבים כי הכונה לקו האמצעי שהוא כח השמש וקרבת התמיד הזה היה מכפר ומגין על ישראל וסימנך (משלי ד ט) עטרת תפארת תמננך ומזה רמזו לנו חכמי האמת ז"ל (סנהדרין מב ע"א) בברכת הלבנה שהם עטרת תפארת לעמוסי בטן ובזה היה העולם מתקיים ומתפרנס והיו המזונות מתברכין כי הברכה היתה מתפשטת ונמשכת מלפני ולפנים^כ אל העדן ומן העדן לגן

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי ז

^י עי' זהר חדש טו ע"א: רבי אבהו ור' חייא ור' נתן הוו אזלי באורחא א"ר נתן לא תהיתון על אלין מאריהון דמתניתא דגזירת פומהון כגזרת מלאכין קדישין ואנא דכירנא מה דאמרו דהא שמשא אתאצל נהירותיה מזיוא דאספקלריא דלעילא והאי נהירותא לאו דיליה הוא משמע דכתיב יהי מאורות הול"ל יהי אורות מאי מאורות א"ר זירא מן אורות מ' תוספת לשמשא כלומר מן אורות ותיבותא הוא אורות.

תרגום: רבי אבהו ורבי חייא ורבי נתן היו הולכים בדרך אמר רבי נתן לא תהיתם על בעלי המשנה הללו שגזרת פיהם כגזרת מלאכים קדושים ואני זכרתי מה שאמרו שהרי השמש נאצל אורו מזיו האספקלריה שלמעלה והאורה הזו אינה שלו משמע נאמר (בראשית א) יהי מארת היה לומר לומר יהי אורות מה זה מארת אמר רבי זירא מן אורות מ' תוספת לשמש כלומר מן אורות והתבה היא אורות.

^כ עיי' לעיל פרשת ויקרא הערה יז. ועי' שמות לג כ, ועי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{כא} עי' זהר ח"א פא ע"א: והיינו דכתיב (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי [נ"א] מהו לחמי לאשי דיהיב מזונא לאשי ודא הוא שפע מאור דאינון מתהנן מזיו השכינה (בגין דמה הוא נטלי חולקיהון) [בגין דהוא כפרה דנפש נטלי חולקיהון וכד מית בר נש בהאי עלמא ההיא נפש לא אתעדי מן קברא לעלמין ובחילא דא ידעי מתייא ומשתעו דא עם דא] רוח איהו דמקיים לנפש בהאי עלמא ואיהו משיכו דאתערותא דנוקבא לגבי דכורא כד אינון בתיאובתא חדא וכדין אתערת לגבי דכורא בתיאובתא דילה [ל]האי רוח [כגוונא דנוקבא דלתתא אשדיאת זרעא בתיאובתא לגבי דכורא].

תרגום: והיינו שכתוב "את קרבני לחמי לאשי". (מהו "לחמי לאשי", שנותן מזון לאשי, וזהו שפע מאור שהם נהנים מזיו השכינה), משום שהוא כפרת הנפש נוטלים חלקם. וכשמת אדם בעולם הזה, אותה הנפש לא זזה מן הקבר לעולמים, ובכח הזה יודעים המתים ומספרים זה עם זה. הרוח היא שמקיימת את הנפש בעולם הזה, והיא מושכת התעוררות הנקבה לזכר כשהם בתשוקה אחת, ואז מתעוררת לזכר בתשוקתה לרוח הזו, כדוגמא שהנקבה שופכת זרע בתשוקה כלפי מטה אל הזכר.

^{כב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה קיח.

^{כג} עי' לעיל פרשת חקת הערה כד.

^{כד} עי' לעיל פרשת בראשית הערה עד.

ומשם יפרד אל הנפרדים^ה והבן זה.

(כח ט) וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשירים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו:

עי' ר' בחיי: וביום השבת שני כבשים – בשלשה החגים גם בראש חדש וכן בראש השנה ויהכ"פ תמצא בכל יום שבעה כבשים מלבד עולת התמיד וכאן בשבת לא צוה להקריב כי אם שני כבשים וצריך שיהיו שוין למצוה וכן אמרו בפרק שני שעירי (יומא סב ע"ב) מוספין ודאי בעינן שוין ופירוש למצוה לא לעיכובא ומעם שלא היו כי אם שנים מפני שהשבת כבודו כפול זכור ושמור^י את שבתותי תשמור^י ולכך באו כל עניני שבת כפולים עומר כפול אזהרותיו כפולות שכרו כפול עונשו כפול שירו כפול קרבנו כפול.

(כח טו) ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה לחטאת לה' אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח לשון עלי למה שעלי שמעטתי את הירח בשבילי ובסבתי.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ"ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.
כ"ו עי' לעיל פרשת בראשית הערה קפד.
כ"ז עי' דברי רבינו על הפסוק שמות לא יג.
כ"ח עי' זהר (ח"ג דף עט ע"ב): ווי לעלמא דמקבלא מנה מההוא זוהמא בגיני כך ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב אמר ר' שמעון אמר קב"ה הביאו עלי כפרה בר"ח עלי ודאי בגין דיתעבר ההוא חויה ויתבסם מאן דבעיא עלי כמה דכתיב שרפים עומדים ממעל לו וע"ד כתיב בקרח הנועדים על יי' דביניהון אתער מאן דאתער דאתי מסטרייהו אוף הכא הביאו עלי כפרה עלי ממש בגין דיתבסם ויתעבר ולא אשתכח חויה באתר דשארי וכ"כ למה על שמעטתי את הירח ושלטא בה מאן דלא אצטרך ובגיני כך כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו'.

ותנינן כתיב מזמור שיר ליום השבת ליום השבת ממש שבחא דקא משבח קב"ה כדין חדוותא אשתכח ונשמתא אתוספת דהא עתיקא אתגלי וזווגא יזדמן אוף הכי בחדותותי סיהרא דהא נהיר לה שמשא בחדוותא דנהירו דעתיקא לעילא בגיני כך האי קרבנא הוא לעילא בגין דיתבסם כלא וישתכח חדוותא בעלמא וע"ד הביאו עלי כפרה דייקא מלה.

תרגום: אוי לעולם שמקבל ממנה אותה זוהמא, לכן ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. אמר רבי שמעון, אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו עלי כפרה בראש חדש, עלי ודאי, כדי שיעבור אותו הנחש, ויתבשם מי שצריך. עלי, כמו שכתוב שרפים עומדים ממעל לו, ועל זה כתוב בקרח, הנועדים על ה', שבגללם מתעורר מי שמתעורר שבא מצדם, כמו כן כאן הביאו עלי כפרה, עלי ממש, כדי שיתבשם ויעבור ולא ימצא הנחש במקום ששורה, וכל כך למה, על שמעטתי את הירח, ושולט בה מי שלא צריך, ולכן כתוב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו'.

ושנינו כתוב מזמור שיר ליום השבת, ליום השבת ממש, השבח שמשבח הקדוש ברוך הוא, אזי נמצאת שמחה, ונשמה מתוספת שהרי העתיק התגלה, והזווג יזדמן כמו כן כאן, בחדוש הלבנה, שהרי מאיר השמש בשמחת האור של העתיק למעלה, לכן הקרבן הזה הוא למעלה, כדי שהכל יתבשם ותמצא שמחה בעולם, ועל כן הביאו עלי כפרה, דבר מדויק.

פרשת ממות

(ל ג): אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לְה' אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַעָה לְאִסּוּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה:

ע"י רמב"ן: ומעם ידור נדר לה', איננו כמו אשר נשבע לה' (תהלים קלב ב) כי הוא כמו וישבע לו (בראשית כד ט), שנשבע אליו לצרכו, אבל בשבועה יאמר ובשמו תשבע (דברים ו יג), ואשביעך בה' (בראשית כד ג), כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל לאמר כי שלמה בנגד ימלוך אחרי (מ"א א ל), השבעה לי באלהים הנה (בראשית כא כג). אבל בנדר לא יאמר ידור בה' אלא לה'. וכבר רמזו החכמים טעם הדבר בספרי (ממות יד) אמרו מה הפרש בין נדרים לשבועות, בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר חי ה' וחי נפשך אם אעזובך (מלכים ב ד ל). והסוד כי השבועה מלשון שבעה, כי בנתה ביתה הצבה עמודיה שבעה, והנדר בתבונה ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים, ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות והנה כל נדר לה' וכל הנשבע בו.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – איש כי ידור נדר לה', נדר מלשון דירה לה', הוא דירתו של עולם, אלהים שבבראשית שברא העולם, והשבעה נאצלים משם. והמקיים נדר דעתו שהוא מאמין באותה דירה כשתשוב נשמתו שם, והעובר על הנדר הנה הוא מוסר מאותה דירה. וזהו לשון נדר, שמשמע דבר והפכו, קביעות דירה והסרת דירה. וכן לשון נשבע, כי המקיים שבועתו נכנס בתוך השבעה, ועובר עליה מוסר מהם.

ויש לך להתעורר בלשון משה שאמר "זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה'", כי מטעם זה הוצרך להזכיר לה' ולא אמר כי ידור נדר אליו, וזהו כח הנדר שהוא למעלה מן השבועה שהוא לשון נגזר משבעה, ולכך ראוי הנדר שיחול על המצות, כי המצות מתוך השבעה נתנו, והם שבעה קולות שבמתן תורה. וכבר בארתי שם (&) ולפיכך באה השבועה בכל התורה כלה בלשון ב"ת, כענין (שמות לב יג) אשר נשבעת להם בך, (תהלים פט לו) אחת נשבעתי בקדשי, (בראשית כב טז) בי נשבעתי, (דברים ו יג) ובשמו תשבע, (ישעיה סב ח) נשבע ה' בימינו, כי הימין מכלל השבועה. והעד על זה מלת נשבע והנדר הוא בלמ"ד, (תהלים קלב ב) נדר לאביר יעקב, וכן בכאן כי ידור נדר לה', (תהלים כד א) לה' הארץ ומלואה, שההמשכה תפסק מן העליונים והשפלים וישוב הכל ליסודו הראשון. ומכאן תבין בבאור חכמי האמת שאמרו (ספרי א) שהשבועה הוא כנשבע במלך עצמו, והנדר הוא כנשבע בחיי המלך, כי חיי המלך עיקרו של מלך וזה מבואר.

עיי"ש: אמרו רז"ל (חגיגה י ע"א) התר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו, כלומר שדברי קבלה הן, ואין להן עיקר בתורה שבכתב. וכך קבלו רז"ל, שהנדר או השבועה אפשר שיהיה להם היתר ע"י חכם או על ידי שלשה הדיוטות ובלבד שיתחרט, ורצתה תורה לתקן עותתו של אדם, שלפעמים מתגבר עליו כעס ואין לו מעצור כלל, וקופץ ונשבע בשם שיעשה כך או שלא יעשה כך, ועוד מוסיף ומרבה בשבועתו בשעת כעסו ואומר בלא שום צד היתר וחרטה בעולם, ולאחר שיתישב ונהפך והיה לאיש אחר, יתחרט מעקרו ותשתנה דעתו לדעת אחרת, ועם החרטה שיתחרט יש לו היתר על פי חכם וחוזר להיתרו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ר"ד.
^ב ע"י תיקו"ז (קא ע"ב): בראשית (בר"א שי"ת) ברא אלה"ם האי אלה"ם איהי אימא עלאה דרכיבת וסליקת בתרועה.
 תרגום: בראשית (בר"א שי"ת) ברא אלה"ם האלה"ם הזה היא האם העליונה שרוכבת ועולה בתרועה.

^ג ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ר"ד.

^ד ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

^ה ע"י שמואל א' (י ו): וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר. כלומר תשובה והשראת הנבואה הם אותו דבר?

הראשון, וצריך הוא שיתחרט תחלה על מה שנשבע שלא יקח מזה שום היתר ויתירו שבועה זו תחלה, ואח"כ יתחרט בעקר שבועתו ויתירוהו. ובלבד שלא ישבע על דעת רבים, כי הנשבע על דעת רבים אין לו התרה. ורבים הם שלשה, שכן אמרו רז"ל (כתובות עה ע"א) זוב דמה ימים רבים ימים שנים רבים שלשה, (ובריש פ"ק) [ובסוף פרק ב] דשבועות (כט ע"א) אמר להם משה לישראל הו יודעין שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום ומקשינן בגמרא ולימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי כי היכי דלא ליהוי התרה לשבועתהון.

(לב ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֹר וְנִמְרָה וְחֻשְׁבוֹן וְאֶלְעֵלָה וְשָׁבִים וְנָבו וְבָעֵן:

ע"י ר' בחיי: וצריך שתתבונן, כי עוד יש בבנין ערים אלו ובשמותן ענין נסתר, והכתוב הזה יבאר בתחתונים וירמוז בעליונים בשמות הבנין העליון, ותמצא בפסוק זה תשעה שמות כנגד תשעה "ויאמר" שבבראשית, כי העשירי אין לו להזכירו כי הוא אין, ועל כן הוצרכו לומר (ר"ה לב ע"א) בראשית נמי מאמר הוא. ובפסוק זה יש בו התעוררות אל אצילות המאמרות שבהן נברא העולם, שהן נחלקות לשלש שלש, וזהו סוד המשנה (שם לג ע"ב) סדר תקיעות שלש שלש שלש. ומה שהביאו לנו חכמי האמת ראייה מפסוק זה שישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, הכונה לשלש, הכתוב ולקרותו שלש פעמים להתבונן באותן שלש מעלות שבבנין הנחלקות לשלש שלש, ואפילו עטרות ודיבון לבאר כי אפילו פסוק המורה על שמות הערים ואין בו צורך גדול כל כך לפי העולה בתחלת המחשבה, תמצא בו ענין גדול ועקר שהכל תלוי בו, לפי שכל התורה כלה קשר אחד ובנין אחד. ואין הפרש בין פרשת אלופי עשו ובין עטרות ודיבון והדומה להם, ובין עשרת הדברות, כי הכל מעיקר אחד וממוצא אחד, ומימיו מן המקדש המה יוצאים וכלן נתנו מרועה אחד.

וזהו באור הכתוב עטרות ודיבון ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבים ונבו ובעון. עטרות, עמרת כתיב. ודיבון הוא הנהר היוצא מעדן שאינו פוסק, לשון (תהלים עח כ) הכה צור ויזובו מים, ויש בו רמז לשבעים ושתים שמות ודיבון כתיב. ויעזר הוא ההוד, שכן כתיב (תהלים עט ט) עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך, וכתיב (תהלים קמה ה) הדר כבוד הודך, והוא שוק שמאל, ולכך יצטרך האדם עזר ממנו. ונמרה זה הנצח, והוא נוטריקון ימין ה' רוממה, והוא שוק ימין על שם שנאמר (תהלים מז יא) נעימות בימינך נצח. וחשבון זה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ ע"י תיקו"ז כז ע"ב: בראשית מאמר קדמאה דכלא כלילא מעשר אמירן.
² ע"י זהר ח"ג ריט ע"א: וכלהו עשר שופרות כלילן בתלת דאינון סי' קש"ר דאיהו תקיעה שברים תרועה ותקיעה אחזי אריכו דגלותא שברים קריבו דגלותא תרועה בי' ייתי פורקנא דאחזי דוחקא בתר דוחקא ולית רווחא בין דא לדא דודאי כיון דשאר עמין מעכבין לון לישראל בגלותא דוחקא דלהון מקרב לון פורקנא אוף הכי מהירו דדפיקו דא בתר דא ביה נפיק נפשא דב"נ בתר דלית ריוח בין דא לדא.

תרגום: וכל העשרה שופרות כלולים בשלשה, שהם סימן קש"ר, שהוא תקיעה שברים תרועה, ותקיעה נראית אורך הגלות שברים, התקרבות הגלות בתרועה, תבא הגאולה שנראה דחק אחר דחק, ואין רוח בין זה לזה, שודאי כיון ששאר עמים מעכבים את ישראל בגלות, דחקם מקרב להם הגאולה, גם כך מהירות הדפק זה אחר זה, בו יוצאת נפש האדם אחר שאין ריוח בין זה לזה.

³ ע"י הקדמת הרמב"ם לפרק חלק, ב"ג העיקרים, ז"ל, והיסוד השמיני תורה מן השמים והוא שצריך להאמין כי כל התורה הזאת המצויה בידינו היום היא התורה שנתנה למשה והיא כולה מפי הגבורה ר"ל שהשיגה כולה מפי הקדוש ברוך הוא בהשגה שנקראות אמירה ע"ד העברת הדבור ואין מי שידע ההשגה היא [אלא הוא ע"ה אשר השיג אותו, ושהוא במעלת לבלר] ויכתוב מה שנאמר מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה ולכן נקרא ע"ה מחוקק ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ובין אנכי יי' אלוהיך ושמע ישראל יי' א-להינו הכל מפי הגבורה והכל תורת יי' תמימה טהורה קדושה ואמת. וכן ע"י תדב"א סא"ז פרק ב': מכאן אמרו, אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק (שם לו) ואחות לוטן תמנע אפי' הכי שכר תורה בידו.
⁴ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עד.

יעקב, הוא שכתוב (ישעיה מט ג) ישראל אשר בך אתפאר, והוא שם יהו"ה במספר השבון. ואלעלה זה יצחק, שהוא עולה תמימה, וזהו לשון ואלעלה עולה לאל, ולרמוז על מדתו נכתב בה"א, כי בפרשה זו בעצמה נכתב אלעלא באל"ף. וכן נרמז במקום אחר (תהלים קה ט) ישחק בשי"ן, לרמוז על מדתו שהוא האש הגדולה. ושם זה אברהם, והוא נוטריקון אברהם סבא. ונבו זו הבינה. ובעון זו החכמה, והפך אותיותיו נובע, ובעון כתיב מלשון מקור נובע. ועוד מלשון מעון מעונה שהוא רמז אל החכמה. ומזה תמצא במקום אחר בפרשה זו עצמה שחזר וקראה מעון, הוא שכתוב ואת נבו ואת בעל מעון, והא לך כי שמות אלו מורים על ענינים גדולים עקריים נראים מקריים בתחלת העיון.

והוצרך הכתוב לרמוז האצילות בשמות הערים האלה שהם חלק סיחון ועוג ללמדנו שהיו עובדים ע"ז בקצוץ נטיעות" כדור הפלגה שאמרו (בראשית יא ד) ונעשה לנו שם והם היו תולדותיו של קין וכנה הכח שהחטיא לאדם בקיצוץ נטיעות ולכך בני גד ובני ראובן כאשר ידעו זה הסבו שמות הערים לשמות אחרים ורצו להתישב בהם ולעבד שם הקדוש ברוך הוא וליחד אותו תחת הקצוץ שהיו הם מקצצין וז"ש אם מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחווה כלומר כיון שתכלית הכונה בבאי הארץ היא העבודה והיחוד גם בכאן נוכל ליחד את השם ואם נעבור את הירדן יבאו עמים מן הקצוות לשמע הארץ שהיא ארץ מקנה וירצו להבנות בה ויהזרו לעבוד שם ע"ז בקצוץ נטיעות כמנהג שהיה שם בתחלה ולכך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחווה נהיה סבה לבטל ע"ז וליחד השם יתברך.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י עי' לעיל פרשת שמות הערה קלט.
יא עי' בזה ברמב"ן בראשית יא ב.

פרשת דברים

פתיחה

מוכיח אדם אתרי חן ימצא ממחליק לשון (משלי כח כג).

עי' ר' בחיי: שלמה המלך היה מוכיח לכל בני העולם, והיה מזהיר לכל מי שראוי להוכיח שיוכיח אחריו וימלא מקומו, וממנו יראו וכן יעשו. ומפני שהנוכח נטה לתולדות האדמה כשעשה דבר שהוצרך לתוכחת, לכך אמר מוכיח אדם ולא אמר מוכיח איש, וידוע כי רוב התוכחות הוא להמון העם, והמון העם דעותיהם משתנות, ואלו היו דעותיהם מכוונות ושוות ומתאימות יחד, היו נקראים יחידים לא המון. ולפי שדעותיהן משתנות וחלוקות זו מזו, לכך אינן מקבלין תוכחת, כי הדבר האהוב לזה ישנא זה, ומה שיערב לזה ינזק בו זה. וכן אמרו ז"ל (ערכין טז ע"ב) אמר ר' טרפון תמה אני אם יש בדור מי שמקבל תוכחות, אומר לו טול קיסם מבין שניך, יאמר לו טול קורה מבין עיניך, וכל אחד ואחד יאמר למוכיח מליתי טהורה משלך, ולכך אין המוכיח מקובל ומרוצה לכלם, כי קצת מהם ישנאוהו על שיודיע להם האמת במעשיהם. והמחליק להם לשון הוא המקובל והמרוצה אצלם, ומוצא חן בעיניהם, וכמו שאמרו רז"ל (כתובות קה ע"ב) האי צורבא מרבנן דרחמי ליה בני מאתא משום דלא מוכח להו במלי דשמיא. ועל כן אמר שלמה ע"ה בכאן מוכיח אדם אחריו חן ימצא ממחליק לשון, יאמר המוכיח הבא אחרי והאוחז דרכי כאשר ידבר המוכיח קשות אף על פי שאינו מוצא חן בעיני הנוכח, ימצא חן בעיני השם יתעלה כשיקבל התוכחת, כי דברי התוכחת כשהם קשים הם המביאין את האדם אל הצלחת הנפש, שהוא מציאות החן בעיני השם יתעלה כשיקבל התוכחת. ואם המוכיח יחליק לשון לנוכח ויודה על דבריו ומעשיו הרעים, הנה הוא מחזק את ידיו והנוכח אינו מוצא חן בזה, כי יאבד את נפשו. וכן מצינו בישראל שהיו נוכחים מפי משה רבינו ע"ה, והיו מעלין חן לפני הקדוש ברוך הוא לרוב תוכחותיו של משה שהיה מוכיחם תמיד בדברים קשים, כמו שמצינו במי מריבת קדש שאמר להם (במדבר כ י) שמעו נא המורים, וכן בענין המן שאמר להם (שמות טז ז) ונחנו מה כי תלינו עלינו.

(א א): אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחקצרת ודי זקב.
עי' ר' בחיי: ויש לך להתבונן עוד למה התחיל הספר הזה במלת "אלה" ולא אמר "ואלה הדברים", כיון שהכל קשור אחד בוא"ו. אבל זה יורה כי הספר החמישי הזה אף על פי שהוא מיוחד עם הארבעה הראשונים והכל קשור אחד ובנין אחד, הנה הוא ענין בפני עצמו, כענין האתרוג שהוא מיוחד עם מיניו שאין מצותו אלא עמהם, אבל הוא בפני עצמו,

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עי' זהר (ח"ג מח ע"א): תאנא בכמה דרגין אתקרי בר נש אדם גבר אנוש איש גדול שבכלם אדם (משום) דכתיב (בראשית א כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתוב (שם ט ו) כי בצלם אלהים עשה את האדם ולא כתיב גבר אנוש איש אמר רבי יהודה אי הכי והא כתיב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה (ולא גבר אנוש איש) מאן בעי למקרב קרבנא מאן דאיהו חטאה וכתוב אדם.

תרגום: שנינו בכמה דרגות נקרא בן אדם, אדם, גבר, אנוש, איש. גדול שבכולם אדם, (משום) שכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכתוב כי בצלם אלהים עשה את האדם, ולא כתוב גבר אנוש איש. אמר רבי יהודה, אם כך והרי כתוב אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ולא גבר אנוש איש), מי צריך להקריב קרבן, מי שהוא חוטא וכתוב אדם.

שאינן לאגרו באגד שלהם. וכן ה"א שניה שבשם², שהיא מדת הדין רפה; המיסרת לישראל על שבע עבירות, ולכך נקרא ספר החמישי הזה משנה תורה, לכך התחיל משה בדברי תוכחות לדבר עם ישראל קשות, ומערב בתוך דבריו רכות. ועל כן הזכיר להם מהעבירות שבעה, ואלו הן: תלונות המדבר, וחטא פעור, והמרתם על ים סוף, וחטא המרגלים, ודבת המן, ומחלקותו של קרה, ועון העגל. והנה תפל ולבן דבר אחד הם, ועל כן הם שבעה על שם שכתוב (ויקרא כו יח) ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם. ועל הטעם הזה ינהוג משה להזכיר תמיד בספר הזה ה' אלהינו, ה' אלהיך, מה שלא תמצא כן בשאר הספרים הקודמים, והכוונה על מדת הדין. ואב לכלן (דברים ד כד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, ואמר אש אוכלה כלומר ממה שראית בראש ההר והבן זה.

(א יז): לא תפירו פנים במשפט בקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – כי המשפט לאלהים הוא בודאי כי הוא שופט העולם, שנאמר (תהלים עה ח) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים, מקבל ממדת הגבורה שהוא קו

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ עי' זהר (ח"ג רסא ע"א): האי דאקרי משנה תורה משה מפי עצמו אמרן והא אוקימנא מלה אמאי הכי אלא חכמה עלאה כללא דאורייתא אתקרי ומנה נפקא כלא בההוא קול פנימאה לבתר מתישבא כלא ואתנאחד באתר דאקרי עץ החיים וביה תליא כלל ופרט תורה שבכתב ושבט"פ והוא אקרי תורה ומשנה תורה.

תרגום: זה שנקרא משנה תורה, משה מפי עצמו אמר אותם. והרי בארנו את הדבר למה כך, אלא חכמה עליונה נקראת כלל התורה, וממנה הכל יוצא, באותו קול פנימי. אחר כך הכל מתישב ומתאחד במקום שנקרא עץ החיים, ובו תלוי כלל ופרט, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, והוא נקרא תורה ומשנה תורה.

ועי' תיקו"ז נ ע"א): דודאי שכינתא אייה תקונא דגופא דקודשא בריך הוא אייה ברייתא כד אתמר בה (רות ג ז) ותגל מרגלותיו ואייה תוספתא מסטרא דח"י עלמין דאיהו מוסף שבת ואייה משנה מסטרא דגופא משנה תורה ודאי ואייה התקפא מסטרא דדרועא ימינא דמלכא הה"ד (שמות טו ו) ימינך ה' נאדרי בכח כח תרגום בתוקפא הצרכה אייה מסטרא דשמאלא ובדרועא שמאלא אחיד בה ובדרועא ימינא אתקף בה ויימא (ישעיה נב ב) קומי שבי ירושלים

תרגום: שודאי השכינה היא תקון הגוף של הקדוש ברוך הוא, היא ברייתא. כשנאמר בה "ותגל מרגלותיו", והיא תוספתא מצד של ח"י העולמים, שהוא מוסף שבת. והיא משנה מצד של גוף משנה תורה ודאי. והיא התקפה מצד של זרוע ימין המלך, זהו שכתוב "ימינך יהוה נאדרי בכח". בכח תרגום בתוקפא. ה"צריכה" היא מצד של שמאל, ובזרוע שמאל אווז בה, ובזרוע ימין מתקיף בה, ויאמר "קומי שבי ירושלים".

² עי' לעיל פרשת נח הערה לו.
³ עי' לעיל פרשת וילך הערה א.

הדין. וכן לשון משפט הוא הדין הנחתך, ולכך נקרא שופט העולם ברחמים בשם אלהים ממדת הגבורה של מעלה. ומפני שאלהים נצב בעדת אל (&), נקראו אפילו בני האדם בשם משותף אלהים, שנאמר (שמות כב ה) עד האלהים יבא דבר שניהם, אין צריך לומר המלאכים שנקראו אלהים גם כן בשם משותף, כי הם השופטים להנהיג ולדון כל אחד ואחד אומתו, שהוא ממונה עליהם כי כלם מקבלים ממדת הגבורה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ה' עי' תיקו"ז (קסו ע"א): בראשית (ישעיה סו טז) כי באש ה' נשפט אלקים מארי דינא ועליה אתמר אלהים לא תקלל בודאי כמה דלעילא אתמר (תהלים ע"ה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים כן איהו צריך למהוי דיינא לתתא לדא ישפיל בדינא ולדא ירים כפום עובדוי לדא מטה כלפי חסד לדא כלפי גבורה אמת באמצעיתא ובגין דא אתקרי דיין אמת אלהים הכס"א בחושבן דתמן י"ה דאיהי חכמה ובינה זה שמי עם י"ה סס"ה מסטרא דשמאלא ודא י"ה מן אלהים ה' על י' נוקבא תרגום: בראשית כי באש יהו"ה נשפט אלהים בעלי הדין ועליו נאמר אלהים לא תקלל בודאי כמו שנאמר למעלה כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים כן צריך להיות הדין למטה את זה ישפיל בדין ואת זה ירים כפי מעשיו לזה מטה כלפי חסד לזה כלפי גבורה האמת באמצע ומשום זה נקרא דין אמת אלהים הכס"א בחשבון ששם י"ה שהיא חכמה ובינה זה שמי עם י"ה שלש מאות ששים וחמש מצד השמאל וזה י"ה מן אלהים ה' על י' נקבה.

עי' בהגר"א: תיקון ה' בראשית כי כו' - ר"ל, דתמן באש שהוא גבורה שהוא המשפט ואלקים דבראשית הוא הדין וז"ש מארי דינא. ור"ל דהדין מרומז בו ובראשית הדין ואלקים הדין ואמר כי באש ה' נשפט לראי' שבו מרומז המשפט. ואמר בוודאי כו'. מפרש והולך האיך צריך להיות המשפט: אמנם עיי"ש סה ע"ב): כד עמודא דאמצעיתא מרחק מינה איהו משפט וביה כתיב (תהלים ע"ה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים זה ישפיל מאן דגרים לאשפלא לשכינתא מאתרהא וזה ירים מאן דגרים לסלקא לה מאתרהא דחובין דישראל אינון אשפילן לה לתתא וזכוון דלהון סלקין לה לאתרהא הא זכאה איהו מאן דעביד זכוון לסלקא לה לאתרהא תרגום: כשהעמוד האמצעי מרוחק ממנה, הוא משפט, ובו כתוב "כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים". "זה ישפיל", מי שגורם להשפיל את השכינה ממקומה. "וזה ירים", מי שגורם להעלותה ממקומה. שחטאי ישראל משפילים אותה למטה, וזכותיהם מעלים אותה למקומה, הרי צדיק הוא מי שעושה זכות להעלותה למקומה.

ז"ל ביאור הגר"א שם: איהו משפט - ר"ל עד"א: זה ישפיל וזה כו' - ר"ל זה הוא עד"א כמ"ש כי זה משה האיש, ועמ"ש במ"א סוד גדול ע"ז הפסוק שהכל הוא בסוד שם הוי"ה והוא בעד"א:.

י' עי' בהגר"א על ספד"צ א' ע"ג ד"ה ועיקר המתקלא שזעיר אנפין היינו קצר אפים, שכן הוא לא מאריך אף לרשעים מאחר והוא דין לגבי א"א ומבחינה זו הוא נקרא בשם אלקים.

ז' עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

ה' עי' זהר (ח"ב כג ע"א): אימתי מתברכא מניה בשעתא דאתקנו דינין דלתתא וכד דינין מתתקנין לתתא מתתקנין לעילא וכל תקונין דמלכא בדוותא בשלימו דאינון שמא קדישא והוה כלא חד וכדין הוא שארי בגווייהו דכתיב (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט.

תרגום: מתאי היא מתברכת, בשעה שנתקנו דינים למטה, וכאשר דינים נתקנים למטה נתקנים למעלה וכל התיקונים של המלך בשמחה בשלימות שהם שם קדוש והיה הכל א' ואז הוא שורה בתוכם, דכתיב אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט.

פרשת ואתחנן

(ג כד) אֲדַנִּי יְהוָה אֲתָהּ הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יְדֶךָ הַחֲזִקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וְכַגְּבוּרְתְּךָ:
 ע"י רמב"ן: רחום בדין לשון רש"י ולא השגיח הרב כי השם הראשון הוא כתוב באל"ף דל"ת והשני הוא כתוב ביו"ד ה"א שבו אמרו כל מקום שנאמר ה' זו מדת רחמים אלהים זו מדת הדין אבל השמות הנזכרים כאן אדון במדת רחמים וכך אמרו בילמדנו אמר לו רבון העולמים אי מתבעי לי בדין הב לי ואי לא מתבעי לי בדין רחם עלי כשם שאמר אברהם ה' אלהים מה תתן לי וגו' וגם באברהם כך הם כתובים הראשון אל"ף דל"ת והשני יו"ד ה"א וענין הפרשה יובן בזה כי אמר ואתחנן ולא אמר ואתפלל כי ידבר בתהנהג ואמר אדון אשר בכ הרחמים אתה החלות להראות את עבדך כך היא תחלת נבואתי שהראית לי כבודך, דכתיב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג ו), עם הגדולה והגבורה והראית לי לדעת מי אל בשמים ובארץ שממנו יהיו כמעשיך הגדולים וכגבורותיך החזקות ומכאן תבין עוד כמה התאנף בו השם הנכבד:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – אדנ"י יהו"ה אתה החלות להראות, בסנה"ל את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה, הגדולה והגבורה. וכן היתה תחלת נבואתי והודעת לבריות על ידי שאין אלוה בשמים ובארץ שיעשה כמעשיך וכגבורותיך, וזהו שאמר דוד ע"ה (תהילים פו ח) אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך. ועל כן יגדל נא הסדר עמי, ואעברה נא ואראה

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י ע"י ספרי (ואתחנן א'): כל מקום שנא' ה' זו מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' אל רחום וחנון. כל מקום שנא' אלהים זו מדת הדין שנא' שם כב עד האלהים יבוא דבר שניהם. ואומר שם אלהים לא תקלל, וכוונת רש"י נראה שהוא רק מתייחס לשם השני ולא לראשון. ע"י זהר ואתחנן רס ע"ב הובא בפרשת ואתחנן הערה ה. וע"י שמות לב י בדברי הרמב"ן ודברינו שם.
^ב ע"י לעיל פרשת לך לך הערה כ.
^ג ע"י פרשת חיי שרה הערה ל ששכינה היא בחי' כבוד.
^ד ע"י לקמן הערה ו.
^ה ע"י זהר (ח"ג רס ע"ב): ר' יהודה אמר מאי שנא הכא דכתיב אדנ"י בקדמיתא באל"ף דל"ת נר"ן יר"ד ולבסוף יהו"ה וקרינן אלה"ם אלא סדורא הכי הוא מתתא לעילא ולאכללא מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ולזווגא כלא כחדא כדקא יאות.
 תרגום: רבי יהודה אמר מה שונה כאן שכתוב אדנ"י בהתחלה באל"ף דל"ת נר"ן יר"ד, ולבסוף יהו"ה וקוראים אלה"ם, אלא הסדור כך הוא, מלמטה למעלה, ולהכליל מדת יום בלילה, ומדת לילה ביום, ולזווג הכל כאחד כראוי.
 וז"ל הרח"ו שם: קאי אמלכות ואח"כ הו"ה בנקוד אלה"ם המלכות הנקרא אלהים מתייחדת עם הת"ת ואע"פ ששם זה ניקודו בבינה הוא בת"ת בהתייחדו עם המלכות ובינה, וע"י רמב"ן שמות ג ב, ור' בחיי שם ג ד.
^ו ע"י זהר (ח"ג דף רס ע"ב): אתה החלות להראות את עבדך מאי שירותא הכא אלא ודאי משה שירותא הוה בעלמא ולמהווי שלים בכלא ואי תימא יעקב שלים הוה ואילנא אשתלים לתתא כגוונא דלעילא הכי הוא ודאי אבל מה דהוה למשה לא הוה לב"נ אחרא דהא אתעטר בשלימו יתיר בכמה אלף ורבבן מישראל באורייתא במשכנא בכהנין בליואי בתריסר שבטין רברבין ממנן עלייהו בשבעין סנדרין הוא אשתלים בגופא שלים אהרן לימינא נחשון לשמאלא הוא בינייהו בגין כך את גדלך מימינא דא אהרן ואת ירך החזקה משמאלא דא נחשון והא אתמר בג"כ משה שירותא בעלמא הוה. תרגום: "אתה החלות להראות את עבדך" מה ה"ראשית/התחלה" כאן אלא ודאי משה ראשית היה בעולם להיות שלם בכל. ואם תאמר יעקב היה שלם, והאילן נשלם למטה כדוגמא למעלה. כך זה בודאי, אבל מה שהיה למשה לא היה לאדם אחר, שהרי התעטר בשלמות יתרה בכמה אלפים ורבבות מישראל, בתורה במשכן בכהנים בלויים בשנים עשר שבטים גדולים ממונים עליהם, בשבעים סנהדרין, הוא נשלם בגוף שלם, אהרן לימין, נחשון לשמאל, והוא ביניהם. לכן "את גדלך" מימין זה אהרן, "ואת ירך החזקה" משמאל זה נחשון, והרי נתבאר. לכן משה היה ראשית בעולם.
 ע"י ריש ספד"צ וגר"א שם בענין המתקלא.
^ז ע"י לעיל הערה ה.

וגו'. ולפי שהוא ארון חולי ארץ, ההופכי הצור אגם מים, ומשה חטא בו בענין הצור, ונגזר עליו על זה שלא יכנס לארץ, על כן יבקש משה עתה מלפניו שיסלח לו ויעבור ויראה מזה נכתב השם הזה אלף דל"ת ואחריו יו"ד ה"א וא"ו ה"א, כי הוא ארון אשר בו הרחמים, (ישעיה כו ד) כי ביה ה', ולכן הזכיר לשון ואתחנן שהוא לשון נאמר על מדת הדין, כלשון (תהלים ל ט) אליך ה' אקרא ואל אדני אתחנן, סמך התחנה לאלף דל"ת וכן כתוב (איוב ח ה) אם אתה תשחר אל אל ואל שדי תתחנן:

(ג כו): ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:

ע"ר בחיי: וע"ד הקבלה – ויתעבר ה' בי ירמוז לסוד העבורה, וזהו לשון "בי", כי היה ראוי שיאמר עמי, כענין שכתוב (תהילים פט לט) התעברת עם משיחך. וידוע כי לשון סוד העבור מלשון עברה כי סוד הגלגול בענין היצירה, מדה מתנהגת בעוה"ז במדת הדין, והוא סוד (שמות לד ז) פוקד עון אבות וכבר רמזתיו שם.

וזהו שאמרו רז"ל בברכות (כט ע"ב) אפילו בשעה שאתה מלא עליהם עברה באשה עוברה יהיו צרכיהם לפניך, ויש מן החכמים קורין כאשה עוברה בכ"ף, ובהרבה ספרים נמצא כן, וגרם להם שלא הבינו פנימיותו של ענין, ולא לקחו ממנו רק נגלהו. אבל העיקר כי הוא באות ב"ת וכן קבלת החכם רבי יצחק בן הרב"ז ז"ל באשה עוברה באות ב"ת, ומה שנקרא סוד העבור על שם כח הדורות שהוא קורא הדורות מראש, שהוא

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי זצ"ל

^ח ע"י לעיל פרשת בשלח הערה נה.

^ט ע"י זהר (ח"ב דף סד ע"ב): תו אמר רבי אבא מים בכל מקום הא ידיעא וקודשא בריך הוא בהאי צור אתער לארקא מיא דהא לא אתחזי (אלא מגדולה) ודא הוא את וניסא דקודשא בריך הוא ועל דא שבח דוד ואמר (תהלים קיד ח) ההפכי הצור אגם מים וגו' ומשמע ההפכי דהא לאו ארחוי דצור בכך ועל דא בצור עלאה אפיק מיא מאתר דלתתא ומה שמיה דההוא דלתתא סלע דכתוב (במדבר כ ח) והוצאת להם מים מן הסלע ובמה אפיק האי סלע מיא בחילא דצור דלעילא.

תרגום: עוד אמר רבי אבא מים בכל מקום הרי ידוע והקדוש ברוך הוא מתעורר בצור הזה להוריק מים שהרי לא ראוי (אלא מגדולה) וזהו אות ונס של הקדוש ברוך הוא ועל זה שיבח דוד ואמר ההופכי הצור אגם מים וגו' ומשמע ההופכי שהרי אין דרך הצור בכך. ועל זה בצור העליון הוציא מים ממקום שלמטה ומה שמו של אותו שלמטה סלע שכתוב והוצאת להם מים מן הסלע ובמה הוציא הסלע הזה מים בכח הצור שלמעלה.

ע"י שער הפסוקים בשלח: נודע הוא, כי הצור הוא מלכות, שהוא רחל נוקבא דז"א. והיא שם אלהים במילוי הה"ן, העולה בגימטריא צו"ר. ולהיותו מבחינת אלהים, לכן הצור הוא דין, כנזכר בזוהר. ובהיותה דין, אינה יכולה להוציא מים להשקות, ולכן צריך להמשיך אליה מן ז"א, בחי' אורות, שהם ג"כ כמנין צו"ר. וע"כ, ההפכי הצור אגם מים, בבחי' צור הזה השני, הנרמז באמרו והכית בצור וכו', והנה ענין הכאה זו, היא ע"י שם ההו"ה שבז"א, בזה האופן, י"פ י', הרי ק', והכאה זו מיניה וביה. ואח"כ מכה באות ה', בסוד י"פ ה', והם חמשים. וכעד"ז בכלם, והוא באופן זה, י"פ י', י"פ ה', ה"פ ה', ה"פ ו', ו"פ ו', ו"פ ה', ה"פ ה'. סך הכל בגימטריא צו"ר, וע"כ ויצאו ממנו מים, ושמה העם. ע"י דע"ה ח"ב קכד ע"א ז"ל: וכן היסוד דנוק', הנה בעת הגדלות נקרא בשם סלע, כי סלע הוא גימ' יסוד אדני יה, כמ"ש בספר קה"י. כי המלכות שהיא אדני, כאשר שהיא נשלמה בהמוחין דגדלות מאו"א, שהם יה, אז נקרא היסוד שלה בשם סלע, להורות שהוא שלם בהאורות דגדלות. ושם (עמוד ב'): הנוק' דיניקה אשר נקרא אז היסוד שלה בשם צור, והוא (משלי ל יט) דרך נחש עלי צור.

^י ע"י לעיל פרשת בשלח הערה נד.

^{יא} ע"י לעיל פרשת שמות הערה ק.

^{יב} ע"י לעיל פרשת וישלח הערה ט.

^{יג} ע"י זהר (ח"א דף רכז ע"ב): כגוונא דא כל דרין דעלמא מסייפי עלמא עד סייפי עלמא כלהו אתעתדו וקיימו קמיה עד לא ייתון לעלמא הדא הוא דכתיב (ישעיה מא ד) קורא הדורות מראש עד לא אתברי עלמא בגין דכל נשמתין דנחתין לעלמא עד לא ייחתון כלהו קיימי קמיה דקב"ה בדיוקנא דקיימי בהאי עלמא ואקרון בשמהן דכתיב (שם מ כו) לכלם בשם יקרא אוף הכי צדיקייא קב"ה אחמי לון כל דרין דעלמא עד לא ייתון וישתכחון בעלמא מנא לן מאדם (דא אדם) ודהוהו קדמאה דקב"ה אחמי ליה כל אינון דרין עד לא ייתון כדכתיב (בראשית ה א) זה ספר תולדות דתנינן אחמי ליה כל אינון דרין דזמינין למיתי לעלמא.

תרגום: כדוגמא זו כל דורות העולם מסוף העולם ועד סוף העולם, כולם התייצבו ועמדו לפניו עד

מעובר מן הכח הפנימי ועל שם שכל המתגלגל יתגלגל מכח הדורות לכך נקרא סוד העבור כח הדורות. ועוד שלשון עבור מלשון רבוע, ועל שם שהענין עם רבעים עם המגולגל וזולתו פעמים שלש, ועוד לשון עבור על שם שאינו עובר ממשפחתו.

(ג כז): עֵלָה רֵאשׁ הַפְּסָנָה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה וּרְאָה כְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

ע"י ר' בחיי: ימה וצפונה ותימנה ומזרחה לא מצינו זכרון הרוחות בתורה בסוד אחד כי לפעמים יקדים הכתוב רוח מזרחי לכלן הוא שכתוב (איוב כג ה – ט) הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין לו שמאול בעשותו ולא אחז יעטוף ימין ולא אראה וזהו הסדר הראוי כי הם רצופות ישרות ממזרח למערב ומצפון לדרום ולפעמים יקדים מערב לכלן הוא שנאמר ליעקב (בראשית כח יד) ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ולפעמים יקדים צפון לכלן הוא שאמר לאברהם (בראשית יג יד) שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה ומה שהתחיל ביעקב ומשה מרוח מערב יתכן לתת טעם בזה על שם השכינה שירדה עם יעקב למצרים וידוע כי השכינה במערב (ב"ב כה ע"א) גם בכאן משה ידבר בתחלה אל השכינה והזכיר תימנה ולא נגבה כי חצי השם נרמז בכל רוח ורוח"י כי כן קלסו משה להקב"ה (במדבר מז כב) אל אלהי הרוחות לכל בשר.

ומה שחזר שני פעמים עיניך והזכיר לשון עליה כי משם נתעלה לראות הארץ בעין הבשר לארבע רוחותיה ולהתבונן בשם בן ארבע אותיות שהוא המרכבה הראשונה העליונה לארבע רוחות העולם.

(ד ז): כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קְרִיבִים אֵלָיו כֹּה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו: ע"י ר' בחיי: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו – רמז לנו משה בכתוב הזה על מעלתן של ישראל שהם מתפללים ונענים, כי יכוונו אל הכח העליון^י להשפיע כחו במדות^י, בכל מדה ומדה הצריכה להם, ולכך הם נענים בכל פעם ופעם^י. והזכיר גוי גדול ולא אמר גוי קדוש או גוי צדיק לפי שהגדולה היא החסד, והחסד תחלת המדות^י. ובאור הכתוב כי מי גוי גדול אשר לו המדות קרובות אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ולא אל

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שלא יבאו לעולם. זהו שכתוב "קורא הדורות מראש", טרם שנברא העולם. משום שכל הנשמות שיוודות לעולם, טרם שירדו, כולם עומדים לפני הקדוש ברוך הוא בדמות שעומדים בעולם הזה, ונקראים בשמות, שכתוב "לכלם בשם יקרא". כמו כן הקדוש ברוך הוא מראה לצדיקים כל דורות העולם טרם שיבואו וימצאו בעולם. מנין לנו, מאדם, שהיה ראשון, שהקדוש ברוך הוא הראה לו כל אותם דורות טרם שיבואו, ככתוב "זה ספר תולדות אדם", ששנינו, הראה לו כל אותם דורות שעתידים לבא לעולם.

^י היינו או י"ה או ר"ה.

^ט ע"י לעיל בראשית ב ט.

^{טז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קנד פרשת לך לך א.

^{יז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה לז.

^{יח} ע"י לעיל פרשת לך לך הערה א.

המדות". ומזה יאמרו רז"ל עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים, עמוד מכסא רחמים ושב בכסא דין, הכל כפי מה שצריך המתפלל. ועל המדות הזכיר הנביא ע"ה (חבקוק ג ח) כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה, ודרשו רז"ל (בר"ר סח י) אין הרוכב מפל לסוס אלא הסוס מפל לרוכב והבן זהב".

ודע כי בפסוק זה יוצא שם גדול שתי אותיות עם האחרונה וכן כלם על הסדר הזה ודרשו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"א) אשר לו אלהים קרובים בכל מיני קרובות.

(ד טו): וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בַּיּוֹם דְּבַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּחָרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

ע"י רמב"ן: יזהירם פן יטעו אחר הקול אשר שמעו ויעשו השחתה לקצין בנטיעותיב ואמר תחלה תבנית זכר או נקבה – באדם שמהם יהיה קול ואחר כן הזכיר כל אשר בארץ בבהמה ובעוף וברמש האדמה ובדני הים ואחר כן חזר אל צבא השמים:

(ד כא): וְה' הִתְאַנַּף בִּי עַל דְּבָרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבַלְתִּי עֲבָרֵי אֶת הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי בֵּא אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' לא מצאתי מדרש חז"ל שכזה בשום מקום, אמנם הדבר נמצא בשם המדרש בפרדס שער לב פרק ב, ובמאה קשיטה פרק סב. וכן הוא מובא בשם הספרי בנפה"ח שער ב פרק ד. וע"י הקדו"ש מג ע"א): גם הבאים בסוד ה' ומעמיקים בכוונה לכוון ע"פ כוונת האריז"ל, צריכים להזהר מאד לכוון רק בשמות הקודש, או באותיות השמות בכל א' לפי ענינו, אבל לא בשמות הפרצופים, כמו עתיק א"א או"א ז"ן ישס"ת ישראל ורחל יעקב ולאה, וכן לא בשמות הספ"י כח"ב חג"ת נה"מ, אלא רק בשמות הקודש, אשר בכל א' מהם ובאותיותיהם ושילוביהם ונקודותיהם וצירופם, אשר בכל א' לפי ענינו ומקומו, וע"ד שהם מסודרים בסידור הרב הקדוש מהר"ש שרעבי זצוק"ל. ומי שאין כחו יפה להיטיב ולכוון את רעיונו ומחשבתו להשמות עצמו בלבד, ומכש"כ אם שלא השכיל כ"כ בדיעת השמות הקודש אשר בכל א', יותר מוטב מאד לכוון במילות התיבות כתינוק בבית הספר ובפשטות הכוונה לבד, כי לכוון בספ"י הנה ע"ז אמרו (ספרי) אליו ולא למדותיו, ומכש"כ לכוון בשמות הפרצופים וביחודם, הרי אי אפשר שלא יגשם במחשבתו ח"ו, או באיזה תכונה גשמיות עכ"פ, וכמ"ש הרמ"ק ז"ל בשער הכוונה רפ"ב, כי כל מה שהאדם חושב במחשבתו היא גשמי, ואין ראות שכלו יכול לדמות הרוחניות בלתי אם יגשימהו ויגבילהו ע"ש. ולא הותר לדבר בזה אלא רק בדרך לימוד לבד, כי הרי גם התורה מדבר כעין זה, והם כל התוארי ותכונות הגשמיות המוזכר בתורה, כמו ויאמר ה' אל לבו (בראשית ח כא), וירח ה' את ריח הניחוח, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י), כתובים באצבע אלקים (שמות לא יח) וכיוצא בזה הרבה, כנודע מדברי המפרשים בזה, ובפרט בשיר השירים שהיא קודש קדשים, וכל דבריה היא ממש כעין כל הדברים שבספד"צ והאדרות ודברי האריז"ל, ולכן מותר לדבר בזה בדרך לימוד, כי הרי הוא כעין כל התורה כולה, אבל העבודה והכוונה הרי אסור בזה בכל חומר איסור, וכמו שנאמר (דברים ד טו) ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה. ואינו מותר העבודה והכוונה אלא רק בהשמות הקודש, ועל זה נאמר (במדבר יב ח) ותמונת ה' יביט, כי הכונה בהשמות הוא אליו עצמו וכנ"ל, והארכנו בזה בדעה"ח"א דרוש ה' סימן ז' ע"ש, וע' עוד מה ששייך לכל הענין כאן לעיל שער א'.

כ' עי' תנחומא ואתחנן ו: אמר לפנינו אני יחיד וישראל ששים רבוא הרבה פעמים חטאו לפניך ובקשתי עליהם רחמים ומחלת להם על ששים רבוא השגחת ועלי אין אתה משגיח אמר ליה משה אין דומה גזרת צבור לגזרת יחיד ועוד עד עכשיו היתה שעה מסורה בידך ומעכשיו אין שעה מסורה בידך אמר לפנינו רבון העולמים עמוד מכסא דין ושב בכסא רחמים.

עי' ויק"ר פכ"ט סי' י: בר"ה נוטלין שופרותיהן ותוקעין לפני הקב"ה והוא עומד מכסא דין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים אימתי בחדש השביעי.

ועי' ע"ז ג ע"ב): אמר רב יהודה אמר רב שנים עשרה שעות הוי היום שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים וכו'.

כ"א ועי' ז"ח (לג ע"א): ורוחא דאיהו תפארת רכיב במלאכייא ברוחא דאיהו רכיב בגופא ורזא דמלה כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה.

תרגום: והרוח הוא התפארת רוכב במלאכים ברוח, שהוא רוכב בגוף, וסוד הדבר כי תרכב על סוסך, מרכבותיך ישועה.

כ"ב עי' ענינו בראשית יא ב.

ע"י הרמב"ן: ועל דרך האמת יאמר השמרו מאד לנפשותיכם פן תשחיתון כי השם התאנף בי מדאגה מדבר זה פן תשכחו אתם ברית השם אלהיכם באש האוכלת בראש ההר^כ ותעשו תמונת כל וזה טעם אשר צוה ה' אלהיך – וכבר נרמזו זה בסדר חקת התורה ורש"י כתב אשר צוה ה' אלהיך שלא תעשה והוא פשוטו של מקרא והמשכיל יבין הפסוקים האלה על אמתתם:

(ד כג): השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלהיכם אשר כרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוה ה' אלהיך:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – אשר צוה ה' אלהיך כד – הוא כבוד ה"ה האש האוכלת בראש ההר (שמות כד יז)^כ, שחטא בו משה^כ, והמרהו בענין הצור. ועל כן הזכיר בכאן (לעיל פסוק כא) וה' התאנף בי לבלתי עברי ממאמר הכתוב, השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלהיכם כאש האוכלת בראש ההר, ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוה ה' אלהיך, ויבא הכתוב כפשוטו ומשמעו, כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא מדת הדין הוא, וכבר ראית זה בסיני כאש אוכלת בראש ההר. ואם תעשו כן הרי הוא אל קנא, מקנא בעובדי אלילים. ומה שהוסיף מלת "הוא", בעבור כי הוא שמו של הקדוש ברוך הוא^כ, כענין שכתוב (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא, וכתוב (תהילים ק ג) הוא עשנו ולא אנחנו, ואב לכלן (ישעיה מב ה) אני ה' הוא שמי. ועל כן הוצרך להוסיף "הוא", כלומר שמו לא עצמו, שהרי בעצמו אמר הכתוב (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי, כי שם הדבר אינו עצמו ממש. והדבר כפשוטו, כי רוצה לומר אש אוכלה, כאש אוכלה, כי אצל עובדי אלילים קנאתו תשרוף אותם כאש, ועובדי האש המביאים ראיה מן הכתוב הזה שהבורא אש, הגה אליהו מכחישן שאמר (מלכים א' יט יא) לא באש ה', גם בכאן תשובתם בצדן, שהוסיף ואמר אל קנא, יבאר כי מה שאמר אש אוכלה אינו אלא למשל, ומשל אינו אלא לענין הקנאה.

(ד לז): ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בך ויעזב את רגליו ויוצאך בפניו ברחו הגדל ממצרים:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויוצאך בפניו זה מלאך הפנים שנאמר (ישעיה סג ט) ומלאך פניו הושיעם^כ בכחו הגדול שבקרבם והבן זה. ועוד יכלול הכתוב זכות האבות שבזכותם יצאו ממצרים בפניו זה יעקב שכן כתיב

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ ע"י לעיל שמות יט כ, כ ג, וע"י הערה הבאה.
^כ ע"י לקמן פרשת עקב הערה ו.
^כ ע"י פרשת חיי שרה הערה ל ששכינה היא בחי' כבוד.
^כ ע"י זהר (ח"ב קצז ע"א): אלא כמה דאת אמר (שמות יט ב) וירד יהו"ה על הר סיני וכתוב (שם כד יח) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר וכי קודשא בריך הוא דהוה בטורא דסיני וכתוב (שם יז) ומראה כבוד יהו"ה כאש אוכלת בראש ההר איך יכיל משה לסלקא גביה אלא במשה כתיב ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר דעאל גו עננא כמאן דאתלבש בלבושא הכי נמי אתלבש בעננא ועאל בגויה ובעננא אתקריב לגבי אשא ויכיל למקרב אוף הכי אליהו דכתיב ויעל אליהו בסערה השמים דעאל בההיא סערה ואתלבש ביה בההיא סערה וסליק לעילא
תרגום: אלא כמו שנאמר וירד ה' על הר סיני וכתוב (שם כב) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר וכי הקדוש ברוך הוא שהיה בהר סיני וכתוב ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר איך יכל משה לעלות אליו אלא כתוב במשה ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר שנכנס לתוך הענן כמי שמתלבש בלבוש כן גם התלבש בענן ונכנס לתוכו ובענן נקרב לאש ויכל לקרב אף כך אליהו שכתוב ויעל אליהו בסערה השמים שנכנס באותה סערה והתלבש באותה סערה ועלה למעלה.
וע"י לקמן הערב ו.
^כ ע"י במדבר כ ח ודבריו שם.
^כ ע"י שמות ב ב ורבינו שם ש"הוא" כינוי למלכות, ועי"ש הערה י.
^כ ע"י רמב"ן שמות (ג ב), והערות נד ונה, ודברי רבינו שמות כג כ, וכן במדבר כ טז.

(תהילים כד ו) מבקשי פניך יעקב סלה בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם והתחיל מיעקב למעלתו כי הוא החוט המשולש^ל בזכות האבות וכן הקו האמצעי עיקר וכן במקום אחר יתחיל מיעקב בפסוק (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב.

(ה יב): שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ:
 עי' רמב"ן: על דרך האמת בדבור אחד נאמרו כי היה הקול בזכור ושמור^ל כי התורה ברית עולם ערוכה בכל ושמורה והוא השומע זכור והם שמור והמשכיל ידע זה ממה שרמזנו שם (שמות כ ח):

ובאר כאשר צוך ה' אלהיך – קודם מתן תורה במרה שם שם לו חק ומשפט לשון רש"י ואם כן גם מצות כבוד אב ואם יהיה במרה והרב לא הזכיר שם אלא שבת פרה אדומה ודינין והנראה בעיני על דרך האמת בזה גם בכל משנה תורה כי משה ידבר כמפי הגבורה^ל כמו שאמר (להלן יא יג יד) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו ואין משה הנותן מטר על פני הארץ ולא הנותן עשב בשדה אבל הדבור בתורה בזכור ובמשנה תורה בשמור ולכן יאמר משה בכל מקום במשנה תורה ה' אלהיך^ל ובתורה יזכיר שם המיוחד^ל בלבד וזלתי בעשרת הדברות כמו שאמר (שמות כ א) וידבר אלהים וגו' והבן זה: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה בדבור אחד נאמרו כי הוא האדון שבו הרחמים והשתכל כי בדין הוא שיוזכר בתורה זכור ובמשנה תורה שמור כי כן תמצא שיוזכר תמיד בתורה השם המיוחד ובמשנה תורה יזכיר לעולם ה' אלהיך ה' אלהיכם כלשון עשרת הדברות אנכי ה' אלהיך והוא שברא שמים וארץ וכן תמצא בבריאת עולם (בראשית ב ד) בהבראם בה' בראם והתורה נתנה בחמשה קולות וכן העולם נברא בששת ימים והתורה נתנה בששה בסיון ובריאת עולם תמצא במעשה בראשית ל"ב פעמים אלהים^ל והתורה תתחיל בב'

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ל עי' לעיל פרשת בחקתי הערה לו והערה לז.
^{לא} עי' זהר (ח"א קסה ע"ב): יעקב שלימו דאבהן.
 ועי"ש (קעא ע"ב): יעקב דאיהו שלימא דאבהן דאתבריר חולקא שלימתא לקב"ה.
 תרגום: יעקב שהוא שלימות האבות, שנברר חלק שלם לקדוש ברוך הוא, והוא התקרב אליו יותר.
^{לב} עי' זהר (ח"א רסא ע"א): וידבר יי' אליכם מתוך האש קול דברים אתם שומעים וגו' א"ר אלעזר האי קרא אית לאסתכלא ביה קול דברים מאי קול דברים אלא קול דאקרי דבור דכל דבורא ביה תליא וע"ד כתיב וידבר ה' אליכם דהא דבור באתר דא תליא להאי אקרי קול דברים אתם שומעים דשמיעה לא תליא אלא בהאי בגין דשמיעה בדבור תליא ובג"כ אתם שומעים.
 תרגום: "וידבר ה' אליכם מתוך האש קול דברים אתם שומעים וגו'", אמר רבי אלעזר, בפסוק זה יש להתבונן, "קול דברים", מה זה "קול דברים", אלא קול שנקרא דיבור, שכל דיבור תלוי בו, ועל זה כתוב "וידבר ה' אליכם", שהרי דיבור תלוי במקום זה, לזה נקרא קול דברים. "אתם שומעים", ששמיעה לא תלויה אלא בזה, משום ששמיעה תלויה בדיבור, ולכן "אתם שומעים".
 עי' לעיל פרשת בראשית הערה קלו, וכן הערה קפד, ועי' לקמן הערה לז.
^{לד} עי' זהר (ח"ג רסה ע"א): ואר"ש תנינן קללות שבת"כ משה מפי הגבורה אמרן ושבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן מאי מפי עצמו וכי ס"ד את זעירא באורייתא משה אמר ליה מגרמיה אלא שפיר הוא והא אתערנא מעצמו לא תנינן אלא מפי עצמו ומאי איהו ההוא קול דאיהו אחיד ביה וע"ד הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי הוא דרגא דאתקשר ביה על שאר נביאי מהימני.
 תרגום: ואמר רבי שמעון שנינו קללות שבתורת כהנים משה מפי הגבורה אמרן ושבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן מה זה מפי עצמו וכי תעלה בדעתך שאפילו אות קטנה בתורה אמר אותה משה מעצמו. אלא יפה הוא והרי התעוררנו לא שנינו מעצמו אלא מפי עצמו ומהו אותו קול שהוא אחוז בו ועל זה הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי אותה דרגא שנקשר בה על שאר נביאים הנאמנים.
^{לז} עי' לקמן פרשת עקב הערה ו.
^{לה} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.
^{לו} עי' תיקו"ז (כח ע"א): בראשית מאמר קדמאה דכלא כלילא מעשר אמירן ואיהי ל"ב אלהי"ם דעובדא דבראשית.
 תרגום: בראשית, הוא מאמר ראשון של הכל, כלול מעשר אמירות, והיא ל"ב אלהי"ם של מעשה

ותסיים בלמ"ד וכל זה להתבונן כי מי שברא העולם נתן לנו את התורה והבין זה:

(ה טו): וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת נוכל עוד להוסיף בזה כי הדבור הזה בשמור ליראה את השם הנכבד והנורא^ל ועל כן יצונו שנוכח את היד החזקה והזרוע הנטויה שראינו ביציאת מצרים וממנו לנו היראה כמו שאמר (שם יד לא) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ועל כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת שתהא כנסת ישראל בת זוגו לשבת^ל כנרמז בדברי רבותינו (ב"ר יא ח) והמשכיל יבין:

(ה טז): כבוד את אביך ואת אמך כאשר צוה ה' אלהיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה תוספת הווי"ן לרמז כי שמור שהוא הה"א הוא בכלל

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

בראשית.

^ל ועי' זר"ח (מא ע"א): וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר איהו בלחודוי בדיבורא חדא והא אוקימנא אנכי ולא יהיה לך בדיבורא חדא אתאמרו. וכי הני ותו לא אל הני כללא דכלא הני כללא דכל אורייתא והי נמי זכור ושמור ובגין דזכור ושמור אינון כללא דכלא נקט הני דאינון כללא זכור ושמור אנכי זכור לא יהיה לך שמור וכלא בדיבורא חדא.

מאי בדיבורא חדא הכי הוא ודאי בדיבורא חדא ולא בתרין בגין דהאי דבור איהו אתכליל מכלהו קלי ואיהו דהוה אמר בתוקפא וחילא דכלהו דכל חד וחד הוא בטש ביה בלחישו ואיהו הוה אמר. ובגין דכלהו הוה בלחישו ולא אשתמעו כתיב וכל העם רואים ולא כתיב וכל העם שומעים בגין דלא אשתמעו כלל אלא כלהו הוה אתיין וכל חד וחד נשיק להאי דבור בלחישו כמאן דנשיק בחביבו דרחימותא ולבתר האי דבור פריש ואמר מלה ואכריז לה.

וע"ד כתיב וידבר אלקים את כל הדברים האלה דאינון כללא דזכור ושמור אנכי ולא יהיה לך אנכי כללא דכל פיקודי אורייתא דאינון בכלל זכור ואיקרון מצות עשה.

אנכי כללא דזכר ונוקבא כחדא ומאן דאמר דאיהו רזא דכורסיא לאו איהו כורסיא בלחודוהי ולא הכי דהא רזא דזכור איהו ואיהו דכורא אבל אע"ג דאיהו דכורא כללא דזכר ונוקבא כחדא איהו.

תרגום: וידבר אלה"ם את כל הדברים האלה לאמר, הוא לבדו בדיבור אחד, והרי ביארנו אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו

וכי אלו ולא יותר, אלא אלו כלל הכל, ואלו הם כלל של כל התורה, וכן גם זכור ושמור, ולפי שזכור ושמור הם כלל הכל, נקטו אלה שהם כלל, זכור ושמור, אנכי זכור, לא יהיה לך שמור, והכל [נאמר] בדיבור אחד

מהו בדיבור אחד, כך הוא ודאי בדיבור אחד ולא בשנים, לפי שזה הדיבור, הוא נכלל מכל הקולות, והוא שהיה אומר בתוקף וכח של הכל, שכל אחד ואחד הכה בו בלחש, והוא היה אומר

ולפי שכלם היו בלחש ולא נשמעו, כתיב וכל העם רואים, ולא כתיב וכל העם שומעים, לפי שלא נשמעו כלל, אלא כלם היו באים, וכל אחד ואחד נשק לזה הדיבור בלחש, כמי שנושק בחביבות של

אהבה, ואחר כך הדיבור פירש ואמר את הדיבור והכריז אותו ועל זה כתוב וידבר אלה"ם את כל הדברים האלה, שהם כלל של זכור ושמור, אנכי ולא יהיה לך,

אנכי הוא כלל של כל מצות התורה שהם נכללות בכלל זכור, ונקראות מצות עשה אנכי הוא כלל זכר ונקבה כאחד, ומי שאומר שהוא סוד הכסא, אינו הכסא לבדו, ואינו כך, כי הוא

סוד זכור, והוא זכר, אבל אף על פי שהוא זכר, הוא כלל זכר ונקבה כאחד

^ל ע"י לעיל פרשת יתרו הערה קטז.

הוא ואלו וכך (תהילים סב יב) אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי ולא הזכיר ולא תרצה מאי כי ענין דין הוא והוא"ו הוא רחמים ולפי שהזכיר לא תרצה הוצרך להוסיף ולא תתאוה כדי להשלים ה' לאוין בווי"ן כנגד ה"א אחרונה הכוללת אות הוא"ו והתבונן כי קול גדול ולא יסף הוא הוא"ו כי מלת קול סמוכה לגדול קול דברים"ב אתם שומעים הוא הה"א וענין ולא יסף"ב שלא יסף על הקול ששמעתם שישמיעהו לכם מעולם ולמדך בזה שלא השיגוהו הקהל מעולם אך השיגו הה"א בלבד וזהו שאמר ותמונה אינכם רואים כלומר ותמונה שכתוב בו במשה (במדבר יב ח) ותמונת ה' יביט אינכם רואים כלומר משיגים זולתי קול זה כלומר קול דברים זה.

(ה כד) קָרַב אֶתְּהָ וּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֶת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ואת תדבר אלינו מדת הדין תדבר אלינו את כל אשר

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ט ע"י הערה לז.

מ ע"י זהר (ח"ב דף פא ע"ב): ואת הלפידים בקדמיתא ברקים והשתא לפידים כלא חד אבל מדאתתקנו בתקוני לאתחזאה אתקרון הכי ואת קול השופר תאני רבי יצחק כתיב (תהילים סב יב) אחת דבר אלה"ם שתיים זו שמעתי כמה דאת אמר אנכי ולא יהיה לך אמר רבי יהודה קול בשפר מבעי ליה השפר למה אלא ההוא קול דאקרי שופר דכתיב (ויקרא כה ט) והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים ברא אתברי שופר אמר רבי יוסי מה שופר אפיק קלא אשא ורוחא ומיא אוף הכא כלא אתכליל בהאי ומדא נפקין קלין אחרנין.

תרגום: ואת הלפידים בתחלה ברקים ועכשיו לפידים הכל אחד אבל משהתקנו בתקונים להראות נקראו כך. ואת קול השופר שנה רבי יצחק כתוב אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כמו שנאמר אנכי ולא יהיה לך. אמר רבי יהודה היה צריך להיות קול בשופר למה השופר אלא אותו קול שנקרא שופר שכתוב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים בזה נברא שופר. אמר רבי יוסי מה שופר מוציא קול אש רוח ומים אף כאן הכל נכלל בזה ומזה יוצאים הקולות האחרים. ע' תיקו"ז (עא ע"ב): ותרין בתין אית בלבא חד אפיק הבל וחד אפיק הבל ואינון ה' עלאה ה' תתאה בתרי בתי לבא דאינון לקבל בית ראשון ושני ו' קול דנפיק מתרוייהו י' דבור דשריא בפומא ועליה אתמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו ואיהו דבור חד דכליל עשר אמין ורזא דמלה אחת דבר אלה"ם שתיים זו שמעתי לאחזאה בה דעשר דברן בדבור חד אתאמרו שתיים זו אלין אנכי ולא יהיה לך ואיהו אחד חד בינייהו ודא איהו דאמרן דבתרוייהו [סד ע"א] תליין פקודין דעשה ולא תעשה וקודשא בריך הוא מתרוייהו מליל למיהב יקרא לאורייתא דהא איהו בדבורא חד אמר כלא ולמה אמר שתיים זו שמעתי ז' אח"ד הוי בחושבן דתרי תורות הוו וקודשא בריך הוא חד בינייהו ושמיה חד ומתרין דבורין נפק קלא ואתפלג לשבעין קלין לקבל שבעין אנפין וקטיל בהון שבעין אומין על דלא קבילו אורייתא ובתרין דבורין קטיל לתרין אומין דאינון עשו וישמעאל דלא בעו לקבלא אורייתא

תרגום: ושני בתים יש בלב, אחד מוציא הבל, ואחד מוציא הבל. והם ה' עליונה וה' תחתונה. בשני בתי הלב, שהם כנגד בית ראשון ושני, ו' הקול שיוצא משניהם, י' הדבור ששורה בפה, ועליו נאמר "בדבר יהו"ה שמים נעשו". והוא דיבור אחד שכולל עשר אמירות. וסוד הדבר "אחת דבר אלה"ם שתיים זו שמעתי", להראות בה שעשרת הדברות, נאמרו בדבור אחד. "שתיים זו", אלו, אנכי ולא יהיה לך. והוא אחד, אחד ביניהם, וזהו שאמרנו, שבשניהם תלויות מצוות עשה ולא תעשה. והקדוש ברוך הוא, משניהם דיבר, לתת כבוד לתורה, שהרי הוא בדבור אחד אמר הכל. ולמה אמר שתיים זו שמעתי, ז' ב' בגימ' אח"ד, ששתי תורות היו, והקדוש ברוך הוא אחד ביניהם, ושמו אחד, ומשני דבורים יצא הקול ונחלק לשבעים קולות כנגד שבעים פנים, והרג בהם שבעים אומות, על שלא קבלו את התורה. ובשני דבורים הרג שתי אומות, שהן עשו וישמעאל שלא רצו לקבל את התורה.

מ ע"י זהר (ח"ג רסא ע"א): א"ל רבי יוסי אמאי לא כתוב ולא תרצה כהני אחריני א"ל בגין דדרגא דדינא בגבורה תליא ולא באתר דרחמי בג"כ לא תרצה לא כתיב ביה ואו ובגין דבעיין ה' וויין אתוסף וא"ו ולא תתאוה דהא בלא תרצה לא בעי למשרי וא"ו ואתוסף הכא

תרגום: אמר לו רבי יוסי, למה לא כתוב "ולא תרצה" כמו האחרים הללו. אמר לו משום שדרגת הדין תלויה בגבורה ולא במקום הרחמים, ומשום זה ב"לא תרצה", לא כתוב בו וא"ו. ומשום שצריכים חמש וו"ם, התוסף וא"ו "ולא תתאוה", שהרי בלא תרצה לא צריך לשים וא"ו והתוסף כאן.

מב ע"י לעיל הערה לב.

מג ע"י לעיל פרשת יתרו הערה יח.

ידבר ה' אלהינו אליך כי המדבר הוא השם המיוחד^מ ושמענו ועשינו כלומר ושמענו מפיך ועשינו^מ.

(ה כו) מי יתן והיה לְבָבְם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם:

עי' רמב"ן: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי – ועל דרך האמת הוא כמו ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וסוד מרע בינה (איוב כח כח) וכך אמרו בשכרן של מצות (מנחות כט ע"ב) ראה שחזתכין בשרו של ר' עקיבא במקולין אמר לו רבונו של עולם זו תורה וזה שכרה השיב לו הקדוש ברוך הוא שתוק כך עלה במחשבה לפני ותבין זה ממה שאמר (פסוק כח) ואתה פה עמוד עמדי^י:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מי יתן^י והיה לבבם זה יאמר השם המיוחד^מ מי יתן ויעלה במחשבה הטהורה שייראו אותי כל הימים ולמדך בזה שאין היראה בידו וזהו ביאור הכל בידי שמים כלומר בידי המדה הנקראת שמים^מ חוץ מיראת שמים^י אך היא למעלה ממנה ומה שאמרו רז"ל (ע"ז ה ע"א) היה להם לומר אתה תן באורו שיתפלל למעלה מזה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^מ עי' הערה הבאה.

^מ עי' זהר (ח"ג רסא ע"א): ר' אלעזר פתח ואמר קרב אתה ושמע וגו' ת"ח בשעתא דאתייהבת אורייתא לישראל כלהון קולות אשתכחו וקב"ה יתיב על כורסייא ודא מגו דדא אתחזי ומלולא דדא נפיק מגו עלאה דעליה ודא הוא רזא דכתיב פנים בפנים דבר יי' עמכם בהר מתוך האש דמלולא נפקא ומליל מגו אשא ושללהובא דדחי ליה לבר בדפיקו דרוחא ומיאי דיהבין חילא דאשא ורוחא ומיאי מגו שופר דאיהו כליל לכלהו נפיק וישראל אתרחיקו מדחילו דא ובג"כ ואת תדבר אלינו לא בעינן בתוקפא עלאה דלעילא אלא מאתר דנוקבא ולא יתיר ואת תדבר אלינו וגו' אמר משה ודא חלשתון חילא דילי חלשתון חילא אחרא דאלמלא לא אתרחקו ישראל ושמעון כל ההיא מלה כד בקדמיתא לא הוה יכיל עלמא למהוי חריב לבתר ואינון הוו קיימין לדרי דרין דהא בשעתא קדמיתא מיתו מ"ט בגין דהכי אצטריך דהא אילנא דמותא גרים לבתר דחיי וקמו וקא סגו ובעא קב"ה לאעלא לון לאילנא דחיי דקאים על ההוא אילנא דמותא בגין למהוי קיימין לעלמין אתרחק ולא בעון כדן אתחלש חילא דמשה עליהו ואתחלש חילא אחרא אמר קב"ה אנא בעינא לקיימא לכו באתר עלאה ולא תדבקא בחיים אתון בעיתון אתר דנוקבא שריא ובג"כ לך אמור להם וגו' כל חד יהך לנוקביה ויתיחד בה ועם כל דא כיון דישראל לא עבדו אלא בדחילו עלאה דהוה עליהו לא אתמר עליהו אלא מי יתן והיה לבבם זה להם וגו' מכאן אוליפנא כל מאן דעביד מלה ולבא ורעותיה לא שוי לסטרא בישא אע"ג דאיהו ביש הואיל ולא עביד ברעותא עונשא לא שריא עליה ולא כב"נ אחרא וקב"ה לא דאין ליה לביש.

תרגום: רבי אלעזר פתח ואמר "קרב אתה ושמע וגו'", בא וראה, בשעה שנתנה תורה לישראל כל הקולות נמצאו, והקדוש ברוך הוא ישב על הכסא, וזה מתוך זה נראה, ודיבור של זה יצא מתוך העליון שמעליו, וזהו סוד הכתוב "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש", שדיבור יצא ודיבר מתוך אש, ושללהבת שדחה אותו החוצה, בדפיקה בתקיעה, קולה של רוח, ומים שנותנים כח שאש ורוח ומים מתוך שופר שכולל את כולם יוצאים, וישראל התרחקו מפחד זה. ולכן "ואת תדבר אלינו" לא רוצים בכח עליון שלמעלה אלא ממקום של הנקבה ולא יותר, "ואת תדבר אלינו וגו'", אמר משה ודאי החלשתם את כחי, החלשתם כח אחר, שאלמלא לא התרחקו ישראל ושמעו כל אותו דבר כמו בתחלה, לא היה יכול העולם להיות חרב אחר כך, והם היו קיימים לדורי דורות. שהרי בשעה ראשונה מתו. למה, משום שכך צריך, שהרי עץ המות גרם אחר שחיו וקמו והתרבו ורצה הקדוש ברוך הוא להכניסם לעץ החיים שעומד על אותו עץ המות, כדי להיות קיימים לעולמים. התרחקו ולא רצו, ואז נחלש כח משה עליהם, ונחלש כח אחר. אמר הקדוש ברוך הוא, אני רציתי לקיים אתכם במקום עליון ולדבק בחיים, אתם רציתם מקום ששרויה הנקבה, ולכן "לך אמור להם וגו'" כל אחד ילך לנקבה שלו ויתיחד עמה. ועם כל זה, כיון שישראל לא עשו אלא בפחד עליון שהיה עליהם, לא נאמר עליהם אלא "מי יתן והיה לבבם זה להם וגו'", מכאן למדנו כל מי שעושה דבר ולבו ורצונו לא שם בצד הרע, אף על גב שהוא רע, הואיל ולא עשה ברצון, לא שורה עליו עונש, ולא כאדם אחר, והקדוש ברוך הוא לא דן אותו לרע.

^מ עי' הערה הקודמת.

^מ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^מ עי' לעיל פרשת בראשית הערה עג.

^נ עי' לעיל פרשת בראשית הערה קו.

וזהו שאמרו חכמי האמת ז"ל במסכת תענית (כה ע"א) בענין רבי אלעזר בן פדת דהוה דחיקא ליה מלתא אמר ליה קוב"ה ניהא לך דאחרביה לעלמא אפשר דנפלת בשעתא דמוזני מצורף לזה דרשו (מנחות כט ע"ב) כשראה משה לר"ע שהיו מוכרין את בשרו במקולין אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה אמר לו שתוק שכך עלה במחשבה ובאור זה כי כן חייבה החכמה במכירת יוסף מצורף לזה תמצא בבראשית רבה (פ"א סי' ב) תחלתו בפסוק (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון התורה אמרה אני הייתי אומנותו של הקדוש ברוך הוא בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלמין אינו בונה מדעת עצמו אלא מדעת האומן והאומן אינו בונה מדעת עצמו אלא דפתריות ופנקסאות יש לו לידע היאך הוא עושה חדרים והיאך הוא עושה פשפשיין והיאך הוא עושה עליות כך הקדוש ברוך הוא היה מביט בתורה ובונה העולם עד כאן.

ובאור זה כי המשיל השכינה למלך בשר ודם ושמו הגדול לאומן הפועל ועושה המלאכות והחכמה לדפתריות ופנקסאות והם ספרים שבהם אותיות מחוקקות ולכך משה שכתוב בו (דברים לג כא) וירא ראשית לו נקרא מחוקק כן בלשון הגמרא (מגילה יט ע"א) דפתרא דמליח וקמיה ולא עפי"ן ועוד בענין פרעה (תנחומא וארא ה) הוציא פרעה דפתרא של אלוהות התחיל לקרות אלהי מואב אלהי עמון אלהי צידון כל זה מבואר כי המלך יצטרך לאומן והאומן יצטרך אל החכמה כי אין האומן פועל אלא כפי מה שיצייר שכלו ואם כן החכמה ראשית הכל ובה נגמר הכל וזהו סוד הכתוב (איוב כח כח) הן יראת אדני היא חכמה באורו כי החכמה והיא המחשבה המהורה היא יראת ארון העולם יתברך וזהו סוד שכתוב (ישעיה ל יח) ולכן יחכה ה' לחנכם ולכן ירום לרחמכם ויש לך להתעורר בלשון יחכה ובלשון ירום וזהו סוד הכתוב האומר (תהלים קמג א) באמונתך ענני בצדקתך והאמונה בכאן היא החכמה מן הכתוב שאמר (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה וכתוב (קהלת ז יב) החכמה תחיה בעליה.

(ו ג): ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבוני מאד באשר דבר ה' אלהי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש: עי' ר' בחיי: ארץ זבת חלב ודבש סיימה פרשה זו כן וסמך לו שמע ישראל לבאר שאין תכלית כונת ירושתה בכל תענוג זה אלא כדי שנירש המכונתני לה והיא הד' של אחד²¹ והיא הרצון המשפיע רחמים ודין וזהו לשון ארץ זבת חלב ודבש וכן הזכיר זה בפסוק (דברים ח ח) ארץ חטה ושעורה והביא ראיה לתענוג שכלי מן הדבש שהוא תענוג גופני והבן זה.

(ו ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

עי' רמב"ן: ה' שהוא אלהינו ולא אלהי האומות עתיד להיות ה' אחד כמו שנאמר (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד לשון רש"י ואתה צריך להתבונן בזה כי שינה הכתוב כאן לומר ה' אלהינו ולא אמר אלהיך כמו שאומר בכל מקום שמע ישראל אתה עובר היום וגו' כי ה' אלהיך (להלן ט א ג) שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' כי ה' אלהיכם (להלן כ ג ד) וכן בכל הפרשיות שידבר עם ישראל יזכיר ה' אלהיכם או ה' אלהיך וגם בכאן אמר ואהבת את ה' אלהיך אבל הזכיר ביחוד ה' אלהינו כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לו שם תפארתני²² והנה דל"ת אחד גדולה לרמוז על מה

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה מז.

²² ??

²³ עי' רמב"ן ו ד ודברינו שם

²⁴ היינו שם מלא, עי' ז"ח מא ע"ד ז"ל: ת"ח ה' אלקים שם מלא על עולם מלא דקיימא איהו בלחודי ואתעטיר בגויה בגין דלא אשתכח בהווא זימנא עמא ולישן על מה דאתעטר ובג"כ הוה

שכתוב (ישעיה סג יב) בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם¹¹ ולכך תקנו בקריאת שמע ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועדי¹² ואמרו משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה וכו' (פסחים נו ע"א) כי משה אמר בתורה ברמז וחזר ואמר ואהבת את ה' אלהיך כלשון הפרשיות במשנה תורה¹³.

ע"י ר' בחיי: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ע"ד הפשט מה שהזכיר שלשה שמות ה' אלהינו ה' שאילו אמר ה' אחד היה פתחון פה לאומות העולם שעל יראתן אמר כן שהוא נקרא ה' לדעתם ועל כן הוצרך לומר אלהינו כלומר אלהי ישראל וכן אלו אמר ה' אלהינו אחד היה פתחון פה לאומות העולם לומר אמת הוא כי אלהי ישראל הוא לבדו נקרא אחד גם אלהינו שאנו קוראים ה' הוא אחד כמו כן לכך הוצרך לומר ה' אלהינו ה' אחד להורות ה' שהוא אלהי ישראל¹⁴ הוא אחד והוא לבדו נקרא ה' אחד ואין זולתו ברוך הוא שאחדותו שלמה מכל צד בלא שום הרכבה בעולם ואין לו באחדותו דומה לא בעליונים ולא בשפלים ועתיד שיהיה בכל האומות אחד כענין שכתוב (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ומה שאמר אלהינו ולא אמר אלהיך כמו שאמר בו בכל מקום במשנה תורה (דברים ד כד) כי ה' אלהיך אש אכלה הוא וכן בכל הפרשיות שידבר עם ישראל יזכיר ה' אלהיך או ה' אלהיכם מפני שרצה משה להכניס עצמו בכלל היחוד וכו'.

וע"ד הקבלה שמע ישראל כוף אזניך ושמע בפסוק שמע ענין היחוד האמתי המקובל והמוצנע אצל יודעי האמת בסוד יחוד עשר ספירות שנתחייבנו ליחד את כלן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מתעטר בגויה ואקרי ה' אלקים. כיון דאתו ישראל וקיימו על טורא דסיני וקבילו אורייתא כדין אתעטר שמא שלים עלייהו דישראל ואיקרי אלקיך.

וכד אמר משה ה' אלקינו בגין דאיהו שבחא דישראל ועמיה אהרן כהנא רבא ובנוי דמשה מסטרא אחרא ביה הוה מתעטר שמא שלים יתיר מישראל וע"ד הוה אמר ה' אלקינו ועכ"ד אכליל עמיה לכל ישראל דלא כתיב ה' אלקים אלא ה' אלקינו כלא כחדא לאתעטרא עליהו. וע"ד אתעטרן ישראל על טורא דסיני למהוי שמא שלים מתעטרא עלייהו כחדא דהא מקדמת דנא לא אקרי ה' אלקיך אלא ה' אלקים.

תרגום: בא וראה, יהו"ה אלהי"ם שם מלא על עולם מלא, שעמד הוא לבדו, ונתעטר בתוכו, כי בעת ההיא לא נמצא עם ולשון מי שיתעטר עליו, ולכך היה מתעטר בתוכו, ונקרא יהו"ה אלהי"ם כיון שבאו ישראל ועמדו על הר סיני וקבלו את התורה, אז נתעטר שם שלם על ישראל ונקרא אלהי"ך

וכשאמר משה הו"ה אלהינו לפי שהוא היה שבחם של ישראל, ועמו היה אהרן הכהן הגדול, ובנוי של משה מצד האחר, בו נתעטר שם שלם יותר מישראל, ועל כן היה אומר הו"ה אלהינו, ועם כל זה כלל עמו את כל ישראל, שלא כתוב הו"ה אלהי"ם, אלא יהו"ה אלהינו, הכל יחד [כחדא] להתעטר עליהם

ועל כן נתעטרו ישראל על הר סיני, להיות השם שלם מתעטר עליהם יחד, כי לפני כן לא היה נקרא הו"ה אלהי"ך, אלא יהו"ה אלהי"ם

גה.

¹¹ ע"י זהר (ח"א רלד ע"ב): בשעתא דפתח יעקב ואמר (בראשית מט א) האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ובאחריתו דא שכינתא כביכול יהב עציבו ביה ואסתלק ולבתר אהדרו (ליה בנוי ביחודיה) [לה בנוי ביחודא] דמיליהו ופתחו ואמרו (דברים ו ד) שמע ישראל וגו' בהיא שעתא וקאים להו (קיים) יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואתיישבת שכינה בדוכתה ויקרא יעקב מאי קריאה הכא אלא קריאה דוכתייהו לקיימא לון לעילא ותתא תרגום: בשעה שפתח יעקב ואמר, "האספו והגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", "באחרית", זו השכינה, כביכול נתן בו עצבות, והסתלק. ואחר כך החזירו אותה בניו ביחוד הדברים שלהם, ופתחו ואמרו "שמע ישראל" וגו'. באותה שעה יעקב העמיד אותה, ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והתיישבה השכינה במקומה. "ויקרא יעקב", מה קריאה כאן, אלא קריאה לקיים מקומם, לקיים אותם למעלה ומטה.

¹² ע"י לקמן פרשת עקב הערה ו.

¹³ ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו.

ולחבר הכל כאחד^ט אם ממטה למעלה^ס אם מלמעלה למטה^{סא} ומלת שמע מלשון חבור כענין (שמואל א' טו ד) וישמע שאול (תהילים יח מה) לשמע אוזן ישמעו לי.

"ה" כמו (דברי הימים א' כט יא) לך ה' שהוא כולל שלש המעלות העליונות. "אלהינו" הגדולה והגבורה. ה' התפארת עד תשלום הבנין ואח"כ אחד ובמלת אחד נכלל כל העשר א' רמז למי שאין המחשבה משגת ח' לח' דברים שעמו ד' לעשירית היא עמרת זהב גדולה ואין ראוי להפרידה כי אם ליחד ולחבר את הכל וראוי ליחד ממטה למעלה משום מעלין בקדש אף על פי שהכל אחד אצל עבודת היחוד ועל הד' שהיא המלכות אמר הנביא ע"ה (ישעיה סג יב) בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם ואנו אומרים בתפלה מלכותך ה' אלהינו ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו.

ולפי שלא יזכיר מדת המלכות בפירוש בכלל השלישה שמות לכך תקנו ז"ל (פסחים נו ע"א) להוסיף ולומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מה שלא הזכיר משה ואף על פי שלא הזכירו רמזו באות הדל"ת ועליו משלו משל נמר"ן לבת מלך שהריחה ציקי קדרה תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער מה עשו עבדיה הביאו לה בחשאי וציקי קדרה הוא דבר מבושם בריחו משיב הנפש.

ובאור המשל במלת בת מלך שהריחה ציקי קדרה היא השכינה שהרגישה קלוסן של שבטים והיחוד שהיו מיחדים השם הגדול ואלו תאמר שבחה בפיה שבשם שהוא יחיד כך היא יחידה יש לה גנאי לא תאמר היא מצטערת כשלא נתיחד כבודה בכבודו ועל כן באו ישראל שהם עבדי השכינה והתקינו לומר ברוך שם בחשאי שהוא היחוד התחתון^{סב} ומטעם זה נתקן השבח הזה של שכינה בשש תיבות כמו בפסוק שמע זה כנגד ששה קצוות

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' זהר (ח"א רנה ע"א): אולי יש ביניהם אנשים צדיקים יחידי סגולה המייחדים ב' פעמים ביום בפסוק (דברים ו ד) שמע ישראל שבה כלולים י' ספירות במלת אחד האל"ף עם החי"ת הם תשעה והמלה א' הרי עשרה.

תרגום: אולי יש ביניהם אנשים צדיקים יחידי סגולה המייחדים שתי פעמים ביום בפסוק שמע ישראל, שבה כלולים עשר ספירות במלת אחד. האל"ף עם החי"ת הם תשעה, והמילה א' הרי עשרה. ^ס באור חוזר.

^{סא} באור ישר.

ועי' תיקו"ז לד ע"א): תא חזי יהו"ה אדנ"י איהו קודשא בריך הוא ושכינתיה בתרין שוקין יהו"ה לימינא אדנ"י לשמאלא ואינון אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה^{סב} בצדיק תרוייהו חד יאקדונק"י והכי בתרין דרועין יהו"ה לימינא אדנ"י לשמאלא בעמודא דאמצעייתא יאקדונק"י תרוייהו ביחודא חדא בסוד אמן ובגין דא גדול העונה אמן יותר מן המברך הא איהו מתתא לעילא מעילא לתתא יהו"ה אה"ה תרוייהו חד בכתר עליון כגוונא דא יאההויה"ה בחכמה ובינה יהו"ה אה"ה בתרין דרועין יהו"ה אה"ה בעמודא דאמצעייתא תרוייהו כחדא בנצח והוד יהו"ה אה"ה דא לימינא ודא לשמאלא בצדיק תרוייהו ביחודא כחדא וכן במלכות תרוייהו ביחודא חדא כגוונא דא יהו"ה אדנ"י ובה מתחברין יהו"ה אה"ה ובגין דא איהי קרית ארבע חבורא דארבע שמיהן דאינון בארבע פרשיין דתפלין דיד ובארבע בתי דתפילין דרישא

תרגום: בא וראה יהו"ה אדנ"י הוא הקדוש ברוך הוא ושכינתו בשתי שוקים, יהו"ה לימין אדנ"י לשמאל, והם אספקלריה המאירה ואספקלריה שאינה מאירה, בצדיק שניהם אחד יאהדונה"י. וכך בשתי זרועות יהו"ה לימין אדנ"י לשמאל, בעמוד האמצעי יאהדונה"י שניהם ביחוד אחד, בסוד אמ"ן. ומשום זה (ברכות נג ע"ב) גדול העונה אמן יותר מן המברך, זהו ממטה למעלה.

ממעלה למטה יהו"ה אה"ה שניהם אחד בכתר עליון כמו זה יאההויה"ה. בחכמה ובינה יהו"ה אה"ה בשתי זרועות, יהו"ה אה"ה בעמוד האמצעי שניהם כאחד, בנצח והוד יהו"ה אה"ה זה לימין וזה לשמאל, בצדיק שניהם ביחוד אחד. וכן במלכות שניהם ביחוד אחד כמו זה יהו"ה אדנ"י, ובה מתחברים יהו"ה אה"ה, ומשום זה היא קרית ארבע, החבור של ארבעה שמות שהם בארבע פרשיות של תפילין של יד, ובארבעה בתי תפילין של הראש.

^{סב} עי' זהר (ח"א יח ע"ב): בשכמ"ו יחודא דלתתא יחודא עלאה (דברים ו ד) שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אחד דא לקביל דא יקוו מדידו דקו ומשחתא הכא שית תיבין והכא שית תיבין משחתא.

תרגום: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", היחוד שלמטה. יחוד עליון "שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אחד". זה כנגד זה. "יקוו", מדידות של קו ומדה, כאן שש תיבות וכאן שש תיבות.

של מעלה וזה כנגד ששה קצוות של מטה.
 ובת מלך היא דל"ת של אחד וכבר ידעת כי אות דל"ת משלים מספר עשרה ותמצא בספר הבהיר (אות כז) מהו דל"ת משל למה הדבר דומה לעשרה מלכים שהיו במקום אחד וכלן עשירים ואחד מהם עשיר אבל לא כאחד מהם אף על פי שעשרו גדול נקרא דל לגבי העשירים, עד כאן.
 ועל כן צריך המיוחד שיכלול כל העשר במלת אחד לפי שכלן אחדות גמורה הן כי העשר מגלה כח האחד שהמציאם שהוא כולל העשר ובענין הנקודה שהיא כוללת היו"ד כיצד אין לך נקודה בעולם שלא יהיה לה ארך ורחב ועומק ולכל אחד משלשתן יש לה ראש ואמצע וסוף הרי מ' והמקום הרי י' שאי אפשר לנקודה בלתי מקום אם כן הרי שיש בעצמות הנקודה י' עם המקום וכן השם המיוחד^ס שנרמז בו היו"ד כי היו"ד עם קוצו והה"א הם ג' המעלות העליונות^ס והוא"ו ו' מעלות הנמשכות מהם הרי מ' והה"א בגדר המקום הרי י'.
 והוא הדין בקדיש שיש לכלול כל העשר כי אמן יהא שמיא רבא מברך נאמר על הקו האמצעי^ס לעלם לעלמי עלמיא הם ה' למעלה וכן ה' למטה כי קו אמצעי הוא והכל בכללו והה"א בקדיש [בקדוש] שצריך לכלול כל היו"ד כי העליון הוא קדוש בחכמה וקדוש בבינה וקדוש בדעת שהוא הדל"ת ה' צבאות כל הבנין מלא כל הארץ כבודו בחכמה שנאמר (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו ותן אל לבך כי על כן תקנו אנשי כנסת הגדולה בקדישא רבה להתחיל במלת כתר^ס.
 ודע כי מפסוק של שמע יוצא שם בן י"ד^ס והוא נחקר מן השלישית וג' שמות הן והם של חכמה להחכים המזכירים כי יקח בשמים ראש ובאור הכתוב ה' שהוא אלהינו ופרוש ה' אחד כי ה' שהוא אלהינו מתחלף באל"ף ב"ת והחלופה ההוא שהוא פירוש ה' אחד ונמצא שהשגנו הוראת יחוד ה' מתוך חבור אותיותיו והבן זה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

סג עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.
 סד עי' לעיל פרשת בראשית הערה סג.
 סה עי' לעיל פרשת שמות הערה ל.
 סו עי' תיקו"ז (יח ע"ב): כד נחית ח' לגבה אתעבדת ח"י ואת י' כד סלקא בכ' אתקריאת כתר (עלאה) ועליה אתמר כתר יתנו לך יהו"ה אלהינ'ו אבא ואימא מלאכים המוני מעלה אליו נשמתין דאינון מלאכים מסטרא דמלכות יחד כלם קדושה לך ישלשו קדושה ודאי איהי שכינתא לך ישלשו אינון תלת אבהן דאינון קדוש קדוש קדוש ה' צבאות (ישעיה ו ג) מאי צבאות אליו תרין נביאי קשוט מלא כל דא צדיק הארץ כבודו דא שכינתא דאיהי קדושה דעלה אתמר אין קדושה פחות מעשרה ודא איהו כ' כתר
 תרגום: כשירדת ח' אליה נעשית ח"י, והאות י' כשעולה בכ' נקראת כתר (עליון) ועליו נאמר (קדושה למוסף של שבת ויר"ט) "כתר יתנו לך יהו"ה אלהינ'ו", אבא ואמא, "מלאכים המוני מעלה", אלו נשמות שהן מלאכים מצד המלכות, "יחד כולם קדושה לך ישלשו", קדושה ודאי שהיא שכינה. "לך ישלשו", אלו שלשת האבות שהם "קדוש קדוש קדוש יהו"ה צבאו"ת", מה זה צבאו"ת אלו שני נביאי אמת, "מלא כל" זה צדיק, "הארץ כבודו", זו שכינה, שהיא קדושה, שעליה נאמר (ברכות כא ע"ב) אין קדושה פחות מעשרה, וזהו כ' כתר.
 סי עי' רקאנאטי כאן שהוא שם כוז'ו במוכס"ז כוז'ו, ועי' תיקו"ז טז ע"ב שזה מרכבה למט"ט.
 עי' ספר שושן סודות (אות קעב - סוד שלשה שמות אשר הם מקבלים ג' מלאכים הנרמזים) ייואשעביואיהו שם בן י"ד וסימנך כי י"ד על כס י"ה אשרי אנוש יודעו ופועלו בטהרה.

פרשת עקב

(ח ה): אַרְיֵן חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְגַפְּן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אַרְיֵן זֵית שְׁמֶן וּדְבָשׁ:
 עי' ר' בחיי: ארין חטה ושעורה לפי שהארין מכוונת כנגד העשירית לכך נשתבחה
 בעשרה דברים^א כי התבואה חמשה מינים ולקח מהם השנים שהם עיקר והניה שבולת שועל
 ושיפון וכוסמין שהן בכלל חטה ושעורה הרי חמשה וגפן ותאנה ורמון זית ודבש הרי עשרה
 וכן נשתבחה בארין זבת חלב ודבש: כלומר הרצון המשפיע הרחמים והדין כלשון
 (בראשית לו לט) בת מי זהב והמשכיל יבין.

(ח י): וְאֶכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה וברכת את ה' אין הברכה צורך הדיוט בלבד וגם אינה
 הודאה בלבד אבל הוא לשון תוספת ורבוי מלשון (שמות כג כה) וברך את לחמך ואת
 סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' זהר (ח"ב דף קכ ע"ב): ומסטרא דתבואות ה' מיני נהמא תבירין מכלהו ואינון חטה ושעורה
 וכסמת ושבולת שועל ושיפון אמתייל לון לישראל הדא הוא דכתיב (ירמיה ב ג) קדש ישראל ליה"ה
 ראשית תבואתה בה' כד יפקון מגלותא הכי יהון תבירין עד דיתבריר אוכל מתוך פסולת דהיינו קש
 ערב רב עד דיתבררו וישתמודעו ישראל ביניהו כבר דאתבריר מגו מוץ ותבן.
 ועד דיתבררו מניהו ' דאיהו מעשר לא שריא על ה' דאיהו נהמא דה' מינין לקיימא אומאה (שמות
 יז יז) כי יד על כס"ה ובגין דא מוץ ותבן אינו מחוייב במעשר עד דיתבריר לבתר דיתבריר מתכנסין
 להווא אתר דאקרי ירושלם כמה דחטה דבתר דאתבריר קש ותבן מכניסין לה לאוצר הכי יתכנסון
 ישראל דאינון בר לירושלם דאיהי בנויה על הר יהו"ה דאתמר בה (תהלים כד ג) מי יעלה בהר יהו"ה
 ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב נקי כבר דאיהו עבורא כד אתבריר מגו פסולת בהווא
 זמנא נשקו בר כדבקדמיתא דאתמר ביה (שיר א ב) ישקני מנשיקות פיהו בר תרגום בן בהווא זמנא
 דיהון נקיים כבר מגו קש ותבן שריא שמיה עלייהו וקרא לון (שמות ד כב) בני בכורי ישראל.
 תרגום: ומצד של תבואות חמשה מיני לחם שבורים מכולם והם חטה ושעורה וכסמת ושבולת
 שועל ושיפון המשיל אותם לישראל זהו שכתוב (ירמיה כ) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה בה'
 כשיצאו מהגלות כך יהיו שבורים עד שיתברר אכל מתוך פסולת שהינו קש ערב רב עד שיתבררו
 ויודעו ישראל ביניהם כמו בר שנברר מתוך מוץ ותבן.

ועד שיתבררו מהם ' שהיא מעשר לא שורה על ה' שהוא לחם של חמשה מינים לקיים את השבועה
 כי יד על כס"ה ולכן מוץ ותבן אינו מחוייב במעשר עד שיתברר אחר שיתברר מתכנסים לאותו מקום
 שנקרא ירושלים כמו שאת החטה אחר שנברר קש ותבן מכניסים אותה לאוצר כך יתכנסו ישראל
 שהם בר לירושלים שהיא בנויה על הר ה' שנאמר בה מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי
 כפים ובר לבב נקי כמו בר שהיא תבואה כשנבררת מתוך פסולת באותו זמן נשקו בר כבתחלה שנאמר
 בו ישקני מנשיקות פיהו בר תרגום בן באותו זמן שיהיו נקיים כמו בר מתוך קש ותבן שורה שמו
 עליהם וקורא להם בני בכורי ישראל.

ועי' זהר (ח"ג דף רמד ע"א): ועשירית האיפה אמאי אלא עשירית האיפה לקבל כ"י דאיהי עשיראה
 דדרגין ואצטריכא לאתיהבא בין תרין דרועין ואיהי סלת נהמא ואיהי נהמא ובגין דאיהי נהמא לא
 אתפקד על נהמא דחמשת מינין דאיהי חטה ושעורה ושיפון וכו' ממנא דעלמא ולא שוי ממנא עלייהו
 אלא קב"ה בלחודוי ובג"ד מאן דמזלל בנהמא וזריק ליה בארעא עניותא רדיף אבתריה וחד ממנא
 אתפקד על דא ואיהו רדיף אבתריה למיהב ליה עניותא ולא יפוק מן עלמא עד דיצטרך לברייך ועליה
 כתיב נודד הוא ללחם איה נודד הוא ויהך מטלטל וגלי מאתר לאתר ללחם איה הוא ולית מאן דישיגח
 עליה הה"ד איה מאן דירחם עליה בגין דלא ישכח

תרגום: "ועשירית האיפה" מדוע, אלא עשירית האיפה כנגד כנסת ישראל, שהיא העשירית
 שבמדרגות. וצריכה להנתן בין שתי זרועות, והיא סולת הלחם, והיא לחם, ומשום שהיא לחם לא
 הפקד על לחם של חמשת המינים, שהם חטה ושעורה ושיפון וכו' ממונה של העולם, ולא שם ממונה
 עליהם אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. ומשום זה מי שמזלזל בלחם וזורק אותו בארץ, עניות רודפת
 אחריו, וממונה אחד הפקד על זה, והוא רודף אחריו לתת לו עניות, ולא יוצא מן העולם עד שיצטרך
 לבריות, ועליו כתוב "נודד הוא ללחם" איה נודד הוא וילך, מטלטל וגולה ממקום למקום, ללחם איה
 הוא, ואין מי שישיגח עליו, זהו שכתוב איה מי שירחם עליו משום שלא ימצא.

² עי' ספר הפליאה (עמוד &): זה החסד נקרא חלב.

³ עי' תיקו"ז מא ע"א): וטעמו כצפיחית בדבש (שם ח) מסטרא דשמאלא.
^ד עי' אד"ר (קמב ע"א): בת מי זהב אתבסמו ואתכלילו דא בדא מי זהב רחמי ודינא.
 "בת מי זהב" - נמתקו ונכללו זה בזה. "מי זהב" - רחמים ודין.

מימדך.

(ח יא): הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַקְתָּו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם:
 עי' ר' בחיי: כבר ידעת כי משה יזכיר בכל משנה תורה ה' אלהיך והוא העולם אשר קדשנו במצותיו בסוד הברכה והבן זה.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ה עי' זהר (ח"ג רע ע"ב): והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך וגו' פקודא דא לברכא ליה לקב"ה על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהאי עלמא ואי לא בריך אקרי גזלן לגבי קב"ה דכתיב גזל אביו ואמו והא אוקמוה חברייא בגין דברכאן דברך ב"נ לקב"ה אתי לאמשכא חיינ ממקורא דחיי לשמיה דקב"ה קדישא ולארקא עליה מההוא משחא עלאה ואתי לאתמשכא מתמן לכל עלמא וכתביב ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך ואינון ברכאן אריק ב"נ באינון מלין מההוא מקורא עלאה ואתברכאן כל אינון דרגין ומקורין ואתמליין לארקא על כל עלמין ואתברכאן כלהו כחדא וע"ד אצטריך ב"נ לשואה רעותיה ברזא דברכאן בגין דיתברכון אבהו ובגין כלא כחדא ומאן דמברך לקב"ה אתברך ונטיל חולקיה מאינון ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא כיון דשמא דקב"ה מתברך מתמן נחית ושרא על רישיה חולקא קדמאה והא אוקימנא דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך (אזכיר כד"א יזכור כל מנחותך) כיון דההיא ברכה אתייה ושרייה על רישיה מתמן אפתשט בכל עלמא בשעתא דאינון ברכאן נחתין מתעטרין גו חקל תפוחין קדישין ופגעי בהו כמה דרגין דממנן בעלמא ונחתי בהו ואמרי ומכריזי דא איהו דורונא דשרד פלוני לקב"ה מאן אתר נחתי לבתר דנחתי מאתר רישא חדא צדיק תמן סלקין מתערי לנחתא אחרנין ואתמלייא מלעילא ומתתא הה"ד ברכות לראש צדיק כיון דהאי דרגא אתמלייא אריק להאי כלה ומתמן נגדין ואתמשכן לתתא תרגום: והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וגו' מצוה זו לברך את הקדוש ברוך הוא על כל מה שאוכל ושותה ונהנה בעולם הזה ואם לא ברך נקרא גזלן לקדוש ברוך הוא שכתוב גזל אביו ואמו והרי פרשוה החברים משום שהברכות שמברך אדם את הקדוש ברוך הוא באות להמשיך חיים ממקור החיים לשמו של הקדוש ברוך הוא הקדוש ולהריק עליו מאותו השמן העליון ובא להמשיך משם לכל העולם. וכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך.

ואותן הברכות מוריק אדם באותם הדיבורים מאותו המקור העליון ומתברכים כל אותן הדרגות והמקורות ומתמלאים להריק על כל העולמות וכולם מתברכים כאחד. ועל זה צריך אדם לשים רצונו בסוד הברכות כדי שיתברכו אבות ובנים הכל כאחד ומי שמברך את הקדוש ברוך הוא מתברך ולוקח חלקו מאותן הברכות בתחלה של כל העולם שלמטה כיון ששמו של הקדוש ברוך הוא מתברך משם יורד ושורה על ראשו החלק הראשון והרי בארנו שכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך (אזכיר כמו שנאמר יזכר כל מנחותך) כיון שאותה ברכה באה ושורה על ראשו משם מתפשטת בכל העולם. בשעה שאותן הברכות יורדות מתעטרות בתוך שדה התפוחים הקדושים ופוגשות בהן כמה דרגות של ממונים בעולם ויורדות עמן ואומרות ומכריזות זהו הדורון ששלח פלוני לקדוש ברוך הוא מאיזה מקום יורדות לאחר שיורדות ממקום ראש אחד של הצדיק שם עולות מתעוררות להוריד אחרות מלמעלה ומתמלא מלמעלה ומלמטה זהו שכתוב ברכות לראש צדיק כיון שדרגה זו מתמלאת מוריקה לכלה הזו ומשם שופעות ונמשכות למטה.

י עי' זהר (ח"ג רע"א): ת"ח כתיב משה ידבר והאלהים יענו בקול ותנינן מאי בקול בקולו של משה ושפיר הוא בקולו של משה דייקא בההוא קול (דאיהו) אחיד ביה על כל שאר נביאין (ומתמן משה אתזן על כלהו) ובגין דאיהו אתאחיד על כלהו בההוא קול דרגא עלאה הוה אמר להו לישראל יי' אלהיך איהו דרגא דאקרי שכינתא דשרייה בגווייהו זכאה חולקיה.

תרגום: בא וראה כתוב משה ידבר והאלהים יענו בקול ושנינו מה זה בקול בקולו של משה ויפה הוא דווקא בקולו של משה באותו קול (שהוא) אחוז בו על כל שאר הנביאים (ומשם משה ניזון על כלם) ומשום שהוא נאחז על כולם באותו קול דרגה עליונה היה אומר לישראל ה' אלהיך היא דרגה שנקראת שכינה ששורה בתוכם אשרי חלקו. [עי' ע"ח שער לח פרק ו]. ועי' לקמן פרשת וילך הערה א.

י עי' זהר (ח"ג רע"ב): וכד תבין לגבי ההוא אתר ועלין תמן כדין אקרי ההוא אתר מלך ומלך לא אתקרי בר כד אינון מתקרבין לגביה מתברכין ומלכא אימתי אקרי מלך כד רברבנוי אתיין לגביה עתירין מסתפקן בכל מה דאצטריכו בלא חסרונא כדין איהו מלך לתתא כד אלין מעטרין ליה בספוקא בעטרין קדישין והכי אקרי מלך ומאן איהו העולם אשר קדשנו וצונו ובגין דאיהו עלמא דלא אתגלייא לבר ואיהו סתים קרי ליה הכי בארש סתים ועל דא לא אקרי אלא בארש סתים תרגום: וכששבים לאותו מקום ונכנסים לשם אז אותו מקום נקרא מלך ומלך לא נקרא רק כשהם מתקרבים אליו ומתברכים ומלך מתי נקרא מלך כשגדוליו באים אליו עשירים מספקים בכל מה

(ט יח): וְאֶתְנַפֵּל לְפָנָי ה' בְּרֵאשֵׁי אַרְבַּעַיִם יוֹם וְאַרְבַּעַיִם לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי ה' לְהַכְעִיסוֹ:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ואתנפל לפני ה' – שתי תפלות היו, יאמר כי התפלל לשם המיוחד¹ ארבעים יום וארבעים לילה, ולא הזכיר התפלה מה היתה². והלשון שזכיר על כל חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני ה' להכעיסו, יבאר כי מה שעשו העגל וקצצו בו הכעיסו בזה לשם המיוחד. וכשיאמר בסמוך (פסוק כו) ואתפלל אל ה' ואמר אדני אלהים אל תשחת, התפלל למדת הדין, והזכיר התפלה מה היתה, והיא היא אותה תפלה שהזכיר בכי תשא (שמות לב יא) למה ה' יחרה אפך בעמך.

(ט כג): וּבִשְׁלַח ה' אֶתְכֶם מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לֵאמֹר עֲלוּ וְרִשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמָרוּ אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הָאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ:
ע"י ר' בחיי: ויתכן שירמוז ולא האמנתם לו אל השם המיוחד ומטעם זה לא אמר בו כמנהג הכתובים בלשון אמונה שהוא נופל בבי"ב כלשון (במדבר כ יב) יען לא האמנתם בי וכן (שמות יד לא) ויאמינו בה' ובמשה עבדו וכן (דברים א לב) ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם ורבים כן כי אילו אמר בו לא היה צריך לכתוב ולא שמעתם בקולו כי באור מלת בו בשמו וקולו הוא שמו ולכך הוצרך לומר לו כדי שזכיר הכתוב שמו הגדול³ וזכרו ויהיה שעור הכתוב ותמרו את פי ה' אלהיכם ולא האמנתם לו הוא ה' אלהיכם ולא שמעתם בקולו הוא פי ה' אלהיכם⁴ והבן זה.

(ט כד): וְאֶתְנַפֵּל לְפָנָי ה' אֶת אַרְבַּעַיִם יוֹם וְאֶת אַרְבַּעַיִם הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי בִּי אָמַר ה' לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:
ע"י רמב"ן: יאמר כי הוצרכתי להתנפל עליכם ארבעים יום וארבעים לילה על החטא הגדול הזה כי מתחלה אמר ה' להשמיד אתכם עד שאתפלל אל ה' ואומר אל תשחת עמך ונחלתך כי זאת היתה תפלתו קודם רדתו מן ההר וממנה נענה בוינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (שמות לב יד) ולא הזכיר תפלת הארבעים יום וארבעים לילה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וטעם השמות הכתובים באל"ף דל"ת יו"ד ה"א פרשתו

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שהצטרכו בלא חסרון ואז הוא מלך מלך למטה כשאלו מעטרים אותו בספוק בעטרות קדושות וכאן נקרא מלך ומיהו העולם אשר קדשנו וצונו ומשום שהוא עולם שלא התגלה בחוץ והוא נסתר קורא לו כך בדרך נסתר ועל זה לא נקרא אלא בדרך נסתר.
¹ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

² ע"י זהר חדש (מב ע"א): נפילת אנפין מה היא הא אוקמוה דקא עביד כל מה דעביד משה צלותא ותחנונים ובעותין ונפילת אפים דכתיב ואתנפל לפני ה' אבל בתר דמסיים צלותיה ועאל בכל אינון דרגין עילאין ואתקשרת כלה בכלהו אית לנחתא לתתא והואיל ונחית לתתא אצטריך נפילת אנפין באלפא ביתא.

³ מ"ט בגין דכיון דצלי צלותיה ואודי על חובוי מכאן ולהלאה אחזי גרמיה דמסר נפשיה למאריה ברחימו לדוד אליך ה' נפשי אשא וניחא ליה לההוא סטרא דשריית ביה מותא ועביד ליה נייחא בדא. תרגום: מה היא נפילת אפים הרי פרשוה שעושה כל מה שעשה משה תפלה ותחנונים ובקשות ונפילת אפים נאמר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' אבל אחר שמסיים תפלתו ונכנס לתוך אותן הדרגות העליונות והכלה נקשרת בכלם יש לרדת למטה והואיל ויורד למטה צריך נפילת אפים באלפא ביתא מה הטעם משום שכיון שהתפלל תפלתו והודה על חטאו מכאן והלאה מראה את עצמו שמסר נפשו לאדונו באהבה (תהלים כה) לדוד אליך ה' נפשי אשא ונוח לו לאותו הצד ששורה בו המות ועושה לו בזה נחת.

¹ ע"י פרשת נח הערה מד.

² ע"י לעיל פרשת ואתחנן הערה ה.

³ ע"י לקמן פרשת שופטים הערה יב.

⁴ ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

⁵ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה סט, ובמדבר ד מט.

(לעיל ג כד"ט):

(י י): וְאֵנֹכִי עֹמְדָתִי בְּהַר פְּיָמִים הָרְאשִׁימִים אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע ה' אֱלֹהֵי נֹם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא אָבָה ה' הַשְּׁחִיתָךְ:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת לא רצה שתהיה משחת ממנו שלא יהיה שמו הגדול עמוך וכבר רמזתי זה הענין בסדר כי תשא (&):

(י יד): הֵן לֵה' אֱלֹהֵיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאֲרֶזֶן וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים, רק באבותיך חשק ה', ירמוז לנפשות האבות שהן נאצלות מהאבות", ולכך היו מרכבה במותם כאלו הם והם דבר אחד, ומטעם זה הוא החשק והקשור והבחירה בזרעם וזה מבואר.

(י כ): אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבָּק וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה כוון בזה החכם על החכמה דכתיב (איוב כח כח) הן יראת אדני היא חכמה" ולכבוד החכמה ההיא הנעלמת שהחכמים שבארץ מבינים אותה דרש כן ודבר גדול היה דורש כל אתין שבתורה" כי יש בהם סודות נשגבים ורוזים עצומים מורים על נפלאות תמים דעים וכענין שדרשו (במ"ר פ"ב סי' טו) (במדבר ז א) להקים את המשכן לרבות משכן אחר שהוקם עמו (בראשית כא א) וה'פקד את שרה לרבות שאר עקריות מלמד שכל העקריות נפקדו עמה וכן כיוצא באלו בכל אתין שבתורה שיש בכל אחד מהם ענין מפואר ומי חכם ויבן אלה נבון וידעם:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{טו} וע"י עוד שמות לב י ודברינו שם.

^{טז} ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^{יז} ע"י לעיל פרשת בשלח הערה יז.

^{יח} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יד.

^{יט} ע"י זהר (ח"א דף רמז ע"א): תא חזי ליוסף אתוסף ליה ברכה אחרא כמה דאת אמר מא"ל אביך ויעזרך וגו' (שם מט כה) האי קרא קשיא מא"ל אביך א"ל אביך יעזרך מבעי ליה מאי מא"ל אביך ולבתר יעזרך ואת שד"י וא"ל שד"י מבעי ליה כמה דכתיב (שם מג יד) וא"ל שד"י יתן לכם רחמים לפני האיש ויברכך יברכך מבעי ליה אלא אחסין ליה לעילא ותתא אחסין ליה לעילא מא"ל אביך דאיהו אחסנא עלאה אתר דאקרי שמים ויעזרך בגין דלא יחלף האי אתר לאתר אחרא וסיועא דיליה ליהו מאתר דא ולא מאחרא ואת שד"י מהו ואת שד"י אלא איהו דרגא אחרא תתאה דהא תנינן בכל אתר את יהו"ה דא שכינתא כמו (ישעיה ו א) וארא את יהו"ה את לרבות ואת לאכללא יום בלילה ולילה ביום כדכתיב (שם מט כה) ואת שד"י דהא מתמן נפקין ברכאן לברכא עלמין.
 תרגום: בא וראה, ליוסף נוספה ברכה אחרת, כמו שנאמר, "מאל אביך ויעזרך" וגו'. פסוק זה קשה, "מאל אביך", צריך להיות אל אביך יעזרך, מה זה "מאל אביך" ואחר כך "ויעזרך". "ואת שד"י", צריך להיות כתוב ואל שדי, כמו שכתוב "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש". "ויברכך", צריך להיות כתוב יברכך. אלא הורישו מלמעלה ומטה. הורישו מלמעלה, "מאל אביך" שהוא ירושה עליונה, מקום שנקרא שמים. "ויעזרך", כדי שלא יחליף מקום זה למקום אחר. ושסיועו יהיה ממקום זה ולא מאחר. "ואת שד"י", מה זה "ואת שד"י", אלא זו דרגה אחרת תחתונה, שהרי שנינו, בכל מקום "את ה'" זו השכינה, כמו "וארא את ה'", את לרבות, ואת להכליל יום בלילה ולילה ביום, ככתוב "ואת שד"י", שהרי משם יוצאות ברכות לברך את העולמות.

ע"י זהר (ח"ב דף צ ע"א): רבי אלעזר אמר כבד את אביך דא קודשא בריך הוא ואת אמך דא כנסת ישראל את אביך את דייקא לאכללא שכינתא (ד"א עלאה) רבי יהודה אמר כבד את אביך סתם ואת אמך סתם דהא כלא הוה במניינא את לרבות כל מה דלעילא ותתא.

תרגום: רבי אלעזר אמר כבד את אביך זה הקדוש ברוך הוא ואת אמך זו כנסת ישראל את אביך את דווקא להכליל שכינה (עליונה) רבי יהודה אמר כבד את אביך סתם ואת אמך סתם שהרי הכל היה במנין את לרבות כל מה שלמעלה ומטה.

ע"י טעמי המצות (כי תצא): ידוע שריבוי בנוקב' יען שעיקרה רבוי כי בתחלה נברא אדם ואח"כ לקח צלעו וריבבה ומשם נברא הנוקב' ולכך את"ן וגמ"ן שהם הריבויים בנוקבא אלא שגם הוא בלא' ואת הוא ברחל כי א"ת הוא כ"ב אתוין מא' עד ת'.

ועיי"ש: וע"ד הקבלה את ה' אלהיך תירא היא היראה מה שאין המחשבה משגת ואותו תעבוד היא החכמה וכן מצינו בירושלמי (ברכות טז ז) ואותו תעבוד^כ אותו ואת תורתו היא התורה שקדמה לעולם אלפים שנה ובו תדבק^כ הבינה כי שם תשובת הנשמות ובשמו תשבע לשון שבעה^כ.

והנה הכל רמוז בפסוק זה (קהלת ז יט) מעשרה שליטים אשר היו בעיר וכן רמוזים בפסוק (דברי הימים א' כט יא) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה באור כי כלכל בין השמים והארץ^כ כי הוא השלום המכריע

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^כ עי' זהר (ח"א דף קיב ע"א): כתיב (דברים י כ) את יהו"ה אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע האי קרא אוקמוה אבל תא חזי ליהו"ה אלהיך תירא לא כתיב אלא את יהו"ה מאי את דא דרגא קדמאה אתר דחלא דקב"ה ובגין כך כתיב תירא דתמן בעי בר נש לדחלא קמי מאריה (קב"ה) בגין דאיהו ובי' (ב)דינא.

תרגום: כתוב "את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע". הפסוק הזה בארוהו. אבל בא וראה, לה' אלהיך תירא לא כתוב, אלא כתוב "את ה'". מה זה "את", זו הדרגה הראשונה, המקום של יראת הקדוש ברוך הוא, ולכן כתוב "תירא", ששם אדם צריך לירא לפני רבונו (הקדוש ברוך הוא), משום שהוא (בית) דין.

^{כא} עיי"ש ע"ב): ואותו תעבוד דא דרגא עלאה דקיימא על האי דרגא תתאה ולא מתפרשא לעלמין את ואותו דא בדא דבקין ולא אתפרשן מאי ואותו דא אתר ברית קדישא אות לעלמין דהא פולחנא לא שריא באת ולא ואלו איהו למפלח אלא למדחל אבל פולחנא איהו לעילא ובגין כך ואותו תעבוד תרגום: "ואותו תעבוד", זו הדרגה העליונה שעומדת על הדרגה התחתונה הזו, ולא נפרדים לעולמים. "את" "ואותו" זה עם זה דבקים ולא נפרדים. מה זה "ואותו", זה מקום ברית קודש, אות לעולמים, שהרי עבודה לא שורה באות ואינו לעבוד אלא לירא, אבל העבודה היא למעלה, ולכן "ואותו תעבוד".

^{כב} עיי"ש: ובו תדבק באתר דאיהו דבקותא לאתדבקא דאיהו גופא דשרי באמצעייתא תרגום: "ובו תדבק", במקום שהוא דבקות להדבק שהוא גוף ששורה באמצע. ^{כג} עיי"ש: ובשמו תשבע אתר שביעאה דדרגין וסימניך (ירמיה ל ט) ואת דוד מלכם אשר אקים להם תרגום: "ובשמו תשבע", המקום השביעי של הדרגות, וסימן לדבר "ואת דוד מלכם אשר אקים להם".

עי' זהר (ח"א דף רד ע"ב): זכאה איהו בר נש דאסתמר למיהך בארח קשוט ולא תדבקא במאריה תדיר דכתיב (דברים י כ) ובו תדבק וכתיב (שם ו יג) את יהו"ה אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע ובו תשבע לא כתיב אלא ובשמו מאי תשבע כמה דאוקימנא למהו מתדבק ברזא דמהימנותא שבעה דרגין לעילא עלאין על כלא רזא דשלימו דמהימנותא ורזא דשבעה דרגין דלתתא מנייהו דאינון חבורא חד וקשורא חד אלין באלין למהו כלהו חד ובגין כך כתיב (מ"א ח סה) שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום וכלא חד וקשורא חד ועל דא כתיב (דברים ו יג) ובשמו תשבע מלעילא ומתתא זכאה איהו מאן דזכי לאתדבקא ביה בקב"ה כדקא יאות זכאה הוא בעלמא דין ובעלמא דאתי דקב"ה פתח ליה אוצרין טבין קדישין בשעתא דאצטריך לקבלא צלותיה וכד"א [נ"א ומאן דמייחד אלין באלין עליה כתיב] (כדכתיב) (שם כח יב) יפתח יהו"ה לך את אוצרו הטוב את השמים אלין אוצרין דלעילא ותתא שבעת ימים ושבעת ימים כלהו חד דכתיב את אוצרו הטוב את השמים אוצרו חד ואיהו את השמים (זכריה ד ב) שבעה ושבעה מוצקות ואינון חד תרגום: אשרי האיש שנשמר ללכת בדרך אמת ולהדבק תמיד ברבונו, שכתוב "ובו תדבק". (וכתוב "את יי אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק"). "ובשמו תשבע", ובו תשבע לא כתוב אלא "ובשמו", מה זה "תשבע", כמו שבארנו, להיות דבק בסוד האמונה. שבע דרגות למעלה עליונות על הכל, הסוד של שלמות האמונה, והסוד של שבע דרגות שלמטה מהם, שהם חיבור אחד וקשר אחד, אלו עם אלו, שכולם יהיו אחד. ולכן כתוב "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום", והכל אחד וקשר אחד. ועל כן כתוב "ובשמו תשבע", מלמעלה ומלמטה. אשריו, (מי שזוכה להתדבק בקדוש ברוך הוא כראוי, אשרי הוא בעולם הזה ובעולם הבא. שהקדוש ברוך הוא פותח לו אוצרות טובים קדושים בשעה שיצטרך לקבלת התפלה, כמו שנאמר נ"א ומי שמיחד אלו עם אלו, עליו כתוב) "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים", אלו האוצרות שלמעלה ולמטה. שבעת ימים ושבעת ימים כולם אחד, שכתוב "את אוצרו הטוב את השמים". אוצרו אחד, והוא "את השמים", "שבעה ושבעה מוצקות", והם אחד.

^{כד} עי' זהר (ח"א יז ע"א) שהוא כינוי למידת היסוד.

^{כה} עי' לעיל פרשת בראשית הערה עה.

^{כו} עי' זהר (ח"ג דף קטו ע"ב): ת"ח כתיב ונתתי שלום בארץ הוא יסוד דאיהו שלמא דארעא שלמא

וכן רמזים עוד כלן בשיר השירים בפסוק (שיר השירים ה טו) שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז באורו כי שוקיו הם עמודים לששבו והרי הם שמונה יסוד ואל"ף דל"ת הרי הכל רמז בפסוק זה וכן בפרשה (משלי ח כב) ה' קנני ראשית דרכי שאמר (שם כד) באין תהומות והרים וארץ וזה מבואר.

(י כא): הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה אתך את הגדלת ואת הנוראת האלה אשר ראו עיניך:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה הוא תהלתך אלהי ישראל^כ והוא אלהיך השם המיוחד וכן גלה לך הכתוב כי ישראל נתונים לשתי מדות אלו הוא שאמר (דברים כו יט) ולתתך עליון לתהלה ולשם ולתפארת לתהלה שהוא השם ולתפארת השם המיוחד והכוונה לומר כי התהלה שהוא השם^{לא} בו התפארת מדת רחמים במדת הדין וכענין שכתוב (תהלים פט יח) כי תפארת עוזמו אתה.

(יא י): כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית בגלגלך בגן הירק: עי' רמב"ן: כאשר ה' אלהיך ידרוש אותה וכו' ויש בו סוד עמוק כי הארץ הזאת נדרשת בכליב והיא הכל וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

דביתא שלמא דעלמא ויסרתי אתכם אף אני שבע מאי שבע דא צדק הא ודאי ברית ובג"כ דברי הברית נינהו.

תרגום: בא וראה כתוב "ונתתי שלום בארץ" הוא יסוד, שהוא שלום הארץ, שלום הבית, שלום העולם. "ויסרתי אתכם אף אני שבע", מה זה שבע, זה צדק, הרי ודאי הברית, ולכן דברי הברית הם. ועי' שם רעג ע"ב): ח"י מצד יסוד הנקרא שלום שנאמר וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יי'.

תרגום: ח"י מצד יסוד הנקרא שלום שנאמר ובריתי שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'.

^כ עי' זהר (ח"ג צ ע"ב): חתום חתמה תורה חתימה דאורייתא דאיהי תורה שבכתב באן אתר בלמודי אלין נביאי כד"א ויקם את העמוד הימני ויקרא שמו יכין ויקם את העמוד השמאלי ויקרא שמו בועז ומתמן אתפרשן אורחין לנביאי מהימני וקיימי אלין בקיומא לגופא לשית טהירין הה"ד שוקיו עמודי שש וכלא לא קיימא אלא בשלימו ולא שרייא קדוש' דכלא אלא בשלימו כד מתחבראן דא בדא כלא הוא שלים כלא הוא חד לא אתפגי' אתר וע"ד אקרי כ"י שלם כד"א ומלכי צדק מלך שלם ויהי בשלם סכו ובג"כ לא שרייא כלא אלא באתר שלים.

תרגום: חתום חותמה תורה, חתימה של התורה שהיא תורה שבכתב, באיזה מקום בלמדי אלו הנביאים, כמו שנאמר ויקם את העמוד הימני ויקרא את שמו יכין, ויקם את העמוד השמאלי ויקרא את שמו בועז, ומשם נפרדות הדרכים לנביאים הנאמנים, ואלה עומדים בקיום לגוף לששת האורות, זהו שכתוב שוקיו עמודי שש, והכל לא עומד אלא בשלמות, ולא שורה קדושה של הכל אלא בשלמות כשמתחברים זה עם זה, הכל הוא שלם, הכל הוא אחד, לא נפגם המקום, ולכן נקראת כנסת ישראל שלם, כמו שנאמר ומלכי צדק מלך שלם, ויהי בשלם סוכו, ולכן לא שורה הכל אלא במקום שלם. ועי' שם רפב ע"א): נצח והוד לקבליהו יכין ובוועז.

ועי' תיקו"ז קכג ע"א): קוצותיו אלין שית קצוות דאינון ה"א שית פרקין דכלילן בתרין שוקין דאינון יום חמישי ויום ששי דעליהו אתמר שוקיו עמודי שש.

תרגום: קוצותיו אלו שש קצוות שהן ה"א ששה פרקים שכולים בשתי שוקים שהם יום חמישי ויום ששי שעליהם נאמר שוקיו עמודי שש.

^{כב} עי' תיקו"ז יב ע"ב): פקודא רביעאה במלת בראשית דא אורייתא דאתמר בה ה' קנני ראשית דרכו (משלי ח כב) ודא שכינתא תתאה דאיהי ראשית לנבראים ואיהי אחרית לחכמה עלאה ובגינה אתמר מגיד מראשית אחרית (ישעיה מו י).

תרגום: מצוה רביעית במלת בראשית זו תורה, שנאמר בה ה' קנני ראשית דרכו. וזו שכינה תחתונה, שהיא ראשית לנבראים, והיא אחרית לחכמה עליונה, ובגללה נאמר "מגיד מראשית אחרית".

^{כט} עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^ל עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{לא} עי' שער מאמרי רשב"י (&): ונורא הוא ת"ת המחבר שתי תהלות יחד תהלה עליונה בינה ותהלה תתאה מלכות ולפיכך נקרא נורא תהלות.

^{לב} עי' דבריו לעיל בראשית כד א.

(יא יב): אַרְצֵי אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשֵׁית הַשָּׁנָה
וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד זו ביהמ"ק של
מעלה¹²: שעליו אמר הכתוב (ישעיה סו א) והארץ הדום רגל¹³ כי רגלי האדם סופו ועל כן
הזכיר בה ה' אלהיך¹⁴ ומזה נקרא ביהמ"ק של מטה (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו
כלומר ביתו של קדשנו ותפארתנו כי קדשנו הוא הכבוד¹⁵ וזהו סוד הכתוב (תהלים צו ו) עוז
ותפארת במקדש¹⁶.

(יא יג): וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שָׁמְעוּ אֵל מִצֹּתֵי אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת
ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם:
ע"י ר' בחיי: וכן תצטרך לדעת כי מימות משה עד אנשי כנסת הגדולה היתה
התפלה בישראל בלתי מסודרת בתקון שוה לכלן אבל היה כל אחד מתפלל ועושה מליצה
לעצמו כפי ידיעתו¹⁷ וחכמתו עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנו תפלה זו של י"ח כדי
שתהיה מסודרת בפי הכל ולכך תקנוה בלשון פשוט מובן כדי שלא יתבלבלו הרעיונים
בהבנת הלשון ושיהיו כל ישראל שוין בה בין חכמים בין טפשים אמנם תקנו אותה בכונה
גדולה ובהשגחה יתרה במה שהיא מסודרת שלש ברכות של שבח לפני התפלה והן אבות
וגבורות וקדושת השם ושלוש לאחריה והן עבודה והודאה וברכת כהנים וסדרו לנו באמצע
י"ב ברכות שהן כלל כל צרכי האדם וכל זה לא היה במקרה כי אם בעיון גדול מוכרח

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹² ע"י זהר (ח"א דף צה ע"ב): פתח אידך ואמר (קהלת י יז) אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת
יאכלו וכתוב (שם טז) אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו הני קראי קשיין אהדדי ולא קשיין
האי דכתיב אשריך ארץ דא ארץ דלעילא דשלטא על כל אינון חיינ דלעילא ובגין כך אקרי ארץ החיים
ועלה כתיב (דברים יא יב) ארץ אשר יהו"ה אלהיך דורש אותה תמיד וכתוב (שם ח ט) ארץ אשר לא
במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה לא תחסר כל בה דייקא.

תרגום: פתח אחר ואמר, "אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו". וכתוב "אי לך ארץ
שמלכך נער ושריך בבוקר יאכלו". הפסוקים הללו קשים זה על זה, ולא קשים. זהו שכתוב אשריך
הארץ הזאת, הארץ שלמעלה ששולטת על כל אותם החיים שלמעלה, ולכן נקראת ארץ החיים.
ועליה כתוב "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד", וכתוב "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם
לא תחסר כל בה". "לא תחסר כל בה" במדויק.

וע"י זהר (ח"ב ה ע"ב): כהא דתניא אמר רבי יהודה מאי דכתיב (במדבר ז א) ויהי ביום כלת משה
כלת כתיב ביומא דעאלת כלה לחופה ושכינתא דא היא כלה אתי מלבנון תבאי מאתר בי מקדשא
דלעילא.

תרגום: כמו זה ששינוי אמר רבי יהודה מה זה שכתוב ויהי ביום כלת משה כתוב כלת ביום שנכנסה
כלה לחפה ושכינה זו הכלה אתי מלבנון תבואי ממקום בית המקדש שלמעלה
¹³ ע"י זהר (ח"ב פה ע"ב): והארץ הדום רגלי, שמים שמים עלאין, וארץ ארץ עלאה. וע"י פרשת
בראשית הערה ריד.

¹⁴ ע"י במדבר ט ח שזו ה' אחרונה, וכן ע"י לקמן לא ג ש"ה' אלהיך" היא כינוי למידת המלכות.

¹⁵ ע"י פרשת חיי שרה הערה ל ששכינה היא בחי' כבוד.

¹⁶ ע"י לקמן פרשת וזאת הברכה הערה נא.

¹⁷ ע"י רמב"ם (הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק א הלכה ד) כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע
נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם
והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו
בלשון אחת אלא בשיבוש שנאמר ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית
וכלשון עם ועם ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש
ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות וכיון שראה עזרא ובית דין כך עמדו ותקנו
להם שמנה עשרה ברכות על הסדר שלש ראשונות שבח לה' ושלוש אחרונות הודיה ואמצעיות יש
בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן כדי שיהיו ערוכות
בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אלו העלגים תפלה שלימה כתפלת בעלי הלשון הצחה ומפני
ענין זה תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג:

ומוצרך ואם תשתכל בשם הגדול המיוחד המתחלק ליי"ב צרופין והסימן בו ז"ה שמי לעלם^ט תמצא שלשה שמות ראשונים כנגד האבות וגבורות וקדושת השם, שלשה שמות אחרונים כנגד עבודה והודאה וברכת כהנים, ששה שמות האמצעים כנגד שש ברכות שהן: אתה חונן, השיבנו, סלח לנו, גאולה, רפואה, ופרנסה. ויש לך להוסיף פנים ואחור בששה הנשארים שהם: קבוץ גלויות, משפט, על הצדיקים, בנין, מלכות, תפלה. וברכת המינין אין בשם הזה כנגדו כי היא כנגד מדת הדין, ואל הכבוד הרעים^מ שהוא במזמור (תהלים כט ג) הבו לה' בני אלים, מוסף על י"ח אזכרות שבו. ותקנו אותה כדי שתהיה מדת הדין מתוחה כנגדה וכנגד האויבים, ונכלל עוד בזה הכנעת יצר הרע שבאדם שהוא מכלל האויבים והוא מחלק מדת הדין.

(יא כב): כי אם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלֶכֶת בְּכָל דְרָכָיו וּלְדַבְּקָה בּוֹ:

עי' רמב"ן: ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו ולבו איננו עמהם אבל הוא לפני ה' ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים^{מב} כי הם בעצמם מעון לשכינה^{מג} כאשר רמז בעל ספר הכוזרי וכבר הזכרתי מזה בפרשת העריות (ויקרא יח ד) ומה שאמר יהושע כאשר עשיתם עד היום כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם והמן יורד מן השמים והשלו עולה והבאר לפניכם תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים נסיים הנה מחשבתם ומעשיהם עם השם תמיד ולכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה בשם הנכבד והנורא ולא תפרד כוונתם מן השם:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' ספר הפליאה (עמוד &): הוי"ה ד' אותיות הם ומתגלגלים י"ב הויות ומ"ח אותיות, אהיה ד' אותיות הם וכו' זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור ר"ל זה עולה י"ב.
^מ עי' זהר (ח"ג רנן ע"א): ועוד מכל החי ח"י ברכאן דצלותא מאינון ט' ט' ברכתא דמינין בה אשתילמו י' ספיראן מעילא לתתא ומתתא לעילא ואיהו לקבל נח ועוד מכל החי שכינתא אגינת על אלין דנטרין י' אות שבת בתחומא דיליה דאיהו ח' אלפים תרין אלפין לכל צד.
 תרגום: ועוד "מכל החי", ח"י ברכות התפלה, מהן תשע תשע, ברכת המינים בה נשלמות עשר ספירות ממעלה למטה וממטה למעלה, והיא כנגד נח. ועוד "מכל החי", השכינה מגינה על אלו ששומרים י', אות שבת בתחום שלו, שהוא שמונת אלפים, אלפיים לכל צד.
^{מא} עי' ברכות דף כח ע"ב): אמר רבי לוי ברכת הצדוקים ביבנה תקנוה כנגד מי תקנוה אמר רבי לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני כנגד אל הכבוד הרעים.
^{מב} עי' לעיל פרשת בראשית הערה שטז.
^{מג} עי' מדרש רבה בראשית פרשה מז פסקה ו: אר"ל האבות הן הן המרכבה שנא' ויעל אלהים מעל אברהם ויעל מעליו אלהים (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו.

פרשת ראה

(יב ה): כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה:
 עי' רמב"ן: ועל דרך האמת לשכנו תדרשו לכבודו תדרשו ובאת שמה לראות את פני האדון ה' אלהי ישראל וממנו אמרו חכמים שכינה ה':

(טז ח): ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה:

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת עצרת היא כנסת ישראל: ובא ללמדנו סוד היום אבל איננו שוה לעצרת של שמיני כי השמיני רגל בפני עצמו והקרוב של כנסת ישראל ואיננו כקרבנות של שבעת הימים אבל שביעי של פסח הוא מכלל הרגל ועצרת כי לפעמים תמנה שמינית ולפעמים תהיה בכלל והנה היא כשבת שיש בה זכור ושמור^ד כבוד יום וכבוד לילה והקרוב בשביעי מכלל הרגל ועל כן אמר כאן עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה ושם אמר והקרבתם אשה לה' עצרת היא כי האשה עצרת ולכך היא סעודה קמנה והמשכיל יבין ולא הזכיר כאן השמיני של חג שכבר הוזכר ואיננו חייב שנעלה בו לרגל פעם אחרת:

(טז יד): ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ועמך וכלוי וחרג ויתום והאלמנה אשר בשעריך:

עי' ר' בחיי: ודרך הקבלה בשלש רגלים אלו הנזכרים בפרשיות כסדרן פסח שבועות סכות כנגד שלשה אבות החסד והדין והרחמים פסח כנגד מדת החסד כלשון (שמות יב כג) ופסח ה' על הפתח^ה ותרגם אונקלוס ויחוס וזהו שכתוב (תהלים קל"ו י) למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו שהרי מכת בכורות שבו יצאו ישראל דין היה למצרים וחסד לישראל שבועות כנגד מדת רחמים שהוא המכריע^ו ומוזה דרשו (דברי הימים א' כט

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת בשלח הערה ו.
^ב עי' פרשת חיי שרה הערה ל ששכינה היא בחי' כבוד.
^ג עי' זהר (ח"ג דף צו ע"ב): תא חזי כתיב ביום השמיני עצרת מאן עצרת אלא בהוא אתר דכלא מתקשרן כחדא אקרי עצרת מאי עצרת (ס"א כנופיה כנישו) כנישו ואי תימא הכא דאקרי עצרת מ"ט אלא בכל אינון יומין יומי סעודתי דענפי אילנא הוו ועל דא שבעים פרים אינון לבתר חדוותא (דגופא) דאילנא ממש וחדוותא דאורייתא ובגיניה הוא יומא חד עצרת חדוותא דאורייתא חדוותא דאילנא דהוא גופא ועל דא לית חולקא בהאי יומא אלא לקב"ה וכנסת ישראל בג"כ עצרת תהיה לכם ולא לאחרא (ס"א לבתר חדוותא דאילנא ממש ובגיניה הוא יומא חד ולית חולקא בהאי יומא אלא לקב"ה וכ"י וע"ד כתיב עצרת תהיה לכם אוף הכי בהאי יומא חדוותא דאורייתא חדוותא דאילנא דהוא גופא וכלא אשתכח ביה) דהא בשעתא דמלכא אשתכח כלא אשתכח ביה ועל דא תנינן בעצרת על פירות האילן והא אוקמוה בגין כך אחד אקרי אחד ודאי כמה דאמרן.
 תרגום: בא וראה כתוב ביום השמיני עצרת, מי העצרת, אלא באותו מקום שהכל נקשרים כאחד נקרא עצרת, מה זה עצרת (כנופיה התכנסות), התכנסות. ואם תאמר כאן שנקרא עצרת למה, אלא בכל אותם ימים ימי הסעודות של ענפי האילן היו, ועל כן שבעים פרים הם. אחר כך שמחת (הגוף) האילן ממש ושמחת התורה, ובגללו הוא יום אחד עצרת שמחת התורה, שמחת האילן שהוא הגוף, ועל כן אין חלק ביום הזה אלא לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, לכן עצרת תהיה לכם, לכם ולא לאחר. (אחר כך שמחת האילן ממש, ובגללו הוא יום אחד, ואין חלק ביום הזה אלא לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, ולכן כתוב עצרת תהיה לכם, אף כאן ביום הזה שמחת התורה שמחת האילן, שהוא גוף והכל נמצא בו.) שהרי בשעה שהמלך נמצא הכל נמצא בו, ועל כן שנינו בעצרת על פירות האילן, והרי פרשוה, לכן נקרא אחד, אחד ודאי כמו שאמרנו.
^ד עי' לעיל הערות קפד וס.
^ה עי' זהר (ח"ג יד ע"א): תאנא כתיב (שמות יב כג) ופסח יהו"ה על הפתח ומאי ופסח יהו"ה על הפתח דשריא על האי פתחא חסד לאתבסמא ובגיני כך (שמות יב כג) ולא יתן המשחית וגו'
 תרגום: שנינו כתוב (שמות יב) ופסח ה' על הפתח, מה זה ופסח ה' על הפתח, ששורה על הפתח הזה, חסד להתבשם, ולכן ולא יתן המשחית וגו'.
^ו עי' תקי"ז סב ע"א): דרגיה עמודא דאמצעייתא דאיהו שבועות.

יא) והתפארת זה מתן תורה לפי שהתורה בשם המיוחד נתנה סכות כנגד מדת הדין לשון סוכה ברוח הקודש וכן אמרו למה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח"ק וזהו (תהלים סח יח) אדני בם סיני בקדש כלומר בחכמה שהרי מצות הסכה רמז לחכמה ולכך דרשו קדש בסיני לא נאמר אלא סיני בקדש מלמד שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו והענין שהוא מקום עולמו או בית עולמו וכן החכמה" נרמזת בבי"ת של בראשית"י והסוכה נקרא בית שנאמר (בראשית לג יז) ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית וכן הוא אומר (משלי כד ג) בחכמה יבנה בית"י וכתוב (משלי ח ב) בית נתיבות נצבה והחכמה מקפת וסובבת את הכל ודוגמתה אות הבי"ת שהיא מוקפת משלשה צדדים כנגד הכשר הסכה שהיא שלש דפנות שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח והוצרכו לומר כן ושלישית אפילו טפח על עוקצו של בי"ת היוצא מאחוריו וזה מבואר.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ז עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

ח עי' רמב"ן שמות ו ב.

ט עי' זהר (ח"א קעב ע"ב): תא חזי (בראשית לג יז) ויעקב נסע סכותה אתנטיל לקבלא חולקא דמהימנותא מה כתיב לעילא (שם טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה וכתוב ויעקב נסע סכותה אלא כל חד אתפרש לסטרא דיליה עשו לסטרא דשעיר מאן שעיר דא היא אשה זרה אל נכר ויעקב נסע סכותה דא מהימנותא עלאה (שם יז) ויבן לו בית כמה דאת אמר (ישעיה ב ה) בית יעקב א"ר אלעזר דאתקין תפלת ערבית כדקא יאות ולמקנהו עשה סכת שאר סכת לנטרא לון ודא הוא חולקיה וכדין (בראשית לג יח) ויבא יעקב שלם שלם מכלא ואוקמוה

תרגום: בא וראה, "ויעקב נסע סכותה", נסע כנגד חלק של האמונה. מה כתוב למעלה, "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה", וכתוב "ויעקב נסע סכותה". אלא כל אחד נפרד לצד שלו, עשו לצד של שעיר. מה זה שעיר, זוהי אשה זרה, אל נכר. "ויעקב נסע סכותה", זו האמונה העליונה. "ויבן לו בית", כמו שנאמר "בית יעקב". אמר רבי אלעזר, שתקן תפלת ערבית כראוי. "ולמקנהו עשה סכותה", שאר סכות לשמור אותם, וזהו חלקו. ואז "ויבא יעקב שלם", שלם מהכל, ובארוהו.

י עי' זהר (ח"ב רמב ע"א): ובגין דא ויפגע במקום לית פגיעה אלא פיוסא כגון אל תפגעי בי כ"י פייסת ליה דלא יזוז מינה דקודשא בריך הוא איהו מקומו של עולם מאי עולם דא שכינתא. תרגום: ומשום זה נאמר "ויפגע במקום", אין פגיעה אלא פיוס, כמו "אל תפגעי בי", כנסת ישראל מפיסת לו שלא יזוז ממנה, שהקדוש ברוך הוא הוא מקומו של עולם. מהו עולם, זו השכינה. עי' לעיל פרשת יתרו הערה קמג.

יא עי' פרשת בראשית הערה נח בענין חכמה תתאה.

יב עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

יג עי' זהר (ח"א כט ע"א): תנינן כל שלמה דאתמר בשיר השירים במלכא דשלמא דיליה במלך ונ"א בנוקבי מלכא סתם בנוקבא מלה [מלך] תתאה בעלאה ורזא [דמלה] דירתא תתאה לעלאה תרווייהו כחד והיינו בי"ת דכתיב (משלי כד ג) בחכמה יבנה בית.

תרגום: שנינו כל שלמה שנאמר בשיר השירים במלך שהשלום שלו. במלך (בנוקבי המלך) סתם [בבחינת] בנוקבא דבר (מלך) תחתונה בעליונה. וסוד הדבר, שתחתונה יורשת את העליונה, שתיהן כאחת, והיינו בי"ת, שכתוב "בחכמה יבנה בית".

פרשת שופטים

(טז יח): שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשֹׁבְטֶיךָ וְשֹׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֶדֶק;

ע"י ר' בחיי: ושפטו את העם משפט צדק משפט של צדקא שיהיה המשפט דינך נחתך וכן כתוב (ויקרא יט טו) בצדק תשפוט עמיתך וכמו שאמרו (סנהדרין ו ע"ב) יקוב הדין את ההר (כתובות פד א) ואמר ר' עקיבא אין מרחמים בדין ולכך אמר משפט צדק שהרי לשון משפט הוא המוצע וענין בינוני וזהו שכתוב (תהלים קיב ה) יכלכל דבריו במשפט (ירמיה ל יא) ויסרתוך למשפט וזה במדותיו של בשר ודם אבל צדק האמור במדותיו של הקדוש ברוך הוא כולל דין ורחמים ולכך אמר הכתוב (תהלים צט ד) משפט וצדקה ביעקב אתה עשית כי משפט הוא קו אמצעי והוא מדתו של יעקב ומזה אמר הכתוב (ירמיה י כד) יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעטיני הזכיר אך למעט חלק הדין שבו ועל כן אמר יסרני ה' אך במשפט כלומר בחלק החסד אל באפך שהוא חלק הדין פן תמעטיני והבן היטב כי צדק הוא מדת דינו של עולם: דכתיב (תהלים ט ט) והוא ישפוט תבל בצדק מקבל ממדת הדין של מעלה הנקראת אלהים וזהו שכתוב (תהלים נח יב) אך יש אלהים שופטים בארץ וזהו סוד הכתוב הזה שופטים כנגד אלהים שהוא מדת הדין של מעלה ושופטים הנצח וההודי שעל ידם יוצאות הפעולות בעולם בדבר והפכו לטוב או לרע והכל נגמר ע"י צדק שהוא סוף הבנין וזהו ושפטו את העם משפט צדק ודרשו רז"ל (תנחומא ו) משפט צדק מלמד שעושין צדקה עם שניהם עם הזכאי שהוא נוטל את שלו ועם החייב שמוציאין גולה מתחת ידו.

(טז כ): צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיִרְשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א ע"י זהר (ח"ג נג ע"א): משפט ודאי דא קודשא בריך הוא צדק דא כנסת ישראל. וע"י שם מ ע"ב): פתח ההוא רביא ואמר (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' מאן מלך דא קודשא בריך הוא במשפט דא יעקב דאיהו כללא דאבהן.

תרגום: מלך במשפט יעמיד ארץ וגו', מי המלך, זה הקדוש ברוך הוא. במשפט, זה יעקב, שהוא הכלל של האבות.

ב ע"י תיקו"ז יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.

ג ע"י לקמן טז כ בשם ספר הבהיר. וע"י רבינו בראשית א ב.

ד ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קצט. ע"י תיקו"ז קמב ע"ב): חסד א"ל גבורה אלהים עמודא דאמצעיתא יהו"ה.

ה ע"י זהר (ח"ב רנז ע"א): והכא אתרשים שמא קדישא דאקרי אלהים בגין דאית אלהים חיים דאיהו לעילא לעילא סתים מכלא ואית אלהים דאיהו בי דינא דלעילא ואלהים דאיהו בי דינא דלתתא הדא הוא דכתיב (תהלים נח יב) אך יש אלהים שופטים בארץ אלהים עלאה רזא דאלהים חיים כליל לאלין דלתתא וכלא איהו חד.

תרגום: וכאן נרשם השם הקדוש שנקרא אלהים משום שיש אלהים חיים שהוא למעלה למעלה נסתר מהכל ויש אלהים שהוא בית דין שלמעלה ואלהים שהוא בית דין שלמטה זהו שכתוב אך יש אלהים שפטים בארץ אלהים עליון סוד של אלהים חיים כולל את אלה שלמטה והכל הוא אחד.

ו ע"י זהר ח, ב קיז ע"ב): קודשא בריך הוא שופט עמודא דאמצעיתא מסטרא דבינה דאיהו יהו"ה דיין מסטרא דמלכות שוטר הוא שליט (ומסטרא דיוסף הצדיק מתמן) (בראשית מב ו) ויוסף הוא השליט וכל ספירן אינון שופטים מסטרא דאמא עלאה דתפארת שופט ואינון שוטרים מסטרא דמלכות דצדיק מתמן שוטר ומושל

תרגום: הקדוש ברוך הוא שופט העמוד האמצעי מצד של הבינה שהוא יד"ד דין מצד המלכות שוטר הוא שליט (מצד של יוסף הצדיק משם) (בראשית מב) ויוסף הוא השליט וכל הספירות היו שופטים מצד של האם העליונה (בינה) שתפארת שופט והם שוטרים מצד המלכות שצדיק משם שוטר ומושל.

ז ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עו.

ח ע"י זהר (ח"ג רצב ע"א): ת"ח כד מתבסמא האי צדק ממשפט כדין אקרי צדקה ועלמא מתבסמא בחסד ואתמליא מניה דכתיב (שם לג) אוהב צדקה ומשפט חסד יי' מלאה הארץ.

תרגום: בא וראה כשזה הצדק מתמתק מהמשפט, אז הוא נקרא צדקה, ואז העולם נמתק בחסד ומתמלא ממנו. שנאמר "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה צדק צדק תרדוף צדק המקבל מצדק" תרדוף כשתשפוט צדק בבית דין שלך וכענין שכתוב (שמות טו טז) תפול עליהם אימתה ופחד אימתה ה"א אחרונה שבשם המקבלת מפחד.

וכן תמצא בספר הבהיר (עה) מאי צדק צדק תרי זימני אמר ליה דכתיב (שמואל ב' כב יג) מננה נגדו צדק ראשון צדק ממש זו שכניה שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה מאי צדק שני זה צדק שהוא מפחיד הצדיקים והאי צדק הוי' כובע ישועה על ראשו ואין ראש אלא אמת שנאמר (תהלים קיט קס) ראש דברך אמת ואין אמת כי אם שלום שנאמר (מלכים – ב כ יט) אם שלום ואמת יהיה בימי עד כאן. ומטעם זה מצינו חכמי האמת שקורין לאדם המתגייר הבא לחסות תחת כנפי השכינה גר צדק"א:

למען תחיה לעולם הבא בצדק עליון שהוא האור הגדול הצפון לצדיקים וירשת את הארץ בצדק תחתון שבארץ ישראל כנגדו ואל הכוונה הזו אמר שלמה (משלי כא כא) רודף

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י זהר (ח"ג רעד ע"ב): פקודא בתר דא לדון בסייף לדון בחנק לדון בדין סקילה לדון בדין שריפה לדון בסייף למאן לסמאל הה"ד כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד חרב דקב"ה י' רישא דחרבא ו' גופא דחרבא ה"א ה"א תרין פיפיות דילה צדק צדק תרדוף חתכין תרין דינין דינא מפי ב"ד דלעילא ודינא מפי ב"ד דלתתא ומהכא אשתמודע אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שנתן לו רשות מלמעלה נרתקא דחרבא אדנ"י תמן אשתכח דינא בק"ש יר"ה חרבא דקב"ה עלה אתמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם בצדיק חי עלמין כליל ח"י ברכאן דביה אדנ"י שפתי תפתח ופי ביה עאל חרבא בנרתיקה וחמת המלך שככה ומתחברין תרין שמהן יאהדונה.

תרגום: מצוה אחר זו לדון בסייף לדון בחנק לדון בדין סקילה לדון בדין שרפה לדון בסייף למי לסמאל זהו שכתוב כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד. חרב של הקדוש ברוך הוא י' ראש החרב ו' גוף החרב ה"א ה"א שתי פיפיות שלה צדק צדק תרדוף חותכים שני דינים דין מפי בית דין שלמעלה ודין מפי בית דין של מטה ומכאן נודע (חולין ז ע"ב) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שנתנת לו רשות מלמעלה. נרתיק של החרב אדנ"י שם נמצא דין בקריאת שמע יר"ה חרב של הקדוש ברוך הוא עליה נאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם בצדיק חי העולמים כולל ח"י ברכות שבו אדני שפתי תפתח ופי בו נכנסת החרב בנרתיקה וחמת המלך שככה ומתחברים שני שמות יאהדונה"י.

צדקה או לא, לאו, ומאי טעם, כדכתיב (שם נ"ט יז) וילבש צדקה כשריון, וצדק הוי (נוסף בבהיר). ע"י זהר (ח"ג יד ע"א): אמר רבי אלעזר הא תנינן גיורא כד אתגזר ועייל תחות גדפי דשכינתא אקרי גר צדק ולא יתיר גר צדק ודאי זכי למיעל בההוא כתר א דצדק.

תרגום: אמר רבי אלעזר הרי שנינו כשגר נמול ונכנס תחת כנפי השכינה, הוא נקרא גר צדק, ולא יותר. גר צדק ודאי זוכה להיכנס לאותו כתר של צדק. ע"י לעיל פרשת לך לך הערה נה. וע"י זהר (ח"א צה ע"ב): פתח רבי אבא ואמר (ישעיה ה א) אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו' ויעזקה ויסקלהו וגו' הני קראי אית לאסתכלא בהו אמאי כתיב שירה תוכחה מבעי ליה לידידי לדודי מבעי ליה כמה דכתיב שירת דודי כרם היה לידידי בקרן בן שמן אסתכלנא בכל אורייתא ולא אשכחנא אתרא דאקרי קרן בן שמן אלא הני קראי הא אוקמוה חברייא בכמה גוונין וכלהו שפיר והכי הוא אבל אשירה נא לידידי דא יצחק דהוה ידיד ואקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא אמאי ידיד דתנינן רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוח ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכן לשרה האי ה"א אתיהיבת ולהו (ליה) הכא אית לאסתכלא ה' לשרה שפיר אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יר"ד י' מבעי ליה דהא הוא דכר הוה אלא רזא עלאה (הוה) [הוא] סתים בגוון אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא ה"א עלאה וה"א תתאה האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי ובגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא ושרה נחתת בה"א דלתתא

תרגום: פתח רבי אבא ואמר, "אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו', ויעזקה ויסקלהו וגו'". בפסוקים הללו יש להתבונן, למה כתוב שירה, היה צריך להיות תוכחה. "לידידי", היה צריך להיות לדודי, כמו שכתוב "שירת דודי". "כרם היה לידידי בקרן בן שמן", הסתכלתי בכל התורה ולא מצאתי מקום שנקרא קרן בן שמן, אלא את הפסוקים הללו החברים בארו בכמה צורות, והכל יפה וכך זה, אבל "אשירה נא לידידי", זה יצחק, שהיה ידיד, ונקרא ידיד טרם שיצא לעולם. למה ידיד, ששינונו, אהבה רבה היתה לקדוש ברוך הוא בו שלא נעשה טרם שנמול אברהם אביו ונקרא שלם, ונוספה לו ה"א להשלימו, וכן לשרה הרי נתנה לה ה"א הזאת. כאן יש להתבונן, ה' לשרה זה יפה, אבל לאברהם למה ה"א ולא יר"ד, היה צריך לכתוב יר"ד, שהרי הוא היה זכר. אלא סוד עליון היה (הוא) סתום אצלנו, אברהם עלה למעלה ונטל סוד מה"א העליונה שהיא העולם של הזכר, ה"א העליונה וה"א התחתונה, זו תלויה בזכר וזו ודאי בנקבה. ולכן אברהם עלה בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה.

צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד באורו שאם ירדוף האדם אחר מדת הדין הכלול מן הרחמים הנקראת חסד ה' ימצא צדק עליון שהוא חיי העוה"ב² זהו ימצא חיים צדקה וכבוד וזה מבואר.

(יז ב): כִּי יִמְצָא בְּקֶרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְעֵבֵר בְּרִיתוֹ:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – יתכן כי הזכיר באחד שעריך³ בעבור שאמר לעבור בריתו, והיא התועבה הנעשית בישראל⁴, יודיע הכתוב הברית, בארץ הברית, אבל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, וכבר הזכרתי הענין הזה (ויקרא יח כה)⁵:

(יז ג): וַיִּלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – מה שהוסיף ואמר "אשר לא צויתי" כלפי שצוה אותנו בשמירת בריתו⁶. ויאמר הכתוב (פסוק ב) אשר עשה את הרע לעבור הברית של סיני, שכתוב (שמות יט ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי⁷. והברית הזאת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹ היינו בינה, כנ"ל בהערה ט.
² ע"י ר' בחיי כו טו ש"שעריך" היא שער התפילה, וע"י לקמן פרשת כי תבא הערה יד, זה השער לה.

³ התועבה היא לשון של ביאות אסורות (ויקרא יח כב, כ יג, דברים כד ד) או עבו"ז (דברים ז כו, יג טו, יז ד).

⁴ ע"י לעיל פרשת ויצא הערה ל
⁵ ע"י תיקו"ז (קיב ע"ב): אמר רבי שמעון ווי לון לאינן דמניחין לאשתדלא באורייתא דאתמר בה ולקח גם מעץ החיים ובפקודין דילה דאינן איבא דאילנא דאתמר ביה (בראשית ג כב) ואכל וחי לעולם ואזלין בתר אלין דמפתי לון מסטרא דנחש הקדמוני דאמרי לון השתדלון במלאכיא דממנן על ככביא ושמשא וסיהרא ועל אלין דממנן על רוחין ושדין למיהוי כאלה"ם יודעי טוב ורע ועלייהו אתמר כה אמר ה' למזבחים ולמקטרים לככבים ולמזלות ולשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר לא צויתי ודא איהו דמני קודשא בריך הוא לאדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו' ויש"ו חייבא בהאי הוה משתדל ודור אנוש ודור המבול ודור הפלגה וקודשא בריך הוא אעקר לון מעלמא דין ומעלמא דאתי ודא איהו (בראשית ב יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות מות בעלמא דין ותמות בעלמא דאתי וחובא דא גרים חורבן בי מקדשא וגלות ישראל בין אומין דעלמא ואתקטילו מנייהו. תרגום: אמר רבי שמעון אוי להם לאותם שמניחים מלעסק בתורה שנאמר בה ולקח גם מעץ החיים ובמצוותיה שהן פרי האילן שנאמר בו ואכל וחי לעולם והולכים אחר אלו שמפתים אותם מצד הנחש הקדמוני שאומרים להם השתדלו במלאכים שממונים על ועליהם נאמר כה אמר יהו"ה למזבחים שממונים על רוחות ושדים להיות כאלה"ם ידעי טוב ורע ועליהם נאמר כה אמר יהו"ה למזבחים ולמקטרים לככבים ולמזלות ולשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר לא צויתי וזהו שצוה הקדוש ברוך הוא את האדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו' ובלעם הרשע היה מתעסק עם זה ודור אנוש ודור המבול ודור הפלגה והקדוש ברוך הוא עקר אותם מהעולם הזה ומהעולם הבא וזהו כי ביום אכלך ממנו מות תמות מות בעולם הזה ותמות בעולם הבא והחטא הזה גרם את חרבן בית המקדש וגלות ישראל בין אומות העולם ונהרגו מהם.

וע"י זהר (ח"א לה ע"ב): רבי יהודה שאיל לרבי שמעון הא דתנינן אדם הראשון מושך בערלתו הוה מאי הוא א"ל דפריש ברית קדש מאתריה (ומחולקיה) ודאי מושך בערלה הוה ושבק ברית קדש ודבק בערלה ואתפתה במלה דנחש ומפרי העץ דא אתתא לא תאכל ממנו בגין דכתיב (משלי ה ה) רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו ובהאי הוי פרי דהא באחרא לא הוי פרי כי ביום אכלך ממנו מות תמות בגין דאילנא דמותא הוי כדקאמרן דכתיב רגליה יורדות מות.

תרגום: רבי יהודה שאל את רבי שמעון, מה זה שנינו, אדם הראשון היה מושך בערלתו. אמר לו, שהפריד ברית קודש ממקומו ומחלקו, ודאי שהיה מושך בערלה. ועזב ברית קודש ודבק בערלה והתפתה בדבר הנחש. "ומפרי העץ" זו אשה, "לא תאכל ממנו" בגלל שכתוב "רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו". ובזה היה פרי, שהרי באחר לא היה פרי, "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", בגלל זה עץ המות היה, כמו שאמרנו שכתוב "רגליה יורדות מות".
⁶ ע"י ש ברמב"ן והערה ד.

הוא מדרת יום ומדרת לילה^{יח}. ובאור זה אף על פי שצויתיו בקרבן התמיד לעשות שני כבשים האחד בבקר והאחד בערב, והם כנגד מדרת יום ומדרת לילה המשפיעים אורה וכה בשני המאורות, שהם השמש והירח, לא צויתי לעבוד לשמש ולירח והבן זה^{יט}.

(יז טו): שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה שום תשים עליך מלך ידוע כחו של מלך מה הוא כי הוא הגל רביעי במרכבה הנקרא מלכות כי הכתרים עם המכריע הם שלשה אבות המרכבה והמלכות הוא הרביעי^{כא} וכנגדו מלך ישראל והמלכות נקרא צדק^{כב} ופסוק מלא הוא (ישעיה לב א) הן לצדק ימלך מלך והוא שנאמר עליו (תהלים קיה כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כי היא האבן המשלמת הבנין ומאסו בה הבונים^{כג} הם האבות שכל העולם נבנה מהם שכל אחד ואחד לקח מדרתו למעלה ממנה ולכך בא דוד ולקחה לחלקו והיתה לראש פנה כי היא האבן הראשה והפנה הרביעית ואף על פי שמלך למעלה מן המלכות^{כד} מצינו במקומות שהמלכות נקרא מלך והוא שכתוב (ישעיה מד ו) מלך ישראל וגואלו ה' צבאות וכן (תהלים קמה א) ארוממך אלוהי המלך על המלכות נאמר וזהו לשון ארוממך וזהו שנכתב אלוהי מלא בוא^{כה} ותמצא בספר יצירה (פ"א מ"ג) פנה עשירית והתמו בו העשרה וא"כ מוכרח הוא למנות בישראל מלך ובלבד שתהיה לשם שמים לכוונת המצוה^{כו} וזה מבואר ולשון שום תשים היה יכול לומר תמנה או תקים אבל הוא מלשון סם ובא לרמוז כי המלך הוא סם היים כי הוא כלול מן הכל וזהו לשון שום תשים והכל לפי הכוונה ששואלין אותו:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יח עי' לעיל פרשת בראשית הערה קל.
 יט עי' דברי רבינו בראשית א יח ודברינו שם.
 כ עי' רבינו בשמות לג יג שהם חסד ורחמים.
 כא עי' לעיל פרשת ויצא הערה ז ופרשת וישלח ח.
 כב עי' תיקו"ז יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.
 כג עי' לקמן פרשת נצבים הערה ד, ועי' לעיל פרשת תצוה הערה א.
 כד עי' זהר (ח"ג ערה ע"ב): פקודא בתר דא לקבל בית דין הגדול עלייהו בינה מסטרא דגדולה אקרי אלהים בית דין הגדול רב בדינוי ורב בזכווי כגוונא דאתמר שום תשים עליך מלך בפקודא שום לעילא תשים לתתא הכי לקבל עליה ב"ד רברבא אע"ג דקביל עליה ב"ד זעירא בית דין זעירא בית דין של שלשה מסטרא דשכינתא תתאה ב"ד רברבא מאלין סנהדרי גדולה.
 תרגום: מצוה אחר זו לקבל בית דין הגדול עליהם בינה מצד הגדולה נקראת אלהים בין דין הגדול גדול בדינוי וגדול בזכויותיו כמו שנאמר שום תשים עליך מלך במצוה שום למעלה תשים למטה כך לקבל עליו בית דין הגדול אף על גב שקיבל עליו בית דין הקטן בין דין הקטן בית דין של שלשה מצד השכינה התחתונה בין דין הגדול מאלו סנהדרין גדולה.

כה עי' זהר (ח"א קצג ע"ב): רבי אלעזר פתח ואמר (תהלים יח מז) חי יהו"ה וברוך צורי וירום אלוהי ישעי אלוהי כתיב בוי"ו האי קרא אית לאסתכלא ביה חי יהו"ה דא חי צדיקא יסודא דעלמא דאקרי חי דעלמין וברוך צורי דא הוא דכתיב (שם קמד א) ברוך יהו"ה צורי ודא עלמא דאתקיים עליה צדיקא דא וירום אלוהי ישעי וירום דא עלמא עלאה אלוהי בוא"ו דא שמים כמה דאת אמר (שם קטו טז) השמים שמים ליהו"ה.

תרגום: רבי אלעזר פתח ואמר, "חי ה' וברוך צורי וירום אלוהי ישעי". אלוהי כתוב בוי"ו. הפסוק הזה יש להתבונן בו, "חי ה'", "זה חי", צדיק יסוד העולם שנקרא חי העולמים. "וברוך צורי", זהו שכתוב "ברוך ה' צורי", וזה העולם שמתקיים על הצדיק הזה. "וירום אלוהי ישעי". "וירום", זה העולם העליון, "אלוהי" בוא"ו זה שמים, כמו שנאמר "השמים שמים לה".

כו עי' לעיל פרשת הערה סו.
 כז עי' תיקו"ז סז ע"א): ועוד שכינתא איהי מצות העמדת מלכא הה"ד (דברים יז טו) שום תשים עליך מלך וכביכול כל זמנא דלית שכינתא באתרהא לית מלכא ובגין דשכינתא איהי מלכות על בר נש אתמר ביה שום תשים עליך מלך למהוי ישראל בה כלהו בני מלכים דלית מלך בלא מלכות.

תרגום: ועוד שכינה היא מצות העמדת מלך, זהו שכתוב "שום תשים עליך מלך". וכביכול כל זמן שאין שכינה במקומה, אין מלך. ומשום ששכינה היא מלכות על אדם, נאמר בו "שום תשים עליך מלך", להיות ישראל בה, כולם בני מלכים, שאין מלך בלי מלכות.

(יז יט): וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאַת אֱתָת ה' אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:
 ע"י רמב"ן: והיתה עמו – ועל דרך האמת והיתה עמו התורה עצמה תהיה עמו כדרך
 וה' נתן חכמה לשלמה^{כ"ב} (מ"א ה כו) ואומר וישב שלמה על כסא ה' למלך^{כ"ג} (דהי"א כט כג):

(יח ב): וְנִחְלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקָרֵב אָחָיו ה' הוּא נִחְלָתוֹ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ:
 ע"י ר' בחיי: ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר עממין כלומר נחלת שאר עמים והם
 קיני קנזי וקדמוני בקרב אחיו זה נחלת חמשה כלומר חמשה אחיו שהרי בני לאה ששה היו
 ולוי חמשה אחים מאב ואם היו לו ה' הוא נחלתו כי הוא היה עשירי בבנים ממטה למעלה
 וכמו שהזכרתי בפרישת ויקח קרח ולכך אמר ה' הוא נחלתו ומזה נתן לו המעשר^ל.

(יח ה): כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבֵטֵיךָ לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל
 הַיָּמִים:

ע"י ר' בחיי: לעמוד לשרת למדך הכתוב שאין שרות אלא בעמידה והזכיר בשם ה'
 והיא מדת הדין^{ל"א} כלשון (שמות כ כא) אזכיר את שמיל^{ל"ב} (דברים יב יא) לשכן שמו שם וכן
 דעת אונקלוס בכל מקום שנזכר בהקב"ה שמי או שמו שתרגם אותו לשון שכינה ומכאן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{כ"ב} ע"י זהר (ח"א קמט ע"ב): דבר אחר (בראשית כח יב) והנה מלאכי אלה"ם עולים ויורדים בו
 במאן בהווא ראשו דהווא סלם דכד אסתלק ראשו מניה סלם אתכפיא וסלקין כלהו ממנן וכד
 אתחבר ראשו בהווא סלם אסתלק וכלהו ממנן נחתין וכלא חד מלה כתיב (מ"א ג ה) נראה יה"ה
 אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלה"ם שאל מה אתן לך ואי תימא הכא בחלום וכי מה רשו אית
 ליה לחלום בהאי אלא הכא אתכליל דרגא בדרגא דרגא עלאה בדרגא תתאה בגין דעד כען שלמה לא
 הוה שלים כיון דאשתלים כתיב (מלכים א' ה כו) ויה"ה נתן חכמה לשלמה וכתוב (שם י) ותרב
 חכמת שלמה דקיימא סיהרא באשלמותא ובי מקדשא יתבני וכדין הוה חמי שלמה עינא בעינא
 חכמתא ולא אצטרך לחלמא

תרגום: דבר אחר, "והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו", במי, באותו ראש של אותו סולם,
 שכאשר ראשו מסתלק ממנו, הסולם נכנע ועולים כל הממונים, וכשמתחבר ראשו באותו סולם,
 מתעלה וכל הממונים יורדים, והכל דבר אחד. כתוב "נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים
 שאל מה אתן לך". ואם תאמר, כאן בחלום, וכי איזו רשות יש לחלום בזה. אלא כאן נכללת דרגה
 בדרגה, הדרגה העליונה עם הדרגה התחתונה, משום שעד עכשיו שלמה לא היה שלם, כיון שנשלם,
 כתוב "וה' נתן חכמה לשלמה", וכתוב "ותרב חכמת שלמה", שעמדה הלבנה בשלמותה, ובית המקדש
 נבנה, ואז היה רואה שלמה את החכמה עין בעין, ולא הצטרך לחלום.
 וע"י רמב"ן בראשית כד א.

^{כ"ג} ע"י זהר (ח"א רמג ע"א): תא חזי כתיב (מ"א י יח) ויעש המלך שלמה כסא שן גדול כרסיא
 דשלמה עבד ליה כגוונא דלעילא וכל דיוקנין (דהכא) ודלעילא עבד הכא ועל דא כתיב (דה"א כט כג)
 וישב שלמה על כסא יה"ה למלך מלך ומלהו סתימא הוא וכן (מ"א ב יב) ושלמה ישב על כסא דוד
 אביו ותכונן מלכותו מאד דקיימא סיהרא באשלמותא.

תרגום: בא וראה, כתוב "ויעש המלך שלמה כסא שן גדול". הכסא של שלמה עשה אותו כדוגמא
 שלמעלה, וכל הצורות (של כאן) שלמעלה עשה כך. ועל זה כתוב "וישב שלמה על כסא ה' למלך".
 מלך דבר סתום הוא. וכן "ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכונן מלכותו מאד", שעמדה הלבנה
 בשלמות.

^ל ע"י תיקו"ז לא ע"ב): בראשית עלה אתמר ראשית מעשר דגנך (דברים יב יז) ודא מלכות דאיהו
 מעשר ואיהי עשירית לעשר ספירות ובגינה מעשרין ומוץ ותבן דאינון לבושינן דחטה בהאי עלמא
 פטורין ממעשר ומאן דבעי לאפקא מעשר מחטה בעי לנקייה מן מוץ ותבן דאינון ח"ט ואשתארת
 איהי ה' נקיה בההוא זמנא יהא זריק בה טפה דאיהי יו"ד (ו"ד).

תרגום: בראשית, עליה נאמר "ראשית מעשר דגנך", וזו מלכות שהיא מעשר והיא עשירית לעשר
 ספירות, ובשבילה מעשרים. ומוץ ותבן שהם הלבושים של החטה בעולם הזה, פטורים ממעשר, ומי
 שרוצה להוציא מעשר מחטה, צריך לנקותו מן המוץ והתבן שהם ח"ט, והיא נשארת ה' נקיה, באותו
 זמן יהיה זורק בה טפה שהיא י' (ו"ד).

^{ל"א} ע"י לעיל במדבר א נא.

^{ל"ב} ע"י לעיל פרישת יתרו הערה קמא.

סמך שהיה כהן גדול מזכיר ביום הכפורים שם מ"ב אותיות כי היום רחמים בדין¹² וכן השם והבן זה כי השביעי מן השם המורה על הדין כבר הזכרתיו בתחלת פרשת אחרי מות ברמו (ויקרא טז ל) ומשם תבינהו ותמצא בפרשה זו תיבות כמנין תיבות ברכת מגן אברהם.

(יט ב): שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ:
 עי' ר' בחיי: וצריך שתשכיל בכאן בענין שיש ערי מקלט לרוצח בשוגג כי הם כנגד ששה קצוות¹³ כי השלש שהבדיל משה אין להם שלמות ולא תכלית במצוה אלא בשלש אלה שיצוה עתה לעשות בארץ כנען ותשלום המצוה שיהיו הערים שיש כנגד שש קצוות לרמוז על חסדי השם בעולם הזה שיקלמוהו הערים וכן נפשו לעוה"ב שיהיה לה חלק בששה קצוות העליונים ואף על פי שאין תשלום המצוה אלא בשש הבדיל משה השלש כנגד שלש אותיות על שם שהן חוזרין לשש כענין שכתוב בספר יצירה (פ"ד מט"ז) שלש אבנים בונות ששה בתים כי שש ערים אלו מקלט לגוף ובהם רמוז לששה בתים שהן מקלט לנפש ועוד הבדיל משה שלש ערים כנגד המקומות שהנשמה נפרדת מהן ולכך עשה משה שלשה גבולים אלו לכפר על הנשמה הבאה משלשה מקומות העליונים שחוצבה משם ונפרדה מהם לפי שידעת כי עלוי הנשמה מן הגן ומן הגן לעדן ומעדן לבינה"ה הכל אורח סלולה ורצועה ישרה וזהו שכתוב (קהלת יב ז) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה"ה היא הבינה ששם תכלית מנוחתה והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים עג כד) בעצתך תנחני בעוה"ז ואחר כבוד תקחני כלומר ואחר שתקחני כבוד הוא הגן העליון תקחני אתה ועם האלהים ידבר שהזכיר בראש המזמור אך טוב לישראל אלהים וע"ז אמר בכאן תכין לך הדרך תכין לך בעוה"ז הדרך לעוה"ב.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹² עי' ספר הקנה (עמוד קסא): הבינה דנה את העולם בר"ה בדין ובי"כ ברחמים שר"ה הוא יום דין ברחמים וי"כ הוא יום רחמים בדין.

עי' רבינו ויקרא טז ל, עי' רמב"ן ויקרא כג כד

¹³ עי' זהר (ח"ב קיד ע"ב): והאי איהו פקודא (חדא) להפריש ערי מקלט למאן דקטל בגין ההוא מצרי דקטלת במצרים דתמן הוה נחש הקדמוני וכל משרייתיה דהוה סחרין ליה וקטלת ליה בלא זמניה ולא דחלת מרודפין דיליה דבכמה אתרין רדפו אבתוך כמה נשין בנערותך דאינון נעמ"ה אגר"ת ליל"ת אוכמא וקודשא בריך הוא יהיב לך ערי מקלט לאשתזבא מנהון ואינון שערי תשובה.

בגין דאת בן י"ה ברא דאבא ודאמא בתר דהדרת בה"א בתיובתא אסתלקת בבינה יה"ו אילנא דחיי ובגינה את זכי לאת ה' בגין דאעילת גרמך אבתרהא בתיובתא לאהדרא לה למרך ולסלקא לה מגלותא ולא לקבלא אנת אגרא.

תרגום: וזוהי מצוה (מב) (אחת) להפריש ערי מקלט למי שהרג משום אותו המצרי שהרגת במצרים ששם היה נחש הקדמוני וכל מחנות שהיו מקיפים אותו והרגת אותו בלי זמנו ולא פחדת מהרודפים שלו שבכמה מקומות רדפו אחריו כמה נשים בנערותך שהן נעמ"ה אגר"ת ליל"ת שחורה והקדוש ברוך הוא נתן לך ערי מקלט להינצל מהן והם שערי תשובה.

משום שאתה בן י"ה בן של אבא ואמא אחר שחזרת בה"א בתשובה עלית לבינה יה"ו עץ החיים ובגללה זכית לאות ה' משום שהכנסת את עצמך אחריה בתשובה להחזירה לרבונך ולהעלותה מהגלות ולא שתקבל אתה שכר.

עי' ספר הפליאה (&): ימות הרוצח כי למה ימות ולא ברשעו הרגו ואין כאן מחשבה רעה, ושש ערי מקלט שיהיו גם הם קולטות אשר לא הזיק ברציחה באחד מהם הם ו' קצוות שלהם ועניינו אבאר במקומו בעז"ה.

ועי' שער מאמרי רשב"י על הזהר הנ"ל: כבר הודעתך כי מרע"ה הוא גלגולו של הבל בן אדם הראשון והמצרי שהרג היה קין אחיו ולכן הרגו בשם המפורש של שם מ"ב. כדי להעלות נפשו ולתקנו בתוך הקדושה אמנם עדין לא היה ראוי לזה ולא נגמר זמנו להתקן. והרגו קודם הזמן הראוי לו ונמצא שהרגו שלא כדין אלא שהיה (ע"ג) בשוגג כי נתכוון לטובתו. והיה צריך לנוס אל ערי מקלט. ולכן ניתן לו מצוה זו של הפרשה ערי מקלט ליחשב לו כאילו נס אל ערי המקלט ונתכפר לו כמו שביארנו שם בפסוקים ההם ובפסוק ואשר לו צדה כו'.

¹⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה עד.

¹⁵ עי' לעיל פרשת יתרו הערה קד.

(יט יז): וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה' לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשּׁוֹפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם:

ע"י ר' בחיי: לפני ה' יהא דומה עליכם כשאתם עומדים לפני הכהנים והשופטים כאלו אתם עומדים לפני הש"י הוא שכתוב (תהלים פב א) בקרב אלהים ישפוט^ל והיה לו לומר לפני ה' אלהים כמשפט כל הפרשה כולה וכן כל משנה תורה אבל טעם הדבר שאלו אמר כן הייתי מבין שכל בעלי הריב מישראל הצריכין לדון יצטרכו כלן ללכת משאר הערים לב"ד הגדול שבירושלים ולדון שם כי כן באור לפני ה' אלהיך כלשון (דברים יב יח) לפני ה' אלהיך תאכלנו ואין הדבר כן שהרי הוא אומר אשר יהיו בימים ההם ובבית דין שבכל שער ושער הכתוב מדבר ומפני זה לא היה אפשר לכתוב לפני ה' אלהיך והוצרך לכתוב לפני ה' לבאר שהשופט נקרא בשם המיוחד וזהו שאמר לפני ה' לפני הכהנים ולא אמר לפני הכהנים כי כן מצינו הצדיקים והנביאים שהם נקראים בשם המיוחד ובענין שכתוב במשה (שמות לג ז) והיה כל מבקש ה' וכן המלאכים נקראים בתורה בשם המיוחד וכבר הזכרתי זה פעמים^{לח}.

(כ ט): וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשְּׁטָרִים לְדָבַר אֵל הָעָם וּפְקֹדוֹ שְׁרֵי צְבָאוֹת גְּרָאֵשׁ הָעָם:

ע"י ר' בחיי: ואם תשכיל בפרשה עוד תמצא בה ענין נסתר כי הבית והכרם והאשה הם רמזים לבנין אותיות השם המיוחד^ל ונטיעותיו^ל ובאור הכתוב מי האיש אשר בנה בית השם ולא הנכו ליחדו כראוי ושלא להפרידו ילך וישוב לביתו פן תפגע בו מדת הדין במלחמה ואיש אחר יבא ויתעטף בטליתו ויחנך את בית ה' וכן הכרם בנטיעותיו שלא הללו אלא שהשוה קדושת מטה לשל מעלה וכן האשה המאורסה לישראל שלא לקחה כלומר שלא הדביקה למעלה אלא שהפרידה ויספו עוד לומר מי האיש הירא ורך הלבב מעברות שבידו.

(כא א): כִּי יִמְצָא חָלָל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע

מִי הַקָּהוּ:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ענין עגלה ערופה היו מקריבין אותה למדת הדין הקשה שלא תהא מתוחה כנגדו ושלא תשלוט בנוכח^ל ומה שהיה מן העורף ירמוז לענין קושי בענין

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ל ע"י זהר (ח"ב קכג ע"א): אימתי מתברכא מניה בשעתא דאתקנו דינין דלתתא וכד דינין מתתקנין לתתא מתתקנין לעילא וכל תקונין דמלכא בחדוותא בשלימו דאינון שמא קדישא והוה כלא חד וכדין הוא שארי בגווייהו דכתיב (תהלים פב א) אלה"ם נצב בעדת אל בקרב אלה"ם ישפוט. תרגום: מתי היא מתברכת ממנו, בשעה שנתקנו דינים שלמטה. וכאשר הדינים נתקנים למטה נתקנים למעלה, וכל התיקונים של המלך בשמחה בשלימות, שהם שם הקדוש, והוה הכל א' ואז הוא שורה ביניהם דכתיב (תהלים פב א) אלה"ם נצב בעדת אל בקרב אלה"ם ישפוט.

^{לח} ע"י בראשית יב ו שדבר דבוק למשהו נקרא על שמו. וע"י שמות ד כד.

^{לט} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^מ ע"י לעיל פרשת נח הערה מד.

^{מא} ע"י זהר (ח"א רי ע"ב): תא חזי כתיב בהו במצרים (ירמיה מו כ) עגלה יפיפיה מצרים ורזא דעגלה דא הוו ישראל תחות שלטניה כמה זמנין וכמה שנין ובגין דזמינין ישראל לשלטאה לבתר עלה אתרמיז לון השתא עגלות רבי אלעזר אמר רמז רמז ליה יוסף ליעקב על עגלה ערופה דהא בההוא פרקא אתפרש מניה ואוקמוה עגלה ערופה דאיהא אתיא על דאשתכח קטולא ולא אתיידע מאן קטיל ליה ובגין דלא ישלטון על ארעא רוחין בישין דלא אצטריכו יהבין האי עגלה לתקונא בגין דלא ישתמודעון לגביה ולא ישלטו עלייהו

תא חזי כל בני נשא כלהו עברין על ידא דמלאך המות בר מהאי דאקדימו ליה בני נשא עד לא ימטי זמנא לשלטאה ביה וליטול רשו דהא לא שליט בבר נש עד דנטיל רשו ובגין כך אית ליה דינא לשלטאה על ההוא אתר כמה [דאת אמר] (דברים כא א) (ד)לא נודע מי הכהו הכי נמי אית ליה דינא דלא אתיידע בגין לקטרגא על ההוא אתר ועל דא (שם ג) ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר וגו' בגין לאעברא דיניה דההוא אתר ולאשתקנא דלא ישלוט ביה מקטרגא ולאשתזבא מניה תרגום: בא וראה, כתוב במצרים "עגלה יפיפיה מצרים". והסוד של העגלה הזו היו ישראל תחת

(דברים לא כז) ואת ערפך הקשה ועל שם שהפך השם יתעלה אלינו עורף ולא פנים כשאירע ענין כזה בארץ הקדושה וזהו שאמר עגלת בקר והוסיף בקר על שם שפניה פני שור מהשמאל ושם נעשה לפעמים השמאל ימין והימין שמאל לא עבר בה ולא משכה בעול אבל היא מושכת עול על אחרים ומלת והורידו שימשיכוה אל נחל איתן וערפו שם שיעשוה רפה מלשון (בראשית מט כד) משם רועה אבן ישראל^{כב}.

את העגלה בנחל לטבול אותה במים הנקראין נחלי אל והן המדות^{כג}.

וקרא הכתוב את ההרוג חלל מלשון חלול לפי שהוא חלול מן הנפש שהיתה בו ועוד מלשון חולין שחללו רוח הטומאה מהוין לעיר בשדה זהו שאמר נופל בשדה ועל שם שהחלל הזה כבר היה וחזר חלילה ונתגלגל בו לאור באור החיים אשר על פני האדמה וזהו שאמר חלל באדמה ולא אמר בארץ.

ועבודה זו ע"י בני לוי היתה כי כן ראוי לפי שעל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע למטה

ולמעלה^{כד}.

סג מאיר הרמב"ן ור' בהיי ז

שלטונה כמה פעמים וכמה שנים. ומשום שישראל עתידים אחר כך לשלוט עליה, נרמז להם כאן עגלות. רבי אלעזר אמר, רמז רמז יוסף ליעקב על עגלה ערופה, שהרי באותו פרק נפרד ממנו. ובארוה, עגלה ערופה, שהיא באה על שנמצא הרוג ולא נודע מי הרג אותו, וכדי שלא ישלטו על הארץ רוחות רעות שאינן צריכות, נותנים את העגלה הזו לתיקון, כדי שלא יתוודעו אליו ולא ישלטו עליהם.

בא וראה, כל בני האדם, כולם עוברים על ידי מלאך המות, פרט לזה, שהקדימו אותו בני אדם טרם הגיע זמנו לשלוט בו וליטול רשות, שהרי אין שולט באדם עד שנוטל רשות. ולכן יש לו דין לשלוט על אותו מקום, כמו שנאמר "לא נודע מי הכהו". גם כך יש לו דין שלא נודע כדי לקטרע על אותו מקום, ועל כן "ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר" וגו', כדי להעביר דינו של המקום ההוא, ולהיתקן שלא ישלוט בו המקטרע ולהנצל ממנו.

ועי' תיקו"ז (נד ע"א): ועוד שכינתא תתאה איהי עגלה ערופה ומסטרא דפרה שור ודא איהו (יחזקאל א י) ופני שור מהשמאל ומסטרא דעגלה (ויקרא ט ב) עגל בן בקר לחטאת ופרה ודאי אתקריאת שכינתא עלאה כד נטלת מן גבורה ושכינתא תתאה עגלה כד נטילת מניה תרגום: ועוד שכינה תחתונה היא עגלה ערופה, ומצד של פרה, שור, וזהו "ופני שור מהשמאל". ומצד של עגלה, "עגל בן בקר לחטאת". ופרה ודאי נקראת שכינה עליונה כשנוטלת מגבורה, ושכינה תחתונה עגלה כשנוטלת ממנו.

^{כב} עי' לעיל פרשת ויחי הערה ט.

^{כג} עי' ספר הבהיר קעד: כתיב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים מאי ניהו ים הוי אומר זה אתרוג ומנא לן דכל מדה ומדה מאלו השבעה אקרי נחל שנאמר (במדבר כא יט) וממתנה נחליאל אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל.

^{כד} עי' זהר (ח"ג לט ע"א): רבי אבא אמר מאתר חד נפקו יין ושמן ומים (דבש וחלב) מים ושמן לימינא נטלי כהני ויירתי לון ושמן יתיר מכלא דאיהו חדוותא שירותא וסיומא דכתיב (שם קלג ב) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן ויין לשמאלא ירתי ליואי לארמא קלא ולזמרא ולא לשתוק דהא חמרא לא שתיק לעלמין ושמן בחשאי הוא תדיר מה בין האי להאי אלא שמן דאיהו בחשאי בלחישו תדיר אתי מסטרא דמחשבה דאיהו בלחישו תדיר ולא אשתמע והוא בחשאי ועל דא הוא מימינא ויין דאיהו לארמא קלא ולא שתיק לעלמין אתי מסטרא דאימא וירתי ליואי לסטר שמאלא וקיימי לזמרא לארמא קלא וקיימי בדינא ובגין כך כתיב (דברים כא ה) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע.

בגין כך כהנא כד ייעול למקדשא למפלח פולחנא אסיר ליה למשתי חמרא דהא עובדוי בחשאי אינון ובחשאי (ס"א אתחזי) אתאן ואתכוון (ס"א ובחשאי אתכוון במה דאתכוון) וזווג למאן דזווג ונגיד ברכאן לעלמין כלהו וכלא בחשאי (ועוד) דעובדוי כלהו ברזא וחמרא מגלי רזין הוא דהא כל עובדוי לארמא קלא קאים

תרגום: רבי אבא אמר ממקום אחד יצאו יין ושמן ומים (דבש וחלב), מים ושמן לימין, הכהנים נוטלים ויורשים אותם, ושמן יותר מהכל, שהוא שמחה בתחילה וסוף, שכתוב (שם קלג) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. ויין לשמאל יורשים הלויים, להרים קול ולזמר ולא לשתוק, שהרי יין לא שותק לעולמים, ושמן הוא תמיד בחשאי. מה בין זה לזה, אלא שמן שהוא בחשאי בלחש תמיד בא מצד המחשבה, שהיא תמיד בלחש ולא נשמעת והוא בחשאי, ועל כן הוא מימין, ויין שהוא להרים קול ולא שותק לעולמים בא מצד האם, ויורשים הלויים לצד השמאל, ועומדים לזמר להרים קול ועומדים בדין. ולכן כתוב (דברים כא) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע.

לכן כשכהן יכנס למקדש כדי לעבוד את העבודה, אסור לו לשתות יין, שהרי מעשיו הם בחשאי, ובחשאי (נראה) הם באים, ומתכוון (ובחשאי מתכוון במה שמתכוון) ומזווג את מי שמזווג, ונמשך ברוח לכל העולמות, והכל בחשאי. (ועוד) שכל מעשיו בסוד, ויין הוא מגלה רזים, שהרי כל מעשיו

רמב"ן ור' בחיי פרשת שופטים

וזקני העיר ירחצו את ידיהם במי החסד שהם למעלה מעגלה זו כדי שלא תשלומ
בהם מדת הדין.

(כא ז): וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שִׁפְכָה (שִׁפְכוּ) אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:
עי' ר' בחיי: וענו הכהנים בלשון הקדש ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה והיתה
תפלתן של הכהנים לשם המיוחד^ה שפדאנו ממצרים זהו שאמר כפר לעמך ישראל אשר
פדית ה' ואל תתן רשות למדת הדין הקשה שתשפוך דם נקי^י ואז ונכפר להם הדם במדת
הדין ומדת הרחמים.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קיימים כדי להרים קול.

^{מה} עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{מי} עי' זר"ח (מד ע"ב): לא תרצח לקביל דרגא דהוד דאחיד בה אהרן ובג"כ לא תרצח בגין דכד קטלין
ליה לב"נ ההוא זיוא והוד עילאה דעליה נטלין מניה הה"ד והודי נהפך עלי למשחית ובג"כ אזהיר לון
קב"ה לבני נשא דההוא שופרא עילאה דיהב לון דלא יטלון ליה מנהון ואית נמי רזא דשלמא ובג"כ
קאים אהרן לכפרא לנכסא נכסת קודשין ועל פומיה כפר לעמך ישראל אשר פדית.
תרגום: לא תרצח (שם) כנגד דרגת ההוד שאחוז בה אהרן ומשום כך לא תרצח משום שכאשר
הורגים את האדם נוטלים ממנו הזיו וההוד העליון ההוא שעליו זהו נאמר (דניאל י) והודי נהפך עלי
למשחית ומשום כך הזהיר הקדוש ברוך הוא את בני האדם שאותו היפי העליון שנתן להם שלא
יטלו אותו מהם ויש (והוא) גם סוד השלום ומשום כך עומד אהרן לכפר לשחט זבח קדשים ועל פיו
(היה אומר) (דברים כ) כפר לעמך ישראל אשר פדית.

פרשת כי תצא

(כא כג): לא תלין נבלתו על העץ פי קבור תקברנו ביום ההוא פי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – באור הכתוב והמשל כי המלך הוא הכבוד^א, הנקרא צלם אלהים^ב, כלומר נבדל ממנו, כלומר עבד אלהים^ג. וכיון שהתלוי בדמות צלם אלהים הנה הוא קללת אלהים^ד, אם לא יקבר ביומו וישהה שם בלילה, שהוא זמנה של מדת הדין, והמוכן מזה כי אין קללת אלהים אם ישהנו שם מהבקר עד הערב, ובלבד שלא ילין וזה מבואר^ה.

(כב ז): שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים:
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה שלח תשלח את האם היא הבינה שממנה יישאבו השבע שפע בכל שמטה ושמטה לחדש פני אדמה והיא קן העולם ונקראת אם העולם.
 וכן תמצא בספר הבהיר (אות קד) מאי דכתיב שלח תשלח את האם ולא אמר את האב אלא שלח תשלח את האם בכבוד אותה שנקראת אם העולם דכתיב (משלי ב ג) כי אם לבינה תקרא ומאי ואת הבנים תקח לך רבי רחומאי אומר אותם בנים שנדלה ומאי נינהו שבעת ימי החג ושבעת ימי השבוע, עד כאן.
 והשלוח הזה אינו אלא בעוף טהור והיא עבודה וכבוד לאותה שנקראת אם העולם שאי אפשר לזקקה ואין שם היום נתפש בה כי היא למעלה משבעת ימי בראשית שאינה נגמרת במנין וכענין שכתוב (תהלים קמו ה) ולתבונתו אין מספר וכן העשירית נקראת אם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^ב עי' דבריו בראשית א כז.

^ג עי' דבריו בראשית ו ו.

^ד עי' זהר (ח"ב דף רנז ע"ב): חנק בגין דאיהו קללת אלהים ההוא דשלטא על חנק על צליבו ואוקימנא בגין דלא ישתאר אלא בשרא בלחודו וההוא קללת אלהים שלטא בבשרא מרה חשוכא ובגין כך דא לטב ודא לביש.

תרגום: חנק משום שהוא (שם כא) קללת אלהים אותו ששולט על חנק על צליבה ובארנו משום שלא נשאר אלא בשר לבדו ואותו קללת אלהים שולט בבשר מרה שחורה ולכן זה לטוב וזה לרע.
^ה עי' אד"ר קמג ע"ב: ותאנא בצניעותא דספרא כל מאן דעביד לינה להאי גופא קדישא בלא רוחא עביד פגימותא בגופא דעלמין דהא בגין דא לא עביד לינה באתרא קדישא בארעא דצדק ילין בה ס"א לכתרא קדישא דמלכא בארעא דכתיב (ישעיה א) צדק ילין בה) משום דהאי גופא יקרא אתקרי דיוקנא דמלכא ואי עביד ביה לינה הוי כחד מן בעירא (הה"ד (תהלים מט) נמשל כבהמות (ע"כ) נדמו). תרגום: ולמדנו בספרא דצניעותא: כל מי שעושה לינה לגוף הקדוש הזה בלא הרוח, עושה פגם בגוף של העולמות. שכן מפני זה אין לעשות לינה במקום הקדוש, הרי הוא הארץ אשר צדק שוכן בה (לכתר הקדוש של המלך בארץ שנאמר "צדיק ילין בה"), לפי שהגוף המכובד הזה נקרא דיוקן המלך, ואם עושה בו לינה, הרי הוא נחשב כאחד הבהמות (הה"ד "נמשל כבהמות נדמו").

^ו עי' זהר (ח"ב דף צג ע"א): מאי שנא באלין תרין פקודין דאורייתא דכתיב בהו למען יאריכון ימך בדא ובשלוח הקן אלא תרין פקודין אלין כלהו תליין לעילא אבא ואמא רזא דזכור ושמור כחדא ובגין כך כתיב למען יאריכון ימך ובשלוח הקן דכתיב (דברים כב ז) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך וגו' רזא דעלמא עלאה דלא אתייהיב ביה רשו לאסתכלא ואצטרך לשלח מגו שאלתא ואסתכלותא ביה ואת הבנים תקח לך דכתיב (שם ד לב) כי שאל נא לימים ראשונים וגו' מקצה השמים ועד קצה השמים אבל לעילא מקצה השמים שלח תשלח מרעיוניך למשאל ובדא כתיב למען ייטב לך והארכת ימים למען איטב לך לא כתיב אלא למען ייטב לך ויאריכון ימך לא כתיב אלא והארכת ימים למען ייטב לך ההוא אתר דאוטיב לכלא ואיהו עלמא דסתים וגניז והארכת. תרגום: מה שונה בשתי המצוות הללו של התורה שכתוב בהן למען יאריכון ימך בזה ובשלוח הקן אלא שתי מצוות אלה כולן תלויות למעלה אב ואם סוד של זכור ושמור כאחד ולכן כתוב למען יאריכון ימך ובשלוח הקן שכתוב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך וגו' הסוד של עולם העליון שלא נתנה רשות להסתכל בו וצריך לשלח מתוך שאלה והתבוננות בו. ואת הבנים תקח לך שכתוב כי שאל נא לימים ראשונים וגו' מקצה השמים ועד קצה השמים אבל למעלה מקצה

כענין שכתוב (שמות כ יב) כבוד את אביך ואת אמך ואמרו רז"ל (ברכות לה ע"ב) (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו אין אביו אלא הקדוש ברוך הוא ואין אמו אלא כנסת ישראל והשכר בשתי מצות הללו הוא אריכות ימים אלא שבמצות כבוד אב ואם הזכיר על האדמה וכן במשקלות (דברים כה טו) וכאן בשלוח הקן אמר למען ייטב לך והארכת ימים ולא הזכיר על האדמה ובאור והארכת ימים תאריך אף מן הימים שכתוב בו (שמות לא יז) כי ששת ימים¹.

ויש עוד דעת אחרת, שיש בקיום מצוה זו התעוררות רחמים על כל העולם, והוא כי מתוך שהוא משלח את האם הנה היא מצטערת ודואגת על חורבן קנה וריחוק בניה ומצטערת והולכת ורוצה לאבד את עצמה, ומתוך צערה הגדול השר הממונה על העופות מבקש רחמים מהקב"ה, ואז הקב"ה שכתוב בו (תהלים קמה, ט) ורחמיו על כל מעשיו ממשיך שפע הרחמים על כל המצטערים והצריכים רחמים ומרחם עליהם. נמצאת אומר שהמקיים מצוה זו ומשלח הוא סיבה לעורר רחמים על כל העולם וטוב לו עמהם, וזהו שאמר למען ייטב לך והארכת ימים, כלומר אותו השילוח יהיה לטוב לך והארכת ימים עליו, כי אריכות ימים בסיבת הרחמים:

ומצאתי במדרש באלה הדברים רבה (ו, ו), מצות שילוח הקן שכרה בנים, אמר הקב"ה אם אין לך בנים אני נותן לך בנים, מנין, שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, שלח תשלח את האם, ומה שכר אתה נוטל, את הבנים תקח לך. והמדרש הזה ירמוז אל הסוד הזה שהזכרתי. וביאר אותו כי המדה ההיא היא מקום הבנים שם עמדה הנה בכוונת התפילה כששאלה בנים ממה שאמרה ותתפלל על ה' (שמואל א א, י), שם הוא העולם שכולו טוב העולם שכולו ארוך שנאמר (תהלים לו, ד) והתענג על ה', לכך חתם מצוה זו בשכרה למען ייטב לך והארכת ימים. ואמרו במסכת נדה פרק תינוקות (ע ע"ב), מה יעשה אדם ויחכם, יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר (משלי ב, ו) כי ה' יתן חכמה. מה יעשה אדם ויהיו לו בנים, יבקש רחמים ממי שהבנים שלו, שנאמר (תהלים קכו, ג) הנה נחלת ה' בנים. והבן המאמר הזה איך סדרו החכמים צרכים הללו כסדר המדות:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

השמים שלח תשלח מרעיוניך לשאל. ובזה כתוב למען ייטב לך והארכת ימים לא כתוב למען איטיב לך אלא למען ייטב לך ולא כתוב ויארכו ימך אלא והארכת ימים למען ייטב לך אותו המקום שמיטיב לכל והוא העולם הגנוז והנסתר והארכת.

ועי' עוד זהר (ח"א דף קנח ע"א): כי ילדתי לו ששה בנים (בראשית ל כ) אמר רבי חזקיה אלן [עילא ותתא] (עלאי ותתאי) וארבע סטרין דעלמא ומאן דאריך באחד בעי ליה לאמלא לקב"ה לעילא ותתא ולארבע סטרי דעלמא והיינו אחד אמר רבי חזקיה כתיב (שיר ב יז) על הרי בטר וכתוב (שם ח יד) על הרי בשמים מאן אינון הרי בשמים אלן שית בנין דלאה דאכללן שית אחרנין ואינון תריסר ואינון שית בגין דכל חד כליל בחבריה ולאה עליהו לקיימא (תהלים קיג ט) אם הבנים שמחה הללויה ועל דא כתיב (דברים כב ו) לא תקח האם על הבנים בגין דאיהו עלמא דאתכסיא ולא אתגליא ועל דא שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך (שם כב ז) בגין דאיהו עלמא דאתכסיא ולא אתגליא כלל ואת הבנים תקח לך היינו דכתיב (שם ד לב) כי שאל נא לימים ראשונים וגו' ולמקצה השמים ועד קצה השמים וכל הני אקרון הרי בשמים מכאן ולתתא אקרון הרי בטר דכתיב (בראשית ב י) ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים טורי דפרודא.

תרגום: "כי ילדתי לו ששה בנים". אמר רבי חזקיה, אלו מעלה ומטה וארבעת הצדדים של העולם. ומי שמאריך באחד, צריך לו להמליך את הקדוש ברוך הוא למעלה ולמטה ולארבעת צדי העולם, והיינו אחד. אמר רבי חזקיה, כתוב "על הרי בטר", וכתוב "על הרי בשמים". מי הם "הרי בשמים", אלו ששת הבנים של לאה שכוללים ששה אחרים, והם שנים עשר, והם ששה, משום שכל אחד כלול בחבירו, ולאה עליהם, לקיים "אם הבנים שמחה הללויה". ועל כן כתוב "לא תקח האם על הבנים", משום שהוא העולם הנסתר ולא הנגלה, ועל כן "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך", משום שהוא העולם שנסתר ולא נתגלה כלל. "ואת הבנים תקח לך", היינו שכתוב "כי שאל נא לימים ראשונים וגו' ולמקצה השמים ועד קצה השמים". וכל אלו נקראים "הרי בשמים". מכאן ולמטה נקראו "הרי בטר", שכתוב "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים", ההרים של הפרוד.²

¹ עי' לעיל פרישת בראשית הערה פו.

² עי' לעיל פרישת וישב הערה טו.

ומצוה זו מן המצוות המקובלות, והחכמים ז"ל תיקנו ברכה בכולן ולא תיקנו בזו, לפי שאינה מצוה מחויבת כמו שאר מצוות ואינו חייב לחזור אחריה במכוון אלא כשיזדמן לו, וזהו לשון כי יקרה, ועוד שאינו חייב בשילוח אלא כשהוא רוצה ליקח הבנים:

(כב ח): כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הגגל ממנו:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ועשית מעקה לגגך אחר שהזכיר בשלוח הקן הבינה שהיא האם לשבעה בנים שגדלה הוצרך להזכיר במצוה זו היראה והחכמה הדבקים עמה כדי להשלים כל העשר כי המעקה הוא דבר הסובב והמקיף והוא מקור עליון קדוש הוא בחכמה ובתבונה ובדעת והגג הפרוש על הבית הוא החכמה ולכך צריך הגג מעקה כדי שלא יפריד ויקצץ כי ראשית חכמה יראת ה' וזהו (ספר יצירה פ"א מ"ד) עשר ולא תשע שאם לא כן ישים דמים בבית ה' וישים אשם בנפשו להסתכן בעצמו ובודאי יפול ממעלתו ויכשל בהשגתו זהו כי יפול הנופל ממנו ולא אמר פן יפול כי בודאי יפול משם כיון שאין מעקה או יאמר כי יפול הנופל ממנו כי יפול כמו הנופל ממנו וירמוז לאלישע בן אבויה אחר שנפל וקצץ בנטיעות ואף על פי שהוא לא נפל ממנו מאותו מקום ממש שהיה קצוצו למטה מי"מ הכל נקרא קצוץ בין למטה בין למעלה.

(כב י) לא תחרש בשור ובחמור יחדו:

עי' ר' בחיי: וכתב החכם רבי אברהם בטעם מצוה זו כי ה' המל על מעשיו כי אין כח החמור ככח השור ולפי דבריו יהיה שור וחמור דוקא ולא בהמות אחרות ואין זה דעת רז"ל (ספרי ר"א) אבל עקר הטעם במצוה זו משם חשש כלאים כי שמא יבאו להרבעה ודרך עובר אדמה להביא צמדו אל הרפת ואולי יבאו להרבעה ויעשו ולדות משונים ולהכחיש מעשה בראשית^ט שנאמר בו (בראשית א כד) למינה למינהו ומה שיחזק הטעם הזה מה שהושם באמצע בתוך שני פסוקי הכלאים פסוק של לפניו לא תזרע כרמך ושל אחריו לא תלבש שעטני לפי שבאיסור הכלאים נצטוינו בו שלשה דברים בקרקע ובבהמה ובבגדים ולכך סדר בכאן שלשה חלקי הכלאים בשלשה פסוקים בזה אחר זה ובסדר קדושים נתחברו שלשתן בפסוק אחד הוא שאמר (ויקרא יט יט) את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטני לא יעלה עליך.

(כג כד): מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת

בפיך:

עי' ר' בחיי: מוצא שפתיך תשמר ועשית על דרך הפשט יחזור לנדר שהרי הזהיר בלא תאחר ולא הזכיר בו עשה ומן הראוי שיאמר כי תדור נדר ועשית כאשר נדרת ולא תאחר לשלמו ולכך יאמר מוצא שפתיך שהוא הנדר תשמור ועשית אותו כמו שנדרת לה' אלהיך בנדרת לבך וכאשר דברת בפיו כלומר אל יפול דבר ארצה מכל מה שהסכים בלבו והוציא בפיו ואמר כל זה לחומר הנדר כי לכך החמיר בעונשו ואמר והיה בך חטא כלומר שיהיה החטא קבוע בנפשך כענין שנאמר (במדבר טו לא) הנפש ההיא עונה בה וכן בענין

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^ט עי' לעיל פרשת שמות הערה כג.

^י עי' פרשת שמות הערה מד לגבי הלשון נטיעות.

^{יא} עי' ספר הפליאה (&): ולא לחרוש בשור וחמור נרמז בלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ושורך וחמורך, ובכלל לא תעשה כל מלאכה שלא לילך חוץ לתחום בשבת, ולא לענוש בשבת, ובכלל כי ששת ימים שלא לזרוע כלאים או זרעים בכרם ולא להרביע בהמה מין שלא במינו לפי שבכל מעשה בראשית נאמר למינהו, והסוד שלא לעכב ולא לערבב הכחות המגדילים הצמחים להיות יונקים מין שלא במינו וזהו את מצותי תשמרו דברים שחקקתי לך מששת ימי בראשית.

ועוד שאנחנו בנים למקום ונתקדשנו בברית הפה"ה המכוון באמצע בין עשר אצבעות ידים ובברית מילה בין עשר אצבעות רגלים והנה הפה שביעי בנקבי הראש שהם שבעה שני אזנים שני עינים שני נחירים והפה הוא השביעי והקב"ה בחר בשביעי"ה ברא שבעה רקיעים ובחר בשביעי שהוא ערבות ברא שבעה ימים ובחר בשבת וכן בחר בפה להללו ולשבחו כי הוא הכלי לשבח בו שם קדשו וזהו (ויקרא כב לב) ולא תחללו את שם קדשי אזהרה שלא לחלל ברית הפה העשוי להלל בו שם קדשו וכן אין ראוי לנו לחלל שפתינו ולא לשקר באחד מן הבריתות כענין שאמר הכתוב (תהלים מד יט) ולא שקרנו בבריתך.

והנה ישראל כשהיו עוברים על היוצא מפייהם אמר להם משה (במדבר יד מא) למה זה אתם עוברים את פי ה' ולכך אמר מוצא שפתיך תשמור כלומר חייב אתה לקיים מוצא שפתיך שהוא כנגד שמור"ה זהו מוצא שפתיך תשמור ואין צריך לומר המצות זהו תשמור ועשית תשמור זו מצות לא תעשה ועשית זו מצות עשה ואין צריך לומר הנדר שהוא למעלה מן המצות וזהו כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה שהנדבה נאצלת משם והיא סוף הבניין והיא התרומה כענין שכתוב (שמות לה ה) כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' של מטה"ה והוא ששמענו הדברות מפיו זהו אשר דברת בפיו והוא קול ורוח ודבור וזהו רוח הקודש ועל זה דרשו אשר דברת אלו קדשי בדק הבית"ה.

(כד א) פי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו פי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:
 ע"י ר' בחיי: ואם תשכיל בענין הנט הנקרא ספר תמצא כי חייבה חכמת התורה לגרש האיש את אשתו בספר לפי שהקב"ה ברא עולמו בכ"ב אותיות מעלה ומטה וזווג האותיות ושקלן והמירן וצרפן וצר בהן את כל העולמי ואת כל היצור ואת כל הדבור ואין שקול אלא על ידי זווג ועל ידי שקול האותיות שקל הקדוש ברוך הוא את הנבראים כלם זה ראוי להיותו בן זוגו של זה וכיצד יהיו הנמצאים כלן זה לעומת זה בין בעליונים בין בתחתונים בין בנפשות בין בנפשות וכמו שדרשו רז"ל (סוטה ב ע"א) בת פלוני לפלוני ואפילו מעבר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' ע"י לעיל פרשת בראשית הערה קסב.
 י" (ויק"ר פכ"ט ס' יא) כל השביעין חביבין לעולם למעלן השביעי חביב שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים זבול ומעון וערבות וכתוב (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו בארצות שביעית חביבה ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל וכתוב (שם צו) והוא ישפוט תבל בצדק ידן לאומים במישרים בדורות שביעית חביב אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך וכתוב (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים באבות שביעי חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתוב (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים בבנים השביעי חביב שנאמר דוד הוא השביעי במלכים השביעי חביב שאול איש בושתי דוד שלמה רחבעם אביה אסא וכתוב (ד"ה ב יד) ויקרא אסא אל ה' בשנים שביעי חביב שנאמר (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה בשמיטין שביעי חביב שנא' (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים בימים שביעי חביב שנאמר (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי בחדשים שביעי חביב שנא' (ויקרא כג) בחדש השביעי באחד לחדש:

י" ע"י לקמן פרשת וזאת הברכה הערה פג.
 כ ע"י לעיל הערה יב.
 כא ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עו.
 כב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יד.
 כג ע"י לעיל פרשת אמור ה.
 כד ע"י ס"י (פ"א מ"ט) עשר ספירות בלימה, אחת רוח אלקים חיים, ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור והוא רוח הקדש.
 כה צ"ע במילים "ועל זה דרשו אשר דברת אלו קדשי בדק הבית" שנ"ל שזה טעות, שזה מוזכר לעיל, ואין לו קשר לכאן, והי"ע.
 כו לשון ס"י (פ"ב מ"ב) עשרים ושנים אותיות יסוד, חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן וצר בהם את כל היצור ואת כל העתיד לצור.
 כז ע"י לעיל בראשית כד נ.

לים וכיון שהיה חבור הנבראים וזווגן ע"י אותיות לכך צותה תורה שיהיה הפרידה באותיות להודיע ולפרסם שעקר הזווג והחבור מימי קדם בבריאת העולם באותיות היה.

(כה ג) אַרְבַּעִים יָכֶנּוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף לְהַכְתִּיב עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִיף לְעֵינֶיךָ:

ע"י ר' בחיי: ואם תשכיל בסוד הענין תמצא בו עוד בלשון מכה רבה רמוז למלקות הגדול שהוא אשה של גיהנם המושכת כח ממדת הדין הנקראת כה"כ כי לכך באו המכות לפרעה במלת כה והיא ג"כ מקבלת ממדת הדין הקשה הגדולה והחזקה והמלקות הקל והחלוש של העוה"ז הנה הוא כפרתו של חוטא להציל נפשו מיד להבה הוא המלקות הגדול הנקרא מכה רבה וזה מכלל חסדי ה' בצוותו אותנו לקחת זה תמורת זה ויזהיר הכתוב המלקה שלא יוסיף שאם יוסיף אפילו אחת הרי הוא נכנס תחתיו בעונש מכה רבה זהו פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ארבעים אלה פדיון וכפרה למלקות הגדול הנקרא רבה ואם יוסיף ונשא עונו בה:

(כה ט) וַנִּגְשָׁה יְכֶמֶתוּ אֵלָיו לְעֵינֵי הַיְקִנִּים וְחִלְצָה נַעֲלֹ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וַעֲנָתָה וְאָמְרָה כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אֲחִיו:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה מצות היבום תועלת גדולה לנפש המת"כ וידוע כי תגדל

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

כ" ע"י זהר (ח"ג קמה ע"ב): כה תברכו את בני ישראל אמור להם כה תברכו בלשון הקדש כה תברכו ביראה כה תברכו בענוה אמר ר' אבא כה תברכו תאנא האי צד"ק אתקרי כ"ה דכל דינין מתערין מל"ה (נ"א מינה) והיינו דאמר ר' אלעזר מהו מכה (ס"א דכה) רבה כלומר מכה מן כה וכתוב והנה לא שמעת עד כ"ה כמה דאגזים משה וכתוב (שם) בזאת תדע כי אני יי' וכלא חד.

תרגום: "כה תברכו את בני ישראל אמור להם", כה תברכו בלשון הקודש, כה תברכו ביראה, כה תברכו בענוה. אמר רבי אבא כה תברכו, למדנו הצדק הזה נקרא כ"ה, שכל הדינים מתעוררים מל"ה (ממנו). והיינו מה שאמר רבי אלעזר, מה זה "מכה (שכה) רבה", כלומר מכה, מכה. וכתוב "והנה לא שמעת עד כ"ה", כמו שא"ם משה, וכתוב "בזאת תדע כי אני ה'", והכל אחד. ע"י לקמן פרשת כי תבא הערה יג.

כ" ע"י זהר (ח"א קפז ע"א): כד נפיק מהאי עלמא ההוא בר נש לא עאל בפרגודא ולא נטיל חולק בההוא עלמא (נ"א) [ונשמתי לא אתכלילת באתר דכל נשמתיך אתכלילי ואתגזר דיוקניה מתמן הה"ד (ויקרא כב ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני הוואיל וכדין הוא ברא ליה קב"ה פריק דיפרוק ליה מיאדא דמחבלין ודא אחוי דקריב ליה שנאמר (דברים כה ה) כי ישבו אחים יחדיו וגו' וכתוב (בראשית לח ח) בא אל אחיך ויבם אותה וגו' בגין דנשמתי לא עאלת קמיה קב"ה אלא היא קיימא לבר בגין דלא זכה לאנהרא בהאי עלמא בההוא גופא מאן דלא זכה בהאי אתר יהך לאתר אחרא ויזכי ביה כגוונא דא אעא דדליק ונהורא לא סליק יבטשון ליה ויסלק נהורא ביה וינהיר אעא הוא אדם דכתיב (דברים כ יט) כי האדם עץ השדה ר"ל בר נש כד איהו בהאי עלמא ואזל ותאיב ואכיל ושתי ואזדווג באיתתא ולא זכי לבנין דא הוא אעא דדליק ונהורא לא סליק כלומר נשמתי לא זכאת בההוא גופא לאתנהרא אלא איהי בחשוכא).

תרגום: כשיוצא מן העולם הזה, אותו האיש לא נכנס לפרגוד ולא נוטל חלק בעולם ההוא, (ונשמתי לא נכללת במקום שכל הנשמות נכללו, ונגזרת דמותו משם, זהו שכתוב "ונכרתה הנפש ההיא מלפני". הוואיל וכך הוא בורא לו הקדוש ברוך הוא גואל שיגאלנו מיד המשחיתים. וזה אחיו שקרוב אליו, שנאמר "כי ישבו אחים יחדיו" וגו', וכתוב "בא אל אחיך ויבם אותה" וגו', משום שנשמתי לא נכנסת לפני הקדוש ברוך הוא, אלא היא עומדת בחוץ, משום שלא זכה להאיר בעולם הזה בגוף ההוא. מי שלא זוכה במקום הזה, ילך למקום אחר ויזכה בו. כדוגמא זו עץ שדולק ואורו לא עולה, שיכה אותו ויעלה בו אור ויאיר. עץ הוא אדם, שכתוב "כי האדם עץ השדה". רוצה לומר, שהאדם כשהוא בעולם הזה והולך ותאב ואוכל ושותה ומדווג עם אשה ולא זוכה לבנים. זהו עץ שדולק ואורו לא עולה, כלומר, נשמתי לא זוכה באותו הגוף להיות מוארת, אלא היא בחשכה).

ע"י ז"ח (פח ע"ב): אמר רבי יודאי, מצות יבום משובחת. והמקיים מצות ייבום לשמה, נעשה שותף להקב"ה. והמקיים מצות ייבום לשמה גדול הוא מיחזקאל, דכתיב, ויהי קול כהנבאי והנה רעש, שנבואתו היתה ברעש ולא בנחת. ר' חנינא אמר, גדולה מצות יבום, שהמקיים מצות יבום לשמה, נעשה שותף להקב"ה. דכתיב, ולא יכרת שם המת. וכתוב, ולא יכרת לך איש וגו'. רבי חנינא לטעמיה, ונתן לרעהו, זו מצות יבום. מאי ונתן לרעהו. אמר רבי חנינא, משל לאדם שהיה טועה במדבר, במקום לסטים וחיות. כיון שראוהו לסטים טועה, עמדו עליו, והכוהו וקפחו כל שכרו וכל עמלו.

הנאת הנפש כשהיא מתגלגלת במי שהוא קרוב מן המשפחה יותר לפי שיש לו שייכות גדול עמו ומזה אמרו רז"ל (יבמות יז ע"ב) כי ישבו אחים יחדו פרט לאח שלא היה בעולמו שלא היה להם ישיבה אחת בעולם ואין זה חייב ליבם והטעם לפי שלא הכירו מעולם ולא היה לו שום שייכות עמו.

וטעם החליצה שאמר וחלצה נעלו כי כשאין היבם רוצה ליבם הלא נחשב לו לאכזריות שהרי אינו רוצה בתועלת נפש אחיו והדין הראוי בזה שתחלוץ לו היבמה נעלו מעל רגלו לסימן ורמז שהוא מסתלק ונשמט מן האחווה וזהו לשון וחלצה מלשון (הושע ה ו) חלץ מהם ולשון נעלו כי הוא נועל דלת בפני נפש אחיו המת אמר מעל רגלו לפי שהרגל הוא סבת ההליכה וכן זה סבה שתלך נפש אחיו למשפחה אחרת.

וענין וירקה כי הרקיקה הנמאסת תרמוז לדבר הנמאס המתגלגל מן הגוף דרך חוט השדרה שהנפש מתלבשת ומתעטפת בו ולכך הצריכו חכמי האמת ז"ל להיות הרוק תפל קודם שתאכל היבמה כדי שלא יהיה מצד האכילה אלא מן הלחות שבגופה כעין אותו דבר

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שמע חברו, זיין עצמו, והלך והוציאו מידם, ערום מכל. מה עשה, בנה לו בית, ונתן לו מתנות, ועשה לו מלבושים אחרים ונתן לו. בא ולבש אותם המלבושים, וישב באותו הבית, והתחיל להרויח כבתחלה. ודא ונתן לרעהו ודאי.

ע' תיקו"ז (סג ע"א): ארבע בתי דרישא אינון אה"ה ארבע פרשיין דאינון קדש לי (שמות יג ב) והיה כי יביאך (שם יא) שמע ישראל (דברים ו ד) והיה אם שמוע (שם יא ג) דא יהו"ה ארבעה בתי דיד דא אדנ"י ארבע פרשיין דא יהו"ה ובהון מ"ב אזכרות בתמניא פרשיין דאתמר בהון (במדבר יב ט) ה' בם דא איהו כי היא שמלתו לעורו ואיהי תכלת שבציצית איהי סוד היבום יבמה דיליה בגלותא י"ב מ"ה ב"י מ"ה תלת גלגולין דילה אינון תלת אבהון דעלייהו אתמר (איוב לג כט) הן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלש עם גבר איהי ישועה דיליה גאולה דיליה בגין דקודשא בריך הוא לית ליה רשותא לאפקא מן גלותא עד דאיהי נפקת עמיה היא נבואה דיליה נבואה כלילא שית דרגין מסטרא דאת ו' דאיהו עמודא דאמציעתא ואיהי חלום אחד משתינ בנבואה ומאי שתינ אלא לית שיב"ה פחותה משתינ ודא ישראל סבא דסליק באת ו' שית זמנין עשר דאיהו שתינ.

תרגום: ארבעת בתי הראש הם אה"ה, ארבע פרשיות שהן: "קדש לי", "והיה כי יביאך", "שמע ישראל", "והיה אם שמע", זה יהו"ה. ארבעת בתי היד זה אדנ"י, ארבע פרשיות זה יהו"ה. ובהם מ"ב אזכרות בשמונה פרשיות, שנאמר בהם "ה' בם". זהו "כי היא שמלתו לעורו", והיא תכלת שבציצית, היא סוד היבום. היבמה שלו בגלות, "ב מ"ה, ב"י מ"ה. שלשת הגלגולים שלה הם שלשת האבות, שעליהם נאמר "הן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלוש עם גבר". היא הישועה שלו, הגאולה שלו, משום שהקדוש ברוך הוא אין לו רשות לצאת מן הגלות, עד שהיא יוצאת עמו. היא הנבואה שלו, הנבואה כוללת שש דרגות מצד של האות ו', שהיא העמוד האמצעי, והיא חלום אחד מששים של נבואה (ברכות נז ע"ב). ומה זה ששים, אלא אין שיב"ה פחותה מששים, וזה ישראל סבא שעולה באות ו', שש פעמים עשר שהוא ששים.

ע' זהר (ח"ג רפא ע"א): ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וגו' פקודא דא לחלוץ והאי איהו חליצת רוחא מההוא גופא דבעי לאנהגא עמיה כאח וההוא קשורא דאחווה דעם אחווה מתיר מניה וההוא רוחא אזיל נע ונד עד דאשכח פרוקא הה"ד או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו וגו' ואי לא אשכח והשיגה ידו ונגאל כאורח דאזיל מאתר לאתר או כעבד דאזיל בשלשלת על צואריה עד דאשכח פדיון מאדון דיליה על חוביה ווי למאן דלא אנח בן למפרק יתיה. תרגום: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וגו' מצוה זו לחלוץ וזוהי חליצת רוח מאותו גוף שצריך לנהוג עמו כאח ואותו קשר האחווה שעם אחיו מתיר ממנו ואותה רוח הולכת נע ונד עד שמוצאת גואל זהו שכתוב או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו וגו' ואם לא מצא והשיגה ידו ונגאל כשביל שהולך ממקום למקום או כעבד שהולך בשלשלת על צוארו עד שמוצא פדיון מאדונו על חטאו אוי למי שלא הניח בן לגאול אותו.

ועי' זר"ח נט ע"א): תניא א"ר יוסי ועלתה יבמתו השערה אל הזקנין האי מלה חוצפא אתחזי א"ר יהודה ח"ו דחוצפא הוא אלא לאתחזאה טיבו דבעייתא למעבד עם מיתא ואיהו לא בעי ולפיכך עבדית ליה קלנא קמי כולא.

מאי קלנא עבדית ליה דכתיב וירקה בפנין להכלם בפני הכל אשר לא יבנה את בית אחיו וקרא כתיב וירקה ואמרה ככה כו' כמד"א ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם.

תרגום: למדנו אמר רבי יוסי (שם) ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים דבר זה נראה חצפה אמר רבי יהודה חס ושלום שזו חצפה אלא להראות הטוב שצריך לעשות עם המת והוא לא רוצה ולפיכך עושים לו קלון לפני כלם

איזה קלון עושים לו נאמר וירקה בפניו להכלם בפני הכל אשר לא יבנה את בית אחיו והפסוק כותב וירקה ואמרה ככה כו' כמו שנאמר (במדבר יב) ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם

הנמאם הבא מלהות הגוף והיה היכם אכזרי ונמאם בעיני הבריות כאשר לא יחפוץ ליכם ועל כן ראוי הוא שיקרא בישראל בשם הזה בית חלוץ הנעל.

וצריך אתה לדעת כי הענין הזה חסד המקום על ישראל כדי שיזכו כל הנפשות לאור באור העליון וכמו שאמרו רז"ל (סנהדרין צ ע"א) כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב והענין הזה תמצאנו במליצת אליהוא מפורש שאמר (איוב לג כט – ל) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים^{לא} יאמר הכתוב פעמים שלש היא מאירה מאור החיים אשר על פני האדמה כדי להשיבה מני שחת ומפורש ג"כ מפי הקדוש ברוך הוא בעצמו שאמר לאיוב לקיים דברי אליהוא (איוב לח יג – יד) לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש יאמר המימך צוית כמוני לאחוז בכנפות הארץ ולנער הרשעים ממנה ולהעמיד אחרים תחתיים ותתהפך הארץ מהם כחומר חותם שהוא מתהפך ומשתנה לצורות משתנות ויתיצבו כל אחד ואחד מהרשעים באדם שהוא לבוש בגדים חדשים ואחרי כל הבאורים האלה יוכל האדם להעיד שהמצוה הזאת שהיא מצות היבום מיוסדת על הענין הזה ואי אפשר לשום חולק לחלוק בזה מדרך הסברא לפי שהענין קבלה מפי החכמים והחכמים מפי הנביאים עד משה מסיני^{לב}.

ובספר הבהיר (אות קצה) תמצא מפורש מפני מה צדיק ורע לו מפני שהצדיק כבר היה רשע לשעבר ועתה נענש וכי מענישין על ימי הנערות והאמר רבי סימון שאין מענישין אלא מבן עשרים שנה ולמעלה אלא לא בחיי אמרי אלא במותא אמרי שכבר היה לשעבר אמרו לו חבריו עד מתי תסתום דבריך אמר להן צאו וראו משל לאדם שנמט כרם בגנו ויקן לעשות ענבים ויעש באושים ראה שלא הצליח נטעו גדרו ופרצו ונקה הגפנים מן הבאושים ונטעו עוד שנית ראה שלא הצליח גדרו ונטעו אחר שנקחו ראה שלא הצליח גדרו ונטעו עד כמה אמר לו לאלף דור והיינו דאמרינן (חגיגה יג ב) תשע מאות ושבעים וארבעה דורות חסרו ועמד הקדוש ברוך הוא ושתלן בכל דור ודור, עד כאן.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{לא} עי' לעיל פרשת ויגש הערה טז.
^{לב} עי' דבריו לעיל בראשית לח א.

פרשת כי תבא

(כו א-ב): וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וַיְרִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָּ בָּהּ: וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֶרְצֶךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׂמְתָּ בְּטֶנְא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְן שְׁמוֹ שָׁם:

ע"י ר' בהיי: וע"ד הקבלה, ושמת בטנא, הטנא הוא רמז לה"א אחרונה שבשם, כי הבכורים נקראו ראשית, והן שלש אותיות של שם, שהן ראשית הכל. וסימנך (ירמיהו כו א) בראשית ממלכות יהויקים: כי בהם שהם ראשית הקים העולם כלו מעלה ומטה והנה הם משפיעים כח בה"א אחרונה שהיא הרביעית ובית קבול להן והיא מכללם כענין הארץ היסודית שהיא רביעית ובית קבול לשלש יסודות ראשונים והיא מכללם ומתעלה מהם ומכחם וכן הטנא כלי ובית קבול להביא שם הבכורים ומכלל המצוה היא כי היה נתן לכהן עם הבכורים וזהו לשון הטנא וזהו ולקח הכהן הטנא כי הוא המנהיג את העולם והנותן כח ותנועה בגלגל והעולם מתקיים בתנועתו כי לזה ירמוז ענין התנופה שהיה הכהן מניף את הטנא ועוד להורות כי הוא המשנה בכללי העולם ופרטיו כי כן מי שהוא עומד בתוך הטנא

סג מאיר הרמב"ן ור' בהיי סג

א ע"י ז"ח נ ע"ב): ושמת בטנא דא מטרוניתא דאתי לה נהירו מניה ושווי בה נהירו עילאה דאתי ליה מראשית.

תרגום: ושמת בטנא זו הגבירה שבא לה אור ממנו ושם בה אור עליון שבא לו מהראשית. ע"י ז"ח נ ע"ב): וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו' רבי אבא אמר יום הבכורים אינון בכורים עלאין דאורייתא הה"ד ראשית בכורי אדמתך תביא וגו' אמר ר"מ כגוונא דבכורים לאמהון אוף הכי אתקריאו פירות בכורים דפירות דאילנין כבכורה בתאנה הכי ישראל קדמונים ובכורים לקב"ה מכל אומין דעלמא הה"ד קדש ישראל ליהו"ה וגו' ובג"ד אתמר בהון תביא בית יהו"ה אלהיך ובגין דא אומין עכו"ם דאתמר בהון ויאכלו את ישראל בכל פה יאשמו רעה תבא אליהם אוף הכי ו' דכליל שית ספיראן ואיהו בן י"ד אתקרי בכ"ר וכל ענפין דנפקין מניה דבהון ראשין כגוונא דא אתקריאו בכורים ו' איהו נהר מאינון בכורים עלאין וההוא נהר נפיק מעדן ודא איהו דאורייתא תלייא ביה וכד נפיק נפקי כל רזין דאורייתא ובגין דאיהו אילנא דחיי אורייתא הדא הוא (נ"א חדא היא) דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה ופקודין דילה דמיין לאיבא פרי דאילנין אצטריכו לאייתאה תרגום: "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו'", רבי אבא אמר יום הבכורים הם בכורים עליונים של התורה, זהו שכתוב "ראשית בכורי אדמתך תביא וגו'". אמר הרועה הנאמן, כדוגמת הבכורות לאמותיהם, כמו כן כאן נקראו הפירות בכורים של פירות האילנות, כבכורה בתאנה כך ישראל קדמונים ובכורים להקדוש ברוך הוא מכל אומות העולם, זהו שכתוב "קדש ישראל ליהו"ה וגו'", ומשום זה נאמר בהם "תביא בית ה' אלהיך", ומשום זה, אומות עובדי כוכבים ומזלות שנאמר בהם "יאכלו את ישראל בכל פה יאשמו רעה תבא אליהם". כמו כן כאן, ו' שכלולה משש ספירות, והוא בן י"ה שנקרא בכ"ר, וכל ענפים שיוצאים ממנו שבהם ראשים, כדוגמא זה נקראים בכורים אות ו', היא נהר מאלו בכורים עליונים, ואותו נהר יוצא מעדן, וזהו שהתורה תלויה בו, וכאשר יוצא יוצאים כל סודות התורה, ומשום שהוא עץ החיים, התורה, זהו (אחת היא) שכתוב "עץ חיים היא למחזיקים בה", והמצוות שלה דומות לפרי של האילנות, צריכים להביאן.

א ע"י סנהדרין קג ע"א): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתוב בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא בקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו, בשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקררה דעתו. בקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה, נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו.

ע"י ילקוט ראובני על התורה פרשת בראשית אות תרע: זה ספר תולדת אדם, ד' תגין ד' פעמים עלתה למחות האדם, בדור המבול, במתן תורה רצה הקב"ה להפוך העולם, שלישית בימי צדקיה, רביעית בימי יהויקים, וכתוב בראשית ממלכת יהויקי' צדקיה וכו'.

ד ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ל.

ה ע"י ז"ח כה ע"ב): ונסבין לון שתין מלאכין דסחרין כורסי יקרא כל חד וחד את חד ומזמרין בהון כל ליליא הה"ד ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך ולקח הכהן דא הוא מטטרו"ן הטנ"א אליו שתין אתוותא דק"ש דליליא.

תרגום: ונוטלים אותם ששים מלאכים שמקיפים את כסא הכבוד כל אחד ואחד אות אחת ומזמרים בהם בכל לילה זהו נאמר (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך ולקח הכהן זהו מטטרו"ן הטנ"א אלו ששים אותיות של קריאת שמע של הלילה.

י ע"י ז"ח מח ע"ב): תא חזי דהא ליואי דאתו מהאי סטרא דדינא לא מתדכאן עד דאתעברון מנהון שערא דכתיב (שם ח ז) וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל

הוא מציין מן החרכים כן משגיח מחלוני הרקיע הנטוי על ראשי החיות להאציל שפע ברכה וקיום לכל צבאות מעלה ומטה והבן זה.

(כו טו) הַשְּׁקִיפָה מִמַּעוֹן קַדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיִנוּ אַרְצָן זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:
 עי' ר' בהיי: ואם תשכיל בענין המתנות האלה בסודם תמצא כי התרומה הנקראת ראשית תרמוז לחכמה^ז הכוללת הבינה בחמשים שערים ועל כן התרומה היא אחת מחמשים זהו שאמרו תרומה תרי ממאה ומעשר ראשון הנתן ללוי שהיה עשירי בבנים כנגד

סג מאיר הרמב"ן ור' בהיי

בשרם וגו' ובגין דיתבסמון יתיר בעי כהנא דאתי מסטרא דחסד עלאה לארמא לון דכתיב (שם יא) והניף אהרן את הלויים תנופה לפני יהוה כמה דאיהו להאי איש דלעילא דכד בעי לאתבסמא יתיר אתגלייא ביה חסד עלאה ואתבסם ומבסם הוא לתתא.

תרגום: בא וראה שהרי הלויים שבאו מצד הדין הזה לא נטהרים עד שעובר מהם השער, שכתוב וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וגו', וכדי שימתקו יותר, צריך הכהן שהוא בא מצד החסד העליון להרים אותם, שכתוב והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה', כמו שהוא לאיש הזה שלמעלה, שכאשר רוצה להתמתק יותר מתגלה בו חסד עליון ונמתק, והוא ממתיק למטה.

ועיי' ש קפח ע"ב): פתח ההוא ינוקא ואמר והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליי' קרא דא על עומר דתנופה אתמר מאי תנופה אי בגין דאניף ליה כהנא לעילא איהי תנופה מאי אכפת לן אי אניף אי מאיך אלא ודאי אצטריך לארמא לה לעילא והיינו תרומה ואע"ג דדרשינן תרי ממאה והכי הוא אבל תנופה מאי (ס"א דא) הוא ארמותא.

ורזא דחכמתא הכא אי חסידי קדישין מארי דרומחין לא שמשתון לר' שמעיה חסידא דאי לאו תנדעון תנופה מאי היא חטה מאי היא שעורה מאי היא תנופה דקאמרינן היינו תנ"ו פ"ה ורזא דיליה תנו כבוד ליי' אלהיכם דהא פח (עלאה) היינו כבוד דבעינן למיהב ליה לקב"ה וע"ד אבעי לן לארמא לעילא לאחזאה (ס"א דלית אינון יהבין אלא להאי פה) דליה אנון יהבין להאי פה דלית שבחא למלכא עלאה אלא כד ישראל מתקני ליה להאי כבוד ויהבי ליה למלכא כבוד ודא הוא תנו פה תנו כבוד וארמא איהו ודאי.

תרגום: פתח אותו תינוק ואמר "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה", פסוק זה נאמר על עומר התנופה, מהו "תנופה", אם בגלל שהניפה הכהן למעלה, היא תנופה, מה אכפת לנו אם הניף אם הנמיק. אלא ודאי צריך להרימה למעלה, והיינו תרומה. ואף על גב שדרשנו שנים ממאה, וכך זה, אבל תנופה מהי (זו) הרמה.

וסוד חכמה כאן, אי חסידים קדושים בעלי רומחים, לא שמשתם את רבי שמעיה החסיד, שאם לא תדעו מהי תנופה מהי חטה מהי שעורה. תנופה שאמרנו היינו תנ"ו פ"ה, וסוד שלו "תנו כבוד לה" אלהיכם" שהרי פה (עליון) היינו כבוד שרוצים לתת לקדוש ברוך הוא, ולכן צריכים להרים למעלה, להראות (שאינם נותנים אלא לפה הזה) שאנו נותנים לו ל"פה" הזה, שאין שבח למלך העליון אלא כשישראל מתקנים לו לכבוד הזה, ונותנים כבוד למלך, וזהו תנו פה, תנו כבוד והרמה היא בודאי.

ועיי' שג ע"א): והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'. ר' יהודה שאיל לר' אבא למה היה הכהן מניף את הלויים אמר לו מלה"ד לתינוק כשהוא בוכה וכועס מה עושין כדי לפייסו א"ל רבי יהודה מניפין אותו ומנענעים אותו כדי לשתקו א"ל ר' אבא יהודה יהודה מלה זאת באה לידך ולא חקרת בה והלא ישמעו אזניך מה שפיק מדבר כך היא מדת הגבורה כועסת ורוגזת דכתיב שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם וכתיב (שם) ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה לפי שהם מתגברים ומתקשים באפס ועברתם לצאת לעשות דין לכלות ולהכרית בני העולם אזי הכהן שהוא החסד העליון מניף אותו הצר של הלויים שהיא מדת הגבורה כדי לשכך ולשקט רוגזה וכעסה כדי שישתברו השערות מכל שוליהן ולא יתגברו ולא יתחזקו. כעין דוגמא זו הכהן שמניף את הלויים תנופה כדי שישקוט הצד של גבורה שלהן כדי שלא יתעורר הדין בעולם. בא ר' יהודה ונשק את ידיו. וכשיתעוררו הדינים בעולם כל הדינים הנמצאים בכל יום ויום אברהם אבינו ע"ה הוא דוחה אותם לחוץ ואינם עומדים לפניו הה"ד ואל זועם בכל יום.

^ז עי' שמות כח לו שזה רומז למידת המלכות.

^ח עי' תיקו"ז לו ע"א, מאי ימה דא שכינתא עלאה ההוא דאתמר ביה ודמות על ראשי החיה רקיע
^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה יד.

העשירית' וכן מעשר שני כמו כן כנגד העשירית" כי נקרא מעשר ראשון לפי שהוא ראשון לנו ונקרא כמו כן מעשר שני כי הוא עשירי לראשון העליון ומעשר עני שהיה מפריש בשנה השלישית וששית כנגד היסוד שהוא מכריע⁹ וכלול מן השבעה כן היה הפרשת מעשר עני באמצע שש שנים שלש מכאן ושלש מכאן ועם מעשר זה נשלמו כל המעשרות בין למעלה בין למטה וזהו שאמר (&) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית אמר כי תכלה כי מעשר עני זה תכלית וסוף כל המעשרות ולכך אמר הכתוב בסדר ראה בפרשת עשר תעשר (דברים יד כה) מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך כי כשם שצוה הקדוש ברוך הוא שנקבץ את כל המעשרות של השנים שעברו במקום אחד בשערינו כן הרמז בזה שנקבץ ושניחד הכל בלי פרוד במקום שהוא כולל את הכל והוא שאמר והנחת בשעריך הוא שער התפלה¹⁰ הוא שער לה' (תהלים קיח כ) "הכולל את הכל ולכך היה מתפלל בלשון הקדש והיה מתודה בקול רם שהשלים חיובו במעשרותיו של הקדוש ברוך הוא והפריש אותן בסדר ובכוונה הראויה ולא שינה הסדר ח"ו זהו ככל מצותך אשר צויתני אלא שסדר הכל במחשבתו ויחד את הכל יחוד שלם לא עברתי שלא קצצתי בנטיעות¹¹ ולא שכחתי מלברך השם והמלכות כי הוא היחוד השלם¹²

סמ מאיר הרמב"ן ור' בהיי

⁹ עי' תיקו"ז לא ע"ב): בראשית עלה אתמר ראשית מעשר דגןך (דברים יב יז) ודא מלכות דאיהו מעשר ואיהי עשירית לעשר ספירות ובגינה מעשרין תרגום: בראשית, עליה נאמר "ראשית מעשר דגןך", וזו מלכות שהיא מעשר והיא עשירית לעשר ספירות, ובשבילה מעשרים.

¹⁰ עי' ספר הפליאה (עמוד &): המעשר ראשון היא החכמה, א"ל א"כ למה מעשר שני אחר מעשר ראשון, א"ל מעשר ראשון לחכמה ראשונה מעשר שני לחכמה שניה. ובעבור שחכמה עלאה מושכת לעולם חכמה תתאה אצלה לכן מעשר שני סמוך למעשר א'.

¹¹ עי' ס"י ("פ"ב מ"א): שלש אמות אמ"ש, יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בינתים. ועי' ע"ח שער אנ"כ ט: א"א ונוקבא דעת הכולל חו"ג מכריע בין החו"ב שהם עתיק ונוקבא, וכן ישו"ת הם ת"ת מכריע בין אר"א שהם חו"ג, וכן יעקב ורחל הם יסוד המכריע בין נ"ה שהם ז"נ.

¹² עי' זהר ("ח"א צ ע"ב): כה דהיא תרעא לצלותא בה ישכח ברכה בה ישכח בר נש שאלתיה כה ההוא סטרא דאתייא מסטרא דגבורה דהא מסטרא דגבורה קא אתא יצחק וההוא סטרא דגבורה כה אקרי דמתמן אתיין איבין ופירי לעלמא ולא מסטרא דלתתא דככביא ומזלות כדן והאמין ביהו"ה אתדבק לעילא ולא אתדבק לתתא והאמין ביהו"ה ולא בככביא ומזלי והאמין ביהו"ה דאבטח ליה דיסיי אגריה לעלמא דאתי והאמין ביהו"ה בההוא דרגא דאתייהיב ליה דמתמן ייתי ליה זרעא לאולדא בעלמא.

תרגום: "כה", שהוא השער לתפלה, בה ימצא ברכה, בה ימצא אדם את בקשתו. "כה", אותו הצד שבא מצד הגבורה, שהרי מצד הגבורה בא יצחק, ואותו צד הגבורה נקרא "כה", שמשם באים פירות לעולם, ולא מהצד שלמטה של כוכבים ומזלות. אז "והאמין בה", נדבק למעלה ולא נדבק למטה. "והאמין בה", ולא בכוכבים ומזלות. "והאמין בה", שהבטיח לו שירבה את שכרו לעולם הבא. "והאמין בה", באותה הדרגה שנתנה לו, שמשם יבא לו זרע הוליד בעולם.

¹³ עי' תיקו"ז כז ע"ב): ואית תרעא דצדיקא דלא מתפתחא אלא לצדיקא הה"ד זה השער לה' צדיקים יבואו בו (תהלים קיח כ) והאי איהו תרעא דצדיק ח"י עלמין דאתמר ביה ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (תהלים לז כה) וכען בגלותא אתמר ביה הצדיק אבד (ישעיה נז ה) מאי אבד אבד למטרונותא ואתמר ביה (ישעיה יט ה) ונהר יחרב ויבש יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני ובגין דלית ליה מדיליה עניין צווחין בח"י ברכאן דצלותא לגבי ח"י עלמין והא אסתלק מתמן נביעו וברכאן (נ"א דכל ברכאן) ולית מאן דיהיב לון ותרעין אחרנין סתימין ותרעא דצדיק חרבה ויבשה כמה דעני חרב ויבש ורזא דמלה יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותרעה היבשה (בראשית א ט)

תרגום: ויש שער של צדיקים, שלא נפתח אלא לצדיקים, זהו שכתוב "זה השער ליהו"ה צדיקים יבאו בו". וזהו השער של צדיק ח"י העולמים, שנאמר בו "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם", וכעת בגלות נאמר בו "הצדיק אבד". מה זה "אבד", אבד למלכה, ונאמר בו "ונהר יחרב ויבש", יחרב בבית ראשון, ויבש בבית שני. ומשום שאין לו משלו, העניים צועקים בח"י ברכות התפלה אל ח"י העולמים, והרי הסתלק משם הנביעה וברכות (של כל הברכות), ואין מי שיתן להם, והשערים האחרים סתומים, ושער הצדיק חרב ויבש, כמו שעני חרב ויבש, וסוד הדבר "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותרעה היבשה".

¹⁴ עי' פרשת נח הערה מד.

¹⁵ עי' זהר ("ח"א קנט ע"א): רבי שמעון אמר אלין אתוון כלהו דכר ונוקבא לאתכללא כחדא ברזא דמיין עלאין ומיין תתאין וכלא חד ודא איהו יחודא שלים ובגין כך מאן דידיע להו ואזדהר [בהו זכאה

ומתודה עוד ואומר לא אכלתי באוני ממנו שלא הפרישו לשום כח מכחות המלאכים" שהם עשר מדרגות שהם הקרובים אליו ולא לשום כח מכחות הגלגלים ולא בערתי ממנו בטמא אין צריך לומר שלא הפריש ממנו לשום כח מכחות הטומאה הרוחניים השוכנים למטה באויר שבין הגלגלים והיסודות" ולא נתתי ממנו למת אין צריך לומר שלא הפריש לשום אחד מארבע יסודות שהם גופים מתים ולא רוחניים אך שמעתי בקול ה' השם המיוחד" לבדו שהוא עליון על כלן ועשיתי ככל אשר צויתני השקיפה ממעון קדשך התפלה הזאת לשם הנכבד שכן אמר ואמרת לפני ה' אלהיך ואליו אומר השקיפה ואמר ממעון כי הוד והדר לפניו ונהרי ששון ונהרי שמחה והשמחה במעונו זהו השקיפה ממעון קדשך יאמר השקיפה עלינו ממעון קדשך ותריק עלינו מה שקבלת מן השמים כמו (מלכים א' ח למ) ואתה תשמע השמים או יאמר השמיע תפלתנו אל השמים וברך את עמך את ישראל השפיע להם הברכה שקבלת וזהו לשון חכמינו ז"ל עשינו מה שמוטל עלינו עשה אתה מה שמוטל עליך ואת האדמה שכנגדה הארץ של מעלה שהיא ארץ זבת חלב ודבש שהיא הרצון המשפיע רחמים ודין זהו לשון ארץ זבת חלב ודבש וכבר הזכרתי זה והכל אמת בין למעלה בין למטה וזה מבואר.

(כו יט): וְלִתְהַדָּךְ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהַלְּהָ וְלִשְׁמֵךְ וְלִתְפַאֲרֹת וְלִהְיֹתָךְ עִם קָדֹשׁ לְה' אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר דָּבַר.
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת לתהלה כי אלהי ישראל הוא תהלתך ושמו הגדול כי הוא אלהיך ובוזה תפארתך כענין שנאמר כי תפארת עוזמו אתה (תהלים פט יח) תפארת ישראל (איכה ב א):

(כח י): וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יֵשׁ ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ וְיִרְאוּ מִפְּנֵי: ע"י ר' בחיי: ואם תשכיל עוד בטעם שיי"ן של תפלין" תמצא השי"ן רמו לשכינה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

איהו וחולקיהו בהאי עלמא ובעלמא דאתי' (ו) בגין דאיהו עקרא [דיחודא] (ויחודא) שלים כדקא יאות תלת תלת מסטרא דא ומסטרא דא ביחודא חדא בשלימו דכלא וכלהו רזא דסדרא עלאה כדקא חזי כגוונא דלעילא דההוא סדרא תלת תלת ברזא חדא תרגום: רבי שמעון אמר, כל האותיות הללו, זכר ונקבה, להיכלל יחד בסוד המים העליונים והמים התחתונים, והכל אחד, וזהו היחוד השלם. ולכן מי שמכיר אותם ונזהר בהם, אשרי חלקו בעולם הזה ובעולם הבא, משום שהוא עיקר היחוד השלם כראוי, שלש שלש מצד זה ומצד זה, ביחוד אחד בשלמות הכל, וכולם הסוד של הסדר העליון כראוי דוגמת למעלה, שאותו סדר שלשה שלשה בסוד אחד.

^י ע"י דבריו בראשית א כז ושמות כה ט.

^{יח} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה ל.

^{יט} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^כ ע"י ספר הפליאה (עמוד &): נקראת בת זוג בעבור שהיא בת זוג לת"ת. וגם נקראת ארון כי השם הנכבד הוא מתייחד בתוך הארון וזהו ארון העדות. ארון היא כ"י העדות הוא היסוד.

^{כא} ע"י לעיל פרשת בשלח הערה ו.

^{כב} ע"י לעיל פרשת נח הערה מז.

^{כג} אמנם ע"י זהר (ח"ג שו ע"ב): עמודא דאמצעייתא קשור ימינא ושמאלא ואיהו קשורא דתפלין דרישא דאיהו אימא עלאה תפלין על רישיה כמה דאוקמוה מ"מ בתפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו ואיהו קשורא דתפלין דיד דאיהו שכינתא תתאה.

תרגום: העמוד האמצעי קשור ימין ושמאל והוא קשר של תפלין של ראש שהיא אמא עליונה תפלין על ראשו כמו שפרשוה בעלי המשנה בתפלין של אדון העולם מה כתוב בהן והוא קשר של תפלין של יד שהיא שכינה תחתונה.

וכן ע"י תיקו"ז: ש של תפלין דא אימא עלאה עלה אתמר (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי ש"ם יהו"ה נקרא עליך ויראו ממך.

תרגום: ש' של תפלין זו האם העליונה, עליה נאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם יהו"ה נקרא עליך ויראו ממך".

ולנשמת האדם ושי"ן של ארבע בתים ירמוז לשכינה המקפדת והממלאת לכל העולם וחיון לעולם ומשפעת כח בארבע חיות המרכבה והרצועה שיש בה כמין דל"ת רמז לארבע רוחות העולם המתנהנים על ידי השכינה ומעלה ומטה גם כן ועל כן הרצועות מחוברות ומתפשטות והולכות למטה ונתבאר בזה כי כל השפע בא לעליונים ולתחתונים מאת השכינה ומאין בא השפע אל השכינה מן החכמה והבינה צא ולמד שהוא כן מתוך יצירת האדם שנוצר בחכמה מופלאה כי אות שי"ן רשום באפיו אשר שני הנקבים מכוונים כנגד המוח שהוא מקום החכמה והבינה וענין האבר הזה החתום באות שי"ן שהוא בית קבול ילמד דעת את העם כי כן השכינה מקבלת שפע וכן תמצא הנשמה שהיא מקפת את כל הגוף שהיא בתוכו וחוצה לו וכחה ואורה מתפשטים בארבעה חללים שבמוח שני חללים ראשונים יש בהם כח הציור חלל אמצעי יש בו כח המחשבה חלל אחרון יש בו כח השמירה והזכרון והשגנו מכל זה כי שי"ן שבארבעה בתים הוא רמז לשכינה וד' חיות הקדש ורמז גם כן לנשמה וארבעה חללים שבמוח והבן זה.

(כח כב): יִפְכָּה ה' בְּשִׁחָפֶת וּבְקִדְחָת וּבְדִלְקָת וּבְחִרְחֵר וּבְחִרְבַּי וּבְשִׁדְפוֹן וּבְיִרְקוֹן וּרְדִפוֹ עַד אֲבֹדָה:
 עי' ר' בחיי: הזכיר השם המיוחד ו' ולא אמר יככה אלהים והנה הוא מדרת הדין במקום זה וכמוהו (בראשית ו ז) ויאמר ה' אמתהי (שמות יד יד) ה' ילחם לכם שהוא מדרת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

עי' עוד בתפילין בדברי רבינו בשמות לג יג.
 עי' זהר (ח"ג רלד ע"ב): ובג"ד אוקמוה מארי מתני' המבקר את החולה לא ליתבי למראשותיו משום דשכינתא על רישיה ולא לרגלוי דמלאך המות לרגלוי האי לאו לכל ב"נ אלא לבינוני אבל לצדיק גמור יי' יסעדנו על ערש דוי על רישיה ושכינתא אסחר גופיה עד רגלוי ובג"ד אתמר ביעקב ויאסף רגליו אל המטה ודא שכינתא דאתמר בה והארץ הדום רגלי.
 תרגום: ומשום זה בארוהו בעלי המשנה, המבקר את החולה לא ישב למראשותיו משום ששכינה על ראשו, ולא למרגלותיו כיון שמלאך המות למרגלותיו. וזה לא לכל בן אדם, אלא לבינוני, אבל לצדיק גמור ה' יסעדנו על ערש דוי" על ראשו, והשכינה מקיפה את גופו עד רגליו. ומשום זה נאמר ביעקב "ויאסף רגליו אל המטה", וזו השכינה שנאמר בה "והארץ הדום רגלי".
 עי' שעה"כ (דרושי חזרת העמידה דרוש ה) אור מקיף שהוא בגי' מורא והוא ענין בחי' השכינה המקפת על ראשו של אדם ועל המוחין שלו. ועי' פע"ח (שער התפילין - פרק ב) ונבאר ענין השינון שיש בתפילין ש"ר, שי"ן של ד' ראשים, ושי"ן של ג' ראשים. הנה נתבאר לעיל, כי מוחין הם ד'. אמנם כאשר נכנסין תוך ז"א, הם נעשים ג' מוחין לבד. וכנגד ב' בחי' אלו, הם ש' של ד' ראשים, וש' של ג' ראשים.

עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

כ" אמנם עי' זהר (ח"א נח ע"א): ויאמר יהו"ה אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה (בראשית ו ז) רבי יוסי פתח (ישעיה נה ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם תא חזי כד בר נש בעי לנקמא מאחרא שתיק ולא אמר מידי דאילו אודעיה יסתמר ולא יכיל ליה אבל קב"ה לאו הכי עביד לא עביד דינא בעלמא עד דאכריזי ואודע להו זמנא תרין ותלתא בגין דלא איתאי דימחי בידיה דיימא ליה מה עבדת ולא יסתמר מניה ולא יכיל לקיימא קמיה.
 תא חזי ויאמר יהו"ה אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה אודע לון על ידא דנח ואתרי בהון כמה זמנין ולא שמעי בתר דלא שמעו אייתי עליהון דינא ואוביד לון מעל אפי ארעא.
 תרגום: "ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה". רבי יוסי פתח, "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", בא וראה, כשבן אדם רוצה לנקום מאחר, הוא שותק ולא אומר דבר, שאם יודיע לו שהוא ישמור ולא יוכל לו. אבל הקדוש ברוך הוא לא עושה כך, שלא עושה דין בעולם עד שמכריז ומודיע להם פעם פעמיים ושלוש, כי אין מי שימחה בידו שיאמר לו מה עשית, ולא ישמר ממנו ולא יוכל לעמוד לפניו.

בא וראה, "ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה", הודיע להם על ידי נח והתרה בהם כמה פעמים ולא שמעו. אחר שלא שמעו, הביא עליהם דין והאביד אותם מעל פני הארץ.

כ" אמנם עי' זהר (ח"ב יח ע"ב): אמר רבי יצחק שר שלהם נלקה בתחלה ואח"כ שאר אלהיהם רבי שמעון ברבי יוסי אומר לקות אומה של מצרים ממש לא היה אלא ביים דכתיב (שם יד כח) לא נשאר בהם עד אחד וקודם זה נעשה שפטים באלהיהם ועל דא כתיב הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה ונתנבאו על העתיד כפי מה שאירע להם ונוסף גם הוא על שונאינו נבאו על מחנות עליונים

הדין כי כן מצינו שם אלהים מדת הרחמים במקומות רבים כמו (בראשית ח א) ויזכור אלהים את נח^כ (בראשית כ יז) וירפא אלהים את אבימלך כי כל אחת מן המדות זו כלולה בזו ומפני זה הזכיר יככה בתוספת ה"א להורות על מדת הדין המיסרת את האדם והוא שכתוב (ויקרא כו יח) ויספתי ליסרה אתכם שבע בתוספת ה"א^כ הנקראת שבע ומיסרת בשבע פורעניות וכן הזכיר כאן שבע חליים בשחפת ובקדחת וכל השאר.

(כט ו): וְתָבֵאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֵן מֶלֶךְ הַשְּׁבֹטִים וְעוֹג מֶלֶךְ הַכְּנָעִי לְקָרְאֵתָנוּ לְמִלְחָמָה וְנִבְּרָם:

עי' ר' בחיי: וצריך אתה לדעת כי מפני ששרתה שכינה בבית ראשון לכך הזכיר דוד ע"ה על בית ראשון (תהלים כד ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד^ל כלומר מלך של הכבוד אבל בבית שני לא שרתה שכינה כל כך תדיר אלא חופף שכן התנבא חגי הנביא על בית שני (חגי א ח) וארצה בו ואכבדה אמר ה"ל^ל כלומר כבוד השכינה שהיא ה"ה^א היה שם חופף ואמר גם כן (שם ב ז) ומלאתי את הבית הזה כבוד ולעתיד לבא יחזור הכל לקדמותו כמו שהיה בבית ראשון וביתרון מעלה והשגה יותר ממה שהיה וישב התפארת והכבוד^ל בירושלים והוא שאמר ישעיה ע"ה על הבית השלישי (ישעיה ס א – ב) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה^ל.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שיהיו שרויים בתוכם ונלחם בנו נבאו על מה דכתיב יהו"ה ילחם לכם וגו' ועלה מן הארץ כמה דאת אמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה:

תרגום: אמר רבי יצחק שר שלהם נלקה בתחלה ואחר כך שאר אלהיהם. רבי שמעון ברבי יוסי אומר לקות אומה של מצרים ממש לא היה אלא בים שכתוב לא נשאר בהם עד אחד וקודם זה נעשה שפטים באלהיהם ועל זה כתוב הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה ונתנבאו על העתיד כפי מה שאירע להם ונוסף גם הוא על שונאינו נבאו על מחנות עליונים שיהיו שרויים בתוכם ונלחם בנו נבאו על מה שכתוב ה' ילחם לכם וגו' ועלה מן הארץ כמו שנאמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה. ^כ אמנם עי' זהר (ח"א סט ע"ב): א"ר שמעון (ויזכור אלה"ם את נח (בראשית ח א)) תא חזי בשעתא דדינא אתעביד לא כתיב ביה זכירה כיון דאתעביד (ביה) דינא ואתאבידו חייבי עלמא כדון כתיב ביה זכירה דהא כד דינא שריא בעלמא אתחברותא לא אשתכח ומחבלא שריא על עלמא כיון דאתעבר דינא ואשתכח רוגזא תב כלא לאתריה ובגין כך כתיב הכא ויזכור אלה"ם את נח דביה שריא זכור דנח איש צדיק כתיב ביה

תרגום: אמר רבי שמעון, (ויזכור אלהים את נח), בא וראה, בשעה שהדין נעשה, לא כתוב בו זכירה, כיון שנעשה (בו) הדין ונאבדו רשעי העולם, אז כתוב בו זכירה. שהרי כאשר הדין שרוי בעולם, לא נמצאת התחברות, והמשחית שרוי על העולם. כיון שעבר הדין ושכך הרוגז, שב הכל למקומו, ולכן כתוב כאן "ויזכור אלהים את נח", שבו שורה זכור, שכתוב בנח איש צדיק. ^כ עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^ל עי' זהר (ח"ג רנג ע"ב): ויבא מלך הכבוד ולית כבוד אלא תורה מהכא מאן דיליף אורייתא דאתקריאת כבוד אקרי מלך ולא תימא בההוא עלמא דאתי ולא יתיר אלא מלך בתרין עלמין בדיוקנא דמאריה ובגין דא כפול פסוקא תרין זמנין חד מי זה מלך הכבוד תניינא מי הוא זה מלך הכבוד שאו שערים ראשיכם מאי ראשיכם תרין זמנין אינון חיון דמרכבתא עלאה וחיון דמרכבתא תתאה תרגום: "ויבא מלך הכבוד" ואין כבוד אלא תורה. מכאן מי שלומד תורה שנקראת כבוד, נקרא מלך. ולא תאמר באותו עולם הבא ולא יותר, אלא מלך בשני עולמות, בדמות רבוננו, ומשום זה כפול הפסוק פעמיים, אחת מי זה מלך הכבוד, שתים מי הוא זה מלך הכבוד. "שאו שערים ראשיכם", מהו ראשיכם פעמיים, אלו חיות המרכבה העליונה וחיות המרכבה התחתונה.

^{לא} עי' לעיל בראשית כח יז, ועי' רמב"ן ויקרא כו טז.

^{לב} עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^{לז} עי' זהר ח, ג קיח ע"א): (ד"א) עבדו את יי' ביראה דא כ"י בזמנא דאיהי בגלותא ביני עממיא א"ר יהודה והא כתיב כי בשמחה תצאו ודא היא כ"י כיון דאמר תצאו מן גלותא הוא ואקרי שמחה א"ל ודאי הכי הוא דכל זמנא דאיהי בגלותא ושכיבת לעפרא לא אקרי שמחה עד דקב"ה ייתי לגבה ויוקים לה מעפרא ויימא התנערי מעפר וגו' (ישעיה ס א) קומי אורי וגו' ויתחברון כחדא (ויוקים לה מעפרא) כדון חדוותא אקרי חדוותא דכלא וכדון בשמחה תצאו ודאי כדון כמה חיילין יפקון לקבלא דמטרוניתא לחדוותא דהלולא דמלכא כד"א ההרים והגבעות יפצחו וגו' וכתוב כי הלך לפניכם יי' ומאספכם וגו'.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: (ד"א) עבדו את ה' ביראה, זו כנסת ישראל בזמן שהיא בגלות בין העמים. אמר רבי יהודה והרי כתוב "כי בשמחה תצאו" וזוהי כנסת ישראל, כיון שאמר תצאו מהגלות הוא ונקראת שמחה, אמר לו ודאי כך הוא זה, שכל זמן שהיא בגלות ושוכבת לעפר לא נקראת שמחה עד שהקדוש ברוך הוא יבא אליה ויקימה מהעפר, ויאמר "התנערי מעפר קומי וגו'" "קומי אורי וגו'" ויתחברו כאחד (ויקימה מעפרה), ואז שמחה נקראת שמחת הכל, ואז "בשמחה תצאו" ודאי. אז כמה חיילות יצאו מול המלכה לשמחת הילולת המלך, כמו שנאמר "ההרים והגבעות יפצחו וגו'" וכתוב "כי הלך לפניכם ה' ומאספכם וגו'".

ועי' עוד שם קיט ע"א): פתח ואמר יי' אורי וישעי ממי אירא וגו' יי' אורי וישעי כיון דבר נש אסתכל (נ"א אתאחד) בנהורא דלעילא וקב"ה אנהיר עליה לא דחיל מעלאין ותתאין כד"א ועליך יזרח יי' וכבודו עליך יראה.

תרגום: פתח ואמר ה' אורי וישעי ממי אירא וגו', ה' אורי וישעי, כיון שאדם הסתכל (נאחז) באור שלמעלה והקדוש ברוך הוא מאיר עליו, לא פוחד מעליונים ותחתונים, כמו שנאמר "ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה".

פרשת נצבים

(כט כז): וַיִּתְּשֶׁם ה' מֵעַל אֲדָמָתָם בְּאֶרֶץ וּבְחַמָּהּ וּבְקִצְפָּה גְדוֹל וַיִּשְׁלַח אֶל אֶרֶץ אַחֲרֵת

כיום הזה:

ע"ר בחיי: וישליכם אל ארץ אחרת למ"ד של וישליכם רבתי וידוע כי היא הגדולה שבכל האותיות ומה שהיתה רבתי יתכן שירמוז אל המעלה הגדולה הנשאת המושלכת בזמן הגלות הוא שאמר ירמיה (איכה ב א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל וכן כתוב עוד (תהלים עח סא) ותפארתו ביד צר והוא שכתוב (דניאל ח יב) ותשלך אמת ארצה והוא איקונין של יעקב החקוקה בכסא הכבוד, וזהו שאמרו במדרש איכה (איכה רבתי פ"ב סי' ב) כלום הם מכעיסין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב החקוקה בכסא הכבוד הדא היא מקלקלא לאפיהון הדא הוא דכתיב השליך משמים ארץ תפארת ישראל וזהו שאמר דוד ע"ה (תהלים קב יא) כי נשאתני ותשליכני כי המעלה הגבוהה הנשאת השליכה וכיון שהשליך אותה מעלה לא זכר הדום רגליו שהיא עטרת המקבלת מתפארתו בסוד (משלי ד

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י זהר חדש (סו ע"א): ל דא מגדל דפרח באורא דאיהו מלך גדול ובגין כך איקרי אל עילא ואמצעייתא כחדא עילא ורישא דאשגחותא רישא דכל אתון כחדא אל נוטיל אל"ף סיועא דההוא מגדלא דפרח באורא לגביה ועליה סליק בשמא.

תרגום: ל זה מגדל הפורח באויר שהוא מלך גדול ומשום כך נקרא אל עליון (מעלה) ואמצעי יחד המעלה וראש של ההשגחה ראש של כל האותיות יחד אל נוטיל אל"ף סיוע של אותו המגדל הפורח באויר אליו ועליו עולה בשם.

וע"י ספר הפליאה (עמוד &): גל"ש ג' וש' רומזים לבניה ולחסד, כי בהיות הג' רומז בבניה הש' רומז בחסד, הל' לת"ת, שהת"ת נקרא מגדל הפורח באויר שהוא באמצע קו השוה, וכשהש' הוא לבדו בלא ג' רומז בבניה ועל שיש לה ג' רגלים הוא בעבור שהבניה היא שלישית. וע"י ע"ח שער הנסירה פרק ה.

^ב ע"י זהר (ח"א דף רמב ע"ב): כתיב (דניאל ז ט) חזה הוית עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו' חזה הוית עד די כרסוון רמיו כד אתחרב בי מקדשא תרי כרסוון נפלו תרי לעילא תרי לתתא תרי לעילא בגין דאתרחיקת תתאה מעלאה כרסייא דיעקב אתרחיקת מכרסייא דדוד וכרסייא דדוד נפלת הדא הוא דכתיב (איכה ב א) השליך משמים ארץ תרי כרסוון לתתא ירושלם ואינון מארי דאורייתא וכרסוון דלתתא כגוונא דכרסוון דלעילא מריהון דאורייתא היינו כרסייא דיעקב ירושלם היינו כרסייא דדוד ועל דא כתיב עד די כרסוון ולא כרסיא כרסוון סגיין נפלו וכלהו לא נפלו אלא מעלבונה דאורייתא

תרגום: כתוב "חזה הוית עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו'." (הייתי רואה עד שהכסאות נזרקו ועתיק יומים יושב וגו'). "חזה הוית עד די כרסוון רמיו", כשנחרב בית המקדש, שני כסאות נפלו, שנים למעלה ושנים למטה. שנים למעלה, כי התרחקה התחתונה מהעליונה. כסא של יעקב התרחק מכסא דוד, וכסא דוד נפל. זהו שכתוב "השליך משמים ארץ". שני כסאות למטה, ירושלים, ואותם בעלי התורה. והכסאות שלמטה כדוגמא הכסאות שלמעלה, בעלי התורה, היינו כסא של יעקב. ירושלים היינו כסא של דוד. ועל זה כתוב "עד די כרסוון" [כסאות], ולא כסא. כסאות רבים נפלו, וכולם לא נפלו אלא מעלבונה של תורה.

וע"י, ש ח"ב קטז ע"א): והאי איהו כאילו (איכה ב א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל דמאן יהיב ארץ בשמים דקאמר השליך משמים ארץ אלא ודאי דא שכינתא ותפארת עמה דלא אתפרש מינה בנפילו דילה לקיים בה (ישעיה מב ח) אני יהו"ה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ומנלן דאמת נפל עמה דכתיב (דניאל ח יב) ותשלך אמת ארצה ומאן דאומי בקושטא הוא מקיים (תהלים פה יב) א'מת מ'ארץ ת'צמח דאיהו עמודא דאמצעייתא דביה איהו קיימא בניינא הדא הוא דכתיב ברא' אלהי"ם את' ולבתר השמים ואת הארץ

תרגום: וזהו כאלו השליך משמים ארץ תפארת ישראל שמי נותן ארץ בשמים שאמר השליך משמים ארץ ודאי זו שכינה ותפארת עמה שלא נפרד ממנה בנפילתה לקיים בה אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ומנין לנו שאמת נפל עמה שכתוב ותשלך אמת ארצה ומי שנשבע אמת הוא מקיים א"מת מ'ארץ ת'צמח שהוא העמוד האמצעי שבו הבנין קיים זהו שכתוב ברא' אלהי"ם את' ואחר כך השמים ואת הארץ.

^ג ע"י זהר (ח"ב דף קעה ע"א): ובשעתא דבעא קודשא בריך הוא לאחרבא ביתיה דלתתא וארעא קדישא דלתתא אעבר להאי ארעא קדישא דלעילא בקדמיתא ונחית ליה מההוא דרגא דהוה ינקא משמים קדישא ולבתר חריב להאי דלתתא הדא הוא דכתיב השליך משמים ארץ בקדמיתא ולבתר ולא זכר הדום רגליו דתניא כך ארחוי דקודשא בריך הוא כד בעי למידן עלמא בקדמיתא עביד דינא לעילא ולבתר אתקיים לתתא דכתיב (ישעיה כד כא) יפקוד יהו"ה על צבא המרום במרום בקדמיתא ולבתר ועל מלכי האדמה על האדמה.

ט) עטרת תפארת תמגנך וזהו שכתוב (איכה ה טז) נפלה עטרת ראשנו וכיון שנפלה נפלו ישראל שנאמר (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל ובלשון הזה מצינו שאמר יחזקאל הנביא על מלכות בית דוד (יחזקאל יט יב) ותתש בחמה לארץ הושלכה.

ל ב): וְשִׁבֶתְ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתְ בְּקִלּוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם אֲתָה וּבְנֶיךָ כְּכֹל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:
 עי' רמב"ן: ולפי דעתי יש בו סוד גדול כי ירמוז למה שאמרו (יבמות סג ב) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וכבר דברתי בו:

ל יב): לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא לְאֹמֵר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׁמַיִמָה וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֲתָה וְנַעֲשֶׂנָה:

עי' ר' בחיי: הזכיר ארבעה פעמים מלת היא כנגד ארבעה יסודות העליונים:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: ובשעה שרצה הקדוש ברוך הוא להחריב את ביתו שלמטה והארץ הקדושה שלמטה העביר בראשונה את הארץ הקדושה שלמעלה והורידה מאותה דרגה שהיתה יונקת מהשמים הקדושים ואחר כך החריב את זו שלמטה זהו שכתוב השליך משמים ארץ בראשונה ואחר כך ולא זכר הדם רגליו ששינו כן דרכו של הקדוש ברוך הוא כשרוצה לדון את העולם בראשונה עושה דין למעלה ואחר כך מתקיים למטה שכתוב יפקוד ה' על צבא המרום במרום בראשונה ואחר כך ועל מלכי האדמה על האדמה.

ועי' ש"ש קפח ע"א): ולבתר דאתחזיא סיהרא דיאותו לאורה מברך עליה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם ובמי מתקדשת ומתברכת בתפארת בגין דאיהו עטרת תפארת לעמוסי בטן.

תרגום: ואחר שנראית הלבנה שיאותו לאורה מברך עליה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם ובמי מתקדשת ומתברכת בתפארת משום שהיא עטרת תפארת לעמוסי בטן.

ד

ה עי' תיקר"ז נו ע"א): ווי ליה לבר נש דנשמתי נחיתת תחת רגליו דבההוא זמנא אתמר במזליה (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום ולית ליה עילוי וסלוק אלא בידא דקודשא בריך הוא דאזיל שמא קדישא לימינא ואוקים לה.

תרגום: אוי לאדם שנשמתו יורדת תחת רגליו, שבאותו זמן נאמר במזלו "נפלה לא תוסיף קום", ואין לו עלוי והתעלות אלא ביד הקדוש ברוך הוא, שהולך השם הקדוש לימין ומקים אותה.

י עי' תיקר"ז קיט ע"א): אמר ליה ולרשיעיא מאי דהא כתיב (קהלת ח') ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וכו' מה תימא בהון אמר ליה שמענא בהון רזא יפול מצדך אלף וגו' הכי אמרו לי ברמיזא אמר ליה אי הכי מאי אשר קומטו בלא עת וגו' אמר ליה אלן תשע מאה ושבעים וארבעה דרין דאתקמטו ואסתלקו קדם זמנייהו ודא איהו אשר קמטו בלא עת דאתלקו קדם זמנייהו וזריק לון קודשא בריך הוא על כל דרא ודרא דא איהו נהר יוצק יסודם ודא הוא רזא דאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וכדין חדתין עתידין למיתי אדהכי אסתלק סבא אמר רבי שמעון לחבריא חבריא ודאי האי איהו סבא דסבין אדם עלאה זכאה דרא דהאי רזא אתגליא ביה.

תרגום: אמר לו ומה לרשעים שהרי כתוב ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וכו' מה תאמר בהם אמר לו שמעתי בהם סוד יפול מצדך אלף וגו' כך אמרו לי ברמז אמר לו אם כך מה זה אשר קמטו ולא עת וגו' אמר לו אלו תשע מאות ושבעים וארבעה דורות שהתקמטו והסתלקו קדם זמנם וזהו אשר קמטו ולא עת שהסתלקו קדם זמנם וזרק אותם הקדוש ברוך הוא על כל דור ודור זהו נהר יוצק יסודם וזהו הסוד שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ואז עתידין חדשים לבא בינתים הסתלק הזקן ואמר רבי שמעון לחבריים חברים ודאי זהו זקן הזקנים האדם העליון אשרי הדור שהסוד הזה התגלה בו.

י עי' זהר (ח"ג רכה ע"א): שם יהו"ה לקרבא אתון י בה' ו' בה' בקרבנא דלהון הרי בכל קרבנין בין דבעירי בין דמלאכין דממנן על פקודין בין במלכותא בין בשמיה כלא צריך לקרבא לקב"ה (דאורייתא דיליה) באתון קדישין ואיהו רכיב בארבע חיון דמלאכים ואיהו רכיב בארבע יסודין דמנהון אתבריאוו ארבע חיון טבעיים ואיהו הוא דמקרב מיא באשא ורוחא בעפרא ה"ד (איוב כה ב) עושה שלום במרומו ואוף הכי הוא מקרב מיכאל דאיהו מים שכליים עם גבריאל דהוא אש שכלי ואיהו מקרב אוריאל דאיהו אויר דהיינו רוח שכלי עם רפאל דאיהו אפר דהיינו עפר שכלית דמיד דאסתלק קב"ה מבינייהו לית בהון חילא.

הנמשכים ונאצלים מן החכמה העליונה ואלו שמותם ברמו אברהם יצחק ויעקב ודוד נאצלו מהם כנגדם בעולם הנפרדים^א ארבע חיות הקודש וארבעה אופנים ובעולם השפל הזה ארבעה יסודות^ב שהם קיום כל מורכב ועמידתו וכו', מי יעלה לנו השמימה יש בכאן רמז כי השם המיוחד^ג לא תתכן השגתו כי אם לעם ישראל הנמולים שהם חתומים באות ברית קדש ומצינו ג'כ שלא יתנבא מעומד אלא מי שהוא נמול שכן מצינו באברהם קודם המילה שכתוב בו (בראשית יז ג) ויפול על פניו לא היה מתנבא אלא נופל לאחר המילה מעומד שכן כתוב (בראשית יח כב) ואברהם עודנו עומד לפני ה' ובלעם לא התנבא מעולם אלא נופל שנאמר (במדבר כד ד) נופל וגלוי עיני וכן רמזו משה במה שאמר להקב"ה בסנה (שמות ג יג) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם יאמר כי הנמולים ישאלוהו על השם המיוחד^ד.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: שם יהוה, לקרב את האותיות י' בה' ו' בה' בקרבנותיהם. הרי בכל הקרבנות בין של בהמות בין של מלאכים שממונים על מצוות, בין במלכות בין בשמו, הכל צריך להקריב לקדוש ברוך הוא (שתורת) באותיות קדושות, והוא רוכב בארבע חיות של המלאכים, והוא רוכב בארבעה יסודות, שמהם נבראו ארבע חיות טבעיות, והוא הוא שמקרב מים לאש, ורוח לעפר, זהו שכתוב "עושה שלום במרומי" כמו כן כאן הוא מקרב את מיכאל שהוא מים שכליים עם גבריאל שהוא אש שכלי, והוא מקרב את אוריאל שהוא אויר, שהיינו רוח שכלי, עם רפאל שהוא אפר שהיינו עפר שכלית, שמיד שמסתלק הקדוש ברוך הוא מביניהם אין בהם כח.

^א עי' לעיל פרשת בראשית הערה קמט.

^ב עי' לעיל פרשת בראשית הערה ל.

^ג עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^ד עי' תיקו"ז (קנג ע"א): פקודא דברית מילה בגזירו דערלה ופריעה כמה דאיהו אעבר מההוא אבר כל אלין קליפין דאלהים אחרים ותקין ביה אתר לשריא ביה שכינתא תמן דאיהו אות ברית מילה הכי קודשא בריך הוא כד נשמתיה סליקת לעילא הה"ד (דברים ל) מי יעלה לנו השמימה קודשא בריך הוא אעבר מניה כל מלאכי חבלה ומקטרגין דלא יקרבו לגביה בגין דשמא דה' שריא עליה דתשכח ליה באלין תיבין מי יעלה לנו השמימה ראשי תיבין מיל"ה וסופי תיבין יהו"ה בשמיה סליק לעילא נשמתיה ובההוא זמנא יתקיים ביה (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך וכמא דאיהו מקבל עליה כל פקודין דעשה בדחילו ורחימו הכי אמליכין ליה לעילא חיילין ומשריין על אלין עלמין דתקין ליה קודשא בריך הוא לעילא ומקבלין ליה עליהו בדחילו ורחימו דמאריהו.

תרגום: מצות ברית מילה בחתיכת הערלה ופריעה כמו שהוא מעביר מאותו אבר כל אלה קליפות של אלהים אחרים ומתקן בו מקום לשרות בו שכינה שם, שהוא אות ברית מילה, כך הקב"ה כאשר נשמה עולה למעלה שכתוב מי יעלה לנו השמימה הקב"ה מעביר ממונ כל מלאכי חבלה ומקטרגים של איקרבו אליו לפי ששם ה' שורה עליו שמצא לו באלה תיבות מייעלה לנו השמימה ראשי תיבות מיל"ה וסופי תיבות יהו"ה, בשמו נשמתו עולה למעלה, ובאותו זמן מתקיים בו (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך וכמו שהוא מקבל עליו כל המצות עשה ביראה ובאהבה, כך ממליכים אותו למעלה, חיילות ומחנות על אלה עולמות שתיקן להם הקב"ה למעלה ומקבלים אותו לעיהם ביראה ואהבת אדונם.

פרשת וילך

(לא ג): ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֵד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה':
 עי' ר' בחיי: אבל לפי דעתי הזכיר ביהושע ה' אלהיך^א שהוא מדרגת נבואתו^ב וכן תרגם אונקלוס שכינתיה עבר קדמך וזהו לשון ה' אלהיך הוא עובר לפניך יהושע הוא עובר לפניך אבל במשה הזכיר השם המיוחד^ג שהוא מדרגת נבואתו^ד הוא שאמר הכתוב לפניו זה אמר אלי וכן כתוב לאחריו כאשר דבר ה' כלומר אלי כי כן מצינו בתחלת פרשת ואתחנן (דברים ג כו) ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסיף וגו' וצו את יהושע וגו' כי הוא יעבר לפני העם הזה ולשון הכתובים מגלה סוד המדרגות של כל אחד ואחד פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א עי' לעיל פרשת עקב הערה ו ועי' זהר (ח"ג לג ע"ב): כי יהו"ה אלהיך^א אש אוכלה הוא (דברים ד ט) האי אש צריך ליה תמיד עמה דלית ליה כביה דאיהו אכיל כל קרבנין דצלותין ומלין דאורייתא דאיהי שכינתא איהו פרנסה דיליה.
 תרגום: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא (דברים ד), האש הזו הוא צריך להיות תמיד עמה, שאין לה כביה, שהוא אוכל כל הקרבנות של התפלות, ודברי תורה שהיא השכינה היא פרנסתו.
^ב עי' תיקו"ז (צב ע"ב): לווה שכינתא דאיהי סיהרא קדישא מקודשא בריך הוא ומקבלת מניה דאתמר ביה כי שמש ומגן ה' אלהי"ם (תהלים פד יב) והכי הוה מקבל יהושע מן משה כמה דאוקמוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (ב"ב עה ע"א) והכי הוה כל נביאיא קדם משה כגון סיהרא וכוכביא קדם שמשא דלא אית לון נהורא אלא משמשא.
 תרגום: לווה השכינה שהיא הלבנה הקדושה מן הקדוש ברוך הוא ומקבלת ממנו שנאמר בו כי שמש ומגן יהו"ה אלהי"ם וכן היה מקבל יהושע ממשה כמו שבארוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וכך היו כל הנביאים לפני משה כמו הלבנה והכוכבים לפני השמש שאין להם אור אלא מן השמש
^ג עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.
^ד עי' לעיל פרשת שמות הערה סח.

פרשת האזינו

(לב א): הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הם השמים והארץ הראשונים הנזכרים בבראשית"א כי הם יבואו בברית עם ישראל על כן אמר שיאזינו השמים וישמעו התנאים ואיך יעשה בהם: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה האזינו השמים ותשמע הארץ התפארת והכבוד: בסוד פסוק ראשון כי עם השמים והארץ הללו אנו באין בברית ועל כן יאמר משה שישמעו התנאים אשר בנינו והזכיר לשון דבור אצל השמים ולשון אמירה אצל הארץ לבאר כי כל דבור מן השמים וכל אמירה מן הארץ ומה שדבר עם הארץ בנסתר מפני יראת המלכות וזה מבואר.

(לב ו): הֲלֹהִי תִגְמְלוּ זֹאת עִם נֶבֶל וְלֹא חָכֵם הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קִנְיָהּ הוּא עֲשֵׂךָ וַיִּכְנְנֶךָ:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יתכן לומר כי תרמוז לה"א ראשונה שבשם ופקח עיני שכלך ותראה איך הזכיר משה רבינו ע"ה ה"א זעירי בתחלת התורה" וה"א רבתי בסוף התורה לרמוז בזה כי ה"א זעירי ברא בכח ה"א רבתי ששם תשובת הנשמות" ועל זה רמוז

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^א ע"י לעיל פרשת בראשית הערה עג.

^ב ע"י זהר (ח"ג רפ"ו ע"ב): ר' יוסי אמר תו מה בין משה לישעיהו משה אמר האזינו השמים השמים עלאין אינון דאשתמודען דאקרון שמא דקב"ה ותשמע הארץ ארץ עלאה ההיא דאשתמודעא ואיהי ארץ החיים בישעיה כתיב שמעו שמים ולא השמים האזיני ארץ ולא הארץ ואינון שמים וארץ תתאין ועם כל דא בעו לאענשא ליה עד דאמר כי יי' דבר ולא אנא ומשה אמר כולי האי דכתיב האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי

תרגום: רבי יוסי אמר עוד מה בין משה לישעיהו משה אמר האזינו השמים השמים שמים העליונים אלו הנודעים שנקראים שמו של הקדוש ברוך הוא ותשמע הארץ הארץ העליונה אותה הנודעת והיא ארץ החיים בישעיה כתוב שמעו שמים ולא השמים האזיני ארץ ולא הארץ ואלו שמים וארץ תחתונים ועם כל זה רצו להעניש אותו עד שאמר כי ה' דבר ולא אני ומשה אמר כל זה שכתוב האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי.

^ג ע"י לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^ד ע"י תיקו"ז (כ"ט ע"א): מחשבא בלבא ודא י' ה', ה' אינון אמירא, ודבורא ו' קלא, וע"י עוד לש"ו ביאורים ח"א עב ע"ג.

^ה בראשית ב ד.

^ו ע"י זהר (ח"ג רצ"ב ע"ב): הל"י תגמלו זאת דא שכינתא והא אוקימנא מלי דתנינן ה"א דבהבראם זעירא ה"א דבהל"י ברבא והא אתמר דתניא א"ר יהודה ה"א דבכל אתר קב"ה ואקרי אם ותרי עלמין נינהו דכתיב מן העולם ועד העולם והא תנינן ברזא דקרא בשמן כתיב רביעית ההין תרגום: ה"ה תגמלו זאת זו השכינה והרי בארנו הדברים שלמדנו אות ה"א של בהבראם קטנה ה"א שבהלה גדולה והרי נתבאר שלמדנו אמר רבי יהודה ה"א שבכל מקום הקדוש ברוך הוא ונקראת אם ושני עולמות הם שכתוב מן העולם ועד העולם והרי למדנו בסוד הפסוק בשמן כתיב רביעית ההין.

^ז ע"י זהר (ח"ג רכב ע"א): פקודא דא היא מצות תשובה ודא איהי בינה.

ע"י ז"ח (פב ע"ג): וההוא אתערו דשריאי עליה מאתר עילאה הוא ומאי שמיה נשמה ומיניה יתער

לבר נש תשובה ועובדין טבין ואיהו חילא עילאה חילא דתשובה אימא לרוח ורוח בן לה.

תרגום: ואותה ההתעוררות ששורה עליו, היא ממקום עליון, ומה שמה נשמה, וממנה תתעורר

לאדם תשובה ומעשים טובים, והוא כח עליון כח התשובה האם לרוח והרוח בן לה.

ע"י תיקו"ז (נה ע"א): ועוד נשמתא ורוחא ונפשא דבר נש אינון תקיעה תרועה שברים נפשא בלבא ודא שברים כמה דאת אמר לב נשבר ונדכה נשמתא במוחא ודא תקיעה רוחא בכנפי ריאה דנשיב על לבא דאיהו נור דליק ואם לאו הוה דליק כל גופא ורזא דמלה כנפי יונה נחפה בכסף וגו' ורוחא כליל מאשא ומיא ובגין דא איהו תרועה ועליה אתמר אשרי העם יודעי תרועה בגין דנשמתא איהי נשמת חיים בינה דנטלה מחכמה נפש מלכות תבונה רוח תפארת ואיהו דעת כליל תרוייהו עליה אתמר ובדעת חדרים ימלאו.

תרגום: ועוד נשמה רוח ונפש של אדם, הן תקיעה תרועה שברים, הנפש בלב, וזה שברים כמו שנאמר לב נשבר ונדכה. הנשמה במח, וזו תקיעה הרוח, בכנפי ראה שנושבים על הלב, שהוא אש דולקת. ואם לא היה דולק כל הגוף. וסוד הדבר, כנפי יונה נחפה בכסף וגו', והרוח כלולה מאש ומים, ומשום זה הוא תרועה, ועליו נאמר אשרי העם יודעי תרועה, משום שהנשמה היא נשמת חיים, בינה שנטלת מחכמה, נפש מלכות, תבונה רוח, תפארת והוא הדעת שכולל את שניהם, עליו נאמר ובדעת

משה כן ביום מותו וידוע לכל משכיל כי בזמן שישראל זכאין הם מוסיפין כח ושפע בשכינה^ה וכשהם חייבין הכח ההוא נפסק ואז השכינה מאנה הנחם על בניה כי אינו השפע ההוא ולכך יאמר הלה' תגמלו זאת התרצו להפריש המדה הנקראת זאת^ז מן הה"א הראשונה שבשם שלא תקבל שפע ממנו ומזה אמר לו חכמו ישכילו זאת כלומר ימשיכו ממקור החכמה והשכל למדת זאת וזהו יבינו לאחריהם ימשיכו הבינה אל האחרית ולא יפרידה הלא הוא אביך קנך הלא הה"א הראשונה שהוא קן העולם אביך קנך בסוד מצות שלוח הקן^י ולשון

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

חדרים ימלאו.

^ח עי' לעיל פרשת יתרו הערה סח.

ועי' זהר (ח"ג רצט ע"א): ד"א לו חכמו ישכילו זאת דאיהי מתקשרא בהו בישראל כד נטרין פקודי אורייתא ויתבין עמה בשלם ינדעון דסייעתא דהאי זאת עמהון לאתפרעא משנאיהובן וישראל דאינון זעירין ביני עממיא ינדעון איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה ומאן גרים להו האי זאת דהוה בהו בשלם כד עבדין פקודי אורייתא ולעלמין לא אתעדי מנייהו למעבד להו נוקמין אם לא כי צורם מכרם ויי' הסגירם מ"ט כי צורם מכרם בגין צור ילדך תשי דתקונין לא שראן כדקא יאות באתרייהו אם לא כי צורם מכרם א"ר יהודה דא אברהם כמה דאוקימנא דאמר אברהם יתחייבון ישראל בגלותא ולא יעלון בגיהנם דתרין אלין גלותא וגיהנם לא יסבלון ישראל וקב"ה אסתכם על ידוי דכל זמנא די יחובון ישראל יפלו בגלותא וישתעבדון בהו שנייהו ובג"כ צורם מכרם ודאי ויי' הסגירם ואסתכם על ידוי.

תרגום: דבר אחר לו חכמו ישכילו זאת שהיא קשורה בהם בישראל כאשר שומרים מצוות התורה ויושבים עמה בשלום ידעו שעזרה של זאת הזו עמהם להיפרע משונאיהם וישראל שהם מעטים בין האומות ידעו איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה ומי גרם להם הזאת הזו שהיתה בהם בשלום כאשר עושים מצוות התורה ולעולמים לא זזה מהם לעשות להם נקמות. אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם למה כי צורם מכרם משום שצור ילדך תשי שהתקונים לא נמצאים כראוי במקומם אם לא כי צורם מכרם אמר רבי יהודה זה אברהם כמו שבארנו שאמר אברהם יתחייבו ישראל בגלות ולא יכנסו בגיהנם ששני אלו גלות וגיהנם לא יסבלו ישראל והקדוש ברוך הוא הסכים על ידו שכל זמן שיתחייבו ישראל יפלו לגלות וישתעבדו בהם שונאיהם ומשום זה צורם מכרם ודאי וה' הסגירם והסכים על ידיו.

^ט עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^י עי' זהר (ח"ג רחצ ע"ב): זכור ימות עולם בינו שנות דוד ודור וגו' זכור ימות עולם ר' אבא אמר מאן ימות עולם אינון שיתא יומין דעבד קב"ה עלמא בהו דכתיב כי ששת ימים עשה יי' וגו' ששת ימים ולא בששת ימים והא אוקימנא בינו שנות דוד ודור כלומר אינון ימות עולם ידעו וישתמודעו כל אינון שנין ויומין וכל דרא עד דרא דא דאתון קיימין שאל אביך ויגדך דא קב"ה הה"ד הלא הוא אביך קנך ויגדך והוא יגלה עומקא דחכמתא ומאי היא אלא כד אינון שיתא יומין שכלילו עלמא לא שכלילו ליה אלא בגינך דתיתי אנת ותקיים אורייתא דתנינן כל מה דעבד קב"ה על תנאי עבד דכד ייתון ישראל אי יקבלון אורייתא יאות ואי לא דיהדר ליה לתהו ובהו ובג"כ אינון ימות עולם ידעו ואשתמודעון כלא והא תנינן הנהו ענפי דאילנא היך מתאחדן בגו אילנא והא אוקימנא כדין קב"ה ברר לון לממנן תריסין על שאר אמין ואתון מה כתיב כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו דלא יחב להו לרבבא ולא למלאכא ולא לממנא אחרא והאי עמא דקב"ה נסב לחולקיה באן אתר אשכח ליה ימצאהו בארץ מדבר ובתהו יליל ישימון וגו' דכתיב תרח אבי אברהם וגו' ואקח את אביכם את אברהם וגו' ומהכא דבר להו לישראל בכל דרא ודרא ולא אתפרש מנייהו ודבר להו ברחמי הה"ד כנשר יעיר קנו וגו'.

תרגום: זכר ימות עולם בינו שנות דוד ודור וגו' זכר ימות עולם רבי אבא אמר מי אלו ימות עולם אלו ששה ימים שעשה הקדוש ברוך הוא העולם בהם שכתוב כי ששת ימים עשה ה' וגו' ששת ימים ולא בששת ימים והרי בארנו בינו שנות דוד ודור כלומר אלו ימות עולם ידעו ויתודעו כל אלו השנים והימים וכל דור ודור עד דור זה שאתם עומדים בו. שאל אביך ויגדך זה הקדוש ברוך הוא זהו שכתוב הלא הוא אביך קנך ויגדך והוא יגלה עומק החכמה ומה היא אלא כאשר ששה ימים אלו תקנו את העולם לא תקנו אותו אלא בגללך שתבא אתה ותקיים את התורה שלמדנו כל מה שעשה הקדוש ברוך הוא על תנאי עשה שכאשר יבאו ישראל אם יקבלו את התורה מוטב ואם לא שיחזירוהו לתהו ובהו ומשום זה אלו ימות עולם יודעים ומבינים הכל. והרי למדנו אלו ענפי האילן איך נאחזים בתוך האילן והרי בארנו שכאשר הקדוש ברוך הוא ברר להם לממוני המגנים על שאר האומות ואתם מה כתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו שלא נתן אותם לשר ולא למלאך ולא לממונה אחר וזה העם שהקדוש ברוך הוא נטל לחלקו. באיזה מקום מצא אותו ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן וגו' שכתוב תרח אבי אברהם וגו' ואקח את אביכם את אברהם וגו' ומכאן מנהיג אותם את ישראל בכל דור ודור ולא נפרד מהם ומנהיג אותם ברחמים זהו שכתוב כנשר יעיר קנו וגו'.

^{יא} עי' לקמן פרש כי תצא הערה ו, ועי' ע"ח שער טו פרק ג.

רמב"ן ור' בחיי פרשת האזינו

קן שהוא היסוד הראשון בהיות העופות וה"א אחרונה עשך כלשון (תהלים ק ג) הוא עשנו ולא אנחנו ומלת ויכוננך הכין אותך לקבל התקון²¹.

(לב כ): ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה פנים לא אמן בם:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה בנים לא אמן בם אין להם אומן ומגדל כי הכח הנקרא פנים²² הוא האומן והמגדל של בנים וכיון שהם בהסתר הפנים הנה האומן חלף הלך לו איננו בקרבם והאומן הזה ה"א האחרונה שבשם וזהו אסתירה פני מהם וכבר הזכרתי.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²¹ ע"י זהר (ח"ג קכו ע"א): והא בעינא דישתכחו עשרה בזמנא חדא בבי כנישתא ולא ייתו פסקי פסקי דלא יתעכב שלימו דשייפין דהא בר נש בזמנא חד עבד ליה קב"ה ואתקין ליה כחדא כל שייפי הה"ד הוא עשך ויכוננך (חסר וזה הוא) ת"ח כיון דב"נ אשתלימו שייפוי בהווא זמנא אתתקן לכל שייפא ושייפא כדקא יאות כגוונא דא כיון דשכינתא אקדימת לבי כנישתא בעיין עשרה דישתכחון תמן כחדא וישתלים מה דישתלים

תרגום: והרי צריך שימצאו עשרה בזמן אחד בבית הכנסת, ולא יבאו קבוצות קבוצות, שלא תתעכב שלמות האיברים, שהרי האדם בזמן אחד עשאו הקדוש ברוך הוא, והתקינו כאחד כל האיברים, זהו שכתוב "הוא עשך ויכוננך". בא וראה כיון שנשלמו אברי האדם, באותו זמן התקן לכל אבר ואיבר כראוי, כדוגמא זה כיון ששכינה מקדימה לבית הכנסת, צריך עשרה שימצאו שם כאחד, וישתלם מה שישתלם.

²² ע"י לעיל פרשת שמות הערה נה.

²³ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה פד והערה קמט.

פרשת וזאת הברכה

(לג א): וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו: עי' רמב"ן: להגיד כי ברכתו מקויימת כי איש האלהים היה ותפלת ישראל רצונו והנה יקרא הכתוב למשה רבינו איש האלהים וכן שאר הנביאים ואליהו וזולתם ולא יאמר הכתוב איש ה' אבל יאמר משה עבד ה' (להלן לד ה) והטעם ידוע לכל משכילי וכך על דרך האמת וזאת היא הברכה: כי מאת ה' היתה זאת (תהלים קיח כג) וכן ביעקב נאמר (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם זאת הברכה הוא שאמר דוד (תהלים קיט נו) זאת היתה לי כי פקודיך נצרת ירמוז לציון עיר דודי כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

א עי' זהר (ח"א רלו ע"א): תא חזי יעקב הוה ליה ארבע נשין ואוליד בנין מכלהו ואסתלק ואשתלם בנשוי כד בעא יעקב לאסתלקא שכינתא קיימא עלוי בעא לברוכי ולאלין (באלין) ולא יכל מקמי שכינתא דחיל אמר היך אעביד דהא תרוייהו מסטרא דדינא קשיא קא אתיין אי אתקיף בשכינתא לא יכילנא דהא ארבע נשין הוו לי ואשתלמינא ובהון אלא [אסלק] (אסתלק) לון למארי דביתא דהא (ביה) וביתא ברעותיה קיימא ומה דבעי יעביד כך יעקב ואמר חולקין דנשין ובנין הא נסבית בהאי עלמא ואשתלמינא היך אתקיף במטרוניתא יתיר אלא אסלק מלין למארי מטרוניתא והוא יעבד מה דבעי ולא ידחלו

תא חזי מה כתיב (דברים לג א) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים מאריה דמטרוניתא כמה דכתיב (במדבר ל יד) אישה יקימנו ואישה יפרנו דהא (שם ז א) כלת משה כתיב ועל דא משה בריך מאן דבעא ולא דחיל כדאוקימנא ובגין כך אמר יעקב הא חמינן דבני אלין בסטרא דדינא קשיא (ליתיה) וייתו מאריה דביתא ויברך לון ומשהו ודאי איש האלהים היה ורעותיה עביד בביתיה כמה דאת אמר אישה יקימנו דהא הוא דכתיב (שם י לה) ויאמר משה קומה יהוה ואישה יפרנו דהא הוא דכתיב (שם לו) ובנחה יאמר שובה יהוה ודאי רעותיה עבד מאריה דביתא ולית דימחי בידיה כבר נש דגזר על אנתתיה וועבדאו (ועביד) רעותיה ועל דא יעקב אף על גב דהוה אחיד באילנא דחיי לא הוה מארי דביתא אלא לתתא משה והוא לעילא בגין כך סליק לון למאריה דביתא תרגום: בא וראה, ליעקב היו ארבע נשים, והוליד בנים מכולן, והתעלה (ונשלם) בנשותיו. כשרצה יעקב להסתלק, עמדה עליו שכינה. רצה לברך את אלה ולא יכל, מלפני השכינה שפחד. אמר, איך אעשה, שהרי שניהם באו מצד הדין הקשה. אם אחזיק בשכינה, לא יכלתי, שהרי היו לי ארבע נשים ונשלמתי בהן, אלא אעלה אותן לבעל הבית, שהרי (בו) הבית עומד ברצונו, ומה שירצה יעשה. כך יעקב אמר, חלקי של נשים ובנים הרי לקחתי בעולם הזה ונשלמתי, ואיך אתחזק במלכה יותר. אלא אעלה הדברים לבעל המלכה, והוא יעשה מה שירצה, ולא יפחד.

בא וראה, מה כתוב, "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים", בעל הבית, בעל המלכה, ככתוב "אישה יקימנו ואישה יפרנו", שהרי "כלות משה" כתוב. ועל כן משה מברך את מי שרוצה בלי פחד, כמו שבארנו. ולכן אמר יעקב, הרי ראיתי שבני אלה הם בצד הדין הקשה, (יביאו) יבא בעל הבית ויברך אותם. משה ודאי איש האלהים היה, ורצונו עושה בביתו, כמו שנאמר "אישה יקימנו", זהו שכתוב "ויאמר משה קומה ה'". "ואישה יפרנו", זהו שכתוב "ובנחה יאמר שובה ה'", ודאי, שבעל הבית עושה את רצונו ואין מוחה בידו, דוגמת אדם שגוזר על אשתו, והיא עושה רצונו. ועל כך יעקב, אף על גב שהיה אחוז בעץ החיים, לא היה בעל הבית אלא למטה. משה הוא למעלה, ולכן העלה אותם לבעל הבית.

^ב עי' ר' בחיי שמות יז ה, והערה א.

^ג עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז, והערה ז.

^ד עי' לעיל פרשת תרומה הערה ט.

^ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^ו עי' זהר (ח"ג רסב ע"ב): א"ר יהודה כתיב ביה בדוד והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי מאי טעמא אדמוני משום דחולקא דעדביה גרמא ליה אדמוני דינא ודאי עם יפה עינים דינא ברחמי כמה דכתיב חסדי דוד הנאמנים א"ר יצחק חסדי דוד באתריה אוקימנא אלא והוא אדמוני כדאמרן עם יפה עינים אלין אבהתא ת"ח ירושלם וציון דינא ורחמי ואע"פ כן כתיב עיר דוד היא ציון וכתוב בקרבן קדוש ולא אבא בעיר נשבע קב"ה שלא יכנס בירושלם של מעלה וכו' אימתי א"ר יהודה כד אתהדר מלכו בית דוד לאתריה לתתא.

תרגום: אמר רבי יהודה כתוב בדוד והוא אדמוני עם יפה עיניים וטוב ראי למה אדמוני משום שחלק גורלו גרם לו אדמוני דין ודאי עם יפה עיניים דין ברחמים כמו שכתוב חסדי דוד הנאמנים. אמר רבי יצחק חסדי דוד במקומו בארנו אלא והוא אדמוני כמו שאמרנו עם יפה עיניים אלו האבות בא וראה ירושלים וציון דין ורחמים ואף על פי כן כתוב עיר דוד היא ציון וכתוב בקרבן קדוש ולא אבא בעיר נשבע הקדוש ברוך הוא שלא יכנס בירושלים של מעלה וכו' אימתי אמר רבי יהודה כשתחזר מלכות בית דוד למקומה למטה.

העולם והמשכיל יבין:

ע"י ר' בחיי בהקדמה לפרשה: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. ועל דרך הקבלה תנו לה מפרי ידיה הזכיר כן על המדה שהתחיל עליה אשת חיל מי ימצא כי רצה שלמה ע"ה לחתום ספרו במדה שהיא חתימת הבנין ויען כי משם שמעו בני ישראל את התורה הוא שכתוב (דברים ד יב) מתוך האש ואמר הנביא (חבקוק ג י) נתן תהום קולו לכך סדר שבחיה והזכיר מעלותיה בכ"ב אותיות התורה וכוונת הכתוב תנו לה מפרי ידיה תנו לה ברכה והזכיר מ"פרי ידיה" כענין שאמרו תן לו משלו שאתה ושלך שלו ויהללוה בשערים מעשיה הוא ההלול וכן הזכיר דוד ע"ה בפסוק אחד ברכה והלול הוא שאמר (תהלים קד לה) ברכי נפשי את ה' הללויה ואף על פי שכל המתברך מתברך מברכותיו של הקדוש ברוך הוא מצינו שהקב"ה הפין בברכת בני אדם והוא צוה לנו בכך כמו שאמר (דברים ח י) וברכת את ה' אלהיך והוא יתעלה המברך (ישעיה סה טז) והמתברך בארץ יתברך באלהי אמן ותתעורר כמה שדרשו רז"ל (סוטה לח ב) כל המברך מתברך שהוא כלל הכולל את הכל וידוע בברכה שהוא קיום העולם ולכך התחילה תורה בב' בריאת עולם לפי שהברכה קיום העולם וברך הקדוש ברוך הוא לאדם שנאמר (בראשית א כח) ויברך אותם אלהים וברך לנח ולבניו שנאמר (בראשית ט א) ויברך אלהים את נח ואת בניו עד שעמד אברהם שהיה ראש האמונה ומסר הברכות בידו ואמר לו (בראשית יב ב) והיה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ז ע"י זהר (ח"ג ט ע"ב): דבר אחר ברוך יהו"ה מצינו מאן אתר אשתמודע דקודשא בריך הוא הוא ברוך הדר ואמר מצינו דמצינו אשתמודע דהוא ברוך מאי טעמא בגין דכתיב (תהלים קלג ג) כי שם צוה יהו"ה את הברכה וגו' אמר ליה רבי ייסא זכאה חולקך דזכית לכולי האי זכאין אינון דמשתדלין באורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא כאילו אחיד בקודשא בריך הוא הדא הוא דכתיב (דברים ד) ואתם הדבקים ביהו"ה אלהיכם חיים כלכם היום

תרגום: דבר אחר ברוך ה' מצינו, מאיזה מקום נודע הקדוש ברוך הוא שהוא ברוך, חזר ואמר מצינו, שמצינו נודע שהוא ברוך, למה, משום שכתוב (תהלים קלד) כי שם צוה ה' את הברכה וגו'. אמר לו רבי ייסא, אשרי חלקך שזכית לכל זה, אשרי אותם שעוסקים בתורה, שכל מי שעוסק בתורה כאילו אוזח בקדוש ברוך הוא, זהו שכתוב (דברים ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.

ח ע"י לעיל הערות צד וקפ.

ט ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

י ע"י לעיל פרשת ויחי הערה מד.

יא ע"י לעיל פרשת עקב הערה ה.

יב ע"י הערה ז.

יג ע"י זהר (ח"א ב ע"ב): כד בעא למברי עלמא אתו כל אתוון קמיה מסופא ארישיהו שריאת את ת למיעל ברישא אמרה רבון עלמין ניחא קמך למברי בי עלמא דאנא חותמא דגושפנקא דילך אמ"ת ואת אתקריאת אמ"ת יאות למלכא למשרי באת אמ"ת ולמברי בי עלמא אמר לה קב"ה יאות אנת וזכאה אנת אלא לית אנת כדאי למברי בך עלמא הואיל ואנת זמינא למהוי רשים על מצחין דגוברין מהימנין דקיימו אורייתא מאל"ף ועד ת"ו וברשימו דילך ימותון ועוד דאנת חותמא דמות הואיל ואנת כך לית ואנתו (אנא) כדאי למברי בך עלמא [מיד נפקת] וכו' עאלת את ב אמרה ליה רבון עלמא ניחא קמך למברי בי עלמא דבי מברכאן לך לעילא ותתא אמר לה קב"ה הא ודאי בך אברי עלמא ואת תהא שירותא למברי עלמא.

תרגום: כשרצה לברוא את העולם, באו לפניו כל האותיות מסופם לראשם. התחילה האות ת' להכנס בראש. אמרה, רבון העולמים, נוח לפניך לברוא בי את העולם, שאני תשלום חותם שלך אמ"ת, ואתה נקראת אמ"ת, ראוי למלך להתחיל באות אמ"ת ולברוא בי את העולם. אמר לה הקדוש ברוך הוא, את ראויה ואת זכאית, אלא שאינך כדאית לברוא בך את העולם, הואיל ואת עתידה להיות רשומה על מצחי האנשים הנאמנים שקיימו את התורה מאל"ף ועד ת"ו, וברושם שלך ימותו. ועוד, שאת חותם המות. והואיל ואת כך, אינך כדאית לברוא בך את העולם. מיד יצאה וכו', נכנסה האות ב'. אמרה לו, רבוננו של עולם, נוח לפניך לברוא בי את העולם, שבי מברכים אותך למעלה ולמטה. אמר לה הקדוש ברוך הוא, הרי ודאי שבך אברא את העולם, ואת תהיי הראשית לברוא את העולם.

ברכה"י ולא אמר והיה ברוך או מבורך אלא והיה ברכה אמר לו אתה מקור הברכה"י לברך לכל מי שתדע וממנו ואילך היו הברכות מסורות ביד הצדיקים שכן כתוב ביצחק שאמר ליעקב (בראשית כז ז) ואברכה לפני ה' לפני מותי וכן מצינו ביעקב שבירך לבניו סמוך למיתתו הוא שכתוב (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם"י ויברך אותם וכן מצינו משה רבינו ע"ה שברך את השבטים סמוך למיתתו והתחיל ברכתו במלת זאת ממקום שפסק יעקב שאמר וזאת אשר דבר להם אביהם.

עיי"ש: וע"ד הקבלה וזאת הברכה"י היא התרומה"י והיא התורה והיא הברית שכתוב בה (ישעיה נט כא) זאת ברית"י ולכך התחיל משה ממנה ממקום שפסק יעקב לפי ששם הפסק הנבואה ליעקב ומשם התחלת הנבואה למשה וכבר הזכרתי זה בפסוק (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם:

עיי"ש: וע"ד הקבלה איש האלהים דרך הכתוב שיזכיר לשון איש אצל האלהים כי לא נמצא בכל התורה איש ה' אבל יזכיר לשון עבד אצל ה' שהוא השם המיוחד וזהו משה עבד ה' וזה מבואר"א:

(לג ב): ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו:

ע"י רמב"ן: יאמר כי השם מסיני בא לישראל כי משם השכין שכינתו בתוכם ושוב לא נסתלקה מהם והענין כי ירד הכבוד בהר סיני"י כמו שנאמר (שמות יט כ) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה וגו"י ושם היה כל הימים שהיה משה עולה ויורד כמו

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

י' ע"י זהר ת,א עח ע"א): ואעשך לגוי גדול וגו' (שם ב) ואעשך בגין דכתיב (שם א) לך לך ואברכך בגין דכתיב מארצך ואגדלה שמך בגין דכתיב וממולדתך והיה ברכה בגין דכתיב ומבית אביך רבי שמעון אמר ואעשך לגוי גדול מסטרא דימינא ואברכך מסטרא דשמאלא ואגדלה שמך מסטרא דאמצעיתא והיה ברכה מסטרא דארעא דישראל הא הכא כרסייא דארבע סמכין דכלהו כלילן ביה באברהם מכאן ולהלאה ברכאן לאחרני דמתזני מהכא דכתיב (שם ג) ואברכה מברכך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה

"ואעשך לגוי גדול וגו'". "ואעשך" משום שכתוב "לך לך". "ואברכך" משום שכתוב "מארצך". "ואגדלה שמך", משום שכתוב "ממולדתך". "והיה ברכה", משום שכתוב "ומבית אביך". רבי שמעון אמר, "ואעשך לגוי גדול" מצד הימין, "ואברכך" מצד השמאל, "ואגדלה שמך" מצד האמצע, "והיה ברכה" מצד של ארץ ישראל. הנה כאן כסא של ארבעה עמודים שכולם כלולים באברהם. מכאן והלאה ברכות לאחרים שנונים מכאן, שכתוב "ואברכה מברכך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה".

ועיי"ש (פז ע"ב): תא חזי כגוונא דא כד אשתכחו זכאין בעלמא אתערו ברכאן לעלמין כלהו כיון דאתא אברהם אתער ברכאן לעלמא דכתיב (בראשית יב ב) ואברכך והיה ברכה מאי והיה ברכה רמז דישתכחון בגיניה ברכאן לעילא ולתתא דכתיב (שם ג) ונברכו בך וגו' וכתוב (שם) ואברכה מברכך תרגום: בא וראה, כדוגמא זו כשנמצאים צדיקים בעולם, ברכות מתעוררות לכל העולמות. כיון שבא אברהם, התעוררו ברכות לעולם, שכתוב "ואברכך. והיה ברכה". מה זה "והיה ברכה", רמז שימצאו בגללו ברכות למעלה ולמטה, שכתוב "ונברכו בך וגו'", וכתוב "ואברכה מברכך".

^{טו} ע"י לקמן פרשת בשלח הערות קכז ומה, וע"י עוד בראשית מח יג.

^{טז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^{יז} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

^{יח} ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יד.

^{יט} ע"י לעיל פרשת נח הערה ח.

^כ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

^{כא} ע"י לעיל הערה א.

^{כב} ע"י שמות כח ב ודברי רבינו שם.

^{כג} ע"י נתחומא נשא טז: בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים וכו' עמד משה והורידה לארץ שנאמר (שמות יט) וירד ה' על סיני וכתוב. וע"י הערה הבא.

שנאמר (שם כד יז) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר וגו' וכאשר נתנו לו הלוהות האחרונות שכן הכבוד באהל מועד כמו שנאמר (שם לג ט) והיה כבא משה האלהיה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה וכתוב (שם פסוק יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וגו' וכאשר הוקם המשכן שכן הכבוד במשכן שנאמר (שם מ לד) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן ומשם היו לו כל הדברות כל ימי המדבר.

ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו – יאמר כי בא הכבוד לישראל מרבבות קדושי עליון אשר ירדו עמו על ההר, כענין שנאמר (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדשיו.

מימינו אש דת למו – פירוש מימין תפארתו היה להם אש דת לא מיד המלאכים הנזכרים רק מימין השם בעצמו ובכבודו ויתכן כי מרבבות קדש מרבוני קדושתו כי קדוש קדוש ה' צבאות בכל מיני קדושה וטעם אש דת למו כמו דת אש כמו שאמר (לעיל ה כא) ואת קולו שמענו מתוך האש או טעמו כמו אש ודת למו יזכיר שהראה להם האש העליונית והשמיעם הדת וזה כענין שנאמר (לעיל ד לו) ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש ועל דרך האמת יגיד גם כן שהאש שהוא הדת היא מימינו כי מדת הדין כלולה ברחמים:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה יאמר מימינו השמיע הדת למו לישראל מתוך האשלא כי זאת היתה השנתם של ישראל אבל משה היה שומע מימינו ממש ואולי כדי לרמוז על זה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

יד עי' לעיל פרשת ואתחנן הערה כו.

כה עי' לעיל פרשת ויצא הערות יד.. Error! Bookmark not defined.

יד עי' זהר (ח"א סז ע"א): ליהו"ה הארץ ומלואה האי קרא על ארעא דישראל אתמר דאיהי ארעא קדישא ומלואה דא שכינתא כמה דאת אמר (מלכים א' ח יא) כי מלא כבוד יהו"ה את בית יהו"ה וכתוב (שמות מ לד) וכבוד יהו"ה מלא את המשכן מאי מלא ולא מלא אלא מלא ודאי דאתמליא מכלא דאתמליא מן שמשא סיהרא שלים בכל סטרין מלא מכל טובא דלעילא כאסקופא דא דאתמליא מכל טובא דעלמא ועל דא כתיב ליהו"ה הארץ ומלואה תבל ויושבי בה דא שאר ארעאן. תרגום: "לה' הארץ ומלואה", פסוק זה נאמר על ארץ ישראל שהיא ארץ הקדושה. "ומלואה" זו השכינה, כמו שנאמר "כי מלא כבוד ה' את בית ה'", וכתוב "וכבוד ה' מלא את המשכן". למה מלא ולא מלא. אלא מלא ודאי, שהתמלא מהכל, שהתמלא מהשמש, הלבנה שלימה בכל הצדדים, מלא מכל טוב שלמעלה, כמו האוצר הזה שהתמלא מכל טוב של העולם. ועל זה כתוב "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה", אלו שאר הארצות.

יד עי' זהר (ח"א יח ע"ב): מניה אצטיירין ציורין דרכב אלהים רבותים דכתיב (תהלים סח יב) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן שנאן כללא דכלהו ציורין שו"ר נש"ר ארי"ה ו' דא איהו אדם פשיטו דאתכליל כחדא ברזא דכר ונוקבא וכלהו אלפיין ורבבן כלהו נפקי מהני רזא שנאן תרגום: מהם מצטיירים ציורים של רכב אלהים רבותיים, שכתוב "רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן". "שנאן" כלל של כל הציורים, שו"ר נש"ר ארי"ה, ו' זהו אדם, התפשטות שנכללה כאחד בסוד זכר ונקבה. וכל האלפים ורבבות, כולם יוצאים מהסוד הזה "שנאן".

יד עי' לקמן הערה לב. כט עי' זהר (ח"א עא ע"ב): "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבוד". חוזרים לדרום, אומרים קדוש, חוזרים לצפון, אומרים קדוש, חוזרים למזרח, אומרים קדוש, חוזרים למערב, אומרים ברוך.

תרגום: קדוש קדוש קדוש יהו"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו ג) אהדרו לדרום אמרו קדוש אהדרו לצפון אמרו קדוש אהדרו למזרח אמרו קדוש אהדרו למערב אמרו ברוך.

ל עי' לקמן הערה לב.

לא עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

לב עי' זהר השמטות (דף רנב ע"ב) וצדיק נטיל משמאלא ועמודא דאמצעייתא ימינא הה"ד מימינו אש דת.

עי' זהר (ח"א ריט ע"ב): אמר רבי חייא מאי דכתיב (שם כה ח) בלע המות לנצח אמר ליה כד יתער קב"ה ימינא דיליה אתמנע מותא מן עלמא ולא יתער האי ימינא אלא כד יתערוך ישראל בימינא דקב"ה ומאי ניהו תורה דכתיב בה (דברים לג ב) מימינו אש דת למו בההוא זמנא (תהלים קיח טו) ימין יהו"ה עושה חיל וגו' לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יח.

תרגום: אמר רבי חייא, מהו שכתוב "בלע המות לנצח". אמר לו, כשיעורר הקדוש ברוך הוא את

באו שתי תיבות אלו איש דת תיבה אחת בספר תורה כי משפט ספר תורה כן להיותם תיבה אחת כדי להדביק דת לאשליה ולקבוע בלב כי הדת שהשמיע למו מתוך האש שמעוה וכן כתוב (דברים ד טו) ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר וכיוצא בו מצינו בנביאים (ירמיה ו כט) נחר מפוח מאשתם עופרת מלה אחת כן כתוב במסורת.

(לג ג): אף חיבב עמים כל קדשיו בידך והם תבו לרגלך ישא מדברתיך. ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה תכו לרגלך מלשון הכאה כי הם מוכים בסבת קדושת השכינה שהיא הדום רגליך¹⁴ שהיא דבק בארון וזה ירמוז למה שהיה הארון מכלה בהם כמו שהזכירו רז"ל כי לכך היה שבט לוי מעטים לא עלו רבבותיהם אלא פחות שבכל השבטים ואמר ישא מדברותיך כי הוא הכלי הנושא הדברות וממנו שמענו התורה כענין שאמר הכתוב (דברים ה יט) מתוך האשליה וזה מבואר.

(לג ה): ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ויהי בישרון מלך זו מדת המלכות הכלולה מכל המעלות ומזה דרשו במדרש רבה (במ"ר פט"ו סי' יד) (עמוס ט ו) הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה למה הדבר דומה לפלמין בנוי על גבי ספינות כל זמן שהספינות מחוברות פלמין שעל גביהם עומד כך הבונה בשמים מעלותיו אימתי כשישראל אגודה אחת אבל כשאינן אגודה אחת כביכול כסאו מבוסס למעלה כתיב מעלתו וקרי מעלותיו הקרי ירמוז לעשר המעלות והכתיב ירמוז למעלה אחרונה הכוללת את כלן ואם כן תלה הכתוב הבנין העליון כלו על ישראל כשהן אגודה אחת.

ודע כי מלת ויהי תורה כי המלך הזה הוא האל יתברך, ועוד שיש במלת ויהי שלשה צרופין בשם המיוחד¹⁵, כשתצרף השם המיוחד לארבעה צרופים כפרי החג, ותהיה היו"ד לבדה בצרוף הרביעי, וכיון שמלת ויהי נאצלת מהשם המיוחד הנה זה יורה כי לה' המלוכה

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ימינו, ימנע מות מהעולם, ולא תתעורר ימין זו אלא כשיתעוררו ישראל בימינו של הקדוש ברוך הוא, ומה זה, תורה, שכתוב בה "מימינו איש דת למו". באותו זמן "ימין ה' עשה חיל, לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה".

ע"י תיקו"ז יב ע"ב): כד אתנטילת מכתר אתקריאת עטרת תפארת עטרה בראש כל צדיק תגא דספר תורה ובגינה אתמר כל המשתמש בתגא חלף כד אתנטילת מהאי חכמה עלאה דהיא ראשית אתקריאת על שמה וכד אתנטילת מבינה אתקריאת על שמה תבונה וכד אתנטילת מחסד אתקריאת תורה שבכתב דאתיהבת מימינא דכתיב מימינו איש דת למו.

תרגום: כשהיא נלקחת מכתר נקראת עטרת תפארת, עטרה בראש כל צדיק (מגילה טו ע"ב), הכתר של ספר תורה. ובגללה נאמר כל המשתמש בתגא חלף (אבות פ"א מ"ג). כשנטלה מהחכמה העליונה הזו, שהיא ראשית, נקראת על שמה. וכשנטלה מבינה, נקראת על שמה תבונה. וכשנטלה מחסד נקראת תורה שבכתב, שנתנה מימין שכתוב "מימינו איש דת למו".

¹⁴ ע"י גר"א בתיקו"ז נג ע"ב): דאיהי תורה שבעין אנפין - ר"ל, זהו תרועה תורה ע' ולכן נק' ג"כ דעת דת ע' כמ"ש (דברים לג ב) מימינו איש דת שהן ג' סטרין ימין ואש ודת.

¹⁵ ע"י תז"ח (כה ע"ג): ולבתר אמר והם תכו לרגלך אלין אנון דמכתתין רגליהון ממדינה למדינה ומאתר לאתר לשא ולתן במשא ובמתן דאורייתא דאזלין מטלטלין מאתר לאתר אתחשיב לון כגלגול דשבע מיני עניות אתחשיב לה לבר נש כשבע מדורין דגיהנם דלכלהו נחית אדם.

תרגום: ואחר כך אמר והם תכו לרגלך אלו אותם שמכתתים רגליהם ממדינה למדינה וממקום למקום לשא ולתן במשא ומתן של תורה שהולכים מטלטלים ממקום למקום נחשב להם כגלגול ששבעה מיני עניות נחשב לו לאדם כשבעה מדורי גיהנם שלכלם יורד אדם.

¹⁶ ע"י לעיל פרשת וירא הערה ט.

¹⁷ ע"י זהר חדש (עו ע"א): כנגד זה שבעה רקיעין הן ושבעה כוכבים רצין וחוזרין הן שבעה ארצות שבעה ימים שבעה תהומות וכולם תלויים במאמר ההוא שנאמר הבונה בשמים מעלותיו הם ז' ספירות מעלות גדולות עמודים חקוקים בשמו הגדול וכלם תלויים במאמר אחד והם שמים העליונים. ¹⁸ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רד.

ואם כן יהיה לשון מלך בכתוב הזה כלשון (תהלים קמה א) ארוממך אלהי המלך^{לח} שהוא תרועת מלך^{ל"ב} ולשון (קהלת ה ח) מלך לשדה נעבד^ב ולשון (שיר השירים ז ו) מלך אסור ברהטים^{מ"א} וכן (תהלים כד י) ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה מלך שהוא הכבוד^{מ"ב} ואמר סלה כי הוא מתעלה למעלה עד אין סוף ומלך הכבוד שהזכיר ראשון הוא המולך על הכבוד^{מ"ג} וזה מבואר.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{ל"ח} עי' זהר (ח"ב כח ע"ב): רבי יצחק פתח האי קרא (תהלים קמה א) ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד תא חזי דוד לקביל דרגא דליה קאמר דכתיב אלהי דידי בגין דבעא לסלקא שבחיה ולאעלא ליה לנהורא עלאה לאתערבא דא בדא למהוי כלא חד בגיני כך ארוממך אלהי המלך וגו' דתנינן כל יומי דדוד אשתדל לאתקנא כורסא ולאנהרא אנפאה בגין דיגין עליה ויתנהיר תדיר נהורא תתאה בנהורא עלאה למהוי כלא חד וכד אתא שלמה אשכח עלמא שלים וסיהרא דאתמליא ולא אצטריך לאטרחא עלה לאנהרא.

תרגום: רבי יצחק פתח פסוק זה "ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד בא וראה דוד כנגד דרגתו ואמר שכתוב אלהי שלי משום שרצה להעלות שבחו ולהכניס אותו לאור עליון להתערב זה בזה להיות הכל אחד משום כך ארוממך אלהי המלך וגו'. ששינונו כל ימות דוד השתדל לתקן את הכסא ולהאיר פניה כדי שתגן עליו ויואר תמיד האור התחתון באור העליון להיות הכל אחד וכשבא שלימה מצא העולם שלם והלבנה התמלאה ולא צריך לטרוח עליה להאירה.

^{ט"ז} עי' תיקו"ז (צא ע"א): וכד ישראל יתערון בשופרות וסלקין תמן לשכינתא דאיהי תרועת מלך בעשרה שופרות בגין דאיהי לא סלקא פחות מעשרה.

תרגום: וכשיתעוררו ישראל עם שופרות ומעלים לשם את השכינה שהיא תרועת מלך כעשרה שופרות משום שהיא אינה עולה פחות מעשרה.

^מ עי' זהר (ח"א קכב ע"א): פתח ואמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד ויתרון ארץ בכל היא ודאי דהא מתמן נפקין רוחין ונשמתיין ותועלתא לעלמא מלך לשדה נעבד מאן מלך דא קב"ה לשדה נעבד כד איהו אתתקן כדקא יאות ומלך דא (דא) מלך עלאה דאתחבר לשדה כד איהו נעבד מאן שדה דא שדה אשר ברכו יהו"ה דכתיב (בראשית כז כו) כריח שדה אשר ברכו יהו"ה דכד איהו (אתערב) נעבד ואתתקן [ב]כל מה דאצטריך ליה כדקא יאות כדן מלך עלאה אתחבר עמיה. תרגום: פתח ואמר, "ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד". "ויתרון ארץ בכל היא" ודאי, שהרי משם יוצאות הרוחות והנשמות ותועלת לעולם. "מלך לשדה נעבד", מי המלך, זה הקדוש ברוך הוא, "לשדה נעבד", כשהוא נתקן כראוי. "מלך", זה (זה) המלך העליון שמתחבר לשדה כשהוא נעבד. מי השדה, זה השדה אשר ברכו ה', שכתוב "כריח שדה אשר ברכו ה'", שכשהוא (נעשה) נעבד ונתקן בכל מה שצריך לו כראוי, אז המלך העליון מתחבר עמו.

^{מ"א} עי' זהר (ח"א קסא ע"א): תא חזי יעקב שלים כל מה דעבד בחכמתא עביד כתיב (שם ל לח) ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים כלא בחכמתא לאמשכא ברכאן ממבועא דכלא לכלהו דרגין עלאין דאינון חולקיה ועדביה את המקלות מאן מקלות אלין דרגין דאינון בי דינא אשר פצל דאעבר מנהון דינא ברהטים היינו דכתיב (שיר ז ו) מלך אסור ברהטים דהא מההוא מלך אתיין ברכאן לכלהו עלמין דבר אחר מלך אסור ברהטים (שיר"ש ז ו) מלך דא אסור וקשור באינון רהטין עלאין דמנייהו אשתקיין כלא ונ"א אתמשכן ברכאן לכולא ממלך עלאה בשקתות המים אלין אינון נחלין דנפקין ואתיין עד דמטו לאתר דמתכנשי תמן אשר תבאנה הצאן לשקות כמה דאת אמר (תהלים קד יא) ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים צמאם ובההוא אתר דמתכנשי תמן מיא כלהו אתיין לאשקאה מניה

תרגום: בא וראה, יעקב השלם כל מה שעשה, עשה בחכמה. כתוב "ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים", הכל בחכמה, למשוך ברכות מהמעין של הכל לכל הדרגות העליונות, שהן חלקו וגורלו. "את המקלות", איזה מקלות, אלו הדרגות שהן בית הדין, "אשר פצל", שהעביר מהן את הדין, "ברהטים", היינו שכתוב "מלך אסור ברהטים", שזה מהמלך ההוא באות ברכות לכל העולמות. דבר אחר, "מלך אסור ברהטים", מלך זה אסור וקשור באותם הרהטים העליונים, שמהם משקים את הכל (נמשכות ברכות לכל) מן המלך העליון. "בשקתות המים" (שמשם משקים כל שקתות המים), אלו הם הנחלים שיוצאים ובאים עד שמגיעים למקום ששם מתכנסים. "אשר תבאן הצאן לשקות", כמו שנאמר "ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים צמאם". ובאותו המקום ששם מתכנסים המים, כולם באים להשקות ממנו.

^{מ"ב} עי' לעיל פרשת חיי שרה הערה ל שכבוד הוא מידת המלכות.

^{מ"ג} עי' תז"ח כח ע"ב): וכד צלותין סלקין כדקא יאות כרוזא נפיק ואמר שאו שערים וכו' ואמרין מי זה מלך הכבוד (שם) מסטרא דאמא דאיהי מ' ואתקרי ה' עזוז וגבור מסטרא דשכינתא תתאה מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה מסטרא דעמודא דאמצעיתא וצדיק.

תרגום: וכשהתפללות עולות כראוי הכרוז יוצא ואומר שאו שערים וכו' ואומרים מי זה מלך הכבוד (תהלים כד) מהצד של האם שהיא מ"י ונקראת ה' עזוז וגבור מצד השכינה התחתונה מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה מצד העמוד האמצעי וצדיק.

(לג ו): יְחִי רְאוּבֵן וְאֵל יִמֹת וְיִהְיֶה מְתִיו מִסְפָּר:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יחי ואל ימות מטעם פוקד עון אבות על בנים ושם (שמות כ ה) רמזתי סודי והועילה ברכת משה לכפר לו מעשה בלהה שלא יכרת וימות בו לעולם^מ אבל פקד עליו עם שאר השבטים מעשה יוסף כפי הבא בפרקי היכולות^מ:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יחי ראובן ואל ימות הזכיר יחי על חיי העולם הבא ואל ימות שלא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וזהו שתרנגם אונקלוס ע"ה ומותא תנינא לא ימות וגלה לנו בזה כי הנשמות מתגלגלות לשוב בגוף אחר שקבלו שכרם ועונשם בגן עדן או בגיהנם וזה ידוע ומקובל כי כשם ששמות העולם חוזרות ומתגלגלות כן הנשמה אחר שקבלה שכרה בגן עדן או עונשה בגיהנם הנה היא חוזרת אחר זמן בגוף לקבל הראוי לה במדה כנגד מדה והגלגול הזה נקרא אצל רז"ל תחיית המתים הוא שאמרו בתחלת מסכת תענית (ב ע"ב) בשלמא תחיית המתים כל יומא ויומא זמנא אלא גשמים כל יומא ויומא זמניה הוא ותמצא בירושלמי (יומא פ"ח ה"ז) (ישעיה כב יד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון זו מיתה שניה וכן תרגם יונתן אם ישתבק חובא הדין לכוון עד דתמותון מותא תנינא ולזה כוון אונקלוס והרחיב באור בלשון שאמר לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות כוון לומר כי משה התפלל על השבט שיזכה לחיות חיי עד ולא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וכן תמצא בדוד מפורש שהזכיר בענין הנשמה הדברים הבאים לה לאחר מיתה סליחת עונות רפואת תחלואים בגלגולה גאולת שחת וזה יורה שתעבור בשחת אבל הוא יגלגלה אחר התעטרותה במדות שובע שמחות בזיו השכינה זהו שאמר (תהלים קג ג - ה) הסולח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי הסד ורחמים המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריכי וחמשה תועליות הן שהזכיר בתוספת יודי"ן והן חמשה כנגד חמשה דברים שנמשלה בהן וכנגד חמשה שמות שיש לה וזה מבואר^מ.

(לג ז): וְזֹאת לְיִהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה וְאֵל עַמּוֹ תִּבְיָאֲנוּ יְדִיו רַב לֹא וְעֶזֶר

מִצָּרָיו תִּהְיֶה:

סמ מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^מ ע"י שמות לד ז בר' בחיי.

^מ ע"י זהר (ח"א קפה ע"ב): תא חזי כמה גרים ליה לראובן בגין דאיהו אשתדל לאחייא ליה ליוסף מה כתב (דברים לג ו) יחי ראובן ואל ימות וגו' דהא בגין דא אף על גב דידע דאשתקיל בכירותיה מניה ואתיהיב ליוסף אשתדל לאחייא ליה וצלי משה ואמר יחי ראובן ואל ימות ואתקיים בעלמא דין ואתקיים בעלמא דאתי מאי טעמא בגין דא ובגין דעבד תשובה מההוא עובדא דכל מאן דעביד תשובה קב"ה קיים ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי תא חזי מה כתב (בראשית לז לא) ויקחו את כתנת יוסף וגו' הא אוקמוה דבגין דדמא דשעיר דמיא לדמא דבר נש.

תרגום: בא וראה כמה גרם לראובן משום שהוא עסק להחיות את יוסף. מה כתוב, "יחי ראובן ואל ימות" וגו', שהרי משום זה, אף על גב שידע שנלקחה בכורתו ממנו ונתנה ליוסף, עסק להחיות אותו, והתפלל משה ואמר, "יחי ראובן ואל ימות", והתקיים בעולם הזה ובעולם הבא. למה, משום זה, ומשום שעשה תשובה מהמעשה ההוא. שכל מי שעושה תשובה, הקדוש ברוך הוא מקיים אותו בעולם הזה ובעולם הבא. בא וראה מה כתוב, "ויקחו את כתנת יוסף" וגו', הרי בארוהו, שמשום שדם השעיר דומה לדם של אדם.

^מ פרק ה אות ה: וכיון שראה ר' נחוניא בן הקנה גזירה זו עמד והורידם למרכבה שר הפנים אמר לי עשרה נתנו ונתנו לסמא"ל הרשע שרה של רומי לומר לך והכחד מישראל כל נתח טוב ירך וכתף להשלים וגונב איש ומכרו וגו', לפי שעמדה מדת הדין לפני הקב"ה ואמרה לפניו רבונו של עולם כתבת בתורתך וגונב איש ומכרו ובני ישראל שגנבו את יוסף אחיהם ומכרוהו מה באה עליהם מיד נתנה רשות לסמא"ל להכחיש עשרה גבורים תחתיהם להשלים הגזרה ושמורה לו להנקם כשיגיע עת יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה שהוא נשחט ומוטל הוא וכל שרי מלכות שבמרום כגדיים וכבשים של יום הכפורים.

^מ ע"י דברינו בדברי רבינו בראשית ב יז.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת ייחד המדה הזאת ליהודה^{יח} בעבור כי להם המלחמה וממנו המלכות לעולם והיא העזר מצריו והוא סוד הכתוב שאמר (ש"ב א יח) ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר כי הוא הקשת הנראה בענן שנאמר בה (בראשית ט יז) זאת אות הברית^{יט}:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה וזאת ליהודה היא מדת המלכות שממנה המלכות לזרע יהודה והיא הנותנת לו כח הנצוח במלחמותיו וכן דוד שהוא מזרעו אמר (תהלים כז ג) אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח: כי היא מדתו של דוד וכן הוא אומר (תהלים צט ד) ועוז מלך משפט אהבי^י וכתוב (תהלים עב א) משפטיך למלך תן ולכך התגבר דוד בכל המלחמות והיה מנצח כל אויביו ועל כן הזכיר תמיד בשירותיו למנצח מזמור לדוד יודה להקב"ה כי הוא המנצח האמתי כי מה שהוא מנצח אין נצוחו אלא מצד המדה ההיא ולפי שהיה דוד מחזיק במדה ההיא ושפך דמים רבים על כן לא הוכשר לבנות בית הרחמים עד שבא שלמה בנו שהיה איש השלום מחזיק במדת הצדקה^{יא} כענין שאמר (תהלים עב א)

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מ" עי' לעיל פרשת בראשית הערה רמז, והערה ז.

מ" עי' דברי רבינו ט יב, יד ודברינו שם הערה לז.

^י עי' זהר (ח"א צג ע"ב): פתח אידך ואמר כתיב (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה וגו' הכי תאנא בזאת אני בוטח מהו בזאת דא את קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש ואתרמיזא לעילא ובגיני כן אתמר בזאת כמה דכתיב (בראשית ט יב) זאת אות הברית (שם יז י) זאת בריתי וכלא בחד דרגא ותאנא זה וזאת בחד דרגא אינון ולא מתפרשן ואי תימא אי הכי הא שאר בני עלמא הכי אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא אלא בגין דאחידא ביה ואתרמיזא ביה והיא כתרא דמלכותא.

תרגום: פתח אחר ואמר, כתוב "אם תחנה עלי מחנה וגו'". כך שנינו, "בזאת אני בוטח", מה זה "בזאת", זו אות הברית המזומנת תמיד אצל אדם, ונרמזה למעלה. ולכן נאמר "בזאת", כמו שכתוב "זאת אות הברית", "זאת בריתי", והכל בדרגה אחת. ושנינו, זה וזאת הם בדרגה אחת ולא נפרדים. ואם תאמר, אם כך, הרי שאר בני האדם כך, למה דוד בלבדו ולא אחר. אלא משום שהיא אחוזה בו ונרמזה בו, והיא כתר המלכות. ועי' עוד זהר (ח"ג קמו ע"א).

^{יא} עי' זהר (ח"א רלב ע"ב): פתח רבי יוסי ואמר (תהלים צט ד) ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים וגו' ועז מלך ומשפט אהבו דא קב"ה ועז מלך תוקפא דאתקף קב"ה לאו איהו אלא במשפט דהא במשפט אתקיים ארעא כמה דאת דאתקנתו כנסת ישראל אלא במשפט בגין דמתמן אתזנת (כל ארעא) וכל ברכאן דנטלא מתמן נטלא ובגין כך ועז מלך משפט אהב כל תאיבו וכל רחימו דילה לקביל משפט אתה כוננת משרים רזא דתרין כרובים לתתא דאינון תקונא ויישובא דעלמא והא אתמר

תרגום: פתח רבי יוסי ואמר, "ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים" וגו'. "ועז מלך משפט אהב", זה הקדוש ברוך הוא. "ועז מלך", תוקף שמחזק הקדוש ברוך הוא אינו אלא במשפט, שהרי במשפט עומדת הארץ, כמו שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ". ולכן "ועז מלך משפט אהב". ולא נתקנת כנסת ישראל אלא במשפט, משום שמשם נזונית, וכל הברכות שנוטלת, היא נוטלת משם, ולכן "ועז מלך משפט אהב", כל התשוקה וכל האהבה שלה כנגד המשפט. "אתה כוננת מישרים", סוד של שני הכרובים למטה, שהם תיקון וישוב העולם, והרי נתבאר.

^{יב} עי' תיקו"ז יח ע"ב): צ' בההוא זמנא אתמר בה (משלי יד לד) צדקה תרומם גוי ולית צדקה אלא צלותא הא אוקמוהו ואיהי אימא עלאה דנחתא לגבי צדק ואתעבידת צדקה (צדיק) ואתכליל י"ה בתרוייהו בצדיק וצדקה.

תרגום: צ', באותו זמן נאמר בה "צדקה תרומם גוי", ואין צדקה אלא תפלה, הרי פרשוהו, והיא אם העליונה, שיורדת אל הצדק ונעשית צדקה (צדיק), ונכלל י"ה בשניהם בצדיק וצדקה.

ועי"ש סה ע"א): וכל מאן דעביד צדקה במסכנא גרים ההוא נהר דיתמשך מעדן דאיהי אימא עלאה להשקות את הגן דאיהי דל"ת דלה מסכנא ועני איהו יום שבת ומאן דמקיים בה ענג שבת גרים לאשקאה ההוא דל"ת וההוא עני אתמלי ואתקרי נהר ומאן דאית ליה רשו למעבד ענג שבת ולא עביד אתהפך ליה ענג לנגע צרעת וחריב ביתיה וממוניה

תרגום: וכל מי שעושה צדקה עם העני, גורם לאותו נהר שימשך מעדן, שהיא האם העליונה, להשקות את הגן, שהיא דל"ת, דלה, עניה. ועני הוא יום שבת, ומי שמקיים בה עונג שבת, גורם להשקות אותה הדל"ת, ואותו עני מתמלא ונקרא נהר. ומי שיש לו רשות לעשות עונג שבת ולא עושה, מתהפך לו ענג לנגע צרעת, ומחריב ביתו וממונו.

ועי"ש ע"ב): לא ראייתי צדיק נעזב וכו' (ובמאי) וכד נחתא מליא לגבי בעלה דאיהו ו' נהר דאתמשך מעדן ו' עאל בד' ואתעבידת ה' ומה דהוה צדק אתעבידת צדקה לגבי עני דאיהו צדיק.

תרגום: "לא ראייתי צדיק נעזב וכו'", (ובמה) וכשיורדת מלאה אל בעלה, שהוא ו', הנהר שנמשך

וצדקתך לבן מלך.

לג (ח) וללוי אָמַר תִּמְיָךְ וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוּ בְּמִסָּה תִרְיָבוּהוּ עַל מִי

מְרִיבָה:

ע"י ר' בחיי: והנני מבאר לך בכאן ארבע מדרגות הללו הראשונה בת קול ויש סוד במה שאמרו בת קול: ולא אמרו בן קול וכן במה שאמרו זה בנה אב וכן בנין אבי משני כתובים ולא אמרו זה בנה אם או בנין אם וכן במה שאמרו עוד יש אם למקרא ולמסורת¹¹ ולא אמרו יש אב כי הכל נאמר בהשגחה מכוונת וחכמה יתירה וחכמי האמת שכל דבריהם מיוסדים על אדני החכמה וספיר גזרתם קבלו כן, מן הנביאים עד משה מסיני ובאור הענין כי בנין אב לא נזכר בשום מקום מהתלמוד אלא על פסוק מפסוקי תורה שבכתב וא"כ ראוי להם להזכיר בזה לשון אב ולומר זה בנה אב או בנין אב כי כל פסוק ופסוק הוא בנין האב יתעלה ששמענו התורה מפיו מתוך האש¹² וכענין שכתוב (דברים ד טו) ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש ולא היה ראוי שיזכירו בו לשון אם אבל כשאמרו יש אם למקרא ולמסורת שהוא דבר נמסר מעסק תורה שבעל פה הזכירו אם ולא אב וכן בכאן בבת קול שהזכירו בת ולא בן מוכרח היה לפי שהקול הזה המניע לאזני השומע הוא נמשך מאותו הקול שכתוב בו (דברים כח א) והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך¹³ וכן עוד (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו והקול הזה הנשמע יקרא בת לפי שהוא נמשך מאותו קול וזהו לשון בת קול ועוד למעם אחר נמרץ הוצרכו לומר בת קול כי היה הקול יורד לאזני השומע כמדת

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

מעדן, ו' נכנס לד' ונעשית ה', ומה שהיה צדק, נעשה צדקה, לעני שהוא צדיק. ועיי"ש (טו ע"א): ובגלותא אסתלק מניה ואתמר ביה (ישעיה יט ה) ונהר יחרב ויבש יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני ואיהו דך בל"ד ספרים ועם כל דא דאיהו חרב ויבש אתמר ביה (תהלים עד כא) אל ישוב ד"ך נכלם אל ישוב דך דאיהו צדיק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ד"ך בשכינתא דאיהו כ"ד אתוון דיחודא עליה אתמר והמלך שלמה ברוך תרגום: ובגלות הסתלק ממנו, ונאמר בו "ונהר יחרב ויבש". "יחרב" בבית ראשון, "ויבש" בבית שני, והוא דך, בעשרים וארבעה ספרים. ועם כל זה שהוא חרב ויבש, נאמר בו "אל ישוב דך נכלם", אל ישוב דך שהוא צדיק, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, דך בשכינה שהיא עשרים וארבע אותיות היחוד, עליה נאמר "והמלך שלמה ברוך". ועי' בהגר"א בתיקו"ז קמב ע"ג ד"ה והמלך שלמה ברוך - דשלמה ביסוד באינון שבע רועין כמ"ש בר"מ בל"מ (פנחס רנה ע"ב).

¹¹ עי' לעיל פרשת בחקתי הערה יד.

¹² עי' ז"ח מ ע"א): רוח אחרא דנפיק מהאי רוחא קדמאה איהו דמתמן רזא דמהימנותא בכל סטרין ודא איהו ברזא דשמא קדישא דכליל ורשים עליה שמא דאקרי יהו"ה דנפיק ואתרשים מגו שם אהי"ה ואע"ג דכלא ברזא חדא אבל שם יהו"ה בנין אב דאתבני משמא טמירא אהי"ה ודא איהו רזא דנפיק מרוחא קדמאה

תרגום: רוח אחר היוצא מאותו הרוח הראשון, הוא, שמשם הוא סוד האמונה בכל האופנים, וזה הוא בסוד השם הקדוש, שכלול ורשום עליו השם הנקרא הו"ה, היוצא ונרשם מתוך השם אהי"ה, ואף על פי שהכל הוא בסוד אחד, אבל השם הו"ה בנין אב שנבנה משם הנסתר אהי"ה, וזהו סוד היוצא מרוח הראשון.

¹³ עי' ספר הפליאה (עמוד &): למה בכל מקום אומר יש אם למקרא ואם למסורת ולא אמר אב למקרא ואב למסורת. ולגבי הבנין אב אמר בנין אב ואינם אומרים זה בנין אם, א"ל שנו חכמים ז"ל בסוכה פ"א. שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח, ורש"א ג' כהלכתן ורביעית אפי' טפח, ואמרו שם במאי קמפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ר"ש סבר יש אם למקרא. וראה והבן שמלת בנין אב ר"ל האב בונה בנין א"כ כשימצא פסוק מתורה שבכתב הוא אב לכולם כי אלפים לעולם קדומה וממנה נכתבה תורה שבכתב ומלמדה על כולם ואין ספק בקריאת אותו פסוק ובדיניו ומשפטו רק הוא ברור כשמש ורוצה להאיר בכולם ולהיותן מבוארים כמוהו, אך כשיבא פסוק בתורה שבכתב והוא חסר אות קריאתו כענין סכת שחסר ו' וקריאתו כמו עם ו' אותה המלה לא באה ללמד על אחרים רק שני עניינים האלו חסר האות וקריאתו כמו עם האות באו לצורך עצמם, זהו אם למקרא כלומר הקריאה האם תפרש אותה ויש אם למסורת כלומר האם תפרש המסורה מהו המסורת חסר ו'.

¹⁴ עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

¹⁵ עי' לעיל פרשת וילך הערה א.

הכסא שהוא רחב מלמעלה וקצר מלמטה^{נח} כי כן דמות כסא הכבוד וכן צורת האש של מעלה רחבה למעלה וקצרה למטה^{נט} וזהו לשון בת קול שהיה הקול יוצא כמדת הכסא ובת קול זה היה נשמע תמיד לחכמי התלמוד ולחסידי הדורות בזמן בית שני שהיו משתמשין בבת קול אחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים המדרגה השנית אורים ותומים שהם שמות הקדש שהיו מורים על עצם אספקלריא שאינה מאירה אשר מתוכה התנבאו הנביאים כלן הם המעידים על אמתתה ורמזו זאת בלשון האורים שהם עיקר השמות שהוא עולה למספר שם השכינה הוא שכתוב (ויקרא ח ה) ויתן אל החשן את האורים ואת התומים וכשתתקרב אל שתי מלות את האורים אז תראה אור ונוסף עליו אחד להעיד על יחודו כי הוא הנרמז בד' של אחד המדרגה השלישית רוח הקדש והיא המדה העשירית במדות הנביא הזכרתים כבר בפסוק (דברים כג י) ונשמרת וענין רוח הקדש הוא שימצא האדם בעצמו לב רחב ויזדמנו בפיו דברים נפלאים ויגיד העתידות ולא יתבטלו הרגשותיו כלל אבל יוציא הדברים מפיו כפי מה שישים בפיו רוח הקדש והוא אינו יודע מאין באו לו הדברים המדרגה הרביעית נבואה והוא שיגיד העתידות בבטול כל הרגשותיו וישאר מופשט מן החומר וכל כליו ויתיחד עם השכל הוך לבדו ואז יראה האור הבהיר במראות ודמיונות בחלום או בהקיץ ואין להאריך בכאן כי כבר הזכרתי כל זה בארוכה בספר חשן משפט.

אמנם דעת הרמב"ן ז"ל באמרו כי היא מדרגה ממדרגות רוח הקדש כי רוח הקדש גדולה מכלן וסדר המעלות לדעתו מלמעלה למטה כך הם רוח הקדש נבואה אורים ותומים בת קול רוח הקדש היא החכמה שהיא רוח נמשך מן הקדש שהוא המקור העליון וכן כתיב (שמות לה לא) וימלא אותו רוח אלהים בחכמה.

וכן תמצא בספר יצירה (פ"א מ"ט) אחרת, רוח אלהים חיים ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור. וזהו רוח הקדש, קרא החכמה רוח אלהים חיים, ומנאה ראשונה לענין ההשגה ואמר שהיא רוח הקדש, נבואה יסודה מן השם המיוחד^ס אורים ותומים בלמודי היסוד למטה מן הנבואה ולמעלה מבת קול בת קול בשכינה^{סא} וכל המעלות כלן נמשכות הן מן השכינה נמצאת אומר רוח הקדש שהיא החכמה למעלה מן הנבואה שיסודה בשם המיוחד והנבואה למעלה מאורים ותומים שהם למודי ה' ואורים ותומים למעלה מבת קול בת קול האחרונה ולמטה מכלן ולכך אין משגיחין בבת קול לסתור דברי הנבואה ומה שאנו קורין הנבואה רוח הקדש לפי שהוא המקור שכל המעלות משתלשלות ממנה והבן זה:

לאיש חסידך כל כהן גדול שבשבט לוי יקראנו חסיד בעבור שהוא מושך כח ממדת החסד שהיא מדתו של כהן והוא המברך לישראל בשם המפורש שנאמר (במדבר ו כג) כה תברכו כי הוא ממשיך הברכה ממדתו אל המדה העשירית הנקראת כה שהיא מדת הדין^{סב} שנאמר (שמות ז טז) והנה לא שמעת עד כה וסמך ליה בזאת תדע ועם זה היה העולם מתברך מברכתו של כהן וזהו שכתוב (תהלים קמה י) וחסידיך יברכוכה יברכו כה^{סג} וזה מבואר.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נח ??

נט ??

ס עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

סא עי' לעיל פרשת אמור הערה מב.

סב כנ"ל הערה נג.

סג עי' לעיל פרשת כי תצא הערה כח. ועי' עוד זהר (ח"ג קמח ע"א).

עי' זהר (ח"ב דף לז ע"ב): ויהו"ה הכה כל בכור ויהו"ה הוא ובית דינו ויהו"ה הוא ונימוסיו הכה כל בכור הכה משה לא אמר אלא ומת וגו' מהו הכה אלא דאתער כה כמה דאגזים משה דכתיב והנה לא שמעת עד כה.

תרגום: וה' הכה כל בכור וה' הוא ובית דינו וה' הוא והנהגותיו הכה כל בכור הכה משה לא אמר אלא ומת וגו' מהו הכה אלא שהתעורר כה כמו שהפחיד אותו משה שכתוב והנה לא שמעת עד כה. ט עי' לעיל פרשת כי תשא הערה י.

(לג יב): לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חֶפֶץ עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו יִשְׁכֵּן; ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת ידיד ה' ישכון על בנימין ויהיה זה לבטח לבנימין^{סח} שיבטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים והוא יהיה חופף ומגין על בנימין כל היום ולא יבושו בעת צרה ובין כתפיו של בנימין ישכון לעד:

ומכאן נקרא שלמה ידידיה בעבור ה' (ש"ב יב כה) ובנה ידידות משכנותיו כאשר נקרא שלמה גם כן לומר שמדתו שלימה בשלום ולפיכך נכתב בה"א ואמרו במדרש של ר' נחוניא בן הקנה^{סח} אמר לו הקדוש ברוך הוא הואיל ושם כבודי אתן לך את בתי דכתיב (מ"א ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה ולא פירש והיכן פירש להלן (שם ג כה) כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט וגו':

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה לבנימין אמר משה ידיד ה' שהוא הכבוד^{סח} ישכון על בנימין ואמר לבטח כי מתוך כך יבטח בשם הגדול שבקרבו וכענין שכתוב (שמות יד לא) וירא ישראל את ה' הגדולה ויאמינו בה' ובעבור זה נקרא שלמה ידידיה בשמו.

וכן דרשו בספר הבהיר^{סח} אמר לו הקדוש ברוך הוא לשלמה הואיל ושם בשם כבודי אשיא לך את בתי דכתיב (מלכים א' ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ולא פירש והיכן פירש להלן (מלכים א' ג כה) כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט, ע"כ. ולמדנו מכל זה שאין בכל השבטים כולן מבורך כבנימין בהשראת שכינה בחלקו ובמעלה ובזכות ויש לו יתרון על כל יתר אחיו ואולי מפני זה הזכירו הכתוב בפני עצמו ואמר לבנימין בלא וא"ו כי לא רצה לערב אותו ולכלול ברכתו עם שאר השבטים שכלן נקשרין יחד בקשור וא"ו ועוד לפי דרך זה יתכן לומר כי מה שהזכיר לבנימין מכל האחים והזכירו נפרד בפני עצמו בלא וא"ו כדי לרמוז על דוגמתו שהוא מכלל הבנין והוא בפני עצמו נפרד מהם כענין האתרוג^{סח} וזה מבואר.

(לג טז): וּמִמֶּנֶה אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וְרִצּוֹן שְׁכָנֵי סָנָה תְּבוּאָתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֵד נְזִיר

אַחֲיוֹ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יאמר שהרצון ששכן בסנה^ה היא תבוא לראש יוסף שבה ירים ראש והזכיר סמוך במקום מוכרת וכמוהו רבים או יסמוך אל השם הנכבד הנזכר ורצון ה' השוכן בסנה תבוא לראש יוסף וזאת ברכת יעקב (בראשית מט כה) מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך^{עא}:

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

^{סח} ע"י ספר הפליאה (עמוד &): ושכינה לעולם במערב שנאמר ידיד ה' ישכון לבטח. ^{סח} אות סה ז"ל: ומה חכמה נתן הקב"ה לשלמה, שלמה נושא שמו של הקב"ה כדאמרינן כל שלמה האמור בשה"ש קודש לבד מאחד, אמר הקב"ה הואיל ושם כבודי אשיא לך בתי, והא נשואה היא, אימא במתנה נתונה לו, דכתיב (מ"א ה' כו) וה' נתן חכמה לשלמה, ולא פירש, והיכן פירש, להלן שנאמר (שם ג' כה) כי ראו חכמת אלהים בקרבו. לעשות משפט, הוי אומר אותה חכמה שנתנה לו אלהים ושהיא עמו בחדרו היא בקרבו לעשות משפט, מאי לעשות משפט, אלא כל זמן שאדם עושה משפט חכמת אלהים בקרבו, זאת עוזרתו ומקרבתו, ואם לאו מרחקתו, ולא עוד אלא מייסרתו דכתיב (ויקרא כ"ו כה) ויסרתי אתכם אף אני.

וע"י ספד"צ לא ע"א, ובהגר"א שם: וז"ש בגינהון כתיב כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו וגו' - שהוא חכמה דבריא שנקראת אלקים כנ"ל (ל ע"ד ד"ה ואמר), והוא זכה לחכמה זו ואז הבינו כי זכה לחכמה זו, כי ראו שנתבסמו, והן בימא רבא ותהום רבה חו"ב של בריאה, ולכן הבינו כי חכמת אלקים בקרבו.

^{סח} ע"י לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^{סח} ע"י לעיל הערה סו.

^{סט} ע"י לעיל פרשת אמור הערות כז מא.

^ע ע"י שמות ג ב, ור' בחיי ג ד.

^{עא} עיי"ש בר' בחיי.

(לג יז): בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לֹא יִקְרָנִי רֵאִם קָרְנִי בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדּוֹ אֶפְסֵי אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרָיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה בכור שורו הדר לו נתנו ליוסף הצדיק שתי מדות הנצח וההוד וזהו שאמר בכור שורו הדר לו כי הדר הוא הנצח שהוא מימין וההוד שהוא משמאל נרמז בשור כי שם צורת שור"ב כידוע בקבלה ומפני שנתנו לו שתי מדות אלו המשילו לשני דברים לשור ולראם המשילו לשור כנגד ההוד ולראם כנגד הנצח וידעת כי משם נשמעה תפלתו של דוד שנאמר (תהלים כב כב) ומקרני רמים עניתני וכן יצאו ממנו שני שבטים שבט אפרים שנקרא על שם פריה ורביה שהוא ענין הרחמים והשני שבט מנשה שנקרא על שם השכחה שהוא מענין הדין.

(לג יט): עַמִּים הָרַ יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וְזָבַח צֶדֶק כִּי שָׁפַע יָמִים יִנְקוּ וְשָׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל. ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה שם יזבחו וזבחי צדק ייחס הזבחים לצדק"י כי צדק הוא המקבל תחלה והוא הנרמז בתוספת ה"א של המזבחה"י וכבר הזכרתי זה בפסוק (ויקרא א ט) והקטיר הכהן את הכל המזבחה.

(לג כא): וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִּי שָׁם חִלְקֶת מִחֶקֶק סִפּוֹן וַיִּתֵּא רֵאשִׁי עִם צֶדֶקֶת ה' עֲשֵׂה וּמְשַׁפְּטֵיו עִם יִשְׂרָאֵל:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה וירא ראשית לו וירא מרחיב גד ראשית לו והענין שנסתכל הקדוש ברוך הוא בחכמה שהיא ראשית"ה כדי לברוא העולם"י כי שם מדת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ע"י ע"י זהר (ח"ג יד ע"א): אמר רבי יצחק כתיב (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו וגו' יוסף בגין דנטיר להאי ברית זכה בשור דאיהו קדמאה לקרבנא אמר ליה רבי יהודה אי הכי אמאי אתברך במלה דאיהי שמאלא בימינא מבעי ליה דהא כתיב (יחזקאל א י) ופני שור מהשמאל אמר ליה בגין דיגין על חובי דירבעם אמר ליה רזא אוליפנא בהאי קרא דכיון דיוסף נטר ליה להאי ברית דהאי ברית אחיד בתרין דרגין ואינון תרין דרגין לעילא בשמהן אתקרון ואוליפנא בפרשת פרה אדומה דהאי פרה חד דרגא מאינון תרין דרגין עילאין הוי זווגא דפרה שור אקרי ודא הוא בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרני הדר לו ודאי ולא הא כשור דעלמא אלא וקרני ראם קרני קרנא עלאה הוא על כל אחרנין ועל דא בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ.

תרגום: אמר רבי יצחק כתוב בכור שורו הדר לו וגו', משום שיוסף שמר את הברית הזו זכה בשור שהוא ראשון לקרבן. אמר לו רבי יהודה אם כך למה התברך בדבר שהוא שמאל, היה צריך להיות בימין שהרי כתוב (יחזקאל א) ופני שור מהשמאל. אמר לו כדי שיגן על חטאי ירבעם. אמר לו סוד למדנו בכתוב הזה, שכיון שיוסף שמר את הברית הזו, שהברית הזו אחוזה בשתי דרגות, ואותן שתי דרגות למעלה נקראו בשמות, ולמדנו בפרשת פרה אדומה, שהפרה הזו היא דרגה אחת מאותן שתי דרגות עליונות, והזוג של פרה נקרא שור, וזהו בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרני, הדר לו ודאי. ולא כמו השור הזה של העולם, אלא וקרני ראם קרני, קרן עליונה היא על כל האחרות, ועל כן בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ.

ע"י תיקו"ז יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.

ע"י לעיל פרשת לך לך הערה לג.

ע"י לעיל פרשת בראשית הערה יג.

ע"י ע"י זהר (ח"א ה ע"א): תא חזי באורייתא ברא קב"ה עלמא והא אוקמוה דכתיב (שם ח ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום ואיהו אסתכל בה זמנא ותרין ותלתא וארבע זמנין ולבתר [אמר לון ולבתר] עביד ובהו (ביה) עבידתא לאולפא לבני נשא דלא ייתון למטעי בה כמה דאת אמר (איוב כז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם ולקביל ארבע זמנין אינון דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ברא קב"ה מה דברא ועד לא אפיק עבידתיה אעיל ארבע תבין בקדמיתא דכתיב (בראשית א) ב'ראשית ב'רא אלהים א'ת הא ארבע ולבתר השמים אינון לקביל ארבע זמנין דאסתכל קב"ה באורייתא עד לא יפיק עבידתיה לאומנותיה.

תרגום: בא וראה, הקב"ה ברא את העולם בתורה, והנה ביארוה שכתוב "ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום". והוא התבונן בה פעם ושתים ושלש וארבע פעמים, ואחר כך אמר אותם, ואחר כך עשה בה מעשה, ללמד את בני אדם שלא יבאו לטעות בה, כמו שנאמר "אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם". וכנגד ארבע פעמים ההם שכתוב "אז ראה" ו"יספרה" "הכינה" "וגם חקרה", ברא הקדוש ברוך הוא את מה שברא. וטרם שהוציא את המעשה שלו, הכניס בראשונה ארבע תיבות,

ראשית בהויות שהיו בחכמה ראה כי חלקו של משה הנקרא מחוקק ספון ונסתר שם כי הוא בכלל הראשית ויתא ראשי עם משם האציל המדות שקראן ראשי עם כלשון (תהלים כד ז) שאו שערים ראשיכם^ט, צדקת ה' עשה ומשפטיו, התפארת והכבוד^י, שנאצלו משם וזה מבואר.

וענין המדרש וסודו במשה שנקרא ראשית על שם שהיתה נבואתו מתוך אספקלריא המאירה^{יב} שהיא ראשית^{יג} כי עד שם השיג ומשם התנבא כי כל מתנבא מתנבא מתוך מה שהשיג ואף על פי שהתנבא מתוכה לא השיג מהותה^{יד} ועל זה בקש באמרו (שמות לג יח) הראני נא את כבודך ולא נענה^{יז}.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

שכתוב "ב'ראשית ב'רא א'להים א'ת", הנה ארבע, ואחר כך "השמים", הם כנגד ארבע הפעמים שהתבונן הקדוש ברוך הוא בתורה טרם יוציא את מעשהו למלאכתו.

^{יח} עי' זהר (ח"א קג ע"ב): רבי שמעון אמר נודע בשערים בעלה מאן שערים כמה דאת אמר (תהלים כד ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ובגין אלו שערים דאינון דרגין עלאין בגינייהו אתידע קב"ה ואי לא לא יכלין לאתדבקא ביה

תא חזי דהא נשמתא דבר נש לאו איהו (נ"א לא אית) מאן דיכיל למנדע לה אלא בגין אלין שייפין דגופא ואינון דרגין דעבדין אומנותא דנשמתא בגין כך אתידע ולא אתידע כך קב"ה אתידע ולא אתידע בגין דאיהו נשמתא לנשמתא רוחא לרוחא גניז וטמיר מכלא אבל באינון שערים דאינון פתחין לנשמתא אתידע קב"ה.

תרגום: רבי שמעון אמר, "נודע בשערים בעלה", איזה שערים, כמו שנאמר "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם". ומשום השערים הללו, שהם דרגות עליונות, בגללם נודע הקדוש ברוך הוא, ואם לא, לא יכלים להתדבק בו.

בא וראה, הרי נשמת האדם אין הוא (אין) מי שיכול לדעת אותה, אלא משום אברי הגוף, והם הדרגות שעושות אומנות הנשמה, לכן נודע ולא נודע. כך הקדוש ברוך הוא נודע ולא נודע, משום שהוא נשמה לנשמה, רוח לרוח, גנוז וטמון מן הכל. אבל באותם השערים, שהם פתחים לנשמה, נודע הקדוש ברוך הוא.

^{יט} עי' לעיל פרשת נח הערה לז, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

^כ עי' לעיל פרשת שמות הערה סח.

^א עי' ז"ח לב ע"ב): יום שבת מלכות דרגא דבן י"ה דאיהו ו' דמהלך חמש מאה שנין דאינון חמש ספירות מטי ליסוד לאתחברא בה' ויום שבת איהו משה רבינו דדרגיה בינה.

תרגום: יום השבת [כנגד] מלכות במדרגת בן י"ה שהוא ו', שמהלכו חמש מאה שנה, שהם חמש ספירות, מגיעים ליסוד, ויתחבר עם ה', ויום שבת הוא [כנגד] משה רבינו שמדרגתו בינה.

עי' פל"ח ק"ש כט: הארת יסוד אבא יורדת ביסוד דז"א ומשם מאיר אל המלכות שהיא בבריאה להעלותה, וז"ש בזהר ומלכא עילאה נפק לקבלה, כי מלכא עילאה הוא יסוד דאבא, כי הוא עליון נגד יסוד אימא, ולכך צריך לקום מעומד כשאומר תהלות לאל עליון וכו', לכבוד מלכא עילאה דנפיק וכו' שהוא יסוד אבא.

^ב עי' פ"ח שער הארת המוחין א: שקול משה כנגד כל ישראל, כי כולם ניצוצין שלו. גם ז"ס שנקרא הדור ההוא בדברי הימים (א' ב ו) ובמלכים (א' ה יא) דרדע, שפירש דור דעה, לפי שיצאו מהדעת של הז"א שבתוך היסוד דאבא שהוא בחי' משה ע"ה, והוא נקרא דעת עליון. והנה בספר הזוהר (ח"א כא ע"ב) אמרו כי כל אנשי דור המדבר הם מסטרא דיובלא, והנה יובלא היא אמא ולא אבא, ואם תדקדק תבין כי דברי הזוהר נכוחים למבין, כי לא אמר מיובלא אלא מסטרא דיובלא, ר"ל מהצדדים דיובל.

^ג עי' תיק"ז קלג ע"א): אמר רבי שמעון ברי בודאי בכלא חאב אדם במחשבה דאיהו לבושא ובמחשבה דאיהו מלגאו ובגין דא אמר למשה בזמנא דאמר הראני נא את כבודך אמר כי לא יראני האדם וחי דאם זכה שיראני וחי לעולם ובגין דא אמר ליה לא תוכל לראות את פני ולא אינון פנים הכא אלא פנים דלא נראין באתר דאשתמודע עלת העלות ובאתר דאתגליא וחובא דאדם גרים דלא יכיל משה לאסתכלא ביה כל שכן אחרא דעלת העלות אסתלק ממחשבה דחאב בה אדם ובגין דא עין לא תשורהו ומחשבה לא תכילהו לא יכיל לאשגא ליה דאיהו חי החיים ובאתר דאיהו שריא לית מיתה תמן ומחשבה דאסתלק מניה בודאי איהו חכמה לבושא לחכמה סתימאה בודאי בה חאב אדם ובגין דא אתמר ביה ואירא כי עירום אנכי ואחבא.

תרגום: אמר רבי שמעון בני בודאי בכל חטא אדם במחשבה שהיא לבוש ובמחשבה שהיא מבפנים ומשום זה אמר למשה בזמן שאמר הראני נא את כבודך אמר כי לא יראני האדם וחי שאם זכה שיראני וחי לעולם ומשום זה אמר לו לא תוכל לראות את פני ואינם הפנים כאן אלא הפנים שלא נראים במקום שנודע עלת העלות ובמקום שהתגלה וחטאו של אדם גרם שלא יכל משה להסתכל בו כל שכן אחר שעלת העלות הסתלק מהמחשבה שחטא בה אדם ומשום זה עין לא תשורהו ומחשבה לא

ומה שנקרא מחוקק לפי שנבואתו של משה בשם הגדול ברחמים שמשם מצות עשה שהן רמ"ח כי מצות עשה ולא תעשה¹⁹ כנגד התפארת והכבוד ולפיכך נרשם מספר מצות עשה במלת מחקק שהם כנגד השם המיוחד²⁰ ומספר מצות לא תעשה שס"ה שהן כנגד אל"ף דל"ת נרמז גם כן בפסוק (דניאל ט יט) אדני ש"מעה אדני ס'לחה אדני ה'קשיבה²¹ ונראה כי לזה רמז אונקלוס במה שתרגם ספרא רבא שקרא המחוקק הגדול על שם שנבואתו בשם הגדול והזכיר ישעיה הנביא ע"ה (ישעיה לג כב) כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו ובאור הכתוב תמצאנו מפורש ובסדר ממטה למעלה ואף על פי שרש"י ז"ל פירש מחוקקנו לשון מושל מלשון (בראשית מט י) ומחוקק מבין רגליו מה שרמזתי הוא העיקר ויונתן בן עזיאל ע"ה מעיד על זה שפירוש מחוקקנו נותן לנו דת והוא שתרגם ה' דיינא דאפקנא בגבורתיה ממצרים מלפנא די יהב לנא אולפן אורייתא מסיני וכן האמת כי התורה בשם הגדול נתנה.

ומכאן יש לך להתעורר בכתבי הקדש באותן דברים שנקראו בשם גדול כענין בית המקדש שנקרא גדול שנאמר (מלכים – ב כה ט) ואת כל בית גדול שרף באש וכן העובד המשרת שם נקרא (במדבר לה כח) הכהן הגדול²² וכן הנהר שבארץ ישראל נקרא

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תכילהו ולא יכולה להשיג אותו שהוא חי החיים ובמקום שהוא שורה אין שם מיתה והמחשבה שהסתלק ממונה בודאי היא חכמה הלבוש לחכמה הסתומה בודאי בה חטא אדם ומשום זה נאמר בו כי עירום אנכי ואחבא.

¹⁹ עי' זהר (ח"א רנט ע"ב): ת"ח כד הו עבדין כהניא ההוא חטאת לכפרא חובין דלא תעשה הוה דאית בהו כרת ועולה לכפרה על מאן דלא עביד מצות עשה אתי ומההוא סטרא אתי עולה דאיהו זכר וכתביב (שמות כ ח) זכור את יום השבת מצות עשה ובגין כך אנו מקרבין בשבת תרין אמרין דמוסף עולה בגין דבההוא דימינא אתוסף לההוא צדיק נהירו דעתיקא קדישא כד אתדבק בכנסת ישראל דאיהי שמור לא תעשה בגין כך אית ביה בשבת עשה ולא תעשה דאית ביה כרת דהא מאן דעבד פגימו בההוא אתרא דאקרי לא תעשה ואפריש זווגא דלהון אשתצי מתמן נפשא דיליה ומאן איהו מאן דעביד עובדין דחול בשבתא בקדש דאתדבק בשבת בשבתון וכלהו עלמין בחדוה בנהירו

תרגום: בא וראה, כשהיו עושים הכהנים את אותה חטאת, לכפר על עבירות של לא תעשה, היה שיש בהם כרת. ועולה באה לכפר על מי שלא עושה מצוות עשה. ומאותו צד באה העולה שהיא זכר, וכתוב "זכור את יום השבת", מצות עשה, ולכן אנו מקריבים בשבת שני כבשים, של מוסף עולה, משום שבאותו של הימין נתוסף לאותו צדיק אור מהעתיק הקדוש. כשנדבק עם כנסת ישראל שהיא שמור, לא תעשה, לכן יש בשבת עשה ולא תעשה שיש בו כרת, שהרי מי שעושה פגם באותו מקום שנקרא לא תעשה, ומפריד את הזווג שלהם, נכרתת משם נפשו. ומיהו, מי שעושה מעשים של חול בשבת, בקודש שנדבק בשבת בשבתון, וכל העולמות בשמחה באורה.

¹⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה רד.

²⁰ עי' תיקו"ז לד ע"א): אלא דא רזא עלאה איהו פקודין דעשה אינון מימינא דתמן חכמה כמה דאוקמוהו מארי מתניתין הרוצה להחכים ידרים ופקודין דלא תעשה אינון משמאלא דתמן אימא עלאה דבהון אדנ"י ש'מעה אדנ"י ס'לחה אדנ"י ה'קשיבה ועשה אל תאחר ביום הכפורים וכד לא חזרין בתיובתא אינון דעברין על לא תעשה דאינון משמאלא אתמר עלייהו (משלי י א) ובן כסיל תוגת אמו בגין דתמן אימא לשמאלא ולבא איהו לשמאלא (ורזא דמלה) ובגין דא ויתעצב אל לבו (בראשית ו ו).

תרגום: אלא זהו סוד עליון, מצוות עשה הן מימין ששם חכמה כמו שבארוהו בעלי המשנה, הרוצה להחכים ידרים (ב"ב כה ע"ב). ומצוות לא תעשה הן משמאל, ששם האם העליונה, שהם "אדנ"י ש'מעה אדנ"י ס'לחה אדנ"י ה'קשיבה ועשה אל תאחר" (דניאל ט יט) ביום הכפורים. וכשלא חוזרים בתשובה, אותם שעוברים על לא תעשה שהם משמאל, נאמר עליהם "ובן כסיל תוגת אמו", משום ששם האם לשמאל והלב הוא לשמאל, (וסוד הדבר) ומשום זה "ויתעצב אל לבו".

²¹ עי' זהר (ח"א מז ע"א): ויברך אלהים את יום השביעי דא כהן גדול דמברך לכלא והוא נטיל ברישא דתנן כהן נוטל בראש וברכאן ביה שריין לברכא ואקרי שביעי.

תרגום: "ויברך אלהים את יום השביעי", זה כהן גדול שמברך את הכל, והוא נוטל בראש. ששינו כהן נוטל בראש, ובו הברכות שורות לברך, ונקרא שביעי.

ועי' תיקו"ז יג ע"ב): מיכאל כהן גדול ממנא תחות יד חסד. תרגום: מיכאל כהן גדול, ממונה תחת יד החסד.

(דברים א ז) הנהר הגדול נהר פרת וכן השם הגדול שהכהן הגדול עובד לפניו שנאמר (דברים יא ז) את כל מעשה ה' הגדול וכן במה שקורין חכמי האמת לשון רבא שהוא תרגום של גדול כענין בקדיש אמן יהא שמיה רבא מברך¹⁹ וכן יהא שלמה רבא וכן קדוש היום שקורין קדושא רבא²⁰ ולא כן של לילה וכן ברכת היום של אהבת עולם אהבתנו שקורין אהבה רבה²¹ ולא כן של ערבית וכן קורין ליום שביעי של ערבה הושענא רבא לפי שהוא תשלום כ"ו ימים שמבריאת העולם שנברא בכ"ה באלול כל אלה אם תשכיל בהם תמצא כי דרך אחד להם והבן זה.

לג כג: וְלִנְפֹתָי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן וּמְלֵא בְרַכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה:
 ע"י רמב"ן: אם כן יהיה סוד הכתוב נפתלי שבע הרצון הממלא ברכת ה' שהיא הים הכלולה בכל מן הכל כענין שכתוב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים והוא ביתו של מלך משל למבקשים לראות את המלך שואלים אנה ביתו של מלך²² ואחר כך שואלים אנה המלך וגם העולם הזה הנגוב והיבש מן הרצון יירש בה והמשכיל יבין:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה נפתלי שבע רצון הממלא ברכת ה' שהיא זאת שנאמר וזאת הברכה²³ ים ודרום העוה"ב נמשל לים (איוב יא ט) ורחבה מן ים העוה"ז לדרום שנאמר (יהושע טו יט) כי ארץ הנגב נתתני וזהו שדרשו בספר הבהיר (אות ז²⁴) ים ודרום ירשה רש

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁹ ע"י לעיל פרשת שמות הערה ל.
²⁰ ע"י לעיל פרשת בשלח הערה קכא.
²¹ ע"י זהר (ח"ג רסג ע"ב): וע"ד אינון עשר נסיוני וכלהו קאים בהו אברהם בגין דאתקשר ואתדבק בימינא דקב"ה דאיהי אהבה רבה מ"ט איקרי אהבה רבה בגין מאן דקאים בהאי אהבה אתקשר בעלמא עלאה אהבת עולם דא רזא דעלמא תתאה דאתקשר ביה רחימו דיליה וכלא רזא חדא בלא פרודא והא אתמר רזא דאהבה רחימו דא סליק על כל פולחנין דעלמא בהאי אתייקר שמיה דקב"ה יתיר מכלא ואתברך בריך הוא לעלם ולעלמי עלמין ורזא דאהבה אתמר.
 תרגום: ועל זה אותם עשרה נסיונות ובכלם עמד אברהם משום שהתקשר ונדבק בימינו של הקדוש ברוך הוא שהיא אהבה רבה למה נקראת אהבה רבה משום מי שעומד באהבה הזו מתקשר בעולם העליון אהבת עולם זה סוד העולם התחתון שהתקשרה בו אהבתו והכל סוד אחד בלי פירוד והרי נתבאר סוד האהבה אהבה זו עולה על כל עבודות העולם בזה נכבד שם הקדוש ברוך הוא יותר מהכל ומתברך ברוך הוא לעולם ולעולמי עולמים וסוד האהבה נתבאר.
²² ע"י זהר (ח"ג דף נח ע"א): ותאנא ההוא נהר אפיק נחלין עמיקין במשח רבות לאשקאה גנתא ולרוואה אילנין ונטיעין דכתיב (תהלים קד טז) ישבעו עצי יהוה ארזי לבנון אשר נטע ואינון נחלין נגדין ואתמשכן ומתכנשין בתרין קיימין (נ"א סמכין) ואינון ברייתי (תרי) קרינן להו (מ"א ז כא) יכ"ן ובוע"ז ושפיר ומתמן נפקין כל אינון נחלין ושריין לון בחד דרגא דאקרי צדיק דכתיב (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם וכלהו אזלין ומתכנשין לההוא אתר דאקרי ים והוא ימא דחכמתא הדא הוא דכתיב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים וגו'.
 תרגום: ושינינו אותו הנהר הוציא נחלים עמוקים בשמן המשחה להשקות את הגן, ולהרוות עצים ונטיעות, שכתוב ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע, ואותם הנחלים שופעים ונמשכים ומתכנסים לשני עמודים (אדנים), ואותן בריאות (שתים) קוראים להן יכ"ן ובוע"ז ויפה, ומשם יוצאים כל אותם נחלים, ומשרים אותם בדרגה אחת שנקראת צדיק, שכתוב וצדיק יסוד עולם, וכולם הולכים ומתכנסים לאותו מקום שנקרא ים, והוא ים החכמה. זהו שכתוב כל הנחלים הולכים אל הים וגו'.

²³ ע"י תיקו"ז ב ע"ב): חסידים גבורים מארי תורה חוזים נביאים צדיקים חסידים מסטרא דחסד דרגא דאברהם ואוקמוה עליה אין חסיד אלא המתחסד עם קונו דעביד ליה קן דאיהו אכסניא דיליה ודא שכנתא [ב ע"א] דאיהי קן דיליה בית דיליה היכל דיליה מלון דיליה ובארעא קדישא איהי יחודיה וביתיה ולא מלון ואכסניא אלא כפום ההוא בר נש דתקין לה ובגין דא יהיב מדת חסד לאברהם תרגום: חסידים מצד החסד, דרגתו של אברהם, ובארו עליו אין חסיד אלא המתחסד עם קונו, שעושה לו קן שהוא אכסניה שלו. וזו השכינה, שהיא הקן שלו, הבית שלו, ההיכל שלו, המלון שלו. ובארץ הקדושה היא יחודו וביתו ולא מלון ואכסניה, אלא כפי אותו האיש שתקן אותה, ולכן נתן מדת החסד לאברהם.

²⁴ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רמז.

²⁵ ז"ל: מאי דכתיב (דברים לג כג) ירשה רש היה לו לומר, אלא אפי' הקב"ה בכלל, והיינו רש יה, למה"ד למלך שהי' לו ב' אוצרות והקצה אחד מהם, לסוף ימים אמר לבנו טול מה שיש בשני אוצרות

היה לו לומר אלא ים ודרום יהי רש הכל נתון לך ולואי שתשמור דרכיו. ולפי דעתי הרמו בכל זה השלום והברית^צ ואפילו החכמה והבינה רש וזהו שאמר ים ודרום יהי רש.

(לג כו): אֵין פֶּאל יִשְׁרוֹן רֹכֵב שְׁמַיִם בְּעֶזְרָךְ וּבְנִאֲוֹתוֹ שְׁחָקִים:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה רוכב שמים קרא המדות שמים ושעור הכתוב כשישראל עושים רצונו של מקום הנה הוא רוכב שמים ואינו מתרחק ממדותיו^צ וכשאינן עושים רצונו של מקום ובגאותו שחקים הנה הוא מתנאה ומסתלק למרום מרומים והוא מתרחק ממדותיו ודומה לזה דרשו רז"ל (איכה רבתי פ"א ס"י לה) כשישראל עושים רצונו של מקום מוסיפים כח בגבורה של מעלה שנאמר (תהלים ס יד) באלהים נעשה חיל^צ ובזמן שאינן עושים רצונו (דברים לב יח) צור ילדך תשיצ^צ.

(לג כז): מְעֵנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרַעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מעונה אלהי קדם תוספת ה"א רומזת על מדת הדין^צ כי מעון מדת רחמים ומעונה מדת הדין ומפני זה הזכיר משה כאן מעונה ואמר במקום אחר (תהלים צ א) ה' מעון אתה היית לנו כי שם ידבר משה בתפלה ולכך הזכיר מעון שהוא רמז למדת רחמים אבל כאן שהוצרך לרמוז על מדת הדין לגרש האויבים ולהשמידם הזכיר מעונה בתוספת ה"א שהיא רמז לה"א ראשונה שבשם שהוא אלהי קדם ומתחת זרועות שהם עולם ומלת זרועות איננה סמוכה ושעור הכתוב כן ומתחת עד סוף הבנין^צ שהיא מדת הדין וזהו ויגרש מפניך אויב והיא המדה ועל זה הזכיר לשון ויאמר שהוא מדת הדין וזהו ויגרש מפניך אויב ולא אמר והרב גאותך אלא ואשר הרב גאותך והוא מלשון מישור כלומר וישור החרב גאותך כי אין החרב גאותו של ישראל ח"ו כי ירושה לעשו היא אבל הכונה מדת הדין שהרי בשעה שישראל זכאין השמאל נעשית ימין נמצאת למד כי משה רמז כל העשר בכאן כשם שרמזין בשירת הים בפסוק (שמות טו יא) מי כמכה רצה לרמוז עליהם שם בתחלת נבואתו גם עתה בסוף נבואתו חתם בהן את התורה.

(לד י): וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים:

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת שידעו השם פנים אל פנים לדבקה בו בעת שתבוא הרוח במשה רבינו וכן היה בעת מתן תורה אבל לא השיגו הם אלא לקול מתוך האש^ק

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

הללו, אמר הבן שמא לא יתן לי מה שהקצה, א"ל טול הכל, והיינו דכתיב ים ודרום ירשה, ויה רש וינתן לך הכל ולואי שתשמור דרכי.

^צ עי' לעיל פרשת בהר הערה א.

^צ עי' ספר הבהיר אות קפה: ובמה יתחסד עם קונו, בתלמוד תורה, שכל הלומד תורה גומל חסד לקונו דכתיב (שם ל"ג כו) רוכב שמים בעזרך, הוי אומר כשאתם לומדים תורה לשמה אזי אתם עוזרים לי ואני רוכב שמים, ואז ובגאותו שחקים (שם), ומאי שחקים, הוי אומר בחדרי חדרים כדמתרגמינן ומימריה בשמי שמיא, הילכך לא על הלחם לבדו יחיה האדם אלא על כל מוצא פי ה' שהיא תורה שיצאה מפי ה' עליה יחיה האדם, וכסיל יענה עזות, עזוב עזות ולא תענה כאשר ענית, הלכך נענש, ומה עונשו כבר פירשתיו.

^צ עי' שער הפסוקים ויצא: וז"ס באלהים נעשה חיל, כי כאשר תקח רחל ב' אורות אלו, שהם כדכ"ד, כמנין ח"ל, לבח"י הכתר שבה, כי אז הוא כשיבנה ב"ה, ולכן ואז נבוס צרינו, בחילינו ובכחנו זה, שיש לנו ב' אורות האלו, הנקראים חיל. ועי' ע"ח שער כא פרק ב.

^צ עי' זהר (ח"ג רצט ע"א): אם לא כי צורם מכרם ויהו"ה הסגירם מאי טעמא כי צורם מכרם בגין צור ילדך תשי דתקונין לא שראן כדקא יאות באתרייהו.

תרגום: אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם למה כי צורם מכרם משום שצור ילדך תשי שהתקונים לא נמצאים כראוי במקומם.

^צ עי' לעיל פרשת לך לך הערה לג.

^צ עי' לעיל פרשת בראשית הערה עו.

^ק עי' לעיל פרשת יתרו הערה יד.

^{קא} עי' לעיל פרשת וירא הערה ט.

והנה באר שכל נבואותיו של משה כיום מתן תורה ושאר הנביאים היתה עליהם יד ה' והבן זה:

(לד יא): לְכֹל הָאֵתָת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעָה וּלְכֹל עַבְדָּיו וּלְכֹל אֶרְצוֹ:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת יאמר כי אותותיו ומופתיו של משה היו פנים אל פנים כמו שפירשתי:

(לד יב): וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל:
 ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת היד החזקה זו מדת הדין כלשון היתה עלי יד ה' (יחזקאל לז א שם מ א) וכן כי יד ה' עשתה זאת (ישעיה מא כ) ולכן יאמרו במשפט (רות א יג) כי יצאה בי יד ה' והמורא הגדול מדת הרחמים כענין שכתוב (ישעיה ח יג) אותו תקדישו והוא מוראכם ולזה מתכוונים בספרי במכת בכורות ובקריעת ים סוף כי כתוב בס' (שם סג יד) לעשות לך שם תפארת.

שם: מצאתי במדרש משלי בשעה שבקשו סנהדרין למנות שלמה עם שלשה מלכים וארבעה הדיוטות עמדה שכינה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם חזית איש מהיר במלאכתו וכו' ובגמרא דידן בפרק חלק באתה דמות דיוקנו של אביו ונשמחה לפניהם וכו' ובירושלמי בא דוד ונשתמח לפניהם וכולם לדבר אחד נתכוונו לומר שהקדוש ברוך הוא יוצא ובא לו ממדה למדה יוצא ממדת הדין ובא לו למדת רחמים והיא מדתו של דוד כמו שאמרו בקדוש החדש דוד מלך ישראל חי וקיים והמשכיל יבין:

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

קב ע"י לעיל פרשת בראשית הערה רא.
 קג לעיל פסוק י.

קד ע"י תיקון י ע"ב): יד יהוה מימינא דאתמר בה וירא ישראל את היד הגדולה (שם יד לא) מסטרא דחסד יד רמה מסטרא דתפארת דאתמר בה ובני ישראל יוצאים ביד רמה (שם ח) יד חזקה (דברים ז יט) באמצעייתא דאיהי יד יהוה הויה למהוי רחמי מכל סטרא דינא כבוש באמצעייתא תרגום: יד יהוה מימין, שנאמר בה "וירא ישראל את היד הגדולה" מצד החסד. יד רמה מצד התפארת, שנאמר בה "ובני ישראל יוצאים ביד רמה". יד חזקה באמצע, שהיא יד יהוה הויה להיות רחמים מכל צד, דין כבוש באמצע.

קה ע"י תיקון י לח ע"ב): הא"ל הגדול הגבור והנורא הנורא איהו עמודא דאמצעייתא.

קי ע"י זהר (ח"א רנד ע"א): בהאי יומא אזדמנא ישראל לאתערא רחמי עליהו ובמה בשופר דהא קלא דנפיק סליק לעילא ואתער שופר דלעילא כדן אתערו רחמי מאתריהו וקב"ה קם מכורסייא דדינא ויתיב בכרסייא דרחמי ורחים עליהו דישאל ולא אתייהיב רשו למקטרגא וישאל יתיב קמי קב"ה בתויבתא ותקעי שופר ואתערו רחמי דהא הוא קלא דנפיק אתערותא דרחמי איהו וכדן דלעילא לא יכיל לקיימא קמי כרסייא דרחמי דהא לא אתי מההוא סטרא ולא אשתכח קטיגוריא. תרגום: ביום זה ישראל מזומנים לעורר עליהם רחמים, ובמה, בשופר, שהקול הזה שיוצא עולה למעלה ומעורר שופר העליון, אז מתעוררים רחמים ממקומם, והקדוש ברוך הוא קם מכסא דין ויושב בכסא רחמים ומרחם על ישראל, ולא נתנת רשות למקטרג. וישאל יושבים לפני הקדוש ברוך הוא בתשובה ותוקעים בשופר, מתעורר רחמים, שהרי אותו קול שיוצא הוא התעוררות הרחמים. ואז המלשין לא יכול לעמוד לפני כסא הרחמים, שהרי לא בא מאותו צד ולא נמצא קטגור.

קי ע"י זהר (ח"א קצב ע"ב): רבי יהודה פתח (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי האי קרא אוקמוה אבל לב טהור כד"א (מ"א ג ט) ונתת לעבדך לב שומע וגו' וכתוב (משלי טו טו) וטוב לב משתה תמיד ובגין כך לב טהור ודאי ורוח נכון חדש בקרבי דא הוא רוח נכון ודאי כד"א (בראשית א ב) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואתערו זה רוחו של משיח ואתערו (יחזקאל יא יט) ורוח חדשה אתן בקרבכם וצלי דוד ההוא רוח נכון חדש בקרבי בגין דאית מסטרא אחרא לב טמא ורוח עוועים לבני עלמא ודא הוא רוח טומאה דאקרי רוח עוועים כד"א (ישעיה יט יד) יהוה מסך בקרבה רוח עוועים ועל דא ורוח נכון חדש בקרבי מאי חדש דא חדש דא דסיהרא בשעתא דאתחדש סיהרא ודוד מלך ישראל חי וקיים ובגין כך חדש.

תרגום: רבי יהודה פתח, "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי". את הפסוק הזה בארוהו, אבל "לב טהור", כמו שנאמר "ונתת לעבדך לב שומע" וגו', וכתוב "וטוב לב משתה תמיד", ולכן "לב טהור" ודאי. "ורוח נכון חדש בקרבי", זהו "רוח נכון" ודאי, כמו שנאמר "ורוח אלהים מרחפת על

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה התפארת^{קח} והכבוד^{קט} והוא שאמר הנביא (ישעיה ח כג) והוא מוראכם והוא מעריצכם ולשון אשר עשה כאלו אמר אשר הראה ומה שלא אמר ולכל המורא הגדול ולכל היד החזקה כסדר הכתוב שאמר הוא מוראכם והוא מעריצכם הכל למעלת נבואתו של משה הדבק באספקלריא המאירה^{קי} והגיד לך הכתוב כי משה רבינו ע"ה הראה והבין המדות לעיני כל ישראל וכמוהו לפי דעתי (דברים לג כא) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל יאמר כי משה רבינו ע"ה עשה עם ישראל הצדקה והמשפט^{קי}.

וצריך אתה לדעת כי מפני שהתורה ומחשבתן של ישראל קדמו לעולם כאשר קבלנו מחכמינו יודעי צפונות מביני כל נעלם לכך התחילה התורה במלת בראשית ונחתמה במלת ישראל וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל תורת אמת תשועת עולמים לטוב לנו כל הימים התחילה באות בי"ת ובאות למ"ד מסיימת כי היא לקוחה מן החכמה העליונה אשר במלת ב' בראשית המתאחות בשתיים ושלישים נתיבות החכמה^{קי} ובהתהפך כחומר חותם מסדרן^{קי} יש בזה רמז כי ישובו הדברים אל הוייתן ועקרן וע"כ היה ענין סיום התורה באות זה העליון שבכל האותיות כי ירמוז אל שרש האילן העליון על כל היות אשר על מציאותו הם הם עדין ממנו הכל וסוף הכל עדין ולזה רמז המשורר בהשגחה נפלאה כשהתחיל בלמ"ד (תהלים כד א) לה' הארץ ומלואה כי משם ליודעי בינה כל פעולה בתחלה נגלית ושם סופה ותשובתה הרמתה.

וברוך צורי חיי הנסתר מעיני הנגלה בדמיוני אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו אשר עזרני והורני והעמידני בקרן אורה וזכני לפתוח ולחתום בבאור התורה שבו נתכוונתי לשמו הגדול והנורא הוא יזכני ליום הבשורה יחדש ימינו בקדם וכימי עולם ויבנה הבית והאולם ושם בזמירות נריע לו כי נבקר בהיכלו שם נשבע מזיו זהר התפארת והכבוד ובהיכלו כלו אומר כבוד שם נבוא אל מזבח אלהים אף נשבח ונאמר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן.

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

פני המים". והתעוררו, זו רוחו של המשיח, והתעוררו, "ורוח חדשה אתן בקרבכם". ודוד התפלל, אותו רוח נכון חדש בקרבי. משום שיש מהצד האחר לב טמא ורוח עוֹנֵים שמסטה את בני העולם, וזו היא רוח טומאה שנקראת רוח עוֹנֵים, כמו שנאמר "ה' מסך בקרבה רוח עוֹנֵים", ועל כן "ורוח נכון חדש בקרבי". מה זה "חדש", זה חידוש הלבנה. בשעה שמתחדשת הלבנה, דוד מלך ישראל חי וקיים, ולכן "חדש".

^{קח} ע"י לעיל הערה קה.

^{קט} ע"י לעיל פרשת תולדות הערה ל.

^{קי} ע"י לעיל פרשת שמות הערה סח.

^{קי} ע"י ספר הליקוטים - פרשת וזאת הברכה: צדקת ה' עשה, כי בזה יזווג צדיק עם צדק, וצדק תעשה צדק"ה. ואז ומשפטיו עם ישראל, כי צדק ומשפט מכון כסאך.

^{קי} ע"י ס"י (פ"א מ"א) בשלשים ושתיים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יה"ה צבאות אלקי ישראל אלקים חיים ומלך עולם אל שדי רחום וחנון רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש הוא, וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספר וספור.

^{קי} ע"י הקדמה לפירוש הראב"ד לספר יצירה: דע כי ארץ החיים יש לה כנפים אשר בהם תתנועע לימין ולשמאל לפנים ולאחור למעלה ולמטה והן שש כנפים שש כנפים לאחד כי השחר בצווי הש"ת אוחד בכנפים אשר לארץ. וינערו רשעים ממנה, ויטלטלו דורות רשעים ממנה להכרית מארץ החיים, תתהפך מדת הרחמים למדת הדין ומתוך הפוכם נהפך ג"כ חומר חותם תבניתם כסא הכבוד מפני אדם לאחד מבע"ח ולא נבראו בפועל אך עמדו גופותם בלא נשמה כמו כסות ריק בלא לובשו.